

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

+ *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.

+ *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.

+ *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.

+ *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertati di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da `http://books.google.com`

Digitized by Google

Per. 198 h-2

<36626509010012

<36626509010012

Bayer. Staatsbibliothek

Digitized by Google

Digitized by Google

Per. 198 h-2

Број 1. У Београду 2. Јануара 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље **напред** уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 гр. на три мес. 12 гр.

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ **Стојан Новаковић.**

БИБЛИОТЕКА ВЕЛИКОГ МОНАСТИРА

Старој години.

Оседела старице, годино стара,
Ето ти с' пред кроком хладни гроб отвара;
Изнемогла, седа, скоро ћеш умрети —
Прошлост ће на бритком мачу те однети.

И ка' мален атом безбројних времена
Згазиће те мртву хладна стопа њена,
И нестаћеш, само уздисања многа
Спомене ће дизат' цароваља твога.

Многи ће у клетви да на тебе жале,
На супрот онима који те узхвале;
Јер их твоја бесна хладнокрвност смота
У одсудној битци — у борби живота.

Очајнике многе отргла си благу
Из слабих мишица празнећи им снагу
И када им мучки сву срдачност узе
Бацала си на њих уздахе и сузе.

И духове тол'ке у ропству си глала
Докле си па подлост тако лено сјала
И крхајућ' осе слободнога рада
Побила си чеда најленштега рода.

И најдражу срећу што богови деле
Злокоби су твоје куд камо однеле

Digitized by Google

Те ј' пуштала мирис најлепшега цвета
Чак у ниском праху презренога света.

Па за грехе таке, нек' ти није жао,
Грешницу бих ја те анатемисао,
Ал' суровост така мени није дана,
Да позледим боле самртничких рана.

С Богом, дакле, бако, нек те прати круту
Наше опроштење на далеком путу
С Богом! — утешиће с' многа душа бона
На сурвини твога раздробљена трона.

Милорад П.
Шапчанин.

Старо добро време.

По енглескоме напис. М.

Господар Спака — или да кажемо како би њему некада мило било — Ћир Спака био је знаменит човек у нашој општини. С које год стране да га узмете знаменит је он човек.

Пре свега да није њега, наша би општина како рече један учеван богословац, једва и заслуживала да се зове српско-хришћанска. Ћир Спака истина и сам није баш сваке недеље ишао у цркву, али кад год би отишао, он би сам собом смерно и пристојно одкорачао до пред олтар и пошто би се три пута прекрстио, запалио би сам својом руком лепу жуту воштану свећицу. Као добар Хришћанин постио је строго а потпуно уважавајући свој позив и своје положење као мајстор човек он се савесно старао да његова чељад — а особито његови „чираци“ — најтачније следују стопама његовим, и у тој смерној бризи одмах је с јесени куповао две три вреће граха, сто ока лука, и метао у сирће стотине љутих паприка.

На сваки начин да је велика утеха имати у средини својој така човека. Али је Ћир Спака важно лице још с нечега другог. Да њега нема, општине давно не би било. Ово је много речено, али је тако. Јер, кад би општину чиниле саме паризлије и бечлије и омладина која свет из књига познаје, — или како се Ћир Спака и другови пзражаваху, *не познаје*: куд би ми били? Очевидно било би нешто са свим „противу-положено“ овоме што је сад. Та зар не видите да се почело викати да је настало „тешко зло време“ од како нови млади људи засукаше

Digitized by Google

корсем рукаве! „Да богме да је зло“, рекао би Ћир Спака кад би се неко потужио, „зло је; нема ти више старог славног времена!“

Ћир Спака је скроз и скроз убеђен био, да све што је ново не ваља. Он је по нечему и у нечему био противан свему што је ново. Њему није нужде било да сваког сата по један пут уздахне: „Нема старог доброг времена!“ Он је требао само да се појави на улици са својим старим џубетом и поабаним чакширама, са својим арнаутским фесом, са замршеном избледелом кићанчицом — па да буде жив протест против новога света.

Човек с оваким врлинама није могао до века остати са скрштеним ногама на тезги. Његово одушевљење за све што је старо и његова слобода којом се он изражавао по некад на славама и другом приликом према новајлијама ни мало не зазирући од њихова висока шешира па ни од њихових рукавица: обратили су на себе пажњу општине и Ћир Спака буде почаствован изборам да буде тутор у цркви и мало по том тешким али части пуним местом општинара.

Сви добро мислећи обрадују се овако срећном избору. И Ћир Спака доиста је одговорио поверењу које му се поклонило. О његовим заслугама у славној борби против увођења новога правописа није вредно говорити почем су оне „и сувише довољно“ познате. Тако се он врло жестоко и с врло много среће успротивио предлогу да се кланице удале из средине вароши, доказујући да је са свим уображено да је нездраво клати стоку у сред вароши, јер прво његов отац који се из ове општине никуда макао није, доживео је дубоку старост па и он сам до сад није ништа на себи опазио. На против умео је да докаже да је добро да се стока и од сада у сред вароши коље ноћем је то тако до сада било.

Као човек следствен држећи се строго свога начела он се свим силама одупирао сваком новоме приrезу и свакој новој порези. Ово мушко и увиђавно држање прибавило му је врло много дубоких поштонатеља.

Да он није енергички устао, наша би општина трпела вечиту глад кад би се само усвојили били неки предлози за поправку санитетског стања, јер би се народа само умножило, а што више њих кусају једну чорбу то свакоме мање чорбе.

Ћир Спака је и сам по неки пут предлагао по нешто, као на пр. да се забрани увозити еспап, да се омладини забрани певати песме у којима долазе речи: љубо или љубав, иољубац и љубити, у опште све речи с кореном „љубав“; даље речи: загрљај, „твоје црне очи“, „беле груди“ и у опште све што се почиње са „ох.“

У осталом као да је он и сам имао понекад песничког духа, или

Digitized by Google

бар тако се може изјаснити што је једном прекинуо читање једнога предлога да се подигне школа за женску децу речима: „Доста се мука намучисмо тужни имајућ' школа и за мушкадију“ према ономе познатога певца: „доста се крви проливало“ итд. итд.

Наравно где је срећа ту је и несрећа. Ћир Спака, усталац за све што је старинско, заклети противник свега новачења, одржавао је понекад сјајне победе у интересу своје ствари, али неки пута опет остао би у мањини, тако на пр. у великој дебати о увођењу осветљења по вароши, премда је он јасно доказао да би се наши стари, да нешто устану из гробова, смејали, како смо непрактични постали, па пуштамо да нам по вароши фењери горе по целу ноћ, а много би се уштедело кад би лепо сваки ако му је паспело да тумара по ноћи понео свој фењер од куће, као што је и у старо време било. И ову своју беседу завршио је као и све остале с узвиком: „Ej, камо ли га старо добро време.“

Ћир Спака се интересовао и за вештину у колико је најжешће викао и анатему бацао на све статује и на све који праве статује. Млађи људи казују да се и тиме као и сваким другим вештачким делом пробуђује осећање лепога; на против наш Ћир Спака налазио је да се тиме пробуђује само непристојност. Изопачености назора новајлија наших пао је најочевиднију потврду што су на једну школу метнуте две статује. Не можете себи представити праведно огорчење и унутрашњу понижтеност овога доброг човека. Кад год би даљу прошао мимо ону школу, он би јадник с повређеним осећањем пристојности сагнуо главу, гледао у своје ципеле, савијао тешње старо џубе своје, па само што може живље да пројури, а у себи помишљао би „старо добро време.“

Сад да видите чуда:

Ћир Спака је поред свију својих ретких врлина опет био човек. А човек као човек! кад му понудите каву, чашу вина или чашицу ракије он не може да вас одбије, особито ако је то још човек нежна „чуства.“ На још кад вам дође на славу или преславу или и саму патарину! А Ћир Спака као некаданњи тутор врло је добро сазнао који светац има патарицу. Тако је било да се једноме свом пријатељу који је славио светога оца Николаја сватио на патарицу и на староме Неготинцу свога пријатеља показао како је он од пете до главе пријатељ свему што је добро т. ј. старо. Био се мало рашћеретао, попевао би толико пута „Кто кто Николаја славит“, па најпосле кад пријатељи престадоше износити Неготинца него навалише све каву за кавом, Ћир Спака се присети да је време да иде, и отисне се пун дубоких мисли да по месечини отиде до куће своје.

Месечина као дан. Ни мало није хладно, а суво, па се калдрма

Digitized by Google

бели као да је прострто бело платно. Ћир Спака се два пута мало као и зауставио, јер му се некако учини као да се улица нешто таласа баш као исто платно кад га поветарац усколеба. Него се опет на мах уверио да је то само привиђење и да је његов поглед са свим сигуран, његова памет са свим бистра, на кратко, да је са свим при себи.

Сад га пут понесе улицом где је школа са статујама. Што никад није чинио то сад још из далека упре строге своје погледе на статује. Кажем, месечина као дан, могла би се пара наћи да падне на земљу. Ћир Спака гледа у статује и ма да зна да је са свим при себи опет му се учини као да се оне окренуле једна другој па полагано мрдају главом и пита више, једна пружи руку баш према њему. Он је био човек који се ничега плашио није, и сад се ни мало није уплашио (премда је, знате, некако чудно кад се тучне статује мичу) него се само мало заустави, као да види да то није само привиђење. И за цело му се причинило само, јер се он увери да се оне не мрдају. Пође мало ближе и очевидно једна статуја климну два пута, или три пута, главом као да хоће да му каже „приступи Ћир Спако, приступи!“ Али Ћир Спака ни мало не устрашен прије два три корака ближе и упре јуначки очи на њих. Мирно су и непомично стајале као праве тучне статује. Ћир Спака се ослободи силно па повикну: „Ej, где ли је сад старо добро време!“

„А које је то старо добро време, Ћир Спако!“

Ове је речи чуо он са свим разговетно. Обазре се око себе. Нигде никога! Глас је био тако чудесно јасан, звучан и опет мек, да није могућно да је то питао какав сакривени ноћни стражар. „Да није статуја?“ тако се запита Ћир Спака и једва смеде да подигне очи горе, али их опет подиже и запрепашћен опази да се доиста у статује уста мичу и опет му у ушима зазвеча:

„Које је то старо добро време, Ћир Спако?“

Ћир Спака је био истина срчан човек, али што јест јест, статуја се мичe и говори баш, и њега пита и Ћир Спака ником поникао на се загледао у врх своје ципеле, и чисто му се учини да му ципеле саме подскакују.

„А, та ти си тако љубазан и учтив човек и много знаш!“ говораше љупко и тихо онај глас као да је из девојачког грла.

Сад се у један пут поврати старо јунаштво угрејаноме срцу и Ћир Спака подиже главу, тресну десном ногом па се развикну:

„Ко иде! а бре, ко си ти? ко се то разговара са мном?“

А оно се сад осуше његове речи по улици као да их сваки камен у калдрми проговара и као да их свака ћерамида по крововима за њим

Digitized by Google

понавља. Наш јунак се опет као уздркта мало и виде где статуја једна опет подиже руку у висину и зачу где говори:

„Ослободи се, Спако! ти си учтив човек и разборит па се умеш разговати с Музама!“

Ћир Спака се доиста мало ослободи па учтивошћу на коју апеловаше рече:

„С опроштењем, шта сте ви, музе. Шта је ваш занат или занимање?“

„У старих Грка поштовали су нас као богиње науке и лепих вештина, а и данас свет се више него икада клања ономе што ми представљамо! Него на страну с тим. Кажи нам које је то добро старо време?“

Наш се јунак сад нешто замислио. Тражи по памети како ваља да се каже музи: „почитајема“ или „високоблагородна.“ Дуго је тако постајао па онда поче:

„Преподобна музо! Ја, — знаш, с опроштењем, био сам на патарици код — ... него ако хоћеш сутра с драге воље!“

„Дед ја ћу ти помоћи да ми дажеш које је: ти само одговорај на моја питања. Је ли ти не мислиш да је старо добро ово последњих двадесет година?“

„Никако и ни пошто! Зар да је старо добро време оно кад се све што је старо рушило и обарало, кад се народише паризлије и бечлије што хоће да из нас буде како не треба, — немој молим те, није то оно. Дуго времена већ њега нема; дубље лежи оно!“

„Е, па да ли је то добро време, — кнез Милошево и Карађорђево, кад је све мушко изашло да гине, кад деца и жене живеше по збеговима патећи се у голотињи и сиротињи, кад није било чиме да се земља пооре ни шта да се сеје, нити се знало чији ће плод бити кад усев присне. За цело је то славно време било, ћир Спако, али шта велиш, да л' би ти рекао да се вратило старо добро време кад би свак живи и гладан и жедан, и неодевен и неспремљен стајао само с пушком у руци па чекао кад ће да се стане гинути?“

„Бога ми па да видиш баш и не бих рекао!“ одговори ћир Спака и наслони се на један зид према статујама.

„Кад то није твоје старо добро време, а оно ваљда није оно мало старије од тога, кад Турци жарише и палише по Србији, кад наметаше народу сваку глобу и зулум и отимаше девојке из сред кола, кад дахије зађоше те исекоше народу старешине и кад удараше луде на коље, кад....

Digitized by Google

„Стани, преподобна! Немој више. Бог убио тако време, и душмани га наши не имали!“

„А да није твоје старо добро време оно пре овога које сад спомињах. Да ли је старо добро време оно кад се два цара преко Србије ударише, кад војске опустише земљу, кад народу а пристао с једним а пристао с другим једнака је невоља; и кад куга удари те помори и старо и младо, кад земља опусте те по читав дан пута нема, где да се помоли човек; да ли је то добро старо време, кад се народ ноћу кришом скупља око оно неколико непорушених манастира да слуша божју литургију, кад Турчин обараше цркве и манастире па сливаше звонад у танета, а од других цркава начинио соби коњушнице и амбарове, је ли то старо добро време, ћир Спако!“ И за чудо што глас није био крепак и опет тако звучан и јасан као да је у статује грло било од сребра а не од туча.

„Није ни за цело није,“ одговори ћир Спака на настави возећи полагано рукама! „брате, немојте ви мене тако; с опроштењем нисам ја баш тако прост човек. Кад су Турци владали Србијом то није старо време, није никада ни било, као што је општини познато. Није то моје време. Свет говори ћир Спака овакав онакав, али да смо се заратили с Турцима ви би видели шта је ћир Спака. Преподобна, оно није моје време. Али мислиш ли ти да нема и другог старог времена, доброг времена. Ти можда и не знаш, јер си како велиш из Грчке; али ми знамо; та Срби су најбољи и најславнији народ.“

„Е па добро,“ рече статуја, „хајде да редом пођемо тражити твоје старо време Да није оно у оне дане кад је Јерина зидала града Смедерева, кад удари намет на вилајет, кад у деспотовоме двору син посипље салату отровом па је даје мајци да једе, кад се властела деле у партаје, кад султан ослепљује синове деспота српског, кад властела сама зове Турке да узме Србију те само да је папа не узме или кад деспот Ђурађ предаје Угрима Београд, кад бега са својим благом у Дубровник, кад најпре ударе Турци па поробе и попале, па онда Угри те поробе и попале, — је ли то твоје старо добро време, ћир Спако?

„То није,“ рече Спака; „али дед терај ти напред, сад ћемо ми њега наћи!“

„Да није време Стевана Високога, кад српска војска иде те се бије за Турчина; кад Хришћани потуку Турке а Срби навале па за рачун турски потуку Хришћане; кад је српска кнегињица у харему султанову, кад је више од пола земље српске турско, кад трговина не иде сигурно, народ живи у несигурности и страху, сиро тиња велика, кад деспот хода ноћу сиромасима да дели а кнегиња Ми лица и толике жен-

Digitized by Google

све затварају се у манастире. Је ли то? Или зар ти зовеш старо добро време оно кад изгину толика војска на Косову, кад погибе кнез Лазар, Милош Обилић стари Југ Богдан и девет Југовића, кад се сломи српска сила и госпоштина."

„Да видиш и није!" одговори Снака.

„А још је мање ваљда то време пред њим кад српска земља оста без поглавара; кад се силна властела крвила око празна престола, кад се Турци и други туђинци дозиваше да суде парничење српске властеле, кад народ остављаше посла свога на се поведе за каквим властелом те гине зањ и све у залуд. На ово ти и не чекам одговора, јер знам да да то не можеш знати добрим временом. Или зар ти је добро оно кад нејак Урош влада, кад ујак убија сестрића свога да слуга и убица седне на престо, кад српска војска потуче Турке па онда седне да није медовине те их весеље преко ноћ турска војскопета опколи и побије а кад слуга убија краља краљевим штуцем, кад се један краљ сагне да пије воде. Је ли то твоје старо добро време?!

„И то није; истина бог, и то није! Али шта сад долази? Цар Степан Душан силни? Шта мислиш ти, преподобна музо, цар Душан силни; А?

„Душаново је време било славно време, ћир Снако, али зар се његово време није почело великом буном у земљи; нису ли први дан владе његове ако и не са знањем његовим удавили она његова, Дечанскога краља. Не казује л' се у законима Душановим како да се спаљују вештице, како да се казне вушебници; онда кад је цео народ кулучио цркви и властели, кад није било лако прећи од једнога занята к другоме, кад је син меропка остајао меропах, а син отрока отрок; кад рок и суд божји узима да суди, кад се законом нити да продавац на тргу продаје царскоме човеку у пола цене, кад и на двору и међу властелом преотима мах луксус и деморализација. Или мислиш да је старо добро време Дечанско. Али помисли на ратове Дечанскове, на његов устанак на оца, на његово ослепљење, на деморализацију на двору његова оца, та и сам је Дечански био син од незаконите жене своме оцу, па....

„Стани," повикну ћир Снака, „стани музо Гркињо и немој даље. Све све, али то што си рекла за Дечанског баш није истина. То није истина јер не може бити истина. Можеш ли ми ти то доказати?!

„Да богме да могу, само...."

„Не можеш ти то доказати, јер то није истина. А што се тиче старог доброг времена то је још старије од свега тога што ти казива. Оно је пре царева и краљева!"

Digitized by Google

„А, пре царева и краљева у народу је био грђи покољ него икада после тога. Није било власти ни закона да дели правду и кривицу и да брани слабог и невиног; него је свак сам себи тражио суда, сам гањао противника, убијао му све сродинке и блиске и далеке пријатеље, терајући своју крвну осветy; слабо се што радило и народ је чешће патио глад и страдао од помора, и друге незгоде. У земљи није било мира; ко је хтео да сигурније и мирније живи приљепљивао је своје колибице уз градске зидине и поклањао властелину нешто од слободе своје. И народ се патио како никада није. Зар је то своје добро старо време?

Ћир Спака ћути.

„Шта велиш? Је ли то?! или да идемо још назад све до вавилонске куле, где се људи не могоше разумети на преко Каjина који уби брата Авеља, да се вратимо чак Адаму који најпре нађ по рају ходао. те се даје да га жена превари, а после тумара ван раја и једе хлеб свој у зноју лица свог?!“

Ћир Спака ћути па се не помиче.

„Ти ћутиш“; настави опет глас онај; и хајде ја да ти кажем које је старо добро време. Најбоље је време оно, које је најстарије, а најстарије је ово у коме ми живимо, а старије од њега биће оно у коме ће деца и унучад наша живети. Свет је данас старији него икада што је био на ето данас и зна више него икада што је знао. Ћир Спако, тебе су људи преварили, на те научили да оно што је младо време зовеш старо а право најстарије време називаш новим и младим. „Дерзај“ и „устани Спако, још је време, и сад лаку ноћ.“

Ћир Спака сави џубенце око себе, преклони се мало и више невеселим гласом рече: „Лаку ноћ!“

Сутра дан можете мислити како се зачудисмо кад Ћир Спака дође на озбиљним лицем каза своје предлоге: да се „непремјено“ подигне женска школа, да се засаде дрва по улицама и да се састави једна комисија, која ће испитати шта је вредно да се у интересу здравља и културног развитка најпе варошки учини. И ко год хоће Ћир Спака му од драге воље прича његов разговор с музом преподобном, и шта више говорило се да ће да га штампа, али то учињено није.

ЦИГАНИН.

Черго моја, чергице,
Од сањава платна
Ти си мени кућица
Сребрна и златна.
Великашки с' дворови
Непомичне стене,
А ти пратиш Цигана
Куда год се крене.
Гуди, гуди, гудало,
Поврх танких жица;
Уста су ми препуна
Тананих песмица.

Digitized by Google

Моја жива ватрица
Што ми кућу краси,
Светлуцари весело
Нит' се кадгод гаси;
А плавкасти димови
У модром прозраку
Мотају се, купе се,
К' авети по мраку.
Гуди, гуди гудало,
Поврх танких жица;
Уста су ми препуна
Тананих песмица.

Венац славе циганске
Породица чила
На највећој студени
Кочоперна ј' била.
Кад завеју сметови
Ја по снегу гацам,
А кад сијне пролеће
А ја се разбацам. —
Гуди, гуди гудало
Поврх танких жица;
Уста су ми препуна
Тананих песмица.

Мила моја дулице,
Нигде тебе нема,
Ти ми недаш, кад сам сам,
Да душа задрема.
Котурићи маленп
Различите боје,
С вама хитрим одлећу
И све бриге моје. —
Гуди, гуди гудало,
Поврх танких жица;
Уста су ми препуна
Тананих песмица.

Мени слава не треба
Ни богаства већа,
Ми смо црни Цигани
Сиромашних жеља.
Наша торба дубока
Извора је жива,
У њој ничу мирисна,
Богата јестива.
Гуди, гуди гудало
Поврх танких жица;
Уста су ми препуна
Тананих песмица.

Наша срећа шарена,
Наши златни дани
Разлежу се живахно
На наши ћемани.
Јер ми деца природе,
Песници смо стари:
Коме несу певали
Весели чергари?
Гуди, гуди гудало
Поврх танких жица,
Нека лете песмице
Као јата тица.

Милорад П.
Шапчанин.

ДВА ДАНА КРОЗ ЧЕШКО-САСКУ ШВАЈЦАРСКУ.

Путничка новела Владана Ђорђевића.

(Продужење.)

Тај је појав тако красан да смо на више места застајкивали на каквој стени те се надвикивали и разговарали са ждрелом. И нехотице помислих: где ли су сад они пиштољи с којима здрављасмо орлове на вуканским развалинама, да видимо колико би пута овде одјекнули?...

Пут до у *Хабихтгрунд* и крозањ беше тако мучан да умукоше сви разговори, и сад се само по које довикивање разлегаше кроз стење, Мали Јосип такође као да се беше уморио тешући досетке па и он

Digitized by Google

ућута, и само је одговарао кад би га ко запитао како се ова ил' она стена зове или тако што. Пошто прођосмо доњу, ваљало нам се опет пети, али сад је било лакше, јер овде беху исечене стубе у камену. Али поред свега тога док се испесмо на Кухштал ознојисмо се прилично, јер се ваљало 150 хвати у вис попети, и то не цик-цак, већ право уза стену, дакле као у каквом руднику.

Изглед на Кушгалу није Бог зна какав, јер се ван Хабихгрунда кроз који смо дошли, ништа више не види. Али овде је вредно сам Кухштал видети. То је пећина у стени, која је на уласку пет хвати широка, а четири хвата у висину иде, и која је зеленим шибљем врло лепо искићена, и на свашта пре наличи него на крављу шталу, као што јој име каже.

— Ама да ми је знати — рећи ће госпођица Кунигунда срдито — ко даде тако неромантично име овој красној дворани? Та ово бих пре личило на какву салу за играње, него на... Јосипе, ти мали... Где си?

Али Јегинћанина нема, као да је у земљу пропао; тек у неко доба зачусмо му глас на стубама, и мало за тим угледасмо га где ухватио г. Бирхубера под леву мишку, на помаже госпођи Еми да изнесе својега полумртвога мужа. Ми тек сад приметисмо да су они били заостали. Наравно да сад изјавима сажаљења и храбрења не беше краја.

— Но, оче — говораше задувана пиварка — ако те саска Швајцарска не излечи од твоје болести, онда нема за тебе лека! —

Г. Бирхубер није умео још да говори, али он одговори једним „жалосно-веселим“ и „слатко-киселим“ осмехом. Тек после по сахата одреши му се језик, и он протепа:

— Та зар у овој рестаурацији нема пива?... —

Међу тим је нама мали Јосип тумачио што је питала славна романо-писатељка.

— То је име дао пећини један врло грдан кум, а то је тридесетогодишњи рат. За време тога рата често су сељаци из окола морали бегати куд који, па су у овој пећини скривали своју стоку и отуд се пећина прозвала Куштал. Други опет кажу да је на овоме месту био, за време оно, некакав замак, али ја мислим да онда не би пећину по крави назвали већ може бити по каквој другој племенитијој животињи н. пр. по... — овде се удари мали брбљавац по устима — Бог да прости предње зубе!... —

Ал' у то привуче пажњу друштва са свим други предмет. Госпођица од Гајстерхеле како беше замишљено села и загледала се у један угао пећини на један пут зовну своју сестру и показа јој прстом нешто црно у пећини. Њена сестра одскакута у показани ћошак, па

Digitized by Google

се на један пут стаде грохотом смејати. Она извуче из мрака један прашљив мали, округао сто на три ноге, па га стави пред своју сестру, рекавши:

— Ти имаш соколово око, сестрице. Али и јесте сто удесан, као да је за духове грађен! —

Неки од друштва стадоше се такође смејати, али ми што не разумевасмо смисао шиварчиних речи, стадосмо се још више зачуђени зледати, док нам не протумачише шта је. Госпође не хоћаху да пропусте прилику, кад им се и онако ваља подуже одмарати у Кухшталу, и кад тако лепо стесан, лак сто нађоше, те да не зовну кога *духа*, да их забавља.[1]

Из неодољивог нагона људског, који хоће свему што је надземаљско да даде чулни облик, те да га тако схвати, из тога нагона поникла је дубока и поетичка митологија старога света, поникле су оне скаске о ђаволима и вештицама, рад којих у XVI. и XVII. веку толике жртве падоше, поникао је на послетку тобож научни облик празноверице новога века – Мезмеров магнетизам. Ту се науком (?) доказује, како је могуће да неко у магнетисаном сну може читати трбухом, да може говорити с „духовима“, да зна шта се догађа у онај тренутак по целоме свету итд. У Виртембергу створи Ешенмајер читаву теорију о појављивању духова („природа, неприрода и надприрода имају се међу собом као искуствени свет према свету ђавола, и свету божанске милости и блаженства. Што је могуће да се духови јављају оснива се на томе да се душа при смрти тела истина одлучи из суровијег органског омотача свог, али се не раздвоји од первног духа, који узме на се облик и боју душину, па је обмота као неки зрачни огртач. Та стераста хаљина душе је код лепих, добрих душа лепа, а код злих гадна и ружна. С тим у свези развио је теорију о бесилу и о врачању, као о делима неприроде т. ј. ђавола“ итд.) али сунце јестаственичких наука продрло је кроз те тмуше предрасуда, мудрићења и непознавања природе, и растуриће скоро и те потоње облачиће с човечијега духа.

Док се ми с Чехом и г. Виљемом о томе разговарасмо, и претресасмо порекло „асталисања“ — (као што мој друг посрби Klopfgeisterei), госпођица од Гајстерхеле беше придобила и самога лорда Бровринга да седне за сто, те да припомогне дозвати духа. И тако и г. Бирхубер коме и ван интереса за духове, беше та идеја врло добро дошла, јер му јемчаше, да ће се друштво подуже одмарати, приступи такође столу, па положи обе шаке на сто као што му је свастика учинила, и као што

[1] Та манија зове се у Немаца Klopfgeisterei.

Digitized by Google

их г. Бровринг беше наместио. Остало друштво скупи се око стола, неко стојећи а неко седећи.

— Сад, господо, — поче романописатељка жречевским гласом — молимо за тишину и што је главније за озбиљност. Јер ако се ми станемо шалити и целу ствар обесвећавати, дух или не ће доћи, или ако дође, удариће и он у сирдњу! —

Ми се покорисмо заповести првосвештенице, и — „мртвачка тишина наступи.“

Ја испух чађаву цигару, а на сцени се ништа не промени; радознало напрегнуте црте гледалаца и призивача олабавише, и где-где се чујаше гунђање.

— Којешта; какви духови? Да се што јавља, јавило би се до сад!

— Та ја сам казао да су то женска трабуњања! — промрмља други.

— Пст! Ето га! Ту је! — узвикну госпођица Кунигунда тако промењеним гласом да човеку пође коса у вис.

И сто се доиста подиже једном ногом за неколико палаца од земље, постаја неколико секунда на две ноге, па се онда опет спусти на земљу.

Чисто механично се сагосмо сви да погледамо под сто. Ни једна призивачка нога не беше близу столових ногара. При све том поставимо једнога да само под сто гледа. Остали сви напрегосмо пажњу не би л' угледали да госпођица од Гајстерхеле не ради што рукама, јер сто је врло лак, па и незнатан притисак може учинити да се сто на једну страну подигне — али не могосмо ништа приметити, за време целог разговора с „духом.“ Свих шест шака лежаху мирно пљоштом и непомично на столу.

— Јеси ли ту? — питаше романописатељка приближивши уста столу — да је боље чује — ако си ту, а ти устани! —

Сто се дигну и спусти.

— Умеш ли немачки срицати? — питаше даље прво-свештеница.

Дух потврди да уме.

— А ти дела нам просрпчи своје име! — мољаше г. Врхубер. Сто стаде се мицати. Он устаде шест пута једно за другим па онда стаде.

(Продужиће се).

Digitized by Google

Приповетка Мирзе Шаћије.

Из дружине „Слободе.“

—

Мирза-Јусуф певао је:
Како су се драгих двоје
Љубили;
У жељама и у нади,
Али после и у јаду
Губили;
И у томе силном пламу,
Већ како су памет саму
Стратили;
И срдашца њихна бона —
Он је њојзи, њему она,
Ранили.
Па како их опет на мах
Баш и грозна судба сама
Гонила.
Растанак јој драгог узе,
Он је плак'о, она сузе
Ронила.
Ту је још'те месечине,
И звездице са висине
Спомињ'о:
И још много шума пустих,
И где ј' поток кроз џбуи густи
Роминь'о.
Но сад на мах срећа стиже;
Састанку су све већ ближе
Бих рек'о.
Ал их судба опет шину,
Отури их у даљину
Далеко.
Стискоше их са а јади.
Он у својој верној нади
Плак'о је.
Но што даље да причамо,
Кад то добро сви већ знамо
Како је.
Кад с' обоје намучило,
И Алаху доста било
Плача тог:
Саставно срца оба,
Да се љубе све до гроба
Вечитог!

У Пожуну. *С—ун.*

РАЗЛИЧНОСТИ.

—

Писмо владике Црногорског, Осман паши Скопљаку.[1]

Владика Црногорски поздравља Осман пашу Скопљака, везира скадарског!

Дошло ми је твоје писмо од 17. Фебруара о. г., у којему неке ствари смијешно напомињеш. Прво што кажеш, да опоремо своја срца

---

[1] Ово писмо неумрлога владике Црногорског П. П. Његуша, штампано је у „Arkivu za povjestnicu jugoslavensku II. к. 1.“ који је изашао у Загребу 1852. Та је књига по нашим странама ретка и за то стављамо овде то писмо, јер не сумњамо да је многим нашим читаоцима непознато и да ће им бити мило познати се с њиме. У „Аркив“ га је послао г. Андрија Стојковић из Трста. Добро би било, да се издаду у књизи писма владичина, а још боље да се сва његова дела покупе и у целокупности издаду. **У.**

Digitized by Google

па да учинимо сваки лијепи начин и слогу на наше границе, моје је срце за људе свагда чисто и опрато а с нељудима принуђен је човјек да се нељудски влада, јер иначе не може и да би хтио — што се хвалиш да имаш код мене пријатеље, који ти казују моје намјереније, добро, кад их имаш, мени их не казуј, да од мене не пострадају — ову и другу оваку ствар ти можеш казати онијема, који свијет проз чибук гледаше, не мени, — моје је намјереније јавно и чисто, кога је како воља, онако са мном у сусједству и да живује.

Ти говориш да ја све нешто тражим, а шта бих ја то тражио, и са киме ћу га тражити? Када је Бајазит (Илдерим назван) Босну покорио и када су дивље орде азијатске, наше мелено, но јуначко царство разрушиле, онда су моји преци и још неке одабране фамилије, које нијесу ту погинуле од Турака, оставили своје отачаство и у овијем горама утекли; ја сам инокосан, ја сам сирак — помисли ће су ми браћа, славни и гласовити кнезови и војводе нашега царства, ће је Црнојевић (Бушатлија), ће је Обренкнежевић (Махмутбеговић)? ће је Кулиновић? ће је Скопјак, ће је Видајић? ће је Филиповић, ће је Градичевић? ће је Сточевић? ће је Љубовић? ће је Ченгић? па ће су многи остали? камо господа и цвијет нашег народа? да своје отачаство и своју славу заједно потражимо, да смо сви на једно, онда бих ја с њима нешто велико потражио.[2] —

Бог сами знаде, када ће се они своје славе споменути, и до када ће се ова моја браћа од своје рођене браће туђити, и називати се Азијатима, и до када ће за туђу корист роботати не сјећајући се себе ни својега, — од онога несрећнога дана, од како је Азијатин наше царство разгњавио, са којим се ова шака горштака за опште поштење и име нашега народа бори? Све са својом рођеном браћом изтурченом, брат брата бије, брат брата сијече, развалине су нашега царства у нашу крв огрезле. — Ево опште наше несреће! Ово је несрећа и вражда братска више но сила туђа учинила, те је наше јуначко племе постало туђима надничарима и служитељима, како што си и ти туђи надничар. — Кукавну је Црну гору овај разур нашега народа готово удавио, но и опоситно, ово је очинило те је данас Црна гора и бити ће и до вијека алмаз у витешку круну — ја бих волио но и шта на свијету вићети слогу међу браћом, у којима једна крв кипи, коју је једно млијеко одгојило и једна колијевка однихала — што се пак тиче мене самога и ове шаке народа, ја поштења ни мало више не желим но га имамо пред великијем и опамећенијем свијетом, но се нешто друго

[2] Биће познато да су ова имена сва имена потурица, које су у Турској на гласу.

Digitized by Google

жели, јербо је крвава храна и голо поштење — ја бих рад да сам се мало доцније родио; јер бих видио своју браћу ђе су се себе и својијех споменули и ђе јавно пред свијетом казали, да су они достојни праунуци и потомци старијех витезова нашега народа, када се ова света ријеч изговори, благо нијелом нашем племену, онда ће име Црногорско, Босански и прочи витезови српскога народа како свети талисман (аманит, запис) частвовати и у њедрима носити.

Ја чујем да ти Црногорце хајдуцима називаш, то име ни мало срамотно није; хајдук значи Chevalier (Ritter) на примјер; Каваљери су ови хајдуци: Марко Краљевић, Реља Омучевић. Гергелес Алија. Тале, Ораманин, Скендерберг, Стојан Јанковић, Илија Смиљанић, Бајо Пивљанин, војвода Драшко Поповић, војвода Вук Мићуповић, Никац Томановић, Црнац Карамахмут, Карађорђе, војвода Вељко Петровић, ово су само неки од нашега народа, који нијесу данас у животу, а ови су тројица и данас живи: Абделкадер, Шамил и наш војвода Миња Морачки. — Истина је, да су неки Црногорци убиваоци грабитељи и мамитељи, али их изобудана и дивља сила турска насили, па и јуначка невоља. — Помисли, мој драги земљаче! оволико народа сабило се у овим горама, готово од свуда затворено; кад је година и колико родна може се прилично проћи, али кад дође година као што је лањска била, жива мука од њих бива; ја сам се лане неколико мјесеца уклонио у Беч и у Млетке навластито да ову муку очима не гледам, а друго ја сам срца милостива, па бих све своје разурио, а свакојако ми је мало што и остало. Када са мном говориш како мој брат Бошњак, ја сам твој брат, твој пријатељ — али када говориш, као туђин, као Азијатин, како непријатељ нашега племена и имена, мени је то противно и свакоме би благородно мислећему човјеку противно било, ја знам, ти ћеш рећи када ово моје писмо видиш, шта овај човјек које шта пише и снијева, али се надам, да ће наши потомци, кад било да било, дати достојну цијену отачаства љубима мислима и писму владичину, на којега се данас са сваке стране виче како на бијелу врану.

На Цетињу 5. Октобра 1847.

ВЛАДИКА

Петар Петровић Његош.

☞ Претплата на „Вилу“ прима се једнако и које рад узети овај лист, нека се изволи за раније јавити. Цене су у врх листа назначене. Скупиоцима се претплатника, па седам поклања један лист.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 2. У Београду 9. Јануара 1866. Година II.

Издаји сваке недеље.

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лист никоме слаши не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 гр. на три мес. 12 гр.

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

ЈЕДАН АУСТРИЈСКИ ВЛАДАР.

(Карактерска црта, од М. Кујунџића.)

Ко је читао „како живи сада стари цар наш Фердинанд“, или који чита „цара Јосифа II. и његов двор“, тај ће можда потражити да прочита и ово неколико неуглађених цртица о главном представнику аустријске царевине, о Фердинанду II., за кога аустријски историк вели, да „што је починио врлина то је он сам починио, што је починио погрешака томе је случај крив.“ [1]

Две главне црте јасно се опажају у карактеристици свеколиких аустријских владара.

Прво је света тежња за усрећењем свију људи, — усрећење то састоји се у католичкој вери и у њемачкој цивилизацији.

Друго је бујна чежња за ослобођењем свију суседских народа од њихових варварских владалаца и јеретичке господе — чежња за прибирањем њиховим под покров апостолске аустријске круне.

Ни из једног од овога двога није Фердинандова душа заостала.

Представимо себи човека помршава; црте његове оштре, шиљкасте; лице мрко а очи плаветне... црвена коса... усне напућене... са препређеним ласкавим попашањем — то је био Фердинандо.

„Крвљу обливено родило је се сунце Фердинандово, крвљу обливено смирило је се оно“ [2] вели једна страна; — „То беше човек најсветији, какав је икада на престолу бити могао!“ вели друга страна историка, — онамо узор зверских страсти, овамо узор божанствености на земљи.

*

[1] Seine Tugenden gehörten ihm zu, seine Fehler müßte man dem Zufalle zuschreiben!“ — Meynert.

[2] Mit Blute geröthet, ging Ferdinands Sonne auf; in Blut getaucht, ging sie unter! Pölitz

Тридесет и девет година било је Фердинанду кад је први пут ногом стао на бојиште повесничко. Његов рођак цар Матија имао је само браће а није имао деце, па и браћа матијина беху тако исто без порода. Ту је се ваљало забринути за обстанак азбуршке породице на престолу. И Матија прегне, те наговори браћу своју да се одкажу својих породичних права. Шпањски краљ, који је женидбом такође у породицу увршћен био прими на пешкеш приличан комад земље азбуршке у Немачкој и окрене леђа правима својим. Тако изиђе на видик Фердинандо II. као посинак цара Матије.

Три поглавите круне беху у то доба на глави цара аустријскога, али на све три ове круне имао је он права само да буде — избиран. И Матија скупи већ у пролеће 1617. сабор чешки у Прагу, и предложи му свога усиђеника Фердинанда за будућег краља.

Ама Фердинандо није био непознат чешким сталежима. Како ће он, који је у очевини својој у Тиролу већ довољно разглашен са своје преданости к језуитским поповима, како ће он с љубављу моћи владати над протестанском Чешком?

После дугог премишљања и пренирања, за време кога и његово царско величанство не стајаше беспослено, него се утицаше свима средствима која му на услузи бити могаху, на послетку изберу сталежи Фердинанда за краља свога.

А и како га не би изабрали. Добиће богатога краља, који је истина фанатик, али се он мора заклети на права њина, на устав њихов. Они су имали скупштину своју, која је једина решавала колико кад новаца народ влади да „удели“; они су имали устав свој, по ком су само Чеси Чесима управљати могли; они су имали знаменити „мајестетсбриф“, по ком је сваки своју веру са свим слободно славити могао. Је ли дакле Фердинандо побожан фанатик, он ће се заклети на права њихова, па као такав, још ће светије заклетву своју чувати; није ли побожан фанатик, онда се немају од њега никаквих сметња плашити... А буде ли штогод треће између овога и онога, оно имају они „дефензоре“ своје, који увек народ од злоупотреба власти бранити могу; имају порез у својим рукама; најпосле имају своју војску, која им правима увек поштовање изнудити може...

Неколицина њих који баш никако пристати не хтедоше изреку протест свој и отиду са сабора.

29. Јунија 1617. блештао је Фердинандо у богатој сјајности. Он би крунисан — и народ се дивљаше чудној улагљивости новога краља. У цркви одјекну с усана владарових:

„Заклињемо се Богом, мајком Божијом и свима свецима, на овом

Digitized by Google

светом еванђељу: да хоћемо и да морамо господаре, витезове, племиће, пражане и друге вароши и целу општину краљевства чешког подржавати у њиним уређењима, правима, привилегијама, изнимцима, слободи и законима и у свима добрим старим трајашним навичајима, и од овог краљевства чешког ништа отуђити или заложити — него исто још по могућности нашој раширити и умножити и све оно чинити што иде у корист и част овога краљевства чешког. Тако нам помогао Бог и сви свети!" (Eprcfbil).

Сад се окрене поглед поочимов на другу страну. Нужно је било за живота свога и угарску круну наследнику осигурати. Марта 1618. би сазван сабор у Пожуну.

Дан је за даном пролазио, никаква решења. Угри се били наситили туђих краљева.

Али је мохачка битка већ једном изгубљена била, и краљ, који је већ круну чешку на глави имао свакако би најзгоднији био да големој сили турској на супрот стане. К томе за Фердинанда најжарчије говораху сама дела царских посланика, који при таквим приликама биваху овлашћени „појединима људима не само по 40—50.000 фоината, него и службе и достојанства и умножење добара да обећавају." (Majlath). — К томе и Хрвати беху жарко заузети за свога католичног једномисленика. Протестанти још бише умирени тим што им у том времену постаде протестанат палатином. Тако би утврђено 17. условља новоме владару. Фердинандо се свечано закле на сва условља и круниса се као изабрани краљ Угарске.....

Није требало много времена па да се опази, да је поред остарелог болесног краља још једна „улагљива" рука у државне послове се умешала.

У Чешкој су зидали протестанти две нове цркве, једну у Браунау, другу у Клостергрубу близу Прага. На један пут дође заповест да се зидање обустави. Сталежи се узнемире, одмах на сабору стану се тужити противу повреде њиног задобивеног „мајестетсбрифа." Али цар одговори да се само њему пристоји њихова права тумачити, и да по његовом тумачењу они не смеју под католичким заповедником некатоличку цркву подизати. „Дефензори" заповеде да се опет зида, али клостерски бискуп растера неимаре и разруши целу грађевину. Браунау пошље депутирце ради своје ствари у Праг, али ови тамо буду затвором почашћени....

Међу тим још на месец два дана после признања новога краља промени цар земаљску управу чешку и пренесе је на 10 „штатхалтера", од којих седморица католици беху. Друге, који при избору новога

Digitized by Google

краља противни се показиваху отера са својих високих места. А одмах на пролеће 1618. пошље комисију да закључа цркву у Браунау.

Дефензори сазову Марта месеца скупштину у Праг и ту оправе цару молбу, да укине незаконите наредбе своје и да пусти затворене невине депутирце. Одговор би: оштра забрана, да се више сами на сабор несмеју скупљати. Још један пут молише, и још један пут беше им заповеђено да се разилазе, јер ће зло проћи.

У одговор на ову последњу незакониту заповест скупе се дефензори у прашки замак у канцеларију штатхалтерску и почну захтевати од штатхалтера да се заузму за права земаљска, да одврате цара од његових противправних намера. Кад ови на то не пристану бише проглашени за издајнике отаџбине, и суд им би изречен по старом земаљском обичају.

Тројица њих бише ухваћени и бачени напоље кроз прозоре, један умаче сретно. Још веле бечки историци, да су им танета све огртаче и капе изрешетала, ал' можда је молитва светога оца у Риму учинила, те — ни један ни трага од ране какве не однесе. Они побегоше некој побожној милостивој госпи која их сакри испред увређеног света.

Праг се узбуни. Вођи народни поднеше доста труда утишавајући озлојеђени свет. Тако збаченим штатхалтерима даду лекаре, који ће их неговати; управа земаљска пренесе се на 30 директора: забрани се и најмање вређати ма кога католика, и после два дана оправи се цару посланица, која је имала оправдати кораке народне што су само по јасном закону и праву учињени.

Цар одговори „едиктом" својим, да никад његова воља није могла бити да се права земаљска вређају, и да по томе погрешке чиновника не ваља њему урачунавати — и ипак остане при својим старим решењима, и позове их да се покоре тима истима властима за чије погрешке он не одговара.

Међу тим Чеси спремаху се да и животом својим бране осведочена права своја. Стану прикупљати војску своју; која се војска затекла била та се свечано закуне уставу земаљском. На чело војске ставе некога грофа Турна који је пре кратког времена свог достојанства лишен био, а који није за избор Фердинандов гласати хтео.

Матија, који је помоћу Чеха до владе своје и дошао био, побоји се грађанског рата и пошље изасланике да с Чесима о измирењу уговарају.

Али сад изађе јавно на среду она рука што је сама и приправила заплет овај. То беше Фердинандо. С помоћу стрица свога ухвати он првог министра Матијиног, католичког (!) владину Клезела, који беше

Digitized by Google

цара на попуштање свето̀вао, и сакрије га у затвор неки; његову кућу опљачка и 400.000 дуката, које тамо нађе, баци пред ноге Матији у подкрепљење доказа свог да треба с јеретицима војевати....

Шта више, онај који свечано у цркви изговараше „заклињемо се....“ не жаљаше труда данас, да и писмено остале католичке владаоце за своју намеру врбује. „Кад, вели, власти од Бога произлазе, онда морају они који власти послушни нису ђавоља чеда бити!“ — Па и мисао слободе није била непозната Фердинандовим грудима. Он позиваше ваљда народе против угњетача?.... не! он позиваше све владаре противу служења своме народу! — „Побуна је чешка добродошла, даје нам прилику да се ослободимо од уза к народу, од права његових — Бог, попови, и сваки који жели господарити својој земљи биће нам у помоћи!....“

Царска војска поседе чешку границу. Само три вароши беху у целој Чешкој које на страни царевој осташе. Код тих вароши дође најпре до боја.

Већ у Јунију месецу појави се вој чешки пред Крумауом и ова се преда.

А царевци уђу у Чешку, освоје Бистриц и пођу напред. Али се вратише брже отуд него одовуд.

Чешка се војска умножи силним ускоцима протестанским. Тако стаде освајати једно место за другим. Војна одељења њена почеше већ и у доњи Естерајх продирати.

Још с друге стране скупштине народне и у горњем и у доњем Естерајху не хтедоше новаца за рат да одобре док им се многе тегобе не укину.

Матија гледаше опет начина да преговором до мира дође, али се смрт смилова, те изненадно 20. Марта 1619. поклони вечити мир његовом изнуреном телу.

На престолу се указа Фердинандо II.

Народи ускличу мило кад новога владара на престолу поздрављају; све је весело, све се нада — ма Фердинанда поздрави са свих страна само побуна, незадовољство и мрзост....

Чеси су још при почетку побуне своје шиљали изасланике у Моравију, Угарску, Шлезију, Лужицу, протестанску Немачку и у сами Естерајх и ови свуда бише с одушевљењем примљени.... Али Фердинандо није припадао ономе мајушном броју владара, који своју срећу само у срећи својих народа траже. Фердинандо је гледао спасење своје тамо далеко иза својих граница. Пољска је се увек радо одзивала на глас католицизма, Шпањолска такође, па ова је још и у сродству са

Digitized by Google

Фердинандом; а у земљама што их доби од њега прогутала је удицу, која ју је свезала с његовим интересима.... Баварски је владалац такође католик — метни частољубивост његову на искушење давши му управу над савезом католичким у Немачкој (Лига), и обећај му коју земљу ако је заједно освојите, па ето најжарчијега пријатеља.... А богатство светога оца у Риму..... А католичка Француска, коју треба подбости само да је обстапак свега католицизма у опасности!...

Сјајне наде просеваху кроз побожну главу Фердинандову. Од Саве до Рајне цела далека земља да се смерно робски клања њему посланику божијем, ког Бог на престо владарски посади!

Али ко да изиђе на крај са поданицима, које нечастиви, далеко му лепа кућа, све у један мах поджеже? „Раздвој па владај“ ако и није можда аустријски изналазак, али та светла истина није још нигда у срцима аустријских владара тујинка била.

И Фердинандо одлучи да згоднije време за своје намере почека. Он напише умиљату посланицу на Чехе, потврди им сва права њихова, као што се једанпут већ на њих и заклео — и упути посланицу на чиновнике које је сабор чешки већ једном као незаконите и противне праву земаљском збацио био...

Посланица царска врати се натраг у Беч и непрочитана!

(Продужиће се).

ЦРНИ ВЕО.

(МОЛДАВСКА ПЕСМА. ИЗ ПУШКИНА.)

—

Као манит зверам у црн вео сад,
А ледену душу раздире ми јад.

У младости лудој, лаковерју слепом,
Гинуло ми срце за Гркињом лепом.

Ласкала ми цура, сретан бија с њом,
Ал на скоро, брате, удари ме гром.

Пирујући једном с неколико друга
Презрени ме Жида изазва из круга.

Ти пирујеш (шапну), браћа т' време крате,
А Гркиња твоја изневерила те.

Digitized by Google

„Не било те!“ реко, па му просу злата;
Роб доведе коње, јурнусмо на врата.

Огрезнуше коњи у крвавој пени —
А кратка је жалост ћутала у мени.

А кад доро стаде код позната прага,
Западе ме тама, издаде ме снага....

Кад у собу падо шкрипућући зуби —
Неверница моја с Јерменом се љуби.

Смрче ми се оку — мач се диже... спусти —
Разкомада пољуб на душмански усти.

Газио сам тело крвљу обливено,
Гледао сам дуго бледо лице њено.

Ох сећам се вриске неверинце моме —
Починула љуба па и љубав с њоме.

Скидо црни вео с њене мртве главе,
Да отарем мачу оштрице крваве.

А кад наста ноћца после дана врела,
Роб је побацао у Дунаво тела.

И од тад не љубим више чарне очи,
Од тад више не знам за веселе ноћи. —

Као манит зверам у црн вео сад
И ледену душу раздире ми јад.

J. J.

Је ли свему крај испод шест стопа земље?

ОД ВИКТОРА ИГА.

Године 1789. беше Бонапарти петнаест година. Истом беше дошао из Брјена — још с тројицом својих другара и с једним калуђером — стане у Паризу у војничку школу. Успевши се на сто седамдесет и три ступња уђе сам у собицу под кровом, унесавши сам на себи своје ствари. У собици беху две постеље и један прозорчић, који је гледао у школ-

Digitized by Google

ску авлију. То је све био први намештај Бонапартин. Некад беле дуварове беху пређашњи становници ишарали и исписали, тако, да му је лако било читати редове, у којима се различити дух показивао. Стајало је тамо н. пр. „Дуго треба док човек стигне до еполета! М.“ — „Најлепши је дан живота — кад је бој!“ — „Наш је живот само дугачка лаж!“ — „Свему је крај испод шест стопа земље!“

Ако у оном првом изречењу ставимо место речи „еполета“, „царство“ имаћемо пред собом читаву судбину новога госта. Демази, који је дошао с Бонапартом и који му је био другар собњи, гледао је како је Бонапарта напртао оловком кућу својега оца у Ајачу и како је написао под њом речи: „Свему је крај испод шест стопа земље.“ Као да је слутио, како се веже с острвом Корзиком оно несрећно по њега острво, које беше тада застрвено мрачном будућношћу.

Бонапарта је у тим речима сам себи истину изрекао. За јунака, за војника, за човека који ради и ужива, доиста је свему крај под земљом, али тада је тек почетак свему за човека од идеје и духа.

Смрт је сила. За онога, који се само о духовном послу бавио, гроб је место на коме сваке сметње нестане — мртав тек постане свемогућан. Војник је човек страшан, ћути као земља, а кад махне руком, оспе смрћу — над милионима; час учини, па му међу људима далеко равна нема; он је добитник, он војвода, он краљ над краљевима, он цар, на њему венац од лавора и из њега муње блистају, венац који нам као према блистању звезда доводи пред очи у мутним цртама слику Цезареву. И сва та блистава појава прети брзом несрећом; ето лако болести, нек сам што год буде — пашће шест стопа земље затрпати сву ту славу, цело то светило. Бурни и немирни живот спотакне се у гроб, народ више за њ не мари а на оне велике мехурове заборави. А ако још тај олујни човек није ништа учинио у свету као велики Александар у Индији, Карло велики у Скандинавији и Бонапарта у старој Европи; тешко ће се за њега и чути далеко.

А кад неко, који је одушевљен идејалима, као на пр. Омир, баци реч у своју тамну околину, та се реч разгорева и разгорева — она по смрти сине као звезда. — Онај Данте, којега из једног места у друго прогоњаху — данас се свуда слави, некадашњи прогнаник данас је Есхил, некадашњи сужањ Језехијел. Погледајте их! Онај једноруки стекао крила, то је Михаило Сервантес. Познајете ли онога хромог? То је Тиртеј, онај роб је Плаут, онај радник је Шпиноза, а онај слуга Русо. Све то понижење, све патње и недостатци телесни духу су снага и могућност. Ко је узнесена духа, онај ће остати и на сметлишту као Јов, као Епиктет, и у мржњи као Молијер. Али је последња реч њего-

Digitized by Google

ва. Калиф је Алманзор заповедио да Аверовезу, којега беху наместили пред вратима од богомоље, сваки пљуне у образ, војвода Јорк посрамоти Милтона; Рохан шћаше да ишамара Волтера; Декарт мораде бежати из земље пошто је показао Аристотела; Тасо мора да плати затвором од двадесет година што је војводкињу један пут пољубио. Лудвик XV. затвори Дидерота у Венсан. Да то све нису само случајне ствари?

А да то не буду само облаци? Колико ми пута држимо сенку, таке краљеве и владаоце, за нешто тврдо и ваљано — али они морају минути. Ипак остане оно што мора остати, онај дух људски и дух божји, право и радниково дело: наука, која истину гледа, уметност, која лепим рађа, снага за образованост, та мука и та срећа човечија, и мучнији живот који се о бољи граби. Ствар је непрестано важна, ради се о напретку умном и душевном — за то се призивљу песници, пророци, философи, одушевљени људи и мислиоци. Још напоминьу да је философија хлеб насушни а поезија посластица Човек није жив од самога хлеба, али ко се клони песништва, тај се одриче цивилизације.

Ту је доба кад се глумац Шекспир и безкућник Исаија друкчије поштују него некад, па неће ни на том остати. Они су прави људи тек данас, тек пошто их није у животу. А како су живели? Какви су то људи били? Шта знамо о њима? О таквим људима често се зна врло мало, као о Шекспиру, који пут не зна ништа, као о онима који су живели у старо време. Да ли је доиста било Јова? Да ли је доиста био један Омир? Неки веле да је Езоп био грбав, а неки веле да није. Да ли је истина да је пророк Озија оженио се неваљалом женом да би показао своју љубав к отачанству, које је било у сраму и невољи и да је децу своју назвао жалост, глад, срамота, мора и беда? Велејул Патеркул мење Исиода 120 година пре него Омира а Квинтилијан вели да су живела обојица у један мах. На чијој је страни истина? А што нам је до тог? Песници су мртви, али господују њихове мисли. И биле су и једнако су међу нама, изображавају и уче и све ће више; докле умрле мрце земља гута, умрли духови без престанка раде. На чему? На образованости духа нашег, на цивилизацији коју они унапређују.

Је ли свему крај испод шест стопа земље? Није. Истом ту све почиње, све ниче, све буја и расте. И за вас то вреди, људи од сабље! За вас је тада свему крај! Заиста. Кад већ доспете у гроб, нестаје вас и трулите! Док сте живели, варали сте и заслепљивали народ златом, трубама и добошима, заставама и тутњем. Свак вам се чуди и диви. Слава јечи штитовима, оружјем, копљима и перјаницама, али у очи

Digitized by Google

смрти све мине као сан. Јувенал би могао Ханибала једном руком подигнути.

Не Цезар, него геније може на смрти рећи: постајем бог! Док је у животу, тело му је доиста међу осталим људима, а тело је на гению ништа друго до магла и облак. Дође смрт, као светло сунце, она пробије целог човека, у облаке проспе светлости, те више не видимо меса, ни страсти, ни човека. Оно нам постане јасно, што нам је дотле било непознато; гроб отвори пут душевној сјајности. Тада се тек отворе људима очи те се зачуде, тада тек познаду што познавали нису. Књига, у којој је покојник оставио штогод вечно и бесконачно, најтврђи је споменик.

Ко живи, за онога нам се не може мислити да не мари за живот; с тога му се не верује, јер није друкчији од осталих. Он и јест човек као и они, али је геније — а то је оно. Кад се међу самим ситнежем нађе што велико, обнемиљено је и мрско, и људи мисле да је таки на њих мало надмк, не ће да му то опросте, злобе му за то. А ко је окривљени? Велики агитатор коме се опростити не сме. Стану ли га гонити, дођу ли му главе — они су га крунисали. Не ће учинити ништа ни против њега а ништа ни за њега; он је одговоран, али другоме. Он своје упутство има и што учини, оно се може обарати али не може оборити. Види се свуда како има задатак од некога који није човек. Изузет је од свију и посмејан је за то одабрано место и позив.

А кад умре, ником не смета: сањалачка злоба умукне. За живота се надметао са сваким, по смрти је добротвор. Гроб „прегршн земље" чини га већим. Волтер, који је у XVIII. веку био велики, сад је већи. она земља, којом је затрпан, чисти му име, износи кристале на свет. Волтер је од своје славе изгубио оно, што није било слава — а то се и зове прави добитак. Волтер нити је лирик, ни трагик, ни комик, он је љут критичар старога света, благ реформатор обичаја, човек који је питомио свет, чист филозоф и судија у свему ван књижевности. Прошасти век му је видео дух, ми му видимо срце.

Такав уплив има на духове гроб.

Памет и срце.

Из дружине „Слободе."

ПАМЕТ.

Лудо срце без очију!
Што се кидаш без престанка?

Слабиш своје слабо тело
И с очију гониш санка?

Digitized by Google

СРЦЕ.

О памети, мудра главо!
Што ме караш неправедно?
Сан и срећу, све на свету,
Увело ми чедо једно!

ПАМЕТ.

Е ћа узми натраг своје;
Презри таког насилника.
Не дај с' трти! владај собом!
То је слава! то је дика!

СРЦЕ.

Не ћу славе ни ћу дике;
Радо сам се ропству пред'о.
Ох ал само, када би ме
Још волело моје чедо!

ПАМЕТ.

Ха мекушче! зар и тако
Српско срце мислит' знаде?
А где су му сто живота
Да их свих сто роду даде?

СРЦЕ.

Не знам где су, ја их немам.
Та кад би их само било! —
А овако овај један —
Увело ми чедо мило.

ПАМЕТ.

Кајаћеш се, срце бедно,
За толике грехе твоје.
Сврни с тога на пут овај
И савете прими моје.

—

Тако памет срцу збори
Ал' срце га слушат неће.
Оно само слуша, гледи,
Своју дику, своје цвеће.

А када се осмехнула,
На срдашце дика бела:
И памет је ону мудру
Са осмехом својим смела.

У Пожуну. **С—ун.**

ДВА ДАНА КРОЗ ЧЕШКО-САСКУ ШВАЈЦАРСКУ.

Путничка новела Владана Ђорђевића.

—

(Продужење.)

— Је ли то, што хоћеш да кажеш? — питаше г. Седлачек, који је за свако вуцање или усправљање и спуштање стола по једно писме из немачке азбуке изговарао.

— Јесте! —

— А ти сричи даље! —

Кад је сто просрицао целу реч изађе „Jolak."

— Је л' ти Јолак име? —

— Јесте! — одговори сто својим потврђивањем.

Сад јурну читав пљусак од питања на сто, тако, да је госпођица Кунигунда имала муке да одржи ред.

— Та за Бога, господо, ви ћете нам збунити духа с толиким питањима на један пут. Питајте редом! –

И сад се разви жесток разговор са столом. Многи навођаху духа на танак лед питајући га н. пр. „Је л' да је *бело*" оно, за што је мало час рекао да је *црно;* али никако га ухватити не могаху.

Digitized by Google

„Што је најоригиналније у целој ствари — прекиде лорд Бровринг своје дуго ћутање -- то је да мотив који покреће сто уме да *мисли*, и што је себи следствен!“ —

Кад дође ред на лорда да пита, он питаше колико има сребрних талира у џепу, колико има на хаљини дугмета итд. и сто бројаше тако тачно, да се на многим лицима око стола огледаше онај израз, који обично видимо на деци, кад не знају да л' треба да стану плакати, или да ударе у смех.

Сад дође ред на нас двојицу и мој друг запита, хоће ли, и кад ће цео српски народ бити слободан и уједињен?

Сто удари два пут јаче, па онда један пут слабије.

— Је л' то три године.

— Није — одговори сто тиме, што се не крену с места.

— Је ли две и по године? питаше даље.

— Јесте! —

— Хоће л' у то време пропасти турско царство? —

— Не ће. —

— Шта наопако? Па како ће се ослободити цео српски народ?

— Турска ће пропасти само у Јевропи! — просрица сто.

Сад беше ред да госпођица Кунигунда пита.

— Хоћеш ми одговорити на једно питање које ћу ја замислити, али не исказати? —

Сто се обећа. Романописатељка помисли, и сто даде једно подугачко:

— Не ће! на што госпођица од Гајстерхеле поцрвени у лицу као алова паприка. Бог зна шта је она питала!

Госпођа Ема питаше хоће ли попустити „мало јака конституција“ њеногa мужа и одговор је гласно да не ће; г. Биркубер питаше хоће л' бити довече у Шандави добро пиво, и на своју велику радост сазнаде да хоће.

Сад је баш ред на једног младог Прајза. Он питаше оно што се ни један није надао.

— Хоће ли Прајска постати република? —

— Хоће, и то скоро! —

Прајзу сијну лице, па похита да запита још и то.

— Ко ће бити први президенат прајске републике? —

Сто сричаше читко:

— Гроф Бизмарк! —

Разуме се да се после оваког одговора хорско смех читаво десетак минути.

Digitized by Google

— Знате ли шта, госпође и господо? — питаше Бровринг, и један врло чудан израз прелете му преко лица, али као мућа. — Да питамо колико ће који да живи? —

Предлог поздраве сви весело; и сад је сто бројао ужасно много. И да се пола обистини, било би доста, рече један, коме сто изброја преко стотину година.

— Мени се чини да он броји онако на дохват, кад се само добро заниja! — прихвати г. Седлачек.

— А, немојте то два пут рећи — одговори лорд Бровринг — Мени на пр. по свој прилици не ће набројати толико година, колико вама и осталима. — па се онда и он саже к столу. — Еле душе, право да ми кажеш, колико ћу година ја још живети? —

— Једну. —

— Шта болан, зар само једну годину? — и Бровринг се стаде смејати.

— Није! — одговараше сто.

— Та ваљда нећеш мислио да ћу само један месец још живети? — питаше даље лорд.

— Не! —

— Па ја те не разумем. Просричи колико ћу још живити! —

— *Још један дан!* — просрица сто.

Инглез се зацени од смеха, а и остали ударише с њиме смејати се, и ако им лица показиваху да им никако није до смеха.

Сад се уплете мали Јосип, који је донде мало даље све гледао и слушао, па повика.

— Моја висока господства! Ево хоће да се смркне, а ми смо још на Кунталу. До Шандаве има два сахата!

— Да живи Јегипћанин! — повика друштво, радујући се што их већ избави из забуне у коју их беше сто довео својим потоњим одговором.

Ми платисмо пиво и остали трошак на Кунталу па се кренусмо к Лихтенхајмском водопаду. Вече се спушташе лагано, те граћаше од нагомиланог стења у даљини час лавовску главу, час Богородицу с дететом на руци, час двоје загрљених и много других слика — наравно да је ту машта морала много допуњавати. Кад кад наилажасмо на камен поток, али га за час опет губљасмо у оним каменим лабиринтима. У једном влажном теснацу, кроз који морађасмо један по један да пролазимо, заглавила се некаква грдна плоча, коју је време с висине обалило, и која је при падању запала у тај клапац, па тако га претворила

Digitized by Google

у канију. Тек што прођосмо те мрачне гудуре, а пред нама затрепта умиљати Лихтенхајн у вечерњој румени.

Али при свем том што романтичке вечери имају неисцрпне милине за ме, опет ја саде не уживах. Ја сам ћутећи корачао, као и цело друштво, а по својој прилици из истог узрока. Само је лорд Бровринг био — чисто радостан. Он стаде и непитан да говори, хваљаше околину, цитираше многе инглеске и континенатске песнике — шта више он задеваше шалу!...

Чудно беше осећање, које у мени пониче рад његовог тог понашања после догађаја на Кушталу, па и ако сам убеђен, да се слабо оврћем и марим за прорицања „*духова*“, опет не могох да се отресем неке ужасне слутње, да ће нам се на овом красном путовању догодити нека несрећа. У мени су се мутиле свакојаке мисли о Бровringу, од како сам га синоћ на месечини у теченском белведеру видео онако смрвљена, али кад она луда играчка на Кушталу још рече да ће само *још један дан* живети, онда не могох да се отресем слутње поред најбоље воље да не мислим на то. Бадава сам ја себи доказивао да је лудо и помислити да се неко може чак из Инглеске кренути у чешкосаску Швајцарску само с тога, да се у њој убије, свагда се нашла друга нека могућност, свагда сам одговарао себи, да се на каквом опасном месту може случајно оклизнути као н. пр. данас на мостићу пред Пребиштором. Па ко зна, да л' оно јутрос није био покушај самоубиства, који је сасма рђаво испао за руком, јер се стари Виљем на близу десно?... —

Таквим сам се мислима уз пут бавио, погледајући по кадшто како се млад Инглез размеће својом веселошћу, коју никако не могах као природну да сматрам. И чича Виљем га је врло необичним погледима мерио.

— Шта ви мислите, милорде, о отменашњој комедији на Кушталу? — запитах га на послетку, не бих ли коју год речцу ишчупао, која би ми тог тајанственог човека мало расветлила.

— Ствар је проста! — одговори Бровринг. — Половина онога што се прича за столову моћ — истина је т. ј. он својим мицањем може погодити али само оно што је *било*, и што *јесте*. Оно што ће бити, не може никад погодити, *ван ако је будућност позната једноме од оних што за столом седе;* јер наравно да сто не покреће „дух“, већ струја позитивног електрицитета једног призивача с негативним другога или трећега од оних што држе руке на столу. Ја бар тако умем да разјасним мицање стола, а то је свакако главно у целој ствари. У тој предпоставци утврђује ме и то што су ми руке, пошто сам их дигао са сто-

Digitized by Google

ла, биле тешке као да су оловом наливене, од силне крви која се у њих слегла. А што је мени сто прорекао да ћу живети само још један дан, то је по свој прилици била освета с његове стране, јер ја сам био први који сам подстакнуо мисао да га питамо колико ће који живети, па је спромах морао најмање три четири стотине пута више да устане, него што би иначе било! —

И његове се усне развукоше тако саркастичким осмехом, да ме прође језа, као кад видех први пут да се сто *доиста* сам диже са земље.

— Ево ово је водопад, високородна господо! — показиваше мали Јосип један грдни камен који се право као зид пред нама уздизаше, али који не беше ни мокар, камо ли да с њега вода пада.

— Ти спремаш опет неку рђаву досетку? — рече г. Бирхубер.

— Није, тако ми јавнога мњења! — кунаше се мали вођ, већ ово је доиста водопад, само што је водопад под команду као и многе друге ствари у нашој земљи. Ако хоће господства да виде како се вода с оне високе ломи, да отрчим часком у Хајденмиле (она гостионица што се тамо бели) те да наредим да се налије локва на стени из које се водопад пушта. Наравно, то мало.... —

— А, махни с Богом! Ја не волим сувише измајсторисану природу! — прекину га г. Бирхубер, — хајдемо у Хајденмиле, можда ће се наћи што год да се поткрепимо. Рад оних клетих духова пренебрегао сам тело, па цело после по дне несам више но једну чашу пива попио!

— На треба и сем тога похитати, да у гостионици затечемо шандавски омнибус, јер, Бога ми, после оволиког пешачења данас не бих рад био да још два сахата издирем! — дода г. Седлачек.

— И то још по мраку! — рећи ће пријатељица светлости, госпођица од Гајстерхеле.

И тако се махнемо субординационог водопада, па одемо у гостионицу. Али данас је г. Бирхубер зле среће био, јер кола беху спремна за полазак, па је морао ону чашу на врат на нос испити, коју је мислио сладити читаво по сахата.

Све живо јурну колима, и то с оним саможивим страхом да не заостане, који не зна ни за какве етикете. Срећом била су кола тако пространа, да је цело друштво стало, само што ја и Бровринг морасмо сести код кочијаша, да би даме у кола ушле.

Пошто су коњи ушли у ход, добрићудни кочијаш метну узде међу колена па стаде пунити своју лулу, погледајући час у мене час у Бровринга, који се беше загледао у далеки неки предмет пред нама — као да се премишља с ким да започне разговор. Трцкање кола не даде

Digitized by Google

му да сам упали ватру па га то натера да се обрати Џону, јер је у њега горела тек начета миларес.

Бровринг стресе пепео с цигаре па је пружи кочијашу, и овај је прими и занали не скидајући ока с Инглеза.

— Хвала, ваша милости! — рече за тим враћајући Броврингу цигару, па га погледа још један пут, узе лулу у зубе а узду у руке па га опет погледа, пљуцну преко дешњака па и опет погледа, и на послетку није могао да се уздржи да не запита: •

— Опростићете, ваша милости, јесте ли ви пре две године, у ово доба од прилике прошли овим путем? —

Не знам да л' се то мени само учинило, али преко Броврингова лица прелете оштар израз бољке.

— Несам! — одговори он за тим, па се опет загледа некуд.

— То је за дивно чудо — прихвати кочијаш ошинувши коње и забадајући бич у канију, па извади лулу из зуба и обрну се мени — како млади господин личи на једног богатог лорда кога сам ја возио у Шаћдави с његовом невестом, сестром ли, шта ли му беше, пре две године. Ах оно је била напојница! Млади лорд беше тако срећан и весео, да није ни гледао колико је захватио кад ми је плаћао, па ми је толико дао, колико сад не могу да зарадим ни за по године! —

Бровринг се чињаше као да не чује кочијашеве речи, и ја га запитам:

— Је ли још ко био с младим лордом ван његове невесте или сестре? —

(Продужиће се.)

☞ Претплата на „Вилу“ прима се једнако и ко је рад узети овај лист, нека се изволи за раније јавити. Цене су у врх листа назначене. Скупиоцима се претплатника на седам поклања један лист.

У Београду се претплата полаже код г. Ст. Рајчевића фактора у државној штампарији, у књижарама, или у уредништву самом (у сокаку од г. др. Анђелковића куће идући к улицама што воде Стамбол-капији).

Од прошле године има још потпуних ексемплара, којима је цена 1 дук., а могу се добити и поједине четврти осим прве.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 3. У Београду 16. Јануара 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 гр. на три мес. 12 гр.

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

ЈЕДАН АУСТРИЈСКИ ВЛАДАР.

(Карактерска црта, од М. Кујунџића.)

(Продужено.)

Ускипеше ли сада страсти фердинандове на срамоту ову — Фердинанда, крвавога оца тријестогодишњег рата?... Или га можда све страшнија и страшнија сила чешка убеди, кад га природна сила најсветије дужности човечанске убедити не мораше, да поштује туђа права, па да се обани опачине своје?...

Ни једно ни друго. Он се обзираше на све стране у туђини, врбујући сплеткама и обећањима изметаре, који ће се туђи уместо њега а за намере његове. А Чесима пошље наново посланицу каогод и пређе.

Али док се у двору царском премишљало, дотле се у колибама већ решило гинути за дом свој, за права своја, за слободу мисли својих.

Турно, вођ чешке војске дође већ до самога Беча и одма га опседне. Царска војска растркана и разбијена, бечлије незадовољне — већ је уговаран био и дан кад протестанској војсци да отворе сами капије од града, а побожни Фердинандо нек иде у манастир, нек седи тамо па нек се моли Богу за грехове и туђе и своје....

Једног дана дође код цара депутација грађана бечких да још те једном покуша принудити га, да призна у њима људско достојанство, па да им даде праведније установе, да једном олакша јадима њиховим.

Фердинандо се још опирао. Он би у оном часу и клечао пред њима и сваког од њих поставио и грофом и бароном. Али да своју власт ограничи — од самог помисла тога крстио би се тај смирени човек. Та

зар ће моћи још дуго изостати савезници његови, владари католички на земљи!?...

И заиста у истом часу одјекну по изумрлим зидинама глас да помоћ са севера долази. С увећаним бројем увећа се и храброст војске цареве. Још и 1500 послушних католика бечких наоружа се сада да варош брани.

С друге стране Пољаци стадоше претити Чесима и Угрима, а цареви почеше у Чешку упадати и палити. Тако Турно мораде оставити Беч да најпре с огњишта свога непријатеља отера.

Чим се Фердинандо од ове буре мало отрже, одма окрете очи своје на круну немачку. Сад би најзгодније било за њега да се избира цар, кад су Немци у таком страху од силе чешке, а док он још није сасвим без земаља својих остао..... И тако расписаше попови сабор бирача. Пошто се неки од предлаганих не хтедоше круне примати, други бише одбачени за то јер нису католици, на посљетку падне круна у део Фердинанду.

При том избору беху три попа. А и Фердинандо у име Чешке даде четврти глас — за себе!

Он се свечано обећа права сталежа бранити, мир у вери чувати, сам да несме порез расписивати, ни странце за властнике постављати, ни свезивати се без саизволења сталешког сабора, обећа се да осим немачког или латинског језика несме други уводити и да несме никога без суда и парнице казнити....

Међутим скупи се у Прагу велики народни сабор. На том сабору објави се да је Фердинандо због чешкога престола јер за краља није добио гласове слободним избором него „поклонима, обећањима и претњама....“

Сад се приступи к избору новога краља. Али тај избор изнесе на видело како избирачи јоште живеше у времену које се у средњи век рачуна, де једина својства новога владара морадоше бити: да је туђинац, да има велике чинове, да има својих земаља и још да има велике сроднике.....

Тако дође Чесима за владаоца курфиршт Фалцки Фридерик V.

Чеси неостадоше сами у делу своме. И Угри сакупише сабор у Пожуну, уништише избор Фердинандов и извикаше за краља Бетлена Габора кнеза ердељског.

Али Фердинандо, као што умеде послужити се Чешком и Угарском, да круну немачку дограби, тако сад поче употре блажати Немачку да њоме Чешку и Угарску опет захвати.....

Већ беше Беч и по други пут опсађен од Чеха и Мађара, ал' Ма-

Digitized by Google

Јарима стадоше сад озбиљно на врат Пољаци, а Чесима Баварци и шпањски новци — и снови Фердинандови оживеше.

Баварцима је обећано било накнадити све трошкове и штете ратне и за јемство томе добише право да узму побуњени Естерајх у залогу. Они јурну изненада у горњи Естерајх, пресеку га од Чешке и захтеваху да се покори за 5 дана. Народ постављаше за услов, да му се даду очинска права, ал' Баварци их с таквим стварима упуте на цара бечког. Тако исто би учињено и са доњим Естерајхом.

Саксонији протестанској уступи Фердинандо побуњену Лужицу и она се обећа да ће при покрету својих једноверника мирна стајати.

Бетлена такође придобије цар за примирје, обећавши му неки вид данка.

Свети отац у Риму оправи поборнику своме новаца, који новци можда још од продавања и куповања грехова своје порекло воде.

И Шпањска оправи више од 20.000 војника у помоћ.

Све се то уједанпут на Чешку нагомила...

Дође пролеће. Борба се бујно настави. Савезници продираху све даље и даље у срце Чешке. Напослетку дође до одсуднога боја на Беломе брду, више Прага. (8. Новембра 1620.) С аустријске стране бораху се Баварци, Естерајшани, Валони, Шпањци, Талијанци и Пољаци под суровим вођем баварским Тилијем. Чесима управљаху по наређењу Фридрикову два туђинца Хохенлое и Анхалто.

Од 12. до 1 часа у подне реши се битка на Беломе брду. Изнајпре потиснеше силно Чеси Аустријанце на оба крила, ал' ови добише помоћи па јуришше у средину Чеха. Ту их раздвоје и распрсну...

Фридерик, који се за време боја частио, остави Чехе и побегне у своју земљу. Једну је зиму само носио круну краљевску и с тога га Швабе назваше „Winter-König." Он је имао још доста војске под собом, имао је доста важних места где би се рат живо продужити могао — ал' шта је њему бриге до туђих јада!

Праг се мирно преда пошто му милост обећаше — и онда га опљачкаше.

Сад ево дође прилика да покаже Фердинанд како и побожни, смирени људи светити се умеју!

Мислио би човек беснило солдачко излиће се сво сад у неколико првих тренутака. Не. Свако крваво дело које би учињено подписивано је најпре у Бечу руком царском...

Месец за месецем пролажаше у Прагу. Никаква одговора — ни зла ни добра.

Међутим власти цареве спаљиваше хиљадама књига чешких и по

Digitized by Google

јавним и по грађанским књижницама, дражећи солдате тиме како је то све јеретицизам. Чесима се отеше и поцепаше сва права и привилегије. А у одговор на молбу Пражана појави се наједанкут крвни суд, који стаде најзнатније људе ноћу хватати и суд изрицати као што га оно курјак јагњету изрицаше.

Великашима, који избегоше, одма бише разграбљене земље и имање; они који не избегоше бише растрзани и срце им живима чупано па у прах бацано, а све то законитим путем — судом.

На Калвинце прво дође ред да буду протерани. За тим 1625. почеше гонити из целе Чешке „Пикардите“ и „Чешку браћу“, а уведоше Језујите у сва јавна заведења и протестанске судије изтераше из Прага. 1622. нанђе ред на лутеранске проповеднике и учитеље. Али ту се већ једном и зраци царске великодушности указивати стадоше. Неколицини проповедника би дозвољено у браку остати, ал' да жене њихове иду па да моле бећарске попове римске, па којој они коће могу дозволети..... Још изиђе милостиви царски указ, те — и ако су сви „издајници“ пропграли свој живот, част, права и имање „ипак ће им цар по благости, која је урођена аустријскоме дому поклонити живот и част — само ће им имање узети као заслужену казну.“ [1] Ко је хтео да ужива ову „Mildigkeit“ морао је за 4 недеље сам суду доћи, рећи како је грдно сагрешно, па молити. Ко то не учини, на тога се милост царска непростире. А милост се састајала у том да му се тек само — *одузму права и имање*.....

Његово апостолско величанство жалило је „злочинце“, показивало се тужно — и опет је не само подписивало пресуде, него и пооштравало их.

Блаже би суд испао (у нашем веку са свим озбиљно вели један историк) да су они признали оно чим се окривљаваху, да су плакали у покајању — као да је то мера суђењу, „али нико не хтеде да попусти, нико не хтеде да призна какво злочинство, нико не хтеде да се одмољава, него још сви јавно и постојано изјавише, да су право хтели, и право радили, — мач закона мораде дакле заблуду ову крвљу да брише.“

После три године би забрањена свака „јеретичка“ служба у Чешкој и Моравској. 1627. год. поцепа Фердинандо „Majestätsbrief“, на који се негда онако свето закле, и свакоме који није католик заповеди да се из земље чисти.

30.000 породица чешких исели се у туђе земље. Међу њима 185

[1] Es wolle jedoch der Kaiser, nach der dem Hause Österreich angeborenen Mildigkeit, das Leben und die Ehre ihnen schenken; nur ihre Güter werde er zu gebührender Strafe nehmen....“ — Meynert.

најстаријих племићских породица. На њихово место доведене беху швапске породице са швапским новим племићима. Од грабежа само дође у државну касу новаца преко 25 милијуна...

29. Новембра 1637. венча Фердинандо сам сина свога у Прагу за „наследног" краља. — —

Тако уреди „улагљиви" цар са чешком земљом.

У Угарској видесмо како се одма после смрти Матијине појави Бетлен Габор, ердељски кнез. Он освајаше једну варош за другом, и само неколико градова остаде у рукама царске војске.

Скупи се сабор у Пожуну Новембра 1619. Посланици царски кад видеше како је расположење у њему прогласише га за распуштена и одоше са њега. Верни Хрвати такође недадоше се на њему видети. Сабор приступи сам к делу. Прогласи Фердинанда за неваконита и збачена и изабере Бетлена за свога краља.

Бетлен узме непочетка наслов кнеза угарског и наскоро га већ видимо под самим Бечом. Цела је Угарска била у његовим рукама — ал' и три велика непријатеља бацаше уједно очи на њу, то беху Турци, Пољаци и Немци.

Сад се опет скупи сабор у Најсолу. На њему би по други пут изабран Бетлен за краља и он се сад већ тако и називао. Али, јака савезница чешка пропаде, а Турци почињу с Немцима ашиковати против њега тако исто као што пре с њиме против Немаца. Тако се реши Бетлен те прими Децембра 1625. пробитачни мир који му цар нуђаше.

У том миру потврди цар сва права угарска и још обећа им нова прибављати и изрече опроштење свакоме. Бетлену оставља Ердељ, поклања му два војводства у Шлеској и још му даје нових земаља и градова у Угарској, нешто само за живота његова, а нешто и за потомке му. Бетлен добија одличје једнако са владарским кнезовима Немачке и у новцу пола милијуна форинта, и преко тога годишњи данак од 50.000 форината.

Али његово царско величанство знало је само обећавати али не и испуњавати. Бетлен се ракљути на многе преваре и кад цар у Германији заплетен беше он га нападе, потуче му војску и изнуди јавно потврђење пређашњих услова мира у Николсбургу, Маја 1624. — И опет не испуни цар завештве своје и опет се диже Бетлен у свези са протестантским војнама, и опет дође до старог мира у Пожуну Децембра 1626.

Наскоро после овог мира није више било Бетлена у књизи живих. — —

(Продужиће се.)

Digitized by Google

Љубавне песме

Милорада Поповића.

I.

К'о у сухо лишће
Када ветар дуне,
Тако ти се жеље
С мога срца круне.

Нит' и једна више
У моме срцу куца
Са студени, цуро,
Твога хладног срца!

II.

Перо ми је врело
Пољубаца мојих,
Глатак листак, чедо,
Обрашчићи твоји.

Приђи ближе, слатка,
Да пишемо песме:
Ја сам песник, нико
Замерити не сме.

III.

Речица је чиста,
Ни да видиш трун, —
Обалици плавој
Притер'о сам чун.

Ходи, лепа, ходи,
Усахн'о је зрак;
Од зависна света
Сакриће нас мрак.

А дигне л' се талас
Намри ен и прек
Стишаће га, бујна,
Твој погледић мек.

Још кад пустиш гласе
Нежног грла — чуј!
Из слаткога санка
Пренуће славуј.

Па ти, чедо, знадеш
Да ј' милостив он —
Пустиће гласова
Читав милијон.

Те нам слатке зборе
Нико не ће чут' —
Биће кратка река
За наш сладак пут.

ДВА ДАНА КРОЗ ЧЕШКО-САСКУ ШВАЈЦАРСКУ.

Путничка новела Владана Ђорђевића.

(Продужење.)

— Јесте, једна стара госпођа, ма она је још у Хајденмили заспала од тешког умора, па се пробудила тек кад сам у Шандави зауставио!

— А да л' се сећаш какво беше то чељаде, што је било с богатим Инглезом? — запитам ја даље, не испуштајући лордова покретања из очију.

— Како да се не сећам, господине; оног анђеока пико не заборавља, ко га само један пут види! Беше млада и лепа како само девојче од шеснаест премалења бити може, беше сама милост божија. Кад прогуче или погледа својим плавим оком, а човеку је топло око срца као после молитве... Кад се насмеје, чини се као да се и стене и друм и ливаде око њега, као да се и небо и земља смеје...

Digitized by Google

Даље несам чуо, ако је кочијаш још што говорио. Лорд Бровринг је дрхтао целим телом као да је у грозници, обрну се жустро и викну:

— Јосипе, дај ми мој плед, већ је охладнело! — Зар вама није зима — запита за тим с најравнодушнијим лицем обрнувши се мени.

Јосип скочи са свога седишта на омнибусову крову, те пружи лорду зајскани плед. Он се уви, и ако његово дрхтање само неколико тренута трајаше, па се онда изгуби, па стаде са мном говорити о пределу кроз који пролетасмо, запиткујући нашег малог вођа сваки час како се који крај зове.

Одмах како смо се из Хајденмиле кренули, прођемо поред пећине *Мече*, али не могасмо с кола много видети. Мало даље морасмо се превести преко једног поточића, коме Јосип на своју велику жалост не знађаше имена, само нам рече да тече кроз Дитрихсгрунд чак до малог Винтерберга. Овде пролажасмо кроз много развађених стена, у којима се још онако у сутону могаху видети читави слојеви окамењених животиња. За тим уђосмо у један пространи планински котао, који ме у нечем подсети на романтични кланац међу Крушевицом и Голупцем. Кад прођосмо и кроз њ, настадоше нове гудуре, које се зову *Кроатенлихте*, по своју прилици рад неког спомена на Валенштајнове ратнике, јер је међу њима, као што је познато, било и Хрвата доста. Одмах даље прођосмо крај ходника једног старог рудника за бакар. Стене су на томе месту го гранит, који је мало даље претрпан једним слојем пешчара. На послетку пођосмо низ *Кирнићбах*, и за час бесмо у *Шандаву*. Мали Јосип је имао право кад нам је казао да има два сахата од Куштала до те варошице, и ми бесмо баш прилично уморни.

— У коју гостионицу да возим? — питаше кочијаш кад већ бесмо поред шандавских купатила.

— Разуме се у најугоднију, и на најлепшем месту — одговори Јосип сматрајући се као законитог представника целога друштва — вози у хотел „код чешко-саске Швајцарске.“ Ја мислим да се славно друштво не ће љутити, што сам моју данашњу дужност завршио тиме, да вам ја у Шандави изберем конак. Ја се тврдо надам да ћете врло задовољни бити! —

— Шта, шта? — повикаше из кола — зар ће да нас остави Јосип? —

— Морам на жалост — одговори дечак — Мојсије доведе изабрани народ до обетоване земље, али у њу уђи, не беше му суђено. Ви ћете такође сутра видети шта вреди наша Швајцарска! —

Сад полетеше Јосину са свију страна напојнице, и за час је имао прилично суму. Разуме се да она није била ни стотинити део оне суме

Digitized by Google

коју је на Пребиштору добио од Бровринга, и за коју није ни знао да му је у књижици.

Сад зазвркташе точкови по калдрми, и ми уђосмо у срце чешко-саске Швајцарске, у Шандаву. Куће, међу којима се улице вијугају, надмашују једна другу лепим положајем, укусним стилом грађевине, љупким вртом и хладњацима око себе, тако да би ту варошицу могли слободно назвати варошју од самих летњих двораца. А то и јесте она у ствари, јер осим многобројних и великих хотела за путнике и нешто мало чаршије, остало су све саме богаташке виле у којима седе дражђански и прашки „благородници“ и у опште људи онога реда што састављају „свет“ у великим варошима и то преко целог лета; јер ваздух је овде тако здрав, околина је тако романтичка, Лаба тако нежно обгрљава варош, да не верујем е би се у средњој Јевропи могло наћи повише вароши, које би се с малом Шандавом споредити могле што се тиче пријатног положаја и сиретне љупке убавости.

Наш се омнибус заустави пред поменутом гостионицом, која се на Лабиној обали налази мало ниже паробродске станице. Кад је угледасмо, не могосмо се уздржати да не похвалимо укус малога Јосипа. Кућа је на три спрата, с неколико алтана обраслих у цвеће и ладолеж, а пред њом се простираше широка тераса, начичкана постављеним столовима, а покривена ишараним пердетима, тако да гости могу и у подне седети на тераси и уживати красоту коју Лаба на све стране око себе шири.

Јосип се саде опрости од целога друштва, па оде викнувши нам још један пут:

— Gott befohlen, meine Herrschaften! —

Мени и моме другу требало је пре свега постарати се да дођемо до наших ковчежића, јер нам је у њима било рубље, а то нам је сад понајпре ваљало, јер смо били гола вода од силног зноја. Кошуље нам беху тако прљаве, као да смо их пре недељу дана, а не јутрос, навукли. Истина беше прилично доцкан, и магаза је паробродска пре два сахата затворена, ма опет одосмо да покушамо срећу, јер домаћин и не сумњаше да ћемо их још вечерас добити. Распитамо за магазионара, и нађемо га код куће где вечера. Ми се хтедосмо трћи назад јер не бесмо ради да га узнемирујемо при јелу, ма он нас угледа, па скочи као момче какво, и ако је превалио педесету, и није сунише витак био, па нам изађе на сусрет. Кажемо му како не бисмо ради били да га узнемирујемо, па га замолимо, ако је могуће, да после вечерасмо реди каквог момка, који би нам извадио ковчеге из магазе.

Он скупи уснице и обрве, па се комично осече на нас:

— А знате ли ви, да краљевским чиновницима не дате живети? — па онда удари у некакво дугачко „хе, хе, хе“, закопча свој мундир, узе капу, зграби једном руком мене а другом мојега друга, па и не осврћући се на наше молбе да не устаје с вечере, одведе нас у магазу. За час нађоше наше ковчéге, и ми их посласмо у хотел, па пођосмо за носиоцима заједно с нашим новим познаником, јер магазионар ћереташе о нама као да се од вајкада познајемо. Тек пошто нас је до хотела дократио опрости се и оде да доврши прекинуту вечеру. Тај добрећудни чича није једини Сас, који нам је одиста срдачно и услужно на сусрет изашао. У опште, као што мало доцније при вечери рече лорд Бровринг, нигде није немачки народ тако предусретљив, гостољубив и пријатан, ни у којој њиховој земљи није тако „gemüthlich“ као у Саској. И доиста, ја сам доцније имао прилике да се и сам уверим о тим његовим речима.

Док се ми пресвукосмо, умисмо и на терасу сиђосмо, наши сапутници беху се већ искупили из својих соба, и беху поседали за постављену софру, на којој неколико светионика осветљаваше небројене ђаконије.

Ја седох на празно место између г. Бирхубера и г. Седлачека, а мој друг код Инглеза, и наклонисмо се на изврсну вечеру. Међу тим опазим ја, где се пивар до мене мешколи, час по час прогунђа по коју исовку, па онда стане чешати своје лактове, ја се сетих који су јади, па се окренем моме комшији, те га запитам гласно:

— Како је г. Бирхубере? Напредује ли навикавање коже на температурне промене? Ви ћете на послетку очеличити ваше тело; па му не ће моћи никакво време наудити.

— Ругајте се ви само — одговори човек мало јаке конституције — али ви ћете видети! Истина то је навикавање тела на сваку непогоду скончано с непријатностима, особито у почетку. Тако на пр. мене сад мало бриди кожа, али...

— Шта, зар бриди? — запита неколицина смешећи се особито рад пунозначајног погледа госпође Бирхуберовице. — То је само реакција. Али без шале, де'те нам покажите лактове, да видимо јесу л' поцрнели од сунца? —

Јадан пивар бранио се неколико, па на послетку мораде се покорити „гласу народа.“ Тек што засука рукаве, а око стола се захори громки смех. Г. Бирхуберови лактови беху угасито црвени, посути небројеним пликовима, као да су га изуједале читаве чете оних малих насекома, што су у лето тако несносна са својим пољупцима.

— А шта је то г. Бирхубере? — стадоше са свију страна запитивати.

Лице пиварово, које и онако није било, Бог зна како бледо, постаде скоро оне исте боје, које и запаљена кожа његових лактова, и он једва промуца.

— Е... па... оно ја сам... мало сувише за први пут... —

Па и не сврши цео став но устаде и оде одмах у собу, да мене хладне крпе на лактове, и да потопи ноге у каднцу хладне воде „како би се крв, која се од силног пешачења тај дан слегла у ноге, разбила и растурила по целоме телу“ као што кажу његове књиге иницијеле. Али с њиме оде и његова љубазна жена и његова женијална свастика, те тако остаде наше друштво „без друштва.“ У осталом и да они несу отишли опет не би смо ни ми дуго седели. Умор је био тако велики да се на скоро после вечере стадоше склапати очи, и ми се разиђосмо сваки у своју собу.

Сутра дан у зору нешто се не устајаше здраво лако. Јучерашњи умор тек се после повећег одмора осећао у својој потпуности. Али пиштолица с парода чујаше се у хотелу врло добро, па се није имало куде, већ устасмо, те се брзо спремисмо за даље путовање. На тераси је био већ изнет доручак те се око тога несмо дуго забављали, испијасмо трошак, опростисмо се, па право на лађу „Кронпринц Георг“, којом смо се хтели возати до Кенигштајна, те једине саске тврдиње.

На лађи се опет саста цело јучерашње друштво. Сваки се тужио на умор, а хвалио благим сном од прошле ноћи. Најлепше је било гледати г. Бирхубера, како се труди да своја права осећања увије у шаљивост. на макар и не ишла од срца. Тако дошавши на пароброд нападе т. Вровринга.

— Ак милорде, желим вам најлепше јутро, у толико више што је последње јутро, које вам остаје да уживате на овом лепом свету као што је прорекао г. Полак-Фолак, како ли беше име куштанском духу! —

Лорд му пружи руку.

— Хвала господине! —

— Знате шта милорде? У мени је никла драгоцена мисао! Ви треба да се старате те да шала савршена буде. Ја да сам на вашем месту, како смо још сви на броју и на лађи, а како г. дух није благоволео казати на ком ће се месту та катастрофа догодити, ја бих се још сад опростио с целим друштвом! —

Многи се стадоше смејати на овај пиварев предлог, ма у лорда као да се за неколико тренутака борио урођени понос и неко друго

Digitized by Google

мокше, природније осећање људскога срца и — што никад помислио не би, Бровринг усвоји предлог, па се стаде руковати са свима редом, и опраштати се.

„С богом господо моја! Помените ме по добру! Ако има још што-год тамо горе, гледаћу да за вас спремим! —

— Не заборавите небеским пиварима казати моје поздравље!... — поручиваше г. Бирхубер.

Сви беху весели, сваки поручиваше по нешто у небо, само г-ђа Ема и њена сестра стајаху забленуте, и гледаху ћутећи лорда, кад ли он смешећи се пружи руку, да се опрости.

— Што моје милостиве, зар вам је у моме друштву тако дуго време било, да хоћете да ме толико страшно казните, те да ми не пружате руке ни рад вечнога „с Богом"? — питаше г. Бровринг.

Јадне жене, поред све своје вере у духове, не мађаху куд, већ се постараше да се, како тако, насмеју, па се руковаше с њиме.

Сада дође к мени на ми пружи руку. Била је хладна као лед — али да, сад се сетих. Он је чини ми се први дошао на лађу, па је већ подуже стајао на оном, прилично хладном, ваздуху. Дакле није ништа особито што су му озебле руке.

За време ове сцене, сер Вилем стајаше на другом крају лађе, разговарајући се с мојим другом; и Бровринг, пошто се са свима опростио, оде к њима.

Сад зазвони звоно и по трећи пут, лађа се крену и наше се друштво растури по лађи ћеретајући у мањим гомилицама. Ја се пођох с Чехом шетати горе доле, разговарајући се о разничним стварима. Између осталог дођосмо на живопис, и на сталну уметничку изложбу у Бечу.

— Ту заиста може човек да нађе по које изврсно парче. Не знам да л' сте видели зимус оне три слике Јарослава Чермака, што су изложене биле? — питаше г. Седлачек.

— Да како. кнегињу Даринку и Милену, и војводу Мирка. Заиста мајсторски изведено, само је, као што ми се чини мало претерао у изразу који је дао кнегињи Даринци. Ја сам на први поглед помислио да је каква талијанска или грчка кнегиња којој су и прадедови кнезови били, и, која само за тоалету и за онај свет живи где човек тек од барона почиње!

— Ви имате право! јер и ја сам тек из каталога видео да је то српкиња кнегиња. почем је и народно рухо јако промењено. Али Мирко, с његовим препланулим јуначким лицем, с оном дивном руком! Па тек Милена!...

Digitized by Google

Човек би чисто рекао да то није слика, већ да је вештак иртао идеал Српкиње, који је себи из ваших песама створио. Код ње непоказује дијаманатска дијадема владарско величанство; оно је написано на њеном челу. У њеним очима, око њених усана може се прочитати цела судбина српског народа. У њеноме руху огледа се онај узор смерности и природности, који више очарава него икоје кићење. Па онда јесте л' приметили ону бритвицу о пасу? Кад сам оно видео, онда сам разумео за што се византијска принцеза која је била верена једноме краљевићу српском, вратила са српске границе кући у Цариград пошто је чула како живе у двору приштинском!

Међу тим, док се ми тако разговарасмо, лађа беше прилично одмакла од убаве Шандаве, и ми се сад вијугасмо по Лабином току кроз најразноличније пределе питоме, саске земље, која је у оној околини неописано романтична. Али на скоро махнусмо красне обале, па се загледасмо у напред, јер *Кенигштајн* се већ видео.

На левој обали Лабиној, на врх стрмога брега, који се за девет стотина стопа над њеним огледалом уздиже, поносито се утврдио велики град. Његове куле и торањ са цркве високо се подизаху над касарнама, магацинима и осталим зградама у граду, и блештаху са својим крововима и заставама, у косој светлости јутарњега сунашца. Под брегом на узаној обали, разастирала се варошица Кенигштајн, у којој је станица и за железничке возове и за пароброде који Лабом раде.

— Ах, да дивног положаја! — узвикну г-ђа Бирхуберка гледајући на перспектив. — Саска има истина само један град, али је тако красан да се лепше ни замислити не би могло! —

(Свршиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

Хемија, за потребу више женске школе. Из страних аутора саставио *Милан Јовановић.* Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду у државној штампарији 1865. стр. 140.

РЕЦЕНЗИЈА. *

К. Д. Николића stud. pharm.

Веома се обрадовасмо, кад добисмо ово првенче хемијско у нас, а е вама ће и свако, ко знаде како грдан уплив има хемија на развитак јестаственице, а њене гране (агрикултурна и техничка хемија) на

* Прочитана у задрузи ђака из Србије, што се уче у Бечу.

развитак заната и народне радиности у опште. Ми бисмо сведрво далеко удаљили од дужности рецензента, кад бисмо хтели да примерима из разних јевропских држава покажемо тај грдан утицај на благостање народно, само ћемо толико рећи да у оним државама, у којима се негује хемија, с њеним напредовањем упоредо расте богатство њихових народа — а где је материјално богатство, ту се и до сваког другог добра доћи може. С тога нам поменута књижица још драга бити мора, јер је написана лако, разумљиво, за почетнике у тој науци. Наравно да с оваквим обликом дела расту и тешкоће, па по теме је и хвала писцу много већа, ако уме да просто и разумљиво каже онакве предмете, који се само строго научно и то помоћу других, споредних знања, расложити могу.

Ми морамо с радошћу казати, да је г. Јовановић узорно извршио свој задатак, и то тако јевгровитим и чисто српским слогом, како ра у науци до сад само у делима Даничића, Панчића и Матића налажемо.

Али веома мален простор, за оволику грађу, коју је г. писац имао да смести у своју књижицу, или можда сувише кратак рок, који је школска потреба г. писцу допустила да своје дело изради, учинили су те су се неке погрешке у дело подвукле — бар ми тако тумачимо те погрешке, јер би иначе тешко било разумети како су се исте могле подкрасти оваком критичком перу, као што га видесмо у досадашњем раду г. Јовановића.

Ми дакле прелазимо на те погрешке, да их у интересу саке књиге кажемо писцу и публици:

На стр. 12 постављено је правило:

„Гасови напротив не могу се ни хладноћом ни притиском претворити у течност.“

За потпуну разумљивост треба уза свако правило да се и изузетци кажу. Истина је, да се водоник, кисеоник, азот итд. до сад не могоше ни хладноћом ни притиском претворити у течност; али хлор, кад је за себе, одлучен, тавоље је гас, и то зеленкасто-жуте боје, па он се под притиском од 5 атмосфера[1], или кад се разхлади у угљеној киселини[2], претвара у зеленкасто-жуту течност, која електрину не спроводи.

---

[2] А то је познато, да се угљена киселина, CO_2 под притиском од 40 атмосфера сирзне као снег рад врло брзог испаравања; кад је још подрскамо етилоксидом (Aether) онда произведе хладноћу од 60—70.

[1] Притисак ваздуха на један квадратни палац раван је: $12^1/_2$ фунта = једна атмосфера.

Мн мислимо даље да је г. писац оно правило поставио само за основне гасове, а не и за сложене (н. пр. CO_2-NH_3) јер онда бисмо се морали код тога дуже забавити.

На истој страни:

„Тела, која ноћем се џстру о чохану, или кожну крпу испрва намазану амалгамом, привлаче лака тела (мало комаће од хартије или срце од зове) и за мало их опет одбију, зову се електрична, а сила која тај појав врши зове се електрина. За опит може се узети штапић од стакла или од црвена воска."

Међу тим амалгам само ја ч у електрину производи, али није суштаственa потреба при произвођењу електрине на штапићу воска или стакла, јер за то треба само да је крпа суха, и ваља подуже трљати (електрина трљањем).

На страни 20 налази се једна погрешка, коју не можемо урачунати у штампарске. Злато није еквиваленат 98, као што тамо стоји, већ 187. — У осталом: можда не би с горега било да су код свију стихија, које су примљене у књигу, назначени и њихови еквиваленти. Поштоване младе читатељке, којима је књига намењена, знаду н. пр. да се кухињска со састоји из једног дела хлора и једног дела натријума, па би их можда занимало и да знаду колико по мери износи један део хлора, а колико ли онај део натријума што је у соли, јер ти делови несу никако по мери једнаки (1 cl=35,5; а 1 Na=23).

На стр. 35:

„Дестилисана вода употребљава се само у апотеци." (Она се употребљава и у фотографији и у хемичким радионицама).

Ми мислимо да би на том месту, у књизи која је за почетнике, ваљало одговорити на питање, које ће без сумње свакоме на памет доћи: зашто да се не пије најчистија вода, но се само у апотеци употребљава? Ваљда не би било излишно да се рекло, како се дестилисана вода за то не пије, што није ни здрава ни кусна за пиће, почем нема у себи растопљене минералне соли, које су за опстанак животињског организма неопходно потребне, но је сама водена пара, коју је кладноћа у течност згуснула.

На 49 страни каже се да је хлор „гас жуте боје." Хлор није, ни per eminentiam, жут, а име му је дошло од грчке речи: χλωρός, која значи зелено, дакле би тачније било да је речено: зеленкасто-жуте боје.

На страни 91 вели се: „Стаклени термометри, напуњени алкохолом, здравији су за собу, од оних са живом." То је истина, али алкохол се при температури над нулом неједнако растеже, те тако не може

Digitized by Google

онако тачно показивати промене, као термометар са живом. И то је узрок што се ти термометри, који би за собу здравији били, не употребљују.

Кад се казује како је састављено које тело, онда му ваља побројати све саставне делове. Г. писац, говорећи о саставу јаја (стр. 134) не спомену ни речцом да у јајету има сумпора. Ваљда није мишљено, да би сувише било казати на месту, где је главно, састав јајета, кад се већ на стр. 94. узгред поменуло да сребрним кашикама не ваља захватати рен, сланчицу и јаја, јер у њима има сумпора?

Спољашњостје књиге врло лепа, а дрворези показују да се није труда жалило, да књига са сваке стране буде што боља.

Као што се види, ми смо сваку, и најмању, ситницу претресли. То смо учинили једино с тога да друго издање ове књижице не имадне ни таких погрешака.

На послетку, сматрамо за дужност да књигу препоручимо што топлије сваком пријатељу наше младе научне књижевности, јер ће из ње много моћи научити, и ако јој је простор тако мали.

---

* Почеле су излазити, као што је оглашено, „Београдске илустроване новине.“ Садржина је првога броја: Михајло М. Обреновић III. књаз српски (са сликом); Умни развитак људства I.; Година 1866. песма Ј. Н.; Политика. (Аустрија. — Румунија. — Француска. — Шпањолска): Не могу; Басне (два пса. Концерта. Свиња.) од Крилова. Мара и ђаво (с немачког) с двема сликама. Различно: За кућу, Шаљиво, Пабирци; Отворено писмо Драгашевића; Огласи

* Г. др. Светозар Милетић наумио је да почне издавати у Пешти, док је тамо угарски сабор, политички лист „Заставу“, који ће после наставити у Новом Саду. Г. Св. Милетић издао је претходну објаву, (јер му још концесија није стигла) а сам ће лист по ети излазити најдаље до св. Саве. Цена је на годину 10 фор. а на четврт 2 фор. 50 нов. а излазиће, у први мах, двапут на недељу. Којима је „Срб. Дневник“ од претплате остао дужан, ти ће добити накнаду у „Застави.“ Писма се шаљу у Пешту Grünbaumgasse № 23.

* Ваљано уређивани часопис за шалу и сатиру, „Змај“, који издаје и уређује добро познати наш песник г. Јован Јовановић, излазиће и ове године. „Змај“ ће излазити од јако по двапут на месец (пре је излазио један пут) и стаје на годину 4 фор. а. вр. Писма и претплата шаљу се у Пешту уреднику. (Grünbaumgasse № 23.)

* Од „Војника“, листа за војничке науке, вештине и новости, који издаје и уређује Драгашевић, изашле су свеске 11 и 12 за Новембар и Децембар. У 11 књизи ови су чланци: Одломци из Стилистике од Драгашевића; За историју од Драгашевића; Бој на Граховцу од арх. Н. Дучића; Књижевност, и додатка „Српски војници у француској војни“ 1. и 2. табак II дела. У 12 књизи свршен је чланак арх. Дучића: Бој на Граховцу и од додатка додати су 3. 4. и 5. табак у којима се други део свршио. Поред ове свеске дошао је главни садржај целе го-

Digitized by Google

дине. „Војин“ ће, навршивши већ две године, излазити и даље. Цена је на годину 15 цв. (8 фор. а. вр.) на по године 9 цв. (4 фор. а. вр.) Она страна наше публике, којој је овај часопис намењен а која није малена бројем, а не би требало ни да је радном снагом слаба, ваља да пригрли и по помогне овај часопис и треба да је за ово свачија препорука излишна.

* Г. Драгашевић, професор географије у вој. академији наумио је издати потпуну научну Географију у шест делова а у 30 књига. Г. Драгашевић је наумио израдити своју Географију таку, да може одговорити сваковрсном захтевању и да може задовољити свакога, тако, да као потпуна наука буде извор за предавања у школама и помоћ ученицима. Ово огромно дело изнеће више од 100 табака на великој осмини и имаће неколико стотина слика и читав и потпун атлас од мапа. Разредба на делове учињена је овако: Део први: Звездана географија у пространству; Део други Јестаствена Географија у опширности; Део трећи: Опш а Географија Европе; Део четврти: Опширна Географија балканског полуострва; Део пети: Географија Африке и Азије; Део шести: Географија Америке и Аустралије. Издавање ће се почети првом књигом у којој ће бити 4 штампана табака и око 30 слика и уписивање с претплатом траје до Ускрса. Даље издавање зависиће од прође ове прве књиге. Биће јак доказ за множину и свесност наше публике а особито интелигенције, ако се ово дело могне са срећом издати путем претплате.

* Изашао је у државној штампарији: „Коментар на „књижевна изопачавања“ господина А. Васиљевића (у 33. броју „Данице“)“ вел. 8. стр. 13. од Милана Кујунџића.

* Изашла је подавно мала брошира: „Хитијена. Уводно слово, говорио у великој школи у Београду, 12 Октобра Милан Јовановић. (Прештампано из „Србских Новина“ 1865. бр. 118.) У Београду у државној штампарији 1865. 22.

* У државној штампарији изашао је и продаје се по 4 гр. чарш. „Календарь са шематизмомъ србскогъ княжества за годину 1866.“ 8. 109 стр.

* К белешкама наше календарске књижевности имамо додати још три календара са забавником. Прво је: „Народни наставник“, који је издао пештански свештеник г. К. Јосифовић; друго је: „Милица. Забавник за годину 1866. Саставио Ф. Глогић. Година I. У Београду, штампарија Николе Стефановића. Издала књижара А. Добровојевића.“ 116 стр. Цена му је 6 гр. чарш. — а треће: „Србско-народна светковина. Календар за просту 1866. годину. Од Г. Јовановића. У Београду, штампарија Николе Стефановића“ стр. 75 са сликама и 15 ситно штампаних страна претплатника. Што се тиче овога последњег и још неких књижевних предузећа, желели бисмо у интересу публике и кредита књижевног мало више савесности — да ствар барем сувише не личи на шпекулацију. У овај мах се на то ограничавамо.

* Изашао је „Царъ Іосифъ II. и нѣговъ дворъ, одъ Луизе Милбахъ. I. оделенѣ: Царъ Іосифъ и Марія Терезія. Прва свеска. Съ немачкогъ превео и издае I. Филипповићъ. У Београду, у државной штампаріи 1865.“ 8. 180 стр. с илустрацијама. Цена је сад повишена на 10 гр. На другу свеску отворено је уписивање.

Digitized by Google

Број 4. У Београду 23. Јануара 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 гр. на три мес. 12 гр.

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Источне песме.

(МИРЗА ШАФИЈА)

(в. 28. бр. „Виле“ 1865.)

Из „Слободе.“

X.

ПРОЛЕЋЕ.

Када сунце по брегови сине,
И пролеће замирише светом;
Кад с' огрну брда и долине
Меком травом и мирисним цветом;
Долине и брег
Кад остави снег,
И престане цича, ветрови, олује;
Тад се увек чује,
Од земљице миле
До небеског сјаја:
О пролећа бајна!
О милога раја!

Ледна брда кад сунце припече,
Зеленило поврати се гори,
Жубор-поток из брда потече,
И славујска песма се заори;
Та кад падне гај,
У мек загрљај
Сунчева осмејка, небеске милине,
С брда и долине
Тад се увек чује
До небеског сјаја:
О пролећа бајна!
О милога раја!

О, па сунце, мој једини рају!
У пролеће и оно је било:
Кад ми у твом медном загрљају
Прве сласти срце окусило.
Славујака рој
Орио се пој.
Хлађан извор лако ромињ'о по гори,
А песма се ори
Са веселе земље
До небеског сјаја:
О пролећа бајна!
О милога раја!

XI.

Аох лудо срце, чило!
Од јада се постарчидо.
У јаду ми црном гори,
А само га себи створи.
Јада с боји,
Па се моли,
Да се данас спасе само
А већ сутра лети тамо;
И ја знадем да је луда,
И опет му следим свуда!

У Пожуну. С—ун.

Digitized by Google

Похода у престолници црногорској.

од В. Дентона.

(Штампано у повременом енглеском спису „Good words“ од 1. Феб. 1866.)

превод с енглеског.
од Ф. Х.

На по пута доле на источном приморју Адријатском, а не даље од мора но колико каменом можеш добацити, лежи мала кнежевина Црна Гора, коју од мора раставља само неколико узаних комада земље што припадају или аустријској или турској држави. Пре четири века, кад су Србију и Босну поплавиле турске војске, неплодна брда ове кнежевине посташе прибежиште бегунцима који су вољели остати независни и трпети сваку оскудицу. Пуна четири века борио се народ овај без престанка са својим нападачима, и са заметнутом за леђа пушком обделавао уске планинске долине и сваки комадић плодне земље што се налазио на странама врлетних брда. Једном ил' двапут била је домовина њихова поплављена хордама отоманским; но то је свагда било само за тренутак, јер најпосле они јунаштвом својим сачуваше независност, ради које волеше оставити плодне равнице арбанаске и српске па доћи у кршевиту Црну Гору. Кнежевину ову зове западна Европа по млетачком дијалекту Монтенегро, Турци Карадаг, а на језику народном значи црна брда, које име мисли се да је дато овој земљи због великог мноштва брда, која некада, кад су сва шумом и листом била покривена, изгледаху као црна. Има и друго којешта што се нагађа зашто се Црна Гора тако зове, но ово што рекох бпће најприличније. У целом српском народу Црна се Гора сматра као колевка те расе. Кад сам дакле ту скоро путовао по Србији и обишао већи део те кнежевине, наумих вративши се из Београда, кад у Трсту бејах, да одем и у Црну Гору, куда ме врло љубазно и управо навађујући позиваше један црногорски саветник, кога сам у Србији видео и познао.

Јулија 25, у уторак, оставим Трст, навезавши се на један прекрасан пароброд, назван *Аустралија*, где нађох најлепше угодности и најљубазнијег капетана. Аустријски пароброди од Лојдова друштва имају обичај те застају неколико сахата у Задру, Шибенику, Сплету и Дубровнику, да би путници могли изаћи и промотрити ове старе далматинске градове. С тога и дођосмо у Котор тек у петак вече. Котор лежи испод самог пута који води у Црну Гору. Одседавши ту у једној гостионици наредимо да се све спреми што треба па да сутра у јутру пођемо на Цетиње, у престоницу црногорску. Устанем рано у пет сахата да се спремим, но не могох се пре седам сахата мање четврти извући из

Digitized by Google

малих улица ове мале варошице, где има и један владика. Та је варошица подигнута на уском комадићу равне земље, која раздваја брда црногорска од воде которског залива. Кад сам погледао на више смотрим спјасет путања што кривудаху овамо онамо поврх етена, поред којих иде пут што води у Црну Гору. Кад се с улица которских погледа на овај пут, не чини се ни мало да је страховит, јер с оне стране залива изгледаху стене далеко узвишеније. Тек пошто човек пређе сав онај пут што га у први мах види, наступе праве висине и стрмене црногорске даде. Пењући се морао сам добро пазити како ћу се провући између редова мазги и магараца који натоварени дрвима и зеленју иђаху у Котор на пазар. Жене што су за овим животињама ишле, а доста пута но много ређе, и сами људи, били су скоро тако исто јако натоварени као и њихова кљусад. Врло смо често виђали људе где седе на каквој мало напред истуреној стени, па ту затракују и заговарају путнике пушећи на тенане своју лулу, а једне жене и старе и младе повијаху се испод свога товара силазећи на ниже. Овај сувише рано започети и претерани рад порушава јако црногорске жене, тако да ћеш код њих готово ретко опазити знатну разлику између девојачких година и оних које се већ броје у старост. Овај прерани рад има и другу незгодну страну, која је штетнија од прве; он је осујећавао до јако добру намеру и садашњег и прећашњег кнеза који су се трудили да склоне Црногорце да и своју женску децу у школу шиљу, да би бар што год тамо научила. Пошто смо се тако попели на једну висину од пет до шест стотина стопа, прођемо поред једне грдне млетачке куле која је ту стајала пуста и без икакве употребе. Пут је одатле све стрмнији бивао. Кад прођемо кулу ја се окренем те погледам: она ми се чињаше као да додирује у саме кровове кућа которских, и ако је више од неколико стотина стопа над њима била. Сад ми коњ застане од умора, и ја га предам мојим пратиоцима, једном до коже ошишаном Бошњаку и двојици живосних Црногораца, наумивши да остатак пута довршим пешачећи.

Мучећи се тако скоро три сахата, час пешице час на коњу, дођем до на врх брда, одакле могох на ниже видети све што ми пред очима бејаше. Поглед је био такав да га никада заборавити не могу. Преда мном залив которски, гладак као стакло, издајући од себе као најчистије огледало тороње и бело окречене куће које чињаше се да излажаху из мора и кињаху површје његових окрајака. Свако брдо и свака провала, свака стаза која је кривудала до на врх стрмене висине каквог брега који је преда мном био, свако село или варош, сваки виноград или поље маслином засађено, све то јасно се видело у бистрој

Digitized by Google

атмосфери, и цео простор личаше више на какву измоловану мапу него на тврду земљу и дубоко море. Кад оставих пут који сам прошао, па погледах на другу страну, онда је унутрашњост Црне Горе преда мном била, и тај поглед премда са свим другојачији од онога иза мојих леђа, ипак не бејаше мање дивотан. Чињаше ми се као да сам гледао на немирно море од самог сурог кречног камења, на океан на коме се ваљаху комади одроњених стена, и из кога вираше подводно камење. Безгласна неплодност била је страховита. На први поглед чињаше се да нема трага од живе душе. Но мало даље угледам неколико комада уређене земље, а после тога ободем мога коња на страну те свернем у једну механу на путу, у којој не беше више од две собе, једна са свим а друга нешто само пробијене и издубене у самој стени. Заклоњен од жестине дневне под једним грубим хладником од грана стајаше млад један дечак који држаше ту механу, и баш онда кад ми дођосмо дераше једно јагње, од кога џигерицу и срце обеси пред саму механу, за знак да је јагње заклано и да ће бити печена меса. На једној клупи поред њега беше једна подерана, добро испревртана и помасна књига српских песама. Пошто моје друштво попије по једну чашу воде, појашемо опет. По сахата после тога, кад и врућина настане много јача, дођемо у Његоше, једно од три села што близу једно до другог леже, и ту добијем први појам о правом црногорском животу. Застанемо око шест сељака између којих бејаше и младих и старих где гађају из пушака у нишан, а један од њих држаше рачун од избачених пушака. Ту су куће као и по целој Црној Гори, налик здраво на ирске и хајландске колибе; и доиста ја једва да сам видео угоднијих у околини Ларшкој и другде по приморју Лок-Ломонда. Сад сам морао опет одјахати. мом другу Србину беше врло врућина. Пред једном од тих кућа, коју ћу ја назвати нашом ресторацијом, одрешимо наш мали завежљај, у коме беше сва наша провизија за јело што од Котора понесемо. Пошто поједем неколико залогаја шунке и попијем чашу бистре воде, пођем да промотрим село и околину његову. У нашој малој механи беху само четири собице, све четири с лица, од којих две при земљи а две на горњем боју. У једној од горњих соба беше кујна, патосана каменим плочама, и то све држаше се на буковим гредама. Огњиште беше прост један квадрат од две стопе у дијаметру и од прилике шест палаца у земљи ниже патоса. Соба је била пуна дима који с муком излажаше на поље кроз једну рупу на крову. Друга соба на том боју беше за спавање у којој беху три кревета. При земљи поред собе где се јеђаше беше друга соба која изгледаше као какав дућан, бар мени се тако чињаше, судећи по једним теразијама које ту видех и по два завежљаја

Digitized by Google

у којима као да беше нешто еспапа. У другом реду куће у коме беше једна само соба, спремаше се ручак. Један лонац у коме беше млада купуса, кеља и друге зелени крчкаше поред ватре. Кад бесмо око оног малог дућана, млада једна девојчица уђе унутра с пуном марамом јаја на продају, којима нуђаше од врата до врата.

Ово село, или једна гомила кућа, место је у коме се родио садашњи кнез црногорски, станиште владалачке породице Петровића. Сваки је ту пазио да своју кућу не подигне на земљи која је била за обрађивање добра, с тога куће нису готово ни мало у реду. Овде, па и свуда у Црној Гори, као што сам доцније видео, има знакова поправљања и напретка. Место малих колиба с једном дугачком собом која је на две половине, и од којих једна је била за домаћина и породицу његову, а друга за његову стоку, сад се подижу куће на два боја, и место кровине сад се готово свуда црепом покривају. Обично пред кућом има један комадић земље, који је башча; но та башча нема никакве правилне форме, нити је округла нити четвртаста, но онака како каменита земља допушта. Ту сам видео кромпира, диња, роткве, купуса, кукуруза и нешто рена. Мало даље од средине села, колико се може каменом добацити, лежи сеоска црква, а пред самим кућама сеоским према путу подигнута је школа. Ово је од сеченог камена. Пошто смо се одморили три четврти сахата, појашемо опет и пођемо даље. Но пут је био тако чагљевит да су се коњи при сваком кораку спотицали или клизали по углађеном камену, и ми морадосмо непрестано преда се гледати и пазити како ћемо коње боље управљати. И доиста преко све наше пажње нама је ваљало на више места сјахивати с коња, јер силажење бејаше здраво стрмењито. Сад смо пролазили кроз хаос од стена. Но опет где су кише од толико година и угинула борова и букова дрва начинили терен од раствореног и излизаног камена и растињске трулежи, ту су се такви комади земље врло брижљиво обрађивали.

(Продужиће се.)

ЈЕДАН АУСТРИЈСКИ ВЛАДАР.

(Карактерска црта, од М. Кујунџића.)

(Продужење.)

Цар је међу тим помоћу језуита начинио већину католичку у сабору угарскоме. Католик постане палатином и царев син буде за краља изабран и крунисан. —

Digitized by Google

У Ђерманији се још најдуже борбе одржаше. Изгнаници чешки пренеше тамо свети рат, што у повестници под именом тријестогодишњег рата читав земан чини. Напредак човечанства, истина и светлост подиже се у одсудну борбу против мрачног назадњаштва, противу светињских грешника, противу подле силе.

Ни један народ јевропски није остао а да се јавно или тајно не умеша у борбу ту, који за, који против.

Фридерикове воће Мансфелдо и Кристијан започну рат на чешкој граници. Северна Ђерманија букне такође. Али је на престолу Фердинандо седео.... Он сазове сабор немачки 6. Јануара 1623. На сабору стаде живо говорити како је Фридерик неверник, како треба за то да изгуби своју земљу и право избирати цареве, и предлаже да се то право на верну Баварску пренесе. Саксонска се диже, да 1, нико не може од цара осуђен бити док га сталежи не осуде — по основном закону царства, који је Фердинандо при избору свом за цара подписао; 2, ако је Фридерик крив то није крива његова цела породица, његова деца нису крива; 3, Фридерик као ђермански кнез није никако закон повредио тиме што је чешку круну примио...

У одговор Саксонској поднесе јој цар савршено уступање Лужице, — Фридрикова земља буде раздељена Баварској и Шпањолској, а наследницима његовим буде остављено, нек се они туже ако им је неправо...

Тако би Саксонска уђуткана, а Шпањолска и Баварска се начинише ропкињама интереса царевих.

Сад поручише Фридерику, да отера од себе бунтовне воће и да моли цара, па ће му овај опростити. Фридерик у невољи то заиста и учини. Ама Фердинандо је пузио и мирио се радо само с оним који силе има; ко је несрећан тог је он охоло од свога светог срца отурао...

И опет, ко ће све у будућности напред да предвиди! За Фридерика и за слободу вере подиже се данска војска и дигоше се инглиски новци, а Француска се мргођаше, што Фердинандо Шпањцима земље на њеној ђерманској граници даде, те тако од Шпањолске са свих страна опкољена постаје.

Борба се поче страшно ширити. Нису сад само унутарњи него и спољни непријатељи. Царска војска би растурена, новаца већ нестаде, народи огорчени... по 100.000 форината обећаваше Фердинандо ко му непријатељскога воћу каквог са овога света пошље — ал' све бадава...

Сад изиђе пред Фердинанда једно непознато лице. Валенштајн било му је име. Он се обећа подићи војску о своме трошку, а новаца је нагомилао био у последњем рату чешком, кад су се оно силна добра

Digitized by Google

одбеглих племића за маленкост продавала. Фердинандо пристане, да овај по његовим земљама свуда војску за себе врбовати може, да сме сам и официре јој намештати. И заиста веле, да „издашном платом и изгледом на богату пљачку заслепљен полете сваки богатоме ерцегу.“ То беше у Августу 1825. године.

Валенштајн провођаше чете своје само у оне пределе које рат још пустошио није, де је дакле још довољно пљачке било — његова војска страшно се умножаваше.

За три године је већ цела Ђерманија попаљена, али и умирена била. Валенштајну поклони цар 1. Априла 1628. Мекленбург, пошто његовог бившег владаоца по својој вољи прогласи за неверу и за збаченог. Који од Мекленбуржаца не би на то пристао томе се има одузети имање, па нек иде куд хоће. Још је Валенштајн имао власти по свим земљама царства постављати и збацивати старешине и сам порезу расписивати!

Мир се с Данском закључи. Цар сазове сабор. Изда „Реституционседикт“, де по својој вољи стане тумачити права католика и некатолика, те одсад под католичким господарем не сме ни један некатолик бити.

Кад се Саксонска опет подигне против тога, он јој пошље сјајне дарове и тајну испоруку да ће њу изузети испод тих наредаба, само нека ћути.

У својим наследним земљама пошто му војници угуше неколико бујних сељачких устанака издао је Фердинандо хат: „Сви некатолички проповедници да се изгнају. У кућама самим свака се друга служба забрањује. Не сме се ни читати, учити, ни разговарати о вери. Сви морају о служби у цркви бити. У пост нико се не сме омрсити. Занатлије морају барјаке правити с којима ће у литије ходати. Ништа се не сме купити у празник. Механе морају мировати... Деца, која су па страни у некатоличким школама губе право наслеђа, или да за 6 месеци у језуитске школе пређу. Ни благородници не смеју децу своју пустити у какву земљу која није католичка. За годину дана мора сваки да постане католик, или има „право“ иселити се. После мора се прегледати каталог од оних који се причешћују. Протестанске слуге и чиновници приватни сви се имају истерати; све књиге некатоличке да се спале, нити их књижари држати смеју...!“

Већ је све потлачено и понижено било, још само стоји један, истина избавитељ његов, ал' не уједно и роб његов, то је Валенштајн. — Фердинандо у награду заслуга његових сметне га са чела његове силне

Digitized by Google

војске, док га међу тим најслађим речма увераваше о својој благодарности и милости...

Али бадава је сањао Фердинандо да ће својом мајсторијом дух света умртвити моћи!

Изиђе нови борац човечанства у поље повесничко. Спомен му светао у потомству остаде. То је био даровити, ватрени шведски краљ Густав Адолфо.

Ђерманија има њему благодарити за развитак слободе и просвете своје.

Још Фердинандо опаснијег супарника имао није, супарника тако благородног, а тако страшног... Не са бујном пљачком, већ с јаком моралном силом јураше напред син белога севера (1630.)

И досад су царевци познавали Густава од ратовања његовог са њиним савезницима Пољацима, али их садањи напредак његов у северној Ђерманији престрави...

Цар се узалуд обзираше, не ће ли сад опет одкуд искрснута какав Валенштајн. Ал' стари је уврежен ћутао, а нови се не рађа...

Јед католика највидније се показа при освајању Магдебурга (Мај, 1631.), де преко 20.000 душа, понајвише слабих створења би које побијено, које спаљено, које подављено — ал' све то не беше кадро да удржи напредовање протестаната.

На послетку не застиде се охоли Фердинандо да крајње средство покуша. Пошто је преко шпијуна уверио старог Валенштајна о љубави и пријатељству своме, унизи се, те му сам писа и стаде га молити да се опет старог чина свога прими. Овај се најпре устезаше, ал' га силна обећања царева замамише.

Гомиле бораца потрчаше на глас старога војводе, који пљачком онако богато војнике награђиваше. (Март, 1632.).

Сада Валенштајн, који онако срамно преварен би, доби прилику да освети поругу своју. Још ни један владар није се са подаником тако погађао, није тако пред њиме пузио као сад Фердинандо пред Валенштајном.

Не само што овај не пристане да син царев дели с њиме заједно име ратничко, него ни сам цар не ће имати права ни једне речице о војсци да наређује, — војвода је једини и неограничени заповедник у земљама царевим; изрицање милости и осуде само војводи припада. Цар се обвезује пренети столицу своју у Праг чим Чешка опет наново отета буде. Војводи обећава он на поклон освојену земљу једну и потврђује му опет војводство у Мекленбургу, за које га пре вешто слагао био.

Digitized by Google

Стара срећа почне се опет смешити аустријској војсци. Новембра 1632. дође код Лицена до одсуднога боја, де случајно прекине крвничко зрно живот младоме краљу шведском, кога и сами католички историци не могу да не ставе у ред првих јунака светских и да не признаду да је он надмашио „можда све друге срдачношћу и човечношћу.“

Опасност прође — Фердинандо се опет појави као владар у земљи својој. У место силних награда које је своме великоме војводи обећао био, он му пошље једну једину, ал' такву, какву је само он послати умео. Оправи своје људе у стан војводин, где га ови изненада ноћу избоду, умртве и ослободе од свију терета овог временог света. (25. Фебруара, 1634.)

Још три године владао је племенити цар после смрти војводе свога. Његово место даровао је сину своме, ком је већ поред круне чешке и угарске такође и ђерманску круну подјемчио био. Борба је овде још непрестано тињала кад јаче кад слабије, али то Фердинандовом неограниченом господарењу ништа сметало није.

Ђенерале своје нудио је туђим кнежевинама, улагачима својим поклањао туђе круне — где наравно ни на другог сина свог заборавно није — „О праву, о закону, о сталежима, о грађанској власти, о суделовању земаљских великаша, о саветовању и решавању нема нигде више ни помена!“ — [1]

Он је своје снове испунио, своје намере достигао. Шта му је бриге што и католички писаоци онога времена јадикују: „Цела је земља на продају изнета солдачке плате ради, и победиоци и побеђени и пријатељи и непријатељи подложени су ратницима, да им ови по ћеву испрва имање узимају, после да га пљачкају, најпосле да га мучењем изнуђавају.“

*

(Свршиће се).

ДВА ДАНА КРОЗ ЧЕШКО-САСКУ ШВАЈЦАРСКУ.

Путничка новела Владана Ђорђевића.

(Продужење место сврше ка.)

— Не само да је леп госпођо, — прихвати г. Седлачек — већ је и тако чврсто саграђен, да се не би лако отети могао. Тај камен је у сред равне земље изникао као да је наручен за градски темељ! Кажу да је изнутра такође врло ваљано опремљен! —

[1] Von Recht Gesetz, Ständen, bürgerlicher Obrigkeit, landesherrlicher Mitwirkung, Berathen und Beschließen sei nirgends mehr die Rede!“ — Khevenhiller.

— Да како! — додаде прајски републиканац, који је такође близу нас стајао, и с целим друштвом посматрао тврђаву. — Ја сам био већ један пут горе. У осталом то није чудо. Сви саски краљеви оправљали су и дозиђивали по што год, неговали су га као јединца сина и ако се до данас није показала прилика где би се видело колико Кенигштајн на невољи вреди! —

— А мени се чини да је било нападања нањ, и то 1848. год.! —

— Та да, али то је била играчка. Руси су послали неколико ђулета у град, а посада им је такође с неколико отпоздравила, па то је било све. Руси су се држали у пристојном „одстојанију.“ До сад је тај град само ту услугу учинио држави што је у неколико револуција био архива најважнијих државних блага, и што се једноч у њему склонио краљ с породицом! —

Лађа се све више и више ближила варошици, звоно зазвони, и за неколико минута били смо на обали. Сад пре свега одосмо у „нову механу“, да оставимо ствари, како би нам лакше било пењати се, па онда одосмо кроз варош уз брдо. У чаршији беше само неколико дућана, а оно остало све ил' механа или хотел, или дашчара где се продају „Спомени с Кенигштајна.“ Шта га ту беше лепих ситница! Чаше, бокали, кутије, белензуке, ђердани, обоци, здељице, свећњаци, мастионице и све то од стакла, сваке боје и величине, и на свакоме урезан Кенигштајн. Али ми то остависмо да гледамо и бирамо пошто сиђемо с града, а сада запесмо уз брдо. Пут је добро уравњен и широк да би се петора кола мимоићи могла, ма при свем том што су инжињери гледали да буде што лакше за пењање, опет се баш јуначки ознојисмо док се испесмо до зелене градске капије. Капија беше затворена.

— Шта ћемо сад? — викну г. Седлачек — звонцета нема да звонимо, а да вичемо не ћемо бојим се никога... Аха — Чујете, можемо л' ми ући у град? — Ово питање изговори Чех подигнувши се на прсте, као да га боље узбаци на бедем, на коме се шетао стражар.

— Можете! — одговори војник настављајући своју шетњу.

— И то, на који начин молићу? —

— Лупајте! — одговори даље војник.

— Аха!... Хвала по хиљаду пута! — и он стаде својим штапом лупати, мрмљајући: овај јунак има особиту наклоност за тросложне речи!

Не потраја дуго и зачуше се кораци. Сад одскочи мали капак на капији, и показа толики прозорчић, колико да се провуче једна глава. И заиста сад се промоли једна капларска глава, прегледа нас све оштрим погледом, па онда запита:

Digitized by Google

— Шта желите? —

— Та хтели бисмо да видимо тврдињу ако је слободно! —

— Чекајте док јавим командату! — и глава се трже назад, и капак заклопи рупу као и пре.

Г. Бирхубер стаде нас редом гледати па онда рече:

— Молим вас господо, да не бесни рат гдегод око саске земље или може бити и у њој самој. Ја несам давно новине у руке узео! —

Чекасмо и дреждасмо пред капијом више од четврт сахата, док се каплар врати па на ново промоли главу да заиште један пасош, ма чиј. Лорд Вровринг му даде своју исправу, и заклопац опет затвори прозорчић на капији.

— Ви, пријатељу, — дозиваше пивар стражара на бедему, иде ли то кад вас сваки-пут овако, или само данас? —

— Свагда! — одговори војник.

Г. Бирхубер видећи да се са стражаром никако до каквог разговора доћи не може, махну се узалудне муке па седе на клупу која је у камену исечена по свој прилици за то чекање. Тек у неко доба ето каплара опет, отвори капију, и ми сад пролажасмо кроз читав сокак од солдата док дођосмо к једноме писару који нас очекиваше за столом пред стражаром. Ту платисмо талир и по за улазницу на осам особа, па пођосмо за капларом преко покретне ћуприје, кроз некакав мрачан дугачак ходник издубљен у камену, над којим је некадашња „Јованова дворана“ у којој се сад разни прибор градски чува; за тим још мало уз брдо, па се онда налажасмо на градском платову, који је 900 стопа над Лабом а 1096 стопа над северним морем узвишен. Овде нас дочека један стари подофицир у своме свечаном руху, облачећи рукавице, па нам каза, како му је „та част у део пала да нам буде вођ кроз град.“

— Молим вас дакле госпође и господо моја, да ми следујете! —

Ми пођосмо сви за њиме, и он поче свој посао.

— Можда вам није непознато, да је на овоме месту, још у XIII. веку био један замак чешки, који је био имаовина бургграфа Доне, па је после припао маркгрофу од Мајсена. У Хуситском рату, разорен је тај замак, и тек 1516 сазидао га је на ново херцег Ђорђе. али није у њему нико становао, већ је сматран као намастир. Први темељ овоме граду, као што је данас, ударио је кнез Август († 1589), али су доцније владари саски поправљали и још боље утврђивали, док је овај облик добио. Али, ми смо већ код бунара. Молим извол'те ући у ову собу! —

Ми уђосмо у отворена врата која нам вођ показа. и нађосмо се у

Digitized by Google

повеликој соби, у којој у сред патоса цигљом калдрмисаног угледасмо широко бунарско ушће, и грдан точак за вађење воде.

— Аха! — рече г. Бирхубер сећајући се — то ће бити онај грдно дубоки бунар на Кенигштајну? —

— Да — потврђиваше наш подофицир. — Копање тога бунара започето је још 1553 али је довршено тек после 40 година. До површја воде има 600 стопа, а до дна 660! — Сад даде знак једној жени која стајаше код бунарског точка, и она запали неколико свећа, углави их у чирачиће на једној кофи која је по свој прилици за тај посао и начињена, па је стаде спуштати. Дуго се одмотаваше гвоздени ланац, и док се кофа спуштала чак до воде, свеће трептаху као најситније звездице. Сад се извуче кофа, и у њој беше чиста кристал-бистра вода. Наш вођ захвати једном чашом воде, па нас замоли да пазимо, колико ће проћи док вода, из чаше просута, падне на водино огледало у бунару. Г. Седлачек извади часовник, наредник изли чашу и тек после 23 секунда зачусмо пљусак на дну. Тај бунар снабдева град сваки дан с по 30 бачава најкрасније воде.

Сад нам поднесоше путничку књигу те сваки записасмо своје име па онда одосмо даље за нашим вођем. Он нас је водио у округ, дуж браника, где нам се на све стране ширила прекрасна панорама.

— Ето, с ове стране су били Руси 1848. год., али су им наши топови разбили вољу да нас походе — говораше стари војник не могући да пропусти прилику да спомене једино војничко дело своје „дуговремене службе.“ — А оне планине што видите тамо подаље од Лабине десне обале, оно је Лилијенштајн и Пфафенштајн. Обе су више с неколико стотина стопа од Кенигштајна. Ми смо једном, пробајући неколико топова, гађали у Лилијенштајн, и танад су стизала баш добро! —

Мало даље показа нам командантов двор, Ђорђеву кулу, у којој је апс за политичне преступнике. Између осталих особа које су ту чамиле, помену наш вођ „привремену владу“ 1849. Руса *Паткула*, који је ту затворен био докле га несу предали Шведима итд.

— Ова плоча, господо моја, што се над ужасну провалију дала зове се „Пажова ложа“ јер је 1665. год. један паж кнеза Јована Ђорђа на њој спавао. То је било при некаквом весељу код кнеза, паж се онио па се пружио где је стигао. Само неколико палаца да се у сну померио, не би га жива земља дочекала. Кнезу су јавили још док је за софром седио, и он заповеди да га добро вежу за тај опасни кревет, па га је онда топовима пробудио, да види шта ће паж радити кад се пробуди па види где је... Сад можемо у цркву ако је повољно! —

Digitized by Google

— Мени се чини, у њој има једна икона од Луке Кранаха? — питаше лорд Бровринг.

— Има, прихвати вођ — и то Христова проповед на брегу! —

— Е, Кранахову је слику вредно погледати! рече г. Седлачек — Хајдемо! —

И ми уђемо у цркву. Она није Бог зна како искићена, и најдрагоценија јој је утвар поменута слика од Кранаха.[1] Ми је сви с особитом пажњом посматрасмо, ценећи је наравно, сваки према својим појмовима о живопису. Прво што нам упаде у очи беше свежост боја на икони.

— А да — прихвати лорд Бровринг — он с бојама тако мајсторски рукује да би човек рекао за сваку његову слику, е је јуче свршена. Али чим се он још већма одликује, то је грација коју он уме свакој својој прилици да даде, то је његова снажна боја, то је она неуморна марљивост и вредноћа, којом је свака и најмања ситница на његовим иконама изведена! —

— Да, у појединостима је Кранах заиста велик — настави г. Седлачек — али он се за њих и више старао него око хармоније појединих делова у једно цело. Тако, ја мислим да ће се ретко наћи која Кранахова слика, где образ није мало померен, и ако је по себи неисказано добро израђен! —

— Ви имате право — одговори Бровринг — али при свем том, то не смета при уживању гледаоца. Поједини делови су тако савршени, да одмах сврате пажњу гледаоца с целога на се! —

— Па онда — умеша се мој друг у разговор — шта велите о вештини којом је он умео да даде једноме осећању, тихој благој нарави, коју он најрадије пише, онако разне нразе и облике? Погледајте оно женско чељаде међу народом што слуша проповед. Оне лепо лице, пуно небесне безазлености, наћи ћете небројено пута у његовим сликама; час испод разапетог Христа, час у богатом руху с његовим меким борама, час у другом ком облику, али свагда је на њему, тако различан карактер, да нико неће моћи казати да му се физиогномије повторавају! —

Међу тим је лорд још испочетка гледао непрестано оно чељаде, које мој друг поминьаше, и, као да га оне необично благе, анђеоске црте сећаху на нешто што му је врло драго, његове очи које му јутрос

[1] Славни немачки живописац, рођ. 1472 † 1553. Он припада у прве живописце свога времена, и ако су га савременици Дирер и Лука ван Лајден, особито први, надвисили. Његова је нарочита вештина била у портр тима. (Мајер ов Conv. Lexicon).

Digitized by Google

мало упале беху, блистаху се кад изађосмо из цркве, неким необичним огњем.

Сад нас вођ поведе опет поред прсобрана, на коме у одмереним даљинама стајаху топови, и показиваше нам све што је „памћења достојно."

— Ах, како је красна ова доља! — узвикну госпођица од Гајстерхеле, седнувши на камену клупу која беше узидана у један испанули крак прсобрана над читавом гомилом шиљкастих стена — како је питома она ливада са својим цвећем и поточићем, како ли живо контрастише с овим ужасним стенама под градом! Ходите милорде, оваке лепе пољане на далеко не ћете видети! —

— Хвала госпођице, — одговори лорд Бровринг поклонивши се учтиво — али ја сам тако слабих живаца да одмах онесвеснем кад на тако високој страни станем! —

Али ни госпођица Кунигунда не оста дуго на клупи, јер вођ нам хтеде сад да покаже неке најновије бомбе, које се с много већом сигурношћу бацити могу. Гомила таких ђулета лежаше усред слободног простора на коме у тај мах стајасмо. те за то се скупимо сви око ње. Наш вођ подиже једну бомбу са земље па отпоче да тумачи.

— Видите господо моја ову малу одушку на овој страни?....

Ми се сви сагнемо да боље видимо.

У тај мах врисну госпођа Бирхуберка тако пренеражена, да се сви тргосмо уплашено, хотећи је запитати шта је? Ал' она предухитри с одговором пруживши руку к оној клупи где је мало час њена сестра седела, па се стропошта на земљу онесвеснута.

У који тренутак ми погледасмо куд она беше пружила руку, у тај мах видесмо како лорд Бровринг скочи с клупе на бедем, како се завија, и — како га нестаде.... (Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Хемија за потребу више женске школе. Из страних ауктора саставио Милан Јовановић а прегледала и одобрила школска комисија. У Београду 1865. год.

ДРУГА РЕЦЕНЗИЈА.

Узевши у рачун све прилике, под којима је изашла ова Хемија од г. М. Јовановића, не може се ништа мање рећи, но да је књига ова добро дошла за ону потребу, за коју је намењена. Бар за нас можемо рећи, да нас је она доста придобила.

Digitized by Google

И да није ово прва проба на нашем језику, која угледа света, не би се опет могло остати без икаких погрешака; а овако, то нас је још више нагонило, да сваку погрешку у њој отрпимо; премда у похвалу књиге ове можемо рећи, да је и њих врло мало. А после ваља признати, да и није ствар тешка, готово поправљати. Али кад изађе она рецензија г. К. Д. Николића у 3. броју „Виле", да и те погрешке додирне, — онда нам се не може на ино, а да и ми коју не речемо, како за Хемију ову, тако и за саму рецензију.

Неких малих мана има доиста у овој књизи. То смо и ми одмах опазили, као и она рецензија што је. Али, да је ова, као што каже, претресла оним. све до најмање ситнице, тако, да више никаке погрешке није остало, — то није истина. Онај разговор у рецензији о точности термометра. не дозвољавамо још ни у најмању ситницу да се узме; ночем и рецензија признаје, као што се и у Хемији каже: да је термометар алкохолом напуњен здравији за собу од оног који је живом напуњен; а о точности ова два термометра, почем се тамо ништа не спомиње, није ни рецензија требала то у реч да узима, те да износи, као да је о њима рђаво правило положено.

Место такова разговора, пре би ваљало забавити ономе, што је г. Јовановић на стр. 42. сајуз угљеника са кисеоником назвао угљени оксидић (CO); а после једнога листа на стр. 45. за то исто тело каже да је угљени оксид, те изгледа као да то није једно и исто. То мешање о истом телу, час оксид а час оксидић — у Хемији се не трпи: јер би се отуд могло држати да је и оксид и оксидић гвожђа, бакра итд. једно исто. А кад у овоме има разлике, онда би се опет могло мислити, да је и код угљеника така иста разлика, а то није. С тога, ваља га свуда једнако звати, како се први пут узме, би о оксид или оксидић, само их не мешати.

Исто тако не би требало мешати једну с другом и ове речи: растворити и топити и раствор и растоп; јер и оне не значе једно исто. По томе не би требало рећи на стр. 51. да се клороводоничка киселина употребљава за топљење драгих метала, но казати као што је на стр. 82 лепо речено, да се „у сумпорној киселини раствара бакар." И на страни 89. није у томе прављена разлика него се каже: „кад се раствори азотнокисели оксидић (по својој прилици олова) у води и спусти се једна жица од цинка у растоп, место раствор итд. Ово би се истина могло бројати више у хемијску филологију али је опет ваљало свуда једнаке називе давати.

Рецензија после исправља г. Јовановића и у томе да клор није жут, но зеленкасто-жут. Речите му ви најпосле и жућкасто-зелен, то

Digitized by Google

не чини толико, колико што је рецензија пропустила оно, што се на стр. 60 вели: да је сода, Глауберова со; а после одма на стр. 68 каже се опет, да је сода угљенокисели натрон (Na O, CO_2), а Глауберова со, да је сумпорокисели натрон (Na O, SO_3). Два дакле са свим различна тела.

Исто тако друго је и креч, а друго креда. То сваки и без Хемије зна, а и ова нам каже да је креч, оксид калцијума (CaO); а креда, угљенокисели креч (CaO, CO_2),

Па и мениге није оловни оксид (PbO), него је сајуз од оловног оксида (PbO) и оловног надоксидића (Pb_2O_3); или што се и друкчије узима: сајуз од оловног оксида (PbO) и оловног надоксида (PbO_2); јер се и ниште у првом случају ($PbO + Pb_2O_3$); а у другом ($_2PbO + PbO_2$) или у једно написано као општи знак (Pb_3O_4) а не PbO (оловни оксид).

Најпосле да споменемо још и то, што рецензија вели да не може урачунати у штампарску погрешку оно, што се на стр. 30 ове књиге каже, да је еквивалент злата 98 у место 187. Не примамо ни ми у штампарску погрешку то, што рецензија као поправља; већ кажемо да је и она погрешила у десет мање, јер је тај еквивалент злата 197..

Место такове поправке, боље би рецензија учинила да је приметила г. Јовановићу, да је на стр. 123. ваљало тачније означити како се Етер гради, а не просто да се каже „Етер (C_4H_5O) образује се кад се помеша алкохол са сумпорном киселином." Главно је рећи да то мешање буде с мером; јер ако се не узме равна мера, него на прилику један само део тога истог алкохола да се помеша са четири дела исте сумпорне киселине, — онда никада не ћемо видети Етера, него ће изаћи нешто друго. Писац Хемије знаће шта, и ако нам то није у Хемији својој напоменуо.

17. Јануара 1866.
У Београду.

С. Р. Пантелијић.
поручник арт. и проф.

☞ Београдско певачко друштво даваће у суботу, 29. ов. м. другу своју беседу.

У прошломе броју поткрало се неколико штампарских погрешака. Између осталих: на стр 34. употре бл авати, место употребљавати; на стр. 35. Беломе броду, место Беломе брду, спаљиваше место спаљиваху; на стр. 36. 1625 место 1621; на стр. 37. 1637, место 1627; и 1625, место 1621.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 5. У Београду 30. Јануара 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 гр. на три мес. 12 гр.

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Источне песме.

(МИРЗА ШАФИЈА)

Из „Слободе.“

XII.

Благо оном од постанка,
Коме судба 'вако рече:
Сваке јаве сваког санка
Нек ти љубав, вино тече.

Гњев Бонцеја не смета му,
Мошеја га с' слабо каса
Када седи, када пије
Покрај лепог, витог стаса.

Па и Мирза мудар, силан,
Е такве је веље среће:
Седам дана од пехара
За живот се кренут' не ће.

И свет овај свакојаки
Седам дана Бог је ствар'о.
За што би се и ти Мирза
Од недеље пре одмар'о.

Силна песма, бистро око,
То је, што ти вишњи даде.
Е па за то терај тако,
Пијућ' вино гони јаде.

XIII.

С чашом у руци,
С шалом у усти,
Када се Мирза
Међ браћу пусти.

Да чујеш онда,
Радосне вике,
Ђорнутој браћи
Поноса, дике.

Јер [illegible] браћа
Осветник ко је
Лудости пуке
У свету што је.

Осветник тај је
Мудрост и вино.
Е пијмо браћо
У здравље њино!

XIV.

Мирза Шафи, променљиви данче!
Теби нико веровати не сме;
Јер ти мењаш твоју врелу љубав,
К'о и твоје узвишене песме.

„Мене љубе на све стране жене
„И ја љубим, где год љубе мене!“

XV.

Арапска пословица.

На коњицу поносноме,
На грудима лепе моме,
И на крилу здравља чиста:
Рај се земски само блиста!

У Пожуну. С—ун.

Похода у престолници црногорској.*

од В. Дентона.

превод с енглеског,
од Ф. Х.

(Продужено.)

Поља која су се тим начином створила не само су неправилна у форми, него су још тако малена била да сам ја пролазно поред њива житом засејаних које су имале само двадесет стопа у дужини а дванаест у ширини, а њиве где су кромпири били посејани нису имале више од четири квадратне стопе. Код радности која је с оваким тешкоћама скопчана тешка су порећења. У Србији ретко је видети кромпир, а у Црној Гори то је главна храна целоме народу; поред тога износи се у Далмацију, Албанију, и у друга места у Турској. Крај нашег пута виђасмо често смреку, и многе друге дивље воћке, букву и раст, а мајчина душица, нана сваке врсте, дивља жалфија, и многе друге дивље биљке и цвеће ницаше из сред самих стена преко којих прелажасмо и весељаху их на неки начин својим разновидним бојама. Пошто смо после тога још неко време јахали дођемо на највишу тачку нашега пута, одакле могасмо на далеко видети арбанско велико језеро, које је део јужне црногорске границе; испред нас је пак била једна долина окружена неравним планинама, изгледајући као кратер каквог грдног угашеног вулкана. На овој долини песковитој и најнеплоднијој од свију црногорских долина стоји Цетиње, мајушна престоница малене црногорске кнежевине, резиденција кнежева, станиште главних Црногораца и место где сабор држи своје зборове. При свем том што Котор није здраво удаљен од Цетиња, ипак због одвећ рђавог пута тако се дуго мора путовати, да је било управо сахат по подне кад сам дошао до моје мале гостионице, где ми је ваљало остати два или три дана, јер толико сам мислио задржати се на Цетињу.

---

* У 4. броју по крале су се у овом чланку знаменитије погрешке, за које молимо читаоце нека их изволе у својим листовима поправити. На стр. 50. у 7. врсти озго после: и трпети сваку оскудицу, треба додати: него се покорити власти султановој. — На стр. 51. у врсти 19. озго стоји: прерани, м. претерани. — На стр. 52. у врсти 18. озго после по једну чашу треба додати: ракије, а ја чашу. — На стр. 53. у 1 реду озго стоји: реду м. делу. а у 12 реду озго после: на две половине треба додати: доста неправилне поделе ма.

Digitized by Google

Цетиње је, држим, најмања престолница у свету. Прећашњи кнез хтео је да премести столицу владе из овог песковитог неплодног места, па да подигне малу варош на Зети. Но с тога што би та нова варош била здраво близу граница турских и што би то било опасно, влада црногорска није се могла приволети да остави Цетиње. У целој вароши само су две улице које се састављају на прав угао, после тога неколико овамо онамо растрканих колиба, и манастир — резиденција свију владика и кнежева који су скоро две стотине година управљали Црном Гором. У улици где је моја гостионица биде је од прилике 25 до 30 кућа, које изгледаху са свим као куће у каквом хајландском селу у Шотској. Куће што стајаху у средини улице беху на два боја, а остале на оба краја улице од једнога. Прозори из моје собе у малој овој гостионици гледали су на улицу која је на правом углу с оном једином улицом што је ту била, у којој беху три четири куће од два боја, друге су биле све саме колибе; неколико њих биле су црепом, а остале су кровином покривене. У мало већим кућама седела су три или четири саветника за време док им се ваљало бавити у престолници. Једна од тих кућа, у које је било нешто налик на балкон, била је резиденција под-председника саветског кад би год био на Цетињу. Ту је близу и владина штампарија, у којој је једна соба при земљи од прилике 20 стопа квадратних; све што је у штампарију спадало биде је у тој соби смештено. У овој истој кући на горњем боју седео је учени свештеник и песник, који је у исто време био и управитељ штампарије. Као што је језик ове брдске кнежевине онај исти, с малим неким разликама у дијалекту, који се говори у целој Србији и који је матерњи језик толико милиона народа у Далмацији, Славонији, Србији и Угарској, то штампарије у Београду, Загребу, Пешти и Трсту подмирују Црној Гори све готово потребе књижевне. Књиге које се штампају на Цетињу, премда у маленом броју, ипак су лепо уређене. То су већином мале збирке српских песама, цетињски календар са списком свију чиновника и лица државних и црквених, и различите школске књиге. На другој страни штампарије стоји један још недовршен двор од два ката, но оно што је при земљи тако је изведено да кућа изгледа као да је од два боја. Ова је зграда са свим по форми немачких кућа, но спољна имађаше нешто од млетачког стила. Она је намењена за резиденцију кнегињи Даринци, удовици последњег кнеза Данила. На крају је ове улице мали један комадић земље под травом на коме мала једна лампа светљаше само у врло мрачним ноћима; ту код једног извора и под једном платаном седе обично две или три жене држећи у котарици за продају воћа, јаја и зеленчи. На другом крају стоји још једна платана — под њезином сен-

*

ком кнез дели правицу, а бесослени проводе своје време у ћеретању. Ту на ледини једној леже већином несклопљени десетину комада топова, од свакојаке величине и старине, као трофеји прошлих ратова с Турцима.

Угодности за путнике по гостионицама, и иначе, још су врло мале у Црној Гори, с тога путник који би имао обичај да се размеће, тешко би се задовољно с квартиром и с храном на коју би био осуђен за време свога бављења на Цетињу. Но као што сваки који дође на Цетиње с препоруком налази свако гостопримство у двору кнежевом, а сада баш довршује се велика једна гостионица за путнике, то се будући путници могу поуздано надати да ће наћи сваку угодност на Цетињу и моћи све своје потребе подмирити онако исто као у многим немачким варошима.

Одмах по доласку моме на Цетиње добијем позив да пдем у двор. То је велика дугачка зграда на два боја — то ће рећи над оним што је при земљи још један бој одозго — подигнута на једној страни од четвороугла; остале три стране зидови су а у среди авлија и по њој зелена трава. У собама при земљи седе чиновници и момци дворски. На горњем боју седи кнез са својом женом и дететом; његов отац Мирко и мати му; два друга сродника, и кнегиња Даринка. Кад ме је момак увео у једну салу која је намештена била по енглеском начину, један млад човек коме је могло бити око 24 године дође к мени, и представивши се сам речима „le Prince de Montenegro" поздрави ме са добродошао у његов двор и у Црну гору. Кнез је Никола леп човек, отворен и пријатан у понашању, и има у себи све што се пристоји једном правом хришћанском центлмену. Ја говорим о упечатљењу које је она мене учинио при првом састанку — упечатљењу које је још дубље постало доцнијим познанством. Овај први састанак био је наравно врло кратак, јер је било време ручку, на који имадох част бити позван. Кад смо се скупили у салу после ручка будем представљен кнегињи Јелени, (Миленији), жени кнежевој, и кнегињи Даринци. Прва је венчана за кнеза још пре четири године, и ако сада нема више од деветнаест година. То је права лепота, са црним сјајним очима, дугим обрвама и лепо изведеним подбратком; по њено је здравље како се види у средњу руку. Ту бејаше и мати кнежева, озбиљна госпа црногорска, мирна и величанствена у своме понашању и без икаквих претензија; изгледаше као жена какога старог патријархалног мужа, који борави код куће међу својима и који у исто време држи плуг и води свој народ у бој. Српска раса доиста је врло знаменита са свога простог понашања и са свога самопрегоревања. Кнежева мајка жена је једног

Digitized by Google

црногорског газде, која за цело кад је код куће управља својим мла-ђима и надгледа их; ако им још и не помаже у пољским пословима. Кнегиња Даринка, удовица кнеза Данила стрица садашњега кнеза, нема још пуних двадесет и осам година. Она је врло пријатна у понашању и јако начитана. Она говори добро енглески, француски, немачки, и српски, наравно — а може бити и друге још језике. Она је разумна, вешта жена, која се труди са великим самопрегорењем да народ свој унапреди. Против ручка не би се могло ништа приметити ма у каквој вароши европској. Био је прост ако се хоће да карактерише, но имао је нешто од сјајности оријенталске. Било је супе, са добром речном рибом; после пиле с пиринчем; за тим говеђина са кромпиром и пекуваном шунком; после тога донесена су друга јела, добра салата, печење, компот од трешања, и пудинга од пиринча. Кад устасмо с ручка они који су пушили — кнез, један аустријски официр од которске посаде, један руски капетан, који је снимао план од Црне Горе за кнеза, и један официр из српске војске који ме праташе — одоше у другу собу која је била одвојена од оне где су госпе — соба од цивилизације које ја нигде не видех у Немачкој.

Ношња женска у целој Црној Гори није баш све једнака; но као што ту нема разлике у редовима (ranks), једина разлика између халина богате и сиромашније класе у томе је што су у првих халине од боље материје, и боље и више извезене. Њихова је одећа просто једна дуга пошира бела долама (camicia), опасана црним појасом. Црно и бело народне су боје црногорске. Гдекоје жене носе потежак кожани појас искићен у три или четири реда корнелијанским камењем, доста пута закопчан спреда великим стародревним сребрним копчама. Старије госпе пребаце још преко главе црну мараму. Такво је ношиво било и на кнежевој мајци кад смо били за столом при ручку.

Пешчана долина на којој стоји Цетиње окружена је од свуда стрмењитим стенама. С јужне стране долине мала ова варош лежи на подножју брда која опасују песковиту раван на том крају. Тако се манастир налази до саме стрмене висине стена. Одмах иза тога подиже се једна округла у неколико порушена кула, која је до последњих година служила на оно исто на што и стара кула на подножју лондонског моста, и Темпл-Бар у најновије доба. Ту су Црногорци натицали главе својих непријатеља побијених у различитим биткама с Турцима. Но последњи кнез Данило својим утицајем учинио је те је овај обичај престао, и тако је ова кула сада, и била је неко време, онако исто без смисла као и наша грађанска капија. Кнез је имао доста велике муке док их је наговорио и склонио да се од јако окане обичаја да секу главе

оним својим непријатељима које у бојевима поубијају, и његова је заповест тако послушана да је у последњем рату с Турцима више од 600 заробљених Турака било на Цетињу, који су сви пошто се учини мир послати натраг у стан Омер-пашин. Ово је један од многих примера који би се могли навести да се покаже какву је власт имао кнез Данило над својим људма, и на што је он овај свој утицај употребљавао.

Сутра дан, у недељу, отидем у цркву кад је било време служби. После цркве покажу ми ћивот где су биле мошти владике Петра I. који је умрьо 1880. и ту у цркви погребен. Спомен његов веома поштују Црногорци, који су га једнодушно канонисали, и нико не ће друкчије име његово споменути но рекавши „свети Петар.“ Црква је нова, и њу је место разорене цркве која је била на том истом месту подигао у знак захвалности богу кнез Данило и кнегиња Даринка, кад су се венчали. Она је истина мала, но за мештане Цетињске већа не би ни потребна била. Пошто сам прегледао цркву и видео мошти владичине, отидем те размотрим школу која одмах ту стоји. У њој су биле две собе, једна за мушкарце а друга за девојчице. Дуго је време то била једина школа у књажевини; но сад их има већ више, и на неколико места подижу се школске зграде. До самих школских соба био је стан владике Илариона, и архимандрита кога сам походио после два дана. Кад сам дошао на Цетиње владика није био ту, отишавши да тропоше једну цркву која је неколико сахата далеко била од Цетиња. Видевши цркву и школу отидем да походим војводу Мирка, оца садашњег књаза, лепи идеал црногорског јунаштва. Храбар, ватрен, и јунак првога реда; Црногорци ни о чему другом не говоре тако радо као о његовим јуначким делима. Но Мирко не само уме вешто командовати и водити него он има још и леп песнички дар; његове песме и баладе врло су популарне код Срба, не само оних у Црној Гори, но и код Срба у Србији, Далмацији и Босни. Кад сам други пут био код архимандрита он ми даде једну књигу Миркових песама, која је на Цетињу штампана. Мирко је председник у савету и први поданик свога сина књаза. Кад његов брат књаз Данило погибе, он одмах приста на уредбу да син његов буде књаз Црногорски. Он станује у двору књажевом са свом родбином књажевом. То је са свим по старом патријархалном обичају црногорском. Цела имовина једног човека после његове смрти припадне својој деци његовој, која обично и даље живе заједно, и која деле између себе не земљу него род њен, а земља је заједничко добро свију њих. Свако дете има право да изузме своје наследство и да се одели од других; но то се ретко догађа. Један ми је Црногорац овако објасно тај обичај: „код нас невољали деле се и

Digitized by Google

живе за себе; добри држе земљу неподељену и живе у заједници.“ Где се ово начело држи и поштује, ту је за цело вековна „добрих.“ Ја сам често видео где у кућама које не имађаху но две само велике собе живе три нараштаја у заједници, браћа са својим женама и великим породицама, и све је у слози и љубави.

Али говорећи о престолници црногорској не могу да не спомењем савет и саветнике ове кнежевине. Премда се за суђење преступника који су за велика злочинства оптужени, саветници скупљају у соби, заједно са својим секретаром који им подноси извештај о сваком делу, ипак у обичним стварима тако се не ради. Саветска је кућа у Црној Гори, као што ми врло добро рече кнежев секретар, најпространија у Европи, може се рећи још и у целом свету. Обичне седнице саветске, било да се промишља о нечему, било да се суди за какво кривично дело, држе се испод платанског дрвета пред двором кнежевим, имајући небо за кров а хоризонат за границе своје, ако доиста каквих има. По доласку у недељу пред вече оставим свој стан и пођем проходати се око 6 сахата од прилике. Кад дођох до места о коме мало пре говорих, ево шта видех: кнез сеђаше на ниској једној дрвеној столици, под дрветом у хладу, око њега били су сви саветници који су се тада десили на Цетињу, између свију бејаше најугледнији Мирко.

(Свршиће се).

Црне очи.

Плаховито ја вас љубим
К'о обалу струја мена,
Песма моја доноси вам
Жућни поздрав из далека.

Црне очи, ја вас љубим
Као сутон глатко море,
Као звезда јасно небо,
Што на вису планути горе.

Заказаћу души мојој,
Силном жару песме моје,
Да полети хитним летом
До у боје море твоје,

Да ти каже да те љубим,
Да ти љубим очи твоје,
Да је плашен песме ове
Један уздах душе моје.

А кад косу љубнем меку,
Кад ме сретне око твоје,
Потрскане жице ове,
Жудни поздрав песме моје.

У Бечу Радмио.

Digitized by Google

ЈЕДАН АУСТРИЈСКИ ВЛАДАР.

(Карактерска црта, од М. Кујундића.)

(Свршетак.)

Ето такав је био Фердинандо као владар и старалац држави, као добротвор човечанства, као отац народа.

Али можда његово срце није за мир и за тиху срећу рођено било; можда је и оно куцало за оним самопожртвовањем којим јуначка рука у борбу јури, у борбу за освету, за слободу, или за славу?

Је ли дакле Фердинандо био јунак?

Чудо! И Русија је имала свога Петра, и Француска је имала свога Наполеона и Србија је имала Душана, то беху борци, беху јунаци — Фердинандо пак, о ком још у почетку споменусмо да му се сунце у крви родило и у крви запло, тај крвави цар ни у једном једином боју био није!

Само кажу, да је у рат противу јелена по дунавским шумама јуначки пошао, и да их је од свега срца убијао.

А можда је био Фердинандо смерни побожни хришћанин, који је жалио људске крви проливати, па само де је крајња нужда била ту је принуђен бивао од свога узвишеног осећања да одступи?... Та често је се веле тужно „како га протестанти мрзе — а он их не гони ни за што друго но само из љубави и да их блаженима учини!“ (Meunert) —

Још вели један скорашњи историк „Никада нису код њега тиранија или частољубивост или лакомост огртач вере позајмљивали“...!

При овако ниском ласкању кажи да се не наметне човеку и нехотице сасвим противна мисао?

Која памет не ће запитати, да ли је то могућно, да Фердинандо, цар, који је највише прилике имао да се увери да цареви не могу бити непогрешљиви, да је тај цар могао из чистог уверења бранити и живети за идеју непогрешљивости папине! Зар није врло природно да посумња човек овде о Фердинанду, да је он морао гледати на све друге људе као на животиње, које су само за то створене, да служе таквој господи као што је он и папа — наравна ствар; онда би имао узрока „од свег срца молити се“ Богу, који је то тако дивно уредио!

И ко ће јемчити католичким хвалиоцима, да ли би се Фердинандо онако удављенички заузео, да они нису бар по власти и по богатству тако надмоћни били, с му је преко њих јамачна ћуприја к лакомим намерама његовим указивала се?

Последње дело његово било је угушење устанка сељачког у самоме Естерајху. Људи, који не беху ни писци ни новинари нити им занат мишљење беше, ти људи не могоше више сносити ропство мисли

Digitized by Google

и дигоше се у очајну борбу. Кад падоше побеђени онда им Фердинандо мученьем стаде доказивати истинитост католичке узвишености. Једна црква у коју су се склонили били буде запаљена и изгори заједно с људима, женама и децом..... И то у име вере? Неки малодушни вој покаје се и прими католицизам и онда га — умртвише..... И то је у име вере?

Кад паде Магдебург страшно је било погледати, вели један савремени писац, „педесет и три лица, понајвише женскиња, побегло беше у саборну цркву — и свима им главе одсекоше. Самохрана деца тражаху своје родитеље којима ни имена не знадијаху. Многа деца сеђаху поред мртвих тела или на мртвим телима родитеља и у очајању викаху: Оче! Мајко! Декоја спасаху на недрима умртвљених мајки, које децу и у смрти још загрљену држаху. Декоја плакаху мртва гладна, да би се и сам камен смиловати морао" — (Khevenhiller). Беше ли и то у име божије?....

Јасно смо видели ко беше узрок устанку чешком. После пропасти Прага и пошто војници гњев свој већ са свим излили беху, иста она рука поче подписивати хришћанске награде Чесима. Добошни забрујаше пред губилиштем, како не би гласи осуђеника до народа допрети могли.... Некоме грофу Шлику, директору, саветнику, судији и земаљском намеснику најпре одсекоше десну руку, па га живог чересише и делове му у три сокака и на граду приковаше — За веру!? Тако исто и неком ученом поштеном барону Будову — и то за веру? Неком само главу и руке секоше и више ништа — за веру!? Неки седи директор од 80 година „из призрења на његову старост" вели један аустријски писац, не би осуђен ни на шта више него као први рашчеречени грof Шлик — да л' и то за веру? Други директори исто тако — и они за веру? Неком славном професору извадише језик, па онда њега самог чересише — и опет за веру? Али други неки беху и помиловани. Један би помилован да буде вечан заточеник — за веру! Једном коваше живом језик за весала, па кад га одковаше да га у живот, у заточење воде, а он умре сам од бола — и то беше за веру!? Један мољаше да га као католика не бацају заједно с другим некатолицима, али му не би молба испуњена — та у име вере, католицизма!

Сјајне душе мученичке, како ли се морате радовати у покоју нашем, како ли се морате молити за срећу и опстанак ваших убица — та они су вам само добра чинили; они су само загађивали пут греховима вашим, они су вас ослобађали од заблуда ваших!....

Још кажу да је Фердинандо попове јако волео, да их је поштовао. За цело! То поштовање видесмо на помирљивоме владици Кле-

Digitized by Google

зелу, ког Фердинандо, као првог министра царевог, разбојнички ухвати, затвори, и имање му оте.....

Ужасна властољубивост, која ни једног тренутка бечког цара не остављаше — и ако 1863. године професор историје на бечком свеучилишту[1] са свим одушевљено ускличе; да је само с тога хлептао за круном угарском, што је хтео да јој добра учини, да је ослободи од Турака — да није та властољубивост можда следство какве тежње за чашћу, следство каквога унутрашњег поноса?

Кад Фердинандо прво краљевско писмо Чесима писа и ови му га и неотворено натраг повратише, плану ли на то увређена част његова; дохвати ли мач, да макар неправедно ал опет „своје" дело крвљу пере? Не... он седе на ново као какво одбијено циганче и опреми оно исто што је и пре написао био....

Кад Турно Беч опсео беше па једна депутација бечлија дође пред цара да права иште, која би то баба отрпела да је при тврдоглавости њезиној поданици ухвате за дугме од хаљине па да је дрмају „Нандл, дела! хоћеш да потпишеш?"[2]

Или можда у родитељској страсти лежи ова загонетка? Али чудно је поумити какав је то отац морао бити, који је стотинама невине деце у један мах сирочадима чинио; како је могао љубити чедо своје онај, ког не могоше дирнути писка стотинама невинчади, коју он лишаваше најпре родитеља, па онда части своје, па затим и последње коре хлеба!?

Или је можда жену своју сувише волео? И опет нам долази на памет питање, колико је могао љубити жену своју онај, који је прогласима својим до те нискоће долазио, да је обећавао не отимати мираза оним женама које би се одрицале мужа свога, које би га остављале у несрећи његовој!... Али веле да је он заиста жене своје до сентименталности љубио. Која је то сентименталност?... Умре му прва жена коју је љубио — и он узме другу, и ову онда љубио опет тако као да ону прву ни познавао није. Не би ли још готово вероватније било, да је он жене своје једино за то љубио, што оне беху друго нешто од обичних жена, што оне беху царице!

Па шта је дакле поглавито неге давало ниској властољубивости царевој?

Питајте гладног тврдицу, који порода нема, и који једном ногом већ у гробу стоји, питајте га зашто дрхти, зашто се тресе над сакривеним новцима својим!

---

[1] Dr. Albert Jäger.

[2] „Mandel gieb dich! wirst du unterschreiben?" — Sporschil.

Питајте биљку зашто не расте, зашто се не развија другче но што је семе било из којега се развија.

Погледајте у д е л о пак ћете видети како се потпуно у њему огледа цео хаос душе уметникове.

Али може бити да је Фердинандо за своје другове, за своје пријатеље живео?

За другове, за пријатеље?

Шпањски краљ, сродник његов, уступио му је своје право на круну, ратовао је одушевљено у корист његову, и кад Валенштајн предложи, да се на северу установи флота како би се шпањској флоти предност уништити могла, Фердинандо весело пристаде, да војвода не узе натраг свој план, јер би се тиме отуђио савезник који је још у снази.

А и Валенштајн примаше из дана у дан поклоне и изјаве поштовања и пријатељства — док опасности беше. Прође опасност — прође не само пријатељство, него и благодарност и вера.....

И кад на ново нужда Валенштајна потражи, чињаше се е нису више два човека, е то једна душа беше; цар се не моташе већ без војводе ни замислити.... И опет би довршено мучно дело — и онај, који сваки дан по читаву оку свеже говеђине мораде превијати на ране које је за пријатеља свога добио био, који више ни јахати не могаше, остарео, слаб, без пород свога..... тај би проглашен за издајицу. На док цар с њиме пријатељски преписку вођаше да му он, Валенштајн своје војнике за чуваре дворске пошаље, јер у њима највише вере има (!) — дотле већ беху подмукло послане убице, које ће га са света смакнути.... И ови дођу у стан војводин као гости, и сакрију чету своју. Позову на вечеру 4 најзнаменитија друга војводина, и кад се ови најбоље развеселише улете с две стране сакривени војници и вичући, „Живео Фердинандо!“ утуку двојицу, који оружје своје безбрижно на страну метнули беху. Један се дочепа мача и бранио се у углу, на послетку избоден падне у крви својој. Четврти се хтео спасти бегањем али га стража умртви у узвику „Живео Фердинандо!“... И док још жене и деца побијених хуку не попаднжу појури се староме војводи, а уђу унутра као да му нешто јаве..... Ни једне речи не проговори избавитељ Фердинандов кад му у наплату мачеви кроз срце пројурише. По његовим укоченим уснама подругљиво се само замрзе одјек убица „Вивat Фердинандус!“

Digitized by Google

ДВА ДАНА КРОЗ ЧЕШКО-САСКУ ПІВАЈЦАРСКУ.

Путничка новела Владана Ђорђевића.

(Свршетак.)

Да је запаљена бомба међу нас пала, да је гром из ведра неба међу нас ударио и кога друга убио, ми бисмо се од страха разбегли куд који; али кад угледасмо шта учини Бровринг, ми се чисто укочисмо, па неколико тренутака не бесмо кадри ни један руком маћи.

Први што оживе из ове скамењености беше старац Виљем. Он јаукну као да га је тане у срце ударило, па јурну као бесомучан право капији.

— Не тамо господине, овамо је пречe! — викну забезекнути вођ за старцем, али га овај не чујаше докле га год наредник не стиже и за руку не ухвати.

Сад јурнусмо сви тим пречим путем, ван Бирхубера и његове свастике који осташе да госпођу Ему поврате из несвестице. Госпођица Кунигунда беше се тако уплашила, да се тресла као прут, и да су јој зуби цвокотали као у грозници.

Ми изиђосмо из града доста брзо, јер смо на врат на нос трчати морали да стигнемо старца очајника, и тек што смо мало оптрчали једну повећу стену, тако да смо могли видети стене под кобцом клупом — угледасмо несрећника, где виси на једној оштрој стени, која му је свој шиљак у трбух забола.

Потрчимо уза стење да га скинемо. Ја сам подоста мртваца видео, накажених сваком болешћу и трулежем, али кад сам први пут дотакнуо њихово ледено тело, није ми тако ужасна језа прострујила кроз сваки живац мојега тела, као кад с Чехом подухватих јадног Бровринга да га скинемо са камења. Несрећник се морао више пута одбити од стења док је с оне ужасне висине слетео, јер лобања му беше раздробљена, кичма раскинута, ноге преломљене, и из уста му тецијаше запенушена крв. Кад га подигнусмо са шиљатог камена на који се набо̂ био, стаде му дроб куљати кроз грдну рану тако силно, да ју мој друг мораде запушити марамом.

— Трчите господине у град, и донесите каква носила! — рече г. Седлачек подофициру, кватајући мртваца како је удесније за ношење низ онаку стрмен.

Наредник отрча, а ми се стадосмо полако спуштати с оне стрмени у пољану.

С тешком муком сиђосмо, па га однесмо до најближег дрвета, и положисмо га на траву.

Седи Виљем паде на колена поред леша својега питомца, испи-

Digitized by Google

тиваше га грчевито по грудима као да види да л' има још који траг живота, и ако је леш у таком стању био, да га само човек у безграничном очајању могаше испитивати да л' јоште живота у себи има. Туга старчева беше још сувише силна да би имао суза или речи. Он се само загрцњавао, кршио руке, хватао се за главу, као да се боји да га та мисао не доведе у беснило.

На један пут се чисто укочи, зграби обема рукама своје седе власи, које се почеше кострешити, избуљи очи па се укочено загледа у стабло дрвета. У тај мах сви помислисмо да је старац полудео; али беше на против. Он је укочено гледао један монограм урезан у кору дрветовог стабла; на један пут се зацени од плача, сузе му групуше низ образе, и он паде на тело својега ђака јецајући.

— Ох жено, проклета жено!... —

У то се врати наредник с неколико војника, који ношаху носила. Наместише мртваца на носила, и војници га понеше у град; али сер Виљем захтеваше да се носи право у варош, те тако војници место да се пењу уз брдо, стадоше га обилазити. Мој друг и г. Седлачек вођаху старца, који је сад плакао као мало дете.

Међу тим ја остадох као прикован пред оним дрветом на коме беху урезана слова, што претворише Виљемово очајање у тугу. У монограму беху уплетена четири писмена. Прва два беху почетна писмена самоубичевог имена J. B. али шта казиваше оно „E. G.“? Испод испреплетаних слова стајаше урезано 1863....

Тек у неко доба, тргнем се и пођем журно да стигнем пратњу; али размишљање о томе самоубиству толико ме беше обузело, да ми корак и неприметно мањи и мањи постајаше, и на послетку стадох, а из руку ми испаде шешир. То ме на ново опомену да похитам, и ја се сагох да дигнем шешир, кад у трави угледам некакву пепну књижицу покапану крвљу, где лежи близу крвавог трага, који су носила за собом оставила. Помислих да је по свој прилици испала из пепа мртвачевог, те је дигох и понех Виљему. Кад ја у „Нову механу“, каже ми друг да се старац затворио с мртвацем па не пушта никога, ван столара који гради сандук покојном лорду. Оставимо дакле за довече или сутра (наравно да нико није био данас расположен за даље путовање) да му предамо књижицу. Кад у вече запитасмо за старца, рекоше нам да је сер Виљем отпутовао у четири сахата, и однео својега мртвог пријатеља у закованом сандуку.

Књижица дакле остаде код мене, и ја морам признати да сам се надао наћи штогод у њој што би ми разјаснило смрт јаднога Бровринга. Али у целој књижици не беше ни једног написаног листа, само на

ономе листу у сред књиге, на коме беше прикачен *један осушен цветак*, стајаше написано: „23. Августа 1863. под Кенигштајном.“ Дакле данашњи дан пре две године.

Један цветак! Ко зна како су се лепе боје на њему преливале пре године, ко зна како је слатким дахом мирисао!... Чије ли су га руке узабрале, колико ли су жарких пољубаца осетили ови жути увели листићи!...

Осушени цветак врло ми је драг сломен. Често га метнем преда се, па се разговарам с њиме. Његово сухо лишће уме таких ствари да прича, да би човеку живо срце препукнуло...[1] — -- —

У Таранту и Фрајбергу 1865.

КЊИЖЕВНОСТ.

РАДЊА СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА.

На првом одборском састанку, који је био 2. Дек. 1865. председник спомену смрт редовног члана друштвеног и председника једног одсека Косте Бранковића, најстаријег професора и ректора велике школе. К. Бранковић, један од првих чланова друштва ученог, био је, још, више пута секретар и потпредседник друштва — и за то председник предложи да се смрт његова у протоколу с чашћу спомене, а г. архимандрит Сава обећа му написати некролог за Гласник. — Председник јави даље да је од професора г. С. Љубића с Ријеке добио одговор за преписе споменика из млетачке архиве, који се тичу историје јужних Словена. Г. С. Љубић је обећао та писма уступити академији наука у Загребу кад она почне радити и за то не може у тој ствари ништа уговар ти с друштвом док не види хоће ли не преписе академија откупити — али писма, која се тичу српске државе, уступиће свакако друштву за пристојну награду. Решено је да се о томе опет упита г. С. Љубић колико има таких писама, како би му се могла откупна награда одредити. — Председник предлаже да се опише, нацрта и фотографише кућа она, која је била имање славног Србина Доситија Обрадовића и у којој је у прво време Карађорђево била богословска школа, у којој је учио Вићентије Рашић, српски књижевник, и после фенечки игуман. — Председник предложи да се умоли Исмаило Срезњевски професор царског универзитета у Петербургу да настане нека се о трошку друштвеном препише оно рукописно јеванђеље српске рецензије, писано у време Немањино, које се спомиње у писму В. Јагићу у „Књижевнику.“ — Решено је да се пошљу на дар Васи Василијевићу трговцу земунском 13—18 књиге Гласника у захвалу за услуге. — Председник саопштава

[1] Кад сам се враћао из Саск, свратим се опет на Кенигштајн. Случајно ме је водио онај исти стари подофицир. Све је редом очитао онако као и пре кад сам с друштвом био, само што на ономе месту где је злосрећни Бровриг скочио с бедема у пропаст додаде, и то оним истим гласом, којим је за њиног паша причао: Одавде је скочио један млад лорд у амбиз, рад несрећне љубави. В. Ђ.

Digitized by Google

како се „Словенска беседа“ из Беча захвалила за књиге послате јој од друштва на поклон. — Нареди се да се прилог за издавање Вукових дела пошље одмах г. Утјешеновићу у Беч. — Краљевско-угарска академија наука позива писмом и улазницама друштво на отворање своје нове палате, које је било 11. Декембра 1865. — Секретар јави да је редовни члан Стојан Новаковић дао за Гласник свој саставак „Прилог к српској историји око године 1790.“ за који се реши да се преда на преглед и оцену одсеку за науке историјске. — Учитељ српског језика у реалци у Панчеву моли да друштво пошље за библиотеку тога завода своје књиге. Нареди се да се о том секретар постара. — Прочита се писмо секретара академије наука у Минхену у коме су неке рекламације. — Министар просвете шаље друштву знања ради извод из државног буџета за 1866. годину који се друштва тиче. — Секретар јавља које су књиге с различних страна дошле друштву. — Председник предложи да се од јако сваке недеље и празника држи отворена друштвена соба и да се све књиге које нове дођу изнесу а члановима да се о том јави, како би могли доћи који би хтели на састанак и разговор — које се једногласно одобри и прими.

---

* Од „Забавне читаонице“ коју издаје књижара Велимира Валожића изашла је и трећа књига, прва од 1866 годин. У тој трећој је књизи „Келнерски живот. Написао Е. Фромел. Превео са њемачког Светозар Ј. Здравковић. Београд, у државној штампарији. 1866.“ стр. 98. у малом формату. Цена 4 гроша.

* Издат је позив на уписивање на дело г. Платона Симеоновића, некадашњег главног школског инспектора у Србији, руског статског саветника у пензији, које се зове: „Старина србска“ или „Исторія Срба одъ найстаріи времена па до долазка у данашнѣ землѣ.“ Дело ће изнети до 20 штамп. таб. а цена му је 14. гр. чарш. (1. ф. 30 кр.). Новци се полажу напред. Уписници се шаљу г. Милошу Милојевићу Мачванину, II. класе писару апелац. суда, који је узео на се да води бригу о штампању тога дела.

* Претплату на „Змаја“ за Србију прима Прока Тодоровић у Београду који ће лист по Београду разносити и имати поједине бројеве на продају.

* „Даница“ ће ове године, не повишавајући цене нити смањујући величине, давати свакога месеца у прилог једну бојадисану слику париске моде. Цена је „Даници“ 5 фор.

* И на далеком приморју, у старом Дубровнику, буди се на ново књижевна радња. Интелигенц ја дубровачка мисли издавати „Забавник штионице дубровачке,“ у којему ће бити чланака од М. Пуцића, Павлиновића, Градића, Боне, Сундечића, Кукуљице и Будмана. Уредник је „Забавника“ Н. Пуцић, брат познатога кнеза Меда Пуцића.

* Од г. Драгише Станојевића, нашег младог сународника који изучава права у Германији и у последње време бави се на университету у Бону, изашла је скоро књижица „Ist der Stat ein „organisches“ Etwas, oder das Werk des Willens? Von Dragischa Stanoievitch. Bonn, Druck von Carl Georgi, 1865.“ стр. 20.

* „Словенски гласник“ који издаје Јанежић познати књижевник међу Словенцима јавља да се књиге за народ писане, међу Словенцима протурају у 6000 ком. Доиста радостан појав у јужном словенству. Најмање племе њихово (Словенаца се броји на 1,200.000) показује највише чврсте воле да распространи књи-

жевно изображење у све кругове и моћу најшире границе. Њихова „Матица“ у Љубљани броји имања већ на 20991 фор. 85 кр., а имала је прошле 1865. године 1392 фор. доходака а 602 фор. 56. кр. издатака.

* Прошле 1865 године излазило је на чешком језику 70 новина и часописа и то у самој Чешкој 46 (у Прагу 39, а остало по провинцијалним варошима) у Моравској 17 (у Брну 13 у Олмицу 3 и у Просницу 1); у Шлезији 1 (у Тропаву) у Угарској 1 (у Пешти) и 5 у Америци (у Ст. Лују 2, у Њујорку 2 и Рему 1 дист.). — (Цукунфт.)

* Од „Словенске библиотеке“, у којој ће у месечним свескама излазити класична дела свију словенских племена, изашла је 2. и 3. свеска, у којима је настављен Пушкинов „Евгеније Оњегин.“

ОБРАНА.

У 2. броју „Данице“ ов. год. похитао је г. Ђорђе Поповић да изјави, како му је из Београда јављено, да сам ја задржао његов лист, те уз њега разаслао „коментар“ мој. Том приликом вели, да у његовом писму **није било говора** о доказима мојим, ни о скрњању г. В., ни о умесности сумњичења његовог на уредника „Виле.“

Врло ми је жао, што г. Поповић мало поуздањег јављача у Београду не потражи, и што нема обичаја да се мало већма сећа данас онога што је јуче радио.

Цела књижевна публика у Србији може га уверити, да мој „коментар“ није разаслан „уз Даницу“ него уз **Виду**. А у Београду сам га саопштио само за се на дан и на два дана пошто је Даница **последња разнесена** био, саопштио га ономе коме сам хтео и могао и по ономе по коме сам могао. Г. Поповић не ће сигурно захтевати од онога који њему какву услугу чини да другом ником услуге учинити не сме, или од оног који Даницу чита да друго ништа прочитати не сме?

А што се тиче писма г. Поповићевог у њему стоји од речи до речи овако: „Г. Милане, шаљем вам ваш „коментар“ натраг. **Не што бих био противан вашим доказима, нити наклоњен скрњању А. В.**, но што ми се чини, да би дала полемика међу вама двом све већма и већма у личност прелазила, нити би сама ствар продужењем њеним што добила. Уз то нерад да се арена међу вама двојицом филозофијских гладијатора отвори у моме листу, јер се у њему није ни одлучела, дакле навеки би мојима читаоцима цела ствар нера увијена остала. Што се тиче онога, што је у Даници пропуштено оно о г. Стојану у писму г. А., оно, **верујте, ни сам нисам држао, да ће тако бити.**—“

Место није овде да питам г. Поповића зашто је он подгрејао у своме листу расиру која је већ личан карактер на се узела била, и с каквом је намером примио у свој лист онакве увреде, кад је држао да ће цела **ствар** читаоцима његовим навеки неразумљива остати. Али из онога што наведох мислим да имам места тражити, да ме са својом придиком о „лојалности“ изволи поштедети.

У Београду, 23. Јануара 1866.

Милан Кујунџић.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 6. У Београду 6. Фебруара 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље **напред** уредништу и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 гр. на три мес. 12 гр.

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ **Стојан Новановић.**

Срце, душо!

Срце, душо, не дивим се
Гукању ти милосноме —
И славујак тако поје
У свом лугу зеленоме.

Не дивим се ни мирису,
Којим душа твоја дише —
И наранча за сунашцем
Тако жуди и уздише.

Ал' се дивим, тиче слатко,
Дивим чуду оку твоме,
Дивном, јасном, милостивном,
Оку твоме пламеноме.

Нагледах се неба плава,
И зумбула, и љубица,
Али није, нигде није,
Те милине, тих очица.

Аравијско, кажу, сунце
Ка 'но живи оган гори:
Лице црни, сахне цветак,
Сахне извор не ромори.

1860.

Кад ти сијнеш, препане ме
Тиха суза од милина,
А из сузе, на мом лицу,
Ето цвета, — бледа крина.

Жешће сијнеш — а то кринак
Све се шири, и развија,
А кроз њега срце моје
Вреле зраке ти упија.

— Срце моје, срце моје,
Пуно жеља, празних нада,
Анђелка ми једног храни
Код сви' својих већих јада. —

Луча твоја спали наде,
Јато жеља пеп'о пос а,
Ал анђелак са надражом
Циглом жељом вавек оста.

О, анђеле, чедо слатко,
Срце ми је пуно с тобом,
Жеља ми је — гори, гори,
Гори мене и над гробом!

П.

С ПУТА.

Седмо писмо.

Ми се последњи пут разговарасмо о Крушевцу, који је знатан тиме што, некад, испрати свр „што беше добро и честито" на крваво поље Косово да ту одбрани бар образ српски ако се земља, слобода српска, не могне сачувати од големе силе турске. Шарени град (Ха-

Digitized by Google

лаца-Исар) последњег пара српског имаде горку судбину; али ипак непропаде са свим. Ето опет радосно одјечу свештени сводови Лазарице цркве од спомена српскога имена. И још он први, између свију окружних варошн, подиже најлепшу зграду за просвету и васпитање деце своје. Милош рече истину: јер турска сила мину а Лазарева црква служи и служиће док устраје на свету Срба.

Из Крушевца нам ваља прећи реку Расину, Гагловску косу и село Ђунис па смо већ на броду од источне Мораве.[1] Како пређемо мост ми смо у алексиначком округу, и идући тако к истоку, остављајући лево манастир св. Романа а десно красну долину моравску, која се ту почиње па пружа чак до Алексинца и до Суповца, изићи ћемо, кроз два сата путовања, на место, које је заливено немереном људском крвљу пре једно пола века. Сада се на том месту вини красна српска школа, ваљда да би противност била још поразнија међу приликама садашњим и онима, које владаху од 1806—1813. године у Србији.

Ми, ето, наступамо на Делиград. — Колико мисли, колико осећања буди у души нашој само ово једно име!

У једном, још неиздатом, извору[2] стоји ово забележено за Делиград.

„Дође неки Жика из Маћедоније; доведе неколико бећара: начини шанац пониже од села Вукашиновца, који се прозва Делиград. Он покупи још бећара и постави им старешине: Николу и Стреју над бећарима нишевачким; Циду над онима из Лесковца а Першу над свима осталим. С овим бећарима он оснажи и утврди Делиград, би се јуначки и ту погибе за веру српску, Бог да му душу прости.“

Овако се прича за први постанак Делиграда; но нема сумње да је, доцније, сва Србија шиљала тамо уздање своје; да се од туда највише бојала или и надала највише. Сам Карађорђе више је пута допадао да помогне утврдити место, које наш појета називаше „зајажалом Турства.“.

Делиград је у дну оне равнице, коју је начинила Морава-Бинча, баш онде где се краци ртањских коса спуштају с десне стране у Мораву па се испод ове састају, на левој јој обали, с косама од Јастребца. Жикином шанцу дадоше име сами Турци не толико с великих његових утврђења, колико с мушке и јуначке обране делиградских вој-

[1] Ова се Морава зове и: Бугарка а зове се и: Бинча-Морава, по месту где извире.

[2] Казивања пок. Петра Јокића, још у рукопису.

Digitized by Google

ника. Последњи пут, 1813. године, како га нападоше Турци о Петровудне, бој се не претрже чак до св. Томе. Давно већ, све што се бејаше препало, побеже у земљу немачку а јунаци делиградски заливаху још својом крвљу нове Термопиле. Да се покажу осећања ових бораца, испричаћу овде што сам слушао од оца мога, који је сам био међу оно мало делиградских војника, што изнеше из Делиграда главе али не бише срећни да одбране слободу Србије:

„Од Петрова-дне, веди он, па до после Крстова-дне, немадосмо ни сана ни одмора као људи. Турчин бије док може, а кад не може он нас само узнемирава. Помори нас неспаваље, зда рана и, највише неопер: по 8 недеља многи није кошуље променио на себи. Образи су нам сваком били отекли и поцрнели од барута. Гад се по нама закотио без броја. Већ многи војници од дерта неће ни на богомољу да иду: многи, боже ми опрости, и божије име руже, од тешке муке. Једно јутро, у прозорје, калуђер наш Мелкиседек (?) метну петрахиљ, благослови и поче да чита шестопсалмије. Војска као војска: једни се обувају, други се изувају, трећи чисте оружје, четврти врте пошљу над ватром да се гад стреса; недалеко од нас и од калуђера седи један човек према једноме грму и неће да устане него се чешља а ни хабера за богомољу. Калуђер дође до славе и поче алилуја. У тај мах пуче брзак (турски топ). Калуђер тек засече ă!! па немогаше да изпрече алилуја. Буле удари и одсече стуб од грма па полети поред оног човека што неће да устане на богомољу и не докачи га, а он се само устури: крв му бљуну на уста, на нос и на уши, и, не диже се више. Тако пролази ко се Богу противи. У највећој невољи не треба се бочити с Богом."

Ово показује какве су мисли одушевљавале ове борце за слободу своје отачбине. Тако доиста и мора мислити свак ко устаје на борбу „за крст часни и веру Хришћанску."

Од Крушевца до Делиграда има̂ће 4—5 сати, а од Делиграда до Алексинца нешто више од 2 сата.

Алексиначки округ имаћаше 1863. године 43.875 душа. Раздељен је на три среза: алексиначко-ражањски, бањски и бугар-моравски. Школа има 10 за мушку и 2 за женску децу. У првима беше ове године 469 ученика а у другима 33 ученице. У овом округу је 2 сата источно од Алексинца, манастир Липовац, који оздаше синови цара Лазара Стефан и Вук 1399. године.

Окружним властима столица је Алексинаца у почетку бејаше Ражањ, мала ва̂рошица на другу између Делиграда и Шупељака — Јовановца.

*

Digitized by Google

Окром моравске равнице од Делиграда до Алексинца и на десној и на левој а од Алексинца до Суповца само на левој страни реке сав је округ брдовит но плодан. Народ здрав, леп, крепак и радин.

Три су вароши у овоме округу: Ражањ, Бања, где извире чувена Алексиначка бања, која је своје име и вароши дала, и Алексинац. Ова је последња баш на утоку речице Моравице у Мораву два сата западно од граничкога плота. Варош је ова нова и подигла се тек онда кад је, подигнућем границе, Ниш изгубио своје муштерије из овога краја. Међу тим, Алексинац се подиже брже него многе друге вароши у Србији. Ове године отворена је тамо и реална полугимназија. Цариградски друм, који кроз ову варош пролази, оживљава је још већма а кад, с временом, и железница почне пролетати кроз Србију Алексинац, ако се не утопи у Ниш, тек ће онда, како ваља процветати.

И ако ми се ова варош представља тек као одморак народа, који своју дедовину тражи, ипак се увек радо бавим у њему; радо говорим о њему и размишљам о судбини његовој.

Без шале! кад поменух вароши, ајде да погледамо, за који трепутак, на неке појаве у животу варошком по Србији. Него нека се нико не срди. Јер је од нас далеко и сама помисао да кога вређамо, већ да се о својим стварима својски поразговарамо, као људи, који, живећи данас, мисле „шта ће бити до послетка."

Варошани се разликују од сељака, а чиме? Вога ми је тешко управо то погодити. Ајде, нек је, тиме: што живе ближе један до другога, што држе дућане, раде занате или воде трговину, докле сељаци раде земљу, пате стоку и подижу воће. Али међу варошане долази приличан број људи, што нити држе дућане, нити раде занате нити воде трговину, а то су: чиновници. Они се опет деле на чиновнике полске и на чиновнике судске: међу прве иду сви чиновници полиције, санитета, финанције, просвете, инцинири и војни; међу друге иду судије и све чиновништво, припадајуће томе телу.

Догађа се, гдегде, да се ови чиновници тару међу собом тако, да се, с тога, и цела варош подели на странке, и, док централна власт не размести главне личности, не може никако мира да буде у вароши. До душе, по негде, и по некад, навлаш се склапају такве комбинације да би једни радини друге радије контролисали, како да за оне, који им обојима плаћају, буде више јемства у њиховом раду: али се овде вића често са свим противно; вића се да од тога трвења чиновника по неко важније право трећега може да буде стешњено, или и са свим потрвено, а то нико не може одобравати.

Digitized by Google

Са шта се тару ти чиновници; ти извршитељи једнога закона, ти синови једнога народа, ти радници једнога истога посла?

Да ли с тога, што су рђави људи; или што немаре за земљу којој служе?

Боже сачувај! лично сам ја познавао толике одличне људе који љубе своју земљу свим жаром барем искренога патриотства, који су савестни и поштени у својим пословима; али један с другим не могу да се сложе, нити власт једнога може да се не сукоби с влашћу другога или бар они мисле да им се власти сукобљавају.

Одкуда би дакле извирало то трење, које горчи њима живот и причињава штету онима, којима су они дужни бити од помоћи, од ваљде?

Право говорећи, ове појаве морамо, у велико, бацити на терет данашњему нашем општем стању образованости, која још није довољно разсветлила свакоме своја права и дужности наспрам оних, с којима се живети и радити мора.

Ми смо, готово сви, брзи и, често, неразложни у суђењу о другим људма, било да их хвалимо, било да их кудимо.

Ако нам се, на прилику, не би допао званичан начин обкођења у кога чиновника, ми се лако можемо да упустимо да га осуђујемо као у свему неваљала человека, а овамо, кад бисмо поцепали својства његова признали бисмо, можда, и сами, да је то врло поштен, врло способан и иначе сваког поштовања достојан човек.

Напротив ако нам се допадне једна добра страна кога човека, на прилику, ако је једнога с нама мишљења у каквим год стварима, ми недопуштамо да се покаже никакво његово несавршенство у пословима, никаква његова слабост, у другом погледу.

Овакво поступање није потпуно, није праведно а што год није праведно то се не пристоји паметним људма, нити икада оно може донети добра.

Ваља хвалити што је у човеку за хвалу а кудити што је за покуду. Тек свакад ваља помислити да онај који је за куђење, с наше стране, може, с друге стране, бити за хвалу. Допустимо свакоме слободу мисли и по једној честици не осуђујмо сумарно целога човека. Може по неко једном својом страном узнети се више других људи а другом заслужити презрење. То ваља умети разликовати. Није свакоме дано све.

Ако још овакоме нашем расположењу у опште, додамо и то што се у малој варошици свашта брзо рашчује и дозна, што се речи лакше преносе, што се сазнају ствари, које би, у великим варошима, потонуле у море незнања или заборава: онда је очевидно да се тамо сваки

Digitized by Google

час може наћи повода но некоме неспоразумљењу, које може да омеће народне послове и да људма живот још више загорчи.

У једном писму, раније, ја казах каква је природа власти, коју врше полицијски чиновници. Природа посла има утицаја и на природу радника. Сад да наведем нешто за природу власти судске, која се, и ако је неки сматрају као истоветну са влашћу извршном, ипак од полицијске веома разликује; али, место да говорим сам, пустићу да говори човек, кога глас слуша, с поштовањем, сав просвећени свет:

„Први карактер судске власти, код свију народа, вели г. Токвиљ,[1] јест да служи као суђ (arbitre). Да би суд могао радити ваља да има спор. Да би могло бити судије ваља да има парнице. Докле год који закон не да места спору, судска власт нема прилике занимати се тим законом. Он постоји, али га она не види. Кад би који судија, поводом какве парнице, ударио на закон, који се на ту парницу односи, он би раширио круг своје надлежности, али га не би прекорачио, почем му је, на неки начин, било нужно пресудити закон да би пресудио парницу. А кад би он пресуђивао о каквом закону, без повода од какве парнице, изашао би сасвим из својега круга и прешао у круг законодавне власти.

„Други је карактер судске власти: да пресуђује оделите случаје а не општа начела. Ако би судија, решавајући какво оделито питање, потрьо опште начело, он би ипак остао у природном кругу своје радње. Али ако би судија непосредно ударио на опште начело и порушио га, не нашавши томе повода ни у какву оделиту случају, он би изишао из круга у који су сви народи пристали да га заграде. Он би постао нешто важније, а можда и користније, него што је само судија, али он неби више представљао судску власт.

„Трећи карактер судске власти тај је, да она може радити само онда кад буде позвана. Овај карактер истина није јој тако општеприпознат као прва два, али ја држим да се и он, поред свију изузетака, може сматрати као суштаственан. По својој природи судска је власт без икаква рада; ваља је покренути ако се хоће да се миче. Њој се јавља за какво злочинство, она казни преступника; жали јој се ко против неправде, она даје удовлетворење; представља јој се какав акт, она каже како га ваља разумети; али она се не креће сама да гони кривце, да испитује неправду или да испитује факта. Судска би власт учинила силу овој мирној природи кад би сама собом увела иницијативу и начинила се цензор законима."

„У кратко: судија пресуђује само онде где има спора.

[1] De la Démocratie en Amérique. Paris 1850. Tome I. pag. 119. и 120.

Digitized by Google

Он претреса само оделите случаје и, да би радио, мора увек очекивати да буде позван, надлежан."

Ето обште карактеристике за природу судске власти! По природи власти; као што рекох раније, мора да се повија и карактер властника. Неки су још хтели да судију одцепе сасвим од света; неки, опет, да му закрате видети и само лице онога који правде код њега тражи.

Носиоци ове свештене власти имају, дакле, да се навикну на њену тиху, али у нечем божанску, природу што нити је посао лак, нити се једним појасом подпуно даје извршити.

Може бити да и ова околност умножава разлике у мислима и бива извор трвењу, о коме говорасмо; почем о предметима суди свак по своме погледу а другоме недопушта да их са своје стране може гледати и ценити.

Може ми се рећи: да је то обште људско својство, па с тога, нетреба у томе ни сматрати никакву нашу особину, каква се неби налазила свакад и у других народа.

Ја обраћам пажњу мислећих људи на те ствари. Ако им погрешно назначујем извор, мени ће самом бити пријатније. Тек ми неможемо пропуштати нерасветљене своје како добре тако и мрачне стране. Нас очекују големи послови, а само врлина може да уради нешто велико на свету. Од наших врлина пак или од мана зависиће: да српскоме имену или вечно сунце сине, или га тамна ноћ, за довека, покрије....

Ух, човече, куд ме чак одведоше ти разговори! Р т а њ главу обавно маглом: до мрака ће за цело бљунути киша а од А л е к с и н ц а до Б а њ е има добра 4 сата, на колима; на коњу пак, како путује моје господство, биће их 6 равних. Од Бање опет треба, најмање, 4 добра сата док се претури Ч и т л у ч к а к о с а која везује Ртањ са источно-јужним балканским косама и која дели воду на југо-запад к М о р а в и а на северо-исток к Т и м о к у, за водама кога ми ћемо се, од сада, спуштати лагано до самог Д у н а в а.

Али још нешто к алексиначком округу!

Од С у п о в ц а, који је на левој обали Мораве, па до П а н д и р а л а, у округу књажевачком, наша граница показује за чудо криву линију. Кад би се, колико толико, та линија исправила, држим да би велики део нишкога округа, ако не и сам Ниш, дошао овамо у Србију. О тој граници има више прича међу Србима и Турцима па и међу самим Арнаутима војницима. Неки Ајрадин-ага, сад бимбаша турски, а жалостан потомак некадашњих скендербегових јунака, причаше једном, Стојану Шегртану, бив. буљубаши на суповачкој караули, језиком ни српским, ни бугарским ни турским, оваку причу;

Digitized by Google

„Стојане, кузун [1], то бег-Милошево син (кнез Михаил) сврза у песница сва политика мађарлијска (европску). Твоје Срби велико шејтан, Стојане! Начинише уједурма; отераше, белћим, бег-Милошево сина, узмише оно Црно Ђорђ. Наше султан верува, а њему на!! (објахује нос с два прста и представља како су Срби мегнули султану наочари). Срби, шејтан, послали бег-Милошево сина да сврже политика... А... га сврза у песница, врни га на семо, и опет кажи на наше султан: револучијо: мениме кназ! опет верува, хакмак!.... Догјоше и татко и син му; Шумадија се стегна! На! (показује рукама колико се, и како Србија спремила). Умре оно наше цар Абдул-Меџид. Умре и старо бег-Милош. Стана цар Абдул-Азис. Ово помушко, ха!!! Зема си старите тефтери е ги гледа, гледа и најде си: че от Нишко Кале, до при плот, има 60 сахат. Пита своји агалари, и му казват: Неје истина 60 сахат; Срби се прикучили при сам кале. Цар чини мезил једно паметно човек на Ниш. Тој си влезна при паша и му говори:

— Да ми спремиш кони и суруџији за шест дена; ћу си идем дори до српски плот.

— А! што ће чиниш за шест дена; ниште бу плот! и од пенџер му го казва.

— Јок! Ефендум!

— Евет! Ефендум!

— Тој си неверува. Јахна си на коњ, зема си сахат и на коњ иде у сахат гледа: окје ли излезну 60 сахат. Уште не мина 2 сахата а суруџи стал.

— Аде, бе!

— Јок, ефендум!

— Зашто?

— Не може даље, ефендум!

— Како не може, бе?

— Па плот, ефендум, граница, Србија.

— Што, плот! какво граница! какво Србија; треба 60 сахат от нишко кале до Србија.

— Јок, ефендум!

— На траг! вичет буљубаш српски сос шињата пушка.....

— Ха!!!! чини царско човек...е се врна. Врна се при паша и пиши једно мазбата на султан:

— На хат со сахат сам ишал: от Нишко кале до при плот нема ни 2 сахат!!

---

[1] Јагње, то се говори уз реч.

Digitized by Google

— Цар се чини серт и пиши тако книга на бег-Милошево син:

— Мори Милошево син, какво је то мусаведа; како си земеш толики вилајет? Не ли пишат тевтери че от Нишко кале до при плот има 60 сахат. Какво је то седепсузлук од тебе за мој лице? Него да врнеш што си земал; знајш, татко ти замре, дослук јок! да не те сторим резил пред краљови!!

Зема си татарин таја книга, јахна си на коњ и: ха, ху! ха, ху! ха, ху! дојде си у Белиград. Го водат у конак при бег-Милошево син. Ама што ће ти кажем конак? Бре кроз муздраци, бре кроз катани соз голите сабли — го водат, го водат, го водат, бре! на четири капији док да излегне при него. Бег-Милошево син си седит на шилте, није си духан и гледа једна артија, поголема от мали килим и сос тнки иглици подет по неја (казват че нишани друм на софијско кале). Татарин си чини темена, темена, темена, и му дава книга. Зема си книга, тргна си својп окаљки (наочари) и гледа си книга, гу гледа, гледа, гледа! Фрли гу крај себе, удари си у длани и викна! Кјатип! влезна си кјатип, топтан а ла франка и си прилепи нога уз нога че мислиш неса две него једну ногу и имат. Му дава книга бег-Милошево син. Кјатип гу гледа, гледа, гледа; ништа не говори.

— Што је то, каква је то книга?

— Ефендум, вели кјатип. мјухур је от цар ама.....

— Видим и ја да је мјухур от цар ама се чудим што пишет како да је от говедар.

Кјатип смигна с рамешки и не чини реч.

Бег-Милошево син, земи си калем и на тоја сама книга записа:

— „Похубавечно си прогледај тије тевтерње, има 60 сахат, ама по за Ниш, на куд тебе, моја дедина! Ако ми и умре татко ја и Шумадија сме живи: Твој дослук не ми треба! Несам заборавил ја ни тија пари што ги башта ти зема на мој татко пре толки години! Мудро си седи да си не хладиш нокти!

— Ха!!!! Сега би цар седел мудро, ама беше!![1] Сокол, Ужичана!! (показује длан, хотећи рећи да је сад тако равно где су пре ти градови били); а белиградлије на Ниш в гости; ха!!!.....

Оваких се разговора међу Турцима може чути више, само ко би мало умео ступити с њима у дослук; нарочито се Арнаути одликују таквим познавајем међународних одношаја и етикета!!

[1] Ово значи: доцкан. Кажу да је у Лесковцу дуго стајала батаљена нека бина па јој повађени дирeци, у течају времена. Од тога се начинила пословица: „Беше дирек у Лесковачкој бини.“

Другом приликом, драги мој Мито, ударићемо на Сврљиг и Козељ, које освоји од Грка Стефан Немања I. и прећи ћемо сав књажевачки красни округ. За сада, баста, до скорог виђења!

М. В. Милићевић.

Похода у престолници црногорској.*

од В. Дентона.

превод с енглеског.

од Ф. Х.

(Свршетак.)

Неколико пратилаца с пушком на рамену стајали су мало даље од саветника. Међу њима била је гомила слушалаца, између којих онај који се највише интересовао био сам ја. У средини круга стајао је тужитељ и оптужени, — то беше дакле прави суд који се скупио да пресуду изрече у једној парници. Ствар око које се парничари тераху беше дуг од неколико гроша. Оба супарника говорише у један мах; у њиховом говору бејаше доста оштроумља и досетљивости, кнез узе у шалу неке наводе њихове те се цела околина смејаше грохотом. Усред испита обе парничне стране — јер других сведока не бејаше у ствари — доведу се коњи за кнеза, који је у то време имао обичај јахати. За овим учини он још један мали испит и изрече пресуду, која изгледаше као да је обе стране задовољила, и ако је за цело једној од њих била повољнија него другој, јер обојица приступише кнезу и пољубише му руку, а један од њих који по свој прилици беше срећнији од другог пољуби му и руку и скут. То је било патријархално позорје, онакво мислим, као што се могло видети у Хајланду шотском пре једне стотине година. Кнез ми рече после да се само маловажне парнице овако расправљају, за које у делу није потребно да власт о томе главу разбија, но довољно је један изабрани судија. Има свега шеснаест саветника који потпомажу кнеза и с њим се заједно договарају о најозбиљнијим питањима унутрашње и спољашње политике; њих поставља кнез на препоруку целога народа. Саветници црногорски добијају од вајкада по сто талира плате, од прилике двеест фуната штерлинга. Као што сам већ казао, кнежев је отац председник у савету. Пошто њега походих, отидох после те походих и под-председника и два друга саветника. У овим мојим походама кад сам у какву кућу дошао, или су

Digitized by Google

напред јављали за ме, или сам, попевши се уз лествице које у два од три случаја не имађаху никаква са стране наслона, сам улазио у собе, које — ја ћу једну само описати — имађаху један кревет, један орман, један сто, једно огледало, једну велику и две мале од трске оплетене столице, једну софу, два бојадисана сандука и једну фуруну. На зидовима висила је слика каквог свеца са сребрним пред њим кандилом обично по византијском или руском типу, после тога велике фотографије, један на камену или челику резан лик покојног цара Николе, једна прекрасна сабља, два или три пиштоља, једна дуга пушка, једно или два одела од црногорске рукотворине, управо униформа домаћинова. Саветник у кога су се рукави од кошуље са свим видели нудио би ме ракијом, његов син донео би ми чашу воде, или би секао једну дињу, док сам му ја гледао библиотеку у којој је била Милотова општа историја, преведена на српски, неколико религиозних дела, и четири или пет збирака црногорских и других српских песама. Слугу нисам могао нигде видети, па ни жене нису нас овде послуживале као што је обичај у Србији. Но овај обичај примили су Срби од Турака, па као што Црногорци нису никад под Турцима тако дуго били да би могли примити источне обичаје, то и обичај да жене људе послужују много је мањи у Црној Гори него у Србији. Ја не мислим рећи то да Црногорка не послужује госте свога мужа, но само да она то много ређе чини него жене у суседним земљама.

Ја сам дошао на Цетиње, као што сам већ казао, у суботу на вече. У разговору с кнезом помену ми он да с тога што сам морао бити уморан желео бих може бити одморити се за дан за два. Но као што моје путовање није било такво да бих се лако уморити могао — пробавивши четири дана на Јадранском мору, које је у оно доба године тако мирно било да нисам могао ни једнога таласа опазити на његовој површини. — одговорим кнезу, да сам ја готов да сутра дан одмах свој пут даље наставим, не сетивши се да је сутра дан била недеља. Кнез ме мирно на то опомене и ја га замолим за опроштење што сам тако заборављан био. Недеља се по Црној гори јако светкује, а кнез Никола труди се да то тако остане, због једног узрока ради кога је светковина ова била неко време забачена. Један пример о томе шта је кнез у овој ствари учинио показаће и како је велика према њему послушност од стране црногорског народа. У Подгорици, арбанаској вароши до саме црногорске границе, држаше се од неког времена пазар баш лицем у недељу. Само црногорски сељаци и арбански хришћани доносише на тај пазар све што се ту продаваше. Неколико месеци пре мога доласка у Црну Гору кнез Никола предложи турском паши под кога управом бејаше ва-

Digitized by Google

роши да се пазару замени тај дан другим. Паша одбије сву понуду кнежеву сматрајући је за бесмутну и немарећи ни мало да угоди ономе што је он држао да је хришћанска предрасуда, кнез Никола настане по други пут да паша учини то што је тражио, но паша га опет одбије. Онда кнез јави му да ће заповедити да ни један Црногорац не иде више у недељу на пазар. Паша ни тада не учини ништа, већ одговори, да кнез може то заповедити, но да он познајући Црногорце држи да они неће за хатар кнежев напустити своју трговину. Кад кнез виде да све заузимање не би кадро ништа учинити, он онда нареди да се ни један Црногорац не усуди више ићи у Подгорицу на пазар. Дође недеља; дођу и купци турски на пазар у Подгорицу по обичају, но ту не нађу до једног само Црногорца, који кад виде да се он један усудио преступити заповест свога кнеза, постиде се и крадом отиде из Подгорице, не продавши ништа од онога што је био донео. Паша сада увери се да је све оно било озбиљно што му је кнез поручивао, па кад виде још и то како Црногорци свога владаоца слушају, попусти од своје тврдоглавости те учини што је кнез Никола желео. За последњих шест месеци пазар се држао у Подгорици свагда у среду, и као што сам и сам видео, ту је свагда било доста и продаваца и купаца.

Ствар која јако интересује путнике и која заслужује да се види у Црној Гори јест брдо Ловћен. Љубитељи живописних места воле поглед с врха овога брда него Бог зна шта, јер одатле може се око допрети до најдаљих места у Црној Гори. Но за Црногорце Ловћен има и другу милину: ту је гроб њиховог покојног владике Петра другог, који је био стриц оцу садашњег кнеза и последњи владика који је уједно и црквену и грађанску највишу власт имао у Црној Гори. Наредивши у вече све што је требало да походим гроб тога великог човека, сутра дан рано у четири и по сахата био сам већ на коњу пут Ловћена, с г. Вацликом секретаром кнежевим, и капетаном Зегаром, из аустријске војске. За по сахата налет путовања ишли смо непрестано кроз несвовиту долину цетињску, после тога почнемо се пењати уз један пут који је био прави хаос од камења. Ја пустим свога коња да бира којим ће правцем ићи и куда ногом слати, задовољан што је његово оштроумље било над мојом памећу у овој ствари. Пут је некакав био ту, за цело, но такви где вештина људска није никада посла имала, јер ту човек није будаком закључао од памтивека. Гледајући то падоше ми на памет стихови оне песме што је пева ирски надзорник над путовима у Хајланду: сад тек видех како су они пуни осећања, и будући се то сударише с оним што гледах, то ми се не престано врзаше по глави овај стих:

„If you'd seen these roads before theg were made

Digitized by Google

You'd have held up your hands andhave blessed
General Wade."

„Да сте видели ове путове пре него што су начињени били, ви бисте уздигли руке горе и благосиљали генерала Уеда."

Путова истина има у Црној Гори, но то је све још у природном стању; с тога ће други нараштај у Црној Гори имати право да овако исто као планинска браћа њихова у Шотској благосиљају онога који ће у њиховој земљи учинити с путовима оно што је у Хајланду шотском учинио несрећни хановерански ђенерал. Пошто смо тако три пуна сахата прескакали преко стена и камења што из земље вираху и чиме цео целцит пут беше засејан, посрћући и спотичући се сваког тренутка, — пошто смо пребијали се и ломили преко чкакљавих трњака, букових пањева и папратних жбунова, преко стрмених висина, покрај опасних уских гребена од стена, и стрмених урвина где сунце никад не допире, — дођемо до саме планине на коју нам се ваљало пети. Сад ступимо на једну стазу која је кров саме врлетне стене водила, која кад се по из даље гледи чињаше се као да је прокопана исполинским каквим плугом, по свој прилици још у праисторијском веку. Суновратна провалија с једне а оштро засечена стрмен с друге стране, без икаква растиња натера нас те морасмо добро очи отворити. Најпосле сјашемо кад дођосмо код једне врлетне висине која завршиваше ову планину. Незграпни басамаци издубени у самим стенама које самим временом а које и радом људским одведоше нас до на сам врх ове последње узбрдице; ту стајаше гробна капела (црквица), куда многи Црногорци иду да се поклоне као каквом светом месту. Ову је црквицу подигао владика, Петар други, и ту је била ископана и озидана гробница за коју је он оставив аманет да се у њој погребе. Кад се смрт његова догоди, синовац и наследник његов Данило не беше на Цетињу но у Бечу. Кнезу Данилу не би могуће, кад се на Цетиње врати, да овај аманет стрица свога изврши, јер које за то што је било врло тешко узнети тело покојника на оне стрмене врлети, а које с тога што Црногорци махом желеше да остане у средини њиховој тело онога који је толико година и тако славно и корисно земљом њиховом управљао, остане жеља владичина неиспуњена, и он буде погребен на Цетињу. Но будући је један закон тако исто строг као онај у Медија и Персији забрањивао да се тело какво може из земље ископати пре него прође пуних пет година, то је и кнез Данило морао чекати да то време протече па да по завету свога стрица поступи. Но кад се пет година наврши онда се тело покојнога владике пренесе са Цетиња у садање место на врх брда Ловћена. Црквица је врло проста, и премда је у години 1845 ози-

дана, ипак због неких погрешака и недостатака у конструкцији почела је рушити се. На њој је једно кубе које стоји над округлом капелом у дијаметру од дванаест стопа од прилике; у црквици је мали олтар с проскомидијом, но иконостаса нема никаког нити других каквих украса. Гробница заузима целу јужну страну, од куда може човек лако мислити каквог је гигантског састава био владика који је ту погребен. Онај део планине на коме је црквица подигнута чини се као да је створен да буде основа таквој једној згради, јер дижући се по мало до умереног угла врх Ловћена је мала једна неравна површина која се наслања на једну стрмен што је над осталим делом планине узвишена, и изгледа као да је ту додата а не да је део планине у ствари, то наличи здраво на један гигантски педестал. То је овај део брда на који се ми морасмо пешице попети. Овај врх Ловћена који ми назвасмо педесталом црквице са свим је го; на њему нема никаквог биља, изузимајући неколико џбунова грубе траве и дивљег трња што ниче из пукотина на стенама. Но макар како да је тешко и уморно пењати се на врх Ловћена, макар да је све голо и пусто на њему, опет не може човек да не заборави све то кад је једном на врху, раздраган дивним погледом који му се отвори. Пред очима били су ми врхови свију црногорских брда, но ја не могох спазити ни једне од оних долина што се пружаху поред редова планинских, нити угледати оне шупљине које као кратер изгледају и које се налазе готово на свима висинама планинским. Чињаше ми се да гледам на читави океан од камења, у коме могло би се без хиперболе рећи, да се таласи ваљаху као планина високи. Нешто шуме од закржљалих растова и букава што сиротињски одеваху стране брда, губише се испред мојих очију, а оно мало трагова од биља што се могло видети изгледаше као папагаји морски што пливају по површини океанској. С једне стране поглед је, као у каквој панорами обухватао целу Црну Гору, више редова босанских планина, велико скадарско језеро у Арбанији и оближњу равницу, по којој, као жиле у телу људском, гмизаху сребрнасти потоци и утицаху у језеро. С друге је стране залив которски са сваком цртом своје разновидне обале која се јасно виђаше; иза тога мрко адријатско море по чијем се недру могаху видети снажна једра трговачких бродова и дим од пролазећих пароброда. То је изглед који се у крупно оку представља. Но отидеш ли до самога краја стрмени и погледаш ли доле на земљу која је одмах испод тебе, онда видиш нешто са свим друго. Видиш не само усамљене станове, но и села и плодна поља, и долину што је између врлетног брда на врх кога стојиш и планине на другој страни са стадима од оваца и коза, и људма и женама који обрађиваху своја поља.

Digitized by Google

Пошто смо овако испитали ове изванредне појаве, наши пратиоци, којих беше до осам, јер сви они приставше уз нас које смо уз пут походили, донеше нам једну карлицу скорашњег млека и један велики комад леда који су извадили из једне пећине на дну Ловћена. Ово и још нешто од провизије што смо с Цетиња понели, неколико бутеља доброг црногорског вина, шунке, хладно пилеће печење и прекрасан сир, би наш ручак, за који нас је дуго путовање и чист планински ваздух добро приуготовио. После тога настане време кад човек лети после по дне не може да не осети мало воље к дремежу или одмору, и гдекоји од наших пратилаца беху доста вешти те се склоните од препеке сунчане под оне стене које беху мало напред изведене. У три сахата сиђемо доле до места где смо коње оставили, па које пешице које на коњу, како је где место допуштало, дођемо до на дно брда — но погрешили бисмо кад бисмо рекли да смо дошли до равни, јер доњи крај беше скоро тако исто нераван и чагљаст као што су биле стране брда с кога смо сишли. Кад на дно сиђосмо један од наших пратилаца позове нас у своју кућу да се одморимо, и ту нас понуди прженим јајима и шунком које за љубав радо примимо. Ту добијем прилику да изближе видим каква је колиба црногорског ђежака. У њој беше једна само соба озидана од камена без лепа, а патос јој од саме земље. Кад уђемо унутра смотримо где се куваше на ватри оно што се за нас спремаше, но дим који са свију страна на поље излажаше бејаше тако густ и тако велики да у почетку не могах ништа друго видети. Но пошто се мало очи навикоше на то спазим два мала детета, у пола гола, где пузаху по патосу тражећи да побегну на поље кад нас видеше. Деца у Црној Гори обично се плаше од странца. Осим ова два своја детета мој домаћин имађаше још друго двоје од свога брата који је погинуо у последњем рату с Турцима, па и мајку ове деце, тако, да није могло бити излишног места у тој колеби; но клима је у Црној Гори, така, да се већи део године проводи изван куће, где је простор неограничен. Мали комадићи земље пред колибом овом где беше посејано жито, кромпир и друго зеље, као и уопште сва плодна земља у целој Црној Гори, беху врло чисти; и доиста нигде не видех трага корову. О чему Срби у Србији немају појма, т. ј. о користи гнојења, и о томе, како је нужно држати поља чиста од сваког корова, — то Црногорци у опште врло добро разумеју. Ова мала поља обично су ограђена зидом од неолепљена камена. Иза куће беше један свињац, а мало даље неколико кошница. Мала синовица мога домаћина чуваше једну козу и неколико оваца да не уђу у ограду где беше кромпир посејан; судећи по карлици млека што преда мном бејаше рекао бих да је било и крава у мога домаћина, но ја не видех никаквога

Digitized by Google

другог знака о томе. Одморивши се и захваливши нашем пратиоцу на гостопримству, појашемо опет, и дођемо на Цетиње у седам сахата на вече.

Сутра дан, у уторак, био је св. Илија, велики празник у Црној Гори. Останем због тога на Цетињу ради цркве, и да видим владику и архимандрита, који су се вратили били с пута. По угодној походи коју сам учинио овим свештеним лицима, која показиваше особиту жељу да се известе о стварима које се тицаху енглеске цркве, коју ни владика ни архимандрит не устезаху се оценити срдачно, ја оставим Цетиње праћен г. Ваљиком, који је био један од оних који ме пратише на планину Ловћен, и који врло љубазно пристаде да ме и даље прати на путу до развалине римске станице у Дукљи и манастира Ђедиће и Острог.

РАЗНОВРСТИ.

* На другој беседи београдског певачког друштва, која је била 29. Јануара ов. год. био је овај ред. Декламована је Вила, песма Јована Јовановића и од песама певано је: 1) Ој Славијо, мајко драга, — певао мушки кор; 2) Девојка соколу зулум учинила, народна песма, удесио К. Станковић, — певао мешовити кор; 3) Руске народне песме, за мушки кор с пратњом клавира уредио Д. Ворин Јенко; 4) Бродар, сложио Лисински — двоспев; 5) Савица, словенска песма од др. Томана, сложио Рихар. — осмоспев; 6) Моја лађо, од Прерадовића, сложио Даворин Јенко. — певао мешовити кор; 7) Међу браћом од Н. М. Шпуна, сложио Д. Јенко, певао мушки кор. Певање је испало у опште на задовољство многобројнога друштва, које се било скупило, а после се играло и игранка је трајала до после по ноћи.

Још бисмо, овом приликом, имали рећи једну реч нашем женском свету. Мислимо на раскош, с којом се тера сваки дан све више. „Беседе" барем нека буду така весеља, на која ће се ићи с мало мање сујете а с мало више фамилијарног осећања — а време је доиста да се осећање за лепоту и укусност у оделу одвоји од раскоши. Мислимо да нисмо сами, ако речемо, да нама раскош стоји више смешно него лепо и да ће наш женски свет показати више и свести и самосталности, ако с ане тра ити лепоту и накит више у смерној, уљудној простоти него у неприкладној раскошности.

* У недељу, 30. Јануара, била је главна скупштина друштва читаонице београдске. Чланова се било скупило необично мало. По извештају управе читалишне читалиште је у 1865. год. имало прихода од уписаних чланова и интереса од свога капитала 23.385 гр. 10 п. а расхода 18, 581 гр. 15 п. пор. Имање читалишно које прелази у 1866. годину износи 61. 383 гр. 8 п. чарш. — Чланова је у 1865. години било 302, а од новина држано је 16 српских и хрватских, 2 бугарске, 3 руске, 1 чешке, 1 грчке, 8 немачке и 3 француске.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 7. У Београду 13. Фебруара 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на 10 године 24 гр. на три мес. 12 гр.

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Марко Краљевић жени се из Беча.

(НАРОДНА ПЕСМА.)

—

Од како је свијет постануо,
Није бољи цвијет процватио
Нег' у двору бечкога ћесара:
Процватила питома Ружица,
Мила ћерка од Беча ћесара.
Њу ми просе многи просиоци,
Седам бана са седам земаља
И двадесет и три капетана
И остали триста просилаца
И сувише седам генерала.
Никог цура не могла обрати. —
Њој говори остарила мајка:
„О, Ружице, нама мила ћери!
Што ти не мош обрати јунака,?
Твоји просци нама долијаше,
Њини коњи зобцу поједоше.“ —
То се чудо на далеко чуло.
То зачуо Краљевићу Марко,
У Стамболу, на царевој војсци,
Па он оде цару Сулејману,
Сулејману Марко говорио:
„Чујеш ли ме, царе иочитне,
Служим тебе девет годин' дана,
Нит' с' ожени ни руха промени;
Ја сам чуо и кажу ми људи
Да је добар цвијет процватио
У беломе Бечу ћесареву,
Да онаки није процватио
Од како је свијет постануо.
То не био пребијели цвете
Веће ћерка од Беча ћесара,
Па је много проси просилаца,
Никог цура обрати не може;
Како кажу мени пријатељи,
Сва прилика за мене би била.
Хтевам ићи да видим девојку
И ја би се хтево оженити.“
Беседи му царе Сулејмане:
„Иди, сине, и сретно ти било,
И нај теби један товар блага
Нек имадеш уза се ашлука.“
Оде Марко својему Прилипу,
Када дође у бела Прилипа,
Пред њега је мати изодила,
Са сином се у образ пољуби,
Марко мајку у бијелу руку,
За лако се упиташе здравље.
Беседи му Евросима мајка:
„Добро дош'о, да мој мио сине,
Није л' среће и Бог ли је дао
Да се не ћеш сине оженити,
Да у двору одмену дочекам?“
Беседи јој Краљевићу Марко:
„Ја сам чуо и кажу ми људи
Да у Бечу имаде девојка,
Како кажу мен пријатељи,
Сва прилика за мене би била;
Хтевам ићи да видим девојку:
Већ ме учи, моја мила мајко,
С ким би ишо бечкоме ћесару?“

Digitized by Google

Говори му Евросима мајка:
„Зови сине свога побратима
Од Удбиње Ђерђелез-Алију,
Кој' с' не бој' никога до Бога.„
А то Марко једва дочекао,
Па начини једну ситну књигу
Своме побри Ђерђелез-Алији,
У књизи му вако говорио:
„Ајде побро мени у сватове
Да идемо Бечу ћесареву,
Да гледамо ћерку ћесареву
Може ли ми верна љуба бити.
А појаши својега дундула.“
А кад побри књига допанула
И кад виде шта у њојзи пише,
Он запита своју стару мајку
Оће л' ићи побри у сватове.
Лепо га је мати световала:
„Појаш' сине својега дундула,
А покриј га суром међедином,
Себе цокриј диван-кабаницом,
Да т' не виде лијепе девојке,
Па ти иди побри у сватове.“
Оде Туре на танану кулу,
Па се свуче и још се обуче,
Ја какав је, жалосна му маја!
Ко га види тролетна га стресе;
Па узјаха својега дундула,
Покривена суром међедином,
Огрну се диван-кабаницом,
А штитом се од сунца заштити,
А од џура граном босиљковом,
Да му џуре баш не виде лице,
Оде здраво своме побратиму.
Далеко га побро угледао
И пред њега јесте ишетао,
Руке шире у лице се љубе,
За јуначко питају се здравље.
Док им коњи зопцу поједоше
Они пиће црвенику вино,
Па поја'ше витезе коњице
И одоше Бечу ћесареву.
Кад су они Бечу прикучили
Угледа их лијепа девојка,
Угледа их са танка чардака,
Својој мајци џура беседила:
„Оди мајко да видиш јунака,
Где двојица иду преко поља
На шарену коњу неголему
Да ли ми га Бог у срећи даде
Волила б' га, моја мил мајко,
Волила б' га к'о оца и мајку.
Нег' и њему има неш'о мане
Много пије црвенику вино,
Познајем му по лицу његову.“
То је мајци врло атер било,
Удри ћерку по белу образу,
Из носа јој крвца ударила:
„Кујо кучко, ниси моја ћерка,
Како би му ти нашла маане,
Кад га нема у беломе свету.“
Истом они у ријечи били,
Обојица дођош' у авлију;
Опазише слуге и слушкиње,
На авлији отвориште врата.
Кад уђоше у двор у авлију,
Добре коње слуге приватише,
Слуге коње, слушкиње оружје,
Па одоше бечкоме ћесару;
Ал' код њега седам генерала,
Седам б на са седам земаља
И двадесет и три капетана,
И остали триста просилаца,
С њиме пију вино и ракију,
Они просе питому Ружицу.
Њима Марко Бога назвао,
Они њему боље приватили —
Смакоше се један до другога,
Они Марку места начиниште,
Начиниште места до ћесара.
С десне стране Краљевићу Марко,
С леве стране Ђерђелез-Алија;
Дадоше им вина и ракије.
Када узе трећу чашу Марко,
Онда Марко поче беседити:
„Пријатељу, од Бечa ћесару,
Ја сам чуо и кажу ми људи,
Да ти имаш ћерку на удају,
А и ја се нисам оженио,
Ја сам дош'о да видим девојку
Ако Бог да, буде ли суђено
Да будемо од сад пријатељи.“
Драго било бечкоме ћесару.
Па он викну танане слушкиње:
„Ид'те децо Ружу доведите,
Ево има триста просилаца

Digitized by Google

Седам бана са седам земаља,
Седам бана, седам генерала,
И двадесет и три капетана,
И сувише Краљевићу Марко,
Кога нема у беломе свету:
Нек обира ког је њојзи драго.'
И то било за дуго не било,
Ја ево ти лијепе девојке —
Ну каква је Бог је не убио!
Ни вила јој није другарица:
Једно грло три ситна ћердана,
Једно тело три жута кавада,
Један црвен до црне земљице,
Други зелен до зелене траве,
Трећи мави нек се момци маме.
Када дође лијепа девојка,
Па погледа с десна на лијево,
На Марку је очи уставила;
Све је просце редом изљубила,
По најприје Краљевића Марка,
По најприје па и најпослије,
На руци му јаглук оставила
И овако њему беседила:
„Нека знадеш да ћу твоја бити.'
Ја кад Марко речи разумео,
Од мила се чисто згоропади,
Трже Марко троструку камџију,
Којом туче Турке јаничаре,
Те удара јандал просиоце,
И ћесара мало ошинуо,
Ошинуо али неотице,
Неотице у оној гунгули:
Све истера Марко из одаје,
Сам остаде Краљевићу Марко
С побратимом Ђерђелез-Алијом,
И остаде од Беча ћесаре,
Па седоше пити рујно вино;
Пише вино два бијела дана,
Пише вино, цуру дариваше,
Товар блага Марко поарчио,
Мало рока свадби оставио,
Мало рока једно пет'н'ест дана,
Па весео пође двору своме
С побратимом Ђерђелез-Алијом.
Кад бијаху на половин' пута,
Ал' ето ти итра књигоноше,
Ситну књигу носи у прегели,
Па је даје Краљевићу Марку.
А кад Марко књигу проучио,
Своме побр'т јетко говорио:
„А мој побро чудне ти сам среће!
Ова књига од моје д војке,
Њу ми јесте други препросио,
Препросио од Ердеља бане,
Но је бане није ни просио,
Већ је силом отима девојку,
А девојци врло жао било,
Па је за мном књигу оправила
Да ја дођем да водим девојку
Прије побро бана од Ердеља.'
Вели њему Ђерђелез-Алија:
„Ајде побро да се повратимо
Да са собом цуру поведемо.'
Ал' говори Краљевићу Марко:
„Чуо јесам од мојије стари
Да с' не ваља с пута повраћати,
Но ајдемо у Прилипа града
Да запитам моју стару мајку.' —
Пита мајка Краљевића Марка:
„Јеси л' сине видио девојку,
Јес' видио јеси л' бегенис'о?'
„Јесам мајко видио девојку
Видио је и обегенис'о
И дао сам цури обилежје;
А да чујеш, моја стара мајко,
Ситна ме је књига достигнула
А од оне ћери ћесареве
Да је љута гу а препросила,
Препросио од Ердеља бане,
Већ ме учи, моја мила мајко,
С ким би иш'о да отмем девојку.'
Вели мајка своме сину Марку:
„Ти не тражи многоте сватова,
Веће иди с твојим побратимом,
Побратимом Ђерђелез-Алијом,
К'о што си је с њиме и просио.'
Туде они ноћцу преноћиште,
А кад свану и сунце ограну,
Наниште се вина и ракије,
Нараниште сваке ђаконије,
Па узја'ше коње од међдана
И одоше Бечу ћесареву.
Прије дош'о баше од Ердеља,
Прије дош'о у авлију уш'о
И увео књене сватове.
Кад то виде Краљевићу Марко

Digitized by Google

Не ће ићи с побром у авлију,
Већ одоше у поље широко,
У сред поља чадор разапеше,
Па дозваше једно момче младо,
Дадоше му један лист артије:
„Носи момче бечкоме ћесару
Нек нам пошље што год за вечеру.“
Лепо их је момче послушало,
Даде књигу бечкоме ћесару.
Када ћесар књигу разгледао
Посла њима један товар вина,
И посла им печенога овна
И остале сваке ђаконије;
Ево пију до два побратима,
Ево пију, а још не спавају.
Кад у јутру бео дан освану
Повикаше сватовски чауши:
„Азурала кићени сватови,
Сватови смо за стајање нисмо.
Ти ћесару изведи девојку.“
Кад то чуо од Беча ћесару,
Он изведе своју милу ћерку,
Изведе је у златним колима
И даде је ручноме деверу.
Тад пођоше кићени сватови:
Напред иде млади ђувегија
А за њиме остали сватови.
Ја да видиш Краљевића Марка,
Кад угледа од Ердеља бана
Како је се курва прес равно,
Па он леже у зелену траву,
Па он леже санак боравити,
Навалице ка'но од истине.
Ал не леже Ђерђелез-Алија,
Веће скаче на свога дундула,
Па потера уз поље сва ове,
Претурује коње и јунаке
Док дотера својега дундула,
До интова и лепе девојке,
Па посече млада кочијаша,
И посече ручнога девера,
А интова окрену чадору,
У интову лијепу девојку.
Када виде Краљевићу Марко
У интову лијепу девојку,
Па поскочи од земље на ноге,
Своме побри ово говорио:
„Јеси л' ми се побро уморио
Док си мени довео девојку?
Седи побро, те се напиј вина,
С осталима ја ћу мејданити.“
Па узјаха својега шарина —
Стаде вика пијана јунака,
Стаде вриска под њиме шарина,
Стаде писка кићени сватова.
Ал' да видиш Ђерђелез-Алије,
Он узјаха својега дундула,
Своме побри оде у сретање,
А девојку саму оставише.
Ис коше три иљаде свата,
Уватише од Ердеља бана,
Ал му Марко живот опростио:
„Иди бане откуд си дошао
Без девојке ка' но и с девојком.“
Оде бане кршноме Ердељу,
Оде Марко бијелу Прилипу
С побратимом Ђерђелез-Алијом
И одведе лијепу девојку.

Послао **Живоин Радонић**

Сердар Митар.

написао Ч. М.

—

У јуначкој Гори Црној сваки вам је дјетић знао Митра сердара. Ко је сердар Митар?

Добар јунак! Добар Црногорац: рећи ће свако ко знаде шта је јунак и шта је Црногорац.

Свуда је он први гдје се одбијају Турци. Ej, па ко да изброји колико ли се пута разлијегала у сред окршаја крвава јека његова јуначког

Digitized by Google

гласа: „За крст часни и слободу златну.“ — Као кад би се кров ходуј и громове зачуло кликтање сива сокола.

Свуда је он први гдје се бију Турци — свуда је он пошљедњи гдје се плијен јуначки дијели.

Давали су му (те колико пута), да буде војвода. Али се он увијек лијепо захвали и вели „Нити ми џефердар боље бити ни ханџар боље сјећи може, па ма да сам и војвода, па за што да будем? А ето хвала и Богу има и старијих и бољих јунака, па да изаберемо!“

Али ево пошљедњијех година Митар је нешто занијемио. У највеселијем збору међу Црногорцима тек ће по неку рећи. Не мари ни за што. Тешка му нека мисао вјеђе саставила и тешка му брига нека иње косу прошарала.

Кад би и сада одјекнула о стијене и кршеве јека пушке црногорске, кажујући свакоме камичку да има негдје брат на невољи; Митар би се живо подигао па потекао мушки оној страни откле се аб ер зачуо; биje се тамо уз браћу с Турцима док их магла од праха не прогута; погледа дубоким, замишљенијем погледом на браћу што попадаше на бојишту; у оку му се не замагли суза, али се оно опет заклони неким чудним заличјем; стоји гологлав, прекрсти се, исцјелива тоже јунацима палим, захвали се живој браћи на части и удјелу, сподбије пушку, пребаци струку, па полети истијем трагом натраг.

Црногорци се погледају, па реку:

„Добар јунак, ма шта ли му је! Ја како се човјек грдно промијенио?“

А један ће између њих подићи главу па рећи:

„А што, зар се јаду његову не присјећате? Знате ли каку дивну Црногорку има Митар?“

„Вјера божја, да јој нема равне ни по љепоти, ни по срцу, ни по души! Да јој нема равне ни у овој домној Гори Црној ни у оном равноме приморју!“ рекоше Црногорци.

„Ја, тако је! Али ево је о Јовању седам пунијех година како је се њоме оженио па — гдје му је дјетета? Да има стотину живота све би их погубити могао у једноме од овијех окршаја наших, а гдје му је дјетета? А Митар је пошљедњи свога племена!“

„Јест, истина! Ма што није било, може бити!“ Тако се тјешише јуначка браћа Митрова.

* * *

У гударама црногорскијем има једна малена, стара, стародревна црквица. Маховина је озго покрила потамњеле јој зидине, уз њих се

Digitized by Google

принија жилави бршљан па јој покрива читава платна до самијех узацких прозора.

Слабо има зелена бусена на маленој равни испред црквице. Мека зелен њежних травчица не никне из љуте стијене, него као да кров тамно зеленило маховине модар камен никне.

По ноћи је давно превалило. Облацима бисерне росе посипа се пут руменој зори. А она се ваљда јоште купа у смарагдову мору, јер још нема руменијех усана њезинијех да на истоку цјелива лазурну ивицу звјезданога неба а љупко да се осмјехне земљи, пуној цвијећа и пјесама.

А на голе стијене маленој старој цркви још се налијегала ноћ. Блиједо је свитање тихом струјом посипало олтар, пун старијех икона, и обасуло слугу свете цркве што скрштеним рукама стајаше пред дварима и шапуташе свете молитве.

Изнад цркве, на дубокоме плаветнилу, осипаше се танка, сребрна маглица. Једна је звјездица потонула овдје, друга ондје; тамо се читав звјездани вијенац гаси; плаветно кубе искићено звјезданим цвјетовима одвлачило се у бескрајне висине. Само ниско над истоком још једна звијезда блиста сребрнијем искрама, као да је крупна суза каквога анђела, — бистра као брилијанатска капљица.

У црквици је ноћ издахнула у танке полусјенке. Зачуо се ситан звек као да није од кадионице него као да је трепетање сребрнијех крила анђеоскијех, што невидљиво полијећу испод танка свода црквена, гањајући сутон а просипљући румене зраке зорине.

Стари слуга црквени шапуће јутрење молитве. Прегиба се дубоко и додира земљу згрченијем прстима старачке руке своје; опет се тешко подиже и упире очи горе к разапећу Христову. Полагано шири руке што ширећи се дршћу, склапа их опет на срце и приклања сиједу главу пред пријестолом божјим.

Навикао се попа да је сам на јутрењу, јер је људма заходно било полазити јутрење у маленој цркви.

Али јутрос није био дуго сам. Тек је био у половини молитава а то уђе у црквицу Црногорац један, склони се смјерно у најтамнији кут црквени, стаде се крстити и приклањати и кад мушка рука његова удараше на срце у пуној уништености пред божијим величанством а оно токе тихо зазвецкаше.

Много ли се пута прекрстио часнијем крстом и многу молитву шапуташе јунак и кад стари попа уђе у олтар да остави свете утвари, онда пође он лаганијем кораком, скрштенијем рукама, смјерно и скромно, те цјелива иконе и очита кратку молитвицу пред иконом Спаса и свете Богородице.

Digitized by Google

Попа се зачуди кад видје човјека, и не могаше познати ко је, тек кад му Црногорац сам приђе и заиска благослова, онда попа подвикну старачким гласом:

„Божја ти помоћ сердаре! Какве ли ми гласе носиш, јутрос зором, соколе?"

„Ја, оче, дођох до тебе, ни до кога ми није већ до тебе; хвала Богу и богородици, ја — ево оче, донио сам — — и хвала светој Тројици на милости великој!"

Сердару се један брк насмјехну; очи му се као замаглиле а опет у њих радост одсијава. Он обори очи доле као дјевојка кад се застиди па пружаше сиједоме старцу мрку тиквицу једну, у грлу закићену струком босиока, па пола смијешећи се а пола загушеним гласом рече: „Моја Кајн родила ми сина! Деде оче, дајде знамења!"

Старац се силно зарадова и стаде хвалити и славити Бога, очита молитве и даде сину сердарову на знамењу лијепо име — Иван.

Сердар похита преко стијена и врлети. Кад би се попео на чот какав па погледао кршевитој земљи и далеко у плаветно сјајно небо, па би закликтао као дуго времена није, подскочио би као да се с двајест година подмладио и кад би опазио ма како далеко кога брата Црногорца, довикнуо би га, рекао би му пола озбиља а пола у смијеху да има сина Ивана, пољубио би се с човјеком и опет се пожурио дома. —

* * *

Силу је пута походио холују кршну Гору Црну, силу се пута сунце рађало њојзи и опет сједало — пуно је седам година прошло од оне зоре што као да је најљепша од свију што их је сердар Митар видио.

Седам се пунијех година навршило Ивану, сердареву сину.

И сад би почешће видјели Црногорци сиједа старца с бијелом брадом до појаса како сједи на [illegible] једној пред старинском црквом па слуша како мало једно Црногорче чати из старог старинског часловца коме се све корице распале а хартија чудно потамњела.

Тек би се понекад чатац уставио, подигао главу повисоко, па се загледао небу под облаке.

Старац би га дуго гледао, па би онда прозборио тихо, отачасни:

„А мој Иво, ситна књига чека!"

„Ја оче, старе књиге ево на колену, а ето орли гдје се коље у висини. Зар не чујеш како пиште? Све се мислим што ли се бију орли?!"

„Свак се живи бије за слободу! Ма Иване ситна књига чека!"

Иван би сагао главу, потражио крстом и очима гдје је прекинуо па морио своју дјетињу памет о замршене титлиће.

Digitized by Google

Црногорци кад би из далека опазили старца и његово ђаче питали би један другог:

„Шта ли мисли сердар Митар са Иваном својим? Не мисли га ваљда владичити?“

Сердар би се само насмијешио, па рекао „Једном ћете видјет', Бог нек' даде здравља.“

Није дуго постојало а сиједи ће старац рећи Митру „Води Ива сердаре! Знаде дијете више од мене старца. Могао би литурђију одслужити!“

„Камо га то ђаче?“ повика сердар а најприје нешто замишљено глађаше густе брке. (Свршиће се).

На висини...

На висини оног брега,
Тамо сунце лепше сјаје,
Тамо мене срце вуче,
Онде небо љуби гаје.

Тамо ћу се посадити,
Бити вес'о ка' и прије,
Из далека тек ћу гледат',
Где се свет кожеша, вије.

На пољу...

На пољу је љута зима,
У леду је до и брег.
Црни гавран песму гракће,
Ветар с дрва стреса снег.

О да можеш, срце моје,
Сад да ступиш у њен клет,
Пролеће би уживало,
Славуј-песму, рујни цвет.

Из „Преодинце“ И. Ђ.

Црта из живота Катарине II.

I.

Било је у месецу Априлу 1772. Једна млада жена, један Козак и један калуђер сеђаху испод једне од оних пиновских стена, што су у множини разбацане по степи иргијској.

Жена не беше баш лепа, али се нека неописана чаробност налазила у нежним цртама њеног облика.

Козак је био висока и јака људина. Плава му је коса у дугим прамовима падала на рамена а спреда се мешала са црном коврчавом брадом. Било му је име Тугаров.

Digitized by Google

Човек у калуђерском оделу био је напротив мајушан и слаба састава; али из његових очију севаху варнице, па и ако браде готово није имао, беше му облик много дивљачнији, него у сапутника му. Он се звао Јемета Пугачев.

Рођен у земљи козачкој, у маленом селу Самовајску, више се година борио као војник под руском заставом а кадје опсађиван Бендер, одбегне у Пољску, где нађе прибежишта у православном манастиру код неких калуђера. Ту му се читав нови свет очима покаже; и кад се доцније у своју постојбину врати, усплamте му прса за славом и величином.

Тадашње прилике пођоше му за руком.

Петар III. беше преминуо неком тајном, напрасном смрћу. Пугачев је био у многоме надик на њега па науми, с поуздањем, да се изда за тог владаоца. У Москви се није смео наканити на то, јер тамо смрт Петрова беше позната.. будући му је тело више дана свету на видик изнесено било, али у степама иргијским, између поду-дивљих сељака могао се на знатну партају поуздати.

Али и тамо беше један Козак, кога Пугачев није могао преварити о свом рођењу. Обадвојица су били из једног села — заједно су одрасли. Опасно би за њега било, да се с тим човеком завади; он би могао свагда његову лаж пред светом обелоданити.

Пугачев се ожени његовом ћерком, па и ако је у себи био већ смислио да је остави, издавао се да обожава и оца и ћер.

„Тугарове, рече он свом тасту, до сад нам се срећа смешила. Пре шест година нисмо имали ни једне копејке а сад можемо милионом рубаља да располажемо. Онда не имасмо ни једног војника, а сад имамо силну војску!“

„Јест, одговори Козак, срећа је на твојој страни, ти ћеш сести на царски престо, али хоћеш ли се и онда сећати погодбе, под којом сам се с тобом у ту ствар помешао? Дао сам ти ћер Софију за жену; немој нигда заборавити да та жена, која је твоју сиротињу делила, мора делити и твоју славу и сјајност!“

„То не ћу никад заборавити“ клео се Пугачев.

„Јемета, рече Софија тужно, ми бесмо овде тако срећни, па зашто да оставимо наше степе? Шта ми помаже сила и богатство? Мени је твоја љубав довољна.“

Једва дорече ове речи, а у даљини се зачу нека гласна вика, с којом гомила дивљих војника к њима хиташе, опколивши Пугачева и Тугарова. То беху Козаци, Калмуци, Башкири, Киргизи, у своме на-

Digitized by Google

родном ношиву, који, поред неколицине који само косама оружани беху, беху језгро бунтовничко.

Пугачев хитро прегледа дуге редове ових дивљих ратника па онда клече пред светом заставом, која је напред била. Кад опет уста, погледа Тугарова значајним погледом и викну:

„Царство је наше!“

II.

Мало је лица у новијој историји која се дају тако тешко карактерисати, као Катарина II, царица руска. Изгледало је готово, као да су у њој две жене; једна велика у политици, одважна у плановима а енергичка у извршивању, друга страшљива и робиња својих страсти. Као и Ришеље, писала је она песме истим пером, којим је мало пре смртну пресуду потписала.

Док је Пугачев једну провинцију за другом узимао и новце са својим ликом ковао, она је пишући Волтеру збијала шалу с том величанственом протувом, која је себи уобразила, да се прсто може запленити с неколико стотина пијаних сељака.

Она је седела у соби где се обично науком забављала, нагнута преко једног стола, натоварена књигама, на којима су се с леђа могла читати златним словима исписана имена знатних људи, као Ла Харп, Дидеро и Аламбер. Око ње беху још и кнегиња Ашова и гроф Панин, учитељ њеног сина, великог кнеза Павла.

„Је л' истина, проговори она с подсмешљивим осмехом, да тај Козак, као што се у опште мисли, главу тако високо носи, да му се ни једна црта не може распознати?“

„Његове би се црте лако распознале, одговори кнегиња Ашова, кад би ваше величанство изволело борити се с њиме оштријим оружјем, а не само презирањем. Буна је много опаснија, него што се испрва мислило. Сви робови а и већина свештенства прибегла је к бунтовницима.

„Па нека их, рече Катарина, уједајући се једљиво за усне; али шта су ти робови? Ништа више до жене, научене само да пузе, и које немају ни толико снаге да своје ланце разбију, јер се боје, да јека до наших ушију не досне. Што се свештенства тиче, док је њему грамжења за богатством, довољно је јемства за послушност. Неколико хиљада рубаља учиниће да верији и поданији буду, него што су икада били. Да немамо рата с Турцима и да Биков није тако јадан генерал, ја бих давно утишала ту смешну побуну.“

Digitized by Google

После ових речи ћутала је царица за неколико тренутака, по том узе перо и рече, окренувши се грофу Панину:

„Опростите ми, морам писмо Волтеру да довршим.“

У том часу ступи један ађутанат, блед и прашљив, и приближиваше се царици.

Катарина га хладно погледа и запита:

„Шта имате да ми јавите?“

„Жалосне гласе, величанство, беше одговор — све супрот Пугачеву послане чете разбијене су; готово је већ и Разинпај и Катичево узео. Пуковник је Билов с целом посадом у Оренбургу исечен а знатног астронома Ловијеца ударише на колац и тело му на мотками по табору обносите, да би, као што је Пугачев рекао, био ближе звездама. Многи градови леже у пепелу а бунтовници су још само три конака од Москве далеко.“

„Добро, идите!“ рече Катарина са савршеном душевном мирноћом.

Сврши писмо Волтеру, запечати га и преда собњем слузи са заповешћу:

„Један гласник нек иде у Фернеј!“

III.

Разнесен глас није био претеран; Пугачев је свој стан пред самим капијама Москве утаборио. Али не гледајући на његове победе, беше човек сад мање страшан, него пре; он се беше предао, опијен ненадним успехом, свим могућим разврatима и тим изгубио оно господарство што је имао над својим људима. Што му Тугаров и Софија још верни осташе, не беше из одности, бар од стране првога; јер Пугачев беше своју жену отурио зарад друге некаке девојке.

Готово и сам узнемирен величином непрестаних победа беше у тренутку, кад је требало да плод своје преваре пожње, радији да се лукавством послужи, него да се упусти у одсудан бој.

Помоћу једног потплаћеног официра царске телесне страже надао се, да ће се Катарини лако приближити моћи да је сам заколе. Свећа на првом боју царског двора, где се царица најрадије бавила требало је да његовим приврженицима да знак, да је убиство срећно извршено.

Било је у вече за то одређенога дана. Тугаров немирно ходаше пред шаторима, које бунтовници беху подигли дуж обале реке Москве. Страшна љутина, коју је с тешком муком могао да свлада, светљаше му се из очију.

Digitized by Google

Његова кћи, која сеђаше мало даље од њега, проматрала је плашљиво његове црте, и што га је дуже гледала, тим се већи страх на њеном лицу цртао, док на један мах, новим мислима обузета, скочи и плачући му се приближи.

„Оче, рече она, молећи га, опрости ми; али ваљда не ћеш Јемету убити?“

„Ја да га убијем, дијете? викну Козак с чудним осмехом. Ја да га убијем? Зар ја нисам његов пријатељ, његов повереник, његов саучесник?“

У том тренутку ступи Пугачев, угрејан вином, са својом новом женом, из шатора на поље.

„Јемета, време је! рече Козак, оборивши очи, да би унутрашњу борбу прикрио. — Одело царичиног гардисте за те је спремљено. Стража се на Рогоскајској капији с нама договорила. Буди одважан, па ћеш бити цар.“

„А ти оди, па ме обуци!“ викну Пугачев.

Баци сумњив поглед на зграде у Москви, које се као какви циновски фантоми, сенком првог сумрака увијени, у даљини виђаху. Па онда издајничко рухо обукавши и своју бестидну жену још једном на прса притиснувши, оде.

„Клетва и проклество на твоју главу!“ гунђао је Козак за њим.

IV.

У предсобљу средњега боја, где у богато урешеним одајама Катарина тако често заборављаше достојанство женско и дужности царичине стајао је пред вратима једне собе, приватне собе царичине, један гардиста на стражи. Блед као смрт а непомичан као кип, изгледаше као да само очекује, док сваки гласак у палати занеми. Па онда на један пут обрнувши се, отвори брзо врата, затвори их за собом и стајао је пред Катарином.

Царица се уплаши. Тамно осећање страха овлада њоме, докле је, чудећи се, пред собом укочена човека сматрала, који је варљиво и чудно био налик на њезина покојног мужа.

Но у тренутку се опет поврати. Позна одмах, да је умишљај издајнички и прво што је учинила, пође камину на коме је један пиштољ стајао. Но Пугачев јој стане на пут.

„Катарина, рече он тихо, познајеш ли ме?“

„Баци маску, глумче, одговори она; знам, да си варалица.“

Очи се козакове запламтеше. Катарина задрхта. Она је волела

Digitized by Google

живот; била је владалица, имала је силе и лепоте а гинула је за задовољствима.

За тренут промери опасност која беше пред њом и већ скроји план како ће се бранити. На један пут одбаци своју охолост, постане смерна; молбе ступише на место псовке.

„Ви ме не можете преварити! рече она. Ви нисте Петар III. али сте за пара много достојнији него он што је био. Ваш разум и ваше јунаштво даје вам оно, што вам пурпура дати може!"

Ово говорећи, беше се она неприметно прикучила камину.

„Благосиљам случај, настави она даље, који вас вечерас овамо доведе. Ја сам сита живота, који сам до сада живела, као год што је и вама за цело улога коју до сада имасте несносна. Саставите своју судбину с мојом! Ходите и делите са мном мој престо! Будите мој! Ја сам у стању да ономе неописана блаженства учиним коме речем: ја те љубим! Јемета Пугачеве, одбацујете ли моју љубав?"

Царица, лепа и чудновата жена, владалица над педесет милиона поданика, погледала је љубавним жаром на сиромаха Козака!

Док је Пугачев ове слатке и заношљиве речи слушао, осећао се неком невидљивом силом обрван; јер у разврату, у последње време, његов карактер беше изгубио ону сталност, која га је пре дичила.

„Катарина! викне он, ви имате неку силу којом чарате, којој се ја не могу одупрети. Не, ја нисам Петар III., већ само сиромашан Козак, рођен у иргијским степама. Ви ми подносите своју љубав, ја је примам. Остављам се мојих частољубивих планова, јер помисао, да ћу вашу круну делити, подиже ме у неко блаженство, које и моја најслободнија снивања не могоше достићи. Ја ћу вам служити, као роб, ја ћу вас обожавати, као —

Док је он тако говорио, учини се велика промена, коју он не спази, у цртама царичиним. На један пут, пре нег што је започети говор свршити могао, скочи она камину, шчепа пиштољ, и окрене му га у прси.

„На колена, робе, сељаче!" викну она, на колена пред твојом владалицом и суђајом!"

Козаку су варнице из очију сипале.

„Ниједна веро!" викне он, измахнувши сабљом.

Но пиштољ му је претио опасношћу и он се уздрхта од одважне царице.

„Изредна си глуминца, настави он, полако се вратима клонећи, али не креши! Можда ћеш промашити или ме само ранити а онда — лаку ноћ свима твојим тајним уживањима, свима твојим ноћним преступима; моја те сабља не би промашила!"

Digitized by Google

Дође до врата, отвори их, а царица ни да се с места померила.

„Пугачев те поздравља, Катарина: али узми се у памет, он ће се вратити као Петар III.“

„Au revoir, Пугачеве!“

V.

Да ли за то што јој страх од опасности, које се мало час спасе, ослаби њезину природну енергију или за то што се бојала да гонећи Пугачева не изазове какве потајне непријатеље, којих има, може бити, у њезиној телесној стражи, или из ког другог узрока — тек се за цело зна да Катарина ћуташе о догађају што се то вече догодио.

У јутру скупи она своје генерале око себе на пијаци и заповеди им, да још један одсудан бој заметну за заштиту царевине противу бунтовника.

Бој се започне и Пугачев беше са св м разбијен и к степама потиснут, одакле се буна и започела.

Рањен и гоњен, тражио је прибежишта с једном гомилом Козака, праћен Тугаровом и његовом кћерју, на једном готово неприступном месту у планинама. Ту, на једној плочи опружен, искасапљен и крвав, имао је доста времена, да промишља о својим погрешкама и променљивој срећи. Па ипак се надао.

„Тугарове, рече он своме спутнику, срећа нас је оставила, али код Уралских становника још сам ја Петар III. Ово ће име довољно бити, да нову војску сакупимо.“

Козак је вртео главом и осмејкивао се на чудан начин.

„Узалудна је нада! одговори он. Све је прошло, одупирати се не можемо. Ништа ти друго не остаје, него да се предаш.“

„Да се предам? викну Пугачев уплашено, с муком се трудећи да устане. Знаш ли ти, да ће нас Катарина, ако јој се предамо, точковима изломити?“

„Ја то знам, Пугачеве, али ја се немам чега плашити. Твој ће живот бити откуп за мој. Још за мало па ћу те везана предати генералу Самарову.“

Ово говорећи он шчепа мач Пугачевљев и клече му на прса.

„Опомени се, Пугачеве, прошлости, настави он. Јеси л' икад имао кога, који ти је верније и неустрашљивије служио од Тугарова? Ко је био први, који те је за цара у иргиској стени извикао? — Ја, који сам ти помогао лагати а нисам никада ни на какву добит ни мислио — ја, коме је копље милије од скиптра а шатор милији од палате био. Што год сам за тебе чинио, чинио сам само за то, што си ти пријатељ моје младости, муж моје ћери био. Али си се ти спрдао с мојом одановшћу а

Digitized by Google

моју си отачаску љубав ногама погазио! Сад ћеш моју давно приправљену освету да осетиш! Победитељ или побеђен, ништа те од ње не би могло сачувати. Да си круну добио, то бих ја први био, који бих ти је с главе скинуо а пурпур твојом неверничком крвљу окаљао!"

Пугачев побледе као смрт а хладан зној ороси му чело.

„Варварине! викну он, зар ми није доста јада?"

„Није доста према твоме неваљалству."

„Остави ми времена, да се покајем."

„Измоли га од царице."

„Милост, Тугарове! — Немој погрешку злочинством да казниш."

„Ти си моју кћер потурио!"

Пугачевљев је страх сваког тренутка све већи био. Јасно је видео, да је мржња козакова јака била, па се због тога обрати пузећи к ногама Софијиним, која ћутећи и жалосно мало даље стајаше.

„Анђеле, коме сам у слепоћи згрешио, зар не ћеш ни једну добру реч за мене да речеш?" мољаше Пугачев.

„Она те проклиње, бестидни дерање!" рече Тугаров ногом га гурајући.

„Ја ти праштам Јемета!" уздисаше Софија, и оде посрћући.

VI.

После четрнајест дана беше на великој пијаци у Москви велика гомила народа пред једним кавезом искупљена, у коме је један заробљеник стављен био свету на видик.

Катарина II. беше између гледалаца. С грозним задовољством гледала је она живу лешину иза гвоздених шипова.

„Добро јутро, Пугачеве!" рече она том несрећнику.

Па онда обрнувши се кнегињи Ашовој и грофу Панину, који су је пратили, настави:

„Ајдете! комедија је свршена: морам Волтеру да пишем и да му јавим о овоме."

Сутра дан је био Пугачев на четворо исечен.

Тугаров и његова кћи вратише се у постојбину.

ПРЕВЕО: **В. Д. Љотић.**

КЊИЖЕВНОСТ.

* Изашла је књига: „Генерала барона Жомини аналитички план великих ратних комбинација. Део први: Политика рата и филозофија војена. Превео Младен Јеф. Ненадовић, коњички српски официр. У Београду у државној штампарији 1865." Вел. 8. 140.

Digitized by Google

* Одбор за издавање дела покојнога Вука Ст. Караџића објавио је свој рачун до краја 1865. По том рачуну скупило се на поменуто издавање уписанијом до краја 1865. 6709 фор. Од тих новаца потрошено је на издавање пете књиге „Српских народних песама“ и „Приправе за историју свега свијета“ 1902 фор. и 99 кр. Готов на, која је претекла, од 3291 фор. 72 кр. употребиће се на даље издавање шесте књиге народних песама и осталих дела Вукових.

* Г. др. Стојан Ј. Вељковић члан касационог суда објавио је да ће издати „Објашњење трговачког законика“ и позвао је на претплату. Цело ће дело изнети 25 до 30 штампаних табака и поделиће се у две свеске. Наштампаће се најдаље до Ђурђева-дне и цена ће једној свесци бити 10 гр. ч. Скупљачима је десето у књигама или у новцу, а рок претплати је до краја Фебруара ов. године.

* Од „Војина, листа за војне науке, вештине и новости“, којему настаје трећа година, изашла је за ову годину прва свеска за Јануар, са два листа слика. Садржај је: Предлог за маневру од кап. Николића Владимира са 4 слике; О железњацима уопште, превео Драгашевић; Аустријске ракете, превео П. Шаф.; Вретон Дубла, превео Драгашевић; Књижевност; Новости, и од прилога: Војник на маршу 4. табак.

* Изашла је четврта свеска књиге „Објашњење казнителног законика за књажество Србију“ од Ђ. Д. Ценића члена државног совета. У државној штампарији 1866“ стр. 289—384.

* Изашла је књига: „Четири године из прошлости. (црте из кримскога рата) Превео са рускога Светозар Ј. Здравковић. I. Београд у штампарији Николе Стефановића. 1866.“ мали формат стр. 143. Цена је 6 гр. чарш. а на продају је код А. Добровојевића књижара.

* „Комарац“, који издаје Игњат Фукс књижар у Новом Саду оглашује се да ће опет излазити. Уређиваће га, као што из „Данице“ дознајемо, г. Лаза Телечки. Ако „Комарцу“ и остала мала пође с онаком срећом с каквом му се дала у позиву „ко предплатником“ може се слободно оставити тога посла.

* „Школски лист“ преселио се у Сомбор и одјако ће излазити ту под уредништвом г. Николе Ђ. Вукићевића професора препарандије.

* Изашла је књижица: „Путничка писма. I Од Зворника до Крушевца. Написао М. Ђ. Милићевић. У Београду у државној штампарији 1865.“ 102. и у додатку: „Порота“ 29 стр. Обоје је читаоцима из „Виле“ познато. Ова лепо штампана и интересна књижица продаје се по 4 г. чарш. у књижари А. Добровојевића.

* Као што у „Даници“ читамо, г. Милорад Медаковић превео је с руског документе руске и српске од времена устанка српског од 1806 до 1812. Овој збирци додао је и нека писма Наполеона I која се тичу тога времена — и ту ће књигу скоро издати. Књизи ће тој бити име: „Устанак српски.“

* По новинама читамо да је турска влада намерна издавати у Сарајеву на турском и српском језику званичне новине „Босански вестник“ и уз њих књижевни прилог „Босна“ на српском језику. Земунски штампар г. И. Сопрон уговорио је с турском владом да тамо подигне штампарију.

* Штампана је одвојено приповетка г. Јоксима Новића „Капетан Радич Петровић“ која је изашла у „Матици“ и може се добити у Н. Саду по 20 новч.

Digitized by Google

Број 8. У Београду 20. Фебруара 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Пред пролеће.

I.

У души ми се гоне
Облаци немили,
Ал' ваљда су се веће
На одлаз спремили.

Ређа је суза горка
У мојим очима,
Ређа је магла густа —
Пролеће почима!

А кад на цветак падне
Суза ми касниja,
Биће ми моје срце,
И душа јаснија!

II.

И веће ређам дане,
И веће ређам сласт,
Сваки ће часак бити
Мом јаду у одмаст.

У место бледих зида
Зелених дрва ред,
У место ложе тврде,
Простр је меки цвет.

Не лете тужне мисли,
Не туче срце груд,
Лепири лепи леђу,
Славуји славе свуд!

У место туге гледим
Зоричин осмејак,
У место смрти бледе
Румени залазак!

III.

Процветаће руjна ружа
На ново,
Доћ' ће славуј, где је и пре
Станов'о

Раширићеш и ти руке
Милена,
Стиснућеш ме на та недра
Свилена!

IV.

Песме моје, песме лаке,
Ви ћете се опет чути,
У вама ћу осећаје
Ка' цветове разасути.

Нек вас бере, ко год хоће,
Нек остави, ко вас не ће,
Та и ја вас тако дајем,
Као оне премалене!

V.

Да л' ће тако све то бити,
Да л' се срце залуд нада?
Доста си се преварио
За живота твога млада.

Сунце сјаје, цвеће цвета,
Ал' не шири радост свима
Ћути, ћути — ја не питам,
Веће сумња, кивна зима!

И. Ђ.

Сердар Митар.

написао Ч. М.

(Продужено, место свршетка.)

Иво иваће; испод обје мишке ношаше по једну дебелу књижурину. Једва их могаше држати. Сердар сам прихвати једну и, ма да није знао читати, отвори је и запита: „Шта је ово?“

„Часловац“ рече попа, а рече и Иво и погледаше крупнијем очима својим у баба својега.

А бабо му нешто мучно саставио густе вјеђе и стегао усне па се нешто чудновато загледао у ситна црна и у крупна црвена слова.

„Деде из часловца“, рећи ће најпослије предајући књигу дјетету.

Иво отвори један лист, подиже високо гласом, отвори уста и чисто запоја.

Иво читаше. Образи му се зарумењели, чело ведро а он ниско погледује у књигу, па му дуге трепавице чисто пале на лице. Бабо га дуго гледа и слуша и још би га слушао да га стари попа не дотакну руком па рече:

„Зар не видиш, чита као воду!“

„Добро је“, рече Митар прекинувши сину а кад прихвати ону другу књигу упита га: „А шта је ово?“

„Салтир“ одговори попа.

Сердар отвори књигу полагацко. Опет му се вјеђе саставише и опет му се усне стегоше, а очи напрезаше баш као да се мучи нешто да прочита, и све књигу одмицаше даље од себека.

„Деде из Салтира“, рећи ће на пошљетку пружајући књигу сину.

Опет Иво подиже високо гласом и запоја читајући.

Опет дуго гледаше сердар сина свога и приклањаше ухо мало на страну, корсем боље да чује, и опет не би краја гледању и слушању докле га старац не дотакну лактом, мрдну густијем сиједијем вјеђама показујући на Ивана и рече:

„Зар не видиш? чита као воду!“

„Добро је“ рече сердар уставивши сина.

Кад Иван оде да се спреми да пође с бабом, сердар извади из њедара гајтанима завезану кесицу једну, одмота је полагано, извади жут дукат и метну га у руку старцу па рече:

„Ево оче, и хвала ти!“

Старцу се насмијешише брци. Он се и сам маши у њедра, извуче дугачку једну кесу, а из ње опет једну малу, растегну јој грло и рече:

Digitized by Google

„Ево сердаре, овдје је цекин што ми га поклони кад ти крстих Ивана, ево нека је узањ и овај што ми га данас поклони. Молим Бога да доживим да и трећи дометнем кад ти вјенчам сина. И хвала ти сердаре!"

Сердару мило закуца срце ис под тока, он се радосно захвали старцу на лијепој жељи, и одведе Ива.

* * *

Опет је силу холујина крхало се кроз стјеновите кланце црногорске, опет је много лијепијех дана огрануло земљу и много облачних дана застрло је тамном хладовином. Многога је старога јунака света слобода земља покрила, много их је јунака срце на глас изнијело и земља их и народ признали за јунака; и многоме је дјетињу младост наусницу танко нагарила.

Земља је с неколико година остарјела била а све једнако пуно чуда у њој.

Најмањему се чуду највише чудили јунаци.

Чудили су се гледећи како здрав старчић један по вас дан скаче јуначкога скока, бије у далек нишан и баца тешка камена.

Кад би старац скочио и забиљежио гдје је петицама ударио, онда би се измакао да види докле ће скочити дјетић један, кога наусница једва бјеше огарила. Дјетић би далеко старцу одскочио, па би се на глас смијао, а старац би пошао да стопама мјери колико је одскочио. Онда би стао па гледао на даљину и као рачунао у глави нешто, па би онда рекао.

„Добро је Иване, добро је спнко."

„Ма што ли мислиш са Иваном твојим сердаре? Та ето нема дјетића коме скоком не одскаче а каменом не одбаца, пушком ће ти дохватити копца кад се у облаку на котуре вије а некмо ли чело испод зелена турбана. Што ли мислиш са Иваном твојим?"

„Кад мене не узимате нек имате бољега од мене. А друго што хоћу једном, видјећете!" одговорио би старац погледајући на Ивана испод ока.

* * *

Прочу се на далеко по земљи учевност и јунаштво Иваново.

Али се прочула и љепота Милице, унуке сиједога војводе Петра.

Само причање о љепоти њезиној занијело би по неког младог јунака да, ма куда пошао, удари далекпм путем мимо стан Петра војводе. Ако је још нешто среће имао јунак, видио би пред станом војводиним витко гараво дјевојче у бијелом зубуну, бијелом као снијег на планини.

Digitized by Google

Густа, црна коса као гавраново крило надсјенила дјевојачко чело, танке се црне вјеђе успињаху изнад два сјајна крупна ока, пред којима су мушка срца најсилније затрептала баш онда, кад се у њих растапао најљубазнији осмијех, а осмијех је овај једнако налијетао на сунчано лице њезино, затрептао љупко на танким уснама њезиним, устресао дугим свилним трепавицама — осмијех тај прелетио би цијело сунчано лице њезино, кад би се, зарумењело од дјевојачког стида, дјевојачко срце хтјело осветити јунацима осмијехом дјевојачким.

Милица је дивна дјевојка. Старцима се збиља у радост развуче кад јој кажу „ћери моја"; младијем јунацима срце бујно закуца кад јој реку „сестро моја."

Једнога јутра уђе војводи Петру у стан сердар Митар а за њиме син му Иван. Иван се блистао у новоме руху што му га бабо донио прије неколико дана оздо из Котора. Поздравише се с војводом, изнесоше црног далматинског вина, напише сви редом по здравицу, па онда сердар мрдну оком Ивану те овај изађе на поље.

На двору стоји Милица, заклонила лице од сунца па погледа нешто плавоме небу.

Иван стаде поред ње. Милина му се разасу по срцу, гледајући младо дјевојче, онако поносито, онако топло и још пуним сунцем обасуто.

„Авај што ли немам мушке руке! А, несрећна коби, Бог те убио! Видиш, Иво, гдје ми кобац гони плаву голубицу. Што ли ћу, Иво, што ли ћу ако ми однесе моју малу плавокрилку!!"

„Хоћеш ли и ти мени које добро учинити, Мило, ако не дам кобцу однијети плаве голубице?"

„Хоћу, Иво, што год могу. Вјера тврда, што год могу!"

Иван јој онда рече да се склони мало у прикрајак а и сам се сави под гране борове. Грабљивица кад опази да нема никога у двору стаде се у све тјешњим котурима спуштати и кад се сави на ниже, са свим близу уплашене голубице, а то плану огањ, јекну пуцањ и мало час паде на двор кобац ударајући крилима.

У Милице се очи засијаше од радости, она хваљаше Ивана, а Иван осмјешкујући се мило погледаше на лијепо дјевојче што као дијете облијеташе око њега и око убијенога копца.

„Ти ћеш бити добар јунак, страшан јунак Турцима", рече она погледајући га озбиљно и за један дуги часак мирно својим крупнијем црним очима.

„Мило", рећи ће Иван а сав порумење, и ти каза да ми хоћеш добро неко учинити. Кажи ми право —" и онда се Ивану глас измијени и он шапуташе: „би ли хтјела да си љуба моја?"

Digitized by Google

У Милице као у један мах срце престаде куцати па онда опет бујно убрза ударати, дубока јој румен посу образе и она рече не скидајући погледа с очију Ивановијех: „ако дједа вели, и ако ти будеш јунак!“

Милица се онда окрену, полетје живо преко двора и нестаде је.

Иван стајаше још неколико тренутака и гледаше пут, којим му утече прнооко дјевојче с лабудовијем вубуном, па онда изађе пред кућу, посади се на једну стијену и пусти се у некаке мисли. Загледао се у кућу војводину. Мислио је о унуци сједога јунака. Много му је пута тихи осмијех уздрхтао на устима, докле га најпослије сердар не позва да полазе.

Никад се још два стара јунака срдачније не пољубише растајући се, никада Милица није смјерније пољубила руку сердару, никада још сиједи војвода није љубазније загрлио сина сердарева него данас што је било.

Кад одоше гости, војвода призва унуку себи, узе је за руку, гледаше је дуго у очи, помилова је по црној косици и рече јој: „Мило, би ли ти пошла за Ивана, сердарева сина?“

Милица му дохвати руку и пољуби је, па онда сакри лице на дједине токе и рече:

„Ако је до тога да одлазим одавде, ти најбоље знадеш, дједа, коме ми ваља полазити.“

Сердар Митар је и други пут с јунацима вино пио, али је ријетко кад био тако чудноватe воље. Путем, час би се онако старачки распјевао, час би се смијао и збијао шалу, час би опет ходао по задуго нешто премишљајући. Погледује на сина и опет као мрда главом. Најпослије устави се и рече: „О Иване, сине, реци бабу право, би л' узео војводину Милицу?“

Иван скиде капу и пјелива оца у десницу па рече: „Ако ти велиш, бабо. Знам да ти мислиш најбоље по мене.“

„Војвода ти обећао Милицу, ма вели најприје ваља да се омрчиш прахом у јуначком боју, да се старац има одмах чиме зетом поносити!“

„Ej, што не даде Бог да се обистини што се тако тек проноси, те не ударају оне сиње кукавице!“

„Даће Бог!“ рече сердар поуздано.

* * *

Није дуго постојало а то се осу пуцањ од стијене до стијене и тек се из дима помаљаше јунак, па кличући потицаше под свету заставу.

Ударише стари душмани. Јунаци се зарадоваше да покажу да се још по ломној и крвавој Гори Црној, по славној Гори Црној соколови лијегу.

Digitized by Google

Сиједи војвода Петар од тешке старости не могаше поћи, он се испе на један чот с Милицом својом и гледаше како војска пролази. Кад би до њих дојечало јуначко кликтање војске што се блисташе спрам јаркога сунца, старац би задрхтао као лист на грани, заплакао би се и јецао као мало дијете. Милица није умјела тјешити старца него је само слушала што јој он прича казујући стару славу.

Весело и ведро дјевојче чисто је поблиједјело. Мирно је и озбиљно као да се Богу моли. И опет као да свакога јунака у дивној војсци оком прелијеће.

Али се иза њих зачу осамљено једно кликтање. Два су се јунака журила узбрдицом к њима. Сиједе су косе у једног и сиједи брци, али јунак подскакује и подвикује и из далека поздравља рукама старца и дијете његово. Уза старога јунака журно се лаким скоком млад човјек један, дивно оружан и дивно одјевен. Блиста се на њем руво и оружје, а још више ведро, мирно чело и свијетао поглед.

„Дед' војвода", викаше сердар Митар, „дајде од твоје руке благослова Ивану моме, нек је бољи јунак од оца му, а нек није гори од војводе Петра."

Сиједи војвода пригрли Ивана, пољуби га у чело и извади иза паса своју малу пушку и даде му благосиљајући га.

Војвода онда узе за обје руке старога сердара, гледаше га дуго и дуго и рече му: „Чувај сиједу главу, не дај се, погледај на Ивана, пази на дијете, сердаре, први је пут, сердаре; побијте душмане клето им име и нек вам је Бог на помоћи!"

Милица не скидаше очију с Ивана, а Иван раздраганим срцем гледаше вјереницу своју. Она се осмјехну на њ и Иван ту нађе за се пуно благослова.

Још се једном опростише с војводом и с Милицом, још је једном Иван дочуо њезин шапут „Бог нека те чува и света богородица."

(Свршиће се.)

Свет хармоније.

ЧИТАО КАО ПРИСТУП К СВОЈИМ ФИЛОЗОФИЈСКИМ ПРЕДАВАЊИМА У ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ МИЛАН КУЈУНЏИЋ.

1. — Није тако давно минуло пола века како је Доситеј отворио прву школу београдску, отворио је расправом својом о „поштовању које смо науци дужни."

Омладина хајдучких синова скупила се била, да чује са усана

Digitized by Google

путника светског колико и како се дух човечији у топлим собама или у мирним радионицама развијао, гранао, јачао, расцветавао се, док су очеви њини међ хладним стенама у очајној борби чували мртву стражу Европи гушајући се са фанатичким, дивљим непријатељем разумнога света.

Али беху ли то звуци туђи, одјеци пусти туђинскога света, који се са хартије старчеве преливаху? Беше ли то хладна празнина у душама, која списе његове слепо гуташе?

2. — Три стотине година трајао је век реформације. Чудновата судбина! Кад је први зрак видела почео обасјавати европске народе, над Косовом је се спустила помрчина. Ни један зрак новога сунца европског није продирао у њу. Нас не осветли туђе сунце. Сопствена ватра која у срцу тињаше букнула је да нам живот разгреје. Век реформације прохујао је далеко изнад глава наших. Србију је зачела револуција.

Можда би реформација туђинска у часу овом препорођења нашег учинила и сама оно исто што је сила туђинска пре 4. века на нама учинила. Сила туђа сломила нас је материјално. Дух туђи сломио би нас морално.

Није свака капа за сваку главу. Што матор човек на леђима понесе то детенцету за неколико тренутака живот прекине. Реформација је корисна онде где из потребе саме ниче, онде где се развија или где се на развијени сродни живот калами. А онде где јој тип народни на сусрет не излази, где већ ојачаног живота народног нема, где нема потпуне свести о историји својој да је на груди своје дочекује, ту се она не зове више реформација, него буџица, поплава.

3. — И први народни учитељ нашег новог живота окрену леђа од „учених цивилизатора", који са висине своје „славено-сербске" мудрости гледаху на народ као на шуљмурасто стадо, коме само требаше ован с клепетушом те да га на пашу спасења изведе.

Наш се учитељ прихвати језика народнога да њиме мисли своје казује. Он се не завуче ни у коју укочену високу систему Немца, Енглеза или Француза каквог, него говораше народу као да му самоме из срца вади, загреваше упоредо пословице његове и добитке духовне које је у вери, у знању, у навикама учинио век реформације.

4. — Од отога доба нема много дана, али су ти дани били бурни.

Друкчија изгледа школа данас у којој се састадосмо, друкчији слушачи, друкчији рачун живот од нас иште.

С једне стране пресађене, често рђаво разумљене мисли, гледишта, тежње, обичаји — које све и у домовини својој старој још се међу

Digitized by Google

собом бори. С друге стране особити положај народа, засебна историјска, друштвена, религиозна гледишта његова, особити од векова тип његов, посебни задатак његов...

Најтежа борба, борба са собом самим одпочела се.

И у тој борби ево нас спремних, господо, да се сиђемо у дубљину те душевне моћи, која се у нама бори, да видимо да л' има каквих закона по којима борбе наше нужно бивају.

Није довољно само нагомилано знање, треба и реда знању нашем ако хоћемо да нас не растрза.

И пре но што приступимо излагању реда тога ево ћемо данас да бацимо неколико површних зрака на предмет наш, да упознамо најпре уопште земљиште наше.

5. — Данас нема питања више хоћемо ли науку или не ћемо. Нико одвојен од ње сигуран бити не може. Јер она корача напред и руши све што јој на путу стоји.

Ко има науку данас тај уједно има и силу. Ко је најприснији пријатељ њен тај је господар без господара.

Али с једне стране честа преварена нада у науку, у појетичну силу њену, с друге стране ред у мислима између наука гоне нас на основе научне, на познавање наше.

Бадава ће још 2000 година викати људи: љубите оно само што је истинито, што је добро, што је лепо; бадава ће се гомилице скупљати да се заклињу под заставу ту, догод наука челичним цртама својим не растумачи природни основ истини, врлини и лепоти, док не означи разговетно суштину њину, границу њину и свезу њину узајамну, док потпуну свест о њима у срце не зареже. Човек не служи никога другога ван себе. Нема контроле док сваки сам себи контрола не постане.

6. — И као да су баш катедре опредељене да буду носиље заврђаних мисли редак је појав и дан дањи да се са њих не приповеда како је човек велика „почивателна" у књизи природе, док се међу тим намењује филозофији задатак: да истражује крајње узроке и причине света апсолутнога.

И доиста, погледамо ли на хладно камење, како вековима на сопственоме гробу своме спава, мирно и покорно; погледамо ли бујне реке, како у љуљушљивој постељи својој јуре и јуре, вечито, без престанка; погледамо ли ватрено сунце, како маџионички сваког вечера испред очију нам се уклања, да се опет у јутру на старом путу укаже, уредно, постојано; погледамо ли дрвеће, како листа, жути, опада и опет наново оживљује, или цвеће, како замамљено сунчевом топлотом развија дражи своје и ускинуто се још весели на грудима нашим — и погледамо ли у

Digitized by Google

груди ове, у унутарњост нашу, није ли то са свим нови свет који у њој налазимо. Читава војска нових појава и сила излази пред нас у свој тајанствености природе своје. И ми, који смо кадри води заповедити да нам храну самлева, који смо кадри ватри заповедити да нас у гвозденим колима с ветрима утркује, који смо кадри заповедити руди да мисли наше за тренутак на крајеве света проноси, који смо кадри сунцу заповедити да нам црта ликове за споменице, који смо кадри за мртву хартију приковати осећања наша и који смо кадри у крај веселога цветића стати па на миг воље наше залити га или га уништити — један зев само, и тога свег чуда нестало је; ветрови се играју са елементима мирним и послушним исто тако као што је и остали свет који им је досад служио.

7. — Жељно завирује тај човек у дебеле прашљиве књиге мудрости људске. Хиљадугодишњи трудни опити нижу се пред њиме. И кад је целу ту низу прешао од 5000 годишње китајске „Шудзине“ па све до логике идеалистичке и материје фаталне на послетку застане пред гомилом противположених „истина.“ Међ ниансима разних система и данас му још упадају у очи два јасна контраста, од којих један се зове идејализам а други материјализам. И данас још стоје борци на обема странама и настављају борбу на живот и на смрт.

8. — Али да се обрнемо још једаред том широком свету. Држасмо некада да је небо шатор. Трудом и муком нашћосмо на справе које нам казаше да ми тек мали трунак овога света познајемо — једни за другим излазе непрестано пред нас нови светови светова, и да још милијоне справа изнаћемо не ћемо границе томе чуду докучити, увек ће још стајати отворено питање: шта је иза плота који границу ту закључава?

Да се окренемо пак овим трунчићима нашим. Ко ће одрицати, да се и најмањи прашак још на прашкове своје делити може? А што вреди о мало већем делу, зар то не мора тако исто и о мањем вредити? Почнимо тако дакле делити штогод у мислима нашим. Хоћемо ли најпосле стати морати? Наравно да хоћемо. Ал не ћемо стати код свршеног дела нашег, јер и милијонити део трунка каквог још је за себе „део“ који се у ништа обратити не може, — ми ћемо стати дакле не код границе дељења, него код границе сопствених сила својих.

Погледамо ли на ток времена светског. Де му је почетак? Узмемо ли да је из ништа постао. Ми можемо „ништа“ себи само једва као празан простор представити — де је дакле почетак овом простору? Узмемо ли да је од искони свет био. Покушајмо представити себи како та вечност изгледа? Ми ћемо у мислима нашим доћи до једне најуда-

Digitized by Google

ленније точке и та ће точка увек бити тек прва механа де смо одпочинули, да одатле опет несхватљиви пут продужимо. Није ли та иста забуна и са будућношћу света. На све стране границе и противусловља у која се мали наш ум заплеће.

9. — И на овом истом уму, на овим појмовима о вечности и бесконачности основао је идеализам охолу зграду своју. Нек помисли човек само на оне бескрајне милијоне сунаца, пак ће видети како мален изгледа дијалектичар са својим богом, који се у људској нашој логици остварује, да у њој негда вечно успочива....

10. — Материјализам често не догматизује мање о апсолутноме свету него што то чини идеализам. Не мислимо овде онај сокачки материјализам, који се крије за поједине истине наукине, само да би сакрио ништоћу срца и празнину духа свога. Мислимо пак материјализам научни који полази од закона, да свет нити је шта друго био нити ће што друго бити него материја и да су појаве материјалне права суштина светска.

Само лицемерност, која мисли да је појединим формама одужила сав дуг опредељају своме, која се крије за високе речи а у самој ствари ниско мисли — та лицемерност подгриза друштво људско.

Али од ње није са свим чист ни материјализам догматички. Код свих нерешених питања природних наука, он се пред њоме размеће са апсолутним погледом на природу и свет, и он се кадкад сакрива за речи онде где му представе оскудевају и воза се на предпоставци да је суштина света и наше људско знање о њему једна иста ствар.

11. — Људско знање одиста је огледало природе изван њега. Ал' то није за то што је свет по човековим „идеама" грађен, но што је човек идеје своје из тога света учио и узајмио. То ни један материјалиста данас одрицати неће. Јасно је на прилику сада да на свету има модификације, промене, али да ни један трунак његов није пропасти кадар. Ми кажемо дакле, да је свет бесконачан, али је ли он тиме мање загонетка за нас постао?

Шта је то бесконачност? Који је тај који је жив до сад у истини себи представити умео? Бесконачност, рећи ћете, баш за то је, што се не да представити; кад би је сву представили онда би имала конац свој докле је представљамо, као што би безграничност границе своје имати морала кад бисмо је ми схватили.

Али, да преокренемо питање. Шта је човечија представа, истина, разум? то, што ма све на свету сазнало бесконачност и безграничност, или управо свет у правој суштини својој никад схватити ни представити не ће умети...,

Digitized by Google

12. — Како су и материјализам и идеализам своје системе за једину суштину филозофије проглашавали, лако је поумити зашто се толики прекори филозофији чинити почеше, како од стране вере тако и од стране природних наука, па најпосле и од публике која је плоднијега рада од филозофије ишчекивала.

Борба између материјализма и идеализма знате како од прилике изгледа? Као год бој између човека и сенке његове. Он тера њу а она њега и опет се не растављају, опет вуку за собом једно друго. Он хоће да се извије из облика њеног — и она одма таки исти облик гради. Он вели и доказује да она није ништа и да без њега никако не би ни постојала. Она вели да је она чедо сунчево, да ни њему нема сунца без ње, да је он на њојзи први пут усмотрио изглед свој, те исправљао свој ход или гладио своју разбарушену косу; при том је он још те сваким боловима подложан, а преко ње прејуре кола и она се не разбија, она шета преко воде и не топи се у њу...

13. — И та ће борба трајати догод човек не одвоји из науке своје апсолутни свет. Кад сунце новога сјајног изналаска каквог над главом материјалисте сине и сенка се идејалистичка готово изгуби. Што даље земља иде и сенка се опет подужује и остајући приковања за ноге материјалистичке удаљава главу своју све више и више...

14. — Ипотеза у математици само је помоћно средство. Њу узимају за објашњење чега, ал' тако да ово после са свим потврди предпоставку своју и начини од ње истину праву.

Ипотеза у филозофији друкчије стоји. Она је у почетку, она остаје то исто и на крају науке. Никаква унутарња нужност не казује, зашто баш она се предпоставити мора а не друга нека, јер она је у системи истина нужно изведена, тако да друга не би јој могла место заступити... ал' ко ће да каже која је система са својом предпоставком боља, истинитија?

На сваки начин најбоља је и најистинитија она у којој најмање ипотезе има.

15. — Можда сте слушали кадгод причу народну о горњем и доњем свету, де ретко који особењак продире и де туђин рђаво пролази од туђих сила. Јесте ли представљали себи како они у горњем свету појас око главе носе, како онима у доњем свету око ногу обмотан стоји...

Ту је народ у слици казао судбину познавања нашег.

Горњи свет, то је свет апсолутнога, свет поезије и вере. Доњи свет, то је свет покушаја, свет предпостанака, свет будућности научне. Средњи свет, то је свет науке.

Шта је друго наука него уређено знање. Шта је друго знање него

Digitized by Google

уређене примете. Шта је друго ред примета него одношај. Наука о апсолутноме дакле и није наука, — само најчистији односаји кадри су били од математике створити најсталнију науку.

16. — У овоме је мислим природно оправдан узрок за што смо ми намерни преокренути држање наших писаца филозофије и покрај њих досадањег највећега дела филозофа странских и пометати „почивателне“ и на почетак и на свршетак света само да скинемо камен који нам је познавање човека заграђивао.

(Свршиће се.)

ВАМПИРОВА СМРТ.

С ЕНГЛЕСКОГ ПРЕВЕЛА А. Л. М.

У једној старој, старинској вароши има једна забачена тесна улица једва кола да њоме прођу, а у њојзи се наређало једно по туцета врло старих кућа. Пре много година, таман кад сам почео да се бријем, једно веома лепушкасто девојче наведе ме те по чешће полажах кућу старог једног пријатеља моје фамилије, а он је становао у једној од најстаријих оних кућа, великој простој кућетини некој од првене цигље.

Отац и дед и прадеда и прапрадеда и толико чукундеда Сер Франциса Хољока живели су и умрли испод њезина крова. Толико ја знам; али сам био начуо нешто о некој причи о овоме месту, а да видите баш о страшној једној причи. Кад сам и како сам чуо кад су је пуно причали, тога се ја врло добро сећам, а и имам узрока за што.

Седели смо једне вечери у Декембру у великој а мрачној соби једној; тата је био некуда отишао. Ја сам седео с Маргаритом поред ватре па мислима и сновима гледао шта може доћи, а што није никад дошло. Јелена је свирала на харфи у једном тамном куту собе па певала некаки исцифрани и весели дујет из Гратријева „срца лавова“, а помагаше јој мој стари друг Павао Овен, момче пуно осећања, који после постаде мученик подагре и најпосле сломи врат утркујући се на једној кошији. „Бог љубави завес носи“, певаше ово двоје младих. И обадвојима се биле очи наводниле.

Ватра је пламтела и кад би случајно обасјала оне образе, за које се Павао у живо око створио, опет није могла да на њихову сјајну бледоћу нанесе боје младога здравља. Она лепа бела рука пала је у прах, пре него је Павао Овен у пола зарадио онај прстен, којим је мислио да је прстенује.

Digitized by Google

„Хвала ти, сестро, хвала; па и ономе који је саставио тако лепу песму. Сад, хајде да запалимо свеће. Или да л' да причамо о духовима и вампирима?“

„Шта! зар у нечистој кући?“

„Да како“ повиче Павао, дед' нам причајте о духу Хољоку. Још ни једном је нисам слушао како треба.“

Јелена се опет забунила била око харфе ударајући нешто из „стојаше мати Исусова“; не оно Росинијино разнежено туговање, него дубоко патетично онога Италијанца, који у старе дане „умираше и туговаше“, који силно покрену народ својим уметничким делом, а кога на вратима црквеним, ножем изудара супарник један.

„Шта, Јелена, ти као да се плашиш духова?“

„Ко, зар ја“, рече она, „знамо ми добро да је то тек само прича; идите Павле ближе ватри а ја ћу вас мојом харфом држати у свечаној озбиљности јер ћете се друкчије искидати од смеха, кад вам Маргарита почне причати.“

„Е, па да богме“, поче Маргарита, „наравно ова је прича само измишљена.“

„Да богме“, рекох ја.

„Па да богме“, рече Павао.

Јелена не прекиде свога свирања.

„Ја мислим“, настави Маргарита, „да у самој ствари и у истини у овој причи нема ништа што није са свим измишљено. Ви знате да наш тата много претура старинске књиге и родослове, па он каже да је наш праотац Готфрид Хољок умрьо у светој земљи у Јерусалиму и да је имао два сина а ни једну кћер. Сад нека стара дадиља измислила да је он умрьо овде у овој кући и да је имао ћерку Јелену.

„Ова Јелена — са свим друкчија него што је наша љубазна и плаха сестрица што је ено тамо у куту, — била је са свим поношљива и јогуната. Непрестано се свађала с оцем својим. Његово се здравље поремети, јер како прича тајанствено наговешћује, она му је свако вече давала у шољици мало отрова који полагано убија. Једно се вече обадвоје око нечега живо споречкају и сутра дан не бејаше нигде Годфрида Хољока. Његова кћи говораше, да је он онако у љутини оставио. Скаска, начињена да буде страшна, казује да га је она сама отровала и да га је својим сопственим рукама закопала у један стари подрум баш испод ове собе. Врата на томе подруму затворена су једним катанцем од кога се кључ изгубио. Па како никоме није требао тај подрум, то га нико није ни отворао, тако је толике векове остао неотворен.“

Digitized by Google

„Па?“

„Па — кроз једну или две године ћерка му се удаде и доби временом и децу, која се играше по овој кући. Али је здравље издаде. И деца јој се поболеше па осим једног или двога сва помреше. Једне ноћи“ —

„Шта?“

„Једне ноћи лежала је онако будна, чувајући и лебдећи над децом; кад око по ноћи уђе у собу један човек баш као њезин отац а и у руци му беше онака иста шољица, из које је обично он вечером пио. Човек тај корачаше управо њојзи а кораци му се ни мало нису чули, дође до ње и принесе јој шољицу до уста; њу сву прође језа и дрхат. Онда се он окрете и нестаде га, али мало час она чу како лупнуше врата од подрума, као да их неко затвори. Иза тога ретко коју ноћ да је могла од страха заспати и често је виђала како онај човек у по ноћи долази. Чула би како заљрђане шарке на подрумским вратима зашкрипе и онда би знала да ето иде отац њезин да је походи.

„Једном је целу ноћ бдила уз постељу свог најстаријег болесног детета; кад ево дође вампир па принесе ону шољицу устима детињим. Онда јој дође да опази да су деца њезина која помреше, да је она сама што се једва држала у животу и да је то дете њезино окусило од отрова њезина оца. Још је млада била кад умре. Од то доба казује прича, вампир Годфрид хода сваку ноћ и приноша ону несрећну шољицу устима својих потомака, деци и дечијој деци његовог свирепог детета. Него је, знате, цела истина да болешљивост и смрт много чешће долази међу оне који станују у овој кући, него би управо природно било. Ето тако вам бабе причају. Али се за цело зна, да је Сер Годфрид погинуо у Палестини и да није имао никакве ћери.“

Јелена непрестано свираше а нагла се била мало главом на харфу. Маргарита, здрава и красна девојка, живела је обично у неке своје старе тетке на југу од Енглеске. Обе су девојке носиле црно. У најлепшем цвету година мајка им је умрла а најпре се дуго патила порушеним здрављем. Завеса као да се скинула испред очију сиромаха Павла, јер он иза једне подуже почивке, коју је само Јелена испуњавала својом свирком, рече:

„Јелена, да л' сте видели који пут Сер Годфрида?“ Она остави на страну своју харфу, дође до њега, преклони му се преко рамена и пољуби га. Да ли је мислила на тугу, која ће га јадника скоро обузети?

На један пут потмуло лупнуше доле на кући врата и ми се сви тргосмо, чисто престрављени.

Digitized by Google

Али нас јасан и весео један глас опет поврати. Сер Францис вратио се био са своје обичне проходње, па направио доле читаву галаму иштући да му се донесе чај.

„Е, ви момци и девојке зар тако у мраку! која ли вам је беда и невоља?“

„Смејемо се, тата, вампиру Хољоку“, рече Маргарита.

„Видим како се смејете, изгледате као да сте с њим заједно пили из његове шољице. Луда прича и ћорава посла! Погледајте ви само на мене: здрав сам и добре сам воље. А што се мене не ће Сер Годфрид да дотакне? Баш бих волео да једном сркнем из његове шоље?“

Једна врата у некој соби испод нас окренуше се на својим шаркама. Јелена се трже, очевидно уплашена.

„А, ти жустра тичице једна“, повиче сер Францис, „та Тома иде из кухиње са свећама које сте мени оставили да наредим. Хајде, дајте чаја, девојке!“

Сер Францис, човек топла лица и топла срца, забављаше нас све остало вече. Сутра дан одох мојим послом у Лондон а одатле мало за тим отплових у Валпарезо. Док сам се бавио на путу чујем да је умрла Јелена. Кад се вратих у Енглеску одмах одем у ону старинску варош где сам имао више пријатеља. Ту се зачудим јако кад ми рекоше, да је и сам сер Францис умрьо од капље и да је Маргарита, сад једина наследница, с врло порушеним здрављем отишла да са старом тетком живи на југу. А стара лепа кућа, с њезиним духом и вампиром, издата беше под кирију и узела је била некаква учитељка па отворила у њојзи школу за женску децу.

Школа је била на доброме гласу јер је учитељка била врло даровита и вредна, али на скоро се опази да деца у њезиној школи нешто болешљиво изгледају. Међу децом поче и врућица па троје и умреше. С тога школа скоро и опусте и учитељка науми да се остави свега посла. Доиста, рекох у себи, ако је све ово посао сер Готфридов, онда је он баш стари вампир какав се само замислити може.

Са свим особитим мојим послом одпутујем на југ. Маргарита је опет била оживела као пупољак цветни; а њезина тетка то вам је била прави расцветани божур. Имала је кућу пуну чисте промахе, и никако није могла подносити нечистоћу и паучину. Нисмо ни пет минута били заједно а она ми већ пребациваше што сам намирисао мараму моју давендловом водицом. Као да је мрзила на мирисе; њезина мрзост тако је далеко ишла да је бацила кроз прозор једну киту цвећа, коју сам ја с великом муком и стрпљењем за Маргариту направио.

Digitized by Google

Разговарали смо се о старој кући у —

„Знаш шта је, Маго," рече она, „ако се кад год удаш, био вампир ил' не био, ти си наследница Хољокова па ћеш ти и живети у старој оној кући. Чим учитељка остави квартир, одмах ћу ја повезати моју мараму па хајде с тобом на север."

Па тако је и учинила. Ми се угнездисмо заједно у пустој старој кући. У њојзи чисто жалосно одјекиваху кораци наши.

„Маго", рече тетка Ана па нешто укочи погледе, „Маго, ја мирим некаки мирис овде; хајде да се сиђемо доле."

Ми одосмо у кухињу.

„Богме, Маго", рећи ће стара, „ово баш зло удара. Чини ми се биће то сер Годфрид."

„Идите, тетка, молим вас!" рече Маргарита смејући се, „он је умрьо у Палестини па се вајкада претворио у прашину."

„За цело је сер Годфрид," рече тетка Ана. „Зете", рећи ће мени, „дед узми ову њускињу па хајде са мном. Маго, хајде покажи нам где је подрум сер Годфридов. —"

Маргарита сва пребледи. „Шта," рече тетка, „дршћеш а овамо не верујеш у вампире? Виш како се ја не плашим и опет знам за цело да је сер Годфрид у подруму. Хајде с нама.

Сиђосмо се и стадосмо пред тајанствена врата с једним големим катанцем. „Ја баш миришем вампира", рече тетка Ана.

Маргарита није знала до тада да вампири издају особити мирис.

„Ломи ова врата, ударај, отвораj!" Почнем ударати њускијом; растове даске већ биле и онако иструлиле па брзо попустише; с великом праском попадаше у подрум, а из овога појури неки задах трулежи. Мрачан подрум врло је мало светлости пуштао у себе, али таман толико да опазисмо како је пун ђубрета са свим трулога.

„Ето", рече баба, „ето отрова који ваш вампир има у шољи својој. Ето вам вашег сер Годфрида који трује спаваче и тамани децу и девојке. Ех! умемо ми томе помоћи. Маго, види се баш да наши стари нису знали ништа како се од куће одводи влага. Ми ћемо лепо осушити подрум овај па ће то бити смрт вампирова."

Тако је и било, као што наше шесторо деце сведоче. —

☞ Листова од почетка године имамо још свију. Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити или у уредништву или код г. Ст. Раичевића фактора држ. штампарије.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 9. У Београду 27. Фебруара 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Пастирче.

—

Благо мени благо си
Маломе горштаку,
Ио врх стене вијем се
Као на облаку,
Газим траву роснату
Пуну шарна цвећа,
Гутам ваздух пјаветни
Сл тка премалећа.
Ој горице зелена!
Ој студено врело! —
Ја вас љубим као но
Моје стадо бело.

Студен задах севера
И кад олуј дуне,
Мене, млада брђана,
Ни мало не збуне.
Не бојим се вихара,
Што с' уз небо кочи,
Вејавице ћораве
Кад ми засне очи.
Ој горице зелена!
Ој студено врело! —
Ја вас љубим као но
Моје стадо бело.

На највиши врхунац
Готов сам се пети,
Као јелен хитри сам
На стрмој врлети.
Низ црн бездан пропасти
Што ка' кобац жмури,
Мушки сам се спуштао
При највећој бури.
Ој горице зелена!
Ој студено врело! —
Ја вас љубим као но
Моје стадо бело.

А кад по ноћ превали
Па небо заруди —
Моје крдо свилено
Иза сна ме буди:
Гледам зору румену
Што ј' даница ваља
П' онда сунце како се
Иза брда раља.
Ој горице зелена!
Ој студено врело! —
Ја вас љубим као но
Моје стадо бело.

И ка' тицу виљаву
Што поточић тражи
Из камена водица
Моју жеђцу гаси.
Око мене блиста се
Небројено благо —
Дробна роса светли се
Ка' камење драго.
Ој горице зелена!
Ој студено врело! —
Ја вас љубим као но
Моје стадо бело.

Digitized by Google

А капљице од кише
Започну л' да туку
Полагано спустим се
У питому луку;
У мој дворац склоним се,
У колибу кусу,

Па крај ватре прекосим
Времену и њусу.
Ој горице зелена!
Ој студено врело! —
Храните ми, појите
Моје стадо бело.

Милорад П. Шапчанин.

Сердар Митар.

написао Ч. М.

(Свршетак.)

Опет полетјеше у живоме скоку оба јунака, потекоше попијевајући оним четама што кликтањем својим потресаше стијене и камење.

На брду је дуго још стајао сиједи војвода а поред њега црнокоса дјевојка у лабудову зубупу.

Шта? и у њезиноме оку црном крупна топла суза?!

Од некуда је дошло дјевојачкој глави да се пита:

„Боже мој, да л' ћу видјети Ивана још једном? И његово срце може разнијети спиндирлија. И моје ће разнијети!"

И онда су црне очи сузом потамњеле.

* * *

Ведар је дан. Како се лијепо небо плави!!

Погледај како је у љутој стијени нежна стабљика ухватила коријена, па носи румен бијел цвијет. Ено тамо плаветан ситан незаборавак! А ено ондје као крв црвен каранфиљ пољски! Куда ли ће ова тица цвркућући? Ала, боже мој, пун ти је свијет цвијећа, пун боје и пун пјесама!

Је ли и оно пјесма, Милице, што се чује? Слушај само!

О то није пјесма! то је грмљавина. Грмљавина? Не, ово као земља да тутњи. Слушајте како се потмуло ломи тутањ. Земља се стријеса, јер се крвљу људском прска. Небо се отвара јеци, јер се то народ један за слободу бије. Бој се бије негдје на далеко.

„А, проклети! Од куд, дједе, ово јато враних гавранова? Само кваре плаво небо. Што гачете црн ви образ био? Сметају нам само да слушамо поздравље с јуначкога бојишта. О да Бог поможе нашима!"

„Ако Бог да и срећа јуначка свршиће они с Турцима и овај пут лако"

Digitized by Google

„Ови гавранови баш ме љуте. Што ли су се узмутили тако? А је л', дједе, да ли у истину хоће гаврани по некад да проговоре. Ала да хоће, па да их питам: Ој Бога вам, ви врани гаврани, да л' видјесте..."

„Слушај, дијете моје, овака се грмљавина не чује свакад."

Милица слушаше. Старац се пустио у дубоке мисли. Милица гледа како на западу сунце — као крв црвено — сједе. Дан се гаси. „Колико ли је јуначких живота данас погашено? О Боже и мајко божја, чувајте Ивана мога — мога Ивана!"

Сунце је сјело. По небу су се прељевале једна у другу све боје што дугуките, док једна за другом није избљиједила те оставила чисто плаво небо ројевима звјезданим и сребрном младом мјесецу.

Сиједи изнемогли војвода сједио је с унуком својом све на истом мјесту, док се већ дуго времена није зачула никаква потмула грмљавина и док у неко доба ноћи не зачуше у далекој даљини кликтање Црногораца и радостан абер из пушака. „Побједа, побједа", муцаше Милица ријечи што их ноћ кроз даљину пустила к њима. „Побједа, побједа!" муцаше Милица, паде на токе староме дједу, и у чудноватој радости и забуни плакаше на прсима сиједога војводе. —

* * *

И опет се дан од ноћи дијели. Звијезде изишу, небо блиједи, а земља је мирна, као да је у дубокој молитви.

И опет се сјенке гањају по хладнијем опалим зидинама старе црквице, и опет се пред светим олтаром у зрачнијем струјама блиједога свитања што кроз узаџке прозоре у црквицу провирује, приклања тешко сиједа старина, стари вјерни слуга олтара божјег и крсту вјерна народа.

Молитва се старчева дала у тихи мрмор који се чудесно повијаше по тамној светој црквици. Овда и онда прекинуо би се он и дубоко би зајечао старачки глас: „Смилуј се нама, господе, смилуј се нама!" и онда би опет постројала топла молитва, као да струја рујне зоре жубори, просипљући се на освећене одежде старчеве.

И јутрос ево уђе човјек у свету црквицу. Повуче се мирно у најтамнији кут и загледа се у једино кандиоце што пред иконом спаса трепташе ка' црвена звјездица.

Дуго се био јунак тако загледао, али ено га гдје се сада приклања дубоко, крсти се крстом часним, спушта десну руку на срце и ено га гдје се опет дубоко приклања.

Стари свештеник свршио молитву и излажаше из олтара. Поду-

Digitized by Google

пирући се штаком једном прође мимо Црногорца. Издале су и очи старца али ухо његово добро разабра глас јунаков, који искаше благослова.

„Митре, сердаре, јеси ли ти?! Што ли те доведе јутрос вамо на молитву, јуначе?“

Сердар муком умукао. Маши се руком те иза паса извуче стару кесу своју и стаде претурати по њојзи.

„Крваво је вријеме сердару! Да не мислиш од куд оженити Ива, док си још'те у животу? Милица је Петра војводе добра прилика сердару?“

На те се ријечи сердару стушти облак на чело, поћута мало, пусти старцу у руку златан дукат и рече потмуло и озбиљно.

„Бог нек благослови дијете војводино! Мамој се Иво вјенчао јуче на Грахову и бољом дјевојком — смрћу јуначком за крст частан и слободу златну. Ево, оче, па чати за покој душе Иву моме. А хвала Богу милостивном, дијете ми освјетла мој стари образ. Хвала некаје господу!“

Стари попа стајаше дуго на мјесту гдје се затекао, па се онда врати у олтар. Сердар се опет склони у онај тамни кут и смјерно скрсти руке.

Опет забруја тиха молитва и кад би се из ње уздигао узвик „Слава оцу“, сердар би макнуо десницом и прекрстио крстом токе сребрне испод којих је куцало мушко срце.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Милица је мирно слушала кад стари јунаци приповиједаше војводи Петру, како је јуначки Иван погинуо. Његово је јунаштво старцима срце разгријевало. А кад би се Црногорци живо пустили у разговор, Милица би се искрала из куће, отишла би на један камењар ту близу, сакрила би се да је нико ни из далека не види и — плакала би за Иваном. —

Кад те љубих...

Кад те љубих, онда мишљах само,
Росно цвеће увенути не ће,
А сад знадем кад те нема младе,
Како ј' росно увенуло цвеће.

Кад те грлих, онда сањах душо:
Звезда јасна потамнети не ће,
А сад знадем, кад минуше санци,
Како облак преко звезде леће.

Кад се играх са ручицом белом,
Мишљах дана нестанути не ће,
Али саде, кад те руке нема,
Црна магла на душу ми сиеће.

Али ваљда, моја душо драга,
Ова песма увенути не ће,
Та ваљда ће погасити ваје,
А по души разасути цвеће.....

У Вечу. **Радмио.**

Digitized by Google

Свет хармоније.

ЧИТАО КАО ПРИСТУП К СВОЈИМ ФИЛОЗОФИЈСКИМ ПРЕДАВАЊИМА У ВЕЛИКОЈ ШКОЛИ МИЛАН КУЈУНЏИЋ.

(Свршетак.)

17. — У истини има само један комадић света овог, који знамо у унутарњости својој, у суштини својој. Тај комадић света зове се организам наш. Та суштина његова зове се осећање.

Ово је осећање сила која сања апсолутни свет с једне стране у појезији и вери, с друге стране у покушајима и предпоставкама. Ал' чим се два упечатка састану она већ разбијају једноставно осећање. Знање већ постаје одношај појединих делова осећања. А извршај снова осећајних слике су у минијатури, које са знањем имају само толико свезе што их ово у одломке своје лако раставити и критиковати може у колико сањаној целокупности својој одговарају или не одговарају.

Свет по себи може се само осећати али не мислити. То није саме граница човека, то је граница сваког живота.

Задатак дакле филозофији нашој не ће бити ни наука о крајним причинама света, ни наука о свету „по себи", него наука о законима унутарњег живота човечијег.

18. — Оно што се назива метафизиком, космологијом или филозофијом природе, то ће бити код нас наука о одношају силе природне спрам унутарњости наше — одношај важан, који осећање наше са природом братски измирује.

Оно што се назива психологијом, то ће бити у нас наука о законима тога осећања нашег, основаног на покрету тројних функција човекових.

Оно што се назива логиком то ће бити у нас наука о законима свести наше, одвојене од срца.

Ту нам се завршује индукција коју смо основали на сталном природном основу.

Свест се овде од осећања већ оделила и оделила себе од спољности. Свест постаје самосвест. Човек постаје лице....

Одношаји човека свесног спрам породице, спрам дружине, спрам народа, спрам човечанства постају сад само излагање најсталније хармоније између потребе појединога који у друштво ступа и потребе свију скупа који друштво одржавају.

А одношаје целокупног човека спрам вештине и цркве већ смо споменули кад смо говорили о одношају знања и осећања спрам апсолутнога.

Digitized by Google

19. — У науци о одношају силе природне спрам унутарњости наше почињемо од обичнога света како се овај у нама огледа и ту се дотичемо физике, хемије, зоологије, ботанике, астрономије, геологије итд.

У науци о законима осећања почињемо са радњом разних функција у организму и ту се дотичемо физиологије.

У науци о законима свести рачунамо са упечатцима и тражимо речно тумачење називима и идејама и ту се дотичемо математике и филологије.

У науци о одпошају лица спрам породице, дружине, народа, човечанства дотичемо се закона писаних и обичајних о понашању и оделу, о задрузи, о економији, о туђем имању, о туђој личности, о порези, о војсци, о верности, о политици, о међународном праву, о штампи итд.

У науци о одношају човека спрам вештине и цркве дотичемо се архитектуре, па науке о цртању, науке о свирању, науке о метрици, па догматичког богословља, па канона, па богословља моралнога итд.

20. — То је узрок што би се врло лако подићи могао прекор као да филозофија и нема свог сопственог предмета. Покупити толико наука у једну науку значило би писати енциклопедију наука а не филозофију. А енциклопедија таква никад не ће бити дело једнога човека него дело читаве дружине стручних људи.

На ово ће бити нужно да се сетимо онога што смо још у почетку казали да задатак наш није излагање свеколикога знања људскога него излагање основа научних, излагање закона познавању нашем...

21. Историја спољног човека иде у јестаственицу. А историја делања његовог иде у психолошке науке. Ал' ко може јасно представити један развитак ако други у помоћ не узме?

Тако и физиологија прелази у психологију и психологија зове у помоћ физиологију.

Људске су науке сестре. Прелаз је свуда, нигде нема праве оштрости.

Оно пак што је главно којој науци то јој и опредељај даје.

Управо елементи свију наука предмет су филозофији. Да никад нисмо осетили боју или сласт или звук или тврдоћу би ли нас која наука томе научити могла?

22. — Представимо себи свету књигу коју су свештеници на целивање и клањање изнели. Математичар ће наћи колико има писмена свега, како су раздалеко та писмена и можда на хиљаду још оваких књига колико би потпуно на длаку писмена дошло. Хемичар ће растворити и књигу и слова на њојзи у неколико стихија којим стихијама

Digitized by Google

све друге на свету на длаку личе. Физичар ће говорити о тежини књиге или о одношају слова према оку. Лекар ће нам казати и кваре ли очи та слова или не. Правник ће нам из казивања решити чија је то књига. Полицај ће нам рећи сме ли она ту стојати или не сме. Вештак ће нам рећи јесу ли примамљиве оне форме или не. Економ ће нам казати да ли оно клањање књизи вреди оних услуга које она производи. Лингвиста ће нам са словима учинити оно исто што хемичар са целом књигом. Он ће ту наћи свега 20—30 писмена и наћи ће која се и где најрадије трпе упоредо а која се не трпе, он ће најпосле и свакој појединој речи значај њен казати.

Али значај тих речи у савезу њином, прави дух и садрж целине, то је остављено једној особитој науци, и то је оно што ради у свету филозофија.

23. — Према природним наукама филозофско је гледиште субјективно, лично. Филозофија им служи назорима својим само као подстрекач. Гонити природњаке да законе у природи зову „мислима природе" и развитак природни „умом природе", тога права нема филозофија.

Према човечанским наукама филозофско је гледиште објективно, научно. Укрепљена истинама природних наука, основана на познавању животне жиже, она стоји као стожер, коме полазе субјективне радње и закони појединих личности, она их ставља у ред општи и опредељаје им позајмљује.

24. — Као што је појезија почињући из објективне епике, де се од предмета и не разликује, развијала се у субјективној лирици, да се у објективној лирици, у драми, у савршенству свом као хармонија обојега првог помири, тако и филозофија, после дељења школастичког на ђаволско тело и божанствену душу, долази опет ако не на истоветност материје и снаге, а оно на очевидну хармонију њину.

Чињенице стоје једна крај друге; не бори се више у њима риторска софизма ћудљивог филозофа. Чињенице светске извојевавају пред собом дух. Тај дух ставља се сам у одношај са животом и светом, те своје резултате пред очи нам износи.

25. — У земљи укочених јела и борова развио је се готски стил. Ту су се дизале и дуалистичке и апсолутне филозофије. Ми се источњаци разликујемо од западњака што се не дижемо стрмо високо у небеса подижући и прескачући шиљке чудноватe. Као што природа наша дрвима нашим округлу круну даје и мишљење наше тако ми заокругљујемо. Кубета правимо себи и гледамо у њима мало небо, задовољни смо с природом нашом. Ми признајемо и овом свету нашем потпуно

Digitized by Google

важност његову. А дође ли час да га оставимо, ко ће се плашити од часа тога?

Неразрешљива, последња тајна туће нам једном разрешена бити.

26. — Је ли снага родила материју, је ли материја родила снагу. То је питање далеко од нас. За нас је снага принцип јединства, унутарњи живот материје, за нас су покрети материје модификатори тога унутарњег живота. Хармонија њихова довољна нам је да разумемо себе.

Престала је борба „сурових сила" на живот и на смрт. Оне имају закони односај свој, сродство своје, гипкост своју, прелаз од једне другој, али не умртвљење. Сугласнице су то једне исте хармоније. Са таквом снагом пријатељи се унутарњост човечија. И од ње саме учи и племенитост и борбу и озбиљност и веселост. Цео средњи век са својим „нематеријалним субстанцама", и својом инквизицијом није онако поштене људе успитавао какве их је закон природни успитавати кадар био.

27. — Хармонија није мртвило но борба. Као што само чисти гласови чине сугласницу тако и борба наша биће хармонична са светом ако јој чисте покретаче и меру упознамо.

Откуда би иначе напредак могућан био, када тих сталних тачака било не би, са основа чијих на све стране човек осврнати се може без страха да ће се загубити, да ће пропасти.

28. — Интерес човечанства, господо, није ништа друго него збир појединих интереса. По томе они нису противни једно другом. Разликују се само у толико у колико несвесна и свесна радња човекова.

Ученост и образованост није једна иста ствар. Али само ако не живимо животом лажним, нама не треба никаква уздизања да честити будемо. Ваља да љубимо свет, веле нам моралисте. Али је питање увек било нерешено како ћемо натерати себе да љубимо свет, ко ће нас натерати? Само истина има ту силу. Само знање да и неповољне стране које налазимо у људима не долазе од каквога туђег ђавола, но да су природно следство од околности истога оног осећања које је и у нама, чини нас пријатељима света, или бар не чини нас тиранима. Само уверење да нам је мета путовања једна иста, да су нам мозгови свима из једне природе створени и да нам их околности само равно управљају, даје нам снаге, да с једне стране и непријатне истине казујемо, а с друге стране да казивање њино трпимо.

29. — Ако успемо, да научним сталним ходом у унутарњости нашој притврдимо жицу, која ће у свету око себе поред хемичних и физичних закона осећати сродну природу; која ће са сто-

Digitized by Google

лице заповедничке видети браћу, а не само „подчињене“, која ће са стола судилачког видети и људе, а не само „парничаре“; која ће кроз наочари лекарске гледати члана снаге народне, а не тек болесна мушторију; ако дочекамо да једни за друге некада у даљини не чујемо само као за научењаке него и за ваљане људе, то ће бити најсвежији цвет познанству нашем.

СПОМЕНИ.

из „ЗАДРУГЕ.“

Ој да могу све редом да кажем,
Шта ми срце осећа и жуди,
Шта л' по сетној мојој души блуди!
То да могу само да искажем,
Ч ни ми се, да би с' камен сињи
Одвалио с мојих болних груди! —

Људи вele, време ране лечи,
Са даном се туга заборавља!
Ал' код мене даном се понавља,
Са временом веће ране дуби!...

Моја туга не жали губитак
За имањем, ни за поспштином,
За холости, ни славом големом,
Ни' за другом каквом светском части,
Што сујету буди у човеку!
Моја туга жали једно доба,
Младо доба моје среће праве,
Прошле среће, што се врнут' не ће!

Живео сам — ох, никад не могу
Заборавит' те дане младости! —
Свагда вољан — свагда задовољан!
Ведра чела — осмејка весела!
Јад и туга — тице здокобнице,
Што у срцу своја гнезда вију,
А излећу у очи и лице,
Те их грде, руже немилице, —
Што на челу глатком, поноситом,
Купе боре, граде бразде веће —
Што с образа руменило пију,
А што зобљу радост и весеље —
Далеко су од менека биле!

Кад је зора јутром зазорила,
Кад је песма тица захорила —
Устао сам вес'о и радостан!
Шетао сам гором и дубравом,
Уз славуја песму сам попев'о,
Уз потока мрморење слатко,
Опијен сам златну срећу снев'о!

И срећа се мени појавила!...
Кад сам једном, седећ на камену,
Крај извора бистра и студена
Упро поглед плавом недогледу —
Сав у мисли изгубљен, растопљен,
И раздраган вечитим сагласјем
Бож'ја створа — седене големе! —
Тада песма, из горе славуја
Претрже ме из тих сањарија.
Кроз душу ми нешто чудно мину,
Дах у грудма заустави с' махом,
А лупање у срданцу плахом
Удвоји се брзином и снагом! —
Скочио сам на ноге лагане,
Ал' не могох учинит' корака.
Песма ми је душу очарала,
Растопила у сласт и милину!

Тај је славуј једна цура била,
Што је песму из белога грла
Милим гласом кликћући извила:
„Цвеће, цвеће! — ти си моје среће!
„Лист и мирис ветар ти разноси.
„Никог немаш, да се тобом слади,
„Никог немаш, да с' тобом поноси!...

Ја не могох тежњи одолети,
Што ми срце и душу обузе,
Већ ка страни онојзи полети
Одкуд мила

Digitized by Google

Песма се извила!
Ал' девојче бело и румено,
Пружајући мекане ручице
Ка шареном цвећу мирисавом
Кад ме угледа — жар јој осу лице!
Застиђено обори очице,
Клонуше јој мекане ручице,
Белог грла
Песма изумрла!...

Тишина је све а завладала.
У души ми небројено слика,
Небројено мисли по памети
Као мућа брзином пролети! —
Реч се сама језику отела,
Ал ми с' чини к'о да у сну зборих:
„Ама селе! што певаш о срећи?
„Куд' ће среће од тебека веће? —
„Срећан онај на ког се осменеш,
„Кога оком ватреним потпалиш!
„Ох, срећан је и до века селе,
„Кога твоје те ручице беле
„Око врата мило обавију!
„Чије с' усне уз устанца твоја
„У пољупцу ватреном упију! —
„Ходи селе!... ходи загрли ме!...
„Ил убиј ме! довека убиј ме!

Умиљато то девојче беше,
И стидљиво, али разговорно.
Познао сам да и њену душу
Виша драгост беше обузела.
Видео сам и њена недарја
Валовито да се подизаху,
Познао сам да и њено срце,
Осећања бујна преливаху!...

Први пут сам тада осетио
Неку тежњу страну, чудновату,
Први пут ми уздах излетио
Из дубине раздраганих груди!
Првог пута ватра божанствена,
Што две душе у једну стопљава
Обузе ме — кад су руке моје
Стас анђелски нежно обавиле!
Око њено небесним је пламом,
Најсветије људско осећање,
Зрак божанствен у грешноме телу,
Што га људи љубављу називају
У прсима мојим распалило!

— — — — — —

„Чедо бело невољне су речи
„Да искажу, што срце осећа!
„Љубав је моја силна, голема,
„К'о сиње море, што свет обдива!
„Љубави мојој хатара нема,
„К'о плавом небу што свет покрива!
„Љубав је моја жарка, ватрена,
„К'о живи оган, што свету сија!
„Љубав је моја чиста, искрена,
„К'о росна капља, што цвет развија!—

Глава њена на прси је моје
Умиљато клонула и пала.
Чисту љубав срца пламеногa
Слушала је, чула, разабрала..
Њој је недра своја растворила,
Љубављу је љубав загрлила:
Чедо мило и мен' је љубило!

„Сунце јарко хоће да се гаси,
„Ено тихо за горицу тоне!
„Али је ли, љубав наша нигда
„У грудма се угасити, не ће?
„Живот ће нам љубав преживети,
„И године с ону страну гроба!
„Не ће знати за време и доба,
„Краја свога нигда знати не ће
„Вечна биће! вечито горење!

— — — — — —

Њена уста протенаше мило:
„Вечна биће! вечито горење!...“

После једног топлог загрљаја,
После једног пољупца ватрена,
Одскакута весело девојче,
А ја остах удубљена ока,
Утопљена срца у радости,
Раздрагане душе у слађости, —
За њом дуго, дуго гледајући!
— Њени двори бејаху у гори,
Ка' вилистан загоркиње виле!

Три сам дана пуно срећан био,
Три сам дана девојче грлио.
А четвртог опет се састали,
Ма девојче бледа лица лође,
Поток суза низ лице лећаше,

Digitized by Google

А јецањем и жалосним гласом
Страховите речи говораше:
„С Богом, драги !... растат' се морамо!
„Несам тица из овога луга,
„Далеко је моја постојбина!
„Ићи морам — ал живети нећу!
„Ох, умрећу... За тобом умрећу!
„Немој да ме заборавиш драги,
„К'о ја тебе што никада не ћу!
„Љубав моја силна је, ватрена,
„Живот ће ми младој сагорети —
„Ал' ће срце и у гроб ледени
„Твоју љубав са собом понети!
— — — — — — — — —
„Може срећа и Бог свети дати
„Па ћемо се за навек састати!

Таман облак обави ми душу,
Смркло ми се пред очима било!
Мислио сам срце ће од јада
На хиљаду прснути комада! —
Невес'о сам невеселу глед'о
Крајње пута из наруча мојих
Де отиде пут дворова својих,
Гледао сам укочена ока,
Празне душе, скамењена срца,
Расејаних, изгубљених мисли —
Гледао сам како срећа моја
Пред очима тихо ишчезава!...

Кратки тренут моја срећа беше,
Као санак појави се мени,
Рај пред душу и очи изнесе,
Па к'о санак опет ми ишчезе! —
Извору сам сто пут долазио,
На камену сто пута седио,
Упро поглед ка светоме месту
Де сам био
Срећу пригрлио!...
Ал је пусто све около било,
Као пусто што ми је у души! —
Мрморење извора ме није
Уљушкало у златне санове;
Таласићи његови су само
Већу тугу душом разлевали!
Славујева песма умиљата
Не би мелем срцу раскиданом.
Све што мило,
Све што драго било,
Тугом ми се црном променило!

Од тог доба не видех је више,
Бог би знао де је и како је!
Ил је анђ'о небу одлетео,
Ил је вила у гору се свила,
Ал срце ми само за њом жуди,
Моја душа само за њом бљуди!...

Много пута кад ме у самоћи
Прошле среће санови занесу,
Тад у души опет ми оживи
Цела прошлост млађаног доба.
Пред очима створи ми се вече,
Слушам извор како мило тече —
Крај њега је брежуљак и трава
Препун цвећа росна, мирисава!
Слушам песму, што кликћући гласом,
Од славуја слађе се извија!...
Гледам мале, мекане ручице
Де с' мешају шареноме цвећу...
Гледам, видим — опет чедо мило!
Око моје у њу се упило.
Реци зборим у сну ка' некада:
„Ходи селе!... ходи загрли ме!...
„Ил убиј ме!... довека убиј ме!...“
Пружам руке да загрлим драго,
Ал пружање увек ми занаго.
Није она — није чедо бело!
Већ чезнење јако и големо
Из душе ми слику извадило,
Те пред очи на видик изнело. —
Руке моје дуго тако беху
За сени се анђеоском дале —
Дуго, дуго укочене очи
За ликом су чезнући остале!
— — — — — — — — —

Ој лекари и светски мудраци,
Дајте лека мојој болној души!
Јад ће овај срце сагорети,
Јад ће овај живот да угуши!

Људи веле, време ране лечи,
Са даном се туга заборавља!
Ал код мене даном се понавља,
Са временом веће ране дуби.

М. Кр.

Digitized by Google

ПРВА ЉУБАВ КАНОВИНА.

Трипут подобро закуца један странац на вратима Волпатове школе, а рука му се једнако тресаше. Беше то младић бледа, умиљата лица и жива ока. Кад тако испод великог здања чекаше, да чује има ли кога у школи, сунце га пађаше, јер не беше нигде хлада да се заклони. Путујући од најдаљег краја Рима јако се уморио, јер је на сваком друму морао запитквати да му пута покажу. Мислио је да су врата закључана, да је учитељ отишао, хтеде се вратити — љутит може бити што је толико путовао бан-бадава — кад ал' се зачу некакав разговетан звук од живота у школи; нешто шушка, дише, чује се некакав слаб глас па све јаче и јаче; — е, добро је — није празна школа! Оклевајући прихвати за кваку — отвори врата па стаде на степенима као да га нека мађија закова, јер му очи угледаше нешто, и њему се учини, кад то виде, да су се повратили дани грчког митологијског времена. На сред широке сале, што ју осветљаваху златни зраци сунчеви улазећи кроз један једини повисок прозор, лебђаше неко створење налик на млађане богиње, с голим рукама, и обнаженим прсима: у једној руци држаше сасуд а у другој пехар, рекао бих, сад ће насути пића од бесмртности оном проседом човеку што с милином уњ погледаше. Да је странац био Грк из старих времена, мислио би да је пред њим Хеба, да је сишла с пехаром вечне младости до каког Бога — љубавника свог; али као Млечић из осамнаестог века знађаше да пред њим није нико други већ девојка, коју је уметник себи за углед метнуо. О, ала беше лепо то младо девојче! ала је диван присенак на тој класичкој глави, на тим античким обрвицама, ала је величанствен сликарски профил, ала беше дивно погледати тај симетријски облик, што се тако таласа, што је тако савршен и тако хармоничан! па још, глени, како се чисто слива с округлога врата до нежних зглавака и до тврде, еластичне ноге, како се око ње обавило одело као на штатују, како се испод колена подавило! И не мицаше се, као да беше од хладна мермера; али јој је та велика непомичност наличила само на сињи камен. Ма крвца, као огањ врела, промицаше испод оне коже, што је онако чиста, онако провидљива; црно око талијанско севаше испод оних сведених вежица а влажан се дах лелујаше тамо и амо кроз оне пола отворене уснице. И не падаше му на ум штатуја Хебина, та рекао бих да је пред њим жива богиња младости.

Странац се не мицаше као и оно створење што га тако занесе; нико и не спази да је он ушао! На уметнику и на оном божанском бићу

Digitized by Google

не би никаква покрета. Заборави и он, да су га заборавили, не виде ни он, да га нису видели; очи и мисли дадоше се само у ону слику што пред њим бејаше. Заборави на свој позив — заборави да има позива — он се више не сећаше где је и шта је; стајаше као да је закован за оно камење, стајаше, и не дисаше; срце му силно бије, цело му се тело тресе. Кад тако прође од прилике једно пет шест минута, а старац онај остави кичицу, климну главом на младу богињу па јој рече очинским осмехом:

— Сад можеш ићи. Иди, обуци се као хришћанска девојка, па онда види да ли је у башти Рафаило. Треба ми.

Устаде лако Хеба са стуба где сећаше, спусти сасуд и пехар; па загрли старца, гледаше једно два секунда слику ватреним очима и завита га:

— А коса још није исписана?

— Рафаило ће косу начинити, одговори старац, — иди, обуци своје хаљине па га зови.

И нестаде виле

Сад се диже старац, приђе странцу и говораше му:

— Опростите, господине, што вас лепше не предусретох. Требало ми је још два минута само да довршим своје дело, па сам се бојао да ми ко год не прекине. Смем ли питати, чим вас могу служити?

— Желим учити цртање, започне странац. — Без сумње имам част говорити са славним мајстором Ђованом Волпатом?

Учитељ се поклони.

— И ја сам уметник, настави младић. — Израдио сам некакве две статује, хвалили су их више но што заслужују. Биће некад скултор, али ми се чини да ми најпре треба научити цртање и сликање.

— На сваки начин, — настави Волпато смешећи се — добро је кад скултор уме и сликати.

— Умем насликати што видим, одговори странац, — али кад хоћу да изведем оно што сам сам смислио, да остварим идеал што је изнад онога што казују у истини форме, онда осетим да сам као 'но бродар без компаса. Једном речју, господине мајестро, ја сам пливач који не уме да плива без тиквица; узмите ми само мустру са које прегледам, па вам се ни за линијцу не умем помаћи.

— Учићу вас драге воље, одговори Волпато. — Смем ли молити да ми кажете како ћу звати од сад питомца?

— Ја се зовем Антоније Канова, одговори странац.

Зрака радости сину преко старчева лица; узе скултора за обе

Digitized by Google

руке па га пољуби по римском обичају најпре у један образ па онда у други.

— Можете слободно говорити, да ћете бити некад скултор, рече Волпато. — Видео сам ваша дела и никако не дам рећи, да су их хвалили више но што заслужују. У хвале су, господин Антоније, две различне ствари: количина и каквоћа и може бити да су ваша дела добила в и ш е хвале, али б о љ е хвале заиста нису него што су је заслужила. Треба да их научите да вас добро с л а в е: треба да ваше сувремено друштво научите да мисли о делима, које сада ц е н и, онако како ви о њима мислите дајући му производе таке, нека би њихова похвала била така да и ви можете уз њу пристати. То је ваш позив и ви ћете га извршити. —

— О! учитељу, говораше Канова, — кад оно први пут... јест, прекјуче... стајах пред Богом сунчаним, ја посумњах да ли у мени има позива! Немадох срца рећи: „И ја сам скултор!"

Младог уметника почеше прихватати тек пре неколико дана у вечној вароши, те се његовој частољубивости отворише силни изгледи који га чисто занесоше. По варошима талијанским проношаше се име његово и до небеса уздизаше његова младићска дела и други људи даваху им већу — смемо слободно рећи праведнију — пажњу и почаст но он сам. Но кад дође журно, као 'но поклоник, у Ватикан и кад виде узвишене створове што изиђоше испод грчког длета и Рафаилове кичице, он поста страшно незадовољан и са собом и са својим делима, те му сада у грудима букташе то грдно незадовољство.

Пред његовим се очима створише дивоте и лепоте, о којима дотле само сниваше представљајући их сам у тамним сликама. Пред очима му сину јуначтво, божанство. Кад му се тужна душа сети својих дела, он виде да су му сва од најобичнијих из свакидашњег живота, — да им је тело и лице не божије, не полу божије, већ људско и то људско, из не јуначког, не појетичког осамнаестог века. Кад дође у Рим с млетачким послаником и кад га посини краљевска република, која тежаше да васкрсне на свом дому стару славу у уметности, а он страхујући чу у себи где га некакав унутрашњи глас пита, е да ли је доиста њега позвало божанство, е да ли његов позив није случајно какав позив од фантазије, од заразе, а он спромах мисли да је божанско одушевљење. И опет не ће бити: за часак увиде, како се огреши о само божанство што посумња да оно говори у њему, говори к њему, само што му глас некако разговетан није, некако се не чује јасно. Било је у њега на сваки начин позива. Ако и не може из нова просути грчку светлост изнад свога сувременог доба, а он ће га барем довести да се застиди лажне свет-

Digitized by Google

лости по којој тумараше. Све би на свету дао да му је оно време Бернинијево. Пробудио би и оживео у човечанству осећање за лепоту, за смерност, јер се и он у њему пробудио.

Млади скултор увиде лепо да му је сликање свему криво. Док се ропски везивао стварнога облика, док се држао мустара, на којима све беше свакидашње, и дела му бејаху некако и лепа и правилна а опет некако и дивна, те тако стече љубав од света, али од света који се није научио да чим вишим прослави свога уметника. Још му је требало вештачке руке, која ће умети увести идеалну лепоту у границе дате мере и сразмернце. Још није научио да споји красно с могућним, а кад се хтеде узнети до идеала, издаде га сила, јер не имађаше основног знања. Виде, ако жели подићи здање, па да му се врхови издигну до оног узвишеног, чистог предела, где уметност са својим створовима царује, а оно треба да му је темељ широк и дубок и да је метнут на основу комбиноване природе, па за то и науми да изучи вештину сликања од њених првих основа код најбољег учитеља оног доба, код Волпата. Паде му и то на ум, да је требало најпре да буде сликар па онда скултор. Учини му се да му Рафаило није тако далек, да има више наде да ће се к њему приближити но оном творцу, што је израдио Аполона, Антина и гладијатора.

Поставши Волпатов ученик почне Канова изучавати уметност сликања вољно као што му је и била нарав енергична и стаде тако напредовати, да је старом учитељу јако омилео. Но слика оног дивног створења, што спази кад први пут дође у Волпатову школу, једнако му борављаше у мислима; и кад би год отишао у Траставер, где беше учитељева кућа, вазда би му срце силно куцало, јер се надаше да ће је видети. Али уметникова ћерка — доцније дозна да је то његова Хеба — не долажаше почесто у школу, а и кад је долазила, пробавила би само неколико тренутака. Али је Канови и то мало тренутака било доста, те му се у души боље укорени онај утисак из првог сусрета и у срцу му се рађаше све више љубави према том девојчету. У Канове баш беше оно духовно-својство, она необична примљивост, оно брзо, унутрашње осећање према лепом, она поверљива и отворена нарав, с које је човек још напред склоњен и управо створен да на први поглед заволи: и он је одиста свом душом заволео Волпатову ћерку од оног првог тренутка кад ју је видео. Та је љубав на њ учинила неисказано добро, учинила је од њега оно што је ретко ко био. Гледајући Аполона Белведерског дуго је и дуго сумњао, да ли ће скултор бити; та висока намера његова изгледаше му тако далека, тако неприступачна, да му се учини као да би се драговољно махнуо свога посла. То му се чињаше

Digitized by Google

као чудноватом путнику блесак са ледених араратских висова, кад је већ прешао пола пута па се окрене и погледа оно мало брежуљака што му заклоњаху оно место куд се наканио, па опази како је далеко и далеко, колико још има провалија, преко колико се још понора треба успузати и колико још тамо горе има. Но лепота Марије Волпатове, рекао бих, да га више охрабрава но да га ослабљује и убија, јер беше тако идеална и опет са овога света. С ње је више заволео своју уметност, јер беше охладнео мало према њој. Није више чезнуо за античношћу већ за живом благошћу што на земљи борави, а лепота што је љубљаше учини му се као да није на крајњем обронку поноровом, као она лепота, што јој се чуђаше и што је поштоваше. Волпато му често говораше, кад се у његовим сликама поче све више и више развијати онај највиши ступањ лепоте.

— Е, е, Антоније, баш се види, да сте прилежно ишли у Ватикан.

А Канова осећаше да је у Волпатовој школи Хеба више зањ учинила, но сви остатци грчког ђенија.

Волпато се све више поношаше својим питомцем, јер беше тихе нарави, никоме не завиђаше, нити беше сујетан; сви га заволеше и сви се дивише његову ђенију што се онако брзо развијаше. Старац га обично зваше сином а Канови, кад год чује то име, уздрхти срце па га обузме неко чудновато задовољство, нека нада која више наличаше на страх. Хоће ли једном он доћи до тог права да Волпата назове оцем?

Но не беше наш млади скулптор једини ученик у Волпатовој школи; кад други пут дође у школу, упозна се с једним младићем — Напуљцем, који има већ више од године дана учаше код Волпата. Име му беше: Рафаило, коме је учитељ одредио да доврши косу његовој Хеби; а презиме Морган; по пореклу бејаше Фламанац а у многим својствима срца и душе јако се разликоваше од Канове. У том се младићу некако чудновато помешао Италијанац и Нидерландац. Он беше доста леп, а друг му се ношаше просто; он беше поверљив, весељак и слободан а Канова уздржљив, тако, да каткад не верује ни сам себи. По лепој се коси познаваше да је северног порекла и ношаше је онако као што је ношаше онај божанствени сликар, коме по крштеном имену беше имењак и кога обично називаше својим светитељем. Врло му лепо уз поносите коврчице доликоваху веселе плаве очи, румени образи и снажни лепо израсли удови: а под том заалписком спољашношћу борављаше италијанска душа, поносита, пуна духа и нагла у осећању; речју, у њега беше једино то фламанско, што за чудо могаше све отрпети док доврши што је започео. Само у љубави код мајстора извоста Рафаило Морган иза Канове; он учаше резање на бакру и старац Вол-

Digitized by Google

пато прорицаше да ће млади Напуљац до скора претећи свога учитеља.

Није дуго учио Канова под надзором Волпатовим кад доврши једно мало дело, које не беше Бог зна како кад се упореди с каснијим његовим створовима, али ипак беше од неке важности, јер се на њему јасно огледаше, да је ново време настало у његову уметничком развитку. На тој слици беше изнајан Аполон како сам себи меће на главу лавров венац. Кад показа свој посао Волпату, старац му рече:

— И по себи и за себе много, али, што је још више: то вам дело обриче више но и једно које сте до сад урадили. Бацили сте тиквице сад, Антоније, умете и сами пливати; истина нису таки удови у бога сунчаног, али нису баш ни онаки каки су у земаљских синова. Идеал се савио по вашем маћионичком изречењу; ви сте у ватикану научили чарати!"

— О, оче, одговори младић, а по бледим образима просу се руменило, јер сад тако први пут назва Волпата, — није се у ватикану већ у овој школи разбуктала прва искра више уметности. Дивни ми је Аполон на сваки начин отворио очи, али ми је једно суштаство, дивније од њега, пробудило срце, једно суштаство што је урасло у моје унутрашње мисли и с њима се за на век сродило, што улива лепоту у створове мојих руку, — о, ала се и ја дичим том лепотом.

И охрабривши се, исповеди се старцу учитељу да љуби Марију, да се у њу заљубио од оног првог тренутка кад ју је видео и да ће зањ вредити нешто живот, слава од рада и имање што стече, тек ако му њу обећа дати за жену.

Волпато се и зачуди и мило му беше кад му се Канова тако исповеди. Загрли младића, па му говораше:

— И доиста хоћеш да ми будеш син! Веће радости од како ми је рекла хоћу Маријна мајка (Бог да јој душу прости) на до сад, још нисам никад имао, не био грешан човек и добар хришћанин, ако ово није истина. Заволео си Марију још оног првог дана! Е, и ја сам тебе још првог дана заволео, а од како сам те познао, волео сам те још више, као свог рођеног сина и вавек сам ти као сину говорио; и, вере ми, ти ћеш ми и бити син. Не желим својој ћери бољег човека а Бог и душа, ни теби боље жене.

— Хоће ли она пристати? упита Канова.

— Хоће ли? настави старац смешећи се. — Не ћемо је, драги, ни питати. Зар ћемо сад девојкама завртати главу да и у њих има воље; биће им доста кад се удаду. Твоја је, кажем ти, па ћеш видети да у мене има подоста воље и за ме и за њу.

— Али се ја не могу надати, да ме она љуби! говораше Канова.

Digitized by Google

— Да те љуби? прихвати Волпато. — А за што да те не љуби? Да јој ниси што год на жао учинио?

— Боже ме сачувај!

— Е па, шта ће јој сметати да те не воли? Ја те волим, Рафаило те воли, па зашто да те и Марија не воли као и ми? А кад се с њом, дете моје, ожениш, она ће те волети и боље и више но и један од нас.

Волпато похита јавити кћери шта му је Канова казао и како је њу обећао њему. Али се та исповест Кановина не прими како је старац желео. Марија побледи као мртвац, не беше ни једне боје на њеним образима а глас јој се једва чу кад промуца ове речи:

— Обећали сте ме, оче? Кажете, да сте ме обећали, је л' те?

— Јест, јест, дете моје, обећао сам те. А за што? Зар се ти бојиш што сам те обећао једном човеку? Ти мислиш да је удадба нешто страшно? Лудо једна! А шта ти мислиш, Бога ти; на шта су девојке на свету већ да се удају?

Марија бризне плакати.

— Per Bacco! per Giovvo! повиче старац, — е, то је сувише. Јеси ли ти дете? Дереш се што те мој добри Антоније тако љуби и што жели да си његова до смрти. Ти ваљда мислиш, родила се девојка за то само да код оца буде у кући домаћица?

(Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

ПРЕШТАМПАВАЊЕ СТАРИЈИХ КЊИГА.

Ко год удари пером да ради у књижевности, прво му је да позна, јесу ли силе његове за тај посао. То ће му само довести за собом круг, који ће обележити границу радњи његовој, дати правац тежењима његовим. И на првима, најневештијим покушајима, често се да познати рука, која ће у своје време донети добра књижевности.

А ко се један пут да на књижевност, — ваља му познати труд савременика или претходника у својој струци, ваља му изучи и постанак, развитак, идеје и правац оне гране књижевности на коју се баца, ваља му схватити главни дух који, у сваком времену, кроз све гране књижевности веје, мора знати потребе и материјалне зле или добре околности које су неки правац или неко дело изазвале.— Зар се ту може што, док се не изучи историја књижевности?... Наше је време скупоцено, задаћа велика, снага још једнако помалена. Где је потребније већма пазити него ту? ....

Има већ повише времена, како се код нас ударило у прештампавање. Сле-

Digitized by Google

пац Јеремија, неки хаџи-Алекса Поповић, Вел. Валожић, П. Зорић, писар београдске полиције г. Андрија Станковић, г. Гаврило Јовановић, који се потписује „књижевник", изађоше те мало по мало прештампаше читаву гомилу *старих књига* све у име српства и у име напретка књижевног. Дела од вредности, као што је *Телемах*, ови у 1865. без промене прештампаше онако како су 1814. могла бити за Србе преведена, романе, којима је време ваjкада прошло, прештампаваше без обзира што они немају ни једног од оних знања која се за тај посао иште; дела угађана за сувремену потребу 1830. и мало касније, они заједно с оним језиком и начином писања натурише на врат и 1865. ценећи по *своме знању* и *изображењу* знање и изображење целе публике. Повод је понајвише да без новаца добију шта ће издавати. Кад би се могло претпоставити да ти људи штогод *хоће* — морали бисмо их окривити грдним преступом да су устали да силом одрже народ на ономе ступњу на коме је био пре тридесет година и који су сви, учени и неучени, развијенији синови народни оставили.

Ал' таком *некритичном* прештампавању још није крај. Ево нам новог огласа.

Г. Радован Пејић, професор у гимназији крагујевачкој и „управитељ читалишта крагујевачког" оглашује да ће у корист читалишта крагујевачког прештампати Ле-Сажева Жил-Блаза Сантиланпа по преводу Лазе Зубана „истимъ језикомъ и правописомъ, коимъ е и угледао српскогъ света." Лаза Зубан издао је на свет свој превод од 1833. до 1844., мало помоћу претплатника, мало помоћу мецената, који су сви били између ондашње веће господе у Србији. Л. Зубан се имао око чега трудити. Жил-Блаз је дело од сталне књижевне вредности и у француској књижевности, где је и постало (Ле-Саж родио се 1668 умрьо 1730) и препорука поштованога и врсног Доситија, да се преведе на српски, доиста је било тврдо основана, кад јој, ни дан данашњи, после толико година, није прошла снага. Толико бисмо само имали напоменути да данас ваља избирачу и то узети на ум, што је Жил-Блаз комички роман, којим се хтело ударити на сувремену поквареност друштвену у Француској (изашао је у два маха 1715. и 1737). Ту је његов постанак. Код нас се он сматра просто као прича. Имали бисмо ипак довољно узрока радовати се новоме издању Жил-Блаза, да је *критично*. Тако би издање морало одговарати у свему ономе напретку књижевном, ономе прерођају у језику, у правопису, у начину схватања књижевних ствари, уопште у целоме правцу књижевне радње који се показује у *данашње време*, — а који је *далеко*, *предалеко* од 1833. Кад је Лаза Зубан радио свој превод, његов превод и по избору и по изради јесте доиста између бољих дела својега времена, — али зар напредак српски, којега пријатеље г. Рад. Пејић позива да му претплатнике скупљају, тако грдно напредова за 30 година да му данас добро пристаје исто оно чим се пре 30 година могао задовољити? Или ћемо у нашој књижевности пустити нека до века ради свак по свом индивидуалном мишљењу не обзирући се ни на кога и не изучавајући резултата који се из дана у дан показују? Ако г. Р. Пејић држи (друкчије ваљда ни он не може) да је наша књижевност у 1833. години била још једнако у детињству, почетку своме, зар је он такав пријатељ напретку те исте књижевности да му подноси мислити како и *после тридесет година*, *у деветнаестом веку*, *где срећни и свесни људи ни минута не стоје на једном месту*, може српској књижевности пристати *један исти посао*?

Digitized by Google

Кад с овога гледишта на ствар погледамо, излазе пред нас врло немиле појаве. На прилику:

Пре тридесет година преведен је и издан у преводу, добром за своје време, Жил-Блаз на српском језику — и тада је преведен с немачког (дакле не с оригинала него с превода); — после тридесет година потомци не само не одмакоше толико напред да то дело на ново преведу, с оригинала, него ни толико да стари превод бар прегледе. Они га штампају онако како је први пут српски свет угледало. А познато је да се на то пази у књижевности само кад се прештампавају оригинална дела класичне прозе и поезије.

Пре тридесет година превод Лазе Зубана стоји у савременој књижевности на одличном месту — после тридесет година он губи тридесет година напретка и изучавања књижевног, које је српску књижевност са свим на нове, онда незнане путе, одвело. За то добро ваља да захвали потомцима који га прештампавају. Или нека г. Р. Пејић покаже кога књижевника од 1833. коме би било све ништа, који би под ништа узимао сав труд и зној и рат и препирку од тог времена до 1866., па опет мирно остао при своме!

Пре тридесет година књижевна је снага прегорела све, па с тешком муком и с меценатима дала народу превод Жил-Блаза — после тридесет година у народу се, као што оглас каже, осећа потреба за новим издањем Жил-Блаза, а књижевна снага је тако нејака да нема никога ко би ту потребу, ако је доиста ту, задовољно новим преводом с француског, с оригинала, него јој пуди стари превод с немачког, од 1833.

Пре тридесет година радило се како се могло, али се бар нису прештампавала дела из прошлога века — а после тридесет година подгрева се старо јело, нити се нађе когод да претресе прошлу радњу, да побира цвеће своје њиве на да га у киту веже и чува. Нико се не стара за дивне умотворе владике Његуша, нико, да му „Горски вијенац“ дочека светла издања и да буде накит, по заслузи, свакој српској кући; Ј. С. Поповића драме и шаљиве ситнице, Бранко и др. стоје у запећку. А зар „Смрт Смаил-аге Ченгића“ не би могла бити свакоме леп поклон? Снага, којом би требало издати на свет целокупна дела старијих наших бољих писаца, као Симе Милутиновића, са коментарима, троши се на прештампавање старих превода и романа. Списи Косте Руварца, из којих би се сваки могао чему поучити једва угледаше света. Вукова дела како се прештампавају у тућини, онако ће брзо и угледати света. А чим ћемо подгајити нову снагу? Ваљда нехатњом, презирањем, и чамом над „старим књигама“? Како ће настати снага да се почне критички, оригинално радити?... Али где бисмо стали с овим питањима?... Њима нема краја.

На послетку што смо рекли овде, не тиче се ничијих имена, већ дела. А сва дела која су овака ма и не била овде спомнута, не могу се друкчије но овако осудити.

☞ Листова од почстка године имамо још свију. Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити или у уредништву или код г. Ст. Раичевића фактора држ. штампарије.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 10. У Београду 6. Марта 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

С ПУТА.

Осмо писмо.

Округ „Књажевачки“ тако је занимљив за путника, жељног да размотри људе и места куда пролази, а особито за Србина, да би се у њему свак могао подуже задржати. Он се пружио најдаље к истоку од свију крајева садашње Србије. Мисао дакле српског ослобођења најдубље се одазвала на овој страни наше отачбине. Мимо то леноте природнога положаја, плодност земље и добра својства тамошњих становника привлаче и потпуно заслужују пажњу мислећег човека. Но ја могу ћутећи да прођем већину од тих интересних страна, јер се у XIX. Гласнику српског ученог друштва находи доста простран опис тога округа од г. Ст. Мачаја, а пре још, године 1862., у неколиким бројевима „Српске народности“ саопштио је г. др. Кики веома интересне податке о том истом округу. Благодарећи дакле тој вредној двојици усталаца ја сад могу само казати, колико тек ради неке подпуности у мојим писмима, да у округу „књажевачком“ има 9 школа за мушку децу, у којима лањске године сврши школски течај 556 ученика. Женска школа има само у „Књажевцу“ и у њој је свршило течај 1865. 36 ученица. Осим оних у „Књажевцу“, све друге школске зграде од тврдог су материјала и по плану озидане, чим се на жалост, за сада, не може похвалити никоји други округ у Србији.

Али се морам нешто мало уставити код српских старина у овом крају, код ових сведока минулих нам ведрих и мутних дана, јер тога обојега има овде.

Ти се, јамачно, сећаш, драги Мито, како св. Стеван Првовенчани, у животопису оца својега, Стевана Немање I, каже,

Digitized by Google

да, после смрти цара Манојла (1180. године), у Цариграду наста инь царь люты и крьвопролиятель и раздроуши мирь сь прѣподобьнымь и светымь, што Немању изазва да устане на оружје и да придружи држави својој земље, у којима живљаше српски народ, али у којима још заповедаху Византињани.

Удруживши се, дакле, с угарским краљем, Белом III., Немања освоји од Грка прво Средац (садашњу Софију.) У то Бели умре жена те се врати у своју постојбину а Немања продужи рат сь силою своюю и оскои градь Перьникь, и градь Стобь, и градь Земльнь, и градь Вельбоуждь, и градь Житомитьскь, и градь Скьпьль, и градь Лѣшьскь оу дольнемь Полозѣ, и градь Градьць, и градь Призрѣнь, и градь славны Нышь, и градь Сврьлигь, и градь Равныи, и градь Козьль. Тѣхь градовь ськроушь и до ноньца ѡсновании ихь иськорѣни, не ѡста бо ками на камени иже несьскоушише се.“ [1]

И од толиких градова Србин данас може рахат да походи само развалине града Сврљига и Козеља (Кожеља), које се находе у „књажевачком“ округу; славны градь Нышь можемо разгледати тек с брега Курилова а једанаест осталих градова покрива опет тама и влада нове Византије.....

Ја своје причање у прошлом писму прекидох у Алексиначкој Бањи. [2] Најпрече ће нам бити да одавде прво ударимо на град Сврљиг, који се находи на југо-источној страни од Бање једно 3—4 сахата места.

Град је овај на левој обали тако названога „Сврљишког Тимока“ на самој ивици од интересног теснаца кроз који се пробија та речица, почињући од села Нишеваца па до села Подвиса. Од градскога подножја па доле до воде тимочке страшно је стрмен одсек, ког висина може изнети неколико десетина хвати. И с друге, десне, стране исто је тако и стрмена и каменита обала. Теснац тај траје, мислим, 4—5 сахати, и све муке, које се морају имати, док би се он сав прошао и разгледао, обилно би се наградиле дивотом овога чудног рада природе. К чему, за Србина, удружује се још и оно осећање, које долази од уверења: да је те страшне стене и давно и не давно бојила српска крв, кад се оно млади свет рваше са старим, искваренним, или како овде обично говоре, „одртелим“ господарима својим.

Од града Сврљига стоје усправо још само две куле, које су

[1] Житије св. Симеуна у Г. П. Ј. Шафарика: Památky итд. стр. 8.

[2] У овој варошици рођен је, у Понедеоник, 19. Августа 1826., од оца Милована и мајке Марије садашњи српски митрополит, господин Михаило, ком на крштењу беше наденуто име Милоје.

Digitized by Google

обе на источној његовој страни. Једна од њих биће дело римских руку а за другу могло би се мислити да је доцније грађена. Западно од града, у дољи, у неколико хвати нижој, познаје се калдрма од турске чаршије, развалине од џамија, од кућа и од неких чесама. Ту је, за Турака, била варош, у којој је и некакав старешина седео. Сад је томе месту остало само име Варош а оно је сеоце са 40 кућа. На то село Варош има и своју Палилулу која заједно с другим засеоком, Мечијим Долом, једва износи 15 кућа на број!!

Сврљиг је југо-западно од „Књажевца", северо-источно од Алексинца а Нишу долази са северо-западне стране. Од њега до „Књажевца" има 4 сахата; до Грамаде, где је састанак и куда пролази пут за Ниш, 2½ сахата; до Алексинца има 9 а до самога Ниша 5 сахати.

Северно од „Књажевца" на 3 сахата места, у тимочко-заглавском срезу, на страшно стрменој стени, развалине су града Козеља за који тамошњи људи мисле да се и сада неби могао, без велике муке, отети. Као што видесмо раније и ове је тврде стене оквасила српска крв и задрмала снажна рука великог Немање. Недалеко од тога града сада је село Кожељ, у ком има 111 кућа. Мало даље пак од тога села, имају развалине од старе цркве али нема никаквих знакова по којима би се та црква могла узети да је била врста граду Козељу.

Ето поменух ти два споменика из срећнога доба српске историје, из онога доба, кад велики жупан рашки показиваше да је он прави израз и представник мисли, коју имађаше да изврши младо и крепко племе српско на балканскоме полуострву, у трулој државини искварених и малаксалих Цариграђана. То беше, доиста, дивно доба у нашему државноме животу. Народ се сазнаваше да је сав један организам и да му се у једно и сложити ваља, ако жели да буде сам свој господар а не туђ роб и измећар. Труде око извршења те спасавајуће идеје узе на себе Немања први, а син његов опет, св. Сава, стараше се да оживотвори духовно јединство у пространој држави српској а и свуд докле год допираху мили звуци језика нашега.....

Али, „књажевачки" округ, уз те сведоке срећнога доба, представља над још два, који падају на време, кад се сунце среће наше бејаше примакло да нам са свим за гору зађе.

На 2 сахата од „Књажевца", идући уз Трговишки Тимок на десној страни овога, не далеко од саме му обале, поје и данас мали манастирић св. Тројице, задужбина српског деспота Лазара, најмлађега сина Ђурђа Бранковића, као што сведоче једва сачувани остатци од записа, бившега над средњим вратима у цркви: [illegible].....

*

сна..... хр:.... сты..... тр..... десп: лазарь..... в лѣ... зцѣ е[1] (6965= 1457. после Христа.)

Мало ниже од овога манастира, на левој обали Тимока, баш у селу Доњој Каменици. где је сада красна школа начињена, стоји опала црквица Михаила Абоговића, који најпре беше велики војвода[2] деспоту Лазару а после другар у влади жени његовој, деспотици Јелени, што га и главе стаде.[3]

Красан некадашњи молерај ове цркве и све знамените записе у њој нагрдила је и осакатила варварска турска сила, која је у ову кућу за молитве коње везивала и чинила још што се казати не може! У пркос свему томе ипак је остао лик деспота и деспотице, који су обоје с крунама и у оделу владалачком измоловани. Између деспота и деспотице био је велик запис али од њега је сада остало само ово: .... Михаиль деспо:..... вь ха: бо: вѣр..... емь..... ла..... бѣ..... д. Све друго је истрло време и варварска турска рука. Идући на звонару има опет измолован деспот и деспотица а уз њих и три њихова мала сина.

Па и за само главно место овога округа, које се од доласка у њега пок. кн. Милоша, 17. Јануарија 1859., прозва „Књажевац" а пре тога се звало Гургусовац, предање народно вели, да је своје име добило од Гргура, најстаријега сина Ђурђа Бранковића а рођеног брата деспота Лазара.

Предео овај, као што се, ето, види, представља нам споменике из времена, која су од највећега значаја била за судбину српскога народа. А кад се, у почетку овога века, „подиже на душмане бутун Шумадија": онда овај крај тако радосно прими зору свога ослобођења, да Ајдук-Вељку не беше тешко још из Кривога Вира означити у овом округу по именце људе[4] који ће управљати устанком при свему томе што га Турци још држаху у подпуној својој власти. Одушевљење је толико било да би Срби прошли још даље у Балкане да

---

[1] За овог деспота Лазара домаћи наши летописци овако причају: Вѣнчають его (Лазара) чьстїю вѣнцемь деспотьства вь лѣто 1446. декемврїа 18; царствоуетьже сь ѡтцемь своимь 10 лѣть; самь же царствоуеть 1 лѣто и 26 дни.... И.... скончa се (Лазарь) 1458. гѥнвара 20, вь Петькь 4. чась нѡщи." (Гледај П. Јос. Шафарика „Památky итд. у летописама стр. 73 и 79.")

[2] Památky итд. Г. П. Ј. Шафарика (у летописима) страна 79.

[3] Превод историје Мајкова стр. 121.

[4] Казивања пок. Петра Јокића (у рукопису). Глед. и Даницу Вукову за 1826. стр. 70—94.

Digitized by Google

не бејаше тврдога града Ниша у душманским рукама. С тога народу овога краја и падаше тешко оно време од 1813—1833, кад после толике јуначке борбе, и проливене толике крви своје, бејаше одцепљен од своје мајке Србије, те ће многи и данас као с неком тугом рећи: „Кад бејасмо одвојени од Србије.... докле нас опет не прими Србија“.....

Сад да одскочимо, часом, до на саму граничку линију, до карауле на Црквишту, 3½ сахата од Књажевца, да ти испричам један случајчић, који те, зацело, не ће моћи расрдити. Немој, међутим, да се чудиш овом кривудању мога хода. Знаш да сам ја сваки округ обишао по неколико пута и да сам тако походно и разна места и мотрио разне догађаје а и у времена разна. Па кад то сада представљам све поређано у једном писму, знај да је све из опште магазе — моје путне књиге — узето, не гледајући толико на хронологијски ред, колико на истоветност ствари, које ти причам.

Еле, како му драго, тек мене 12. Новембра 1863. пут нанесе на карауду на Црквишту 3½ сахата источно од „Књажевца.“ Код ове карауле нема преграде између наше државине и турске, јер је спор о томе: куд, управо, да се удари плот. Буљубаша ме поведе да ми покаже куда би, по нашем захтевању, требало да се плот постави, али, вели ми он, непристају Турци. Дођосмо до једнога раста, који се издигао повисоко у небо а гране и жиле пружиле му се на све стране.

— Па ти велиш да би требало да буде довде српско, а оно онамо Турско; а, буљубаша?

— Не, господине; туда су хтели „синорџије“ да буде плот, али граница ту не може никако да буде!

— А зашто не може, упитах зачуђен ја, мислећи да се и он сумња о уместности нашега захтевања.

— Не може, господине, зато што неје рекао Бог; како силом да му градиш границу ту, кад ништа није подвојено. Пролије се, ето, горе (показује руком врхове балканске) киша и ми имамо мутну воду; ако се снег топи, вода к нама јури; пола њива наших ено онамо, а пола њихних овамо (по селима су све сами Срби преко границе); од туда нам добегавају девојке за момке те се пријатељимо; кад удари звоно у св. Тројици крсте се и они онамо сви а да турски хоџа завиче побегли би од њега. Што да ти говорим друго: погле овај раст како се пружио и жилама и гранама на све стране, ич не слуша синорџије. Граница може да буде као где је Дунав, где је, ej Коџа-балкан или море, а овако је само људи узалуд праве, кад је други опет кваре, и морају да је кваре, зашто је ударена куд нетреба....

Digitized by Google

Е, сам кажи: није ли вредно да овај човек, место што стражари на висинама балканским, седи у каквом ареопагу где се судба народа решава?....

Вреди мало уставити се и у „Књажевцу“ после толиког ломљења око онога што је некад било, па проговорити коју о стварма дневним.

Држим да би се теже могао наћи одабранији путник, који би кроз „Књажевац“ пропутовао био а да не би узрока добио похвалити се љубазношћу и гостопримством господина Јоце Наумовића, окружнога начелника и супруге његове, госпође Милеве. С тога помињући овде, с особитом захвалношћу, имена ових одличних домаћина, мислим да вршим веома драгу дужност не само моју.

Беше то у другој поли месеца Јунија, године 1864.

Тиха иванъска ноћ покриваше тамним валом својим сву околину „Књажевца.“ Небо ведро и осуто милионима звезда, које све као да се нешто осмејкиваху на мајушну земљу нашу којом се ми толико поносимо.

У башти г. Наумовића, на једном брежуљку, буктаху две веселе ватре. Међу њима постављена „господска вечера“, за којом сеђаше одабрано и весело друштво, пуно жеље и намере да мени, маломе и незнатноме, који сутра дан имадијах да пођем даље, учини пријатан спомен о „Књажевцу.“

„Домаћин и домаћица весели и гостима ради, јела одабрана и повољна, вино — неготинска Балуца, — друштво сложно и угодно, тиха летња ноћ, звездано небо а весели жубор ватре и вијугање њезина пламена с једне и с друге стране: е, може ли што бити пријатније за човека, коме је дужност, негледајући ни на угушујућу препеку ни на хладноћу, провести, највише по гудурама, по 60 дана, без одмора, на коњскоме седлу?...

На један пут поче се у зраку боље познавати гагантски стас Иванове Ливаде — највишега огранка балканских планина, који се у Србију пружа. Још мало, и сјајан месец поче се прокрадати кроз густе гране од дрвећа да земљу обасја. Месец се тако лагано прокрада а из далека се зачу гласак балканске пастирске свирајке, тако мио да дружина наша и нехотице прекиде све своје живе разговоре да га се наслуша.

Месец се дизао све више и све смелије а гласак је прилазио све ближе и постајао све разговетнији. Ово нас је све као очарало било. Викали смо и тражили чуднога свирача, који нам толику милину разли у осећања, али га нигде немогасмо наћи. Кад нам се већ био прибли-

Digitized by Google

жио са свим; онда му глас поче бивати све тањи, тањи, тањи, и, најнајпосле се и разлије са свим.....

Тек тада дознадосмо да је и то дело наших добрих домаћина, који се постараше да нам и то задовољство неоскудева за њиховом вечером.....

После оваке пријатне вечере сан беше сладак и крепећи као детету после купања.....

Да би ти видео зашто ја толико ценим ово незаборављено вече, показаћу ти да сам богат и са другојачијим приликама. Слушај, ако хоћеш!

Баш у очи Ивања дне 1865., пред вече, после 13 сахати јахања по највећој врућини, кад ми се чињаше да ми је кожа постала решето (тако одмах пробијаше на зној сва вода коју бих био попио да голему утолим жеђ), стигох ја у село К... на конак. Ђака бејаше мало те их још за видела испитах, па једва гледах да се спустим на црну земљу и да заспим. Конак ми беше у соби обштинскога суда, који се нахођаше у истој старој двокатној кућерини у којој беше и школа.

Кад се упали свећа ради моје злехудне вечере ја опазих како се рој стеница по дувару шета без стида и срама. Уплаших се од тих ситних душмана људске коже па воледијах изићи да ноћим под вењаком у авлији... Легох и заснах као кад би у море пао.... У најтврђем сну узнемири ме неко шушкање око главе. Пола будан а пола заспао отворим очи и имам шта видети! Киша лије као из кабла а мој пандур, добри Младен, разапиње неку врећетину над мојом главом; но у залуд све... Киша пробијаше већ сав мој покривач.

Сад побегнем у школу; али како да легнем на влажни цигљани патос кад је на мени све мокро? Где да се спустим? Нужда је свакад домишљан: скинем, с Младеном, обе школске табле, испречим их преко скамија и на њима се којекако наместим инак задовољан што сам доскочио и стеницама и киши.

Младен угаси свећу и оде у хар да спава, (кад помислим да ће да легне у суво сено, завидим му што није господин) а ја склопих очи које сам већ једва држао расклопљене. Но у тај исти мах јато комараца огласи ми своју ужасну музику. Од њих се морадох бранити више од једнога сахата. И дочеках да се и они утишају, јер све што је ситније зна за неки ред, за неку меру. Музика комарачка све се слабије и слабије чујаше а благ сан поче лепити моје трепавице. Али, још није крај мојим мукама, осетих да се нешто пуже уза скамију; нешто је повеће, јер се ова љуљаше од тога хода, попе ми се на покривач и упути се ка глави. У томе га нешто поплаши, те ти појури брже и преко уста мојих превуче грдна пацовина своју гадну трбушину.... Ђипим, готов да се

Digitized by Google

бијем с таким душманима, али у тај тренутак оне две табле размакоше се пода мном и ја, средином својом, пропадох и укљештих се међу скамије тако да се једва искобељах и запалих свећу. Сад видим да се буљук пацова шета по патосу око дувара; потегнем се на њих дивитом и ленџиром ал' они само променише своја места па продужише нешто грицкати под скамијама.....

Више небејаше ни мислити о спавању, јер 3 сахата после поноћи избијаше, а у 4 ја већ морадох бити на седлу.....

Седајући на коња ја зажелех свако добро и сваку срећу селу К.... али мени да неда Бог више конаковати у њему!...

Од „Књажевца", красним насипом, који се пружа све тимочким жљебом, биће 6—7 сахати до Зајечара, главнога места црноречкоме округу, у који ћемо ми сада прећи. Нека би и о њему била повољна беседа наша, драги мој Мито!

М. Ђ. Милићевић.

Ускоци и Гутенберг савезници.

ПОГЛЕД НА XVI. ВЕК ОД ЧЕД. МИЈАТОВИЋА.

Док Цариград не паде Турцима у руке, западна је Европа мислила, да су делије османлије бич божји оним народима на балканском полуострву што не верују да је папа глава цркви хришћанској.

Узалуд наш Ђурађ Бранковић лута по свету, и тражи помоћи да се сузбије сила турска, узалуд Палеолог II. моли и преклиње Италију да помогне,—владаоцима источним, на коју год страну да погледају, подносила се папина папуча. Ми можемо да разумемо ону поноситу раздраженост православнога народа на истоку, којом је пресудно одбио погодбену помоћ католичког запада. Запад нуђаше исток да му осигура политичну слободу ако жртвује слободу савести. Као да може једно без другога бити. Као што знамо и Срби и Грци пресудно одбише таке погодбе; и Грци и Срби осташе себи самима.

Срби су јуначки на отвореном пољу били последњу битку и српска се круна „у крви утопила." Животна снага народна није тиме поништена била. Али је народ био растурен. Није било никога, ни једне крепке личности да се око ње скупи. Шта би таква личност учинити могла показао је Ђурађ Кастриотић.

Digitized by Google

У Грка је било средине али и ништа више ван те средине. У Грка народа већ није било више. Стара глава царева града збунила се; онај век није знао шта је радио. У место да привуни и сложи око себе све своје елементе најближе и најприродније — Србе и Бугаре, Цариград је ишао преко мора помоћи да тражи. У Турака је била једна воља, једна намера, једња радња. Турци кад једном халакну не одустају— „рај је у хладовини од димискија“ рекао је Мухамед. А Грци? Метанишу по црквама и пољу по улицама, храбре се добрим словима, и уздају се јер су, веле, видели богородицу где у руху од боје каква је у љубичице с градских зидина одбија Турке од зидина. Слаб народ, проникнут свешћу о слабости својој, осећајући да иде последњи час животу државноме, пада у прашину пред иконе, моли свеце да се бију зањ и пуштају да рањени цар умире под развалинама свога града. И последњи цар грчки умрьо је као јунак.

А кад паде Цариград и кад се турска сила крену на равну Угарску и удари на богате земље млетачке, онда западна Европа виде што учини њезина папска политика. Зла је слутња још и пре била подузела масу народну у Европи. Народ потискиваше, колико се то у оно доба могло, владаре своје на рад, али се интереси ових људи тако судараше да се ни двојица сложити не могоше. Народу беше хладно око срца, он осећаше мајину и да долази бура. Али и ту народ није имао вођа и није било топле речи да разгреје мушка срца. Био је један али само један Капистрана, човек као какав стари пророк или какав мученик из првих хришћанских дана, до занесености одушевљен за крст часни, човек који кад онако у калуђерској сурој мантији, с крстом у руци изађе и отвори уста, не говори медене речи као стари Нестор ни златне речи као златоусти Јован, него коме из дубине одушевљена срца полете огањ, жив пламен, те војску учини у пламено море. Био је онда и радио Сибињанин Јанко, човек о коме се три племенита народа отимају да га назову својим јунаком. Таки људи какав је Сибињанин Јанко и особити Ђурађ Кастриотић, и нису само јунаци појединог народа, него јунаци целог оног века. Римске папе дадоше Скендербегу назив „miles Christi“ „војник Христов“, а он је заслужио да се зове „јунак хришћанства“ ако не и „јунак човечанства.“ Али као што знамо све су то били усамљени појави — лавови жедни у пешчаној, врелој пустињи. Једном је папа Јулијан IV. сазвао у Флоренцији кнежеве италијанске, говораше им велике, одушевљене беседе и искаше војску да је сам предводи. Кнежеви обећаше војску. Јуначки папа поведе собом све своје кардинале и дође у Анкону да се одатле превезе

Digitized by Google

у Албанију. Али га ту снађе смрт на пречац, а јунаци кардинали — вратише се у Рим.

Кад ударише Турци на острво Род и поручиваше Италији да хоће да је походе, онда католичанску Европу обузе права грозница од несигурности и страха. У најзабаченијим селима говорило се да је хришћанство у опасности. Још од половине петнаестога века по свему западу звонила су у подне на свима црквама звона, и свакоме католику ваљаде скинути капу, па онде где се затекао очитати по неколико очеваша, не би ли Бог одбио Турке од хришћанског света. Свештеници проповедаше смерност и угодна дела, не би ли Бог спасао свој народ верни. У том би по неки редак путник написао чудесан пут свој кроз земље које су онда већ под Турском биле. Или би повраћени заробљеници причали ропство своје у Турака. С побожним гнушањем слушали су најпре о безчашћењу хришћанских цркава и свештенства. Ритер Харф, који путоваше по Турској у 1496. причаше по Немачкој како Турци од хришћанских цркава граде „менажерије“ па у њима држе чудно звериње, лавове, слонове, газеле, дивље мачке, пацове, јежеве „ind ander seltzam deir allet an ketten gebunden“.[1] Важније је што овај хаџија прича да Турци скидају с хришћанских цркава звона па разбијају и лију у топове.[2] Турци се једнако спремаше; и Европи се ваљаде спремати.

[1] Pilgerfahrt de Ritters Ar. v. Harff in den Jahren 1496—1499. стр. 206.

[2] Исто дело стр. 211. вели „има у Цариграду једна велика зграда, пуна таког комаћа од разбијене звонади; кад се пошље војска у каку земљу, изда се заповест да сваки војник донесе кући један комад од каквог звона па се онда то трпа на гомилу.“ Овде да споменем како је ритер Харф можда први Немац, који је својим земљацима дао пробе српскога језика. Путујући мимо Далмацију а позније и кроз српске земље научио је неколике речи и разговоре, које у своме делу наводи.

Ево тог немачко-српског разговорника с краја 15-ог века: Slauennyske spraiche: crochya=broyt; vyno=wijn; voda=wasser; messo=vleysch; zere =kese; guska=eyn ganss; rijba=eyn vysch; kokoss=henne; scho=sals; bytte=drincken; jehe =essen; iachge=ey; potzgo=wyllen; gotzo=ja; netzgo =neyn; dobro=goyt; eslae=boese; chackauwe=waerafftlich; bomegist = geloegen; drevo=eyn schiff; schoffieck=eyn man; gotzpoda=eyn edelman; gena=eyn wijff; gostpotymbo=uns here got; wratze=der duuel; swyckga =eyn kerts; konege=eyn peert; besenitza=hauer; cerrest=heuwe; traba =strœ: benese=gelt; eslade=gulden; operate=wesschen; kosola=eyn hempt; spate=slæffen; mosse spate odij=moygen wir hie slæffen; dobro jutro =guden morgen; dobro wetzgijr=guden naicht; koliko vo=wat gylt dat; ja potzko kopita=ich will it gelden; kake te imi =wie heyscht dit; jeden, duwa, trij, tzettyr, pete, seest, sedam, oesham, debet, deschet, staet=hundert; gleden=dusent. стр. 64.

Digitized by Google

Овде нек ми је слободно уметнути неколико речи о једноме великом и знатном међуметку историјском, који како се мени чини још није узет по пуној његовој вредности у рачун историјски.

Данашњи свет дубоком захвалношћу признаје заслуге Грка бегунаца који у XV. веку спасоше ученост из Цариграда, што се већ није могао спасти, у Италију којој тек зарудела зора новога живота. Ту су последњи синови старе, изнемогле а сад већ турским синџиром оковане Византије предали млађаноме, снажноме, бујном народу аманет старога човечанства; ту су они на лепој земљи и под топлим небом италијанским положили темеље новој цивилизацији. Данашњи свет признаје то и сви ће нараштаји који доћу то признавати.

Али се није само неколико учених Грка с неколико списа на пергаменту спасло с балканскога полуострва.

(Продужиће се.)

ПРВА ЉУБАВ КАНОВИНА.

(Продужено.)

— Знам ја добро, драги оче, говораше кроз плач Марија, — да не ћу никад ни у пола толико бити срећна, ако што друго учиним. — Па онда савије руке оцу око врата и стаде му се умиљавати а сузе јој једнако речи прекидаху: — зар не воли баба више своју Марију? Зар да остави своје место?

— О, о, лудо, говораше отац. — Код мог ћеш Антонија ти бити много срећнија но овде код мене. Бићеш ти и после у мојој кући, само ако дође до тога. А што и не бисмо заједно живели?... Ти и твој муж, ја и Рафаило. Знаш ли, девојко, да ћеш ти бити некада жена највећег човека? По Антонијеву ће се имену, кажем ти, и овај век прозвати. Па да погледамо и с друге стране... он има пензију од млетачког сената скоро у хиљаду дуката, и то је само почетак. Нема му још двадесет и три године па има већ пензију од хиљаду дуката! Бићеш богата, можеш чинити добра, давати милостиње како ти је срцу воља, моје добро дете!

— Мени не треба богатства, одговори Марија плачући. — За што да се удајем? Зар нам није добро овако? А с господином Кановом ја не могу бити срећна, јер га не љубим.

— Не љубиш га! повиче Волпато планувши малко, — мог доброг Антонија не љубиш, мог вредног, мог ваљаног, мог смерног ђака не љубиш! А шта ти се не допада на њему? Је ли ти икад шта учинио?

Digitized by Google

— Није ништа, уздахну младо девојче. — Не сећам се да ми је икад ил' белу ил' црну проговорио. Али га ја онет не љубим.

— Е добро, кад се удаш, ти ћеш га љубити. Треба најпре да се за њ удаш, па ћеш се научити љубити га. Немој мучити, дете моје, свога оца; ћути, бићеш срећнија но што мислиш.

— Како могу бити срећна кад га не љубим?

— Не рекох ли ти, да ћеш га љубити кад се удаш? Свака добра жена љуби свог мужа. Немој ме мучити, Марија, буди паметна девојка као што си вазда била. Кажем ти, све је свршено. — И старац се врати у школу.

Марија оде у башту да се по вољи исплаче. У дну баште беше једно местанце спрам сунца; ту Рафаило сушаше обично своје лишкове. Да ли беше случајно или намерно... еле, Волпатова се ћерка унути к томе месту, седе на клупу, што беше испод борова и кипреса, па пусти сузама на вољу. Не потраја дуго, ал' се зачуше неки кораци и у часу пред њом беше млади Напуљац.

— Марија! повиче Рафаило, — ти плачеш! шта ти је било?

И седнувши поред ње ухвати је једном руком преко паса а другом је на прса притиште Марија му метну главу на прси и плакаше све јаче и јаче.

— Рафаило, говораше кроз плач, — отац ме обећао господину Антонију.

Млади Напуљац трже се и сав се у лицу промени.

— Антонију! прихвати и он. — Не, то не може бити.

— Ох, одговори Марија, — он је тврдо наумио, па не ће ништа ни да чује. Последње ми је речи рекао: „Све је свршено.“ Нема ту никаке помоћи.

— Никаке помоћи! одговори Морган: — све је свршено. Па и ти си пристала, је ли, Марија? Тако ме се лако одрече? Може бити, да волиш Антонија? Свак га воли: и не може човек никако да га не воли; и ја сам га волео баш до овог часа; али ако ми је тебе отео...

— Ох, Рафаило, видећеш да тога не ће бити. Никог другог до тебе не могу љубити.

— Добро, Марија, добро ће бити. Идем одмах к твом оцу; он воли Антонија али и мене воли. Мене је раније познао, ја сам старији ученик. Ја ћу му некад више осветлати образ но Антоније; јер ће Антоније сам за се да иде другим путем, а ја ћу да идем оним, којим ми је учитељ ишао. Марија, ала смо ми будале што смо крили своју љубав: требало је да смо давно још говорили оцу, па сад не би тога било. Он би ми обећао тако драговољно твоју руку као што је и Антонију и до

Digitized by Google

сада би ми била заручница, а може бити и жена. Али није доцкан, идем с места твом оцу.

Кад Рафаило оде, оста Волпатова ћерка мало мирнија. Морган појури у школу и затече сам г учитеља. Започне одмах, каже му, како се довољно воле он и Марија и замоли га да му да благослов.

Намршти се чело старцу.

— Не може бити, Рафаило, одговори старац, — јутрос сам је Антонију обећао.

— Антонију, учитељу? Марија не љуби Антонија!

— Он није томе крив, одговори Волпато, — а и она нема кога кривити већ себе саму.

— Ал' она не ће бити срећна, настави Рафаило; како ће бити срећна с човеком кога не љуби, а ја вам кажем, учитељу, да не ћете ни Антонија усрећити, што ћете му дати жену која га не љуби.

(Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

РАДЊА СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА.

На састанку одсека за науке историјске и државне који је био 9. Дек. 1865 примљена су дела: „Исторія народа окружія подринскогъ одъ 24. Септембра 1813. до конца 1834 године" Стојана Обрадовића председника суда у пензији, које је предато на преглед и оцену ред. члановима г. г. Милану Ђ. Миличевићу и Миловану Спасићу, и „Прилог к српској историји око 1790" ред. члана Стојана Новаковића, које је предато на преглед и оцену редов. члановима г. г. Јовану Мариновићу и Ј. Шафарику.

На састанку одбора, држаном 3. Јануара ове године читало се писмо г. др. Ђорђа Мушицког дописног члана друштвеног, писаног у Вроду 6 Дек. пр. год. председнику друштвеном, с којим се шаљу неки од заосталих рукописа владике Лукијана Мушицког. То су: белешке које се тичу граматике српске и словенске; библиографија и белешке за историју српске књижевности, описи књижевних старина по манастирима српским у Срему, Славонији, Бачкој и Банату побележени у 1810 и 1811 години; и разне историјске белешке. У г. др. Ђ. Мушицког налази се још рукописа Мушицкових; за ове се, међу тим, реши да се предаду одсецима на преглед и оцену. — Председник предложи да се изјави писмена захвалност г. Јосифу Јиречеку, што је издао на свет дело пок. П. Ј. Шафарика: „Geschichte der südslavischen Literatur." — и да се првоме збору предложи за дописног члана. — Г. Мих. Барловац шаље план и нацрт куће у којој је негда живео славни Доситије Обрадовић — израђен од г. Вуковића варошког инжинира, које се прими с хвалом. — Прочита се решење суда окр. Подринског да они који што имају тражити по тестаменту пок. Вука Ст. Караџића, чине то судским путем против покојниковог сина капетана г. Д. Караџића — и умоли се г. Ф. Христић да с другим православима да мишљење одбору хоће ли се друштво

Digitized by Google

упуштати у парницу. — Православна општина Дубровачка захвалила је, преко г. Филипа Христића на књигама посланим библиотеци Бошковића. — На молбу српске гимназијске омладине из Темишвара, којим је искала књиге друштвене, решено је да омладина означи лице коме ће се књиге послати, па ће се учинити по молби — Омладина босанска, која се учи у Ђакову, моли да јој се пошљу неповслани Гласници и књиге друштвене. — Г. архимандрит Сава преда некролог пок. Косте Бранковића, који ће се штампати у 19. књизи Гласника. — Секретар јавља за поклоне. Редовни члан. Ст. Новаковић послао је на поклон први течај од њега уређиване и издаване Виле, за 1865 год.; начелник санитетског одељења Ст. Милосављевић шаље ексемплар нове апотекарске таксе. закон о апотекама, настављење апотекарима и кратку фармакопеју.

---

* Изашли су „Скупљени списи Косте Руварца. Први део. Издао Ђ. Поповић. Нови Сад 1866. Печатња Игњата Фукса.“ мали формат, 469 стр. У ову свеску ушли су од списа покојнога К. Руварца, ови: Успомене из карловачкоћачког живота; — Саски дворац; — Верна Даница (недовршено); — Учитељева ћерка. Приповетка од Рикарда Кунша; — Карловачки ћак. Приповетка; — Двоје слепих. Новела Павла Хајза; — Колико се и како се до сада код нас са грчкога преводило; — Путовање у сремски манастир Раваницу. Успомена из ћачког живота; — Беседа на светога Саву; — О слову „ђ“; — Преодница; — Српске слике из Пеште; — Св. Андрија. Путописна цртица; — Лужички Срби у Саксонској; — Кратки нацрт повеснице словенског језика по Шлајхеру; — Значајност дубровачке књижевности. Напред је биографија покојникова од г. др. Јована Туромана.

* Изашао је: „(Јована Христић. б.рона Бартенштајна) Кратак извештај о стању расејаног многобројног илирског народа по цар. и крал. наследничким земљама. Превео Александар Сандић. 1866. Штампарија и издање јерменскога манастира у Бечу“ вел. 8. XXXII. 120 стр. Може се набавити у књижари Вел. Валожића. Имамо што топлије препоручити ову важну књигу. Ко зна од колике је важности покрет народни из јужних крајева даље на север у Угарску, из родних, жупних и обрађених планина у равнице, онда голе и пусте, тога ће доиста интересовати богата историјска грађа, коју нам ова књига изнесе на видело. Времена се мењају, а из дана у дан ова историјска питања долазе све у другојачију светлост. С тога нам је жао што уз књигу није све оно што јој је намењио био г. преводилац — јер смо изгубили још један пут оволико материјала који би тим драгоценији био, што бисмо га на једно место сакупљена имали. И то, без преговора, остаје на прекор нашем свету.

* Г. М. Ђ. Милићевић I класе секретар у мин. просвете и црквених дела објављује да ће издати књигу „Разматрања узр'ока величине Римљана и њиховог опадања“ од Монтескија — и позива на претплату. Књига ће изнети најмање 15 штампаних табака, изаћи ће до половине Априла и цена јој је 8 гр. чарш. Новци се шаљу г. М. Ђ. Милићевићу или, коме је наручније г. Ст. Раичевићу фактору штампарије. На десет претплатника даје се књига или цена њена, а ко скупи 20, добија две брошуре г. М. Ђ. Милићевића „Пороту“ и „Путничка писма.“ Нека је ова књига топло препоручена свакоме ко је рад што добро и корисно читати.

* Трошком државне штампарије изашла је „Српска стенографија од М. Миловука. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду 1866. го-

Digitized by Google

дине, у државној штампарији.“ I. вел. 8. 37 стр. са многим странама на камену резаним. Цена 6. гр.

* У државној штампарији наштампана је 3. и 4. свеска књиге друге од „Опште историје“ коју издаје професор велике школе г. П. С. Срећковић. У њојзи је 11 таб., познатога формата стр. 169—344. У овим свескама је: продужење атинске историје; установе грчке по којима су знали да су један народ; персијски и пелопонески рат; спартанско првенство итд. и надмоћство Маћедоније. Уједно јавља г. П. С. Срећковић да ће се цела његова Општа историја наштампати у 8 књига, од којих ће свака изаћи у више свезака. Ево тога распореда: I. Источни народи (наштампана је); II. Народи јелински (наштампане 1. 2. 3. 4. свеска); III. Римљани и суврамени им народи; IV. Народи средњега века до крсташких ратова; V. Народи средњега века од крсташких ратова до пропасти византијске државе, до пронађења Америке, штампе, барута итд.; VI. Историја народа до француске револуције (1789. год.); VII. Од 1789. до бечког конгреса (1815); и VIII. Од бечког конгреса до нашег времена.

* Књижара Вел. Валожића издаје: „Галерију знаменитих жена српских. I. Љубица Обреновићка. Од М. Розена.“ 8. 15 стр. То је прештампано из подлиска „Видова дана.“ Уз књижицу има и фотографисана слика кнегиње Љубице. Цена је 3 гр. чарш.

* Од 9. ов. м. почела је у Пешти излазити под уредништвом г. дра Светозара Милетића „Застава“ и изашло је већ неколико бројева. За Србију стаје „Застава“ 100 гр. на годину; претплату примају браћа Ђорђевићи у Београду.

* Г. Ф. Каниц, добар зналац јужнога словенства, а нарочито нас Срба, који је својим истраживањима и пословима у тој струци већ лепо име стекао, поднео је бечкој царској академији наука извештај о путовању које је чинио 1864 по јужној Србији и по северној Бугарској. Путник је осветлио голему важност проматраних крајева, у којима је римска варош Ниш (Naissus) и која ће можда постати још важнија линијама гвозденог пута у Цариград и у Солун. Из Ниша је г. Каниц и предузимао своја излетања у околину и његова истраживања уродиште богатом археологијском и географијском добићу, јер се он налазио на земљишту, на коме од 150 година није чико ништа научно радио. Између мноштва добивених резултата за археологију, нека је споменуто: како је г. Ф. Каниц пронашао до сад узалуд тражене остатке места рођења Костантина великог, старога Ниша, који је Атила разрушио, а Јустинијан на ново подигао. После је утврдио те се поуздано зна стари велики римски пут између Бугарке Мораве, Тимока и Дунава и осим тога је пронашао многе кастеле, куле, кунатила, гробове. Међу цртежима има много нацртаних српских и бугарских племићских и црквених грађевина Толико за сад. Нема сумње да ће и ово дело г. Каница бити важно за разне струке наше историје, — нека би само што пре света угледало. (Цукунфт.)

* Да учинимо кратак преглед од књижевне радње у Загребу. Г. Винко Саблар, врховни надзорник ћ. краљевске финансијске страже у покоју издаје „Мјестописни рјечник троједне краљевине.“ Ту ће бити побележена сва и најмања насељена места, знаменитија брда и долине, шпиље, воде, минерални извори, рудници, шуме, површина, број марве, некадашњи и садашњи споменици, историја градова и осталих знамепитијих места, речју све што је знатно у домовини. Књига ће бити велика 30 таб. а цена ће јој бити 3 фор. Нема сумње да би и нама било овако дело од превелике користи. Ако се не може нико подухва-

Digitized by Google

тити да изда такав топографски речник који би обухватао све српске земље, требало би да се изда такав речник за Србију. „Статистични речник Србије“ г. Ј. Гавриловића у многоме треба допуне а и нема га више. — Писарница сабора троједне краљевине позвала је на претплату саборскога дневника, који ће у свескама од 10 таб. (по 70 новч) излазити и разашиљати се. — „Учитељска задруга“ наумна је ове године издати „Књигу за младеж,“ коју ће уредити г. Људевит Модец и који је позвао књижевнике у помоћ. — у Карловцу почео је ове године излазити „Карловачки вјестник“, недељни лист, под уредништвом г. Људевита Томшића. — „Земљопис троједне краљевине“ од Марика изашао је и у другом издању. Врло га хвале листови загребачки.

* Књижара Вел. Валожића издала је „Најновији сановник по записима на гласу врачаре париске госпођице Ленормањ. У Београду у државној штампарији 1865.“ 8. 96 стр. Цена 4 гр. Не знамо кад ће један пут доћи и то срећно време да се из трошкова на књиге избрише трошак на сановнике и да сановника нестане из библиографијских спискова. Ухватиће души места ко се год потруди око тога — а има их много којима је баш дужност.

* Уредник „Руже“ г. М. Ђ. Ђелешевић, штампа у књигу „Рат низама“ роман од Мерија, писца француског. Књига ће бити велика 8 таб. Цена јој је 5 гр. (70 новч.)

„Видов дан“ јавља да је лане изашла у Чернигову књига од тамошњег архиепископа Филарета, под насловом: „Святые Южныхъ Славянъ“ у којој је „опытъ описанія жизни“ народних светаца српских и бугарских. У овом су одељењу само они свеци који долазе за месец Јануар и т. д. до краја Јунија. Има их на број двадесет и шест.

НЕКРОЛОГ.

Међу књижевницима, и то међу бољим књижевницима нашим и опет је један мање. У суботу 19. Фебруара освануо је мртав Дамјан Павловић. То јутро се убио из пушке. Покојнику истом беше настала 27 година.

Почевши радити у књижевности врло млад, урадио је доста; по својим песмама познат је свакоме. Прве су му песме излазиле још 1857 у „Седмици“ и од то доба нису прекидале јављати се у свима готово нашим књижевним часописима све до смрти. Последња песма, која је за његова живота угледала света — под насловом: Срце, душо! — изашла је у 6. бр. „Виле“ ове године. Осим расправа већих мањих и различита садржаја, расејаних по новинама, имамо од покојника превод Гетова „Торквата Таса“ (штампан 1864.) који је добио награду од фонда Илије М. Коларца. Осим тога ових дана почиње се штампати од њега „Популарна физика за гимназије“, коју је прегледала и одобрила школска комисија. На прегледању код школске комисије налази се „Практична геометрија за гимназије“ и осим тога оста иза покојника у рукопису: Бележникова кћер, новела из српскога живота; и преводи 1. Земља на којој живимо за који је превод министарство просвете одредило награде 12 дук. цес. 2. Гетова Ифигенија на Тавриј и; 3. Молијерова Женидба на силу. На послетку оставио је још једну свеску скупљених песама од 1856 и 1859.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 11. У Београду 13. Марта 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ **Стојан Новаковић.**

У црно море...

У црно море вечери тамне
Упада сунце, умреће дан, —
Њему ми следи пратилац сужањ
Мој поглед тежак, у тузи пран;
Ишчезли зраче са смртног ложа
Још светлост баца на зелен хум,
Ал' гробак мојих смрзлених нада
У мрак обук'о ледени ум.

На росној стази бурна живота
Расташе многи шарени цвет,
И врелих мисли — богата јата
По њима журно гоњаху лет,
Још крепке наде по омарама
Теретних дана сипаху хлад,
Па уз огрејак весеља, шале
Стваряху полет за сваки рад.

И срце моје грејa с' у жару,
На њ се осмева напредак драг,
Умиљат призор изгледа лепих
Дизаше с' пред њим, ведар и благ
И бистар ваздух појмова ведрих
Стварaше њему вечити дан,
Дебео сутон назадних мисли
Пред њиме стаја изрешетан.

И на тој златној живота стени
Чува га храбро стрмени зид,
Искреност моја невина, лепа,
Ка' младе моме позлаћен стид,

Гиздава цура, убава радост,
Мирисна цвећа сипаше слас',
Пловећ' на валу од мелодија
Што их извија славујев глас.

И бејах срећан, па ка' у снови
Слатки и драги пролезе дан
Посестра вила дава ми песму
Њезина друштва био сам члан
И ка' у грудма да ми се слег'о
Безброј-милина прозрачан слој
Јер ми је грло одушка била
Куд је излет'о тај лепопој.

Ал' цар царева, моћан тренутак,
У једном стику обори све
Живац живота докопа мучки
Гвозденом руком баци о тле
И ја се сврзах са светле стене,
Напретка мога скрха се крак,
Падох у бездан смртних руку
Заседе сунце — узе ме мрак.

Па у јазава празнини немој
Г'де и дах губи продрзљив шум,
У ниском куту снебивен стојим
Као на море бачени трун.
А око мене помрлих дражи
Голе костури, пепео, прах,
Кипови хладни жалости, ваја,
Кад их погледим, чисто ме страх!

Милорад П. Шапчанин.

Digitized by Google

Дијететни одломци

од

Милана Јовановића

IV.

Храна.

Кад засечемо буди који део нашег тела, приметићемо, да се из ране цеди крв, све више, што је ова пространија и дубља. Из дубоких рана може се излити сваколика крв што је у телу, и тада је рањеноме одузет главни услов живота; он слаби све више што више крви губи, на послетку престане и срце да куца, — он издише. Отуд можемо изводити, да је наше тело махом наквашено крвљу, која подстиче свуколику радњу у њему и одржава органски живот у целини.

Крв, полазећи од срца, кружи по целом телу тако, да допире све кроз мање и мање судове (артерије, дамаре) до његових крајних делова, а отуд прелази кроз танке, власасте цеви (капиларе) у друге слабије и на површини тела видљиве судове (вене, жиле) текући из њих све у дебље судове док се на послетку кроз највећи не излије опет у срце. Крв, која полази из срца кроз дамаре и долази до крајних телесних делова, разликује се од оне, која се враћа кроз жиле, својом отвореннјом бојом; али њезина главна разлика лежи у томе, што она носи у себи растворене све честице, од којих се образује наша телесна грађа. Она напротив, која се кроз жиле враћа срцу, угасита је и нема у себи производних (пластичних) делова; она их је раздала телу, док је достигла своју мету, а сада, враћајући се, носи у себи растворене оне делове, који су се у телу искварили животном радњом, да би се од чести у жлездама одлучили из крви и на разне путове истурили из тела, од чести прочистили у плућима.

Говорећи о ваздуху, поменули смо, да се то чишћење врши упливом кисеоника, који, са азотом смешан, сачињава главне ваздухове састојке. У плућима долази кисеоник у додир с крвљу, и ту се сједињава од чести с простим стихијама (угљеником) те их издисањем као излишне пзноси из тела, од чести са сложеним сједињењима, преобраћајући их у мокраћну киселину, која се у бубрезима одлучи из крви и кроз мокроводе, такође као непотребна, истура из тела.

Сједињење кисеоника с природним телима зове се у простом животу горење и труљење (у науци оксидовање). Горењем се обично умањавају делови горљивих тела и уз то се образује топлота. И крвна маса, оксидујући се у плућима, умањава се, а топлота — ми знамо из

Digitized by Google

искуства — појављује се у нама донде док дишемо, хоће рећи, док уносимо кисеоник у плућа, и бива све већа, што чешће дишемо. Оваква топлота, која се хемичним процесом образује у човечијем и животињском телу, зове се за то животињска (анимална) топлота.

Плућна радња има дакле да врши двострук задатак; први је, да чисти крв, други, да тим чишћењем образује у телу топлоту, потребну свеколиком органском развићу и одржању.

Из овога видимо још, да се крвна маса у нашем телу губи на два начина: артериозна крв губи своје пластичне делове таложећи их по целом телу и замењујући оне који су ту животном радњом потрошени, а у венозној крви изгори повећи део у плућима, те се отуд ветрењем и лучењем као непотребан истура из тела. Двоструки губитак овај, мора се наравно с поља допунити, да би животна радња текла својим природним током. Осећање у желудцу, које је нама свима познато под именом г л а д и, и које постаје драженьем желудачних нерва, опомениће нас свагда, кад је потреба, да се та мањина допуни. Тада уносимо у желудац различита тела, која су кадра да допуне ту мањину у крви, да би ова и даље могла вршити своју природну задаћу: укидати телу храну онда, кад је ово само иште, значило би смањавати крв, или обзирући се на следства, која отуд произаћи морају, (а та су непотпуно храњење оруђа у телу) слабити тело.

Ми морамо дакле периодично да уносимо храну у тело, као што морамо периодично да дишемо, само што су интервали у дисању неједнако краћи, но у храњењу: за један час, морамо одсеком 1500 пута да дахнемо а храну ћемо тек после више часова поновити.

Како храна има ту задаћу, да допуни животном радњом потресену крв, преобраћајући се од чести сама у крв, јасно је, да њени састојци постају по сварењу и крвни састојци, другим речма, да од нарави хране зависи нарав крви, од њене количине и крвна количина.

Органска и неорганска тела, која се могу растворити (сварити) у желудцу и цревима, и која садрже мање више оне исте стихије, које сачињавају природне састојке крви, називају се х р а н а. Ове стихије су: кисеоник, водоник, угљеник и азот[1] Видели смо већ један пут кисеоника у ваздуху, водоника у води, угљеника у угљеној киселини, азота на послетку у ваздуху. По томе могли бисмо мислити, да су ове нама познате стихије, овако подељене, кадре, да захране тело, што није: почем животињско тело не може из ових стихија да справља сложена органска сједињења, хоће рећи, да их преобраћа онако, како

[1] У науци зову се оне скупа о р г а н о п р о и з в о д н е за то што их има у сваком органском телу.

Digitized by Google

би се њима могло послужити за образовање своје грађе, која се у главноме састоји из хемичног сједињења ових четирију стихија, које се у простом животу зове беланце. Узимајући стихије беланцета из ваздуха, воде и угљене киселине, не ће се моћи ове четири стихије у нашем телу сјединити и произвести за његову грађу потребно беланце тело се њима само онда може послужити, ако су се ове стихије у биљци сјединиле и образовале потребна за наше тело сложена сједињења. Биљка је дакле посредујући члан животињског храњења; она би се могла сравнати са хемичном фабриком, у којој се справља материјал за животињску грађу из простих стихија, које она прима из ваздуха и земље, и које комбинује у сложена органска сједињења, да би се ова у оруђима за варење одлучила и животном силом претворила у животињску грађу.

Јер ова сједињења, пошто пређу у животињско тело, задрже у њему мање више своју првобитну нарав, за то се и налазе сваколика у животињском телу: и разлика њихова не односи се никако на каквоћу ових сједињења, већ на количоћу, хоће рећи: у животињском телу има више беланцета за то, што је за образовање сразмерно маленог тела његовог употребљена велика количоћа растиња. Хранио се дакле човек животињом или растињем, он добија свакако она сједињења, која су му потребна за справљање крви, само што ће их од животиње добити више но од биљке.

Тиме добија расправа о бољим и горим својствима једне и друге хране свој природни значај, који се оснива од чести и на искуству, да се човек може природно развијати и одржати искључиво једном или другом врстом хране. Познато је данас, да скоро сви народи у арктичном (хладном) појасу живе уз животињску храну; неки се хране поглавито рибом, као Камчадали, Алеути, Самоједи, Лапландези, Ескими, неки опет сухим месом од преживара, као староседеоци северне Америке (Индијанци). Напротив живе народи у тропским (жарким) појасима искључиво биљном храном, као Малајци, Хинди, Арапи, Мисирци, Абисинци, Црњаци, Мехиканци и Бразилијанци. Сваки од ових народа, знамо, да се природно развија и добро успева уза своју храну, а што се културе тиче, која по неким етнографима зависи од хране, то је познато, да су неки од ових поменутих северних и јужних народа стајали већ на високом ступњу културе; да поменемо само од првих Изландезе, који су се још у XI. веку одликовали својим вештинама, од других Ацтеке у жарком појасу Америке; — а последње време засведочило је, да су народи у централној Африци

Digitized by Google

тако исто поучљиви и пријемљиви за културу, као и њихови господари кавкаске расе.

Ако је дакле животињска храна задобила особиту вредност од данашњих јестаственика, (Молешот) томе је узрок посве прост и нараван. Прибори у животињском телу не разликују се никако од наших телесних прибора; они су по својим хемичним састојцима посве налик на крв, почем су се из крви образовали, а како се животињска крв опет ни у чем не разликује од човечије, разуме се да животињско тело може потпуно захранити човечије тело. С тога се и данас сматра животињска храна као најудеснија за човечије физично развиће.

С друге стране имала је биљна храна у свако доба своје заступнике (Коки, Уелис, Русо, Грехам), али ови не могаху убедити своје противнике донде, док нису основни хемични испити (од Либига и Мулдера) доказали, да су биљна тела тако исто способна да захране човека као и животињска, почем се у њима сложена органска сједињења ни у чем не разликују од оних која се налазе у животинском телу, да је биљно беланце, биљна сиревина и маст (уље) то исто, што и животињска.

Кад све ово скупа саберемо доћи ћемо до уверења, да и ако се не може порећи знаменити уплив хране онда, кад се оцењују физичне и моралне вредности појединих народа, ипак ови различити појави не зависе од нарави хране већ од њезиног употребљења а поглавито од њезине количине. Умерени Лакедемонци надвладали су своје душмане на истоку телесно и надмашили су их морално, а Ликург приписује то само изобиљу њихове хране, која их је ослабила и обезнаравила. Ови исти победитељи допадоше римског господарства онда кад су се Римљани одликовали својом простом храном и умереношћу. У оно доба храниште се Римљани скромним пултом (puls)[1] и јечменицом[2]. Да ли би се то догодило и онда, кад се овај прости римски обед (prandium) претвори у непрекидно благовање (tempestiva) који преобрати један снажан и племенит народ у слабомоћну руљу гњилих раскошника?!

(Продужиће се.)

---

[1] Смеса од брашна и воде кадшто и млека, која се и данас у неким српским племенима прави и зове цицвара.

[2] Јечменица се дуго још одржала у Римљана, али се касније храниште њоме само гладијатори, који се одликоваху великом телесном снагом и који се зато зваше hordeati (hordeum=јечам).

Digitized by Google

Поздрав мајци.

Ајде звуче, па се бори
Веран гласник срца мога,
Без притворства искрен, збори,
Нит' се стиди од икога!
Ако ли те ко укори,
Спомени се рода свога!
Па певајућ' песму ову
Поздрав' мајку песникову.

Пратиће те чежња мила.
Пратиће те љубав моја;
Та добићеш лака крила,
Истина ће бити твоја
Другарица увек мила!
Осећања без покоја
Пратиће те преко света,
К завичају првих лета!

Најлепше ћеш видет' стране,
— Брда, поља и дубраве —
Где проведох младе, дане
И детиње све забаве!
Ах ко неће да уздане
Кад помисли на убаве
И невине оне среће,
Којих више постић' неће?!

Сваки извор тамо зборн
Чудновату басну неку; —
У планинској пустој гори
И камен ти у одјеку
Бајним гласом одговори,
А уз поток и уз реку
Ливаде се цветне шире
Дајућ' хладу миомире.

Тамо ће те мајка срести!
— Слободно се к њој одважи!
Милостиво прима вести,
А од твојих нема дражих.
У дом ће те чист увести,
А ти њојзи смерно кажи:
Да те њена љубав мила
Вако певат' научила.

Увијек се срце сећа,
Гласа твога, мајко мила!

Минула га давно срећа,
Ал' не мину блага сила!
Што ју и сад још осећа
У спомену, да је била
Љубав твоја нежна, света
Што запева крај детета.

Љубав, милост, свака нега
Једино су твоји дари;
А свој живот пре од свега
Срце теби благодари!
Што је света круг обсега'
И чем' сунце с неба жари,
Спрам љубави твоје вреди
Жалца којим пчела зледи.

Свет је пчела с капљом меда,
И њен жалац отровани
На мед мами, а све гледа
Да са љутим жалцем рани;
Воли, да се смрти преда
Но да другом мед сахрани:
То је вредност сваколичка,
И најлепша светска слика.

Само твоја љубав стоји,
Слатка мајко! — увек иста;
Па ми душу вером поји,
А разуму јасно блиста,
Осећања, слашћу гоји,
И остаје при том чиста
Без преваре, без промене, —
Цвет из раја, што не вене.

О љубави узвишена
Изнад целог овог света!
Ти у себи савршена
Цветаш зими, к'о сред лета;
Не харче те зла времена
Нит' мраз љути теби смета:
Да мирисом душу кадиш
И да слашћу срце сладиш!

Ти си дивна рајска ружа,
Па ћеш славна увек цвасти!
Само твоја милост пружа
Обилате здраве сласти,

Digitized by Google

Које никад још не с'ужа.
Племенитих пуна страсти;
Увијек си млада, бујна, —
Као блага зора рујна!

Ти у твоме жару свету,
Жртвујућ' се са свим цела,
Не осећаш своју штету!
Сред погибли храбра, смела,
За спас своме љубимчету
И живот би дати хтела,
Не што хвалу, славу волиш
Већ да жару свом одолиш!

Ти си, мајко! ступ небеса, —
Помоћница господ-бога!
Твоја љубав сва чудеса
Овог света широкога
Надмашује са уреса
Крепка, чиста бића свога:
Јер је твоја тврда вера
Много чишћа од бисера!

Ти си звезда — сунце благо,
Увек топло без промене!
Облак, магла, што му драго
Испред тебе само сене; —
Мрак те никад није смаг'о,
Нит' те време с места крене:
Ти свој закон себи дајеш,
Те из себе собом сјајеш!

Светлост твоја блиско сјаје,
Ал' не пече, нити слепи;
Твоја луча благо траје,
Па с тог' увек само крепи;
Мраза, зиме свуд нестаје
Испред твојих жрака лепих:
Од кад земља небо памти,
Благ јој плам из тебе пламти.

О бистрино, боје бајне,
У теби се све огледа,
Што врлине чрезвичајне
Без икаква храни вреда! —
Најсветије своје тајне
Бог је теби мајко, преда':
Да по теби очитује
Што природа тајне снује!

На земљи си бор зелени
Над извором бистре воде,
Биљни струци, у вијени
Уз стабло ти, цвећем плоде,
А лахори ослађени
Око тебе лепо годе:
То и више, мајко мила,
Твоја ми је љубав била.

Најслађа ти песма за то,
И најлепша бисер-круна;
Мирис-цвеће одабрато
Са повесмом златног' руна
У вијенац савијато
Буди почаст непотпуна!
А тек горе на небеси,
Бог ће тебе да уреси!

Недељко.

ПРВА ЉУБАВ КАПОВИЋА.

(Продужење.)

— Diavolo! одговори старац нестрпљиво, — опет ми почеше пунити уши с њином љубављу. Бих се заклео, да младићи и девојке сви по једном гласу певају. „Ја не љубим Антонија“ говори једна. „Она не љуби Антонија“ говори други. „Како ћу бити срећна с човеком кога не љубим?“ опет вели једна. „Како ће бити срећна с човеком кога не љуби?“ одзове се други. Е молим вас, Рафаило, није ли то и сувише

Digitized by Google

да се паметном човеку мозак заврне? Кажем вам што сам отоич и мојој кћери рекао: она ће га љубити кад се за њ уда.

— Али она мене љуби, одговори Напуљац не попуштајући, — и ја њу. Ми се волимо, мајестро; убићете и мене и њу, ако нас раставите. Видите, мајсторе, ја сам се одавна хвалио како ћу се с вама опрштељити — т. ј. да заједно проведемо ово живота што нам остаје. Увек сам смишљао како ћу да се сместим у Риму. Знам да ћу некад бити од првих живих вештака у својој струци; и ви сте ми говорили, а и ја осећам, и нешто ми још вели. Шта нам смета да ја и стари мој учитељ не живимо у задрузи, да смо једна породица, и за што да му не будем син и у љубави, кад ме је узео за сина у својој вештини? Антоније, мајсторе, Антоније ће бити велики човек, али не ће с вама радити. Он је другу стазу изабрао. Сав му је свет у Риму. Ако му дате своју ћерку, изгубићете и њу и њега; ако је мени дате, бићемо обоје до смрти код вас.

— Не могу, говораше Волпато, — дао сам реч своју, а што рекох, не порекох. Да си у мене искао Марију прошле недеље или јуче, дао бих ти је радо, јер ја волим тебе, као што знаш ваљда, — е, али сам дао реч Антонију.

— Да је Антоније хтео вас узети, мајсторе, могли бисте му у тврдо обрећи, нико вам не би рекао ни беле ни црне. А зар се нема Марије питати, кад се ради о њој и њеној удадби? Не ћете ваљда дати њену руку док она не пристане? То би било више него што вам даје права и Бог и природа. Ваљда је не ћете убити и отимати од онога кога она љуби, па да је дате другом кога не љуби? Била би и грехота и страхота, да то учините!

— О, велики Јупитере! стаде се старац у очајању вајкати, — колико ми јадне уши морају слушати о тој љубави. Ама тај свет и не зна о другом чему говорити? Што год хоће да кажу, где год се хоће да правдају, у њих нема другог одговора до „љубав! љубав!“ и кад тако одговоре, мисле све је свршено.

— Не треба, мајсторе, дозивати мирног Јупитера, рече Рафаило смешећи се, — бољи ће нам за сад бити Амор и, ако појете не лажу, у слепог су детета јаче стреле од громовникових бура. Било је, мајсторе, некад време, кад је „љубав! љубав“ била свему одговор, што сте хтели казати и негде се оправдати и свему што је било по вашем разуму. Сетите се тога доба и сажалите се на оне који су сад оно, што ви бејасте.

— А зар да се не сажалим на мог јадног Антонија? Зар ће он једини бити, из чијих уста не ће полетети тужба што ником не ваљди: „љубав! љубав!“ Добро, казаћу ти шта ћу да чиним и ако ни сам не

Digitized by Google

знам да не ћу тим нарушити своју веру. Вас ћете двојица — ти и Антоније — сликати Марију, па ко је најбоље наслика, његова ће бити. И још нешто да ти кажем, она ће сама пресуђивати. Мислим, да ћеш се тиме задовољити, Рафаило. Ја те љубим, не треба да ти о томе говорим.... и врло би ми мило било да живимо у задруви. Ти си ми, као што рече, син у вештини, и некад ће свет старог Волпата звати учитељем Рафаила Моргана а нико може бити не ће ни питати, да ли је Канова код њега и две лекције учио. Али више, него што рекох, не могу учинити.

— Ја сам задовољан, мајсторе, и не тражим више.

— Не уздај се у се баш тако јако, момче! Марија те може љубити, као што велиш, али немој мислити, да ће она за то пресудити теби по атеру. Она је вештаково дете, па не ће за рђав лик казати да је добар, нити опет за добар да је рђав.... вала не ће ни за љубав тих твојих коврчица, ни за љубав тих широких плећа, ти фландриски Херкуле!

— Зар сам ја Херкул, мајсторе? Е, кад је тако, онда ми још пре Хеба мора бити другарица, рече Рафаило, па похита радостан да каже Марији шта је отац наумио.

Сутра дан приповеди Волпато младом скултору, да му је Напуљац такмац у љубави, али му не каза, да Марија Рафаила љуби. Њему су мили, говораше старац, једнако и Антоније и Рафаило, једнако му се допада њихова љубав према Марији и радо би обојици обећао да ће им се жеље испунити. Али опет није крио да би Марију пре дао Антонију но старијем свом ђаку. Разложи по том Канови каку је цену одредио за Маријину руку и Канова с места приста, не рекавши ни једне што старац пореч своје обећање, јер беше врло племенит и смеран у свачему где се тицаше његових личних права. Требало је да одмах почну радити: уговоре да лепотица што их завади на изменце седи и једном и другом просиоцу да је насликају, и за први дан паде коцка на нашег Антонија.

Канови срце уздрхта, те му рука не може да држи тврдо кичицу; он седне пред платно на које хтеде снимити лице Марије Волпатове. Кичица му се тресаше међу слабим прстима; још није никад код Волпата рђаво штогод израдио а данас му се учини као да га је изневерило све што је стекао од како је Рим познао. Повлаци му беху искривудани, непостојани; не могаше се више поуздати у своју руку. Никако не ће оно лице, што снимаше, на платну да изађе; не беше му по вољи ни једна линија што је повлачаше: учини му се као да га је одбегла она сила да нацрта и налик штогод. Може бити не беше

Digitized by Google

у њега наклоности ка лепој седелици, може бити није се хтела поклонити његову труду. На сваки начин у оним величанственим цртама лица не беше никакве искре живота; јест истина — била је сниљена она безазлена она невиђена лепота — ама то беше лепота без душе. Куд год погледа, свуд се огледаше непажња, зловољност и немарност; очи му се узверале, не верују саме себи. Могаше се опазити да су и веђе и образи промењени; Волпатова ћерка не могаше отрпети ни десет минута у једном положењу; час беше расејана, час ћипаше, мргођаше се зловољно и час опет уздисаше... види се баш како јој је мука што седи јадном нашем Антонију! понекад се на њену лицу огледаше презирање и злурадост и вештак се чисто згрози кад је таку погледа на свом платну. О замазиваше линије што посташе са зле воље лепог непријатеља, о поправљаше их опет; а кад изиђе цело лице на платну, би се заклео да га је луд радио. А зар се треба чудити што је малаксао Волпатов ученик, та видите да му је залуду сав труд да покупи црте с тога лица што се тако вечно мења? Испрва мишљаше, да је он сиромах крив, да га је оставио његов ђеније и силна га горчина обузе кад му кроз главу прође она стара сумња о своме позиву. Али брзо смотри да је Марија наумила, да га тако збуњује и с права пута одводи. — Не ће да је ја насликам, мишљаше у себи, и та му мисао паде на срце још теже но она прва која се испред ове уклонила. Њеној намери не беше ништа повољније, но да опази Канова ту намеру, јер би њој најмилије било да он пропадне, — и та га сумња јако потресе, рука му ослаби и у очајању баци кичицу. Марија беше слободна.

Тако је то пролазило више пута, док се Антонијева душа не разболи са узалуднога посла. О како беше друкчија седелица у Рафаила Моргана! и како лепо он вршаше свој посао, јер му све беше на руци! Не марећи за то што је Канова био бољи сликар од њега, он се радоваше неоцењивој својој користи, што се лепо договорио с девојком коју сада сликаше. Као сликарево дете, прозирући у његове намере, познавајући и испуњавајући му жеље његове и храбрећи га својим умиљатим осмехом — Марија потпомагаше свога Рафаила, као што му је такмаца мучила и једнако му сметала. Овом приликом добро дође Рафаилу весело поуздање у се — такав вам је сваки Напуљац. — Он је гледаше погледом најватреније страсти а и из њених очију огањ севаше; скидаше црту по црту своје драге и у час се указа на платну, у верној слици, лице Маријино,—ал' што ће му ту, кад се она у његову срцу сјајније огледа?!

(Свршиће се.)

Digitized by Google

Куд сам заш'о?

Боже, Боже куд сам заш'о,
Дивним вртом твога света,
О па што сам стао тужан
А крај једног само цвета?

Та зар један не знам више
Сваком цветку песму дати,
Зар ће један цветак само
Моме срцу мирисати?

Ај та, прођ' ћу вртом целим,
Пропевају свему цвећу,
Бићу славуј врта целог,
Мали цврчак не ћу, не ћу!

И. Ђ.

Ускоци и Гутенберг савезници.

ПОГЛЕД НА XVI. ВЕК ОД ЧЕД. МИЈАТОВИЋА.

(Продужено и свршено.)

Колико ли је њих витезова с мачем о бедрима с бујним жељама у срцу а тешком мишљу на озбиљном челу походило Италију? Још старац Бранковић поче да обилази стране земље радећи против Турака. Позније, кад неста средине у српским земљама и особито кад издахну Скендербег, знатније властелинске породице навалише у Италију. Ту особито да споменемо Анђеловиће, Кастриотиће, Црнојевиће — три знатне куће које ће на сву прилику бити тек гране једне старе велике куће.[1] Осим тога многи је од оне властеле босанске и херцеговачке, што стече грађанских права у Дубровнику и Млецима, на сву прилику послужио се тим правом па пребегао Дубровнику и Млецима. Може бити да су Ускоци постали тек тако што народ виде где знатније куће властелинске потекоше Италији, па онда и сам потече у Далмацију, да ту, заклоњен на боковима Угарском и Италијом, ради противу Турака. Свакојако изван сваке је сумње да је у почетку XVI века на земљи коју је млетачка република а тако исто и на земљи коју је угарска круна држала, било много наших емиграната — Ускока, и изван сваке је сумње да се њима најпре Млеци, а после Аустрија слу-

[1] У једном родослову маркиза де Сент-Анж (Анђеловића) који сам на библиотеци линиског универзитета видео, показује се како Анђеловићи воде порекло своје од цара Ангела Комнена. а у реду потомака помиње се и Кастриота. У „il campidoglio veneto“, (рукопис библиотеке св. Марка у Млецима, који спомиње Стиглиц у своме делу: „Ein Besuch auf Montenegro“ 1844.) стоји: „Hebbe la famiglia Cernovichio communi li natati con li Castrioti, Ducagini e Cosazza, come prova Gis. Andrea Angelo Flavio Comneno nelle sue Genealogie facendoli tutti derivare dall' imperiale ceppo Comneno.“

Digitized by Google

жила против Турака.[1] На сву прилику биће, да се ратоборно расположење духова у Млецима у првим десетинама XVI. века има у неколико приписати Ускоцима властелима, као што је историјски факт да Млеци, тражећи да одрже мир с Турцима, у исто време прекидају све с Ускоцима и показују им се непријатељски.[2] Тако нема сумње да је један део наше народне емиграције пред крај XVI. века радио у Риму, који је онда био, како ту скоро један енглески лист рече, међународни министар, први министар свима дворовима европским — да подигне сложно на Турке све хришћанство. Задарски архибискуп Минућ, који је онда баш био секретар папе Климентије VIII. па као такав имао велика удела у радњи коју поменух, али који, много хладнији него Далматинци у Риму, мисли да није тако лако истерати Турке са свим, па планове наше емиграције називље сновима и претераностима, архибискуп Минућ има мало али знатних бележака о плановима оних људи.[3]

Каку су ролу посебице имали властели Ускоци, за данас још не знамо јасно. Њихов рад, особито у почетку, без сумње је имао великог значаја. Позније се они губе а само народ остаје да сам ради. Велике властелинске породице по социјалноме положају своме, по изображењу своме, понајпре могу прећи у космополитизам. Анђеловићи једни служише папи[4] други француском витешком краљу Фрању I. и француска аристократија поноси се што у својим редовима има Анђеловиће, властелу која води порекло од Комнена (вид. Генеалогију Маркиза де сент-Анж.) С Кастриотићевом линијом не знамо шта би. Наши Црнојевићи до половине XVII. века (1664) заузимљу у млетачкоме друштву положај пун значаја. Преко жена дошли су у тесну свезу с најзнатнијим породицама млетачким, какве су Орио, Ерицо, Контарин. Сестра последњега Црнојевића удала се у кућу Делфина. Пред крај XVI. века још се Петар Црнојевић зове „Дука и кнез од Жабљака, Задримља, (Xadrime), Егине и других.“ У 1578. тај исти Петар подигао је у Падови,

[1] Вид. „Historia degli Uscochi, scritta da Minucio Minuci, arcivescovo di Zara, e continuato dal P. M. Pavlo..... in Venetia 1683. (Чит. о томе чланак г. Ч. М. који излази у „Матици.“ У.)

[2] Потврде томе у поменутом делу и скоро у свакој историји млетачке републике где се говори како је гањала Ускоке. Ово гањање Ускока и штета коју они опет почињше стала је Млетке до 20 милиона дуката. Вид. D. Urquhart Esop, Geist des Orients, Stuttg. 1839, стр. 138.

[3] Види поменуто дело.

[4] Још у половини XV. века архибискуп драчки, позније кардинал, посланик папин Скендербегу и саветник овоме био је Павао Анђеловић. Histoire de Georges Castriot, par Jacques de Lavardin. Paris, последње издање од 1597 стр. 445, 471 ин. в. Јероним Анђеловић пред крај XVI. века носи у Млецима титулу „кнез од Тесалије, дука и кнез од Дриваста и др.“ Вид. посвета дела Сансовинова „Historia universale.“

Digitized by Google

вароши с најславнијим универзитетом онога века, ученога Тиберија Дечана „јавнога лектора“, у ред витезова св. Ђурђа.[1]

Али како му драго да је слаб био успех наше емиграције, опет се утицање њезино на радњу против Турака мислим не може порицати. Да су наши бегунци само подхрањивали онај утисак што су га Турци сами собом на Европу чинили, опет би историји ваљало узети то у рачун кад хоће да покаже оне моменте, којима су заједничке и следице сузбијање Турака.

А Турци доиста учинише на Европу утисак који се данас већ лако описати не може. Није прошло ни 70 година како паде Цариград, а велики везир разапе чадорове испред Беча. Тада узбуњеност, раздраженост и страх Европе достиже највећи ступањ. Цела је Европа тако рећи дању говорила о Турцима а ноћу снивала о њима. Турци су се уплетали у разговор на пријатељским састанцима и у проповед с предикаонице. Вишом инспирацијом задахнути живописци гледали су да бојама испишу најсвечанији тренутак целе васељене — али испод кичице вештакове излазе те се гомилају око крста, на коме је Исус разапет, некаки чудни људи јастребаста носа и мучна погледа, с кривим сабљама о бедрима и чудноватом неком каном што се назад половином превила — нису то више Јевреји фарисеји ни римски војници, што Христа разапињу, него Турци и султанови Јаничари.[2] Па онда тек што се изналазак Гутенбергов показао да може човечанству да служи, а то га прилике онога времена позваше у ред бораца.

И доиста нама Србима на по се, а целоме човечанству у опште, нико није већма помогао него стари Гутенберг. Утицај штампе XVI. века, ма да је она онако млада била, још се не оцењује колико је она заслужила. А не би тешко било доказати да се у XVIII. и XIX. веку скупа није толико штампало књига и брошира о Турцима као у XVI. и XVII. веку. Проповедници штампаше своје беседе противу Турака, други људи штампаше извештаје своје, праве „новине“ о варварству неверника,[3] дипломати и ђенерали штампом казиваше како мисле

[1] Ово је све по поменутоме рукопису „il Campidoglio veneto“, који Стиглиц наводи а налази се у библиотеци св. Марка под fol. class. VII. Cod. XV. XVIII. По овоме је делу грб Црнојевића златан двоглави орао у црвеноме пољу.

[2] У Минхенској старој пинакотеци, у собама немачког живописа средњега века, може се на више икона ово опазити. Овамо можда иде што се и на италијанским иконама XVI. века често виђају личности с турбанима и чалмама. На срећу је ова опет естетичнија него јаничарска капа.

[3] Често по три четири листића о томе шта се чуло о Турцима штампало се па се то звало „релација.“ Особито је у XVII. веку много таких релација.

Digitized by Google

шта ваља радити да се Турци одбију и прогнају. Ево, да виде читаоци наши како се штампа живо подигла на Турке, да наведем нека дела која сам на државној библиотеци у Минхену видео или себи прибележио да их узмем да прегледам па с оскудице времена то не учиних.

Thegliatius (Steph.) Sermo contra Turcorum persecutionem I480. штампано.
Libellus de Thurciae Destructione, 1498.
Bando, de Principii christiani contra Turcos 1518.
Consultationes pro expeditione contr· Turcarum 1518.
Vitellius Erasmus, Oratio 1518.
Rich. Bartholinus, Oratio contra Turcos 1518.
Ladislaus de Macedonia, Pro Expeditione in Turcos.
Ladisl. de Macedonia, Pro Hungariset Slavis 1530.
Auschlag wider den Türken. 1518.
Sendbrief Hilf gegen türkish Tyranei betreffeud.
Ressario, Contra Turcos exhortatio 1530.
Auszug eines Briefes aus Türkei was das türkicke Regiment sey 1547.
Fr. v. Frangepan Oracio an R. R.
Ordnung zu Ofen wider Türken (по свој прилици с краја XVII. века).

Извештаја и релација о појединим догађајима има много: ја наводим само неколико:

Copey wie Solıman ohne Weissenburg kommen 1532.
Heerzug ohne Weissenburg 1536.
Jurischits, der Türken Belagerung der Stadt Gunsz.
Aussagen eines Ratzen welcher von den Türken gefangen, 1683.
Bericht dessen was bei Eroberung v. Griechich Weissenburg passirt 1688.
Оваких извештаја има шест у библиотеци Минхенској.
Relation von den kays. Waffen in Servia.
Nachricht v. Passirurg der Donau.

После има још једно 11 или 12 релација које казују шта се кад догађало при опсади Београда 1688.

Па онда ваља само изнаћи колико путописа, колико историја, колико турских кроника није наштампано у оно време? Поменућу само колико важних ствари има у Курипешићеву путу у Цариград (Reise gen Constantinopolim 1530) који не само живо описује невољу, која је притисла српске земље и казује како се народ нада да ће се избавити.[1] Тако и у „Heinrichs Hern v. Lichtenstein Reysz auff Constantinopel" од 1584 има по нека белешка о стању наше земље а свакојако казивање како су Турци насилници. Од толиких кроника, у којима се врло често уз име кнеза Лазара помене и име Марка Краљевића као „краља бугарског",[2] навешћу овде само „Neuwe Chronica türkischer Nation, von

[1] Штампан је српски превод овога пута у „Видову Дану" 1863.

[2] Тако: Chronica Turcica, Francfurt 1664, III. део гл. 5; Turkishen Staats und Regiments Beschreibung гл. I. стр 3. оригинал италијански штампан 1646. у Луцерни.

Digitized by Google

Turken selbs beschrieben, volgenots gemehrt von Haus Lewenklaw, Frankfurt 1590." Каже да је те турске кронике донео Јероним Бекен у 1551. из Турске. У регистру оних извора којима се служио стоје и ова имена: Georgius Rusticus Illyrius manuscript; Georgius Rachovinius Ungar. manusc. Од 1591 има од истога Леванклава Historiae musulmanae Turcorum у којој има кратка генеалогија „Vulc—ogliorum et Laz—ogliorum, Serviae Despotorum (стр. 17). Осим ње заслужује да се спомене Сансовиново дело „Historia universale de' Turchi" штампано у Млецима први пут у 1560 (ако нема које и пре) а излазило је до 1654. год. у седам разних издања. Знатно је оно већ и по томе што је једноме Анђеловићу „Дуци и кнезу од Дриваста и др." посвећено, а после што је оно скуп 25 разних дела о Турцима, међу њима „славног дела Скендербегова" од непознатога писца и „опсада Скадра" од Марина Барлете.

Знатнија дела која су хтела да покажу Европи шта су Турци још су и ово: Postellus: De la Republique des Turcs, 1560; Werner Bericht v. jetzigen türk. Imperio 1579; Bry, Acta Mehmedi, 1597; Gaudier Annales Sultanorum 1595; Reusnerus (Nicol) Epistolarum turcicarum libri V, 1598.[1]

Како је свакоме стало било да позна Турке, то се најбоље види из тога што су се мало већа дела о Турцима и ратовима с Турцима радо и јако читала. Од дела Вартоломије Ђорђевића „De Turcarum moribus" штампанога у Антверпну год. 1553. имамо још издавања од године 1555, 1558, 1567, 1578 — дакле у 25 година пет издања.[2]

Марина Барлете Скадранина дело „De vita et gestis Scanderbegii" штампано је такође у више пута и преведено на све језике европске. Мени су позната два немачка издања, једно од 1533. а друго од 1577. два латинска једно 1537, друго 1578, једно француско од 1576. (превео Делаварден). Кад је први пут штампано, за сад не знам, али биће да је врло рано штампано и то у Млецима, где је и његово друго дело „De obsidione Scodronensi" изашло у год 1504.

Ко прати развитак ове књижевне агитације против Турака, тај ће за цело опазити да се по духу, по мислима и осећању могу разлико-

---

[1] У овоме делу има кореспонденција Скандербегова с краљевима угарским и неапољским, и писма турских султана.

[2] Овај је Ђорђевић осим поменутог дела писао још и „De Turcarum ritu et ceremonio" у Антверпну 1544, — дакле једну годину старијег од оног париског издања од 1545. које пок. Шафарик наводи у својој историји српске литературе. После је дело његово „Libellus res turcarum brevi tradens, 1552; па онда и „De afflictione sul Turcae tributo viventium Christianorum."

Digitized by Google

вати два периода ове особите књижевности. Најпре је превлађивао страх и непоуздање, више се народ раздражује да од драге воље гине, да устаје да се бије на већ шта Бог даде. Ово је све тако док не одбише Турке од Беча а онда на један пут у место старих, дугачких и готово побожних наслова изађе књижица којој је само ово натпис: „Soliman, du Bluthund, wie ist dir zu Muth?“ штампано у Бечу 1530. Од тог тренутка већ друкчији дух веје. Шта више, у год. 1597. већ штампа Давид Херлиције књигу „von des türk. Reichs Untergang“, „о пропасти турског царства.“ У 1622. Ахам. Туралај штампа дело: „Weissagung von dem Fall des Ottomanich. Reichs“, „Пророштво о паду отоманског царства.“

Онда се већ све јаче пробуђује интерес и за народе хришћанске у Турској. Которски властелин Болица даје нам за год. 1604.[1] читав статистични опис Црне Горе. Има, вели, 5 нахија, 90 села, 3524 куће, 8027 људи за бој, међу њима 800—1000 људи с пушкама, а други носе сабљу, штит и копље. У делу „Chronica Turcica“ (Франкфурт 1664) у додатку гл. VI. предлаже се како да се Турци истерају па се особито узда у Црногорце о којима мисле да би могли дати 15 хиљада војника.

На послетку да поменемо дело Александра Маћедонца (Scritture di Allessandro Macedonio 1618.) који је рад да побуди европске владаре да ударе на Турке. Вели како у Србији и Бугарској живи најлепши народ, људи висока стаса, вредни оружја, ма да сада само тојаге носити смеју; [illegible] су, мила им је част, поуздани су и постојани, и пуни су жудње [illegible]терају непријатеља с господарства.[2]

[1] Вид. Стиглицово поменуто дело.

[2] Стиглиц XLVI.

☞ Г. г. претплатницима, који су на страни а истиче им рок претплати с концем овога месеца, време је да се почну старати да претплату за времена понове, како им се шиљање не би прекидало. Од уредништва се не може никоме шиљати лист без поновљене претплате.

Листова од почетка овога течаја имамо свију. Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити или у уредништву или код г. Ст. Раичевића фактора држ. штампарије. Скупљачима претплатника поклања се на седам лист (или новци за њ.)

Од лањске године имамо потпуних ексемплара. Цена је за Србију 60 гр. чар. а за Аустрију с поштарином 6 фор. а. вр.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 12. У Београду 20. Марта 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

НОЋ.

Приповетка од Радмила.

—

Као сиви соко дизао се некад на врх једне стене градић, крај кога кад сад прођеш и нехотице се сетиш — прошлих дана.

Још од ваjкада прича се на ломним зидинама срушена градића, да су у околини живеле две породице, које су крвљу и осветом записале дубок спомен млађем нараштају.

Те две породице биле су Влатковићи и Тврtковићи, властела. Они су често крвави бој међу собом заметали, отимајући се око села и земаља — а крв једноверне браће лила се по земљи за коју су се тукли.... Тако трајаше та крвина између њих, док Тврtковићи не изумреше или док не оста од њих само један изданак, само једна клица њихова витешка духа... и то је био син Тврtковићев Љубиша!

Још за малена учио га је седи бабо да стреља сокола под облаком, научио га је да крв своју лије за благо отаџбине, а на самртној постељи рекао му је: „Чувај се, синко, Влатковића, они су нам непријатељи...“ Не прође дуго а преко ломних брда заjечa клик, заjечa убојита труба што јунаке на одбрану отаџбине зове....

Властела се купише у зборове, махнуше се у тај мах међусобне распре, и полетеше сви скупа у љути бој... И Љубиша оде и на скоро га дичаше свилена застава — он је био заставник... Усред звизге отрованих стрела вила се застава његова... око непријатељско вребало је да заставнику избије заставу из руке... али осим стрела и ока непријатељског вребаше га још једно око, које се запламте кад виде да се Тврtковићи на ново дижу, да са Љубишиног чела на ново сину име њихово, за које је оно држало да је за вавек пропало... То око било је Влатковићево, који се заклео пепелом старих својих да ће се ма

Digitized by Google

најмлађем Тврtковићу осветити—јер га је Тврtковић увредио, отео му земље, порушио дворе, па и сам он дрхтао је пред јунаком. Од чете Влатковићеве био је Љубиша вребан, јер је ту било најбоље прилике да Љубише нестане....

*

Из боја се враћају јунаци — испод куле Влатковићеве диже се прамен магле а из магле искрснуше витезови и већ се уз брег пењаше кули, док сунце потоњим зраком удараше у прозоре од куле. Вечерња тишина чудно је доликовала овој немој чети што бејаше пристала за седим Влатковићем. Сви су ћутали, ваљда за то што је вођ рањен био, оли што су знали ћуд његову...

Већ су се горе испели и на мах одјахаше бојне коње. — Влатко пође путем што дворима његовим води; у лицу је био блед; из ране што је на десној руци имаше много је крви истекло — а далеки пут уморио је убојника — јер никога није било да му ране привија — а сад је у дворима својим, сад ће га лепо његово јединче дочекати....

На прагу дочека га лепа јединица његова, пољуби смерно у руку баба свога — а он јој врати поздрав, али с намрштеним челом, јер готово никад весео се осмех не нашали да и преко његова чела прелети — он је само знао крв и нож шта је. — Народ га је добро памтио што је много мука од њега трпео — а и лепа шћерца је доста сузâ пролила са нарави његове....

Осим Марице, шћери своје, Влатко никог више није имао, или бар имати није хтео, јер је једног сина од себе одагнао што некаку његову заповест није послушао—које би иначе другог главе стало. — У дворима Влатковићевим био је сјајан намештај; по зидовима је висило оружје, стреле и копља, по поду прострта је била свила и кадива, по којој се мала шћерца његова шеће — јер је Влатко њу јако волео и ако је био онако мрачан.

Марица је била врло лепо девојче; — узрасла као да се угледала на високе јеле око дворова њених; очице јој беху као најтоплија ноћца што те зове да је се дуго, дуго нагледаш па опет да ти у прсима вечити спомен, незаборављена услада остане. — Али узаман јој лепота беше, узаман онај чаробни поглед, узаман онај дивни осмех кад не смејаше бабу своме срце открити, не смејаше казати бабу дубоку тајну што јој душу задрхтава — јер какав јој је бабо?!

Али мислите да се Марица тужила?

Кроз Маричину душу није пролетела ни једна мисао, што би баба прекорила, ни једна реч не предете преко њених усана што би оцу преговорила — она је само каткад сетна била.

Digitized by Google

А где су она лепа времена, кад је мала Марица по тиханом шареном пољу цветиће кидала — кад је уз поток пуштала спљане цветиће да плове — а куда, и сама незнајући — Али време дође, из ситних цветова створи се жарки пламен, а из пламa искрсну млад, поносит јунак, који притисну нежно Марицу на своје витешке груди — Марица се дивљаше томе јунаку, с почетка уздисаше за њим, после није могла без њега бити.

А ко је тај јунак?

То је био син властелина Тврtковића — то је био Љубиша! Зар је заборавио последњи Тврtковић речи баба свога?... Није их заборавио: он је први летео у бој, он је био готов да крв своју пролије за домовину — али и да живот положи за Марицу. — Њему је бабо њен љути тигар, а Марица је славујак што га из мека сна осмехом буди....

Љубиша је био тај јунак који је у њеним грудима оставио тако дубок спомен, што се нигда не заборавља а свагда спомиње. Па колико је дрхтала Марица кад Љубиша у бој оде?—Санак јој је био таман и мутан, час је плаво небо покривао црн облак и просула се крвава киша на земљу, час је долетео јунак, сав у крв огрезао, и говорио лепој Марици: „Сперн ми, душо, ране ове.“ Говорио је јунак, кога је Марица тако страховито љубила и тад се Марица из сна трзала и молила се богу да одржи млада витеза и баба њезина у здрављу...

Па ето неста крајине — јунаци се вратише с боја... Марица их гледаше, али Љубише не виде... Донеше једну заставу, на њој је било много крви, види се да ју је јуначка рука носила....

Марица није смела запитати баба где је Љубиша — али како јој је било?.... Она је седела чело главе бона оца свога; мисли јој пролеташе гором и дубравом и одпеше се на кршна разбојишта — ту су загледале јунаке, али као да једног не беше међу њима... Марица се тиме тешила, а из ока често је падала суза на бабово лице... Он је то спазио, па се свагда у лицу променио....

*

Падаше ноћ и сад доњом и гором, сунце се изгуби иза ломних брда — утиша се шум и свега нестаде осем славујка што тихано вече поздрављаше. — И он ућута... по јасноме небу осу се хиљадама звезда — а иза густог јелашја просијакиваше месец, зрак му се ломљаше, ал' је лено светлио, осветлио је двор Влатковићев.

На двору чу се звекет тешких ланаца, месец се прокраде, обасја бледо лице које са тешким ланцима пут тамнице корачаше... Мало за тим звекнуше тамничка врата и свега неста...

*

Digitized by Google

Марица није чула звекета. Њојзи је низ лице једна суза мање канула, јер нежно срце њено жаљаше витезове, којима је бабо тако често имао обичај пунити своје тамнице.... Међу тим ноћ беше у дубоко, Марица остави баба свога и као срна прелете преко ходника спустив се до извора, који у крај двора извираше.... Хладни ветрић тераше јој густу косицу на бледо чело... око извора не беше никога — она се обазре неколико пута, глас јој задрхта као таласић на потоку: „Погинуо је“ и она мирно утр сузу што јој се с лица грлу спушташе.

Она је тражила Љубишу — а није знала да он у тешкој тамници седи, није знала да је крвава застава из његових руку отета, не од непријатеља, јер би је он животом бранио, него издајом...

(Свршиће се.)

Дијететни одломци

од

Милана Јовановића

IV.

Храна.

(Продужено.)

Да би вредност поједине хране потпуно схватили, ваља да се упознамо прво са главним састојцима наше крви.

Крв[1] се састоји из анорганских и органских сједињења. У прва спада вода, растворна средина сталних крвних делова и главна посредница храњења, почем она, цедећи се кроз телесна ткања, свагда носи у себи растворене стално (пластичне) делове, као кухињску со, хлоркали, угљенокисели и фосфорокисели натрон. У малој количћи има у њој још и сумпорокисела калија и натрона, фосфорокисела креча и гвожђа. У другу имају се убројати беланчевни делови крви (беланце, фибрин, глобулин) сва органска сједињења, која садрже у себи осим азота мало сумпора и фосфора, и који се у крвној води без престанка мењају, растварајући се и прелазећи с њоме у телесна ткања. Овај део крви одлучиће се од воде и сталожити на дно суда, кад се крв налази изван животињског тела. Црвену боју добија крв од неке бојане материје (хематина), која се налази у куглицама што пливају у крви. Осим ових састојака има у крви још извесна количћа масти.

[1] Шести део наше телесне тежине може се одсеком узети да заузима чиста крв, тако н. п. човек од 60 ока тежине има у себи 10 ока крви.

Digitized by Google

Сва ова сједињења прелазе наравно из хране у крв, непосредно из животињске хране, која се с тога брже асимилише, посредно из биљне, која за то изискује већу снагу од желудца да би се по потреби могла преобратити. Ретка је храна, која садржи све поменуте састојке скупа у себи сабране: осим млека и неког биљног зрневља, као пиринча, шенице, кукуруза, грашка, сочива, која и ако су различита од првог, прилично једнако хране тело, будући се у желудцу и цревима преобрате, — не може се то ни о којој другој храни рећи. Међу тим види се отуд толико, да су човеку потребне анорганске (минералне) и органске материје за телесну грађу, и како се сва тела, која садрже у себи мање више крвних састојака, називају просто храна, дели се она прво у анорганску храну, која се (осим кухињске соли) не узима из минералног царства, но већином зготовљена из биљног и животињског. Али управо анорганска храна добија велики значај по наш живот, кад узмемо у обзир, да и вода спада у њу, и да се у крви налазе гасови анорганске нарави (кисеоник, азот и угљена киселина) који врше без сумње голему задаћу код храњења. У органску храну спадају тела из животињског и биљног царства, која се за то дели у животињску и биљну.

Ова деоба нема особене вредности по оцену хране, почем у сваком царству има тела, која се употребљавају за храну, и ако многа од њих нису сама собом никако удесна да захране тело. Осим глине, коју једу неки народи у Азији[1] и Америци и која из поменутих узрока не може човеку никако служити за храну, пронашло се опитима, да се човек не може захранити ни шећером[2] ни скробом који се већином налази у биљној храни, ни машћу, која се, као што нам је познато, налази у сваком животињском телу. Томе је узрок, што ни једна ни друга нису органска сједињења која садрже азота; и како је овај преко потребан, да би крв била пластична, дели се храна по својој вредности у азотну и безазотну не узимајући у обзир, у које царство она спада, почем је хемија до данас већ расветлила, да се азотна и безазотна сједињења налазе упоредо у животињској и у биљној храни.

Азотна сједињења[3] заузимају прво место у човечијој храни, почем она садржи главне састојке, који се налазе у крви. Овде спадају поглавито беланце, сиревина и фибрин, животињског и биљног по-

---

[1] У Ништапуру (Азији) продаје се на пазару глина, названа Гел-Махалат, коју тамошњи житељи, особито женског пола, радо купују и једу.

[2] Ако се Црњаци гоје од сирове шећерне трске, томе је узрок, што у њој осим шећера има и беланцета.

[3] У науци зову се ова сједињења протејинске материје.

Digitized by Google

рекла. Из ових трију сједињења гради се све што је у нашем телу, као што то сведочи и само искуство, које вели, да се човек може потпуно захранити месом, јајима и сиром, сочивом пасуљом и грашком почем се сва ова тела састоје мање више из таквих азотних сједињења[1]

Безазотна сједињења садрже у себи већином угљеника, основне стихије угљевља. Све што више има ове стихије у крви, биће оксидовање крви наглије, почем она у свези са кисеоником изгори и образује животињску топлоту. За то се храна, која садржи ову врсту органских сједињења, зове респиративна. У њу спада животињска и биљна маст, шећер и скроб. (Последњи налази се у шеничном зрневљу и у кртолама.)

Свака од поменуте врсте хране има дакле пошто пређе у крв, своју особену задаћу: азотна уноси у крв материјал за телесну грађу; безазотна горљиве материје, које подстичу радњу дисања и производе у телу онај степен топлоте, који је потребан за извршење хемичних промена у крви. Отуд следује, да су обе врсте хране човечијем телу од потребе, јер оне само једна с другом у свези могу потпуно захранити тело. Храна, која садржи у себе обе материје у сразмерној количини, има велику вредност, а таква је млеко у прву врсту, а за њим биљно зрневље, у којему се налази прилично једнака количина азота.[2]

У обзиру на физични састав може храна бити стална и зове се тада јестиво или течна — пиће. Сви делови хране не могу се растворити у желудцу и прећи у крв, за то се морају неки као несварљиви истурити из тела; ови се морају поделити од растворљивих делова хране, који прелазе у крв и који би се могли назвати пића.[3] Тела напротив, била она из ког му драго царства, која не садрже у себи никаквих крвних састојака, зову се посластице[4] или ако су ароматичка или љута укуса, зачинци.

Прво место у животињској храни заузима млеко. Ова течност опредељена је, да буде прва храна човеку и вишој животињи, и за то садржи у себи све састојке животињске крви. Имајући у себи велику

[1] Читаоци наши сећају се ваљда хваљене реваленте арабике, која се пре две деценије препоручиваше свима ослабелим људма као здрава и лековита храна. Хемични испити показали су, да се ова ђаконија састоји из самлевеног сочива и грашка.

[2] У млеку има 3¾% азота; у пиринчу 1½; у кукурузу 2, у шеници 2½, у грашку 3, у пасуљу 5.

[3] Немајући друге речи за тај појам, морао сам се послужити овом, у толико више, што се у народу одиста чује, да храна мање или више пита.

[4] Ова реч се разликује од слаткиша т. ј. слатке хране; она значи то што у Француза assaisonnement (condimentum), у Немаца Genußmittel.

Digitized by Google

количину воде, млеко је сједињено јестиво и пиће. Стални делови који пливају по води јесу сиревина (азотна) и маст (безазотна тела). Анорганске соли растворене су у води, а осим ових има у њој и шећера (млечна) који се, пошто пређе у крв, преобраћа у млечну киселину те се отуд излива кроз мајушне жлезде у желудац, и ту посредује растварање друге хране. Млеко дакле не само да храни потпуно човечије тело, већ и желудац снажи, дајући му сокове, који су за растварање друге хране од потребе.

Што је бистрије, то се лакше вари, што гушће, све теже, јер у њему тада има много сиревине и масти, дакле више пиће. Најслабије млеко луче женске дојке, најјаче кравље и овчије виме. Млеко од кобиле и магарице налик је највише на женско млеко, и може се у невољи употребити за одгајање одојчади. Гушће је напротив млеко од козе; најгушће од оваца.

Млеко је поуздано мерило за желудачку снагу: оштећени желудци тешко га варе или га не подносе никако. Хранећи се искључиво млеком, човек достиже голему старост и добија тиху скромну нарав, као што је видимо у пастирских народа.

У обзиру на количину азота што је њему, млеко заузима место између животињске и биљне хране (Карус), и може се за то сматрати као најздравија храна. Ми знамо, да су се најстарији народи хранили њиме. Мојсије вели да је дошао да избави свој народ и да га одведе у пространу и добру земљу, где се разлива млеко и мед (II књ. гл. III. 8). Стари песници (Еврипид и Овидије) спеваше га већ давно, а Хипократ служио се њиме као леком. И данас има народа у Азији и Африци, који се хране искључиво млеком (од кобиле, магарице и камиле) а ми знамо да се наши брђани, који то исто чине, одликују големом телесном снагом. [1]

Млечни делови сир и масло (бутер) употребљавају се такође као храна. Они ваља из поменутих узрока да су смешани, да би сачињавали добру храну; сухи сир и само масло за себе не могу то бити. Мастан сир је храна са много пиће донде, док је чист: устајан (љут) дражи сувише желудац и могао би се пре убројати у зачинке. Покварени (труди) сир шкодљива је и кадшто отровна храна, као и убајаћено масло.

Јаја су по својим састојцима доста налик на млеко; и она се

[1] Ваља знати да у жарким појасима где нема преживара, неке биљке садрже у себи сок веома налик на млеко, којим се ондашњи уроћеници хране. Хумболт је описао такву биљку (Brosimum utile). С правом неки природослови називају такве биљке тропским преживарима.

Digitized by Google

састоје из азотних сједињења (беланце) и безазотних, (маст која се налази у жуманцету). По томе јаја садрже много пиће, и броје се за то у добру храну. Она се све лакше варе, што су више ровита: кувана и пржена јаја тешко се варе; још теже покварена, која уз то могу да покваре и крв, те да оштете здравље. Јаја од рибе, икра и ајвар, садрже много пиће, али се тешко варе.

Ништа мање сматра се месо као главни заступник животињске хране, и ако се о њему не може рећи, да садржи свагда онолико пиће, колико ова прећашња храна. Повећи део мишићног влакна истури се као несварљив из тела; други, налик на питије (галерту), не храни као што се испрва мислило; још друга, само месу својствена материја креатин, која се образује у месу онда, кад се оно покреће, такође не храни већ само дражи нерве. [1]

Што више беланцета заостане у куваном месу, то све више пиће има у њему. Месо дакле губи своју пићу, кад се кува уза слабу ватру, почем се већина беланцета и анорганских солп раствори у води (супи), која тиме постаје добра храна. У већој топлоти усири се беланце у скважинама од меса и тада се не може растворити у чорби, већ заостаје у месу. Такво месо садржи неједнако више пиће. То исто бива и онда кад се месо пече или пржи, за то печено месо најбоље храни.

Све што је месо дебље, вари се спорије и садржи мање пиће, почем је маст, као што смо видели, безазотна (респиративна) храна. То исто може се рећи и о сухом месу, о шунци или кастрадинп. Уз то губи месо своју пићу онда, кад стоји дуже време посољено (саламура), почем со извлачи влагу из меса, у којој се тада растварају беланчевни делови меса, бивају дакле исте промене, што у споро куваном месу.

Сирово месо варп се брже, за то, што је у њему беланце ровито, Такво месо употребљава се само онда, кад је желудац сувише слаб (Ополцер), али се тада мора узети у обзир, да нека меса, као н. п. свињско, садрже у себи чаурице од малих животпњица, (Ентозоа), које оживе пошто уђу у црево. Из ових чаурица коте се обично глисте тракавице или ојађенице, а у последње време упознали смо се са новом фелом ових животињица, тако званим трихинама, које такође прелазе из свињског меса у наше тело, али ту не заостају у цреву,

[1] За то месо од дивљачине више дражи но од питоме животиње а за то се у великим варошима стока јури пре но што се коље. Овој материји зар има се приписати узрок, што су народи који се хране само месом, раздражљиве и убојне нарави.

Digitized by Google

већ се отуд растурују по мишићима, те изазивају у њима опасна за живот запаљења.[1]

У обзиру на количину пиће у различном месу можемо у кратко рећи, да је у црвеном месу има више но у белом, у дивљачини више но у питомом, у матором више но у младом, у месу од сисара више но од риба. Свињско и овчије месо храни добро, али се све теже вари, што је више масно. То исто може се рећи и о месу од тица пловуша; на против вари се лако месо од коке, које такође садржи много пиће.

Све кожице што су помешане с месом не растварају се никако у желудцу. Ако се дакле неке у нас употребљују за храну, као животињска црева (кавурма), то бива више ради масти, која се таложи у њиховим дуваровима, а ова за себе, као што смо рекли, нема скоро никакве пиће.

Сетимо се на послетку и пужева који се у нас једу. Пужеви садрже много беланцета и масти; они су дакле без сумње издашна храна али — у најздравијем желудцу. (Продужиће се.)

ПРВА ЉУБАВ КАНОВИНА.

(Свршетак.)

У целоме не беше лик Маријин онакав како би желео да га изнесе Антонију. Не беше Хеба, већ кипарска богиња. Које ће драго пожелети, да му цео свет види његову драгу, кад га она обасјава погледом који не трпи никака сведока? Млади би се скултор у седмо небо пренео, да га она за један тренутак погледа онаким очима; али да је тако целом свету покаже, учини му се, да би права издаја била. Та не би могао срцем поднети, да му и слику њену — светињу његове душе — гледа сваки зјало и мазало; та не би је дао ни самом уметнику! Зар да је страсним погледом и заносом гледа? Зар је она свачија љубавница?

— Е, сине, рече Волпато после неколико дана свом мезимцу ученику, — како ми ти напредујеш? Јеси ли са Хебом задовољан?

— О, оче, одговори Антоније уздахнувши, — ја очајавам, нисам

[1] У последње време угинуше у Германији многи људи од те болести: на срећу ми о њојзи не знамо до данас ништа, а јемачно не ће нас ни у будуће узнемиравати, почем се наше свиње природном храном гоје, а не којекаквим изметцима и смешаним ђаконијама као што то бива на другим местима, особито у Енглеској од куда се одиста та болест и појавила.

Digitized by Google

ништа израдио. Вид'те! и показа шта је урадио после толикога узалудног труда... црте истпна личе на Марију, али нема оног карактера — оног слога — све је некако усиљено — баш се види да је био у забуни и да је непоуздана рука у онога ко их је повлачио. — Не могу се ја с тим задовољити, дода Антоније — а и друго ће бити тако, — и потегне те расече по сред среде платно.

Волпато се зачуди и сневесели, па стаде храбрити Антонија и опомене га да издржи ма како било. Антоније не леже те ноћи; сећаше и мишљаше о Волпатовој ћери, како ју је први пут видео. Шчепа кичицу, па стаде сликати по лику што му беше у души — који духовним очима гледаше. Кад виде шта изради, он се упрепасти. Закључа собу, па навали живо радити по оригиналу, који не знађаше за ћуди, за напрасне промене у осећању и на лицу, сликаше онако по цртама несуђене драге, како беху као светиња сачуване у његовој унутрашњости. То не беше ћерка Волпатова — већ беше богиња — беше Хеба с наличјем Маријиним.

Старац Волпато, ћерка му и њен драги, мишљаху, да се Антоније из очајања оканио опкладе. Забрину се стари учитељ. Рафаило и Марија честитаху једно другом што тако лако дођоше до победе. На послетку јави се млади Напуљац; слика беше готова. Волпато уздахну; седећи у школи и премишљајући како му пропаде сва нада, и љутећи се што му се мезимац тако плашљиво повуче с бојног поља, — на један пут спази Антонија где уђе у школу с веселим лицем, како га никад дотле није видео. Рекао би као да је Марија већ његова.

— Е, момче, прослови Волпато нешто мало усрдније но што беше научио, — ја мишљах. ти си се махнуо посла, Рафаило је готов.

— И ја сам, оче, настави млади скултор.

— Како то? Та има три дана како Марија није седела.

— Као да није Марија свуд са мном!

— Добро, сине! На твом се лицу огледа победно знамење; никад те не видех тако ведра и весела.

Сутрашњи се дан одреди да се слике изнесу. Волпато позове све пријатеље вештаке, а Марији је одређено да пресуди. Две слике стајаху покривене платном, једна поред друге, а поред сваке стајаше њихов творац, чекајући да на мајсторов знак свуче покривало. Рафаило у тврдо држаше да је боље израдио, али се не могаше уздржати да се не зачуди кад виде поред себе човека који му драгу хоће да отме, кад га виде како му се очи светле од радости а лице му, од њих, дошло блеђе и узбуђеније. Нестало је на лицу скултурову оног необичног руменила; срце му потону у унутрашњости кад се приближи час

Digitized by Google

у који ће се решити срећа ил' несрећа. Волпато да знак и скиде се платно са ликова.

Је л' истина да је на овим сликама једно лице? Оно заљубљено талијанско девојче, с великим влажним очима и уздахом страсне чежње на полуотвореним уснама — и ово пуно духа створење, на ком се светли зрак вечне младости — на ком нема ни једне земаљске пеге — на ком нема трага греху, преступу — где се слила сва рајска чистота? Старац Волпато гледаше о једну, о другу слику. Не знађаше ни сам која је величанственије насликана. Ни скупљени уметници не умејаху му казати, ко ће добити палму за своју вештину. Што се тиче наличности, стајаху на једној мери, јер обе беху и налик и не налик. Марија стајаше пред сликама не знајући ни сама шта да ради.

— Девојко! проговори отац, — нити си оно што је Рафаило, нити пак оно што је Антоније од тебе начинио; нити си страсна девојка што за љубавником чезне, нити си небески дух; али можеш бити ил' једно ил' друго и данашњи избор нека реши које ћеш бити. Узми Рафаила и ово ће кроз кратко време бити верна слика твоја; узми Антонија, па ћеш бити налик на оно. Оставља ти се на вољу, или да се узвисиш изнад садашње своје природе или да испод ње паднеш.

Кад сврши отац, Марији као да спаде копрена с очију. Спази разлику између слике Рафаилове и Антонијеве. Виде која јој је љубав достојнија и пресуда јој беше на страни Антонијевој а срце на Рафаиловој.

— Бирај, рече јој отац, — пресуђуј. Ко те је боље насликао?

— Тако је, оче, као што си рекао, говораше јецајући. Ни једна ова слика није моја; али ја знам твоју вољу и покоравам се.

. . . . . .

Кад млади скултор после по часа прође поред заграђене галерије, што вођаше из школе у кућу Волпатову и на којој беше свакојакога јужног растиња, чу се с друге стране где неко јечи и уздише, нешто се шапуће и као да се неко с неким љуби; Канова нехотице задрхта, па стаде. Чу глас Маријин како се моли Богу, да јој прекрати живот, да је ослободи од мрске удадбе, да се у тамном гробу смири њено раздробљено срце — онако, како већ говоре девојке у очајању. Чу како се куне Рафаилу, да ће га до века љубити и како јој он опет говори да ће се скорим састати у свету, где нема тиранских отаца, где нема такмаца, што се утакну међу двоје драгих — и како је он храбри и теши и говори јој да ће наћи пута и начина да поквари све намере непријатељима њине љубави. -- Каже јој да беже заједно у Француску, у Енглеску, па најпосле куд му драго. Својом ће уметношћу за-

Digitized by Google

радити те ће живети слободно ма где био и свакако ће се код њеног оца трудити да одложи свадбу, док се све за пут не спреми.

Антоније се готово окаменио; не потраја дуго, поврати му се памет; уклони се полако и уђе у школу.

— Сине, проговори стари сликар, сад си ми прави син, ходи да те загрлим! О, како ћу миран бити кад помислим, да такој души као што је твоја поверавам управу нам потоњим животом моје Марије.

— Оче, одговори Антоније загрливши старог Волпата. — имам да вам кажем нешто.

Изгледаше много блеђи но обично, но узвишена одважност завлада му гласом и лицем; говораше постојано, рекао бих да му ништа није:

— Рећи ћете да сам незахвалан, ћудљив човек, да не заслужујем оно благо што ми хтедосте поверити; ја то благо никако не заслужујем; чудна ми је нарав, може бити, али нисам био никад незахвалан. Не ћу вам никад заборавити што сам вам дужан захваљивати.

— Шта ће то рећи? запита Волпато и сав се пренерази.

— Сад сам први пут добро загледао у своје срце од оног дана кад се надах да ћу проживети живот у већем но земаљском блаженству; упитах сам себе, е да ли могу љубити то лепо суштаство онако као што је заслужило, да ли ми је срце слободно као што Марија има право да од мене иште.

— П'онда? прихвати старац.

— Оче, из дубине срца мога одговори ми нешто: „Не, ти то не можеш! Ти можеш само божанство поштовати; све жеље и склоности своје моћи ћеш у потпуној целини поднети само драгој, и то је божанство — та је драга. —"

— Е! повиче старац.

— „Та је драга, говораше онај глас, — „уметност!" — Видите, оче, Марина је лепота запалила у мојој помрчини зраку, спрам које угледах дубље тајне уметности. Марина лепота распали у души мојој божанско одушевљење идеалско. Од оног тренутка па до овог часа мислио сам од пророчице да је божанство. Сад ми се истом очи отворише. Кад ми оно састависте руку с руком земаљске невесте и кад видех како јој побледеше образи и румене усне од девојачка страха, — кроз главу ми пролете једна мисао и ја наумих вечно с Богом рећи оној богињи и оном непроменљивом, непролазном женском идеалу. За тим видех, да ће ми бити драга и божанство она коју старост не ће борама нагрдити и којој болест не ће руменила скинути. Једном речју, ја љубим Хебу а не Марију Волпатову.

Digitized by Google

Старац се сав збуни; ћутећи погледаше Антонија; од силна упрепашћења не умејаше ниједне прозборити. После мале почивке започне скултор, а образи му дођоше још блеђи, глас му се стиша као да из гроба долази:

— Подајте... Марију... Рафаилу. Они се воле. Рафаило ће усрећити и њу и вас; ја не бих могао ни једно ни друго. Хоћу се са свим дати на уметност, готово сам јој невера постао, па ћу бити срећан кад помислим ... оче, — тако говораше Антоније, али га ту изда сила којом се претвараше и он паде око врата учитељу... Љубим... љубим Марију свом душом; о да знате, срце би ми пукло у грудима!

И сузе му полетеше као крв кад јурне из самртничке ране.

Волпато виде све, разуме све и одобри жртву свога млађаног љубимца. Дубоко потресен пригрли Антонија па му пришапта ове речи:

— Има, сине, једно божанство, које си поштовао више но и саму уметност а то је божанство — добро срце.

На што нам је отезати кратку приповетку? Рафаило се Морган оженио Маријом и Волпатово се пророчанство није испунило, јер су срца младих људи била очишћена и облагорођена силним осећањем што им се усади у душу, кад се Канова онако одрече своје љубави, и Напуљац, ако и није с једне стране своју жену узвисно до етарског суштаства, он је барем с друге стране није понизио до страсног створења. Кроз неколико година не беше више Хеба, али ни свештеница Пафова; била је права, лепа римска жена и мати... била је срећна и срећу је донела.

Што се Антонија тиче, његов доцнији рад долази у историју његова доба и његове вештине без које није ниједно време. Живео је само у својој школи, латио се опет скултуре и на скоро покаже свету његов Тезеј, да му нису очи и душа биле бадава затворене осећању за јунаштво. Скултурова му ћерка вазда оста млада богиња из транстеверинске школе, — а Рафаилу већ више не беше. Никака се друга љубав не увуче на место оне што процвате у скултурову срцу. Том непроменљивом упливу од тог осећања имамо захвалити што Канова у доцније време, кад се мирно могаше опоменути минулога доба, изради Хебу што достојна беше његова ћенија и остави је за спомен да види и потоњи свет шта је била *прва љубав Кановина* за времена своје лепоте, своје девојачке веселости.

Превео С. Д. Поповић.

Digitized by Google

КЊИЖЕВНОСТ.

* Изашао је: „Гласник српског ученог друштва. Књига II. Свеска XIX. (старога реда). С картом књажевачког округа. У Београду. У државној штампарији. 1866.“ на 8-ни 384 стр. У овој књизи „Гласника“ ови су чланци: Бој под Београдом у години 1456, од др. Н. Крстића; — О нашим пећским патријарима, од Јована Гавриловића, — Опис врачарскога среза од А. В. Богића, — О рекама у Србији. Одломак из бележака заоставших од покојног Јована Миленковића ђумрукције београдског у пензији, — Грађа за топографију округа књажевачког с картом, од др. Стевана Мачаја, — Некролог Косте Бранковића, од архимандрита Саве, — Протокол седница српског ученог друштва, — Пословни ред за српско учено друштво, — Објава наградног питања. —

* Стиже нам и „Орлић. Црногорски годишњак стари и нови за просту годину 1866. Уредио Ј. Сундечић. Друга година. На Цетињу у књажевској печатњи“ 63 стр. на 8-ни. Осим статистичног списка о дому књажевскоме, о чиновницима књажевским, о поглаварству духовном и грађанском и племенским главарима, имамо у овогодишњем „Орлићу“ саставака од црногорскога кнеза Николе, (песме: Пијмо вино!.... На гробу Стефана Петровића) од архимандрита Нићифора Дучића (крштење потурчењака у Васојевићима од 1825-1857 године) од Мих. Павлиновића. (Из повјести црногорске арбанске и песме: Због на одласку пут Црне Горе попу Јовану Сундечићу; Što ja želim) од М. Бастијана (песма Pjesnikova žalost) и од уредника Јована Сундечића више песама и чланак: „Будућност је наша.“ Радујемо се и ове године „Орлићу“ и радоваћемо му се све више што више буде доносио чисто наше народне ствари. Чланак г. Н. Дучића заслужује доиста потпуног признања и захвалности; — он, засецајући у живац новије историје народне, даје нам нове, са свим непознате ствари, даје нам грађу какве бисмо желели да имамо на стотине. Чланак нам је г. Н. Дучића преко свега тога тим дражи што засеца у најкритичнији моменат наше историје. — И ми бисмо желели „Орлићу“ да својим избором понајвише на ту страну нагиње; — доиста ми ћемо данас најбоље радити тако за „будућност нашу“ ако гледамо да једни друге скроз познамо и да се на сваком крају српскога народа под једнако добро познаје сваки удаљени део браће своје. Тако је исто с историјом. Ми држимо да је то најпоузданији пут, којим ће нестати неслоге и небратства.

* Оглашено је уписивање на дело нашег високо преосвештеног архиепископа и митрополита; којему је наслов: „Православный проповедникъ.“ То ће дело бити подељено у шест делова и имаће: I. Проповеди по темама за празничне дане, — III. Проповеди на символ вере, десет заповести, молитву господњу и блаженство, — IV Проповеди о животу господа Исуса Христа, — V. О светим библијским лицима, — VI. Проповеди о страдањима господа Исуса Христа. У сваком делу биће 10—15 штампаних табака а цена је свакоме 8 гр. чарш. Чист доходак одређен је фонду свештеничком за удовице. Рок претплати је до 1. Јулија ов. год. скупљачима је једанаеста књига — а новци се полажу пошто се књига прими. Издавање је овога дела поверено г. Николи Стајевићу свештенику и чиновнику у овд. конз., којему се и претплата шаље.

* Трошком државне штампарије изашла је: „Дијететика за више женске школе. Написао Милан Јовановић. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду, у државној штампарији 1866.“ 143 стр. на малом формату. Цена је овој књизи 2 ½ гр. чарш.

Digitized by Google

* Изашле су: „Цвіети српске. Драма у пет раздѣла. Написао Матія Банъ. За педесетогодишнію светковину ослобођења Србіе 1865. У Београду, књигопечатня А. Андрића 1866.“ на 8-ни 160 стр.

* Г. Светозар Ј. Здравковић огласио је претплату на другу књигу од дела: „Четири године из прошлости (црте из кримскога рата)“ које је он с рускога превео. Цена је књизи 6 гр. (60 новч.) а скупљачима је десета књига за труд. Новци од претплате шаљу се књижари В. Валожића.

* Изашла је друга свеска од дела: „Царъ Іосифъ II. и нѣговъ дворъ одъ Луизе Милбахъ. I. оделенѣ. Царъ Іосифъ и Марія Терезія. Друга свезка. Съ немачкогъ превео и издао І. Филипповићъ. У Београду у државној штампарији 1866.“ на 8-ни 234.

* Оглашено је уписивање на књигу „Устанак српски“. То су писма која се тичу српског устанка, а која је Н. Дубровин извадио из руске архиве. Дело ће бити од особите важности. Преведено је с руског и раздељено на две књиге од 8 штампаних табака. Цена је првој књизи на коју је претплата оглашена, 6 гр. (50 новч.) Скупљачима је на дар десета књига; новци се полажу пошто се књига прими а уписници из Аустрије шаљу се уредништву „Напретка“ и „Данице“ а из Србије Проки Тодоровићу разносиоцу у Београду. Рок је упису до 1. Априла.

* г. Паја Зорић огласио је претплату на књигу: „Српске јуначке песме.“ У њој ће бити осам песама од којих свака има такав предмет да готово не може бити народна. Под називом народне песме разуме се песма која је имање читавога народа и којој се не зна ни певац ни постање, по томе, што се од сваке поједине народне личности као своја осећа исто онако као језик. Чим песма има свога певача који песму за своје име веже, и кад се песма чита као састав појединога, она није народна. г. П. Зорић као да хоће да своје ствари протури под именом „Српских јуначких песама.“ За што их крије, за што их не издаје под својим именом? „Женска освета, из чешке прошлости“ није предмет за народну песму исто тако као и „Бој код Березине.“ Нека нам маневре оваке врсте поштеде бар име „народне песме“ која је тако дична челенка наше народности. — Књига ће бити велика 10 штампаних табака Цена јој је 4 гр. (40 нов.) Рок претплати је до васкрса, а ако се јави довољан број претплатника, додаће јој се слика војводе Луке Вукаловића. Претплатни се новци шаљу књижари А. Добровојевића.

* Изашло је „Изъясненіе свете литургіе, вечерня и утреня од Н. Ђ. Вукићевића. У Сомбору брзотиском Андрије Вагнера и друга.. 1866.“ 16-на 230 стр. Цена је 36 новч. а. вр. („Матица“.)

* Изашао је „Кратак наук мађарског језика. По Шамарлиу од Милована Јанковића. У Новоме Саду доштампано у епископској штампарији 1865.“ мала 16-на. 3 л. 138. стр. Цена је 40. нов. а вр. („Матица.“)

* Фебруарска свеска „Војина“ донела је мисли о српској народној војсци, од Драгашевића; — О жељезницама у опште с погледа правног и државног, превео Драгашевић; — Виргинија Гескијерова од Др.; — Термологијске записке; — О тактици ђенерала Ренера, превео И Момировић; — Прилог: Виша тактика, таб. 1.

* Изашла је и пета свеска дела: „Објсненѣ казнителногъ законика за кнежество Србію одъ Ђ. Д. Ценића члена државногъ совѣта. У Београду у државној штампарији 1866“ 385—480.

Digitized by Google

* Изашла је брошира „Неколико речи о „Коментару“. г. М. Кујунџијћа од А. Васиљевића. У штампарији Николе Стефановића 1866.“ 16. стр. на 8-ни.

* У државној штампарији штампана је: „Беседа на светог Саву. Говорио у Крагујевцу 1866. Ст. Владислав Каћански. Штампано трошком свога пријатеља Велимира Стефановића капетана артиљ.“ 8-на 11 стр.

* Изашле су: „Побожне забаве, написане по светоме писму и из истога изведене. Треће изданѣ. У Београду. Печатано у државној штампарїи.“ Мали формат 115 стр. и на крају поговора XI. Мото је: Ко е божій слуша божѣ речи. Еванђелѣ, Јован 8. 47.“ Ова је књига изашла с благословом г. митрополита и архиепископа београдског.

* Изашао је: „Саборъ истине и науке одъ пок. г. Іована Стејића, быв. началника санитет. оделеня при попечит. внутреньи дела. Друго изданѣ. У Београду, прештампано у државној штампарии 1866.“ 213. Прештампао је ову књигу г. Андрија Станковић, писар београдске варошке управе по одобрењу г. П. Стејића. Садашња је цена 10 гр. чарш.

* Исти г. А Станковић позива на претплату и на „прву часть“ Стејићевих дела којима је име „Забаве за разумъ и срце.“ Књига ће бити велика 14 таб. и цена јој је 8 гр. Пренумерација траје до Благовести, а књига ће изаћи из штампе о Духовима.

* Шаљиви лист „Комарац“, који излази у Новоме Саду, а издаје га књижара Игњата Фукса, почео је од почетка ове године опет излазити и већ су заостали бројеви накнађени. „Комарац“ је лане у лето био престао излазити.

* Изашао је „Живот светог оца Николе, архіепископа мирликійског. Из „Житія святих“. Превео у Карановцу у затвору 1865 године Маринко Радовановић. У Београду у штампаріи Николе Стефановића 1866.“ 37. стр. на малом формату.

* Даница Зорн. од Рашковића огласила је претплату на „књигу у песмама“ „Славопој педесето-годишњој светковини.“ Књига ће бити од 6-7 таб. а цена јој је 5 гр. чарш (50 новч.) и биће уз њу слика народне светковине у Топчидеру. — По огласу се види да је цео посао, на жалост, дело женске сујете, за коју је штета што је упутила баш на књижевно поље своју жртву.

☞ Г. г. претплатницима, који су на страни а истиче им рок претплати с концем овога месеца, време је да се почну старати да претплату за времена понове, како им се шиљање не би прекидало. Од уредништва се не може никоме шиљати лист без поновљене претплате.

Листова од почетка овога течаја имамо свију. Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити или у уредништву или код г. Ст. Раичевића фактора држ. штампарије. Скупљачима претплатника поклања се на седам лист (или новци за њ.)

Од лањске године имамо потпуних ексемплара. Цена је за Србију 60 гр. чар. а за Аустрију с поштарином 6 фор. а. вр.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 13. У Београду 27. Марта 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишству и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

С ПУТА.

Девето писмо.

Ево нас у Зајечару који се шири на красној равници где Црни Тимок у Бели утиче, и, пошто смо одсели у механи, макар код Темељка, — где нас обично одмах предсретају, у име добродошлице, красном водом у неопраној чаши, и, пуним муха, слатким у некој тегли, која, са својом умрљаном кашичицом, више наличи на катрањачу него на судиљ у ком се људма посластице нуде, — те се мало одморили, можемо се пустити да разгледамо округ који даде отачбини несамртна јунака, Ајдук-Вељка.[1]

Бели Тимок зове се онај, низ који ми од Књажевца сиђосмо; он пролази, на једно пола сахата, источно од Зајечара, а Црни Тимок или Црна Река, извире у Кривом Виру, западно од Зајечара, и, текући кроз саму ову варош, на пола сахата испод њезиних кућа, стаче се у Бели, одакле после иде до у Дунаво само један Тимок.

Стари називаху воду која, за сада, чини границу међу Србијом и Турском, Timacus, одакле се могла начинити реч Тимок; али то мени ништа не смета запитати: да ли се данашња реч Тимок није кад год изговарала Тихомок?..... Тимочани често с неком милоштом рекну за своју драгу воду: Тимок је златан поток. И премда Тимок доиста носи песак из кога се суво злато испира, ипак ја ми-

[1] Ајдук-Вељко родио се око 1780. године у селу Леновцима, у Црној Реци, а и прво јуначко дело показао је у овом округу, у селу Подгорцу, године 1807. Глед. и Вукову Даницу за 1826. годин. стр. 70 и 73.

Digitized by Google

слим да је он њима дражи с тога што им обилно залива њиве и ливаде, с којих богату летину скидају, него са свога злаћенога песка.[1]

Не далеко од Зајечара, пошав уз Црни Тимок, развалине су старога Гамзиграда, који је зидани четвороугаоник од 150 хвата дужине са које каквих шеснајест кула. Зидине су ове необично дебеле а као да нису биле веома високе. Барон Хердер држи да је то дело руку римских и да би се ту, брижљивијим испитивањем, могло наћи лепих ствари за српски музеј.

Ја се не смем задржавати много око тамних старина; њих никад не може да осветли сунце једнога дана. Зато да пређемо на ствари од живљега и ближега интереса.

Округ овај по Црној Реци (Црном Тимоку) назван је Црноречки а столица је свим окружним властима у Зајечару. Раздељен је на два среза: зајечарски и бољевачки. Први му заузима источну полу која удара у турску границу, имајући са севера крајински а с југа књажевачки округ; а други западну, која се сучељава с окрузима: алексиначким, ћупријским и пожаревачким. Душа имађаше у њему 1863. г. 50.936; школа пак, 1865. године, бејаше 13 са 597 ученика. За женску децу само има школа у Зајечару са 21 ученицом. У Зајечару је још и полугимназија са 4 разреда, која пређе беше у Неготину па 1859. године би отуда пресељена овамо.

Овај се округ може похвалити најмногољуднијим селима у свој Србији: тако његово једно село Подгорац има 3309 душа докле вароши Чачак и Крагујевац, обе заједно, немају више него 3133 душе.

У овом је округу и знаменита Брестовачка Бања, једно 4 сахата западно од Зајечара.

Но окром те довољно чувене и познате лековите воде, има, недалеко од села Гамзиграда, друга једна минерална вода која се зове: Гамзиград-Бањица и која ни из далека није оцењена према својим ретким својствима. Вода ова извире из кречнога камена баш до тимочкога корита. Барон Хердер[2] само је означио да је топла 37°+ Целз; додавши да су му житељи местни казали да је веома лековита од рана и од очију. Ни г. Линденмајер[3] није много више

[1] Црни Тимок нарочито носи златан песак на 1 ½ сахата пре и на 1 ½ сахата после села Слатине; а од ушћа, испод Зајечара, па до на 3 сахата пред утоком у Дунаво, опет се у Вел. Тимоку находи златни песак. Гл. Барона Хердера пут по Србији.

[2] Пут по Србији стр. 20.

[3] Опис мин. вода у Београду 1856. стр. 94.

Digitized by Google

о њој казао; али г. Панчић, који је више пажње поклањао овоме извору, који је воду његову и овде и у Бечу дао анализовати, држи да вода та, више него икоја друга у Србији, има карбоничких соли и највише се, од свију наших бања, приближава карлсбадској води, а извирући недалеко од Зајечара, куда је лако доћи а и где се све удобности за болнике могу набавити, она би подмиривала све жељене потребе, по чему и мисли да никакве жртве не би требало да су скупе за оправку ове ретке воде.

У интересу страдајућег људства, кога број никад није мален, и зарад славе и части наше отачбине, ми се обраћамо онима, којима је то могуће, да ово благо, које нам природа нуди, учине користно свету.....

Кад смо већ у Црној Реци, онда смо прешли преко планина, које се, као водораздео, међу долинама, моравском и тимочком, пружају од Ртња до самога Дунава. Венац ових планина, долазећи од Балкана преко Грамаде, повија се к северозападу и удара у Ртањ, који се подиже у небо као каква пирамида и кога висина може изнети до 3900 стопа.[1] Имајући око себе све ниже брегове, Ртањ се види из далека и особито је лепо гледати га из Левча, из Крушевачке жупе или од града Козника. На самом врху његову једва има толико равнице да би 50 људи могло стати; али се, за то, очима гледаоца одатле на све стране представља таква дивна панорама, каква се ретко даје видети а описати готово никад. И барон Хердер и Ами Буе, који су доста чуда видели за свога века, признају да су били очарани овим дивотним изгледима. Од Ртња се планински венац спушта к западу, док не мине село Криви Вир, па се онда упућује к северу до самога Дунава. Између Св. Петке и Кривог Вира тај венац једва ако има 3 сахата ширине; а што се више приближава к Дунаву то све бива шири тако, да, од Голупца до Брзе Паланке може имати близу 20 сахати. Идући тако к Дунаву планине се ове разграњавају на више коса и висова, од којих ја могу поменути само ова имена: Златово, Омољске, Голубачке, Мајданпечке и Мирочке планине. На свој дужини, која износи преко 30 сахати од Ртња до Дунава, само на три места прелази колски пут преко тога венца из долине Моравске у Тимочку и то: од Параћина к Зајечару Честобрадицом па преко Самајца; долином млавском, преко Омоља и Црног Врха к Брестовачкој Бањи, и од Пожаревца преко Мајданпека и Мироча к Неготину. Може се још, где где, прећи пешке или с коњем, али

[1] Ami Boué La Turquie d'Furope стр. 130.

*

Digitized by Google

с колима никако. На запад му сливају се ове повеће воде: Јовановачка река, Црница, који пролази кроз Параћин, Раваница, и Ресава, све у Мораву; а Млава, и Пек у Дунаво; на исток пак: Црни Тимок (Црна Река), Рготинска, Копривничка и Јасиковачка[1] река, које се стачу у Тимок; Мијаиловачка се слива у Дунаво; Поречка река пак долази од виса Дели-Јована и од Стола, па саставши се, испод села Црнајке, баш код Милошеве куле[2], са Шашком, која долази од Мајданпека, добија име Поречка Река и, после 4 добра сахата тока, улива се у Дунаво на $^3/_4$ сахата испод Милановца. Ова река беше граница Србији до 1833. године. Она раставља планине Мајданпечке од Мирочких те тако прве ударају у Дунаво међу Голупцеми Милановцем а друге међу том реком и Брзом Паланком.

У пространим овим планинама, од Ртња до Дунава и од Моравских села до Тимочких, кажу да се може наћи места у која још није ступила нога човечија. Тешко ми беше веровати да у овако маленој земљи, као што је Србија, има још девојачких шума, али ме људи, најближи местима, увераваху да то није неосновано.

По себи се разуме да су те планине богате зверовима, од којих вуци и медведи највећу пажњу на себе обраћају. Они, који пате од ових штетних суседа, казиваху ми по неке интересне карактеристике њихове. Тако ми причаху за лисицу да она, кад улови великог ћурана, кога не може да понесе, неће да га удави одмах, него га ухвати зубма за кресту а репом га погони, те он кукавац пућка и иде уз њу до на место, за њу безопасно; па га тек ту удави и једе. За вука кажу да никад неће јести од марвинчета докле га не удави а медвед, на против, како што ухвати тако и одгриза и гута. По некад, кажу, шчепа говече за стражњи труп па му одгриза ртењицу и једе а оно се ужасно дере од муке. С тога, веле, многа стока и покушава да се брани од вука а од медведа никад, него прсне све у без трага како осети овог крвног душмана свога.

Једном у путу од Брестовачке Бање до Црнајке, причаше ми старац један овако: Бејах, вели, ја заноћио код стоке па на подини, јер беше топла пролећна ноћ, а месечина као дан. У глухо доба заарлука

---

[1] Рготинска и Јасиковачка река носе златан песак; па за ову последњу кажу да је у том богатија и од саме Црне Реке.

[2] Вук Ст. Караџић (Дан. за 1827. стр. 50.) каже, да је Милошева кула „у бријегу више утока Поречке Ријеке у Дунаво", а по њему и Ami Boué (стр. 371.), али од дунавске обале до Милошеве куле има добра 4 сахата места.

Digitized by Google

вук и ја се тргох из сна. Кад погледим а то се сва кљусад око котара збегоше у гомилу, па кобиле и матори коњи сабише ждребад у средину, сами пак окретоше стражње ноге у поље а главе унутра. Вук приђе близу и као да опази да не може ништа учинити без преваре. Леже, дакле, па се поче ваљати као каква клада и доваља се до самих коња, али га они не могаху да ударе ногама, јер беше веома прилегао уза земљу. Ваља се он тако дуже, па се одваља мало даље и умртви се као каква главња. Један по најбешњи коњ не може да се отрпи, него оде да га пољуши, а вук га шчепа за уста и обеси му се о њушку. Коњ беше јак, па махну једном два ли и вук тресну о ледину а коњ ржући врати се у ергелу с крвавом њушком. Вук сад оде на крчињак па стаде гутати земљу и кад се пуно натовари том земљом узе се опет онако исто ваљати као и пре, и најпосле се опет укочи. Сад други коњ оде да га пољуши а вук ти и њега за уста па му се обеси и сиромах коњ не могаше га ни померити, тако беше тежак, него се држа мало па се загуши и паде а вук га закла као јагње па онда избљува сву земљу, што је се беше нагутао, наједе се меса сит и, за тим, оде. Мене је, вели стари, тако било страх од тога да се нисам смео јавити да сам жив докле се вук сам не одвуче.....

Нису без занимљивости ни приче о ловљењу медведа. То се ради на више начина; ама ево како причају да једном страшном медведу прекратише дане вешти људи. То је било по одавно. Појави се, вели ми тај исти старац, медвед штетник и затр толику стоку људма. Пробаше се све мајсторије, али му не науди ништа. Старе пушке, ако га не погоде под плећку, не могаху му ни кожу да пробију па се нико и не усуђиваше да пуца. Да се пак узме сноп сламе на главу па да му се изиђе на сусрет како да се он пропне да сможди сноп а ножем да га човек распори: то се не усуди нико, јер медвед бејаше веома велик и страшан. Најпосле досети се један момак из Омоља који служаше у нашем селу (Горњанима). Беше му име Савко. Он оде у шуму близу медведове јазбине; нађе два грма недалеко један од другога; ископа дубоку рупу између њих па на сред рупе удари јак колац, навише шиљаст; рупу, после, покрије сеном и сламом а између оба грма веже по високо два конопца како ће по једном ићи ногама а за други се држати рукама и тако прелазити с једнога дрвета на друго. Кад то уради, он закоље великог овна, одере му кожу и увије се у њу, па онда стане дувати у рог и вабити медведа. Мало час, ето Мартина! Ух какав је страшан и љут!! Савко му стаде блејати као ован а он разгледа, док опази где је тај што га дражи па приђе к дрвету и пође се уза стабло. Савко одмах конопцем пређе на друго дрво. Мартин одуста; дође к

Digitized by Google

другоме грму и исправи се уз њега да се пење. Сад Савко пређе опет на први грм. И Мартин одуста. Дође сад наспрам среде од ова два дрвета па размери очима; пољуши мало на све стране, па приђе првоме грму и прими се уза стабло. Савко пређе ипак за други грм, али Мартин ни хабера него се пење. Дође до конопаца. Ухвати се шапом за горњи конопац, заљуља га мало, као да види може ли га одржати, и прими се да конопцем допре до Савка.... Савко, ђаво, гледа све то и смеши се.... Мартин се петља конопцем, режи и стење. Кад већ беше на средини, управ над оним коцем у рупи, Савко пресече ножем горњи конопац. Мартин полети као свећа и један страшан арлук показа да се кукавац набо на колац..... Тако тај Савко вештином сачува нашу стоку а богме и многе људи, од те погане сатвари. Цело га је село, после гостило неколико дана.....

Истина, сад је ових зверова мање него пређе, тек их има још-те доста. Али како је народној војсци раздано овако добро и поуздано оружје: то ће њих, како која година, бивати све мање.....

Црноречки округ, нарочито западна му пола, чувен је са многе ситне стоке, особито оваца. Међу овима Кривовирска вуна на гласу је и изван наше отаџбине. Ја мислим да се с том вуном не може мерити никоја друга у Србији, мањ само вуна из Равних Кошаља, у Горњем Подрињу, у срезу Азбуковачкоме.

Није сувишно да кажем нешто о једном обичају при продавању вуне у овом крају. Кад се већ овце остригу, по Црној Реци, зна се да ће заћи трговци по селима да купују вуну; но вуну нико неће да продаје докле се она не одсече, а то обично бива овако: трговац дође кући кога имућнијег сељака па се ту скупи више људи из села те се погађају за вуну. Трговац гледа да ока буде што јевтинија а људи опет што скупља. Најпосле се „одсече вуна“ на 10—12—14 или 15 гроша од оке и то је, после, цена за свакога. Ко, по том, донесе вуну трговцу тај га непита колико плаћа, него колико је „одсечена“ вуна и по то је уступа без погодбе. Истина ово није обвезно ни за трговца ни за сељаке, али се они обоји управљају по томе. Казиваше ми да се ово чини највише ради сиротиње, која би се могла варати, ако би се трговци са сваким посебице погађали....

Кад већ поменух ову вуну, паде ми на ум мали један случај.

Некој баби Смиљи, у селу К..... ископа комшија шест калема из баште и пресади у своју. Баба се жали кметовима, а већ се беше похаиле ушло у пролеће. Кметови кажу да ће секалеми посушити ако се опет пренесу где су били; него да силеџија то учини на јесен, а сад да га притворе, што је дирао туђе добро.

Digitized by Google

Баба Смиља опет овако промишља: — До јесени могу ја умрети; моји су унуци мали; па ће тако калеми остати силецији. Која ми је вајда што ће њега апсити; него нека ми калеме врати. Али, како јој се учини да ти разлози у кметском суду неналазе довољно одзива, науми да потражи апелације код среског старешине, г. К... М.....ћа. И као стара жена, која је запамтила још турску судију, знадијаше она и то да су „подмазана кола повознија.“ Зато метне у торбу најлепше руно оне чувене црноречке вуне, па правце капетану. Но нађе да ће бити још боље ако се најпре јави госпођи С..., капетаници. Тако и учини. Капетаница је прими лепо и запита: одакле је, и којим је добром потегла?

— Великим злом госпођо, одговори баба Смиља, и почне, кроз плач, причати коншијску силу и кметску судију.

Капетаница јој одговори, да сад капетан није код куће, већ је отишао по срезу па она, кад чује да он у њезино село дође, нека му се јави и он ће јој јемачно чути и извидети жалбу. Баба Смиља благодари лепо; али моли капетаницу да и она рекне добру реч капетану да се и он неби о њу сироту огрешио.

Капетаница јој каже, да се то неможе обећати, јер ће заборавити, незнајући ни имена њена, ни села јој, нити нужде њезине.

— Ево да ме се сетиш, рече баба Смиља и једва извали из торбе руно лепе опране вуне.....

— Носи ти то, стрина! то мени нетреба, рече капетаница благо.

— Немој госпођо, среће ти; ја имам доста. Само гледај нека ми капетан извиди ову невољу, па макар ти још једно донела.

Капетаница порумени од стида видећи да тако ниско мисли о њој ова сирота жена, па поћутавши мало, рекне оним гласом, који само чистота савести даје:

— Стрина! Капетан има плату за то што суди; он суди без руна правије него кад би узео руно. Ја то руно нити хоћу, нити могу примити; него га ти носи одакле си га и донела, а кад капетан у твоје село дође, јави му се, па како суди свему срезу и теби ће тако.....

После ових речи капетаница се врати у собу, и затвори за собом врата оставивши баба Смиљу у трему пред кућом као укочену.....

Но док је баба Смиља капетаницу молила и себе пред њом срамотила, дотле је капетан већ био у њеном селу и, на представку кметова, упутио их да калеме процене новцем и наплате баби, а са силецијом да ураде по закону.

Такав радостан глас чу јадна баба Смиља кад се врати у К.....љ; али њу сада, као што ми се она сама јадиковаше, две ствари страшно муче и то: прво, што се онако осрамотила пред капетаницом а друго,

Digitized by Google

што није још никад видела капетана, после оне срамоте пак несме му већ ни изићи на очи.....

Нека, по овоме, свак процени: колико јес лаће одржати оваку моралну победу, као госпоћа С.... него за ма колику суму продати ће грћему од себе, постати роб, играчка у рукама другога, купљена било за неколико тричавих гроша, било за хиљаде тек је једно ропство!.....

На Зајечар удара главни пут, који из Неготина иде к Алексинцу или на Грамаду к Нишу а други од Ћуприје Честобродицом прелази преко Самајца па, остављајући лево Криви Вир а десно Ртањ, удара на Бољевац, Планиницу, Лубницу и низ Црни Тимок улази у Зајечар, одакле се, по том, пружа к истоку на Вршку Чуку те иде к Видину или на друге стране у Турску. Један се опет одвија од села Бољевца преко Подгорца и Злота у Брестовачку Бању. Ови су путови већином насути и удобни за путовање.

Још се просеца пут од села Рготине уз Кривељску реку, па се мисли спустити поред брда Стола у Поречку Реку и њезиним жљебом до самог Дунава; но овај рад још није сав извршен....

Још нешто. У овом округу имају две прекрасне нове цркве, једна у селу Слатини а друга у Бољевцу код којих се вреди зауставити за који тренутак. Обе ваљда нешто мало уступају београдској великој цркви. Она у Бољевцу, находећи се на подножју самог Ртња напомиње увек човеку како су маленi и највећи његови створови кад се испореде с делима руку божијих.

Но ја морам да кажем шта мислим с овим двема красним грађевинама. Оне су лепе и прелепе, али немогу да учине народу оно добро рад кога он потроши време и зној свој. Имовно стање овдашњих житеља потресено је овим напрезањем те људи, у место љубави, имају одвратност од богомоље, рад које су многи морали и волове испродавати Ја се десих у бољевачкој цркви први дан св. Тројица 1864., на овај најсвечанији ваљда дан у хришћанско-српској години, па и тада нити беше св. литурђије нити и кога од народа у цркви. Да би се ове велике грађевине могле извршити, морала се размаћи црквена задруга те тако је ове две цркве градило преко 20 села, од којих некима има и по 5 сахати путовати док би к њима стигли па и то још преко стрмених брда и бујних потока. Нигде у тој околини неће моћи скоро нићи нова црква а ова велика не бива и неможе да буде похођена због даљине места и тегобе пута.

Не би ли било боље да су се градиле богомоље према имовном стању народа, као што је сад већ и узакоњено, које би он лакше начинио а чешће и радије походио него ове? Лепо је зарезати име своје

Digitized by Google

у мермерну плочу и остати у спомену код потомства, али, ја мислим, правда тражи да, ако не више бар не мање, гледамо и на садашњи појас, на људе с којима живимо и чији зној трошимо. Много смо дужни урадити за потомство, али и у томе има мера, која се несме прекорачити без каштиге од тога самога потомства.....

Из Зајечара до Неготина рачуни се 10 сахати, но, од како је између та два места начињен красан насип, може се стићи из једнога у друго и за 6—7 сахати. Црна Река роди, Крајина прослави а Неготин сахрани великога Леновчанина, кога ће име бити вавек узор потоњим појасима, и на чијем гробу се журимо ми да с неким синовним осећањем неповторимо речи појете јунака:

„Благо њему што довијек живи;
Имао се рашта и родити!“

М. Ђ. Милићевић.

Поздрав из Неготине.

—

Што се небо мршти, мења,
Што се сунце журно крије,
Та ваља да још није
Куцн'о часак за растанак,
Оли дош'о страшан данак
Страшнијега још суђења?...

Што ми срце теже бије,
К'о да у њем' крвце није,
Што ли уздах тако трза
Грчевито једна прса?...
За што ми се душа мути,
Шта ли слути;
И за што ми браћо лију
Ситне сузе из очију?...

И ви браћо — зборе мали! —
Што сте стали,
Што ћутите,
Шта слушате,
Камо ваши слатки збори,
Камо ваши разговори
И камо вам гласак мек,
Да извије песму дивну,
Па макар и жалостивну,
Боној души прави лек?... — —
Дружба ћути мучна, нема,
У мислима погружена,
У надама порушена,
Дружба види — Ђоке нема...

Она знаде своје јаде,
Да је Ђока болан саде,
Да се Ђока с душом бори,
Да га црна смрт мори...
Па још кад се тужна сети,
Да јој друга овде није,
Кроз срце јој стрела лети,
— Тад су боље све горчије...

У собици сад тишина влада,
Не чују се некадашњи збори,
Не чују се ђачки разговори —
Дружини је срце пуно јада.
Тек се чује уздисање меко,
Јер је Ђока далеко — далеко.....
— — — — — — — —
— — И сунце је село
Сетно, невесело...
И кад оде данак пусти

Digitized by Google

Мрак обмота земљу густи
И када је обузеше тмине —
Стиже поздрав дружби из даљине
У поздраву страховито пише:
„Вашег Ђоке, браћо — нема више!“ —

* * *

При удесе а још црњи гласи,
Црна смрти сада још црња си:
Што укиде пуполјак са руже,
Да за њиме пријатељи туже!...

—др—

НОЋ.

Приповетка од Радмила.

(Свршетак.)

На студеном камену, у црној тамници, седи Љубиша; лице је било мирно, руке је преко витешких груди скрстио: само би по кад кад задрхтао, јер му пред очи долажаше бабо, и као да је чуо речи што му их тако често говораше: „Чувај се, синко, Влатковића, они су нам непријатељи.“

Тада га прође језа,—али на мах је мирнији био, на мах је чекао часак кад ће доћи да га изведу и главу му скину; али у том тренутку зажелео је најживљу жељу душе своје, зажелео је загрљај Маричин, јер од како у љути бој оде, не виде је више... бар да кроз црни мрак пусте тамнице једну звезду види, да по њој Марицу поздрави, бар да чује шушањ лагана лаҳора па да га отпрати њој, да јој каже да му је без ње тешко... Али све је узаман, ноћ промаче са звездама, лахор се угаси и неста га с ноћцом — а дан дође, али и он беше за њ сетан и суморан... никога не виђаше до нема тамничара — ама ће пре од тешка гвожђа речцу ишчупати него што ће од тамничара чути једне речи.....

Љубиша се опрашташе с овим светом, и врло му лако беше опростити се, али кад се сети Марице, љути га огањ подиђе, тресну ланцима о под — али мртва тамница одјекиваше му потмулим одговором...

Тако прође прва црна ноћ, прође у надању да ће га по обичају ноћу извести и погубити, јер су тако погубљивали витезове из Влатковe тамнице, а то је отац чинио за љубав шћери својој. Марица се још из малена плашила крвавих сабаља и мртвих глава ..

*

С истока је блештала румена зоринска светлост, звезде се једна за другом губљаху у румен што се од истока на све крајеве разлевала— један звук славујске песме поздрављаше први зрак од дана... Један зрачак од сунца искраде се и осветли кроз прозоре Маричино лице

Digitized by Google

— а она како опази први зрак, како виде да су јој сузе сунцу издане, на мах скочи и излете на двор...

Дворани и стражари ишли су тамо амо, али нису као некад спремали убојите стреле, којима би бони Влатко стрељао орла под облаком, нису спремали џилите, којима би Влатко кушао око своје, терајући срну уз планину. — Дворани су само распитивали за здравље господара свога. Марица им је повољно одговарала — али кад их је она запитала за Љубишу, они су ћутећи окретали главе и даље одлазили, стражари и војници избегавали су питања њена... Марица је на мах видела, да Љубиша није на бојном пољу остао...

— Љубдраже, питаше најзад једног дворанина, тако ти деце твоје и седих власи твојих, не знаш ли ми што о Љубиши казати?

Љубдраг климну жалостиво главом па јој рече:

— Мила госпођице, моју главу жртвујем, моју децу прегоревам, ал' ћу ти опет казати: он је у тамници —

Преко Маричина лица осу се бледило, сва задрхта као листак, али се опет брзо к себи поврати; закле се дворанину да га не ће издати, и утеши га да се зарад својих не би заплашио.

За тим брже оде к оцу.... Он је лежао на мекој постељи, али је оназио смућено лице у јединице своје. Ништа је не запита, јер се хтео чинити невешт; није хтео да покаже шћерци својој да он зна да је Љубиша њено срце задобио..

Марица је силом хтела да буде весела, осмехиваше се, али тај је осмех био сама сета, певала је песму о јунацима што у бојну падоше, а кад је дошла до витезова, који идоше у бој, остављајући дома љубе и драге своје — тад јој је отац заповедио да ћути... Марица је ућутала али се с ока нехотице и невиђена сниза суза на њено бело грло..

Влатко је држао да ће се плам срца њена загасити, чим нестане имена Љубишина; он је мислио да је то само жар, који махом пролази чим нестане онога што га распаљује, ал' како се љуто преварио! У њеним је грудма буктао пламен који се тугом и неизвесношћу у љут огањ распаљиваше, а тај огањ хоће прса да разруши — а морало је наћи одлива — одлив јој бејаху груди драгове и нежни пољубац његов —до њих је морала доћи ма је чега стало...

Марица је мислила о томе, како ће драгог избавити... и то што брже, јер је знала да ће најдаље друга, трећа ноћ однети душу његову.

*

Још један дан промаче... Пред вече затутњи из далека гром, а иза планине се подизаху облаци — Вече се брже у тамну ноћ пре-

Digitized by Google

твори — на небу ни једне звезде, шума хујаше страховито, знак да се скоро олуја спрема....

По дворима Влатковим све је мирно; само неколико војника што огледаху бојне пале.

Ноћ се све више и више хваташе, црни мрак покривао је долу и гору, тако да пред собом ништа ниси могао видети.... у том дође и по ноћи....

Око тамничких врата стајало је неколико стражара с голим сабљама. — Тамничар је сишао доле да сужника изведе — они су се већ обоје пењали уза степене, ћутећи. Кад беху на изласку, тамничар се измаче, а сужник осети чистији ваздух, маши се руком за недра. Али у томе тренутку сену муња и крвава глава сужникова лежала је на земљи — муња осветле главу у први мах, али одмах за тим паде тама као што је и била....

Влатко је седео и чекао да му по обичају сужникову главу донесу, јер се свагда он сам хтео да увери да ли је заповест његова извршена....

Слуге донеше у црн завој замотану главу и развише је пред Влатком али на мах као ожежени усијатим гвожђем одступише натраг. Влатко упре свој поглед и цикне страховито, брже покрије лице рукама и падне. Неколико дворана дочекаше га мртва на руке.

То је била глава Маричина.

Дворани су забезекнути гледали, и један по један с језом остављаху двор и господара, који је мртав на постељи лежао....

Марица је избавила драгог, али се љуто преварила, јер је мислила да ће имати кад пред бабом раздрљити груди и замолити га да је сачува... Она је пустила Љубишу, који се надаше да ће опет своју Марицу загрлити, па је у највећој срећи кроз тамну ноћ отишао да бели данак чека....

Оштра сабља није познала Марицу.

Љубиша је запалио ове дворе, које је можда и онај проклео што је први камен ударио — па је отишао да у врелом боју живот свој утопи.

Данас се виде развале од клета градића. — На њему сад само гавран гаче и око по ноћи вије се сова око попаљених зидова.... Народ бежи и прича да је ту велики тиран живео.

Digitized by Google

Дијететни одломци

од

Милана Јовановића

IV.

Храна.

(Продужење.)

Човек неограничен будући у избору хране не употребљава само животиње травождере за јело; он се храни свима животињама без разлике, какве их нађе на земљи, где станује. Од слона па до мајушног наливњака, којима је нагојена иловача у неким пределима [1] нема скоро ниједне феле животиња, којом се човек у разним земним појасима не би хранио: шта више ни своју фелу не штеди он, кад је гладан. Канибала (човекождера) било је у свако доба и на сваком месту, не само онде, где превелика оскудица у храни гони човека, да прождере мртваца свога племена, као што то бива у индијанским пределима северне Америке, или где сујеверство неким незнабошцима прописује, као у Хинеза, који мисле до човечије месо има лековиту силу, или у Јакута и Тунгуза, који морају у хатар правоверству појести постељицу својих породиља — већ и цивилисани Европљани а међу њима особито они, који су вични да живе о месу, показали су у више прилика, да су кадри хранити се својом фелом; баш и да их томе не гони невоља, као што то беше у 30 годишњем рату. [2]

И ако се месо од преживара сматра као најчистије, с тога, што се овај род животиња храни само биљкама, и ако се оно сразмерно најлакше вари, као што смо приметили, — ипак су ретки народи, који се хране само чистим месом од преживара. Хинези гоје псе за кухињску потребу, а Гинејски црњаци претпостављају пасје месо овчијем. Талијани слабо разбирају, је ли печење од зеца или — мачке, [3] памтећи, да су и предци им то исто чинили што и Хинези. Пацови, гуштери, змије, црви сваке феле — све је то храна човекова, ако га култура није станила на једном месту и поучила, да изнуди од земље оно, што му је за ужитак потребно. За то нас не ће изненадити кад чптамо у

[1] На обалама реке Оринока, где по Хумболту уроћеници живе дуже време о таквој иловачи. Еренберг је показао, да у њојзи има наливњака, и да је то узрок, што та земља доиста храни.

[2] На челу ових цивилисаних канибала стоји француски краљ Лудви XI, који се дуже време хранио — дечијом крвљу. Познато је и то, да су Парижлије растргли мртво тело Маршала Д'Анкра и — појели.

[3] Познате талијанске кобасице саламе праве се од магареће меса.

Digitized by Google

списцима 200 (Молешот) до 300 (Рајх) разних животиња, којима се човек храни.

Сви народи без разлике, који се хране са свим или од чести животињским прибориma, употребљавају и крв за храну, па и у нас је свињска крв (крвњача), а гдешто и од гуске, позната храна. Без сумње садржи крв највише пиће, али се отуд још не може извести да је она и удесна храна, кад узмемо у обзир, да у њојзи има сувише азотних материја према маленој количћи безазотних. Уз то је усирена крв сувише тешко сварљива храна. [1]

Неједнако више има биљака, којима се човек храни, и ако се о њима не може рећи то што о месу, да су мање више једнаке хемичне нарави. Многе биљке садрже веома мало пиће тако да кад би човек хтео из њих да добије потребну зањ крв, то би морао имати пространија оруђа за варење, да би могао више хране унети у желудац, као што то бива код преживара. Неке опет садрже више азотних материја, и постају тиме способније за храну, сувише тада, ако се уз ове налази у њима и скроба (амилума), почем се овај у оруђу за варење дотле мења, док се не преобрати у маст, дакле у респиративну храну. О том преобраћању скроба у животињском телу можемо се уверити кад наше питоме живине, која се, као што нам је познато, најпре угоји скробним зрневљем.

Прво место у реду азотне хране биљног порекла заузимају варива, на име пасуљ, грашак и сочиво.

Ово зрневље садржи беланцета, фибрина и скроба, а то чини, да може у свако доба заменити животињску храну. [2] Вишак сумпора, који се налази у овој храни,образује у цреву хемичним сједињењем гасове (сумпоро-водоник) који уде многим људима. Сварљивост њихова може се потпомоћи, ако се љуске оделе од зрна, почем се ове, као и животињске кожице не растварају у желудцу. Али је на сваки начин удесније, јести их онакве, какве су од природе, почем ове љуске, подстичу лучење желудачког и цревног сока механичним дражењем, те предупређују, да не би вишак хране у цревима сувише отврднуо. [3]

Да је ова врста зрневља сувише тешко сварљива храна, као што неки љубитељи животињске хране (Ритер) уверавају, то можемо само

[1] Ово се не може рећи о неусиреној скорашњој крви. Монголски пустињици пију такву крв, а Самоједи и Лапи умачу сирово (рибље) месо у њу. Многи северни народи лече се топлом животињском крвљу.

[2] Како се азотне материје у овом зрневљу зову легумин, то се зове ова врста зрневља општим именом Легуминоз.

[3] То исто вреди и за хлеб у коме се налази трица, а то је узрок, за што сељаци, хранећи се црним хлебом мање страдају од затвора.

Digitized by Google

за оне људе допустити, у којих је желудац разнежен лако сварљивом животињском храном. Наши сељаци јамачно имају са свим обратно мњење о легуминозима, и тешко ће природњаци на њима приметити, да су за великог поста, где им вариво постаје главна храна, ослабели.

За варивом долази шеничнo зрневље, које и ако не даје толико пиће као ово прво, ипак садржи у себи сразмерну количоћу азотне (у лепнику)и безазотне хране (у скробу). Највише пиће има у шеници; мање у ражи, још мање у јечму и овсу, најмање у пиринчу. Кукуруз се одликује од осталог шеничног зрневља тиме, што у њему има и биљне масти, а тиме постаје он јача респиративна храна[1] Скорашњи и прочишћени кукуруз може се убројати у добру храну.

Вредност нашег домаћег шеничног зрневља схватићемо потпуно, кад узмемо у обзир, да се народи у жарким појасима (Индија, Мисир) хране само пиринчем, и да они том храном доспевају до големе физичне снаге, премда је пиринач, као што рекосмо, понајслабија шенична храна.

У скробну храну спада кромпир (кртола) и кестен. Његови главни састојци су вода (75%) и скроб (до 15%) што чини, да је кромпир веома лоша храна. Кад би се човек само њиме хранио морао би јести до 6 ока на дан, да накнади животном радњом потрошену крв, а то је узрок, што народи, у којих је кромпир главна храна (Ирландези, Чеси) видљиво опадају. Кад почне кромпир клијати, онда се образује у њему отр вни алкалојид (соланин), и тада постаје он шкодљива храна. Разуме се да је кромпир излишно биље онде где има шенична зрневља.

Трећа врста биљне хране, поврће, има далеко мање пиће, но ове две поменуте. Од неких биљака ове врсте узимамо за храну корење (репе, и др.), од других стабло (шпаргла) од миогих лишће (зеље, салата, купус и др). Ни у једном делу ових биљака нема скроба; беланцета има веома мало у њима. Главни су им састојци вода, у којој се налази растворена фосфорокисела креча и нешто шећера. По томе можемо сматрати поврће као лошу храну, која само у свези са јачом постаје корисна, почем она разблажује превећ бујну храну, а то је главни узрок за што се животињска храна меша са поврћем. Ипак садржи корење више пиће; мање се налази у лишћу, а шпаргла има у себи неку

[1] Кукурузно брашно никако није теже сварљиво од шеничнога, као што се негда мислило; а што се кувано и искокано зрневље тешко вари, то се има опет приписати љусци.

Digitized by Google

раздражљиву материју (аспаргин), која је сродна креатину што смо номенули код меса. О поврћу може се још и то рећи, да се прилично тешко вари.

Последњи члан биљне хране је воће. Главни састојци његови су безазотна сједињења (шећер и пектин): беланцета има у њему веома мало. Ако воће и није само собом удесно да захрани човечије тело, то се оно може сматрати као згодна допуна другој храни, почем биљне киселине, које се налазе у њему, знаменито потпомажу растварање тешко сварљиве хране у желудцу.

Рекли смо већ, да се материје, које не садрже у себи крвних састојака, а које се одликују особеним укусом или мирисом зову зачинци. Ова тела додају се храни највише за то, да поправе укус или мирис главној храни, која је већином у том обзиру немарна (индиферентна). Уз то имају зачинци и ту особеност, да мање више драже оруђа за варење, те да подстичу брже лучење желудачног и цревног слуза, како би се лакше растворила храна у њима. Такви зачинци су слачица, лук, паприка, бибер, цимет, карамфићи, лаврово лишће, ванила и др.

Напротив има и таквих зачинака, који врше у телу големе задаће. Ту спада пре свега сирће, које, као све органске киселине подстиче варење, чега ради се меша скоро са сваким јелом. Празном желудцу је сирће сувише раздражљив зачинак, који ће изазвати зле последице, које се кадшто виђају на људма, који га употребе као средство против гојења. Други такав зачинак је кухињска со, коју смо видели међу главним крвним састојцима. Она се употребљава поглавито с биљном храном за то, што ова нема у себи толико соли, колико је телу од потребе. Кухинска со подстиче радњу варења; прелазећи у крв, умножава у њојзи стално делове тако да многи ослабели само њоме могу повратити своју снагу. Премда је кухињска со потребна човечијем телу, које њоме постаје покретније и здравије, ипак ће пресолана храна у свако доба наудити оруђу за варење.

Гдекоји писци броје животињску и биљну маст међу зачинке, држећи се тог начела, да она подстиче лучење слуза у желудцу и цревима, као и остали зачинци а поглавито за то, што маст олакшава варење скробне хране, и што прелазећи у крв, таложи се из ње као таква по телесним ткањима, не мењајући се испрва, као што то бива са другим сталним крвним састојцима.

О свима зачинцима може се у опште то рећи, да у малој количћи употребљени, оживљавају телесна оруђа, али да ће ова злоупотребљењем љутих зачинака за дуже време знатно ослабити. Међу тим и они

Digitized by Google

се навиком могу добро поднети, као што нас убеђују многи познаници у нашем народу, који су достигли голему старост, и ако скоро уза сваку храну узимају љуте зачинке.[1] (Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Мысли о садањем положаю и будућности народа србског. У Новом Саду, епископска штампария. 1866. на 8-ни 45 стр.

Скоро није написана књига, која би била овако чудновата као ова. У заклону патриотске услуге своме народу нагомилао је писац у ову књигу и зла и добра — само што се, на штету његову, мора рећи да је добра врло мало, незнатне вредности. Или се зар што приноси ствари кад ко стане износити пред нас мисли, мање више познате, па кад их помеша са триста — управо фантастичних — сањарија, с умовањем које ћемо најбоље карактерисати ако му припишемо само субјективни интерес за писца.

Шта ће рећи читаоци кад им кажемо да ова чудновата књижица има ове тезе: 1. Вера Спаса и вера Мухамеда, 2. Вера православна, 3. Црква западна, 4 Угрија [2] 5. Аустрија, 6 Народност „Хорватска" 7. Славени аустријски. 8 О српском народу, 9 О великој сведовини (федеративној држави) на југоистоку Европе, 10 Нешто о садашњем духу у српству.

Читајући, човек се сваки час спотиче о мисли, за које само то једино мора запитати: откуда оне у периферију мисли о садашњем положају и будућности народа српског.? Тако је на стр. 9. отишао да опроврга дело западне цркве што је уметнула у символ вере: да свети дух происходи „од оца и сина." За то је потегао текст грчки (ваљда да покаже како зна грчки) и словенски и потегао „законе творства". А у тим се „законима творства" — „ясно види, да из инокости двојство постаје, и да то двојство напрѣма се у осконости стои; па истом из такова два узаимно у осконости стоећа двојства ствара се вор." Да је само то, лако бисмо се утешили, него г. писац то представља и у слици, цртаним геометричким формулама. Коме „западна школа", на коју се г. писац грдно тужи, није са свим мозак попила, те не верује у чудеса, нека изволи погледати те формуле на стр. 10. Ево шта на послетку изводи писац: „Кад и: ових нацрта саставимо све рѣчи по врстама, онда видимо, да су поймови: дус, модрина, круг петине, вѣда, држава и муж — рсни, а прѣма томе, да су стам, жутина, круг четвртине, вѣра, црква и жена рѣсни поймови." Нек се не заборави, да г. писац обриче ово о „закону творства," што он има и даље изведено, свету обзнанити.

Оволико је доиста довољно да се потврди оно што напред рекосмо о овоме

[1] У обрану наше домаће паприке нека је и то речено, да се она у зеленом стању и ако није сувише љута, може убројати у остало поврће, и да смешана са пиринчем (скробом) и зејтином сачињава посну храну која прилично пита.

[2] Уз то је додато филологисање како је Угрија боље него Угарска?!

Digitized by Google

делу. Довољно се види, колико су дубоке и колико из природе саме ствари поцрпене оне мисли о српству, у које је могло пристати и ово, и то у књижици од 45 стр. с показаним распоредом.

Али г. писац није само у метафизици тако славан; његов геније доспео је у „мислима о српском народу“ да се и у филологију баци, г. писац ствара правопис, он једним махом одбацује све што је код нас до сад за језик урађено и његова је филозофија сама себи доследна: она је свуда доиста пуно самовољна и пуста, пуно чудновата. Пре него што речемо и о томе своје мисли, ми смо још ради поклонити се г. писцу као староме познанику; знамо га по његовој „Цркви и држави.“ [1]

Да наведемо саме мисли г. писца, нека свак по њима види како је г. писац крепак у књижевној историји и науци о језику. На стр. 42, пошто је свуда више пробавио него код српскога народа, доспео је и до пок. Вука. Ево шта вели: „Србству, коме є православна вѣра основа своє народности, највећи уштрб учињен є културом, кои се Вуковом имену приноси. Свако живи зна, да Вук нити є учен био, нити є штогод знаменито из свога собственог духа произвео, нити є човек особитог значаја био; његова єдина заслуга бѣше, што є постояно орудиє у рукама ученог Копитара био, чим є овај пѣсме, пословице и єзык нашег народа у европску литературу увео.“ Ко да се не насмеје на ове подгревке старих мисли?! Стара реакција надувене учености и личних предрасуда хоће још један пут да баци камен за човеком, којега су заслуге истините колико величином, толико оригиналношћу својом. Малодушности је лако пипати око ситница: нека се у ствар умисли, нека дела цени по језгри њиховој, по сили која их је могла и умела извршити, која их је оставила на видик свету у правој објективној боји њиховој, чиста од субјективности. Зар смо ми и данас више вољни ценити човека кога пре по опадању преслабих противника него по чистим делима његовим у којима извршење, рад учињен по такту урођеног оштроумља, није могао нико подметнути, баш да све остало јесте подметнуто?! Г. писац још говори: „Овај култус Вуков повео се пропагандом, која и до данашњег дана траје, и која се хватајући, ласкајући и наговарајући младе људе на овај лажни култус чини. Каква им неволя бѣше нов правопис уважати, коим се само удалюємо од матере цркве своє?“ [2]

Истим оним поводом, којим нам се ова стара песма Вукових противника понавља, и ми им одговарамо: да је боље сести те изучити саму ствар, боље

[1] Црква и држава. Списао Іован Бѣоградац. У Новом Саду 1861. стр. 42.

[2] У примедби стоји: „Избачени су седам писмена, и само још девет да се мало преиначе, па смо са свим у латиници.“ Г. писац се доиста грдно престрашио! А зна ли он куд би га отерала оригиналност у писму? Зна ли он шта то значи? Шта значи зебња око десне или леве црте слободноме духу! Или је зар свемогућна народност деветнаестог века спала на ртено оружје једне црте?... ъ и ь доиста нам нису одржали ни народности ни вере, и јесу ли могли?... Све нам то сачува дух наш, снага наша, свест наша! Ми бранимо светињу сачуваног обичаја, али више верујемо у своју унутрашњу снагу, него да бисмо зебли над којом цртом ако је против ње разум којему опет остаје своја народност, своја историја и предање народно једини циљ у радњи његовој. — А кад се г. писац данас боји латинице, он тим себе грди, своје јаде издаје!

Digitized by Google

познати најпре науку о језику и склоп организма језичкога, познати историју нашега писма и историју језика нашега, па тек изаћи те мудровати свету. Све је мање људи који ће на веру примати свачије мудровање, све се више шири свест да никог не треба по блеску судити. Али да се запитамо која је то пропаганда, којом се „повео култус Вуков“? Камо дела њена? Кога она, за име божије, поунијати, кога ли полатини од православних Срба, а ето прође толико времена од како се код нас почело писати органичким правописом Вуковим? И ко је тако махнит те држи пропаганду која је за своје оруђе, чудноватим начином, изабрала и изумела правопис?... Нека светла господа, која ово верују, изађу, те нека нам покажу примерима из историје ма које друге књижевности да је каква пропаганда нашла за добро простирати своју веру поправљајући и према народном језику дотерујући неудесан правопис који би се где затекао! Није ли то преко мере пусто? По овакој философији грђега јеретика не би било од цара Петра великог што сва ћирилска слова, начињена према грчкима, дотера према латинскима и њему не вели нико ништа, а на Вука крв и нож што је узео из латинске азбуке слово за које у српском језику има глас а слово не бејаше? Али је наш г. писац много смешнији у другом питању. Ми се новим правописом удаљујемо од матере цркве, вели он. Не чусмо грђе хуле на цркву од овога. Нек се упита шта је то црква (та о цркви је писао) и шта је то правопис?... То су две тако различне ствари, да сцезу међу њима може опазити само померен поглед.

Који канони, молимо, који закони црквени прописују и налажу да се у народној књижевности може или не може, сме или не сме употребљавати овај или онај правопис?... Где се о томе говори у светим књигама?... Ако је часним преводницима светог писма на словенски могао поднети један правопис, огкуда би било узакоњено да њихови потомци не смеју нигде ништа дарнути. А збиља зна ли г. писац да га ни ово слабо оружје не брани?... Правопис најстаријих словенских рукописа, за које данас знамо, као и језик, мењаше се кроз векове код Срба и Руса различито и што се зове у нас „старим правописом“ оно је збрка руског правописа, угађана према руском језику у последњем веку, која је старија само од организовања новог правописа. А од најстаријег словенског правописа до нашег органичког Вуковог по начелу нема више него један корак. Али се то све не да изумовати ни по „рсу“ ни по „рѣсу“ „закона творства“ нашега философа, него то ваља учити. И ми проглашујемо и то исто тако за хуљење саме цркве и непоштовање њене светиње што се налази људи, који своје слабо знање у стварима не ће да оставе за се, него излазе пред свет као знаоци, и заклањају се за цркву и за народност. Зар је мала хула на цркву што јој се придева да је она собом противна напретку у лингвистици народнога језика, да је против ње, ако се ступило у томе корак напред од старих. У науци се гледа на начела, на унутрашњу вредност а не на спољашњу форму.

Ето и то је све ушло у круг „мисли о садашњем положају и о будућности српскога народа.“

Још да запитамо г. писца колико он цени снагу умну у данашњем веку? Мисли ли он да више очију даље види, да више руку више урађује? По свему видимо да је и он од оних којима је милије спокојно остати при своме него прецењивати вредност резултата свију радника савремених и досадашњих, којима је милије држати се чврсто обичаја, — макар били и од скора — предања и својих

Digitized by Google

уображених теза него бити користан члан у друштву умне радње па се поклонити пред бољих и њи упоредо с добитцима најновијих трудова. Или зар његова једна памет више обухвата него памет свију бољих књижевника наших, који признаше нови правопис? Нису ни ово случајне ствари. Њему је Вук „покренуо граматику српску", њему она „још гения изчекује." Ко је нерад поклонити се пред големим заслугама за језик српски једнога Вука, коме нису ништа научни и пуни умне критичности огромни послови за језик једнога Даничића, тога је бадава обавештавати. И ми опет не можемо на ино него признати да се сви делови ове књиге потпуно слажу у чудноватости и фантастичној оригиналности својој.

Па нам г. писац обриче и даље „филологисати." „Ако Бог да, вели он, објавићемо свету неки мисли своје, у пуним (тако!) увереню, да ћемо тиме слободном духу српском бар једно поље отворити, на коем он кад и кад у свежину излетати, и перовитост и пружност свога духа сачувати може од укруђене системе школе западнячке"!! На ово сам рад дати коментар, али не свој, него самога г. писца. Ево шта је он написао на стр. 7. своје књиге „Црква и држава:" — „Мој језик није ни срѣмски, ни хрцеговачки, ни ткои (овако!) трећи, — него чак четврти; — што мы се свиди као боље, краће иа' као даље од нѣмачкога, тога се држим. — — Правопис ми је овај: пиши корѣне од рѣчи онако као што су их стари писали, а дометке што више простије."

Најпосле нама би могло жао бити што се и овако могло писати у данашње време код нас, кад не бисмо знали како има света свакојака. Ми бисмо далеко отишли, ако бисмо се потрудили да познамо сваки своју снагу и свој прави позив и да видимо како никако не можемо сви бити пророци. Не да се рећи да нам књижевност у последње доба не напредује — и знате ли које јој је најглавнији корак напред?... Што се људи све мање плету у свашто, што се труде да према себи послове бирају! А што се више буде ишло овим путем, вера и Бог све ће се више напредовати.

НЕКРОЛОГ.

У Београду је 6. ов. м. преминуо Ђорђе Мишковић штабни официр у српској војсци. Покојнику је истом било 25 година. Покојник је радио у књижевности и од њега имамо: „Математичну и физичну географију за средње школе, по више немачких ауктора" (У Београду 1864. 112 стр.) и „Рачунске задатке за употребљење архитектике и алгебре" (У Београду 1865. стр. 253.) У „Војину" од пр. год. 5. свесци, има од њега чланак: „Руска николајевска академија ђенералног штаба." Ђорђе Мишковић родом је из Неготина, 1861. год. свршио је у Београду војничку академију и постао официр. Тада је био послат о државном трошку, да настави науке, у Пруску. После две године да оставку због поступања тадашњих војничких старешина према њему и друштву његовом. За тим је отишао у Пољску и учествовао у устанку народном. 1863. године у пролеће врати се у Србију где проведе до јесени 1864. Тада отиде у Русију где буде примљен у официрски чин. Био је тамо питомац у истој николајевској академији ђенералнога штаба, о којој је писао у „Војину" учећи геодетично одељење. Болест га је натерала те се вратио у Србију.

И с њиме нам неста једнога између књижевника који истом бејаше почео своју радњу, на пољу које се најмање код нас радило. Вечна му памет!

Одговори: Г. М. Крстићу у Љубовићи. Послате нам народне песме употребићемо само док места у листу добијемо — а ви изволите међу тим слати даље. То исто и г. К. И. П. у В.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

ВИЛА

Број 14. У Београду 3. Априла 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лисш никоме слаши не ће.

ВИЛА

Сшаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аусшрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕТУЈЕ Стојан Новаковић.

Распетоме.

—

И тебн, теби, што ти на уздар
Дадоше палу, ругу и крст,
На свету главу трнави лавор,
По телу шибе, у руке трст —
Теби се клањам, пред тобом стојим, —
Са чудна чуда леден сам кам —
Минула грижа прекора старог
Подстиче боле, хвата ме срам!

Из тамног недра пећине худе
У свет си сиш'о — зарасш'о врш,
Па пунан снаге, мудрости, сила
Обук'о тела слабости, смрш;
Прос'о си светлост срцу и уму,
За живош снагу, за тело крас —
И разбив машшу обмана мушних
На врх истина диг'о си нас.

И крену живош мислима новим —
Уска их речца не уме кас'т —
Кипове хладне разбив о каме
Једноме богу диг'о си часш;
И на се прими дугове стар
Сузбив нам духа понижен јад
И сви те знаше од Бога да си,
Чудеса твојих видеше рад.

Па опеш хвала не сpеше тебе,
Шшо даде светлосш, обећан рај,
У почасш слави трудова твојих
Даше ти ругу и понижај.

На велики петак 1866.

И твоје ђаке јурише злима
Нанеш' им шћаху пропасш и квар:
За . убав прогон, за наук крсше,
За речи гвозден даше им дар.

И паде жрпвом појмова тамних
— Навика старих обичан тлач —
Свето ти тело бодоше копљем
А брижној мајци дадоше плач,
И опеш, опеш таштa им смера
Опреш' се богу празан је труд:
Начела њина себична, слепа
Народа нових одбаца суд.

И сви те хвале, и сви те славе,
У себи носе напредну свес' —
Бораца старих ужегло семе
Попала рђа, изео плес.
А топло врело истина твојих
И јасан наук из неба снеш,
У живој струји пролази срца
Као у огњу бачени меш.

Па и ја, трунке маленн део,
Прашине хрпа, ништава ствар
Из моје доље дижем се тебн
Носећ' у грудма побожан жар.
Са свију страна гоне ме мраци,
Кроз тебе видим ведрину, сјај:
Бранилац буди вере ми јаке
Буди почеташ, буди ми крај!

Милорад П. Шапчанин.

Digitized by Google

ХАЈДУКОВА МАЈКА.*

од

Владана Ђорђевића.

I.

Беше недеља. Отац Перо одслужи вечерњу, и Звездановчани излажаху из црквице. По долама и дубравама око питомог засеока још се разлегаше потоње звоно, а из порте се зачуше милогласне двојнице, и за тили часак играше велико коло у порти.

То није било давно; али онда је Боривоје изгледао много млађи, беше много живљи него данас; па ипак он се један од момчадије не ухвати онда у коло, већ похита столу под липе, где се обично поставља кад црква слави, и где се после службе од неко доба, скупљаше повише његових сељака, и то махом зрелијих година. Одмах ћу вам казати за што је та дружина више привлачила младог Боривоја него најлепше коло девојака.

У хладу под липама, сеђаше до ковача Милића, један црномањаст човек, омањег стаса, с препланулим лицем и густим већама и брцима. Сем лица беше на њему још и његово стајаће рухо занимљиво, које међ сељачким кошуљама веома падаше у очи, и по коме би свако познао ислужена војника. Истина беше на мундиру и која закрпа, али од сличне крпе, па се није познавало, особито што је каплар Тривун — као што га зваху његови сељани — веома волео и пазио на чистоту. Тривун је у Београду, док је био у солдатима, научио много лепих ствари, с којих га у селу веома поштова ху, а највише што је научио читати, па је, вратив се дома, пошто је ислужио, донео пуно књига, те им је сваке недеље по нешто читао. То је привлачило Боривоја.

Каплар Тривун баш се спремаше да чита, кад ето и Боривоја под липе. Он скиде вес и назва Бога, и они му прихватише, ма Тривун опази да је момче нешто сетно, те га запита.

— Што је тебн, Боривоје, да нијеси болан? —

— А да нијесам, већ онако ми је данас нешто чудно, Бијах се завјерио да не долазим више амо, и да не слушам више твојијех пјесама, па ето заман... али — не питај ме, већем читај штогођ, молим ти се! —

Тривун га стаде мерити, пусти једно повелико, „хм“ кроз нос, крену главом, па га онда опет стаде гледати; алп у то повикаше са свију страна „Читај читај Тривуне!“ и он стаде претурати по оној

* Одломак из романа „Стајка“ део I.

Digitized by Google

књизи народних песама коју беше данас донео. Случајно беше то она књига у којој је бурно живовање Стојана Јанковића и осталих котарских витезова, Мијата харамбаше и других небројених хајдука, што су за народ и за часни крст живели и погинули.

Ја красно ли читаше каплар Тривун! Његов пријатан и снажан глас беше час величанствен као главар о коме чита, на његову помамну коњицу што му прска белом пеном свилено и кадифено рухо; час нежан као питоме ружице, што су цвале по удбињским дворима и које су силни бегови неговали као тице у кавезима, да их не преплане жарко сунце, час опет умиљат као срећан осмејак на чистом лицу девојачком. Почујте га само. Кад пева обичне ствари, његов глас ромори као поток, што кроза шљунак вечно мрмља једну те једну песму; а кад пева страховиту освету, како грми и руши као бујица што у планини преко небројено стена јури, као громови што се у извијуганим кланцима по сто пута разлежу...

Читач стаде, па погледа око себе. Његови слушаоци беху занети оним одушевљењем, што га само онако просте и и онако срдачно изговорене речи могу посејати у чиста, непокварена срца.

После кратког разговора, отпоче Тривун другу једну песму да чита, песму, у којој се чисто види одблесак онога јунаштва које данас још само у песми живи. Свима успламтеше образи неким особитим огњем, само Боривоја као да не грејаше тај жар. Он све мрачније и сетније погледаше читача што је више прочитавао о јуначком руху и оружју као да је он крив што је минуло то витешко доба. И нехотице помишљаше на очево рухо, које је он у боју — стари је Одаковић био капетан под Карађорђем — задобио од Турака. Стари војник читаше и даље исто тако снажним гласом, али Боривоју се чинило да га слуша из све веће и веће даљине, и на послетку не чујаше ништа од мисли, које га силно обузеле беху, и које са свим неопазно, с бабова оружја прећоше на њега самог и на његово живовање... За што је он осуђен, тако млад и живахан, тако храбар и одважан, да цео живот проведе крај нанине кецеље, да сву своју мушку снагу потроши орући и копајући па да умре и незнан, он — син капетана Одаковића!... За што да је свима коледнма до његовог оца, па и њему самом било допуштено да покаже своје јунаштво, да заштити невољне и бедне и да на бојишту часно погине — а само њему да је остављено да живи и умре као какав црвак што у праху гмиже.

Момак се у неко доба трже, као год из каквог дубоког сна. Ко зна, какве је он ваздушне куле поназидао за то време — и један тежак уздах збриса их све! Из оног заноса тргоше га гусле, наш једини при-

Digitized by Google

јатељ некадашњих тешких дана, каплар Тривун беше давно готов с песмом што Боривоја наведе на оне мисли, па удешаваше гусле да својим слушачима учини по вољи, те да им каже штогод о рајинним невољама и јадима што их трпи од Турака. Боривоје се живо примакну певачу, па не хотећи више да мисли на оно што га беше тако јако потресло, махну руком преко чела, као да угласи оне боре што му беху набрале поносито чело.

Тривун се спремао да пева. Тихо је превлачно гудалом преко струна, а очи му укочено гледаху у далеке планинске ланце... Домишљао се како да почне; јер ваља ми рећи да он није био само вешт гуслар, он је сам стварао песме па се за њега причало по целој нахији и старци што су слушали певање Филипа Вишњића, казиваху да је само он умео тако певати. Често је почињао какву песму што ју је још дететом од оца научио, или коју је доцније по саборима од гуслара чуо, па мало по мало и заборављаше на њу, па певаше оно што би у опај мах у његовим прсима ускипело.

Он започе своју песму с једним лаганим „Ој“ што му се изви из прсију као какав тежак уздах...

Није Тривун певао какав нов догађај. Његови су сељани много пута чули за те исте нечовечке муке, на које Турци и данас ударају нашу браћу, много им је пута пропиштало срце у недрима; али Тривун је тако огњевитим речима причао, он је тако крваво писао ту стару слику, да у његових слушача место туге и уздаха плану жудња за осветом, стадоше се песнице стискивати, стадоше зуби шкргутати. А како ли беше плахом Боривоју слушајући ту песму? Његове очи сенуше, румене усне побледеше, његове лепе и правилне црте на лицу посташе страшне, а целим је телом дрхтао, као да га је грозница ухватила... Једноч му јурну рука за појас, али место пушке или јатагана истрже шарену свиралицу, па заборави да му беше мила као сеја, те је тако јетко лупи о неко камење што се на близу десило, да је прсла на хиљаду иверака.

Песма је текла даље, тиранство је расло, а с њиме и узбуђење Тривуново, и слушачима се учини као да својим очима гледају како гавази отимљу одојчад с мајчиних недара, да му нежну кожу у каише секу; као да својим ушима слушају писку и вапај мученичкп где се меша с отровним, сотонским смехом бесних и пијаних бегова, којима се то за сејир чини...

Боривоје скочи.

— Тривуне! — стаде га молити скоро угушеним гласом — немој даље певати, имена ти божјег! —

Digitized by Google

Али њега беше осећање силно занело, па не чу молбу, но певаше даље. На момку се видело како се са свом снагом упиње да се стиша, али заман. Толико пута хотијаше да јурне из порте, да не слуша више ту песму, јер је свака њена реч била кап уља у огањ који је и онако силно буктио у њему, али он се не макну с места, као да је за оно место прикован.

На један пут — Боривоје се чудно промени у лицу. Он стаде мирније дисати, усправи се поносито као човек који је замислио нешто велико, па осећа у себи снаге да и достигне своју мету, прекрсти своје снажне руке на прса, па је саслушао мирно све до краја. Кад се песма свршила захвали лепо Тривуну, рече свима „с Богом“ па оде из порте.

Нико од оних што беху под липама не опази на Боривојеву гласу да се променио, никоме од њих не паде у очи како му десница беше грчевито стегнута.

Међу тим док се то под липама десило, играло је живахно коло на другом крају порте. У колу је била и Стајка, али она се све тако хватала како ће најбоље моћи гледати липама, да види хоће л' се једном свршити те клете песме, које Боривоја из кола маме. Кад се у неко доба он одвоји од својега друштва, она се весело пусти из кола, па му одскакута лако као пауница на сусрет, намештајући киту цвећа коју беше њему донела, и коју је с тешком муком од момчадије одбранила.

Боривоје ју је врло добро видео, али његово лице не сину од радости као обично, оно беше данас као од гвожђа слевено. Он прође поред своје Стајке, па јој не назва ни Бога, већ оде право на капију.

Девојче се трже од овог ненаданог понашања, па гледаше дуго за њим и виде како се место кући упутио у планину. Кад замаче са свим, онда тек дође Стајка себи. Јадно девојче чупкаше листак по листак мирисавог босиока из ките што је у руци држала, а њена лепа глава клону полако на прса.

— Што ли сам учинила бати, те се тако на ме расрдио? — запита на послетку своје цвеће, ал' оно не зна што је срећа што ли су јади; оно сада мирише исто онако као и мало час кад су га љубила њена медна усташца, и кад му је причала како ће данас играти у колу и како ће га Боривоју поклонити.

Две крупне сузе задрхташе на њеним дугим трепавицама, па кануше низ оне пунахне, свеже обрашчиће... (Продуж.)

Digitized by Google

Жртва истини.

(индијска)

Из „Слободе“.

Још у старо време био један цар:
Срце му је било грдељиви жар.

Истину је рек'о један сиромак,
За то га је хитн'о са дана у мрак.

Величанство царско повредио роб.
Нека за то чека у тамници гроб!

„Шта уради море?“ корио га друг.
„Правди и поштењу то ми беше дуг!

„Не ће мени лице огарити мрак;
„За истину свету то је свет'о зрак!“

Кад до цара дође и тај ропски глас —
По лицу се просу подсмех и ужас:

„А зар не зна изрод, не зна хладна дрт,
„Да га чека грозна у тамници смрт?!“

Када слуга оде са поздравом тим,
Роб му вако рече гласом оштријим:

Поздрави ми и ти господара твог:
„Да ће свима судит', па и њему бог!

У Пожуну.

„Да ме не ће стужит, учини л' ми крај,
„Поклони ли живот, поклонити рај!

„У њега је сила, богаство и моћ
„А у мене брига, туга и немоћ;

„Ал' ће доћи време, доћ' ће онај дан,
„Кад смо сви једнаки, к'о дим помешан.

„Сад нек с' диже небу, нек свој шири страх,
„Покриће и њега заборав и прах!“

Но цар грмну, кад чу шта му збори роб:
„Чупајте му језик, копајте му гроб!“

Али смерна душа вако збори још:
„Да истину гњечиш, још си краљу лош!

„И ако ћу остат' без говора свог,
„Не бојим се краљу, разуме ме бог!

„Шта су ове муке? тренут само лак,
„Кад ми је са светом свет'о растанак.

„Победа и слава онога је тек:
„Ко без греха, часно, сврши овај век!“

Сима Поповић.

Срце и душа или појезија и наука.

Физиологу је срце „средсредни орган“ целога крвотока, дакле на тај начин и врло важан орган за живот човечији. — Важност она која се срцу даје — а које ни један други орган нема — има сама реч „срце“ а таку исту важност имају и појмови о самој радњи његовој,— па је реч прешла из језика физиолошког у језик песнички, романтички и научнички, и то са врло различитим представама. Срце није само за то да крв у све делове тела тера и да је покреће, него се узима као седиште и знамење (emblème) најплеменитијих и најнежнијих осећаја душе наше. Студија срца није само студија анатома и физиолога, него и сам философ, песник и уметник може из ње за се црпсти што.

Digitized by Google

Сад је питање: хоће ли наука физиолошким испитивањем срца, све оне представе о њему поруштити, које су у опште примљене? Хоће ли наука оборити оно што се о њему мисли, као станишту наших осећаја, хоће ли то какву обману обелоданити? Једном речју, има ли наша наука да докаже: савршену противност између науке и уметности, између разума и осећаја?

То није задатак нашој науци. Истина остаје свагда једна и иста, она сама себи не може противоречити. Истинитост научна — ученјачка — није ни мало друкчија од истинитости уметничке. Наука, која из чистог извора извире ваља да је светионица за све, и треба да наука и уметност једна другу помажу, попуњују, и једна другу разјашњују — па најпосле једна другој руку пружају. Сва „знања" људска на вишем ступњу — треба да образују једну атмосферу — атмосферу, у којој ће се светски човек, уметник и научник сусрести и разумети моћи.

Сад да пређемо опет к срцу.

Сматрајући срце с анатомскога гледишта оно заиста није ништа друго до један шупаљ, на форму какве махине, сложен мишић, који својим покретањем крв — као нешто најглавније за храњење органа — у све делове тела горе и доле тера, и све честице крвљу снабдева. Али срце није само један прост мишић, него је срце спојено са живцима и живчаним кончићима, који средством пневмогастричних живаца (плућни и желудачни живци) са стаништем свих душевних појава т. ј. у свези са мозгом стоје. Мозак пак, као и сваки други орган, не би могао без крви опстати, не би могао без ње радити т. ј. кад не би крв к њему непрекидно дотицала — дакле мозак зависи од срца и његових кретања. Овај непрекидни дотицај крви к мозгу врло је важан, тако, да кад би се крв само на један тренут задржала — несвест би јој последица била — а кад би то задржање дуже потрајало, свршило би се смрћу — а тако исто и обратно може првоме, т. ј. кад би крв нагло мозгу појурила

Овај прости односај одгонетка је, која изјашњава и расветљује односаје између крви и мозга између срца и душе. Али је то најчудноватије како живци који из мозга к срцу иду и по срцу се гранају са свим су противни радњи и задатку других живаца, који се по осталим деловима тела гранају. Задатак је живаца да мишиће, које они снабдевају, скупљају — па отуда и оно, кад се какав живац подражи (било то природно вољом, или вештином — електрицитетом) он се онда покрене и скупи — т. ј. мишић који је дотле миран био — Таки је односај од прилике код живаца што друге делове тела снабдевају, али ми видимо да са срцем — с његовим живцима, са свим противно

Digitized by Google

стоји. Срце се скупља при обичном — нормалном — стању свом, па и ако његови живци нису надражени — оно са свим правилно и непрекидно свој задатак врши — али чим се живци надраже — природно или вештачки, — на мах срце престане радити — Ово се може врло лепо на свима животињама експериментовати, па то исто важи и за човека. То застајање срца не траје дуго, јер чим је надражај престао, на мах се срце на ново стане кретати — и то јаче и брже, као да би хтело пређашњи губитак накнадити, па најпосле опет почне нормално као пре радити. — Ако је надражај јак и трајућ био онда срце стане, а смрт брзо наступи; — али ако је слаб или ако је мало трајао, на мах попусти и само ће вешто и вично око опазити то кратко застајање срца — а за тим одмах стане срце јаче куцати — као да никаква застајања није било — ово застајање може бити краће и дуже, што од јачег или слабијег надражаја зависи.

Из овога се на мах види: да срце све оне утиске добије, који на с и с т е м у ж и в а ц а делају, и да оно овом утиску одговара променом у току крви, било то моменатним застајањем, бржим или лакшим, слабијим или јачим током. Будући пак да мозак, као средсреда целе с и с т е м е ж и в ч а н е у сразмери од других органа највише крви добија, а покрај тога да је најфинији и најнежнији орган, на који све промене у крвотоку делају, то се онда врло лако увиђа: да уза сваку промену која се у срцу догоди, мозак пристаје или суделује. Овај прост механизам — између ова два најодличнија органа, на коме се сви узајамни односаји између срца и душе оснивају, казује нам узроке и разјашњује нам оне загонетне односаје — који се бар чине тако — између њих; даље нам казује и узрок за што обични говор толико силних душевних осећаја срцу приписује.

Сва наша осећања прате свагда покретања срца онако као што их ми осећамо — па и ако је мозак искључно седиште наших осећаја опет за то спољашњи израз тих осећаја зависи од срца. Живци који срцу иду (плућни и желудачни) доносе срцу своје делање а вратна и кичмена б и л а (Arterie) воде крв мозгу — Цео овај чудновати механизам виси о једном кончићу (живцу) — а кад би он раскинут и поремећен био — т. ј. живци који срце и мозак свезују — онда би на мах и узајамност њихова престала, а спољни израз наших осећаја био би из дубљине потресен.

Познавање ових физиолошких односаја, ни најмање не смета појезији, нити јој је од штете какве. Зар каква опера мање опчара што је физичар математички све њене тонове и њихова својства пронашао

Digitized by Google

и прорачунио? Је ли какав физиолошки појав мање чудноват што је физиолог све његове материјалне услове разрешио? Без таких испитивања не би науке било. — У осталом у свима овим проналасцима и испитивањима налази појетски језик своје потпуно, основано право.

Кад се на пример, каже: „Срце је од бола препукло“ онда заиста не остаје овај орган без икаквих промена — срце је на мах стало како га је какав бони или тужни утисак напрасно потресао — за тим је можда несвест с бледећом лица и другим следствима својима наступила — По томе има оно основа, што се са највећом важњом коме какав црн глас доноси, који душу потреса. Или кад се после туге каже: „Отежало је срце“ и то има свога физиолошког основа. Опити су показали: да све већи и већи надражаји најпосле све осећаје срца не зауставе — него настане нека сумпорност у покрету његовом, или је са свим раслабљено, које се осећањем неке п у н о ћ е, или с т е з а њ а у прсима, изјашњује.

Пријатни осећаји такође имају уплива на срце — пријатно осећање какво на један мах заустави срце у грудима, после кога се на мах бурно кретати стане, а крв нагло мозгу тера — па с тиме изазива расположење душевно, а руменило на образе гони. Љубав која тако бурно срце покреће, није само гола појезија но је физиолошка истина. Кад кажемо да кога „од срца“ љубимо, то значи физиолошки да присуство његово, или сама опомена на „љубљени предмет“ у нама утисак на живце произведе, који пневмогастрични живци срцу доведу, они срце покрену тако, да оно у мозгу неку пријатност али наклоност произведе. Да би се дакле осећаји на видик изнели, треба мозгу да га срце послужи. Два сајужена срца, два су срца, али их један утисак креће, она под једним утиском ударају — и тиме своје осећаје у неку хармонију доводе: „Душа моја и твоја је, — срце моје и твоје је!“ — „Две душе — мисао једна,! Два срца — а удар један!“ Филозофи веле; „Срце ваља зауздати, над њим господарити, а страсти морају да ћуте“ — То су такође изрази које физпологија изјаснити уме. Човечија воља до душе, може много „противно“ зауздати, што из осетљивости истиче, а то..... свој постанак једнствено у телесном узроку има. И разуму без сумње често испадне за руком да тако исто над моралним осећајима господари — По томе може човек дотле доћи да уплив „противнога“ на своје срце предупреди — али што се више разум труди да победу одржи, тим се више о с е ћ а њ е назад забацује.

Сила живаца, која је у стању да какву п р о т и в н о с т уздржи слабија је у жена но у људи; а то је узрок што се човеку нека телесна и морална сила даје, а за женско се вели да: н е ж н о с р д а ш ц е има.

Digitized by Google

Наука не противоречи основима уметности, а научној позитивности не ваља одушевљење гушити, као што се потврђивало, но ваља баш противно да буде. Уметник ће у науци тврђе основе наћи, научник ће из вештине доста црпсти моћи. Има до душе неких епоха кризе или прелаза у којима наука — која је далеко отишла али опет није савршена — вештака више збуњује, но што га помаже — али то ће брзо проћи, и кад физиологија још јаче стане корачати — онда ће песник, физиолошки напредак и философ лепо се једним језиком разумети, а тако се и сложити —.

Превео: *Радмио Лазаревић.*

Ка' што зора...

—

Ка' што зора цветак буди,
Да развије нежне груди,
Тако ми је љубав мила
Моје срце разбудила.

Ка' што цветак свенут' мора
Кад побледи рујна зора,
Срце ће ми да издане,
Кад љубави понестане!

С дивном ружом...

—

С дивном ружом, с белом вилом
Мети'о сам се на поредо,
Ал' си лепша и дивнија
Од обадве, лепо чедо!

Па и моме болу, дево,
Под тим небом пара нема,
Моме болу нит' је виле,
Нит' је виле нит' мелема!

И. Ђ.

Историја системе туторства, упоредо, у Инглиској и Француској.

—

(По Беклу.)

S. Кад при свршетку V. вијека пропадне римска држава, настане, као што је познато, дуго вријеме таме и варварства, за вријеме којега највећи умови огрезоше у најгрубљој празновјерици. У та времена, која праведно називљу „тамним временима", власт је свештеничка била неограничена. Свештена су лица владала савјешћу најнеограниченијих деспота и њих су поштовали за најнаученије људе, јер су

Digitized by Google

они једни знали читати и писати, они су владали цијелом сумом знања, које се тада држало за науку; они су били чувари онијех прича (легенда) и појмова, у које се тада вјеровало и који су били једини извор божанске мудрости.

Тако је ниско било умно развиће у Јевропи за цијелих пет стотина година, пак су људи тако олако у све вјеровали, да тако што, т. ј. већег незнања, мрака и будалаштине нигдје више не налазимо. Али на пошљетку човјечански разум, та искра божанства, почне остваравати своју силу и прогонити таму, која га је опкољавала. Различне прилике, које описивати не би било интересно, доведу до тога, да тај мрак почну прогонити у различитим земљама у различна времена. Говорећи у опште, то се догоди у X. и XI. вијеку и већ у XII. вијеку није било ни једног народа, који се сада називљу изображенима, да се у њему није била почела распростирати просвјета.

Од тога се доба започиње прва важна разлика међу јевропским народима. До тога је доба празновјерство било тако велико и свеопште, да није вриједно говорити ко је од кога био већи незналица. Заиста су људи стајали тако ниско, да је власт свештеничка у многим случајима била пробитачна, јер је она била преграда између народа и власника, при том је само свештенички ред колико толико бавио се о умноме раду. Али кад се сврши велико покретање народно, кад се пробуди разум људски, стање се свештеничко одмах промијени. Оно је бранило разум, доклен је он био на његовој страни. Доклен је једино свештенство било стражар знања, дотлен је оно ватрено бранило интересе разума. Сад, кад му се знање измаче из руку и прије̂ђе свјетским људма, знање постане опасно по свештенство и свештенство нађе за потребно да га ограничи. Тада се појаве инквизиционарски судови, апшење, кврге, спалишта и друга средства, помоћу којих се старала латинска црква да заустави ријеку времена, која је текла против ње. Од тога се доба започиње борба између двије јаке партаје: бранилаца разума и претресања и бранилаца вјере и мртвила; та борба ма у каквом се изгледу појављивала, непрестано задржава свој карактер: у њој се боре противуположни интереси разума и празновјерице сумње и лаковјерности, напретка и назатка — једни се уздају у будуће, други гледају натраг и држе се старине у вјери.

То доба и јест главно мјесто јевропске изображености. Од тога времена, када разум, премда с почетка и лагано, почиње освајати; развиће и напредовање сваког народа почиње зависити од послушности заповијестима и од тога, у колико су у народни живац ушле заповијести т. ј. живи ли народ својим животом или по заповијестима. Ево

Digitized by Google

због чега, да би разумјели главну разлику између Француза и Енглиза, морамо тражити узрок у тим околностима, које су пратиле оно, што је могуће назвати: великим устанком разума, од како је први пут јасно почео да ради сам.

Изучавајући с том намјером јевропску историју, опажамо, да се у исто доба започела феудална система. Та широка политичка система, не гледећи на њено несавршенство и грубоћу, задовољавала је потребе варварских народа, међу којима је и никла. Свеза између ње и понижења црквенога правца очевидна је, јер је феудална система била први широк свјетски план у Јевропи. Када се први пут појавише грађански закони: то је била — у продужењу четири стотине година— енергичка проба уредити друштво према народним а не према свештеничким тежњама; јер је основ те системе држање земље, служба и давање одређене суме новаца.

То је био, без сумње, важан корак у развићу јевропске изображености, јер феудализам ставља нам прву слику друштвеног уређења, гдје свештенство, као свештенство, нема одређенога мјеста.[1] Ево откуда излази борба између цркве и феудализма, о којој су писали многи писци, у осталом врло чудновато, не разумјевши извор тога борења. Кад кажемо, да система туторовања није уништена завођењем феудализма, и, шта више, није ослабила, него се само појавила у другом изгледу: умјесто свештеничког, она добије свјетски правац. Људи, на мјесто што су се обраћали цркви, почну се сада обраћати племићству. Природном пошљедицом тога широког кретања, или, да ље пше кажем, отуд постане нашљедна аристократија (племство). У X. вијеку ми први пут налазимо фамилијарна презимена; у XI. вијеку већим дијелом дужности постају нашљедствене код најважнијих фамилија, а у XII. веку пронађу грбове и друге хералдичке знаке, којим су дуго вријеме забављали своје уображење потомци, што они произилазе од славних предака и томе достојанству уступе мјесто сва друга добра својства људска.

Такав је започетак јевропскога племства, у том смислу, у каком употребљују ту ријеч. Кад се утемељи феудализам, што се тиче друштвеног уређења, он постане нашљедник цркве и племства; пак када постане нашљедствен, заузме дужности које је прије извршавало свештенство, међу којим се сада прими друго начело — неженење. Сада је јасно, да тражећи од куда је произашла система туторства, наравно мора се пронаћи од куда је произашла власт, јер је власт била представница

[1] Феудализам не зна епископа или абата, него овај или онај лен.

Digitized by Google

системе туторовања и она је кровина, под којом се развила та система. Даље ћемо видјети да је то све свезано са великим устанком у вјери у XVI. вијеку, напредовање којега се изјашњава слаботињом начела туторства, које је било против тога устанка. Али одбацујући, за сада, то све на страну, треба показати неке прилике, услијед којих је племство загребло у своје руке више власти у Француској, него ли у Енглеској и таким се начином Французи навикли непрестано више да слушају и усељала се у њих та навика, због чега су они више поштовали заповијести т. ј. већма су им туторовали, него ли у Енглеској.

У другој половини XI. вијека, баш у то доба, кад се племство састављало, Енглеску освоји херцег Норманди, који, наравно, уведе онако уређење, како је било у његовој земљи. Али га он у неколико прекроји, т. ј. онако, како су искале суврмене околности. Вођ јуначке војске, коју је већином покупио за паре, станивши се у туђој земљи имао је моћи, да избаци неке феудалне обичаје, каки су били у Француској. Норманди великаши живећи у земљи, насељеној народом, који је био њима непријатељ, ради су били добити баштине, по што по то, само да буду обезбијеђени. Вилхелм се тијем користи. Раздајући баронства врло пробитачно за круну, он отме од барона ону власт, коју су они имали у Француској и коју би они добили и у Енглеској, да није био на опрезу освојитељ Енглеске. Због тога најјачи барони морали су се покоравати закону или краљевској вољи. Краљева је власт била тако моћна, да мало прије, него што ће умријети Вилхелм, обвеже све своје вазале да се закуну, да ће му бити вјерни, одбацивши оно поглавито начело феудализма, да се сваки вазал покорава непосредно своме лен-ском господину.

У Француској је стање ствари било са свијем друкчије. Ту су вазали владали земљама не на основу поклона, него услијед дуготрајног господарења. Таким начином, њихова су права била освећена старином, па благодарећи томе, што је краљевска власт била слаба, они су управљали својим земљама независно од краља. Шта више, кад их почеше у вријеме Филипа Августа притјешњавати, они су и тада и доцније имали таку власт, каква није позната код Енглиза. Ево двије слике: Право ковати новце, што се држи, да припада врховној влади, у Енглеској нијесу никада имали ни најсилнији барони; у Француској су то право многи имали, и то је трајало до XVI. вијека. То се исто може рећи о праву приватног ратовања, по коме су барони ратовали један с другијем, рушећи спокојство земљи само зарад личнијех користи. У Енглеској племићство никада није имало те моћи, да добије право на то, што се по некад, случајно догађало. Али је то право у

Digitized by Google

Француској било узакоњено, и намјештено у зборник закона па га потврдише Луј IX. и Филип — лијепи, а то су била два владаоца моћна и они учпниште све, што су могли учнити, да би обуздали племићство.

(Продужиће се.)

Једно отворено писмо.

Господине уреднице!

Чланак „Наука и пријатељство“ у броју 8. „Данице“ побуђује ме, да вам јавно саопштим разлоге, за што су нека места из г. Николићеве реценсије на моју Хемију изостала, остављајући вам на вољу, да располажете с њима, како вам се најбоље свиди.

Ја сам се у чланку о деоби оксида држао обичног израза не само наших професора овде у Београду, но и свију осталих, бар мени познатих страних аукторa. Што ја у њему не помињем еквиваленте но делове, томе је узрок, што ученица из тог (15) чланка још не зна о њима ништа, почем се еквиваленти тек касније (18) у књизи дефинишу. Тај чланак почиње са: „Речено је горе итд.“ да су делови из 15-ог и еквиваленти из 18-ог чланка идентични појмови. А реценсија питаше: какве делове; у обичном значају или по свитку? Питаше дакле о нечему, што се у књизи никако не спомиње, превиђајући оно, што јој се у књизи јасно одговара.

Што је изостављена друга примедба, да је формула оксалне киселине погрешна, узрок је томе, што та формула није погрешна у књизи. Ваља знати, да сам ја хидрате и кристалне воде свуда изостављао, само у органским киселинама сумирао сам прве са осталим стихијама. По томе, ако се оксална киселина пише C_2, O_3, HO, као што реценсија говораше, то би се морала писати млечна киселина C_6 H_5 O_5, HO. Кад се саберу ове стихије (а то бива доиста, и ваља да буде у лакim школским књигама) излази за прву киселину C_2 H O_4, за другу C_6 H_6 O_6, дакле исте формуле које се налазе у књизи. А да сам употребио кристалну воду само у једној формули, ваљало би, доследности ради, да је употребим свуда: следствено ишла би реценсија тада да поправи скоро све формуле у књизи. Строго узето, ни она формула, која се у поменутом чланку „Данице“ тако озбиљно намеће, није абсолутна, почем је радикал оксалне киселине (оксалил) двоатоман, и кад би се формула написала $\left.\begin{matrix} H_2 \\ C_4 \\ H_4 \end{matrix}\right\} O_4$, то ни један од новијих хемичара не би рекао да је погрешна, и ако се веома разликује од оне коју видимо у чланку „наука и пријатељство.“ Овде ћу вам још напоменути, каквих је метаморфоза та формула већ доживела. У првој реценсији стајаше C_2 O_3 + HO (овде се хидрат крстом дели од радикала, што не сме да буде); у отвореном писму, које „Вила“ не хте да прими: C_2 O_3 HO + 2 HO, и тек пошто сам у приватном писму рекао, да се хидрат и кристална вода не пише истим словима, донесе је „Даница“ поправљену. Узмемо ли сад, да и та, што је ту, није абсолутна, не видим никаква основана узрока, да се и она свету намеће.

Digitized by Google

Што је изостала трећа примедба из рецензије, која замераше књизи за то што није поменула, како се флуор не једини са киселоником, томе је узрок по све нараван: у књизи нема ни спомена о флуору; да је било њега ту, онда би зар и жељено изузеће нашло места.

Отуд видите, да изостављење тих места није било без разлога. Ништа мање ја сам поштујући ништеву својину тек онда рекао, да се те примедбе изоставе, кад сам од г. Владана Ђорђевића добио извештај, да рецензент „признаје" моје разлоге.

Толико, господине, у обрану своју и вашег поштованог листа. Не знам, да ли смо овим поступком оштетили српску науку као што „Даница" мисли: то стоји да јој овим маленкостима нисмо користили. А буде ли да јој једном по могућству и користимо, то — мислим — да не ћемо имати захваљивати чланку „Наука и пријатељство."

Милан Јовановић.

Уз ово отворено писмо ваља и мени проговорити две три речи — а због истога чланка „Наука и пријатељство", у 8. броју „Данице." Кад се modus procedendi у ствари рецензије г. К. Николића штампане у 3. броју „Виле" преведе на просто, излази ово: Задруга пошље критику на Хемију г. М. Јовановића. Уредник „Виле" брже боље шаље или носи г. М. Јовановићу и њих двојица. један као „добар пријатељ", који по своме пријатељском допадању кроји капу књижевној критици, а други као „у свему вешт човек" одмах то пречине по свом ћеву и пуштају у свет. Али „Задруга ђака из Србије што се уче у Бечу" апелује на то својим отвореним писмом. Онда г. М. Јовановић „у свему вешт човек" плаћа својим приватним писмом. Кад се пак „Задруга" не даде поплашити, онда јој се „отворено писмо" враћа. Сад су „Задрузи" одрешене руке, драма је изиграна: она излази те износи на видик подлости и мајсторије „пријатеља" који су се случајно нашли међу ученим људима а још не знају шта је пријатељство, шта ли наука, него једно с другим мешају. „Задруга" има у тој малој драми заиста племениту улогу!

Међу тим да би modus procedendi био добар, треба да се саслуша и друга страна. Ред је дакле да приповедам ја. Рецензија, око које је реч, није мени послана од г. писца, него од члана друштва „Задруге" г. Владана Ђорђевића — и она је била написана руком истога г. Владана Ђорђевића. Уз то је стајало уз писмо да је он — Владан — стилисао за то, што су оно писцу прве врсте, па им није умео дати лепа облика. На томе је основу морало постати моје поверење према посланоме чланку. Јесам ли ја могао прецењивати тај чланак?... Јесам ли се могао ослонити на оцену „Задруге" пред којом је читан?... Ја сам и пре тога добијао чланака, за које ми је писано да су пред „Задругом" читани, па или их нисам могао никако употребити, или ми је око њих доста посла требало. Јесам ли се могао ослонити на писца?... Ко ће се ослонити у научном реферату на ђака који није ни целе гимназије свршио, који учи у Бечу тек другу, трећу ли годину апотекарских наука — који је то прво написао па му је и то други морао дотерати и преписивати. Владана Ђорђевића ја још не познајем као хемичара а није још стекао никаква гласа ни као критичар уопште. То је исто и код „Задруге." Јер што се ко бави о којој науци, или је учи — не може служити као наслон за суђење и не даје му ауторитета без показа-

Digitized by Google

них дела. Ја сам се морао обзирати око себе да нађем кога, да ми прегледа послати чланак, јер му ја не могах бити судија. У реценсији, баш за то, што је она „и сувише ишла на препоруку дела и његова писца“ није било ништа што би ме застрашило да тим послом понудим самога г. М. Јовановића од којега сам једнног м о г а о заискати те врсте услугу — као човека који с вољом ради на „Вили“ а који није ваљда само м е н и показао и да зна шта ради. Код критике, која иде „и сувише на препоруку дела и његова писца“ не бих се у оваком случају — што се мој умољени судија и реценсовани стичу у једном лицу — могао бојати ни другог кога, то ли г. М. Јовановића, а што „Задруга“ не ће да види ништа друго у свему него зду намеру и себичност, то њој на образ пада и нико јој за то није крив. Из „отвореног писма“ г. М. Јовановића види се да је он о својим примедбама јавио истоме члану „Задруге“, који је био добар стилисати реценсију и посредовати и види се да то није остало неказано г. реценсенту. Али које док се то свршавало, које што у „Вили“ беше ствари пречих од критике на „Хемију“ и старијих по реду, прође времена и из Беча се поче навађивати да се реценсија штампа. Ја сам искао одговор на послане од г. М. Јовановића примедбе и кад га не добих, и кад видех из писма г. В. Ђорђевића г. М. Јовановићу да се писац не противи његовим примедбама — онда, да би реценсија што пре угледала света, нађем за добро према свему пређашњем, усвојити примедбе г. М. Јовановића те изоставити поменута три места. Било ми је стало: да што бољи чланак уђе у „Вилу“; да се не пришивају никоме рђаво погођене погрешке; да се ствари где је така сумња боље напред изравнају него да се после њих ради, води пуста полемика, особито кад се „хемије“ тиче. У отвореном писму г. М. Јовановића ено разлога, по којима је он био за то, да она три места немају посла у реценсији.

„Задруга“ ме хвата у неследствености за то што сам испрва био рекао штампати јој „отворено писмо“ а после јој га вратио с тога што „по договору“ мој пријатељ „није могао заплашити својом претњом и грђењем“ „Задруге.“ Ваљда смо нас двојица, најпосле, тако прости људи да нам није познато како „Задруга“ стоји на вољи писати место простог „отвореног писма“ још и modus procedendi и чланак „Наука и пријатељство?“... Онда бисмо ми себе „плашили“, а не „Задругу.“

А колико сам ја имао право што нисам т о ј реценсији поклонио пуно поверење онако, како другима доиста поклањам а како би „Задруга“ хтела, најбоље је показала друга реценсија г. С. Р. Пантелића, који, случајно, није „пријатељ“ ни са мном ни с г. М. Јовановићем. Он нема узрока тужити се на „злоупотребљење“ моје нити питати да ли је у програму „Виле“ „наука“ за то, да се научне истине бришу? А, на пакост, посао је око једне исте ствари!

Толико сам ја био дужан казати кад се јавности предају „злоупотребе“ уредништва „Виле“ и кад се брже боље све жигоше непоштењем и самовољом.

Стојан Новаковић
уредник „Виле“

☞ **Овим бројем почиње друга четврт овогодишњег течаја. Г. г. претплатници којима је рок истекао умољавају се да што скорије претплату за даље положе.**

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 15. У Београду 10. Априла 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

ХАЈДУКОВА МАЈКА.

од

Владана Ђорђевића.

II.

У исти час, кад се то у црквеној порти догодило, седеле су две старе прије пред Боривојевом кућом на клупи, па се разговараху. Једно је његова мајка, стара капетаница Нера, а друго је поп Перова сестра, која се још из младости тако сестрински пазила с његовом мајком да ју он није друкчије звао већ „тета Госпавом“, као што је и Стајка његову матер тетком звала. Њихове су куће биле прилично раздалеко, али оне су опет сваки дан, кад год су биле доконе, долазиле једна другој у походе, да се виде, да се посаветују у својим домаћим пословима и да се проразговарају. Кад би дошао празник или недеља, као данас, несу се после подне никако ни растајале. Деца би обично отишла у коло, отац Перо би се затрпао својим књигама а њих две су остајале саме па су се тако на тенани могле наразговарати.

Али данас мора бити да се не разговарају о најмилијем, јер су лица у обе старице нешто необично тамна. Случајно је Госпава, док су били у згради, загледала се у рухо и оружје покојнога капетана Одаковића, па се беше заподео разговор о њему, и на послетку замоли она своју прију, да јој прича како је она одбегла за њега, јер толико је знала, да је ту некака отмица била, и стара капетаница пусти на вољу своме јадном срцу, да излије у пријатељичина недра све горке и миле успомене, које су године у њему оставиле...

— Ти знадеш, моја пријо, да своје мајке ни запамтила нијесам нити да сам осјетила што је њега материнска. Кад ми је била пета година рекоше ми, да ће ми бабо довести мајку, и ја сам јој се радовала ка озеб'о сунцу, јер нијесам знала што је мајка што ли маћеха. Бабо

Digitized by Google

доведе своју младу туђинку, и с њоме још једну ђевојчицу мојијех година, коју је моја мађеха довела од првога мужа, јер и она бјеше удовица. Ти сад и сама знадеш, а да ти и не причам, како је у кући ишло и коме је највише ваљало трпљети. Да се све оне сузе скупе, којима сам квасила кору хљеба, коју су ми као слушчету бацали, напунило би се грдно језеро. Једном сам, кад ми је већ шеснаест година било, сиђела крај извора, куда ме бјеху послали на воду па сам плакала. чудећи се и сама од куд још у мене суза. У то ће ударити друмом, који је баш уз извор, некакав коњаник, па ми назва Бога и замоли ме да му отворим вратнице од потеса да се он не скида с коња. Ја устанем, и не гледајући у њ, отворим вратнице; али он не ће проћерати коња на вратнице, већ сјаха, приђе мени, ухвати ме за руку, па ме запита за што плачем. Подигнем очи и угледам красног стаситог момка у лијепом руху и с оружјем, све у самој срми. Он ме је тако милосно гледао, његове ми ријечи толико разгријаше смрзнуто срце, да нијесам могла ни једне прословити, но покријем лице рукавом, па станем опет јецати, само што ми сад много лакше бјеше послије суза. Незнаноме се путнику ваљада сажали, па ме одведе извору, сједе крај мене, па ме је дотле ћешио, докле се не умирих и после му све испричам. Кад он чу шта је мађеха са мном радила, плану као жива ватра, и би они час јурнуо нашој кући, да га ја нијесам зауставила. Онда он мени исприча како је остао сам без игђе икога свога на свијету, како је богат, па му је кућа пуста те је с тога пошао по вилајету да себи љубу тражи, и на пошљетку како не ће ниђе боље среће наћи, но што га је данас сусрела, па ме опет ухвати за руке, погледа ми дубоко у очи, па ме упита: „хоћеш поћи за ме, лијепа Неро? Ја никога немам, буди ми ти и отац и мајка и љуба и сеја, а пазићу те као своју душу.“ На то му измуцам како се могло, да сам од њега чула прве благе ријечи, да су ми његове ријечи биле први мелем за тешке ране које су ми задавали од како сам за се сазнала, и да ћу му за то бити ако хоће робиња цијелога живота. Још они дан дође мој вјереник нашој кући, и запроси ме у оца. Он испрва као да шћаше да ме даде, али кад зачу мађеха, не да ни споменути: „не ће се та ђевојчура прије моје Росице удати, док сам ја жива“ рече она бабу. и он одби Миладина. Сад тек просу мађеха сав свој благослов на мене, и моје муке бјеху већ нечувене. С тога нијесам имала куд, но пристати на Миладиново наваљивање да одбјегнем с њиме. Једном око по ноћи, кад у цијелом селу не бјеше будне душе сјем мене, зачух уговорено кликтање иза куће. То је био Миладин са своја два добра друга, сви на коњима, и сви наоружани до зуба. Тек што мене Миладин подиже за се на коња, опазисмо луч у кући. Бјеху

Digitized by Google

нас опазили, с тога опучисмо како су само коњи носити могли, и срећно одбјегнем и ако ми је очинска кућа неколико танади из пушака за нама послала, ваљда мјесто благосова.... Сутра дан стигнем Миладиновој кући, вјенчамо се, и ја сад бијах готово срећна. Једино што ми је срећу тровало бјеше, што ми непрестано у ушима фијукаше оне пушке, које је мој рођени отац за мном избацио... Можда је то мајеха моја била, јер ја нијесам у оном страху ништа видјела, ма Миладин није дао прословити: „ја сам добро спазио нечовјека, и с тога не ћу више да чујем ни ријечце о њему. Ти нијеси његова шћи, нити је он вриједан да таку шћер има као што си ти“, и од то доба није се у нашој кући ни име мојега оца споменуло. Кад би година дана како се узесмо, поклони нам Бог синчића, и кад сам видјела како нам је мали Боривоје здрав и напредан, помислих у себи: милостиви је Бог опростио што одбјегох од оца, и што се удомих без његова благослова. Али моја срећа не потраја дуго. Једно јутро ми допадоше црни гласи. Мој бабо бјеше на самрти, а немађаше никога свога, да га у тешкој болетици његује, јер мајеха ми се бјеше од једа пропила, па од пића и умрла а лијепа Роса није ни главе осврtала за јадним болесником, који је све своје имање дао да само њу што боље удоми.... Живо ми је срце пуцало у њедрима, па опет не смједох ни поменути Миладину; ма кад ми дође покојна баба Санда из нашег села, па ми донесе поздрав од оца да похитам што боље могу, не бих ли га још у животу застала и да понесем дијете, јер хоће да благослови и мене и своје унуче, онда паднем Миладину пред ноге па му плачући казах што је и како је, но нека се смилује па нека ме пусти да склопим очи јадноме оцу. Његово се чело намршти, он ме подиже, па ми рече тихо ал' тако оштро, као да му је свака ријечца нож била. „Ти немаш баба, љубо моја, он је умрьо има више од године дана. Ев' овим се танетом убио“ и Миладин извади из кесе један куршум па ми га показа. Ја нијесам сиротица ни знала да је он ишао у наше село, те извадио један бабов куршум, који је баш поред моје главе пројурио ону кобну ноћ, те ударио у један велики раст пред нама. Сестро, не дао Бог ни моме најцрњем душманину да сазна за оне муке, које су мене онда растрзале. Ако сам шћела бабов опроштај и благослов, ваљало ми га је купити новим гријехом, ваљало је погазити свету заклетву, којом се на јеванђелију завјерих моме војну да ћу га слушати до гроба. Пиштала сам као гуја у процијепу, али ријечи не смједох рећи, нити сам ногом из куће крочила. Мој бабо издахну проклињући и мене и дјецу моју.... Хо....о...о...! — и стара каштаница згрози се као да јој се крв у жилама следила, па клону на прса својој прији.

*

Digitized by Google

Госпава је с тешком муком устезала срце своје, да и она не бризне у плач, али опет је мало по мало толико утишала своју стару пријатељицу, да је могла наставити своју причу.

— Брзо ме је [illegible]да бабова клетва — тресијаше старица својом лијепом сиједом гла[illegible]-јер не прође ни три мјесеца, а у Шумадији се одметнуше у хајдуке сви главни људи и јунаци, па послаше на све стране абер да се диже на оружје, све што оружја носити може. У нашој нахији прво Миладин ускочи у планину, а за њим се диже све листом, прођераше све Турке из чаршије па их онда гонише докле је једнога у нахији трајало, те се тако саставише с осталом слободном браћом, али се поче грдна крајина и Миладин је морао са својим људима час на Дрину час на Мораву, сад Биограду, па одмах послије тога Ужицу, и кад сам га у години мјесец два дана код куће виђела, то је за ме срећна година била. Али и ту ми је срећу одузела тешка самртна клетва мојега баба. Кад сам се једноч жудно надала војну, доније-ше ми његово — крваво рухо и оружје... Сад остадох сама на свијету, сама без игђе икога, без игђе ичега, јер дуга крајина однесе све што смо имали, и ја сам одхранила мојега Боривоја преслицом и надни-цом..... —

Дуго су ћутале старе прије. Најпосле ће рећи Госпава.

— Моја Неро, тешке си ти дане претурила преко главе. Љуто те је правда божја наказала за твоје грнјехе; али клетва је намирена, и теби ето се јавља сунце иза густих облака. Твоји ће пошљедњи дани тако срећни бити, да ћеш заборавити на оно што си претрпљела, па ћеш слатко и мирно заспати! —

— Да хоће Бог дати, — уздахну старица тешко — али мене прна слутња непрестано мучи, да се још није довршила страховита клетва. Сестро — и јадница се плашљиво приљуби уза своју пријатељицу, па чисто шапћући рече — он је и мојег јединца проклео.... —

— Ти си својијем патњама и страдањем скинула клетву с њега. Ено погледај вамо! —

Нера погледа за пријином руком, и с њеног лица неста и потоње сенке од туге, па засја самом срећом и радошћу. Она је угледала Стајку, где се право њима упутила.

— Ох јесте — прихвати Нера топло и притисну руку својој пријi — то је ђевојче моје сунце што ће ми обасјати потоње дане, што ће ми залијечити све ране које ми је живот задао, то је мој анђелак и ја ћу на његовом крилу слатко заспати! — (Продуж.)

Digitized by Google

Народне песме. *

I.

О ђевојко душо моја,
Ће но синоћ с тобом стајах
Оиће оста сабља моја,
Сабља моја и марама
У марами огледало.
Ајде душо да тражимо,
Ако Бог да те нађемо
Право ћемо дијелити:
Мени сабља и марама
Теби, душо, огледало.
Огледај се до јесени
Од јесени ајде к мени.

II.

Ајд' у коло
Сејо моја,
Да играмо
И певамо
Док се нисмо
Разудали
А када се
Разудамо,
Не да војно
Иђ' у коло
Него збори
И говори:
„Седи море
„Чувај дворе.
„Метн' игрицу
„На иглицу
„А песмицу
„На преслицу.

III.

Кол[redacted]е поље Иваново
И у[redacted]у стадо Иваново,
И код стада сеја Иванова!
Љуто куне сеја Иванова
Љуто куне поље Иваново:
„Бог т' убио поље Иваново,
„Што у теби нигде лада нема
„Да ладује сеја Иванова
„И пландују овце Иванове.

Послао: *М. Крстић.*

IV. **

Тужила девојка
На Ђурђеви врати

Тужила се јадна
Ђурђу господару:

Твоје ми војводе
Башту похараше;

Башту похараше:
Ружицу побраше.

Говори јој јадној
Ђурђе господару:

Изиђи девојко
Граду на капију

Куд пролазе редом
Све моје војводе.

На коме ти познам
Цвет румене руже,

---

* Којима је згодно бележити народне песме, молимо да не пожале труда и да нам шаљу све за које држе да нису нигде штампане. Један пут ће се осим збирке пок. Вука морати прегледати и сва остала радња у тој ствари, која се показала у нашој књижевности, и требаће кад тад саставити систематичну збирку свију познатих народних песама. За то треба да припомогну сви, којима је могућно, да се материјал за тај посао и даље прикупља и коме дадне бог, те се тог посла прихвати, да што више материјала затече. *У.*

** Глед. „Срп. нар. пјесме" В. Ст. Кар. стр. 398 где је песма већа и друкчија али по мисли ова иста.

Digitized by Google

Поклонићу теби
Коња и јунака. —

Изађе девојка
Граду на капију

Куд пролазе редом
Ђурђеве војводе.

Ни на ком не позна
Цвет румене руже

На Ђурђеву сину
Венац од ружица!

Послао: *М. Ђ. Милићевић.*

V.*

Мајка Анђелија.

—

Царица се с царем договара:
„Шта ћу царе робљу за вечеру?“
„Девојкама бијеле погаче,
„А момцима проје несејане.“
Царица се с царем договара:
„Шта ћу царе робљу за напитак?“
„Девојкама вина и шербета,
„А момцима воде из бунара.“
Царица се с царем договара:
„Шта ћу царе робљу за простирке?“
„Девојкама мекане душеке,
„А момцима стење и камење.“
Царица се с царем договара:
„Шта ћу царе робљу за подглавље?“
„Девојкама перјане јастуке
„А момцима труле кладурине.“
Ал' царица цара не слушала,
Веће даје сваком под једнако,
И тако се Богу додворила
Те се зове мајка Анђелија.

Послао: *Ж. Радонић.*

Дијететни одломци

од

Милана Јовановића

IV.

Храна.

(Свршетак.)

И ако је наша храна по својим хемичним састојцима већином до сад позната, ипак није могуће са гледишта данашње природне науке изрично рећи, која је врста хране од природе човеку опредељена. Видели смо у почетку овог одломка, да је животињска храна имала своје апостоле (Хелвецијус, Тајзон, Бијанки, Катлен и др), као и биљна, и имају их обе дан дањи. Али се из њихових доказа може само толико поузданога извести, да се човек може н а в и к н у т и на сваку храну.

Што се најсроднија човеку животиња, мајмуни, хране само биљним материјама, то не може служити за доказ, да је човек створен за

---

* Упореди „Зло по јунаке“, „Срп. нар. пјесме“ В. С. К. I. 487. Овде је мисао узета с друге стране и придевена друкчије.

Digitized by Google

биљну храну, почем је овај засведочио, да може одиста живети животињским материјама. Исто тако не може се извести отуд, што је млеко прва храна човекова, да је он створен за животињску храну, јер смо већ споменули да млеко заузима средње место између обе хране. Јаче наслоне наћи ћемо у анатомском крају човечијег органа за храњење, које заузима средину између преживара и месождера, и које је посве налик на мајмунско. Кад би се дакле у опредељењу придржавали тога знака, онда бисмо могли рећи, да су биљне материје природна храна човекова, или, ако се мајмуни одиста хране мешовитим материјама, као као што вели Кивије и Фосмајер, — мешовита храна.

Ова последња задобила је до сад највеће употребљење скоро код свију цивилисаних народа. Ништа мање извесно је то да она није услов човечијем животу и да се човек може одиста само једном или другом храном потпуно развити и одржати.

Тиме што се сви природњаци слажу да се човек може навикнути на сваку храну, још далеко није решено питање, која је храна човеку од природе опредељена. Без сумње клони се искуство к биљној храни кад узмемо у обзир, да се у детету свагда појављује већа склоност к њојзи; да она није изложена големим и шкодљивим променама у влази и топлоти, као животињска храна; да се њоме никад не може тако знатно оштетити организам као само животињском храном.[1] То што се њојзи приписује да је неједнако теже сварљива но животињска храна, не може заплашити ни физиолога ни емпирика: први знаде, да биљна храна употребљава све слузеве у цревном каналу за своје растварање и преобраћање, и да тиме подстиче све јаче лучење, а то толико значи, кад помислимо да се сви слузеви луче из крви и да неки (жуч) носе у себи шкодљиве за крв састојке — да чисти крв;[2] други мора допустити, да ће свакад свако оруђе, дакле и оруђе за варење, ојачати све што тежу радњу има да савлада, и да ће онда тек ослабити и малаксати кад је превеће оптерећено.

У осталом уступам, да су то само наговештења, и да је, као што већина признаје човеку од природе опредељена мешана храна (под овом се разумева наравно животињска и биљна у опште) то ће свагда смеса та бити неудесна, ако није таква, да биљна храна разблажује

---

[1] Грехам наводи поједине примере како се животињском храном оштећено тело напово опоравило уза биљну храну.

[2] Молешот је показао да се лучење жучи уза животинску храну приметно смањава, а то стоји у свези са оним што вели путници, да се у свију насељеника у Индији разболи јетра, ако се зарана не одвикну од животињске хране.

Digitized by Google

превеш хранећа својства животињске хране, као што то бива н. п. са месом и зељем и салатом (купусом, репом и др). или кромпиром, већ са оним биљем које [illegible]о н. п. варива (легуминоза) могу да замене животињску храну. И [illegible]о искуство убедиће нас да је таква смеса, осим што је тешко сварљива још и с тога неудесна храна, што даје много крви, која може већини наудити ако се у равној сразмерици радњом не потроши толико крви.

Ако до сад ово питање као што видимо није доспело до коначног решења за то, што се скоро једнаким разлозима може дискутовати како за животињску храну, тако за биљну и за мешовиту, то стоји изнад сваке сумње, да човек не може живети ни без анорганских материја[1] ни само азотним, ни искључиво безазотним материјама већ да мора све ове материје мешати једну с другом, да би састојци крви били потпуни, а отуд следује да храна која садржи више крвних састојака мора бити најудеснија а та је као што смо видели месо, млеко, варива и жита, и да она само својом количином може оштетити здравље, нигда својом каквоћом.

Служећи се овим материјама, ваља да се обзиремо пре свега на климу, на годишње и дневно време — а за тим на нашу нарав, старост, занимање.

Што се тиче к л и м е приметно је, да измена у телу спорије бива у топлоти но у зими. Отуд је потреба зими више јести но лети. Како се у зиму телесна топлота губи у хладној околини, то се човек тада клони респиративној храни, која је — ми знамо — извор животињској топлоти. Где је оскудица у таквој храни, ту човек тежи да накнади губитак топлоте спиритним (алкохолним) пићем, за то се на северу сваке године више ракије троши. У топлој клими на против, хоће се човеку због спорије измене телесних материја пре свега мања количина хране, а та храна ваља да је већином или са свим биљна, почем најстарија искуства сведоче, да је она за топле појасе најудеснија.

Отуд се може извести, да се храна у умереним појасима мења по клими. Зими се може употребити храна са многом пићом и у већој количи, особито она која образује у телу више топлоте, као масно месо, замашћено тесто, које ће све више загрејавати тело, што је топлије. За то се зими најбоље подноси топла течна храна и посластица. Лети напротив нужно је баш ову храну избегавати, почем би она за дуже време ослабила тело, а место ње бирати такву, која садржи мало пиће, а то је месо од младих животиња, зеље, биљно корење и воће,

[1] Молешот доказује с разлогом да се и оне могу убројати у пластичне.

Digitized by Google

узимајући је наравно у мањој мери но што то бива зими. Такође ваља избегавати у то време сва раздражљива пића.

Како пролеће и јесен стоји у обзиру на климу између зиме и лета, то је мешовита храна наравно у то доба године најудеснија Али се не може порећи, да је мучан правилни дијететични избор хране у то време за то, што се температура нагло мења тако да се зимња хладноћа брзо промени с летњом топлотом. И у том избору хране лежи један од главних узрока, за што су болести чешће у пролеће и на крају јесени.

Храна се по томе у пролеће и у јесен мора мењати по дневној температури: у хладне дане добро је бирати зимњу, у топле летњу храну.

У обзиру на дневно време може се рећи, да већина људи држи три обеда на дан. Један од ових тријух зови се главни обед (ручак), при ком се обично више хране узима но при другима. Код нас држи се главни обед у подне, као што то бива у Германији; али наши друштвени обичаји, особито они, који стоје у свези с религијом, сведоче, да је наш главни обед негда био у вече, као код Грка (δόρπον) и Римљана (coena) и да га је тек у новије доба западна култура преместила у подне. Вечерњи обеди спомињу се често у нашем средњовечном епосу:

„Дивно ти је п о д н о ћ погледати,"
„Ђе господа пију вино ладно."

(Разуме се да „господа" не пију вино на што срце). Кнез Лазар позива властелу и војводе на „вечеру", као што и у наше доба сваки српски домаћин у свечане дане у то доба госте сазива. И данас је код многих с р п с к и х сељака у ж и н а главни обед, који се узима са заходом сунца. Кад узмемо у обзир, да се исти обичај окућио и у просветном енглеском друштву, не можемо га осудити код нас у толико мање што се наша топла клима, лети одиста противи обилатом благовању у подне.

Да вечерњи главни обед подстиче народну радиност, то видимо баш код наших сељака засведочено; док се по варошима после подне троше часови одмарањем, које мора следовати иза обилатог обеда. И ако речемо, да је вечерњи главни обед један од првих узрока што је грчка радиност наплодила јужну Европу својим колонијама, то ће нас оправдати новија енглеска историја, показујући нам исте појаве и данас у далеко већем сразмеру.

За јутрењи обед (доручак) ваља бирати пйтајућа и лако сварљива јела. Кава и чај смешан с млеком сматра се као опште усво-

Digitized by Google

јена јутрења храна[1] Без сумње је чисто и скорашње млеко најудесније за људе који не раде тешке радње; тежаку подноси снажнија храна, хлеб, сир и вино, јаја и др., ослабелом желудцу никаква.

Где је главни обед у подне, ту треба да буде вечера проста као и доручак. Два главна обеда, ручак и вечеру, не може ни здрав желудац за дуго поднети: уз то доводи умножена крв човечији живот сваки час у опасност. У нашим пределима. где је главни обед у подне можемо се уверити, да су најздравији људи они, који никако не вечерају. Не можемо ли одолети навици да јемо у вече, то нека буде храна у вече лако сварљива, а вечера бар два часа пре легања, почем ће сан само тако бити спокојан.

Иза превећ трудног посла, дуже трајућег хода, или у случају слаба подневна обеда, подноси сваки иоле здрав човек бујну вечеру, особито где је весело расположење друштва његзин зачинак.

Температура хране показује шкодљиви уплив на желудац само онда, кад је овај за дуже време навикнут на само хладна или топла јела. Умерено топла храна без сумње се лакше вари но хладна. Превећ топла ослабиће желудац, превећ хладна оштетиће га такође, особито кад је мена напрасна. С тим законом у свези стоји дијететно правило: не пити хладно пиће иза топла јела, које бива, за време обеда, а које ваља да буде тек дуже време по обеду.

Разне конституције изискују различиту храну. Сангвинику и колерику су удесна слаба и хладећа јела: младо месо, слабе чорбе, млеко, поврће, репа и воће, све скупа јела, која садрже у себи много воде. Људи ове конституције обично нагло једу: тиме долази јело непотпуно ижвакано у желудац те га сувише оптерећава. У опште се оруђе за варење дуже одржи здраво, кад се залогај добро ижваће пре но што се прогута. — Флегматици и меланхолици на против ваља да бирају бујну храну, са љућим зачинцима. Њима ће у свако доба животињска храна са зачинцимабоље годити, као и спиритна пића.

Такође иште и разна старост различиту храну. Бурно образовање крви, и брза измена материја у телу, прописују детету сразмерно већу количину хране, која се у то доба може чешће узимати. Али се мора детету по могућству укидати превећ бујна храна, као месо, јаја, да се не би крв сувише умножила, те положила основ опасним запаљењима. Млеко, хлеб, вариво, поврће и воће најбоље годи маленој

[1] Црна кава не годи никако празном желудцу, почем га сувише дражи, а не даје крви никакве накнаде. По дужој злоупотреби црне каве с јутра мора се желудац разболети, те ће само (као што у нас бива) љутим зачинцима моћи варити — док вари.

Digitized by Google

деци. И младићу је потреба чешће хранити се, почем се и његово тело непрестано развија, али је он у избору хране све више слободан, што је здравији, и свака дијететна погрешка (а такве се догоде често) исправиће се лако живахним крвотоком његовим.

Зрели људи подносе сваку храну док су здрави, и могу се лако на сваку храну навикнути, али њима није потребно много хране за то, што је тело достигло своју крајњу величину. Од сад ваља количина хране да стоји свагда у сразмеру са губитком крви. Ову количину није могуће позитивно означити, за то што је она у сваког човека различита по конституцији и начину живота. Толико је извесно да вишак у храни нигда не ће оштетити човечије тело толико, као оскудица у храни; а од првог сачуван је човек и самим осећањем ситости, и тек пошто он затупи то осећање раздражљивим зачинцима, излаже се свима злим последицама, које ретко изостају иза претераног желудца. — Како је у старости радња варења слабија и спорија, то се мора у то доба бирати лако сварљива храна са много пића, као што је крто месо, јаке чорбе, наслатке репе, које ће у свези са зачинцима и спиритним пићем, старцима свагда олакшати справљање крви.

На послетку и разно занимање изискује различиту храну. Трајуће телесно покретање троши више крви наглијом изменом телесне материје; за то ће људи тежаци или они, који се другим занимањем по ваздуху покрећу, чешће огладнети. Таквим људма је свака храна добра и тек онда, кад им занимање не допушта често јести, ваља да бирају извесну храну, као што је вариво, која уза много пића има то својство да се теже од друге вари, те ће тако дуже време заостати у желудцу те уздржати осећање глади. Хладно или влажно време иште од таквих људи више респиративне хране (сланине, масна меса и др.) или кад ове нема спиритна пића.[1] И душевна радња исто тако троши много крви, и захтева од хране накнаду. Али је она скоро свагда скопчана с мировањем тела, и за то ваља људи ове врсте да бирају питајућу и лако сварљиву храну, и да слабим зачинцима подстичу њезино преобраћање, у крв. Отуд се наравно изводи и треће правило, да људи без икаквог занимања, који се при том мало покрећу, најмање хране потребују.

На крају овог одломка приметићемо још, да нашој клими и конституцији боље подноси биљна храна, која је у нашој кухињи до да-

[1] Алкохол који је у таквом пићу, преобраћа се респиративним процесом у оцатну киселину, а за тим се раздваја у воду и угљену киселину и постаје тиме извор телесне топлоте. Ова физиолошка чињеница зар није позната онима, који светују тежаке да оставе алкохолна пића.

Digitized by Google

нас одиста и одржала превагу. У традицији нашој налазимо јасне доказе да је биљна храна у Србина свагда имала првенство. Хлеб и вино је Србину освећена храна; док је ово двоје, он не зна шта је оскудица у храни. Старији син бана Милутина тужи се млађему бацајући камена с рамена:

„Како ћу ти брате одбацити,
„Кад се нисам вином причестио
„Ни бијелим љебом наранио.“

Српска краљица пита шта ће робље вечерати (не ручати.)

„Нек девојке медене колаче,
„Удовице пребеле симите
„А јунаци пројy не сијану.“

и сваки дијетет мора засведочити, да је сваком дала удесну храну.

„Зељаница“, „овсеница“, „приганица“ спомиње се свуда где Србин благује, и кад усваја од Турчина храну, он бира „шећерли — баклаву“ „гурабије“, све биљну храну, а што се тиче воћа, њему је најмилије грожђе, шљива, смоква, јабука и трешња, и кад би је кадшто назвао „аршлама“ „карашлама“ он ипак не сумња, да је Турчин није из Азије пренео на рамену, да њоме нахрани Србију. — И сам Краљевић Марко, вели мајци:

„Спреми мени танке брашненице
„Да ја идем просити девојку

и уверава нас тиме, да ће истој девојци, кад је младу доведе мајци, уклопити читав хлеб у руке, као и сваки Србин, ма да нико о томе и не сумња, да би јој могао читаво јуне од године печено на длану презентовати.

Зулејка.

„Ох, Зулејка, злато мило,
Ох, Зулејка, твоји чари
Сатрли су песму моју,
— За њу душа и не мари!“

Преко сетних ових жица
Само с' једна песма вије,
Само једна тужна песма:
„Ох Зулејка моја ди је?“

А кроз листак од неранџе
Мирис слатки туде лије
И просипа тугу моју:
„Ох Зулејка моја ди је?“

Месечина сјаје танка
Ка' Зулејка кад се смије,
А сета је пита моја:
„Ох Зулејка моја ди је?“

О! — ево је — света, чарна,
Чадру с лица у зрак пушта,
Та она је — око моје,
Зулејка је моја сушта.

Digitized by Google

О, познајем зрак усијан
Испод већа што се сјаје,
О, познајем грло оно,
Што месецу светлост даје.

Јеси л' сишла с неба доле,
Да ме спасеш мога јада,
Ох Зулејка, однеси ме
Де боравиш, мила, сада.

У Бечу.

Аох, мамто, ње ми нема,
Њу ми једна звезда крије,
Кажите ми, звезде мале,
Ох, Зулејка моја ди је?

— — Песмо, иди к'о брод тужан,
Туга моја море ти је,
Па запитај срце, душу,
Ох, Зулејка моја ди је?

Радмио.

Историја системе туторства, упоредо, у Инглиској и Француској.

(По Беклу.)

(Продужење.)

Из те разлике међу племићима у Инглиској и Француској происти ће неколико врло важних посљедица. У Инглиској племићи, будући су били врло слаби да би се могли борити с круном, приморани су били, ради своје одбране, сјединити се са народом. Готово сто година пошто Нормани освојише Инглиску (1066 г.) они се већ слише у једно са Саксима и обје се стране сјединиште између себе, да би одбраниле општа права. Magna charta (велика хартија), коју је приморан био Јован дати Инглизима, садржи у себи уступке т. ј. повеље, право на корист племићства; али су најважнија она мјеста, која иду у корист „свијех сталежа слободнијех људи“ Послије педесет година заподјене се нова борба и кавжење. Велпкаши се (барони) опет сједине са народом, посљедице бише те исте: раширење народних права бивало је сваки пут услов и посљедица тога знатног савеза. Тако исто, када граф Лејстер устане против Хенрика III, он увиди, да је његова партаја врло слаба и по томе позове у помоћ народ; њему је дужна захвалност инглиска доња скупштина т. ј. скуп општина. 1264 г. он први позове грађане и општине да заузму мјесто у скупштини, јер су до тога доба бивали у скупштини посланици од свештенства и племићства.

Природна посљедица тога, што је инглиско племство приморано било таким начином због своје слабости удружити се с народом, буде онај независни глас народа и поносни начин радње, што све бијаше пре узрок, него ли посљедица инглиских грађанских и политичких

Digitized by Google

установа. Ето томе а не фантазијској особини племена, Инглизи ваља да захвале, за предузимљиви и енергичћи дух, којим се одавно одликују становници њиховог острва; ово је њима дало моћ сурвати свакојаке тираније и кроз толико вијекова обдржати слободне установе, непознате код других народа; на пошљетку, ово је подигло и укријепило те велике муниципалне повеље, које, ма каке да имају недостатке, имају најпослије ту непрецјењиву угодност што навикавају слободне људе да се користе влашћу, дају грађанима извршивање њихових грађанских дјела, чувају појам о независности свагда чувајући у животу прилике, које призивљу приватна лица да бране своје интересе и потребе.

Навика самоуправе, која се разви код Инглиза у тијем приликама, била је савршено забачена у Француској при друкчијим приликама. Француски великаши, због своје силе, не налазећи потребе — здружавати се с народом нијесу ни тражили, да се сједине с народом. Услијед тога не гледећи на многобројне форме друштво се распадне на два подјељка, в и ш и и н и ж и, покровитеље и заштићенике. Узимајући на ум свирјепство тадашњих обичаја могућно је рећи, а да се ствар не увећа, да кад је господарила система феудализма, у Француској је сваки човјек био или т и р а н и н или р о б, у многим случајевима оба се својства сједињавају у једном човјеку. Јер обичај дијелити лене између другостепених леника (subinfeodation), који су свакојаким средствима спречавали и ометали у Инглиској, у Француској је био свеопшти. Таким начином, лица, добивши л е н од великог л е н и к а, под уговором феудалне вјерности и различних дужности, раздавали су свој лен различним људма, који су имали право опет га дијелити и раздавати другим људма и т. д. до бесконачности. Таким се начином створи дугачак ланац зависности, и претвори се у систему. У Инглиској таква радња била је тако несложна с општим стањем ствари, да је тешко како год и гдјегод била остварена или имала мјеста за остварење; у свакојаком случају зна се, да је за краљевања Едуарда I. био учињен крај установи, коју зову правослови: Quia emptores. Таким начином још те врло рано оствари се велика друштвена разлика између Инглиске и Француске. Пошљедице се тога већма разјасне, кад у XIV. в. почне падати феудална система у обје земље, јер у Инглиској, гдје је начело туторства било слабо, људи се у неколико навикоше да управљају самим собом и били су кадри тврдо се држати великијех установа, које би се тешко и врло рђаво привиле француским обичајима, јер су Французи били научени само слушати. Инглиске муниципалне повеље права јоменска и безопасност фермера (copy holders), ово су били

Digitized by Google

од XIV. до XVII. в. најважнији чувари Инглиске слободе. У Француској таква обезбјеђења нијесу била могућа. Кад је била главна разлика између племића и неплемића, није било могуће, да се појави по средствени сталеж и сваки је морао припасти у један од та два разреда. У Француској није било ништа што би наличило на инглиске јомене и фермере, нити је закон њихова права припознавао. Јесу се старали Фрањцузи, да заводу муниципалне установе, али је њихово старање било узалудно; јер ако су они и позајмљивали форме слободних установа, нијесу имали смјелости и енергичкога духа, који један само може да обезбиједи слободу. Код њих је био и спољашњи лик и његово име (пасош), а није било ватре, која би оживјела ту лешину. Све су остало они имали, имали су и спољашњу слику слободе и средства за њу: градови су добили повеље, а њихови управитељи — привилегије. Али то све није било од користи, јер печати и пергаменти законика нијесу у стању сачувати људску слободу; све је то само спољашност, која само китн слободу, која јој је одијело, свечана хаљина у вријеме мира и спокојства. Али кад наставе рђави дани, кад се отпоче притјешњавање деспотизма, обдржати слободу могли су не они, који су били кадри показивати најстарије повеље и дугачке хартије, него они, који су били навикли, да буду независни, који су били у стању самостално мислити и радити, који је најмање имао потребе у опаком покровитељству, којим су обично врло издашни виши сталежи, па и у многим другим земљама, није остало ништа, што би се још могло подврћи туторству.

Тако је било и у Француској. Градови, изузимајући неколико, пропадоше на првом судару и грађани изгубише све муниципалне привилегије, које, будући да нијесу проистицале из народнога карактера, врло је тешко било обдржати. Таким начином, види се како је власт у Инглиској врло природно, по сили демократичког покрета, прешла у руке доње скупштине, важност које, не гледећи на случајне препоне, од тога доба непрекидно је расла на штету племићском подјељењу законодавне власти. Јединита уредба у Француској која бјеше налик на инглиску скупштину, били су états généreaux, а они су имали тако мало уплива, да по свједоџби француских уредаба, једва ли их је могуће назвати — „установа.“ Заиста, вријеме тако научи Француже мишљењу о туторству и послушању, које је пошљедица туторства, да су врло мало марили, да одбране ту установу, која је једна јединита садржавала народни елеменат у њиховом душевном уређењу. У слиједсвега тога пак, слобода је инглиска била обезбијеђена од XIV.

Digitized by Google

в. и од тога времена непрестано су се старали, да оснаже оно што су већ имали.

У Француској пак, са свијем наопако, у том истом вијеку система туторства добије нови изглед (форму). Племићску власт у неколико замијени власт круне и од тога се доба започиње тежња централисању, која се даље развијала за вријеме Луја XIV. а за вријеме Наполеона I. већ постане убитачна за француски народ. Јер благодарећи централизацији феудални појми о туторству и заповиједању надживе оно варварско вријеме, за које су таман пристајали. И заиста, добивши другу слику, они добију и нову силу. У Француској све се креће једном општем центру, а тим се прождире сва радња грађанског живота у народу. Сваки преображај, сваки план за побољшање материјалног добра народног, мора најприје бити одобрен од владе, јер се за мјестне власти држи, да нијесу способне за такве послове. Независно договарање готово није познато код Француза: све, што се ради, мора се израдити у центру. Таким начином за владу се држи да све зна, све види и да се о свему стара и брине. Да би ојачали то туторство, измисле механизам, који са свијем одговара тој намјери. Сву земљу напуне чиновницима, који по уређености своје јерархије и по поштовању чинова и разредби у веће и мање, представљају чудесни израз онога феудалног начела, које изгубивши важност због владања земљом постане лично. Заиста, цијело државно уређење основано је на овој претпоставци да нико не познаје своје интересе не зна шта треба да ради и није у стању да се стара само о себи. Осећања су владина била очинска: она се тако ватрено стара о благостању својих поданика, као отац о благостању своје дјеце, она привуче под свој суд како најискључивија дјела, тако исто и саме обичне људске поступке. То исто предикују и језуити. Тако да не би Французи писали неблагоразумне тестаменте, влада ограничи право писати тестаменте; бојећи се, да они не ће умјети предати коме треба своје имање, установе, да се већи дио имања не може нашљеђивати по тестаменту. Старајући се, да би полиција могла бранити друштво, забране ићи кудгод без пасоша. Кад пак људи заиста путују, то на сваком кораку наилазе на дух мијешања, који, под видом да је рад бранити их, стјешњава њихову слободу. У друго, већма озбиљно питање, Французи унесу то исто начело. Њихова је жеља обранити друштво од пријеступа тако велика и племенита да кад неког преступника зову у какав француски суд, бива појава које „нехвалећи се“, не би могли трпјети Инглизи ни за један час. Тамо судија, који треба да пресуди, испитује преступника, да би се увјерио о ономе, шта он мисли о преступнику,

Digitized by Google

па га опет на ново испитује, вршећи таким начином дужност не судије него окривљача, употребљујући против несретника сву силу судског значења, финоће и опитности, сву утанчаност своје навикнуте памети.

(Продужиће се.)

Од милости.

I.

Шта те мучи моје чедо бело,
Те си тако сетно, невесело —
Моје чедо бело?...

Да ти није мене млада жао,
Што сам тако дуго боловао?...
— Кажи мени, моје чедо бело,
Што си тако сетно невесело?...

За што тужиш кад те тако љубим;
Немој лити те сузице сјајне,
Већ ходи ми на да ти све сљубим
Обрашчиће сузом покапане!...

II.

Па опет си, душо, тужна,
Опет срце туга пара;
Опет, чедо, нестало ти
На срдашцу бујна жара!

Све је прошло!... али љубав,
Веруј, драга, не ће проћи,
Па и опет — када љубиш,
Жар на срце мора доћи!

III.

Два три прама те косице вране,
Па ето ти моме срцу лек;
Један пољуб с усне усијане,
Па да крвца свој понови тек!

Један љубак поглед — ништа више
Па је доста боном срцу мом;
П'онда не ће, чедо, да уздише
Што не збори с тобом, — анђелом!

IV.

Да ти није око црно
К'о што ј' лице милокрвно
Сва лепота — душо мила,
У заман би теби била.

Јер на твоме бледом лику
Само љупкост што се сија
А у оку видим слику
Где стојимо и ти и ја.

Па кад твоје око сине
И мом срцу сјаја даје,
П'онда не знам, од милине
Заборавим уздисаје!...

V.

Па нека сунце греје
На овај варљив свет, —
Па нека росу пије
У јутру нежан цвет!

Па и да сунца није
Не марим ништа ја;
— Од цветка дража су ми
Та ока твоја два!

А. Г.

КЊИЖЕВНОСТ.

Премија царске руске академије наука.

Царска руска академија наука позвала је знаменитога лингвисту и професора Авг. Шлајхера да за њену премију изради дела, која су преко потребна за науку о Словенству. То је: 1. Упоредна граматика главних

Digitized by Google

дијалеката словенских у којој би било изведено и изложено у чисто научној форми оно што има у њих заједничко и што чини основни језик словенскога племена; 2. Потпуну упоредну граматику литавска три (литавског, пруског и латишког) дијалекта, да би се у научном виду изнео на ново на видик основни језик свега литавскога племена; 3. Из тих двеју упоредних специјалних граматика да изведе, по могућности, граматику литавско-словенског (венетског) језика онако какав је могао бити — у колико се то да докучити науком — онда кад је словенско и литавско племе још било не раздвојено. Авг. Шлајхер је лингвиста који је доста учинио на по се за филологију словенску и који је од првих људи што заступају компаративну науку о језику. Његова се књижевна радња почиње од 1848. Бацивши се на науку литавскога језика видео је да му за то требају словенски језици и научио је чешки тако да је осим чланака, које је писао на том језику, превео метрички на чешки санскритску појему Нала и Дамајанту. 1852. год. издао је књигу: Formenlehre der kirchenslawischen Sprache, erklärend und vergleichend dargestellt. За тим је издао Литавску граматику 1856, Литавске приче, пословице, загонетке и песме покупљене и преведене 1857, Литавску читанку и глосар 1857. где му је кроз збрку рђава правописа књижевничког добро испало за руком пронаћи законе правога језика народног. Од 1856. год. почео је с берлинским професором Куном издавати периодичко дело: Beiträge zur vergleichenden Sprachforschung auf dem Gebiete der arischen, celtischen und slavischen Sprachen. Год. 1861. и 1862. изашло је у две књиге знаменито његово дело: Compendium der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Ту су у кратком нацрту сви делови граматике израђени. Год. 1862. звали су га у Варшаву за професора и нудили му 2000 рубаља плате на годину и да му урачунају 12 год. пређашње службе у пензију а 1000 рубаља на пут, па је остао у Јени. Сад ради на послу од академије задатом. Многе је потеже ствари већ свладао — а лане је у „Запискама" царске руске академије изашао од њега чланак „Краткій очеркъ доисторической жизни сѣверо-восточнаго отдѣла индо-германскихъ языковъ." Знаменито је што су чланови царске руске академије предлажући ову ствар казали како за оваке послове није вредно правити конкурс, јер конкуришу свакојака дела, која не допру до поискане научне висине. „Ми држимо, стоји тамо, да ће се садашњи наш задатак најбоље постићи ако сама академија потражи непосредно онога научника, за кога мисли да је најбоље снажан да изврши труд, који се задаје."

---

* Г. Стојан Бошковић, професор историје у гимназији београдској, члан српског уч. др. издао је позив претплатни на своју „Историју света за народ и школу." Дело ће ово изаћи у четири књиге а разређено је овако: Прва књига обузима историју старога века, од почетка знања људског до појава хришћанства и нових ђерманских држава, век силних каста и сужних робова — обухвата преко 2000 год.; Друга књига обузима историју средњега века, од пропасти римске државе; хришћанства и подизања ђерманских, арапских и словенских држава па док нису Турци освојили српске и грчке земље, док се није пронашла Америка и подигла реформација: — то је век владе племића и црквених великаша над поданицима и народима који

Digitized by Google

се почеше освешћавати и права своја познавати. Време од 500—1500 год. по Хр.; — Трећа књига, обухвата историју новога века од проналаска барута, штампарије и морских путова у Индију и Америку — век борбе за слободу вере и савести, век развитка књижевности и наука, зора политичкој слободи народа — траје од 1500—1800 год.; — Четврта књига обузима историју најновијег времена, деветнаести век — период револуције, пресудну борбу за слободу и правду, тежњу за братством и општом просветом народном, почетак славенско-американске епохе. Уза сваку, од те четири књиге, биће по једна бојадисана мапа, и преглед књижевности наука и вештина — а свака ће износити 15 таб. штамп. — Јављајући за ово дело ми не можемо ништа друго него стати уз г. писца где он каже: да би требало да се и код нас почну уписници бројати не на стотине него на хиљаде — особито на оваке књиге. По распореду, који наведосмо, и по претплатноме позиву види се добро ваљан правац овога дела — онде нам је г. писац изнео на видик своју књижевничку исповест. Кад још узмемо у рачун неоспорну потребу оваке књиге и за школу и за народ и потпуну оскудицу досадашњу — онда се надамо од наше публике да ће ова књига дочекати број купаца, који ће потпуно задовољити поуздање г. писца. — Цена је свесци 10 гр. (1 фор.) — а рок претплати до 1. Маја. Новци се шаљу књижари В. Валожића.

* Г. Ђ. Малетић професор и директор београдске гимназије издао је претплатни позив на „Смрт цара Миаила. жалостно позорје у V. делова.“ Предмет је историјски: у драми се представља борба Стефана Дечанског с грчким лукавством и с бугарском охолошћу и занесеношћу; — то су моменти драматски који се у историјским догађајима оног времена представљају. Књига је ова обдарена из фонда г. Илије М. Коларца, штампаће се лепо и с алигоријским илустрацијама — цена јој је 8 гр. (80 новч.). Скупљању претплатника рок је до свршетка Маја ов. г., на десет даје се један комад или цена његова на дар, а новци се шаљу г. Стеви Раичевићу фактору држ. штамп.

* Изашле су „Путничке црте Владана Ђорђевића. Мирамаре. — Студеница. — Два дана кроз чешко-саску Швајцарску. У Београду у државној штампарији 1865.“ 189 стр. на малом формату. Цена је овој лепо наштампаној књизи 5 гр. а у Аустрији 50 новч. Од ових црта прва је била штампана у „Видову дану“ 1864, а друге две у „Вили“ прошле године — али ко зна како је код нас мало вреднијег и озбиљнијег оригиналног рада на забавној књижевности, нарочито на забавној књижевности оваке врсте и како се листови увек мање више ограничавају на поједине крајеве народа — томе ће доиста бити мило што ове „Путничке црте“ излазе и одвојено штампане. Наруџбине с новцима на ову књигу могу се слати уредништву овога листа, скупљачима је на осам књига једна.

* Г. М. Зечевић професор у овдашњој гимназији издао је оглас претплати на свој превод Шекспирова дела „Јулије Цезар.“ Г. М. Зечевић је преводио по Ортлеповом немачком преводу, користећи се и другим преводницима немачким — служећи се стихом народне поезије. Књига ће бити велика 6 табака лепо штампаних, а цена је 6 гр. чар. Скупљачима је једанаеста књига, рок претплати до 20. Априла ов. год. а новци се полажу пошто се књига прими.

* Г. Владимир Николић, капетан, издаје „Карту телеграфских и поштанских линија по Србији.“ У њој ће бити назначено куда пролази жица телеграфска, и где су канцеларије телеграфске, куда пролази пошта

Digitized by Google

редовна и пандурска, где су поштанске канцеларије и мезулане и по размери означеној моћи ће се читати даљине од места до места у часовима или метровима. Цена је 3 цванцика и новци се шаљу напред, а рок претплати до краја Априла. Скупљачима је шести комад. Писма се шаљу г. Велимиру Валожићу књижару.

* Г. Емил Чакра издаје књигу којој ће бити име: „Како газдујемо, и како ваља да газдујемо? Неколико искрених речи нашем тежаку.“ Од овога је дела изашло осам чланака у „Сељаку“ и г. Чакра издаје га овако што су га на то с више страна позвали. Цена је 50 новч. а новци се шаљу или г. Е. Чакри у Н. Сад или којем тамошњем уредништву.

* Из „Данице“ дознајемо да је изашла књижица: „Котарчица цвећа. Приповетка за старо и младо. По Хр. Шмиду посрбио Димитрије Јосић, учитељ IV. разр. гл. школе српске у Н. Саду. У Новом Саду, епископска књигопечатња 1866.“ на 16-ни 143 стр. Цена 50 новч.

* Од „Галерије знаменитих жена српских“ од г. М. Розена, коју из подлиска „Видова дана“ прештампава књижара Вел. Валожића изашла је друга свешчица од 20 стр. у којој је „Царица Милица.“

* У државној штампарији изашао је о државном трошку. „Зборникъ закона и уредба изданы у княжеству Србіи одъ Новембра до краја 1865. године. XVIII.“ 185 стр. на 8-ни. Цена му је 8 гроша чарш.

* Г. Светозар Ј. Здравковић, писар у мин. правде, издаје роман Евжена Сија „Вечитога Јуду.“ Он ће га издати у 12 књига, која ће свака бити велика 14 таб, и свака ће излазити у 3 месеца. Свакој књизи је цена 6 гр. (60 нов.) а ко би се хтео уписати у један мах на цело дело, томе је за све свеске цена 70 гр. (7 фор.). Претплата ће се слати г. преводнику самом, а скупљачима је остављена десета књига или новци за њу. Прва ће књига изаћи с концем Маја о. г.

* У „Даници“ читамо да је и опет изашло некако чудовиште од расправе о правопису. То је „Повторный запѣвъ надъ азбукомъ, сложенъ Старцемъ Миркомъ. У Новом Саду, епископска штампарія 1866.“ на 8-ни стр. 14.

* Изашла је „Последња деспотица смедеревска. Изворна драма у пет радња. Написао Лаза Телечки. Право представљања је својина срб. нар. позоришта у Новом Саду. Трошком А. Вагнера, књижара у Вуковару. У Новом Саду, епископска књигопечатња 1866.“ на 16-ни, 208 стр. Цена је 80 новч.

* Од дела „Обясненѣ казнителногъ законика за княжество Србію“ г. Ђ. Д. Ценића изашла је шеста свеска, стр. 481—576.

* „Народним Новинама“ писали су из Брода 12. Марта о сеобн штампарије Сопронове у Сарајево. Новине ће излазити пола турски, пола српски. Сопрон ће имати под својом руком штампарски персонал али с дужношћу да једног младића учи штампарском послу. Уговор је учињен на три године и турска влада не може за то време ни с ким другим подвезивати уговор о штампарији; даље, она ће бити дужна држати човека који ће добро бити вешт српском и турском језику и који ће знати преводити с једног на други. Доходци од штампарије припадаће Сопрону и осим тога даваће му влада 1000 дуката субвенције на годину а трошкови око селидбе пашће њему на терет.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 16. У Београду 17. Априла 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

ХАЈДУКОВА МАЈКА.

од

Владана Ђорђевића.

III.

— Јеси ти говорила што с ђететом? — питаше Нера полако своју прију јер дévојче беше већ врло близу.

— Нијесам ништа, одговори Госпава тако исто — можемо саде... — У то им и Стајка приђе, па се маши Нериној руци.

— Жива била, чедо моје — миловаше је старица — жива била и велика порасла! и њене очи осташе на стаситом девојчету.

— А шта је то, ћерко, зар се коло данас тако рано разишло? Ваљда сте опет нажутили Шћепана, па не ће да вам више свира? — питаше је мајка, пошто је и њу у руку пољубила.

— Није нано — одговори Стајка чупкајући ресице на својој кецељи, а глас јој дрхташе — коло још игра у порти, но мени се не игра више... па... сам... от... — и овде се девојче покри рукавом да јој мајка и тета Нера не виде сузе, па се окрену од њих; ал' оне видеше да се дете гуши од плача.

— Нуто јако — кораше је мајка — није те ни срамота, велика ћевојка па плаче као мала беба. Шта је било? Ваљда си се с којом другарицом свадила? —

Стајка одрицаше вртећи главом, али је узалуд заустила два три пут да нешто каже... Реч јој се гушила у јецању. Сад устаде Нера, па јој приђе.

— Немој плакати, моје лијепо дијете, већ ми кажи ко те је тако љуто расцвијелио! — и она загрли Стајку, спусти њену лепу главу на своја прса, па јој утираше сузе својим рупцем, али је није више питала, но је пусти да се исплаче, и да се мало по мало стиша. Кад се мало умирила, онда је стаде Нера опет испитивати,

Digitized by Google

— Дед сад лијепо и по реду да ми причаш шта је било?

И Стајка исприча како је Боривоје био под липама, како је после прошао поред ње па јој се није хтео јавити, наравно да је она то причала као највећу какву несрећу. Међу тим је Нера више пута погледала крадом своју прију, па се обе насмехнуше.

— Душице моја — прихвати Нера, пошто је девојче испричало своје јаде — ти имаш право; чекај се соколе, док само кући дођеш питаћу те како си ми могао моју Стајчицу тако увиједелити. Али, видиш, срце моје, и ти треба да му опростиш. Њему је глава пуна тако тешких брига, да те доиста није познао, и ако ти је у очи погледао. —

— Бриге? — запита девојче дигнувши жустро главу — а што ли то тако тешко брине бата Боривоје — и по гласу, којим је то запитала, видело се да му је већ опростила за данашњу увреду.

— Е па зар не знаш? прихвати стара капетаница. — Ово дана ћемо да прстенујемо ђевојку за њ, па му ваља хиљаду ствари набавити и уредити. С тога је он тако брижан!—

Сад су обе прије пажљиво упрле очи девојчету у лице. Стајка побледе малко, па погледа збуњено час у своју мајку час у Боривојеву.

— Ти нешто чудно погледаш чедо моје. Зар ти није мило што се Боривоје жени? —

— Како се ја не бих радовала... Зар не видите како се ја слатко смијем?... Ха... ха... ха... Ала ће то да буде красна свадба!... — али тај усиљени смех беше више налик на јецање, него на смејање, и кад Стајка виде да не може срце толико да устегне да не пусти сузу, покри лице шакама — видите да и плачем од радости.

— Е сад баш видим да си права посестрима моме Боривоју кад се тако његовој срећи радујеш. А знаш ли ко ће ми бити мила снаха?

— Не... знам... тета Неро. —

— Најлепше, најпаметније, и најчеститије ђевојче у пијелом нашем селу! —

Стајка се замисли мало.

— То је онда кум—Икина Смиља! —

— Није него попа—Перова Стајка!... — исказа Нера, не могући се више уздржати, па рашири руке.

Девојче се чисто укочило. Испрва не вероваше, па стаде гледати у матер и у тета Неру, па кад виде како им се истинска срећа сијала на лицу, сакри лице под Нерин зубун, и сад јој не могоше ни пошто сагледати очију, макар да ју је Нера силом извлачила из тог скровишта, јер она је свагда окретала зажарено лице на страну, или је зажмурила, па јој никако не могаху очију угледати.

Digitized by Google

Нера јој ижљуби небројено пута вреле обрашчиће, па онда стаде преговарати.

— Е па лијепо, не ћу силом да ти видим очи. Пустићу те, да опет сакријеш лице под мој зубун, ако пристајеш да одговориш на све што ћу те запитати.

Стајка климну главом да хоће, па брже боље загњури главу у Нерина недра, и она јој сакри лице својим зубуном.

— Саде да ми право кажеш, моја слатка снашице — Стајчина се глава још дубље загњури — милујеш ли ти од срца мојега Боривоја?—

Лепа глава климну.

— Ма ја знадем, ви се пазите још из малена, тек ја бих рада била да знам волиш ли ти њега и друкчије, него што сеја брата воли? —

— Ја не знам! — зачу се испод зубуна, ал' тако лагано да се једва чуло.

Прије се слатко насмејаше.

— Нијесам те ја добро запитала. Мислиш ли ти често на њ кад се за дуго не видите? —

Глава климну.

— Је л' ти жао кад се он у колу не ухвати до тебе, но до друге ђевојке? —

— О, тета Неро — и лепа глава искочи испод зубуна — да знаш како је ономад... — Нера јој не даде да доврши што је тако жустро започела.

— Лакше, лакше! Главу у буџак! Тако! Дакле то ти је жао. Добро. А осјећаш ли да нешто овђе на лијевој страни здраво куца, кад угледаш Боривоја ђе се теби упутио, или кад на воду идеш, па поред наше куће прођеш? —

Глава климну више пута. Јадно девојче није могло да се начуди откуд тета Нера све то знаде.

— Е сад ми још кажи хоћеш поћи за мојега Боривоја? Хоћеш да ми будеш снајчица? —

Глава се не мицаше.

— Ама зар ни онда не ћеш ако благослови отац Перо, и ако те мајка даде? —

Лепа глава испод зубуна климну, али тако страшљиво да се једва опазило.

Госпава се на глас смејала, а суза јој се за сузом ронила низ образе. Кад се испит свршно, метну прст на уста, да покаже прија Нери да пази, па онда рече гласно.

— А гле Боривоја! Баш добро, ходи ближе! —

*

Digitized by Google

Још није Госпава те речи добро ни изговорила, а Стајка се истрже из Нериног загрљаја, па побеже као поплашена срна, и за час је мајке изгубише из вида... (Продуж.)

Слепац.

Сиромах сам, ништа немам,
Уделите — Бог вам дао!
За што би ме, драги брате,
'Вако слепа презирао?
Ја сам као сухо дрво
Што га мраком ветар гања,
Потуцам се, — та имајте
Према мени сииловања!

У збивеној мојој души
Како ми је, хај да знате —
Благо вама, кад се сити
Бела света нагледате!
Пред вама су тихе ноћи,
Уживате данак бели;
А од свега тога мене
Помрчине море дели.

Ја не видех неба плава,
Ни обличја људског лика:
Преда мном се миче коло
Поплашених ноћних слика.
И ка' авет с другог света
Свака моја мис'о блуди,
Ил' је смрви живи гробак —
Ове моје хладне груди.

У стешњеним мојим груд'ма
Као камен мрак се слаже
Па нижућ' се у слојеве
И даље се располаже.
Моје срце, цвет увенут,
Одмерено, мирно бије.
А око њег' стара жалост
Олеђене венце вије.

Па ко с' не би сажалио
Тако тужну сиромаку
Што још ока не огреја
На сунчаном топлом зраку;
Што му душом санте плове... —
Ил' зар може бити жара
У згаженом, немом срцу
Вечитога тамничара?

Баците ми убав динар,
Немојте ме хладно глати;
А ја ћу вам за свак' дарак,
У замену хвалу дати.
Још с моје ће с' душе стрести
Чеда туге — хладно ниже —
Благо мени јаћенику
Док је ваше милостиње!

Милорад П. Шапчанин.

Историја системе туторства, упоредо, у Инглиској и Француској.

(По Беклу.)

(Продужење.)

Ово је, може бити, најопаснија слика, из које се види правац Француза, јер он показује готов механизам за самовољство власти, усељава неповјерење у суђењу, придодајући мисао о недобросавјесно-

Digitized by Google

сти, пак руши онај спокојни и равномјерни карактер, који није могуће обдржати при системи, која претвара судију у адвоката и браниоца неке парничке странке. Ма колико да је то шкодљиво, али то саставља само дио широке системе, јер начину пронађења приједступа одговара начин предупређења истих. С том намјером неуморно пазе за народом у његовим обичним забавама. Да не би вријеђали један другога случајном пажњом, предузета су мотрења, налик на она, која чине оцеви над својом дјецом. На вашарима, у театорима, на скуповима и другим друштвеним зборовима непрестано стоје солдати, који пазе, да се никоме не догоди зло, да не бива некорисног скупљања народа, да не би нико увриједио ријечима комшију или да се не би завадио. Старање владе није се на томе зауставило. Шта више васпитање дјеце подвржено је надгледању државном, мјесто да то чине учитељи и родитељи дјеце. Сав се план извршује тако енергички, да Французе никад не остављају самима њима, тако исто, као што их и у дјетињству никада не остављају саме. Заједно с тиме, туторујући над одраслијем људима, наравно се јавља питање, да та вјечита дјеца не могу сама да се старају о својој храни; због тога се влада постарала и стара се и за то. Њезино бистро око гледа у касапницу и у фуруну хљебареву. Његова очинска рука прегледа каквоћу меса, мјери тежину хљеба. У краће рећи, да не би приводили многе слике, које знаду наши читаоци, казаћемо да се у Француској завео монопол најрђавије сорте, монопол који надгледа дјела и намјере људске, бди над њиховим свакидашњим пословима, смућава их својим ситничарским карактером који се у свашта мијеша и што је најгоре, умањава одговорност људску пред њиховом сопственом савјешћу и таким начином отимље им, користан за многе умове, начин васпитања, који се састоји у неопходљивости старати се о будућем и бити научен борити се са тегобама живота.

Услиједсвега тога, Французи, поносит народ, пун енергије, многознао и, може бити, најмање податљив предрасудама од свијех јевропских народа, непрестано су били неспособни за политичку власт. Шта више, у оно доба кад су имали политичко значење, нијесу умјели сјединити слободу с тврдоћом установа. Оба та начела у један мах нијесу никада имали. Они су имали либералне владе, али нијесу биле тврде; они су имали јаке владе, али нијесу имали слободе. По своме неустрашном карактеру, они су се бунили и, сва прилика, још ће се бунити против тако рђавог стања ствари. Не треба бити пророком, да човјек увиди да ће сва таква усиљавања бити истрошена на празно, по крањој мјери, још за неколико кољена, јер људи не могу бити слободни, ако нијесу васпитани за слободу. Не то васпитање, које се ло

Digitized by Google

бија у школи, или из читања књига; не, оно се састоји у управљању самим собом, у увјерењу своме, у савлађивању себе сама. Све то у Енглеској иде по нашљедству; те нашљедствене навике ми успсавамо са материнским млијеком у дјетињству и оне опредјељују наш начин радње у потоњему животу. Све су старинске навике окренуте на другу страну. При најмањој промјени оне се окрену влади и траже од ње помоћи. Што код Енглеза врши суревњивост, то је код Француза монопол; што у Енглеској раде приватна друштва, то у Француској бива државним наредбама; Французи не могу да прокопају канал или да направе гвоздени пут без помоћи државне. Код Француза се народ обрће према влади, а код Енглеза влада према народу; код Француза извршна је власт — центар, из кога падају луче на народ, код Енглеза свагда започиње друштво, а извршна је власт просто само оруђе. Разлика у резултату одговара разлици процеса (течаја). Извикавајући се тако дуго у грађанским правима Енглези су постали способни за вршење политичке власти; Французи су занемарили то привикавање и израчунали су управ започети од власти. Енглези су непрестано били готови да бране слободштине и како се укаже случај повећати их и све су то чинили прилично и озбиљно, као људи који су се давно привикли на та питања: Французи, на које су гледали као на дјецу, остали су дјеца и у политичком животу. Како су они приступили најозбиљнијим питањима са том веселошћу и лакомишљењем, чим се одликује њихова лака литература, то није ништа чудновато што су искусили недаћу у оним дјелима, у којима је први услов напредовања — навика људи ослањати се на своје силе и гдје прије него ли се ступи у политичку борбу треба се приготовити оном дисциплином, коју необходно ствара судар са трудностима грађанског живота.

Све то треба узети на ум кад будемо разматрали будуће судбине великих јевропских народа. А сада, да се обратимо и опишемо то, како у продужењу дугог времена противуположне тежње француске и енглеске исказују се у стању и начину радње племићства та два народа и како је из те разлике природно произашла разлика између фронде и онога ратовања, које је водила дугачка скупштина.

Кад у XIV. в. поче брзо ојачавати власт француских краљева, значење француског племићства у толико се понизи, у колико ојача власт краљевска. У колико је пустила коријена та власт, доказује несумњиви факт, да не гледећи на понижење племићства, народ се никад није могао ослободити од контроле племићске. Стање се племић-

Digitized by Google

ства промијени спрам круне, али спрам народа остане као што је и стајало. У Инглиској ропство и привезаност за земљу, како га мекше називљу, брзо је пропадало и савршено га нестане при концу XVI. в.; у Француској је оно трајало још 200 година и било је уништено у вријеме револуције, када владаоци (робова) неправедно присвојене власти потпадоше оној страховитој одговорности. Таким начином нема више него седамдесет година од нашег времена како француски племићи нијесу плаћали онијех дација, које је народ плаћао. Арач (taille) и кулучење спахији (corvée) било је несносно и вријеђало је; али су ово плаћали и радили људи хорјатског кољена, јер француско племићство по своме високом ритерском пореклу, држало би за увреду своје знамените генеалогије, ако би плаћало данак онако исто као и они, које је оно презирало, као ниже од себе. Заиста је све потпомагало такво презрење, све је било уређено тако, да је понижавало један сталеж и узвишавало други. Племићи су заузимали најбоље чинове у цркви и војсци: они су имали право стати у војску одмах као официри и само су они искључиво могли служити у кавалерији. У исто вријеме да се не би могли помијешати, све је било употребљено за то: старали су се да забављања оба сталежа не буду налик једна на друга. То је до тога било дотјерано, да у млогим мјестима у Француској право имати тичњак или голубару зависило је од тога, ко је ко, и нико, макар он био најбогатији, ако није био племић, није могао држати голубове јер је то занимање било тако поштовано, да ко није био племић (благородан) није се могао тиме ни занимати.

Ови су факти драгоцјени, јер из њих дознајемо стање тадашњег друштва они ће бити још драгоцјенији, кад упоредимо с њима стање ствари у Инглиској.

У Инглиској никада није било те разлике. Правац, кога су представницима били инглиски јомени, фермери и слободни грађани, састављао је тврд бедем противу начела туторства и монопола, браниоци кога су били у полицији племићи, а у црквеним дјелима — свештенство. Та је сретна опозиција проузроковала два врло важна догађаја у инглиској историји — реформацију у XVI. и револуцију у XVII. вијеку. У осталом, прије него што почнемо да описујемо ток тијех догађаја, треба обратити пажњу на гледиште, које ће изјаснити најглавнију и праву разлику између Инглиске и Француске.

(Продужиће се.)

Digitized by Google

Источне песме.

(МИРЗА ШАФИЈА)

Из „Слободе.“

XVI.

К'о у небо што полеће
Бистар водоскок;
Па се опет доле креће,
Од куд му је ток.

Тако моје срце сада
Лети узалуд,
Кад са сваке стране пада
Све на твоју груд!

XVII.

Не срди се, драга душо!
Кад се доцкан врнем кући;
Па те стиснем и пољубим
Као живот милујући.

Не срди се рад те шале
И пољупца два три мила:
Та песма те моја за то
И над небом узвисила!

Не срди се! јер од сваког
Твог пољупца песма буде.
А милосна миловања
Пољупце ми нове нуде!

XVIII.

Поправи се! сви ми веле,
И бољу ми памет желе,
Ал' ја љубим тебе, селе,
Мила моја Хафисо!

Сви ме свуда исправљају,
Рајски пут ми показују;
А ја давно већ у рају —
Рајска моја Хафисо!

Они хвале небо своје,
А све грде туђе што је.
Но лепше је небо моје
Слатка моја Хафисо!

Њима славуј греши јако,
Што к'о сврака кречи тако.
А на мене клетва, пако! —
Дивна моја Хафисо!

Јер не воле скромни људи,
Што о жиђу тако суди
Мирза Шафи. Ал' су луди —
Мила моја Хафисо!

XIX.

Шта је вита јела
И око газеле?
Спрам твог ока, тела,
Моја мила селе!

Шта је мирис Шира,
Његове пољане?
Спрам твог мирис-даха
Мој пребели дане!

Па и песме слатке,
Хафисове шта су?
Ни близу принети,
Твоме милом гласу!

И шта ли је дивна
Ружа расцветана?
Спрам усташца твојих
Румених усана!

Шта ли је сунце, месец
И звездице бледе?
Оне дршћу, сјају,
Само тебе гледе!

О па шта сам и ја
Са мојим песмама?
До лепоте твоје
Роб и хвала сама!

XX.

У спомен оном дану,
Кад сам у механу,
На вино слатко, црно,
Први пут насрн'о:
Нека иде једна наздравица јака!

Digitized by Google

Од молитве и нрави,
Бех већ старац прави.
Ал' песмица и вино,
И лице цурино:
Претворило старца у млада јунака!

О па Мирза, мудраче!
Пиј и љуби јаче!
Јербо тек у ђору,
Твоје песме гору;
Онда ти је песма тек силна и јака!

XXI.

Свакој сили противна се наће.
Зло са добрим тражи увек сваће,
То је увек било!
Ко је мањи над њим влада већи,
Јачем добру мора све подлећи
Што је гадно, гњило!
Та на једном и истоме пољу,
Видиш ружу а видиш и бодљу,
Где се силно шири!
Ал' бадава! зна се коров шта је,
Мирис ружу никад не издаје, —
Она увек мири!

XXII.

Рђаво је свет удешен!
Од јачега слаби страда.
А зар не би боље било
Да једнакост свуда влада?

Е тако се многи туже!
Све на свету грде, руже.
Муха с' орлу смеје, свети,
К'о он небу што не лети.
Удесимо ми то боље!
Нек брегови буду доље!
Све нека се изједначи.
Нека није нико јачи!
Што је мало нек порасти,
Ил' велико мора пасти!
Човечуљак нек од дива,
Ил' од њега див нек бива!
Бисер нека шљунак буде,
А мудраци опет луде!

Удесите л' тако лудо —
Зовните ме на то чудо!

У Пожуну. *С—ун.*

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

I.

У време царева околина Рима надметаше се у сјајности и красоти са самом престоницом.

Свуда се виђаху летовици римских патриција, боравишта за чудо угодна.

Патрициј, од којих по неки имађаху прихода по осам и по девет милијуна, бејаху често у такој незгоди, да су се морали клопити Рима; чама, увредљива таштина, побуне народа и претора, а понајвише сумња царева тераше их да се уклоне на своја добра.

Тако живљаше већ од неколико година на своме добру на ушћу Тибра и стари Мезембрије Вир, најстарији сенатор, који од како умре Проб не корачи ногом у Рим а то ли да завири у сенат. Он се изговараше да је то с тога, што пати од костобоље и од очобоље; ко је год к њему дошао никад га није видео друкчије него где седи на својој

Digitized by Google

курулској столици, у руци му штака од слонове кости, а на очима зелен обод.

Старац имађаше две ћери. Једна, по имену Глицерија, удаде се рано за једног ослобођеника, што царском милошћу поста великаш; доцније омрзе цар на њ и погуби га, а добра и царска милост осташе му лепој љуби његовој, која наскоро поста у Риму друга Аспазија.

Меземприје, ма како се често пред њим зборило о Глицерији, бејаше не само слеп већ и глух, а уста му никад не изрекоше њезина имена.

Друга му се шћерка звађше Софронија, која увек беше на добру око свог старог оца, лепа и честита девојка, којој су три божице позајмиле своје драже, Венера љупкост стаса, Јунона чаролијску лепоту а Психа тихост душе.

И при свему томе Софронија не вољаше те поганске божице; на обали морској, што бејаше близу, живљаше мудри Јевсевије, потомак апостолски; лепо дете одавна иђаше на тајне састанке, на којима овај свети човек проповедаше онима, што се држаху Христа, науку о једином Богу.

Стари Меземприје знадијаше да му је шћерка тајна прозелиткиња нове вере, па јој не само нимало не краћаше то, него се још чињаше као да о томе ништа и не зна.

Међу тим долажаху из Рима непрестано поноштљиви младићи патрицијски, чувши за лепоту прелепе девојке, надајући се да ће моћи добити њезину руку, њезино срце и њезине милијуне. Меземприје их срдачно дочекиваше, даваше им у част сјајне гозбе и служаше их својим стогодишњим вином; младићима не требаше много од ове течне ватре па да се опију, након последњег пехара показа се сваки онакав, какав је у истини, и избрбља најтајније склоности својега срца.

Стари Меземприје ћуташе па их само мераше.

Један бејаше развратан и слављаше врлине Прокулове; други бејаше слободан од ове склоности, ама се издаде да за чудо воли бити у једном лицу и деспот и роб, а о хришћанству мишљаше исто онако као и сви остали. Он, као и остали мишљаше о хришћанима да су они безбожничка секта, која, клонећи се цирка и народних светковина, квари весеље народно својом сталном жалошћу; која се завлачи у мрачне пећине и ту свршава своју мрачну службу; која ножем прободе у срце одојче, па му после крв пије. Њих ради — говораху они — казниће земљу гњев богова потопом, кугом, земљотресом и варварима, па их за то треба у уљу кухати, бацати их дивљим зверовима да их растргну, и живе их закопавати.

Digitized by Google

Мезембрије се беше доста наслушао, и не даде ниједноме своје шћери. Он поштоваше мученике за ту веру, али не жељаше да се и име његове ћери чује међ њима.

Ни један одбијени просилац не виде Софроније.

Једног дана сврати се ка староме Мезембрију један млад витез, препланула лица. Старац баш сеђаше у триклинијуму (трпезарији) кад га виде где долази. И ако је био слаба вида, опет му још из далека повика:

— О, Манлије Синистре, зар ми долазиш? Ходи, ходи, овде сам.

Кога је старац хтео да види, тога је доиста и видео.

Младић потече к њему, загрли га и стеже му руку.

— Какав си човек постао! рече Мезембрије смешећи се, и као да не вероваше својим очима, пипаше рукама лице, мишице и плећа младићева; како си отишао у свет са Пробом, читав си човек постао. Дакле хоћеш ћер да ми просиш, је ли?

Отворено питање збуни младића,

— Ја несам тако себичан, Мезембрије, ја сам ти дошао за љубав нашег старог пријатељства.

— Лепо, лепо; знамо ми то пријатељство између младића и човека, који има лепу ћер; а моја је ћер, Манлије, врло лепа. Да ти је само видети је!... Немој рећи да си је већем видео, то је било пре толико година! И ти бејаше дете и она бејаше дете. Али сад, Манлије! Грдна би то погрешка била ако је не би ти заволео.

— А шта би ми то вредило, стари пријатељу, кад си ти одбио толике просиоце, што бејаху и бољи и силнији и богатији од мене?

— Шта велиш, Манлије? А зар ти не мо'ш бити и богат и силан? Не играше ли се цар Карин заједно с тобом? А твој јаук, врли квартерквират, није ли он најславнији Аугур (пророк) у Риму (јер се све стече што год он прорече), који у својим шакама држи будућност царева и земаља?

— То је све истина.

— Дакле можеш бити и богат човек; треба само мало удворити се Карину а ујаку чинити по вољи. А то је све ласно.

— Доиста није ништа тешко.

— Видиш ли! Ко зна шта још може бити. Шта би било, на прилику, Карину, кад би тебе ради удавио каквога богатога сенатора па његове дворове и благо теби поклонио? Тада ћеш и ти имати дворове и робове, купаћеш се у ружичној води а хранићеш се паунским језицима. Шта ти смета? До те славе мореш и милећи доћи, милећи, велим ти.

Digitized by Google

Манлије пусти старца да говори.

— А код мене можеш остати и забављати се докле ти је драго. У вече се спреми сјајна вечера у част Манлију.

Образи се у младића зајаприше од ватре старога фалернера (вина), и он често тако заборављаше на поштовање према домаћину, да и песницом о сто удараше.

Мезембрије опази да вино отвори срце његовоме госту, па наслонивши се на лакат, отпоче испитивати.

— Хе, Манлије, шта велиш о овом фалернеру? Немам ли право кад кажем да је Италија дојка земљина, јер су овде прси, брегови, што нам рађају ови вином.

— Па опет ме је један пут друго једно пиће боље угрејало од овога.

— Од овога боље, Манлије? А на чијем си га то столу нашао?

— У води еуфратској.

— Шта велиш?

— Беше после боја код Ктесифона. Вас дан се тукосмо, са мишица ми тецијаше крв, а са чела зној. Пред вече сатрсмо војску персијску, и тога дана пређе Еуфрат преко својих обала.

— И ти си пио из њега?

— Јест, и та вода имадијаше неку опијајућу снагу.

— То те је, Манлије, опила слава што бејаше у тој води.

— Не знам шта је било у њој, тек ја захитих пун мој калпак и не одујмих га од уста до последње капи.

— Али тада вам је јамачно било добро? А? Могли сте се у освојеном Ктесифону по вољи башарити. Знам ја како је било лепим, црнооким женама, што осташе без својих људи, и дворима и магазама, којима сте имаоце потукли. Та војник ти је пливао у млеку и меду!

— Аја! још исте ноћи отпутовали смо; а што велиш за црнооке девојке, ту немаш право, јер је сваком вођу било заповеђено да чува част заробљенога женскиња.

— Та јест, јест! Али ви се баш не држите тако јако заповести; знамо ми то!

— О, Херкуле! повика Манлије љутито, ви слабо то познајете. Ми се тако држимо својих заповести, да бих ја онога војника из моје чете, који би какву девојку отео, обесио на два дрвета, која су близу једно другом, и то везао бих му једну ногу за грану једног дрвета, а другу за грану другог дрвета, па бих га пустио да се растргне.

— Полако, полако, само мене да не раскинеш, шаљаше се стари Мезембрије, веселећи се племенитом срдњом свога госта, па онда на-

Digitized by Google

мигну на једног нумиђијанског роба, који стајаше близу и држаше у руци ишарану сребрну чутуру: „ходи, наточи пехар моме госту“.

— Остави, ја га могу сам наточити, рече Манлије, ти не треба да ме опијеш, као што раде са Максимом Карином, кога мрзи и пехар подићи да пије, и који се гради да се умори и кад једну смокву са тањира сам узме.

— Хе, хеј, Манлије Синистре, ти грдиш Августа.

— Није то никаква грдња! Свак зна да му се ноге никад земље не дотакоше, а и кад хоће да се купа, и онда га носе. Ту скоро имађаше некакав прстен на руци, па се вајкаше како не може да сноси терет тога тешкога прстена, и скиде га. А опет ономадне пусти из тавнице неког чувеног варалицу, који се извештио потписивати туђе потписе, па га постави за великог писара, да би скинуо са себе и тај терет — потписивати се, и сад га та лажа потписује на повељама.

— Манлије, толико вичеш на Карина, а заједно је с тобом учио школу!

— То ме не ће прославити, јер ма да сам често мој хлеб с њим делио, кад га он никако немађаше и даваше за њ свој подрт огртач (палијум), опет не марим да ме позна, јер ми може ласно бити као и осталим другарима његовима. Ови му се јавише, да би га подсетили на пређашња времена, а добри ти их Карин све до једног оправи у „кулу заборавности“, да би се тако опростио немилог сећања прошлости.

— Аох, Манлије, ти зборш као Сенека, а тако не ћеш никада милошћу Кариновом постати велик.

— Кад и то затреба слободноме Римљанину, рече Манлије поносито дигнувши главу, имам мач и јуначко срце, па ако ми њих двоје не донесу славе, онда не ћу ни силе, која се задобија пузећи по прашини.

Меземврије задовољан трљаше руке, и тераше младића да пије.

— Па приповедај де даље, Манлије, што си почео; стали смо на боју код Ктесифона, где су непријатељи остали, а ви одосте даље докле год могасте.

— Ја поштујем твоју седу браду, сенаторе, али немој да ми кажеш: „докле год могасте“, јер бисмо доиста могли до Јаксартеса ићи, а нико нам не би смео на пут стати. Заман би Персијанцима што бежећи опустише земљу, то пустошење не могаше ни мало наудити римским четама; сваки војник ношаше на леђима храну за десет дана, и докле год у Тракији војевасмо спавали смо на најљућој цичи на пољу на смрзнулој земљи. Персијанци видеше да ми продиремо и да нам се

Digitized by Google

не може на пут стати, и ми си утаборисмо. У вече нам дођоше посланици персијскога краља — све сјајни људи, блистају се у дијамантима; коса им уплетена, лице наруменили, обрве навранили, прсти им пуни прстења као у какве младе — и поискаше да изађу пред Августа. Ја разумевам Кара, да не мислиш, да је Карин. Одведоше их једноме, што имађаше жуту капу од коже и јеђаше ужежену сланину и црвени грах. На плећима му беше стар, изношен црвен бињиш, и тиме се распознаваше од других.

— То је Кар, знам га ја, прогунђа сгари сенатор.

— Август не хтеде престати од вечере посланика ради. Он мирно гњечаше грах својим здепастим зубима, а посланици му амфитеатарским пâтосом говораху научену беседу, и тако се ни мало не слагаху она сјајна обећања и претње са грахом, што га цар онако с вољом конабљаше. Пошто они довршише свој говор, скиде Кар своју жуту капу од коже са ћелаве глатке главе, и показујући на њу рече им: Погледајте овамо па будите на речи, јер ако не призна ваш краљ суверенство римско и ако му не врати његове области, онда ћу начинити да вам царство буде тако ћелаво, као што је ћелава моја глава.

— И у томе познајем Кара. (Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

РАДЊА УЧЕНОГ СРПСКОГ ДРУШТВА.

На трећем састанку одбора српског ученог друштва од 22. Јануара ов. год. г.г. Ј. Гавриловић и Ф. Христић предлажу да се првоме збору друштвеном предложи за почасног члана г. Убичинија, књижевник француски. — Г. председник предаје на чување у архиви друштвеној оригинални рукопис пок. Јове Миленковића: Одломци за географију Србије, који је он од пок. писца купио. — Г. Ф. Христић јави да је разгледао ствар тестамента Вука Ст. Караџића и да не би било вредно да се друштво тога ради упушта у парницу, него светује да одбор замоли министра просвете да он о тој целој ствари изиште мишљење од православног одбора који је при министарству финансије. — Г. Милорад Поповић Шапчанин подноси за Гласник препис „Летописа раваничког", који је он израдио — које ће се предати одсеку за науке историјске и државне. — Ред. члан г. М. Ђ. Милићевић подноси за друштвени архив и у Гласник оригиналну синђелију, коју је дао 6. Јунија 1793. владика ваљевски Јоаким попу Матији Алексићу. И то ће се предати одсеку за науке историјске и државне. — Одсек за науке историјске и државне имао је један свој састанак 28. Јануара ов. год. Чланови г. г. М. Спасић и М. Ђ. Милићевић поднели су на писмено одсеку своје мишљење о чланку „История народа окружія подринскогъ одъ 24. Септембра 1813 до краи 1854" изјавивши да речени чланак није за „Гласник",

Digitized by Google

на које је решено да се тај рукопис с тим судом врати одбору. — Ред. чланови г. г. Јован Мариновић и Ј. Шафарик одређени да прегледе чланак Стојана Новаковића „Прилог к српској историји око 1790 год.“ поднели су на писмено мишљење да је тај чланак вредан да се штампа у „Гласнику“. За награду се предложи 5 ⌗ од таб. и с тим се упућује одбору. — За синђелију издату 1793 год. попу Матији Алексићу (доцније проти М. Ненадовићу) коју је одбору послао г. М. Ђ. Милићевић а одбор је упутио овамо — изјави се да се може штампати у „Гласнику.“ — Одбор упућује на преглед одсеку историјски део рукописа пок. владике Лукијана Мушицког, за који се посао одреде чланови г. г. Ј. Гавриловић, Ј. Шафарик и М. Ђ. Милићевић. — На место перовође г. В. Јакшића, који захваљује на тој дужности, изабере се за перовођу г. М. Ђ. Милићевић.

---

* У државној штампарији изашли су „Теорички основи музике од М. Миловука. Потребно свакоме, који учи певати или свирати на ма каквом инструменту. (Државним трошком). У Београду 1866.“ На великој 4-ни 15 стр. Колико ми знамо ово је прво дело оваке врсте у нашој књижевности. Као првина долази поред овога и то што је ово прво с нотним типима у Србији штампано дело. А штампа је по лепоти израда заиста изврсна! Цена је 2 гр. чарш.

* На свршетку Априла изаћи ће из штампе трећа и последња свеска од Х. Левичникова романа „Црногорац или страдања Хришћана у Турској“ српски од г. Стојана Бошковића. Цена је 8 гр. или 80 новч.; новци се претплатни шаљу књижари В. Валожића или г. преводнику. Прва и друга свеска овога дела штампала се у 2000 комада и од њих има још само до 60 ком.

* „Напретку“ пишу из Беча да се штампа и да ће до Духова ове године изаћи од Вукових дела: „Српске народне пјесме херцеговачке“ (женске) а после тога ће се почети штампати рукопис „Живот и обичаји народа српског“ која ће књига такође бити готова до јесени.

* Изашло је трошком државним „Практично наставлење у немачком језику за српску младеж у првом гимназијалном разреду. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду у државној штампарији 1865“ на 8-ни 141. Цена 7 гр. чарш.

* У штампарији Игњата Фукса у Новом Саду изашло је дело „Федон или о бесмртности душе“ од Мојсија Менделсона, који је, Јеврејин по народности, живео и радио у прошломе веку. Дело је по Сократу рађено — а српски га је израдио г. Јован Хаџић вел. бележник у Н. Саду. Цена је 50 новч. и новци се шаљу издавачу.

* Од „Војина“ изашао је број 3. за месец Март ове године. Садржај му је: Изјава читаоцима Војиновим; Мисли о српској народној војсци од Драгашевића: Метеорологијске записке; Из војне метафизике, превод Ј. Мишковића потпоручика; О маневрама уопште, превод Г. Фрањића потпоручика; Нове карте и књиге и у прилогу други табак од Више тактике. Што нас је изненадило, то је што је промењен „стари“ место дојакошњег „новог“ правописа у овој свесци „Војина.“ Биће познато да је то било упливом власти којој је уредник у подручју као чиновник и нама је доиста за чудо што уредник баца беду на народ за ту промену правописа?... Ми, остављајући се свега даљега, обраћамо пажњу на његову изјаву о томе: она стоји у противословљу и сама са собом и са околностима на које се позива, а нехвала на њој уреднику „Војина.“

Digitized by Google

* Изашао је „Коментарев завршетак. После „Неколико речи“ г. А. Васиљевића. Од М. Кујунџића. У Београду. Књигопечатња А. Андрића 1866.“ на 4-ни у два ступца 8 стр.

* Од „Живота и чудеса свети“, која је превео и издаје г. Маринко Радовановић, изашао је даље „Живот св. Іована Крстителя“, којему је цена 4 гр. и „Живот и чудеса светог великомученика Ђорђа“ којему је цена 3 гр. ч.

* Лане о народној светковини за спомен устанку о Цветима, изашла је у Лавову на пољском језику књижица: „Jubileusz serbski. Poglad na dzieje serbskie z ostatnich lat pieciudziesieciu. Przez T. T. J.“ на великој 8-ни 54 стр. Те је чланке најпре донео „Dziennik literacki“ па су после у броширу особено наштампани.

* Г. Петар Зарић свештеник из Маринаца код Вуковара издао је позив на дело: „Познаванѣ єзыка србског из жива говора.“ У томе је делу: 1. Пут и ред доласка његова до основа језика српског; 2. Основи језика; 3. „Произношеније“ речи; 4. Писмена „єзикоиспитателю помажућа“; 5. Писмена испитивању језика „сметајућа“; 6. Написивање речи по положеним основима; 7. Спрема за граматику и речник. Дело је подељено у три „части“ и у првој ће бити првих шест предмета, у другој спрема за граматику а у трећој спрема за речник. Јавити се ваља г. писцу до краја Априла. — Ако се доиста у научном послу може изрицати суд по погледу на посао и распореду његову — онда се од овога дела немамо чему надати. Биће опет један од толиких покушаја без истинита правца и основа.

* У „Народним Новинама“ читамо да се у Загребу у тамошњим књижарама код Галца и Хартмана може добити „Редословје (ваљда Родословје?) православних патријараха, митронолита и владика“ које је саставио тамошњи фин. чиновник Јован Ракић по допуштењу патријархову. Цена је књизи 2 фор.

* „Матица илирска“ прославиће ове године тристагодишњу успомену неумрлога јунака Сигетскога Николе Зрињскога. У договору с „друштвом за југословенску повесницу“ издаће „Матица илирска“ албум у славу тога јунака. Оба су та друштва у Загребу.

Одговори: А—о—о у П. Сами кажете да није ништа и да сте радили да се језику извежбате! И наш је суд тако, а световали бисмо вас да никад не намењујете штампи огледе, за које сами таки суд изричете. — Г. М. П. Пајовићу. Листови се не пуне приповеткама преписаним из старих календара — за то се немојте даље трудити. И још се нисте сетили, шаљући онолико писмо, да пошту платите! — Г. К. И. П. у В. Од оних новаца за претплату „Змаја“ и „Школског листа“ претекло вам је 20 гр. с којима расположите. „Приклапала“ нема у Београду. — Г. П. Ђ. у Јагодини. Ви сте за прву четврт ове године имали код нас 15 гр. које са 24, што сте скоро послали чини 39. До 48 сад вам остаје још само 9 гр. —

☞ Листова од почетка овога течаја имамо свију. Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити или у уредништву или у познатим књижарама. Претплата се прима и од почетка друге четврти. Сви бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а имамо ексемплара без 1. броја, које дајемо за 48 гр. чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 17. У Београду 24. Априла 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ **Стојан Новаковић.**

Сан.

(Од Хајнр. Хајна)

Укочено срце, мозак,
Затворена ока оба,
А на усти ка олово —
Тако лежа на дну гроба.

Не знам дал сам дуго спаво,
Дал сам давно мира стеко, —
Уједаред, ја се прену,
На гробу ми куца неко.

„Зар ти, Хајнрих пећеш устат'!
Свиће зора вечног дана,
Устали су сви већ мртви,
Сва су срца раздрагана!“

Ја не могу, моје миле,
Угледати зоре лепе;
Знаш од оног горког плача
Очи моје још су слепе.

„Мој Хајнриху, ја ћу т' сљубит'
Са очију црну тмину,
Па ћеш видет' рајску славу
И анђелску величину!“

Не могу ти устат', драга,
Још једнако крвца лије
Из мог срца де су гризле
Речи твоје, љуте змије.

„Ал кад драга лако, тио,
На срце ти руку стави,
Оће проћи љути боли,
Крв ће да се заустави!“

Залуд, драга, глава ми је
Пробијена, — боли врели —
Та јурно сам кроз њу ђуле
Кад су ми те преотели.

„Ја ћу, драги, косом мојом
Запушити смртне ране, —
Све ће проћи де ја ока
Драгинога суза кане!“

Молила ме тако лепо,
Тако сладко, тако мило,
Тедо да се дигнем к њојзи,
На ино ми није било.

Тад се ране отворише, —
И из главе и из груди
Посукташе врела крви....
Ја се трго и пробуди.

J. J.

Digitized by Google

Живот и дела Корнилија Станковића.

Други дан Ускрса (5. Априла) 1865. г. преминуо је у Будиму врсни радник на необделаноме пољу народне музике, заслужни пијаниста и компониста српски — Корнилије Станковић.

Београдско певачко дало му је 9. Априла годишњи парастос.

Приликом те тужне светковине да се обазремо и опет на рад његов — на живот његов.

Чудан је удес пратио покојног К. Станковића свагда о Ускрсу. У младим годинама оста без родитеља; у тешком и рђавом стању, остављен готово сам себи, свршио је шест разреда гимназије. Живећи у пола развратном друштву већ је и сам почео очајавати о будућности својој. Од детињства је осећао особиту склоност к музици, али је средстава за музичко изображење имао мало. Оно мало имања што је иза родитеља остало не дотицаше за потребе његове. И овде се нађе човек, који је од родитеља његових услугама задужен био и који Корнилија избави из те невоље. То је Павао Ријички од Скрибешћа. Једном је слушао кад је Корнилије на клавиру свирао; допадне му се; опази дар у детету и понуди му да га о свом трошку за музику изобрази. У К. Станковића је била жеља за музиком толико развијена, да му је така понуда била благодет с неба. И тај срећни дан био је други дан Ускрса 1849. године.

У Бечу почне изучавати теорију музичну, позна се са класичним умотворима музичним — и његова звезда поведе га намењеним стазама. Кажу да му је мајка над колевком радо певала црквене песме. Чудно осећање материно, она неиспитљива љубав српске жене према својој цркви, уроди чудним плодом. Године 1851. беху на скупу у Бечу ради црквених народних послова све православне владике из Аустрије. Патријарах Рајачић беше у својим собама наместио малену капелу у којој се служила служба божија. Ту и у томе кругу отпевано је прво важније дело пок. К. Станковића — литургија у четири гласа.

И то је било други дан Ускрса.

Друга компонована литургија његова отпевана је у грчкој цркви 1852. године и — опет други дан Ускрса.

Али ова прва дела К. Станковића имаху мало среће. Прва литургија нити се допаде владикама нити народу српском. Узрок је прост: он је радио тада не по народним него по странским мотивима — по мотивима који му нису били из постојбине, него из тадашње околине његове.

Digitized by Google

Кад је оставио ову основу па по материјалу музичноме који је народ у својим недрима сачувао, почео радити уметнички, године 1854. доказао је пред збором многих свештених лица да се наше народно црквено појање може ставити у ноте и то је било опет — други дан Ускрса.

Године 1855 отпеван је први посао његов из народнога црквенога појања од 40 певача у сали музичног конзерваторијума у Бечу пред силном публиком а особито словенском; и то је било — други дан Ускрса.

Кад је године 1856. почео путовати по народу дајући концерте, отпочео је првим концертом у Карловцима — други дан Ускрса.

Све дакле главне моменте живота Станковићева беше судбина свезала за тај дан. На тај дан се и с овим светом растао.

Сваки уметник тежи к највишој мети своје уметности учећи суврменике своје. Користећи се борцима за напредак уметности из прошлих времена — ствара правац себи. — Говорећи о животу К. Станковића дужност нам је споменути учитеља његова, професора и органисту придворне цркве Сехтера. С топлом вољом заузимао се он око свога даровитог ученика, помажући му свагда саветима у трудну послу његову, учећи га докле се у народним стварима слобода пушта компонисти а докле му је дужност оно што наће као свето поштовати. Све до 1855. године К. Станковић се превијао, као млада грана на ветру, око корифеја уметности музичне; у њих је гледао као у сунце које светлост даје. У таким мислима изучавао је непрестано теорију; готово би му се губио из вида задатак, да круг онај, у који се њему ваља вратити, очекује од њега са свим друго нешто а не космополитног уметника. Врло је разлика: као уметник само именом својим народу своме на част служити; и — стекавши имена саму ствар у народу своме унапредити, неговати му чедо његово, предавати га сачувано потомцима да га усаврше, да се њиме изједначе са срећним народима! Између једног и другог стоји голем простор.

Прве композиције К. Станковића биле су три немачке песме: две по Шилеру и једна по Гету. За тим је следовао један валцер, — састављен по минутним осећајима. За тим, за љубав својих другова, почео је стављати у четири гласа српске песме. Међу тима су: „Ој таласи“ итд.

Иза таких ситнијих ствари дошла је прва литургија, за коју смо видели како је прошла. Друга литургија, отпевана у грчкој цркви, беше много боља у сваком смотрењу: у њој је више приањало за срце његово наивно и детињско осећање и лепа хармонија него карактер и

*

Digitized by Google

особина нашега црквеног појања — које би ко хтео тражити. И тај му оглед не испаде за руком и њиме не могаше по својој жељи обухватити срца својега народа.

Толика снага дара његова, један пут употребљена на црквену музику пресудно је створи идеалом у души његовој. Једнако мислећи о том идеалу све до 1854 г. превијао се, по времену, неки пут за светском музиком а неки пут га је црквена себи привлачила. Али тада његове мисли беху сазреле. Смислио је да дође у Карловце и да ту напише чисто народно појање. Људи, међу којима живљаше, а између којих нека су споменути Львов, генерални руски хороуправитељ, прота Рајевски и суперинтенденат Кузмањи поткрепише га у тим мислима и он доиста дође у Карловце.

Овде је онај срећан обрт у правцу српскога уметника који је пресудио. Он се ставио на базис радње која је скопчана са срцем и душом његова народа. Да је К. Станковић као музик и попео се до највећег ступња обрађујући музику специфично с космополитским погледом — наша би дика била само то што се он умео као уметник Србин изједначити с осталим уметницима. То мал' да није као обогатити се у Паризу па живети онде као богат Србин а оставити нека се брине за постојбину коме је за тим стало.

Кад је дошао у Карловце, патријарах га је примно с особитом љубављу; стало му беше сачувати појање црквено од увођења новости и по нотном спису изједначити га свуда по народу. Све најбољи певци појали су пок. К. Станковићу у Карловцима по патријарховој наредби. Први плод тога труда беше литургија Јована Златоуста и Василија великог и нешто од страсне недеље и ускршњега појања. Пошто је отишао у Беч да даље ради, патријарах га је помагао. Ту је дао свој духовни концерат пространој публици — ту је однео сјајну победу и својој идеји и православноме српском појању које учени музични свет још не познаваше. Између немачких критичара, који пропратише тај концерат, рекао је Сафир: „да само у таким мелодијама може дисати прави религиозни живот.“ Целнер у својим новинама „Blätter für Theater, Musik und Kunst“ овако је писао о духовном концерту који је К. Станковић дао у Бечу 1861 године. „Г. Станковић изнесе нам неки дан у сали музичнога друштва читав низ црквених мелодија српскога народног појања, приређен за мешовит кор (a capella). Што се тиче црквенске стране, ми не можемо судити колико се ове мелодије разликују од оних које су уведене у руској цркви и које су одавно састављене у музичну форму (хармонисане и ритмоване) Ваља нам узети да су ове мелодије својина и особина српскога народа и да их до сад није нико

Digitized by Google

нити бележио нити у хармонију доводио. Г. Станковић који се тога посла прихватио, свршио га је доиста с уметношћу која заслужује свако признање. Чувао се упуштања у далеке пределе хармонија узевши најпростији корак у напредак, како ће народ, с којим су те мелодије рођене и лако му иду, на скоро и без икаке муке усвојити и хармонију. Особито ваља похвалити тежњу којом се г. Станковић трудио да схвати што већма популарније хармонију; он пише не само са свим чист став него му испадају за руком, врло често, интересне модулације дијатоничке врсте. Саме мелодије су тихе, крећу се у пределима мола и у полаганом временом размеру а тежњом за накитом проказују очито свој источни постанак. Због тога што су једнолике мање би за дуже времена забавиле. Посао г. Станковићев врло је заслужан, он се труди да српском црквеном појању стече уметничке племенитости.“

(Свршиће се.)

Народне песме.

(Види „Вилу“ број 15.)

—

VI.*

Поранио братац Иво
У горицу, у шумицу
Лов ловити и ходити.
Кад је двору долазио,
Али дошли Уга-Власи,
Одвели му сеју Мару,
Беле дворе запалили,
Стару мајку прегазили.
Пита Иво своју мајку:
„Ко је, мајко, долазио,
„Нашу сеју одводио,
„Беле дворе запалио,
„Тебе, мајко, прегазио?“
Одговара стара мајка:
„Шта ја знадем, сине Иво,
„Шта ја знадем, ко је и како је,
„Кратки гуњци, дугачки рукави,
„Настављене руке до лаката,
„Настављене ноге до колена....
— — — — — — —
— — — — — — —
Онда Иво мајци говорио:
„Знам ја, мајко, ко је и како је,
„А то јесу црни Уга-Власи.“
Па опреми својега вранчића
И он оде да сестрицу тражи.
Три дна иш'о преко поља равна
А четврти преко горе чарне.
Ал' за гором дивно коло игра,
У том колу сеја Иванова.
Ал' је Иво рухо променио,
Да би њега нико не познао,
Па ни сеја коју је гајио.
Увати се Иво у то коло,
Увати се до своје сестрице,
Он је колом заводио,
На сеју је наводио:
Сеју ногом очепио.
„Не чепај ме, млад делија,
„Не чепај ми сукњу моју,
„Ниси ми је ти купио,
„Већ купио братац Иво, —
„Кога данас овде нема.“
Ал' то Иво не слушао,
Већ је колом заводио

* Ако би ко знао ову песму потпуније, молимо да нам је пошље. *У.*

Digitized by Google

И на сеју наводио,
Па јој ломи вите прсте.
Проговара лепа Мара:
„Ој Бога ти, млад делија,
„Не ломи ми вите прсте,
„Ниси ми их ти гајио,
„Већ гајио братац Иво,
„Кога данас овде нема.“
Ал' то Иво не слушао,
Већ је колом заводио
И на сеју наводио,
Те јој ломи вито перје.
Проговара лепа Мара:
„Ој Бога ти, млад делија,
„Не ломи ми вито перје,
„Ниси ми га ти купио,
„Већ купио братац Иво,
„Кога данас овде нема,
„Већ код двора свога дише,
„И за миоме сад уздише.“
И то Иво не слушао,
Већ је коло заводио
И до вранца доводио,
Па на коња поскочио,
За се сеју забацио,
Те утече из тог кола
Из тог кола Уго-Влаха;
До подне је преко горе
А за дан је преко поља.
За њим трче Уга-Власи:
„Стан', причекај, курво Иво!“
Ал' то Иво не слушао,
Већ свом двору отишао!

VII.

Санак заспала Алта госпоја
Три ноћи сама без господара:
Њој се чињаше три су године.
Она дозива Кумру робињу:
„Чини ми чини, Кумро робињо!
„Нека ми бего довече дође.“
Чини јој чини Кумра робиња,
Омрче бего у Бањој Луци,
У Бањој Луци Алти на руци.

Послао: *К. И. Поповић.*

VIII.

Жетелачка.

Бога моли Моравка девојка,
Дај ми, Боже, лето ладовито
И у лето жито положито
И у срећу девера ковача
Да м' сакује српак са звекиром,
Да с' потерам с Марком по постати.
Што се моли, Бог јој даровао,
Бог јој даде лето ладовито
И у лето жито положито
И у срећу девера ковача,
Те јој скова српак са звекиром;
Потера се с Марком по постати,
Марко ужње двеста и два снопа
А девојка триста и три снопа.
Кад у вече на вечери било,
Пони Марко двеста и две чаше:
А девојка триста и три чаше:
Кад у јутру јутро освануло,
Освануло и сунце грануло,
Марко лежи стрмо без узглавља
А девојка на ђерђеву везе *

Послао: *непознати*

IX.

Припевка. **

Уродиле жуте крушке
Де бејан де јорган
Де шалић де весић
Де веле да ноће
Е вала не ноће.

Уродиле, опадале.
Ко ће крушке подбирати?
Подбираће млади Јово,
Са ђевојком Танкосавом.

X.

Дадиљска.

Цуцу цуцу Раде,
Снела кока јаје,
Ради га даје,
Радо га не ће
Веће хоће веће.

---

* Разумева се да је девојка Марка варала: жито му крала, а своје чаше просипала.

** Припевке су зову оваке песме, јер се у њима припевава, која ће девојка за кога поћи или који ће момак коју узети, или који обичио ашикују.

Digitized by Google

XI.

Пошетало младо момче,
Пошетало у ђевојке
Бре, бре, бре вала
Пошетало у ђевојке,
У ђевојке седамкиње.
Кад га срете стара баба:
„Далеко ли, младо момче?“
„Хоћу тамо у ђевојке
„У ђевојке седамкиње.“
— Куд ћеш боље седамкиње?
„Ја сам твоја седамкиња.“
Превари се младо момче,
Оно узе стару бабу. —
Кад угледа младо момче
Да је баба белокоса
И да му је крезозуба,
Он ми пита стару бабу:
„Кад си моја седамкиња
„Што си косу убелила,
„Што си зубе поломила
Одговара стара баба:
„Ај, бога ми, младо момче,
„Под кућом ми воденица,
„Те сам косу убелила,
„А пред кућом коштуњара *
„Те сам зубе поломила.“
Кад је било прво јутро,
Уста баба к'о и млада;
Кад је било друго јутро,
Уста баба к'о и сната;
Кад је било треће јутро,
Уста баба око по дне,
Па ти седе покрај ватре,
Покрај ватре леђа парит'.

Послао: *М. Крстић.*

ХАЈДУКОВА МАЈКА.

од

Владана Ђорђевића.

IV.

Госпава такође није дуго још остала. Она се пољуби с пријом, па оде за својом поплашеном ћерком, а Нера оде у кућу, те упали кандиоце пред иконом св. Николе, па онда му се дуго молјаше и захваљиваше за срећу која ју је данас обасјала....

Тек што она сврши молитву, а на двору се зачу како зашкрипише вратнице; она погледа кроз прозорчић, па се насмехну видевши Боривоја. Јадна старица! Тај би се осмех смрзнуо да је погледала у лице своје једпицу.

Она изађе у кућу, па дочека Боривоја с прекором.

— А, је ли соколе, ђе си ти до сад? Имамо пуно да се разговарамо. Шта ти је радила Стајчица, да је онако љуто уцвијелиш? —

Ове речи потресоше момка. Ох данас није имао каде ни за тренут да се сети своје Стајке, коју је миловао као своју душу, и на коју је пре мислно у сваком послу, и на сваком месту. Али брзо прође та слабост. Он приђе мајци па јој проговори тихо ма одрешито и некако свечаним гласом.

*) Орах коштуњав.

Digitized by Google

— Нано, мени ваља далеко путовати. Молим ти се, дај ми твој благослов, да уза ме буде, да ме од зла чува! —

Старица жустро диже главу на ове речи, па се престрави кад виде како јој је син чудан стао.

— Шта је теби Боривоје, да нијеси болан? Бог с тобом, дијете, какав си у лицу — и мајка се нежно пригљуби своме сину, те га целива у чело. Момку чисто би мало лакше.

— Нијесам болан мајко; али ако не одлакнем своме срцу, распући ће се, издахнућу. Данас угледах божјег анђела осветника, па ме је љуто карао што сједим те благујем, као да на свијету никога више нема, не бринући се ни за кога. Па послије, нано — послије ми се на небу показала једна икона, исписана самом људском крвљу, и на њој сам видио како проклетници једној мајци отим... али не могу ти причати какве су страхоте биле на икони, јер си ти милостива срца, па би те дубоко заболело.... Ја сам се у души страшно заклео, да ни часа почасити не ћу, већ да ћу одмах похитати у помоћ оној браћи, што сам их на икони видио, што су још злосрећна раја турска.

Мати га је гледала ћутећи, и кршећи своје сухе коштуњаве руке; али оно што чу беше јој тако страшно, данас, после онолике среће, да није могла да верује но се насмехну, па ма да јој се сузе стадоше сустизати на лицу, проговори.

— Иди биједо — како можеш да се тако шалиш са својом мајком кад знаш да ми таке ријечи пролазе кроз срце као врела зрна из пушака. Немој други пут тако гријешити душе!... —

Али глас Боривојев, којим јој је одговорио одмах јој отрже и ту сламчицу за коју се јадница беше прихватила.

— Још данас ми ваља поћи, нано, ако не ћу да ме моја тешка заклетва не свали у постељу, ако не ћу да ме црна земља прогута, ако не ћу да ми громовник Илија кров над главом запали! —

Нера је дрхтала. Боривоје је из свега срца љубио и поштовао своју мајку, он је слушао све њене савете, она је била у кући газдарица и располагала свим имањем — али где дође да се реши што важније — ту мора да ћути српкиња, јер је слаба женска страна, јер је син глава кући... С тога је Нера могла још само да моли...

— Немој, чедо моје, остављати ме овако саму самохрану. Ко ће мени заклопити уморене очи, ко ће бацити грудву земље на мој гроб? Ти си цигло добро моје, немој да и тебе изгубим!... —

Јадна је старица молила бујицу да се заустави, приклињала је гром да у сред његова хуктања стане. У срцу човечијем може кадшто

Digitized by Google

једна мисао, или једно осећање тако да се осили, да се њему све жртвује, па ако му се испречи и срце материно, — згазиће га...

Боривоје придржа своју стару мајку да не падне под тешком несрећом, што је тако изненада задеси, па јој стаде љубити руку што га је отхранила и однеговала, и тешити је како је могао. Казивао јој је како имаде доста жита у амбарима, како је година лепо понела, па се нема ни за што бојати, како је у целом селу љубе и поштују, како јој нико ништа не сме учинити на жао, јер овде закон суди — а тамо куд је намислио тога ничега нема. Шта зна он што је срце материно! Зар је он знао, да би она дала све — све, чим је он њу тешио, само да јој он један остане....

— А... тебе... дијете моје... ко ће тебе његовати?... Ко ће ти рубље опрати?... А у болести, чедо моје... Ко ће ти чашу воде донијети?... —

Нера је заборавила да је Боривоје снажан и крепак момак, кога до сад ни глава заболела није, па се бринула ко ће га у болести неговати а не помишљаше ко ће се њој — што је већ једном ногом у гробу — наћи, кад је бољетица свали у постељу, с које се у њене године не диже лако.

— Не брини се нано! И нада мном ће бити Бог, који се за сваког брине... А кад допаднем рана?... Има у хајдука доста љековитих трава! — И његове очи засијаше чудним огњем.

Руке старичине клонуше низ њено тело, које и онако беше погнуто од старости и претрпљених јада, а сад се још више преви црној земљи — па оде у кућу, да јединцу своме спреми рухо и оружје, и да му умеси путне брашненице — можда потоњи пут...

Боривоје изнесе из своје зграде шареницу, коју је прву дочепао и један узглавник па простре себи на трави да отпочине мало, па да после може целу ноћ путовати; јер богме — ово не беше лак пут. Ово не беше отићи до које цркве на сабор, ово је био тежак и далек пут — пут к слави... Али такве главе као што је у Боривоја, не заспе тако лако пред што ће на тај мучни пут да пођу... Удови су лежали мирно, али мозак је и сувише радио, па је изгонио хладан — мученички зној на његово чело.... Једва у неко доба умориште се и огромне бесконачне мисли, које га растрзаху смејући му се што мисли да ће поред њих заспати, па га пустиште да неколико тренутака заспи....

(Продужиће се.)

Digitized by Google

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

(Продужено.)

— Посланици се застрашише и побегоше, а војска певаше весело војничку песму с рефреном: м и л е, м и л е, м и л е о к ц и д и т (хиљаду, хиљаду, хиљаду је потукао).

— То је песма у част Кару, који је, како се прича, у једном боју хиљаду непријатеља потукао.

— Јест, убио их је толико.

— Син му је десет пута толико побио, ама својих рођених поданика. Али причајде Манлије, шта би даље с вама? Сваки приповеда о том боју другачије; тек толико се зна да сте се напрасно повратили натраг, уместо да сте још даље ишли, и ако вам нико не могаше на пут стати, као што сам велиш.

— Тако је, нико нам не могаше на пут стати, али зар нема никаквих моћнијих суштастава над земљом?

— Заиста, богови римски, ама се ја надам да их ви нисте ражљутили, и да су ваши аугури најповољније прорицали; а је л' био с вама славни квартерквират, твој врсни ујак?

— Јест, био је с нама, и дима жртвенога и дроба животињскога било је сувише а и врана је се сила указало у зраку.

— Манлије, ти зборић врло опако о тим светим стварима.

— Имам узрока о њима тако зборити. Наше чете ухватише негде у пустињи једног полу нагог човека, који је, као што казиваше, из поштовања према једином невидљивом богу отишао у самоћу; да би измучио своје тело, подигао је ту ступ од камена и на њему је тријест лета летовао и тријест зима зимовао. Ту је стајао од јутра до мрака с раширеним рукама као крст, или је се вежбао у небројеним метанисањима. Беше неколико војника тако радозналих да су бројали та метанисања, па када их набројаше више од хиљаду и девет стотина, оно им се већ додија, па ти га лепо онако мирна гурнуше са ступа и убише га.

— И ти жалиш Назарећанина?

— Говоримо лакше, Мезембрије. Као год што је опасно слушати овакве речи, тако их је исто опасно и говорити. Немој мислити да сам се ја опио па да ти сад измишљам којекакве басне. Видео сам тога човека баш на смрти, не могох му помоћи јер стигох доцне. Он никога не кунијаше; на лицу му беше неко небесно блаженство; погледа само

Digitized by Google

у небо, и умирући благосиљаше своје убице. Ја их отерах од њега, и тешећи га дадох му хладне воде, он ми захваљиваше и издишући прошапута ми ове речи: Римљани! не идите преко Тигра, јер је тамо рај вечнога бога, па не да ту ни приступити! Ја приповедих ову опомену Нумеријану, млађем сину цареву; он као и Цезар вољаше сваког правог војника. И он одмах то исто каза Августу. Овога уплаши пророштво испосниково, па призва квартерквarta да му каже шта ће бити. Мој се ујак прославио да може у свако доба прорицати, и да никад не ће слагати у прорицању.

— Ти говориш врло опоро, Синистре.

— Ујак рече: У првом боју који буде туђи ће се богови.

— Император заповеди да се крenемо, и ми још истог дана пређосмо Тигар. Њих више што су убили испосника Симеуна Стилита видеше га на врх једног брега како је раширио руке и метаниште тако, да главом о колена удара; а ја сам га био својим рукама закопао. Бејаше помрчина као тесто, са свију страна склепташе се облаци и наступи страховита олуја. Сваки легијон[1] мишљаше да други крвав бојак бију. Свуд се разлегаше звека од мачева и копаља, а нигде не бејаше боја; чињаше нам се у помрчини као да нам је сва војска дошла у забуну, као да се један с другим бије, као да коњаничке кохорте сатиру пешаке, као да трибуни јашу пред војском, као да се војске на смрт и на живот туку — али кад год муња кроз облаке сене, увек видимо наше легионе где мирно и као укопани стоје у правилном четворокуту. У тај мах на један пут паде са страховитом праском у сред нас некака вијугава ватрена маса те се од ње потресе и земља под нама и небо над нама; од страха падосмо на колена, свака животиња сакри главу у земљу и некакав страшан глас грмљаше нам суд силнога бога. Кад се освестисмо и погледасмо, — а то у нашему стану грдна ватра. Ударио гром у Августов чадор. Нико не смеде гасити чадора, под којим беше цар и богови, заштитници војске — и они сви погореше. Ко је даклe бог кад они нису? онда мора да је истина да има једно силно суштаство, које је господар неба и земље, и да мртво стење, што га ми обожавамо, није кадро ни само себе очувати.

Мезембрије стиште ћутећки руку Манлијеву — бејаше доста чуо.

— Немојмо више говорити о томе, Манлије; ви се уклонисте од силе, што беше ударила на вас. То је био бог! А шта је радила даље војска?

— Она не бејаше нимало вољна да иде даље, већем озида оно место, где Кар и богови изгореше; и сад тамо стоји у сред пустиње

[1] У легиону је било 4200 људи, или 10. кохората у свакој по 420 људи П.

Digitized by Google

зграда без врата и без прозора, да ничија нога не корачи на место, што га је бог проклео. Војска изабра Нумеријана за вођа и поиска да се враћа у Илирију. Мене пошљу да то јавим Карину, и ето с тога сам ја овде дошао.

— Надам се да ћемо се чешће виђати. Је ли да је лепо живети у Риму?

— Мени не; ја боме жудим за мојим легијонима.

— Хе! онда ти јамачно неси видео цирка Каринова и красних игара, што се само у Риму могу видети; неси још био у бањама Антонијевим, нити си се купао у топлицама у ружичној води.

— Све сам ја то видео, ама не марим. Како бих се могао ја, израњен ратник, који сам сад са граница скитске стигао, чудити крвавим лакрдијама у вашим цирковима? Вама је игра бој, а нама је бој игра. Бање несам никад ни волео. Топлице су само за квирите, а не за војнике. Крв се може спрати и хладном водом, за нечистоћу наравно треба врућа.

— Неси ми одговорио на треће питање. Зар неси нашао у Риму ниједне лепе жене? Тек шта говорим? — ако ти њих неси тражио, оне су тебе нашле. Госпе Римљанке несу охоле ни поношљиве, па ако си се само једном тако поносита и витешка стаса на улици показао, било би велико чудо, кад те не би биле примамиле и одмах рашчерупале као Орфеј Баханткиње.

— Хе мој Мезембрије, не хвата се орао на лепак!

— Та иди човече! За што би ти као бајаги био жешћи орао од осталих? Као да се не би могли Венерини голубови угнездити у калпаку Марсовом? Притворство ти ни најмање не доликује лицу; одмах поцрвениш и очи обориш. За што би варао мене стара човека? Или су се ваља да под владом Кариновом измењале нарави римске? И почем је до сад било кад умре једна од шест Вестиних свећеница, онда се узме само једна Римљанка на њезино место да не ће сад све свећенице Афродитине да буду свећенице невестине?

— То несам тврдио, Мезембрије.

— Дакле на против? Немој само лагати, знам ја да си ти лепе замке заметнуо. То је красно! Пет, шест госпођа у један мах облетале су око тебе, дајући ти срце и живот свој, а ти си изабрао најлепшу, што најватреније грли а најслађе љуби, је ли? Или може бити неси могао бирати него си их задржао све? Једну милујеш јутром, другу у вече; једној се кунеш месецом, другој сунцем и не газиш ниједне клетве? Дивно и красно! То је живот младићски. И ја сам, Мандије, такав исти био докле сам год био млад.

Digitized by Google

— Ама, Меземврије, ти мени не даш говорити! Што си сад рекао, то се мене не тиче. Толико могу рећи, да сам онај један дан у Риму имао више незгода са робовима, што су ми их госпе слале, него ли са њихним господарима, ка којима сам био послат; ја несам навикао пазити на таке поруке. Ја сам од колена Манлијева, а у њему је обичај да човек свога живота само једну жену љуби, а та му мора бити верна; ако умре — жали је вечито; ако га превари — убије је; — и ако је ко осрамоти — свети је.

— Врло лепо зборић, Манлије; али ја у тебе видим прстен, а њега не носе људи друкчије него ако су га од какве госпе добили.

— Право велиш. Прстен ми је послала једна госпођа, а ти си сам узрок што га носим.

Меземврије погледа младића зачуђен па мишљаше да говори у пијанству.

— Ја, Манлије? А шта се мене тиче твој прстен?

— Синоћ, кад сам тако око вигилија пошао из капитолијума, некака замотана жена уклопи ми у шаке једно мало писамце, па је за час неста међ стубовима; у хартијици беше и овај прстен. Отворим да видим шта је и прочитах тајанствене речи: Манлије Синистре! Ти љубиш једну девојку, и њен ти је отац добар пријатељ, — и старац и девојка у опасности су. Осим богова и твојих непријатеља само ја за то знам. Ако си рад више дознати, похитај к мени. Ко ти да ово писмо, тај ће те сваког сахата и дању и ноћу на „светом мосту“ чекати, док једном не дођеш. Ако му покажеш овај прстен, довешће те к мени. Потпис: „Једна жена, која те још од детињства воли, а коју си ти вавек презирао; која је и онима мрска које она хоће да спасе.“

— Манлије, ти ми казујеш чудноватe ствари.

— Ја не знам шта ће то бити. Ко то може да ми провиди срце и да ми из њега чита шта осећам? Или су ме може бити одали моји снови, почем се зна да је волим твоју ћер, коју видех пре четири године и не могох је од тада заборавити? И ко ће бити та жена, што ће да спасе од опасности своју супарницу?

Меземврију се лице намршти. Пехари дуго стајаше мирно, нико их се не дотаче; у разговору бејаху са свим трезвени, али им срца, што их вино беше раздрагало, осташе отворена.

— Де, да видим тај прстен! рече тихо Меземврије.

Манлије му пружи руку; камен у прстену бејаше красна камеја[1] на којој бејаше, изрезан на црвено-жутом пољу, бео лик једне жене, грчких црта.

[1] Драги камен од две боје. П.

Digitized by Google

Мезембрије намрштено гледаше прстен; за тим окрете главу, погледа опет прстен укочено, па онда с гнушањем отури од себе руку.

— За што се мрштиш? питаше га Манлије. Да не познајеш откуд прстен или онога чиј је?

— Знам је, одговори старац потмуло.

— Па ко је?

(Продужиће се.)

Историја системе туторства, упоредо, у Инглиској и Француској.

—

(По Беклу.)

(Продужење.)

У XI. веку појави се ритерство, које у наравима има такво значење, као што има феудализам у политици. То се упоређење јасно увиђа не само из приповиједања суврсменичког, него и из два општа размотрења. 1., Ритерство је до тога било племићска установа, да је ритером могао бити само онај, који је племић по пореклу и изобразио се или у школи, коју су плаћали племићи или у самом баронском замку. 2., Та је установа већма била основана по начелима туторства него по начелу реформе. Оно је било измишљено с намјером. да се излијече нека злоупотребљења, како би се које појавило; у том случају оно је противно правцу реформе, који већма радије прима коренита средства него половна, искорењава зло слабећи онај сталеж, од кога произлази зло и покрај засебних случајева обраћа пажњу на опште узроке; ритерство не само што је било далеко од тога, него још је сједињење племићске и црквене форме у правцу туторства. Јер заводећи начело ритерства у племићству, које, будући је било лично, није могло прелазити по нашљедству, чини се сједињење црквене науке о нежењењу са племићским пореклом нашљедништва. Из тога сједињења произашле су важне пошљедице. Њему је Јевроиа обвезана за појав полуиоповских, полуплемићских редова: ритери храма, ритери св. Јована, св. Јакова, св. Михаила. Те су установе донијеле много зла људма. Њихови су чланови саставили у себи празновјерицу калуђерску с развратом војничким. Природна је пошљедица тога била, што су се многи благородни ритери заклињали: „бранити цркву.“ Значење овијех ријечи врло добро разумију они, који су изучавали црквену историју.

Digitized by Google

Таким начином ритерство, сјединивши наопаке појме о нежењењу и о племенитом пореклу, постане представник оба сталежа, који имаху така начела. Ево због чега-ма како да је био благодетан уплив те установе на обичаје — није могућно не признати, да она није много потпомогла држању људи под туторством и зауставила развитак друштва, продуживши његово дјетињство.

У том је смислу очевидно, ако будемо гледали на непосредне или удаљене пошљедице ритерства, све то опет морамо вићети, да сила и дуготрајност његова служе мјерилом господарења системе туторства. Ако са тога гледишта упоредимо Инглиску и Француску, наћи ћемо нов доказ да има старинска разлика између ове двије земље. Турнир — први јавни израз ритерства, француског је порекла. Два највећа и шта више, заиста, јединито велика историка ритерска, Фруасар и Жуанвиљ, били су оба Французи. Бајар, знатни ритер, којега држе за пошљедњег представника ритерства, био је Француз и он је умрьо, борећи се за Фрања I. Турнири су у Француској били тек уништени кад је прошло 40 година послије његове смрти: пошљедњи је турнир био 1560. године.

Него како је у Инглиској мање господарила система туторства него у Француској, то је јасно, да је ритерство, њен производ, морало тамо имати и више уплива. Тако је у самој ствари и било. Почасти, које су показиване ритерима, друштвено одликовање, чиме су се разликовали од другијех сталежа, никада није било тако силно у Инглиској, као у Француској. Чим су људи постајали слободнији, тим је већма слабило поштовање спрам ствари, које су и онако незнатне. У XIII. в. тога краљевања, кад су грађани били позвани да пошиљу скупштинаре у скупштину, главни символ ритерства тако је био изгубио своје значење, да је издан био закон, који је приморавао нека лица да примају чин ритерски што је код других народа најважнији задатак частољубивости. У XIV. веку ритерству буде учињена друга шкода: оно изгуби искључиво војнички карактер. За владе Едуарда III. буде уобичајено давати чин ритера члановима суда таким начином војничка титула преокрене се у грађанску почаст. На пошљетку, при свршетку XV. века дух ритерства савршено пресахне у Инглиској, и та шкодљива установа постаје предмет подсмијевке чак за народ, а у Француској је још је било у највећој важности. Тима околностима придруже се друге двије, које не треба испустити из вида. 1., Французи, не гледећи на мноштво знатних својства, свагда су имали више, него Инглизи личне самољубивости. То се својство изјашњава, с једне стране ритерским причањима (traditia), што нијесу могле да искорјене Фран-

Digitized by Google

цуске ефемерне републике и која приморавају — те спољашње разлике добијају сувишно значење; под којима се разликама разумијевају не само хаљине и завичаји, него и медаље, ленте, звијезде, крстови итд. итд. све, што Инглизи, као охол народ, никаданијесу особито поштовали. 2., Дуел се још с почетка много више распространио у Француској, него код Инглиза, а како тај обичај води своје постање од ритерства, то разлика у том случају између те двије земље, јесте нови котур ланцу доказа, којима се изјашњава њихов народни карактер.

Стара начела, којих су ови факти спољашњи изрази, трају и до данас и јесу радници са јаком енергијом. У Француској система туторства, пренесена у вјеру, имала је доста моћи, да се успротиви реформацији и да сачува свештенству, по крајњој мјери, по спољашњости његово надмоћство: у Инглиској охолост људска и навика уздати се у сама себе, дадне им могућност претворити у систему оно што се називаше право личног суђења које уништи многе драгоцјене традиције. За тим је настало вријеме скептицизма, послије вјеротрпљивости што прокрчи пут, те држава покори себи цркву а то и јест преимућство инглиско међу народима јевропским и у томе они немају супарника. Та иста тежња у политици доведе до таких пошљедица. „Наши предци нијесу претрпјели никаквих тегоба понижујући племићство и учинивши га за чудо мало значајним. Ратови бијеле и црвене руже, подијеливши поглавите племићске породице на два стана, помогну томе кретању, и послије владе Едуарда IV, не знамо ни једног примјера, гдје би Инглиз, највишег рода, водио засебни рат. Великаши другијех земаља, и тада нарушаваху општинско спокојство. Кад се прекиде унутрашње ратовање, тај се дух исказа у политици Хенрика VII. и Хенрика VIII. Та два владаоца, који су се одликовали деспотизмом, мучили су и гњечили виши сталеж. Хенрика VIII, не гледећи на његову варварску жестокост, љубљаше народ за који је, у општем резултату, његова влада је била врло благодетна. Тада се започне реформација, која, као устанак људске памети, показује чудновати карактер. Она сије сјемена онијех буна, које су у XVII вијеку, поникле у различним јевропским државама. Одношење међу та два времена представља особито интересан предмет; али је за сада доста да споменемо догађаје у другој половини XVII. в. који изјашњавају узајамно осјећање између свештенства и племићства и доказују, да околности, које су ријешиле судбину једног од њих спремише могућност и да друго падне.

(Продужиће се.)

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 18. У Београду 1. Маја 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ. **Стојан Новаковић.**

Живот и дела Корнилија Станковића.*

(Свршетак.)

Тим је био један пут за свагда задобивен правац К. Станковићев; њиме је он корачао поуздано, одзива је добивао са свију страна, свуд су га љубили и потпомагали као брижљива скупљача народнога блага.

Посао, који је у Карловцима радио у два маха, био је веома трудан: он је пописао све што наша црква има, око чега је провео две године дана. (1854 и 1856). У Бечу је стављао у четири гласа. У хармонији се држао темеља народних звукова. Особита му је заслуга што је из уста човечијих преписао на хартију онако чудне прелазе и организао их, т. ј. у ритам довео. Све је то неоцењиво благо које остаје потомству да се може њиме користовати као чистом стечевином из уста народних извађеном.

Једну жељу и намеру понео је у гроб покојни К. Станковић. Мислио је потражити своме раду и црквеном народном појању ширега поља, пространије публике него што је српски народ, и то — у Русији. Био је намеран и све је управо било за тај посао спремљено да у Москви, у сали тамошњега певачког друштва, да концерат из српскога народног појања. Уздао се да ће оно имати среће према руском, компонованом црквеном појању. Али честа поболевања сметоше га вазда, те та жеља и намера и оста на том.[1]

---

* У пр. броју „Виле“ на страни 270 у 4 врсти озго после Београдско певачко изостало је друштво. Молимо да се поправи.

[1] У Русији је црквено појање компоновано. Бортњански је нарочито радио по првом хришћанском појању у Италији, Алекса Львов је радио иначе, а од А. Д. Черткова, руског археолога, има речитативно појање.

Digitized by Google

Али осим црквеног има народ српски још једно големо музично благо — то су напеви, мелодије народних песама. Творачка снага народна која је песме онако лепе спевала, зар се могла показати у правцу појетском да се не покаже и у музичном? Као и црквена музика чекаше и музика народних песама да им уметничка рука отвори шири свет, да их уметничка рука обради. Песме беху познате свету по лепоти мисли спеваних у њима; а душе тих мисли, напева и мелодија њихових свет не познаваше. Ове је мисли сам К. Станковић изрекао: — изрекавши их, он се прихватио посла и на овом пољу. Та и тако стоји да су миле сестре музика узвишених часова молитвених и музика веселога срца. Њих се две и у Станковићеву раду загрлише. Он је стављао у музику песме народне и уметничке. Песничком ценом ове последње не вреде много: то што су се као народне напева ради по крајевима нашег народа певале, дало им је поштовања у скупљача народних мелодија.

Радећи о црквеном појању пок. К. Станковић га је цело израдио и оставио после себе у рукопису. Бацивши се на поље скупљања народних мелодија световних и бавећи се у Србији, покупио је много мелодија народних песама. Већина његова делања још је у рукопису чекајући издаваоца који ће га на свет изнети.

Напред поменуте две литургије, три немачке песме (две Шилерове и једна Гетова) и валцер нису никад видели печатње; штампана пак музикална дела Станковићева излазила су овим редом:

1. Песма „Ој таласи!“ квартет, прво издање 1851-е, посвећена г-ђи Јелени Ријичкој.

2. Песма „Устај устај Србине!“ за клавир, посвећена кнезу Михаилу.

3. Две песме „Тавна ноћи“ и „Сећаш ли се оног сата“, 1854-е, посвећене кнегињи Јулији Обреновићки.

4. „Славенски кадрил“, посвећен г-ђи Јел. Ријичкој.

5. Песма „Радо иде Србин у војнике“, с варијацијама, 1857.

6. Песма „Што се боре мисли моје“, с варијацијама, 1857. посвећено панчевачкој општини.

7. Сремско коло, 1857-е, посвећено г. Стевану М. Ђорђевићу, Митровчанину.

8. Српски кадрил, сложен из народних песама, 1859-е.

9. Бугарски кадрил, по бугарским народним песмама, 1862-е, посвећен младим Бугаркама.

10. Полка „Братинство“, сложена из сремских народних песама, 1862-е, посвећена Бугарима.

Digitized by Google

11. Православно црквено појање у српског народа, у ноте написао за четири гласа и клавир, књига I. (о трошку митрополита од Србије Михаила) 1862-е, у којој је литургија св. Јована Златоустог; — књига II. 1863-е, у њој су тропари, кондаци и ирмоси великих празника од Божића до Ускрса, а поред тога још и Благослови душе, Хвали душе, Молитвами, Спаси нас, Скажи ми Господи, Многаја љета; — књига III. (о трошку српске владе), 1864-е. Она је наставак другој књизи; у њој су тропари, кондаци и ирмоси великих празника од Спасова до Крстова, и као додатак Крсту твојему, Херувика, Достојно и Хвалите. — Све су три књиге посвећене идолу Корнилијеву „Српскоме Народу."

12. Српске народне песме, удешене за певање и клавир, прво издање, 1858-е, посвећено кнезу Данилу.

С. народне песме, друго издање, 1859-е, посвећено Српкињама.

С. народне песме, треће издање, књига I. 1862-е, посвећена кнезу Михаилу; — књига II. 1863-е. посвећена рускоме посланику код бечкога двора, г. В. П. Балабину; — књига III. 1865-е.

Сва су дела штампана у Бечу.

Осим тога остале су у рукопису још мелодије свих осам гласова на литургији, вечерњи и јутрењи; око две стотине народних песама; народна имна, приликом 50-тогодишње светковине (последњи састав на самртној постељи) и друга нека недовршена дела. Али већина је њих — особито црквених песама — тако приправна, да се могу одмах штампати.

Како је важан посао пок. К. Станковића око народних песама знаће онај који зна колика је важност самих народних песама у књижевности. Ни мало друкчије не стоји ни с црквеном музиком. Права наука постаје — у сваком пољу научном — изучавањем и прибирањем природних дела у правој непоквареној суштини њиховој и поређењем. Пок. К. Станковић учинио је прави почетак — а за почетника веће заслуге не може ни бити. Ко стане поредити, има у делима његовим огроман материјал. У нашој црквеној музици биће доста византијскога; у нашим народним песмама биће доста општега словенскога. И у једном и у другом морале су се показати особине народне. На послетку обе врсте музике утицале су једна на другу, узајмљивале једна од друге. Ово су правци који се показују у свеколиком живовању народном.

У осталом Станковићев рад око црквенога појања има двојаку вредност, како за нас Србе на по се тако и за народе источне цркве у опште, а нарочито словенске.

*

Digitized by Google

Пошто се наштампају све црквене мелодије као што их је он притврдио, препочевши их верно из уста садашњих српских свештеника, тада тек могу настати историјска истраживања: шта је у њима опште источно, шта ли посебице српско.

Зна се да гласна музика источне цркве није само грчкога порекла него прво симовских народа у Палестини и по Мисирским и Арапским пустињама (испореди на пр. 6-ти глас са арапским народним мелодијама). Ми смо је примили од Византинаца: али се ипак, час више час мање, јако разликује данашње црквено појање грчко, српско и тако звано бугарско по манастирима у Русији (испореди на пр. први и четврти глас грчки и српски; Грци певају кроз нос а Срби не; Грци имају много више подобних гласова, али је српско појање у многоме особено, живље и китнастије, и према руском манастирском и према данашњем грчком). Данашње тако звано карловачко појање утврдио је под митрополитом Стеваном Стратимировићем гргетешки архимандрит Крстић; ваља дакле истраживати како се пре тога појало из Србуља, и у опште поредити напред поменута три појања, па да се изнађе особина и заслуга српске цркве у томе.

То би по мислима Станковићевим и многих руских родољуба могло послужити за основу, да у напредак руске компонисте састављају своје композиције за варошке цркве у Русији по мотивима источним, а не по талијанскима или првобитним хришћанскима сикстинске капеле у Риму. Ето за што је тежио Станковић у православну и скроз словенску Москву!

Што нам је пак црквене арије ставио у хармонију, и тим нас је јако задужио. Свети су се оци послужили неким уметностима, као поезијом, речитошћу, гласном музиком, живописом, уметничким зидањем, — да преко чустава пораде на побожност народну. Од туда су у источној цркви дивних осам гласова са својим огранцима. Али према данашњем напредноме стању нашега народа по варошима у музици, та се намера може постићи само уметничким појањем уметничке гласне музике црквене, било једним гласом (unisono) било у хармонији; јер: хармонија по великим собама нашим, хармонија на јавним забавама, а дерање и крештање у цркви — то се никако не слаже с намерама мајке цркве, која се за нас лепо постарала.

Велика хвала дакле Станковићу што је и у томе покренуо промену на боље. Од вишег свештенства нашег доцније га прихватише само покојни патријарах Јосиф и митрополит од Србије Михаило. Српске владике пак и архимандрити под круном св. Стевана — с почесним изузетком — беху противни томе, као и свему што је напредно.

Digitized by Google

Ово рекавши не можемо прећутати да му је у почетку чињено баш у Карловцима сметње; — морало је проћи времена док су стекли вере у знање и уметност његову.

Вечна памет спомену покојникову. А највеће поштовање показаће му онај ко посао његов знадне достојно наставити. З.

ХАЈДУКОВА МАЈКА.

од

Владана Ђорђевића.

(Продужење.)

* * *

Кад се Боривоје пробудио беше се већ смркло. Он брзо скочи, спреми све што му је требало понети, и опрости се с мајком. Што му је најчудније било при праштању, Нера не пусти ни једну једину сузу, шта више смешила се и испратила га је чак до сеоског потеса. Ту он њу пољуби још један пут у руку, а она њега у чело, па се растану. Мајка му се врати у село, а он удари преко планине, где је он сваку стазицу знао. Путем је мислио на коју ће страну. Био је чуо за некаког харамбашу Баја Иљу, што четује у Старој планини и тамани Турке на буљуке где их год стигне, ама не знађаше на коју му страну ваља ударити да до те чете дође. На послетку смисли да ће најбоље бити ако оде своме добром знанцу Мићу, што је буљубаша на граници у карауди Потошници. Док је он то смислио већ и свану. То се Боривоју учини врло чудно, а особито кад грану сунце и он угледа пред собом на пушкомет караулу Потошницу. Још никад му се пут из његова села до границе није учинио тако кратак. У то стигне пред кућицу, и застане све пандуре на броју и свога Мића, где седи па подмазује своје пушке. Кад га буљубаша угледа скочи радосно, те се пољубише и за здравље упиташе. Мучи Боривоје као стена, не помиње ама баш ни словцетом што им је дошао. Тек пошто се разиђоше момци да обилазе границу, па он оста на само с Мићом, каже му шта је и како је, но вели да гледа да га пребаци како преко границе, и да га упути како ће најбрже стићи у Баја-Иљину чету. Обрадова се томе гласу буљубаша, па му каза да се ништа не брине, да ће он све уредити како ваља само нека се он чини невешт пред момцима, јер онда би теже било. После му каза како он то не би кришом радио кад би знао да је баш истина што се ономад поговарало у чаршији кад оно стигоше из Крагујевца

Digitized by Google

топови с цебаном, токорсе за „учевије.“ Али и то ће скоро изаћи на видело, а он би се могао у свог ђогата опкладити да ће за који дан стићи и редовна војска из Крагујевца, и да ће се скоро ове карауле померити. У то стадоше момци долазити те им прекидоше разговор. Кад се смрче, и повечераше, пола момака оде на стражу да обилазе плот до по ноћи, а остали што ће их од по ноћи заменити легоше спати. Сад скочи Миљо са својим пријатељем те изађу полако из колибе, прескоче плот, што цепа српску земљу, па му онда показа — како беше месечина и ведро, да се видело као у по дана — све чуке и пресла, поред којих му ваља ударити, ако хоће да се брзо прихвати Старе Планине, и показа му на којој се страни Иља понајвише бави. Уз то напуни буљубаша своме младоме пријану пуна недра најбољих вишека што је нашао у караули, па се онда опростише и расташе. Боривоје се све држао онога пута, који му је Миљо показао, па се није кајао, јер онуда не беше ни једног села куд је он пролазио, и пре зоре се прихватио уз Балкан. У планини наиђе, пошто се свануло, на некакве бачије, и ту застане неколико чобана код стоке. Упита их да ли би му знали што казати, где ће наћи Баја-Иљину чету. Деца се чисто згрануше од радости. Чисто су се отимали ко ће га харамбаши одвести. После једно два добра сахата уђу у тако густу и стару планину, какву Боривоје никад видео није. Да га ту оставиште сама не би умео никуда маћи, тако беше то место затворено. Та нигде није могао да спази ни парченце неба. Учини му се као да је ушао у некакву грдну зелену пећину. Али момчад што га доведоше, стадоше звиждати и на скоро се зачу из планине одговор. Не потраја много, а иза сваког дрвета чисто, помоли се по један оружан човек. Није друкчије, но баш као да из земље искаћаху. Сви се лепо с њиме поздравиште, и обрадоваше кад су чули да је из Србије, и да хоће у њихову дружину да стане, већ да га одведу Баја-Иљи. У то дође и харамбаша. Боривоју закуца живље младо срце у недрима, кад угледа тога човека, коме се јунаштво тако далеко чуло. А и био је грдан, јад га задесио! Кад га Боривоје угледа учини му се да је пред самим Краљевићем Марком. Кад год је каплар Тривун певао Краљевића, па и пре, давно, док је он још мали био, па му је бабо причао за јунаштва Краљевића Марка, трцкајући га на колену, још онда је он себи тога јунака тако замишљао, као што сад Баја-Иља пред њиме стајаше. Он се каза харамбаши чији је и од куда је, и Баја-Иља га од срца прими у своју чету, па му још стаде причати како је он знао и његова оца, капетана Опаковића, како се уз њега десио баш у оној битци где је Боривојев бабо погинуо, па се не могаше доста да нахвали његова јунаштва. Тај дан је видео Боривоје у најмању

Digitized by Google

руку, двеста хајдука, све сама жива ватра, око харамбаше; али чета је сваки дан расла, тако да не прође Боривоју ни недељу дана у Старој Планини, а чета толико нарасте да се Баја-Иља реши да удари и на главну касабу целе околине, па да и оданде истера Турке, као што је већ сва села од њих очистио. Боривоје сад стајаше као на угљевљу од нестрпљења, с којим је чекао час кад ће се кренути. На послетку куцну и он, и харамбаша удари у по дана на касабу, кад су Турци спавали да преспавају свој глад, јер им беше рамазан. За по сахата беше им цела касаба у рукама, јер сви хришћани присташе уз Баја-Иљину чету да се опросте својих крвопија. Буновни се Турци прилично држаше, али међу њима не беше никаква реда, па се разбегоше куд који, што је утекло испод осветничког јатагана. Баја-Иља задоби овом победом грдну џебану, и толико оружја, да намири силну војску. Али то је било и једино што је харамбаша поделио међу своје соколове, јер није пустио да пљачкају нити да дарну престављене буле, које осташе без игде икакве обране у харемима. Он се држао оног хајдучког закона, што вели да је жена хајдучка куга. С тога их је све опремио у Видин, испративши их донекле са својим људима. У овој битци код касабе беше Боривоје први пут у ватри где куршуми звижде око ушију, и где се час по час, десно и лево стропоштаваше по који честит знанац и пријатељ... Испрва задрхта мало срчано момче, али како се мало привикао на онај прасак од пушака што цепаше уши, разигра му се јуначко срце, плануше му здрави образи, а цело му тело обузе тако грозничав жар, као да му се сва крв запалила, па јурну где је највећа опасност била. Он није више ништа знао за себе, колико га тај огањ занео беше, но је само секао где је само турбан угледати могао. Тек пошто пушке стадоше све ређе и ређе пуцати, пошто непријатеља са свим растераше. осети момче да му нешто вруће истиче из левог рукава... То беше прва рана... С каквим је чудним погледом мерио ту прву јуначку белегу! Чисто му би криво кад му другови опазише да је рањен, па притрчаше те му засуше рану пушчаним прахом, и увезаше! Кад се у касаби све утишало, онда хајдуци опојаше своје неколико друга што беху у том боју пали за слободу и веру хришћанску, па их укопаше. Турске лешеве стрпаше све у једну грдну јаму па затрпаше да не куже ваздуха. Сад се Баја Иља сместио у касаби, разредивши своје људе по пустим турским кућама, где су сваку згоду и потребу нашли. Сем тога и ослобођени касабљани стараху се за све што је хајдуцима требало, као што се браћи пристоји. Глас о овој победи Баја-Иљиној пуче по целој турској царевини као гром. На све страна стадоше се дизати низамски алаји, те се примицаше Видину, јер ова ка-

Digitized by Google

саба беше у видинском пашалуку, и таман ако је прошло толико дана колико да се хајдуци прилично одморе, и за повећу битку спреме, а Баја-Иљи донесоше глас да се видински паша кренуо на њ с грдним низамом и дванаест топова. Момци чисто уставише дах чекајући да виде шта ће харамбаша на то рећи а кад његово лице на ту новину сину од радости, и он скиде своју шубару те се прекрсти и захвали Богу, што се и тај жућени час примакнуо, онда се захори цела касаба од јуначког кликтања. Сад се све журно спремало. Харамбаша састави приличну коњицу од имућнијих касабљана који имађаху својих коња, и од својих момака који се понајбоље држаху у последњем окршају, те им беше поклонио турске хатове и рахтове. Тој коњици метну харамбаша на чело Боривоја Оџаковића, јер га беху већ сви заволели рад његова поштења и јунаштва, па га слушаху ка' и њега самог. Баја Иља се дуго разговарао с Боривојем између четири ока, па се онда расташе. Млади коњички вођ скочи на својега хата, па одлете са својом четом — нико не знађаше куда. Сад харамбаша стаде пребрајати и уређивати своју пешадију. Беше ту пет стотина све по избор јунака. Па и ако је сваки знао да би то било лудо да се они овде у касаби одупру оноликој сили пашиној, опет нико не почаси, кад харамбаша рече да се ваља пред касабом с видинске стране опшанчити, но одмах прионуше сви да копају шанац. Док се у пољу указало прво одељење турскога низама, хајдуци се беху већ добро укопали. Баја Иља им не даде да се одмарају но стаде чаркати и задевати како се указаше, и дотле им је жуч узмутио, докле онако уморни нејурнуше на шанац, а то је харамбаша баш и молио Бога. Бришу пусти хајдучки плотуни као исти срп што класје обара! Ово још грђе очемери низаме, па у зору покварише сваки војнички ред но јурнуше онако као без главе. То их је упропастило. Док се другом турском одељењу заблиста оружје у дну равња, прво беше као тучом побијено, и лешине његове покриваху на далеко поље пред хајдучким шанцем. Сваки се хајдук могаше похвалити да је своје осветио с по две с по три турске главе. Али то није био сав добитак. Турци кад угледаше шта се почини од њихових другова побеснеше осветом па и они одмах јурнуше, и мало за тим се зачу и грмљавина од топова. Баја Иља се држао још мало у шанцу, па кад је видео да се сва страшна гомила турске војске према њему кренула, заповеди својим људима да се повлаче к Старој Планини, али све пуцајући. То намами Турке јер помислише да Баја Иља бежи, па колико жељни беху да се сваки може похвалити том победом, не видеше да би и пола њихове силе сувише било да сатре пет стотина хајдука, но јурнуше сви за њима, па чак и топови се не зауставише у касаби, одгрмеше за

Digitized by Google

осталом ордијом као да ће рушити стару планину... Силна ордија видинскога паше беше толико занета осветом и победом, која им беше очевидна да и не опазише куд их заведоше хајдучки бегунци, и тек пошто се сва турска пешадија беше углавила у једно планинско ждрело, па хајдуци прснуше куд који уза стене као поплашено стадо коза, па стадоше са стења пуцати у згуснуту ордију, тек онда опазише Турци куда су загазили... Напред не беше изласка, десно беше грдна провалија у коју је страхота и погледати, а лево се подизаше стена под само неб , одсечена као какво градско платно. Трубе затрубеше да се војска враћа, али јека од пушака што се у кланцу небројено пута разлегала заглушаваше, па се није никаква заповест чула ни слушала но је сваки гледао да сачува своју главу како је боље знао. У којих беше још срца јурнуше уза стене за хајдуцима, али тиме упропастише и себе и оне што се доле комешаху, јер хајдучка зрна добро погађаху, па им се лешеви котрљаху с грдним каменицама низа стене, те обараху и живе и мртве у амбиз. Они који беху још близу капије ждрелске јурнуше безобзирце назад, али сад као да се и стење и амбиз беше заклео противу Турака, па на један пут изниче из њих нова хајдучка снага. Боривојева коњица, која међу тим беше одцепила топове од главне војске и освојила их, изниче на један пут пред ждрелом да дочека бегунце са свежом снагом и још вреднијом ватром. Сад Турцима не оста ништа друго до или у небо или у амбиз..... И њима беше милија тамна хладовина у амбизу... Све их је прогутала црна тама... Само се још лепршала бела перјаница на зеленом турбану паше видинског, али и глава му је стајала високо над свом хајдучком коњицом, на јатагану њеног младог вођа.. Тако прође и та одсудна битка, и сад Баја Иља не беше више харамбаша једне хајдучке чете, нити Боривоје оста вођ Баја-Иљине коњице, но то сад беху вођи двојим великим војскама, које се за неколико дана стекоше под њихове барјаке. Још док Турци по већим градовима и не сазнаше како је прошао видински паша, још док му се надаху с таламбасима да га дочекају као јунака што је за свагда сатрьо хајдучко гнездо на Балкану, — у један исти дан осване пред Видином бугарска, а пред Нишем српска војска. Бугаре је водио Баја-Иља, а пред Србима је био млади Боривоје Опаковић. То беше гром из ведра неба за та два чврста града за та два алема у султановој чалми. Турци ни у сну несу помишљали да ће се она балканска четица икада толико оснажити да се усуди Нишу и Видину под бедеме. У ономе страху опалише из топова, али у ветар, јер војске им беху већ отеле прве шанчеве. Још се не беху Турци од чуда к себи повратили, а с највиших кула попадаше зелене заставе с

Digitized by Google

полумесецом и звездом, те уступише златном крсту који се блистао на сјајним тробојкама... Два важна града са силним џебанама и топовима беху у народним рукама. Сад наста крајина, дивна крајина, која је осветила Косово, која је осветила муке и трпљења за пуних четири стотине година, крајина која је задобила слободу свима хришћанским народима, који донде пиштаху под тешким јармом турским... Тек што народ освоји ова два града, и његови га вођи поведоше даље, а стаде помоћ са свију страна притицати. Из Србије стиже силна војска са сваком опремом, кроз Босну и Херцеговину продреше јуначки Црногорци, дижући свуда браћу своју на оружје, па се онда сви састаше с Боривојем пред некадашњом столицом царева српских, пред Призреном... Али Боривоје није хтео да стоји сва сила на једноме месту, но изабра десет хиљада најбољих коњаника, па док остала браћа освојише Призрен и Приштину, он је већ био пред Солуном. Мудра глава беше хиљади вој. Он је хтео да се најпре мора дочепа; и не прође много, а главно веће у Призрену доби глас да је Боривоје задобио Солун, и да се већ састао с Дубровчанима, Сењанима и Которанима, који су му дуж српског приморја изашли у сретање. Велика се крајина свршила. Благословен мир и слобода, што се раширише над српским и бугарским земљама, брзо залечише ране, које им је крајина задала. Сваком земљом управљаше веће њених најпоштенијих синова, а у Призрену је седела скупштина, у коју су сва већа шиљала посланике, те већаше о свима заједничким пословима. Наста дивније доба, но што причају да је било под нашим царевима, јер сад, не беше велможа и себара, не беше полубогова и влаха које је господар могао поклонити коме је хтео, сад беше само једнаке браће, беше слободних грађана.... — Главно језгро српске и бугарске војске стајаше у Призрену, јер се за њ бринула скупштина. С тога се и Боривоје није могао вратити кући, јер њега скупштина постави главним војводом целој коњици, и он доведе у Призрен своју мајку и — своју невесту, своју милу Стајку... Како лепо беше стало оно девојче за оно две три године што је Боривоје не виде... То беше одиста вредан дар јуначком војводи за ране, које је задобио борећи се за слободу... Цео је Призрен у сватовима својега љубимца... Гле како је пуно народа око саборне цркве, као да је васкрсење, као да је литија... У цркви је дупком пуно. Напред стоје честити скупштинари, са својим седим власима али с поноситим држањем, а за њима грађани и војводе, свештеници, учитељи, и омладина народна... Све је то у одабраном сјајном руху... Свима можеш на лицу прочитати, како се од срца радују срећи својега младог јунака... А пред светим олтаром?... Пред светим дверима стоји дични

Digitized by Google

борац за слободу, држећи за руку красно анђеоче.... А пред њима на прагу светог олтара стоји седи патријарах пећски, па благосиља срећне младенце... А ко је оно тамо у препрати, што се онако свом душом загледала у женика и невесту кад се окренуше од олтара а народ на глас запоја „Исаије ликуј“! То је стара Нера...

* * *

Једна мајка седела је чело главе својега Боривоја, па му час по час брисала крупне капље, које му орошаваху чело... Хтела је да га се нагледа... можда последњи пут... Као да се мајка може нагледати својега јединца....

Боривоје спаваше врло немирно... Час по час дизала му се десна рука као да нечим замахује, па се онда опет полако обараше сама својом тежином... Прса му се силно надимаху, а усне му се живо мицаху, као да хоће нешто да каже; али речи изумираху док би дошле до усана...

— Мора бити да га тежак сан мори!... — уздахну мајка, стежући јадно срце да на глас не проплшти... Једном се крену, као да га је хтела пробудити, ал' се брзо трже... Та то би јој отело и ову срећу да га гледати може... На један мах, учини јој се као да Боривоје нешто стаде проговарати. Она се наже над његова уста да не пречује ни један гласак, који изговори чедо њено... Али чудне беху те испрекидане речи и гласови. Једна мајка није из њих ништа више дознала, до да јој нема надања, да ће јој јединац после оваког сна, још мање превртнути оним што је намислио...

— С Богом!... пл... зора... Потом... Миљо!... харамбаша!... Држ... Овамо, барута!... ох... коњица... ждрело... Победа! Слобода! Слобода!... —

Овде се умал' Боривоје не пробуди, тако је силовито дисао, и у целом се телу трзао; Нера је дрхтала као сух листић, кад га зањише хладни јесењи ветар, што ће га за навек одвојити од стабла... Али бурне слике што потресаху момка, као да се беху разасуле, јер се бунцање изгуби, и он дисаше лакше... Али не потраја дуго, а Боривојеве се усне стадоше опет мицати.

— Браћа... помоћ... море... как... с... м... вијеће!... војвода... Ох... нано моја, више се не ћемо растајати... бо... сл...атка моја Стајчице!... свети... патријаре!... —

И на његовом се лицу разли блаженство, највећа срећа... Али овде издаде снага стару мајку, и она се зацени од плача, јаокну као да јој је ко нож у срце забо... Тај јаок пробуди Боривоја...

Digitized by Google

Кад је отворио очи, угледа да је сунце само још с копља високо. Погледа око себе... Не могаше да верује својим очима. Тако живахно сниваше, да га једино мајчино јецање доведе к себи; он скочи, прихвати на прса своју несрећну мајку, па јој утираше сузе својим рукавом, али није могао ни речце проговорити... Пошто се мало утишала старица, прену се Боривоје. Код ногу му стајаше спремљено бабово рухо и оружје. Момак се прекрсти па онда се дотаknу својег најдражег блага. За тили часак, и човек би једва познао Боривоја. Његово лице, под руменим весом обло и умиљато, постаде оштро и чисто јуначније под црним калпаком капетана Оцаковића. Његова и онако испупчена прса изгледаху џиновски с крупним сребрним токама. Око ногу му се увијаху алове чакшире у небројено бора с богатим везом од злата и свиленог гајтана. Око појаса стеже велике неке тканице, па онда скопча силав, који је такође сав златом извезен био. Боривоје притеже тако јако опанке да је мало жуљило, али мора се; далеко је до Старе Планине. Кад се тако оденуо онда приђе оружју бабовом, свиде калпак па погледав у небо прекрсти се, као да тражи не ће л' на небу угледати оца свога, да га за благослов моли. За тим напуни и закопча добро паласке, огледа и намаза пиштоље и дугу крцалинку, угласи међ пиштоље грдни јатаган на коме је балчак био искићен драгим камењем сваке боје, па онда врже напуњену торбу с рубљем и брашненицама на леђа, преко ње пребаци свој бињиш. Сад обеси дугу пушку о раме, а калпак узе у леву руку па приђе мајчиној руци...

Јадна га је Нера укочено гледала, док се год облачио, и на послетку стаде Боривоје тако дичан у јуначком бабовом оделу и оружју, да јој се учини као да гледа пред собом жива свога господара... Такав је исто он био ону ноћ, кад се отмица учинила... Она га је немо гледала, па ако јој се сузе не ронише низ лице, опет се по ономе дрхтању које јој све више и више обузимаше цело тело, могло познати да јој је са сваким тренутом и очајање расло... Али при свем том, и то јој се облачење чинило неверица... Њој се чињаше да ће се то опет ма како разићи, па да је син не ће оставити; али кад јој Боривоје приђе руци те заиска благослов, она врисну.

— Не — не — не!... Ти не ћеш ићи, Боривоје чедо моје, сине мој!... Ох, за Бога — ко хоће да ми отме моје цигло уздање и потпору? — И мајка силно притиште своје дете на прса, па га стаде покривати великом шамијом својом, коју здера с главе, као да хоће да сакрије јединче своје... — Видиш чедо моје, у цијелом вијеку своме једнога веселог дана нијесам дочекала, док ми ти не поодрасте. У очи-

Digitized by Google

ној сам кући сваку кору хљеба морала у горке сузе потопити, па онда јести... Твој ме бабо пазно као душу своју, ма кад сам га у години неколико пута впђела, онда сам срећна била... Ја се надах у Бога, да ћеш ми ти бити потпора у старе дане, а ти... Ох не остављај ме самохрану дијете моје... видиш... моје су руке слабе... Ја не могу више радити као што сам прије радила... —

Боривоје задрхта. Његово бистро око сагледа у мах колико му ваља жртвовати, ако пође куд је намислно. Истина, онај је дивни сан силно продрьо у његову душу, тако силно да га никаква сила одатле истргнути не ће докле се год не оствари, или докле Боривоје не пропадне: али опет он је задрхтао... Та он је тако од срца љубио своју добру мајку...

У Нерином срцу сину опет зрачак уздања. Ох та лажљива зрака, колико она измучи несрећно срце људско! Уморан, од глади и жеђи полумртав путник посрће у врелом песку страшне пустиње, што се животом зове: па на један пут угледа из далека зелено поље, шуму, угледа реку!... Он удваја малаксалу снагу, јури као без душе на ону страну, да само кап воде скрне, слави се у напред рајском милином, што ће је уживати док се напије, па легне у хлад да се одмори од претешког пута, па сакрије чело у росnату траву, да га хлади од пакленог огња.. Али кобна слика све даље бежи што он силније к њој јури, па на послетку кад попуцају сви живци, па јадник пада да у усијаном песку умре, на један пут чује како се надеља злобно смеје...

Нера мишљаше, само још мало ваља навалити молбама, па ће Боривоје остати. Али зле је речи изабрала.

— Остани чедо моје! видиш, ти си налетан, па ћеш лако... —

Овим се сама убила. Боривоје није више дрхтао. Он пољуби мајчину десницу, исправи се поносито, па диже руку к небу.

— Ако је нано, тамо записано, да ја од крвничког зрна погинем наћи ће ме оно и у твоме крилу. Прости мајко!... Моли се Богу за ме!... — То беху потоње Боривојеве речи, које је чула једна старица, јер он се силно истрже из њеног загрљаја, па га на један мах неста... Очајница јурну за њим, али клецава колена не служе... Она паде на земљу... У ње не беше више каквог знака од живота... Само јој се бледе усне грчевито мицаху изговарајући једно име, али гласа не беше...

Можда ће се коме учинити да је Боривоје више Србин но човек... Али он је још у колевци одњихан песмама које улевају мрзост и освету Турцима, он је с мајчиним млеком посисао ту безграничну мрзост, а кад донеше крваво рухо његова оца, и ако је мален био, утисак је

Digitized by Google

био тако силан, да се још онда заклињао да ће љуто осветити свога баба. С годинама је расло и то осећање, а кад је стао на своју момачку снагу онда уз то и по себи силно осећање, приста још и она неодољива жудња за великим јуначким делима, која у њега у толико силнија беше, што је онако џиновског тела био... У такву је барутану пала Тривунова песма...

Кад је Нера к себи дошла, беше ноћ у велике. На плавоме чистом небу је трептило небројено сјајних звезда, а умиљата светлост месечева беше дивно пала по успаваном селу, и по тамној планини око њега... Лак ветрић доносио јој је с друма лагано шкрипање некакве рабе, која се задоцнила, враћајући се с пазара из чаршије... Све беше мирно... Све спава. Никоме није жао старе Нере...

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

* Изашао је књижевни оглас на „Српске народне пјесме (херцеговачке женске). За штампу приредио их Вук Стеф. Караџић. Трошком народнијех прилога", која ће изаћи место пређе оглашене шесте књиге народних песама, а издавање те шесте књиге одгођено је, док се све још не наштампане песме, које су иза Вука остале, не прегледају. Ове народне песме из Херцеговине покупио је тамо Вук Врчевић, консуларски аустријски агенат у Требињу. У овој књизи су 1. Повеће женске свакојаке песме, које се на селу на изуст казују а не певају, 2. Помање женске песме које се чешће при веселим састанцима певају, 3. Поскочице, 4. Кајде, песме о припевима које се најрадије певају, 5. Сватовске 6. Побожне, 7. Божићне, 8. Дадиљске, и 9. Напијалице о крсном имену. Књига ће изнети 24 табака а цена јој је 10 гр. (1 фор.) Имена уписника штампаће се, а рок је претплати до 1. Јулија ов. год. Из Србије се новци шаљу г. Димитрију В. Караџићу капетану и професору у војничкој академији а у Београду се претплата може положити код г. Ђорђа Р. Пантелића секретара у минист. правде.

* Стиже нам први број „Босанскога вјестника" из Сарајева из нове штампарије коју је тамо помоћу турске владе Сопрон подигао. Лист је повелики, на четири листа подељена у три ступца. „Босански вјесник" биће лист политичног и поучно-забавног садржаја, у њему ће се објављивати закони и званичне уредбе, доносиће осим политичних новости чланке о трговини и радиности, телеграфске курсове и од кориснога знања и забаве: песама, приповедака, природословних и иначе о школама чланака. Цена је за Србију, Аустрију, Бугарску и Влашку 8 фор. а. вр. и претплата је упућена на овдашње књижаре. — О штампарији у Сарајеву, која је заједно с листом „Босанским вјестником" прва у Босни, читамо у истом листу да је она предузеће приватно и да од владе ужива потпору колико да јој је почетак у материјалном обзиру обезбеђен. Удешена је да може штампати ћирилицом и латиницом, турски, грчки и јеврејски. Власник је намеран у тој и у земунској својој штампарији издавати о свом трошку разна

Digitized by Google

дела. За турску владу вели „Б. Вјест.“ да ће „принети знамените жртве да школско учење унапреди те ће штампати о свом трошку све потребне школске књиге за ученике без разлике вере.“ Како ће даље поћи овај заметак књижевни под турском управом — видећемо.

* Добисмо и „Разматрања о узроцима величине Римљана и њиховога опадања од Монтескија. Превео с француског М. Ђ. Милићевић I. кл. секретар у министарству просвете и црквених дела, редовни члан српског ученог друштва. У Београду у државној штампарији 1866.“ на 8-ни 222. Књига је штампана врло лепо, као што сад код нас ради државна штампарија, а као што видимо по списку претплатника, тешко да ће што претећи за продају.

* Изашло је „Објашњење трговачког законика за књажество Србију. Написао др. Стојан Јов. Вељковић, члан касационог суда. Свеска прва. У Београду у државној штампарији 1866.“ — На 8-ни стр. 272. Књига врло вредна за правнике и људе којима треба овај део права.

* У Сомбору је трошком фонда „Школскога листа“ а на корист фонда за учитељске сироте изашла: „Спомоћна књига за разјашњаванје црквенога појања, за учитеље и за младеж написао Н. Ђ. Вукичевић“ преко 200 стр. Цена јој 36 новч. а добија се код писца у Сомбору.

* Г. Н. Ђ. Вукичевић уредник „Школскога листа“ и професор у препарандији у Сомбору издао је у другом издању „Библичне Повести Новога Завета у библичним речма“ стр. 185. Цена 36 новч. Добити се може код г. писца. Прво издање ове књиге штампано је у 2000 ком. и распродано је за два месеца у 60 српских места трудбом народних учитеља.

* Изашла је код В. Валожића песма: „Карађорђе у старој Србији или обсада Новог Пазара. По духу народни песама написао Лазар Дугалић. У Београду у државној штампарии 1866.“ стр. 17 на 8-ни.

* „Застави“ пишу из Београда да ће скоро угледати света ново дело г. Д. Матића „О васпитавању деце.“

* Лане је штампана у Букрешу у штампарији Стефана Расидеска „Българска старина. Повремено списание издаваемо въ неупредѣлно врѣмя отъ г. С. Раковскаго. Книга първа. Издаване първо.“ 206 стр. на великој 4-ни. Тај ће спис излазити у неодређено време и колики кад могне а бавиће се: бугарским старинама и филолошким проматрањем, филолошким истраживањима о старини бугарског језика, истраживањем бугарске митологије и обичаја, основним начелима за бугарску најстарију историју и бугарском црквеном историјом.

* Познати немачки писац Сигфрид Капер, који је заслужан превођењем наших народних песама на немачки и иначе историјским и етнографским пословима о јужноме словенству, почео је издавати наше народне песме и чешки у прекрасном преводу. Једну гомилицу сватовских песама донесе ваљан чешки лист „Kvety“, а друга гомилица лирских љубавних песама изађе у „Lumiru.“

* Ту скоро изашле су код Брокауза у Липиској покупљене песме Романа Зморскога. Између мањих и већих оригиналних ствари у тој књизи има превода са српског из Бранка Радичевића, Ј. Ст. Поповића, Прерадовића, покрај превода других класичних комада. Роман Зморски између пољских песника најбоље је познат с осталим књижевностима словенским, а нарочито с књижевношћу српском. Он је преводио на пољски српске народне песме (1853.) — Ове године је у Дрезди почео излазити у месечним свескама пољски часопис за на-

Digitized by Google

уку, књижевност и уметност „Przeglad powszechny“ под уредништвом Мјечислава Дзиковскога, и у њему је почео излазити пољски превод познате драме Матије Бана „Мејрима или Бошњаци“ опет од Романа Зморскога.

Господину Јовану „Вѣоградцу.“

Прочитао сам ваш „Одговор на критику“ у 11. броју „Данице“ — и имам вам казати две три речи.

Ви молите јавно своју „г. г. критичаре да своје силе договорно употребе“ чим ће вас, велите, „лакше и брже уништити.“

Зар ви мислите да је оно што је писано у 13. бр. „Виле“ о вашој књизи писано вас ради, ваше личности ради?... И зар ви мислите да сте ви така сила, којој би требало читаву књижевничку војску на супрот ставити, војску од партије којој само ваше очи не могу да виде снагу, пространство и будућност?... Потписујем се да сам оно ја писао и, као што вам рекох, не вас ради, јер не чини ништа хоћете ли ви мислити овако или онако, него ради људи који би према наслову могли помислити да нешто има у вашој књижици и ради части наше књижевности, да се поред оних ваших мисли и један протест нађе. Што ви тај протест и обрану од заподирања вашег у ствари већ свршене и признате, називате просто грдњом — ту сте сами себе ухватили. — Изволите доказати да је оно грдња признатим начином; оборите све што је онде казано. Ја сам устао да браним што није ни моје, ни ваше, што је стечевина народне књижевности, — нека прочита, ко хоће, вашу књигу и моју реценсију, па ће се уверити. Онде нема ништа ново, а ја држим да сам извршио милу дужност што сам протестовао против насртаја на стечевину, којом смо корачили напред, — дужан за то, што се и ја том стечевином служим. У осталом ко се поплашио од вас?... Тражите себи ученике, радите како мислите да треба!

Нехвала вам што корите реценсију да насрће на вашу личност и ваше поштено име. Свему томе част и поштење свагда: али је ружно састављати књижевну радњу и критику против ње са личношћу и поштеним именом. У књижевности се боре мисли и дела а не личности и поштена имена, која могу добити вредности тек зарад оног и у особитим приликама. — Свагда су знаци слабости књижевне кад се то двоје једно с другим меша.

Што је лане у „Вили“ други књижевник написао одзив вашој брошури „Запад исток и пансловенство“, како вам то може дати права да се чудите шта би уреднику што је у другој ствари и на другом пољу могао писати о вашој књизи друкчије?... Имати образа и душе лична је врлина, али у науци сама собом не ће помоћи ништа ако нема знања. А доиста знања много не треба да се види како се ви хоћете радо да губите у надуваним софизмама. Зар није чудновато што ви хоћете да се у Вуковом речнику, у речнику живих народних речи налазе речи за апстрактан појам ваше особењачке чисто немачке философијске теореме?.... Где ће послужити једно другоме конкретна мисао народна и ваши „закони творства“? Како ли би се по души то могло веровати?....

Стојан Новаковић.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 19. У Београду 8. Маја 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

ЈУЖНЕ СЛОВЕНСКЕ ЗЕМЉЕ
у Аустрији и европској Турској

од госпоѣица G. M. Mackenzie & A. P. Irby.

ШТАМПАНО У ЕДИНБУРГУ И ЛОНДОНУ 1865.

(превод с енглеског од Ф. Х.)

Земље о којима се говори у овом спису скоро су тако исто мало познате Енглезима као што је унутрашњост Татарске или средња Азије, макар да су оне само неколико дана од Лондона удаљене, и макар да их многи и врло важни интереси с Енглеском вежу.

Пре свега, неколико од тих земаља под енглеском су гарантијом, и у случају, кад би њихови хришћански житељи при једном устанку добили помоћ од какве европске силе, Енглеска би одмах утрчала у рат да одбрани свога заштићеника — Турчина.

После тога, у једном је пределу ових земаља једно од најбољих поља за нов памук. И најпосле, кроз ове земље иде линија између Београда и Солуна, линија која би да се туда гвоздени пут повуче била наш најкраћи пут до Александрије, и знатно би скратила поштанску даљину између Индије и Лондона.

С ових узрока нека нам буде дозвољено изнети пред оне, које би ова ствар интересовала, неке белешке које смо учиниле у неколико путовања наших кроз јужне словенске земље.

Окружен са севера рекама Дунавом и Дравом,[1] са запада Ја-

[1] Види: Фрелиха етнографијске карте аустријског царства. Словенске земље простиру се до изнад Драве. Ова река од села Вилана па до тачке где у Дунаво утиче сниже Осека, може се рећи да дели јужну словенску популацију од немачке и мађарске. Од Вилана јужно к Јадранском мору нема никакве речне међе, и Словенину је тамо сусед Талијанац.

Digitized by Google

дранским а с истока Црним морем, и с југа границама старе Грчке[2]. лежи простор један тек трећином мањи од Француске, којега житељи бројећи од десет до дванајест милиона[3], састављају јужни део словенског племена. У простору овом становништво је понајвише једнога народа; но на југу и истоку помешано је око пола милиона Арбанаса, и неколико стотина хиљада Турака, Татара, Грка и Цинцара.[4]

По дијалектима једног језика којима говоре, јужни Словени могу се поделити у два скоро једнака дела. Они на истоку зову се Бугари, а они на западу Срби и нешто Хрвати.[5] А по верама које исповедају (ми се служимо резултатима статистичких дата која постоје и која лако могу бити непотпуна), од два до три милиона римокатоличке су вере, седам стотина и осамдесет хиљада мусломанске, а сав остатак припада словенској грани источне цркве.

Њихова политичка подељења различита су. Бугари су непосредно потчињени турским властима, и њихова је земља подељена на турске пашалуке. Што се тиче Срба неки су у аустријском а неки у турском царству, а само две мале државе имају независну управу. Тако имамо Далматинце, Славонце и Хрвате који састављају што зовемо троједну краљевину, и њихов је краљ цар аустријски; тако имамо Бошњаке и Херцеговце, којих земље турске су провинције; Србе у автономној кнежевини Србији, и Србе у независној Црној Гори. Да бисмо објасниле како су ова политичка подељења постала и да бисмо

---

[2] Линија од римског пута via egnatia, и то онде где иде између Солуна и Охриде, може се узети као нека етнографијска граница, макар да оставља нешто бугарске земље на југу и неколико грчких насеља на северу. Много би теже било повући јужно-источну границу од прибрежја Црног мора па до залива Солунског, јер Словени нигде не допиру до Босфора нити до Марморског мора. У Тракији тек би се Једрене могло узети као варош која Бугарском граничи.

[3] Јужни Словени. 1. у Турској: Бугара од 4 до 8,000.000. Срба 2,633.000. — 2. у Аустрији: Срба и Хрвата 2,757.602. Словенаца 1,171.954. Бугара 22.987.

[4] Румуни, јужно од Дунава названи „Цинцари" због неке особености у њиховом изговарању. Њихов је језик у мн огоме налик на језик Румуна у Влашкој и Молдавији.

[5] Разликују се у нечему и од једних и од других Словенци, становници Корушке, Крањске итд. они држе да су између најстаријих насељеника те стране света, живо настојавају да свој језик подигну, и да се споје са јужним словенским народима. Но њихова земља разликује се од Хрватске у томе што нема автономне администрације и што је одавна спојена са наследним земљама дома Хапсбуршког; с тога тешко је о њима пространије говорити а да се човек не упусти у огромно питање аустријских Словена.

Digitized by Google

дале неку идеју о положају јужних Словена, и о томе шта су они кадри, нужно је да коју реч кажемо о њиховој историји и народним особинама њиховим.

I.

Ми почињемо Бугарском, јер то је део јужних словенских земаља, за који се држи да је место где је прва словенска популација дошла, премда је још неизвесно у које доба.

Византијски историци говоре о словенским насељеницима у пределу који се данас зове Бугарска, као да је то било још на крају петог а у почетку шестог века. Више знатних особа у источном царству доводе од њих порекло и сродство своје, на име, каже се, да је место где се цар Јустинијан родио било и да је још и сада село словенско; велики Белизар кажу да је био словенски Велизар; Василије Маћедонац и његова лоза, веле такође, да је била словенска. Изгледа као да су се први колонисти станили мало по мало на југу од Дунава и да су признали владу царску; но у седмом веку дођу ту и друга племена ратоборнијег духа, под превођењем којих подигну се против византијског царства и заузму већи део полуострва. Шта су били ови нови дошљаци још се управо не зна. Неки Бугари доказују да су то била браћа Словени који су долазили од предела изнад Волге: но највећи аукторитети веле да су то Татари, који пошто су примили хришћанство, спојили су се у једно са Словенима. При свем томе извесно је да од њих почиње име Бугарска и прва династија њихових владалаца. И ако су били често у рату са царством византијским, Бугари ипак толико су се користили тим суседством да су дошли до извесног степена изображености*. У деветом веку они су се борили закриљени челичним оклопом. Њихова дисциплина зачудила је ветеране царства, и њима је тада било познато све војно оруђе. Њихови краљеви и цареви потпомагали су књижевност, а писали су каткад и сами књиге. Као што готово све оно што о њима знамо долази из византијских извора, то се не треба нимало бојати каквих неумесних хвала. Под њиховим јачим владаоцима они су претили и самом Цариграду, а под слабијима признали су господарство византијског цара; каткад су војске овога и саму земљу бугарску заузимале, но само за неко време. Али при крају четрнаестог века нападну Турци на краљевство бугарско и са свим га покоре. Новци бугарски могу се видети у музеју београдском, и не давно изашао је на свет на новом бугарском језику врло занимљив летопис цара Асена. (Продужиће се.)

* Види Шафарика, Хилфердинга, и Финлеа.

*

Digitized by Google

ХАЈДУКОВА МАЈКА.

од

Владана Ђорђевића.

(Свршетак.)

V.

Има ли које осећање у човечијем срцу, које је тако силно као љубав материнска? Има ли што трајашније од мајчине туге?.... Време је кадро све да сруши, све, за што људи мисле да ће до века трајати, и чиме се они размећу, само као да код мајчиног срца нема те своје снаге.... Ох та јадно срце материно! За читаво море чемера, даду му тек по коју кап сласти, и оно је задовољно — оно је срећно... Али кад удес отме и те капљице, кад му гром из ведра неба раздроби у рули пехар, тек што је хтело из њега сркнути то неколико капи... онда је тешко... врло тешко....

Стара Нера није пала у постељу после онога кобног дана. Она је поред своје старости била још крепка планинкиња, и тешки удар, који би друго слабије тело живота стао, њој је одузео само — моћ да плаче... То несрећно срце као да се скаменило... Кад зачуше Звездановчани, да се Боривоје одметнуо у хајдуке, многи су долазили његовој кући да му теше остареду мајку. Она је мирно саслушала сваког, па би сваком лепо захвалила, али у њеним речима беше толико смрзнулог живота, да је сваки гледао да се што пре одвоји од те јадне жртве. Често је опет по читав сахат слушала где је пријатељи и знанци разговарају, али она није разумела ни речце од тога свега збора, и ако им је непрестано у очи гледала... Понајвише је могаше разговорити Госпавина Стајка.... И она је сваки дан долазила тужној тета Нери, села би крај ње, па би плакала. Нера је свагда дуго гледала своју несуђену снаху, па би јој онда наслонила лепу главу на своје груди, те би јој обично пришанула.

— Плачи... Срећно дијете... Ти бар плакати можеш!... —

Неколико пута покуша Стајка да охрабри и себе и тета Неру, па јој рече, да и четовање не ће до века трајати, да ће се Боривоје кући вратити; али јој је Нера свагда истим речима одговорила.

— Страшна је клетва самртничка... Он је и мојег јединца проклео!.... —

Стајка није знала шта значе те речи, јер јој мајка није ништа причала, али Нера их је свагда тако изговарала, да је девојче мислило е ће јој срце и дах стати. С тога јој није смела више о томе ни речце да проговори.

Digitized by Google

Тако пролажаху дани, недеље, месеци. У Боривојевој кући оста по старом. Момци најамници, што су помагали Боривоју радити њиве и косити ливаде, и које је његова мајка пазила као да су своји а не јабанци, осташе и даље у њеној кући, па радише и више, да се не позна да некога од радника нема... Нера им је пекла хлеб, кувала ручак, спремала рубље, али све то као у сну. Она је ишла по кући тако немо, као да је и рођена нема. Ако је ко замолио за што од ње, она му је учинила по молби, али није ни речце проговорила. У селу помислише да није памећу помела... Али онда не би могла своју кућу онако водити као и пре...

На скоро паде Звездановчанима нешто друго у очи. Нера поче врло често одлазити у чаршију. Како би намирила све што треба момцима, одмах се дизала онако пешке чак у чаршију. Ту је улазила у сваки хан и механу где одседају трговци и путници, седала је у какво ћоше па је слушала све што се путници разговарају. Испрва је питаше газде шта тражи, али она им је свагда одговарала: „Чекам један абер.“ То се испрва учинило људима чудновато, ма после дознаше од Звездановчана који је виђаху долазећи о пазару у чаршију, ко је та старка и каква ју је тешка судба задесила, па је више не запиткиваху, но је пустише с миром да седне где хоће и да слуша докле јој је драго. Али узаман је сиротица чекала да чује коју речцу о своме сину... Упитати није умела. Та није знала ни на коју је страну отишао....

Један пут пошавши у село, угледа Нера код крајње бакалнице гомилицу чаршилија и сељака где се искупили око ћепенка, на коме је седело некакво момче, па им читаше новине. И она стаде да послуша....

„Чувени харамбаша балкански, Баја Иља, који је о догађајима од другог Јуниja дошао у нашу варош са својим главним момцима, одпутовао је данас у Крагујевац, где се мисли настанити.“

Тако читаше момче, и чаршилије се нешто живо о томе разговараше, али Нера оде својим путем па није ништа више чула. Јадница! Да је знала како је тесно везана била судба њеног Боривоја с оним једним именом, она би још онај час у место кући, отишла да тога човека тражи, да га пита, где јој је јединац ?...

Тако прође много дана... У животу старе Нере није се ништа променило. Она је ишла у чаршију кад год је стигла, па ма на пољу илинска жега или јованьски мразн били... Један пут оде, па се не врати. Госнава и Стајка дадоше се сутра дан у бригу, и таман се они спремају да пођу за њом у чаршију, да виде шта је, а у село стиже једна раба и на њој бона Нера. Причаше рабаџије како су је украј друма

Digitized by Google

нашли у најжешћој ватруштини, те се смиловаше па је донеше. Госпава је одмах унесе у своју зграду, јер није хтела пустити да је њеној кући носе, кад је тамо нема ко чуватн, ни око ње устајати, а момцима посла само абер да се не брину. Отац Перо даде свога коња једноме од њених момака да одмах иде у чаршију по доктора.

* * *

Беше вече. Бона Нера седела је на своме кревету наслоњена на узглавнике, који су иза њених леђа нагомилани били, па се беше загледала, кроз отворена врата на згради, далеко у моравске дивне доље. Крај кревета, на малој столичици сеђаше Стајка, држећи обема рукама старичине сухе и вреле руке, и гледајући јој непомично у лице... На њеном лепом и пуначком лицу беше безгранична љубав и саучешће исказана. — Мало даље, на ковчегу где су Стајчини дарови и стајаће рухо, сеђаше Госпава пле тући. Час по час погледаше своју јадну прију, па би онда дубоко уздахнула... У згради беше у тај мах још неко. У присенку је стајао стасит, голем старац у црним мантијама, са седом косом што му се лелујала по раменима, и дугачком белом брадом. По челу му се повлаче две три дубоке бразде. Он је с прекрштеним рукама на прса и непомичан стајао у присенку, као да је и он каква сенка... То је отац Перо.

Сунце је залазило иза планина, што као какав плав оквир грле ону питому долу пред селом, која чисто сагореваше. Жарка румен беше обасула небо на западу, целу пољану, цело село, па кроз отворена врата на Стајчиној згради, паде на измучено лице старе Нере, те га обасја као онај зрачан венац што га пишу око светитељских глава... Овај тренутак, тако узвишен и диван, тако непостижан у својој лепоти, који је човек хиљадама пута ужинао и нигда се науживати не може, који су сви песници свију народа певали, и никад не знађаху ни стотинити део да искажу од онога што су осетили гледајући га, то свето, тихо, љупко вече, дарну у најосетљивију жицу Нериног паћеничког срца... И после тако дугог времена, потекоше јој сузе низ бледо лице....

Стајка чисто радосно скочи кад угледа да оно укочено срце опет живи, кад виде да сад тета Нера може бар сузама олакшати своме тешком јаду, па загрли старку. Нера обухвати нежно Стајчину главу па је пољуби у чело.

— Моје красно дијете... Ти се чудиш откуд сузе у тета Нере?.... Ти мислиш да је ова тешка бољетица у којој си ме ти чувала, да је ова ватруштина која је толико дана трајала, да је то све био назеб, да сам

Digitized by Google

се разбољела што нијесам шћела ни по оном времену остати код куће?... —

Стајка је гледала зачуђено, па рече да ће по свој прилици то бити узрок.

— А, није тако чедо моје... Мене је убио један глас... Глас од кога сам дрхтала кад год сам кораке чула... глас да је навршена клетва мојега баба... да је мој јединац.... мртав!

Стајка врисну па покри лице рукама. Госпава журно баци плетиво на страну, па приђе болесници, а и отац Перо приђе да је теши; али у тај мах зашкрипише вратнице на двору, и свештеник погледа на прозор више Нерине главе, па се трже два корака назад, и да се жене не беху сувише са собом замајале, виделе би да се отац Перо за један тренутак скаменио од чуда. Али то чуђење пролете као мућа, и он одмах истрча из зграде, заклопивши за собом врата.

Међу тим се Госпава трудила да утиша своју прију.

— То је опет један од оних твојих страшних снова, који су те растрзали за цијело вријеме од како болујеш. Махни бар на јави те црне мисли. Та зар не видиш како си још слаба? Зар си заборавила како те је и доктор молио да бар још за неколико дана не мислиш на њ?...

— Није то сан био — махаше сетно Нера својом седом главом — то је била најистинитија јава. Ја сам се у чаршији разговарала с човјеком који је с њиме у једној чети био... Боривоје је погинуо... Његову... лијепу главу... изнијели су Турци на бедеме... па је натакли на једну високу мотку... Гаврани су испили његове црне очи...

Стајка паде на колена па сакри лице у болеснички губер, па не могадијаше дуже да устегне срце, но јецаше на глас.

Госпава је сва дрхтала...

— За име божије, жено, ко ти је то причао? За кога Боривоја? Је л' ти баш казао његово презиме и одакле је био... Има л' какве биљеге од њега? То је можда други какав хајдук, а ти гријешиш душу па плачеш жива човјека!... —

У Нере стаде чудно лице. Она се загледа под укоченим погледом, а међу тим је непрестано заглађивала косу с чела, па премишљаше... Да л' је?... Не, она га није више ништа питала кад је чула име Боривоје... Та зар је она у оном очајању имала каде мислити, да на свету може бити још неко који се зове Боривоје...

У тај мах се чуше близу зграде кораци и разговор. И ако је отац Перо што може бити лакше говорио, опет се кроз танке даске на згради јасно чуло.

— Несрећниче, ти ћеш је убити. Пусти ме да је најпре спремим.

Digitized by Google

Нера скочи па слушаше. У тај мах се зачу пред зградом.

— Учини како најбоље знаш оче Перо... Али брзо... Само брзо... Ох моја мајко!... —

Овај глас, што те речи изговори учини те у Нери плану још један пут жижак живота.

Она писну.

— Сине!... Боривоје!... — полети вратима, отвори их силно и — жижак се угасио....

Балкански хајдук притискиваше на груди — мртво тело своје јадне мајке. —

У тај мах западе сунце са свим за планине, и у селу захлади малко. Тичице по дрвећу умукоше... Земља се успављиваше, а небо се будило да опет покаже свој тајанствени живот... Како је лепо звездано небо! Како је красна природа! Али срца нема... Бар га нема за наше јаде....

Наша љубав.

I.

Пролетеше лаки санци
Нашег слатког миловања;
Прохујаше мили данци
Некадашњег љубовања.

Прохујаше.... ал' опета
Наша љубав још'те траје
И што више траје клета,
Све је тврђа, — чистија је!

II.

Што те дуже гледим,
Све те већма љубим;
Што те љубим више,
Већма за те жудим.

Јер кад неси овде
Ђаволе гарави —
Све се већма сећам
Свете нам љубави!

III.

Поред тебе чим сам сео
Обузе ме туга пуста;
Па у тузи, у заносу,
На рујна ти падох уста...

Па када ме туга мину
Нападе ме опет љубав,
Те по врату — пољупцима
Нанизах ти ђердан убав...

Па кажи ми, каква ј' сила
Мене млада опчинила
Те сам тамо одлетео
Поред тебе чим сам сео?...

IV.

Љубим, љубим и опет те љубим —
Тако срце непрестано снива,
Али не зна — јадно сиротанче,
Шта та речца у себика скрива.

Оно не зна да је многа глава
И свој живот за њу жртвовала;
Оно не зна — и нас двоје, душо,
Шта је речи та светиња стала.

Па за то га пусти, нек те љуби,
— Виш да не зна ни за каке злости,
Па ако те каткад и угризе,
— То ће, веруј, бити од милости!

А. Г.

Digitized by Google

Историја системе туторства, упоредо, у Инглиској и Француској.

(Свршетак.)

Кад је Јелисавета постала инглиска краљица, већина племићства но пријеко је гледала на протестанство. То ми знамо од истинитијех свједока; али, да и немамо тијех свједока, знање човјечанске природе, приморало би нас да се досјећамо да је то тако било у ствари. Јер племићство, као сталеж, због услова свога бића, морало је непријатељски гледати на увођења. Узрок томе није само тај што кад се догоди промјена, они ће мало добити и много изгубити, него и то, јер су више најпријатнијих упечатака имали у прошлости него у садашњости. У сударима овога живота, славољубивост племићска често се вријеђа претензијама нижих људи, њих вријеђа често напредовање способних људи. У колико се већма развија друштво, толико они чешће трпе такве увреде. Али, како се само окрену у прошлост, они виде у златном старом времену мноштво извора утјехе. Они тамо виде доба, када им у слави није било супарника. Погледавши на своје поријекло, на своје гробове, опоменувши се чистоће своје крви, старине свога племена, они осјећају задовољство, које им накнађа непријатности у садашњости. Таква је тежња јасна и њу човјек може видјети у аристократије свијех земаља. Људи. добивши чудновати поглед, као да има особита почаст у томе, што је један од њихових предака дошао у Инглиску са Норманима, а други је ратовао кад су освајали Ирску — људи, у таком пламеном стању фантазије, не ће остати на томе; него развитком, који је својствен многим умовима, они ће однијети своје погледе и у предмете, који нијесу непосредно свезани са њиховом славом, научиће се стављати појам о в е л и ч и н и са појмом о старости и мјерити достојанство годинама; таким ће начином пренијети у прошлост оно чуђење, које би иначе дали садашњости.

Свеза међу тијем осјећањима и оним, која одушевљавају свештенство, очевидна је. Племићство заузима у политичким питањима, исто оно мјесто које свештенство у религијозним. Оба се сталежа осврћу на глас старине; много су се ослоњали на приче; јако су се старали, да сачувају све живе обичаје, оба су признавала, да је с т а р о боље од новога и да су у старо вријеме људи умјели признавати истину, што се тиче владе богословије, које је све минуло у наше изметнуто вријеме. Треба рећи да њих двоје једнако поступају за то, што имају

Digitized by Google

једнаке појмове. И свештенство и племићство бранаху туторство и бијаху назад од времена или бијаху оно што зову конзерватори. Припознавали су да племићство брани државу од револуције, а свештенство цркву од заблуда. Први су били непријатељи реформама, а други су били бичеви за јеретике.

Ми овдје не ћемо говорити о томе, у колико су разумна та начела, нити ћемо проучавати својства тијех појмова због којих људи, на основу једних нијесу се могли кретати у напријед, а по другим — непрестано су у кретању, него ћемо зборити о томе, каким су начином за владе Јелисаветине два велика конзервативна и туторска сталежа били потресени реформаторским покретом, који се исказао у половини XVI. в. али је био спремљен дугим редом пређашњих догађаја.

Ма шта зборили људи са предрасудама, беспристрасне судије морају припознати, да је реформација била у ствари јавни устанак. Заиста, само се опоменимо права личног суђења и размишљања, па је доста за доказ речене мисли. Утемељити право личног суђења значило је апеловати на цркву појединим људма и заједно с тиме ојачати рад разума сваког појединог човјека. У ствари, то је био устанак ђака против учитеља, управљаних против управљача. И премда реформатско свештенство, како доби јерархијско уређење, остави то велико начело, на основу кога поста, и поче се старати да натовари људма чланке и правила која је само ковало, ипак се тиме не може сакрити од нас само достојанство реформације. Тиранија црквена за вријеме Јелисавете и особито за вријеме два њезина нашљедника била је природна пошљедица онога квара, који власт свагда производи на оне, који је имају у рукама, и то дакле не треба да ослабп важност покрета, који је заметнуо ту власт. Људи нијесу могли заборавити, да пред судом старинске богословске теорије инглиска је црква била јеретичка установа и могла се одбранити од кривице да није јеретичка само на основу личног мишљења, чим се и држала, али је она сама често нарушавала права личног мишљења својим поступцима. Врло је просто и јасно, да кад је у религиозним питањима било највеће лично мишљење, то је био највећи духовни пријеступ издавати ма какве установе, или чинитп какве мјере, које би могле свезивати то мишљење; а ако пресуде разума нијесу биле свршене, то је црква Инглиска била крива као одметница, јер њени основи на основу личног тумачења библије оставише догме, које су до тога доба држали и јавно не хтјеше да зависе од цркве коју су дуго вријеме држали за праву и непогрјешну цркву.

Digitized by Google

Таким начином питање постаје одвећ просто; њега човјек може занемарити, али не одбацити, а још'те мање заборавити. Спомен о великим истинама, које смо показали, био је сачуван по учењу и књигама пуританским, и тако од навике мислити природно у томе правцу. Кад је настало вријеме, та је истина донијела свој берићет. Она је с почетка била врло мало берићетна, а за тим у половини XVII. в. развиће доспије до тога да му нико није могао стати на пут. У политици та наука збаци Стуарте, у богословији — уништи пређашњу цркву. Како једно, тако и друго било је берићет непоштовања традиција, поступање смјелог и независнога духа; једно и друго било је протест нових мисли против старинских појмова. То је била борба између осјећања садашњости и памћења прошлости. Прије пробуђења личног суђења таква је борба била немогућна: сама мисао о борби не би се могла појавити код људи, није се могло разбудити намјерење; радом личне снаге подврћи под контролу оне недостатке, који свагда постоје у великијем друштвима. Ево због чега је врло природно, да се томе личном суђењу одупру два моћна сталежа, који су по свом положењу, интересима и навицима већма наклоњени вољети старинско стање, држати се старинскијех обичаја и потпомагати установе, које су, како они обично говоре, осве'ене мудрошћу отаца.

С тога гледишта можемо јасно видјети тијесну свезу, која бјеше кад ступи на владу Јелисавета, између инглискога племићства и католичког свештенства. Не гледећи на многе изузетке, већина од оба сталежа била је противна реформи, јер се она оснивала на праву личног суђења, јер су они били заштитници старинског мишљења. Свему томе не треба се чудити, јер је то све природно и строго одговара правцу два сталежа друштвена. По сре'и за Инглиску, владала је краљица, која је стајала на једној висини с околностима и на мјесто тога, да се покорава тијем двама сталежима, умири их у савезу с духом времена. Начин, који је за то изабрала Јелисавета: најприје против католичког свештенства, по том против протестанског свештенства, саставља најинтересниј одсјек инглиске историје; доцније ћемо о томе зборити. Сада да погледамо на њену политику, што се тиче племића, који су имали много заједничког са свештенством по интересима, мишљењу и свезама.

Јелисавета, предузевши владу, увиди, да се, старинске фамилије држе старинске вјере, и наравно дозове у свој савјет људе, који су били наклонитији за увођење новости, које су биле добре за то вријеме. Она је дакле изабрала људе, који, будући да нијесу били оптерећени свезама са прошлошћу, већма су били расположени да потпомажу та-

Digitized by Google

дашњим потребама. Два Бекона, два Сесиља, Нолис Седлер, Смитс, Трогмортон, Уелзинем — ово су знаменити државници и дипломати њене владе; сви су они били чланови доње скупштине; само је један добио лордовство, у осталом нијесу били од знаменитијех фамилија ни по пријатељству. Јелисавета их је изабрала, јер су били људи способни и јер су били ријешили се потпомагати вјеру, на коју је старинско племићство мрзило. Знатно је то, да у броју кривица краљичиних, које јој намећу католици, налазимо не само то што је оставила стару вјеру, него што пренебрегава племићство.

Не треба бог зна како знати историју тога времена да човјек схвати колико вриједи то окривљивање. Како му драго да ми изјашњавамо тај факт, није могуће одрећи, да доклен је владала Јелисавета, бијаше свађа између племићства и извршне власти. Буна 1569 г. бијаше искључиво племићски покрет; то је био устанак најважнијих сјеверних дворанских фамилија против краљичине владе коју су они држали за владу рите и опуте, за геачку. Највећи непријатељ краљичин била је коначно Марија Стуарт, а њезине је интересе свечано бранио херцег Норфолк, грофови Нортемберленд, Уестморланд; тој су партаји, од све прилике припадали тајно маркиз Нортемптон и грофови Пемброк, Дерби, Комберланд, Шризбери, Сесекс.

Биће те мржње није се могло сакрити од увиђавности тадашње инглиске владе. Сесиљ, најмоћнији Јелисаветин министар, који је четрдесет година био глава министарству, у слободно вријеме изучавао је генеологије и материјална средства племићских фамилија; то је он чинио не из празне радозналости него за то, да би могао над њима имати бољи надзор, или како је рекао Халам да би они знали „да за њима мотре његове очи.“ Сама краљица, не гледећи на то, што је била властољубива, није била жестока, особито је смиравала племићство. За тај сталеж, њена рука је била тешка и ми не знамо ни једне прилике, да је она опростила приједуп племићу; она је многе каштиговала за њина дјела, која нијесу била приједупи. Она није никада марила давати им власт, и нема сумње да њено дуго и благодетно владање није било добро за племиће; поступала је с њима са свим без сваког поштовања. Заиста је њена политика била тако проста и ведра, да кад су изумрли сви херцези, она није више дала никоме таке титуле. Цио је један појас проживио а таква титула бјеше позната само у историји и бјеше предмет около кога су се препирали антиквари, али у животу таквог достојанства није било. Ма какве да су њене погрјешке у том питању, она је поступала логички. Премда се

Digitized by Google

старала да њен пријесто опкољавају достојни људи, ипак је врло мало мислила о тим условним разликама, около којих се баве многи владаоци. Она није обраћала пажњу на достојанство чина, па се није старала о чистоћи крви. Није цијенила људе по сјајности предака, нити по дугачкој генеологији, нити по великим титулама. Таква питања она је оставила малаксалим нашљедницима, којима ће та питања бити таман према силама њиховим. Та велика краљица руководила се другим начелима. Њен опширни и велики ум, који је она усавршила размишљањем и науком, покаже јој ствари онаке, какве су собом, јер да би била добра влада, њени савјетници морају бити паметни и наравствени; за извршење та два услова требало је оставити племиће нек се наслађују слободним временом, не оптерећујући их бригама, за које неки нијесу никако ни били јер су имали млого предрасуда а врло пусто и празно знање.

По смрти Јелисавете најприје Јаков а по том Карло огледају да васкрсну важност племићства и свештенства; али је Јелисаветину политику тако потпомагао правац вијека, да Стуарти савршено нијесу могли извршити тај свој шкодљиви план. Користовање од права личног суђења постане тако обично у политици и богословији, да га ови владаоци нијесу ни могли покорити својој власти. Када Карло I. са нечувеном шљепоћом и упорством још горим него ли што му је отац био, стане искати и радити да поврати у живот заосталу науку о туторству у најгорем њеном изгледу и на пошљетку се ријеши да наметне Инглизима систему владе — тада и плане знаменита борба за права инглиског народа. Одавде се види — а и говорено је — како тај догађај одговара протестанској реформи — а разлика између инглиског преврата и сувременог рата фронде у Француској, који су налик један на други, показаће се на другом мјесту.

Тебе гледим...

—

Тебе гледим као сунце,
Ил' ка' ону звезду сјајну,
Можда и ти мене гледиш,
У кутићу тамну, крајну.

Ох ти не знаш да та пега,
Што се тако тужна чини,
Да се може разгорети,
Засинути у светлини. —

Забродити плавим небом,
Што би с тобом себи свела,
Да се чуди белом данку
Васиона цела!

Digitized by Google

Пада иње...

Пада иње на дрвеће,
Па га чистим сребром кити,
Ал' ће овај урес сјајни
Младо дрво уморити.

То су боли срца млада,
Што с' у песме преобуку;
То су венци, што га слави,
Што га гробу вуку!

И. Ђ.

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

(Продужење.)

— Ко? рече старац а очи му успламтеше живом ватром. Ко је она? Безобразница, гнусна курветина, њезино је дисање куга народима римским, она је на срамоту свему свету, њој је њезин отац милијуне клетава на главу бацио.

Последње речи старчеве изгубише се у силном јецању.

— Ко је та жена? викну Манлије поскочивши од стола.

— Моја ћи!... јецаше старац.

— Глицерија?

— Абраксасе[1]!! викну старац и сав се уздрхта.

Манлије скиде прстен и приђе к прозору, испод којега Тибар тецијаше. Старац виде шта он хоће.

— Не бацај га у воду! Риба га може прогутати, а рибари ће је може бити ухватити, па ће се тако опет наћи. Он би отровао Тибар, а који из њега пију, морали би поцркати. Ти га мораш задржати; сетио сам се ја нечему. Рече ли ти оно да си га до сад носио мене ради?

— Ја ћу га задржати, па ако буде какве невоље да ти поможем.

— Хвала ти, Манлије Синистре! Дакле ти волиш мене и моју ћер; хвала ти, за ту љубав поклонићу ти своју старост, а она ће ти дати своју младост. Ми смо те вазда волели и држали као да си из нашега дома. Ако желиш да нас спасеш од опасности, чувај тај прстен — иди с њим онамо куда ти је наручено, — потражи ону, што ти га је послала, — и убиј је.

— Мезембрије, та ћерка ти је!

— Да ли је василиска[2] чедо тичино, што га је у својем гнезду излегла?

— Али она хоће да те спасе од опасности, коју ти и не знаш?

---

[1] Тако се звао некакав бог у Персијанаца. П.

[2] Гуштер.

Digitized by Google

— Мени само грози једна једина опасност, и та је она сама. Што је свету чума, земљотрес, олуја, крволоштво, то је она мени!

— Али она хоће да те спасе!

— Не веруј јој! Свака јој је реч лаж: она је преварила оца, она вара богове. Лице јој је безазлено као у детета кад спава; ако проговори опчаран си; ако још мало стане говорити — извадиће ти мач из руку, упропастиће те, учиниће те невером, поквариће ти срце тако, да ћеш јој одмах бити роб. Она не грди (не бели) лица као друге, већ душу. Сад те само мами тиме, што тобоже хоће да спасе мене и Софронију; ако одеш к њојзи, па јој не забодеш мач у срце пре него што проговори, наговариће те да нас убијеш!

— Мезембрије, шта ти је учинила те тако о њој зборим?

— Шта ми је учинила? Живог ме је сахранила, осрамотила ми је моју седу косу, срце ми је отровала, вид ми укратила, крв ми... -

— Тебе страст мори.

— А што не ће бар да ме умори? Нема ли Римљанин право што куне, кад му се на улици виче: слази с коња, јер ти је ћерка бешчасна! Могу ли куд му драго Римом ићи а да не видим срамоте своје? Није ли јој име у свим слабим стиховима Евијевим и Мавијевим погрђено? Не ступа ли на амфитеатар, а светина јој плеска и виче? Не иде ли у сред бела данас са својом срамном пратњом у туници витреји[1]? Не исписује ли се као венус вулгивага[2]? И је ли било где оргије[3] и баканалија, где она не би била?

Хе, мој Манлије, ужасно је то по старца не смети свету у очи погледати, на све стране чути како шапћу, на све стране из очију читати: Ево ово је Мезембрије, што му је ћерка демон римски, што даде живот чудовишту, што сваки дан отима хлеб стотини хиљада невољника, и што им сваки дан крв пије — чувајмо се да нас се не дотакне — — ух, Манлије! веруј ми, ти ћеш морати убити ту жену!

— Никад несам убио жене, и никад је не ћу!

— Слушај што ћу ти рећи! Та те Мегера љуби; она зна да ти другу љубиш и да је та друга њезина сестра, али то њој није стало. Месалине[4] су и у крви пробирачице, њих не дражи обична крв, што им је сродно то им је најслађе...

— Не говори на своја уста несрећу!

— Оно говорим, Манлије, што осећам. Боље би било кад би ти

---

[1] Провидна сукња. П.

[2] Богиња телесне љубави. П.

[3] Оргија је — пијанка, а и баканалије су то исто. П.

[4] Врло непоштена жена императора Клаудија. П.

Digitized by Google

убио ту жену из опрезности а не из освете. Кад видиш змију, згази је, а не чекај док те уједе па тек онда да је згазиш.

— Ти си отац, Мезембрије! разумем ти осећања, али их не делим с тобом.

— Оженићеш се па ћеш их делити.

— Како можеш захтевати, стари пријатељу, да мрзим оно, што ме чини сретним? Ти казујеш свој гњев ономе, што спава и о радостима снива. Од свега твога говора само једно знам, а то је: да ће Софронија бити моја.

Та ми је мисао била у души и онда, кад хотијах оглухнути од војничког усклика дивљих Сармата — лице сам јој виђао и у огледалу крваве реке, и у загушљивим сферама пустињским, па га и сада видим, и док ти о крви збориш, од свих твојих речи једну ми душа чује: да ће она бити моја!

— Како је слеп сваки који љуби!

— И још придај к томе: А сваки је црн који мрзи.

— Да бог да да имаш право, те да једном сав свет рече: Гле Мезембрије! Она покварена ћерка твоја права је Дијана — све што си рекао о њој било је само пуста клевета! — Јест!.... И опет бих ти тада рекао: Манлије мораш је убити, јер је сав свет преварила!

Очи му се закрвавише, страст му беше покренула сву систему нервану — цептио је од силног дрхата.

— Овамо те слуге с виделом! викну он корећи, заборавивши да обично болесним, слабим, гласом говори — хајдемо, Манлије, да спавамо, скоро ће бити по ноћи, ти снивај о твојој љубави а ја ћу о својој мржњи.

И изађе из дворане љутито па хиташе кроз вртове својој одаји. Не беше му ни на крај памети да од костобоље ни корачити не сме; слуге му одгураше празну столицу на точковима.

Манлије је још за дуго седео у триклинијуму (трпезарији); предавши се сновима своје душе беше се наслонио на доксат спрам Тибра, и гледаше у валове, што их месец осијаваше својим сребрним ждракама. Спрам месеца виђаху се неки црни чуниђи где иду к обали, а из далека се чујаше нека жалостивна песма. Далеко на једном чуну виђаше се некако чељаде у белом.

Манлије не могаше почивати, срце му беше препуно, узбуђена душа жудела му је за пољем. Припаса мач, уђе уједан чамац, што беше привезан за доксат, и упути се онамо окле се чујаше она песма.

(Продужиће се.)

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 20. У Београду 15. Маја 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

СРПСКА СНАГА.

Подрођена страшћу охолог створења,
Уморена борбом узаврелог трења,
Згажена бесмислом себичне властеле
Пала је Србија.
Неискане коби у гроб је однеле
Као једру стену кад распори муња
У дробно комаће — гомилицу труња.

И кад седе сунце на небу слободе
И у запад ропства сва врлина оде,
Напуни се ваздух са силнога клања
Болова и муке, гласа очајања,
И над гробом страшним толике про-
пасти
Просуше се чете смртних сабласти,
Па у црној магли непрозрачне таме
Бацаху на Христво смртоносне каме.

И на жалост мину старо-давна слава
Окупана крвљу великих жртава
Поплављена бодом и сечом варвара
Оте се из наших челичних недара.
Падоше духови, просуше се наде
У црних сурвина жалосне комаде.
Јер запечаћено будућности писмо
Нашом руком кадри отворити нисмо
На да слаби знамо сред такога мрења
Одлуку промисла и опредељења:
А како уздања и да не помреше
Кад планина снаге подривена беше
И у рици просу своје живље чиле
У вреле таласе напасти и силе.

А сиромах народ сред така насиља
У својој простоти оста без окриља,
На њ од свију страна започе да грми,
Неста мудрих вођа на опасној крми,
Ишчезоше средства за високе цели,
Млад напредак слепа назадност устрели,
Основа од храма живота му знана
Распрште се силом у пропаст сурвана,
Угасише с' враци од светлих сунаца,
Залелуја с' темељ вере праотаца,
Олуј фанатизма дуну без обзира,
Снизише се трула царских манастира,
А што тужној рађи би најжешћа боља,
Раскиде се венац српских богомоља.

Призрен, Неродимља, наслоњаче царске,
Створише с' у легла јарости душманске
И скиптар и митра и царски стихари
Несташе — гвоздена рука их сатари.
Срце српске цркве Пеħ — манастир
стари
Оставише с болом стари патријарси.
Све остаде пусто, све се злима пови,
Загрохташе свуда турски јастребови.

Од тиранских пала несношљиве муке
Сва спољашњост паде: и ноге и руке
Али срце, народ силан, једар зрео
Остаде не дирнут у свези и цео.
Хладнокрвног ума беспристрасна све-
сти
Не даде им љубав из срца истрести.

Digitized by Google

У сузном притиску несношљива мрака
Међу њима ниче заједница јака.
Кроз душе, кроз срца једна мис'о сину,
Показа им нову славу и висину
Батраше их тајом као мати дете:
Немојте за хрђам' да се поведете,
Дајте сведочанство па и оправдање
Да освету тражи ваше осећање
Да вам кршне груди не притиска тама
Него јасни зраци патриотског плама,
На ноге! будућност на вас прстом маше:
Победиће право невиности ваше....
И скочише браћа, побацаше тмине
Плануше јунаци, јекнуше планине
И са гладном снагом ка' са брда стење
Тресnуше о земљу тешко искушење
И у чврстој слози слободу отеше,
Из гроба је тамна на видик изнеше.

А ко беше, ко ли, та задружна мис'о
У којој је народ живео и дис'о
Која га на крил'ма узнесе до врха
Где се облак ропства о слободу крха?
Која то би така стварајућа снага
Сакривена, нежна, умиљата, блага,
Озбиљна и мудра и строга и јака
Спажнија и јача од сваког јунака?
Какав ли то беше исполински јунак
Што је као муња пролазио срца
Стварајући тигре и лаве од људи
Сипљући им живо пламење у груди?
Ко то беше тако спајајуће врело
Што је у милјуну дало једно цело
У хиљаде срца отворило струју
Осветничку, дурну, напрасну олују
И са бујном срцбом какве нигде нема
Распирило оков притиска голема?
Песма.

Она беше огањ, електричан, силан
Беспристрастан, искрен, увек строг,
озбиљан
И пркосећ' јавно пудљивица злости
Делила је правду од покварености,
Странпутице хладним презрењем је
глала,
Ни миту ни сили није се подала
И ка' јарко сунце што облаке бије,
У сјајности својој посукнула није,
Зборила је једро — што још већа дика
На гуслама сухим слепога песника

Па има ли кога, који не би штов'о
„Јуначко певање" — добро Србиново?
Нема.
Јер сваки му славу у грудима преде
Жив споменик виши од небеске греде:
Могиле и плоче све време разбаца,
Највећи је спомен од живих срдаца.

Милорад П. Шапчанин.

Јужне словенске земље у Аустрији и евр. Турској.*

од госпођица G. M. Mackenzie et A. P. Irby.

(превод с енглеског од Ф. Х.)

(Продужено.)

Најважнији је догађај у историји бугарској превод светог писма на њихов језик од солунске браће Ћирила и Методија. Тој околности имају Бугари да захвале што је језик њихов, којим су они у деветом веку писали, данас црквени посредник (medium) готово између целог словенског племена. Ми бисмо овде од наше стране напоменуле да је дело Ћирила и Методија од 855 године, а да ли је и пре тога словен-

* У пр. броју на стр. 302 у примедби 3. стоји погрешно да Бугара у Турској има 4 до 8,000.000 место 4 до 6,000.000, као што је у оригиналу.

Digitized by Google

ски језик био писмен није извесно. Но има знатних људи који држе да се на словенском језику писало и пре тога: 1., за то што, онакав као што је био у време Ћирилово, словенски језик показује неку савршеност, јер се Ћирило не би могао иначе њиме послужити да на онако необични књижевни начин преведе већи део светог писма и да изрази најкрасније нијансе грчког оригинала истоветним словенским речима, и 2., за то што азбука, којом су најстарији словенски рукописи писани, има нешто од онога што је било још раније него је хришћанство уведено и изгледа као да је резана на штаповима по начину руничком.[1] Ова азбука зове се глагољска, од слова глагољ[2] које значи „реч.“ Глагољски рукописи писани у Бугарској округласти су а они у Хрватској и на западу јужног словенства више су четвртасти.

Тако названу Ћирилицу кажу да је увео св. Ћирило или један од његових ученика, јер је преписивачима лакше било да је пишу, а читаоцима много лакше да је читају него стару азбуку; готово сва су њена писмена позајмљена од Грка, само гдекоја су узета из глагољице, да би се њима изразили гласови који нису били своји и Грцима и Словенима. Ћирилицу усвојили су сви Словени грчке цркве, но Срби, који хоће да се сриче само гласом, увели су неке измене. Римску пак азбуку, са неким знацима који су потребни били ради словенских гласова[3] усвојили су Словени латинске цркве.

Да се вратимо опет на историју Бугарску.

Последњи краљ, Шишман, буде ухваћен од Турака у 1390; но народ се само мало по мало покори, и то под условом, да сам својим пословима управља, докле год султану данак усплаћа. Но овај исти услов постане мртва реч чим се Турци утврде у земљи. Које с тога што су били близу Цариграда, које за то што је турска војска морала свагда преко Бугарске прелазити кад је год на Дунаво ишла, ни један народ у турском царству није тако много трпео као Бугари, нити је толико духом клонуо као они.

[1] Не давно изашла је на свет једна врло занимљива мала читанка, у којој су обрасци свију видова глагољскога писања. Једна збирка глагољских рукописа може се видети у Загребу у библиотеци г. Кукуљевића, чувара хрватских архива.

[2] Велика је и дуга препирка била између словенских учених људи о томе, да ли је старија глагољица или ћирилица, и не тек давно решено је да је прва старија. Говорило се најпре да ју је изнашао св. Јероним, само да би је тиме Риму препоручили, а сада, да би се склонили сви Словени источне вере да је усвоје, каже се, да је порекло њено старије од времена кад се раздвојише источна и западна црква.

[3] Увео је у Хрватској Др. Људевит Гај.

*

Digitized by Google

Између осталога што је Турска у тој цели чинила, укине она и народну бугарску патријаршију и потчини све словенске Хришћане грчким епископима који су из Цариграда слати. Ово наређење трајало је деведесет година; но Бугари нису никада на то пристали: њихово прво премда пасивно, али сложно и стално одупирање противу турских власти, било је противљење њихово да приме стране епископе и да допусте туђе мешање у своје школе.

Друго средство које је употребљено да се већма згњечи и сломи народ бугарски било је насељење турских колониста, да би се умножила популација мусломанска која је почела опадати,[1] и ти су колонисти имали и носили свако оружје које је Бугарима било забрањено. Почела је Турска најпре да насељава Татаре, док смо још ми биле у земљи; доцније нашла је у Черкезима још свирепије и фанатичније оруђе.[2]

Под оваким рђавим околностима чудо је како су се могли Бугари сачувати од порока који обично постижу покорену популацију на истоку. Њихова су села сакривена, далеко од јавних путова, да би се сачували, ако је могућно, од бездеља турских. Шта више и у самим варошима кућа је Бугаринова од врло незнатне спољашњости од страховања да не би подстрекао и навукао турску грабљивост; но у скромном његовом стану ред је и чистота. Његово поље и башта брижљиво се негују; његова смерна и врсна домаћица тако је исто вредна сваке хвале са њене чистоте и штедљивости као што је он сам са свога поштења и своје вредноће.[3]

[1] Опадање популације мусломанске у тако званој „Бугарској провинцији“ (северно од Балкана) рачуна потпуковник Нил, њеног величанства консул у Бугарској, на 100.000 у десет година. Види Science Review February 1864.“

[2] Насељавањем черкеских колониста дуж граница српских ишло се на то да Србију оцепе од Бугарске. Ми смо нашим очима гледале како је народ хришћански гоњен и натериван био да подиже куће насељеним Татарима и да им даје све што им је потребно било. Но Татари су били народ лењ и немарљив; на против Черкези су дошли пуни злобе и жудни да освете своје сопствене патње над сваким оним који је хришћанско име носио. Говорило се тада да Турци не будући кадри нити да управљају потчињеним народом, нити да га задовоље, нису ништа друго могли радити но да учине да га нестане.

[3] „Што се Бугара тиче, остали они дуже под турском управом, или се ослободили тога за наших још времена, као што ће то најпосле и морати бити раније или доцније, ко год мало пространије загледа у могућну будућност тих земаља, видеће, да су Бугари једини који имају стварна изгледа. То долази од њихове преваге на броју, од њихове прастаринске природе која није ништа научила а нема ништа од чега треба да се одучи, од њихове вештине и штедљивости, од њиховог постојанства и њихове чистоте у карактеру.“ Лорд Странгфорд.

Digitized by Google

Бугарин је мрке масти, јаких и широких удова али гледа преда се и погнуто ходи; жене су пријатне, са лепим зубима и лепом косом. У понашању Бугарин је уздржљив и ћутљив, а према онима у које нема вере издаје се као да је глуп. Но људи који су имали прилике да познаду Бугарина, било на страни било у његовој сопственој земљи, сведоче да је ум његов диван, да жуди за науком и да учи врло добро. Много младих Бугара уче се данас о свом трошку у Паризу, Прагу, Петербургу и Цариграду. Кад се кућама својима врате, многи од њих постају учитељи, те тако се надати да ће васпитање напредовати у Бугарској у пркос суревњивости турске владе и грчког свештенства, који не трпе да се подигне ни у каквој бугарској вароши велика школа, па ни сама штампарија.

Сад се враћамо на Србе, који чине западни део јужног словенског племена. Костантин Порфирогенита каже нам да су они дошли у садашње земље у седмом веку, позвани од цара Ираклија да населе његове мезијске провинције које су Авари опустошили били. Један предео северно од Карпата у Галицији и оданде источно у Русији, држе Срби и Хрвати да је била њихова стара постојбина; говори се још да је тај предео имао некад оно исто име с којим су они дошли у нова насеља своја. Не као они први Словени који су се станили у Бугарској, Срби и Хрвати прешли су Дунаво као организовано друштво, под управом својих кнежева, и премда су они доцније признали по имену византијског цара, ипак су свагда стајали под управом својих старешина. Ово треба да се напомене јер до извесне мере старо уређење вароши и општина још је остало код Срба, као што је и име жупан (начелник једног округа) којим су се звали њихови прави поглавари остало још код Хрвата, те се њиме означава општинска служба високог реда.

Чете које су се настаниле најближе Бугарима дадоше својој земљи име Србија, од које југо-источна граница простирала се од реке Тимока до Јадранског мора код Бара. Хрвати се настане к северу и западу. Отуда буде те пошто приме хришћанство Срби дођу под духовну власт Цариграда, а Хрвати под духовну управу Рима — догађај, који је произвео највећи раздор и несрећу кад се оделила западна црква од источне.

Хрвати су имали особиту монархију до почетка дванаестог века, а тада пренесу своју круну на главу краља угарског. Сада ту исту круну носи цар аустријски, али у свима својим пословима које врши у тројединој краљевини Далмацији, Славонији и Хрватској он је обвезан да се зове краљ, а не цар. Веза са снажним суседима спасе Хр-

Digitized by Google

ватску те не дође под Турке, с којима је једнако била у рату, скоро до данашњег дана. Још дивљачнијег непријатеља отера она у орду Монголаца, који је у тринаестоме веку посео целу Угарску, но Хрвати га тако стесне да је са свим био потучен на пољу Гробничком код Реке (1241).

Међу тим код Срба ступи на владу велика лоза Немањина, која подигне врло снажну државу. Осам краљева и три цара представљају златни период српске монархије; сродивши се међусобном женидбом са Француском, Млецима и Цариградом они учине свој народ приступан упливу најпросвећенијих тада земаља. Цркве, фреске и рукописи који су сачувани од пропасти сведоче о напретку који су Срби учинили у тринајестом, четрнајестом и петнајестом веку; музеум београдски чува новце српских владалаца од 1195 до 1457; скуп закона изданих на једној од њихових скупштина још траје, да докаже како је најнезнатнији сељак могао повући на суд племића — свештеника — па и самог цара.[1]

Док се царство српско овако подизало, царство грчко слабило је све више и више; у години 1355, мислио је већ цар Душан да може узети Цариград и спојити Грке са Словенима у једно царство. Да је Душан успео, и снагу својих младих северних народа улио у тело старе цивилизације, део овај старог Римског царства могао би, као и запад засведочити васкрснуће народне енергије и класичне културе, те би тако југоисточно полуострво могло постати друга Италија. Да би план овај поништио, цар грчки позове чете отоманске у помоћ, и резултат тога би те се Турска угнезди у Европи. Неколико дана хода северозападно од Маћедонске Едесе (Водена) лежи једна прекрасна равница окружена брежуљцима. То је злоудно поље Косово, где су Срби у 1389 години међан делили, те своје царство, своју војску и свога цара изгубили. Једва је и само име ове битке познато у Енглеској, а мало је која била важнија и у последицама својима несрећнија за цивилизацију од битке косовске. Победа Муслемана на Косову утопила је простране земље између Црног и Јадранског мора у помрчину турског варварства, и отворила Јаничарству пут к Дунаву, Будиму и Бечу.

(Продужиће се.)

---

[1] Не давно наредио је српски кнез да се на ново и тачно преведе тако звани „Законик цара Душана.“ Најпре ће се превести на немачки, па после на енглески језик. Споменици који се тичу историје српске траже се по архивама млетачким. Један скуп старих диплома недавно је на свет изашао, у књизи „Monumenta serbica“, од Миклошића 1858. у Бечу.

Digitized by Google

Народне песме.

(Види „Вилу“ број 17.)

XII.[1]

Жетелачка.

Првоните под ноћ сараори
Да отимемо из мобе девојку
Коју мајка удавати не ће.
Вели мајка: „Још ми је нејака;
„Још јој није глава за узглавља,
„Још јој нису прси за ђердана
„Још јој нису прсти за прстења
„Још јој нису ноге за папуча.“

XIII.

Лепо ти је под ноћ погледати
Де господа рујно вино пију;
Пред њима је од злата трпеза.
По њој шеће сив зелен соколе,
Златне су му ноге до колена,
Златна су му крила до рамена,
На глави му круна од бисера
А у кљуну Мостарска ружица.
Питала га сва господа редом:
„Ко ти злати ноге до колена?
„Ко ти злати крила до рамена?
„Ко ти даде круну од бисера?
„Ко ти даде Мостарску ружицу?“
Одговара сив зелен соколе:
„Служих цара девет годин' дана
„Те ми злати ноге до колена
„А царица крила до рамена:
„Имам брата на мору златара
„Он ми даде круну од бисера:
„Имам драгу у Мостарском граду
„Она м' даде Мостарску ружицу.“

XIV.

У ковача честа башча
И ала ала
И нена била
Сундул мундул јадул ја,
Јадул бедул ђулистан
Море Луко не бегај.[2]
А у мене бели двори,
Бели двори, врани коњи,
Два врана не кована
И четири поткована,
Одводе, заводе,
За јавор зелен бор;
За јавором коло игра
У том колу леја Јеца,
Сама стоји, чисто броји:
„Ти момче, ти ђаволче,
„Ти мамиш да примамиш
„Као воду кроз ливаду,
„Као руке кроз рукаве,
„Као прсте кроз прстење.“

XV.

Пошетала лепа Ана
Ох! а дада лерде, лепа Ана
Чачаранди банди лепа Ана[3]
По сокаци са чакмаци;
Сусрело је Аџи-Мирче
Па говори Аџи-Мирче:
„Ајде Ано, потурчи се,
„Да ти метнем жуту кану
„Жуту кану карабоју;
„Да ти дадем лепо име
„Лепо име „Зелен-Када.“
Проговара лепа Ана:
„Ајде Туре, покрсти се,
„Да ти дадем лепо име
„Лепо име млад Драгојло.“

XVI.[4]

„Ој орлови орлови,
„Ви летисте високо,
„Ви гледасте през око,
„Видисте ли сватове?
„Воде л' нама снашицу?
„Је ли бела румена,
„Је ли танка, висока?

---

[1] Упор. Срп. н, п. В. С. К. I. стр. 170 песму 250, од које је ова мало друкчија.
[2] Припева се уза сваку врсту.
[3] Припева се уза сваку врсту.
[4] Почетком је на ову напак песма 70 код Вука књ. I. стр. 43, али је овде у песми ствар са свим друкчија.

Digitized by Google

„Ак' је бела румена
„Своја ј' мајка гајила
„Ак' је сува, увела,
„Туђа ј' мајка гајила."
Ал' говоре орлови:
„Ми летисмо високо,
„Ми гледасмо през око,
„Ми видесмо сватове,
„Воде вама снашицу;
„Није бела румена
„Већ је сува увела,
„Туђа ј' мајка гајила."

XVII.

Пошетала Пречиста
Покрај мора студена,
Сусреле је Ијуде
„Шта ј' у тебе Пречиста,
„Шта ј' у тебе у недри?"
Одговара Пречиста:
„У недри ми сињан вез."
Ал' говоре Ијуде:
„Ми ћемо га препочет'."
Препаде се Пречиста,
Па побеже крај мора,
Христос мајци процињи(?)
Па јој даде јабуку,
Она ј' баци у море
Те се море заледи.
Преко мора Пречиста
Пређе сувим ногама,
Па наступи у гору
У ту гору зелену.
Сва се гора поклони
И свој листак подложи
Пред Пречистом девицом,
Ал' не хтела јасика
И проклета топола
Што им листак трепеће
У сред лета без ветра.

Послао: *К. И. Поповић*

XVIII.

О Милошу, гријех ти на душу,
Што отера момке у солдате,
Те осташе цуре не удате?
Потруљише гуње и јабуке,
Поьрђаше шарени ножићи,
Побуђаше руха ђевојачка,
Одијело попци појеоше;
Потавниште златна огледала,
Неста цика сребрних ђердана
Чекајући злата из солдата.
Враћај момке, осташе ђевојке.

XIX.

Маглица се ноћем повијала,
То не била танана маглица,
Већ то била Ђурђева Јерина.
Она ми се са ђевери кара:
О ђевери, моји нећевери,
Не газ'те ми с коњма виногради;
Ако и јест Ђурађ погинуо,
Остало је девет Ђурђевића,
Оградиће они виногради
Златним коњем и сребрним пругем.

Послао: *М. Крстић*
учитељ.

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

II.

Проста наука Христова отимаше мах тада над сјајном науком боговском.

Песничка вера, тајанствени гајеви, цветне обале, богови подземног света, те у уметничком одушевљењу цветним мирисом зачете, морским валима рођене, у звездама овековечене прилике, што су их њихови љубавни послови с човештвом спајали — све то би потурено

Digitized by Google

и побожни људи обратише се ка суштаству, које је једино и једини Бог, Бог звезда, неба, цвећа, земље.

У време Августово певаше један песник: „Ако скочи Рим на те, куда ћеш се спасти! Куда год побегнеш у шакама си римским!“ А нова вера казиваше свакоме кога гоне уточиште на оном свету. Заман освајаше Рим сав познати свет, оста други непознат, пун неисказаних радости ономе, који на овом свету пати, — и што је дубља овде сенка то је сјајнија тамо вечност.

Ова вера, што утираше сузе патницима, мораде победити; скорим се нађоше у њој и мучиоци и мученици, јер она даваше утеху правоме, а опроштај кривоме.

Цареви гонише све који вероваху у нову веру, али тиме учинише, те њих како који дан све више биваше. На јавним местима у сред Рима проповедаху изабраници светога духа реч свемогућега, и на спалишту и у цирку усред дивљих животиња осташе стални и својој вери верни.

Заман су их убијали, крв убијенога била је сведочанство да им је вера права.

Карин се досети новоме мучењу.

Хришћани се несу страшили смрти и мука; што је другима бол то бејаше њима весеље, и слабе девојке у сред пламена певаху песме Богу.

Али их Карин више не спаљиваше, већ их даваше својим војницима, и оне, што ни мало не презаху од смрти, сада стрепљаху од таке судбине — обешчашћене бити.

За време владе Каринове они се скупљаху на тајним местима, у по ноћи, по пећинама, по напуштеним споменицима, а разилажаху се зором.

Римски аугури знађаху за те тајне састанке, и почем сам народ та места истраживаше, разглашаваху они да Хришћани тамо у помрчини чине тако грозна дела, да их само најтамнија ноћ гледати сме — а то бејаше много речено, почем се у Риму сва безакоња чине у по дана.

— — — — — — — — — — — — — — —

Манлије, терајући чамац к обали, све боље чујаше певање; мало час на стиже на отоку Тибра, где заста једно двајестину празних чунова.

Он смотри у магли округлу, тврду кућу, усред великих, лиснатих багрена. Чињаше се као да отале долази певање.

Стаде обилазити око куће, месец сијаше кроз прозоре и ступове, али се нико жив не виђаше. Манлије стрепећи сети се оних прича о

Digitized by Google

вештицама, што их је у детињству често слушао, како се оне скупљају у суботу нечистих душа у по ноћи на местима, којих се људи клоне. А још га је више потресло кад се Софроније сетио. И он мораде на њу помишљати, јер му увек лебдијаше њезино тихо лице пред свакојаким мрачним сликама његова узбуђенога мишљења.

На послетку окуражи се, извади руку испод широкога огртача, и уђе у кућу. Чудноват му се призор указа.

Кроз рупу од једног извађеног четворогластог камена могаше се догледати у сред дворане у једну подземну собу, одакле се песма чујаше.

То дакле беше место где се Хришћани скупљају.

Манлије, покривен сенком једнога ступа, виде два дугачка реда људи: у мушкиња капе на главама а женскиње све до пета заличено. Певаху тиху, сетну мелодију; у њој се казиваху ваји, боли и опроштаји. Римљанина језа прође кад чу то.

На крај тамне одаје гораху неколика кандноца, и спрам њихне бледе светлости спази Манлије прилику некаквог мртвог човека. Руке и ноге беху му на крст приковане, на глави му беше трнов венац, на боку крвава рана.

— То су дакле присталице оне грозне секте, што се ноћу састаје, мишљаше Манлије, и нехотице сé маши мача о бедрима, а узнемиреној му се фантазији чињаше да се глава оне распете прилике све више приклањаше.

Певање престаде, а изађе један старац, коме се велика, као снег бела брада беше низ црну одећу спустила, диже некакав пехар к ногама онога распетога, принесе га к устима и три пута га пољуби.

Манлије виђаше у лицу старчеву на место побожности жеђ за крвљу, и пехар, коме свако приклањаше главу кад га старац изнесе, чињаше му се да је пун крви, крви грозно убијенога човека.

Старац бесеђаше дршћући гласом:

— У овом је пехару крв, што је он проли да нас спасе, овај је пехар свети спомен, који нас чисти од грехова. Овај је пехар знак свезе, која нас веже. Приступите к овоме светоме знаку, да би сте били чисти крвљу најчистијега.

Манлије стрепећи стиште мач, и кад виде како нека висока сва у беломе женска прилика приступи к старцу, и из руку му пехар прими, беше ван себе од препасти, повади мача из корица и рйну кроз четворогласту рупу у сред скупа.

— Станите, ви помамне убице! повика у слепоме беснилу. Ви апостоли ђавољи! Шта чините ту?

Digitized by Google

Они ни најмање на то не хајаху. Они беху спремни за таке нападаје. Старац мирно одговори:

— Молимо се Богу!

— Проклет био, који си ту реч изустио! Ноћ нема толико помрчине да би могла покрити ужасе, што сте их ви погрдили. Вашом ђавољом песмом не дате мира мртвима, ви убијете човека на један другога терате да се напије његове крви, па кад се од ње опијете, тада погасите те буктиње па тонете у греху срамнога грљења.

— Кајаћеш се, Манлије, што тако зборим! зачу се јасан, женски глас до старца. Бејаше то она иста висока прилика, што отоич прими пехар. Манлије се уздрхта кад чу познат глас и своје име, а кад прилика подиже вео с лица, на велико чудо своје видео је тихо, безазлено лице Софронијино, њезин мирни поглед и небески осмех, ону свету силу надземнога узбуђења у црта.

— Софронија! промупа Манлије, спустивши мач. Чињаше му се као да је у каквом ужасном сну, па повика из гласа:

— Богови олимпски, пробудите ме!

— Ти си будан, рече му Софронија, батрећи га руком. Гледи ми у очи, ја сам Софронија, пријатељица твоје младости.

— Али пехар с крвљу....

— Крв само онима, који верују; дотакни пехар уснама.

Манлије, прикривајући гнушање, окуси од онога што је у пехару и промуца:

— Та то је вино... На онда тихо запита: а она онамо мртва прилика? Ко је?

— Оно је лик преминулога Спаса.

Манлије чудећи се смотри, да је тамо изрезан лик.

— Ви се молите мртвоме човеку...

— Богу, што је постао човек, да за нас умре.

— То не може бити!

— А зар су мало пута олимпски богови узимали на се лик човечији, да уживају оне радости, што су само људма остављене? Бог је љубави постао човек, да претрпи патње људске, да сноси заједно с њима њихову невољу, и да овде на земљи претрпи гоњење и мученичку смрт. Олимпски су богови узимали на се лик човечији, да покажу људима пут у пакао, а Бог љубави постао је смртан, да прокрчи смртнима пут у небо! Олимпски су богови сјајне краљевске прилике, које хоће жртава, злата, сјајних храмова, крвавих хекатомаба[1], ратнога плена, а за то обећавају дуг живот, благо, палате и нове победе. Бог се лу-

[1] Хекатомба је жртва од 100 комада марве једне врсте, н. п. 100 волова. П.

Digitized by Google

бави казује у слици распећа, и не иште ништа друго него чисто срце, на овом свету не даје ништа, а на оном вечиту радост.

Док је Софронија ово говорила сваки је скинуо био капу с главе. И Манлије учини то исто и не знајући шта је учинио. Они клекоше, па и он клече.

— Ја сам вас на правди бога гонио, муцаше он раздрљујући прси, осветите се!

— Бог љубави прашта онима који га гоне. Иди одавде с миром; ако нас издаш, поубијаш или станеш мучити, ми ћемо се молити за те богу.

— Нека је проклета и свака помисао на то! Страховите речи некаквога бога освете зауставиле су ме на путу, а на твоме лицу чатим речи бога који прашта. Кажи ми, Софронија, треба ли да изгубим два неба, једно горе, а друго у твоме срцу?

— Небо љубави није никоме затворено, рече му Софронија показујући горе.

Манлије шчепа руку, што му је беше пружила, притиште је на усне, па тихо упита:

— А твоје срце?

— Бог љубави не крати праве љубави, одговори му Софронија.

Манлије, опијен срећом, паде јој к ногама.

Стари патријарах тури руке на главу новога ученика свога, а распети Спас благосиљаше их све редом. (Продуж.)

КЊИЖЕВНОСТ.

* Стиже нам „Književnik. Časopis za jezik i poviest hrvatsku i srbsku, i prirodne znanosti. Podporom Matice ilirske uredjuju i izdaju Dr. Fr. Rački, V. Jagić, J. Torbar. Godina III. Svezka 1.“ на вел. 8-ни 160 стр. са два литографисана прилога. У овој свесци су ове ствари: I. Расправе: О важности сакупљања народнијех правнијех обичаја код Словена. Написао Др. Валтазар Богишић; — Старине и њихово знаменовање с обзиром на оно што је у загребачком народном музеју од В. Јагића; — Земљописни одломци: Најновија картографија о југословенским земљама. Пише проф. др. Петар Матковић; — Панонија у IX. стољећу од др. Херменегилда Јиречка; — Досадањи напредак у природопису од Живка Вукасовића; — Нешто о ватрометима у опће, а на по се с обзиром на југословенски поданак, од Ц. А. Бакотића; II. Кратке књижевне вести — Ћирилски зборник XVI—XVII стољећа у библиотеци Кукуљевићевој, од В. Јагића; — Стари споменици писма и језика југо-западних Словена од И. Срезњевскига, од В. Јагића; — Типик светога Саве за Ораховицу од Ђ. Даничића; — III. Хрватско-

Digitized by Google

српски књижопис за 1865. од Драгутина Јагића; — IV. Критике: на „Обзоръ исторіи славянскихъ литературъ“ А. Пипина, од Јагића, на „Описъ Босне одъ Томе Ковачевића“ од Рачкога и на Сандићев превод Бартенштајна, од Јагића. — По садржају се најбоље види шта вреди „Књижевник.“ За њ се без устезања може казати да је најбољи научни часопис у јужним словенским земљама; у расправама је свуда највећа научна висина, у критикама разбор и научан поглед. Кад још не заборавимо да му је посао народна историја, језик и земљиште ових племена — онда би требало да је „Књижевник“ познат што више свуда где се поштује научна радња о своме. Год. цена је за 4 свеске 5 фор. а. вр.

* Изашао је „Ле Сажовъ Жилъ Блазъ Сантиланацъ. Съ немачкогъ превео Лазо Зубанъ, саветникъ српскій. Прештампао Радованъ Пенићъ. Друго изданѣ. Прва часть. У Београду, прештампано у државной штампарији 1866“ 112 стр, на 8-ни. Г, Р. Пејић је истина одговарао „приносланим“ у „Световиду“ бр. 27. на чланак „Прештампавање старијих књига“ у 9 броју „Виле“ и у 38 броју истога листа на чланак у 7 бр. „Данице.“ У оба своја одговара не само да није обарао оних онамо разлога, као што би приликовало, него их се готово ни дотакао није, говорећи место тога о стварима о којима није с њиме нико јавнога разговора почињао. Све оно дакле стоји и сад — само што имамо да додамо једну погрешку. Ово издање „прве части“ од г. Р. Пејића није друго него треће. Л. Зубан је за живота први део свога превода штампао двапут. Први пут у Бечу 1833 а други пут у Београду 1843. Остали делови издати су по један пут и то овим редом. Друга чест штампана је у Крагујевцу 1834, трећа и даље до краја у Београду 1836, 1843 и 1844. Кад г. Р. Пејић устаје онако јуначки да стане на пут „диктаторству“, „узурпаторству“ и „кварењу језика у књижевности“ и да онако лаконички изриче суд о свачему (да оставимо на страну друго што би се имало казати) што се бар не сачува од овако просте библиографијске погрешке?! Или он може бити мисли да у историји које књиге не чини ништа, је ли штампана двапут или трипут?!

* Изашла је „Педагогика од Катарине Миловука. У Београду, у државној штампарији 1866.“ стр. 53 на малом формату. Цена је овој књизи 2½ гр. чарш. а продаје се код В. Валожића.

* Од „Војина листа за војне науке вештине и новости“, изашао је и 4. број за Април. У томе броју су: Мисли о српској народној војсци III. од Драгашевића; О владању пехоте у бојu, превод од Владимира Николића капетана; О маневрама у опште, превод Г. Фрањића потпоручика, и у прилогу 4 табак „Више тактике.“

* Штампан је у особитој брошири: „Свет хармоније. Читао као приступ к својим филозофијским предавањима у великој школи у Београду, 9. Фебруара 1866. Милан Кујунџић. У Београду, у државној штампарији. 1866.“ на вел. 8-ни 12 стр. Може се ова брошира добити у књижари А. Добровојевића, а цена јој је 1 гр. чарш.

* Изашао је: „Царъ Јосифъ II. и нѣговъ дворъ одъ Луизе Милбахъ. I. одѣленѣ. Царъ Іосифъ и Марія Терезія. Трећа свеска. Съ немачкогъ превео и издао I. Филипповићъ. У Београду у државной штампарији 1866.“ 200 стр. на 8-ни. Појединим свескама цена је ван пренумерације 10 гр. чарш.

* Изашао је „Ратъ Низама. По Меру. Извађено из листа Руже. У Београду у државной књигопечатњи 1866.“ (Други наслов: „Умне слике целогъ света. Свезка I. Издаје уредништво „Руже.“) на 8-ни 126 стр. У другој свесци

Digitized by Google

ових „умних слика“ изаћи ће „Дѣйство или Ко влада“ што такође сад излази у „Ружи.“

* „Даница“ јавља да је изашао „Српски бадњи-дан, сцјеван 1865. од Н. — Н. у Новом Саду. Трошком сачинитеља и дружине.“ 8-на. 6 стр. Исти лист јављајући о овоме мисли да спев тај није штампан у Н. Саду и да је писац с јужног краја српских земаља.

* По библиографији коју доноси „Матица“ овим попуњавамо и ми своје белешке у колико смо у своје време пропустили. Књиге су ове: 1. „Радња Матице Српске год. 1864. У Новом Саду. Брзотиском епископске књигопечатње 1865.“ на вел. 8-ни 93 стр. (Прештампано из „Српског летописа“ за год. 1864.) 2. „Караџорџиіе избавитељ Србиіе. Из Србства Іоксима Новића Оточанина (Поправљен и прештампан). У Новом Саду у епископскоі штампарніи 1865. На 8-ни 434. стр. —3. „Науке из светог писма (за писанѣ и на изуст ученѣ) у основној школи. У Новом Саду, епископска књигопечатня 1865.“ На 16-ни 2 листа, 70 стр. Цена је 10 нов. По библиографији хрватских и српских књига која је изашла у 1. свесци овогодишњега „Књижевника“ додајемо: 4. „О монашеству еніскона“ 8-на 104 стр. од Атанасија Чурлића, за коју тамо стоји да је изашла у Београду, али нама није познато, јер је оглашено да ће књига изаћи у Задру (в. „Вилу“ 1865. 374 стр.) 5. „Христіянска стазица“ од Илије Петровића IV. св. на 8-ни 193—252 стр. у Н. Саду. — 6. „Неколико народних песама за учење на изуст. У Новом Саду, 1865.“ 16-на 100 стр. — 7. „Слово за уређенѣ цркве православне у држави аустрійской на сабору расправном у Карловци, речено 25. Јануара 1865. у Новом Саду код Фукса“ на 8-ни. 1 л. 21. стр. — 8. „Ружица, велики календар за год. 1866. са сликама. У Новом Саду. Издала књигопечатња Фуксова“ на 16-ни 50 стр. 9. „Златиборъ. Календаръ за 1866. год. I. год. уредио Ант. Живановић, 8-на 160 стр.“ За ову књигу не стоји у „Књижевнику“ где је штампана, а нама није позната. — На послетку није нико јавио и за две књиге у Београду штампану, то је: 10. „Находъ и Даница. Оригинална драма у III. радњ. Написао Ф. Н. Глогићъ. Печатня А. Андрића у Београду 1865“ на 8-ни 72. стр. — и 11. „Бисеръ и драго каменѣ на украшенѣ детинѣ душе и срца. Издао трошкомъ Илія К. Анђелковићъ. У Београду. Штампарія Николе Стефановића“ 32 стр. на 8-ни. На овој књизи нити стоји лањска година, нити то да је прештампана; и она је књижевна крађа против свакога права. „Бисер и драго каменѣ“ издала је књижара Драгутина Хинца 1860 у Н. Саду, у првом, и 1862 у другом умноженом издању. Ово је штампано по првоме. — Ова непотпуност библиографијских бележака долази отуда што се, често, сами писци никако не старају да им књиге буду забележене међу сувремену књижевност; често их и не огласе како треба, неки се и крију, и тако наша библиографијска статистика остаје једнако врло непотпуна. Без потпуне статистике штампаних дела, остаће до века тешко ухватити прави корак садашњег књижевног развитка. Библиографију интересују под једнако и најгори и најбољи штампани комади: њезин је посао да што потпуније покупи све што је урађено и што то боље учини, више вреди. За то би добро учинио свак да помогне овоме послу чиме би могао.

* У Паризу је скоро изашло дело: „Turcs et Montenegrins“ од Ф. Ленормана. У књизи је описана Црна Гора са стране историјске, географијске и етнографијске, а особито је по танко описан последњи рат од 1862. Ленорман се нада да ће у брзо народ српски са срећом устати на оружје и свуда говорећи

Digitized by Google

о Србима с топлом симпатијом, прориче да није далеко час кад ће се ослободити српске земље.

* Одбор загребског „Народнога казалишта“ одредио је ове дарове за 1866. год. за драматске послове: 1. За најбољу драму, која треба да је из домаће историје 60 дук. цес. 2. Дело које овоме буде најближе обдариће се са 80 фор. а, в. 3. Најбоља комедија или какав народни комад из народнога живота обдариће се са 24 дук. ц. 4. Друга најближа њој обдариће се са 80 фор. 5. За најбољи превод каквога страног класичног дела дар је 80 фор. и 6. За превод каквога од тако званих конверсационих комада 40 фор. Рок пошиљању је до краја Септембра 1866. године.

* По статистици „Књижевнога вјестника“ у Русији је било 1864. године 181 штампарија у којима је осим новина и часописа наштампано 1836 књига и у табацима 16.382 табака. Штампарије су те растурене у 46 вароши на различним странама царства. У Петербургу их има 73, у Москви 22, у Кијеву 8, у Вилни 7, у Харкову 3, у Одеси 3.

* Велики Шекспир преводи се већ и на индијски језик. Ту скоро изашао је у Бомбају од тога превода први део драматских дела Шекспирових. То је први оглед којим је уведен велики песник силне Енглеске на осветлану зем:у на којој су никле најстарије драме на свету, дивна дела „Урваси“ и „Сакунтала.“ Ако данашњој цивилизацији према старима припада узвишено знамење величанства слободе духа људскога и братинства свију народа на земљи, а испитивање и грљење свију цивилизованих народа из историје, — онда је и ово леп прстен у славу тих идеја.

— —

Кључ мудрости.

„Даница“, која је јавно рекла да није рада подирати распру о личности и ипак штампала „Књижевна изопачавања“, донела је у бр. 12. и опет један доказ великога такта свога, и то у виду неког одговора на мој „Коментарев завршетак.“ На преглед и завршетак распре о Историји филозофије (!) ево шта ми ту одговара г. Васиљевић:

Прво се смеје „Световиду“ — и то из „Данице“ и „Напредка.“

Друго, вели да је Рајхлин-Мелдег био „поп“ и по томе да је „баш никакав ауторитет“, — не сећајући се, да тиме грубо изриче пресуду сам себи, и да то и јесте жалост, што и тај „никакви ауторитет“ ипак је б о љ е схватио историју филозофије од њега.

Треће, вели, да би се „ваљало замислити“ како је постала изјава 101 слушаоца в. школе, — што му и ја искрено препоручујем. И позива даље за сведока против мене једног „познатог“ човека у књижевности нашој, — који није нико други него уредник „Данице“ и „Напредка.“ И, не признајући данас труд ономе који се у име његово довијао, тумачи верно у „Даници“ наивне сокак-лакрдије које се у Пожаревцу „чују“ — и то јамачно из његових сопствених уста.

Четврто, подмеће ми неко „правдање“, — као да тиме, ако мисли да ми се ваља „правдати“ некоме, не доказује да је заиста и у д е н у п ц и ј а ц и ј у отишао био.

Најпосле, пето, чудно му је, како да код толикога света нађем њ е г о в апсолутизам да жигошем, — као да није теорија позвана да слободу осветљује

Digitized by Google

и на своме ноћу извојевава, и као да мени може ико бити ближи од онога који се моје струке дотиче!

Ето то су „стварне“ примедбе у „Даници“ на мој завршетак расправе о Историји филозофије. Али су се оне под туђим насловом увукле унутра. Г. Васиљевић дочепао се мога „приступа к предавањима“, па из њега „узгред“ казује оно што му је управо било главно да каже. Тиме ј он учинио два корака даље у распри нашој. Тиме прво, што је прешао на са свим други предео, он је утекао са међдана. А друго, тиме, што је својој „беспристрастној“ критици мога „приступа“ придао ово неколико тачака, он ме је сам савршено разрешио од свакога тумачења његове деликатне критике.

Једно је само, ради чега сам се подигао да речем ово неколико речи. Ствар је врло проста, — хоћу само да напоменем свакоме који чита какву назови-критику, да погледи, да ли речи које се ту наводе и критикују заиста се налазе у делу које се критикује и да ли стоје тамо заиста онако како су овде наведене. Јер, у томе лежи управо кључ мудрости назови-учењачке: да подмеће другоме своју мисао и као такву да је напада после. И с друге стране у томе лежи поуздан кључ за сваког читаоца, којим може продрети у пишчеву душу и разликовати научну расправу од назови-учењаштва.

Кад на прилику г. Васиљевић наводи из туђега говора речи „пред гомилом противположених „истина““, онда он најпре код речи „истина“ сам избрише знак навођења, који је јасно казивао да се оној речи не признаје истина, но се узима оно што други зову „истином“, па кад зачне декламовати: како може истини бити противположена истина? итд. онда наравно ово није мали, него крупни, намерни фалзификат! Или кад г. Васиљевић из побијања „ума“ као непосредне апсолутне моћи (што идејална филозофија узима) прескаче сам на закључке о уму истинском, научном који је највиши односај: или кад онде, где се казало да је поред архитектуре природине хармонично поницала и архитектура душевна, он наводи своју сопствену измишљотину: да „форма архитектуре зависи једино (!) од форме дрвећа“.... па кад се тада против свега тога у бој пушта, онда ко неће познати у таквој борби шпањскога витеза Дон Кихота, који је мислио од ветрењача да су џинови и од оваца да су зли духови, па са заврђаним копљем на њих славно јуришао. Хоће ли пак онај „познати човек у књижевности нашој“ ког г. Васиљевић за сведока позива заиста примити на себе улогу пратиоца његовог — на нашу општу забаву — то ће се од сада мене толико исто тицати колико и осталога света. Ја сам повео био разговор о историји филозофије и о критици њезиној и држао сам да ми ваља да га до краја издржим. Разговор пак о самој филозофији мислим да ми је дужност према данашњем положају моме да оставим до озбиљније прилике.

М. Кујунџић.

☞ Листова од почетка овога течаја имамо свију. Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити или у уредништву или у познатим књижарама. Претплата се прима и од почетка друге четврти. Сви бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а имамо ексемплара без 1. броја, које дајемо за 48 гр. чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 21. У Београду 22. Маја 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Јужне словенске земље у Аустрији и евр. Турској.

од госпоѣица G. M. Mackenzie et A. P. Irby.

(превод с енглеског од Ф. Х.)

(Продужење.)

После битке косовске српски владаоци звали су се кнежеви и деспоти, и плаћали су данак султану. Турци су се градили да су им пријатељи и савезници; но продревши једном у земљу, они су им отимали област по област, док их најпосле не отераше преко Дунава. Последњи изданак српских кнежева подигне свој народ на позив Аустрије да јој буде у помоћи кад је завојштила против Турске, али по наредби немачког цара буде ухваћен и у затвору држан до саме смрти, 1711.

Но и ако је било прошло скоро 500 година од како је српско царство пало, српски је народ ипак остао у животу. Многи становници унутрашњих области, находећи да би свака борба у њиховој земљи била безуспешна, прећоше преко Дунава, бориште се с Турцима у војсци немачког цара, и подигоше тим начином чувену војну границу. Осим тога остатак српског племићства нађе уточишта у планинама зетским, где и дан дањи постоји слободна српска држава — Црна Гора. Најпосле у 1804 години милион Срба, што станују близу Дунава подигну се, и после тридесет година жестоке борбе извојују за себе садашњу автономију, која је у последње време стављена под европску гарантију.

Кнежевина српска плаћа годишњи трибут султану, и мора још да сноси турску посаду у својим дунавским тврдињама. У осталом њена је автономија потпуна. На челу је њене владе рођени кнез, са својим министрима, саветом и народном скупштином, која се мора сазвати сваке треће године. Скупштину састављају посланици из свију округа и варошя, а на сваких 2000 бирача долази по један посланик. Бирач је сваки Србин који има 30. година, и који плаћа државни данак.

Digitized by Google

Србија нема више од 4000 стајаће војске, али њу бране 200.000 народних војника, добро наоружаних и добро изучених, 50.496 народних војника стоје свакад готових да пођу на први позив.[1]

Житељи Босне, Херцеговине и Старе Србије једини су Срби што су још под турском управом. Њихово је стање понор сиротиње и незадовољства. У Босни више од две трећине популације Хришћани су, од којих је већина источне а мањина римске цркве. Обе ове странке, које беху готово у непрестаној свађи, почиње сада мирити начело народности;[2] а с те неслоге беху пређе и једна и друга прекрасан плен Турцима. Хришћани су тежаци, занатлије или трговци; а господари земаља то су словенски мусломани, потомци старе аристократије који су повргли своју веру само да спасу имаовину и живот свој. Ови мухамеданци говоре и данас српски, гдекоји знају и читати, и држе новине на српском језику. Многи од њих чувају у потаји дипломе праотаца својих, које засведочавају племићство њихово, уздајући се да ће им то негда вредити кад би се данашње стање променило. До скора тако звани бегови управљали су Босном скоро независно; тада беху здраво задовољни својим положајем, те даваху војсци султановој најбоље јаничаре; још чуваху осим тога Босну тако јуначки од страног завојевања да су их турски писаоци прозвали „лавовима што бране Цариград." Но чим је влада султанова почела допуштати европско мешање и побијати охолост мухамеданску, онда изгуби сву важност код бошњачких мусломана, који се не само побуне, него позову још и Хришћане да се с њима здруже па да збаце туђ јарам. Но тако дуго угњетени Хришћани не поверују им, већ намамљени обећањима Омер-паши-

[1] Види: „La Serbie et le pays serbes, Ubicini, Revue de deux mondes Mai 1864" — Serbia in 1863., by Ph. Christitch serbian senator, Macmllan Magazine, April 1863.

[2] Ово помирење између Хришћана разних имена у Босни и Арбанији, потпомаже јако влада француска, упућујући агенте своје да у томе добрим примером предњаче својој браћи по вери, идући и једнима и другима на руку и потпомажући их у једној мери. Царица Јевђенија новцем је потпомогла више девојачких школа које нису католичке, и Хришћани православне цркве молили су нас да то што они од Турака сносе и трпе јавимо пре француском конзулу но руском. На против, Аустрија, тобож заштитница латинских Хришћана у Босни и Арбанији, чини све што јој је у власти да потпири пламен несложе и раздора између ових супарничких секата, не дајући никакве помоћи ни једнима ни другима, тако, да се на њу жале и сами заштићеници њени. И тако док утицај Француске мало по мало утамањује дојакошњу надмоћност Русије, један велики државник рече отворено кабинету бечком да аустријски агенти толико раде у корист раширења утицаја руског, да је скоро са свим излишно данас, бар што се Босне тиче, да ту Русија држи своје особите агенте.

Digitized by Google

ним пристану уз овога, који савлада побуну, сломи силу беговску и преда управу у руке турским чиновницима. Од тога времена мухамедански Бошњаци постану још већи непријатељи Турцима но и сами Хришћани; они не потпадну коншкрипцији, и као што су од природе презирали сваки рад, данак их доведе до пропасти и очајања. Да би се незадовољство домородних мусломана у шкрипцу држало, требало је примамити и к себи привући Хришћане; с тога порта у нечему труди се до иста да побољша стање бошњачкој раји, но положај је очајан, јер прво што би Хришћани од своје снаге учинили било би то да стресу са себе мухамеданску владу.

На овај начин ослабивши и одбивши од себе рођене мусломане, султан је сломио једину снагу која је кадра била сачувати земљу од странског завојевања и угушити сваку побуну. Могло би се напоменути овде, као и на ма ком другом месту, да би порта, кад би одржала и испунила своја обећања да своје хришћанске поданике метне на једну ногу са мухамеданским, тиме раскинула свезу своје сопствене користи којом су Арбанаси и словенски мусломани били једино привезани њеној управи.

У Херцеговини има односно више Хришћана, који су снажнији и и отреснији него у Босни. То су најлепши људи међу јужним Словенима, и њихов је говор најчистији у српском језику, с тога је и изабрат он за превод новог завета, а на њему су спеване и све народне песме. Предели херцеговачки којима је граница Црна Гора у непрестаним су устанцима, истина маленим али крвавим, и не ће се смирити дотле докле не дођу под владу, која ће кадра бити држати их у реду, и која ће се старати да им стање побољша. Примећено је[1] да „Црна Гора има природну и ако скучену линију у пограничним окрузима херцеговачким према Никшићу и Требињу, коју ће моћи временом придружити својој северо-западној међи.“ У интересу свију било би желети да се природно сједињење колико је могућно раније оствари, јер граница Црногорска не обухвата сада племена која би требало да има ако се икада призна. Ова су племена Хришћани, и не ће никако да трпе да су заједно с мусломанима. За време рата они су под заставом Црне Горе, а у миру они иду на суд у Цетиње; и за то, ако их угњећена раја у доњем пределу позове у помоћ, — ако за свој рачун ударе на суседна поља, или ако их њихова планинска браћа раздраже и побуне, у кратко, чинила ова племена шта им драго, — кнез Никола не може о томе рачуна давати, јер то нису његови поданици. Међу тим турске власти у Херцеговини и не мисле да над овим планинцима

[1] Лорд Странгфорд.

Digitized by Google

на граници заповедају, нити да мирне народе закриле од њиховог насиља, тако да, кад би се они редовним путем уступили Црногорцима, султан не би тиме ни једног свог поданика изгубио, као што се не би ни убојна сила кнеза црногорског умножила ни једним јединим човеком који није и до јако био под његовом влашћу и у његовој служби. С друге стране учинивши кнеза Црногорског одговорним за поступке ових пограничара, више округа херцеговачких престали би бити бојиште између турских трупа и чаркаша хришћанских који их сада по кад и кад пљачкају. Црна Гора тражила је и тражи регулисање својих граница, а порта је обећавала и обећавала да ће тражење Црногорско задовољено бити. Кад би се раније учинило оно што се најпосле мора учинити, Турска би се за цело ослободила многих незгода, које ће се махом појавити чим порта толико узима на врату да узмора своју војску с граница херцеговачких дићи.[1]

Што се саме Црне Горе тиче, храброст којом је њена само-управа сачувана скоро је тако исто знаменита као и њена историја и постанак. За првог још времена јужни крај Херцеговине и северо-западни Арбаније до Драча, били су спојени са српском управом од зете, којој је престолница била (Дукља) Диоклес старо римско насеље око језера Скадарског. Зета је била од постанка особина Немањићске породице; па пошто они рашире своју владу до Дунава, постане она добро, које се даваше на ужитак другом лицу у царству, обично наследнику престола. Славни Стефан Душан каже се да је управљао Зетом за живота свога оца, и да су му Арбанаси на северу тако исто одани и послушни били као и његови Срби.[2]

---

[1] Требало би на сваки начин обавестити комисаре којима је овај посао поверен и дати им на знање, да оно што се од њих очекује, то је, да се уклоне све запреке које су до сада повода давале раздорима и свађама, а не да се развијају и показују мајсторије као што се чини с луткама у вертепу. Кад је у последње време граница била опредељена, они комисари који су држали за част и велику заслугу да се за сваки палац земље свађају у корист Турске, нацртају целу границу тако, да су задржали за Турску нешто од земаља које су племену или селу каквом припадале. Овим начином оставе после себе готове свађе, тако да порта, да би одбранила неколико комадића земље што ништа не вреде, троши и новаца и људи немилице.

[2] Знатно је што никаква трага нема о неслогама између Срба и Арбанаса у историји ових предела, док нису мусломански победиоци почели у своју корист завађати једно племе с другим. Писани закони српских царева говоре о Србима и Арбанасима, били ови православне или католичке вере, као о поданицима једног царства, па кад су се јужни предели српске царевине одвојили и постали независни, ми налазимо арбанаске вође заједно

Digitized by Google

Кад се снага српске царевине сломи, више провинција прогласе се независне, а међу њима и Зета под породицом Балшином, а доцније под Црнојевићевом, — које обе беху у свези са владалачким домом у Србији. Иван Црнојевић бранио је своју отаџбину против Турака до 1489 године, док видећи да се не може више у равници држати, оставивши свој замак Жабљак, на северном брегу језера Скадарског, те заузме свој стан на алпинском равњу Цетињу. Његови ратници дођу ту с њим заједно, заклевши се на јеванђељу да ће остати верни своме народу и закону, и да ће сваког оног између себе отерати, опасана женском кецељом, који би се год усудио говорити о предаји. Застава зетска на Црној Гори буде тачка, око које су се скупљали сви несавладани духови у Србији, а нарочито они од старог племићства српског који су сачували своју веру, а нису били погубљени.

Ови бегунци лепо васпитани, и за оно време, изображени, пренесу на своје потомке оне карактеристичке црте које су их одликовале над свима својима онако исто ратоборним суседима, романским католичким Арбанасима. 1. Прем да је већи део Црне Горе двапут за време заувек био мусломанима, њен поглавар није се никада понизио ни да по имену само призна сузеренство султаново. 2. Међу својим традицијама Црна је Гора сачувала постојано своју тежњу да уђе у ред изображених народа. 3. Њени отврднули борци имају уређено поштовање према изображености, и траже да њихове воће буду такви. Њихов вођа био је готово увек човек од извесног европског васпитања, и једно време од врло високог књижевног талента.[1] Једна од најранијих

са српскима против Турака. У садашње време број Арбанаса биће свега пре један милион, него два, јер као што је познато северни Арбанаси, или Геге, разликују се од јужних Арбанаса, који се зову Тоске, многим карактеристичким цртама, и највећим непријатељством. Јужни Арбанаси насељавају велики део нове Грчке, и лако се грче; у њиховој земљи више њих говоре грчки тако исто добро као и свој матерњи језик. На против северни Арбанаси растркани су далеко и измешани са Србима и Бугарима, и осим свога језика говоре још и српски дијалекат. Изузимајући оне што су у турској служби, остали, па и сами мухамеданци међу њима не говоре турски већ онако као и словенски мухамеданци у Босни, мрзе и на сами глас тога језика. Ништа код њих није лабавије од привржености према Турској или ма каквој другој вери. Они се држе једног закона само по користи својој; и дан данји гдекоји округи час су турског час хришћанског закона, како кад хоће да избегну или да не плате харач као хришћани или да не иду у солдате као Турци.

[1] Последњи владика, Петар II. Његош, био је човек од европског васпитања и песник врло знаменитих спевова, од којих неки су на свет изашли у Бечу, а неки у његовом манастиру. Он је дубоко осећао своју усамљеност међу непросвећеним друштвом, и имао је обичај представљати себе самог у списима својима као Цетињског пустињика.

Digitized by Google

штампарија у тим пределима беше подигнута у Црној Гори; но кад постане немогућно да се ту одржи, један Црногорац — или, као што се он сам звао, племић Зетски — пренесе ову штампарију за српске књиге у Млетке, за коју услугу учињену цивилизацији буде наименован од цара Карла V. за барона светог римског царства.

Црнојевића већ не бејаше више и управа над Црном Гором беше прешла у руке својих митрополита или владика, кад моћна породица Његушева пребегне из Херцеговине и стави се на чело држави која се непрестано бораше. Данило Његош постане владика црногорски, и спасе земљу од највеће опасности која јој је икада грозила од стране Турака. У уздарје за то, његово достојанство постане наследно у породици, и остало је до дан данъи. У 1850 потомак његов Данило раздвоји светску власт од преквене, и назове се кнезом.

Поглавар једне једине од српских држава која никада није хтела признати туђе господарство, изданак једне даровите и тврдовољне породице, која је владала скоро две ста година, садашњи млади кнез црногорски заузима положај, који по мишљењу већег дела јужних Словена, мора искључити сваког другог кандидата у будућој влади над српским народом, прем да старије године и искуство садањег кнеза српског осигурава овоме прво место докле год уживи.[1]

Садашњи манастир на Цетињу чува у своме зиду једну плочу, која је узета из развалина првобитне зграде; на њој је изрезан двоглавни орао српски. Но садашњи поглавар Црне Горе усвојио је породични грб Ивана Црнојевића. Црна Гора у очима је јужних Словена ланац који веже њихов стари свет са садашњим надама и тежњама њиховим.

Догодило се некако те смо путовање наше по Србији предузеле одмах по бомбардању Београда, баш онда кад се народна војска по-

[1] Породица Његуша свагда се брижљиво чувала да јој се не пребаци да тежи свађи и супарништву каквом. За последњег рата с Турцима кнез Никола свагда је отворено својим ратницима говорио. „Кад би само кнез Михаило изашао у поље, ја бих му био први војник.“

Убичинија каже: „Једини је услов успеху тај, да се ове мале једнине споје са великима, да се Црна Гора придружи Србији, а не Србија Црној Гори. Црном Гором, кад би јој се додао и залив которски, који је предео чисто српски, Србија би дошла до Јадранског мора, и имајући слободну свезу са Европом, развила би се јамачно и трговачки и политички, јер мора и пристаништа то су справе за дисање народима: лишени ове нужне одушке, они би могли бранити своју слободу закриљени стенама и брдима, но не би се могли ни раширити нит би кадри били напредовати: они би могли само трајати, али би били непомични. — Како би се дакле могло остварити ово сједињење Црне Горе са Србијом? То је питање које човек може само наговестити, али би дрско било покушати решити га.

Digitized by Google

зва на оружје. У Црној Гори биле смо више пута и пре и после последњег рата. Ми смо дакле имале више прилика да видимо повеће гомиле људи под оружјем и у добром реду, и можемо потпуно приступити мишљењу последњих путника, да је српски народ физично прекрасан — висока и гипка стаса, отворена погледа и одлична понашања.[1]

У кнежевини обична је ношња ова: бели од вуне гуњ и чакшире, фермен или јелек, црвена капа, и црвени вунени појас преко једног кожног (силава), за којим носе пар пиштоља и нож. Богатији људи и трговци носе ћурче, антерију (копоран) и чакшире од чоје, ћурче је обично кожом постављено и обично везено. Ношња српске сељанке бесконачно је различна; али варошанке почињу усвајати француску ношњу; ћурче златом везено, појас са спуштеним дугачким крајевима спреда, и повез главе у округ, то је све што је остало од народног ношења.

У турским провинцијама Срби хришћани не смеју носити оружја, нити хаљина одвеч отворене боје. Но жене по варошима, иза закључаних врата, носе дуге хаљине окићене самуром и златом, а око врата низове од бисера и дуката. Бошњаци мухамеданци задржали су источну ношњу, коју је млада Турска оставила подражавајући мајмунски Европи. Но многи од старих бегова тако су осиромашили да морају претапати оне драгоцености и богато оружје, што су могли сачувати од грабљивости Омер-пашине; осим тога увођење новога оружја одузима и последњу вредност сребрним пиштољима и дугим пушкама седефом окићенима.

Најстарији и најкарактеристичнији остатак од јужног словенског одела налази се код Црногораца, то је: златом извезена горња хаљина од особите форме, која је била, кажу, још у време Стефана.[2] Капа црногорска има своју особиту историју. Она је горе на врху црвена са једним крајем златом извезеним. Широко црвено поље представља несрећно Косово; златни је угао Црна Гора. У наоколо око капе уви-

[1] Др. Сандват. „У место жалостивог израза који помрачује физиономију румунског сељака и оне антипатије коју сваки налази у њему, Србин напротив има отворен изглед и оно природно достојанство које зачуђава све путнике.“ Убичинија: „Поуздање, вели негде г. В. Лежан, које последњи сељак српски има у себе и у своје племе открива се у његовом држању, у његовом одрешеном а веселом ходу, у његовом говору, који је у исто време и поетичан и хармоничан и мужеван. Г. Дентон у једној фрази казао је похвалу Србима, рекавши: „Сваки је Србин џентлмен.“ Revue de deux mondes 15 Маја 1864.

[2] Име Стефана — које значи венчан — носили су сви, или готово сви краљеви и цареви српски један за другим.

Digitized by Google

јена је црна марама или пантљика, која је знак жалости за оним српским племенима која су још под јармом турским.

Што се расположења тиче, Срби и Хрвати имају као и Бугари оно исто осећање за народност и оно исто постојанство у тежњи. Но разликују се од Бугара у томе што су они добри војници, јер били Хришћани или Мухамедовци, аустријски граничари или јаничари, бошњачки бегови или Црногорци, они су сачували име и поштовање своје неодољиве храбрости. Хришћанска племена још се више одликују својом снисходљивошћу према онима који су слаби и без обране. — Жена је код њих веома поштована и странац под њеним закриљем са свим је безбедан. Дар речитости и природног песништва јако је међу Србима распрострањен. Њихова борба за народним опстанком пева се на памет у баладама и песмама и дан данји од толико стотина година. Ми смо често виђале у путничким гостионицама обешену о врата неку сорту гитара (словенске гусле) па кад ту не би било слепца који обично уз њу пева, онда се даје најстаријему који је ту, или ономе који се највише одликовао јуначким делима, те гуди и пева.

Но поред ових својстава која одликују Србина од Бугарина, има других која их међу испод Бугарина. Они су доста лењи, нестрпљиви, немарљиви, и према да брзи на учењу, опет човек има муке с њима при учењу. Но што их највише од Бугара одликује то је: што се од њих ништа не може учинити притиском. Хрватски сељак био је, а далматински морлак и бошњачка раја и сада су, најлењивији, најтромији, најтврдоглавији међу смртнима. Оно трговаца што има у Босни нису од угњетених Хришћана у тој провинцији, него од побуњених округа у Херцеговини. У слободној Црној Гори не зна се за лоповлук, а у Србији сваки носи оружја, па опет јавни мир није повређен; али у Далмацији, ма шта полиција и солдати аустријски чинили, крађа се не може утаманити нити крвина искоренити.

Ми смо наговестиле да има у Срба још трагова старог општинског уређења. То би била ружна погрешка, кад би они, хитећи да се што пре цивилишу стегли своју снажну младу кнежевину у тесне окове бирократије. Истина је при том да стари навичаји сметају каткад ходу нове администрације. На пример и дан данји српски грађани не могу да пристану да се заведу нарочна лица што прикупљају данак, него га најстарији у општини порезују и купе, а не плаћа се више од једне фунте стерлинга на самосталну главу. Не давно објавио је кнез српски да приход државни овим начином прикупљен није довољан да покрије све издатке земаљске, па је предложио да се од јако данак плаћа уредно по имаовини. У последњој скупштини опет јавио је да се

Digitized by Google

овај начин показао непрактичан. Народу је био немио не с тога што није хтео плаћати, него што је волео то чинити онако како је већ научио.

(Продужиће се).

И песмица...

—

И песмица ова мала,
Уздасима начичкана,
И она је један спомен
Некадашњих мојих дана.

И она ме кашто сећа
Некадашње моје среће.
Сећа мога премалећа
Које нигда доћи не ће.

Што је било нема више
И срце ми ево свело,
Па ти опет песму пише,
Да те љуби, чедо бело!

Да те љуби, да те воли
Као славуј мајске дане;
Да ти љуби обрашчиће,
Руменилом попрскане.

Ал' ти сада ћутиш само,
Па се с тога на те љутим;
Не кажеш ми као негда:
Тебе, брате, драги, љубим...

Не питаш ме што сам тужан
И за што ме туга мори...
И не треба — твоје срце
Нек ти за ме одговори.

А песмица нек те сети
Нашег слатког љубовања —
Та она је мио спомен
Прохујалих наших дана!

А. Г.

КАРИЋ.

Новела Мавра Јокаја.

III.

Сутра дан староме Мезембрију беше прва брига дозвати к себи ћерку; стаде јој зборити о Манлију и хвалити га по заслугама његовим.

Девојци подиђе плам уз лице, и она исказа своме оцу да одавно љуби млађанога јунака.

Мезембрије беше ван себе од радости, грљаше своју ћер, и поведе је, кад му од радости сузе потекоше, ка Манлију, који баш у тај мах долажаше.

— Ти једина да си ми благословена! дршћући мупао је старац.

— Немој рећи, оче, говораше му Софронија, ти једина да си ми благословена, јер ти имаш још једну шћер.

— Она је проклета! Похитајте, те се венчајте, па онда идите далеко, далеко одавде, куда не допиру ови наши облаци. Ова је земља

Digitized by Google

већ тако препуна греха, да се непрестано тресе пода тим теретом, као да би га се хтела опростити. Идите одавде, да не пропаднете заједно с онима који су назначени. Да ми је још да доживим оне минуте, када ћу дознати да сте срећни тамо преко мора, па онда или дошла смрт или Карин — све ми је једно!

Манлије оде тога истога часа у Рим да уреди своју кућу, и кад све беше спремљено за свадбу, појаха он опет коња и доцкан под ноћ јахаше к летовику Мезембријеву.

Беше после по ноћи; тамни се облаци беху навукли на небо; он стиже на један мост и виде где му се прикучује једним побочним путем гомилица људи.

Чињаше му се да су то какви беспосличари које војници терају. У време рата с варварима страхота се умножи лопова и пустахија, и с њима су преторијани[1] вазда имали посла; Манлије мишљаше да је такве сусрео, па мирно назва бога војницима, што поред њега пролажаху.

Једно му само паде у очи, а то је, што на крај руље јахаше једно високо чељаде, замотано у дугачак бео огртач.

Видећи да Манлије застаде, застаде и оно.

Али почем се не могаху у помрчини познати, окренуше коње и пођоше даље.

Манлије опет застаде, осврну се и премишљаше да ли да се врати и да их приупита? Ни сам не знађаше шта да чини.

Али одмах му притискоше душу нове мисли, и кад већ изађе сунце и стаде се у Тибру купати, свану и у његовој души те весело јахаше красном пољаном.

Већ му беше на погледу Мезембријева вила, а сукоби на путу красну, бисером подрешену лектику,[2] затворену свиленим завесима, у којој тада путоваху само најодличније госпође, и која са своје четири мотке беше привезана на две мазге, златом искићене. И напред и остраг и покрај мазага иђаху робови.

Још се већма упрепасти Манлије кад виде међ свиленим завесима гадно богињаво лице мушко, у којем он одмах познаде Евија, онога безобразнога паразита, који бејаше готов за пола сестерције[3] и последњега гладијатора песмом славити, и који је псету, што га је Карин волео, начинио родослов, доведавши му порекло од вучице Ромулове и Ремове.

---

[1] Стража римских царева. П.

[2] Носила П.

[3] За наших 5 дуката

Digitized by Google

Манлије се не могаше уздржати од смеха, видевши га у тако чудноватом положају.

— А одкад си се ти, Евије, тако подао цару, те се као каква одлична наложница у лектици носиш?

— Буди милостив, Манлије, и немој ме исмевати; ја сам најнесретнији појета на свету од како је Пегаз забо копитама у земљиште Хипокренино. Помисли само, указала ми се прилика да увећам своју бесмртност. Јуче после по дне дочујем да ће се данас по налогу Каринову да затече једна гомила од оне секте, што обожава човека, на њихову збориште на обали Тибра, па одмах најмим једног коња онако за ме позгодна; не могах да пропустим тако величанствен догађај а да га силом моје лире не овековечим будућем добу. Тамо бејаше смрт, крштавање и друге којекакве песнику непотребне ствари, па гле шта ми се догодило! Богови ме воде путем заједно с једним за чудо љубазним, женским какодемоном,[1] што путује у овом небу, што се носи. Најпре ми измами тајну, па ме онда свуче с коња, позвавши ме, мене Иксиона што облаке хвата, јунонском перфидијом[2] да седнем покрај ње у вехикулум (носиљку). Док се ја с једне стране попех, она скочи с друге, узјаха мога коња — сећаше на њему као амазонска краљица — стаде ми се безобразно смејати, световаше ме да јахнем пегаза ако сам појета, одјаха путем, куда сам јој показао, а мене остави у овој справи, што је досадније од пешчаног сахата. И тако докле она хиташе спектаклу, ја завршах и то тако срамно да сам се хтео не хтео — морао у Рим вратити.

Манлије без душе слушаше ово брбљање.

— А ко је та жена? запитаће он потмулим гласом.

— А зар не познајеш, Манлије, њезине лектике? Хо, то си ти јамачно новајлија у Риму и мора бити да си из далека дошао где се о оваким стварима ни најмање не збори, gelidis Scythiae ab oris.[3] Та то је вехикулум Глицеријин, која се не може ни појмити а камо ли описати; и госпођа, што ме превари, не бејаше нико други, него сама она богиња равна Цирци, што је свак обожава, Карин и ја с њиме, што сваког кињи, што своје обожаваоце гради воловима и биволима, Карина и мене с њиме.

Манлије не слушаше последњих речи појетиних. Кад овај изусти име Глицеријино, ожеже коња као да му фурије душу муче, па појури на врат на нос двору Мезембријеву.

---

[1] Зао дух П.

[2] Непоштење П.

[3] Са ледених обала скитских. П.

Digitized by Google

Старац смешећи се изађе му на сусрет чак до вратница и не смотривши на лицу витезову беснило, страх и двоумљење.

—Је л' ти ћерка код куће? запита Манлије сав дршћући, а кад старац не одговори одмах, опет га немирно запита: Где ти је ћерка, Мезембрије?

Старац повуче на страну младића, што нестрпљиво одговор чекаше, па му шану:

— Ја ћу ти казати, али се тако владај као да о томе неси ни слутио. Она обично иде на скупштине хришћанске, па је и сада тамо отишла, а ето још је нема.

Манлије диже дршћући обе песнице к небу, па као бесомучан повика:

— О, нека је проклето небо, под којим се то догодило!

Мезембрије зачуђен трже се и запита:

— Шта ти је, Манлије?

А Манлије га ухвати за руку и рече му:

— Старче, ћерка ти је заробљена!

Мезембрије побледе као крпа и паде у своју наслоњачу промуцавши:

— Глицерија!

— Имаш право, старче, то је она урадила. Ја безумник сретох их! Ове је очи видеше и не познаше је, а ово јадно срце не осећаше да је она на неколико корака покрај мене прошла. О, богови, заборавите ме! Кад може бити да сестра сестру испред вереника на губилиште одведе, е онда шта сте ви: Јупитре, Ормузде, Зевсе, Саваоте и сви ви други изабрани краљеви судбине? Демони су господари земљи, а судба је само зла слутња! Па и ја не ћу да будем бољи! Старче, сакупи све клетве што их знаш, па почни од сванућа све до мрака, — а ја ћу дотле радити.

Старац муцаше као да га је капља ударила:

— Ћери моја... ох... ћери моја!...

Манлије стискиваше песнице, а на очи му беше крв наишла:

— Твоја шћерка?... Једну ћу ја осветити, а другу убити!... Нека је проклета и она и ја!

И скочи на коња, и оде у Рим. (Продуж.)

Из очију твојих...

Из очију твојих сјајних
Просула си силне стреле,
А те стреле, моја дево,
Данак су ми потамнеле.

Па ми нећеш срце клети,
У невољи, у немоћи,
Што сад само тебе жели,
Да га видиш по тој ноћи!

И. К.

Digitized by Google

КЊИЖЕВНОСТ.

Отворајући у своме листу нову рубрику — књижевни преглед радње главних народа европских, пољски лавовски лист „Dziennik literacki“ донео је општи преглед правца књижевнога тих народа, за који ми мислимо да ће добро бити ако се и по нашим круговима прочита. Код нас су мисли о многим овим стварима још у почетку, понајвише растурене и неприбране: нека се дакле што и томе у прилог донесе.

Бити познат са књижевним развитком оних народа који имају удела на ток европскога напретка и особито одређују пут правцу европске цивилизације, не треба да буде само особина књижевничка; треба да се с тиме позна, макар и у главним цртама, сваки од оних просвећених грађана, којему је на срцу напредак и добро отачанства, јер само онда можемо право пресуђивати о духовној снази својега народа, ако ту снагу испоредимо с духовном снагом других народа. Не зове се марити за своју народност и љубити отачанство само то што бисмо се оградили од суседства непрелазним зидом, и згрчили се у тесним границама своје постојбине па ставили жиг контрабанде на сваку општу мисао, дивећи се до крајности само ономе што је наше. Исто је онако шкодљива слепа привезаност у љубави к својему, као и слепо мајмунисање туђему: и једноме је и другом последица: исцрпеност, укоченост, смрт.

Ваља добро разликовати у ком је односају шкодљиво понуштати туђинскоме, а у коме је од користи. Учити светске језике само за то, да бисмо могли изрећи на њима неколико плитких реченица; латити се путовања за то само да бисмо видели како су расположене шумице Буљонске; узимати са стране чоху, ликере, хартију, покрај своје вуне, ракије и крпа — јесте за дело некорисно употребљење туђинскога. Али је ли прилика исто ово рећи о познанству с општим резултатима научним, са снажним мислима других народа, помоћу којих су се они подигли до снаге и славе? Наш патријотизам у овоме тера често до варварства, много пута не чини те разлике, и, бежећи од корисне књиге и мисли, пије странско вино шампањско и навлачи рукавице париске. — —

Врло је рђаво задубити се тако у свој понос народни, да се покрај њега све остало забацује и презире — као што је, исто тако, рђава и крајност која је овој супротна. На тај начин се љубав к отачанству само показује. Покрај урођене привезаности к отачанској земљи, љубав к отачанству ваља да буде ватрена жеља материјалног напретка народног. Место презирања туђинства нека стане вредноћа, издржљивост и окретност, која ће туђинству, и особито непријатељима, отети машалу научну да њоме открива слабе стране њихове. Симбол нашега односаја према туђинству могао би бити Прометеј, који је украо с Олимпа искру огња да би њоме своје ближње усрећио.

Охолост у поносу народном, заљубљеност у се да смо ми једино велики — не само да не ће народ одвести путовима напретка, него га још може и у назад бацити. Ено народне охолости у Хинеза и Шпањаца: на Шпанија је најназадњи народ на западу, а у границама зидова небеског царства све се укочило од мртвила. И народ је што и човек, што се више удубљује у науку, све му се

Digitized by Google

чини да је мањи према огромном пространству научном и ма да се поноси својим трудом и својим резултатима, не задовољава се, тражи стаза за даље напредовање. А је ли могућно по правди преценити историју свога народа без познавања историје свега осталог света — је ли могућно наћи прави положај своје књижевности без познавања књижевности свију осталих народа?

Нама треба да сами себе познамо, треба да умемо право оценити прави свој положај у концерту европских књижевности, треба да стечемо онога стварног начина у погледу на ствари, који нити претерује нити не дотерује него свуда мане и заслуге по правди претреса. А до овога свега можемо доћи само оном методом посматрања, којој захваљују своје постање толике науке, која је поставила рационалне системе у описноме одељку јестаствених наука, која је дала полет развитку филологије, анатомије, физиологије, статистике и осталих струка научних. Та је метода поређењеи по спољашњости и међу собом, том методом се погледи образују на основу научних аналогија таким начином нађених.

Сад да бацимо поглед на киту европске књижевности.

Читаоци су се, на сваки начин, морали запитати: шта је то књижевност. Било је различитих дефиниција, али су се све, више мање, слагале у томе да је књижевност кристални транспаренат, на који се слаже и цвеће осећања и пређа мисли народне и у коме се огледа лице народно. Књижевност је верна слика народнога живота: ако ти треба одгонетати загонетку историје народне, ако хоћеш да испиташ снагу народну, ако си рад појмити правце његова политичког живота и на хороскоп гледати будућност — уђи у светињу књижевности: што ти задршће у одјецима сводова њених, оно ти је одговор на свако питање.

Али има људи једне багре, који тој дефиницији књижевности радо додају и то да је књижевност ствар од луксуса. Да је тако у ствари, да је књижевност никла потребе ради, онда би се морала у целом свету на један калуп униформисати, нити би показала оних особина народних с којима се у њој сусретамо. Али књижевност није ствар од луксуса, него је плод унутрашњег делања народног, или боље најснажнијих духова народних, којих идеје тим начином облећу по целој маси народној, и изазивљу одморне мислиоце, који ће знање још даље унапредити. Без те циркулације духа, без тога тајанственог саобраћаја не би био могућан народни напредак ни у политичном ни у социјалном ни у економном правцу. Тима видљивим знацима духа народи, очевидно, беседе међу собом, и мењајући се мислима, имају уплива један на други и раде на општем напретку цивилизације.

Да размотримо ближе ту циркулацију мисли.

У покрету умном, онако као и у политичким судбинама Европе, чине највише: на западу Француска и Енглеска, у средњој Европи Немци, а на истоку словенски народи. Књижевности народа који су по политици другога реда, јесу звезде другога реда у овој сунчаној системи.

Има међу нама писаца, који макар да нису рђаво познати са књижевностима западним, ипак их држе за трошне и преживеле, говоре о њима не ценећи их много. Тима књижевницима или су засењене очи простодушним поносом који хоће да је у својој књижевности све што је најбоље, или су лептири који се боје светлости па су за то ради да и друге увере како оно није светлост него огањ паклени. Нама, који се старамо да вредност књижевности справедљивије оценимо, та ствар долази са свим друкчије; нама се чини да у књижевностима

Digitized by Google

западним има доиста одељака, који су се сами у себи стрли и преживели, али их такође има других крепких, које је запад створио, јер је број облика и праваца бесконачан, благајница мисли неисцрпна. Непристрастан читалац, који има пред собом дела Едгара Кинета, Виктора Ига, Мишлета, Жила Симона и многих других не би могао ни на који начин рећи да је књижевност француска отрулела; напротив, наћи ће тамо тако богатство и млађаност у мислима, с којим се ретко сусретамо у другој којој књижевности. (Свршиће се.)

РАДЊА СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА.

На четвртом састанку одбора од 10. Марта ов. год. прочита се писмо г. митрополита српског Михаила с којим шаље друштву од професора московске богословије г. Невострујева његово дело: „Записка о переводѣ евангелія на славянскій языкъ одъ св. Кирила и Методія“ и две молитве преписане из једног рукописног српског зборника заједно с расправом, које исти г. Невострујев шаље за „Гласник“ — на које се реши да се пошљу дотичном одсеку на преглед. — Председник друштва даје писмени извештај о актима српског конгреса темишварског од 1790. како има међу њима и таких који нису нигде штампани и за то да би требало известити о њима „Српску Матицу“ ако би их хтела употребити, који посао би препоручен секретару. — Владика ужички г. Јанићије шаље друштву један старински крст од бакра, са словенским натписом, руског посла, који се прими с хвалом. — Секретар јавља да је 19. књ. „Гласника“ готова и одобри му се предлог да да у посао 20. књигу „Гласника.“ — За хартије пок. Л. Мушицкога, које су разређене по садржају, реши се да се одберу и предаду одсецима на преглед. — Инж. капетан Влад. Николић послао је друштву свој састављак о досадашњим топографским пословима у Србији и карту топографску главнијих места у Србији — које се упућује на преглед и оцену одсеку за науке математичне и природословне. — Секретар јавља о књигама издатим у Херцеговину по архимандриту Серафиму Перовићу, и у Призрен и о поклонима који су друштву у разним књигама стигли од г. А. Станковића, од горњо-лужичког друштва за науке, од друштва „Verein für Erdkunde“ у Дрезди, од царске академије наука у Бечу, од г.г. Ченгерије и Лоњаја из Пеште и од г. Г. С. Раковског у Букрешу.

На састанку одсека за науке литерарне, језикословне и моралне од 10. Марта поднесоше чланови референти г.г. М. Бан и архимандрит Сава мишљење о беседи г. Ђ. Малетића „О љубави к отачбини“ с тим да, по ствари добра, не може ући у „Гласник“ јер не одговара програму, које се усвоји. — На место дотадашњег перовође г. С. Сретеновића изабере се Ст. Новаковић. —

На састанку одсека за науке историјске и државне од 6. Апр. ов. год. изјавише чланови референти г.г. Ј. Шафарик и М. Ђ. Милићевић о предатом им на преглед „Летопису раваничком“ од Милорада Поповића Шапчанина, да заслужује да се штампа у „Гласнику“ и да се хонорује са 6 дук. ц. — Г. Ј. Гавриловић јавља о актима српског темишварског конгреса од 1790. — Ред. чланови г.г. Ј. Гавриловић, Ј. Шафарик и М. Ђ. Милићевић, који су прегледали записе пок. Лук. Мушицког о споменицима српским по манастирима у Банату, Бачкој, Срему и Славонији јављају да у тим хартијама има доста података које би

Digitized by Google

требало предати јавности у „Гласнику“ али би се све морало најпре уредити, који се посао преда г. М. Ђ. Милићевићу. Г. Н. Крстић узе белешке о певачу Вишњићу и ученицима, који су око 1815. год. из Србије и Босне прешли у Карловце да уче — да их прегледа. — Предају се одсеку оне две молитве и расправа г. Невострујева. Реши се да г. П. Срећковић расправу преведе с рускога и да прегледа оне молитве у договору с одсеком језикословним. За г. Невострујева реши се да га одбор замоли, нека јавља друштву за ствари које би нашао у синодалној библиотеци а тицале би се српства — како би се могло набавити оно што би нам од потребе било. — На предлог председника одсека г. Н. Крстића закључено је да се друштво обрати с молбом г. Магазиновићу у Букреш да се он постара набавити и послати друштву списак оних диплома влашке архиве, које су писане словенски, а тако исто и извештај о стварима које би се находиле у тамошњем музеју а биле би за нас од важности.

На састанку одсека за науке природословне и математичне од 6. Априла ов. год. читан је „Мемоар о досадашњој топографијској радњи у Србији“ капетана г. Вл. Николића и после дискутовања сагласио се одсек: да се мемоар г. Вл. Николића прими у „Гласник“ с тим да он свом чланку дода неке ствари. За карту буде решено да је она у ономе што на њој има, много тачнија од досадашњих али да би је требало попунити — за које би решено јавити одбору нека тако понуди г. В. Николића.

На састанку одбора, од 13. Априла читало се писмо министра просвете којим јавља мишљење православног одбора о тестаменту Вука Ст. Караџића, да се тај тестаменат не може одржати — на које би решено одговорити суду окр. Подринског да српско учено друштво не ће ништа тражити по том тестаменту. — Председници одсека јављају одбору о радњи дотичних одсека. — Ред члан Стојан Новаковић предао је за „Гласник“ препис једне дипломе краља Милутина с примедбама, које се упућује одсеку историјском. — Ред члан г. Љубомир П. Ненадовић шаље препис неких историјских споменика из хартија његова оца пок. проте Матије Ненадовића за које се реши да се избере што је не штампано, па да се упути историјском одсеку. — На молбу друштва српске омладине у Пожуну које се зове „Слобода“ одговара му се да ће му се књиге друштвене послати кад јави које књиге нема и коме би се послале. — На предлог председников закључено је препштампати оне књиге „Гласника“ којих је нестало у свему онако као што су први пут штампане. — Секретар јавља да су дошли поклони у књигама од царске руске академије наука у Петербургу, од млетачкога друштва за науке, од архивара пражког Ј. Ербена, од Ст. Новаковића и од И. Срезњевскога.

☞ Листова од почетка овога течаја имамо свију. Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити или у уредништву или у познатим књижарама. Претплата се прима и од почетка друге четврти. Сви бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а имамо ексемплара без 1. броја, које дајемо за 48 гр. чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 22. У Београду 29. Маја 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ **Стојан Новаковић.**

Из драме „Елисавета кнегиња Црногорска“

од Ђорђа Јакшића.

ПРВИ ДЕО.

ПРВА ПОЈАВА.

У кнежевоме двору Елисавета гледајући кроз прозор.

ЕЛИСАВЕТА.

Не, то није моја Венеција,
Невеста сјајна мора зеленог;
А то што гледим, тамо далеко —
Те горостасне, црне авети —
Што као претећ' небу — поносно
По пустој земљи сенке пружају;
То нису они чили валови,
Што их је моја младост гледала
Са прозорија хладног граната,
Величанствених оних палата,
Одаклен мора власници с ди,
Свемоћи своје вољу челичну
Јављаху земљам' и владарима...
Не преваристе ме, не, знам вас ја!
А и да не знам — би л' прикрит' могли?
Суморно чело моје судбине:
Врхова својих чемер камени?
Угасит гранит тврдих граница
Државе бедне зета дуждевог?...
Али зар не знах?
Ил дужде није знао млетачки,
Суђење горко — Зету зетову?
Па што ме даде?... што пођох ја?
А Венеција?... ах!
Та хладног мора — хладна богиња!
Беше ли мајка, или маћеха?
Или госпођа сјајна, ласкава?
Што ме отури, што ме издаде,
Што ме удаде, што ме продаде?
Ах Венецијо!...

(Вујо перјаник улази.)

ВУЈО.

Добро ти јутро госпођо! ждрав' освануla?... А ну ждравља ти! како ти се допада ова наша земља?... простићеш, камен, — јер право рећ' у овоме чуду од стијења слабо се земље находи. —

ЕЛИСАВЕТА.

Дост'!... шта ћеш?
У кратко казуј шта те послаше?
Јер ја ти старче радо неслушам
Говора празног дуги безначај!...

ВУЈО.

А бог ш тобом свијетла госпођо! ко ме море чут' просто му, нека ми чује разговор! а не може ли?... нек уха чуло прстом заптије!...

ЕЛИСАВЕТА.

К'о разбојници!
Неваспитани — мучна изгледа!
Шта је, што стојиш? хе!

Digitized by Google

ВУЈО.

Воља л' ти је баш бих и сјести мога'
— ну већу не ће бит' лијепо?

ЕЛИСАВЕТА.

И није — одлази!

ВУЈО.

А ну божа ми вјера! и не каза ми госпођо хоћу ли пуштит' оно Латинче — што ли је?... те на те важдан ишчекује?

ЕЛИСАВЕТА.

Ишчекује ме?
Ал' нека, иди, мож' и чекати ...
Гондола на ме знам да не чека,
Нит море прска с' сјајном радошћу
С' весала бритких бисер сићани,
Да ме на грудма свију милина,
Кроз тиху румен зрака сунчевих,
С песмама чилих гондолијера,
Овако сетну тихо проводи.
Чека ме?
Али ко — не каза?
Премда ме радост не ће чекати —
Сахрањена је — нема је, не!
С бисером ситним и с коралима
На дну је мора нашла гробницу —
Ко чека, знаш ли?

ВУЈО.

И реч' ти шћадијах — ал' ти ме збуни свијетла госпођо, и ријеч ми прекиде — неки човјек дијете ли? и имена ми кажева, ма некако смијешно те га не утубих — доније ти књигу из Мљетаках...

ЕЛИСАВЕТА.

Књигу из Млетака?... из Венеције?
Мирисав листак сјајног истока,
С бисерјем ситним дивно окићен,
Сузицом можда туге мајчипе;
Извезен оним црним словима,
Сведоком мртвим живе жалости —
Што је за ћерком мајка осећа.
Иди голубе!
И јастребу бих тако тепала —
Извед' ми душе мила гласника!
Што стојиш?... Иди!

ВУЈО.

Могу ист' — и нако ти бозна бешједе нежнавам!... Ка и да не збориш Срску — не ше ми годит' памети.
(Вујо одлази.)

ЕЛИСАВЕТА.

Кад би памети имао —
Три дана нема како угледах
Врхова мрачних камен студени;
И књига дође?... из Млетака је?
Шта пише? ко ли? шта је? чија је?
Те окриљена крилом љубави,
Остави сјајне земље за собом,
У кулсурама да забаченим,
Потражи дворе — ћери дуждеве?..,
(Леонардо улази)
А Леонардо!...

ЛЕОНАРДО.

Светлости!
И мило ми је —
Што те на овом кршном престолу
Као госпођу гора слободних,
Са страхопоштовањем, и с оданошћу
С којом ми твоје сјајне одлике
Преиспунише душу прерано —
Што те у име дужда, оца ти,
Као Венеције први посланик —
Поздравит' могу, светла госпођо!

ЕЛИСАВЕТА.

И није — и мило ми је!
То значи: и жао ми је!
Што те онако црна судбина
Из Венеције злобно отиште.

ЛЕОНАРДО.

Можда и тако мислим —
Али се данас чисто радујем
Што бољу срећу ниси имала —
Несрећа твоја, светла госпођо!
Венецијанцима срећу доноси....

Digitized by Google

ЕЛИСАВЕТА.

Моја несрећа?...
Ма озбиљан си ми, момче, сувише
И загонетан — а Венецијанцу
Баш не приличи хладна озбиља. —
Развуци усне,
Де осмехни се!
И заборавила сам — не ћеш веровat'
На кротком лицу како изгледа
Углађености учтив осмејак
(Леонардо се клања)
Је л' добар глас?... шта носиш, реци!
Жалост ме не ће ожалостити,
А с радошћу ме не мош' убити;
Ман' да овако почнеш: „Госпођо!
„С колевком твојом са Венецијом
„Окејана се бурни валови
„У своме гњеву бесно играју;
Та вест би стегла срце жалосно,
Заледила би горке речице,
Што се на тужну душе свечаност,
У таман олтар срца сливају. —
Та вест би велим тужно радосна,
Разорила ми црну храмину,
У којој један живот несрећан,
Парастос држи мртвој прошлости;
А прошлост ми је сва: Венеција!
И докле она стоји на мору,
Море ће бола душу кидати...

ЛЕОНАРДО.

До тебе стоји, светла госпођо!
Ако нам твоје нема помоћи,
Детињства твога љуљку злаћену,
С' лубардама ће душман видела,
Син Арабије — бесно ринути
У мутан песак мора сињега...

ЕЛИСАВЕТА.

Шта рече? збиљу?
Ил' шалу збијаш с мојим теретом?...

ЛЕОНАРДО.

Опрости госпо!
Гласник сам само дужда, оца твог,
А отац ти се богме не шали!
И може ли се шалит' галијот,
Кад оркан помно звезде задрма,
Шибајућ гњева бичем огњеним,
Даскама мртвим трошне галије
Јаок извија боља паклена?...
Посвећен камен храма Марковог
К'о салик воштан, жаром угрејан,
Од уздаха је наших одмек'о....

ЕЛИСАВЕТА.

Па сад ме ваљда отац приклиње,
Да са уздахом туге ледене
Марковог храма камен заледим?...
К'о да ја певам?... да не уздишем?
Издишем ах!... Кажи оцу мом,
И за најмањим оним каменом,
Што сам га некад — већ некад — да!
У палачи му холо газила!...

ЛЕОНАРДО.

Ево ти писма —
Читај светлости!
Сва Венеција зна му садржај —
Јер сва Венеција очи упире
У овом по нас кобном времену
У тврди престо Ђурђа — мужа твог.

ЕЛИСАВЕТА.

(чита)
„И кунем ти се мојим пророком!
„Да ћу са крвљу твога народа,
„Пучине морске пену бојити....“
Г'де безбожника! крвника! Турчина!
Куда га води смелост свирепа?
„Са крвљу бојит'?...“ баш тако пише
Азијски скот! нечовек! грдило!...
Али —
Опрости, боже, женску прехитрост!
Са обала је можда приморских
Пун срца, душе некад гледао,
Последњу румен чеда стидљивог,
Како са крадом косу злаћану,
У безграничију купа провидном. —
Па вечно жељан тога призора
С крвавом бојом жели спитосат'
Зрцало сјајно неба звезданог
Ал' даље:
„То је порука
„С којом Бајазит скоро свемоћан
„Венецију ти тресе свирепо...“
Ох Венецијо!
Што нисам муж?

*

Digitized by Google

Да с бојним мачем спасем зидине,
У којима ти стара тврдица,
Независности скупу светињу,
Са слабомоћним чува прсима...
„Трошне су, ћери, наше галије,
„Мачеви слаби да их потисну,
„Ти ћери мож'...“
Ја, а откуд ја?
„Лепота ти је чудна, свемоћна!...
„Ђурђе те љуби... за љубав ће ти
„Лавова горских дати иљаду,
„Да као бедем с' љутим челиком
„Пред Венецијанске стану зидине
„Силу одбију — силног побију...
Разумела сам све — Леонардо, све!
И овако ћеш ми дужда поздравит':
„Ћи твоја дужде, ћи крви твоје
„Венецијански ваздух сисајућ'
„Упозната је с срцем човечим. —
„— И Венеција ће бити спасена!
„Од костију ћу овог народа,
„Безбеди вашој бедем створити....“

ЛЕОНАРДО.

Још нешто, светлости —
Да би наклоност овог народа
За наше цели могла добити,
Република ти даје начина.

ЕЛИСАВЕТА.

Ако је као намера?
Начин ће бити подло начињен!...

ЛЕОНАРДО.

Простота ј' лакома —
То познавајућ' република је
За нужно нашла златом тражити
Толико нужно пријатељство јој. —

ЕЛИСАВЕТА.

Златом?

ЛЕОНАРДО.

Јесте светлости!
Отворено ти је
Све благо наше ризнице...

ЕЛИСАВЕТА.

Добро,
Употребићу!
А савест?... хм!... а ко сме питати
Где се спасења тиче вашега?
Ту правда, савест — нек се уклони!
А друго — ја сам ћи Венеције!
А Венецијанци су ствари такове,
Као: поштење, савест, правичност —
Простоте тупе празна изрека.

ЛЕОНАРДО.

А да би могла јавно признати,
Колико храброст овог народа,
У наклоности цени големој —
Република му шаље штампару —
Што је у дужда Ђорђе заиск'о. —

ЕЛИСАВЕТА.

Хвала!

ЛЕОНАРДО.

И оружја —

ЕЛИСАВЕТА.

Хвала!
И поздрави се тој републици,
Да ми је мило бреме носити
Што ми на слабо раме товари
Голема љубав коју осећам
За Венецију толи премилу.

ЛЕОНАРДО.

Хвала светлости!
Ја одох с твојим поздравом
Охрабрит' срца жена Млетачких.
(Леонардо одлази)

ЕЛИСАВЕТА.

(гледајући за њим)
Жене сте сви!
Само што вас свемогућ' нагрди,
Рутавилом мрких наусница,
Што кр пошћу називате мушком....
Овде је моћ!... ил' није?
У гипкости лакога покрета,
У облини надземаљске сласти
Јоште руком нетакнутих дојки. —

Digitized by Google

Моћ у лицу, у осмејку лежи,
У речима милозвучним живи,
А свемоћност у бистрој је капи,
Што по лицу притворности веште,
У одсудном затрепти тренуту. —

Та само једна кап
Витезова ће купит' иљаду
Да својом крвљу плати порезу
Што од Венеције иште тиранин....
(Продужиће се.)

Јужне словенске земље у Аустрији и евр. Турској.

од госпођица G. M. Mackenzie et A. P. Irby.

(превод с енглеског од Ф. Х.)

II.

Кад смо први пут путовале кроз јужне словенске земље, ударише смо најпре на источно приморје јадранско, па онда пошле на више у ту чудновату престоницу, на Цетиње Црногорско. Не далеко одатле турско пристаниште Бар назначено нам је као крај на југу где живи словенско племе. Сама Црна Гора нема никаквог пристаништа, а једва коју плодовиту раван, — користи, које јој непаметно украђују Турска и Аустрија, јер кад би Црногорац имао од чега на миру живети, он би брзо изгубио своју ратоборну нарав. Мноштво прекрасних пристаништа на словенској страни мора Јадранскога контрастује врло с празнином која је у том смотрењу на другој страни Италије и тим већма пада на жао човеку што је унутрашњост тих земаља лишена својих природних обала и пристаништа. Народ често с огорчењем примећава како је Далмација без Босне и Херцеговине као лице без главе [1] За Црногорце право је пристаниште залив Которски, поред којега живи њихово племе, и којему се у водама огледају Црногорска брда. У 1814 ова су места уступили Енглези Црногорцима у замену за потпору коју од њих захтеваше да би истиснули Французе. Но Русија навали на њих те јој га даду, а она га после преда Аустрији. Сад траже Црногорци да им се уступи бар мало пристаниште у Спичу, које по имену припада Тур-

[1] Види књигу Highlands and Inlands of the Adriatic, by. A. A. Paton, садањег конзула у Дубровнику. У оно време кад смо ми путовале, овај господин био је једини енглески конзул у овим странама који је познавао све југо-словенске језике. Пруски конзул у Дубровнику говорио је српски, на које с тога које за то што је наклоњен био изгледима словенским, (то што је ретко видети код Немаца), он је био врло омиљен у овој страни света. Ми смо му захвалне за његову доброту и за корисна обавешћења која нам је дао. Но на кратко време после нашег одласка смрт његове потпуно изображене жене (једна Дубровчанка од високе фамилије) тако га је ожалостила да се повукао из јавног живота, — који губитак сваки путник осећа у Дубровнику.

Digitized by Google

ској, но којим се не служи ни Турска ни други ко. Но да би их задовољили, Турци су им допустили да на Бару уносе слободно све ствари осим оних које би се могле употребити за прављење оружја или барута; али овај изузетак служи Турцима само за изговор да могу завирити у сваки товар, и ми смо виделе зелене турске чадоре разапете до саме воде. Пристаниште барско раздвајају од Цетиња високи редови планина, и Црногорци не могу другојачије до њега доћи но прешавши преко територијума турског.

Наш други пут био је из Цариграда преко средње Бугарске до Београда.

На трећем путу пошле смо из Београда, обишле кнежевину српску, и две турске провинције где такође Срби станују, т. ј. Босну и Херцеговину, па прешле после границу која дели Турску од Аустрије, и дошле у приморје Јадранско у Дубровник.

На четвртом нашем путу пошле смо из Трста: — то је тачка где се југословенски народ сусрета с талијанским. Прошле смо кроз словенску земљу и њену престолницу Љубљану па дошле у краљевину Хрватску, а одатле кроз Славонију опет у Београд, где се Сава с Дунавом састављa.

Ми смо кратак један пут учиниле и по Срему, или управо по Фрушкој Гори, брдовитом полуострву између Дунава и Саве, знаменитом нарочно због својих манастира, које су већином подигли хришћански бегунци из Турске. Између осталих моштију они су пренели ту и тело свога последњег цара, који у својој младости беше гроф сремски а не хте се никад друкчије звати но кнез Лазар. За последњих две ста година Фрушка Гора била је најјачи заклон и обрана српском патриотизму, а престолница њихова Карловци, станиште патријархово, ретко је кад била у рукама другога ког осим каквог удворице владиног. Срби насељени у Банату мађарском остали су такође верни своме народном карактеру; они траже да живе под својим војводом и да се служе својим језиком у свима државним пословима. Но како ову жељу за самоуправом не гледе добрим оком ни Аустрија ни Угарска, то многи млади Срби иду радо да служе под својом народном владом у кнежевини српској, и често се чује где говоре, кад би крајеви одакле су праоци њихови избегли, потпали опет под Хришћанску управу, да би тада гомилама оставили северну страну Дунава и вратили се у своју отаџбину.

Ми ћемо споменути да смо по свима словенским крајевима у Аустрији, и у опште у кнежевини српској путовале или на каруцама, или на лаким колима са четири точка; по равницама бугарским служиле смо се затвореним колима без седишта и без пружина (федера), а сву да

Digitized by Google

по другим местима јахале смо на коњу. У окрузима који су под турском управом, путови су тако рђави да се не могу поредити ни с најгорима што се у Европи видети може; којекако био је пут који води од Брода на Сави до у Сарајево, престолницу босанску, и после један окрајак пута између Софије и Ниша који је начињен за вожење топова, кад се оно разношаше глас да ће се Србија подићи. Шта више и онде где су некада били друмови и мостови, постали су они неупотребљиви, с тога што се никад нису оправљали. Чудновато је што ћемо рећи: кроз целу европску Турску саобраћај средством телеграфа предходио је саобраћају средством путова. Па ни ово још није у најбољем реду. Кад смо пролазиле кроз планине босанске и херцеговачке наши коњи спотицали су се сваки час о некакву жицу што се провлачила кроз шуму. После смо виделе да је то била телеграфска жица која се недржаше свуда на гредама, јер су биле обаљене.

Кроз целу Турску биле смо принуђене да путујемо са стражарима, којих број како кад био је од три или четири па до двадесет и више. Кад наступите у Србију ова смотреност није вам никако од потребе.

У кнежевини српској народ је још у првобитном стању; земљоделац, неимајући великих потреба, више је задовољан него редан. Али живот и имаовина у безбедности су; сви су чланови друштва једнаки пред законом; доходци су свештенству утврђени, а о судијама не сумња се да су подмитљив.[1] Кад се разбојништво појави, а то бива кад кад у планинским окрузима, нарочно на граници Турској, оно је брзо угушено, јер цео народ тога краја помаже влади гонити лопова. У једном округу у ком је недавно било оваког нереда, виделе смо једну секиру која је нарочито у шуми остављена где је неколико недеља лежала, и нико се није усудио дирнути у њу.

На турској страни преко границе нашле смо и судије и све чи-

[1] Да би се предупредила корупција у чиновништву Србија плаћа врло добро своје чиновнике, а по казивању оних који врло добро познају живот ниже класе јавних служитеља како у Аустрији тако и у Србији, узимајући у призрење односну скупоћу и начин живљења, мала кнежевина плаћа много боље своје чиновнике него велико царство. Мере које су Срби усвојили да угуше деморализацију како у чиновника тако и у свештеника, која је била завладала у њиховој земљи док је под Турцима била заслужује пажњу многих држава у источној Европи.

Увећани саобраћај са страним државама, увођење страних луксуса и вештачких потреба, прелаз из стања првобитних људи у живот грађана београдских, све то чини да се подиже вредност богатству у Србији. Индустрија ће се тим начином подићи, но честитост и простодушност постаће ређа и тежа. Завођење народне војске држе многи Срби да је врло корисно за њихову земљу, јер ће тиме оживети стари јуначки дух, а варошани и сељаци имаће једну исту побуду да у додир и скуп долазе.

Digitized by Google

новнике да су поткупљиви, а отимање хришћанског свештенства било је закриљавано још већим изнуђавањем од стране турских губернатора.

У оно време кад смо путовале, ни живот ни имаовина не бејаху безбедни, — не штеђаху се ни сами Франки (европљани), па ни на друмовима где је највећа проходња била. Слуга једног Енглеског конзула, увредивши Турске варошане, био је убијен из пушака које ови избацише у самом стану господара му. Месец дана после тога, кад смо виделе конзула, овај још није могао успети да се убилци казне. Један американски мисионар, с којим смо се познавале, био је убијен у сред дана, и то на поштанском друму између Цариграда и Београда. Две недеље доцније биле смо спречене да пођемо тим истим друмом јер не могосмо наћи поуздане пратиоце. Главно са чега домородни Хришћани трпеше неправду ово је: они не смеју носити оружја, јер само Турци могу бити наоружани; њима је забрањено држати или купити земљу која је ма кад била турска; свакојаким начином гледало се да Хришћани плаћају данка много више но што је износио део који су имали да плате; њихове жене могле су на силу одведене бити, и Турчин који је могао добити хришћанску девојку и навести је да прими турску веру, не само што се за то није казнио но у гдекојим окрузима награђиван је ослобођењем од војничке службе. Хришћани могу бити убијени од Турака а да се убилци тога ради не вуку на суд. У Охриду, Битољу, Прилипу и околинама[1]; у Пећи, у Старој Србији, и у Мостару у Херцеговини добиле смо нека обавештења у овом обзиру. Један американски мисионар каза нам да је не далеко од Ески Захару, у Бугарској, где је становао, годишње 70 од 100 Хришћана убијано од Турака, па да се никад никакво истраживање о томе није чинило. Све ово чуло би се и потврдило од људи који живе у тим крајевима. Догађаји ови о којима смо извештене збили су се између Јануара 1862 — 1864. године; енглески посланик у Цариграду био је сер Хенри Булвер, а велики везир био је Фуад-Паша. (Продужиће се.)

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

IV.

„Panem et Circenses“[2] то бејаше пословица у Римљана кад год гладоваху или немађаху посла.

[1] Недавно потврдила је то својим наводима г-ђица Уалкер у свом интересантном делу: „Through Macedonia co the Albanian Sakcs“

[2] Хлеба и цирка!

Digitized by Google

И заиста бејаше то честит народ ; он не знадијаше за прозу рада, цареви му даваху за бадава све што доношаху потчињене провинције хлеб, вино и уље; а што се тиче игара у цирку, цареви су се један с другим надметали ко ће најбоље угодити вољи народној.

Али их Карин све за појас задеде променом секуларских игара и њихне до безумља силне сјајности.

Једном бејаше сав цирак посут златним прахом, тако да су се облаци од праха, што га коњи дизаху, као сунце светлили, а у квирита беху посуте хаљине тим прахом, те одоше кући позлаћени.

Други пут бејаше у цирку, као каквом мађионичком силом, порасла шума. Читави растови, из брегова с кореном ископани, велике палме, донесене с обала африканских на лађама — све то бејаше засађено у сред те грдне просторије. Забезекнута светина, што отоич гледаше пустињу пуну златнога праха, чуђаше се сада видећи на истоме месту шуму, под које се сеном могаху видети најређе животиње на југу и истоку, почевши од красне жирафе па до незграпнога коња нилскога; прави рај, где на дрвима, оптерећенима златним плодовима, хиљадама тица певаху, по гранама се вијугаху сјајне змије, а под сеном ода тога грања дивљи паун и тихи ноје бискаху своје перје.

Народ се већ бејаше сит надивио, док тек ето ти ловаца, па побише сву ону красну дивљач ; за тим се шума исече, а сутра дан гледаше народ на том истом месту грдно море, у којем читаве флоте крвав бојак бијаху.

А једном, у сред лета, кад сваки скапаваше од врућине и тражаше хлада, народ, што бејаше позван у цирак, ужасно дивећи се гледаше пред собом зиму.

Цирак беше обложен снегом, што је донет на лађама и на колима са снежних брда Норика и Галијена, па по њему пролетаху и звецкаху у шареним круговима једне мимо друге стотинама саоница за које Римљани до то доба не знађаху. А на сред цирка између високих брда ледених лежало је силество морских паса, ослонивши се на предње зубе; на површини једне округле баре, на којој бејаше ледено огледало, попуњено као чаша исеченим стаклетом, — вешти тоцилари параху кругове. Римљани се стадоше замотавати у огртаче од великог мраза, па гледајући у тај призор и не осећаху како их пробијаше зној од врућине; а док се тоцилари бацаху грудама на светину, високи популус викао је цару, који се умејаше тако ваљано бринути како да задовољи свој народ, одушевљено „виват."

Али хајдемоте да потражимо Карина у његовој палати. Пошто оставимо за собом горостасно здање и грдне вртове што уза њ иду,

Digitized by Google

које запрема читав један део града, доћи ћемо к позлаћеним вратима на ходницима, што су као какве улице. По широким атријумима[1] кипте све саме слуге, робови, што се граде господарима, сенатори, што се понижавају као робови. Један црн, трачки див врсташе оне, што бејаху ради изаћи пред свемоћнога господара.

Благо ли си онима, што с њиме борављаху! Ту није човек на земљи, у красној овалној дворани никад се не зна које је доба године или какво је време. Ту нема ни дана ни ноћи, на дворани нема прозора, већ иза провидних завеса вечито горе лампе, а њихова светлост стоји у средини међ месечевом и сунчевом светлошћу. Свако доба године донесе ту ма што пријатно, лето топлоту, која се доводи подземним јамама, зима лед, пролеће цвеће, а јесен воће. Карин никада не знађаше кад је јутро, кад ли је вече, кад ли иде киша, а кад снег. У њега бејаше вечито уживање.

Тамо лежи он на узглављу на својој постељи, пред њим застрт сто, око њега улизнице, играчи, наложнице, евнуси, певачице, папагаји и „стихотворци".

Лице му је као у млада човека који се изнурио у свакојаким уживањима — бледо, а по њему велике црвене пеге; у цртама му се види исцрпеност, наусница текем што га је гарила, а на бради му се виђаше тек по гдекоја длачица.

Два евнуха наизменце приношаху јела к уснама Августовим, све одабрана јела, која се не могу тако ласно зготовити, од којих једна здела стаје стотинама хиљада и која драже кус само својом необичношћу. Карин ни једном не пође руком за њима, већ само пробирачки развуче уста и оком каже евнусима да носе скупа јела.

Међу тим с друге стране идејално лепе робињице приношаху му к уснама златне пехаре, али се он и њих не таче; на послетку једна фрињијанка узе пуна уста зачињена вина, па му са својих усана понуди пиће што опија. Ова нова идеја особито раздражи затупљена чуства царева, па привлачећи на груди девојку, опијаше се са њезиних усана.

—Ова је девојка моја жена, рече окренувши се ка једноме слузи своме.

— Па јуче си, господару, узео једну жену. Отац јој је проконсуо.

— Растављам се с њоме. Шта је отац ове девојке?

— Кухар у твоме двору.

— Постављам га за проконсула.

— То ће ти онда бити девета жена за ово четири месеца.

Карин рече фрињијанци да седне крај њега, па леже главом у

[1] Трем.

Digitized by Google

крило јој: око њега се играше и певаше, а Евије декламоваше, не давши да га помете та певанија и игранија. Својим јамбима безобразно улагујући се коваше у звезде својства Каринова, којих он немађаше, румене образе и јуначко срце његово. Описиваше секуларске игре и не остави на миру ни Јупитра ни Аполона, само да би уздигао Карина над њима.

— Ух, вређа ме, љути ме нешто, ама не знам шта је, јаукаше Карин.

На један пут прискочише два три роба, стадоше му намештати узглавље, уређивати косу, отпасивати га.

— Али још једнако ме тишти, вређа ме нешто. —

— Може бити несносни су ти јамби Евијеви? питаше Марције, берберин царев.

— Може бити. Ћути, Евије! —

„Стихотворац" се понизно поклони, проклињући берберина што га прекиде у декламовању.

— Шта је то мени? викаше Карин љутито. Погодите, да не мислим ја у место вас. Нешто ме дражи, нешто ме вређа, хоћу да се љутим. —

— Ја знам, повика берберин. Оно неколико длака твоје браде, што расте на твоме величанственоме лицу, Карине, и што ти узнемирује височанствени нос и подбрадак, заповеди да исечем или ишчупам. Твоје је лице и овако лепо као у жене, а ја колико би још лепше било кад би се почупали ти ружни знаци мушки! —

— Баш право велиш, Марције! рече Август, и заповеди да му се почупају длаке из браде, а после тога тако бејаше с берберином задовољан, да га одмах постави за префекта.

У тај мах зачу се вика на вратима. Многи познадоше глас старога Мезембрија, који наваљиваше да изађе пред Карина.

Галга, трачки див што стајаше на вратима, одбијаше га говорећи му да дође сутра, јер Карин сада спава.

— Ово је већ десети пут како доходим овде, викаше Мезембрије. Једном велиш, спава, други пут једе, трећи пут, купа се, четврти пут, нема каде, али ја морам говорити с њиме. —

Галга, после по жестока кошкања, истера старца из атријума.

Карин бејаше задовољан с Галгом.

— Е баш кад ми Галга тако ваљано чува врата, рече Карин, оно га постављам за канцелара римскога. —

— А ја не добих ништа, господару! — рече Евије.

Digitized by Google

— Теби, Евије сазидаћу храм, на којега ће олтару сви „стихотворци“ морати да жртвују своје првенце. —

— Хвала ти, Августе, на храму и на првенцима младих „стихотвораца“, али тускуланум?[1] —

— Ти знаш на који сам ти га начин обећао. —

— Ако Глицерију, ту богињу земаљску, силом своје речитости, медом својега језика, чаром своје појезије наговорим, да се пода твојему уживању. Па зар ти је несам довео? —

— То ти је, истина, пошло за руком, али мени није вредило ништа. Тај примамљиви фантом пошто ми је чежњу до лудила довео, пошто ми је тајне измамио, исмеја ме, отиште ме од себе и оде; и ја, ја опет хиљаду пута више желим да је имам. —

— А зар неси могао силом задржати демона, који ти се у мрежу ухватио? —

— Питај моје робове, шта је с њима урадила? Кад им заповедих да јој не дају ићи, она шчепа пехар, што бејаше пун вина, промрмља некаку мађионичку молитву, и на један пут посукља из пехара дим и пламен. Па се онда окрете к слугама, у лицу бејаше страшња и повика: Ко одмах ничице не падне доле, и ко се само макне, одмах ћу га претворити у свињче. Угурсузи попадаше ничице на земљу, а осиона мађионица преко њихових глава оде на врата. Али, Евије, што ме тераш да овако много говорим, што ми мориш мисли и што ми не даш мира језику? —

А Евије не жаљаше тако језика својега, већ стаде декламовати:

— Узвишени Карине, та жена није достојна тебе. Ја сам ти нашао пуно драже благо, једну девојку, према којој је Глицерија као шљунак према дијаманту, као звезда луталица према јаркоме сунцу, као просто вино према нектару, као карамфио према амброзији. —

— А ко ће то бити? —

— То је, као што рекох, девојка, а она је текем удовица. Ова још не познаје љубави, а она ју је већем научила мрзити, а и лепота јој већа чуда гради него Глицеријина. То је ухваћена хришћанска девојка, која је по заповести твојој с другама својима бачена лавовима; па помисли само, погледом је уптомила дивље зверове, који јој падоше к ногама умиљавајући јој се и руке јој лижући. Својим рођеним очима гледах тај призор. Чувар сполијарију[2] даде је дивљачким војницима илирским да раде с њом што хоће, и за дивно чудо после једног са-

---

[1] Пољско добро близу вароши Тускуле.

[2] Разбојничка пећина; тамница.

Digitized by Google

хата сви ти војници бејаху попадали на колена пред њом. Они ватрено слушаху чаробан говор њезин, руке јој орошаваху сузама, и кад трибуни дођоше да је одвуку и другима предаду, они скочише на то и сви би до једнога били изгинули а не би је дали. —

Карин се подиже са постеље, у очима му засја чудновата ватра. Отури од себе своју најновију љубу и махну Евију:

— Иди ми доведи ту девојку! —

Песник ни часа не почаси. С царским прстеном у руци оде к тамницама.

(Продужиће се.)

Подиг'о сам очи горе...

—

Подиг'о сам очи горе,
Куд сам сваки данак глед'о,
Одавна сам некад тамо
Моје топле жеље пред'о.

Облачићи ружичасти
И сад тамо амо плове,
Ал' то несу они броди,
Што однеше моје снове.

Облачићи они рујни
Ваљда су се растопили,
Па ми неси моје жеље
Ни саслуш'о, Боже мили!

И. Ђ.

КЊИЖЕВНОСТ.

Завршујемо чланак из Dziennik-a literack-ога, започети у прошлом броју.

Та млађаност што привлачи, та готово дрскост, којом се француски мислиоци тару с остарелим сметњама напредовања, и која с вулканским дрхтом баца нове погледе и склапа из њих сјајне системе — та преимућства француске књижевности задобише јој у неком правцу положај мајке нових цивилизаторских идеја, које се мало по мало усвајају у целој Европи, вршећи свој уплив на политични и друштвени живот народни. Та новина у идејама и јест цела тајна за што Француска има онако важан уплив на европске одношаје у политичној радњи. То је посао посејаних снажних мисли, које непрестано пробијају пут у остале европске књижевности, и ако често и на противности наилазе. За пример могу нам најудеспије послужити дела ексцентричних школа француских социјалиста, против којих подигоше крсташки рат економисте целога света, а која су ипак извојевала неким својим идејама право грађанства у друштвеном животу.

Ако је Француској намењено да електрише Европу новим идејама, Енглеској је пала у део дужност да те идеје ћенијално систематише. Енглески мислиоци не дају фантазији такога маха у својим делима као француски и то није интуиција (унутрашње посматрање) него спокојна трезвеност и железна логика,

Digitized by Google

којом се Енглези старају да у ред приберу све мисли и да одлучне, опште погледе примене на најважније животне потребе. А што се ти погледи већма вежу са стварношћу, што се већма у ствар саму удубљују, тим се боље и сталније сами исказују. На пољу филозофије, историје, јестаствен х наука, економије — и у идеалним и у реалним сферама науке — књижевност енглеска има људе који су само њезини. Не нађе се лако у осталим књижевностима Уеуел, Стјуарт Мил, Меколе, Бькл, Дарвин, а ако додамо овде и књижевност преко атланског океана у сједињеним државама, онда нам ваља к тима именима додати још силно име Керија, аутора праве социјологије, која је начинила читаву револуцију у економским системама у Европи.

У оваком стању ствари Немци примају на се ролу торбоноше на западу посталих и усистемисаних мисли. То долази мало зарад њихова географског положаја, мало с тога што поцепани политички налазе као народ средотежу свога бића не у политичком него у књижевном раду и за то се радије него други ко упознају с духовним покретом целе Европе, саопштаваіући га својим суседима који су даље од запада. Нема важнијега дела у западној књижевности, које не би изашло одмах и у немачком преводу, управо нема струке научне у којој се не би нашло у Немаца читава гомила популаризатора. И француска се књижевност истина обогатила у последње време приличним бројем важних популарних послова, ма ипак част првенства немачка је, у њих су ту особито сјајна имена Шлајден, Росмеслер, Карло Милер, Цимерман, Уле, Кота и многи други.

Ипак не ваља по томе помислити да немачка књижевност нема и својих мајдана. Као што је до скора неговала гнездо дедуктивне филозофије, тако данас, кад се системе те филозофије руше на гомилу, отима се Немачка испред других, прикупљајући материјале за таку индуктивну научну систему, која би, ослонивши се на осведочењу, могла мирно издржати силне буре. Очевидно корачају напред послови у наукама о длучним и јестаственима у којима се Немци не узносе до погледа онако општих и теоретичних као Енглези, али се они за то тим вољније и с нечувеном вредноћом и савесношћу баве око појединости. Љубав према специјалности, коју тако често приписују Енглезима, данас се може више применити Немцима, а имена као Бунсен, Либиг, Хелмхолц, Бер, Келикер, Кирхоф, Дове, Карстен и многа друга не налазе се у свакој књижевности.

Под врло важним упливом овога правца остала је за који час притешњена поезија а тако звана белетристика задовољава се занатлијским пословима књижевних шарлатана. Беранжера, Виктора Ига, Алфреда де Мисе не замењује нико; проглашени роман француски, чедо талената као што су Балзак, Евжен Си, госпођа Дидеван, Дима отац, који још и даље прежива од старе хране али с мањим талентом, особито у рукама људи као што су Пол Февал, Понсон ди Терај, Ксавије дп Монтепен прелази у праву littérature de chemin de fer, т. ј. у гомилу наркотичних створова у приповеци, у којих је ефекат угађан за путнике који седе укочено путујући железницом.

Не стоји ни мало боље историјска и обичајна приповетка енглеска. Дворе Булвера, Текереја, Дикенса, наследиште госпе Вуд. Бредон и остале, које много пишу и старају се да се изравнају у драстичности са суврсменим романом француским, ако га не могу претећи. Најпогрднији и најнеприроднији односаји љубавни, штилет и отров, и садржина узета из криминалних парница — то је до

Digitized by Google

века једна иста нота, по којој се певају ти романи. У неколико боље стоји у том погледу у Немачкој. Наћи ће се често приповедака и скица из којих веје или свежина природна и млађаност у осећању или из којих провирују забавни типови. Довољно је спомепути Ауербаха, Гуцкова, Штифтера, Миге, Хакендера, Кенига и Фрајтага.

Ето то је слика умногa покрета у западној и у средњој Европи. Покрај њега стоји на истоку група словенских народа, као млада, већином сурова, снага, која данас још не чини одвећ великога уплива на теразије судбине европске, али пред којом је будућност. Макар да врх тога умногa покрета, који се истом развио, виси лавина назадне руске владе, он т он све већма полеће према сунцу развијајући фантазијске боје као у дуге, све већма загрева сјајним зрацима младићске вере и надања. Овај је покрет тако различан од западнога европског, да га не можемо мерити истом оном мером: онамо је претежнији разум од уображења — овамо уображење од разума. По руским универсптетима управо се на јуриш корача у наукама одлучним и јестаственим; али ту учитељују ренегати. Немци који се за паре пријатеље с кнутом. Одлучне и јестаствене науке у опште нису црта умногa живота словенског; филологија и археологија као у Чешкој, поезија и историја као у Пољској — то су главне црте тога покрета. Али су туна струне о којима срећни запад ни сањао није, туна су одјеци ропства, уздаси притискане туге и граја небројених гомила у којима се пробудио дух али за које нико не зна којим ће стазама поћи. Словенске књижевности изгледају данас према књижевностима на западу као блед на гробљу израстао различак према ружи центифолији, марљиво одгајеној. То је уздрман океан којему се по површју не може судити шта му је унутра сакривено: дубоки и тужни одјеци продиру из дубљине његове, његове воде час ускипе час се сталоже, он се сваки час може излити из обала својих — и онда ће се његов ћилибар, његов бисер и његови корали свакоме показати. А одступио тај океан с хуком громовном или с лаким угодним сунчаним даном — свакојако ће његово дело бити што ће јурнути свежија, млађа крв у оне артерије, кроз које данас циркулише дух европски.

---

* Стигоше нам „Животи краљева и архиепископа српских. Написао архиепископ Данило и други. На свијет издао Ђ. Даничић. У Загребу 1866. у Светозара Галца у ком.“ на 8-ни XV. 386 стр. Књига је, осим насловног листа штампана у Београду у државној штампарији 1866. год. Тако добисмо у ред дела наше старе књижевности трудом пошт. г. Ђ. Даничића и ово, којим се не мало умножава досадашње благо. Остављајући опширнији говор о овоме делу до друге прилике напоменућемо да је ово дело наштампано по три рукописа. Два су у Карловцима у митрополитској библиотеци, писана прошлог века (један 1762 а други 1780) а трећи је у Лавову у библиотеци универсптетској, писан XVI века Да је посао извршен с особитом критичношћу и највећом пажњом и вештином не треба ни поминьати поред имена г. Ђ. Даничића. Цена је овој књизи 40 гр. чарш.

* Стиже нам „Свето писмо. Пет књига Мојсијевих. Превео Ђуро Даничић. 1866. Издање А. Рајхарда и друга му у Пешти.“ 436 стр. у малом сабијеном формату, као што се издају књиге енглескога библијског друштва. Цена је овој књизи, која је по пређашњем издању прве књиге довољно позната, само $3^1/_2$ гр. чарш. у платну.

Digitized by Google

* Изашао је оглас на уписивање на „Српско-далматински Магазин“ за год. 1866. од вреднога архим. Герасима Петрановића у Задру. Он ће донети ове године између осталога чланак Н. Боговића „Православна црква у Крајини“, народних песама и приповедака и описа обичаја народних, летопис православне цркве далматинске, итд. „Српско-далматински Магазин“ довољно је гласа стекао; не би требало да је овако редак по нашим крајевима као што је. У опште је између осталога нашој књижевности и то јако на руту што је управо онако поцепана на провинције као што смо по несрећи и у политичком положају: па би баш за то требало да се у књижевности све више јединимо и да се трудимо на све стране нека се у књижевности народној све мање познаје наша политичка поцепаност а све више излази на видик јединство наше. Крајње је време да се тако ради на пољу где све могу учинити тек појединци људи. Цена је „Српско-Далматинском Магазину“ 60 новч. а уписати се може овде код књижаре Добровојевићеве.

* „Przeglad powszechny, pismo naukowe, literackie i artystyczne“ који излази у Дрезди почео је доносити у трећој свесци опширније дело „Serbja, studium historiczne przez Z. Milkowskiego.“ А пољски књижевни лист „Dziennik literacki“ донео је у 17. и 18. броју од ове године у своме књижевном прегледу чланак O umyslowem życiu w Slowianczyznie zadunajskiej од T. T. J. То је преглед књижевне радње Срба и Бугара који су у турском царству. Обоје су послови који ће нас обрадовати нарочито тиме што се њима у велике крчи пут узајамном познанству међу Србима и Пољацима. „Przeglad powszechny“ стаје 16 фор. на годину, новци се шаљу по адреси: Mr. M. Dzikowski, Prager-strasse № 13. III. étage in Drezden, franco.

* „Аду Цтг-у“ пишу из Београда о последњем бављењу Ф. Каничеву ово: Бавећи се последњи пут у Србији Ф. Каниц је излазио у некадашњу римску главну варош горње Мезије Виминацијум, садашњи Костолац на утоку Млаве у Дунаво. Нашао је не само кастел и форум добро одржан у темељу него и темеље једне вароши тако простране да се пространија од ње не налази на доњем Дунаву; пред њим је ископан један огроман саркофаг. На другоме једном саркофагу, који је мало попре ископан има скулторски накит таке лепоте, да би могао бити урес сваком европском кабинету. — Барелијефе, фигуре, натписно камење и жигосане опеке Ф. Каниц је све прецртао. На жигосаним опекама свуда је натпис Legio septima claudia, која је легија за времена Нерона и Трајана становала у Виминацијуму онда кад је Трајан 103. године прешао код те вароши Дунав преко моста на бродовима да се бије са Децебалом.

☞ Листова од почетка овога течаја имамо свију. Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити или у уредништву или у познатим књижарама. Претплата се прима и од почетка друге четврти. Сви бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а имамо ексемплара без 1. броја, које дајемо за 48 гр. чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 23. У Београду 5. Јунија 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ **Стојан Новаковић.**

Из драме „Елисавета кнегиња Црногорска“

од Ђорђа Јакшића.

ПРВИ ДЕО.

ДРУГА ПОЈАВА.

У врту пред кнежевим двором. Капетан Ђурашко, Бошко и Богдан Орловић — а мало даље Вујо перјаник прислонио се уз дворска врата.

БОШКО ОРЛОВИЋ.

Е што је право, право Ђурашко,
Ал' наке песме не чух, душе ми!

БОГДАН ОРЛОВИЋ.

И није 'наку пико спевао —
Нит' икад брижна мајка подиже
На белим грудма' наке дражести,
К'о што их синоћ винцем угрејан,
Уз сетне струне изви капетан. —
Бадава, севдалија си, Ђурашко!

КАП. ЂУРАШКО.

Ха! ха! ха!
Откуд Богдане ја севдалија,
Кад севте беше што сам певао?

БОГДАН ОР.

Севте, али — севдалче Ђурашко,
К'о танка жица гласне тамбуре
Додиром сетним срца боланог —
Час меко, нежно — а часом бурно
Дрктајуће си вио гласове.

БОШКО ОР.

Па да л' је лепо?... Је л' бар у пола
Од првенчета душе рањене?...

КАП. ЂУРАШКО.

И лепа и није — већ како ком!
(у себи)
Ал' мени памет зане несрећном!

БОШКО ОР.

Да — ал' ен' и Вује!
Вујо за цело не зна лагати,
А лаже л' песма — он ће казати.
Вујо! ej Вујо!
Ма чу ли море, не оглувио!

ВУЈО.

А што ћу ви?... а?...

БОШКО ОР.

На ријеч једну —
Појест' те не ћу, краворепино!

ВУЈО.

(ближећи им се)
Та мога' би краворепину у жље доба
и појест' — ма вала и била! што поганога кота ријеч — у мени би ти се скршио зуб!

БОШКО ОР.

А за што Вујо, зашт' баш скршио?

Digitized by Google

ВУЈО.

Месиште ми је ђецо жилаво — не да' га бог ни имењацима ми у гори жвакати !...

БОШКО ОР.

Ха ха ха! гле Вује ти !
Мећер и Вук се уме шалити ?

ВОГДАН ОР.

Па како, Вујо ?
Де причај, како још ?
Од кад нам светла дође госпођа,
Ваљда се дворац сав изменио
Све по латински?... Вил'а ил' Кастел ?
Ил' тако што ?... тек нешто ново јест?
Па виђаш ли је, ха ?

ВУЈО.

Играм се ш њоме. —

КАП. ЂУРАШКО.

(у себи)
Игра се с њоме ?... Е гле ти скотиње !
Та пристала би и уз богиње —
И он се игра с њом ?...

ВОГДАН ОР.

Шта, шта Вујо ?
Играш се с њом ?

ВУЈО.

Знаш, матор је чоек дијете — изби зубе леди у бешику !... До јучер се играх јунака, а данас под сиједу косу играм се паса...

БОШКО ОР.

Што не вукова — Вујо ?

ВУЈО.

Вукова се данас тета лије играју — а ја сам ви ђецо, на вратима свијетле госпође — пас....

ВОГДАН ОР.

Па везују л' те за синџир Вујо ?
Псу је доброме синџир одлика. —

ВУЈО.

Е'ваки пас, за сиједу се косу везује — а ријеч му је огрљак...

БОШКО ОР.

Ма збиља, Вујо !
Ја је не видех —
Је л' онолико лепа госпођа
Кол'ко је наша песма узноси ?

КАП. ЂУРАШКО.

(у себи)
Песма је узноси ?
Не знаш је Бошко нис' је видео,
А тако рећи би се стидео;
Ниси пред њоме клеч'о стрепио
Пред њеним сјајем ниси слепио —
Нис' је молио, клео, приклињо
Пред њоме ниси бога поминьо
С пољупцем уста да ти ороси....
А не би рек'о: песма узноси....

ВУЈО.

Лијепа ? Нежнава ни Срски — како лијепа !

БОШКО ОР.

Ма стас и лице, очи какве су ?

КАП. ЂУРАШКО.

(у себи)
Очима да те убије —
У душу вечно да се упије,
Да те залуди, да те занесе,
Тренутом вечност да ти потресе;
Да те уништи, да те обори,
У прах и пеп'о да те претвори,
Па и тај пеп'о да ти развеје....
А усхте л' само да се насмеје ?
Да те оживи, да те пробуди —
С пољупцем да те опет — залуди....

ВУЈО.

Млада је, па се и не бијели. —

КАП. ЂУРАШКО.

(у себи)
На очима ти је бело — дртино !

Digitized by Google

БОШКО ОР.

А како господар ха? како двор?

КАП. ЂУРАШКО.

(у себи)
Е ту је чвор!

ВУЈО.

Господар?... хм!... Господар је с госпођом....

КАП. ЂУРАШКО.

(у себи)
А ја бих рекао —
Да је господар у њој нестао.

БОГДАН ОР.

А с њим је госпођа —
Та то сви знамо — ма воли ли је?
Је л' вес'о' храбар? је ли погодан?...
Је ли пред њоме мушки слободан?...

КАП. ЂУРАШКО.

(у себи)
Као пламичак свеће воштане,
Што на све жеље ветра пристане —
Тули се, букне — гаси се, плане
Докле и свеће тако нестане....

ВУЈО.

Слободан?... слободан да како!... а зла ви срећа витези! да какви ће ни бит' господар него слободан?... Јуче, е није богме, него баш од јутрос и заплакала се сирота. —

БОГДАН ОР.

И заплакала се?
А што се заплакала?

ВУЈО.

Е што?... Што је и Ђурђе срца Иван бегова, па јој богме не да на вољу баш како би она шћела... А знате ђецо и латинка је — па је срце по ђешто и за својима прибољева.. Вели да су јој Турци напали на лијепу домовину, те ако јој нема наше помоћи, бог да прости Венецију!... ни камена јој се не ће знат'....

БОШКО ОР.

Па?...

ВУЈО.

Па се и господар смилостивно, а баш му њене сузе срца умекшаше — те јој бозна, и помоћ обећа.

БОГДАН ОР.

Какве помоћи?

БОШКО ОР.

Зар јој и помоћ обрече?

ВУЈО.

Обећа да како! кад буде нужде вели и док се поразговара са поглаварима, послаће у Венецију једно тисућ Црногорских соколова.

БОШКО ОР.

Та брзо поче!

БОГДАН ОР.

Брзо бога ми!
На нашу грдну несрећу.

ВУЈО.

Али ни Мљечићи не осташе у дугу — дужде нам посла те какве дарове! пушака, ножева, џебане — и још нешто су чиме се књиге штрампају... Али већ од тога слаба је ваjда Црногорцу; пушку ти нама, џебане!... а књига?... књига имамо и сувише!... та не извукосмо ли лане и оно што се које ће по црквама находило, те савијасмо вишеке — а бозна да нијесмо, цркве би нам постале црквишта?... Ну ђецо пооштрите љуте гребештаке да сијечемо кота Анадолијскога — а бозна мал' те не ће бит' и наших одпадника: потурица Бошњака, Ерцеговаца, и Арнаута?... А сада с богом, ја одох ђецо!...

(Вујо одлази)

КАП. ЂУРАШКО.

У здрављу!
Е чусте ли га сад?

*

Digitized by Google

ВОШКО ОР.

Ми чусмо јад!

БОГДАН ОР.

Чусмо погрду!

ВОШКО ОР.

Ми чусмо наших мисли потврду!

БОГДАН ОР.

„— Господар је с госпођом?...“
А то значи:
Госпођа се у мушко облачи.

ВОШКО ОР.

Она калпак, а он перишане. —

БОГДАН ОР.

Госпа токе, господар вистане. —

ВОШКО ОР.

Е бруке!
Мушке руке, женске белензуке. —

БОГДАН ОР.

П'онда Бошко шта му посла таст?

ВОШКО ОР.

Штампару!
А за свако словце то —
По мушку главу тражи награде. —
Е бруке људи! бруке, грдила!
Да за ништавост вештe маштине
Вас цели народ листом изгине.

БОГДАН ОР.

Сад шта ће на то Станиша?

ВОШКО ОР.

Што ли главари?

ВОШКО ОР.

Што л' бедан народ?
Та тужна жртва самовластија?

БОГДАН ОР.

Да црне несреће —
Што нам у црну земљу донесе!

ВОШКО ОР.

Ајд' да проливамо крв
Ал' да је знати барем узрока
За кога тече последња кап?

КАП. ЂУРАШКО.

За Венецију. —

ВОШКО ОР.

Бог је убио!

КАП. ЂУРАШКО.

А за што?

ВОШКО ОР.

Како — а што?
Та зар не видиш црни покров тај,
Што је у својој љутини господ
На Лазареву земљу спустио —
Да у сужањству ништи жалосном?...
Па где су браћа? где су витези?
С мачеви голи да јој потисну
С темена ропског — покров мртвила?

КАП. ЂУРАШКО.

Па ти ко мислиш
Ми смо браћа та?

БОГДАН ОР.

Ми, а да ко ће бит' то?

ВОШКО ОР.

Ми Ђурашко, ми!
На нас је пало часно жребије,
Да пред олтаром оне светиње,
Којој се пуци света клањају,
Поотварамо вреле изворе,
У којим' никад још не пресуши
Дедова славних витешка крв. —
Ми смо, Ђурашко, богом избрани!
За спасителье Српског народа —
Ми да служимо слободу свету:
Ми да будемо њени робови —
Али не слуге — бруке, грдила!
Не орудије срамних намера!
Не Ђурашко!... Никад не ћемо
Лукавој ћерци дужда Млетачког
За подножије гадно служити.

Digitized by Google

ВОГДАН ОР.

Не ћемо никад себе продати —
Ни своју скупу крв.

ВОШКО ОР.

Па ни за штампару!

ВОГДАН ОР.

Ни за лепоту,
Те набеђене светлости!

ВОШКО ОР.

Ајд'мо Богдане!
Ја право одох нашем Станиши.

ВОГДАН ОР.

Ја главарима —
Сутрашњи дан је
За сабор Ђурђе опредслио.

ВОШКО ОР.

Иди, кажи им,
Каква нам земљи прети несрећа,
Па нек се сваки муци досећа.
С богом!

(Бошко и Богдан одлазе)

КАП. ЂУРАШКО.

А ја?... ја ћу к' њој!...
Ја мучитељци одох најлепшој
Да од ње чујем своју судбину;
Да јој се продам — да издам све,
Све што у лицу беше светиње
Жену и децу — браћу, другове...
А зар ту жртву не заслужује...
Та поглед један ока њезиног,
Сву крв да плати срца рањеног!
И моју, и моје браће крв!.....

(Продужиће се.)

ЗАГОДА.

Црта из народног живота.

од Радмила Лазаревића.

I.

Сумрак је давно пао на земљу, а ситне, још блеђане звезде тек се једна за другом показиваху; али што је мрак већи бивао, све се више и више сијаху те мале звезде. Часом полете једна другој оставивши тренутни златни траг за собом. Месечина се искрала иза букове горе. Поред шума од зелена лишћа и лаког жуборења планинског потока игра се месечев зрак тихим валима у бистроме вреду...

Друмом између густих шума ишао је баш у то доба један млад момак, тихо певајући. Како је сенка од дрвећа према месечини обасјала само по друма, он иђаше лагано по сенци и певаше непрестано. На савијутку једном од шуме дизаше се мали хум, а на њему беше гробље. Дрвени и камени крстови, пола осењени, чудно дирнуше млада момка, он похита бржим кораком да мине што пре мимо гробље, а ту близу и село беше. Али тек што је похитао, зачу се тихан глас где момка по имену виче. Он стаде као окамењен, поче се крстити, па пође опет даље.

— Марко, зачу се глас онај јаче него пре.

Марко гледаше збуњено у гробље па за тим у месец што се чисто љуљушкаше иза зелених грана, као да је њега поздрављао..

Digitized by Google

У томе поче глас тихо и непрекидано говорити: — Марко, твоја те Јагода не љуби више!..

Марка као да је гром ударио. Стајаше неколико тренутака ту, сав је чисто дрхтао; за тим обори главу и хитним кораком оде пут села, — остави за собом кобно гробље и тиху месечину што са свим мирно кроз заљуљано грање светљаше, а не опази једну сенку што се из гробља подиже. Кад је Марко у село дошао, једва је готово при себи био. Дође у кућу и леже, ал сан не ће на очи; једнако је слушао кобни глас, па чим би очи склопио, на мах кроз нему ноћ захуји чудновати глас....

По селу је тишина. Јасне звезде трепере по плавоме небу, лаки ветрић занија коју гранчицу од орахова дрвета или багрене по селу, те тако разнесе мирис са уцветала дрвећа... Блага ноћ и чистп меки ваздух чисто крепе здрава човека, па за то је така тишина по селу; само Марко се бораше са тешким сном. Очи је склопио, а руком је махао и говорио о некаквим вилама, међу које и Јагоду мешаше... Такав је био Марков сан.

Сутрадан уста Марко много доцније но обично; очи му беху крваве, лице застрашено, он се одмах обуче, па како света недеља бејаше, оде у цркву, али и ако је хтео да се покаже весео и равнодушан, опет му није ишло од руке, он је са свим невесело изгледао... У цркви је било пуно света, па и Јагода беше међу њима. Марко је опази, — један усплахирен поглед баци по цркви и брзо се окрену и оде, јер му Јагода не изгледаше као други пут, он је мислио у себи да је заиста она из кола вилина — јер ко би место ње говорио ноћу, а што не би можда и његов сан истину казао!

Марко дакле оде из цркве, па хитним кораком хиташе кроз редове од кућа, док чак из села не изађе. Онако збуњена водио га је пут гробљу, — он се на један мах трже кад виде где је — а у забуни није знао ни кад је дошао — па се онда страшљиво и празноверно окрену и пође натраг у село — потврђујући све у себи што је дотле мислио... Право се упутио беше Јагодиној кући.

Јагода баш онда стајаше код вајата, он замуца на мах са својим питањем; не могаше одмах да је запита да ли га љуби или не, и да јој каже кобни глас према месечини — али Јагодин осмех окрену му са свим на друго мисли, он поче с њоме ћеретати, па тако и заборави за што је дошао.. Јагода се није никаквој новости ни надала па с тога бејаше као и пре весела, а Марко не могаше као и други пут дуго од ње растати се.

Digitized by Google

Тако дође и по дне, а Марко се тек онда сети да му ваља дома ићи.

Кад би у вече, оно опет паде месечина и онако исто блага и лепа ноћ као оно и прошла; на мах Марку сену у глави мисао, која му толико бриге задаваше. Он стаде мислити о вилама и вештицама — од којих му глава од детињства пуна беше — па кад се сети још да је хтео данас Јагоди казати све што је знао и чуо, а није могао, он онда приписа то вилинској сили Јагодиној. „Она мене хоће да обмане, да ме увуче у какав јад“ мислио је Марко „а шта сам јој крив, ваљда је рада да опет Милкова буде? То је заиста! Али ја морам све дознати, све својим очима видети — онда Јагода!... ту застаде Марко па обриса зној са чела, што га дуга, душевна борба истурила беше; још једном само уздахну: Јагода, Јагода! па леже да отпочине.. ал' му машта не даде мира до беле зоре...

Сутрадан није нигде излазио, чекао је да се стане сумрачак хватати, па да иде у планину да све види и чује..

Кад дође друга ноћ, Марко се крене, још око заранака, у планину.

Месечина је обасјавала поток, па се у сребрним зрацима преламаше тако да је поток као сребрна бразда изгледао. Хиљаду звезда трептало је на јасноме небу — а у даљини по брдима сијала је малена ватрица у сред планине, крај које можда уморени овчар снива о стаду своме — Бејаше то права вилинска ноћ... Марко се пењаше уз планину, па са једне косе опази далеко јасну ватру, на мах му машта створи коло од вила, он похита хитнијим кораком, да што пре ватри дође. Ишао је преко кршева и пролома; преко стења и потока а баш никако да се ватри приближи — најпосле леже на зелену траву да се одмори па ту и заспа.

Виле се на мах скупише око њега. Једна га је миловала по образу, друга му је причала како ће сад њихова царица и најлепша вила доћи — и заиста долете сребрн облак, и спусти се међу виле, из облака спусти се најлепша вила... Марко је гледаше боље: „Јеси ли ти Јагода“ промуца он и хтеде је ухватити — али у тај мах се пробуди — више његове главе дирну поветарац лако грање. Он устаде, трљао је очи, обзирао се на све стране, али их није могао видети више, он је чуо како одлетеше ал' му узаман беше.

Испод његових ногу жуборио је поток, а тихани ветрић ледујаше кроз грање, облеташе му образе баш као оно вилинско миловање — а у тај мах заруде зора са истока — јасно руменило осу се небом, а Марко смућен враћао се кући својој. (Продужиће се.)

Digitized by Google

Јужне словенске земље у Аустрији и евр. Турској.*

од госпођица G. M. Mackenzie et A. P. Irby.

(превод с енглеског од Ф. Х.)

(Продужење.)

У овим нашим путовањима ми смо се са задовољством увериле о једном факту, о коме је више пута била реч, али с тога што су оскудевали извештаји није се знало ништа на чисто. Од Црног до Јадранског мора, од ушћа Вардара па до Дунава, цео народ говори словенским језиком, и то је њихов рођени језик. Мухамеданци у Босни, па ни сами они у Бугарској не праве у томе изузећа; пре неколико стотина година оставили су они веру својих предака; али језик својих отаца никад не ће оставити. Даље, увериле смо се да словенски језик који се у овим крајевима говори има само два дијалекта који немају велике разлике између себе. Ова два дијалекта су српски и бугарски[1]; но и између њих самих, разлика је само у граматичким конштрукцијама, а речник је један исти. О томе како они у пракшици једно на друго наличе ми смо саме правиле неке покушаје: 1., научивши да читамо народне песме српске, које су на језику којим народ говори, ми смо огледале да читамо једну народну песму бугарску, па смо готово сваку реч разумеле; 2-го ми смо два пут прелазиле из Бугарске у српске крајеве са служитељима који су само бугарски говорили; и у једном и у другом случају они су се слободно разговарали и потпуно разумевали са Србима како у кнежевини српској тако и у Црној Гори.

Ми морамо тако исто признати и засведочити да јужни Словени свуда јако настоје за изображењем и труде се да својој деци дају васпитање које изискује виши ступањ у политичном животу. У Хрватској и Србији много је учињено у последњим годинама за јавну просвету; па и у самим оним турским провинцијама, где су Хришћани у најнижем друштвеном реду, не добијајући нити какве помоћи нити одобрења од стране турске владе, подигли су они школе у својим повећим ва-

* У 21. броју на првој страни погрешком пера речено је у оригиналу да је сваки бирач у Србији који има 30 година, требало је казати 21 годину. Даље у примедби на страни 339 истога броја место речи апатије штампано је погрешно антипатије.

[1] Дијалекат Словенаца који станују на земљи што је између Хрватске и Италије има сада своју литературу која се разликује од српске и хрватске, али тако слабо, да се сада покушаји чине да буде један књижевни језик за оба ова народа. У неком призрењу словенски дијалекат приближује се већма старом словенском језику него и српски и бугарски, код којих је стари словенски црквени језик.

Digitized by Google

рошима, и шиљу младе људе у Париз, Праг и Русију да се за учитеље спреме. Па све се то чини у народном духу; јер ма да су поцепани и растурени, и под различним управама, ипак народи ови негују и греју у себи мисао свога народног јединства, и желе да је представе једном народном литературом, једном народном црквом и на послетку једним политичним сједињењем под домородним владаоцем. Ову тежњу подгрева још већма та прилика што су народи ови убеђени да Аустрија, онако исто као и Угарска, завидљивим оком мотри на развијање словенских провинција, поступајући с њима врло неправедно. Није ни мало неприродно што становници овог лепог предела, који два мора квасе, држе да би срећни били кад би се опростили непријатељских и глупих господара, и слободно своје силе развијали на своме рођеном путу. Географски положај ових земаља, имајући Млетке, Угарску и Грчку за своје најближе суседе, излаже их да се лако потпале и на устанак подигну од једне једине варнице која би преко њихове границе прелетела, онако исто као што грози опасност сену што стоји поред куће која је у пламену. Осим тога пријатељско осећање које према њима негују Русија, Француска и слободна Италија, показује да јужни Словени не би били без симпатија, па шта више ни без савезника, кад би једном кадри били одупрети се својим непријатељима.

За сада највише се о томе старају на који ће начин да подигну своју изображеност, а један од тих начина у њиховим је очима трговачки саобраћај са Великом Британијом. У том погледу ми ћемо нешто да кажемо што се тиче производа, способности и географије ових земаља.

III.

Јужне словенске земље већином су брдовите, но има у њих много и плодних равница, од којих могу се споменути оне у северној Бугарској и Тракији, у Софији, Самокову и Солуну; после тога у старој Србији чувена поља Косово и Метохија. У једном куту Косовском стоји висока пирамидална гора Љубатри,(?) а одмах иза Метохије подижу се херцеговачка и Северне Арбаније брда те се свезују с оном масом стена што се зове Црна Гора. Највиши врхови, Ком и Дурмитор, високи су од осам до девет хиљада стопа; одатле западно пружају се дуге линије од Динарских, Крањских и Јулијанских Алпа.

У Бугарској су главни ланци Деспото-Даг (Родоп) и Балкан (Хемус) који граниче са старом Тракијом.

Копаоник, брдо на јужној граници Србије, није врло високо, али је знаменито због изгледа, јер с њега виде се све земље између Маће-

Digitized by Google

доније и Дунава, али никакав поглед није на нас тако велики утисак учинио као поглед са Ловћена, врховитог брда више Цетиња, где је једна црква и гроб последњег владике.[1] С те тачке изгледа Црна Гора као какав окамењени океј ан, ког су таласи, може се управо рећи, као планине високи. Овде онде можеш међу валима угледати острвиће, уске долине, — па и гдекоји комадић земље за обрађивање, на коме куће становника изгледају као црне тачке. Кажу кад киша снесе земљу са ових уских и високих башта од стена, онда жене црногорске товаре на леђа земљу те се на брда пењу и оголела места њоме насипају. Кад човек види Црну Гору са врха Ловћена онда осети како је обрана, коју су ови јуначки планинци издржали толико стотина година противу Турака, мање очајна била, него борба њихова са недашном природом.

У планинама бугарским има гвожђа у изобиљу, а на неким се местима и израђује н. пр. у Самокову; али на врло прост начин. Ми смо виделе где се гвожђе енглеско доноси на коњима у места која су не далеко од тих рудника.

Познато је да је у време царева српских знатно богатство долазило од сребрних рудника. Најзнаменитији били су у Новом Брду и у Руднику; у Рудничким планинама још се налазе трагови од једне варошп и од римске католичке капеле која је била за рударе што су долазили из Немачке.[2] Кажу да се и у скученим границама садање кнежевине налази злата, сребра, бакра, гвожђа, олова, каменог угљена, шалитре, сумпора, — свега што треба за прављење оружја и праха.

[1] Петра II. о коме смо већ говориле. Леди Странфор у својој занимљивој књизи о Црној Гори каже да је у овој цркви на Ловћену гроб Петра I. кога су Црногорци прогласили за светог, па наставља: „Неколико година после његове смрти тело му буде пренесено са Цетиња на врх највишег брда у Црној Гори, с том поетичком идејом да би народ његов, коме је Ловћен увек пред очима, остао свагда под заштитом свога омиљеног господара.“ По несрећи овај леп и романтични опис није истинит. Владика који лежи у цркви на Ловћену јест песник Петар II: а св. Петра тело може се видети у капели манастирској на Цетињу коме долазе да се поклоне не само Црногорци но и много света са стране. То су видели и Сер Г. Уилкинсон, и г. Петон, и многи други путници осим нас. Свети Петар Црногорски најскорашњији је од светаца код српског народа. У стара времена многи владаоци њихови канонисани су, и тела гдекојих од њих могу се још видети у отвореним сандуцима. Лазар, последњи цар лежи у манастиру Раваници у Срему, и држи се да је на њему још нешто од одела у коме је погинуо на Косову.

[2] Новци од ових варошп као и од Призрена и Скопља могу се видети у музеуму београдском.

Digitized by Google

У јужним словенским земљама на северу ове су велике реке: Дунаво, Драва и Сава, са својим утоцима; на југо-истоку: Марица, Вардар и Струмица која утиче у Егејско море. Но на југо-западној страни осећа се велика оскудица с тога што нема никаквог пловидбеног изласка у Јадранско море. Последње јесени аустријски конзул г. Хан изашао је да види да ли би могућно било, као што се надао, да по Дрини плове мали пароброди, како би се трговини отвориле лепе шуме у старој Србији и северној Арбанији. Говори се да је после брижљивог истраживања уверио се да је то немогућно. Кад смо пре тога путовале неколико дана поред обала реке Дрине, јашући на коњу, могле смо напред казати г. Хану да од његове идеје не ће бити ништа, видећи како је вода плитка, и како врхови стена овде онде вире изнад корита речног.

Што се растиња тиче, има га у југо-словенским земљама различног према клими и према земљишту. На обалама Јадранским које су сунцу изложене али камените има маслина, вина, смокава и још којечега; у средњој Бугарској има пространих поља где се пиринач, а у северној Бугарској где се жито сеје. У свима топлијим крајевима има дудова, који служе за подизање свилених буба. Кад је била последња болест у њих, један Грк рече нам да се семе од свилених буба из долина Црногорских, кад се испоредило са осталим сортама у Милану, нашло да је најздравије и најбоље.

Што се шуме тиче, Балкан и планине у Србији, Босни и Хрватској покривене су растом, буквом и јеловином. Растовим жиром гоје се у Србији грдни чопори свиња. Овај извозни артикал тако се показао користан за кримског рата, да је у земљи скоро нестало било свиња, које се још и сада осећа. Кад смо јахале кроз шуме виделе смо ове свиње које су више изгледале на дивље него на питоме гојазне. И онда кад приспеју за вашар оне пешаче лагано чак до Дунава, па одатле на пароброду или гвозденом путу носе се до места где се кољу. Прорачунало се да би ове свиње много више вредиле и донеле кад би се клале и солиле ближе месту где су се одгајиле. Још ни један Србин није се усудио да ову шпекулацију отпочне, и тако стоји она још отворена страном предузимању.

Нових поља за памук нашле смо у јужно-источној Бугарској, нарочито око вароши Сереза, и између ње и Солуна. По наваљивању Енглеске, турска влада предузела је не давно да потпомогне радњу памучну, дајући семена за сејање, а, што је још важније, укидајући у корист памука неке таксе и запреке које су убијале индустрију у оној страни света.

(Продужиће се.)

Digitized by Google

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

V.

Софронија бејаше сама затворена у тамницу. Сунчеве јој зраке продираху само кроз мален округао прозорчић, откуда јој кад клечи тако обасјају главу, е би рекао сушта је светитељка.

Хаљина јој бејаше бела као снег, чиста као душа њезина.

Отворише се на тамници врата, и уђе нема висока охола прилика женска, пружајући пуну кесу новаца тамничару што јој отвори врата.

Госпа се бејаше увила у огртач од тешке свиле, на плећима алемпуцима закопчан; густу косу покрила јој сјајна анадема[1], а кроз спуштену златну копрену, ма да бејаше веома танка, не могаху се провидети црте заличена лица.

Кад зашушта свилена хаљина Софронија се окрете, угледа пред собом госпођу и запита је зачуђена:

— Шта хоћеш од мене, Римљанко? —

Госпа диже копрену — и показа лице божанствено лепо.

Софронија се препаде, али одмах смешећи се пружи руку госпођи и рече јој пријатељски:

— Глицерије, сејо моја! —

— Не пружај ми руке, рече јој Глицерија жалостивно. У први мах кад си ме видела упрепастила си се. Грозиш се мојега лица — и може бити право и имаш. Већ има четири године како се несмо виделе, за четири године дана доста си пута слушала где ме проклињу и то часна уста. —

— Ја сам те вазда љубила. —

— Верујем ти, али доста о томе. Твоја нова вера учи те да и своје непријатеље љубиш, а мене је судба научила да се одречем свију, па и оних, које љубљах. Али опет је то добро, а сада није време ваљкању. Дочула сам да ће се сутра весеља у цирку да заврше мученичком смрћу хришћана. —

— Нека буде како Бог хоће, — рече Софронија скрштајући руке на прси.

— Два пут те хтејах да спасем, и оба пута дођох касно; сад сам ево дошла за времена. Промени хаљине с мојим, пребаци моју копрену, једнога смо раста, нико не ће познати. На пољу те чека веран роб с оседланим коњма, па си за један сахат у наручју својега љубавника. —

[1] Украс за главу као што га данас носе владарке.

Digitized by Google

Глицерија болно склопи очи заустављајући трепавицама једну сузу, као да би хтела рећи: „моје га оца, моје га љубавника!“

— А ти? запита је Софронија.

— Ја ћу остати овде место тебе.

— А сутрашње игре у цирку? —

— Довршиће се мноме. —

— Никада! — викну Софронија.

— А за што не? Тебе љубе они што мене мрзе, у којих бих осмејак од сажаљења радо купила годинама мука. Кад мора једна од нас две да пропадне, онда за што баш ти, да за тобом жале, а за што не бих ја, кад би благосиљали смрт што је дошла по ме? Сачуваћеш другоме срећан живот, а ја ћу се опростити горкога. —

Софронија шчепа сестру за руке, па ганута погледа јој у очи:

— Дакле ти си она жена, што ми оне ноћи кад ме ухватише нуђаше коња да бежим? —

— Ражта спомињеш то? —

— Сећаш ли се шта сам ти тада рекла? —

— Рекла си да хришћанин не сме бегати од опасности. —

— Од оног вечера па до сад виђала сам смрт у разним сликама и сада ти то исто велим. Ако је воља божја да ми се име прослави мученичком смрћу а оно нека и буде, и тада ћу радосно примити мученички венац, којим је увенчан Спас, и благосиљаћу руку која ми отвори врата небеског блаженства. Та, хришћанци није никака мука умрети. —

— Али они што их остављаш? —

— Они ће ме наћи на ономе свету. —

— Поћи ће за тобом из очајања. Чујеш, Софронија, послушај ме. За те се моле Богу два суштаства, мене оба проклињу. Ако се сада не избавиш од ужасне смрти, не ћеш их видети ни на оном свету; јер ће их ужаси у животу у ад сатерати. Ох, та пусти ме да умрем, да будем заборављена, за мном нити ће ко плакати, нити ће ме ко благосиљати, нити ће ме икад ико пожелети. Нека ти постигне оца једнога дана двојака срећа, једно: твој живот, а друго: моја смрт. —

— Смрт није, Глицерије, за тако огорчено срце. —

— Мислиш ли да јој не ћу мирно у очи погледати? —

— Мирно може бити, ама не весело. Смрт је светлост ономе, који види, вечита помрчина ономе, који не верује. —

— Пусти нека ме покрије помрчина. Живот ми је додијао, не ћу да живим, хоћу да будем заборављена. —

— Глицерије, Глицерије! ражта ти поста лице тако мрачно? —

— Је ли? Некад не бејаше никаке разлике између нас. Моје срце

Digitized by Google

бејаше тако чисто, а лице тако ведро као год твоје; бејасмо тако налик једна на другу да нам ни сам отац не знађаше које је која. Па на послетку и једног момка љубљасмо, и не тајасмо то једна од друге, већ се договорисмо да он бира па једна драговољно да се одрече. —

— Ох, камо срећа да је тебе онда изабрао, те бисмо сада биле обе срећне. —

— То је моја судба, сестро! Богови не хтедоше тако! Невидљиве руке тамо горе заплићу судбу човекову и гоне га целог живота! Муж ми бејаше један отпуштени роб који баш тада дође, када ме Манлије отури. Показа ми некаку чудновату листу, где бејаше доказано да нам је отац помешан у заверу против Карина, и том листом натера ме те пођох за њ.

— А отац те је за то проклео. —

— Нека никад клетве не порече. Стигла ме је већем. Овај пудљиви роб изгуби главу чим ме цар виде. Од онога ми је часа живот вечита борба, а оруже претварање и преваст. Сваки час морадох бранити оца. Колико год овде има људи, сви су му до једног непријатељи. Њега мрзи цар, јер му не ласка, мрзе га дворани, јер је поштен човек, мрзи га народ, јер је богат, мрзи га сваки грешник, јер је се с крепошћу заверио против опачине. Васколиким Римом, од цара до последњега плебејца, морадох завладати, па да му очувам седу главу његову. Бивала сам у оргијама Кариновим, показивала се у амфитеатру светини, која ми је плескала, и подлим дворанима, који су ми се улагивали. Шта сам и шта пута исцепала смртну пресуду Мезембријеву, добавивши је или улагивањем или силом из руку шпијуна, демагога[1], сенатора и ликтора,[2] па и из руку самога Карина. —

— А отац те за то све проклиње! —

— Има право, јер ваља презрети такво понашање ћери римскога патрицијa. Ох, да само то никад не дозна, јер кад би знао за коју цену живи, убио би се. —

— А јеси ли ти чула да су пронашли зборште мојих другова у вери, па си с тога тамо похитела? —

— На два дана пре наговестила сам то Манлију, али он презире мој дом. Сада нема другог пута да се спасеш него овако као што ти велим. Судбини ће се тако најбоље учинити по вољи. Ко заслужује да умре а жели смрт, тај ће и умрети, а које живот весели и који заслужују да живе — биће срећни. Софронија, врати се своме оцу и своме љубавнику, па онда бежи далеко, далеко одавде. —

[1] Вођи народни.

[2] Џелати. Пред конзулима и пред царем увек је ишло неколико ликтора носећи секиру у руци, на којој је било обешено по неколико штапова за знак силе њихове.

Digitized by Google

VI.

Софронија се зацени од плача и загрли сестру своју. У тој кратској бури од осећања прођоше јој душом сјајне слике сањаличке о срећи у животу, виђаше пред собом својега оца, који јој толико пута говораше како му је она зеница у очима његовим, виђаше љубавника својега, којега јој срце улеваше наду да ће с њим многе године сретно проживети. Снага је изневери, а дух јој клону.

— Бежи одавде, молим те! говораше јој Глицерија, огрћући је широким огрталом својим. — Слободно можеш ићи с мојим слугом. Нико не ће опазити промене, а још најмање у лавиринту цирка где је вечита граја. —

— Аја! Не могу ти примити ту жртву, рече јој Софронија борећи се са рођеним срцем својим. — Бог ми то забрањује. —

— Твој је Бог, Бог љубави — одговори јој Глицерија а лице јој потавне; — ако се не спасеш за ову љубав, ево ти се кунем да ће данашњи дан бити дан ужаса свем коликоме свету. Ја знам све клетве, које грозом подилазе све духове подземне, од којих се земља тресе, јер се народи између себе кољу а чума их за то време листом затире. Ако се ти жртвујеш твоме Богу, ја ћу жртвовати Рим своме Богу, и тако ћу га проклети, да ће векови који доћу само наћи крпе од краљевског скерлета његова. —

Бледо девојче задрхта у наручју горопадне сестре своје.

Ова пак скине анадем свој па га метне сестри на главу и заличи је злаћаном копреном.

— Тако, сад си спасена. А ако те ко упита ко те је спасао, рећи де не знаш. Затаји име моје. —

Софронија јецајући загрли сестру своју, од које се не могаше раставити, пође да је пољуби, али се ова не даде, отискујући је и молећи:

— Иди, похитај, не љуби ме, није добро мене љубити, на мојим уснама несретна судбина лежи. —

Али је Софронија опет пољуби. У тај мах уђе у тамницу Евије с војницима.

— Издани смо! повика Глицерија заклањајући собом сестру своју, па се жестоко осече на Евија: ко те шаље овамо, гадни Сикофанте[3]? Ти си погрешио — ово је тамница, није баканал! —

— Златан кавез у којем место једнога два голуба нађох. —

— Сложи ти у стихове те твоје неукусне досетке а мене поштеди њима. Одлази одавде. —

[3] Безобразан песник.

Digitized by Google

— Ако ћеш ме ти пратити — с драге воље, ама ме Август овамо шаље. —

Глицерија брзо шапну сестри:

— Не казуј да си ми сестра, јер ти је пропао отац! —

Па се онда окрете војницима:

— А ви замлате једне — зар ме не познајете? Ја сам страховита Глицерија, ја пуштам ватру на вас кад сте у околу, ја чиним те из вас реке потеку, ја шаљем у сред лета зиму на вас, те угинете као год мухе у јесен. Зар се не опомињете Тирија, што сам га претворила у јелена, па га тек онда у човека повратила пошто су га пси већ били растргли? Погледајте пред мојим дворима камене каријатиде, што изгледају као да су од меса а ступови су на вратима двора мојега па ко туда прође чини му се да једнако за њим гледају — то бејаху непослушне робиње које сам једним дахом окаменила. Хоћете ли и ви да вас прикујем уз ове зидове као слике од камена? Или ћете да вас претворим у зверад па да се сутра у цирку између себе кољете? Ко сме од вас да дигне руку на ме? Ко ми сме на пут стати? —

Војници се од страха уклоните испред ове жене, а Евије јој приступи:

— Глицерија, небеска лепото, не би било од потребе да претвараш ове момке у волове, него би може бити требало да ми срце у камен претвориш, да не осећа за тобом. Али сад допусти да одведем ову хришћанку, Августу, који другда и тебе срдачно гледа, али сад хоће ову да види. Ако ти се баш хоће да излијеш свој драги гњев на моју главу, — ја против тога немам никаквих виших налога. Моја глава и моје срце вазда ти стоје на услузи, а руке ми је Карин већ узео у најам. Њима му морам одвести ову девојку. —

Глицерија пришану пребледелој сеји својој:

— Сад те чека нешто горе од смрти. Али имај духа. У појасу, што сам ти га дала, има нож... Римљанка си — више ти немам шта рећи. —

Па онда стисну руку Софронијину и не погледавши Евија оде кроз војнике што се бејаху уклонили од страха њезина.

(Продужиће се.)

☞ Листова од почетка овога течаја имамо свију. Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити или у уредништву или у познатим књижарама. Претплата се прима и од почетка друге четврти. Сви бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а имамо ексемплара без 1. броја, које дајемо за 48 гр. чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 24. У Београду 12. Јунија 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

И. Л. Кобер

И

НЕШТО О ИЗДАВАЊУ КЊИГА У ЧЕХА И СРВА.

У Златноме Прагу умрьо је 20. Маја ов. г. многозаслужни књижар чешки Игњатије Л. Кобер, који је за нешто више од 8 година (од 1857 до 1866) издао о свом трошку више од 250 чешких списова, међу којима су дела врло опширна и важна, као: „Словњик научни“ с „Назорнйм атласом“, Бездјеково Свето писмо, Миковчеве Стародревности, Запова Чешко-моравска хроника; списи Тилови, Клицперини, Лангерови, Махини, Пољакови, Рубешеви; Библиотека историјска (зборник најзнатнијих историја свију народа у добрим преводима); Словенске беседе (зборник оригиналних романа и превода са свију словенских језика); Списи знатних чешких песника новога века; Хохолушков словенски „Југ“, историјско-романтичне слике; Јанова Хроника рада (просвете, радиности и проналаза); Девојачка школа (стручна енциклопедија наука за младе Чехиње) и многе друге научне књиге; Списи Јована Колара; Шафарикове Словенске стародревности, Расправе из струке словенских знања, и тако даље, и тако даље. Речју, готово све што је у то време изашло важније у чешкој књижевности или што је из старије литературе требало прештампати — Кобер је на свет издао.

Занимљиве су неке црте из његова живота. Родио се у Прагу 1825, где је свршио неколико гимназијских разреда. У невгодним околностима отиде у Беч, где је најпре учио стругарски а после браварски занат. Од мајке је своје наследио љубав к читању чешких књига, и још као шегрт преводио је неке забавне ствари с чешког на немачки. Од 1843 до 1846 беше књижар што путује. Те године предузе скром-

Digitized by Google

ним својим средствима да издаје „Албум", зборњк романа на немачком језику, од којега — докле га год. 1861 не пренесе у Беч — издаде свега 315 свезака. У време цветања Бахове реакције беше Кобер гоњен првом парницом око штампе, с тога се 1853 пресели у Праг. Ту 1857 стаде издавати и чешке књиге, почевши Скупљеним списима Тиловим. Године 1862 оснује „народну штампарију", у којој су од то доба три брзотиска штампала оне књиге, које је он издавао.

Нема сумње да су за знатнији развитак сваке књижевности од преке потребе колико књижари-продавци толико и књижари-издавачи, који од писаца откупљују рукописе, штампају их и разашиљу својим комисионарима трговцима или и самим купцима. Они улажу капитал, те тако, као и прави трговци, морају бити готови или да добију или да штетују. Издавачи плаћају књижевнику не само готову умотворину, него и време и труд и трошак око списивања, а уједно и уклањају од њега што није његов посао, то јест муку и дангубу око (скупљања уписника и) разашиљања књига; важни су пак и по томе, што у књижевности умна снага и материјална средства још су ређе састављена у једноме лицу, него у економији радна снага и капитал. У великим, богатим књижевностима европским дају издавачи велике „хонораре" (плаће), а у малима се конобају како могу; али с тога су овде и заслужнији. Немци, на пример, прекоришe свога Брокхауза, што за два најбоља романа Гуцковљева (Витез од духа и Римски бајач) није дао више од 16 хиљада пруских талира (60 хиљада франака), а париски један новинар нуђаше не давно Виктору Игу за један само роман (Поморски радници) 500 хиљада франака....

Шта је Кобер вредио чешкој књижевности види се од туда, што је он издавао сваке године одсеком 32 дела; многа од њих у више хиљада комада. Ми који немамо тако рећи никаквога књижара-издавача, осећамо може бити најбоље шта привређују књижевности такви издавачи. Кад упоредимо Србе с Чесима, видимо да чешко-словачког народа има више од 6 милиона, у једној држави, с великом престолницом, Прагом (близу 150 хиљада душа)[1], и да су — у цело узевши — на вишем степену изображења и имућнији од нас; али и Срба има близу 3 милиона (у Србији и изван ње) међу којима се књиге продају, и ми у Србији имамо своју домаћу, народну владу, која није само да „не смета" народној просвети, као каква „добра" туђинска влада, него се управо за њу стара и потпомаже је, — па опет немамо

[1] Шта вреде многољудне престонице за књижевност можемо видети већ по томе, што наш Београд, са својих само 30,000 душа, често даје по 300 уписника а све остале српске вароши (и с ове и с оне стране Саве) заједно 300.

Digitized by Google

издавача ни за четвртину Коберових издања (само 8 дела годишње)! У српском се народу продаду сваке године до 30,000 различних календара, а добре књиге продају се само у 5, 6 до 8 стотина или у 1000 комада; најбољи и најпотребнији списи не прелазе готово нигда број 2000 (у једноме издању) изузимајући само школске књиге. Словенци пак, народ од 1,200,000 душа, могу да штампају своје „књиге за народ" у 6000 комада! За забавну књижевност још се којекако и у нас могу наћи издавачи (о изметима књижевним, као што су сановници, картаре и т. д. не ћу ни да говорим), али за потребне и корисне књиге — тешко. Само школске књиге имају свога издавача; њих издаје школска власт, али како? Она откупљује не само једно издање, прво, као што то чине сви књижари-издавачи, него сва издања за навек за 20, 40 или 60 дуката.[1] Који ће се књижевник одважити ту да ради више година на једноме делу за тако мали „хонорар" (а баш послови око књига, које се тичу српства, захтевају вишегодишњи рад)? Заиста 10-12 дуката на годину није писцу доста ни на хартију и тако звани „апарат" (спрема потребних књига за неки књижевни посао)[2], а где је дангуба, труд, плата за умни рад, који у народној економији јамачно не приноси мање користи од рукотворина?! Још к томе нико и не помишља да тражи интерес на капитал потрошени на спремање за књижевника! Па онда, школска је власт још једини издавач, који сваке године има повећи број извесних купаца, а покрај таких купаца могли би и писци школских књига сами јевтино продавати своје књиге и поклањати их сиромашним ученицима. Ваљани пак писци школских књига за Србе заслужују заиста, да се народна државна власт српска више и на њих обазре, него што је то до сад чињено.

Није ми намера да говорим сада опширно о књижној трговини у нас, премда бих за то имао повода, јер је новим уређењем српске поште знатно олакшан пренос књига. О томе други пут. Овом приликом рад бејах само узгред да потврдим и неке чињенице у нас.

Чешка књижевност заиста ће захвално помињати име Коберово, и не ће моћи да му не начини часно место у борби против немчења и „немачке културе". Ми пак са своје стране желимо словенским књижевностима више таких издавача, зарад „вишега изображења" и ум-

---

[1] Пештански један књижар платно је не давно за прво издање Српске граматике на немачком језику — 60 ☩.

[2] Нека нас нико не упућује тога ради у народну библиотеку, јер народној библиотеци требало би најмање 3000 талира, да се најпре попуни, и већи годишњи буџет, да би могла набављати књиге не само за талир и дукат него и велика дела за 50 талира и 300 франака, — па би тек онда могла бити и специјалистама од користи.

*

Digitized by Google

нога напретка, нарочито мањих словенских народа; јер само виша људска знања и знатнији производи поезије дају мањим народима права да се упореде с већима, само развитак који би одговарао напреднијим књижевностима „може довести до тога, да се здраво гледа на ствари и да се разумно расправи словенско питање“.

Јован Бошковић.

Народне песме.

(Види „Вилу“ бр. 20.)

XX.

Чувах овце, тедена, три године, редена[1]
Нигде штету не учиних,
Само данас у недељу.
Враг изнесе три девојке,
Једна свира, две играју,
А ја стадох да погледам;
Ал' ми овце замакоше,
Замакоше за планину,
А ја пођох да их тражим,
И нађох их, ал' у штети:
Попу жито попасоше,
Кад ја стадох попу плаћат'
На крстину по овнину
На сопченце по јагњенце.

XXI.[2]

Извор вода извирала,
Свако трње изметала,
А најпосле шарен сандук,
У сандуку лепа Мара;
Лепа Мара проговара:
„Ко ће мене отворити,
„Ја ћу њему љуба бити!“

Отуд иду два трговца,
Отвораше шарен сандук,
Отвораше, не могоше,
Уздахнуше, па одоше.

Отуд иду до два ђака,
Отвораше шарен сандук,
Отвораше, не могоше,
Уздахнуше, па одоше.

Отуд иду два момчета,
Отвораше шарен сандук,
Отвораше, не могоше,
Уздахнуше, па одоше.

Отуд иду два Арапа,
Отвораше шарен сандук,
Отвораше, отворише.

Кад то виде лепа Мара,
Вако једна проговара:
„Богом браћо, два Арапа,
„Причекајте моју мајку,
„Док донесе аршин платна,
„Аршин платна, жицу златну,
„Да завијем чарне очи,
„Да не видим ко ме љуби,
„Ко ме љуби ко ме грли!!“

Послао: *И. Јевтић.*

XXII.[3]

Девесиље, моје рано цвеће,
Што не растеш око двора мога,
Да секите момци и ђевојке,

---

[1] Тако се пева свака врста.

[2] У „Даници“ за 1863. на стр. 187 штампана је једна варијација од ове песме али је у ове бољи свршетак и иначе је мало друкчија.

[3] Овде као да су помешане две песме. Девесиље је цвеће које расте у врло каменитим остењцима; оно с концем Јануара истера густу, метласту зелену киту ситно изрескана листа. Та је зелена кита лепа (цвета и ми-

Digitized by Google

Па да иду Милошу на мобу
И да жању јечам и пшеницу.
Вевојке су јечму говориле:
„Јечам жито, у Бога лепото,
„Ми те желе, а ми те не једе,
„Сватовски те коњи позобали!“

XXIII.

Повила се грана од јаблана,
Под њом седи бела умивена,
Свилу преде те мараму везе.
Помоли се турско момче младо,
Кад угледа белу умивену,
Упути се к њојзи под јаблана;
Кад угледа бела умивена,
Баци свилу у зелену траву
А мараму јаблану на грање,
Па побеже преко поља равна.
Ал' повика турско момче младо:
„Не беж' не беж' бела умивена
„Да си мени јуче побегнула
„Данас ћу те јунак уватити.“
Кад је стиже турско момче младо
И тури је за се на коњица
А појасом око себе свеза,
Хитро оде двору у Шапаре.
— Кука, плаче, шапарска госпођа:
„Јаој мени, моја мила мајко,
„Што ме рани за млада Турчина
„Да ми Турчин моје лице љуби.
„Што м' не даде за лепога Јову
„Кој ме проси три године дана
„Јово проси, а ти ме не дајеш!“

XXIV.

Текла Сава по камену сама,
На њој Мара платно бијелила.
Мајка Мару кроз три горе звала,
Мара јој се кроз девет одзива.
„Јеси л' Маро платно убелила?“
„Нисам мајко ни до воде дошла
„Јово ми је воду замутио,
„Кун' га мајко и ја ћу га клети.“
Мајка куне: „вода га однела“
Мајка куне: „гуја га ујела!“
Мајка куне, Мара благосиља:
„Овчице му поље заштитиле,
„А челице сунце засениле.“

XXV.

Кошутице воду пиле,
Воду пиле на Дунаво,
Воду пиле играле се.
Ал' повика младо лане
Које оно стражу чува:
„Беж'те, беж'те, кошутице,
„Ето многи иду ловци
„Многи ловци Ерцеговци,
„Они ће нас уловити
„Цару ће нас поклонити,
„Цар ће нама тимар дати
„Чим ћемо се тимарити
„Али нама нема игре,
„Нема игре и певања
„Као овде на Дунаву
„На Дунаву хладној води.“

Послао: *М. Крстић.*

Јужне словенске земље у Аустрији и евр. Турској.

од госпођица G. M. Mackenzie et A. P. Irby.

(превод с енглеског од Ф. Х.)

(Продужење.)

Хришћански Бугари одазвали су се овом охрабрењу на један начин који даје велике наде, што се њихове енергије тиче, кад би једном са свим ослобођени били од несносног јарма турског. Ен-

---

риса нема) и њом се китн младеж. Ово је цвеће опасно брати и берући га многи су страдали. Код те речи Вук у свом речнику има само да је д е в е с и љ или д е в е с и љ е „некаква трава, од које, кажу да стока у прољеће проточи крвљу.“

Digitized by Google

глески конзул у Солуну рече нам, да је између 1861 и 1862 године извоз памука био удвојен, а у овој години увећао се више него тројином. Један човек близу Серева посејао је памука три четвртине једног плуга и имао је вајде око 120 ⌗. Велики део солунске долине лежи скоро бесплодан, а кажу да је долина та врло добра за памук из морских острва. Има много њих који желе да једна енглеска кумпанија предузме ову радњу.

Но предувимање које чека на енглески капитал у јужно-словенским крајевима јест грађење гвозденог пута између Солуна и Београда, чиме би се, као што смо већ казале, наша поштанска даљина од Индије знатно скратила. Између Александрије и Трста има 1200 географијских миља; између Александрије и Солуна само 670; а, у сравњењу са марсељским путем, нашло се да би индијској пошти, преко Солуна требало толико исто времена да дође из Александрије у Лондон колико сада треба (најмање са сваким другим паропловом) да дође из Александрије у Марсељ. Гвоздени пут о коме говоримо спровео би се покрај равница и долина од Мораве и Вардара (Axius), а, као што се види из нацртаног плана, не би морао да пролази кроз узвишености; главне пак тегобе које би имао да савлада у грађењу само су неколико уских речних пролаза. Сразмерност између тешких и лаких страна мисли се да је као 1 спрећу 9½, а цела линија стала би око 20, тешко око 30.000.000. форината.

Што се тиче саобраћаја како сада стоји, један аустријски пароплов веже Солун са Сиром (Syra) но између Солуна и Дунава док не пређете српску границу, нема (бар не беше у оно време кад смо ми туда пролазиле, од прилике пре две године) никаквог пута којим би се могло којекако путовати на колима. Туда се обично путује на коњу и треба вам 138 сахата да ову даљину пређете.

А што се тиче великог речног пристаништа, Београда, који је у трговини као и у рату кључ истока, и кои је једним славним енглеским партизаном слободне трговине[1] означен као једно од будућих слободних европских пристаништа — ту су се Аустрија и Турска у пакости сложиле да га начине да ништа не вреди. Топови тврдиње турске наперени су на улице његове. Недавнашње издајничко бомбардање потопало је сваку безбедност и порушило поверење код трговаца да своје капитале у варош уносе. Осим тога Аустријанци, у којих су пароброди на којима мора путник да се вози да би дошао до најближе станице гвозденог пута у Базјашу, чине све да би неугодним наређењима, што се времена плаћања за возидбу и ђумрука тиче, путовање из Бео-

[1] г. Кобденом.

Digitized by Google

града и у Београд учинили колико је могуће несноснијим и скупљим. Сад има једно белгијско друштво што се понудило да сагради гвоздени пут који би везао Реку (Фијуму) — једно од пристаништа на јадранском мору — са Земуном на Дунаву, спрочу Београда. Кад би се ова линија продужила од Земуна до Базјаша, и имала једну станицу на српској страни и један пароброд који би преко Саве прелазио, Београд би тада био у непосредном саобраћају са северним морем и са јадранским, и путници би се ослободили оне пажљивости која их сада чека од стране аустријске полиције у Земуну.

Пре неколико годнна кад је аустријска влада у кнезу српском налазила великог одзива и мислила да ће средством њега раширити свој утицај над словенском популацијом у Турској, онда је она озбиљно мислила да сагради гвоздени пут између Београда и Солуна; те учени и неуморни конзул аустријски г. Хан, добије налог да оде у Србију и да види куда би се овај гвоздени пут провести могао. У Београду дају му једног артиљеријског официра у српској служби који је умео говорити језике свију оних народа куда су имали проћи. Кад је допратио конзула до Солуна, овај официр врати се у Београд, те тако у том другом путу не само потврди но и разграна све проналаске и назоре г. Хана. После неког времена г. Хан изда своје ваљано дело о тој ствари. Српски официр, који је и од своје стране белешке учинио, чува и хоће да их преда друштву које би хтело предузети грађење ове линије. Јер ни Срби ни Бугари не желе никојим начином да Аустрија сагради гвоздени пут који би кроз њихове земље пролазио. Они већ знају шта се ради с њиховим писмима што иду у Француску и Енглеску а морају преко аустријске поште да прећу. Они су чули како је аустријска полиција задржала и поапсила путнике на краковској станици. Они предвиђају такође, да, кад би год Аустрија хтела да се умеша у унутрашње немире у Турској да би се тада послужила гвозденим путом, не за трговачке ствари, но за пренос војске што носи белу униформу. Ово су узроци због којих јужни словенски народи желе да линија између Београда и Солуна буде у рукама једног земаљског трговачког друштва радије него у рукама једне владе која иде да све понемчи. Осим тога, велика би корист била за народ што ради, кад би се ова ствар руководила по енглеским принципима. Бугари, кроз којих би земље главна линија прошла, људи су врло радени, и научени на тешке послове; ништа не би тако јако развило њихова корисна својства као уредно занимање и уредна плаћа. Сада немају ни једно ни друго, нити могу игде видети за своју поуку и обадрење да се једно започето дело непрекидно продужи и потпуно сврши. Као један пример како ове ствари

Digitized by Google

у Турској иду, навешћемо ово: Пре неког времена солунски паша обзнани да ће да предузме грађење једног пута између те вароши и Битоља (Монастира), и заповеди да се тога ради скупи једна сума новаца одакле би се исплатили сви трошкови који су за то нужни. Дело се почне с великом свечаности и пут се тај назове царски друм; прописане таксе покупе се, но у место да их употреби на грађење пута, паша их метне у свој џеп, а друм се сагради кулуком, но тако, да смо ми при великој припеци летњој волеле јахати, но возајући се трућкати се и ломити се по џомбама његовим. Зими је туда немогућно проћи од великог блата.[1]

IV.

Ми ћемо да закључимо ове наше белешке о јужнословенским земљама с једном или две речи о оним варошима које највише заслужују да се промотре.

Може бити најинтересније је Дубровник (Рагуза) на источном или словенском приморју Адријатике, која, док је није заузео Наполеон, и док после тога није била предата Аустрији, беше република, која је у мајушности (минијатури) приличила млетачкој. Код острва Лакрома, спрећу Дубровника, паш је Рикард-лавово срце (Richard coeur-de-lion) имао несрећу на броду који му се поломи, и тамо су власници трговачке вароши прешли да приме краља. Што се тиче лепоте положаја, архитектуре, живописног одела и углађених обичаја њезиног житељства, независна дубровачка република одликовала се над свима суседима својим што су били под страном управом: њена књижевност и многи њени одлични грађани задобили су јој име словенске Атине; а од времена српских царева па до самог дана кад је потпала под јарам аустријски, њени су трговци походили све сајмове између Адријатике и Босфора. Кад би се једном земље између Дунава и Адријатике сјединиле под једном народном управом, и Дубровник би скопчан био гвозденим путем са Београдом, он би онда подигао се до положаја једне зимне престолнице; сада је ту станиште старе рођене јужнословенске аристократије, негдашњих патриција републиканских. Неке су од тих породица потомци оних што су оставили унутрашњост земље кад су Турци њоме завладали, те тако има примера

[1] Ова мала анекдота може се однети више или мање на све крајеве у турском царству, где је, може бити на грађење путова толико исто новаца узето колико у најпросвећенијим државама, но где ми не могосмо ништа видети што би достојно било да носи име пута, изузимајући пут што је начињен за вечерњу проходњу султанову, и онај што је једно француско друштво сградило између Бејрута и Дамаска. Др. Савдвит.

Digitized by Google

где од једне исте велике породице једна грана живи у Дубровнику и ти су католичка властела, а друга станује у Херцеговини и ти су муслимански бегови[1] Аустрија са својом традиционалном ненавишћу према словенском развитку, чини све што може да уништи важност Дубровника, и да га помрачи његовим северним суседом Сплетом онако исто, као што завидећи развитку талијанском гледи да Млетке помрачи и замени Трстом. Ми не ћемо предузимати да говоримо о варошима далматинским с тога што, приступне будући својим положајем, о њима се већ често говорило и писало, а и за то што, изузимајући Дубровник, њихова је цивилизација талијанска, уведена страним утицајем. У томе се оне са свим разликују од Србије, где све што стоји народно је, и где се никад није другим језиком говорило но словенским. И сами Словени радо говоре и тврде да Далмација према Србији стоји онако исто као што су пре неколико година најуглађенији и најуметнији народи у Италији стајали према суровом малом Пијемонту — огњишту само-управе и само-обране.

Друга знаменита словенска варош је Загреб, престоница Хрватске. Она је раздељена на свештеничку и световну варош; ова последња носи име „Града" а она прва „Капитла" где је прекрасна катедрална црква. Као унутрашња варош, Загреб нема никакве знатне трговине; но она је огњиште јужнословенског патриотизма и књижевности што припада латинској цркви. Хрвати настојавају код бечког двора да им се поврати она само-управа коју су уговорили да им остане кад су своју круну метнули на главу Хапсбурга. Они се тако исто труде да уведу у своје цркве словенску службу место латинске. Ове тежње дају сувише локалну и политичну боју, што се општег интереса тиче, свима књижевним производима у Загребу; но као изузетци, који им служе на част, могу се навести неки спевови који показују објективну простоту стила, природну снагу осећања и подробности, што врло корисно

[1] Један од њихових најодличнијих и најдаровитијих чланова каза нам да словенско племићство нема управо других титула но званичних, и да су све титуле које се сада у Дубровнику носе страног порекла. Ми ћемо додати, као знак времена, да су пређе у Дубровнику више словенских имена била поталијанчена, а сада има породица талијанских које су своја имена пословенила. Има у Српском речнику Даничићевом један интересантан чланак о српским титулама, званичним достојанствима и о првом и о другом реду племићства (властелин, властеличић.) — Монтескије (у Духу закона) говори о Дубровнику овако: у Дубровнику глава републике мења се сваког месеца, други власници сваке недеље, а управитељ двора сваки дан. Но ово може бити само у једној меленој републици окруженој од јаких великих држава, које би могле лако покварити мале власнике.

Digitized by Google

контрастује са нестварним и сензуалним тоном немачке поезије садашњег времена.

У Славонији мала варош Ђаково знаменита је с тога што у њој има једна богословија за римско католичко свештенство у Босни. До скора њихови чланови били су растурени ради васпитања по талијанским манастирима и другим местима, те тако су ту учили се да буду религиозни фанатици, губећи свој народни дух уједињења. У Ђакову уче се брижљиво на свом језику, и спремају се да заједнички раде с Хришћанима, кога му драго назвања, против општих непријатеља — варварства и ислама.

Река (Фијуме), пристаниште на јадранском мору, географијски припада Хрватској, но Марија Терезија уступила га је Угарској. Она је и сада кост око које се гложе Угарска и Хрватска, но које гложење само је корисно њиховом општем непријатељу, аустријској влади, која је без икакве нужде посела ту варош баш у оно време кад смо је ми походиле. Гвоздени пут о коме мало пре говорисмо свезао би Реку са Загребом, Сиском, Земуном, Београдом, и другим варошима на Дунаву и Сави.

Јужно од аустријске Хрватске лежи турска Хрватска,[1] а јужно опет одатле турска провинција Босна. Главна је варош у Босни Сарајево (Босна Серајн), у њој има 40 до 50.000 душа лежи на обалама једне мале реке, а окружена је шумом и брдима. Прекрасни положај Сарајева прибавио му је име „западног Дамаска," и будући је то једина велика варош у том крају Турске, то се чуда причају о многоштву њених џамија и о лепоти њених базара. И ако је тако близу Европе, ипак је она за дуго неприступна била путницима европским; нити су поносити словенски Мусломани, потомци хришћанског племићства, трпели турског губернатора да се баши но њиховом Серају. Но од како је Омер паша згњечио Босну, Сарајево је постало приступније, и изгубило је много од свога имена, а осим тога постаје сваки дан са свога положаја све незнатније у трговачком обзиру. Сада седе у њему турски везир и европски конзули, богати мусулмански баштинарп и хришћански трговци који се још налазе у западним провинцијама европске Турске[2].

---

[1] Тај предео зове и онде и друге православни народ Крајином, а људи се зову Крајишници. П.

[2] Осман-паша, који је био везир у оно време кад смо путовале, кажу, да је најбољи губернатор у Турској; и доиста изгледа да чини све што је могуће у садашњим приликама. Енглески конзул г. Холмс изредан је цртар, он је снимио прекрасне околине сарајевске.

Digitized by Google

Мостар (стари мост), престоница Херцеговине (или војводства св. Саве), злохудна је варош, која нема ништа знатнога осим једног врло лепог моста, који је сагрђен пре турског завојевања.

Призрен и Пећ главне су варошн старе Србије; то је један округ што лежи између кнежевине српске и северне Маћедоније. У Призрену виде се још развалине цркава које су зидане онда кад је то била престоница српског царства и место великог годишњег сајма. Пећ је знатна због столице старе патријаршије српске, од које црква још стоји. Прекрасна црква у Дечанима, озидана од три сорте мермера, најбоље је са чувана од свију српских старина; Дечани леже између Пећи и Призрена. Све земље у околини биле су манастирске; у старим дипломама говори се да су биле начичкане манастирима и селима, и да је туда било много трговачких путова. Под владом турском све то изгледа скоро као каква пустиња.

(Продужиће се.)

Oj поноћне тамне слике...

—

Oj поноћне тамне слике,
Црне сенке немог лета,
Да л' сте душе, да л' сте гости
Са незнаног оног света?

Нит' смо душе, нит' смо гости
Са незнаног оног света,
Већ смо твоје мисли силне,
Твојих жеља силна чета.

Нама сунце не сме сјати,
— Ко зна, л' нас оно прима?

Тек по тами пролећемо —
Даћу смо ти у грудима.

Тамна децо срца мога,
Не буните ноћцу тају,
Не гоните само ником
Слатки санак са очију.

Јер позна л' вас душа једна,
Па буде л' јој од вас жао,
На веки бих срцу тесном
У сужањство вас предао!

И. Ђ.

Жуто лишће.

ПО НЕМАЧКОМ.

—

Бујна јесен опет дође,
Мене нека страва свлада,
Кад погледим жуто лишће
Где на црну земљу пада.

А у томе часу желим,
Да бих мог'о и ја тако,
Мирно, тихо, без пребола,
Црном гробу отић' лако!...

Пр. Анд.

Digitized by Google

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

VII.

Софронија грозећи се застаде пред двораном, где се Карин са својом дружбом забављаше.

Што ту виђаше учини јој се ужасније од тамничких одаја и од лавовских јазбина.

Пијани робови ваљају се по тлу и певају пијаначке песме с пијаним сенаторима; људи, набелили се и наруменили, поизоблачили се у женско рухо па певају уз харфу безобразне дитирамбе; на глави им женски накит а врз њега лавор-венац; први достојанственици у царе вини, конзули, префекти и трибуни ваљаху се по блату непоштења и неваљалства; они играху с наложницама, које се бејаху обукле у провидне хаљине а из образа и из очију им севаше плам гнусне страсти животињске. А у сред тога сотонипога кола лежаше Карин, он сам — највећа нечаст пурпура својега. На лицу му се бејаше на ново пробудила уморена страст, које вином, које чуственим драженьем, које призорима оргије ове, — а с косе му се цеђаше мирисно уље.

Софронија се згрози од ужаса, јер куда је год оком гленула све је видела једно те једно. Тада први пут у своме животу заборави Господа, који је најближи онде, где је највећа опасност. Али ко би и могао мислити на Господа онде, где је сотона олтар свој подигао?

Хришћанку девојку прође дрхат, а рука јој и нехотице пође к појасу, јер јој не бејаше ни на крај памети опомена сестрина. Али чим се дотаче ножа, одмах поста храбра одважна Римљанка, па без пратње слободно ступи међ играче и охоло стаде пред Карина.

— Јеси ли ти онај што те у Риму Августом зову? — презирући зацита га.

Карин се смешећи подиже са лежишта, па намигну да престане граја.

— Од кад значи у латинском језику реч Август гад и срамота? настави Софронија охоло погледајући на Карина. — Каква те проклета судбина посла у Рим, да прикупљаш око себе све што је мрско и гадно и да поднижеш на престоље опачину, љубимче богова твојих? Зар не опажаш како се под тобом земља тресе, зар не чујеш громова небеских? Зар те не буди иза сна дивља вика од милијуна варвара који се примичу све ближе и ближе; зар не видиш да нећеш господар света овога, већ само прах и пепео, ништа бољи од црне земље у коју ћеш отићи?

Digitized by Google

Карин рече Евију:

— Доиста, неси ме преварио, ово је дивно чељаде. — Тако, тако, љути се, бесни, клетве те чине веома лепом; што више кунеш све си ми дража срцу. —

— Човече, над тобом има невидљив судија, који ти бележи сваку помисао. —

— Тако ми пантеона![1] ако ова није из реда богиња. Евије, доведи ми скултора. Саградите храм и поставите у њ слику ове богиње и надените јој име: Венус белатрикс (јунакиња-венера.)

Одмах се нађе један дворски вештак, који се лати стилуса[2] и воштане плоче. Софронија се ужасну видећи како Евије гради стихове од речи њезиних, а скултор реже у камену облик тела њезина.

Она одмах ћута; ни један јој се живац на лицу не мицаше.

— Пожури се ако мислиш да имаш слику „венере белатрике.“ За један ће сахат већ бити „Венус викта“ (побеђена венера), — рече Карин скултору, па се приближи девојци, не дижући очију с лица јој.

Она се не мицаше, већ стајаше хладна као кип какав.

— А што јоште не бесниш? што се не љутиш? Тада ми срце осећа по сто пута већу милину; — псуј, грди, куни, а ја ћу те грлити, љубити и од сласти полудети. —

Девојка ћуташе. лице јој оста хладно.

— Ах, зар хоћеш тако хладним лицем да утулиш плам срца мога? Ти видиш да ме стид и гњев твој веселе, па би сад хтела да покажеш као да ти лице не зна ни за једно ни за друго, а то с тога — да ми укратиш најслађу милину уживања. Робови, свуците је! —

Софронија хладнокрвно извади нож иза паса и срчано погледа око себе.

Карин се укочи од чуда. Сви се запрепастише, само Евије бејаше при себи па приђе к девојци леопардски смешећи се.

— Лепа девојко! немој да заборављаш да си хришћанка. Твој Бог жестоко казни свакога, који силом отвора врата смрти; убити другога или себе самога, у твојој је вери једнак грех; ти ваља да трпиш што Бог попушта на те, па било то мученичка смрт или један сахат весеља у наручју Каринову. Немој да заборављаш да си хришћанка и да је пре тебе било пуно хришћанака које су претрпеле овај начин мучеништва. —

[1] Храм неумрлих.

[2] Мали комад слонове кости, којим су Римљани, немајући другога оруђа за писање, утискивали слова у воштане плоче.

Digitized by Google

У Софронијиној руци дрхташе подигнут нож.

— Помисли да си хришћанка, — зборашe јој Евије примакнувши јој се за један корак и лукаво гледајући на нож, у намери да јој га отме.

— Јесте, али и Римљанка! — викну Софронија сећајући се речи сестриних и сјури нож у срце.

Одважна га рука држаше, па се с тога и заби у срце до дршка.

Римљанци бејаше више стало до части него ли до блаженства небескога.

После једног тренутка паде умирући на земљу и последњим силама намешташе хаљину, да тако и мртво тело сачува од скрнавних погледа.

VIII.

Међу тим и отац и вереник у залуд тражаху љубљеницу своју.

Само тајно смедоше распитивати, јер Софронији не могаше бити јавне обране.

Мезембрије се давно и давно не виђаше у Риму, па се свак зачуди видећи старца на форуму како се поштапа слоновом штаком и застајкује свакога корака.

— О, добри старче, та тебе никад нема у Риму, прозбори му мирисави патрицијски гиздавац. — Како умре Проб још те ни један пут не видесмо. —

— Та стар сам и болешљив, драги Помпејане, ноге ме једва носе а очи су ми тако слабе да те не бих познао да неси прозборио. —

— Па за што не живиш у Риму? —

— Хе, да ти видиш моју красну репу, што је негујем у врту, за цело ме не би звао у Рим. Мене овако стара ништа више не занима од мојих воћњака. —

У тај мах дође један посланик с капитола па пришану Помпејану:

— Карин се одрекао престола и уступио скерлет своме брату Нумеријану. —

Мезембрије имађаше по каштo тако добро ухо да и само шаптање чујаше.

— Шта рече? викну он живахно. Карин оставља престо а Нумеријан је цар? Живео! Живео! —

— Зар ти познајеш Нумеријана? Какав је то човек? — уплашено га дворани питаху.

Digitized by Google

— Какав је човек, питате? Јунак, Римљанин — под којим ће на ново процвасти златни век римски, под којим ће нас на ново обасјати сунце славе. Он ће наставити славне бојеве што их Рим бијаше с половином света. Сви ћемо тамо бити. Ох, та то ће опет бити златно доба! Ја ћу опет појахати коња витеза и стајаћу онде, где сваки поштен човек треба да буде, — још ја несам тако стар, да несам кадар јуначки умрети у бој! —

Старац одушевљен, ван себе од радости, стаде вутрено беседити, не ослањаше се више на штаку и на сто корака далеко позна свога пријатеља квартекварта аугура, који баш од капитола иђаше.

— Ти идеш с капитола, је ли квартеркварте? Па шта има ново?—

— Ја сам прорицао — рече аугур врло сујетно. Сенат не хте пристати, већ натера неумрлога Карина да и даље пурпур задржи. —

Мезембрије се опет погури над штаком својом.

— Јаох мени, ноге моје! Јаох костобоља — па још у оба колена! А шта оно говорах, безуман старац! Да коња јашем! Јаох мени — једва и у наслоњачи седим! Ала ти по каштo стар човек лудује! Велим да идем у рат — а како да га идем наопако, кад једва једвице распознајем пријатеља од непријатеља? Смејте ми се пријатељи, смејте ми се овако стару а луду. Јаох, ноге моје, ноге!...

..... И оде даље уздишући и стењући. На путу сретe Манлија.

— Зар још ништа несн дознао? — запита га овај.

— Сутра ћу силом да продрем до Карина. А ти? —

— Идем Глицерију да потражим. —

— Убиј је пре него што речцу изусти. Не бој се. И ако зна којекакве мађије, опет може да умре. Сутра ћемо се састати у Каринову атрију. Понеси уза се мач! — (Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

* У 30. броју „Заставе“ изашао је извештај о радњи двеју дружина бечке омладине: „Задруге“, у којој су били ђаци из Србије, и „Зоре“, у којој су били ђаци Срби из аустријских земаља. Сад су се обе сложиле у „Зору.“ У 31. броју „Заставе“ изашло је од „Зоре“ писмо „Неколико речи целокупној омладини српскога народа.“ Главно је у томе писму да се покаже како је главни непријатељ нашем народу и његову напредовању — незнање. С уверењем да је омладина народна позвана да буде оруђе снази српској која треба да сломи главнога свог непријатеља, позивају се све дружине омладинске на разним странама нашег народа и сваки Србин у кога је душа и срце младо, да искажу како би се могло најбоље извршити јединство омладине, које је потребно за наведену намеру. Предлаже се за тај посао састанак у Н. Саду, где би свима најзгодније

Digitized by Google

било доћи. — У 32. броју „Заставе“ изашао је извештај о радњи „Преодинце“ пештанске, која се зимус расцепила на две. У тој радњи видимо предавања „Историје југословенских народа а особито Срба“, од Тоше Недељковића и „Естетична предавања“ од Саве Чолаковића, којима ће се сваки радовати.

* Изашла је књига „Српске јуначке песме. Спевао и на свет издао Паја Зорић. У Београду у државној штампарији 1866.“ 2 л. 156 стр. 4 л. Уз књигу има на дрвету резан лик војводе Луке Вукаловића.

* Г. Радован Пејић објавио је да ће скорим дати у штампу и други део „Жил-Блаза.“ Цена јој је 5 гр. (50 новч.), новци ће се полагати кад се књига прими а рок је 25. Јунија.

* Изашла је књижица: „Изборъ найлепши юначки и любавни песама. Издао трошком Х. А. О. П. У Београду у штампарији Николе Стефановића 1866.“ на мал. фор. 62 стр.

* Г. Аверкије Петров Базајтов, јеромонах, преводи на бугарски и штампа овде у Београду проповеди г. митрополита Михаила за недељне и празничне дане. Издаје их у свескама од 5 табака.

* Г. Теофило Петрановић јеромонах и главни учитељ српске школе у Сарајеву издаје на свет прву књигу „Босанских народних песама.“ Ту су женске сарајевске песме, по садржају: побожне, божићне, жетелачке, играчке, љубавне, шаљиве. Неколико их је из те збирке доносила „Даница“ а неколико је изашло у „Босанском вјестнику.“ Књига ће изнети 13 таб. а цена јој је 10 гр. Претплата се прима овде у Београду у књижарама В. Валожића и А. Добровојевића — новци се полажу кад се прими књига. И овде видимо како сарајевска штампа брижљиво избегава народно име за народне ствари, обилазећи га једнако предељним именом „босански.“

* У „Босанском вјестнику“ читамо да се тамо прештампавају у Сопроновој штампарији школске књиге које се предају у јавним школама у Србији за школе по Босни „без промене“, и да је на то изискано одобрење од наше владе. Штампа се тамо за први мах, као што јавља „Бос. В.“ 1. Штица, 2. Буквар, 3. Прва читанка, 5. Рачуница прва, 6. Кратка свештена историја, 7. Прва знања, 8. Друга читанка, 9. Псалтир, 10. Рачуница друга, 11. Кратки катихизис, 12. Основи земљописи, 13. Катавасија, 14. Трећа читанка, 15. Српска граматика.

* У Сарајеву је почео излазити званични лист на турском и „босанском“ језику, под именом „Босна.“ Излазиће сваког понедељника. То је на прилику турско-бугарских новина „Дунава“ које излазе од ланс у Рушчуку за вилајет тамошњи.

☞ Молимо претплатнике којима рок претплати истиче с концем овог месеца да би се за раније старали да понове претплату — јер иначе лист никоме слати не можемо. Прима се и нова претплата од почетка друге половине године. Сви бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а имамо ексемплара без 1. броја, које дајемо за 48 гр. чарш.

Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити у уредништву или у познатим књижарницама. Листова од почетка овога течаја имамо свију.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 25. У Београду 19. Јунија 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слаги не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Из драме „Елисавета кнегиња Црногорска“

од Ђорђа Јакшића.

ПРВИ ДЕО.

ТРЕЋА ПОЈАВА.

У двору кнежевоме. Елисавета, кап. Ђурашко а за тим к. Ђурђе и Станишa.

ЕЛИСАВЕТА.

Нема га још —
А ишчекујеш га нестрпељиво,
Он ми се чини да је једини,
У земљи овој к'о питомији —
Прем да је и он — тек Црногорац!
Дивље крви, мрка погледа,
Ал' у говору — кад кад завара
Те ми се чини Венеције је
Поноса лепог први ученик...
Вујо!...

(Вујо улази)

ВУЈО.

А што ћеш са мном свијетла госпођо?

ЕЛИСАВЕТА.

Је л' био овде капетан?

ВУЈО.

Сад мало прије ту се са сердаровићи разговараше — ет' ту госпођо баш пред двором у врту — а што ти се ту није разговарало?... знам младићи су —

ЕЛИСАВЕТА.

Сад можеш ићи,
А пустићеш га кад дође он — знаш?

ВУЈО.

Знам!....

(у одважењу)

И напустићу га баш... Господе, да немилокрвне туђинке, не волим се с њом ни разговарати.... Бог да јој душу прости! покојној госпођи, Ђурђевој мајци — а беше добра и милостивна лијепо се са мном разговараше, и упитиваше за здравље. — Ej! ej!

(одлази)

ЕЛИСАВЕТА.

Ту је дакле, и доћи ће —
Баш ми је мило... Мило? а за што?...
Може л' се мени и шта милити?
Може ли бити мило срцу мом,
Што ће се видет' с'једним варваром?
И сотони се ништа не мили!
Па опет тражи слуге, робове;
А за што?... што ласка и казује
Ђаволским смехом уверавајућ'
Да је у њему милост божија —
Под земљом да је баш прави рај?
За што би вар'о?... ако не за то
Да му изврше наклен умишљај?...

(кап. Ђурашко)

Баш добро дошао!

Digitized by Google

Нестрпљење ме скоро умори —
Не знајући шта је?... де, шта се говори?

КАП. ЂУРАШКО.

Шта?... Не питај светлости!
Људске су груди пуне пакости,
У срцу нема оне љубави
Оне врлине, срца — како ли?
Без боја душа да га заболи....
Јок!
Ено био сам са младићима
Са којима се Зета поноси,
А дође она твоја будала —
Пас стари — сам као што се
У часу свога лудог заноса,
С подсмехом некпм вешто крстио.

ЕЛИСАВЕТА.

Вујо?...

КАП. ЂУРАШКО.

Јест он —
Па на лукава њина питања
Из лудости ли, или подлости?
Исказа много што би требало
Пред пакостима људским башити;
Каза им: да нам је дужде
Из Венеције посл'о штампару,
Поздрав, оружа — цебане и свег...

ЕЛИСАВЕТА.

Па? Ђурашко!

КАП. ЂУРАШКО.

Па: „Латини су лукави,
„Јуначка мука тиште лисицу —"
Противници ти тако говоре.

ЕЛИСАВЕТА.

Проклета земљо!
У којој човек тече душмана,
А није најпре срећно стекао
Пријатеља ил' љубавника...

КАП. ЂУРАШКО.

Светлости!
Не вређај земљу,
Не лиј у срце свог љубавника
Капљице горке црне очаје —
Да шта сам ја?...

ЕЛИСАВЕТА.

Црногорац!...

КАП. ЂУРАШКО.

То јесам!
Али ми душа једно жељкује
Да те увери делом, госпођо!
Да има срца што ће погинут'
На миг ти ока...

ЕЛИСАВЕТА.

То ти верујем,
Ал' Венецији треба помоћи —
Хиљада треба бар да погине,
За спасеније морске краљице —
Хиљада равно — Ђурашко!...

КАП. ЂУРАШКО.

То баш и јесте
Чега се плаше оне главурде,
У којима се ђаво укопо,
Те их на пркос злобно наводи
Ал' није ђаво!
Твој девер, госпо,
Кан'да је уз'о место његово;
Те по вечноме мраку лутајућ'
На отпор спрема луду светину.

ЕЛИСАВЕТА.

Мој девер — Станиша?

КАП. ЂУРАШКО.

Он!
А с њиме канда тајно шурује
Лисица стара сердар Радоша

ЕЛИСАВЕТА.

Они су дакле тврди бедеми
Којима ваља темељ рушити
Да на развали такој подигнем
Млеткама сјајним тврде оклопе. —
Ђурашко!

КАП. ЂУРАШКО.

Заповедај ми, светлости!

ЕЛИСАВЕТА.

Ти си једини —
Коме у овој земљи верујем,
Пред тобом не ћу ништа тајати.

Digitized by Google

КАП. ЂУРАШКО.

И не мож' —
Из очију ти тајне ногађам,
Из очију ти учим жељице,
Из зеница ти читам судбину,
Из њиног сјаја строгу заповест. —
Заповедај!... А бог је свемогућ'!...
А ево ти се кунем госпођо!
Са свемогућега светим именом;
Закаљем ти се оним престолом!
Са кога свемилостивна рука
Безбројном свету светлост поклања —
Да ћу те служит — за један само —
Не смем ти никад ни споменути —
Рањене душе болан уздисај:
Пољубац један!... поглед!... загрљај!...
Убиј ме сад!...

ЕЛИСАВЕТА.

Та још си млад!

КАП. ЂУРАШКО.

Кад тако кажеш — ја ћу живети!

ЕЛИСАВЕТА.

Живи!
Али сад даље, одлази!
Јер тако ми се чини, Ђурашко,
Да са Станишом Ђурђе долази. —
(кап. Ђурашко одлази)
Сад срце стани крепко на меру!
Да казниш ону подлу неверу
Да на пут станеш, смрвиш, растопиш
Са поочимом — старом лисицом!
С осмехом једним или сузицом...
(кнез Ђурђе и Станиша)

КНИЗ ЂУРЂЕ.

Славујче! тицо!
Ил' ако волиш — божиј анђелу!
Ево ти водим моју жељицу,
Мог милог брата — мога Станишу!

ЕЛИСАВЕТА.

Мога девера?

К. ЂУРЂЕ.

Јест, сунце, девера твог!
А мога брата, брата једнног.
Дош'о је, жељан своје снајнце,
По обичају Црногорскоме —
Деверским даром да те дарује.

СТАНИША.

Па мила снајко, прими овај дар
Пак ако се огиздати може
Светлост дана сјајношћу данице —
Мила снајко, носи алем драг!

ЕЛИСАВЕТА.

У Венецији нема таквих!

СТАНИША.

Нема!
С најлепше буле паше Скадарског,
С истока с собом што је повео,
Да му живота сетне часове,
На обалама шумне Бојане
У загрљају жарког истока
На шећер усницама растопи —
Скин'о сам овај ђердан алемов...

ЕЛИСАВЕТА.

О, о сирота!

К. ЂУРЂЕ.

А за шт' сирота?
За алем овај?
Зар од алема мислиш то је сјај?
Суза је раје то, рајин уздисај,
То је насиља она тешка пот
Што с тужног чела робља жалосног
Троструким бичем гони бесни скот...
Наше је то — наша својина
А шта с Мехмедом-пашом Скадарским.
Шта с њиме учини?

СТАНИША.

Отровну пару крви Азијске,
На свиноме крилу Селимином,
С мирисним ђулсом свога харема
У издисању меша поганик. —
Али шта Мехмед!... та жељах витез
Сву грдну силу вреле Азије,
Да је посечем, смрвим, разурим —
Да свако зрнце овог харема,
По једну војску стане цареву;
Јер сам га теби мила снајнце,
Од трговаца скупих купова'...

Digitized by Google

ЕЛИСАВЕТА.

Мени?

СТАНИША.

Јест теби —
Да познаш сиајко свога девера!
(пружи јој ђердан алемов и још
друге скупоцене дарове — пружа
јој и руку да га пољуби — Елиса-
вета збуњено гледа у кнеза Ђурђа.)

К. ЂУРЂЕК.

У руку чедо!... то је обичај!...

ЕЛИСАВЕТА.

Обичај?...

К. ЂУРЂЕ.

Светиња!...

ЕЛИСАВЕТА.

У свету кнеже.
Где светлост влада умом човечим —
Нежност је женска мужу светиња!...

К. ЂУРЂЕК.

Другом адету
Овде ћеш ми се, сунце, учити.

ЕЛИСАВЕТА.

Ах слутила сам,
И казивала сам срцу несрећном
Каква га овде чека будућност. —
Ал срце ј' срце — па се поводи!...

СТАНИША.

Поводи. —

(Свршиће се.)

ЈАГОДА.

Црта из народног живота.

од Радмила Лазаревића.

II.

У кнеза Митра бејаху амбарови пуни жита; бејаху кошеви набијени кукурузом — а он је био изврстан човек — цело га је село поштовало са његове доброте и правичности... Али све то ништа не беше према јединици његовој, према лепој Јагоди. У Јагоде беше лепа смеђа коса, дуге трепавице, мало савијене више граорастих очију — а танким обрвама доликоваше лепо чело њено; стасом би могла уз поноситу јелу стати а да је стид није.

Кнез Митар је љубио своју јединицу, сваштa јој на вољу пушташе па што би Јагода зажелела, то би јој бабо одмах учинио, само ако је било могућно...

Уз така оца а без мајке одрасте до своје шеснајесте године лепа Јагодица... Бабо јој се поче око среће бринути, како ће јединицу удомити — али Јагода већ је пружила била и срце и руку младоме Милку.

Милко је био врстан момак, па се бабо на избор њен није ни срдио. Милко бејаше уз Јагоду срећан, већ је чекао и жељни дан кад ће је моћи у баба запросити, али тај дан беше још далеко, јер у Јагоде не беше све за свадбу спремљено.

Digitized by Google

Тако се волеше њих двоје, али се скоро над Милковом срећом наоблачи.

Бејаше близу њихова села светковина. Из цела села њихова похиташе младе цуре и момци да се сити сињана кола наиграју — Међу младим цурама била је и Јагода... коло је играло па и престало — ма пусте очи Јагодине запалише срце у једног младића који не спусти ока с Јагоде од како је спази, а Јагоди не беше ни он на одмет јер беше вршно и стасито момче... Од сад беше увек у колу до ње тај млади момак, али јој не смеде ниједне речи рећи, већ је само — кад је близу ње — погледаше испод очију, а кад се она одмакне, праташе је вазда оком. Тај момак беше Марко.

Тако прође дан, а с вечери поче се растурати скупљени свет; свако оде весео кући, али Марко погледаше с тешким срцем, где се друмом губљаше сенка од његове миљенице, која није из његова села била.

Марко дође кући суморан и тужан; све је мислио на Јагоду. Једнога дана неста Марка из села у коме је живео, све што је имао прода, па оде да тамо живи где и Јагода... Ал' како га потресе јако глас да је Јагода вереница Милкова — хтео је на мах да иде у бели свет али му на пут стајаху лепе очи Јагодине и њен осмех... он оста.

После некога времена бејаше Марко веселији а на Милковом челу облаци се скупљаху. Он је био истргнут из Јагодина срца — а Марко је љубио Јагоду а и она њега. Лакомислена Јагода зарече се и Марку да ће му љуба бити — али Милко није мировао, он се хтео Марку светити. Па је ли се спомогао што?..

Марко од оно доба од како глас са тиха гробља зачу не беше више весео, избегаваше Јагоду — али Милку још то не беше доста — он га је хтео са свим испред њених очију истиснути.....

* * *

Од оне ноћи како је Марко о вилама сањао неста веселости са његова лица, на место ње наступи дубока тама; лице побледе, а мисли летеше по гудурама и сеновитим местима.

По селу брујаше ту каткад и сватовска јека — Маркови другови веселише се, ал' Марко ни абера за тим. Са свим је на све заборавио, на игру, песму па и на посао свој.

Једном бејаше ноћ ведра и тиха; Марко је спавао; лако куцање на прозор његов трже га из полусна.

— Марко! — зачу се тих глас — изађи на поље. Марку се чињаше да је то Јагодин глас.

Digitized by Google

— Не ћу... иди Јагода, ја те не љубим више... Тако је испрекидано изговорио Марко ове речи.

С поља се зачу тихо јецање.

Марко помисли на лепу планинкињу, што му се оне ноћи јави, па сав задрхта у срцу, и брзо, готово нехотице отвори прозор; али тек што отвори, силни прах му полети у очи — и уз хитне кораке зачу се загушени кикот.

Марку се смрче пред очима — Он клону на постељу па тешко уздахну...

— Јагоди ћу да се светим, а вилу љубим, — тако је муцао Марко у тешкој забуни својој... Та му ноћ прође као ниједна друга, а дан му много још црњи осване — јер од тога дана поче Марко наглије венути и бледети, почеше му се преко чела боре купити. Ноћу би само изашао пред кућу своју, па би седео на камену и гледао у звездано небо, и слушао где лишће шуми са кобне планине... Али после неколико ноћи неста Марка са свим.

У томе протече лето а зима поче белим снегом завејавати поља и ливаде и прашити прозоре.

Једном бејаше једна тиха зимска ноћ... Небо чисто као кристао, а са смрзла снега по крововима одбијаше се зрака месечева — Месечина је баш бацила зрак на кућу Јагодину, као да је хтела помоћи Јагоди, што утираше баш сад једну сузу с румена лица, која се можда и нехотице скотрљала беше — јер на мах за тим осмехну се Јагода као и други пут... Са улице на један мах зачу се лака песма:

Јагодице не стиди се
Свога имена;
Јагодице не тишти те
Туга голема?

Јагодице, неверице,
Судио ти бог;
Што ми узе пламен душе,
Пламен срца мог!

Уз кораке — што су по смрзлом снегу хитали — неста и песме... Јагодино лице поста на мах озбиљније, душа њена као да се са собом борила — Она се сети Милка.... сети се како му се срцем и душом заклињаше — па је штрецну заклетва — Она подиже очи мајци божијој, пред којом на дувару издисаше мало кандиоце и мољаше се богу.

Милкова песма — јер је он певао — није остала без успеха.

Од те ноћи слушала је Јагода свакад по једну песму и прекоре Она се све више кајаше с дана на дан; више се савијаше првој љубави и првој заданој вери... (Свршиће се.)

Digitized by Google

Јужне словенске земље у Аустрији и евр. Турској.

од госпођица G. M. Mackenzie et A. P. Irby.

(превод с енглеског од Ф. Х.)

(Продужење.)

Ниш, Софија, Пловдив (Филибе) Скопље, Прилип, Трново, Видин, Шумла, и Свиштов, главне су вароши у Бугарској. У њима има Турака који су пређе били становници а у исто време и посада провинцијална; сав остали народ по селима хришћани су. Трново је било стара бугарска престолница. Нама се није допустило да идемо тамо, под изговором да су немири у околини, а доцније смо разумеле да су на том крају хришћани, под закриљем Балкана, много одважнији и предузимљивији него на другом месту. Охрид[1] некада столица бугарског патријарха, знатна је због лепе околине језерске; у Охриду је још сачувана стара црква.

Солун[2] пристаниште јужне Бугарске, има само 500 породица бугарских, но у околини његовој сва је популација бугарска. Између његових 60000 становника велики је део Јевреја, који су најбогатији и најзнаменитији у вароши.[3] Турска влада допушта им да имају своју штампарију, које Грци до сада не могоше никако добити. Нема ствари коју они не би могли митом од паше добити. Чудновати пример представља данас Солун, то је једна варош по историји Грчка, по политици Турска, по географији Бугарска, а по етнографији Јеврејска.

---

[1] Финлеј у својој историји византијског царства, страна 438 каже: „За време Самуила (краља бугарског на крају десетог века) централна управа била је у Охриду. Тамо пресели он и патријаршију бугарску. У војном обзиру Охрид имао је много користи с положаја свога: он је имао једну важну тачку у Via egnatia, великом трговачком путу што скопчава јадранско море са Бугарском, и Солун с Цариградом. Исто тако било је ово место добро за брзи саобраћај царства и словенских му поданика у Маћедонији, који су давали најбоље рекруте војсци његовој.

[2] Дивни положај Солуна, и плодовитост околине његове, коју велике реке заливају, чини те може да храни своју популацију која је преко 60000 душа. Природа га је учинила престоницом и пристаништем једног богатог и пространог округа. Под добром управом Солун би постао једна од највећих и најнапреднијих вароши на обалама средиземног мора. Финлеј, историја византијскога царства стр. 314.

[3] Број Јевреја у Солуну износи око 40000 душа, али обичним својим лукавством они знају да се извуку испод општег правила те се од њих не наплаћују таксе лично; турски чиновници поткупљени општином њиховом питају без испита да их нема више од 11000 душа.

Digitized by Google

Најпосле између свију знатних места у јужним словенским земљама морамо да споменемо најзнатније од свију — Београд. Подигнут на месту где се две велике реке стичу, створен за станицу гвозденог пута који би четири мора свезивао, Београд је за цело природом оглашен, ако не, као што је било речено, за престоницу југоисточног царства, оно бар за престоницу југословенских земаља.

Историја рата између Аустрије, Угарске, и Турске, показује како је Београд мењао често своје господаре, постајући час по бедем западној цивилизацији и тамничка врата турског варварства. Нити је витешка краљевина Угарска нити силно царство Немачко могло задржати хришћанству кључ истока; но што не могоше ове две силе учинити, извршише побуњени српски сељаци, који ушавши у борбу без другог оружја но својих батина свршише га оружјем отетим од непријатеља. Варош Београд сада је у рукама српског народа, а за неко време била је и сама тврдиња њихова; но уговором, којим је порта пристала да призна автономију Србији, утврђено би да она задржи неколико тачака на Дунаву, између осталих и тврдињу београдску. Ми смо већ говориле о незгодама оваког наређења, а незгода би ових било у свакој хришћанској вароши где би турска посада боравила, три пут пак већих кад би та варош била пристаниште.

Кнежевина српска мања је од Шотске, а има више од милион душа; истина број становника у Србији расте брзо, али ту нема богаташа, јер у наранштају који још траје они су били турска раја. Није треба да кажемо да под оваким околностима Србија нема велика извоза, са шта многи доказују да турски топови у Београду у ствари не сметају ни мало трговини њеној, јер ту нема праве трговине којој би се могло наудити.

Ми бисмо желеле на то одговорити да је положај Београда такав да га означава за пристаниште предела много пространијих него што је кнежевина српска. Нека се једном отворе саобраћају с Европом крајеви што су за њим, и нека се Београд прогласи за слободно пристаниште, па ћете онда видети да не би скоро било граница пространству његове трговине — претпостављајући свакад да трговац који у њему живи није изложен да му градска ватра магацине спали, или да му турска бомба главу с рамена однесе. Срби нису до сада имали прилике да развију своју трговачку радњу, но да би добили једну идеју о томе шта би они учинили кад би ослобођени били од непријатељског утицаја, погледајмо на оно што су они кадри били урадити где овог утицаја није било. Поредимо стање и број путова у Србији са путовима у Босни, Бугарској, па и у самој Грчкој. Поредимо општу безбед-

Digitized by Google

ност живота и имаовине, и брзо савлађење разбојништва где би се год показало, с некажњеним безакоњем које ружи Грчку и Турску, и са великим лоповлуком у самој суседној Аустрији.

Но осим свега погледајмо какав су напредак у васпитању учинили Срби, који у време свога ослобођења беху само чувари свиња и копачи. Пре тридесет и неколико година не бејаше у Србији ни једне школе, а сада има школа у сваком селу, после тога гимназија у главним варошима и у Београду семинарија и две академије.

Говорећи из свог искуства о местима где смо живеле, и о лицима и стварима које смо виделе, ми морамо казати, да, не сматрајући на неке погрешке и недостатке, контраст који показују Срби према сродним народима под управом турском, и напредак који су они учинили од како сами собом управљају, да све то даје довољно основа држати, да би увеличање политичних слобода било од користи југословенској раси, — то јест, да слобода у овог народа не би изродила анархију, нити би из својих граница прешла у револуцију. Права опасност револуције у овој страни света лежи само у оним провинцијама које су под несрећном управом турском, јер очајни народи што ту живе не би се шалили кад би само прилику добили да свој јарам збаце. Где год Турчин стоји према хришћанину као привилеговани угњетач, а хришћанин према Турчину као угњетена раја, ту морамо изгледати и надати се да би први корак у ослобођењу био покољ. Они што трпе, већ изгледају на скоращњи час да освете своје столетне неправде, а они којима се прети, спремају се да скупо продаду свој живот. Претпоставимо један устанак у Босни — а једна само варница кадра је ватру сваки дан упалити — и ми бисмо морале заборавити историју Сирије кад бисмо држале, да би у владе турске било или снаге или воље да отклони клање. А кад тога нема у ње, онда где да се тражи? Но много је боље, док је још време, да потражимо каква би промена системе могла отклонити кризу, која је над главом словенских провинција у Турској, те да се да хришћанину законитп положај, у место да се чека да га он сам задобије како буде могао.

Аустрија је готова с једним изговором. Она вели: „Дајте мени бар Босну и Херцеговину, па ћете видети како ће оне код мене бити мирне.“ Нема сумње да би тако исто биле мирне као што су Угарска и Млетке и с истим трошком; јер ни сами Млечани ни Мађари не мрзе тако Аустрију као што је мрзе ове жућене словенске земље.[4] Осим

[4] Претресало се и наговештавало више пута, да би се словенске провинције у Турској могле корисно спојити с Аустријом, као с царевином у којој су већина поданика словенског племена. Но народ словенски има своју по-

Digitized by Google

тога, кад би Аустрија добила један комад Турске, Русија би искала други. Источно би питање хујало у нашим ушима, и комадање Турске отпочело би се.

Но зар не могу наћи и изабрати природније чуваре за незадовољне српске поданике у Турској? Зар не би могао то бити српски народ у кнежевини српској? Србија је данас пример, како једна словенска провинција турског царства може имати своју само-управу, а да се царство не распадне, да не пређе у анархију, и да не постане плен ма које стране силе. Нека би се на пример поверило влади кнежевине српске да организује и васпита још један милион или толико Срба, а за то нека би се искало да плаћа један добар данак[5] — онда би за неколико година њена енергија нашла законитог занимања, — онда би хришћани, сада поданици стране и мрске владе, научили се мало по мало да сами собом управљају.[6] Што се Босне тиче, могло

словицу која вели: „Словенин је друго, а Немац је друго." Они се сматрају као чланови једне исте расе, која има велику будућност пред собом. На против аустријска влада мисли да ће с малим постојанством са своје стране успети да претвори Словене, Мађаре и Румуне у Немце, и да будућност припада Немцима и понемчењацима. С тога сви народи под Аустријом, што нису Немци, боре се непрестано против неправде, а јужни Словени не желе никако да се навезу у један исти брод с њима, шта више, они исповедају да би волели трпети турско варварство, са последњим изгледом ослобођења, него делити аустријску назови-цивилизацију, где би изгубили једину своју наду народног словенског суштаствовања. Аустријанци у осталом имају ту срећну вештину да стеку мржњу у тој мери, да у Турској хришћани веле да би се сложили са мухамеданцима а мухамеданци с хришћанима те да оружјем одбију беле хаљине од својих граница. Но баш и кад би Аустрија присвојила јужне Словене, она не би била кадра држати их друкчије но силом. Словени би тада Русији на аманет пали да им поможе и да их Аустрија ослободи, те тако би овако наређење тешко било корисније за будући мир у источној Европи.

[5] Говори се да трибут што Србија даје Порти не достиже да се подмире трошкови једне једине тврдиње београдске; осим тога султан да би одржао своје западне провинције, троши много више него што износи доходак што од њих добија.

[6] Ми ово наговештујемо за то, што смо чуле да се тако и у самој земљи говори, и после што налазимо да то има више практичног смисла него безбројни планови оних који само са стране гледају. Убичинија каже:

„Србија је тачка на коју све ове народности гледе, које, изложене свакојаким злима, теже да се отргну од својих садашњих господара. К њој прибегавају, као у какво место склоништа и станишта, угњетена раја старе Србије и Босне, побеђени Херцеговци, притешњени Арбанаси, и оскудни Бугари. Срби аустријски, које Беч и Пешта једно другом као лопту бацају, окрећу се Београду, гледећи на кнеза Михаила као на природног поглавара и заштићеника њиховог племена." — Revue de deux mondes, 1864.

Ово је цела истина, јер осим оних нижег реда што прелазе у Србију, има у самом савету и међу министрима српским људи рођених у словенским провинцијама под Турском или Аустријом. Више њих, а између осталих, један који је рођен у Босни — има својих сродника који тамо станују. Што се Бугарске тиче, кад се тамо пре неколико година политичне промене очекиваху, једна депутација бугарска понуди кнезу Михаилу Обреновићу, садањем кнезу српском, круну бугарску.

Digitized by Google

би се приметити да би наметање хришћанског владаоца подигло Мусломане до фанатичког беснила. Некада је било истина тако, но у последњим годинама бегови су босански доживели да виде како им и сила и благо прелази из њихових руку у руке чиновника цариградских; они се плаше да при једном устанку хришћанском не изгубе све своје, па с тога радо би пристали на какве услове и наређења док још могу. Њихова народна антипатија према османлијама толика је иста колике њихова религиозна антипатија према хришћанима, и они би врло радо пристали да се ослободе неситих и грабљивих паша које морају непрестано митити, па да буду под закриљем једнога кнеза који би имао своје независно имање, а чувен би био са своје издашности, своје правичности и свога поштења. (Свршиће се.)

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

*

* *

Манлије оде на понс сацер (свети мост).

Пред Тритоновим[1] ступом сећаше старица, што му је прстен дала. Кад угледа Манлија устаде и пође му на сусрет.

— Носиш ли прстен уза се, господару? —

— Ево га! —

— Хоћеш ли да идеш за мном? —

— За то сам и дошао. —

— Има четири дана како те чекам. За што не дође пре? —

— Радост не долази никад касно, — одговори Манлије љутито и пође за старицом кроз вртове, потајне путове и покривене ходнике, док она отвори некаква гвоздена врата, узе га за руку и одведе кроз тамне просторије у некаку округлу дворану на стубове, којој светлост долажаше на један једини округао прозорчић на кубету.

Старица оде да зовне госпођу своју.

Манлије погледаше око себе. Са свим је друкчије мислио да је дворана високе госпође римске. Мислио је да ће ту наћи стубове од јасписа, окићене источним цвећем, водоскоке из којих шиба ружична вода, слике, које представљају весељачке призоре љубавне, мирисљав ваздух, пурпурне постеље, сребрна огледала.... Место свега тога виђаше он хладну дворану као храм какав, по зидовима јој слике

[1] То су наше виле бродарице.

Digitized by Google

јунака и битака, а на средсреде стајаше само ступ од мрамора — некакав стар, ћелав човек.

Ваља да овде и не живи Глицерија — помисли, и у тај мах зачу где му неко изрече име.

Он се осврте. Пред њим стајаше висока прилика женска у простој хаљини као снег белој, која јој покриваше тело до врата и до лаката. То не бејаше одело за љубавне послове. а још мање јој се на лицу читаше љубав. Свака јој црта на бледом лицу казиваше тугу и бол.

Манлије позна Глицерију. Крв му силно наже у главу, а рука му пође к мачу. Ну опет је не хоћаше одмах убити; мишљаше да је то само варка — ох, та ко је боље зна од жена! Кад хоће да улове каквог похотљивца одену се исто као грације, имају ли посла с јунаком, онда се начине Минерва; знају се наместити према свачијем карактеру; цртама у лицу, па и самом душом тако се умеју продати, да их свак у друкчијем облику познаје. Хтеде да причека часак кад му стане о љубави говорити, па да јој, чим се љубавно насмехне, мач у срце сјури.

Глицерија беше ником поникнула, застаде једно три корака пред Манлијем и једва што промуца:

— Доцкан си дошао, врло доцкан! —

Манлије угушујући беснило своје одговори јој:

— Зар је и љубав плод, који презре кад за дуго стоји? —

Глицерија га погледа зачуђено:

— Шта је теби, Манлије, те збориш са мном о љубави? —

— Па зар ме неси за то дозвала да ћеретамо о срећи, о радости, о сласти, о милини? —

— Некада сам те слушала с највећом милином, а сада ме језа подилази кад ми тако говориш. —

— Ама зар ти не знаш да свакога ко те види тако очараш лепотом, да одмах заборави сваку жену, коју је пре тебе видео? — и само му пола мача бејаше у корицама.

Глицерија га погледа као да би му срце хтела видети и у стрепњи запита га:

— Па зар и ону, што сад лежи мртва? —

Манлија свега прође дрхат, дисање му стаде, а лице му дође бледо као крпа.

Хоћаше да изусти име Софронијино, али му уста не могаху; посрташе натраг одупирући се рукама о један стуб.

Глицерија му приђе ближе и гледаше га тако као да бејаше рада у души му читати.

Digitized by Google

— Манлује Синистре! — рече му мирно и лагано, снови ми казиваху да ћеш да ме убијеш. Ја знам да ти је рука дохватила балчак од мача. Није ми жао што ћеш да ме убијеш већ ми је жао и боли ме што мислиш да сам ја убица љубљенице твоје. —

Манлије дубоко уздахну и сав се стресе мукли м гласом запитавши: (Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Свето писмо. Превео Ђуро Даничић. Издање А. Рајхарда и друга му у Пешти 1865.

Кад бих хтео радити по осећању што ми заоста у души пошто прочитах овај превод светога писма, ја не бих смео узети перо да кажем две три речи о значају његову. Најпре свето је писмо дело које је на цивилизацију целог хришћанског друштва и на срећу и моралну јачину сваког појединог члана тога друштва тако утицало, да га историја цивилизације не хвали него благосиља, а где историја и цело друштво подижу свој импосантни глас, сме ли ту појединн човек да узме реч? А после и сам преводилац заузимље данас највише и најсветлије место у књижевности нашој и како мислим и највише место у поштовању свију оних, који знају ценити науку и озбиљно одушевљење за напредак народни. Ако је кад год којој рецензији ваљало изаћи да са страхопоштовањем говори о своме предмету, данас ваља то овој, како рад важности дела самога по себи, тако и рад човека који га је превео. Превод св. писма не спада само у књижевност. Кад би то био само књижеван појав, ми не бисмо имали ни мало више права да изађемо овде да говоримо него колико и сваки други који налази неописане милине и лепоте у језику којим је појезија св. писма српски исказана. Али превод св. писма прави епоху у социјалноме животу нашем онако исто као што је то свуда и у свију осталих народа чинио. Истина сваки књижеван појав, сва књижевност најпосле, припада социјалноме животу, али ниједно дело још никада није тако утицало на тај живот као св. писмо; ниједно дело не снажи човека тако морално као оно; а кад су у друштву све личности моралне, онда оно има све нужне услове за дуг срећан живот. Па како обично бива да најузвишеније идеје имају највише непријатеља, који најбоље пријатеље народне криво представљају народу а најлепше добитке друштвене називљу данајским даром, и како отуда жалосне последице доћи могу: то мислим да је задатак сваконе поштеном човеку да од своје стране учини колико може да се овакве ствари народу покажу у правој светлости својој.

Колико вреди имати на своме рођеноме народноме језику св. писмо, како је то појав који доиста епохе прави, то може сваки опазити ко погледа на историју цивилизације европскога друштва. Који је народ у новијој историји отпочео еманципацију човечанства, који је највећма развио идеју слободе и који је вођ цивилизације? За што је у протестаната слобода вазда налазила заклона и нежне неге и за што се од свуда потврђује да су протестанска Германци способ-

Digitized by Google

бнији за цивилизацију него католички?! Ми не ћемо да кажемо да је томе узрок само то, што протестанти три века већ читају св. писмо у своме језику и ништа више, али наводимо само као чињеницу да протестанти имају књигу ту на своме народноме језику, католици је већином још никако немају, а поминьемо и историјску чињеницу да је еманципација друштва и свестрано узвишавање његово почело од онога тренутка кад се у средњој Германији св. писмо на народни језик превело. У Енглеској, где нема ниједне куће без читаве библиотеке св. писма у разноме издању, где је св. писмо прво добро што се детету у прво пуно имање његово даје, где се на улицама раздаје сиромасима и свакоме ко пружи руку, где се најлепши тренуци породичног живота проводе у читању писма светога, ту је као што се зна данас највеће изображење, највећа слобода, највеће материјално благостање и највећа срећа. Шпанија, где се као преступници гоне они што читају крадом унесени превод св. писма, то је данас земља најназадније, земља незнана, земља привредне закрпавелости и непрекидне узрујаности. На континенту европском нема вреднијега, поштенијега и слободнијега народа од швајцарскога нити је где св. писмо на народноме језику по народу већма распростро, нити има где здравије побожности. То исто казују и за северне Американце, — данас најслободнији и највреднији народ под небом. Опет не кажемо да је томе једини узрок омиљеност св. писма и јако раширено читање његово; може бити да је ово двоје тек симптом ономе чему мислимо да је узрок. Али не треба заборавити да у органскоме народном животу и појави тога живота стоје у органској свези па су у з а ј а м н о један другоме узрок и дејство. Кажу да демократски народи за то што су демократски много поштују и много читају св. писмо; али није немогућно да се покаже, да су народи — бар неки -- постали демократски што много читају и много поштују св. писмо. Лицемеран, слаб, бескарактеран народ увек је бивао материјал за деспотију; народ који хоће у слободи да се развија треба да има крепких карактера, треба да му је морал здрав. А најсрећнији — јер је најпростији и најјаснији — учитељ и за једно и за друго, то је управо дело о коме говоримо.

За наш је народ на по се превод светога писма појав коме је значај безгранично велики. Што је наш први научник узео на себе труд да народу преда св. писмо у народноме језику, то најјасније показује његов дубок поглед којим опажа шта народу нашем у овим тренуцима, које сада живи, понајпре треба и показује његову топлу љубав к народу. Ми ћемо огледати да покажемо, чему је тај значај који поменусмо.

У св. писму идеја се божанства тако јасно развија тако силно показује као ни у којој другој књизи. Читајући св. писмо човек нема каде да посумња има ли Бог; небо и земља, сва васељена не казују има ли Бог, они то питање решавају казујући славу божију, а све чиме они то казују сконцентровано је љубављу чистога срца и чистога погледа у св. писмо, те данас читајући га у истоме тренутку кад смо желели да посумњамо ми већ не само пуни предапости верујемо него се и пуно уздамо у правду и благост његову. А што нас особито измирује и крепи то је што у св. писму није да се с а м о Бог показује, његова сила и величанство, те да нам се трепет савија у срце и у душу: него ту је и човек и друштво човечије непрестано пред Богом и поред њега, ту су они де се на њих обилато излева љубав божја рад врлине њихове а де страдају и де се пате рад слабости своје — не би ли у патњи очистили себе и ојачали за ве-

Digitized by Google

лике задатке. Па ти људи што пред лицем божјим говоре раде и осећају како су то крепке слике! Прилике им нису израђене шифрастим длетом које би износило на видик сваку влас и сваку бору у руху, него је длетом за чудо снажним, у два три лака покрета, у неколико најпростијих, најприроднијих и неописане лепоте пуних линија изведена масивна слика природна човека. Доиста патријарси рода човечијега могли су само онаке личности бити; само су онако они говорити и осећати могли као што је то у св. писму. Свето је писмо не само историја особеногa односаја човекова према Богу, не само историја развијања моралне идеје у човеку него у опште историја друштвеногa развитка. Ту има пуно момената који су кадри да успитају и да морално окрепе не само појединог човека, него читав народ. Здравога успитања и моралнога јачања треба свакоме народу у свако доба а највише младоме народу који с нижих степена културнога развитка прелази на више. Како је нама Србима потребно и једно и друго опазили бисмо јасно кад бисмо хтели искрено да проучимо сами себе и ону фазу нашега развитка у којој се данас налазимо. Ми не можемо узети да овде излажемо ту студију, али ћемо из ње као чињеницу која се не да порицати навести: да је ојачање нашег карактера, који је до данас још слабо и нејасно развијен, јако у опасности, које што нам се на рачун наше природне даровитости и сувише ласка и које што обично млади народи примаіући цивилизацију са стране по најрадије и по најпре примају оно што је баш за чистоту и морално ојачање карактера најопасније. Ту треба неко који ће просто а речма што дубоко у срце и душу падају казивати како је човек са сујете и високоумља вазда пропадао. ту треба да се народу нашем држи пред очима слика да види са шта су народи пропадали, те да је данас, кад му ваља брзо у напред корачати опет свестан сваког свог корака. А ако је и ко достојан и вредан да буде први учитељ млађаноме народу, то су стари патријарси с простом науком пуном лепоте и праве мудрости. Не мислимо да они могу у овоме погледу заменити народну историју као учитељку народну; јер у самој ствари свето писмо и историја народна не искључују у срцу човековом једно друго, него се управ попуњају па док једна развија у њему оно што је опште човечанско а друга оно што је у њему специфично народно, обадве заједно чине те се човек потпуно развија. Али баш то показује како нам је потребнo и једно и друго.

Кад се већ једном опази благословени утицај св. писма на морал народни онда је лако показати и значај његов за цео народни живот и за поједине гране његове. Ми ћемо само ради примера напоменути утицај његов на ону страну народнога живота, која се обично држи да је најматеријалистичнија и којој се врло неправедно подмећу тежње атеизма. Дуго се мислило да су мотиви привреднога живота са свим у противности с мотивима моралнога света: јер је дуго требало док је истраживање човеково дошло до великога ресултата: да су све стране природе човечије солидарне. А и пре него се до тога резултата дошло, могло се у обичноме животу опазити како је она горња мисао неоснована, јер неморалне личности у друштву и материјално су обично са свим исцрпане, или бар и сама материјална срећа у неморална човека дуго не траје. Свето је писмо колико ми знамо једна од најстаријих, ако не и најстарија књига, у којој се јасно и формално исказује, како закони моралнога света стоје у тесној вези са законима привреднога живота друштвенот. А историја је живим примерима потврдила то. Народ у кога је морал слаб и привредом је слаб, а привредно стање даје ма-

Digitized by Google

терцијалне основе за кретање народног живота, па где је та основа слаба и скучена, ту се не може очекивати да се народ крепко и пуно развија. Може бити да би се нашло примера у историји света да је неки морално здрав народ у неким тренудима свога живота сиромах био; али се не ће наћи примера да је неморалан народ срећан био. Из данашњих прилика ваља само да покажемо како је привредно најбогатији и најсрећнији народ у Енглеској и Сев. Америци, — дакле у земљама у којима је народни морал као што је познато веома здрав и у којима је као што споменух св. писмо први пријатељ кућевни; — а привредно највећма уназађене земље: Мехика, Бразилска, Шпанија, Италија и католичке немачке земље — земље које се не могу много похвалити народним моралом својим, и већином земље у којима нема св. писма на народноме језику. Да богме да врло знаменито утичу на овако привредно стање и облаци у којима се политички живот народни изјављује; али баш овај иде према томе какви су карактери у народу, какав је морал народни. (Свршиће се.)

РАЗЛИЧНОСТИ.

* У прошасту недељу, 12. Јуна била је прва заједничка беседа београдског певачког друштва, српског црквеног друштва панчевачког, и српског црквеног друштва земунског. Беседа је била у двору велике школе, који беше окићен статујама и зеленим грањем и пун света, тако да се тешко кад скупио у Београду онолики збор на таку забаву. Беседу је ову походио и наш светли кнез, и преосвештени г. митрополит осим остале господе. Певање је испало на опште задовољство; многе су песме певане и по два пут. Програм је био овај: 1 Напред, словенска песма од Ш. Јенка. Сложио Даворин Јенко. Певало панчевачко, земунско и београдско друштво. 2 Мораво! чешка народна песма Певало београдско друштво, 3 Туга, од Љ. П. Ненадовића. Сложио В. Хорејшек. Певало земунско друштво. 4 Там где стоји... Сложио Лисински. Певало панчевачко друштво. 5 Нек душман види! од В. Васића. Сложио Д. Јенко. Певало београдско друштво. 6 Међу браћом од Н. Шнуна. Сложио Д. Јенко. Певало земунско друштво. 7 Утонула... чешка песма. Сложио Кришковски, певало панчевачко друштво. 8 Ево деснице... од Ђ. Малетића. Сложио Корнелије Станковић. Певала сва три друштва. — После беседе, која је тако сјајно испала, сва три друштва проведоше вече на гозби која је била у гостионици „код српске круне.“

☞ Молимо претплатнике којима рок претплати истиче с концем овог месеца да би се за раније старали да понове претплату — јер иначе лист никоме слати не можемо. Прима се и нова претплата од почетка друге половине године. Сви бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а имамо ексемплара без 1. броја, које дајемо за 48 гр. чарш.

Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити у уредништву или у познатим књижарницама. Листова од почетка овога течаја имамо свију.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 26. У Београду 26. Јуна 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишству и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Из драме „Елисавета кнегиња Црногорска“

од Ђорђа Јакшића.

ПРВИ ДЕО.

ТРЕЋА ПОЈАВА.

(Свршетак.)

ЕЛИСАВЕТА.

Још мала бејах -- врло малена!
Тек једва знадох речи тепати —
Па су ми, кнеже, седи грофови,
Херцеги силни страних дворова,
И краљеви су ми руку љубили!...
А сад?... Ал' нека! Ево, девере,
Једина ћерка дужда Млетачког
Ропкињама се равна азијским,
Да не повреди ону светињу,
Којој се земља дичне слободе,
Од прастарина можда поклања....
(маша се да пољуби Станишу у руку)

СТАНИША.

Не, снахо, не треба,
Од крви ми је масна десница,
Опоганила би уста ласкава.

ЕЛИСАВЕТА.

Мислила нисам тебе вређати. —

СТАНИША.

Ха! ха! ха!
Увреда ли је рећи истину?
Једно ме вређа.... а то је снајнце:
Што нисам херцег или краљевић —
А бих онако са свим краљевски,
Краљевске моћи знаком свакојим:
С круном, порфиром, и са грбови
— Удворника и двора дуждевог,
Детињства твога сјајне прошлости —
Са покорношћу вашег покора
Љубећи жени меку ручицу
Преминуле те сећ'о радости....
Ал' вако — прости!....

К. ЂУРЂЕ.

Станиша!,,

СТАНИША.

Брате!...

К. ЂУРЂЕ.

Доста је сад!

ЕЛИСАВЕТА.

Е клетво моја!
Само доста је?
И још ти није много, премного
Венчаној жени кад ти на очи
Са поругама гадног језика
Срце раздире.... „доста је“ само?...
Та суложница да сам нечија,
Ил' турске буле црна ропкиња,

Digitized by Google

Тежина вако грозне увреде
На подлој би му крви плинула.

СТАНИША.

Ћут' жено — да ниси жена!
Ал' и к'о жена —
Само да ниси жена Ђурђева:
А мушкога би гњева ударац
На безобразном ти прсн'о образу. —

К. ЂУРЂЕ.

Не даље!
Немој душе ми!
Заборавићу крви источник!
Заборавићу млеко мајчино!
Заборавићу бега Ивана!...
Заборавићу свезу природе,
Што нас к'о браћу веже рођену!...

СТАНИША.

Зар ниси већ?...
Недела свога црним прљама,
Ниси л' окаљ'о књигу повести?
Где прадедова наших имена,
К'о мученике вере Христове,
У бесмртија сјајне дворове,
Истине писац жељно уводи?
Зар мислиш не знам ја?... и не зна род?
Шта му та змија твоје љубави
У отрованим спрема грудима?
Мислиш да нисмо чули шта ће таст?
— Па није л' Ђурђе све то поруга?
Не руга ли се гробу мајчином?
Не презире ли брата и земљу?...
Ил' у толиких наших главара,
Не беше сеје, шћери, унуке?
Него нам с мора доне сињега
У Црну гору, црну несрећу?...

ЕЛИСАВЕТА.

„Несрећа!...“
Јест, ја сам несрећа!
Рођена ми је мајка несрећа!
Дојиља ми је била несрећа!
И оно млеко, што сам сисала,
Бејаше клетва, отров, несрећа!
Век ми је био сама несрећа!
Сваки ми часак беше несрећа!
А најмучнији најнесрећнији —
У коме ове горе уљедах...

СТАНИША.

Па ко сме рећи
Да на Латинке рубин усници
Притворство лежи срца варљивог
Кад ево сушту збори истину?...
(баца јој пред ноге донесене дарове)
Узми несрећо!...
Ej брате, никад нисам мислио,
Да ћеду нам се и соколови
У мучном лову модрих висина,
Завишћу гадном срца дивијег,
Ошинут' крила оштрим перима. —
Ил' коњи брзи икад под нама
Тражећ' првенства својој брзини
У брзом трку свога беснила
Копитама се тврдим побити...
А данас браћа!...

К. ЂУРЂЕ.

Ми нисмо браћа — подла неверо!
У нама није једна крв!...

СТАНИША.

И није!...
Син рођени ја сам Иван' бега
Ти копиле часа ћудљивога,
Свладан вином и ракијом Иво,
У немоћи мушког миловања,
Створио је размажено бепче,
Да се с њиме ко с лућетом малим
Ћуд пакосне жене заиграва.
(Станиша одлази)

К. ЂУРЂЕ.

Та знао сам га, небрата мога,
Разумев'о сам подлаца тога
И где, где пустих да ме отрује
Речима јетким змија погана. —
Па и тог анђела?... Е бог те убио!
И на сунце је отров прснуо.
Елисавето, звездо дивотна!
Опрости мужу, прости човеку,
Лепоте твоје сјајем занесен,
Што подлу главу дрско подиже,
Да те измами да те превари,
Ласкавим речма жарке љубави,
Из Венеције рајa вечитог. —

Digitized by Google

ЕЛИСАВЕЋА.

На страну с клетвом!... жене проклињу
По којој стази тигар путује
Од ње се мирно јагње уклања —
Притегни срце вољом гвозденом!
Исцеди из њег' сваку капљицу
Што неумесну милост заклања...

К. ЂУРЂЕ.

А савест?

ЕЛИСАВЕТА.

Чупај из срца!
Освету сади — а с хладном мржњом
Заливај корен свога расада,
Крвав ће цветак изњег' изићи. —

К. ЂУРЂЕ.

А братство?

ЕЛИСАВЕТА.

Зар ти је брат?

К. ЂУРЂЕ.

Није!

ЕЛИСАВЕТА.

Није — нит' ти је Радош пријатељ

К. ЂУРЂЕ.

Како, зар и Радош?

ЕЛИСАВЕТА.

Радош и он — обојица се
Са бунтовничким срцем подижу
С престола твога да те оборе
Ил' још не видиш?
Е Ђурђе, Ђурђе!...

К. ЂУРЂЕ.

Да ниси анђ'о — ја бих веров'о
Да нако сипа најљући јед —
У часу да ми живот отрује —
Ал' ти си душо, божиј анђео!
Па док си сишла доле на земљу,
У лету ти је планула крв —
Па сада сањаш — сањаш ужасно!...

ЕЛИСАВЕТА.

Е сан је, сан!
Ал' слушај памет што ти говори:
Смишљајући давно неверник седи
С престола како да те обори,
Знао је глупост српског народа
Својој користи вешто подврћи...
Па сад га мучи, што те тазбина
Онако царским даром поздравља;
Јер то те и у народу самом
И против подле жеље њихове —
Као владара силно подиже.

К. ЂУРЂЕ.

Сад све разумем,
За шт' им се свима чело следило
Због пријатељства са Латинима. —
Умир' се, чедо!
Трпи до сутра!
Сутра ћу главну сазват' скупштину
Да с главарима помоћ утврдим
Што Млечанима дати обећах —
Том ћу приликом прогнат' Радоша —
А Станишу?... њега ко брата свог
Још које време морам штедити
А после?... видећеш!...
Сад с богом!...
(к. Ђурђе одлази)

ЈАГОДА.

Црта из народног живота.

од Радмила Лазаревића.

III.

Тако прође зима.

Пролетње сунце оживе цвеће по пољима; задахну листак гором: даде потоку меки жубор, красној ноћи бледу месечину, а сутону глас славујев што изумире китећи дражи лепе вечери и густога јелашја.

*

Digitized by Google

Месечина је као данак. Шума хуји лагано, а јек од попаца продире кроз ноћни ваздух. Али је све опет мирно, само по гдекад шушне грана у планини а кроз грање се краде слика човечија; час хиташе — час опет застане.. дигне главу к небу те гледа тиху месечину као да би је што питати хтела.

— Хоћу ли видети моју вилу, је ли месечина? питаше сенка месечину што се кроз зањихано грање блисташе, ха.. ено ватре... идем тамо.. Ох од кад је не видех тужан. И сенка похита ватри што се можда на трећој планини блистала. Кораци беху нагли па све лакши и лакши док најпосле не сусташе, и сенка клону на росну траву. Сан му брзо слете на очи.. Али чим их склопи, на мах му долете множина вила, тепаше му: С богом Марко, с богом, и он пружаше руке да их загрли, али у тај мах створи се ноћ; црн облак покри златно озрачје месечево, а испод облака летеше страшила, тако да их се он чисто уплаши..... Коса му пође уз брдо, хтео је да се од њих брани махао је рукама али му све узаман беше. Једна матора вештица дође к њему, и шану му: Марко, ти си наш саде — казују, хоћеш да се светим? иначе, ти си у шкрипцу...

Све вештице рекоше те исте речи.

Марка прође језа, али им се закле да хоће да се свети...

— Кад дође време, ти ћеш знати — али чувај се да те крв од жртве не попрска....

Вештице на један мах неста.

Више Маркове главе свитала је зора — али небо беше застрто мрачним застором. Густи облаци несу дали сунцу да разбуди славуја из честе, да се из ратарevих прсију извије песма... Славуј је дремао на грани, а ратар је хитао уз бразду за умореним вочићима.

Марко се враћаше са планине; у лицу је био још блеђи но икад до сада — чело намрштено као облак на небу, очи упале гледале су преда се.

Од тога доба не воли Марко више тиху ноћ и благу месечину, но је тражио и волео само тамне ноћи кад ни једне звезде нема, кад се не блиста весела ватрица украј срећна пастира. На виле није више мислио...

*

* *

Марка је чиста машта мучила. Док је срце било тихано и Марко као глатко море, у коме се месец и звезде огледају, дотле му је машта стварала дивне планинкиње виле, које из сребрног облака силажаху те уцвељено срце тешаху, а кад се преко глатка мора, преко препу-

Digitized by Google

њена срца изађе страховита бура, кад се изви црни облак те покри звезде и небо; кад гром из облака, — који се дуго са лепим даном борио — кад се тај гром осу па разруши лепе снове — онда му машта натера крв на очи, створи му вештице које му место права пута, трновити пут показиваху.

Марко пође тим путем, пође да задовољи срце које је само осветом дисало.

Марко се спремаше за освету; а Јагода сваки дан роњаше мање суза; па од како се поље осу цвећем, и пролетње сунце угреја зраком земљу, осуши и њој сузе на образу.

Милку грану сунце, е је видео да се на Јагодином лицу увеле руже пупољком развијају, — видео је да Јагода понавља стару љубав, па је онда приступио Јагоди... Али Јагода није са свим заборавила Марка, кад се њега сетила, уздрхтала би сва и покрила би лице рукама — а кад би га још видела, ко зна шта би било!...

Опет прође неко време, Јагодиних суза и уздаха са свим неста; она се већ, шта више, беше склонила Милку. — Он ју је у оца запросио.

Прве ноћи кад се била заверила с вечери Милку да ће му љуба бити, те ноћи скочила је са постеље у највећем страху — а била је бледа као хартија. — На сну јој је дошао Марко — и рекао јој је страшним гласом: Јагода, прими овај поклон од мене. У томе Јагода цикну јер је поклон морао страшан бити.

Сутрадан је Милку сан приповедала. Милко се грохотом смејаше само да не би своје невесте застрашио, а није што му је до смеха било....

Од тога дана неста опет чиста весела осмеха на Јагодиним уснама, и кад се насмејала беше нешто плашљивога у томе осмеху...

Милко је то спазио.

На један мах разнесе Милко глас по селу да је Марко умрьо. Јагода још већма пребледе.

Венчање које беху угодили за прву недељу одгоде за другу јер Јагода беше нешто бона а хтедоше се још у црквици ван села венчати.

IV.

Више села Милкова подизаше се голема планина — а у планини у каменој пећини живела је онда стара једна врачара, или као што је називаше: вештица Црнка. Ако је когод оболео, хитао је њој да му вражбином бољу отера; ако је когод крви и освете желео, ишао је њој да га поучи како му се светити ваља.

Паметни људи клонише се ње; очајници одлажише к њој.

Digitized by Google

Бејаше тамна ноћ. Кроз отвор од пећине сјаје ватра, у коју чисто човек не може погледати од светлости. Црнка седи украј ватре, маше руком око себе и ватре као да нешто тера; за тим подиже главу и рече промуклим гласом: Марко, јеси л' ти? И заиста Марко уђе унутра.

Како се Марко променио! Лице му је тамом неком покривено било, образи упали, виде му се јабучице, а очи му се некако светлеше, што је јако на загашени угљен наличило: хаљине беху похабане. —

Он седе на један камен украј ватре.

Црнка је даље свој посао радила.

— Јеси ли једном готова? питаше је Марко опорим гласом.

Вештица га погледа погледом од кога Марко сав задрхта.

Тишина наступи. Кроз планину ни да ветар тихо заљушне грање, нити да вук затресе ваздух... Марко гледаше у ватру али са свим хладним погледом, у коме се ни најмање бура не показиваше.

Прође још неко време а баш ниједно од њих ни речце не рече.

На један мах подиже се Црнка са свога места, па приђе Марку.

— Чуј Марко, ти си мртав, то је твоја сенка — ал' та сенка ваља да се освети — не бој се, ја сам све уредила. За тим му почне нешто на ухо шаптати. Преко Маркова лица изви се лако бледило, а ослабело тело прође брзо дрхтање, које се једва опазити могло.

Кад је Марко све саслушао што му је казала, онда се подиже лагано с камена, убриса руком зној с чела, па извади дукат — може бити последњи, — те га даде врачари.

Марко оде.

Дан се губио, а остављао је за собом лепо вече. Руменкасти зраци падали су на малу црквицу што се близу Јагодина села дизаше, па се онда одбијаху од злаћана крста, те се крст као сунце сијао.

Друмом што право води тој црквици ишло је неколико сељана из даљих села, а ишли су да дочекају службу божију е је недеља била.

Пред црквом је седео седи свештеник, па је сваког благосиљао који је дошао, а побожни сељани љубише му руку. —

Отац Василије претурио је много лета, што се по његовој седој коси види, која се низ раме спушта — после боре по челу казују човека који је много којешта преживео, а у очима су му се гасили потоњи зраци живота његова. Народ га је јако волео, а његове речи падале су вазда умиљато и благо на бонике и очајнике.

Тако је седео отац Васо благосиљајући смерне сељане, док најпосле и мрак на земљу не паде.

Digitized by Google

Мирна ноћ покри манастир и околицу; на јасноме небу заблиста хиљадама звезда, кроз шуму се отимаше лаки шушањ од тихога грања, рекао би да се тихана одорица вилинска креће — тако је благ тај поветарац.

Око црквице је све мирно. Уморени сељани спавали су већ под густим ораховим грањем, крепили су сном душу, да сутра ведрији и чвршћи пред лице божије изађу...

Нему тишину прекиде бахат од коњских копита. Један коњаник сјаха с коња. Гдекоји од сељана, који баш и будни беху, не хтедоше ни главе дићи јер су знали да је когод дошао, што хоће сутра на молитву.

Коњаник одведе коња до крајњег дрвета, ту га веза, а сам леже да се одмори.

*

* *

Зора је рудела са истока. Небо се поли чаробним руменилом, а сићана росица блисташе се на свакој травчици, на свакоме цвету.

Мало звонце са торња огласи јутрење. Народ се скупљаше у маленој црквици да одстоји јутрење са службом божијом. Злаћан крст дрхтао је у слабим рукама оца Василија, али га глас још није издао. — Сељани су слушали...

Тако би и прође јутрења, а и служба се крају приближаваше. —

Међу тим друмом — од Јагодина села— јездили су свати са лепом невестом; па тек што свати до црквених врата стигоше народ се са службе божје разилазио.

Шапат оде од уста до уста: то су свати Јагодини и Милкови... Они се нису преварили — јер заиста њихови свати беху. Али што је бледо лице у младе невесте, што је уморан онај поглед што се из њена ока спушта? па и младожењино лице није баш највеселије — и он гледајући на невесту беше суморан. Свати дојездише баш до саме цркве. Отац Василије чека да венча двоје младих.

Тихим кораком а обореним к земљи очима ишла је Јагода црквици...

Пред вратима од цркве стајао је неко. Лице му је било тамно; очи дубоко упале, коса разбарушена; сухе руке своје скрстио је преко прсију — а испод силних бора на челу опазио би се чудноват поглед загашених очију... Он је стајао са свим мирно... Невеста баш хтеде мимо њега минути, али јој се оте кобни поглед те се скамени на његову лицу; самртно бледило покри и онако бледе образе, она се заљуља и тресну о камен.

Digitized by Google

Сватн се забезекнуше. Младожења потрча својој невести, али она је лежала у несвести, а крв јој је из главе лила..... Оног кобног лица неста — само се још чујаше кршење горе и бахат коњски...

То је био Марко!...

*

* *

Прође неко време од тога кобнога дана. Кад сад крај веселе Јагодине куће прођеш, видећеш и сад Јагоду где код прозора седи — али јој је лице много блеђе, но што икада беше — поглед много тужнији... Сваке вечери прати она залазак сунца, можда у њему гледа живот свој, а куне превртљиво срце своје.

Милка гризе савест — и држи да му не бише суђено да му Јагода невеста буде...

А Марко гони виле и вештице по немој и сетној планини.

ЉУБИЧИЦЕ

од Милорада П. Шапчанина.

—

I.

Чујеш душо, чујеш рано,
Како поток струји
А пупољче у повоју
Надима се, бујн.

Разгнај облак с алтан-чела,
Голубице бела, —
Ти си мени цвет из цвета —
Пролеће донела.

Па кад лахор мами листак
А мази га шева,
Пусти и ти твоме оку
Нека ме разгрева.

II.

На прозор ми слећу тице,
Играју се, хвале:
Ја какву су дивну песму
Зори цвркутале.

Причекајте, певачице,
И ми гукат' знамо,
П'онда богу ја и љуба
Песму отпевамо.

III.

Росна вода измилела
У зелене траве,
А љубице подизале
Своје очи плаве.

У ромону тихо мирном
Мирисај се раја,
Па га гута бледи зумбул
И гиздава млађа.

Ој мирисе — ој животе
Пролетњега цвећа
Истих таких сласти има
У мог премалећа!

Digitized by Google

IV.

Умукнуше хладне струје
Лахор трчи, скаче,
А горице хаљиницу
Зелену облаче.

Топло сунце разгрејава
Земљи хладне груди —
Здраво, сунце, и у мени с'
Врео живот буди!

V.

Модро лишће с гранчицама
Лелуја се тамо амо,
А по земљи влага гута
Сухо лишће разбацано.

И у мојој младој души
Исто тако тужи, вене
Ишчупани корен црне
Али прошле успомене.

Јужне словенске земље у Аустрији и евр. Турској.

од госпођица G. M. Mackenzie et A. P. Irby.

(превод с енглеског од Ф. Х.)

(Свршетак.)

Ако би се упитало да ли би најјача призрења свога особног интереса склонила словенске мусломане да се здруже с хришћанима који су с њима једног истог племена, ми бисмо упутиле да се одговор потражи у скорашњем понашању тих истих мусломана. Зна се, како су босански поглавари, који су се пре неколико година побунили, звали хришћане да се с њима здруже против Турака, и како су неки од тих поглавара сами оружја набављали и раји у руке давали. Па онда, Турци који су не давно били принуђени селити се из Србије, нису ли јавно говорили, како би радо пристали, кад би им порта дозволила, да приме услове кнеза Михаила па да остану код својих кућа живећи под управом хришћанском? Узрок који су они имали да тако говоре био је врло прост, с тога су га њихова браћа по вери у Босни добро разумела. Они су говорили: „Таксе што се у Србији плаћају кнезу лакше су него оне што се дају султану у Босни.“ —

Што се тиче садашњег одношаја кнежевине српске према турској царевини, и како би могућно било учинити да и једна и друга буду напредне, то је питање не давно било претресано у једном занимљивом чланку у „Quarterly Review.“ Ту је напоменуто да је, бар за сада, зависност од порте безбеднија за Србију него независност која би изложена била нападу њезиних северних суседа; после тога поменуло се и оно време, кад је владалац српски био султанов савезник и пријатељ. Ми можемо потврдити да овако исто говоре и сами Срби, нарочно они који имају више практичности и искуства, и који не скидају с очију

Digitized by Google

својих опасност која им грози са стране Аустрије. Но они поред тога наводе још и ово. У оно време, веле, кад је Србија била савезник султанов, она је била ц е л а Србија, а не окрњени само део који данас то име носи; па онда, у то су време услови васалства ограничени били само на трибут и на извесну потпору у случају рата. Они признају да је умесно и паметно за малу једну земљу, ако јој је автономија осигурана, и с обзиром на практичне околности, да призна страно сузеренство; но изјављују у исто време да би Србија радије све на свету ризиковала него што би пристала да буде у њих турске војске или се одрекла наде да види хришћанску самоуправу мало по мало уведену у свима словенским провинцијама у Турској.[1]

У обзиру ових и других жеља хришћанских провинција што од Турске зависе не ће бити неумесно да кажемо како једна претпоставка у духовима неколико људи надмаша све друге назоре у источном питању. Тврди се, да би свако умањење ауктoритета турског ма у којој страни царевине турске морало неизбежно повући за собом увеличање моћи уплива руског у тим истим крајевима. Ми бисмо с наше стране рекле да ова претпоставка, макар на каквом основу лежала, нема ни мало за себе чињенице новије историје. Од почетка овога столећа неколико делова султанских земаља отргоше се и ослободише турске управе. Остављајући Мисир на страну, Румунске кнежевине и Србија

---

[1] Што се тиче питања да се поврати самоуправа словенским народима јужно од Дунава, ми желимо да наведемо речи г. Финлеја:

„Улазак Русије у политичну с·стему европских народа означен је био насиљем да заузме Цариград, пројект који је она више пута понављала, и као да напредак цивилизације предсказује да ће се он морати скоро остварити, ван да међу тим васкрсне на југу од Дунава Бугарска краљевина, јер тиме би се створила једна словенска сила на истоку европском, која би кадра била задржати корак руски.“ Визант. царство, Финлеј, стр. 223.

Ево још једне белешке за коју имамо захвалити једном члану енглеског парламента:

Чудно је доиста како Енглеска, која по целој Европи иде на руку свима народним покретима и потпомаже их да задобију своју самоуправу, чудно је велимо, како Енглеска у исто време ствара све препреке и стоји на путу сваком и најмањем ширењу народне управе у хришћанским провинцијама у Турској. Кад би се потпомагало увођење автономних начела у гдекојим провинцијалним управама које заслужују да их имају, тада по што би Турци мало по мало изумрли у Европи, а то ће за цело бити, нашла би се ту народна једна сила, која би кадра била одупрети се како узурпацији руској, тако и политици аустријској што грамзи за непрестаним увеличавањем.

Digitized by Google

добиле су своју потпуну автономију, а један део Грчке постао је независна краљевина. У сваки од ова три случаја одвајање и цепање од турске царевине није произвело никакво спајање с Русијом, нити је и најмање умножило руски утицај. Одвратност према страном упливу и мешању расла је све већма са чуством народне независности, и мале државице што се подижу у источној Европи тражиле су да се извуку испод незаконог утицаја једне велике силе, осигуравајући се благонаклоношћу и потпором њезиних супарница. Грчка је радила да добије енглеско закриље на такав начин и тако јавно, да се није могло сакрити, а и у самим подунавским кнежевинама (где се руски патронат у у толико цени у колико се жели да се тиме умали и скрати надмоћност Аустрије и Турске,) очевидно су се трудили и радили да задобију за себе западне силе. Како Румунија тако и Србија у својим последњим тегобама тражиле су правицу и заштиту код Француске и предусретнуте су биле са сваким обадравањем; у пркос толикој хладнокрвности и опорости, оне се ипак окрећу Енглеској. Судећи дакле по свему што се до сада збило, човек може извести то, да ће пад царевине турске, бар у Европи, тако свршити се да њене земље не потпадну под какву страну силу, но да ће се повратити оним хришћанским народима над пропашћу којих подигла се прво сила отоманска. Грчка, Румунска и југословенска држава, свака би од њих имала народност коју њено име представља и толико територијума колико имају гдекоје краљевине што најбоље цветају у Европи.[2] С друге стране, ако би, у пркос

[2] Што се Цариграда тиче јужни Словени не траже га за себе, но њима не би ишло у рачун да га имају ни Руси ни Грци. Они кажу да је то престолница света, и тако важно место за све народе, да не би требало никако да буде имаовина једног само. Требало би дакле по њиховом мишљењу прогласити Цариград за слободну варош са својим територијумом, као што је Хамбург и друге слободне варошп, а неутралност његова требало би да је гарантована (као што су сада гарантоване све земље отоманског царства), укупно од свију европских сила. Мисао она да би царство турско како у Европи тако и Азији требало цело да пређе у руке владе која би била другог племена врло је немила и Румунима и Словенима, који криве Грке да они тај план имају и да траже да владу своју рашире над свима другим хришћанима. И Словени и Румуни питају за што се не би земље које су негда састављале источно римско царство поделиле на више краљевина, онако исто као што је то било са земљама западног римског царства; они питају да ли су царевине Русија и Аустрија изображеније или јаче него што је Француска, или су њихови становници слободнији и срећнији него становници Холандије, Белгије и Швајцарске. Они не могу да нађу примера у историји да је изванредно пространа царевина или краљ вина била икада удесна за своју обрану, много мање за развитак слободе и изображености.

Digitized by Google

овима предсказивањима и погађањима, Турска ипак морала још за неко време остати, све њене подунавске кнежевине готове су да и даље поштују узо које их веже са њиховим сузереном, под тим само условом да њихово васалство буде од сваčега ослобођено што би спречавало благостање и развитак њихов.

Много је учињено, да би се задовољили Румуни, што су им с врата скинути злокобни грчки манастири у Влашкој; много би се учинило кад би се и Срби задовољили ослободивши их од турских градова на Дунаву. Доиста Србија има пуно право што се жали да се према њој много строжије поступа него према њеним сестрама подунавским кнежевинама. Противно ономе што у Влашкој и Молдавији стоји, њена самоуправа ограничена је само на један део популације која би требало да је под њом; осим тога њезина престолница и њезина речна пристаништа стењу још под азијатским посадама. Нарочно у овом последњем обзиру вапије она да јој се положај побољша.

Ми се далеко упустисмо у политику, говорећи о Србији и суседним јој крајевима, а то с тога, што у оној страни југословенских земаља, која је још под управом турских чиновника, нека измена у системи управе прва је потреба за напредак народни и за развитак земаљских извора. Енглеској није у власти да ову промену једном речју удејствује; но она може много учинити да то приуготови, и да олакша тешки положај ових народа, раширивши до њих свој социјални и трговачки саобраћај, и употребивши у њихову корист свој надмоћни утицај код порте. Кад би то било по сами политични интерес Енглеске, који никако не би допустио да земље ове падну под власт Русије, требало би већ подржати народе ове и потхрањивати у њима наду да ће временом доћи до свог автономног бића, а не пустити их да се баце Русији у недра кад им друго не остане но да бирају између ње и Аустрије или Турске. Но то не би једна једина корист била. Лепо је и племенито речено: „Да један европски народ не прелази из несреће у благостање, а да се тиме и други европски народи не користе“. Земље које смо предузеле да опишемо у овим редцима нису за цело изузетци од овог правила.

Југословенске земље богате су у минералима, у шумама и у плодним равницама; оне имају пространих мора и пловидбених река, у њима живе стара јуначка племена којих је народност преживела пет векова мучења и борбе; у истину, такве земље могу дати својим суседима нешто користнијега него што су незгоде дипломатске или прилике ратне.

Digitized by Google

Народне песме.

(Види „Вилу“ бр. 24.)

XXVI.
Петруша девојка.

Мили Боже, чуда великога,
Од како је свијет постануо,
Није бољи цвијет процватио
Но је ћерка краља од Леђана,
Но је ћерка Петруша девојка.
Њу ми просе са четири стране:
Седам краља од седам земаља,
И од мора тријест ценерала,
И дванаест младих капетана,
Још некакав од Млетака Марко;
А девојка ни за једног не ће.
Проговара краљу од Леђана:
„Ћери моја, Петрушо девојко,
„Што си лепа, камо да си слепа,
„Твоји просци мени додијаше.
„Што би пива, све просци попише,
„Коњи њини зопцу позобаше,
„Бирај ћери кога теби драго:
„Вољ' ти краља, вољ' ти ценерала
„Вољ' т' од мора доброга срдара.
„Или ћери од Млетака Марка.“
Проговара Петруша девојка:
„О мој бабо, од Леђана краљу,
„Ја тог бабо ни једнога не ћу,
„Већ ти бави орахову грађу,
„И набави тридесет мајстора,
„Те ми гради орахову лађу,
„И у лађи тридесет весала,
„Свако весло дрво шимширово,
„И у лађи тридесет возара,
„Још на думен Лазара возара,
„Који може управити лађом,
„У сред поћи као у сред дана;
„И у лађи шеја[1] свакојака
„А при томе вина и ракије,
„А највише перја окатога[2]
„Да ја идем стојном Београду.
„Чула јесам, казују ми људи,
„Онде има Влаховић Стојане
„На лепоту да га лепшег нема,
„На јунаштво да га бољег нема.
„Јал' ћу њега јал' ни једног не ћу.“
Кад то зачу од Леђана краљу,
Одмах бави орахову грађу,
И добави тридесет мајстора,
Те он гради орахову лађу,
И набави дрво шимширово,
Те начини тридесет весала,
И у лађу шеја свакојака,
Понајвише перја окатога,
И набави тридесет возара
И на думен Лазара возара.
Опреми се Петруша девојка,
Она седе у ту шајку лађу,
Па говори Лазару возару:
„Ој Бога ти, Лазару возару,
„Отисни де од обале лађу
„Да идемо стојном Београду.“
Он отиште од обале лађу.
Трећи данак Београду дође.
Још ни зоре ни бијела дана,
Поранила лијепа девојка,
Поранила да воде завати.
Кад девојка лађу угледала,
Нема каде воде да завати,
Већ се врати двору бијеломе.
То је сеја Влаховић Стојана.
Па казује Влаховић Стојану,
Влаховићу свом брату рођену:
„Да виш', брате, велика шићара
„Да виш', брате, орахове лађе,
„И у лађи шеја свакојака,
„Понајвише перја окатога
„И у лађи трговац девојка.“
Брже оде Влаховић Стојане
Да он види орахову лађу
И да види трговац девојку.
Кад девојка угледа Стојана,
Одмах њега у лађу зазива:
„Ајд' овамо, богати трговче,
„Ајд' овамо да што назаримо“
Док је Стојан у лађу ушет'о,

[1] Роба
[2] Пауново перје

Digitized by Google

А девојка на возаре викну:
„Частите ми богата трговца
„Дајте њему вина и ракије.“
Док возари вино навалиште
И у вино тешке бенђелуке
Уз ракију многу ђаконију.
Опојише Влаховић Стојана.
Кад то виде лијепа девојка,
Проговара Лазару возару:
„Отисни де од обале лађу
„Да идемо ка Леђану граду.“
Трећи данак разабра се Стојан
Па говори лијепој девојци:
„Ој Бога ти, лијепа девојко,
„Јал' ме водиш да ти слуга будем?
„Јал' ме водиш да погубиш млада?“
Проговара Петруша девојка:
„Ајд' не лудуј Влаховић Стојане,
„Та ја нисам Туркиња девојка,
„Већ сам ћерка краља од Леђана
„Не водим те да ми слуга будеш,
„Ни те водим да погубим млада,
„Већ те водим да ми лице љубиш.“

Послао: *Вас. Јанковић*
учитељ.

КЊИЖЕВНОСТ.

Свето писмо. Превео Ђуро Даничић. Издање А. Рајхарда и друга му у Пешти 1865. *

(Свршетак.)

С овим што поменусмо стоји у свези још једна знаменита страна св. писма, која чини те ће оно све то милија и све поштованија књига бити, што се друштво буде већма развијало и што је све већа свест и увиђавност праве природе и правога опредељења човекова. Г'де се народу није дала прилика да сам чита св. писмо и да га разуме, где они којима је ваљало тумачити га нису чинили то навалице или нехотице: свуда је ту друштво човечије падало у једну или другу жалосну крајњост. У средњем веку мислише да ваља само веровати у Бога, служити му и молити му се непрестано, вазда са снуждењим лицем бити у цркви ма се ништа и не радило, ма се с нерада немало ни хлеба; па још изнесоше да је *то* баш начин којим се душа спасти може, кад се тело навалице глађу и жеђу нечистоћом и најгрђим физичним невољама мучи — за љубав души. После је настало време кад се мислило да само телу ваља да је добро, о његову се спасењу старати ваља, радити ваља ма се никада Бог и не поменуо, ма се у тој тежњи сатрла душа, у коју у осталом такви људи са свим доследно не верују. Али св. писмо, које схвата човека по обема странама његовим, онако како он јест, не признаје ни један ни други правац него вели: „шест дана ради а седми посвети Господу Богу твоме“, и на колико ли се места не казује како ваља Бога прослављати „добрим делима и хвалити га“, и опет „човек се рађа на рад.“ Ми се ни мало не чудимо што се енглеске економисте у својим делима радо позивљу на текстове св. писма (међу њима особито Маклиод и Ц. В. Гилбарт) и што за дела своја узимљу текстове св. писма американске економисте (међу њима и најзнатнији данашњи социјолог Хенри Керија). Рад подиже човека морално и облагорођава га; молитва — проста усрдна и топла — снажи човека. Обадва су ова момента истекла из природе човекове, обадвоје је потребно да он

* У првом броју на стр. 412 у врсти 12 озго стоји облаци м. облаци, које читаоци нека изволе поправити.

Digitized by Google

буде све племенитији и све снажнији, како би радећи по своме унутрашњем нагону развијао себе све већма. Рад и молитва имају заједничке будућности — ја бих готово смео рећи за то, што човек и Бог будућности имају. Нити се ми чудимо што се заступници и једнога и другога од она два правца позивљу на св. писмо и бране њиме. Ти људи не разумевају органски живот којим су прожинуте све стране човека, немају сигурна и крепка погледа св. писма којим се обухвата сав човек. У оно доба кад се св. писмо писало човек се није стидео своје човечије природе нити је порицао поједине стране њезине. Умео је он да нађе и да осети пуно чисте лепоте и у самој обнажености човековој, — онде где понека потоња цивилизација с лажним осећањем гледа само скандал!

На послетку имамо да споменемо још једно што је по нашем убеђењу тако знатно да онај који даде друштву данашњем св. писмо у руке заслужује да се вечито зове племенити пријатељ његов. А ево шта и за што.

Цивилизација развија друштво. Али је чињеница која се порицати не може, да се уз развијање добрих страна човекових развијају у неколико и слабе стране његове. Док развитак добрих страна превлађује историја говори о срећи и о напретку друштва; кад превлада развитак слабих страна, историја почиње причати о падању и о изумирању друштва. Што је цивилизација виша, то је природа њезина све нежнија, све суптилнија, а тиме је све већа опасност да се она на зло окрене. Отуда долази да од највише цивилизације није велики корак к најдубљој деморализацији. Отуда можда долази и то, што у историји налазимо да у тренутку највишег развитка народнога започињу тренуци његова падања. Друштва су падала што је у ономе тренутку, кад су се у пуни цвет развила и разгранала највећма, пресахнула здрава храна социјалноме стаблу. Узмите на анализу историју ког хоћете народа. Римљани су били најпре деморализовали масу народну, а тиме потрли биле изворе новој животној снази, којом би се малаксалост највиших сталежа оживети могла, — јер народ је природи најближе, он је њезино мезимче докле га не деморализујете, а природа је вечито млада, невина, чиста, вечито снажна. Погледајте на књижевност, на уметности на укус на политику римску последње императорске периоде! Свуда је ту неприродност и деморализација. Овдашњи нараштаји нису се могли сами својом снагом уздићи ни до једне здраве идеје, а нису имали одакле да је прпу. Није им било воћа нити је било пута да се врате простоти. Напротив данашња Енглеска показује нам са свим друкчији пример. И ту је цивилизација веома високо развијена; али виши редови не остају у тако званим центрима цивилизације него одлазе да у пољским становима бринући се озбиљно о пољској привреди проводе већину године — другим речма: враћају се у средину природе и навалице траже да се опријателе с простотом њезином, да ту нађу котву спасења од опасности јако развијене цивилизације. Прека је потреба да друштво ако жели да се одржи здраво и да се једнако снажно развија, треба да има начина како ће подмлађивати и крепити здравље своје. Цивилизација је пуна искушења. Нежност лако прелази у болешљивост, фино осећање лако у лицемерство или бар у слабост. Друштво је данашње већ далеко запало у конвенционалне форме, стара Европа показује много неприродног укуса и нездравих мисли а ми млади словенски народи и у опште народи на југо-истоку Европе по несрећи у опасности смо да од западне Европе примамо управо оно што је најнеприродније, и то само за то што је најнеприродније. Данашња цивилизација да не би одвела друштво тамо куда

Digitized by Google

је стари свет одведен, ваља по начелу да тежи да води друштво не даље од природе него ближе њојзи. Социјални романи данашњи не ће поправити свет, не ће га повратити простоти природе и дати му здравља, јер — они су продукти нашег друштва онаког како је оно; они су есенција жалости социјалне; ми их читамо да се чудимо покварености нашој и да се наслађавамо пикантношћу њиховом, а то баш показује покварености укуса нашег; покварен укус, то је први симптом да је друштво болесно. Узмите сад св. писмо. Чудесан дух веје ту. Патријархална простота што је у њему импонује свима вековима. Писано је то писмо у прве дане младости човечијег друштва, кад је оно чисто, невино а крепко пуним здрављем, раздрагано дивном лепотом природе ваљубило највишу идеју коју човек ваљубити може. Отуда у њему она несравњива појезија да и онај који не верује у откривења божја, верује да је писмо свето написано доиста под небеским инспирацијама. Ваљубивши највишу идеју и љубав је човекова постала пространија и дубља од океана што круг земни грли, чистија од росне капље, топлија од топлоте што у мртвилу живот буди и што у цвећу мами мирис и шарене боје. Је ли чудо што је поезија св. писма извор у коме се крепи и чисти срце човека свију векова? Читајући га враћамо се најлепшим и најсвечанијим тренуцима младости човечије, враћајући се младости и самима нам се срце подмлађује; осећамо да нов живот у нас улази, да простота природе уздиже у човеку оно што му је најлепше; жудимо да у овоме извору, „очистимо срце наше и умијемо руке наше безазленошћу", *не* да бисмо се одрекли рођене цивилизације наше, него да бисмо поткрепљени и оснажени живље потпомогли развитак здраве цивилизације.

И није само да нас здравом поезијом враћа с неприродних праваца нашег осећања, него детиња уста ту истину казују: а истина је знање, знање води мудрости. Свето је писмо прави завет мудрости свему потоњему човечанству. Па и сам стил онај како је чудновато језгровит и крепак! А и ваља да је такав, јер само вечито истинито осећање и истините мисли казује, а управо се најузвишеније истине с најмање речи казују. За лажна осећања и мисли треба великих, вештачки удешених периода и цифрања не би ли се њима онај који чита ухватио да верује кад их не разуме.

Тако узевши у поглед висину и опасности данашњег ступња европске цивилизације, а особито узевши у поглед оно доба народног развитка у којем се наш народ данас покреће, ми мислимо да је превод св. писма не само најлепши него и најбољи, најпрактичнији поклон, за који је сваки прави пријатељ народни само желети могао да га народ наш добије.

Чед. Мијатовић.

☞ Молимо претплатнике којима рок претплати истиче с концем овог месеца да би се за раније старали да понове претплату — јер иначе лист никоме слати не можемо. Прима се и нова претплата од почетка друге половине године. Сви бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а имамо ексемплара без 1. броја, које дајемо за 48 гр. чарш.

Претплата са стране шаље се уреднику, а овде се може положити у уредништву или у познатим књижарницама. Листова од почетка овога течаја имамо свију.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 27. У Београду 3. Јула 1866. Година II

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

ЉУБИЧИЦА

од Милорада П. Шапчанина.

—

VI.

Са стаклених груди реке
Мутне вале свлаче,
И од миља златна рибa
На површје скаче.

Несташни се чуниħ титра,
Не плаши га гроза;
Омладину чилу мами
Да мало провоза.

Хајде, чедо, да пловимо
По сребрни вали —
Ништа ми се ти не плаши
Од рибица малих!

VII.

Већ се спушта благо вече
С уморени зраци —
Врело сунце утонуло
У златни облаци.

Чујеш, лепа, глас пастира
Што стадашце чува
Како тихо, како слатко,
У врулицу дува.

Сад ће наша мсја доћи
Па донети млека;
Благо мени, бела ружо,
Кад сам уз тебека!

VIII.

На ливади цвет мирише,
Буја класје, буја сад;
На све стране просипа се
Разиграна зрачуљчад.

Ни облачка тананога
Да ведрину мути,
И сам лахор прилегао
Па у хладу ћути.

Кад узавре топла крвца
У животу младу,
И ја волим одседнути
У дебелу хладу.

IX.

Слушај, дете, како вале
Један другог гони
У потоку сребрноме
Што тихо ромони.

Digitized by Google

Сад с' притаје, сад жуборе,
Нека тајна већа,
П' онда с' губе у пољупцу
Шаренога цвећа.

Ој цветићи, нагиздани
У красно одело,
И мени је убав цветак
Пролеће донело.

X.

Хладовину момче-лахор
Узео под руку,
Па се шале и играју
По зелену лугу.

Ал' нека их' нек' се љубе,
Завидет' им не ћу. —
Ја ћу овде боравити
У трави и цвећу.

Јер када се лепојчица
Са извора врати,
Да јој паднем на усташца
Нико ми не крати.

XI.

И брдашце и долица
Све трепти од зрачка,
А на небу плаветноме
Ни видет' облачка.

Разиграла с' лака шева
Па се пење горе,
Огледа се у небеса —
У то плаво море.

Хајде доле, силази се,
Певачице врла,
Није земља све дражести
За тебе потрла.

Видиш онај уски дворац
На зеленој грани,
Тамо тебе ишчекују
Мали лепршани.

XII.

Мило моје јато тица,
О ви ласте мале,
Јесте ли се благог зрака
Доста нагутале?

Кад сте дошле из земаља
Где омара влада,
Не имасте вако лепа
Мирисава хлада.

Радујте се лепој срећи,
Лет'те на све стране:
То је ваше да чините
Чим сунце огране.

XIII.

Под каменом маховастим
По прозрачној води
Откинути лист прецвета
Из извора броди.

Сретно пош'о, броде мали,
Кроз корито криво —
Ти си ми се дивна лета
Већем наужив'о.

Па сад носиш на далеко
Усисане сласти;
Е тако се, чедо моје,
Сваки живот гаси.!

Digitized by Google

О васпитању себе сама.

ПО К. ЛАВУАЈЕУ.

—

Шта је то бити васпитан? Увек је дужност изрећи одредбу, а у одредбе: шта је ово или оно, та је мална погрешка што је они који је дају не разумеју свагда и што је они за које се гради не разумеју готово нигда. Али да огледамо!

Бити васпитан зове се знати живети, умети добро живети. Радити земљу на прилику зове се умети узети од какве земље све што она може родити. Тако је и васпитању посао искресати из каква човека све што може бити од њега, а то ће рећи: развити све његове органе, сва његова својства и као што је човек онда само срећан кад су му савршено развијени његови органи и његова својства, васпитање је знање које чини да се у човека то двоје развије и да се њиме може служити, које ће опет рећи толико колико: знати живети!

Ето одредисмо; да огледамо да ли се све може оправдати.

Рекосмо да васпитање развија органе и својства у човека. Каква су та својства и ти органи?

Кад сами себе изучавамо прво је с чим се сусретамо — тело. На своме телу имамо органа који нас постављају у свезу са спољним светом; имамо очи да видимо ствари, имамо ноге да им се можемо приближити, имамо руке да их можемо дохватити, имамо уши да можемо слушати другога, а глас да бисмо му могли одговорити. Прво дакле, су чим се сусретамо — јесу органи, а органи могу вежбањем да се развију и то до не чувене финоће.

Али, тако да речемо, тело је само спољашњи део од машине. Има унутра нека сила од које се крећу ови органи, која њима управља, и која је довољно снажна да поведе тело и куда му се не би хтело ићи, да потера војника на топове. Та унутрашња сила јесте душевна сила, која има своје особине, онако као што тело има органе. Те су особине душевне стављене у ред и то је посао философије; — тим уређивањем душевна сила је подељена на два велика одељка, који су врло истинити и које ћемо сами у себи наћи чим се мало промислимо.

Има с једне стране разум, којему је посао истраживати истину. Тај разум дели се са своје стране на различите особине којима он опажа спољашњи свет. Да јесте спољашњи свет око нас учи нас осећање; суђење саставља два резултата од осећања и пореди их; умовање вуче закључења из промотрених чињеница; сећање нас опомиње на њих, а машта уображење саставља их једне с другима.

*

Digitized by Google

Све ово саставља први елеменат душевни који се зове разум.

Па онда у дну душе, може бити још дубље него разум, има нешто што се у обичном говору зове срце. То су страсти, које нас потресају и узбуђују, то је воља која целом машином заповеда. На послетку, међу разумом и срцем има нека као мирна средина, савест, која је вечно огледало у коме се огледамо какви смо сами, у коме се проматрамо, помоћу којега судимо кад радимо што.

Ето цела човека: он је од тела, разума и срца.

Ето то је добио кад се родио, ето то му ваља развијати; ето, ако се могу послужити овом речју, капитала с којим сваки између нас ступа у свет и којим може добити користи што највеће бити могу.

Може ли се тај капитал употребити на зло? Може ли се распућкати? Опомените се сами да ли вам је што тако познато! Има ли кога између вас који није познавао у школи или у радионици каква младића богато обдарена од природе, лепа, с красним разумом, и који је, на један пут, запустивши се у страсти и ексцесе, пропивши се може бити, расточио за неколико година капитал, који би требало да му је трајао шесет и шест година? Он је банкротовао, а банкротство је у овом случају болест и смрт.

Исто тако има људи који имајући разум лак, воледну провести своје време у беспослици и лењости. Тога има доста по земљама у којима се може лако живети. Колико има синова из добрих породица који не постану радници од поноситости а немају довољно енергије да се лате сами каквога посла, па тако цео свој живот проведу по кафанама. Кад умру, изрезују им се на плочама натписи: добар отац, добар муж, добар син.... итд. и свака се врста скупо плати; али кад би истина стекла право да буде саслушана, на ономе би камену ваљало изрезати: „Овај је попио 30000 чаша пива, изиграо је 30000 партија домина, а попушио 100000 чибука. Ето то му је цео живот.“ Е да ли има каке муке ући у живот само тек да се кроза њ прође на оваки начин? Пити, јести и спавати може бити живот у животиње, али никако у човека.

Сад да зборимо о срцу и да видимо шта оно иште.

Има људи који врло рано угуше у себи потребу љубити која је повод толиких лепих дела, који све привежу за себе, и који се зарад својих страсти и интереса свачим играју, не мисле ни на кога осим на себе, живе само за себе: и кад им дође последњи дан сваки ће њихову смрт гледати са савршеном немарношћу. Они нису никад никога љубили, није нико ни њих љубио. У ових је људи срце у банкротству.

Digitized by Google

Срећом није тако сваки пут; ми се сусретамо с људима који се умеју користити овим капиталом што се с њима родио, и — што је капитал мањи, боља је корист од њега, боље се употреби. Ко се не ће сетити н. пр. какве жене сиротице која је рано обудовила с мало здравља, с мало доходака а с малом нејаком децом? Она зна да њојзи ваља живети ради деце њезине, и здрављем, послом, поштењем наће начина како ће да одгаји своју малу породицу и да стече љубави и поштовања код сваког. Ту је жижак ломан, светлост слаба, али је чиста, и когод прође поред те узорите матере, зар не ће рећи: Ала поштене жене.

За разум не ћу ни да вам набрајам примера. По свету у опште, сваг се својим разумом користи; има људи који то чине и сувише и који се њиме послуже да дођу до какве среће која често није баш најпоштенија. Али да ли хоће људи тако да се послуже душом и срцем?

Има на срећу и тога. Опомените се; колико вас је само што се с праведним поносом можете опоменути очинскога огњишта говорећи: Ала поштена човека мога оца! Ала беше поштена жена, моја мајка! И е да среће, е да добитка и напретка који би се могао мерити с тим споменом! О! Колико ћете се људи сетити који истина нису заузели високо место у државној служби, али су заузели врло високо у поштовању јавном.

Кад је дакле тако, кад наши органи и наша својства могу да се развију, е да ли има каква наука, каква уметност која би нас могла научити како ћемо постићи тај развитак? Како да не би било! Та људима пође за руком те науче коња, те чисто промене сву природу у тога јадног живинчета, људи науче псето те се савија по њудима нашим, те се њуди наше створе природним законом његовим, а зар да се не може човеку рећи шта му ваља чинити и како се може васпитати, усавршити се и бити срећан на земљи?! и то човеку којему то све треба не нас него њега сама ради. Човек и тако бива створен васпитањем и ја држим да ће сваг у свом искуству наћи уверења да између десетине људи деветорица постану оно што буду — добри или зли — васпитањем.

Остаје дакле што сам у почетку казао. Васпитање је знати и умети живети; то знање ваља научити; тој уметности се ваља извештити; ето то је сва тајна у васпитању.

Да видимо сад како ми долазимо до тог васпитања.

Прво васпитање у свакога долази од матере.

До тога првог васпитања стоји не мало свагда какав ће бити цео остали живот и спомињало се доста пута како није било ниједног ве-

Digitized by Google

ликог човека који није имао честите мајке, а то (пазите!) не ће рећи ништа друго него то: да нема никаква великог човека који не би био добро васпитан, или: без добра васпитања нема великог човека.

Доиста први тренуци живота јесу онај час у који мати може упутити на добру стазу савест и разум свога сина, и приправити му тако срећу или несрећу која ће га касније постићи. Познато је да су размажена деца млитава и нејака. Узрок је томе врло прост. У размажена детета силе се не вежбају; размажено дете се расплаче да не би радило, да би се забављало проводећи време у беспослици; размажено дете угађа својим ћудима нити хоће да се навикава и на опорију страну живота. Напротив дете, одгајено мало оштрије, обично ради; разум и срце развијају се у њега под утицајем оштријег поступања материна. Које дакле чудо што је размажено дете млитаво и нејако, што дете одгајено оштрије уме после у животу само себи управити путове.

И да је прво васпитање тако од преке потребе ево доказа. Узмите и испитујте злочинце, па ћете се уверити да већина страшних зликоваца нису онолико криви колико излази. Онај који се мора убити да би се друштво ослободило њега као сурове и грабљиве зверке за то што је крао, убијао и чинио гнусна злочинства, врло често је сироче, находче, син који је био истеран из очинске куће од очуха или од маћехе, човек у кога су разум и срце још на рођењу угушени, човек, којега није нико љубио и који и сам није никога љубио, човек којему није нико упућивао ни воље ни жеља. То је голема невоља што вапије да друштво обрати своју пажњу на њу.

К васпитању које нам долази од матере прилази васпитање од цркве и од школе.

Врло је важно васпитање школско. Али се оно, у опште, више бави о разуму него о души, и то му је мана. Васпитање црквено, истина више се бави о души него о разуму, али његов утлив нема оне силе која би нас увек могла спасти од искушења.

Иде дакле четврто васпитање, васпитање искуством. Њему се чини велико поштовање, јер вели: Е, кад станеш на своје ноге, кад се у свет помешаш: онда ћеш научити шта је живот. Како ја налазим, искуство има големих мана. Прво, оно је врло суров учитељ. Сећам се како сам, дететом, научио да ватра пржи; али да то научим, ожегао сам прсте на свећи. Научи се човек да не треба ни у чему претеривати здравља ради, али се научи онда кад је већ легао на постељу невоља и болова. То је наука која свагда долази превећ касно, и у ње је мана што нам показује ствари само с узане стране. За то што је мене неко рђаве примио у једној прилици, за то што су ми своја врата затворили

Digitized by Google

људи од којих сам хтео новаца у зајам тражити, никако не излази да су сви људи сурови и немилостиви.

Има много тако рђавих предрасуда које су постале за то што је живот с рђава гледишта проматран. Ако је ко један пут што патио, одмах изводи да у свету и не бива друкчије. Као кад би ко, дошав у неку земљу па видев првог човека рића, одмах записао у свој бележник како су у тој земљи сви људи рићи.

Наши су извори дакле: васпитање материнско, школско, црквено и искуствено или из живота.

Данашњи век додао је к овим четирма видовима васпитања још један који не замењује ни један од та четири вида али свима помаже и сваки објашњава. То је васпитање себе сама. То васпитање задобија се само мешајући се с људима и мотрећи их; а најбољи начин за овај посао јесу књиге, за то што нам је у књигама сачувано искуство прошастих времена. Читати није црпсти ни знање ни мудрост свега света; али човек који има обичај читати може о сваком даном питању упитати искуство веће од свога и искуство доиста „непристрасно.“

Ето у томе је корист од читања. Сетите се само шта су они народи у којих нема књижевности, као на прилику стари Индијанци у Америци? У њих нема никакве прошлости, у њих имају само растурене лабаве приче старачке. И тако код њих се не чува искуство, нити се што подиже на сачуваном искуству. Ако који од њих изуме оружје савршеније од онога којим се обично служе, нестане од њега и спомена само нек се поквари или пропадне. Цивилизација није никад процветала међу људима који се не би могли ослонити на искуство и прошлост; таки изгледају као људи који не би имали памтења и ето за што остају у дивљаштву. Највећа је благодет у нас што имамо прошлости; ми живимо и мислимо с искуством од нагомилане три четири хиљаде година, а на томе хвала књижевности. (Свршиће се.)

Народне песме.

(Види „Вилу“ пр. бр.)

—

XXVII.

Веселине дете.

Синоћ сунце невесело заће,
А јутроске потмуло изаће.
Питала га сеја Преходница:
„Јарко сунце, мој рођени брате.
„Што ти синоћ невесело заће,
„А јутроске потмуло изаће?“
„Ја сам синоћ чедо изгубио,
„Због тога сам невесео заш'о,
„А јутрос ми ситна књига стиже
„Да ја идем на цареву војску,

Digitized by Google

„Јал' да идем јал' замену наћем.“
Проговара звезда Преходница:
„Јарко сунце, мој рођени брате,
„У мен' има три рођена сина:
„Миловане, прво миловање,
„Радоване, друго радовање,
„Веселине, треће ми весеље,
„И Веселин — мудар био мајци —
„Нејак ми је књигу научио.
„Послаћу ти једног у замену.“
Па је мајка сину говорила:
„Веселине, мој рођени сине,
„Тебе ујак у сватове зове
„На лијепо место у деверство,
„Лепим ће те даром даривати,
„Лепим даром од свиле кошуљом.“
То детету мило не бијаше,
А друга му бити не могаше,
Па он вата добра коња свога,
Коња вата, уватит' се не да,
Коња седла, оседлат' се не да,
Коња узда, зауздат' се не да,
Коња јаше, узјахат' се не да,
Док је дете коња преварило,
Те се маши коњу на рамена,
Па отиде преко равна поља,
Као звезда преко ведра неба.
Кад је било кроз гору зелену,
Ал' у гори три горска ајдука,
Један вели: „добра коња врана“;
Други вели: „доброга јунака“;
Трећи вели: „жалосна му мајка“;
Који вели: „добра коња врана“,
Онај под њим коња уватио;
Који вели: „доброга јунака“,
Онај га је с коњем раставио;
Који вели: „жалосна му мајка“,
Онај га је млада погубио.
Паде глава у зелену траву,
Па из траве мртва проговара:
„Бог т' убио, моја стара мајко,
„Кад си знала, што си ме послала.“

XXVIII.

Вила Јану из горице звала:
„Кад ћеш, Јано, у Крушево мајци?“
„Не ћу, вило, у Крушево мајци,
„Док не спремим дара господскога:
„Оцу, мајци роба и робињу,
„Брату Петру коња и сокола,
„Братучеду штикајли папуче,
„Сеји Јеки од злата јабуку,
„Снаси Мари од злата прстење.
Док је Јана даре поспремала
И отишла у Крушево мајци:
Оца, мајку синоћ закопали,
Брату Пери раку ископали,
Братучеда на носила носе;
Сеја Јека под покровом лежи;
Снаха Мара са душом се бори.
Кад је Јана јаде сагледала,
Седе јадна јаде јадовати
Да ожали своје родитеље;
Па овако стаде нарицати:
„Отац, мајко слатко усвитање,
„Брате Перо често долажење,
„Братучеде моје поношење,
„Снахо Маро, далеко сретање,
„Сејо Јеко далеко праћење!“
Па је сеја брата даривала:
За крст свеза коња и сокола;
Братучеду обукла папуче;
Сеји врже у недра јабуку;
Снаси метну на руке прстење;
Па отиде двору бијеломе,
И одведе роба и робињу.

XXIX.

Кад Вилићи сеју удаваше,
Три ста овна курбан учинише,
Три ста деце у чоју завише,
Да им сеја здрава гору пређе.[1]
Кад су били кроз гору зелену
Дува ветар, дува суветрица,
Пада сниједг пада суснежица.
Сви сватови под снег западоше,
Девојци се руке замрзоше,
Свилен дувак за бијело лице.
Кад су дошли бијеломе двору,
Све сватове воде у аманте,
А девојку на бијелу кулу.
Долази јој мила свекрвица,
Не пита је, је л' ти, снахо, зима,
Већ јој гледа стаса и узраста,

[1] Да је не уреку.

Digitized by Google

„Снахо моја лепа ти си стаса“!
Она ћути ништа не говори.
Долази јој мила заовица,
Не пита је, је л' ти, снахо, зима,
Већ јој гледа везене рукаве:
„Снахо моја, ја лијепа веза!
Хоћеш мене везу научити?“
Она ћути ништа не говори.
Долази јој мила јетрвица,
Мушко чедо за ручицу води,
„Чедо моје, питај стрину своју:
„Стрино моја, је ли ми ти зима?“
Она ћути ништа не говори[2]
Већ се маша руком у џепове.
Три је леда до џепа пробила,
Док је везен јаглук извадила.
Јаглук даде а на јастук паде,
И умрије жалосна јој мајка.

XXX.

Урош и Ружица.

Чува овце Урош и Ружица,
Чува овце у Кунар планини.
У Уроша хиљаду оваца,
У Ружице хиљаду јањаца,
У Уроша пушка Млетачкиња,
Што но јесте у Млетци кована:
Три мајстора три месеца дана,
И четврти док је извезена.
У Уроша тисова свирала,
С обе стране златом заливена,
И по њојзи гуја оплетена,
На среди јој глава доведена,
А на глави алем драги камен.
Чиме Урош види путовати
У по ноћи као у по дана.
Урош свира у тису свиралу,
Урош свира Ружица отпева.
Њега гледа Орашанин Тале,
Па дозива Орашане Турке:
„Чујете ли, Орашани Турци,
„Ево нама ћара и шићара,
„Ево ћара у Кунар планини,
„Ево ћара Урош чобанина,
„И са њиме Ружица девојка.
„Већ ајдемо да га погубимо
„И Ружицу девојку узмемо.“

[2] Онемела од зиме.

Па он скупи тридесет Турака
И отиде у Кунар планину.
Чекаше га летњи дан до по дне
Док ето ти Уроша чобанина,
И он гони низ планину стадо
И са њиме Ружица девојка.
Урош свира у тису свиралу,
Урош свира Ружица отпева.
Пуче пушка Орашанин Тала
Те удари Уроша чобана,
На добро га место ударио
Баш у пуце где му куца срце,
Паде Урош у зелену траву.
Кад то виде Ружица девојка,
Пре Турчина брату допанула,
Те узима пушку Урошеву,
Она бега уз Кунар планину,
За њом трчи Орашанин Тале.
Окрете се Ружица девојка,
Те удари Орашанин Тала,
На лепо га место ударила,
Баш у чело где с' обрве вежу.
Тале паде, а Ибра допаде,
Бежи једна Ружица девојка,
За њом трчи Ибро барјактару:
„Стани мени, Ружице девојко.
„Да си мени јуче побјегнула,
„Данас би те Ибро уватио.“
Гредом Ружа пушку напунила,
Ал' у страху није потпрашила.
Често Ружа пушку окресује,
Али пушка упалити не ће,
Сустиже је Ибро барјактару,
Ухвати је за бијелу руку,
Па је води у своју дружину.
То од Сења нико не дочуо,
Већ дочула сеја Иванова,
Везак везућ' на тананој кули
Па дозива Сењанина Иву:
„О мој братац, Сењанине Иво,
„На зло сео и вино попио,
„Зар не чујеш пуцањ у планини?
„Пуче пушка Урош чобанина,
„Ил' је Урош благо задобио,
„Ил' је један главу изгубио,
„Већ ти вичи по Сењу бијелу,
„И сакупи неколико друга

Digitized by Google

„Те ти иди на друма широка.“
Кад то зачу Сењанине Иво,
Одма оде по Сењу бијелу
Те сакупи до тридесет друга.
И лати се друма широкога.
Лепо Иво друштво наредио,
Око друма стражу поставио.
Ал' ето ти тридесет Турака,
Они гоне Урошево стадо,
Пред њима је Ибро барјактару,
И он води Ружицу девојку,
Са Ружицом тихо разговара:
„Ој Бога ти, лијепа Ружице,
„Да си знала за ваке сватове,
„Би ли нама дара понијела?“
Проговара Ружица девојка:
„Ајд' не лудуј, Ибро барјактару,
„Сењани ће дар вама донети,
„Биће дара данас од пушака,
„Од пушака врућијех крушака,
„Од сабаља врсних марама.“
Још Ружица у речи бијаше,
Пуче пушка Иве Сењанина
Те удари Ибру барјактара;
За тим пуче тридесет пушака,
Одмах паде тридесет Турака
Оста сама на путу девојка.
У том су се браћа повратила,
Повратила уз Кунар планину
Те нађоше Урош чобанина,
Лепо њега браћа саранише,
Виш' главе му воће посадише,
Според њега воду изведоше,
Ко је жедан нека воде пије,
Ко ј' уморан нека се одмара.
Па одоше кроз Кунар планину,
Водећ собом Ружицу девојку.
Ива узе Ружу за љубовцу
С њом у Сењу пород изродио.

Послао: *Вас. Јанковић*
учитељ.

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

(Продужење.)

— Како је убијена? Да је несу растргли дивљи зверови? Или да несу спалили слабо тело њезино? Говори, хетеро. Причај ми како су је уморили. Ја ћу слушати. —

— Несу је уморили, одвели су је у оргије Каринове. —

— Ух! — рикну Манлије у највећем беснилу и покри лице рукама Па онда рече мирно: — Немој стајати, казуј ми даље, приповедај ми све до најмањих ситница призор по призор, приповедај како су ми светињу у блато одвукли. —

— То није било. Једна Римљанка хтеде да је спасе и промени с њом у тамници хаљине, па кад виде да не може бити оно што је желела, метну јој нож за појас, којим се она прободе пре него ју је и ко руком такао. —

Манлије се заплака а мач му испаде из руке.

— Богови! благословите жену ону, што јој даде нож!... А знаш ли, Глицерија, која је то? —

— Она не ће да је знаш. —

Манлије дахну слободно душом, као човек, који се опростио тешкога сна.

Digitized by Google

— Хвала ти, по хиљаду пута хвала ти на томе, што ми сад рече! Али та захвала бејаше од некуд ужасна.

— Ма погибао је још једнако ту, рече му Глицерија. Карин, коме је бледо лице попрскала крв мученичина, извали се ван себе на посте љу, а уздрхтала му душа помисли: Кад ова жена умејаше овако да умре, ја да како ли ће јој отац и вереник умети да убијају!... Софронију нико не познаје, ама је пало у очи што је мој отац овде, па се већ мисли да му је она ћер, ма да он није за њу јавно распитивао. За то ће вас Карин сутра призвати и питаће вас да ли познајете ову хришћанку што се нашла у тамници па ће ти онда показати вереницу. Манлије, буди тада тврда срца, немој писнути ни сузе пролити, а кад ти покажу мртво тело њезино реци да је не познајеш, буди хладнокрван јер си пропао ако друкчије урадиш. —

— Зар ја да будем хладнокрван — рече Манлије укочено гледајући преда се — ја да је не познам кад је мртву пред собом видим? ја зар да кажем да је никад несам видео?! —

— А мислиш ли ти да ће Карин гледати жива човека, за којега је жена умрла?—

— Право велиш! Умеће се Манлије претворити. —

Глицерија клече преда њ на једно колено, раздрљи груди пуне дражи, муцајући:

— А сад узми мач... и учини што си наумио...

Манлије се осмехну.

— Дакле снови су ти казали да ћу те убити. Хм! Ти си лепа, Глицерије. Заиста си пуна дражи... А је ли истина што говоре да те Карин обожава? —

— Три пут га више мрзим колико ме он љуби; а што питаш? —

— Знаш, рад бих био знати да ли си га кад год усрећила. —

— Никад ни једним осмехом. —

— А он би сунце дао за ноћ, што би му је ти поклонила. —

— Тако ми Стикса! — викну и скочи Глицерија сва поцрвеневши у лицу — кад бих му поклонила коју ноћ, то би онда била така, која би вечито трајала! —

Манлије јој приђе и дохвати је за руку.

— Видиш, Глицерија, снови су те лагали, ето те не убих. Не ћу да те убијем, аја, ни по што, ја ћу да те узмем. —

Глицерија упрепастивши се отрже руку.

— Манлије, та ми је руга горча од смрти. —

— За што, — та то је само љубав. Ја те љубим. —

Digitized by Google

— Немој тако, Манлије, не убијај ме тако, боље бритким мачем него тако. —

— Ја те љубим. Кад сам љубио твоју сестру, онда ваља да сад у твоме лицу нађем црте њезине, кад ми додија туга за њом, дођи ћу к теби, да ме тешиш. Ја ништа не верујем што говори свет о теби, ја заборављам твоју прошлост па хоћу да начиним од тебе оно, што ти сестра бејаше. Одвешћу те оцу да те благослови онако исто као и сестру ти. Даћу ти све што је њезино, носићеш просто одело незино, па ћу ти још надести и име њезино — зваћу те Софронијом мојом. —

Глицерија се дршћући истрже из наручја Манлијева, који је бејаше нежно притискао на груди, срце јој бурно лупаше и оде сва успламтела не умејући ни речце одговорити на ове речи што опијају.

Манлије погледа за њом па по што се бејаше одмакла рече горко:

— Е, па зар се и ја не умем претварати? —

IX.

Још истог дана, као што је Глицерија већ била дознала од својих ухода, ликтори Каринови стадоше тражити Манлија да га воде к цару.

Манлије не чекаше на позив већ још пре оде.

Место простога руха војничког тури на се широку, цветасту тогу од свиле, какву у оно доба ношаху само похотљивци римски; косу намаза мирисним уљем; натаче прстење на прсте а на руке златне гривне, па и на саме ножне прсте метну прстење, које блисташе кроз сандале[1]; лице ишара малим црвенкастим пегицама, па бејаше пегав исто као Карин.

Тако уђе, лењиво корачајући а гиздаво главу издигнувши, у атријум Каринов, што бејаше пун пунцат удворица, које му се завидљиво дивљаху сјајноме руху, само што не могаху никако да појме, са шта је начичкао лице пегама.

Манлије се поклони до земље пред Каримом. Такав је поздрав у Персији, га га прими и Рим. Сам Евије мораше признати да се нико не уме поклонити тако понизно.

Онда се маши скута Каринова и пољуби га тако побожно, као кад окорели Јеврејин пољуби тору.[2]

Карин хтеде да се начини жустар.

---

[1] Као наши опанци, само што су их Римљани обували на босу ногу. П.

[2] Мозаички законик (пеулатеух) из којега се сваке суботе чита по једна глава. П.

Digitized by Google

— Има четири дана како си у Риму, па ми тек сад долазиш! — прекорно рече Манлију.

— О, узвишени Карине — отпоче Манлије тако слатким гласом да се исказати не може — та ја сам има ваља да већ десет пута био у твоме атријуму, да ти изручим новине што их донех из Азије, па ми свакад рекоше да уживаш веселља којима ти завиде и сами богови, а ја опет несам од оних сурових војника, који ти с којекаквим тричавим новинама прелазе кутњи праг, те ти крате часове уживања, који се никад не могу накнадити. —

— Лепо, ти си ваљан човек; дакле каку ми новину доносиш из Персије? —

— Ах, Августе, само је онде живот где ти живиш. Богови су створили остале земље само за то, да докажу да је најлепше живети у Риму. Не ћу да те морим досадним приповеткама о ратовању. Ратови за то једино и јесу, да буде мање осионог народа, па за што да ти мутим дух тиме? —

— Право, Манлије! Збори о чему другом. —

— Да те послужим искуствима мојим, Карине. Кад сам год видео што ретко у варварским земљама, увек сам на те помислио. У Африци сам видео коње с дугачким пругама по сјајној кожи, какве још ниједан цар није показао у цирку: заповедио сам намеснику александријском да ти их пошље. У инђијском су мору нашли пужа, који се веже за стене танким концима као у паучине. Од тих жица тамо се тка нека материја, сјајнија од серикума[1]; од таке материје донео сам ти веламенат (плашт) какав тамо носе само кнезови. —

То рече и пружи цару веламенат, што га је донео из далеке Инђије да му се њиме Софронија о венчању дичи.

Цар се зачуди видећи тако за чудо сјајну материју.

— Манлије, постављам те за сенатора! —

Удворице плашљиво погледаше Манлија. Берберин му највише завиђаше милости царевој, па не могав се посмехнути веламенту што га донесе, хтеде да излије жуч на лице Манлијево.

— Од куда ти те пеге, Манлије? Изгледаш као да су ти мухе лице уређивале. —

— Ти си варварин, Марције. Ово су начињене пеге. Ову величанствену моду видео сам на двору персијском. —

— Дакле тамо је мода имати пеге на лицу? — питаше Карин, коме је Марције увек бојио лице белилом и руменилом.

---

[1] Врло лепа провидна материја свилена. П.

Digitized by Google

— Само у великаша. Тиме се они разликују од просте светине. Али, наравно, да се то схвати треба племенитијег куса од твога, Марције. Ваља знати за што и колико ових пега чине лице лепшим. Тако глатко досадно лице као твоје, на коме ништа друго не можеш видети до белила и руменила, то је плебејска лепота, — Аполон је бко пегав. —

Манлије добро знађаше да је Карину мило кад га ко зове Аполоном.

Дворани се препадоше чујући тако дрску реч.

— И опет вам велим, Аполон је био пегав. Ето сунце је слика Аполонова, па зар оно није пуно пега? Па ето и само небо, зар га он није засејао звездама и зар оне несу пеге небеске исто тако као што су ове пеге звезде на лицу? За то, Марције, немој да ми кудиш узвишени кус. —

Карин махну Марцију да му обрише с лица белило и руменило.

— Ја божанствена лица! — кликну Манлије — ја чудних крадљиваца светиње, који ти крију те красне пеге на лицу, што су их грације најбрижљивије разредиле! Делате, пријатељи, нек нам буде ово лице од сада узор лепоте! —

(Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

* Изашло је „Објашњење трговачког законика за књажество Србију. Написао др. Стојан Јов. Вељковић, члан касационог суда. Свеска друга. У Београду у државној штампарији 1866.“ 2 *л.* насловна. 273—547 стр. 2 *л.* садржине. — Г. Ст. Вељковић је позвао на претплату и на трећу свеску овога „Објашњења трговачког законика.“ Трећа свеска ће донети разне формуларе који су врло потребни за сва важна питања што се у трговачком праву сваки час јављају, на име о књигама трговачким како их ваља по закону водити, о акционарским друштвима итд. Рок уписивања на ову свеску траје до 1. Августа, а цена јој је 6 гр. чарш. Ако се дотле довољно претплатника јави, тако ће се ова свеска штампати.

* Изашла је брошурица: „Нешто о задатку касационог суда. Од др. Стојана Вељковића, члана касационог суда. (Прештампано из подлистка „Српских Новина.) У Београду у државној штампарији 1865.“ 41 стр. малог формата.

* Изашао је „Јулије Цезар, трагедија у пет делова. Од Шекспира. С немачког превео М. Зечевић. У Београду. Штампарија Николе Стефановића 1866.“ 2 *л.* 106 стр. 1 *л.* на малом формату.

* Од „Војина, листа за војне науке итд.“ изашла је свеска пета за месец Мај. У њојзи су ови чланци: Мисли о српској народној војсци IV. од Драгашевића; О маневрама у опште, превео Г. Фрањић потпоручик, (наставак); Из војне матафизике, превео Ј. Мишковић потпоручик (наставак); Некролог пок. Ђорђа Мишковића од Драг.; Новости; Записи за климатологију у Београду.

Digitized by Google

* Од почетка месеца Маја почео је „Видов дан“ излазити сваки дан на половини пређашњега формата. Од половине овога месеца почео је „Србобран“ излазити четири и пет пута преко недеље због важних политичких околности. „Световид“ опет издаје „Ратъ, листак за ратне новости“ кад се што важно догоди на бојном пољу, у вел. осмини.

* „Naše gore list“ престаје излазити с концем овога месеца. Место њега ће се подићи у Загребу други лист за књижевност поуку и забаву. Ово му је половина шестога течаја. Излазио је дакле свега 5½ година.

* К допунама библиографијских бележака за прошлу годину (види „Вилу“ бр. 20. стр. 330) имамо додати још 12.) броширу: „Милош Светић поета. Из лекција професора Ђ. Даничића“ 7 стр. Прештампано из „Видова дана“ за годину 1864. бр. 67. У Биограду у државној штампарији“, 13.) Брошира: „Господину П. Нинковићу“ од Ђ. Даничића прештампано у државној штампарији из „Видова дана“ 1865. бр. 50 - 52. на 8-ни 18 стр. 14.) „Људске расе од Емила Монтегита. Превео с француског М. Ђ. Милићевић. У Београду у државној штампарији 1865“ мали формат 41 стр. Ова је књижица прештампана ис „Виле“ 1865. бр. 12. 13. и 14. само у 100 комада и није давана на продају. 15.) „Педесето годишња светковина одъ устанка кнеза Милоша Обреновића I. коя в слављена у Топчидеру о св. Троицама. Изъ новина препечатао Еремія Обрад. Карапић трошкомъ своимъ. У Београду у књигопечатньи Николе Стефановића 1865.“ мал. форм. 40 стр. То су дописи, здравице и беседе са светковине прештампане из новина. 16.) „Псалтир Давидов. Превео Ђуро Даничић. 1865. Издање А. Рајхарда и друга му у Бечу.“ стр. 139 на два ступца. Ово је треће издање. 17.) „Забавный сановникъ са толкованѣмъ и сходнымъ изреченіяма. Саставіо Павао Авакумовићъ. У Новоме Саду. Брзотискомъ Игнята Фукса 1864.“ 8-на 34 стр 18.) „Позориштна дела Светозара Стоядиновића. Књига I. Какова майка онакова и ћерка. Шальива игра у 4 акта. Нови Сад, епископска печатня 1865.“ 16-на 112 стр. 19.) Pripovijetke iz staroga i novog zavjeta. Preveo Gjuro Daničić. Sedmo izdanje. U Biogradu u državnoj štampariji 1865. 194 str. 20.) Pripovitke iz staroga i novog zavita. Priveo Gjuro Daničić. Osmo izdanje. U Biogradu u državnoj štampariji. 1866. 194 str. 21.) Државописъ Србіе II. свеска. Изъ статистичногъ одѣленя министерства финансіе. У Вѣограду у княже ско-српской печатньи 1865, 22.) Немијењајуће се ријечи и синтакса српског језика. Написао С. Сретеновић. Прегледала и одобрила школска комисија (Треће поправљено издање) у Биограду у државној штампарији 1865. Осим овога прештампаване су лане многе школске књиге за потребу школску, гдекоје с мањим променама. 23.) Тужни спевъ на смрть Николая Александровића престолонаслѣдника Рускогъ преминувшегъ у граду Ницы. у Француской 12. Априла 1865 г., написанъ Милошемъ Милосављевићемъ пенз. казн. окр. Подринс. У Београду у књигопечатньи Николе Стефановића 1865 мал. форм. 23 стр.

* Изашла је књига: „Преглед стања фонда Матице српске као и других фондова који се под управом јој находе при свршетку године 1865. У Новом Саду. Епископска штампарија. 1866.“ 8-на 40 стр. Ево како стоје ти фондов'. Фонд „Матице српске“ намењен по уставу развијању, и распростирању књижевности и вештине српске има на крају 1865 године 52019 фор. 91 нов. Фонд Накин, намењен да се из њега расписују награде за дела и расправе књижевне има 14346 фор. 43 нов. Фонд Јовановићев намењен

Digitized by Google

изучавању српских ђака који у Бечу или Прагу слушају политехничке науке 35661 фор. 24 кр. Фонд Текелијин намењен изучавању ђака који се у Пешти уче има 182194 фор. 29 кр. Осим тога има овај фонд и непокретнога имања.

* Даничићев превод „Пет књига Мојсијевих“ штампан је у 6000 комада српским словима, осим оних латинским словима за Србе западне цркве и Хрвате. Као што смо поуздано дознали прво издање — српским словима — тако иде на јагму, да је већ наређено да се одмах на ново штампа. — О издању пак „Светог писма“ латинским словима читамо у загребачком листу „Босиљку“ (у бр. 18. од 15. јуна) између осталога ово: — — „Ту књигу добисмо ових дана и не можемо пропустити, да је још једном што срдачније не препоручимо нашему општинству. Књига је ћирилицом и латиницом врло кусно, управо красно издана; а језик је какови се осим Вукових дјела мало у којој нашој књизи налази: пун народнога смиља и ковиља, пун једрости и бистрине, као што је бистар и једар и дух народа нашега. Особито је пак препоручујемо нашој омладини и нашему учитељству, да се кријепи, оштри и побуђује оваким класичким узорима. Цијена јој је везаној $3^1/_2$ гроша. — Овом приликом спомињемо такође, да се сада у овдашњим (загребачким) нашим књижарницама прије подоста скупа књига „Нови Завјет“ од покојног Вука Караџића добива за 60 новчића, и то у врло красном издању и веома кусном увезу. Овакове бисер-књиге треба да сваки нашинац на свом столу има, а кад се још тако управо за чудо јевтино добити могу, онда је грјехота не имати овако непроцјењиво благо и духа божјега и језика свога.“

* Изашла је књига: „Plantae serbicae rariores aut novae a prof. Roberto de Visiani et prof. Josepho Pančić descúptae et iconibus illustratae. Decas II. Venetiis. Typis J. Antonelli edit. 1866.“ 18 стр. на 4-ни са 8 литографисаних ликова на којима су слике биља. Ово је одвојено штампано из XII. свеске Memor. Imp. Reg. Institut.

* Изашао је позив на претплату на „Дубровник, забавник дубровачке народне штионице.“ Изаћи ће у великом формату, велики до 500 стр. обилата садржаја. Осим дела новијих писаца која се сва одликују ваљаним изборомм осим превода класичне литературе долазе и неколико дела старе књижевности Дубровачке и нешто од приповедака и песама народних.

* Наша државна власт сад објављује законе не у званичним „Српским Новинама“ где су претштампавани, него у оделитим брошурама које се разашиљу уз „Српске Новине“ као прилог а после се везују у Зборник. Неки дан је у брошури од 22 стр. издат пројект закона о шумама заједно с пројектом закона о давању општинске и државне земље људима који су земљом оскудни.

* „Bosiljak, list za mladež“ који излази у Загребу претштампао је из „Виле“ Митра сердара од Ч. Мијатовића.

☞ **Овим листом почиње се трећа четврт овогодишњег течаја. Молимо претплатнике којима смо морали прекинути шиљање да изволе поновити претплату. Скупљачима дајемо за труд лист.**

Бројева од почетка овог течаја имамо свију. Бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а ексемпларе без 1-вог броја дајемо за 48 гр. чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 28. У Београду 10. Јула 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Прва суза.

Још у оно тужно доба
Са ужасног прног гроба,
Са Косова крвавога:
Реч се једна пољем дала,
У помоћ је брата звала
Призивљући вишњег бога:

„Богом брате Радивоје!
„Мог живота сунце моје
„Са слободом српском мину.
„Српска слава у гроб паде
„Да од славе веће јаде
„Натовари сад Србину.

„Ал' браните земљу своју,
„У крвавом љутом боју,
„До последњег издисаја.
„Та за роба роб је худи,
„За слободом Србин жуди,
„Под небо је лет за змаја!

„Мој је живот на растоку;
„Јасна светлост моме оку
„Већ се ломи, кида, гаси.
„Ох мој боже, прими мене!
„А помилуј остављене,
„И мој народ храни, спаси!

„Моју ћерку, благо моје,
„Теби дајем, Радивоје,
„Да је гајиш на свом недру.
„Њена срећа — моја т' хвала!
„Њена туга — јад ти дала,
„Да ти смути душу ведру.

„Србину је негуј, храни,
„Што јуначки народ брани,
„Што га не да газит' ногом.
„Ах, мој живот, ево оде,
„Ох опрости брате, роде,
„Пази, чувај! с богом! с богом!"

Рањен Станко тако збори,
С јуначком се душом бори,
Те је пушта у осмеху;
А кнез Раде брату своме,
Мелем пружа, рањеноме
Зборећи му на утеху:

„С богом кнеже, брате, Стане!
„Груди моје узрујане,
„Жељу моју за осветом,
„Ил' смрт турска стишат' мора,
„Ил' ја пасти сред покора,
„Светећи се турству клетом!

„И аманет твој ћу верно
„Поштовати неизмерно,
„Што нов живот даје души.
„А једног ми живог бога!
„Мртве славе рода мога,
„Крви ове што се пуши!"

Тако живи живот блаже,
Сиуштајући и најдраже
Својих дана у гроб тавни.
Тако и кнез Раде седи,
И у гробу наду гледи,
Оплакујућ' живот славни.

Digitized by Google

Но од дана крвних, бонних
У гору се с ћерком клони,
Чекајући бољу згоду,
Па да старцу тад прогледе
Из сваке му боре бледе
Сто живота милом роду.

И Милана капља росе,
Што мириси с неба носе,
Живела је код свог страца.
От то срце, ох то тело,
Што се око њега свело,
Је л' лик и то божјег лица?

Та лепа је, дивна, мила,
Црна јој се коса свила
Око врата бела, вита,
Као зраци усијани,
Кад пролетњи сину дани,
Око сунца поносита.

Руке нежне, ноне мале,
Да још нису мисли стале
На земљицу ил' на цвеће.
Та к'о кроз ум кад ти сине,
Ил' кроз срце кад ти мине,
Тако она лако шеће.

Облак туге на румену
Још не беше лицу њену,
Нит' у срцу боље које.
Јер у њему цвет је цвет'о,
Осећање мило свето,
Блага љубав, срећа што је!

Срце јој се увек мало
Сликом једном забављало,
Слика каже момка мила,
Ал' и јесте дивна слика,
Поносита, храбролика
Баш за росу цвет је била!

Али и те срећне дане, —
Још срећније у Милане,
Дође часак, те замути.
О та пре би много, много,
У тој срећи умрет' мог'о
Него и то још'те чути:

Да се ваља растат' с драгим,
Са животом светим, благим,
Јер заручник бољи стиже,
Кнез Љубинко Милану је
Запросио; и већ ту је
Белом двору већ све ближе!

А кад дође вако поче:
„Најсветлијег сунца оче!
„Дај га мени на аманет,
„Ја га смерно у те просим,
„Ја га славим и узносим,
„Ја га љубим срећом занет!"

Кнез му стари одговара:
„Сјајна искро старог жара,
„Дично племе Милојево!
„Буди вредан прадедова,
„Па онда ти круна ова
„Мога слабог жића ево!

(Свршиће се).

О васпитању себе сама.

ПО Е. ЛАВУЛЕЈУ.

(Свршетак.)

На супрот оне народности живе од дана до дана, и чисто је за дивно чудо видети како су американски Инђијанци и дан данји онаке незналице и у оном стању у ком их затекоше прве насеобине европске — кад се пре две ста година насеље онде Инглези.

Digitized by Google

Тако је књига искуство прошлости. И она је још боље нешто. Књига је као год нешто живо, то је као год нека душа која у неку руку проживи и која нам одговара кад год хоћемо да је што запитамо.

Фотографија је доиста врло леп проналазак. Шта ћеш чудноватије него узети сунце да ти буде оруђе па му рећи : Ти ћеш да ми сачуваш успомену од оних које сам љубио. Али нам фотографија никад не говори: а узмите књигу од писца којега никад ни видели нисте. Шаљивчина ће се свагда шалити с вама, добар приповедач увек ће вас слатко забавити приповетком својих радости и јада.

Сад да се вратимо к васпитању и да видимо на што нам могу послужити књиге и за тело и за разум и за срце.

Што се тиче тела, мислим, да је читање од знамените користи. Има нешто што се у Француској (вели Лабулеј) најмање познаје а то је хигијена, то је умети чувати не само себе, него умети старати се о стану, о постељи, о деци својој. А има ли посленику веће среће од здравља?

Колико има посленика, које су још за рана снашле опаке невоље само за то, што нису имали првих знања, која им не би дала населити се у какав стан нездрав и нечист. Да су знали што више, они би изабрали стан који би био, може бити, и даље али би био чистији и здравији него онај у средини вароши. Или: разболи се дете. Колико их зна шта се прво треба побринути за њ. Одмах се дозову комшијнице, али поможено није ништа. Четири комшијнице и четири различна савста.

А да је раширење познавање хигијене, одмах би се учинили неки кораци, који би после лекару далеко посао олакшали.

Кад се изметну страшне заражљиве болести којима треба поклонити толико бриге и пажње по великим варошима, власт чини све што може у интересу јавнога здравља; она ономиње и даје прекрасне савете; али власти није могућно поставити пандура у сваку кућу да пази нека се с пажњом врши све што је наређено. Али ја бих рад поставити такога пандура у сваку кућу; него да не бих досађивао никоме и да не бих товарио на буџет, ја бих рад поставити њега у душу старешинама кућним; ја бих рад да добре хигијенске књиге науче њега шта ваља радити, да се сачува здравље жени и деци; и како би тада и власти ишао лако посао, њојзи не би требало никога уверавати, јер би она била одзив јавнога мишљења.

Ето прве користи од читања а та прва корист није мала.

Него има и друга, која вреди исто толико.

*

Digitized by Google

Колико је мајстора који раде и којима је све што имају — уздање у вештину руку својих. Али од куда је рука тако вешта? Од туда, што је око води, којему опет разум казује шта ће, од туда, што има осећање о облику и о лепоти и о уметности својој. Од туда је, да сађемо ниже, и вештина у извођењу или грађењу, за то се ради с кусом све што се ради у вештих мајстора.

У књигама ћете наћи хиљадама начина да се научите кусу и да га изобразите. На прилику у пословима златарским и у тапету од хартије увек сам затицао добар кус у свему што се тиче цртања; на против у неким другим гранама индустрије сусретамо се са свим с противним. А за што то? За то што се у овом другом случају мешају стилови, што се, на прилику, узме па помеша накит грчки с накитом из средњег века. Човек научен и вешт тим стварима не ће учинити таких погрешака; он разумева да се времена мењају и имају своје особите карактере. Не ћемо се упуштати да овде разбирамо шта ће се о нама у будућности мислити; али данас није ништа лакше него распознати у које доба припада овај или онај накит, и рећи, кад видимо какав накит, — он је из XVIII. века, рађен је савијањем, или: није тако с добрим кусом, није најлепши. Знамо да је у грчке вештине правило, да је све из једноставна комада. На први поглед да се познати прстен, статуја, или игла, да ли припада грчкој уметности и из кога је времена.

У свакој вештини у којој има посла цртање нема ништа без куса, а кус се поглавито може стећи читањем. Али то није све. Читање научи човека умовати и размишљати, читање нагони људе да се држе неког реда у својим идејама и то буде узрок те постану добри радници. На први поглед ово се може чинити и чудновато али ко само потражи примера у животу за ове речи увериће се брзо да су истините. Неговање мишљења и разума од врло је јаке помоћи у пословању; ако су иначе снаге једнаке, од два чиновника или од два посленика увек ће надмашати онај који чита онога који не чита.

Али и не ради се без престанка, има одмора. Треба се и одмором користити. Један је инглески министар рекао да би живот био врло угодна ствар само кад би се весеља могла свести на најмању меру. И доиста, мени се чини да нема ништа досадније од обичног веселља. Ваља помешати у весеље и науку. Тада весеље добије више промена, не остаје вазда једнострано, и човек, учећи се, весели се врло угодно. Природа и уметност јесу ствари мртве за човека не упућена, без икакве науке, а оне оживе пред оним који није пожалио труда научити што о њима.

Digitized by Google

Узмимо на прилику да смо изашли у поље у шетњу. Истина свак — и незналица највећа — знаће шта је то леп дан или ружно време, али човек који је вешт колико толико ботаници или јестаственици, налазиће сваки час задовољства и онамо где онај, који нема тих знања, не ће моћи схватити и од куда онај може онамо налазити задовољства. Како многи могу да нађу безбројна уживања разматрајући струк траве или који од инсеката. У безграничност се пружа разноликост забаве коју нам на овај начин наука набавља. Чисто човек добави у своју стечевину сву природу, постаће богатији него икоји милионар, јер земље, дрвећа и неба има свуда. А све то можемо стећи превећ маленом ценом, да научимо оживити и гајити у себи оно осећање о лепоме које има у нама и које врло често хоће да угуши живот у варошима. Али науком може се то осећање на ново оживити и онда је ново осећање наше.

Што сам рекао за природу, све вреди и за уметност. Где има уређених музеја, дворана с ликовима, или кад смо у богатој панорами од колике су вредности по гледаоце руководђи, књиге које нам разјашњавају шта је што ми гледамо. Разнолика су задовољства с којима се упознајемо гледајући какав лик. Прво је природно задовољство које се буди у нама кад проматрамо савршене створове духа људскога. За тим старинске статује, накити из средњега века, то нас све удивљава, али тек по што смо их промотрили и изучили. А по што смо свршили своје изучавање, не велим по што смо учинили најдубље студије, него, по што смо прочитали какву добру књигу о талијанском живопису шеснаестог века, велики сликари из преродјаја, на пр. Рафаило, гогоре с нашом мишљу; ми све оне слике разумемо, оне имају свака своју историју и по што оставимо музеј одлазимо богатији и обрадовани; јер чињенице од посматрања лепих створова из уметности треба да нас обогате, да нам узносе душу к небу. У исто време вратили смо се из музеја задовољнији са својим стањем: свој посао радимо с бољом вољом и разумевањем.

Читање има још један већи интерес. У данашње време сви су цопитени људи радници. И књижевник је радник онако као и орач, јер кад се седи седам осам сахата с пером у руци у својој соби исто се онако потроше сиде као да се радило што у пољу. Али ко смо да смо нисмо ни радници тако без престанка, увек остајемо људи; одмакнемо се од тезге или од стола, машамо се куће да ту живимо с нашом женом и децом и ми сви имамо под једнако и бриге о животу и невоље, од којих на земљи нико не утече, ни сиромах ни богат. Еда места где бисмо се утешили? Да ли увек код пријатеља наших? Не знам могу ли гово-

Digitized by Google

рити за се, али у свету нисам видео никога оборена жалошћу, да га није ко тешио и то утехама које мене, у оном стању, не би никад задовољиле. Ево како теше у болести. Ту скоро ја боловах од очију а они ме тешаху: „О, па немојте се чудити што вас боле очи, радили сте много!“ Хвала на таким утехама! Ако вас снађе невоља те изгубите кога милога, ето их да вам казују како је онај био већ у годинама, или како је био деликатан и како се ваља навикнути на оно од чега се не може избећи. Права бољка овим ће се само раздражити.

Где су дакле прави пријатељи? У књигама. Ту су људи који су трпели и приповедали што су трпели, пријатељи који су живели често по више векова пре нас, али који нас теше за то што мешају своје невоље с нашима, они плачу с нама. Ето тога је пуно у књигама а особито у књизи јеванђељу. Кад вам се разболи мати или жена, хоћете ли и ви да је тешите онако простачки, као што вам приповедах мало час? Заиста не! Има једна књига која је створена за утеху страдалницима, то је јеванђеље. Читајте јој га, па ћете видети шта је књига и колика је грдна корист имати таку утеху. То је често Христос који се, у неку руку, на ново рађа у тој књизи и који седа крај постеље болесникове да га утеши.

А где се у историји, као што је српска, на сваком листу чита изметање појединих личности и племенских интереса пред правац историје народне, где патриотска мисао хоће да у будућности види уједињен народ свезама, које нас опомињу на светога Саву и оца његова и цвет ондашње књижевности, на кога ћемо се надањем прво обазрети? Имају стазе којима будућност раније дође пред очи жељног родољуба. Те су стазе нама у књижевности. Ако у нама има доиста сила, које требају да се може подићи нова држава ограничена границама језика нашег, оне ће се — како данашње околности стоје — показати прво у књижевности. Ту ће се нежно дете учити најпре познавати целину народа свога, силу и крепост језика свога, залог будућности, круну прошлости. У народним се песмама казао свет народа нашега, дух и јачина његова и све стихије будућности: — књижевност треба да крочи даље и да у разноликоме цвећу народних умотворина позна и искаже јединство народно. Као што је патријархални живот друкчији од социјалнога, али опет почетак, стихија па и углед његов, тако и народно стварање исказује живот патријархални, а књижевност социјални. Односаји су у оба случаја исти.

И то је једна од небројених користи читања књига и задатак васпитања себе сама.

Digitized by Google

ЉУБИЧИЦЕ

од Милорада П. Шапчанина.

XIV.

Кроз горицу од шумица
И белога кама
Из даљина уздрхтала
Песма се пролама.

Слатке речи уплетене
У сићани гласи —
Врло би ми жао било
Да жубор угаси.

XV.

О ветрићу сладак, мио,
Јеси л' ми се наситио
Поточића бистра, лака,
И горице
И водице
И песмице славуљака ?

Где си, куд си, још се кријеш,
На цвеће се мазно смијеш,
Све што стигнеш грлиш, љубиш
По стазици и по грању —
Огрезн'о с' у миловању.
Не ћеш мени, бегаш тамо
У расхлађен зелен луг;
Али нека — гора ти је
И онако веран друг.

XVI.

Заспао бих овде,
Али слатке санке
Носи поветарац
У голе пропланке.

Сиротани млади
Они тамо блуде,
Докле мене лепа
Уживања буде.

XVII.

Ал' мирише липа,
Ала шушти грање;
А тичице шаренасте
Проводе играње.

Од слатког цвркута
Подиже се славља,
Пуни пехар злаћани
Лаганога здравља.

Из тог суда гут'о сам
Још за рана славље —
Дедер једну, пурице,
И за твоје здравље.

XVIII.

Планина се пуши, дими,
А над реком магла диже,
А облаци бели, мутни,
Један другом ближе, ближе.

Већ по лишћу шуми, бруји,
Капљице се роне,
Благодет се доле слази
На њиве свионе.

Ја ћу седет под липама
На зеленом трону —
Мило ми је слушат' шапат
У слатком ромону.

XIX.

Бегај амо радилице
У лиснато грање,
Заклони се, нек се кропи
Тешко работање.

Сад ће капље уминути,
Још која да кане;

Digitized by Google

Виш' облак се растолеже,
Пљусак ће да стане.

Ено тамо, чедо моје,
Већ се небо плави:
Па сад можеш белом ногом
По роснатој трави.

XX.

Ал' је небо очишћено,
Ал' ливада мири,
А ветрићак са планина
Ђарлија и пири.

Капљице се отискују
Са роснатих грана —
Све мирише као ружа
Не омирисана.

XXI.

Тичица се опет спушта
Од гране до гране —
И дроздови и славуји
Тице миловане.

Не бојте се крилатићи,
Ти мајушни свете,
Ја вас љубим као песму,
Што је разведете.

Хајде сада по долини
Растурите гласе,
Виш' и мени из прсију
Песма отима се.

XXII.

Ветрић пири, таласа се
Детелина плава,
Као да га несташнога
Даље отискава.

Ид' одатле, ветрогоња,
Срам да ми те био,
Када хтедох сагорети
А ти си се крио.

Остави се ти менека,
Не љубљене моме —
Иди тамо ружи белој,
Лепојчету твоме.

Не кори га млађанога,
Поносита селе —
Све су њему љубованке
Ка' ружице беле.

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

(Продужење.)

Удворице све редом поседаше око Марција, да им начини пеге на лицу, као што су у Карина.

Од тога часа поста обичај у римских великаша да граде пеге на лицу.

— Манлије! — рече цар постављам те за префекта у Риму! —

Манлије задену за појас све удворице цареве.

Евије стаде очајавати.

— С чим да поредим сада цара у стиховима мојим, кад ружа и љиљан несу више лепи? —

Digitized by Google

— Пореди га с витешким пантером — саветоваше му Манлије. И појета се задовољи.

У тај мах дође Мезембрије. У атрицјуму чује, да је Манлије већ код цара, па похита за њим.

На вратима спази зета и упрепасти се видећи га какав је.

— Та зар је овај хистрно (комендијаш) Манлије! питаше се гледајући дугачку свилену тогу и пегаво лице.

— Јеси ли био код Глицерије? — запита га тихо.

— Јесам. —

— Па јеси ли је убио? —

— Несам. —

— Онда ти разумем промену. До сад је обично из ларве постајао лептир, а ти си постао од лава. Жао ми те је. —

Па онда стари сенатор изађе пред Августа достојанствено, и наслонив се на штап, стаде преда њ.

— Августе Карине! Дошао сам да ти се потужим, или, ако ти се боље свиди да ти се молим. Имађах јединицу ћерку....

— Имаш ли још једну? — прекиде га Евије.

— Кажем имађах само једну — зеницу у очима мојима, узданицу старости мојој. Повела се за туђом вером, па је ухватише на забрањеном састанку заједно с друговима њезиним. Несам рад, Карине, да се препирем с тобом о вери; желим да ме саслушаш овако стара, оседела служећи Риму, и да ми вратиш дете моје. —

Карин се подиже тромо са лежишта и пришану нешто на ухо своме евнуху, па се онда окрете Мезембрију:

— Сенаторе, ми несмо знали да је и твоја кћи у ухваћеној секти; да смо знали, већ би била код тебе давно и давно. Ћерка ти је велиш, била лепа? —

— То несам рекао господару!

— Тако сам те разумео. А морам ти и то казати, да се јуче на ноћ једна лепа хришћанка девојка убила у тамници. —

— То не може бити моја кћи. Софронија не би могла заборавити свога старога оца, који би полудео за њом. —

— Види сенаторе, леш, па ако не буде твоја кћи, а ја желим да не буде, онда је тражи па води кући. —

Ова милост тако паде на срце Мезембрију, да заборави и захвалити се на њој.

Евнух се врати, две слуге ношаху на носилима мртво тело, покривено дугачким огртачем.

Евије диже покров са мртваца.

Digitized by Google

Мезембрије се ухвати руком за срце. Крв му јурну у главу. Реч му изумре на уснама. Неколико минута стајаше као укочен, па онда, ужасно јаукнувши од бола, паде на мртво тело.

— Ћери моја, слатка ћери моја! —

— Дакле од њега треба да се плашим, — прошапута Карин.

Мезембрије јецајући загрли лепу а драгу покојницу. Смрт јој бејаше повратила лицу ону тихост, ону небеску ведрину, што је у животу вазда имадијаше; по свему изгледаше тако, као да спава па само чека гласак да се пробуди.

— О, слатко, лепо дете моје, са шта мораде да ме оставиш овде? Кад си хтела умрети, што ми се не јави на сну, па бих и ја с тобом пошао био? Што ћу на овоме свету када тебе нема? На што ми живот, староме, труломе храсту, кад ми је цветна грана оченута?... Па зар ни речце једне, ни да се осмехнеш један пут, чедо моје? Знаш како си била разговорна и весела... ах, та за што морах доживети овако старе дане! —

Старац заборави на цара и на дворане па роњаше сузе од очију кријући лице у покров ћери своје.

Али одмах опази да сам плаче, обазре се и као кроза сан сети се да овде мора бити још неко, који би требало да пусти сузу за Софронијом.

Крај њега стајаше Манлије, па хладно и немарно разговараше с Карином. На лицу му не бејаше ни трага од жалости.

Мезембрије га љутито трже за руку.

— И ти баш ни сузе да пустиш за мртвом вереницом твојом? —

Карин поче сумњати па се испречи на Манлија. Удворице га опколише злобећи му у срцу.

— За мојом вереницом? — упита Манлије будећи се — вараш се, старче! —

— Зар су ти фурије мозак попиле, те не знаш да си ми пре три дана ћер испросио и да сам ти је ја дао? —

— Твоју ћер, јесте — одговори му Манлије страхота хладнокрвно — ама не ову што овде лежи већ Глицерију. —

Проклет био! — викну Мезембрије као бесан, па не обзирући се ни на цара, ни на мртву ћер своју, ни на погибао што му лебђаше над главом, оде из дворане као сулуд.

А та га сулудост баш и спасе.

— За њим, Галга! — викну Карин — ухвати га па му скини главу.

Галга потече за сенатором, а евнуси пзнеше леш. Манлије узе цитару па засвира неку дивну мелодију арапску да обесели Карина.

Digitized by Google

Мезембрије међу тим прокрчи пут кроз палату. Слуге се разбегоше куд који видећи га онако страшна у лицу, и тако се он дочепа вратница. Диже вику и народ потече к њему, и док Галга јахну коња и стиже с четом преторијана, око старца се већ бејаше скупио силан народ.

Трачки див јурну међ узрујану светину, саже се с коња и у мало што шуваком не дохвати старога Мезембрија. Ама га старац Римљанин тако лупи по глави својом кијачом, да је одмах као свећа пао с коња, па га онда он узјаха и поведе разјарену светину против војника и растера их. Док стиже нова сила да угуши буну, Мезембрија неста као да у земљу пропаде.

X.

Манлије оста код Карина да га забавља. Играчицама показиваше како се превијају инђијске бајадере, а дечацима, што свираху у флауте, казиваше нове напеве, па и самога Евија заседе за појас у хучним хексаметрима и зашиљастим дистиховима, које немилице сипаше при сваком поздраву и кад се год доношаше какво јело.

Карин поклони о вечери своме новом најмилијем љубимцу сто хиљада сестерција (два милиона дуката), а кад чу још да тевтонске госпе мажу косу некаким сапуном од којега добија ћилибарску боју, обрече му императорство у Галији, само да му може слати таквога сапуна. У ондашњега господскога света римскога рића коса бејаше у моди.

Оргија трајаше за дуго. Било је превалило више од по дана, а у дворани ко не би знао да се вечера почела још у јутру могао би помислити да је превалило по ноћи.

Карин просу из рога оно мало вина што беше остало — знак, да је рад пити у нечије здравље — и пружи пехар Манлију:

— У здравље лепој Глицерији! —

— И у твоје, Карине, — одговори Манлије враћајући му здравицу.

— Манлије! — викну Карин успламтевши у лицу — да ли ти знаш да сам ја убио првог човека Глицеријног? —

— То си добро урадио, јер сам ја само тако могао постати други. —

— Али знаш ли за што сам га убио? —

— Што је био љубоморан. Будала! Зар је бог за то дао сунчану светлост да је само један ужива а остали да не добију ништа? То су лопови и пустахије што украду из света какву лепу жену па ништу да никога не сме љубити осим њих. —

Digitized by Google

— Ала би се, Манлије, упрепастио да те нешто ухватим за реч! Ваља да знаш да ја љубим твоју жену. —

— До тебе стоји, Карине, ја је не држим под кључем, свак јој може ићи. —

— Ласно ти је градити се великодушан, кад она саму себе држи под кључем. Само један миг мој — па да задрше преда мном хиљадама хиљада људи, и опет код толике силе несам кадар натерати је да ме љуби. —

— А да знаш још како уме да љуби! Тако ватрено, тако срдачно, да једна ноћ у њезину загрљају више вреди од ма каког престола! Ја знам да би ми радо уступио престо за оно време, што би га с њом провео. —

Карин скочи страсно са седишта:

— Хватам те за реч! Седи на престолу моме, заповедај у име моје слугама мојима, земљама мојима, поубијај љубимце моје, разори Рим, испразни благајницу моју, само ми дај кључ од собе, у којој ноћујеш са женом! —

— Пристајем на погодбу, и ево ти моје руке. Дајте ми таблицу и дршку. Ево види шта ћу писати Глицерији, па јој пошљи:

„Богињо љубави моје! Данас хоћу да проведем у тебе часове између вечера и јутра. Срце ми жуди утехе твоје. Чим засја вечерњача, светило љубавничко, а ти погаси све свеће у двору својему, да не видиш суза, које би ми може бити у оку сијале, већ да осећаш само пољупце моје. Па докле год не изађе даница, остаћу код тебе, код среће своје. Твој вереник што гине за тобом, Манлије Синистар."

Пошљи јој ово писмо, на овај прстен, покажи га на вратима и ући ћеш, госпе ће те Глицеријине одвести тамо, где ће те она чекати.

Карин слушаше недахнимице сваку реч Манлијеву, који му са свим хладнокрвно даде прстен и писмо.

Он дрхташе и не могаше ни речи проловити. Намигну једноме слузи да носи писмо кући Глицеријиној.

Удворице шћућурише главе шапћући у чуду што их снађе.

— Ада си сретан, Манлије! — шапташе Евије смерно се клањајући новоме љубимцу цареву. — Што несам ја те среће, да је Глицерија моја, па да је као и ти, хладнокрвно предам омиљеноме цару нашем! —

Мало час, па ето ти слуге натраг, и носи Манлију одговор Глицеријин.

Манлије га и не дарну већ га даде Карину.

— За те је, читај га!

Digitized by Google

Карин га одавијаше а руке му дрхтаху, па онда читаше:

„Манлије! Врстине твоје дрхћу у руци мојој. Хиљаду осећања срце ми потресају — страх, жудња, нека света гроза и на послетку љубав — страсна љубав. Омађијана сам неком чудноватом мађијом. Желим да не дођеш; а не могу се бранити од тебе. Осећам у себи снаге и лукавства да вас свет над собом сурвам, али само један дах твој, па одмах нестане све силе у мене; ја сам бедна жена, жена што љуби и што ће полудети у љубави својој. Немој ми доћи, немој! Твоја Глицерија.“

— То ће толико рећи колико — дођи ми! — рече Манлије немарно се на лакат наслоњајући.

Карин заповеди слугама да му донесу лектику (носила) и да га туре у њу.

— То није учинио још нико, — шапуташе брица завидљиво — још нико није дао своје љубе у наручје другоме, доиста то је много.

— Ето буди господар Рима, рече Карин Манлију. — Нека дође писар што ми име потписује; што заповедиш, нека је учињено. Владај у царству мојему! —

— А ти у небу мојему! —

Слуге дигоше на рамена златну лектику, навукоше скерлетне завесе и однеше цара.

Дворани, дршћући у превеликој понизности, скупише се око Манлија, који лудом ћевчином царевом поста за један сахат господар свега света.

Манлије лежаше на узглавницима парскога одра; гледаше који дворанин највише дршће од погледа његова, па му намигну да приђе ближе.

То бејаше Марције, берберин.

— Јеси ли ти по царској милости вођ преторијана? — питаше га Манлије.

— Јесам узвишени царе! — мупаше брица превртући очима.

Манлије се насмеја.

— Дакле ти доиста мислиш да сам ја цар? Кад бих ја био цар, ја бих те био погубио што си се усудио подсмевати ми се лицу; зови ме добрим пријатељем својим! Ја познајем заслуге твоје! —

— О господару! —

— Ја их добро познајем па хоћу да те наградим. Мора да си добар војник чим умеш пуштати крв; мора да си добар вођ, чим косу тако лепо разделити умеш: а мора и да си строг, чим можеш хладнокрвно цару да чупаш браду. — Ни мало несам задовољан с вођима

Digitized by Google

источне војске, с Нумеријаном, и Диоклецијаном — с тога те постављам за вођа тој војсци, па одмах иди у Тракију. А ти, часни дефраудаторе, потпиши наше име на ову повељу! —

Марцију мрче свест од тако силне милости.

Удворицс га гледаше од главе до пете. Оне мишљаху: кад Манлије тако награђује оне, што су му се ругали, ја да шта ће радити с онима, што су се осмехивали на њ?

Повеља бејаше готова. Секретар потписа име царево и Марције изађе, а на лицу му се могаше чатити намирена таштина.

Евије, завидљиво јецајући, довула се к Манлију. Овај спази то и призва песника.

Тебе постављам на место Марцијево — за префекта, па одмах подели четири хиљаде талената врсним претори јанима, којима је задатак да бде над личношћу нашом. А да бисмо их могли удиљ тако награђивати, умањујемо нашу спољашњу војску. Што да чувамо туђе земље својом војском и да дајемо римско злато за гвожђе римско? Што да дајемо вођима прилику да се буне и устају на нас? Овога часа иди у Тракију, па кажи поданицима мојима, Нумеријану и Диоклецијану, да одмах отпусте половину војске своје; новци, што их тако уштедимо, вама ће добро доћи, пријатељи моји! —

— Потпиши ми име, штовани лажи-писаре!

Манлије не бејаше још ни изустио са свим последње речи своје, а загрме бурно бескрајно „живео!“ Удворице полетеше к њему, дигоше га на плећа своја, па га ношаху по дворани свирајући и певајући му. Пијанства већ доста бејаше, па онда наступи безумље, неси могао разликовати ко је сенатор ко ли хистрио, у том дивљем урнебесу беху се помешали и слуге и хетере и играчи и баканткиње. Што год би вина у судовима, то се све просу, лампе се у вину утуше, и за часак густа помрчина покри гадан а грозан призор овај.

У углу једном у дворани бејаше округао прозорчић, кроз који улажаше чист зрак. Пошто и последњу лампу стровалише, видеше у страху грешници како им се прозорчић над главом сија. Као да се само небо разлило у ужасан пламен, па сипље у пакао смртну ватру.

На један пут неста у оргији хуке и буке; на отворена врата јурну слуга један па повика уплашено колико га грло доношаше:

— Бежите, Рим гори! —

Као пламен потоњега суда, тако кроз округао прозорчић светлост румсноја неба осветли грехове и опачине упрепашћених прилика паклених.

Digitized by Google

* *
*

Карину је требало само да прстен покаже, па да га одмах уведу дворанке Глицеријине.

У палати већ бејаше тишина и мрак. Цар чујаше како на степеницама мимо њега прошушкују свилене хаљине, он осећаше како га нежне руке предаваху другима опет нежнима, које га вођаху преко меких сагова тихо шапућући, па на послетку осети нечију руку у својој, и крв му узавре од електричнога притиска њезинога. Познат глас нечији прошапута му тако слатко као никада доселе:

— Манлије! Зар си дошао?! —

То бејаше Глицерија, ужасно преварена Глицерија.

— Очекивах те и чезнух за тобом, не умем ти казати како, а опет жељах да ми не дођеш — шапташе му она.

— Видиш ли како ми рука дршће у твојој! Исто ми тако срце дршће од љубави и од страха. Љубав ми је намет померила. Чим чујем само речцу твоју, душа ми је одмах робиња твоја; што ми срце вас целога века жељаше, за чим вазда жудех, а чему се никада не могах надати, о чему сам вазда сањала, ама му се никад не надала, овога сам тренутка доживела — да загрлим!... Не могу се уздржати. Истина, не би требало да у овај мах о љубави беседимо, ма по чем ти говораше о томе, онда нека буде на вољу оној што љуби, што јој је само љубав живот. —

Карину се допаде раздраженост ватрене жене. (Продуж).

КЊИЖЕВНОСТ.

Нешто о издавању књига.

Ту скоро писаше неко из Београда у „Напредак“ како у Србији смета много напретку књижевности што нема великих вароши. То јесте истина, али је — по нашем мишљењу — то један од ситнијих и споредњијих узрока. У српским крајевима у Аустрији има и великих вароши, па књижевност тамо, данас, доиста не стоји боље но у Србији. Натеже се под једнако. Узрок нашој незгоди у продавању и протурању књига у томе је што нема књижевне публике у правом смислу. Нема много људи који би куповали књиге не да потпомажу писца, не да учине родољубиу дужност него рад потребе, из унутрашњег покрета свог! Онда ће код нас у правом смислу процветати књижевност кад се књиге стану куповати не само из родољубља које се данас као фирма износи већ од потребе, од знаке на пр. каква је пушити, дружити се итд. Родољубље је у овим стварима као ваздух, али се од сама ваздуха не живи. Има много начина којима се подиже и одгајује воља к читању књига. Што ће у данашње време

Digitized by Google

код нас има више случајно него с рачуном — узрок је те књижевност не потпомаже голем број становништва, којему би требало да она буде као насушни хлебац. Између осталих мислимо овде на наше учитеље, свештенике и многе чиновнике. А без сумње ће сваки погодити да је школи један између главних задатака пробудити вољу к читању, јер школа ће свагда остати као вођ који ће осим знања потребитих за најобичнији, свакидашњи живот, у свему осталом дати основне појмове па за остало оставити ученику отворену књижевност да се њоме даље дотерује. Књижевности није много поможенo ако се по гдекојој или и многим књигама механичким путем набави мало више читалаца — јер то нису прави читаоци, ти ће и ону књигу коју узму спокојно оставити не расечену на раф, да је гризу мољци и прашина.

О многим начинима којима ће се моћи раширити права књижевна публика, и којима се може подгајити воља к читању вредно је да промисли сваки родољуб.

Али, имају право и сви они који држе да би нам књижевност и при оваким околностима могла боље пролазити да је бољи обрт производа књижевних. Има и тога да у неке вароши не отиде ни један ексемплар од књиге од које би се, може бити, могло продали онде и по 30 комада, а не отиде само за то, јер нема или набављача или скупљача. Појединци људи би добром вољом својом могли много поправити ове ствари.

---

* Изашла је „Судска медицина за судске, полицајне и санитетске званичнике, за адвокате и остале правнике. Написао др. Аћим Медовић. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду, у државној штампарији 1866. (Други наслов: Државно лекарство за правнике и лекаре. Део први. Судска медицина.) 8-на IV. 1 л. 443 стр. 6 л. Цена 16 гр.

* Изашао је „Православный проповедникъ митрополита српскогъ Михаила. У корист фонда свештеничкогъ. Књига прва. У Београду у државној књигопечатњи 1866“ 8-на преко 387 стр.

* Од дела саветника г. Ђ. Д. Ценића „Објасненѣ казнителногъ законика за књажество Србію“ изашла је седма свеска у којој је ово дело завршено.

* Изашла је „Истина историја о Ћирилу и Методију и о изналазку од Бога дани ћирилических и славенских названих писмена састављена по јелинским од светога Теофилакта а изнађена је у светом манастиру хиландарском, и другим светогорским манастирима а преведена неким родо-љупцем на прост славено-српски језик. А на српски превео Јован Вошновић из V. разреда гим. београдске. У Београду у државној штампарији 1866.“ 31. стр. на 8-ни. Ово је друго издање књиге коју је издао 1823 у Будиму владика Дионисије Поповић који је уз Кочину Крајину био у Београду митрополит, па је после с аустријском војском оставно Србију и постао владика у Будиму.

☞ Овим листом почиње се трећа четврт овогодишњег течаја. Молимо претплатнике којима смо морали прекинути шиљање да изволе поновити претплату. Скупљачима дајемо за труд лист.

Бројева од почетка овог течаја имамо свију. Бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а ексемпларе без 1-вог броја дајемо за 48 гр. чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 29. У Београду 17. Јула 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Прва суза.

—

(Свршетак.)

И Љубинко већем скочи
Да пољуби сјајне очи,
Слику раја, рај још већи;
Да захвали старцу седом
Кад га она са погледом
Силно шину говорећи:

А румен ју осу лака:
„Ја већ имам мог јунака,
„Кога силно љубим, волим.
„И сад једну још'те жељу,
„Послушај ме, родитељу!
„Послушај ме, ја те молим!"

„Да је мртво срце моје,
„К'о његова савест што је,
„Још му не бих дала руку.
„Вако никад, том без бога,
„Издајици рода свога!
„Ком све јачу смишља муку."

„Кукавица! он са агом,
„С подлом душом, с целом снагом
„Пред њим пузећ' Сриство тлачи.
„А мој Милош како сјаје,
„Та спрам њега овај шта је?
„Он је бољи, дражи, јачи!"

И Љубинко задрхта се.
Чу у себи неке гласе:
Страх и љубав, грех и пакост.
А кад виде кнеза стара,
Где погледом ћерку кара,
Осети му срце пакост.

И овако одмах поче:
„Није тако кнеже, оче!
„Није тако, моја вило!
„Зрак љубави само пусти,
„На груд твоју нек се спусти,
„Не би л' мржњу ту стопило."

„Па ћеш видет' онда, дико,
„Да те тако нико, нико,
„Још не љуби, к'о ја један.
„Презри оно момче просто,
„О та он је за мном ост'о,
„К'о за југом север хладан!"

Тако кнез јој; а Милана
Чистим срцем оружана,
Овако му одговара:
„Љубав само, љубав тражи!
„С тог ме никад не надражи
„Госпоштина своја стара!"

Ал' и Раде поче сада:
„Мило дете, то никада
„Од тебе се не бих над'о.
„Заборав, што је било,
„Стегни срце твоје мило, —
„Ја те кнезу дајем радо!

„Није сунце за прашину,
„Већ за небо, за висину,

Digitized by Google

„Створено је оно само.
„О па за то прими њега;
„Та сјајнијег и лепшега,
„У целоме свету камо?

„Бабо му је славан био,
„На Косову ј' погинуо,
„Борећи се за слободу,
„Са два брата и три сина.
„Живот су му дела њина.
„А свој живот даше роду.

„Па ни овај није гори,
„А не слушај што свет збори,
„О подлости и издаји.
„Та и он ће душу своју
„У крвавом страшном боју
„Показао како сјаји!"

„О та и ја желим теби,
„Да ту срећу никад не би
„Ни сунашце надсијало.
„Јер с несреће твоје, душо,
„Бог би ми се душе гнуш'о,
„Срце би ми проплакало!"

Цура ћути. Шта је смела!
Јер послушност, љубав врела
Очајнички бориште се.
У жилама крв јој вриje,
Око с' мути, срце бије,
А страхота ум потресе.

И још ћути, а кнез Раде,
Препун среће, препун наде,
Љубинку је срећном даје.
А Милана — жртва света,
Увелак је још пре цвета, —
Стегла срце, уздисаје!...

И венчаше дивно чедо,
Рај са паклом упоредо,
Са милошћу грех немио.
У свој дворац он је узе,
И за сваки осмех сузе
Уздар му је увек био.

Он је љуби, теши, збори,
На устима љубав гори,
Ал' у срцу огањ клети,

Има нешто, с чега пати,
Што га мора главе стати,
Ако не иде да с' освети.

Јер љуба му вазда тужи,
И казује јаде ружи,
И облаку и славују,
И призива смрт немилу,
И морију страшну силу,
И отровну љуту гују!

А презире њега сама,
И понуде хиљадама,
Што их срце драгом нуди,
Говорећи: „Успомене
„Расплакују старе мене,
„За њима ми срце жуди!..."

„Хај још данас збрисаћу и'
„За врат стаћу твојој гуји,
„Да не трује срце твоје.
„Сав свет онда, сва дивота,
„Твога срца, твог живота,
„Нека буде срце моје!"

Кнез Љубинко тако збори,
По двору се страва ори,
А по њеном срцу јао!
И док само маче главом,
Оде гласник са поздравом,
Пред агу је нице пао:

„Дај помоћи, дај момака!
„Крв је врела, жеђ је јака,
„У мог милог господара!"
И пре нег' што поноћ стиже,
Кнез Љубинко већ се диже,
Са отровних сто ханџара.

Да стамани успомене,
Што му љубав верне жене
Врашком мржњом вазда трује.
Село, земљу, и све мило,
Да и оно момче чило,
За ким тол'ко јадикује.

И к'о жеља у грудима,
Тако плану у сред дима,
Страшним огњем, лепо село.
Ватра пршти на све стране,

Digitized by Google

Жене вриште, људи бране,
А душмани јуре смело.

Јадне мајке у сред пламa,
С одојчетом на рукама,
Скачућ' слепо живот траже,
Но чуј тамо неко виче:
„Стани, куго, безбожниче!
„Црног пакла, црни враже!"

И два мача к'о две змије,
Траже грешну душу, гди је,
Над душманом једним худим.
И већ мртва глава паде,
Пре нег кликну још кнез Раде:
„Стаи' Љубинко да ти судим!"

Милош га је храбри смак'о,
А душу му узе пак'о
С усијани недри своји.
Па и Турци бесни саде,
Кад им жртва с вођем паде,
Разбегоше с' куда који.

И са главом Љубинковом
Дичан Милош, снагом новом,
И кнез пођу сад Милани.
И на њеном већем прагу
Чуше зборит' душу драгу;
„Стан' Милоше, стани, стани!"

А кад врата отворише:
„Ох мртва је, нема ј' више!"

Тако викну обојица.
Та к'о сунце на заходу,
Лежала је сад на поду
Сва у крви бледа лица.

Милош падне, пољуби је,
Па се дигне и одбије
И од двора и од света,
И од тог је ним'о часа,
Једног бога, једног спаса:
Смрт душману и освета!

И кнез Раде после дуге,
Тешке борбе, црне туге
Сузне очи, к небу диже:
„Ја јој грешник смрт зададох!
„Што анђела бесу дадох,
„Кнежева ме клетва стиже!"

Из те клетве сад му с' лију,
Мутне сузе из очију,
А кајање душу пече.
А пре никад не просузи,
Но у грдној муци, тузи,
Тек у очи крв потече!

И на гробу своје среће,
Душе слабе и мучене
Живео је тешке дане.
А крваво лице бледо,
До смрти је увек гледо
Кнеза Станка и Милане!

Сима Поповић.

Дијететни одломци

од Милана Јовановића

V.

Вино.

Нема лица без црвена винца.
С. Н. П.

Међу многим карактерним знацима, који се набрајају у обрану умне нарави човечије против оних класификатора, који сматрају човека као васпитањем и науком облагорођену фелу мајмуна, стоји и тај, да човек у свима земаљским појасима и на сваком ступњу културе пока-

Digitized by Google

зује особиту склоност љутим течностима које опијају (алкохолним). И одиста нема на земљи народа, о ком би се могло рећи, да се у његовом газдинству не налази каква врста алкохолне течности, па била она справљена од слатког мирисног измуљаног воћа или од корена ижватане Агаве, била она племенито и мирисаво порт-вино или смрдљива Пулка, као што је праве уроћеници средње Америке: сваку тварку што надражује и опија умео је човек вештином својом да пронађе, па и оне, које нам даде изобилна природа за храну, знађаше човек својом вештином да преобрати у љуто пиће. Свуда се пије и опија где клија биљно царство, и то чудноватим ћефом човечије природе највише онде где нема вина, најмање где га има.

Јер вино пију људи, којима је стало да уживају духовну силу богодане течности или да се њезиним надражајем користе. Нема под небом песника, који није осетио снажни уплив те силе у тренутку кад му моћ уображења, надражена осетљивим чулима стресе са душе стегу хладне трезвености, а загрејано осећање отисне за тренут озбиљну реалност са свима њезиним механичним правилима, по којима она у великом и малом све једнако, све тако кружи — те се пусти на крилима фантазије у идеалан свет, хватајући по њему слику за сликом, образац за обрасцем, — да њима теши себе и другога, да се храбри тренутима, кад снага хоће да малакше под двоструким притиском страха и наде — нема песника који није осетио свезу између вина и поезије, и који није то признао па баш да је био исповедник — корана.

На том изванредном својству вина основана је његова голема старина. Историја вина простире се баш до праоца Ноја, који је — ми знамо то из Мојсијевих књига — не само посадио виноград, већ се — зар из незнања — сувише вину поверио, те је за то нешто лоше учинио, које би могло и горе испасти да нису синови му Сим и Јафет били паметнији од брата њихова Хама.[1]

Мисирски Фараони следовали су Нојевом примеру, али у недостатку свога вина, мораху за скупе новце куповати страно мариотијско, те тиме положише основ култивисању лозе у Финикијанаца и Атињана, који су два пут у години по Мисиру пазарили с вином. Код ових последњих сачињавало је вино главни део обеда, особито доручка и вечере, а да се код њих нису потанко бројале чаше, то сведочи Платонов обед. Није се дакле чудити, што је у Атини закон забрањивао пити чисто вино, и што је сваки грађанин имао право убити пијаног Архонта на улици. Грчком женскињу бејаше забрањено вино за навек, а мушкињу до тридесете године: све је то радознали свет нашем време-

[1] Књига I. 20—23.

Digitized by Google

ну испричао, само је заборавио, да нам каже који је најстарији пехарник по званичној дужности: Јупитеров Ганимед или Фараонов Јосиф.

Од Римљана знамо већ што поситније о вину, и ако до сад старинари нису решили у које време је посађена лоза у њиховој земљи. — Ромулу се бејаше вино тако омилило, да је забранио другим људма трошити га на баханалским либацијама, за то, што га још не бејаше доста у земљи. Нума Помпилије мораше срдитом грађанству допустити што је Ромул забранно, али да би се ипак што вина уштедело, забрани кропити њиме мртваце пре сажизања. На скоро је сађење лозе у Риму тако преузело мах, да се уза њ заборавило на усеве, и за то је Домитијан забранио садити лозу; али је лако погодити, да је његова забрана остала баз успеха у народу где је пијанство већ и на жене било прешло. То сведочи Јувенал[1] и Е. Метел, који је своју жену убио, кад се опила, и који за то никакве правне главобоље претрпео није.

Тајна вечера Христова беше јемство, да ће се култура лозе унапредити у хришћанском свету. Цар Проб и Карло велики надмашили су јеретичког Јулија Цезара, првог протектора винове лозе у Галији а свети оци, следујући њиховом примеру трудили су се у свако доба као људи, да се крепе „крвљу Христовом“ за духовне дужности и труде се и данас у колико им то допуштају други послови и — големи порези.

А ваља ли нам шта рећи о нашем поштовању Ноjева плода? Да је сваки листак српске историје покропљен „руменом крвцом“ и „рујним вином“; да су наши краљеви, цареви и великаши давили у вину своје јаде и невоље; да Краљевић Марко у пићу за све векове прво место међу њима заузима, то су и они чули, који никад народне песме нису читали. А кад нас ове поуче, како Срби (Краљевић Андрија) кад огладне питају за вино, како се Сарајевке негда умивале вином, како се српска деца завијала у виново лишће; кад чујемо где мајка учи ћерку

„Срамота је воде изнијети
„Него узми у кондијер вина,“

или кад зађемо по српским крајевима па видимо како се винова лоза око куће вије као бршљан около бора, или по славама и весељима, па угледамо знојаве двојке, од којих модре славине разговетно казују шта је у њима, — тада ћемо се уверити, како је Србину хришћанска вера мила, и како он цени мудре обичаје својих предака.

Данас се точи у Европи преко године 127 милиона акова вина (Reden), а Србија ако није прва међу продуктивним земљама у обзиру на вино, она доиста није последња међу консумтивним.[2]

[1] Сатира VI. стр. 300 и сл.

[2] У Србију увози се преко године 562.439 ока различитог вина.

Digitized by Google

Међу храном спада вино у врсту посластица, хоће рећи оних материја, које не могу да допуне истрошене делове у нашој крви; а међу пићима у алкохолне (спиритне) течности. Ове течности одликују се тиме што производе у економији човечијег тела разне промене, по количини, у којој се унесу у тело, а те промене зависе од разних састојака, који се налазе у вину. Састојци вина зависни су опет од воћа од којег је вино справљено и од начина како је справљено. Све што је грожђе зрелије, налази се у њему више (аморфног) шећера а мање органских киселина, а како се из шећера врењем образује алкохол, а од овог последњег опет долази јаконја вина, разуме се, да ће вино иза врења бити све јаче, што је грожђе зрелије, што је шира слађа била. Јужна вина одликују се за то великом количином алкохола, што се у оним пределима грожђе на чокоту пола осуши, а тиме изгуби од чести воду, и добије односно већу количину шећера; напротив је вино од недозрела северна грожђа кисело, за то, што се у овом налажаше већина органских киселина, која је иза врења остала у течности. Из овога види се и то, да јужна вина морају имати више алкохола (бити јача) но северна.

По количини шећера, што је у грожђу може вино имати 6—23% алкохола, а по зрелини грожђа, по земном појасу и топографском положају винограда може бити мање више кисело. Ове особине и с њима мирис (цвет, bouquet) чине скупа, да се вина деле без обзира на боју у четири врсте. У прву спадају обична (слаба) млада кисела и опора вина са 5—6% алкохола[1] у другу племенитија и јача накисела са 8—12% алкохола[2] у трећу слатка и јака ликерска вина или секти који садрже много нераздвојена шећера и до 23% алкохола[3] са особитим мирисом и лепом руменом и руменомрком бојом, на послетку у четврту вина која струје (музирају) која немају много алкохола, (10—12%) али која се одликују угљеном киселином, што се у њима слободно развија, и која као што смо једном приметили с тога имају добар уплив на оруђа за варење.[4]

[1] Овде спадају наша и мађарска обична вина, слабија немачка (Steinwein Forster, Affenthaler и др.) Француска (la Côte, Hermitage rouge) и Талијанска (Albano, Orfietta).

[2] Старија и добро зготовљена наша, немачка (Рајнска), Бордоска црна, Бургундска, Римска и већина Грчког и мало азијатског вина спадају у ову врсту.

[3] У ову врсту броје се већином вина из јужних појаса у Француској (Muscat, Lunel и др.) у Италији (Lacrymae Christi, Syracus, Monte-Somma) у Шпанској (Malaga, Хереs, Tinto, Alicante и др.) у Грчкој Кипар, Хиос, Мускат) у Угарској познато Токајско и Менешко.

[4] Најбоље вино ове врсте је Шампањско (Epernay и др.) али се оно справља у Лангедоку, Франш-Конте-у, и у неким пределима Рајне, Некара и Мајне.

Digitized by Google

Вино показује двоструки уплив на човечији организам; алкохолне и мирисаве стихије (од чести и угљена киселина) драже нервни систем, а биљне киселине и њихове соли, које су растворене у вину, мање више утичу на економију варења и лучења. У опште вино оживљава, и раздражује, унапређује телесну топлоту, крвоток и испарења. Кад се унесе у већој мери у тело, проузроковаће све већу несвест (пијанство) што је више алкохола у њему.

Још Хипократ употребљавао је стара и слатка вина за окрепљење слабих, а црним опоријим вином служио се он као леком које стоји и данас као такав у лекарству. Да се радња лучења цревног слатким вином, а мокраћног слабим накиселим одиста унапређује, познато је, и ту лежи управо главни узрок за што се вино употребљава уза храну. Ове особине вина наравно губе из вида они писци који гледају вино просто као средство за опијање, и с тога им није замерити што хвале пиво на рачун вина; без обзира на то, да неумереност у пићу неједнако више грози код пива, него код вина.

Као и свима материјама, које нам служе за храну и пиће, може се човек каквоћом и количоћом вина користити или оштетити. Млада (испод 2 године) и кисела вина, која су уз то мутна, са непријатним ракијским мирисом, која долазе из плитких, влажних и нечистих подрума или из нечистих судова, имаће свагда рђаве последице за здравље, да и не поменемо вина, која су вештином опремљена, и с којекаквим, кашто шкодљивим (стипса) и отровним (олово, арсен) материјама смешана.[1] Напротив биће уплив вина на здравље све бољи, што је вино чистије, старије и слађе, и што се правилније и умереније употребљава. Младим особама не ће никакво вино добро годити [2] а особито младом женскињу; напротив ће оно код старијих људи свагда потпомоћи варење и лучење, и показати користан надражај за читаву органску радњу у њима, особито у зимње доба и после обилатог благовања. Такође користи ће умним радницима вина која струје за то што њихова сила брже ветри, и што унапређују дужим седењем оштећену радњу лучења код људи ове врсте.

У обзиру на каквоћу вина може се у опште рећи да слатка вина унапређују чишћење цревног канала што надражајем проузрокују јаче лучење слуза из цревних мешкова[3]; а накисела (бела) особито водом разблажена лучење у мокроводним оруђима. Противна дејства

[1] А то су већином странска вина која се кадшто у лепим бутељама продају.

[2] И ту видимо, колико су стари Грци познавали човечију нарав, забрањујући младићу вино до 30-те године.

[3] Европљани употребљавају у Индији слатко вино од палме против затвора (Молешот.)

Digitized by Google

имају накисела и опора (црна) вина. Сва вина без разлике проузрокују мање више дремљиво стање, кад се употребе у већој мери, иза кога следује дубок и здрав сан.

На питање, је ли вино један од главних услова човечијем животу, могло би се у обзиру на читав скуп његових састојака одговорити, да добро (старо) вино заузима средње место између хране и лекарије. С тога гледишта не може се рећи да је здравим људима потребно, а и искуство сведочи, да има људи који су без вина достигли голему старост; али се и то не може порећи да је вино потребно пре свега старим људма, а за њима ослабелим, изнемоглим и уморним, а на име тешким радницима, путницима и војницима у рату. Напротив чиниће боље ако се уздрже од вина људи, који се находе у запаљивим болестима, или који страдају од костобоље, шуљева, оспе и чирева, црвена ветра, и свију болести срца и плућа.

У обзиру на време, када се вино пије можемо рећи, да то зависи поглавито од нарави и навике човечије. Људи, који у опште подносе вино могу га пити у свако време дана, наравно иза јела. Жеља за вином на што срце карактерише пијанца, који хоће да се отресе рђавих последица од синоћње неумерености у пићу. У опште боље је иза вечере пити мање вина, но што се употребљава код главног обеда, и то с водом смешана. Старци, људи иза болести и радници могу га пити чиста; деца и жене с водом смешана и шећером заслађена.

Што се тиче количоће у вину, ту навика игра неједнако већу улогу. По (½) оке на дан, не ће нигда шкодити онима, којима је у опште дозвољено пити вина. Али ваља нам се у опште обзирати на то, да је алкохол у вину отровне нарави, и да се следства неумерености у пићу зову у науци тровање (хронично), које ће за дуже време показати убитачне последице за организам, последице, које лекарска вештина није у стању да поправи.

Да бисмо показали читаоцу на послетку какве разлике производи вино по количоћи у човеку, извешћемо на крају нашег одломка слику пијанца у свима (трима) ступњима пред њим.

Испрва се показује пијанац у ружичном расположењу, читав свет около њега умивен је у златноме блеску; нестало је брига, зебња, и плашљивих размишљања, а њихово место заузеше живахност и веселост која се не покреће у одвећ тесним међама. Пијанац, који је мало пре седео ваљда у ћутању и дубоком размишљању, постао је жив и говорљив, и хоће блебетањем често да изда и оне тајне које нису његове. Ако је даровит и научан, почеће да оцењује напретке у науци и вештини, и да расправља тамне проблеме земаљскога живота, не забо-

Digitized by Google

рављајући да сваку тварку, по могућству што више увелича, а себе и своја дела понајвише. Уз то се показује заљубљен у сваког човека, а највише у женскиње, на које према мушкој нарави све више насрће, што се оне више њега клоне. — Ако је иза овога још више пио, почињу се чула маглити, а с њима и ум, тако да памтење ослаби а суђење све у тешње међе ступи. Сва душевна покретања заузела су нижи ступањ; уздигнута рука пада својом тежином на сто, а тежиште бива с часа на час слабије. Овде брбља један којешта без сваке везе мисли, тамо други праска и лупа, трећи се смеје грохотом, четврти псује и грди; једни хоће да се заваде, други се клате немирљиво тамо овамо, ови се скупили у чопор да певају, они су сели па се свађају с другима; на послетку има их и таких, који се заклоне у којем углу од собе па тамо — кукају и певају. — Иза овога долази трећи ступањ — — гнусна и ужасна погибија човечије нарави, од које се сваки живи клони, па и ми: само ћемо толико приметити, да су овај ступањ пијанства многи здрави људи откупили — животом.

Весело јутро разгонило је тешке облачине с његове душе — вински дух је изветрио, а теглећи се у мамуру пијанац мудрује:

„Вино пити а не опити се
„Нит' је било, нити може бити."

Поноћ.

— ..... Поноћ је.
У црном плашту нема богиња;
Слободне душе то је светиња...
То глуво доба, тај црни час —
Ал' какав глас?
По тавном крилу неме поноћи
К'о грдан талас један једини,
Да се по морској вала пучини —
Лагано хуји — к'о да умире,
Ил' да из црне земље извире?
Можда то дуси земљи говоре?
Ил' земља куне своје покоре?
Ил небо можда даље путује,
Да моју клетву више не чује?
Па звезде плачу, небо тугује,
Последњи пут се с земљом рукује...
Па зар да неба свету нестане?
Па зар да земљи више не сване?
Зар да остане —
Тама?...
И ход се чује —
Да л' поноћ тако мирно путује?
Ни ваздух тако тихо не гази —
К'о да са оног света долази?
Ил' крадом облак иде на више?
Ил' болник какав тешко уздише?
Ил' анђ'о мелем с неба доноси?
Ил' оштру косу да га покоси?
Да љубав нејде?... да злоба није?...
Можда се краде да нам попије,
И ову једну чашу радости?
Ил' можда суза иде жалости?
Да нас ороси тужна капљица?
Или нам мртве враћа земљица?
. . . . . .
Врата шкринуше...
О душе! о мила сени!
О мајко моја! о благо мени!

Digitized by Google

Много је дана, много година,
Много је горких било истина;
Много ми пута дрхташе груди,
Много ми срца цепаше људи,
Много сам кај'о, много грешио,
И с хладном сирћу себе тешио;
Многу сам горку чашу попио,
Многи сам комад сузом топио...
О мајко, мајко! о мила сени!
Од кад те мајко нисам видео,
Никаква добра нисам видео...
Ил' можда мислиш: „та добро му је!
„Кад оно тихо ткање не чује
„Што паук жицом везе тананом,
„Над оним нашим црним таваном,
„Међу људ'ма је — међу ближњима—“
Ал зло је мајко бити међ њима!
Под руку с злобом пакост путује,
С њима се завист братски рукује,
А лаж се увек онде находи,
Где их по свету подлост проводи;
Ласка их, двори, издајство служи,
А невера се са њима дружи...
О мајко, мајко, свет је пакостан —
Живот је мајко врло жалостан...
. . . . . .
. . . . . .

На Липару 1866. *Ђ. Јакшић.*

КАРИН.

Новела Мавра Јокаја.

(Свршетак.)

— Али знаш ли ми, Манлије, да се сва задршћем кад помислим само да си може бити дошао да ме исмејеш; може бити ти само збијаш шалу са мном, хоћеш да измамиш највеће тајне срца мојега, па да ми се онда смејеш. Али не, ти не можеш тако радити. Ти ми не можеш и не смеш убити ово једино осећање, што сам га у бури живота мојега очувала чисто; можеш ли ме мрзити за то, што те љубим? И ако ме мрзиш, зар ме не би волео убити него осмејати? —

Карин је у место одговора притиште на груди и обасу јој лице и усне жарким пољупцима.

Глицерија допусти у слаткој обмани да се загрли, и тако бејаше загрљајем опијена да, кад се Карин дотаче лицем својим њезина лица, једва чујаше гласак опомене од тужне слутње у уздрхталоме срцу своме, да на томе лицу нема браде.

Као летка мину јој кроз душу ужасна помисао.

— Ко си ти? То није Манлије! Проклет да си! Ти си Карин!

Па се истрже из наручја Карину и побеже у најкрајњи кут дворани. Сакри се у преградак иза одра својега, навуче тешке завесе и веза их врвцама њиховима.

— Ма не ћеш ми побећи! викаше Карин у дивљој страсти својој, трчећи према навученим завесима, па кушаше да их поцепа или да зубима покида узе од врваца.

Али Глицерија док си оком треную припали пуно бурце нафте жаром из кадионице, па баш кад Карин после велике муке једва јед-

Digitized by Google

ном полепа завесе, она просу нафту и док огањ дохвати завесе и лагане покриваче вунене, скочи на одар, којега пламен бејаше са свију страна ухватио, па викну запрепашћеноме цару:

— Ето, дођи сада! —

Док би оком треиуо сва соба бејаше у пламену. Карин бегаше испред ватре, која биваше све већа и већа; изгледаше као сотона који се на небо довукао па га сад отаде терају. Међу тим Глицерија шчепа лампу па трчаше као бесомучна од дворане до дворане свуда палећи, по том скупи све најсјаније рухо своје у главну дворану и ту га спали.

После неколика минута већ сва палата горејаше, а један сахат касније читаво море од пламена јураше Римом.

Карина однесоше слуге му оневеснула у палату његову.

Глицерија се спасе у храму Цибелину.[1]

XI.

Док се то у Риму догађаше, Нумеријан дође из Персије у Боспор с војском, уморном од путовања. Ту нађе Мезембрија, који бејаше побегао из Рима к њему.

Већ више недеља не могаше нико говорити с тим племенитим цезарем. Очи су га страшно болеле, па не излажаше никуд испод чадора. Мезембрије приповедаше вођима судбу своју и грехове и опачине цареве; један му обећа да ће га осветити — то беше Диоклецијан, други се позиваше на Нумеријана и не хте рећи ни беле ни црне — то беше Апер.

— Е па пусти ме к Нумеријану, па само док му три речи речем, одмах ће први потегнути мач на брата својега, — рече сенатор хотећи силом да уђе.

— Не можеш с њим говорити — рече Апер забрањујући му да уђе Нумеријану у шатор, — од како је болестан никога не пушта к себи до мене па и војсци заповеда преко мене. —

Мезембрија спопадне нека чудновата мисао кад чу то.

— А што то из шатора удара тако јак мирис од амбре и бизама? — запита он.

— Што? рече Апер пребледевши — а што ти је то стало, сенаторе? —

— Јер лажеш да Нумеријан заповеда војсци преко тебе. —

— Шта, шта је то? питаху војници, што се бејаху скдептали око њих двојице свађача.

[1] Мати свима боговима.

Digitized by Google

— Ништа, само што Нумеријан није више у животу, викну Мезембрије гласно. — Аја! Онај јак мирис од амбре, што удара из шатора загушује само удар од мртве лешине, а Апер вас већ толико времена лаже и влада у име Нумеријаново. —

Војници на силу јурнуше под чадор, и видеше да Мезембрије говори истину. Нумеријан бејаше убијен још пре неколико дана, а тело му бејаше пола иструлело.

Војници одмах везаше Апера. После по дне изнесоше на равницу празан престо да бирају новога цара.

Мезембрије иђаше редом од легијона до легијона, свуда препоручујући Диоклецијана, и војска га постави за цара готово преко воље његове.

Сада дође ред на Апера.

— Ево те јавно тужим — рече му Мезембрије — што си убио Нумеријана, тужим те што си нас хтео издати Карину. —

— А ми те осуђујемо! повика војска као из једног грла.

— А ја вршим пресуду! — рече Диоклецијан и прободе вођа, што га народ осуди.

Усред ове раздражености стиже Марције са заповестима од Манлија. Не знајући шта се догодило у околу, предаде Дијоклецијану писмено своје.

— Ко је то? — питаше Диоклецијан Мезембрија.

— Берберин Карипов! —

— Пријатељи! Карин се ево побринуо за наше браде, послао нам берберина који носи титулу императора, молим вас седите преда њ да вас обрије. А ти, пријатељу, добро пази да не повредиш лица пријатељима мојим, јер ако те стану бријати бријачима својим, ни парампарче не ће остати од тебе. —

Војници дигоше грају и одведоше са собом Марција да их доиста обрије.

Не прође ни сахат, а ето ти Евија са заповешћу да се војска умањи.

То разјари и цезара и војску. Јер тако на очиглед вређати интересе римске — заиста бејаше велика смелост.

— На ломачу и заповест и онога што ју је донео! — повика Диоклецијан, и несретни пијета већ стајаше на гомили дрва тужно уздахнувши:

— О, богови, зар морам жив да доживим апотеозу своју? —

Диоклецијан се грохотом насмеја, и заповеди да скину песника с ломаче. Бејаше му доста што га је протерао кроз фурке, па га опреми Карину да се спрема на рат.

Digitized by Google

* *
*

Бура тек што се не бејаше дигла, па штеђаше још муња својих.

Сав Рим говораше како се источна војска дигла на Карина и како је већ до Истра продрла, свуда се говораше о томе, само не у дворанама Кариновим. У њима не престајаше весеље за веселјем, и кад би когод само једном речју споменуо да се Диоклецијан прикучује, одмах би га исмејали.

— Па ко је тај плебејац? — рећи ће Манлије. — Да ли му је ико икад чуо имена међ патрицијима римским? Ко му је познавао оца? Матер му за цело многи познају! била је робиња у дому сенатора Анулија, Анулије има право да га иште као плод од имања својега. —

Удворице се грохотом смејаху чујући оваку досетку.

— Истина, Манлије, мора да га ти знаш! —

— Моје га очи никад не виделе. Обично бејах онде, где је опасност, а ту никад не видех Диоклецијана. Познајем га само по гласу, јер знам да је увек био последњи кад је ваљало продирати напред, а увек први кад смо морали бегати. —

Дворана затресла од силнога смеха.

— А каква му је војска? — питаше множина њих.

— О, веома послушна! До сад је убила само три императора! А дух је у војске да му пара нема! — вратила се с Тигра а није видела ниједног непријатеља. Можете мислити само какви су то јунаци, кад сам ја међ њима био најбољи! —

— А извештаји о победама вашим? —

— Две трећине све самих измишљотина! А кад смо баш каткад и победили, било је само с тога што нас је више, а сад чујем да их, које од болезање а које од тешка путовања, нема више од половине.

Чанколизи најрадије слушаху оваке потпрдице.

А Манлије, њима за љубав, исмеваше и себе сама.

Кад већ Диоклецијан уђе у Мезију, онда навалише вођи Каринови да се спрема за обрану, и Карин диже све чете из покрајина европских.

На један пут пуче глас да ће сам Карин војску водити. Бејаше на сваком „учењу“ и „смотри.“ Манлије увек бејаше уза њ, па му подбадаше час таштину а час стрепњу, удиљ говорећи му да не да славе вођима својима и да не мање победе на душу њихову.

— Победилац вођ — обично му говораше — то је већ нов непријатељ! —

И цар се на беломе хату, у златноме оклопу, љубичастоме руху, и пурпурној хараванлији, показа војсци као поглавица.

Digitized by Google

На дан пре него што ће се кренути, вођи обиђоше редом све храмове приносећи свуда жртве, па и самим мисирским боговима. И сам Манлије помагаше слугама у храму хватати марву, и фламену дијалису (свећенику јупитрову) да огрне скерлет-кабаницу.

Народ слушаше пророштво аугурово као светињу. Квартеркварат рашири руке, а склопи очи, па рече:

— У овом ће рату пасти непријатељ Риму. —

Ма ко ли је тај непријатељ? Диоклецијан или Карин? то не каза добричина.

На послетку стиже војска царева до храма Цибелина.

У отвореноме портику да оглухнеш од лупе бубњева и хуке од труба, а побеснеле свећенице играху, бодући се ножевима, брбљајући на запенушена уста неке неразумљиве речи и окрећући се у ковитлац све док им се мозак не заврти па онда тресну о земљу.

На један пут се зачу из те хуке и буке ужасна вика; глас бејаше тако ужасан да мозак хоћаше пропиштати, и свак укочено погледа на место, одакле се чујаше.

Висока женска прилика стајаше на вратима храму, беше се завила у дугачак бео плашт, који посувраћен обема рукама држаше.

— Тешко теби, Риме! Тешко теби, народе римски! Тешко теби, царе римски! —

Па изађе у портик, и звераше на народ хладним, превраћеним очима својим, а Карин шчепа Манлија страшљиво за руку:

— Глицерија! —

И сам се Манлије стресе видећи је онако страшну.

Полудела жена стајаше на степеницама храму с неким пророчким изразом у лицу.

— Тешко онима, што се народише на земљи римској — викаше она—унуцима, што кају грехове отаца својих, оцевима, које проклињу унуци њихни! Риме, Риме! небо се твоје осипа звездама злослутницама, земља се твоја тресе под тобом! У зидовима је твојима сам ужас и покор, мира не ћеш наћи. Непријатељи ће те ногама погазити, туђинци ће народи носити заставе, што си их ти освојио. Варваре ћеш молити за живот, а највећи непријатељи твоји башариће се у средини твојој! Земља ће се опити од проливене крви, па ће ватру сипати на народе твоје! Ваздух ће се повратити од клетава, и куга ће те прогутати, лењиви роде људски! Ко остане жив од глади, од мача не ће, а кога море избаци, земља ће га прогутати! О, Риме, ти силени царе над народима, некада ћеш бити сиромах међ народима, ти ћеш се распасти, пропасти, као звезда што у море потоне, од тебе не ће ништа остати,

Digitized by Google

до спомена на грехове твоје и развала од палата твојих. И богови ће побећи из храмова твојих, да немаш никога коме би се помолио у дане невоље своје. —

Један јој се трибун поклони и пољуби је у руку па је запита побожно:

— Какву срећу проричеш, пророчице, рату Каринову? —

Глицерија чу, мрко погледавши војнике.

— Не бојте се! Разорите, пођите брат на брата, па ма ко победио, Рим пропада. Ако победи Карин утаманиће пола Рима а ако победи Диоклецијан, утаманиће другу полу, и обе су поле то заслужиле. Иди, бори се луди народе, проливај крв своју, убијај себе сама, умири на мукама и жив се сахрањуј, па кад у јесењој магли пустиш душу, тада ће ти тек доћи на памет да ћеш бити заборављен. Погледај, луди Римљанине, своју љубу у туђем наручју, погле како ти дом гори како ти се деца робе, и знај, да нема никаког другог света, где би могао бити награђен. Иди, умри у очајању и проклетству! —

То рече па паде на степенице храму ужасно дршћући и трзајући се. Раширивши руке проклињаше народ, а ропац је већ стеже у грлу.

— Пореци те клетве! — викну јој фламен дијалис прискочивши и ухвативши је за руку.

Она се диже, прикупив последње силе своје, погледа свуд у наоколо дивљим оком, па прикупивши још једном сву жуч са срца, диже обе руке изнад главе и опруживши их викну народу:

— Моја душа на вашу главу! —

Па онда паде мртва, упрв и мртве очи на Манлија.

XII.

Војске два такмаца цезара сукобиће се у околини данашњега Београда.

У Карина бејаху све одморни ратници, а у Диоклецијана веома уморни од тешкога путовања.

Карин попе чадор на један брежуљак па одатле гледаше битку заједно с Манлијем.

За дуго се не знадијаше на којој је страни победа. Диоклецијан вештином својом за дуго држаше у равнотежи далеко јачу силу противникову.

— Твоји вођи ништа не знају – рећи ће Манлије — да се пресудно јуриши, пробили бисмо средину Диоклецијану, јер су му ту најслабији легијони. —

— Па заповеди вођима мојима, — рече му Карин.

Digitized by Google

— Трибуни, овамо те с резервом — викаше Манлије. — Туђе се легије морају жртвовати, па онда ваља извести напред тријарије.[1] Према фригијској коњици наредите Берманце, да дугачким секирама својим секу ноге коњма. Нико не сме сад почивати. У бој сви до једног! Ја ћу сам цара чувати. —

Након ових наредаба бој се отпоче одмах друкчије. Диоклецијан виде да се ту умешала нека нова рука, која добро познаје где му стоји војска слабо; одмах заповеди да се измиче пре него га Карин потуче.

Карин гледаше бој с врата чадора својега. Војска му гоњаше непријатеља на све стране, заставе му се свуда лепршаху.

Лице му се засја, пламом победе свака му црта казиваше тријумф, срце му играше од радости.

— Победио сам! Ја сам победио! викаше ван себе од радости плескајући рукама.

— Ма *и ја* сам победио! — кликну неко иза њега горким ужасним гласом, и пар осети како га гвоздена рука нечија шчепала за раме па га вуче под шатор.

Карин се осврте у страху и виде мрко лице Манлијево, који му једном руком кости ломљаше а у другој држаше мача зеленога.

— Шта хоћеш од мене? запита га Август уплашен.

— Да ли се опомињеш, Карине, оне девојке, што се на твоје очи ножем прободе, да би се само сачувала од загрљаја твојега? Оно је била моја вереница. Знаш ли сада шта хоћу? —

— Ти се шалиш, Манлије. Шта желиш? Што ме плашиш за бадава? —

— Колико сам те и колико пута могао убити кад си пијан спавао, ама, чеках час, кад будеш срећан, на врху силе и славе своје, па тада да те убијем! —

— Смилуј се!... Помоћ! помоћ! —

— Заман ти је што вичеш. Јаук ти се не чује од веселога клика војске твоје. Чујеш ли како се свуда хори глас победе, како ти се свуда име слави и како ти се кличе: „да живи Карин!“... и сада баш мораш да умреш!....

После неколико минута јежђаше један коњаник поред веселе војске, у руци му бејаше копље, и на њему глава императора победиоца.

Војска победница предаде се побеђеноме вођу.

Превео: *Мита Ракић.*

[1] Најстарији и највештији војници, који су у бој стојали у трећем реду.

Већ се почела трећа четврт овогодишњег течаја. Молимо претплатнике којима смо морали прекинути шиљање да изволе поновити претплату. Скупљачима дајемо за труд лист.

Бројева од почетка овог течаја имамо свију. Бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а ексемпларе без 1-вог броја дајемо за 48 гр. чарш.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 30. У Београду 24. Јула 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

ЉУБИЧИЦА

од Милорада П. Шапчанина.

—

XXIII.

Из мирисна цвећа
Слатке дражи вире
Из далека маме
Шарене лепире.

Љуљају их слашћу, ...
Грле се и љубе:
Сродне душе у тренутку
Загрљаји шљубе.

XXIV.

Невидљиве душе — мирис
Расцветаних зова
И лагани, тајни шуми
Белих јабланова,

Смејући се запљускују
Долине и висе —
К'о да знају да милујем
Пријатне мирисе.

XXV.

Оно мирно плаветнило
На угнутом брегу
Прелива се ка' у њему
Да се зраци легу.

А шипрази модро-тавни
Сакрили славују,
Па несташно заиграју се
Те их заледују.

О брдашце нагутај се
Огрејана дана
И ти шибље заклони ми
Нежна певушана!

XXVI.

Све се смеје јарку сунцу
Све душицом дану —
Орлићи се поспуштали
На глатку пољану.

Полетајте, играјте се,
У танани скоци,
Не плашите се, ја вас волим,
Неба летеоци.

Ал' слабачке моје вижље —
Тичице не бијте —
Па небесје поздрав'те ми
Када одлетите.

Digitized by Google

XXVII.

Огреја се хладна земља
Све се диже, креће,
И челица са улишта
На ливаду слеће.

Па весела крилцем бије
И чиоио зуји —
У цветићи замедљани
Журба им се брује.

Летелице моје златне
Сисајте и пите
Па у саће избор-сласти
Богато налијте.

XXVIII.

Аох ветро ветринице
Де с планине дуни,
Махни крилом, нек полегну
Зелени сладуни !

Мило ми је кад се њише
Кад зашушти грање —
К'о да слушам лепојака
Невино шаптање.

XXIX

Ала меко успављује
Мирисави хлад,
А још слађе песма што је
Пева водопад

Заспао бих — али тице
Растерују мир
И чаробна с' умивања
Нуде на избир.

XXX.

Воде, траве — овчицама
За храну и пиће —
А у трави препелица
Тихо пућпуриће.

Шушти трава — клети удес
Каменом се баца : —
Бегај лепа тицо моја
Ето косилаца.

XXXI.

Мале мује цвркутају,
А крагуји кличу,
А грлице, слаткогласну
Песмицу грличу.

Окаћена поља, лузи
Пуне уста свима —
Гле и моје ведре груди
Песмица надима.

XXXII.

Ој ветрићи криланцетом
По цветићи мали —
Нек се дигну лепириће
Набојадисани.

У хаљина позлаћених,
Сребрни и жути,
Са очима и бисерјем
Богато осути.

Ено једног лепушкања
Код водице стоји,
Сунашце му зрак прикива
По шареној боји.

Летео је, сисао је,
А сад тражи пића,
Е такав је блажен живот
У ти лепирића.

XXXIII

Малена селанца
Димњаци се беле,
Над њима се гранчице
Лиснате наднеле.

Digitized by Google

Кроз зелену улицу
Поветарац свира,
А на реци цурица
Рубиње испира.

Бегај, бегај милина
Завидети вали,
Моле олуј несташни
Да те доле свали.

XXXIV.

Из под оног маховином
Покривеног стења
На малешној низбрдици
Колиба је њена.

Са лица је љубичаста
Градиница краси
И поточић љубемљиви
С тихани таласи.

А пред врата прострла се
Посребрена трава,
А по крову зелен чокот
Што га опасава.

На травици миришљавој
Столичица дуби ;
Ту пастирка одседава
Кад јагњешце љуби.

ПАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

ДВА ПИСМА НАПРЕД.

I. — Од Косте Ал. Саса Павлу Александровићу Заљешину.

Од кад и кад никаква писма од тебе мој поштени властелине! Душе ми би вредно било онако и теби како си заслужио, то јест не би требало ни теби писати, само што ће тада сва неугодност пасти на моју страну. Или ми дали крст за заслуге или ме истерали из службе, ти ћеш обоје сазнати из новина. Баш и да умрем, шта знам како би било, да ли не би и о томе новинари јављали. Знам да ме тамо не ће описивати као „великодостојника за којим се потчињени у сузама гуше“ а и до „општеуваженог мужа“ би ми ваљало још пет година служити, тек ћеш свакојако сазнати како је овај и овај Сас, изванредни чиновник, исписат из чиновничког списка тог и тог министарства.

А ја за те не могу никад ни речце чути,ако ми не успишеш. Богат си властелин, не даш се ни осолити, што кажу наши стари, проглашен си у губернији да си сушти отац својим сељацима, а зар има некога коме би се то могло одрећи, сви сте ту једнаки! Само деде мало журније с писмима.

А да све ово манемо, ја сам ти данас тако расположен и тако простодушан, да узех преда се лист хартије и не помишљавши шта ћу

Digitized by Google

у писму писати. Шта знам кад ето сад немам с ким ћеретати?! Жена турила руке под главу па заспала као одојче, а ја сам навикао да ноћу радим, па ми се још и не дрема... И преко свега у души ми није са свим весело.

Дан је међу тим и освануо и смрачио се срећно. Јутрос сам се забављао с ислеђењем, које је службено мени допало и довршио сам га тако, да ће се повише њих од богате господе почешати иза врата. Сасвим тихо и не држећи никоме хатара пометао сам у ислеђењу на видик сва дела оне општине, за коју ти знаш, па сам без околиша позвао на бој за ту ствар све борце, који се још нису одвикли од идеје како није прилика да каси као јавном имању буде заменик ко му драго. Неколико је пута читао министар онај мој извештај, и он се слагао с мојим основима и данас ми је на послетку захвалио. Кад сам се враћао кући, био сам радосно узбуђен, врло сам био сам са собом задовољан што ми труд није заман отишао.

Паулина је данас била лепа као анђелак а весела као тица — сад немој рећи да је све у свом реду. Обрадовао сам се, што је застадох за клавиром, а још кад сам се пео уза стубе, звонио ми је у ушима њезин силни mezzo soprano. Знаш и сам у коликој су готово варварској мери наше жене и девојке хладне према музици, али је моја жена, признајем ти ма да ми горко пада, што се тога тиче, од свију гора. Кад је у опери и не крије кад јој се зева, код куће свира све једнако неке полке и трке.

Сама она несрећна шперлова полка, исисала ми је читаву јаму крви.

Него је овај мах певала ону знамениту романцу о Дездемони. Та ме ђенијална романца опомену на много и много тренутака из детињства и младости. Захвалан сам судбини што имам душу пријемљиву и добро памћење. Јесам истина баш доста и поживео и пострадао и напатио се свога века, али несам заборавио ни јединог светла тренута, нити је једно јасно осећање у мене ослабило и своју снагу изгубило.

Несам крио колико ми је драгосно било. Целога ме је из темена потресао нов и силан глас Паулинин. Мислио сам у себи: Тако се силно певање не може заорити и из слабе душе; а душа ће изаћи на видело кад тад само кад је ту!

Али покрај свега Паулина није певала тако да се могло музичко изискивање задовољити. Певала је тужну ону романцу талијанску: Assita al pié d'un salice (седела под ракитом...) али тако силно и живо, како би могло поднети само за песму „црни цвет“ или за оно „Jeune fille aux yeux noirs.“ (Девојчице црнооко...) Још је обртала па да ви-

Digitized by Google

диш, с вољом, на различне гласове сваку строфу на крају и то баш у онај мах, кад се једноликошћу на свршетку у оном уједначеном меланхоличком припеву у романце налазило оно опчињено нешто штоје говорило све о једној истој мисли, о мисли, од које се у таки час не можеш одвојити, која ти срце пара.

Сетих се да Паулина не разуме романцу, и како је зла прилика да је игде дотле и слушала приповест о Дездемони. У нас се још непрестано чине само припреме за ту оперу и није досад давапа, а шекспира још и не читамо.

Те тако кад је свршила, ја је посадим покрај себе па јој шалећи се искажем све њезине погрешке у певању и на послетку јој приповедим како сам могао приповест о Отелу и његовој жени. Она ме је саслушала све до краја задовољна, па ме одмах назва оним млетачким Арапином. Управо не знам да ли је тиме хтела рећи е на ме за какву љубоморност сумња, или је хтела чинити некакву помену што јој ја баш таке ствари приповедам.

Ја ти не браним, можеш се слободно смејати нашем ученом ћеретању. Незгодно изгледа овако написано, о томе сам уверен, али ја управо не знам има ли још у чему таке усладе као кад се стопу у стопу иде за сваком мисли омиљеног дете шцета, кад га човек може извести на равнину једнако са собом и са светом, кад му може онако, како и оно може схватити, казивати све што му се кад учинило дубоко и појетично — не знам по томе, што сам у своју жену — теби ми ваља право казати —заљубљен и као дечак и као старац чисто и као махнит. Мене је за ову садашњу страст сама судбина штедела; како ми се снага развила у болешљивости и рано, спопаде ме прва љубав још дететом. Тада ми је било дванаест година — сад мисли какве је страсти могло бити ту? А та се страст дуго у ме враћала, умирала је на мукама, и ето за то ти целе своје младости, претуривши све и сва на свету, не познадох шта значи управо љубити женско створење.

Цео остали дан Паулина се није одвајала од мене, скакутала је око мене као маче, показивала ми је и домаће рачуне, у којима је то једно незгода што су десет пута скупљи но други чији. Казивала ми је како је неспокојна, кад сам ја у канцеларији на послу и том приликом изрече своје врло оригинално мишљење о моме послу. Она у себи замишља како се ми само затворимо у собе па ту пишемо свашта, само тек не оно што би требало: а старешине мотре на наше труде, па оног и обдарују у кога је лепши рукопис. Сад ти је лако знати колико је Паулина страховала за мен, који имам рукопис као кад што кокоши ишчепају.

Digitized by Google

До душе се и она сама смејала кад ми је о томе ћеретала, али се мени ипак сва та наивност, да ти право кажем, не допада. С прва сам мислио да јој те ствари разјасним али сам те званичне тајне одложио за други пут. А у вече сам се и сам подетио, мало што се несмо заједно лутака играли. Оставила се то вече позоришта и не хте ићи тетци, те тако нам тада сјајаше у души онај слатки идеал породичне среће, којима не би само позавидели овдашње мајмунасте моралисте, но у коме не би ни сами ти нашао хране за свој сатирички дух.

По свом обичају не легох спавати, па кад Паулина заспа, ја сам седео преклонивши се изнад њена лица, којега се на сву прилику не ћу нагледати довољно. Беше у сну, и на лицу се не показиваше ни најмањег учина од околине, те тако беше врло чаробна у те тренутке. Гледао сам и гледао, па сам се нагледао толико, да ми се већ стадоше врсти по памети теретне мисли.

У Паулинине је красоте најодличнија црта, она нѣзина детињска милокрвност. Горња јој је усница знаменито више до доње које је детињска, а не женска красота. Доњи јој је део лица тако сав округао, да нигде нема ни једне удубљености. То Паулини врло лепо личи, али би женско у деветнаестој години, по мом мишљењу, могло бити без тога достојанства.

А ти су се знаци тако и с паулининим карактером подударали... али није, они се несу подударали с паулининим карактером но с последицама оног васпитања које јој допаде од њених родитеља... с последицама, које бих ја увек слао к бесу. Па и родитељи несу криви онолико, колико је криво друштво са својим изискивањем, с изискивањем, које чини те од женскиња постају деца.

Сећам се добро моје жене док је била дететом: она је била на гласу са своје безазлености, са своје простодушности, са своје... Опомињем се као данас оне гомиле пријатеља, који су изумирали занесени њезиним згодним досеткама, њезином у институту наученим лепим удесним речима! Онда је глупа младеж шапутала „да чудна детета, баш је прави анђео!“ и не мислећи како нама не требају анђели но жене. Па како јој се отац поношаше кад ми је о венчању онај дан казао окорену старинску реч: „Чувајте ми Паулину — суште је дете!“

Хе мој драги оче, зар вам није никад дошло на ум да није никаква срећа што сте ви назвали Паулину дететом, за човека који се свукуда по свету пребијао, који је био и на коњу и под коњем и који се давно и давно растао с оним првим помислима што се код оваца замишљају?!

Digitized by Google

Безазленост, дете, ђаче!... Јест истина да су то све речи које много значе међу женским поклоницима, али је питање, је ли тиме што мени поможено? А ево се већ годину дана мучим и старам да одгајим својој измученој души помоћника. Вере ми је мојој души тако јако потребно дружбе и истинита весеља... тако јако јој је потребно да с киме чисто од срца може ћеретати!

А ево се већ годину дана свом снагом напрежем да живота улијем у ту љупку малу статују. Па сва мука није уродила ничим, преко све те муке ништа се ни познало није....

Била ми је прва брига да у Паулине развијем естетички укус. Свуд сам око ње пометао вештачке створове; све, за што се она могла прихватити руком било је нешто најдивније и најбоље. Па шта би? Моје одабране слике и реткости своје врсте гризе прашина и недотакнуте, цвеће се суши зарад њене немарљивости и намештај по собама, о коме сам толико себи пробијао главу није опет оно што би се њој допало, не за то што не би било по укусу.

Колико се мучих да јој осладим музику, па све залуд: њојзи је смрт сести за клавир; макар да јој је онако леп глас стид је запевати пред ким, па стид и преда мном. Не знам пева ли кад је сама, а преда мном је данас први пут одсвирала озбиљно нешто од музике....

А чему се имам надати од читања? Кажем ти право, да сам видео толико зла од страсти за књигом, да ме страх и наваљивати на њу да чита. Јесам огледао давати јој прве романе Ђурке Сандове: био сам потпуно уверен да ће женски Ђеније бити приступачан за женско. А оно изађе са свим напротив: зевала је зевала, па најпосле — отури од себе књигу с крајним немаром.

Што се тиче практичког живота, њега и разуме и не разуме. Њојзи се чини да је оно чудно у свету што се здравој памети прикучује. Не ће ни да зна какав је посао њезина мужа и чега ради се то он по сву ноћ затвори у свом кабинету...

Али видим где сам отишао с овим разговором далеко, што сам се забацио; онако је исто глупо тајати своја дела, као што је глупо брбљати о њима свакоме с ким се год десиш и сусретнеш! Па што бих и мотрио на што пред тобом: несмо се заман заједно скитали по свету, несмо се заман заједно тукли на кавказу. До душе то све није баш ишло у своје доба; прво смо се скитали, а после смо учили, па на послетку смо отишли да филозофским теоријама стечемо венце требећи род људски.

Ако се и јесмо одавно раздвојили па отишли на две стране, ми смо и опет пријатељи. Ти се уклони у своју Аркадију те се смири,

Digitized by Google

превршући чашице од бура и метежа светског, а ја се заљубих, ожених се и опазих јасно како се деси да ми свој роман баш од прве стране ваља започињати.

Како ти ово писах, тако се занесох у тужне мисли о много којечега, па после опет обузе ме сладак онај огањ кан'да ми је само осамнаест година. Дође ми воља да још мало гледим у Паулину не бих ли се у својим мислима мало расејао, прекидох писање па дођох к њој. Спавала је разбацивши руке као детешце, а на лицу јој беше исказано суште нешто анђеоско, нешто у чему нема никакве страсти. Хтело ми се да је пољубим; а страх ме било да је не пробудим, и тако се врло лагано дотакох њених усница, једва да је то дотакнуће било. Срце јој је куцало неједнако, час тише час брже, кан'да се било занело приповедајући какву причу... Ја сам стајао дуго онако нагнут и слушао сам како куцају ти ударци...

Несам живео у тај тренутак, ја сам на јави био у некаквом дремљивом заносу. Чинило ми се да то немирно срце мени приповеда цео живот моје Паулине: приповеда како у детињству несу дали скакати и играти се, чиме би јој се душа укрепила, како су јој набијали главу сваком будалаштином, па како су је, да се све то доврши, затворили у тескобну ону кућу — институт — пуну другарица и наставница. Мени је то срце приповедало како се по каштo њему привиђало чисто поље, шума с врховима од дрвећа, који се непрестано и без ветра лелујају и сунце, које одсјајкује и дроби се на глатком језеру... Би ми ту приповеђено много таких ствари, али се ја сећам како ми ваља поштедети твоје трпљење по томе што ти нити си заљубљен ни ожењен, а на сву прилику се не ћеш више никад ни заљубљивати.

Него ћеш ипак моћи сам себи толико замислити да ћеш моћи схватити осећање које у мени букну после све те приповетке. Не помичући се из мог слатког положења, које казах, заклех се на ново, да ћу моју Паулину на свој начин да развијем, ма да бих се на послетку морао тога ради с целим друштвом завађати. Заклех се да ћу потпуно развити сва њезина својства, да ћу њене мисли задахнути самосталношћу и правим погледом на друштво, да ћу је на тај начин отргнути између лепих а пустих жена. Заклех се да ћу оснажити њезину душевну снагу, да ћу упутити ту снагу на све што је добро и да ћу разагнати онај облак сентименталне а бесмислене безазлености, који дави јадно моје детешце....

Осећам да сам пред Паулином прави кривац. По године беше минуло, а ја не бејах од ње створио свега онога, што се мени хтело, не бејах створио за то, што сам се сваки час и сам с њоме детињио,

Digitized by Google

што сам пуштао да ме занесу оне слатке мане. За то по године је она могла постати женско. Уверава ме о томе и она њена лакост за подсмех и она брза огњевитост и навика да кад је где на спору, гриска доњу своју усницу. Сви ти знаци знаменују карактер.

Несам учинио све што сам могао. Да Бог да да скупо не платим минуте глупог мажења!

А да ли ћу скоро довршити свој труд? Да ли ће скоро престати потреба коју осећам зарад развитка Паулинина? Нек да Бог те се моја жеља испуни! Ох како ћу бити срећан! Како ћу безбрижно, прихвативши се за руку с њом поћи на сусрет животу на сваку страну његову и на ружну и на лепу, а ти ћеш гледати како ће бити умна, добра и весела моја мајушна Паулина! (Продужиће се).

Народне песме.

(Види „Вилу“ бр. 27.)

—

XXXI.

Смрт Дуждевића Лазе.

Боловао Дуждевићу Лазо,
Боловао девет годиница;
Кроз кости му трава проницала
У трави се љуте гује легле,
Очи пиле, у косу се криле,
Из косе му тиће изводиле.
Када Лази муке досадише,
Он дозива своју стару мајку:
„Ој Бога ти, моја стара мајко,
„Води мене у море дебело,
„Не бих ли ме море саморило,
„Са љутом ме гујом раставило!“
Одведе га остарела мајка,
Одведе га у море дебело;
Она тура, море га истура.
Када Лазо своје јаде виде
Да га море у се' примит' не ће,
Онда моли своју стару мајку,
Да га води у Пролом планину,
Не би ли га вуци растргнули,
И са љутом гујом раставили.
Одведе га остарела мајка,
Одведе га у Пролом планину.
Не хтеше га да поједу вуци.
Опет Лазо јадан проговара:
„Води мене пребијелу двору,
„Зови мене светитеља Саву,
„Да се њему лепо исповедим.“
Одведе га остарела мајка,
Одведе га своме белу двору,
Доведе му светитеља Саву,
Проговара светитељу Саво:
„Шта је, Лазо, да од Бога нађеш?“
„Оче Саво, да ти јаде кажем:
„Љубио сам девет милих сеја...“
— „Моје Лазо, јада великога!“
„Оче Саво, ни ту јада нема
„Јако идем да ти јаде кажем:
„Љубио сам девет милих кума...“
— „Моје Лазо, јада великога!“
„Оче Саво, ни ту јада нема,
„Јако идем да ти јаде кажем:
„Кад смо били у гори хајдуци,
„Било нас је триест и три друга,
„Палили смо цркве и иконе...“
— „Моје Лазо, јада великога!“
„Оче Саво ни ту јада нема
„Јако иде да ти јаде кажем:
„Ал' у цркви сав од злата сандук.

Digitized by Google

„Сви су редом пробијали сандук,
„Ми мислимо калуђерско благо.
„Ни један га разбит' не могаше
„Кад ја видех чуде чудновате,
„Ја се маших перна буздована,
„Те ударих злаћена сандука;
„Прште сандук, канда пост'о није,
„У сандуку Петка и Недеља
„И са њима свети аранђео.
„Петка куне, Недеља проклиње:
„Е да Бог да Дуждевићу Лазо,
„Боловао девет годиница;
„Кроз кости ти трава проницала
„У трави се љуте гује легле,
„Из косе ти тиће изводиле!"
То изусти и душу испусти.

XXXII.

Чува овце лепа Мара,
На путу се обувала,
На камену ужинала,
Под каменом воду пила.
Отуд иду девет браће,
Девет браће једнолике,
Једнолике, једно име.
Проговара млад Манојло:
„Да просимо лепу Мару
„За нашега брат Манојла..."
Испросише одведоше.
Кад су били на венчању,
Често громи ударају
Чешче муње сијевају;
По кап крви покапљује,
Све Манојлу по калпаку
Лепој мари по марами.
Сви попови онемише,
Калуђери послепише,
Само ћаче једно рече:
„Ој Бога ти, лепа Маро!
„Ког си рода и племена?"
Проговара лепа Мара:
„Не знам ни ја код сам рода,
„Већ сам млада заробљена
„Од године у бешици.
„Казују ми да ја имам,
„Девет браће једнолике,
„Једнолике једно име,
„Једном име млад Манојло,
„А другом је млад Манојло.
„Свима им је тако име.
Кад то зачу млад Манојло,
Онда моли творца свога:
„Опрости нам мили Боже
„Ако смо је загрлили,
„Своју сеју загрлили;
„Ако смо је пољубили,
„Своју сеју пољубили!"

XXXIII.

Свака вода има брода,
Ибар вода брода нема.
Све је камен до камена,
У камену ран босиљак,
На камену бела вила,
Русе косе разрусила,
Бело лице нагрдила.
Питале је другарице:
„Што си така бела вило,
„Што си така, друго наша,
„Што си косе разрусила,
„Бело лице нагрдила?"
Проговара бела вила:
„Ој Бога ми другарице,
„Имала сам једну сеју,
„У Петак је испрошена,
„У Суботу одведена,
„У Недељу абер стиже:
„Сеја ти је на умрлу.
„А ја одох да обиђем,
„Али сеја под покровом,
„Виш' главе јој два девера,
„Според срца две свекрве,
„Според ногу две заове.
„Чудну песму попевају:
„„Ој босиљче ран босиљче,
„„У петак те посејасмо,
„„У Суботу сав изниче,
„„У Недељу већ увену.""

Послао: *Вас. Јанковић.*
учитељ.

XXXIV.

Шетала Јана,
Из винограда,
Из винограда,

Digitized by Google

Из нова сада.
У руци носи
Мараму дуња,
У другој носи,
Мараму грожђа.
Сусретоше је,
Троје момчади,
Један јој вели:
Моје су дуње,
Други јој вели:
Моје је грожђе,
А трећи вели:
Моја је Јана.

XXXV.

Фалио се Плетикоса Павле,
У механи, а пред капетаном:
Имам сеју од петнест година,
Још је нико није ни видио,
А камо ли јунак обљубио.
Ал' говори Никола из кола:
Не фали се Плетикоса Павле,
Синоћ сам ти код сестрице био,
Дао сам јој три жута дуката
И дао сам злаћене папуче. —
Кад то зачу Плетикоса Павле,
Он ти скочи канда се помами,
Па отиде своме белом двору,
Па се попе на горње чардаке,
Те ми пита своју милу сеју:
Кам' ти сејо кључи од сандука,
Да ја видим кол'ко дара имаш,
Дошло време да те удајемо!
Ал' ми сеја брату одговара:
Ја сам брате кључе изгубила,
Синоћ сам се са децом играла
Те сам тако кључе изгубила. —
Наљути се Плетикоса Павле,
Па удари чизмом и мамузом
Те развали шарене сандуке. —
Ту он нађе три жута дуката,
И још нађе злаћене папуче;
Па говори својој милој сеји:
Од куд теби три жута дуката,
И од куд ти злаћене папуче?
Но ми сеја брату одговара:
Учила сам девет девојака,
Те ми дале три жута дуката!
И учила ђаче самоуче,
Те ми дало злаћене папуче!

Послао: *И. Јевтић.*

уч—ћ.

Драга у пољу.

(РИКЕРТ.)

—

Кад изиђеш душо у поље зелено
Онда пољем синеш, к'о лето милено,
А хладна јесен тад
Снађе мртав град.
Па и мој образ тад је
Таман, увео;
Та с њега туга јад је
Румен узео;
Суза ми је препун образ бео, чист,
Срце ми је тужно увенули лист!

Сима Поповић.

Неко биље и животиња према човечанској култури

Кад погледимо на путове, којима је човечанство ишло тежећи да изобрази и облагороди, кад бацимо око на споменике, који су из разних времена остали као успомене човечанског наравственог освајања;

Digitized by Google

па макар споменици вештини, науци или највишем полету силе човечијега духа или најузвишенијој верозаконској племенитости припадали, увек налазимо покрај њих истините знаке, како је чудноватим начином један или други створ, биљка или животиња, помагао и хранио човека, извлачећи га из првобитнога варварства, и водио га од једног ступња углађених обичаја на други, докле га није на послетку извео до највећих благослова земаљскога живота. Таке животиње и тако биље зову се културне животиње и културно биље.

Културних животиња и културнога биља има врло много, и с године на годину и једних је и других више и више. Шта више изгледа, да ће по времену култура обладати свим коликим биљним светом, свима органским створовима у колико јој и један и други могну бити на услуги, а да ће истребити све оно што јој на сметњу буде. Тада би грдноga посла требало, да се свеколике културне животиње и свеколико културно биље не само на број изброји него и по својој историји, како је кад које култури припало, изређа. То се пак ни сад овим чланком не смера. Овим сѐ једва толико хоће, да се из големог реда културних животиња и културнога биља неколико побројн, које је имало са свим особени утицај на човечанску културу, и који га и дан данѣи има.

Да би се постигла боља свеза међу животињама и биљем и човечанским родом, латићемо се најнижега разреда човечанскога рода, људождерских дивљачких чета с острва јужнога мора и из Бразилије, који се, и дан данашњи, сладе на угљену пола печеним месом својих убијених непријатеља, само ако се могу отети од надзора европске културе, која им се примиче.

Међу прва недела, која налазимо у човечанском роду, доиста припада једење људскога меса. Путници, који обилазише острва јужнога мора приповедају нам о томе приче, да се човеку коса јежи. Па и староседеоци из Бразилије ни мало не уступају у скотству овим острвљанима. Они, док су још у већим гомилама живели и док их не беше притисла и сустигла европска култура, систематички су гојили своје заробљене непријатеље да их после једног по једног кољу. И што је горе, они даваху овим похватаним непријатељима жене свога племена, да ону децу, која се после изроде, гоје и кољу за јело. А и дан данашњи има неоспорних доказа да дивљи Бразилијанци убијају и једу људе. Приповедали су му за једно дивљачко племе Ботокуде, које живи голо, да је говорило: „Кад је слободно јести мајмуне, папагаје, и осталу животињу што не би било слободно јести својега непријатеља мртва!“ По томе изгледа да они једу месо само од мртва непријатеља, али није тако. Они зарад јела убијају људе. На једном

Digitized by Google

су месту људи од истог племена Ботокуда, мало даље од оног истог места, у којем се писац ових врста с њима сусрео, са свим близу једне колоније, потукли и после појели све колонисте! А кад је тако украј саме културе, како ли је по шумама, куд нога изображена човека никад и не приступи.

Па откуд то? Ако погледамо на човечије зубе, видимо, или бар изгледа тако, да је човеку намењена животињска храна. Велим: изгледа по зубима, да је човеку намењена и животињска храна, јер у Индији има милионима људи, који услед својих верозаконских заповести никако не једу меса и ништа им не шкоди. Могло би се ово одбацивање животињске хране сматрати као неприродно стање, али зуби у мајмуна, који су на човечије тако врло налик, требало би да позивају и ову чудновату животињу да једе месо, као за човека што се мисли, па опет се та животиња храни биљем. Бар се до сад не зна ни за какве мајмуне, који су били грабљива зверад.

Него ћемо радо примити, да је месо од нарочито топлокрвних животиња потребно човеку. И тада видимо где су острвљани с јужнога мора и староседеоци из Бразилије у големој неприлици. На острвима јужнога мора, особито на мањима, нема баш никаквих сисаваца ван мишева и слепих мишева, па и њих ретко: јер се ваљда и оно мало откуд с друге стране досели. Из мора би могли набавити и друге животињске хране, али то не иде тако лако, као што за дивљаке свак може разумети. И тако дивљацима шта остаје друго него се скотски између себе клати да се тако месом нахране. Није друкчије ни по бразилијанским шумама. Месо највеће тамошње животиње, тапира, јест истина слатко и укусно, али га много нема. Уз то је тапир плашљива, брза животиња, која за час пролети кроз најчешће шумарке и џбунове, па увек најпосле у воду утече, у води врло добро рони и једва се да уловити без добрих пушака и ртова. Није много боље ни с остале две три животиње које се тамо налазе јер или их увек довољно нема или не да, или је најпосле опасно ухватити. С тога ништа лакше него да дивљак човек из тих шума остане без масне хране од сисаваца. Ван тога су им остали још мајмуни, који по дрвећу онако исто тумарајући и лутајући живе као и дивљаци по земљи. И лако може бити, да су дивљаци, једући најпре мајмуне, и видећи где су они онолико налик на људе, помислили прво тим начином на једење људскога меса, па тако и учинили. У осталом има прилични доказа, да је оскудица у месу и то у месу топлокрвних животиња натерала и да још и сад тера дивљаке бразилијанских шума да једу човечије месо. Прилично се с поуздањем може рећи, да је дивљак скотскији, и људождеравији што

Digitized by Google

је гушћа шума, и узанија река, око хоје он борави. Одавно је међу Индијанцима из источне Бразилије и Индијанцима с Амазонске реке голема разлика. На Амазонској реци има доста лова од свакојаке летеће водене и сухоземаљске животиње, ретко кад да су се тамо дивљаци и око места за лов потукли, врло ретко је пак долазило до тог, да се сами између себе лове и једу. Тако се према томе, може с доста поузданости рећи, да су дивљаци, на острвима јужнога мора и у Бразилији постали људождери са оскудеце меса топлокрвних животиња. Јер где је тога довољно било, као у северној Америци, на Кордилерима и у јужној Африци, тамо ни дивљаци нису до те грозности лако дотеривали.

И у овој невољи зарад месне хране код људождера на острвима јужнога мора и међу староседеоцима бразилијанских шума, дође међу њих животиња, која могаше потребу масне хране подмирити свуда, и на најмањем острвићу и међу најмањом гомилицом дивљачком, животиња, која се са свим по правди мора назвати културна животиња, (и готово рећи читав мисионар културни од животиње) макар да не изгледа бог зна како лепо. Та је животиња с в и њ ч е. За дивно чудо лако је њу и преко мора превести и путем је хранити! Људи страдају од морске болести, остала животиња, коњи, говеда овце па и саме кокоши бонтују љуљајући се на даскама, лако, и често мноштвом помањкају, а свиње за то ништа не маре, њима је понајбоље. Тако се оне лако намножише и по бразилијанским шумама, лако их је било населити и на најудаљеније острве јужнога мора, где су се такође веома брзо стале плодити.

И доиста је држање свиња у Бразилији, само где се на крајевима шума и у шумама на колонијама још нису подигли за стоку пашњаци, постало животно питање. Не тек по варошима, него још већма по селима, и тим више, што је који крај даље од тргова, сланина је постала прва потреба, јер се на скоруп тешко да и мислити у оним околностима. Куд год пођете на оном крају, и докле год можете доспети, до самих најкрајњих граница културе па и онамо где културе никако и нема, чућете данас већ два гласа који казују почетак углађенијег живота, кукурекање петла и грохтање свињчета. Па како је лако свинче настанити глегод! Најмилије му је несто топла барица, само нек има наоколо хране. У топлом тропском појасу род ситнијих неких кокосових дрва и особито неке палме, таман су како ваља храна за свињче. Свиње једу ситне оне шљиве од палме задовољно, тврде коштице размрскају па сажвачу. И тако по прастарим шумама трописког американског краја налази се за свиње изобила хране.

Digitized by Google

А кад се људи, који држе и хране свиње, у другом пределу око Паране пусте у шуме, хране своје свиње са свим другом храном. Око реке Паране пружају се без краја големе шуме дрвета Оркаурија, које свуд око себе затире земљу округлим, колико глава великим, мацама. Тако се чопорови свиња по неколико недеља задубе у шуме и кад време роду прође и оно што је опало, поједу, врате се натраг са свим ухрањене и угојене. Тада их кољу, сланину усоле и осуше, па испраћају доле. И дивљаци ухвате и поједу у шумама по гдекоју, Па једући тако украдено свињско месо, оно се дивљацимма допадаше и није један пут било, да су се празног пустиничког и скиталочког живота остављали те се прихватали и сами држања стоке.

Исто се тако напредно одомаћило свињче и на острвима јужнога мора. И ту где не беше земље ни травке за пасишта, могаше успевати свињче хранећи се различитим палмовим родом и корењем. Па опет је и ту, каогод и у Бразилији доста требовало да се људи, и покрај свиња и свињскога меса одвикну један пут од људскога меса. Има људи, којима се може веровати, а који приповедају, како су их радо примили неки дивљаци с тих јужних острва па гостећи их, како су их питали: шта воле јести или кратког или дугачког свињчета, то јест или људског или правог свињског меса. Јер дивљацима, који више никакву животињу од топлокрвних не познаваху, учинило се, да је свиња на човека врло налик. Тако је једнима од њих, кад је међу њих доведен први пут коњ страшно било за чудо. Нити бејаше свињче, нити човек; шта је дакле? Један, хотећи да буде домишљан, рећи ће: ја знам, то је тица, јер лети поврх земље.

Тако је свиња, међу најнижим разредом човештва, међу дањним људождерима учинила најпоглавитију услугу, да се најгоре скотство ждерање људскога меса изобичаји. Није ли то дакле довољна заслуга; не може ли се она по правди назвати културна животиња?

Кад к овој свези међу човеком најнижега реда и држањем свиња хоћемо да додамо и једну биљку, која исти таки благослов распростире, не можемо преће на реду наћи од пизанга или банапа у свима врстама, колико их има. Има и другога биља, које би се могло наместити упоредо с пизангом, као што је с кореном маниоке у Бразилији; али прво место на сваки начин допада пизангу. Бујно и сочно израсти ово зељасто биље у висину и своје отворено зелено, ширико лишће пушта у ширину. У залисцима тек роде гроздови рода, који је налик на шљиву и храни особито. Благословено је то биље још и тим, што из корена увек младице истарују, те се биљка лако искоренити не може. Род јој се једе пресан, куван, печен, и прија сваком желудцу.

Digitized by Google

По тропским крајевима успева банана свуда, на мочарној земљи и на суху песку, најбоље пак у влажној земљи поред малих потока и олука, Кад се већ један пут гдегод укорени, више о њему не треба водити бригу, може се без бриге брати род и јести, и треба стара стабла сећи да не би сметала младима подизати се. С тога, што успева на свакојакој земљи и што се лако и сам од себе гаји, банан је особито благословена биљка. Дивљак прастарих шума пре свега и најпрво усадиће банан, покрај банана ће се прво он да стани и да остави лутања; ту ће прво закопати колибу и покрити је банановим лишћем. А да се не би, у лудо се скитајући за ловом, много удаљавао од своје колибе прионе патити свиње.

Па тако у Бразилији, тако на јужним острвима! Свињче и банан искресаше и на једном и на другом месту из животињског човека створење, које је стало на први ступањ културе. С тога Индијанац, свињче и банан чине знамениту групу у историји прве културе; тада се човек још не уздиже до разборитости и умља, да уме поштовати какво божанство, он се тада пре свега боји зла.

А к тој особитој групи од човека, животиње и биљке, да додамо још једну, која ће се с првом у неколико супротна десити. Јер у овој другој групи човеку се божанство вазда премеће у хиљаду створова и које све представљају снагу, која рађа, одржава и упропашћује. Мислим ту чудновати свет из Индије и околине, мислим за њихова стада слонова, за благословене њиве засејане пиринчем.

Доиста, у историји човечанске културе Индија и околне земље са својим слоновима, и својим драгоценим пиринчем чине особиту групу. У вери стоји на врху свега Тримурти, три бога, који се час приписују самој Индији, час будаизму, и зову се на по се час Брама, Вишну и Сива, час Сунце, вода и ватра, час опет Творац, самодржац и смртник. Њихова су највећа својства сила, мудрост и правица, или у времену: прошлост, садашњост и будућност, а узимају се у њихово значење и појмови: време, простор и материја. Из ње тројице произлазећи жив и миче се на том чудноватом истоку читав свет религија, који се тако грана и мења, да се с њим ни из далека не могу по шаренилу, до душе празном, упоредити ни богови северних причања, ни митологија грчка, нити заметене и замршене гатке наших дадиља и дојиља. Као што су стојали подељени богови, поделише се у њих људи на касте, које су оштро једна од друге одвојене биле. Није могућно да се те касте споје, па макар се за то милиони заузели.

(Свршиће се.)

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 31. У Београду 31. Јула 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Љубичица

од Милорада П. Шапчанина.

—

XXXIV.

Зашло сунце за врхунац
С румени облаци,
А мирисна ноћ се спушта
Лагани кораци.

Нежно цвеће одахнуло
Прижељкује, мири —
Бела стада отерали
Лагани пастири.

Лишће ћути па ужива
Како роса сјаји,
А ветрићак снуждио се
У зелени гаји.

Само песма таласа се
Из далека луга —
Девојчица исчекује
Заљубљена друга.

XXXV.

Буквицама по шумама
Мрак увио лица —
Још кроз сутоњ провирује
Сеоска црквица.

Па кроз грање проносе се
Гласићи од звона —
Подижу ме са травице
Са зелена трона.

Па невиних молитава
Отварају врело —
И за тебе молитвицу
Моје чедо бело.

XXXVI.

Зрикаваца песма
Напунила ноћ
Пастири се купе
И она ће дођ'.

На језеру тамо
Сребрне се вали
На грудима носе
Један сплавак мали.

Капљице с весалца
Ка' бисер се круне
Жао би ми било
Да сад ветар дуне.

Digitized by Google

Зрикаваца песма
Напунила ноћ
Пастири се купе
И она ће доћ'.

XXXVII.

С Богом моје стадо бело,
Плаветни хумићи, —
Врулица ме зове — морам
На равницу сићи.

На меканој ливадици,
Код лађаног вира,
Ватриште се засијало
Веселих пастира.

Па и моја лепојчица
И свилени јањци —
Другарице њене миле —
Биће на игранци.

XXXVIII.

На обали на врбови
Ланчићи,
Привезани играју се
Чамчићи.

Поветарац подузео
Једрила,
Дикина се катарчица
Пребила.

Не плаши се чедо моје
Медено,
Језеро ћу пребродити
Ледено!

Однећу те твојој лепој
Кућици,
На јастуку — на меканој
Ручици.

ПАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

II. Од Паулине Александровне, Сасовице ка госпођи Анци Красинсковој.

Онај дан ми је међу најсрећнијима у моме животу кад ми дође твоје писмо моја прелепа и једина Анчице. Мислила сам како сам у оној нашој белој дворани, у нашој школи, коју смо ми оноликo грдили, а у којој нам је у самој ствари онако лепо било.

Мајка ми је твоје писмо дотурила до руку са свим верно; могу те уверити да га осим мене није нико читао. Дакле ти мени за то тако одавно не пишеш што неси знала где живим? На крај овог писма метнућу ти свој адрес. (Међутим то није учинила).

А ја сам, видиш, мислила да си ти стала мрзити на ме за то што несам пошла за звог брата? Душо моја, помисли само то како је отац спавао па уснио где мене удаје за Саса. Својта је сва била против те удадбе, називали су мог сиромаха Косту особењаком, самовољцем, и каквим још именима несу — али отац ни да чује свега тог. Ваља ми теби признати, да сам и ја сама с вољом отишла за њега, макар да сам пред венчање врло презирала оне његове опоре речи о нашој шко-

Digitized by Google

ли... Још је покрај тога твој брат отишао да се лечи... види се како је тако и божија воља!

Пишеш ми како је мој муж стар и како није леп. Пре две године анђелићу мој, ти си иста говорила друкчије. Онако племенита и смеона лица као у Саса, не ћеш видети ни у кога Јест му коса поретка, али ћу га ја већ наговорити лако да носи пароку. Година му има тридесет и две, које није баш много.

После ми пишеш, за што није војник? Мој муж би ти казао да си с тиме заостала иза свог времена. Сад вреде државни чиновници. А ван тога је Коста ем био војник, ем је још и бојева преко главе претурио.

Није ми ни мало жао што сам пошла за њ. Била сам ето целу ову годину срећна и ни да сам минута осетила да ми је време теготно. По неки пут тако седимо читаве вечери сами самцати — па ми је, верујеш ли, веселије него да сам на балу. Шта ти Сас није видео, где ти он није био? Кад стане приповедати ти мислиш да идеш сама по туђим земљама или гледаш дела, којима се не можеш ни домислити памећу. Живот нам је богаташки, само што код нас не бивају никакви већи састанци. Што имамо познаника њих је Сас све на гомилице поделио: на прилику он не зове својих знанаца, ако су нам на ручку моји рођаци. Мајци мојој није то никако по вољи. Његови су знанци све неки сликари, музиканти и млади чиновници.

Немој ее ти анђелче моје срдити за то на ме, што ја свога Косту браним. Ако икоме, оно је њему потребна чија год обрана, мало их је који га љубе, више их има, који га зову особењаком а има их и који га се боје. И отац некако говораше да је Сас немиран човек и да је њега ради изашло из службе много поштених људи. То не могу да схватим. Код куће је за чудо добар и тих. Мојим се собним слушкињама готово увек јавља и сувише, а један пут га застадох где сам себи дохита одело, јер му је слуга био отишао на ручак. О томе сам му ја мало говорила.

Говоре још да се он давно с неким тукао на двобоју; али ме било страх распитивати за то с тога што сам се бојала да не буде каква покора почињио! и да не опазим да је ово што се он чини тако добар само претварање.

Другим чудесима његовим ни броја нема. Један пут је истрошио читаву гомилу новаца и накуповао мени на дар мноштво са свим побледелих слика. Па знаш какве су слике? Све некакве краве или пустахије међу планинама. Још ми је искуповао и којекаких статуја да их је срамота држати у соби. Врх моје је постеље дошао па обесио

Digitized by Google

стару слику неке врло лепе жене, па ми казује како је то света Цецилија. Откуда му та света бог би сам знао.

Има обичај те се према мојој родбини показује врло пристојан, и баш не мари проводити с њом време. Ту скоро сам се с њиме разговорила о томе. Дуго ћуташе а после обрну разговор на другу ствар. Ја на то почнем на ново разговор о оцу и мајци само да би с њиме заметнула препирку. Између осталог, кажем му како им ја за много које шта не могу заборавити, а он ми одговори да је он њима само једно захвалан. Кад га запитах за што, рече ми да је само за то, што ме несу могли са свим покварити.

Не знаш како је вешт оваке поклоне говорити. Исто тако не мари ни за моје другарице. Тебе кори да немаш лепих обичаја, за то што си ти сваки час с нама којешта шапутала пошто си се удала.

Често се мислим да ли тај човек икога љуби? Није ми ни пре ни после свадбе никад рекао чисто да је макар колико заљубљен у мене. Неколико ми пута рече да његова љубав није на језику но у животу. Да хоће да ме стане љубити по рукама или да клекне, немој ни говорити, од тога се згужва кошуља на прсима и прљају се хаљине. К мени никад друкчије не долази но у фраку или у капуту — особита је слобода кад дође место фрака у летњој хаљини.

Кад ништа не пише онда чита по сву ноћ, до саме зоре, и отац ми је говорио да су у њега све неке зле књиге... Било ме је страх за његово здравље, па дођем један пут обноћ у кабинет к њему. Око њега беху на све стране разбачене некаке гује, костури и камење... књигама се није броја знало. Седе мене на наслон од своје столице па ми стаде приповедати о неким својим књигама и стварима, које су му стајале на столу... И глух би слушао таког човека.

И мени се прохте читање, а он ми сутра дан донесе романе Жоржа Санда о којем је, знаш, твоја стрина онако са страхом говорила. Каже мени Коста да то није мушку но женско и да ћу ја дела Сандова по томе лакше схватити и замиловати. Аох, моја душо, ако је Сандо одиста женско, онда је сувише безобразна и досадна. У њезину једном роману има како се мушко довлачи у девојачку ложницу па стоји сву ноћ девојци врх постеље, Оно је, знаш, било тога и у оним књижицама што си их ти доносила у школу али је тамо било тако некако згодно и ми знамо да није прилика те се смејемо, али у овима је тако некако досадно да сам други дан све бацила.

И тај Коста чудо што је хладан човек! Један пут ме је до суза довео. Само сам га малко јаче дотакнула палцем, а он се сав задрхта.

— Хаха! Ти си љубоморан! рекох ја на то шалећи се.

Digitized by Google

— Те још како одговори Коста.

— Па бога ти, реци ми, шта би чинио да ја теби постанем неверница?

— А, како би то било?

— Али кад би?

— Како да изневериш! од своје воље?

— Јест! Од своје воље! Зар није замислити мене заљубљену у којега твог пријатеља.

— Је ли врло заљубљену?

— Да шта ти мислиш, на смрт и на живот, до века и без ума и без памети.

Очи му тако страховито сенуше да мени би страх око срца.

— Па шта бих ја имао са женом без ума и без памети? Пољубио бих те, па бих отишао на који му драго крај.

— Добро, али шта би њему?

— Шта би он био крив?

Мени удараше на очи сузе као малом детету: нема тога кога не ће така хладноћа уздрмати. Једва ме могаше Коста утишати. И чудо ми за што би се он, таки човек, могао туђи на двобоју?

Мој муж троши новце немилице а о доходцима се ни мало не брине. У имању је ономе, што сам му ја донела, учинио таке неке промене да ће од сад бити од њега два пут мањи доходак но пре. Отац ми је доиста добар, али се за то расрдио. „Умањивати уречено без невоље, — говорио је он моме мужу, — значи давати зао углед мужицима наокол, значи сатирати и сав страх и сву покорност.“ Коста се на то само смеје па ни да чује.

Страхота што је лаком и један бог зна како излази на крај. Мени све говори да боље једем, сипа ми вина пуну чашу и казује ми како је његов ручак угоднији од креде и угљевља... а то је опет све на наш рачун... А смем ли ти казати Анчице?.... него ћеш ме за то псовати, не гине... Кад је Коста особито весео, наручи за вечеру мало стакло шампањскога, па тако заједно пијемо. Јест, мој анђеле, пијемо док не попијемо цело стакло. Ко се ухваги са таким особењаком и сам почиње особењачки.

Кад бих ја мислила да ће мој муж остати непрестано овакав, ја ти свега тога небих писала моја лепа ружице. Одавно се бринем како ћу да га предругојачим, одавно мислим како ћу учинити и његa налик на остале људе. Кад сам се удавала, мати ми говораше: „Мисли Паулино да умна жена може што год хоће учинити од свог мужа.“ И сам

Digitized by Google

Коста није једаред рекао како „ваљана жена може мужа са свим предругојачити.

Мати ме и сад по кашто светује чему треба, и мени се чини да ни Коста сад није онаки особењак као за прво доба. Надам се да ће с тобом, кад дођеш и с нашим добрим пријатељицама одиграти по једну полку, да ће отурити своје клете књиге, и да ће.... ево његових кола где баш уђоше на капију.

С богом остај анђеле мој, моја драга пријатељице. Писма овог немој показивати никоме... а ако коме путем падне на ум да га распечати.

ДВА ПИСМА МЕСТО ПРВЕ ГЛАВЕ

I. Од Павла Александровића Заљешина Кости Александрићу Сасу.

Да си здраво мој добри Сасе, мој мили први другару. Лепо радиш! То је одвећ красна ствар проседети ноћ крај постеље младе женице? Еле се теби деси те се под старост заљуби јер — најпосле ти сам себе називај како хоћеш само те ја ни пошто не звах младим. Нас двојица смо стари петли, заман, што нам није давно превалила тридесета година; јер је главно у томе што смо ми у прошасто време захватили живота напред као год што смо опет у прошасто време од казначеја и трећу плату напред узимали.

А шта се кога тиче? Нека свак себе љуби! Ја поштујем заљубљен свет; а кад је ту и законита свеза, онда им завидим. Човек се ожени — па је срећан, ма годину, ма и месец, ма и недељу дана, али је потпуно срећан; и за то је женидба врло паметан проналазак.

Немој ми примити за зло што тако олако говорим о Хименеју и његовим тајнама. Да је мени мало преко двадесет година не бих ја ни по што пропустио прилике да те изгрдим и да породични живот оспем најгрђим сарказмима, за то што је страс ругати се свему на свету и свачему се смејати најпоузданије знамење велике младости. Мени је богме још одкад и кад прошло доба у које сам се својом досетком тешио а радовао се сам себи кад сам могао уздржати правцем мизантропским.

Ја сам уверен да је твоја жена нешто друго, а не тек мајушни, сићани и умни анђелак и да својом заједљивошћу и ђавола мало чешља. Од вајкада је у тебе био укус и тим си био на гласу. „То је похвалио Сас“ требало је само рећи па се свако препирање на мах прекидало. У таком је уважењу био твој укус међу осталим смртним људима. Поврх тога ме за достојанства твоје Паулине уверава и ево ово:

Digitized by Google

Скоро је дошао овамо са стране кнез Галицки. Не опоминьем се чији беше ађутанат, а чином је штапски поручик. Одсео је на имању своје сестре, која ми је са својим добрима у суседству и за коју ћеш ми допустити да учутим. Сестра се та учила с твојом женом у једној школи и све је удешавала не би ли се како твоја садашња жена удала за тога Галицког. А он је био толико уверен да ће се то по њега добро свршити да није говорио о томе ни с Паулином ни с њезиним родитељима но је отишао да пије селтерску воду, коју и у Петербургу продају по умерену цену. Тако му зарад воде пропаде невеста. Мислим поуздано да је и теби позната сва та проста приповетка.

Кажу да је вредно било видети кнеза како је очајавао после, кнеза, којему је за живота све лепо за руком ишло. Стење по обали и самотне шуме ориле су се од нежних имена, којима је он иза леђа даривао твоју жену а од руге сестри и теби. Разболео се, чисто поста суманут. Али се по том смирио, дошао сестри и упознао се с њезиним суседима, па између осталих и са мном. Пред што ће поћи у Петербург рече да ће понети ово писмо теби.

Ја сам размишљао како није прилика да се ти од њега кријеш, а покрај тога сте познаници те ћете се виђати у свету — и тако сам смислио да му могу учинити по жељи. И ето за то ти ово писмо предаје кнез Галицки, у полки и валцеру први играч у целом руском царству.

Ја тебе добро познајем мој вредни пријатељу. Ти ћеш се насмехнути кад све ово прочиташ, може бити да ћеш показати писмо и жени, па ћеш помислити у себи: „ађутанат! кнежић! играч! хе! па шта?!“ Али, добри мој Сасе Галицки није тек тако што, може он задати страха, по томе што је охол као враг и што га је прерано заслужен и сјајан напредак у свету извинуо између обичних људи.

Ти узми ма ког писца, па га лиши његове славе и мислиш зар да ће и нови његови производи бити онако лепи као пређашњи? Сети се шта си сам рекао за ту исту ствар пре десет година: „Дајте ми на веру славе па да видите како ћу брзо постати знаменит писац.“

Па од државника узми само онај обманљиви блесак: па да видиш хоће ли после његова трудба бити онако слободна, лака и брза?

Галицки се родио пуст, а учио се мало па и то рђаво. Сад му дају баш тешке послове и он их извршује на славу. И женскиње је ван Русије умније од нашега, па распитај само шта је он чуда и тамо починио! Кажем ти и опет да је ума добио само охолошћу и славом, исто онако као што си ти својим умом добио и поштовања и богатства. Покрај тога је Галицки млад а на очи врло леп младић.

Digitized by Google

Ваља ми право казати да се он мени допао као човек за чудо разнолик у својим жељама и задовољствима. То га достојанство узвисује над светском омладином која чим корачи из балске дворане преко прага и чим измакне иза међе камено-острвских летњиковаца не зна куд ће ни шта ће да је убијеш.

У Галицкога нема никаквих уверења, или их, ако хоћеш, има тако много, да их не ће сустићи ни сами ђаво. Може проседети читав месец дана у манастиру па да се сви чуде и крсте његовој благочастивости, може се с вашим мударцима препирати како ће се усрећити људски род, може јести пет пута на дан, а може пити две ноћи узастопце. А што је главно, може то све чинити из чиста срца, без напрезања. У њега се напрезање у крв прелило, са животом се саставило; те за то је и оно живот а није голо напрезање. Колико смо ми пута с њим заједно пошли у лов, спавали на голој земљи, и прекрасно пијанчили; па ће он, ништа за то, кад дође у Петроград подсмевати се и спрдати са животом сеоске властеле. Шта му знамо?

Што се мене тиче, ја сам весео и срећан, готов сам на пијанку кад год хоћеш, на свом добру живим боље, а купио сам летњиковац на самом мору. То је мој Тибур. Истина је овдашњи фалернац водњика са сваке стране, али не мари ништа. Није далеко Одеса. Право је казао старински мудрац: живи онде где те судбина њушне, пиј, једи па не мисли ни о ком.

А збиља ти бејаше и напредњак и реформатор... ти умеш онако вапијати индивидуализму и оптимизму. Ја несам ни сам још престао посматрати како ваша учена браћа по свима европским престоницама пресипају празнину у пустоћу, те бих ваљда могао и ја себи изумети какву нову теорију о срећи — ама је душе ми, боље држати се старе.

Срећу је мој љубазни Сасе, врло мучно у себи једноме саставити, макар колико да смо ми склоњени на себичност. Срећан је човек налик на светионик с гасом, јер и он растура око себе донекле светао круг. Или друкчије: срећа је налик на лепо јело: ти се залажеш бринући се само о желуцу, а међу тим од њега чврсну сви делови на телу, и цело се тело гоји и испуња се. Моја кујна може ти најбоље показати да је ова гастрономска афоризма сушта истина.

Главно сам своје добро купио од неког младића, који беше све до паре профућкао упропастивши сасвим своје мужике. Био је карташ, па кад се играо карата с мужицима, они су увек полагали новце а несу никад ништа добијали. Кад је имање мени продато ја дођем и знао сам да не идем ни на какво Елдорадо, за то сам и наумио одмах онај час да се не старам ни о ком и ни о чем.

Digitized by Google

Несам још био ни обишао својих добара а већ ми се стужило. У место села долажаху ми пред очи све некаке развалине, за које знаш и сам да у Русији не изгледају онако лепо као на Рајни. Лица све нека мршава и јадна сваки час ме сусретаху и клањасању до земље не дочеках краја. Прође ме сав апетит.

Шта му знаш? — ја сам тако дуго до зла Бога рђаво ручавао. Чим се макнеш из куће ето ти одмах све тих развалина, све ти боланих ликова. А прошле су две године, па ја ето ходам кад-год хоћу и ходам и једем баш задовољно. У место развалина ено красних кућица, без којих руски предео није никад леп а лица ка слепачка тиква! На све стране радост и весеље. Не ћеш веровати како се брзо угојио овај чађави народ.

И тако сам ја сад потпуно задовољан са својом судбином. Красна је то ствар, мој пријане, јести три пут на дан, спавати два пут, а око себе непрестано гледати забрекла лица сјајне носове, угојене људе где једва корачају. Не мислим скоро у ваш Петроград у ком нема године без назеба, тифа и свакојаке болести.

Стани сад!... хтедох баш да запечатим. Мучно је то теретно писати само којешта. Па опет се хоће још један листић.

(Продужиће се.)

Народне песме.

(Види „Вилу“ пр. бр.)

XXXVI.

Три се снега на планини беле:
Један лањски, други ономлањски,
А трећи је од ове годане.
Међу њима мало прокопнило,
На копнини болан Јова лежи
На њему су до три ране грдне;
Једна рана пушке џевердана
Друга рана из руке камена,
Трећа рана мача зеленога.
Код њега се нико не десио
Само једна сестрица Јелица.
Сузе рони те ране испира,
Платно реже те ране завија
Злато жеже те ране засипа:
„О Бога ти моја мила сејо!
„Не рон' сузе, не губи очију,
„Не реж' платно, не харчи дарова,
„Не жеж' злато, не харчи новаца;
„Која рана пушке џевердана,
„Чими ми се да бих пребољео;
„Која рана из руке камена,
„Никад сејо, никад ни до века:
„Која рана мача зеленога,
„Ни ту сејо никад, ни до века;
„Већ ми стери мекану постељу,
„Ни дугачку ни врло широку
„Не ћу теби дуго боловати.“
То изусти а душу испусти.

XXXVII.

Које ово доба ноћи,
Виле пробакташе,
Марка проведоше,

Digitized by Google

Пред двора његовог.
Марко љубу зове:
„Откуп' мене љубо.
„Шта је откуп Марко?
„Чарно очо љубо.
„Недам богме Марко"
Марко мајку зове:
„Откуп' мене мајко.
„Шта је откуп синко?
„Беле дојке мајко.
„Недам богме синко."
Марко сеју зове:
„Откуп' мене сејо.
„Шта је откуп брате?
„Русе косе сејо."
Сеја косе одрезала
Те је брата откупила.

XXXVIII.

У овога домаћина
Сребром двори покривени
Калопером искићени,
Око куће вино тече,
И у вино бела пена,
И у пени златна чаша.
Њоме снаша свекра служи
Служећи га задремала,
Златну чашу испустила,
Испустила не разбила.
Девери је заклањали,
Десним скутом од доламе,
Да заове не опазе.
Заовице ђаволуше
Опазише доказаше:
„Да виш' да виш' наш бабајко,
„Наша снаша задремала,
„Златну чашу испустила
„Испустила и разбила."
Одговара старији девер:
„Кут' те једне опаднице,
„Није снаша задремала,
„Нит' је чашу испустила,
„Испустила и разбила."

Послао: *Љ. М. Поповић.*

Неко биље и животиња према човечанској култури.

(Свршетак.)

А поред тог големог, свуда припознатог значаја слона њему се чини и особена нега и пажња, толико, да се у правом смислу поштује и обожава. Бели слонови код гдекојих народа чисто имају владалачке почасти, божанско поштовање, сматрају се као оличена божества; томе се сматрању за љубав споменици дижу. Та не стоји ли у старинској причи како сав свет држи на леђима један слон?

Ако је тако пало на слона да цео човечански свет на леђима носи пало је доиста на пиринач да и једнога и другог изхрани; пиринач се једе по целом свету, а сад се већ и по јужној Европи сеје. Али ми овде немамо ни појма о оном преко мере грдном сејању пиринча, и о изванредном потрошку, који је тамо у обичају. Толике хиљаде милиона хране се једино пиринчем и покрај навике да су с малим задовољни ничега више и не потребује. Пиринач је на далекоме истоку постао животно питање у сваком смислу животно питање.

С тога је сваки дан прво на реду питање о пиринчу и о пољама засејаним пиринчем. У правом смислу омлађено питање! Али колико пиринач обилато роди, радити га је тешко, зависи много од људи-

Digitized by Google

вости земљишта и времена. Пиринач се сеје из руке, али младе стабљике хоће после на ново да се расађују. И док је млад мора се неко време са свим под водом држати. На то се употребљују реке, од којих могу воду згодно навратити. Али уз поплаву дође један непријатељ индијанском усеву, за који наши усеви не знаду, читаве гомиле риба, које често за неколико сахата почине страшно опустошење. С тога је много поузданији други, вештачки, начин наводњавања, који опет изискује много труда. И тако кад источњаке с којима се забависмо склопимо у друштво са слоном и пиринчом, онда смо напртали потпуно другу групу у културној историји.

Знаменита је помоћ држању тога реда и деобе на касте што је тамо толиким милионима људи са свим забрањено месо. Смеју га јести готово само најниже класе народа. Утицај тога уздржавања на телесна својства Индијанаца одавно је опажен; с тога и јест лак посао Енглезима, да с неколико хиљада војника држе у јарму толике милионе Индијанаца.

Провиђење се на врло особит начин постарало да помогне оскудици телесне и духовне енергије, која је настала због неједења меса. Оно даде Индији слона најбољега од своје врсте, с којим се не може поредити што се тиче снаге, памети и покорности, ни једна друга животиња. Бог зна колико је врста слонова имао стари свет, сад их управо има две, азијатски и афрички слон. За остале врсте, што се налазе није још у науци ништа тврдо пресуђено. Али и колико су једна на другу налик те две врсте слонова у историји је културе допала свакој особена рола. Афрички слон, који спада у јужни тропски свет, никад није припадао култури, једнако је дивљи, а азијатскога слона који спада у северни тропски свет, култура је готово са свим савладала; ретко се може дивљи и наћи. Афрички слон, који се величанственим ловом хвата, налази се у унутрашњости јужне Африке у чопорима од 500 грла дивљи и штеточиња, рушећи све, што би култура оградила и подигла, а азијатски слон, у онаким је истим чопорима мирно стадо, гомила радне снаге, које, под управом само неколицине људи, толике послове као роб ради. Само по који пут хоће мушкарци, кад их нађуте или кад им је време парења да побесне и да руше што им се год на путу деси.

И та грдна животиња, служи оном далеком југоисточном свету, који је, не једући меса, постао нежнији и милостивији од народа који се хране месом, у сваковрсном послу као десна рука. На слоновима се преносе терети; научен је да њушком свакојаке послове ради.

Читаве чете на својим пространим леђима носећи слон излази у

Digitized by Google

бој на непријатеље, у лов на тигрове; својом њушком, и својим незграпним ногама он и сам помаже: руши и обара на све стране. А како опет смирно вуче еспапе на тргове, срећену летину кућама! Слон ваља греде и материјал за грађење кућа, сандуке и терете за товарење бродова, укратко, он је особита снага међ Индијанцима и њиховим суседима; па с тога је у оним земљама и постао символ богатства, знак благостања; тамо га китe чим боље могу, да се покаже шта држи богатство. Красота је видети каквог индијанског набоба где ходи на свом накићеном слону! поносито иде главни губернатор индијански кад обилази своју земљу. Према мноштву слонова, према сјајној опреми и према свити нема лако равнога у свету, украј тог раскоштва сва се сјајност на западу ништаво губи.

Ова група може се назвати да припада жаркој, влажној и родној зони. Западно од ње наилазимо у култури на жарку зону, али суху ограничену камилом, урмом и семитским мухамедовско-арапским светом. Ово троје ако и чини, као животиња, биљка и човек једну групу, опет се често једно од другог цепа и само на свој рачун опстаје. Какве приче пак, још у светом писму читамо за камилу, онаке нас по тим местима и данас сусретају: тамо се живи а сад онако како је онда, као да време на те народе није имало никаква уплива. Истина је култури врло тешко европским напретком корачећи кроз западно-азијатске и северо-афричанске крајеве! Она гола сушна места, на којима или ће се наћи или не ће каква травка може пролазити само лађа пустињска; цела јој је природа за то удешена. С тога се она и у најстарија времена помиње само као културна животиња, све припитомљена; нити се и дан данас зна да има где или да је где било дивљих камила. То нам даје довољно права да њој дамо прву славу културне животиње. Камила има две врсте. Једна је врста дромедар, који се из Арапске преко Сирије, Вавилонске, Мисира и целе северне Африке разишао, јака и крепка животиња, која по 40—50 година преживи, и с теретом од 3—400 ока по цео дан путује с једном грбом, а друга је врста бактриска камила с две грбе, која се провлачи кроз Татарску, Монголску и Хину, кроз јужну Сибирију и јужну Русију.

Животиње су те, као што је свакоме познато, веома корисне. Држе се у стадама по 10—12 с једним пастувом. Гдекоја племена имају их по 2—300.000, гдекоје породице 5—600. Кострет њихова се употребљује за хаљине, месо за храну, млеко за масло и сир, ђубре се ложи на ватру, кад је невољу, кољу их те се водом, која им је у желудцу, напоје. Од коже граде мешине и судове. Укратко, од целе животиње нема ништа што би на штету отишло. А камила је задовољна

Digitized by Google

са свачим. Једе траву, сено, зеље, коприву, шевар, младице и лист. По жарким африканским крајевима једе најсувље пустињско биље и на послетку једе, као и човек, урму.

Кад смо назвали камилу пустињском лађом, за то, што је она једино средство за обрт у онм крајевима и једини начин трговачке свезе и преношења еспапа, онда урму ваља да назовемо пустињским дрветом или још боље животним дрветом.

Врста палме урма негује се и поштује као особити благослов небески по јужној Европи, западној Азији, по целој северној и готово по целој Африци до капвердиских и канарских острва. Дрво само није од најлепших врста палме, хоће да се зачетак плодова вештачки руководи, за то, што се мушки и женски цветови често на два дрвета налазе и не расцветају се у један мах, а иначе не роди. За боље познање тога дрвета ево ћемо овде узети нешто из важне књиге Б. Сесмана о палмама. „У Мисиру је урма извор богатих прихода за државу. На свако се дрво плаћа грош пореза, а биће урмових дрвета на 2 милиона. Сав Фецан и пола Триполиса живи од ове палме. Свака врата свака клупа у тој земљи саграђена је од тога дрвата; по кућама је кров над собама начињен од стабала урмова дрвета па покривен гранама као код нас трском. Сиромашнији људи седе по колибама, које су начињене од самог листа урмове палме. А од тога се лишћа ватра понајвише ложи. Урмом се хране људи и животиња, камиме, коњи, пси; урма је храна свакоме. А тешко је човеку представити оно мноштво урме, које се тамо налазе. Кад је 1829 Абд-ел-Гелин опсађивао Сокну, да би натерао опсађене да се предаду, почео је сећи урмове садове, његови су људи за седам дана оборити 43.000 дрвета и опет их и сад има 70.000 тамо. То дрвље у осталом према сразмери даје доста мало; стотина одраслих дрвета даду на годину одсеком 40 цената урме. Урме, пошто се поберу, разреде се по земљи да се осуше а кад буду сухе као камен, закопавају се у песак. Тако се држе близу две године. Мало по том нападну их црви и ако се не мотри, могу са свим пропасти. Иза урме се врло жедни и за то их не дају радо путницима за пута. Врло су добре и укусне зготовљене као тесто с јечменим брашном. Кад се дрво онде, где су из њега петељке од лишћа никле, насече, цури из њега мутан, сладак сок (лагби) који крепи и добар је за чишћење, за неколико сахата ускипи и тада јако опија. Од зрела воћа прави се пекмез и пече ракија (араги).“ Казали смо већ, да се урма и камила налази и на канарским острвима и да им даје прави африкански карактер. Како лепо говори Сееман о Фуертавентури! „Небо је било ведро, плаветнило најдивније изнад неизмерне, мрке равнице,

Digitized by Google

коју су лево високе планине пресецале а на десно ниски брдељци од мора одвајали. Далеко на југу, куд је наш пут водио, прекидаше хоризонат дугачка пруга висока. Гола од сунчаног жара окорела земља, над којом се у разгрејаном ваздуху који се тамо овамо креташе, светлост лелујаше не показиваше ни трага од какве вегетације и ако би се у кишно доба могла застрети најлепшим зеленилом. Гдекоја сушна сиваста травка, гдекоји жбуњић онуда, куд су зимски потоци јурили беше све. Гдегде би само прнуло поплашено јато дропаља или би меланхолично кречање кохинских кокошију прекидало тишину. Далеко пасијаху неке камиле саме. Предео је тако африканског типа да нам не би било за чудо да смо откле с врха каквога брежуљка смотрили мрке бедуинске чадорове или вихрове прашине иза каквог јата нојева. Беше то пут кроз пустињу пун поэтичности, опкољен читавом чаролијом од меланхолије, али без оних ужаса које има Сахара. С високог гледишта на дромедаровим леђима могаше се прегледати предео на све стране, само што се није морало око брижно зауставити ни на коме крају, као што се на сухој земљи мора. Не беше ту мора од летећива песка са шумом повитлана, не беше страха да ће нас напасти хорда хајдука берберских."

Него мене ево баш то последње опомене, да смо и ми на крају културне групе око које смо се забавили, да смо може бити, већ изван ње. Јер стари семитизам, Арап и Кабил покрај западњака само онда могу припадати културној групи урме и камиле кад су потпуно у својој боји и у својој стихији. С тога су доиста промашили они који су скоро преселили камилу и у Бразилију. Они јој истину јесу тамо нашли и песка и палме, дали су јој и Бедуина уз њу, али смерна животиња старога света и потомци прастарога семитизма не ће ништа да знаду за нови свет, неће они да припомогну мисионарском послу хришћанске цркве. Она је себи саставила са свим другојачију културну групу. О њој морамо што, на послетку проговорити, јер је она потоња најглавнија, и најсилнија у победи, јербо је мирољубива. Овде мислим поглавито на држање стоке, и на жетву наших хришћанских земаља Још старе мисирске приче о Изису помињу благослов, који долази од краве и пшеничнога хлеба. Ми и нехотице овде морамо да помислимо на ону краву Вазиште Индијанца (из индијанских прастарих спевова) о коју се борио силни краљ Висмамитра кад се кајао. Шта ли има благословеније од погледа на наше усеве, када се лелијају, на наше чопорове говеда. Али то двоје није знамење једне само наше Европе. Куд је год пошло хришћанство уза њ је било жито и говече, тим двома је свуда привикло дивљака на обичаје, на ред и на домовину. Покрај

Digitized by Google

памука у северној Америци увек остаје највећи благослов жито. Та два благослова не хране само северну Америку; за њих се зна готово по целом свету.

Па држање говеда какав је непромашан утицај имало у корист културе изван Европе! Прастари становници амерички стајали су разрогачених очију кад доведоше пред њих прва говеда. Њима никако није могло ући у главу како стрпљиво крава стоји док је помузу и како је корисно млеко њезино и како је слатко месо телеће. Бејаху чисто ван себе од чуда, кад европљани ту животињу, која се њима учинила тако голема и страшна, стадоше упрезати у кола и на колима које шта вући и превозити. У почетку показиваше, са страхом и поштовањем, на траг, који је иза кола у трави остајао, а после, пошто то све обикоше, пристадоше и сами уз Европљане, стадоше подгајивати говеда.

Истина тим трагом корачају данас мисионари хришћански у јужној Африци. Њима није на услугу ни афрички слон ни камила; први је за њих врло дивљи; други им је сувише хитар. Упрегнути волови корачају тихо испред великих кола преко потока и река преко стрмени и провалија. Па тако исто тихо, мирно и поуздано проносе они јеванђеље и највеће његове благослове међу она црна и мрка племена, које су тако дуго чамила у варварству и у духовној глупости. Колика ли будућност ову ствар чека тешко је прорећи. Сто пли двеста година само су кратки тренутци у историји државној и културној. Кад је оно прво мало говеда и коња приспело у јужну Америку и тамо се трудно почело развијати није нико ни мислио да ће после 300 година милионима те животиње прекрилити равнице и брежуљке међу Атлантским морем и Кордилерима као да им је то ваздушња домовина; да ће они бити оним крајевима неисточиви извор благостања и богатства. За пример да неведемо како се у варошици Пелотасу у јужној бразилијанској области Рио Гранде закоље преко 400.000 грла говеда; па се свему пута и продаје наће.

Народне загонетке.

—

Шта ми ти је шта:

1. Сто ковача на једном пању кује, а један другог не чује? — Трепавице. —

2. Скочи овца преко дочка, те сломи триста и три коца? — Косач. —

3. Два дола суводола, међу њима лад? — Нож. —

Digitized by Google

4. Што-ј у мене и у тебе, и у овце белице, и у зрно пшенице? — Чистина на горњој усни, међ брковима. —

5. Змија шаруља, на глави јој огањ горе, а људи је под реп љубе? — Чибук. —

6. Шта однесе ватру на глави Цариграда? — Чибук. —

7. У лијесци (трлијесци) огањ гори, а у огњу човек стоји? — Огледало (кутија с огледалом). —

8. Бува букће, петигора игра, сам се Бог чуди? — Воденица. —

9. Одо у гору те осеко дрво, сав свет скочи па не може пањ да нађе? — Длака исчупана. —

10. Скочи срна иза трна, гди скочи ту и умре? — Варница. —

11. Цар вечера буздован му игра? — Јагње кад дојн. —

12. Сви царићи опасани, сам цар распасан? — Стог жита. —

13. Сто делија а двеста барјака? — Козе. —

14. Царица у граду, коса јој на граду? — Ротква; шаргарепа цвекла итд.

15. Шта на теби аљину држи? — Конац. —

16. Видиш а не чујеш? — Дим. —

17. Чујеш а не видиш? — Ветар.

18. Црно мече на сред поља клече, гдегод клече право рече? — Кантар. —

19. Без чега ни цар вечерати не може? — Мрве. —

20. Вукотићи вуку, секутићи секу, сам гаће преврће? — Једење (руке, зуби и језик). — (Продужиће се.)

Примѣтва. Досада се обично купиле и печатале само народне песме, приповетке и пословице, а друго је све заборављено. Зар загонетке, поскочице здравице и скаске нису исто тако дивно народње благо, као што су и песме и приповетке? Зар би мањ корисно било да ко покупи и опише народње ношиво у разним крајевима, обичаје? Па кад би ко имао да скупи ариje и мелодије разних српских игри и песама; за тим да побележи разне речи и изражаје (допуну Вуковог речника); па да прикупи разне називе из ботанике (нарочито траве) зоологије (особито инсекте) и минералогије; од какве ли би то користи било? А то могу да учине највише оно људи, који су штогод школовати, а који су непрестано у додиру с народом. А ти су људи код нас свештеници и учитељи. Они могу, а и треба да се с овим послом највише занимају, поред својих дужности, и на тај начин своме роду неизмерну услугу да учине, што не ће дати, да му неоценимо благо, које је вековима стечено, тек тако, узалуд, а једино због немарности, пропадне. А и сваки други родољуб, који само прилике имаде, треба да то чини; ако не можемо што да приновимо, бар да недамо да пропада оно што имамо! —

Ј. Мишковић.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 32. У Београду 7. Августа 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију на годину 48 гр
на по године 24 „
на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

ЉУБИЧИЦЕ

од Милорада П. Шапчанина.

XL.

Пастирка.

Набујала травчица
И поток се жури,
А водопад губи се
У тапки мехури.
Поветарац пролази
Кроз шуме и гаје,
Из далека река се
Као стакло сјаје.

Моје стадо свилено
Пољаницом пасе,
А млекушчад пребела
Трчи и игра се.
Па кад даље потерам
Радују се млади
Баш к'о ситни гласићи
Маленик звонцади.

Брдом планди пастирчад,
Разлежу се свирке,
А ми доле играмо
Малене пастирке.
Ка' у хитре кошуте
Пожице нам мале,
Ми би, тице веселе,
Вазда скакутале.

А кад падне врућина,
Рашчисти се време,
Притерамо овчице
У дубраве неме.
Па под стрехом зеленом
Лиснатога грања
Латимо се, веселе,
Лакога играња.

Па док стадо прилегне
Код воде да спава
Накидамо цветића
Црвена и плава.
Па у слатком кикоту
Китимо се младе,
А хладни нас вихори
Са планина хладе.

Но кад вече захладн
Приближе се мрацн —
У село се спустимо
Лагани корацн.
Па певамо песмице,
Ка' тице на грани,
А мимо нас пролазе
Весели јарани.

Digitized by Google

ПАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

(Продужење.)

Иштеш да те насветујем како ћеш најбоље твојој жени развити ум, — то јест ти не иштеш савета, но наговешћујеш само са стране: ја знам твој курјачки обичај. А што не би било добро посветовати се с ваљаним човеком? још више за то што су и моји савети били на гласу као год твој укус. Увек су били некако незгодни за извршење. Отуда сам се ја њима и прославио. Како невоља, говорили су: „Ето не послушасмо Заљешина, а да послушасмо било би добро!“ У осталом прочитавши твоје писмо смотрио сам одмах да је тебе мучно световати.

Писмо ти је пуно красота у слогу и савршено ми не да схватити како ти хоћеш да развијеш своју жену, — или краће шта си ти рад од ње? Ти хоћеш и да је изведеш из реда обичних жена, и да је упознаш са животом и да створиш од ње помоћницу својој души. Хе мој Коста! Није прилика у тридесетој години просипати те младићске мисли. Мени дај дела, готових дела — свему сам глух што је ван тога, што је идејализам створио.

Хоћеш да створиш од ње себи помоћника. А у чему? Тај посао није одређен никојом уредбом као посао каквог секретарског или деловођског помоћника. Само сам једно из твога плана схватио: да хоћеш да у жене развијеш естетички укус и поглед на живот и његове горчине задахнут подсмехом. Одобравам ти и једно и друго.

По том... али неси све казао. Него знаш шта?... Пиши ти мени шта мислиш да женско значи у наше време; упознај ме с оним што би ти хтео да је теби твоја Паулина. Састави ми свој идејал па ми га пошаљи поштом али немој ништа пазити на то, што сам ја рекао идејал. Нека твоје мисли буду тако просте и нек се даду исто онако осетити као и сама дела.

Ја те са свим не кривим. Што се тиче изискивања које наш век изискује од нашег женскиња — оно је врло незгодно, нејасно и скучено. Почни од најбољих писаца па терај до последњих шарабатала и заман ћеш тражити одговора на питање: „Шта треба да буде женско у наше доба?“ Ето су радили и упињали се толики најбољи таленти европски, па су нам нацртали читав ред неких слика у које не можеш имати вере, и то су питање метали и у невреме и ван свога места. Нашим је оцевима била дивота Клариса и Јулија и то су у њих били идејали сугласни са својим веком. А деветнаести век нема још ни своје Кларисе ни Јулије.

Digitized by Google

Руски су писци простодушнији; они жену или са сваким поштовањем обиђу те пишу приповетке без жена, или изведу на позориште какво год блеђано и заборављено створење.

Видим да је твоја жена мало учила, а још мање видела како се живи на свету. Чим си се женио девојком, која се по пансионима изопачила и размазила, требало је да си на то за рана рачунао. Да је сад учиш књигама касно је, већ настави и даље поучавати је тако у разговору; женама је особито по вољи кад им ко приповеда какву умну приповетку. И Дездемона се заљубила у Арапина слушајући његове приче. И ја сам вазда мислио: тешко људима ако жене немају кад и кад штогод дуго слушати од њих.

Немој је држати у Петрограду. Ту се она нема чему лепом научити. Или је води на страну (само немој у Баден-баден ни у Емс) или к нама на југ у Русију. Добар је учитељ природа: зар има некога ко њених задатака не разуме, зар је заман што се они бадава дају?

Жене љубе природу. Ја несам један пут опазио како се лепушкаста девојчица хоће да загледа у сунце кад иза шуме залази или у облаке кад се пред буру стану витлати. Разуме се да тако што није бивало пред бал или после мерења новог одела... него је и то добро.

Нема сумње да треба и ти да си свуда покрај жене. Време је остављати престоницу; а и шта имаш више чекати у њојзи. Двојици тројици сплеткаша си изашао на врх главе — па сад је доба да се измакнеш на страну. Сва је твоја несрећа отуда што си ва век умео да се уплетеш у комешање или, како ти кажеш, у борбу. Остави се свега! Радио си доста, живи мало и за се; тако милокрвне женице нема у сваког. Пред какву још борбу хоћеш ти да излазиш с њом, питам те речима из твога писма? Чудна ли је то страст све у коб свачему!... Чудно ли је младићско врење!... Музику на среду, музику! Нека ти свира ону мелодију, по којој смо ми у старо време гацали ногама преко поораних поља.

Остај ми с богом; клања ти се твој „вселенски“ филозоф. Ако те на мене пут нанесе кућа ми је голема. Хајде право овамо драги мој, да будемо полазници у пророштва дивне чаше и да је запитамо шта мисли она о женидби у деветнаестом веку.

II. Од госпође Анке Красинске Паулини Сасовици.

Баш ти хвала на писму моја драга Паулинице. Јеси ли здрава јабуко моја? Јеси ли и сад онако пуначка и весела као пре? Слабо ти што лепо могу рећи сама за се, у осталом можеш разабрати како ја живим од мог брата, који ће имати љубав да ти ово писмо дотури.

Digitized by Google

Ти си се и расрдила, знам ја то. Немаш воље видети се с мојим јадним Ацом. Паулино, пожали и мене и њега. Не може ти никоје перо исписати колико сам ти се ја за то време напатила! Срце ми је још и сад узнемирено, не могу ни сад да ухватим краја својим мислима, а опрости ми! И ти си ту мало крива.

Мој брат у Италији чуо од неких Руса да си се ти удала. С почетка није хтео тако што веровати, а после нагне у Русију као сумануг. Посао га је позивао у Одесу и отуда дође к мени нити шта једавши нит' пивши. Ни да је за часак склапао очију.

Уплаших се, без све шале, кад улете у моју собу мршав, блеђан и с упаљеним очима. Прва реч коју чух од њега беше питање: је ли се она доиста удала! Несам знала шта да му одговорим, а сузе ми се просуше као река. Он клону на столицу и неколико минута није проговорио ни речи. Најпосле ја приђем к њему и пољубим га. Сва му је глава била у ватри. Ја и мој муж наговоримо га те легне у постељу; и тај дан се показа на њему страховита грозница.

Целе сам ноћи седела крај њега. Плакао је, преметао се на сваку страну, клео се што је био ветрењак а тебе није звао друкчије но својом Паулином. Час је хтео сам себе убити, а час се с милотом сећао оних часа кад се виђао с тобом у пансиону и кад се по кашто разговарао с тобом. Истом кад је болест мало прехујала, заспи: и ја улучим прилику те одем у своју ложницу и заспим као заклана.

На један пут осетим где ме се неко тиче. Пренем се иза сна, а он стоји преда мном у капуту и под капом. „Сестро, проговори он, заповеди да ми се коњи спреме; као да сам дете, што ме не пуштају?"

— А што би и јахао упитам га ја.

Он се сав запламта и затресе. Говорио је да је некоме суђено ићи са света, да је Сасу суђено још кад се родио да се туче с Галицкима. Сетила сам се да је наумио да иде у Петроград да се бије с твојим мужем.

Дуго сам га молила да се мало промисли, али он није хтео ни да ме чује. Срећа што смотри твоје портре више моје постеље, које је грађено још кад ти је било дванаест година. Испрва се чисто залете на њ, шчепа га са стола, а после погледа у твоје црте и стаде га целивати и притискати на прси. Напрезања га та толико ослабише да смо га опет положили у постељу без икакве муке. На послетку се стиша, преста туговати и као да се навикао на мисао да ти не можеш никад бити његова. Говорио ми је од то доба да је све, шта му је остало, толико што се може с тобом каткад видети и за срећу се твоју молити.

Digitized by Google

Боже мој, како ми се, Паулино, сажали кад помислим шта се учинило од тога младића, око којега су се онолико отимале наше госпе, који је живео онако спокојно, који није знао ни да има невоље на свету...

Пред што ће поћи, дадох му ово писмо. Анђеле мој, пожали га, немој друкчије, светуј га нека се о чему год забави, буди милостива према њему. Још је он врло млад, то ће све проћи, он ће се промепити, ако се с тобом стане дружити, иначе ће се или убити или ће сам себи навући на врат ма какву беду. Што је најглавније, немој говорити твоме мужу ништа што етр знаш за ту несрећну љубав: ако се њих двојица сусретну, онда нека сам Бог сачува. Не знаш ти какав је човек тај Сас: убиће он јадногa мог Ацу. И сад ми се разбије сан кад на то ноћу помислим.

Пишеш ми о двобоју, у који је некад био заплетен твој муж. — Приповедићу ти о томе све да само схватиш како је прека потреба да ми ти добро чуваш брата и како га може упропастити све чим год ти будеш у тој ствари простодушнија према мужу, што му мање устајиш.

То је било кад сам ја тек свршавала своје учење а ти си онда била још у средњим школама. Тада се некако било стекло много Руса у Париз, да живе, те су се ту, као обично руска младеж, надтецали новцем и веселили се до миле воље. И твој је муж био онда тамо и казивао је свима да нешто учи, као да се код своје куће не може учити.

На тамошњем је једном позоришту била појако на гласу нека млада и сувише искварена глумица. Већином је играла на позоришту дечаке... можеш мислити какво јој је било владање. Наши врагови је са нечега омрзну, а особито мој рођак Галицки, не кнез но онако Галицки, Ацин друг и пријатељ из војске. Бог зна за што, еле њега глумица није хтела пустити к себи, ваљда што је снашла беше каква смерност из убаха, ма да се Галицки јако старао да се с њом ближе упозна. Галицки је био жесток младић, уман и богат, који није био ни најмање вичан таком чему. Он скупи око себе читаву дружину све противника њених па науми да самовољној глумици очита добру лекцију.

Једно вече она беше истом изашла на позориште а то се подиже граја и вика, на сваку се њезину реч ораше смех и звиждање. Брзо се публика сва занесе за тим те стане викати и веселити се. Неки стане кукурекати као петао, неки блејати као ован, а Галицки се сладио потпуно просто грдећи са свог места из првог реда. Томе се дочеку глумица тако зачудила да јој одмах дође нешто на ум, приступи на предњи крај да каже, а то је облију сузе.

Digitized by Google

Омладина као омладина, онаки ветрењаци тек су то себи за задовољство чинили. Зар је ту што зло?

У тај мах устане Сас са свога места, стане пред свираче и обрне се предњим редовима. Господо проговори он и онима који су грајали и који несу: — ја ћу вам казати ода шта је све то. Јуче се мој један пријатељ окладно да ће сву публику подићи против омиљене глумице.

Те су речи биле смишљене ваљано, грају се стане стишавати и на скоро опази свак како је викао још само Галицки. Пријатељи скоче да му помогну, те се грају почне дизати на ново, а твој муж приђе ка Галицком и силом га посади на место. Тако немилостиво осрамоћен целом публиком, сиромах Галицки псовао је и викао, докле га на послетку полиција не принуди да на поље изађе. Него он баш пред што ће изаћи позове на двобој Саса, поштенога браниоца глумичиног.

Сутра дан салете остали да их помире. И шта мислиш? Ко је одустао? Је ли твој садашњи муж?... Он пошште беспослицу, пошште да се Галицки у новинама писмено оправда пред оном девојком, која се још и поболела да се све по ефекту доврши, а може бити и да се тек учинила болесна. Ето ти витештва!

Галицки се још већма помами. Изаћу на двобој, Галицки опали први па промаши. Сас приђе к њему и стане му нешто тихо говорити. О томе ми је разговору казивао мој сусед овде на добрима Заљешинскога, који је на том несрећном двобоју био сведок.

— Напишите писмо, па потпишите оздо само прво слово од имена говорио је Сас.

— Не ћу одговори Галицки.

— А ви немојте никако ни потписивати писма но само отидите одавде.

— Не ћу одговори Галицки.

Великодушни витез само махне главом, одступи на педесет корачаја те Галицкоме протера зрно кроз главу. Ни да је зенуо кукавац. Па шта мислиш? Ваљда је полетео на убијенога, ваљда је плакао и себи косе чупао? — Ни једнога! Сас се прикучи сведоцима, који се бејаху забавили око мрца, па погладавши хладно на лице Галицкога, нагрђено дрхтавицом и љутином, проговори тихо:

— Господо, немојте жалити тога младића. Верујте ми да би од њега најпосле изашао бездушник и измет.

То је оно, моја красна Паулинице, чему ти ваља захвалити што слушаш тако љупке приповетке о Кавказу и о бојевима у којима је био твој муж. Није он тамо ни био дуго, после годину дана, опроштено му је све.

Digitized by Google

Да ми није брата и његове беде не бих ти ни писала те несрећне приче. Твога мужа врло ценим и макар да сам у његовим очима непристојна, несам га рада теби прнити.

Сад душо Паулино, разумеш чега ради те тако ватрено молим за мога брата. Поучи га мало разборитости и пожали га. Он је тога вредан по својој души, он је душом дете, добар и племенит. Немаш се чега плашити. Оно се веруј само у романима пише да изађе на зло ако се код мужа и жене уплете још и какав заљубљен човек...

ГЛАВА ДРУГА.

Нека та два писма још у шпагу кнеза Галицкога, и нека се он домишља како ће на тућу срећу насрнути док ми прогледамо сами како живе њих двоје младих који су се подухватили тако похвална посла да једно друго дотерују свако по свом правцу.

Било је два сахата пред ручак. Паулина Александровна Сасовица седела је у својој чудновато намештеној собици намрштена, испрћених усана и намакнутих обрва као у Јупитера Олимписког. Ништа не мислећи претурала је књижицу у којој су биле карикатуре Гранвиљеве, који је са својим талентом баш у оно време почео излазити на видик.

Боме се имала и за што срдити, имала је и за што мислити на своју несрећу. Читава се олујина беда, огорчења, преварених нада и снова скрхала беше на лепу главу млађане лепојке.

Нека је на знање прво да се Паулина (неко непослушно и зло псетанце, коју је госпа Сасовица од превелике нежности својим рођеним именом назвала) поболела. Јадно је створење лежало на другој столици на меком јастучићу с мутним очима и мокром њушком, па је незадовољно режало на своју госпођу, код које су и најљући пси прилазили и умиљавали јој се као двогодишњем детешцету.

После тога још несу биле готове хаљине, у којима је тај дан ваљало ићи на скуп. Јесте се до душе Госпођа Бар, или Изамбар или Налпар клела, да ће све бити готово до вечера... али која корист одатле?

Па онда — тек што је отишла била мајка, која је Паулину корила што је допустила јуче да је муж води у руско позориште.

И — али је ово било од свега страшније — то јутро је рано дошао мокак те одазвао Саса к министру. Баш је сам Коста јуче говорио да је за време иступио из службе, а ето сад и неиспаван скочи као опржен и како оде никако га не би толико дуго.

Сад је дакле врло лако схватити што се широка по готички намештена соба учинила Паулини и пуста и мрачна — што је једва могла

Digitized by Google

трпети непристојност оне групе Амора и Психе која се на дувару испред ње онако умиљато извијала, — што је света Цецилија, истерана из ложнице, некако лукаво погледала на госпођу Сасовицу, што се њезиној муци чисто подсмевала.

Ето за што је Паулина Сасовица већ по сахата седела на широкој столици скуњивши се у крај, савијених ногу и чисто укрућених руку, којима се беше прихватила за колена. Заман су трчкала око ње три псетанцета с подигнутим репићима, Паулина не седе крај њих на под, не хтеде их љубити, Паулина је кад и кад само погледала на своју болану Паулину.

На један пут пси спустише репове, па као да им је неко заповедио одоше један за другим из собе. Из далека су се чули нечији кораци, Паулина се намршти још већма, још се већма шћућури у крај на столици... али преко свега напрезања никако не могаше прекратити оног весеог, оног без икакве срдитости осмеха.

У собу уђе Коста Александровић Сас у црном фраку и у црном од кадифе прслуку. С лица му још не беше нестало трагова од немилог посла; био је забринут кад је приступио к столици, на којој је седела Паулина и на којој су још две трећине стајале празне.

На један пут се на његову лицу показа осмех, он се хити на столицу, загради собом онај крај у ком је седела Паулина, па је обухвати око стаса.

— Аха! Срдимо се, говораше Сас љубећи је — знам ја тај мачији обичај.

— Тише, Коста, тише, викаше Паулина, бранећи се од мужа без сваке церемоније — зар не видиш да је Паулина болесна...

— Ти болесна? А шта ти је, тичице?....

И он се неспокојно загледа у лице Паулини.

— Боже мој! Не разликује жену од пса.

— Аха! Дакле је ова Паулина болесна, рече Сас машући главом и обазревши се на псетанце које је непрестано режало.

Знаш како је казано за жабу да је велика грехота називати је хришћанским именом. Није ни овде голема разлика.

— Ох, ох! Чујеш Коста, настави Паулина са свим збиљски: — што си мене јуче преварио?

— Како то?

— Куд си јутрос отишао онако рано?

— — Зарад службе, тичице моја, против ње неси власна!

На Сасову се лицу опет показа пређашња досада и неспокојство.

— Па то још не бих ни рачунао, али ево горе муке?

Digitized by Google

— Какве то?

— Ваља ми одавде на три недеље одлазити.

Паулина се укочи, уплашене јој се очи укруте на мужу а срце јој чисто замре.

— Куда? изговори она једва једвице.

— На четири стотине врста. У**ов.

— Зашто по Богу?

— Одредили су ме на неко важно ислеђивање.

— Па лепо ићи ћу и ја с тобом.

— Е мој голубићу, камо срећа да могу ићи свуда с тобом, као с малим братићем. Не марим ја ништа што би се понеки насмејао мени где идем са женом на посао! Али си ти, видиш, размажено детешце, хоћеш ти моћи издржати премештање по нашим садашњим путевима? Па кад дође тамо мени ваља дићи читаву грају, инатити се, распитивати, трчкарати тамо амо... а ти тих свију мука не можеш поднети.

— Коста, душо, немој ићи! Ја се врло плашим. Одреци се, махни и службу, на што ће ти?

— Паулино моја, говораше Сас све јаче обухватајући њезин стас; — хвала ти драго чедо. Добро ме светујеш, и радујем се јако, Бог види, а уверавам те да бих све за те учинио, тек се не могу отказати од тог ислеђивања.

— Па који је враг то ислеђивање?

— Ево слушај и суди сама. Овде је у Петрограду служио неки окорелац, нека кукавица саветник Писарењко.

— Знам... виђала сам га. Он је управљао пословима старога ђенерала Галицког.

— Оца овог ађутанта?

— Јест, тога. Па шта је с тим Писарењком?...

И она прислони своју малу главу на широке прси Сасове.

— Не знам, настави Сас — како је управљао пословима покојног кнеза, али је званични посао радио да не може грђе бити. На важном свом месту у **ву он је замео рачуне и у каси и код људи, који су с касом управљали те је у свој шпаг згрнуо преко сто хиљада. Ја сам разгледао његове рачуне, те ухватим ту крађу и оптужим и њега и његове другове. Ти знаш каква су ствар државни новци. Њих одваја мужик из оне јадне своје заслуге, њих ваља чувати, ваља пазити како се троше. За што су друго они и допали у руке варалици Писарењку? Тога ради су се овамо врло заузели за ту ствар и у знак поверења наредили су мене да ствар размрсим. Може се овом приликом доста добра учинити. (Продужиће се.)

Digitized by Google

Из Хајна.

—

1

Кад у јутру прођем
Поред твоје куће
Задршће ми срце
Кад те видим, луче.

Па кад ме погледиш,
Па тај поглед смели
Када ме запита:
„Ко си? шта ћеш? је ли?“ —

„Ја сам песник“ — муцам —
Тако свет ми вели,
Ал' ми срце празно,
Веће славе жели.

„Кад су боли љути
Заман име знано:
Јер ти неси моја —
Чедо миловано!“

2

Отровне су песме моје,
Па ти чудно, душо мала,
А зар могу друкче бити
По што си ми отров дала?!...

Отровне су песме моје,
Зар и могу друкче бити
Кад ми срце пуно змија
Међ којим си, душо — и ти!...

3

Кад год сам ти моје јаде вио
Ни да чујеш неси за њих хтела,
Ал' кад сам их у песму увио
— Хвалисањем увек си ме срела!

Андра

Први пољубац.

ПО НЕМАЧКОМ.

—

Протеп'о сам са свим ти'о
То убаво твоје име,
Погледом те замолио:
Ходи, душо, загрли ме!...

И ти шапну име моје,
Погледа ме оком твојим,
Уједаред усне твоје
Грејале ме жаром својим...

... Ми бејасмо к'о у тами,
У срцу нам неста крви...
Није чудо — бесмо сами
А пољубац беше — — први...

— др —

„Школа“, од Жил-Симона.

ОДЛОМАК

Први је народ онај који има најбоље школе.

Имају две политике а има и трећа — средња, juste milieu; — држати се само онога што је знано и осведочено и враћати му се увек ако би пут случајно куд на страну одвео јесте политика назадњачка;

Digitized by Google

тражити у сред незнаног без престанка све ново и боље — јесте политика напредњачка.

Прва је варљива за то што допушта: да се ништа не квари и не гине стајањем. Она нас свезује за незгоде и невоље у друштвеном животу за које нас осим надања да ћемо их се опростити ништа утешити не може. Право већине она жртвује повластици неколико њих, јер сав напредак у философији, у уметности и у политици држи високо заставу ослобађања масе, поштовањем достојанства народног. Та је политика противна оном васељенском праву које управља светом, за то што је то право по коме све што живи и стоји на свету хоће да све време, да све силе своје потроши, не би ли само било што више међусобног зближења, што више усавршења.

Начело је свега напредовања воља људска и разум људски. Напретку се отварају врата прво тим ако се снажи воља и развија разум: што се то више чини, сви се кораци напретка чине могућнима, лаким и користним. Први народ је онај који има најбоље школе; који то није данас, биће сутра. — Данас се више никоме не доказује да треба имати школа, да их треба имати свуда и добрих. Ту је потребу разумео и примио цео свет, њу примише и влада и опозиција и богат и сиромах, и учен и простак. Више се не може чути ни од кога, као што се плашљивим гласом до скора могло чути, да човек може бити срећан и напредан и кад није учио школа. Нико се не пита више: ко ће нам онда орати земљу и бити коњушар кад сви науче читати? Наш наштај памти још оне људе који држаху да је једина народна врлина послушност, који ни мало не маре да је чиновништво врло учено и од интелигенције и који нису ради да су им људи што умеју мислити ни у предњој соби, камо ли у радионици. Камо њих данас? Камо наследника њихових? Дело од године 1789, које је још не довршено у многом којечему, у томе је свршено. Свануло је.[1]

За срећу онога у кога је, богатство у разуму више вреди него остало. По врлини оно је прво међу добрима, оно је извор сваког осталог добра. С економскога гледишта то је најпродуктивнији капитал; ено Холандије, земље од природе неродне, пола покривене баруштинама, која све вредноћом и разумом својих становника поста хранилица толиких других земаља у Европи. Да се процени богатство народно није доста израчунати колико му је земља родна, колико су му угодно пристаништа смештена, колико има рудника и угљаника;

[1] Као савременог представника истих ових идеја за просвету у нашем народу имамо ми Доситија — што његово семе није доспело кад и у Француској није ни до кога кривица толико колико до времена и до околности.

Digitized by Google

може у ког народа бити свега тога довољно па да не буде ни богат изнутра, ни силан с поља, ако нема људи.[1] Васпитањем постаје човек, човеком постаје срећна земља. Баците бистар и разуман народ на најгору земљу, — он ће се латити заната; ако не може радити занате што нема сирова материјала — он ће се латити трговине. Паметан се народ обогати купујући и протурајући богатство других.

Карактерна је особина у умнога богатства што га можемо свакоме давати а опет у целини наше остаје. У свачему другом, дар, био примљен или поклоњен, не остаје више у онога који га је дао и поклонио. А са свим је друкчије што се тиче умнога богатства. Никад није такво да би се могло крити: једнако ште да се просипа и шири.

Али овде није као кад се чега одречемо па нам то користи. У неким изузетним случајима може бити паметно да се део свога имања одвоји и преда другом како би се остатак сачувао и поправио. Она иста земља која је у рукама силне аристократије једва хранила своје становнике сад раља далеко обилатије по што је подељена међу велики број власника — у наше време руска властела, која чисто поклоња својим досадашњим кметићима половину својега имања, у ствари се обогаћава и ако се чини да сиромаши. Кад су године 1789. силни властели одрекли се својих права феудалних, чинило се само то да су племенити и справедљиви; а то им је било од користи јер — и не слутећи — они су учинили корак продуктиван, дајући у замену за господарење повластицом, господарење правом. Да неки крај постане плоднији и богатији учиниће исто толико добре уредбе и ваљана деоба имања колико и познање земљеделства. Онако као што је држава сиромашнија што су јој шире границе, тако су за метрополију колоније оснажење, јербо је лепше имати у њима парњаке него поданике; тако често долази време кад имање, ако је растурено и големо, не ваља и само ће штету чинити. То је оно што *кад знамо одрећи се нечега у своје време, богатимо се и добијамо.* Али у богатству умноме нема нигде такога одрицања. На против умно се богатство не може делити да се не множи. Онај који даје, обогаћава се, јер што више даје, више је господар у послу и науци и учећи другога сам се тек савршено изучава. То богатство обогаћава ученика, јер од неука постаје научен. Оно обогаћава учене јер их упознаје са светом,

[1] „Није до обиља у дохоцима ни до снаге у обрани ни до лепоте у зградама, селима и варошима — ако ће да је цветна каква држава. Ваља имати људе отресене, свесне, врсне и бистра разума — то је први интерес државни, прва сила, прво блаженство њено“ — писао је Лутер немачким владарима кад их је уверавао о потреби завођења школа.

Digitized by Google

даје им судије, помоћнике; оно обогаћава друштво, јер сав скуп богатства мора расти у ополико у колико више правих радника добија; узмите још да је живот кратак, наука трудна и наследство умно да се не дели међу чланове човечанства, па вам је јасно како призивање нових радника раширује погледе и наде друштвене.

Ружно је мислити да су само академије и университети радионице за умно богатство; постаје оно и у најсмернијим школама. У академијама се наука подиже; у университетима се учи наука која је већ постала; а у школама основним спрема се сваки да може учити науку које већ има и да може и сам постати научник те радити на науци. Прво ваља знати народни језик. Сваки од нас има врло мало мисли које су само његова својина; ми сви, у пуном смислу, живимо о трошку гомиле, народа. Учећи говорити — учимо мислити и остављамо у своју архиву тековину начела, веру и предрасуде оних који су око нас и највише оних који нас одгајују. Кад бисмо случајно допали међу најученије људе, разговор с њима ипак нам не би могао накнадити разговора који нам дају књиге, разговора са свима људима који су од почетка цивилизације били трудбеници њени; а највећи део народа рађа се и одраста у таком друштвеном кругу који стоји на малој висини умпога развитка, од кога се може мало што научити, па је и то врло често без истинитости, пуно погрешака. Без читања они могу остати и да не сазнаду шта је цивилизација. Они ће бити са свим отурени од наследства у науци које је стечено радом толиких векова. Својим незнањем они ће бити уклоњени од прошлости, па и од будућности као што глухе и неме њихова мана цепа од свега света околног.

Просвета, потребна у свако време, данас је потребнија него икада:

1. Зарад једнакости у друштву: једнакост по уставу само је признање тога права: једнакост у просвети, једнакост барем у оноликo просвете колико треба свакоме да се може учити сам, јесте то право оживотворено. [1]

---

[1] Ево шта ће то рећи. Јесте истина да сваки има право на једнакост али ће управо просвета начинити сваког кадрим да се служи потпуно тим правом. Али би било погрешно одавде изводити да народима ваља давати слободу по мери просвете њихове. Онда би термин давања слободе остао у рукама оних у којих је старање о просвети и могло би бити да никад и не дође. — Уз умовање да слободу заслужује само просвета врло добро стоји реч она: „подај му слободу па си му дао мудрост“ — јер моћ и да се развијемо само нам слобода даје.

Digitized by Google

2. Зарад напретка у радиности која све мање потребује људе као силу материјалну него јој требају као снага разумна.

3. Зарад гласања у разним приликама: судија ваља да зна шта хоће и да је кадар сам себи расветлити свој појам.

4. Зарад последњих промена у трактатима трговачким: кад је рад народни ослобођен испод туторства, богатство кога народа зависиће од умешности народа и наравно од просвете његове; јер просвета унапређује уметност — а особито раденичку.

Међу најсрећнијим знацима нашега сувременог стања јесте жеља за науком, која се свуда међу радницима опажа. У почетку револуције чланови наших великих скупштина разумеше: да се не треба плашити никаквих жртава да се просвета међу народом рашири. И да се многе њихове либералне установе уведоше у живот, после три четвртине века не би се имало шта пожелети. (Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

РАДЊА СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА.

Шести састанак одбора држан 12. Маја ов. год. Читало се писмо „общества любителей естествознанія", које је уз универзитет у Москви, поради етнографског излога који ће бити у Москви 1867 год. да се на њ пошљу домаће ношње, оруђа и фотографије људи из Србије. Реши се да се писмо штампа у „Вили" а г. министру просвете да се пошље молба да ту ствар потпомогне. — Председник предложи и реши се да се замоли министар просвете и црквених дела нека нареди да се испитају и сачувају римске старине које се налазе у нашем отачаству нарочито у Костолцу и Пожези. — На предлог председников реши се да се учини договор с др. Ђ. Мушицким колико ће искати за рукописе владике Лукијана Мушицког. — Долазе на ред поклони у књигама од г. Ј. Гавриловића, уредништва „Књижевника", царске академије наука у Берлину, Ченгерије и Лоњајије у Пешти, руског конзулата у Београду и још неке рачунске ствари.

Седми састанак одбора од 18. Маја ов. год. На предлог председников решено је да се за рукописе Мушицкога да награда од 100 фор. а. вр. у банкама. — Председник је читао кратку расправу о досадашњем мерењу барометром висине разних места а г. Панчић је додао таблицу географских положења разних тачака у Србији по мерењу руских инжинира и астронома Краила. Све се упућује као материјал за Гласник одсеку за науке природословне и математичне. — Председник је читао своје белешке о српским повељама штампаним у „Известијама" руске царске академије наука којих нема у Миклошићевој књизи Monumenta serbica и које би требало развидети, па их у „Гласнику" прештампати. Решено је да се то јави одсеку за науке историјске и државне. — Прима се на поклон једна књига од крал. пруске академије наука.

Digitized by Google

Осми састанак одбора од 14. Јуна ов. год, Г. Милан Јовановић подноси преко секретара друштву као прилог за „Гласник“ свој састављак „Општа биостатика с погледом на Србију“ који се упућује одсеку за науке природне и математичне. — Ред. члан Стојан Новаковић предаје преко секретара за „Гласник“ народну причу „о Косовском бојуˮ по старом рукопису који се упућује одсеку за науке историјске да је прегледа и оцени — Прочита се писмо једног родољуба из Босне с којим шаље на употребљење друштву статистичне податке о Босни и Херцеговини црпене из поузданих извора, које се упути одсеку за науке историјске и државне на преглед и прецену. — Секретар подноси за „Гласник“ два преписа од докумената који се тичу ман. Раковице који се упућује одсеку историјском. — Прочита се писмо г. митрополита Михаила с којим шаље збирку народних песама г. Теофила Петрановића да их друштво откупи и штампа, на које се реши да се пише г. Т. Петрановићу шта иште и да се пита јесу ли песме све верно преписане. — Секретар јавља за поклоне у књигама од К. Невострујева, од крал. пруске академије наука, од г. Ј. Гавриловића и од Хаџеја Петричека професора у Влашкој.

Други састанак одсека за науке природословне и математичне од 1. Јула. Ред. чланови доктори А. Медовић и Ј. Валента изјављују да чланак „Општа биостатика с погледом на Србију“ од Мил. Јовановића који су добили на преглед и оцену потпуно одговара наслову и заслужује да се штампа у „Гласнику“ а писцу да награда која се даје за оригиналне чланке, које се усваја и реши се тако јавити одбору,

---

* Изашла је књига „Преглед историје васпитања по професору Рику и још неким писцима израдио др. Димитрије Матић. Први део. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду у државној штампарији 1866. (Други наслов: Наука о васпитању. Први део. Преглед историје васпитања. У Београду у државној штампарији 1866.) 8-на 5 л. 115 стр. Дело је штампано врло лепо и ми га поздрављамо као вредан прилог на поље радње на коме се преко све потребе тако мало радило.

* Изашла је књига „Устанак српски од 1806—1810 године. У Новом Саду, епископска књигопечатња 1866.“ 8. 126 стр. Преводник јавља у предговору да су многа од српских писама из Карађорђева времена предата Родофиникину у Земуну и да су штампана у „Војеном Зборнику.“ Али чисте збирке тих писама ми не видимо у овоме делу. Дело је радио Н. Дубровин који је „вадећи из писама са времена устанка грађу за повћстницу времена царовања Александра I. цара руског потрудио се објаснити и нашу ствар и дати нам грађу за нашу повћстницу; у тој грађи за руску повћстницу на много міеста споминѣ се о Србима, и то осим овог, што є одвоено о Србима извадіо.“ У предговору даје преводник и одломке из тог дела који се тичу Срба. Не упуштајући се у даљи разговор ми бисмо напоменули само да би онај Рус учинио нама највећу услугу који би она писма сва верно, као што су, на свет изнео да би могла бити приступачна за сваког историка.

* Изашао је „Црногорац или страдања Хришћана у Турској. Роман од Х. Левичника, Српски од Стојана Бошковића у три свеске. Свеска III. (Део I.) У Београду у државној штампарији 1866.“ 2 л. 84 стр.

Digitized by Google

* Изашао је „Славопой педесето-годишньой светковини. Кньига периодична у песмама у две свезке. I. Свезка. Спевала Даница Зор. од Рашковића. У Београду. Штампария Николе Стефановића 1866.“ мал. фор. 90 ст. V.

* Од дела Луизе Милбахове „Цар Јосиф II. и његов двор“ које излази овде у преводу г. Јов. Филиповића изашла је и четврта свеска од првога одсека. Она је на осмини као и пређашње, има 2 л. и 237 стр.

* Наш добро познати песник г. Ђорђе Јакшић скоро је довршио нову драму „Јелисавету кнегињу црногорску“ од које је први део у „Вили“ изашао. Та ће се драма скоро штампати, — што ће, надамо се, обрадовати заједно с нама поштоваоце Јакшићеве појезије.

* Југословенска академија наука почела је од 10 ов. м. држати своје састанке. На тим је састанцима до сад израђен пословни ред и изабран је за покровитеља г. др. Јурај Штросмајер владика ђаковачки а за председника г. др. Фрањо Рачки, каноник. По особитом царском писму академија је преко штатута почела радити са 14 место са 16 чланова. Оних четрнаест чланова које је цар наименовао ово су: др. Јов. Блајвајз, уредник у Љубљани; Мирко Боговић, књижевник; Игњ. Јагић, професор; Иван Кукуљевић, вел. жупан; др. Јован Суботић, септемвир; др. Павао Мухић, ректор; др. Фрањо Рачки, надзорник школа; Богослав Шулек, књижевник; Јос. Торбар, професор; Ант. Вебер, професор, сви у Загребу; А. Љажуранић гимназијски директор на Ријеци; Ј. Шлосер наместник у Загребу; С. Љубић професор на Ријеци и Живко Вукасовић професор у Осеку.

* Од књижевне радње у Загребу имамо да саопштимо неколике новости. „Учитељска Задруга“, једно учитељско друштво, издало је „Mali kućnik“, календар за 18 7 са различитим забавним и поучним садржајем. Изашао је такође „Liljan, zabavnik za mladež 1866.“ који је издао одбор истога учитељског друштва а уредно га је Љ. Модец. Изашла је „Obća poviest“ од неименована писца са сликама у лепом издању, који „Bosiljak“ препоручује омладини и народу. Изашли су „Zapisnici. Putopisne crtice iz života jednoga putujućega djaka. Spisao Franjo Šuler. Dio I. Svezak I.“ Ти ће записници и даље излазити у месечним свескама од којих ће по три чинити једну свеску. Начин казивања је хумористичан. Изашао је „Domaći prirodopis u pučkoj učioni.“ од Љ. Модеца. Уз књигу има 8 слика. Од Августа Шеное изашла је „Ljubica, izvorna vesela igra iz zagrebačkoga života“, које је прештампано из подлиска „Позорова.“

* „Bosiljak“ јављајући како је престао излазити „Naše Gore list“ за који у осталом није велика штета, и жалећи се како у њих у скоро престаше излазити три часописа напомиње како су за публику изговор садашња рђава времена, и наставља: „Истина је да је вријеме јако неповољно, ну ми бисмо ипак рекли, да је тому жалосном појаву криво управо нехајство за домаћу књигу, јер знамо да претплатници на странске листове у нашој домовини не само не падају него уза сва неповољна времена ипак расту. Када ћемо се једноч освијестити те увидјети да ће нам слава и напредак народа нашега процвасти само свестраним приањањем уз народну просвјету и књижевност!“

* „Bosiljak“ јавља да се на Цетињу штампа дело архимандрита Пићифора Дучића „о степенима сродства“ и да је приправан за штампу и први део „Историје о најновијим политичким догађајима у Херцеговини и Црној Гори“, који долази до 1860.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 33. У Београду 14. Августа 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

БЛАГО.

Приповетка Милорада Поповића Шапчанина.

I.

Сунце је залазило за плаве планине и блага хладовина спушташе се на мекпм крилима просипљући мирис од роснатог цвећа по ливадама и расцветаних липа по градинама. Марва се већ вратила из поља и овде онде клањали су се сухи ђермови пастирима који сипаху воду у валове да напоје стоку. Тежаци један по један оставили плуг и са уморним воловима враћаху се у село које је још из далека шумило. Краве мучаху, овце блејаху а тамо по кочпњацима промолили прасићи њушке па гуричу. Димњаци се пушаху и дим се видео још из далека кроз прорећено грање, па мењајући боју био је час модар час бео или сив, а после би поплавео и изгледао као зрела шљива кад на њу падне бели роснати прах.

Па, тако рећи, у средини села дизала се једна од повећих кућа, и чим би је сагледао, могао би по изгледу судити, да је домаћин добар газда и да је кућа задружна. Отворене су вратнице па се са улице лепо види цела дворана. На средини дворишта, које је нешто угажено а нешто у трави, стоји кућа са више малих прозора, на којима за сада није било окана, како би чист ваздух лакше пролазио у клет а онај из нутра опет извукао се на роснато улиште да се мало опорави. Лева и десна све сами вајати од брвана и са крововима на ворму оштрога трогугла а кроз отворена врата виде се шарени ћилимови што су скоро унесени с плота где су се цео дан ветрили. Онде се пружио читав ред дудова, овде онде орах са модрим лишћем и после неколико шљивових дрвета са [illegible] гранама. Чак у крају види се ограда од обора где се притвара [illegible], па после амбар, прљава ракицијница и куће-

Digitized by Google

рак где се цеди јабуковача. У кухињи, што је имала двоја врата једна према другима, горй ватра, која се још из далека црвенела са јакога пламена. Више ватре црне се вериге и на њима виси котао, који је шумио и клоктао бацајући из себе белу провидљиву пару. Чељад хитра и здрава час улажахуу вајат час у кухињу, а мушкиње или обилажаху марву или слагаху сирове облице са белом и зеленом кором, на дрвљанику, који се још из далека белео са мноштва иверја и оцепака.

За кућом је под гранатом јабуком пространена бела пољава и на њој ниска столица од ижлебљена дрвета са три косе ножице. На њој седи газда и разговара се са двојицом у кратким гуњевима, што седе на глатким пањњима. Опет неки с рибастом косом а ћосаст црвен и пегав приковао влажан кајиш за јабуку па га затегао и оштри бријачицу, док је до њега други дечко узео кабаш и правио сапуницу у шареном земљаном тањиру.

— Данас се теже живи него некад, рече Витор Вирауновић па заошија крајеве од бркова мало ближе ушима. Настала жестока времена. Скупа алова паприка, поскупио памук, прескуп сапун — та скупо све за што год упиташ.

— А новаца нема; прихвати Диша Одабашић и успрси се мало боље на мекој столици. Јуче цео дан тресао сам шљиве у манастирском воћу — па шта ми даше калуђери? Ништа — тридесет новчића, зар је то надница?

— Ради и ринтај као марвинче, па опет сиротуј; — прогунђа Јерко Шундрић намештајући се мало боље па тврдоме пању.

— А кадгод није било тако, настави Витор Вирауновић. Ја знам кад је била ока вина за три новчића а опанци шиљкаши за шестак. Онда су се заплетени опанци слабо и носили. Само их је било у мога покојнога деде и дебелога тутора што је лане скрхао ногу.

Слушаоци уздахну.

А Витор настављаше даље.

— И онда ти је било све живље и веселије. У свакога је био мастан брк, и кожуси се још из далека светлуцарили на сунцу. Та на кметовој опаклији било је више масти него данас у мом чабру. Али се онда, Бога ми, и свет частио. Кнежчић и црквар ништа и несу радили него звонили на свечаре. Тек у сам мрак стала би звона. Али онда обојица не би погодили врата од порте. Тек у јутру видиш где се извуку испод куле.

— Их, брате, ала су то била срећна времена; хукну Диша па зине, а чорба му поцурп из уста.

Digitized by Google

— Па како се онда славило. Не као данас, два три сркута из чутуре па ту тп све. Мој покојни бабо још о великој госпођи затвори трогодишњака за Ђурђиц, а коњиша Перко, што смо га звали госом, кад му дође свети Никола, оде на Дунаво па довуче пуна кола рибе: шарана, гргеча, сомова, деверика, кесега, икрашица, па онда и караша и штука и смуђева. Па и чикова и рака донео би пуну пунцату торбу.

— Дед, брат' Дишо, издигни мало врат; рече рибасти ћоса и издигне му браду, па је стане мазати белом пеном од кабаша. И док га је бријао брат Витор забављаше своје добре суседе.

— Ала се онда, Боже мој, певало и играло. Кад смо на сёлу — до по ноћи. А с прела се није ризилазило до сванућа. С јесени свако вече наложимо код крста велику ватру. Девојчурци певају, старији се разговарају, а омладина цупка уз јасну врулицу. После се прескаче ватра, па бог ме и штипамо се. Онда ти није било срамота једно друго уштинути.

Диша се намести. Чисто би зубима да дохвати та срећна времена. Али док је макнуо вилицама ћоса га крзне и црвени млазови промилеше кроз модру сапуницу.

— И гле ниткова како ме посече; брецну се повређени и жустро ђипи са седишта. Их красна ми мајстора. Остарио — закржљавио, а још не зна ни човека обријати.

Али се брица само мукло смеши па брише прсте о мекану траву.

— Још прошасте суботе заклео сам се да ме ти више не бријеш и опет ме враг нанео... И још би била која крупнија да ћоса није ћутао, те се Диша смири и гњев му се сталожи само у један преки поглед, који управи на мајстора пре него што се опет посадио на пањ и јуначки успрсио.

Ћоса брије а Витор кити:

— Још врло добро памтим кад се женио мој најмлађи стриц. Господе боже, ала су то били сватови. Шта сватови — војска. Један пут рећи — слегло се све село. Пуна авлија, пуна кућа, а коло игра и на пољу и око куће. Гајдаш накривио главу а мешина му мирише на вино. Момци се угладили а цуре нациврале. Све у половацима износи се вино па се пије од реда и на ископ. Покојни Пера колар, бог да му душу прости, ала га се могао накрасити. Али кад се нацибури не ћеш га три дана видети да деље.

Јерко Шундрић само накривио главу па жмири, а обрвама по каткад макне горе те набере поцрнелу кожу на пљоснатом челу. По каткад би пустио кроз зубе: ех брате, па би онда климнуо главом, прочачкао лулу и преко камиша пљуцнуо на траву. —

*

Digitized by Google

Тако су се разговарали кад ето ти газда Витору из ненада гостију.

То јест:

У један пут се спрти пуна авлија Цигана. Разуме се — великих и малих, босих и голих, обучених и не обучених. Циганчића шок. У свакога бич у руци или забо у беле зубе витак чибучић са дрљавом лулицом. На каишу поцрнелом од зноја а ишараним жутим и белим пуцадима виси им кожна торбица. Шта ти у њој нема? Ту ти је Бого мој свега само новаца не: и ексера и чачкала за луле и духана и крајева од цигара што су их покупили уз пут циганчећи по варошима, па онда игала, гвозденних копача, дугмета, прећица и других којекаких трица од гвожђа. Циганчурама висе дубоке торбе о бедрима пуне, пуне — Бог би један знао шта им је у кабастој унутрашњости. По облим испупчинама могао би само судити да ју је циганска грабљивост богато зајазнла. Али опет се по мирису не бисмо преварили кад бисмо казали да унутра има и сухе и тазе рибе и суха и устајана меса и диња и краставаца и којекаких других јестива. А да ли су то купиле у вароши или им је уз пут ко поклонио — ко би то знао? — По нека држи у руци ватрањ здепан онако по циганski или мале машице или сапак. У друге на леђи корито, у торби карлице и копање, а за њом намрштен мурша бори се са ступом коју вуче под пазухом и срдито гледа у домаћина — гарова, који га пријатељски њуша то с једне то с друге стране. Трећа носи пуне руке вретена сваке врсте, сланика, тучкова за лук и позамашан здењак кутлача и варјача. Остала циганија што није оптерећена робом чим је ушла у авлију одмах се одомаћила као да је под својом прачергом. Мали голаћи трче и тамо и амо, вијају живину, пењу се на дуд и тресу га и конабе баш као да им га је деда засадио. Други отрчали пред кухину и камче да их се не могу да отрессу,

— Одлазите с прага; дераше се запурена редуша.

— Дед буга ти гуздарице — мулимо те.

— До врага скотови — шта ћу да вам дам. Шта вас је, ни куга вас не би зајазнла.

— Ну дад газдарице ма штугод — мало пунгуза. Дед бацн гладним Циганима — Бог те живео!

И још се не би оканили да их гарави жарач не упути на ред и пристојност.

Прво наступа пазар. Жене узимаше од Циганака која вретено, која варјаче, а млада што је зимус доведена гледа једно липово коританце, па мисли, да ли би се у њему дало окупати дете, и гледа га одоздо, да ли је глатко да се може и љуљати. Корито и наћве за си-

Digitized by Google

рац, десет вретена, ватраљ и варјаче за хлебац — и погодба готова. Само за ступу дадоше стари прогризени губер, комад прохе и нешто мало ракије. Циганчићи, као алдумаш, добише мало устајана сира и читаве две лепиње. И онако гладни, као што их дао Бог, наклопе се, не склапаху вилица.

А стари мајстори отишли за кућу, тамо под јабуку, или правије рећи, — у берберницу.

— А који вас ветар нанесе мајстори? Упита их Витор, мало оштријом дикцијом, коме не бише мили толики не звани гости.

— Идемо с планина. Тамо смо жлебили и дубли па се сад, да простиш, ка' Цигани скитамо, одговори најстарији Циго па гологлав клања се а зулови му лете пред очи.

— А јесте ли сви кашичари?

— И кашичари и ковачи и онако, знаш', као гурбети.

Онда стари девла и без понуде спусти се на траву па прекрсти криве ноге у шиљастим чизмама са сарама до колени. Образ му се збрчкао као да је годину дана висио у димњаку. Не знаш где више бора, да ли онде где се савија чизма или на уском зарутавелом челу, што је ишарано млазама од залечених белега, које је подобијао у љутим бојевима у крчми и на сајмовима. На опсецима му мамузе без жврkова а одоздо потковице беле па већ излизане.

— Дед газда, да те Бог живи, хоће л' бити један чокањ да се и ја напијем за твоје здравље; рече Цига без икаквог околишења па удубљеним зеницама звераше у Витора Вирауновића.

— А шта ћемо кад је буре исцурило; дода Витор па се насмеје на другове.

— Да си жив и здрав. Док је тебе биће колико је теби и мени доста. Дедер, Бог те живео; видиш, донели смо ти срећу.

Витор мигне на дечка.

Међу тим друга два чергара опазили бељца привезана за тањиге. Одрешише га па један узјахао а други га шиба те начинили читаву трку. И уз и низ авлију и око куће и поред плотова где је чистина. А кад је већ сустао скочи јахач, па док је други његов пајташ загледао у ноге и под реп, дотле је он дизао и горњу и доњу вилицу те пребројао зубе. После оба приђоше осталима.

— Хајде, газда, да трампимо: бељца за вранца.

— А какав је тај ваш вранац?

— Их, газда, не знаш каки је. Та вришак је као кремен па се вије ка' риба. Тако ми Бога узели смо га на последњем вашару. Дали смо за њега, да простиш, ждрепца двогодишњака.

Digitized by Google

— И једно велико корито, истргне му из уста други Циганин.

— И једну ступу са тучком, настави трећи.

— И десет вретена, дода̂де и старац а ока не скида са дечка што је отворао подрум.

И трампили би за цело да се међ њих не умеша и једна Циганка.

— Хајде да вам баба врача; рече седнувши до свога старог супутника. Дајте што год на белегу па да вам кажем срећу. Ја сам врачала и писарци и попиној ћерци — Бог их живео; дали су ми и ову мараму и ове прегаче.

Јерко Шундрић оштро погледа бабу, промумља полугласно „хм", па онда се мало промигољи.

— Е па де, дадо, баци мени. Ево ти белеге нека је враг носи; рече и пружи јој новчић..

Гурбетка заиска сито и донеше га. Извади неколико зрна бела и црна пасуља, мешаше их по ситу и тамо и амо, гупђаше и мумлаше, па онда метне сухи поцрнели кажипут под модру отобољену усну.

Онда рече:

— Е, красни ми мој, ти си срећан колико си жив. Не хранила ме циганска торба — ако те лажем. Испале му очи да Бог да — ко те преварио. Стригли ме ђаволи ако те лагала. Тако ми Ђурђева дана — ти си усео на срећу. Благо си га мајци која те родила. Горела на огњу као котао ако се не ћеш возити на хинтову. Умрла од гладн — ако није тако што сам казала. Па ћеш имати доста новаца — живота ми. Новаца, новаца као косе, као песка. Цркла ако не ископаш силно благо. Давно, тако ми Бога, давно, чека те та срећа, али ти од ње бегаш. Гле ово зрнце са свим је близу — скакала ка' жаба ако не буде данас, сутра, прекосутра —ове године. Вукла се потрбушке као гуја, завезао ми се језик ако те лагала.

У први мах Витор и Диша намигиваше, исмеваше ћораву бабускеру; али кад се стаде клети зинуше и разрогачише очи гледећи с чудом у Јерка. А брат Јерко ништа не говори. Седи, па се скаменио. Само што му доња усна дршће те се помоле зуби. Трепавице се не мицаху и зенице као да му се укочише. Коса му порасте, и да није прихватио капу, би пала на траву. Кад је старица покупила зрнца баци јој неколико новчића, скочи махнит па без с Богом остај упути се вратницама.

— Брат-Јерко! викаше за њом Витор.

— Отпао му нос ко га лагао, клела се Циганчура свезујући у крај мараме награђену трудбу.

Digitized by Google

— Завртео му ђаво мозак на већ и не чује; прогунђа Диша па спустив главу отобољи нос.

Али Јерко и не осврће се. Усплахирен прошао је улицу као бесомучан прешао ограду од своје авлије, па ушав у собу, спустио резу и никога не пушташе к себи.

— Шта је човеку на један пут; мишљаше му забринута жена држећи дете на руци, а другом детету пружајући кришку од прохе; што је баш била испретала.

— А шта је нашем баби, мајка? запита је уплашена кћи.

— Не знам чедо моје, ваљда га боли глава; одговори смућена домаћица и махаше главом.

Витор је имао муке док се опростио вираунаца. Дуго је околишио па их је на послетку понудио да иду из авлије. И кад су за њима притворили вратнице мотрио је на све стране да несу што случајно понели. После је са својима сео за софру и на тенане трошио вечеру испражњујући по једну по две.

А и голи синови несу скрстили руке. Приближив се својим колима даду се на посао. Један се припне на лотре, збаци на земљу покровце, неколико сухих облица и два-три замотуљка, ударише коље у земљу, уздигоше две мотке у накрст, бацише преко њих гараву чергу—и готова палата по најлепшој номадској архитектури. Обесише вериге и насадише котао, подложише ватру и бацише у њ свакојаких трица па налише студеном водом. Док су циганчад гурила се око пламена а Циганке палиле крњаве луле — клоктала је „слаткопитателна“ вечера па са благовоног мириса многи голушавац заспа опијен најживљим уображењем на тако богату част. После спустише бакрач на земљу, извадише од некуда тесте дрвених кашика, па чучећки грабише се мислиш један од другог отима — баш онако као кад гладне вране падну на мртву стрв и једна другој отима из кљуна. (Продужиће се).

„Школа“, од Жил-Симона.

одломак

(Свршетак.)

Власти по департаментима и општинама показаше се превећ слабе и хладне; народ се не могаше никојом силом кренути из незнања.... То се понављало неколико пута. Данас нема већ више никога који не би желео просвете. Земља која је узнемирена зарад својих финансија, која је изнурена толиким војнама и пословима за које ни сама

Digitized by Google

није знала на што су јој, даље милионе за просвету без једне речи. Кад зачује где сам министар просвете објављује како више од 600.000 деце не иде у школу, народ осећа грдну кривду која је у томе и која мора бити кривда па шта била да била. Кад зачује да смо 1862 године бројали на 100 момака од двадесет година њих 27 који не умеју читати, у исти мах кад у Пруској од 100 рекрута буде само 3 који савршено ништа од књиге не знају, онда се народ стане мање поносити победама на Севастопољу и Солферину и осећа се побеђеним онамо где је народима право поље за бој и побеђивање.

Овај нови правац у мислима и жељама народним двоструко је важан — тим што јест и тим место чега јест. Од револуције постала је читава гомила партија које су ишле на то да и пролетаријат дође до имања али нису ишле да то буде штедљивошћу и радом него општом променом у имању. А кад имање, као данас, стоји на основима правним и није основано на привилегијама као у феудална времена, тешко га је тако из темеља прекрајати и то не значи ништа мање него уништити читаво друштво. Већином вођи таких партија нису имали никаквих ни философских ни економских знања; варали су се прецењујући шта један човек може урадити и стећи; варали су се у томе шта је природа слободе и ако им се чинило да је љубе и разумеју — дајући у исти мах и грађански и раденички живот под свемогући утицај владе политичке; варали су се у основима здруживања којему је прво животно начело слобода, у основима радности и трговине које нису проматрали ни са гледишта правног ни са економског него понајвише с гледишта технологичног — па ипак и ако ови недостаци нису били замазани ни живошћу уображења ни чаробношћу у стилу, ти дивни новатори повеле за собом небројено мноштво ученика. Све те недостатке у њих замени им слобода којом одрицаху доондашње. У томе је био мамац, у томе опасност.

Тај појав је без сваке сумње био грозан али у истину он није дошао из убаха; појав тај поникао је из саме природе ствари. Не можемо одрећи да је револуција од 1789 била и друштвена и политична, али, исто тако је јасно и да та два правца нису ишла један с другим на једнако. Политичкој револуцији нишан је највиша влада; друштвеној револуцији благостање. Да допустимо (и ако није) да је година 1789 учинила све што је могла и што је била дужна, онда би резултат њене радње био овакі: народ би био ослобођен, имао би с једне стране највишу владу у живот уведену, праву, — то јест имао би реформу политичну; с друге стране имао би средства да дође до благостања штедњом и радом — то јест: имао би реформу друштвену. То значи да ре-

Digitized by Google

форма политична онде где се свршује, и даје у истину оно што обриче и да реформа друштвена даје само снагу и могућност да се задобије оно што она обриче.

Тако је доиста и било: у један час народ се као држављанин осети слободан, а овамо оста сиромах како што је и био. Та привидна супротност стаде га љутити и мутити и ко би се томе чудио онај би био рђав познавач људи. Богатство је оно што треба да буде: оно је сигурно у рукама имаочевим; ко га год нема, може га зарадити. То је лако схватити философима али маса и царочито маса која трпи може то да схвати тек по дугом времену и у онолико у колико се усавршује њезино одгајивање знањима философске и економске врсте. За то се не треба чудити насилноме карактеру оних првих потраживања народних него се ваља тешити и опет од срца тешити где се народ враћа имању и слободи и где тражи место устава за ратаре средства како ће да дође до правног и сталног имања или до непосредног учешћа у умном богатству, или још друкчије до школа. То је социјализам прави, социјализам који благо тече.

.... То је чињеница тако очевидна и тако у начелу на првом месту и најпреча да време које се троши на решавање других задатака и и новци који се троше на друго којешта, изгледају као крађа учињена према просвети. Време дошло за богатство умно да се утрои деобом и расипањем, време дошло да се разуме како ће последња реч двоструке револуције на којој од 1789 године радимо, бити потпуна система просвете свега народа.

НАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

(Продужење.)

— Јесте то Коста све тако, али није мени за бадава туга око срца... Остави се, немој ићи.

— Е да узмемо да се оставим свега. Да узмемо да ће ми се опростити што сам прегазио ред званични. Али ту мора пострадати моја част! мени је до ње. Ко ће отићи место мене, ко ће свршити посао који сам ја започео? Може отићи когод невешт, може заврсти и себе и мене. Може отићи лакомац који ће од једног зла начинити два.

Сас стаде.

Digitized by Google

Паулина покри лице рукама. Зајеца се од плача нити шћаше више слушати хладних његових основа.

Као и осталим нервозним људима Сасу беше лако планути. Он је искаљивао своју љутину и огорчење често на онима који њему ни најмање не бејаху криви. Очемерен, обрне се на столици тако, да болано псето залаја и скочи са свог места. Паулина која се беше снажно прихватила својим маленим али снажним ручицама за наслон од столице, тргне се те притрчи псетанцету.

И Коста Александрић устане и стане ходати по соби.

— Паулино, проговори он, и устави се испред своје жене, која је намештала псетанце на старо место горко плачући: — ваља се нама једаред оставити тих идејала. Докле ћеш бити дете, докле ћеш стајати све тако на једном месту? Кад ћеш ти бити жена? Ја те љубим, али ја несам учитељ ни наставник. Ја сам прост човек који служим — ја сам често пун, препун чемера и огорчења: некада ћемо заједно зарад свега плакати. Нама се ваља навикавати на бољи живот, ваља нам се веселити где год можемо. Размисли шта ће бити од нас кроз десет година: ваљда ти мислиш тако и кад ти буде тридесет година?

— Коста, немој ићи, могла је још једино проговорити Паулина грцајући се све већма у сузама.

Доба је да јадно детешце оправдамо. Оно није туговало што му се хтело туговати. Паулини се у срцу слутила некаква непонимљива беда, кад јој је само на ум пало за те три недеље мужевљева путовања.

Али то Сас није знао: Сас није веровао ни у какву слутњу. Њему беше узбунила душу нека тренутна досада, која је као огањ горела, он је ходао преко собе крупним корацима и кад му се деси на путу оно уплашено тужно псетанце, он га љутито отури ногом у други крај.

Паулина узе на руке псетанце, па отишавши у крај бојажљиво гледаше мужа. — У очима јој се блистаху сузе као крупни бриљјанти.

Сасу се пак није ни то допало.

— Боже мој, говорио је он мало на глас, мало у себи, а једнако ходајући преко собе: — са свим заман сам је читаву годину дана љубио, читаву се годину дана за њу старао и с највећом ватром трудио. Шта сам учинио?... Она непрестано плаче, не знајући ни сама за што, зарад сваке беспослице, она се непрестано бави око псетади... Да несам ја будала? Да ли сам Боже и ја дорастао за оно, за што сам се прихватио, или се већ ништа друго и не може, или...

Лупи се руком по глави. Њему дође на ум тешка једна мисао, он се посумња у ум своје жене, у јачину његову...

Digitized by Google

Није опет могао веровати да је она глупа. Он је из њезиних речи опажао толико светлога разума макар да беше детињаст.

Или ваљда нема воље, или је њезин карактер са свим без енергије?

— Паулино, почне опет Сас приступајући к њој. — Дарнуо сам у твога Цербера, опрости ми. Можеш ми се красно насмејати, ја сам прави гејак, несам за женско друштво.

Али Паулина нити је гледала у њега, нити му је одговарала. Беше огорчена. То јој је први пут њена живота ишчитана уредна лекција, па и тада за то што је њој било жао где ће се с мужем растајати. Коста је насртао на њезин детињасти карактер, на њезину тихост, баш на оно, за што су је сви остали у звезде подизали.

Беше јој мучно. Ништа не говорећи седела је у крају и све јој се већма и већма сажаљаваше.

Али је та прва закачка имала страшан утисак на Костантина Александрића. Он је био човек страстан и сталан и у свима својим поступцима вазда слободан. Ако је с киме у чему прекинуо, прекидао је на цео живот, нити је икад хтео признати за преку потребу да се њему ваља савијати ма по чијем карактеру. Мисао му је увек била слободна, увек је далеко домашала и пред њом никад није било оног светломрцања породичног живота и његових малених и убитачних сукоба. За младости је живео како је хтео, а у зреле му се године затече богатства и љубави те га то спасе од црних страна домаћега живота.

Па на један пут ето и њему на врат тога породичног живота са сузама и злом пашчади, с неуредношћу и закачкама, залете се и на њ као гуја из ружичнога жбуна.

Сас седе на старо место и унило обори главу.

А међу тим Паулину беше прошла њезина љутина. Љупко је детешце већ било готово полетети око врата своме мужу. Али је лажни стид једнако наговараше да га остави нек он почне...

Прође ка клавиру. Ту отпева романцу о Дездемони и одсвира шперлову полку. Није знала сиротица како је та шперлова полка опора Сасу.

Почне ходати по соби. Знала је — мали враг — да муж има радо њезин сићан брз ход и да му је било мило загледати се у њезине мајушне ножице.

Срце се поврну у прси Сасове. Све муке, свих оних приказања породичних страхота неста, као да их није ни било!

Али се још отимао и љутао, гледао је још намрштенији, али је

Digitized by Google

гледао на ону страну куда је ходала Паулина. Хтео је само да је мало промучи.

Него немојте ничим бедити Косту Александрића. Ви може бити да и не знате како боли, а како је опет слатко мучити оно исто детешце за којега бисте прамен косице или за једини осмех били готови дати по живота? Па још како мучити!

За то и хоћу да вам приповедим друго нешто.. тужно, страшно нешто.

Сас је једнако ћутао и седео, унило оборивши главу.

Паулина изнесе из своје ложнице неке књиге и приђе с њима к мужу.

— Погле, Коста, рећи ће она: гле шта ми је послала Тана Запољска. Је ли то, бога ти вредно читати! Ти знаш!

Коста Александрић погледа књиге. Био је неки предугачак француски роман.

— Баци то, каже он њој: — боље је и не читати ништа него таким бљувотињама свој укус кварити.

— Али бих ја рада била ма шта читати, говораше му Паулина дохватајући с полице роман Жоржа Санда les Maupгats. — Је ли ово лепо?

— То је врло лепо Паулино, али си ти збиља Жоржа Санда до зла Бога грдила.

— Несам знала, ја сам крива. Читаћу га!

— Још си ми се жалила да ништа и не разумеш у њему.

— Оно сам без воље читала, сад ћу се боље старати. Хоћеш ли, збиља Коста, стане Паулина говорити онако весело као што је имала обичај говорити штогод најнаивније — хоћеш да научим ту књигу. Ето видиш — па превије два листа — научићу то онако као што смо ми у школи тубили на памет. Ево овако: — Доба је да се и на небо обазремо... Не могући Калипсу утешити што...

Тај са свим простодушан говор Паулинин са свим изведе из стрпљења Косту. Он повиче:

— Да ли се то претвараш, шта ли је, хоће ли томе бити краја?

— Што се, бога ти, срдиш, одговори му она на то па му опет онако показиваше прве листове од књиге.

— Зар се то учи на памет? Зар се у твоје године игде ништа учи на памет? Како се могу стрпети!

Па уздишући за стрпљењем Сас онако ватрен шчепа Паулини из руке роман свога обљубљеног писца.

Digitized by Google

— Дај ми ту књигу, ја хоћу да је читам, повиче Паулина и сама губећи стрпљење.

— Али госпо, који вам је враг?

— Који вам је враг господине!... окрене Паулина, па дупне најпре једном па онда другом ножицом.

— Који враг, који враг, викаше радосно Сас привлачећи к себи жену за обадве руке. Боље друже мој, боље, псуј ме, срди се тако лепо! К врагу ме шаљи!

— Коста, Коста, ти сам једнако хоћеш да сам ја дете!

Коста је Александровић био побеђен. Све га је то и уморило и разнежило, као што је обично у људи, који су до безумља заљубљени. Паулину посади на диван, а сам седне покрај ње. И тако паде ред на госпођу Сасовицу да она чита лекцију.

— Коста Александрићу, почне она, а муж је једнако љубљаше по округлом врату ништа не слушајући: — докле ћеш се тако лудачити, тако правити особењак и чинити које шта?... Зар не знаш да ти живиш у свету... да живиш с људима, душице моја...

— Молим покорно, почне Сас, не могући се уздржати од смеха. Ето је где ми чита морал и светује ме! Е па деде! Дела говори шта ћу, само немој мењати гласа...

Паулина би ту дуго читала мужу којекакве беспослице што је све она научила разговарајући се с мајком, да се не чу где неко долази у походе те то не поквари све.

Собник јави да кнез Галицки моли за дозвољење да се види са Костантином Александрићем и Паулином Александровном.

— За што то? упита Сас чисто нехотице.

— Има да преда некаква писма одговори на то собник.

— Аха, од сестре, од Анчице... повиче Паулина радосно. — Слободно!

— Зар тако? упита Сас жену: — зар те он пије просио?

— То јест спремао се. Шта је мени стало, сам је све пропустио. Ти се с њиме, мислим, познајеш?

— Познавао сам се с њим на Кавказу а и овде смо се виђали Не ће се моћи познанство забацити и не наставити а на што ми је? Твоја својта пије с њиме толико у пријатељству, а за моје је познанике и млад и сувише знаменит. Ван да га уступим теби те чини с њим шта знаш.

Паулина порумени и срце јој стаде брже куцати.

Digitized by Google

ГЛАВА III.

У собу уђе млад официр и после првих поздрава и питања преда она два позната нам писма.

Несам вам учинио Бог зна колику услугу рече он предајући Заљешиново писмо Сасу — али се за то надам од Паулине Александровне особитој благодарности. За овака је писма пошта одвећ спора, ја сам ишао много брже.

— Како Анчица? Је ли здраво? Дајте писмо!

И Паулина стаде одмах онај час читати писмо своје другарице не обзирући се ни најмање што је ту у соби био тућ човек и што је тај човек живо мотрио на сваки и најмањи покрет њезин.

Сас остави своје писмо на страну и разговарајући се с Галицким о војничким догађајима, на које је их једнака судбина наносила, беше се загледао у њега и проматраше га и с радозналошћу и с доста особитим задовољством.

Кнез Александар Николајевић био је једна од оних ретких физиономија, које се одмах у први мах могу допасти и мушком и женском. Лице му је било преливено оном изнуреном, у неколико болешљивом, бледоћом, према којој се пуштаху засукани на више црни брчићи, али се чинило да су му правилне црте на лицу и тање и да више умља казују но што по тој бледоћи изгледаше. На лицу му је била сачувана она нежна детињска особина, оно мажење, које дуго заостане у мушкараца, који су дететом били лепи.

Био је висок и угледан: али неколико лаган стас његов као да се није био довољно развио. На кнезу је био мундир пошивен сребром и то га је чинило много млађим.

— Па шта ради мој добри Заљешин? настави Сас отпочети разговор — да ли још као и пре поштује својега философа? Како сте се тамо слагали?

— Не сећам се да сам с ким скоро имао тако љупка познанства одговори кнез — само да ваш пријатељ није мало лењ, би далеко дотерао.

— Та знате, свакад је добре воље, дода Сас — а ми га, вере ми, немамо ништа жалити, ја сам уверен да је он потпуно срећан.

— Био би он срећан и овде. Подајте му, ако хоћете, цело министарство, биће он опет тако исто спокојан и весео као и сад, он ће опет имати кад и јести и пити и радити за славу божју. Само је ономе теготно у служби, који се научио мислити.

— То јест ви мислите да чиновник треба да буде...

Digitized by Google

— Епикурејац. За то би и требало да је Жељешин у служби пре но ико други.

— Оно је тако... Што више гледам на вас, окрене Сас, то опажам све више промена. Сад изгледате рђавији но пре лечења.

Имао сам после воде нервозну грозницу.

— Јесте ли чули, баш су те воде права глупост. Нема ништа у свету тако досадно и отрцано као што је тај вечити Карлсбад и све лекарнице налик на њ.

— Оне су за ме још горе одговори квез насмехујући се — као да се несам готово у купатилу и родно... Несам се дуго бавио у Њемачкој, а после сам отишао у Италију...

Паулина баш беше свршила писмо и седела је ћутећи и грискајући усниче.

— Остављам вас са женом на који тренут рече Сас узевши опет Жељезнићево писмо — видим да једва чека кад ће запитати за другарицу. Жао ми је што полазим скоро из Петербурга... макар да не ћу дуго провести на страни. Ако несте коме дали реч, останите код нас на ручку.

Кнез се поклони.

— Биће код мене Запољски, с којим сте познати и још један вештак из Италије . Таман тако и треба. С њиме ћемо о Риму, а ја ћу с вама о бурним данима на Кавказу...

Сас изађе с писмом у рукама.

Кнез приступи к Паулини полагано с тужним погледом који његову блеђану лицу врло лепо приликоваше.

— Хоћете ли ми опростити Паулино Александровна? говораше он тихо устављајући се пред њом и скрштајући руке на прсима.

Паулина поцрвени сва, па онда пребледи као платно. Беше јој и жао и страшно, а презаше и од савести.

— Господине Александре, рече му она по школском обичају француски — шта има? Нити сам ја нити сте ви криви... Писмо сте ваљада прочитали? проговори она мало јаче па на ново поцрвени.

Кнез Алелксандар Николајевић поднесе ту страховиту наивност и не осмехнувши се и не намрштивши се.

— Ви знате, мислим, шта пише у писму питаше Паулина поправљајући своју погрешку.

— Домишљам се одговори Галицки тужно, — а шта ми је стало најпосле? Ја се не умем крити ни од кога, ја сам себе кривим пред вама... Та су ми писма била изговор — хтео сам да се видим с вама.

Digitized by Google

Паулина се са свим препадне. Она се плашила да кнезу и у лице погледа.

— Зар ме се бојите? настави он — или зар љубав у ово доба може развити каква год страст?....

Паулина се затече у грдној неприлици. Није знала шта ће говорити.

— Ја вам кажем право, онако, као што смо се некад разговарали, ни ја сам не знам да ли вас данас љубим. Ја несам ни мислио на то: да ли ћу се моћи с вама разговарати... није ми целог пута долазило на сан, да вас у руку љубим... Мени само нешто треба, нити ја и сам разумем како, мени је потреба гледати у вас! Може бити да није прилика тако што чинити... кажите ми право...

Кнез је био ударио на пречац. План је у његова нападања био са свим прост. Код Паулине није била на месту љубавна схоластика.

Паулина, кад то чује, осмели се и подигне очи на голубиње очи кнежеве.

— Ала је то чудно! напомене она. Ви много мислите, господине Александре, без сумње читате све књиге... Требало би да идете чешће на бал... у вас има толико познаница.

— Мислио сам откуда та туга, настави кнез — мислио сам о тој енергичној потреби, која ме све терала да се с вама видим и, ако је прилика казати, једаред сам се с лекарима световао дабоме не помињући вас по имену. Ето така је то болест — само што мене убија — али ће она може бити још и прећи. Већ ми муке утолише од једног вашег погледа, већ сам спокојнији.

— Јест, јест, то су све беспослице рече Паулина, већ много слободније но пре: — треба да се веселите, да се играте карата. Бих вам ја драге воље помогла да је што од помоћи до века једно друго гледати...

— Аох мила варалице, мишљаше кнез у себи: — како си хитро ма и не знајући опазила смешну страну у мога платонизма: али напред, ваља се упети!

— Вама се моја туга чини смешна, настави Галицки гласно, у осталом хвала вам што мислите на ме. Шта је мени стало што ћу бити смешан, мени је само до тога да вас видим. Моје положење не потпада под опште законе... Ја сам за своју болест тако уверен да је она чудновата и јединствена, да сам готов ићи к вашем мужу, па му казати све... и он ће сам... (Продужиће се.)

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 34 и 35. У Београду 28. Августа 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист. никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ **Стојан Новаковић.**

Суза, сведок старе љубави.

1.

Да л' још љубиш, момче младо,
Неверницу твоју младу?
Да л' још неси доста страд'о,
Јал' убио своју наду?

Варају л' те пусте слике
Из љубавних сан-светова?
Је л' ти још од твоје дике
Сваки прекор слава нова?

Прожиже л' ти мушке груди
Њено име у сећању?
Да л' те гласак њен још буди,
Ког си слуш'о ноћу, дању?

Јеси л' јачи, мученике,
Од свог срца мученика?
Да л' ти и сад још'те ниче
У погледу њена слика?

Да л' још гајиш смрт немилу?
Да л' поноса тиња мрва?
Ил' с' на меком срца крилу
Још одмара љубав прва?

2.

Да л' још љубиш, момче моје,
Твоје душе непријана?
Ил' још не знаш отров што је
Мирних ноћи, слатких дана?

Ох, клони се страшне буре!
Ти ју зовеш морем сласти;
Ал' од твоје среће суре
Не знам ни ја боље каз'ти?

Какви су ти мучни дани,
Кратког жића какви часи!...
Што је прошло, то сахрани,
Што ће доћи — то бар спаси!

3.

Да л' још љубиш, љубованче!
Своју другу, своју тугу?
Лепог жића тешки санче,
Жут листићу у бај-лугу!

Ох мани се пакла жива!
Прими причест — мир блажени.
Дух мртваца нек' целива,
Место вере мржња жени!

Па у миру тражи срећу,
И у срећи слатка мира,
Као чела мед у цвећу
И славујчад мномира.

Јер се од свуд срећа вије
Срцу мирном, веселоме:
И где с' рајска тихост лије
И где с' муње громко ломе.

4.

Сунце заће, месец стиже,
Дан све даље, ноћ све ближе.
Јава оде, а сан мио,
Једним махом укротио

Digitized by Google

Узрујани свет.
Па и момче занесено,
Љупким жаром опијено,
Тешким болом уморено,
Спустило се тужно ено
К'о ладолеж цвет.

У сну слатком видело је
Своје сунце, злато своје,
Па му врло тешко пало,
Па се горко заплакало.

И кад сутра данак свану.
Бледо лице опет плану,
На лицу се суза чиста
К'о на цвету роса блиста.
У сузи је тајна цела,
У тајни је љубав врела,
А у њој је опет сила,
Што је уздах измамила:
Љубим!

Сима Поповић.

БЛАГО.

Приповетка Милорада Поповића Шапчанина.

II.

Ноћ се полако спушташе и помрчина би била густа као под поклопљеним судом да се месец није указао на врху планина изгледајући као светло око, којим тихо небо кроз беле румене облаке гледа на успавани свет што се лагано љуља на меким крилима мирне, ноћне тишине. Бледи месечеви зраци попадали су доле па се одмарају на тамним крововима и по белој, прашној улици, на мирисавој трави у ливадама и по клонулом и влажном лишћу на повитпм гранама.

У Виторовој кући настала тишина. Све је то легло да опружи уморене чланове и да се окрепи сном. Већ су одрешили и псе и запретали ватру. Само код новог вајата седи најмлађа снаха, па чекајући мужа, који је отишао да положи марви, — разговара се с млађим девером.

— Па не знаш, диклићу, како је добра, нарави јој нема равне у целој планини. Ја је волим, Бога ми, као своје очи. Да ми је по три пут сестра не бих је бољма миловала.

— Баш је милокрвна; промуца слушач па гледаше у снајицу.

— Па како уме да ради. Руке јој саме злата вреде. Њена веза и плетива нема далеко одавде. То је већ прича како су прикладне чревље кад их она оплете. Па пешкир кад исклеча или кад ћилим отка! Та то је све тако дивно да с џиврашага не мош ока да скинеш.

— А да већ кога не љуби ?

— Ко?... Зар она? Кад смо у колу не звера очима, и само гледа преда се. Од ње нема склонитије цуре у свем нашем селу. Слатка је она. Ја је волим као своју сестру. Та милостива је — крви би ти испод грла наточила.

Digitized by Google

Младићу се образи зарумене и хтеде нешто рећи али му се речи изгубе у прсима које се стегоше и запламтеше жаром што се просипао из срца.

— А раденица је да јој нема пара; говораше млада женица. Колико сам пута била с њоме само на моби. Ако жњемо, ако се коси па купи или преврће сено: ако смо у берби или у воћу те купимо шљиве — увек је међу првима. Њезина је гомила највећа, њезина котаричица увек прва пуна. Ми ка' девојке кикоћемо, певамо и ћеретамо, а она само граби и напред јури. Онако је сваки и благосиља.

— А да л' би пошла за мене? подухвати се раздражено момче те упита загушљивим гласом.

— Што да не ће. Та наша је кућа прва у селу, а здраво, рече ми, милује наше укућане. Толико ми је реди казивала да би волела где је задруга. Кад смо нас две друговале, ми смо једна другој све тајне казивале. Кад смо ишле у лешњике или по јагодама не знамо кад одемо тамо и натраг. Торочемо, смејемо се и причамо једна другој све што нам дође на уста... Једва чекам да се ојесени. Не знаш како бих волела да ми Милунка буде јетрвица. Та у недрима бих је носила.

— А ја бих је пазио ка' мало воде на длану—дода Драгић, али не знам шта ће бабо рећи.

— Он ће мало врдати, — али ће попустити. Само се ти мало узјогуни. Та он и онако не мрзи на Јерка — ни један дан не може бити без њега.

— А Јерко?

— С њиме ћемо већ лако. Само се на мене ослони; девојачка су врата сваком отворена.

Дође Драгићев брат од марве и разговор се прекине. Снаха оде у вајат а девер у кућу.

III.

Месечина биваше све јаснија и плавим небом осипаху се милијарде од звезда: ситних и крупних, бледих и жутих, наранџастих и црвенкастих. Блага росна хладовина расипаше се по мирном ваздуху и примајући у себе мирис од цвећа што се у разблуди проношаше тамо и амо на крилцима пријетног ветрића — таласала се тихо и слатко као бисеран вале планинскога потока што се пролама кроз зелену леску. Из далека се чују клепетуше и звонца од оваца и од коња пуштених на траву. Поврх кровова лете слепи мишеви, хитре кокице па онда ноћњаци лепири са њиховим лаким, тајанственим летом. Као какво мртвиче помоли се и сова из труле дупље и слети на димњак

Digitized by Google

али тако тихо да се чини е лети сабласт од мрака и нечистоте. Попци измилели у траву па зричу, а зелени обитаоци ритова и бара с благоглагољивим мрмољцима одапели у све мехове и једва их разблажује сумртна тишина неме и пусте ноћи.

Скромни уживаоци природе — радом изнурени сељаци и шта би друго радили на тако мирној ноћи него спавали и одмарали се. За то је у нашем селу све још за рана полегало и почиваше што но реч као поклано.

Али је божја ноћ дуга па се и удови одморе и опет се има времена на уживање лепих снова што слећу озго из звезда па нас својом дивотом маме да их љубимо.

Тако Витор снива како је отишао у варош па све за што запита појевтинило и буд за што, па се кроз сан смеши; његов млађи син снива, како је већ испросио Милунку и стоје пред вратницама па једно другом говоре лепих заљубљених речи и благим погледом гледајући се — осмехују се и невино шале; Цигане под ведрим небом на улици заносе разнобојни и лакоми снови: стари Цига снива како седи под шатром на сајму а пред њим печена риба и пуне две боце црнога вина; другом чергару чини се као да је на тргу па јаше коња хата и цео свет гледа само њега и нуди му своје коње у промену; Циганчуре топе се у уживању од силне краће што им долази до руку, а ћечупчад гладна све снива дебеле, печене коке и ружичала, мукте батакова на богатој даћи и хлебове колико точак на циганским колима.

А где ли је брат Јерко? Шта ли нам он снива?

Бог ме је он још давно — Боже прости ка' занет — оставио кућу и отишао у свој виноград на брду. Прошав кроз члан кроз два спусти се на жуту утапкану земљу пред колибом, метне сух чокот под главу, опружи се на леђа колики је дуг и заспи као умивен.

Па снива: сјајан месец упрьо своје зраке управо на њега, онда се спусти ше лагане лествице чак од месеца до његове колибе. По тим мердевинцама спусти се одозго један сух старац у дугој белој халљини са седом брадом до појаса. Па какав је — да Бог сахрани. Очи упале и једва се виде из главе, образи упали као да се прилепили за нешце и језик, а обрве густе и седе наднеле се као два навиљка сена. Руке сухе и беле као од костн а опасао се гујом присојницом.

— Јерко, Јерко; гурну га старина.

Он отвори очи па га гледа.

— Јерко, по Богу брате, ја те молим да ме терета опростиш. Умрьо сам има већ два века човечија и никако да се смирим у гробу своме.

Јерко само гледа а страх му кику подиже.

Digitized by Google

— Био сам човек тврд, стекао сам силно благо. Жао ми га било те закопам од света. Напрасно умрем и не могах открити мојима. А кад сам га спуштао у земљу заклео сам се, да га нико не може наћи док му ја не кажем. Пун пунцат велики лонац злата и сребра ето доле под твојом трешњом. Дођи сутра на ноћ још с једним другом. Копајте али ни једне не говорите.

То рекав дотакне се лествица и у тренутку попе се у месец и лествица нестаде.

А Јерко се тргне. Гледа како месец лепо светли баш над главом његовом. Види виноград, види за собом колибу. Нигде никога, само шушти кукурузовина око колибе и чују се зрикавци с њиховом меланхоличном песмом. Подузме га на ново страх, зажмури и дуго је тако ћутао. Али сан се не придружи његовом раздраженом телу, жива уображења ствараху пред њим прилике пуне претње и страховита изгледа. Почне се богме и мигољити. После дођоше с потока и хитри комарци и нападоше га и с једне и с друге стране. Издржао је два три јуриша. Али кад га један у два маха хтеде да пецне ни ближе ни даље већ баш до носа — скочи као поливен, докопа хомут суха шевара, укреше труд и потпали га од часа. После метне на њ сухе лозе и чокоња и ватра горејаше. Светлост прављаше од дрва и другог којечега сенке, које изгледаху као неки плашљиви црнци што се клоне светлости и огња, а опет су радознали те из далека чуче и гледају.

У један пут залаје и псето што је дошло за њим а он није ни знао јер је спавало у колиби, — викне га, и кад му је легло код ногу охрабри се, запали лулу и стане се грејати крај врела пламена. Тако је дочекао и зору.

IV.

У планини су обично растркане куће. Једна у долу на реци, друга на врх брда. Али је село Помолац у долини међу стрмим низбрдицама — за то се улице протежу у дужима које се у средини сукрштавају. На раскршћу висок дрвен крст, на једном ћошку црква, на другом школа, на трећем крчма, на четвртом општинска судница. Да су још бар два рогља па би ту била и попина кућа и кметово кућиште. А овако отац Матија на једном крају села а кмет Вилимон чак тамо у другој махали. Па с тога доста имају да гланцају кад иду крчми, да виде да нема кога страног.

Недеља, па већ прошла и литурђија и у велике превалило по дне. И тек што се осетио први захладак, већ се помолиште из авлија и момчад и цуре, жене и ожењени, па богме и по која баба са својим стар-

Digitized by Google

цем. Сви се искупише код крста, проспе се читав жагор од пријетна разговора па после засвира врулица и заигра коло. Сваки ти гледа да се ухвати до богиње срца па од милина игра, заплеће ногама и онда поскакује. И док ора за игру растијаше све већа и већа, попа и кмет и општинари, па богме и који несу општинари, сели под хладњак пред крчмом па трошећи по један по две ил' гледе како се народ весели ил' по коју реку.

— А како је, оче попо, у Московији. Ви сте тамо били, ако смем рећи, две, три године.

— Питаш ме како је у Русији где сам свршио богословију.

— Јесте, оче попо, одговори кмет.

— Богме ти је кмете тамо преко јего хладно — ни узми ни остави онако као код нас о светом Јовану претечи. Само што каткад дуне такав студен север са вејавицом, да од зиме носови отпадају.

— Носови отпадају?! зачуђено упита цео збор.

— Богме носови; а уши се смрзну, и кад уђеш у врућу собу распитијају се као крмеће паче.

— Зар се распитијају ка' паче — оче попо?

— Богме као паче.

— А јесте ли, оче попо, видели новога владику?

— Зар његово преосвештенство господина архијереја Венедикта?

— Та за владику питам — настави Витор Вирауновић.

— Био сам код њега на добродошлици. Красан човек, леп човек. Црни бркови и брада а преко појаса од црвена скерлета виси велики крст. —

— А је л' златан, оче попо?

— Зар — је л' златан?

— Да, оче попо, је ли крст у владике златан.

— А да што је владика? Само кад речеш архијерej па већ су пуна уста. Да га Бог живи на „многаја љета"!

Попа пева тон деспот и тако даље већ како иде а сељаци слушају па се диве како пева као славуј.

— Ала га уме; чуђаше се кмет и махаше главом а Диши Одабашићу иду сузе па од милина испразни једну пуну у свештениково здравље.

— А што ти плачеш Дишо? Питаше га тутор.

— Плачем што ми је мило. Та кад наш попа запоје, мени одмах кике расту па се чисто најежим. Та да сам од камена, па би ми суза ударила.

Digitized by Google

А попа да би учинио још бољу вољу својим парохијанима пева још једно „слава оцу“ па онда „спаси Христе Боже и помилуј.“

Расположење растијаше све већма, пило се мало бујније а чаше су звечале.

— Шта то може бити да нам нема Јерка — сети се у неко доба отац свештеник; да није можда отишао на реку да лови рибу?

— Несам га видео пред кућом; одговори Витор.

— Сиромах је човек али ваљан Христијанин. Кад му дође до руке по боља штука или мрен и јесетра никад не ће заборавити на попу. Да је благополучан на овом свету а на оном блажен.

Докле се под сеницом пијуцкало и разговарало дотле се у колу све бујније скакало и играло. Неком већ цури зној са чела па се брише кратким пешкиријем. Али се још нико није уморио него у шали и говору чека на врулицу; јер свирачу, да простите, засушило грло па отишао да га окваси, само не знам да ли на бунар или у крчму. Жене поседале код ограде око крста па држе здраву, румену одојчад. Нека дојн, нека кроз зубе певуши и успављује а неке отишле тамо ближе к води те с опрошћењем запирају. Весели момци певају а девојке се искупиле у гомиле па се шале и кикоћу. Младе нагиздане а окићене сребрним новцима и трепљикама помешале се међу цуре и за тренут заборавиле се па мисле да су безбрижне девојке код својих матера. А и дечурлија проводе своје. У неког дерана пуна недра тургуња, у другог пуна капа зелених јабука. Једва су утекли с дрвета кад их чувари заокупише. Па сад заокупила друга деца те камце и моле, а кад они не даду, повијају их. По неке прзнице оборе их доле, отму и братски расположе. После се мало грде, па трче кроз свет — не могу да их сносе. А кад се игра, онда се провлаче испод руку играча, трче у колу и иду за свирцем па му пиље у очи. Неки се хрву или бију врапце или бацају камена с рамена.

А кад се врну свирач, опет јекну врулица и коло се размицаше све већма и већма.

А ко су ми оне две лепе што се одметнуле те се разговарају. Једна је већ повезана а друга је још гологлава. Нико други него Виторова снаха и Милунка, Јеркова кћи, сирота, лепа девојка.

— А не знаш Милунка, како је добар, сви га задругари воле, јер је мио и послушан.

Девојка румени.

— Само ако га волиш, — па ја ћу му говорити. Клео ми се, тако ми Бога, да те воли као своје очи.

Скромна цура ћути па не диже очију.

Digitized by Google

— А кад си ти њега омиловала? Кажи ми као својој сестри. Ако сам се удала, ја сам опет твоја другарица.

Милуни дође тешко па је обузму сузе. Да јој није света, плакала би колико је грло носи.

— А што ти је сестрице?

— Тешко мени кад сам сирота. Не мој ми више говорити. Како другим сиротама, нека буде и мени. Та већ ме просе...

— А ко сестрице?

Девојка се и опет заплаче.

— Та не мој бити дете... Кажи ти мени само од кад ти љубиш мога девера.

— Бога ми је друга годинница. О преклањској берби кад смо брали попов виноград била му је бразда све уз моју. Никад ми не даде однети котарице. Чим види да је пуна, узме ми је из руке и сапне у чабар.

— А ја сам све то видела, слатка Милушко.

— Па кад смо пред вече пошли у село све је ишао уз мене. Казива ми како му братац хоће тебе да проси.

Снашица се насмеши.

— И од оно доба, кажем ти ка' својој сестри, волим га као свога брата. Кад га дуго не видим дође ми тешко, а ни сама не знам што сам весела, кад га могу да видим. Кад се ожени ја ћу свиснути за њим — бога ми ћу умрети сестрице!

И девојци потекоше сузице низ млечне обрашчиће. Блажена невиност спусти дуге трепавице и она гледаше низа се пуна бола и чежње.

— Само се ти моли Богу па њега љуби. Кад Бог хоће не могу људи покварити. Тако је тешила њена другарица па после одоше ближе колу.

Игра је трајала све до мрака. А кад приступи ноћ и пастири догонише млечна стада, разиђе се све листом. И господин попа са кметом и општинарима и осталим благочастивим парохијанима помолише се из хладњака и дигоше се кући. Само су се уз пут свратили код Вилимона Вилиманића те испразнили по једну комовицу да слађе падне вечера.

Крчмар затвори механу, па броји колико је данас пазарио. Образ му се лукаво смеши. Мора да је добар ћар.

(Продужиће се.)

Digitized by Google

Руски етнографски излог у Москви.

Друштво пријатеља природних наука које је код царског московског универзитета уређује руски етнографски излог који ће бити у Априлу 1867. Зарад тога послало је оно нашем ученом друштву писмо којим га позива да учествује у излогу. По одлуци ученог друштва штампамо овде то писмо у преводу.

Из друштва пријатеља природних наука које је код царског московског универзитета, — комитет што уређује руски етнографски излог.

Српскоме ученом друштву у Београду.

На сву прилику већ вам је по објавама из новина познато како је друштво пријатеља природних наука које је код царског московског универзитета наумило да начини руски етнографски излог Априла 1867. године. Али како изучење руског племена не може ни у ком смислу бити од користи ако се у том послу не чине поређења с осталим племенима словенским, то је друштво пријатеља природних наука и решило потражити помоћи у разних учених завода и појединих лица која се баве о словенској етнографији. Друштво се нада да се ви не ћете одрећи, да с једне стране и сами припоможете да се излог попуни етнографским предметима из ваше постојбине а с друге стране да будеће посредник међу овим друштвом и људима који би ради били учествовати у излогу.

Позивајући вас на учешће у руском етнографском излогу друштво ово налази за потребно обратити вашу пажњу на оне ствари које би особито желело добити за излог.

Свако племе представиће се помоћу лутака (mannequin) у особитој групи која ће, колико буде могућно, исказивати коју год карактерску слику из живота тога племена. Одело, које ово друштво нарочито тражи, нека буде домаће, чисто народно, и потпуно, све од главе до пете а особито без икаквих уведених новости. По чем се по свима крајевима обично опажају ове врсте ношње: девојачка, женска, удовичка и мушка—добро би било слати потпуно одело од сваке те врсте и од свакога свакидашње и стајаће рухо. Осим тога врло је од потребе да би се све то одело покројило на човеку једнога раста, како би се боље могло на луткама наместити. Да би се пак фигура на лутки могла верније наместити, добро би било такође да уз одело буде цртеж ма и најпростији како који комад од одела на човеку стоји јер

Digitized by Google

без тога комитет може починити нехотичних погрешака кад стане фигуре намештати. И лутке те што ће на њима стајати хаљине треба да буду портрета и копије са оних мештана одакле је које рухо, за то је жеља нека уза свако рухо буде приложен и фотографски лик с лица и с профила мештана одакле је ношња, за који су посао најбоље физиономије које највише типа показују. Сваку групу, која буде карактерисала једно племе или место, опкољаваће сви могући предмети домаћега живота, на прилику: посуђе домаће, столско и собње, музички инструменти и у опште предмети домаћих и друштвених обичаја.

Спремљене, преко вас скупљене или од других добивене ствари могу се послати од ваше стране или право у Москву или у Беч проти Михаилу Феодоровићу Рајевскоме (Wien Wallfischgasse №3) који ће их послати у Русију.—Ствари које ви пошљете могу се по вашој жељи или вратити вама кад се излог сврши или ће их комитет приложити Московском јавном музеју по цени коју назначе вештаци или ће их раскуповати поједини љубитељи по цени коју ви назначите. — Етнографске групе које буду састављене с највећом марљивошћу и у пуноћи комитет ће обдарити даровима, као што се обично у таким приликама чини, и то: златним и сребрним медаљама и разним новчаним поклонима.

Златне медаље даваће се а) ономе који пошље на излог и у музеј друштвени групу кога племена најмање од четири лутке са свим потребним оделом и опремом за домаћи живот; б) ономе који пошље збирку фотографских ликова (у већем размеру и најмање 50) од кога племена; в) ономе који пошље потпуну збирку цртежа ношива из кога краја. —

Осим тога комитет задржава себи право да прецени све оно што ће се може бити достајати мањих новчаних награда.

Последњи је рок за примање ствари које се тичу словенскога одсека, назначен на 1. Јануара 1867 године.

Председник комитета што уређује излог.
В. Вашков.

П. П. Најбоље би било да се српско племе представи у групи од 5 или 6 фигура где слушају слепца гуслара. Те се фигуре могу начинити и у Москви; али за то треба имати одличне фотографије и меру тела оних лица са којих буде послано рухо.

Пуномоћник за словенски одсек у излогу.
Нил Попов.

Digitized by Google

Овоме предузећу намера је двојака: 1) да се гледаоци излога упознаду с Русијом које ће потпуно моћи постићи ако се упознаду и с осталим словенским земљама, да би се могла поређења чинити, 2) да се излогом потпоможе изучавање науке о човеку (антропологије). За то ће бити два одељења: етнографијско и антропологијско. Да би се етнографијско одељење већма осветлило држаће се за време излога предавања о словенској етнографији. За антропологијско одељење траже се мумије, костури, ствари из гробница, лубање итд.

За наше пријатеље народне славе и поноса ево лепе прилике да учине нека и наш део буде добро заступљен на излогу у Москви. Одело по Србији довољно је и разнолико и китнасто, нарочито оно које се кроји од домаћега ткања а не од фабрикованих материја што се доносе са стране. У оваким приликама наши обично узимају ствар сувише с домаћег гледишта: мисле да оно обично, домаће није лепо, *није ништа особито*. У овоме последњем баш ми нисмо позвани да будемо судије јер нама то није ништа особито за то што смо се они с оним родили и одрасли, а што се тиче лепоте, нарочито у оделу, та је код научног испитивања и поређења готово свагда последња брига

Знамо да је само имућнијим људима могућно одазвати се руском етнографском излогу по жељи његовој. Али ево лепе прилике да своме народу посведоче љубав своју. На послетку да кажемо овом приликом и то: како наши богаташи већпном радо заборављају у књижевним народним стварима на своју моралну дужност према народу у коме су постали богати и имућни. Међу тим могућно је сваком и најсиромашнијем учинити овде штогод. По Србији се прилично може видети фотографисаних слика девојака и жена особито са села из различних крајева у народном руху, фотографисаних, места, знатних по лепоти и по историји, које све могу бити згодни поклони. Посуђе, народне свирке, алати домаћи и занатлијски који су од старине, цртежи али урнеци кућа, зграда, чунова, лађа, црквава старих и свега што је стечевина не добивена са стране него с народним животом укорењена — врло су удесни поклони. И опет помињемо да се у свему треба чувати онога што је скоро уведено по угледима са стране — јер би се тиме намера излога промашила.

Ко би што хтео приложити — може се обратити уредништву овога листа. Рок би могао бити до поклада божићњега поста да би се имали кад прилози одавде на време послати.

Digitized by Google

ПАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

(Продужење.)

— Шта? ви? за Бога! Ћутите, не шалите се да што њему спомињете!... Ако ви само прословите њему што о томе, не ћу никад с вама ни речи проговорити.

Јадно детешце опет побледе. Њојзи се показа живо пред очима крвава слика двобоја, о којем јој је Анчица приповедала.

На бледом лицу кнежеву ни да се један мускул потресао.

— Њега се ја немам за што бојати, говорио је он тужно: — ја права немам никаквога, а његово право дубоко уважавам. Ја не ћу много искати, а он је племенит.

— Ја вам рекох, кнеже, ако само милујете сестру вашу, ни да сте прословили Константину Александрићу... после ћу ја сама...

— Аха! Иде добро помисли кнез, него ћемо још. Ваља још ударати.

— Чудновата ствар, почпе кнез на глас — чудан човек! не бих се ја од њега томе надао. У Дрезди сам видео лик богородичин, који није могао нико погледати да се не заплаче и да не задрхти. И код те чудноватe слике није било никога да каже: шта сте стали, одлазите, није било никога да каже: то је само мени дато, ја то могу гледати.

Галицки ућути. Паулина је седела оборивши главу и тихо прстима премећући китe од свога појаса. Као да су јој очи биле оквашене сузама, она је непрестано жмиркала.

И ту бојажљиво ћутање прекиде Сас, који дође са своја два пријатеља.

— Хајдемо да ручамо кнеже, викао је Сас улазећи у собу — ја вам препоручујем господу.... а познаћемо се и за ручком. Паулина — проговори он жени, одгођен ми је пут на два дана.

Кости Александрићу је било врло по вољи што му је полазак тај био одгођен. Паулина је била врло задовољна што се јадни кнез показао онако тих; а како је било самом Александру Николајевићу, то вам ја по приповедачком праву несам дужан казати.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

I. Од кнеза А. Н. Галицкога државном саветнику Писарењку.

Да мој поштени Степане Митрићу, каква ми чуда за вас наказиваше! Ви пали под суд? Зар вам наши некористољубиви пандури ето

Digitized by Google

поткопаше срећу? Жао ми вас је, од све ми вас је душе жао? Сећате ли се како вам је говорио покојни отац: „Е мој Степане Митрићу, остави се ти тога места! Тешко старцима данас служећи: нови наштај и обрће и прелама — и не зна ничему похватати крајеве.“ Ја и сам мислим тако. Ту ти је тешко ономе, који је више века претурио. Искрсну тек — не знаш ни сам откуд — младићи, па их стоји вика о поштењу, а овамо се још несу повоја опростили. Бар деца не ће ништа, јер и сама ништа не знају.

Али је између свију тих полетараца најгори благи ваш пријатељ Сас. Ко је он? Ко му је био отац? Шта је радио пређе? То не зна нико, а они знаду све, умеју се наћи свуда, ћуте, о превеликом поштењу ни да реку речи — и ето их преко свију осталих на прва места. Бог један зна, кад ће једаред нестати такога народа.

Ја бих рад из све душе, да вам поможем, Степане Митрићу, али је наше поверење са свим пусто... Та знате и сами да се породица Галицких сваколика од искони одликовала вештином да уме бити уплетена око важних дела, а овамо да у њима ништа не разуме и да ништа не ради. Ето вам уз ово писмо неколико хиљада оправдања. Жалити ме не мојте, једна ми је тетка умрла и оставила ми... поштена душа! То је красна гомилица све готовога новца.

Са мужицима псковским чините као пре: у колико вам затреба новаца, узимајте слободно од њихова уреченога, зар ћу ја оставити тако старог помоћника целе своје породице. Него, Степане Митрићу, имам и ја вас нешто да замолим, јест истина чудновато, ама важно. Ја имам неке ствари с човеком, којега ви по несрећи са свим добро познајете, имено: са Сасом. Некад ћу вам може бити и писати шта сам учинио; а Боже здравље, имаћу вам кад по времену све испричповедати. Не ће вас ваљда суд појести.

С тог мог посла, који сам намерио, ваља ми Саса, тамо где је сад заузет око испитивања ваше ствари, дуље задржати. Ето већ има недеља дана како је отишао, а он брзо ради.

Уз то сам промотрио све, што има овде написано о вашој ствари. Њему је ту на месту лако покупити што треба да се ствар схвати, и испитати; после ће се ствар свршити и он ће се на на моју велику жалост одмах вратити у Петроград.

Мени је, Степане Митрићу, добро познат ваш здрав правац у мислима. Ви се толико исследовања не плашите, но је вас страх од онога што ће за њим последовати. „Шта ми је бриге за чашћу, само кад се има шта јести“, вели паметна пословица.

Digitized by Google

Што се пак тога тиче можете се слободно на ме као на станац камен ослонити. Што год изгубите, и у чему год пострадате, све ће вам се то с накнадом вратити, ја вам за то ево своју реч дајем, а ја своју реч несам никоме заман дао. Само ви учините оно за што ћу вас овде замолити.

Задржите Саса у **ву колико више можете. Гледајте пека се ваш посао протегне бар за два месеца. Заплеките га, товарите на се свашта, не бојте се ничега, а не брините се ни за што. Опомените се увек да у мене има пуна кутија новаца, с којима баш немам куд. Само не мешајте у ову ствар никога са стране, ако можете нека све буде и з м е ђ у н а с Знате како су то вама некад у семинарији говорили.

Збиља куд се дедох, те вам рекох: два месеца. Знам како ви то мотрите: ви ћете, као обично, дотерати ни даље ни ближе, но баш до шездесет првог дана почињући од данашњега. Боље да вам не дајем рока: него заплеките ствар и протежите је што вам се више може. Кад се мој посао сврши, ја ћу вам дати глас само речју: д о с т а, и ви онда одвијајте клупче како знате. Збиља како је с новцем, хоће ли вам сад требати штогод?

Не мислите међу тим да ће се по удесу ислеђивање врло јако отегнути: може бити да ће моје д о с т а приспети и пре два месеца.

Сад сам се сетно да ће у тој вашој ствари његово се мишљење јако уважавати. Радећи зарад себе не ћу ја, не бојте се, ни на вас заборавити.

Па, шта мислите Степане Митрићу, хоћете ли по томе? Прихватите се посла, а поуздајте се у ме. Е да Бог да те вас исплетем одатле. Одани вам.

А. Галицки.

II. Од кнеза А. Н. Галицкога госпођи Анци Красинској.

Кад сам се, сестро, с тобом растао, у мене је остало бар колико толико здравога разума. Јесам истина претурио преко главе грозницу, а Бог зна сам од куда се беше наврзла на ме. Да ли је то било од љубави или што ми је било све додијало или од тешка пута — сам би враг разабрао.

Сад ти се од мене грозница и не одваја. Нема у мене ни љубави ни лудости, него је ово права помама. Ово је права куга и по правилу ће мислим бити и прилепчива. Како ја мислим о љубави, то знаш. Нема тога, који ће мени избити из главе да она љубав, која се до највеће мере разгори, прелази и на женско којега се тиче, само ако заљубљени има прилике виђати се и говорити с њом.

Digitized by Google

Кад магнетизар обрће човека куд хоће ничим више до глупим помицањем палца, шта ће остати не учињено од страсти с којом се бори и од које дрхти васколики наш организам?

Зар је женско створено слабије од мушкога и зар обоје осећају где су једно за друго створени за то да та силна осећања прођу заман не учинивши нити каква уплива нити пробудивши каквог заједничког осећања?

А ја сам заљубљен како највећма бити може. Муке су ми још веће с тога што морам сваки тренут собом управљати и радити. Само што ме једно још помаже, а то што ме и сан није одбегао. Чим прође дан обично тако страховито малакшем, као да ми се живот узме. Дабоме да ми само она непрестано трепти на сну; а шта бих друго и могао снивати? Него ме сан ипак врло крепи.

Паулину сам ти нашао још већма љупку него што је била о школском распусту. И сад је непрестано мала, али је опет јако израсла. Стас јој је сад још лепши. Много се користила разговорима с мужем, јер је Сас човек врло паметан и од јаке енергије.

Па опет ја преко свега често лупам главу и мислим о њојзи. Она није налик ни на једну од свију жена које ја познавах, а овамо је ипак на све њих налик. Ти сад можеш то разумети како хоћеш: тек ја сам себе не могу да схватим и све већма долазим на то уверење да је Паулина некакав наравствени феномен у свету.

Док је била с вама у школи, она није била ништа друго но умиљато и размажено дете. Отуда и беше у ње онолика наивност и онолике чудноватости с којима се ви обично дичите првих година после школе. Код куће су је чисто обожавали: гледали су на њу као на какву играчку која је кадра сваког занети, као на лептира у кога не сме нико дарнути за то што га је страх да му сјајна крила не обруши. Њу је свет на рукама носио, ишло је за њом и старо и младо да јој се свак свачега сит наговори и тек да чује од ње што било од оног њеног детињастога.

Толико силно мажење није ни мимо њу могло тек онако проћи. Истина оно њу није размазило, није начинило од ње ћудљивицу, али је учинило нешто горе: на име оно је са свим зауставило развитак њезиних наравствених врлина. Како је то било, остављам нека други показују.

Ето за то она у деветнаестој години није ни мало друкчија од каквог љупког, умног и чаробног детешцета коме је истом дванаест година.

Digitized by Google

Боже мој! Може бити да је и ја за то тако очајано и тако страсно љубим! Ја сам почео рано односити мегдане међу женским светом па може бити да је отуда што постах тако хладан кад год ценим женску лепоту. Требало је да дође страст занесена и у самом постању своме готово безумна и тек да ме она извуче из мога силног и хладног немара. Па та страст збиља дође: ја се не заљубих у жену: ја се заљубих у дете.

И та страст није љубав к жени: она је љубав к анђелу, који је толико упознат с нашим животом да с нама уме говорити.

Одавно је обичај поредити жене с анђелима! Ја сам се некад често служио тим поређењем, па се сад кајем као да сам украо какву свету утвар из цркве. Жене су лепе саме по себи, али ја називам и зваћу и даље анђелом само једну између њих.

Нема тога који би смео посумњати да Паулина има право на то име анђела. Што год има у ње све је анђеоско: и лице с којега може скултор узети облик да начини амора у статују, и малешан њезин раст, и чудна доброта њезина срца и оно што она може целим срцем марити за што, што може љубити, — а тиме је сва преливена.

Али јаох мени до Бога! Тај извор свију женских врлина, то што она љубити може, то у ње нити је правилно развијено, нити она зна за то. Та се сила њезине душе јавља у свему: и у силној оданости к суморноме мужу и у љубави к родитељима, који ни две паре не вреде и у страсти к тицама и кучићима и у учешћу према мени кад се крај њезиних ногу расплачем.

А кад бих могао да ту потребу за љубављу усредсредим, да је на се упутим... ја не знам бих ли жив остао, не знам да ли не бих од силног заноса и душу испустио испред њезиних погледа?...

Онако по изгледу нас двоје смо предалеко зашли: к њојзи одлазим сваки дан, целивам је у руке, говорим јој без околиша о својој љубави, грлим је и љубим. Кад хтедне који пут да ме задржи, довољно је да је само тужно погледам, да њезине ручице наслоним на своју врелу главу... па умиљато детешце таки заборави све, не брани љубити се, и хоће и сама да се са мном занесе у тугу. (Продужиће се).

Основне школе у Швајцарској.

(Dziennik literacki 1865.)

Зарад положаја у коме данас стоји друштво, зарад потреба и моралних материјалних које све већма поничу, стало се у наше време све

Digitized by Google

дубље и озбиљније мислити о системи основног васпитања. Ако нам с једне стране ваља с тугом признати да су нарочито у основном васпитавању учињени једва први кораци и да на толико места није још ни дотакнуто то питање, с друге стране опет не може се превидети силан и карактеристичан покрет умни који је завладао свуда, а којему је главни задатак реформовање школа, поправка системе по којој се предаје у школама и раширивање основног васпитавања у најопширнијим границама.

Васпитање у основним школама без преговора је главни темељ читаве системе научног васпитања, оно врши највећи део задатка у раширивању свеколике просвете. С тога није чудо што је у последње дане оно обрнуло на се мисао све сувремене интелигенције, тим више што је стање васпитавања и учења у основним школама, осим северне Немачке, Швајцарске, Белгије и у неколико Енглеске и Американских сједињених држава, свуда у најжалоснијем стању.

Пре него што приступим до правог задатка овога чланка, до основних школа у Швајцарској, рад сам напред казати неколике опште мисли, које се тичу основног васпитавања.

Прво и прво ваља ми овде назначити нешто што се тиче давања деце у школу; оно је негде остављено на вољу а негде је дужност прописана законом. Имајући пред очима статистичне податке, можемо се довољно уверити да су резултати далеко бољи онамо где је давање деце у основне школе прописано законом него онамо где је то сваком на вољу остављено. То је истина чак дотле да су се дешавали ресултати свуда и у свему гори онамо где су начела учења у основним школама била једна и још су се уводиле све најнапредније поправке и реформе али све то није било подупрто законом о давању деце у школу — него онамо где су начела била иста така али је давање деце у школу било прописано законом и казном, наравно с изузетком оних случајева где родитељи покажу довољан узрок за што не шиљу своју децу у школу.

Немци су први пошли путем реформовања школа и њима одавна рађа од тог семена прекрасно воће и данас су све њихове северне земље углед што се тиче уређења основних школа. Говорећи о Немцима ваља поменути да се њихове јужне земље не могу мерити са северним што се тиче ваљаности основног изображења у народу. Грдна је разлика међу северним и јужним Немцима у томе; у јужних је предавање назадно, школа мало и раздалеко — што се тиче ресултата, они не заслужују ни помена. У северним земљама та ствар стоји са свим друкчије.

*

Digitized by Google

У Пруској насељење износи 18,491.871 (пре последњега рата); у том броју има 848.939 деце од 5—7 година, 2,731.536 од 7—14 година. Године 1857 Пруси су имали 25.463 јавне основне школе и у њима 2,828.692 детета, између којих је било 1,430.926 дечака и 1,397.766 девојчица. У тим је школама радило 33.599 учитеља и 3032 учитељке. На једну школу допада 112 ђака, а 80 деце на једнога учитеља. Из тих бројева се лако уверити у ком се стању налазе основне школе у Пруској. За Пољаке који су под њеном владом, Пруска се постарала онолико само колико је морала.

Саксонија броји народа на 2,179.907 а самих основних школа 1977 у које долази 164.519 дечака и 167.335 девојчица; осим тога има такође 75 недељних основних школа у које долази 7600 ученика.

Прешавши тако земље немачке, ваља обрнути очи и на Француску, макар да видимо огромну разлику.

Што се тиче основног образовања народног, Француска је на последњим местима у Европи. Статистичне цифре показују да у Француској 600.000 деце остаје без икакве науке. Статистика женења од 1861 године показује да у Француској по варошима на 100 људи који се жене буде 30 њих који се не умеју потписати, а на 100 жена које се удају њих 44 — по селима пак на 100 људи буде их 33 који не умеју ни читати ни писати, које је трећина, а на 100 жена буде их 48, које је половина. Кад поред тих тужних ресултата хоћемо још да узмемо у рачун и рђаво сместиште основних школа, кад се обазремо како је ниска плата учитељима а особито учитељкама, које добију највише од прилике по 9 гр. на дан а обично им је 2½ до 3 гр. надница—онда не ће бити никакво чудо што се читаво јавно мишљење у Француској заузело питањем основног изображавања народа те навалује све с већом снагом за основну реформу.

Погледајући с општега гледишта на системе основног изображавања, осим оних крајева који у томе заузимају прво место, ваља признати да основно изображавање жена не само што не одговара друштвеним потребама него је, да у опште кажемо, или са свим занемарено или се о њему не води онака брига каква би требала. Прво и прво кад погледамо на статистичне цифре лако нам се уверити да је број основних школа за женску децу свуда у великој несразмерности према броју школа за мушкарце. Осим тога у многим државама врло је мален део основних школа поверен учитељкама него су у њима већином учитељи, који, какви били да били, не могу имати онако корисног уплива на развитак моралне стране у девојчица као жена којој је баш та страна уро-

Digitized by Google

ђена и којима је тај посао и природа наменила — а нарочито за то што девојче по нагону има више повереља према жени него према човеку и што лакше од ње прима и науку и остало поучавање. У Немачкој се већ промишља о томе и тако названи вртови за децу (Kindergarten) у којима већи део дана проведу деца од 2 до 6 година поверени су младим женама које избирају за тај посао муниципалне власти. По мом мишљењу ваља тражити узрока тих општих надостатака у женском основном образовању у закорењеном погрешном појимању положаја женина у данашњем склопу друштвеном.

Швајцарска се може мерити са северним немачким земљама што се тиче јавног образовања; али прем да је у Швајцарској сва система образовања узета од Немаца, опет што се тиче основног образовања Швајцарска стоји неколико пута више но Немачка.

Основно изображавање у Швајцарској није једнако баш у свима кантонима; него та разлика, по чем произлази из провинцијалних местних околности, не чини разлике у начелу на којем је основана сва система школска у целој швајцарској републици; тамо и ако је правац образовања удешен према географском и трговачком положају, према местним правима и обичајима сваког кантона, опет се свуда чува једно исто начело: развитак умни, који би чувајући морал обезбеђивао сваком његово тециво и његово материјално стање. Како било и макар шта се могло пребацивати неким кантонима што се тиче јавнога образовања — извесно је да у Швајцарској, кад узмемо у рачун и кантон Цуг у коме нема више народа од 17.000, нема опет ни једног кантона који не би могао послужити за пример јавног образовања многим силама које су у околностима далеко, далеко угоднијим.

Кантон Цирихски броји 239.000 народа који су већином протестанти Немци.

На тај број у кантону Цирихском има 514 школа основних, у 509 њих раде учитељи, у 5 учитељке; 25 их је само за мушку а 28 само за женску децу; у 461 школи мешано је.

Све основне школе у Швајцарској деле се на школе мале или општинске и веће (другога реда); осим тога има школа које су место већих школа у местима где њих из каквих му драго узрока не може да буде. (Ergänzangschulen).

Свака основна мала школа има обично два одељка: чисто основни и реални. То није за то да ученик или родитељи његови изберу у који ће одељак дете послати, него се оба та одељка уче и један други попуњују, те се тако изводи основно образовање. Основне школе се уче тамо шест година, или разређене су на шест класа; у првима

Digitized by Google

двема уче се чисто основна у другима реална знања. У прве три класе иду сва деца од 6 до 9 у друге три од 9 до 12 година.

Дете које ступа у обичну малу основну школу, почиње од а б в, док не дотера до првих добитака те пређе у старију класу; кад положи испит, пређе у одељак реални који је састављен из три класе и у којим се на основу знања научених у прве три класе предају приступачним начином реалне науке за које већ треба да је интелектуална снага прилично развијена. У малим основним школама предају се ове науке: вера, језик, аритметика, геометрија, јестаственица, физика и хемија, историја и географија свега света, историја и географија Швајцарске, краснопис, цртање, певање, гимнастика за дечаке и гимнастика са женским пословима за женску децу. Број часова је најмање 18, а највише 32 за недељу дана.

Где у малој основној школи број ученика не пређе 60, онде посао врши један учитељ; ако ли је број већи од 60, учитељ тражи помоћника и та му се тражња не може одбити; ако ли је број и од 100 већи, даје се још један учитељ. (Свршиће се.)

Народне загонетке.

(Види „Вилу“ бр. 31.)

Шта ми ти је шта:

21. Црно семе, бела њива, мудра га глава сеје? — Писање. —

22. Пружи платно с мора на Дунаво, па га савп у орахову љушчицу? — Око. —

23. Преко поља бам бу, у горици плап пљус, у водици бам брц? — Грмљавина. —

24. У чега су зуби на леђима? — Тарак (за чешљање вуне.) —

25. Два се старца за браду вуку? — Гребени. —

26. Забраздио Лазар с мора на Дунаво, ни за њим бразде, ни пред њим волова? — Ждралови. —

27. Шта у Бога троје нема? — У птице млеко, у гаврана бело, и у камену мозга. —

28. Две горице поред себе расле: која цвета она не роди, а која не цвета она роди? — Конопља. —

29. Црно мече дупе пече? — Бакрач (котао.) —

30. Црно маче пред богом плаче? — Катанац. —

31. Девет баба по леду се плаза, једна другу у стражњицу гађа? — Уштипци. —

Digitized by Google

32. Сто орлова на једној нози стоји? — Купус. —

33. Цела гора покисе, само четири прута осташе? — Сисе у краве. —

34. Пуна црква ђака, а ни од куд врата? — Шипак; тиква, лубеница. —

35. На једна врата уђо, а на троја изађо? — Кошуља кад се обуче. —

36. Једна млада уђе у собу, па је сву напуни? — Свећа. —

37. Озго тата, оздо мама, међу њима дивота дијете? — Гибаница. —

38. Четири се брата непрестано јуре, па никако један другог стићи не могу? — Точкови код кола. —

39. Оправила ме тетка доња горњој, да ми даш сала масала, сва сам се распала, да би се и опет састала? — За кишу земља у време суше. —

40. Мотовило, вило, по гори се вило, ни водице пило, ни травице пасло, ни соли лизало, а опет само кући долазило? — Меденица (звонце) о врату у стоке. —

41. Црно црево из неба виси? — Вериге. —

42. Одо у гору, те одсеко подлогу, те подложи под ногу? — Подношке при разбоју. —

43. Крив деда с греде мокри? — Ибрик; бардак. —

44. Док се отац роди, син по кући ходи? — Колачић пре леба. —

45. Мало грненце слатко варенце? — Лешњик. —

46. Чаша воска свему свету доста? — Сунце. —

47. Црно мече дрен тресе? — Чешаља (перјаница). —

48. Дужи ивер од кладе? — Сврака. —

49. Старац од аршина брада од два? — Сврака. —

50. Од шта Турчин од тога и капа? — Печурка. —

51. Сто голубова једно јајце снеше? — Грудва сира од целог стада. —

52. На дну мора бомборово (тамбурово) јајце? — Куршум у пушци. —

53. Мртво живо из горе вуче? — Чешаљ. —

54. Црвен кур на тањур (совру)? — Паприка. —

55. Триста кобила преко поља трче, једној плоча спаде а све стадоше? — При ткању кад се жица прекине. —

56. Криво савијено, снаши задевено, и сврби и боли, и опет нека га нек стоји? — Минђуше. —

57. Црвена те жила по трбуху била? — Појас. —

Digitized by Google

58. Одовуд ја, отуд ти, сретосмо се на пучи пољу? — Тканице с павтама. —

59. Пођо путем и распућем, нађо штап нерезат, ни у руке узимат; рече Бог тури то, то је мој штап? — Змија. —

60. Спред киле, остраг виле, по трбуу јагњетина, по рбату јаретина? — Ласта. —

61. Натовари магарицу, ћер, ћер, те у воденицу, сва уђе само реп јој не може? — Кашика (лажица.) —

62. Отуд иде да мрдаш, или лези да му даш, или бежи куд год знаш? — Сан. —

63. Шта најчешће међу ноге долази? — Праг. —

64. Трбубан поље, и у пољу гнездо, и у гнезду ђинђурово зрно? — Пупак. —

65. Око пања два лопара? — Уши. —

66. Пуна греда белијех кокица? — Зуби. —

67. Шупаљ делиња на страни стоји? — Нос. —

68. Две чавке из пећине вире? — Очи. —

69. Црвен јарац по пећини дречи? — Језик. —

70. Живо није а земљу рије? — Цртало. — (Продужиће се.)

Ј. Мишковић.

КЊИЖЕВНОСТ.

—

* Дани од 15. до 20 Августа означени су у Н. Саду скупштинама и седницама Матице Српске, Српског народног позоришта и Омладине Српске. Скупштина целе омладине српске скупила се у Нови Сад по позиву друштва „Зоре“ (види бележку о томе у 24. броју „Виле“) с намером да се сваколика омладина српска састави у једну организовану целину. По што су договори, изјави одушевљења и честитања овој племенитој намери са свију страна наших свршени у новинама и утврдио се дан 15. Августа да се на њ та скупштина држи — скупила се силна омладина и одушевљен свет са свију страна на тај дан и после службе отворен је рад скупштински с благословом црногорског архимандрита г. Нићифора Дучића. На 17. Августа, по што је посао свршен, држана је сјајна беседа, свечаност од најсјајнијих што их је икад могао видети Нови Сад у корист народном позоришту — принесавши 1300 фор. чистог дохотка. Док протоколи о радњи овој сви изађу, и ми ћемо своје читаоце известити о свему.

* Изашла је приликом скупштине целе омладине српскога народа у Н Саду брошира: „Важност јестаственице. Беседа Владана Ђорђевића, говорена о првој скупштини целе српске омладине. У Новом Саду. Штампарија Игњата Фукса 1866.“ на 8-ни 2 л. 39 стр. Посвећено је јединству српске омладине. Осим увода састављак овај збори: 1 о развићу јестаственице, 2 о важности јестаственице за практички живот, 3 о утицају јестаственице на „фидософске“

Digitized by Google

науке и 4 о важности јестаственице по Србе на по се. Излагање је веома лако и — мислимо — доиста за свакога удешено, мисао која се бори за реалан и радикалан правац у нашим народним тежњама, — већ је по томе препоручена. Брошира је та по 2 гр. комад, осим књижарница и читалишта у Београду може добити преко уредништва овога листа.

* Добисмо и другу свеску овогодишњега „Književnika, časopisa za jezik i poviest hrvatsku i srbsku, i prirodne znanosti," који уређују и издају потпором Матице Илирске др. Фр. Рачки, В. Јагић, Ј. Торбар. Садржина је те свеске ова: I. Расправе: О важности сакупљања народнијех правнијех обичаја код Словена (наставак) написао др. Валтазар Богишић; — Прилози к тумачењу наших народних пјесама од Ј. Радетића; — Статистика моралности у Хрватској и Славонији од др. П. Матковића; — Досадашњи напредак у природопису: III. о билинах (свршетак) од Живка Вукасовића. II. Кратке књижевне вијести: Одношај међу лингвистиком и антропологијом од В. Јагића; — О поријеклу Индоевропејаца од В. Јагића; — Свети Ђурађ Кратовац од Ђ. Даничића; — Штампана хрватска књига XVI. вијека којој се је из нова у траг ушло од В. Јагића. III. Критика Знанствене радње хрватских гимн. програма, од В. Јагића; „Појави из природ од Ц. А. Бакотића" од Ж. Вукасовића.

„Књижевник" је часопис, којему бисмо желели што више раширености и по нашим крајевима, и поносимо се што можемо казати да сваку свеску његову с радошћу једва чекамо. Чланак др. В. Богишића „О важности скупљања народних правних обичаја код Словена" такав је да је понос свремене наше књижевности те врсте и да је с те стране и једини и јединствен. Голема наученост и силни труд који је др. Богишић око тога посла свладао стављају га за час, без преговора, међу прве књижевнике словенске у тој струци. В. Јагићеви послови и тако су довољно чувени и поштоваоци ће му се заиста с правдом све више множити, а „Књижевнику" припада п та дика да је с избором народних ствари за своје листове увек одморан и угодљив.

* Баш сад изађе „Смрт цара Миаила. Жалосно позорје у пет делова, написао Ђ. Малетић. (Ова је књига одобрена из фонда г. Илије М. Коларца.) У Београду у државној књигопечатњи 1866." мали форм. 4 л. 151 стр. 4 л. Штампа је у ове књиге веома лепа, на корицама и на почетку и свршетку одељака врло су лепе слике дрворезне тако да све заједно чини част штампарији. Сад би се могло с чашћу почети у Београду издавање класика наших. Цена је књизи 6 гр.

* Изашла је и друга драма наша, то је: „Максим Црнојевић. Трагедија у пет радња. Написао др. Лаза Костић. (Издала „Матица српска.") У Новом Саду, епископска штампарија. 1866." Вел. 8-ка 2 л. 123 стр. Цена је 50 новч. а добити се може у књижарницама нашим.

* Изашао је и „Српски Летопис за годину 1865. Година XXXIX. књига 110. Издаје Матица српска, Уређује А. Хаџић. У Новоме Саду. Брзотиском епископске књигопечатње 1866." вел. 8-на 2 л. 336 стр. Добити се може за 1 фор. у књижарницама нашим. Садржина је ове свеске ово: I. Критичка покушења у периоду одъ првихъ седамъ векова српске историје од К. Николаевића; — II За што наш народ у Аустрији пропада, од дра Ђ Натошевића; III О сродству као препони брака по црквеном праву православне цркве, од. Ђ. Вукићевића; — IV Русизми у данашњем „црквенославенском" језику, од Јована Живковића; — V Корнелије Станковић. Написао Федор Демелић; — VI Пословице. Коло једанаесто,

Digitized by Google

од**; — Радња „Матице српске“ г. 1865., — VIII Свеснце (Словенска друштва „Матице“; Позив „Матице србске“ на народ србски.)

* Од „Галерије знаменитих жена србских“ од г. М. Розена, која излази у подлиску „Видова дана“ изашла је и трећа свеска и у њој „Српкиња Јелена, краљица угарска' на 8-ни 18 стр.

* Од „Војина“ изашла је шеста свеска за месец Јун. У њојзи су ови чланци: О маневрама у опште, превео Г. Фрањић (наставак); Из војне метафизике, превео Ј, Мишковић, (настављено); Записи за климатологију у Београду; С војишта; Битка код Кустоце; и од прилога: Виша тактика, табак 4-ти. У свесци седмој за Јул ови су предмети: О маневрама у опште, превод Г. Фрањића (наставак); из војне метафизике, превод Ј. Мишковића (свршетак); Свакидашња мисао; † Николић Владимир од С. Велимировића потпоручика; Нова карта, и од прилога: Виша тактика, 5-ти табак.

* „Даница“ јавља, да је изашло „Ј. Белингера упутство у географију за ниже гимназије и ниже реалке. У два течаја.. Посрбио Александар Гавриловић, професор на срб. вел. гимназији у Н. Саду. Трошком Игњата Фукса“ мала 8-на 5 л. 94 стр. Цена је 35 новч. „Даница“ препоручује ову књижицу. У истом листу читамо да исти г. А. Гавриловић саставља кратку географију српских земаља, којему се гласу радујемо.

* Изашао је, као што „Даница“ јавља: „Други извештај о радњи и стању панчевачког српско-црквеног певачког друштва. За време од 1. Марта 1865. до конца Фебруара 1866. Књигопечатња А. Сибенхара у Панчеву.“ на 8-ни 8 стр.

* „Војин“ јавља да је у Берлину код Рајмера изашла зимус карта Турског царства. Наслов јој је: Karte general de l'empira ottoman, en Europe et en Asie, dressé par Henri Kiepert, Berlin, D. Reimer libraire editeur 1865. Размера је 3,000.000. На тој је карти поправљено све што се могло по потоњим истраживањима ученик путника. Цена 1 ⌗.

☞ Још се непрестано могу добити сви бројеви и од почетка овог течаја и од почетка појединих четврти његових. Ко је рад имати овај лист нека пошље претплату или уредништву или познатим књижарницама београдским. Скупљачима дајемо за труд лист. Бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а ексемпларе без 1-вог броја дајемо за 48 гр. чар.

Ако коме претплатнику у последње време није дошао који број нека га изволи поискати, па ће му се одмах послати.

☞ Још се у уредништву Виле може добити Леополда Ранка „Историја српске револуције, део први“ по 8 гр. комад.

Путничке црте Владана Ђорђевића по 5 гр. комад.

Важност јестаственице, Беседа Владана Ђорђевића, говорена о првој скупштини целе српске омладине, — по 2 гр. комад.

Ко би узео 8 књига, једна му се поклоња. Ко би хтео да му се књига поштом пошље нека дода таксу.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 36. У Београду 4. Септембра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Сидов мегдан.

—

Дон Фернандо, цар Леонски
И Рамиро Арагонски,
Рад тврдиње Калахоре
Крваво ће да се боре.

Сваки вели: мој је град!
Јер сваки је себи рад.

Но да не би боја било,
Да се не би тол'ко лило
Скупе крви витезова,
Наредба је дошла ова:

Да по једног војска свака
На бојиште да јунака,
Па победу ко одржи
Онај и град да задржи.

Дон Фернандо, силан царе,
Пошље Сида од Вибаре,
А Рамиро: Гонцалеца
Силног, јаког као свеца.

И на коњма већ обоје
Оружани силно стоје.
И већ трубе затрубише,
Јунаци се ударише.

Па како се ударише,
Бојна копља изломише:
А из рана од мачева,
Врела крвца буjно лева.

Ал' Гонцалец Мартин худи
Поче сад да ружи, куди:

„Запамтићеш, мој делијо,
Кад си са мном бојак био;
Тол'ку дрскост тешко ће ти
Мач мој јаки да освети!

„Мртва ће ти овде глава
Да у врелој крви спава.
Не ћеш видет' већ Вибаре,
У Кастилиј' дворе старе!

„Нит' загрлит' још Ксимену
Твоју верну, миду жену.
А баш кажу — то зна свако,
Да с' љубите силно, јако!"

И та реч без срама, стида,
Разгњевила ј' врло Сида;
Те огорчен, вако збори,
А у гњеву кипти, гори:

„Да лош си ми јунак, побро,
Ал' што рече памти добро.
Јер човеку, племић што је,
Таке речи не пристоје.

„Нек оружје мегдан дели,
Оружјем смо и почели.
А та грдња ништ' не вреди,
За себе ју и поштеди!

„Што си грдеђ' смео каз'ти —
У оожјој је то још власти.
Он ће оног да награди,
Ко јуначки сад узради!"

Digitized by Google

Тако зборећ опет плану,
Те полети сад душману;
И силне му ране даде —
Мртав Мартин земљи паде.

Скочив с коња Сид мач трже,
Одсече му главу брже,
И обриса крв са мача,
Да ј' од злата светлост јача.

Па на земљу онда паде,
Руке дижућ богу даде
Од свег срца хвалу свету,
Што одоле врагу клету.

Пред судије за тим стане
Те их пита обасјане:

„Треба л' још што зарад града
Да се круни цар Фернанда
Задобије, утелови?"
Из гласа му зборе ови:

„Ништа више, о Родриго!
Са јунаштвом ти си диг'о
И одбио храбро, јако
Цар Рамира право свако!

„Сад је наша Калахора!
Ал' то само теби мора
Сваки, Сиде, да захвали!"
И свако га слави, хвали.

Ал' Фернандо више свега
Грли, штује, слави њега!

Сима Поповић.

Одлуке

На првој скупштини уједињене омладине српске у Новом Саду о Великој Госпођи 1866.

I. Српска омладина састављ се у целину.

II. Задатак јој је: да усавршава саму себе, да буди народни живот у свима гранама његовим и да казује начине за побољшање материјалнога стања народног, те да тако надокнађује радњу цркве, школе и учених друштава.

III. Тај задатак гледаће омладина да постигне: проучавајући народ и ширећи науке и уметности у све редове народне.

IV. Ради тога састајаће се омладина сваке године на скупштину. Ту ће се јављати резултати поменутога проучавања у извештајима о стању књижевном, друштвеном и материјалном нашега народа, и договараће се о томе, шта омладина треба на то да ради према своме задатку. Осим тога читаће се на скупштини и годишњи извештаји о раду појединих омладинских дружина.

V. Омладина ће издавати две струке књига: „Омладинску Заједницу" и популарно написане књижице од појединих наука.

„Заједница" ће носити карактер чисто омладинског рада; за то ће свако појединo омладинско друштво слати свакад на пресуду другоме омл. друштву — које само себи за судију изабере — оне саставке својих чланова, које би желело да уђу у Заједницу. — Чланови омладине, који несу ни у којем омладинском друштву, а желели би да и

Digitized by Google

њихов који састављак уђе у гласник уједињене омладине српске, ваља тај свој састављак да поднесу на оцену којем омладинском друштву, које ће тај састављак — ако га усвоји — поднети на пресуду другом ком друштву (као и састављке својих чланова), па ако и ово одобри тај прилог, онда ће тек моћи доћи у Заједницу. — У гласник српске омладине доћи ће у изводу још и извештаји о годишњем раду појединих омладинских дружина, који ће се на скупштини читати. — Ако буде више књижевнога рада, Заједница ће се штампати у више свезака.

Популарно написане књижице носиће име своје науке; на њима ће стајати да их је „на свет издала уједињена омладина српска."

VI. Ширење науке и уметности гледаће омладина да постигне: подижући омладинске дружине на што ширем основу, дакле: дружине за подизање празничних школа за народ, дружине за штедњу, гимнастику и личну материјалну сигурност, за јавни морал и за неговање теоретичке науке о музици у нашем народу; држећи јавна предавања; издајући популарне књиге о разним питањима што засецају народу у живот; издајући календаре са поукама за све редове и за све потребе народне; дајући „б е с е д е" према задатку омладине; потпомажући позоришну уметност и распростирући добре књиге. Још ће се старати омладина и за чистоту и правилност српскога језика, настојавајући нарочито, да се у друштвима и на јавним местима у српски говор не мешају туђе речи и реченице.

VII. Сваки члан омладине обећава се, да ће вршити задатак омладински у своме кругу и према својим силама.

VIII. Скупштина бира два омладинска друштва, која ће за годину дана бити заступници уједињене омладине, и то једно књижевно, да рукује књижевним радом, а друго певачко, које ће руковати новцима.

Друштво књижевно примаће и популарне списе, које писци буду слали на штампање; слаће их по струкама оним књижевницима, које је скупштина умолила да оцењује таке списе, и даваће их у штампу по што их одобре књижевне судије.

Друго друштво примаће новчане прилоге свију родољуба, који хоће да потпомогну омладинско предузеће, и предаваће их у штедионицу свога места, а свака три месеца даваће у новинама рачун о томе.

IX. Ко год приложи на издавање омладинских књига на годину најмање два форинта (или рубљу у сребру), добиће све књиге које омладина буде издала за годину дана.

X. Скупштина се држи сваке године у другом месту; где и кад — одређује сама скупштина.

*

Digitized by Google

Посебне одлуке за годину 186⁶/₇.

1. За књижевног заступника изабрала је скупштина „Зору“, а за финанцијског: „Београдско певачко друштво.“ — Друштвима тим оставља се да међу собом уреде администрацију за годину дана.

2. Друга скупштина уједињене омладине српске држаће се у Београду на Преображење (6. Августа) 1867.

(Долазе потписи).

СЕЛО

У детињским споменима

од Милорада П. Шапчанина.

I.

Из умилна јата осећања мојих,
Малена се мис'о у шареној боји
Полагано креће и крилцетом бије
Јер у хладним грудма станишта
јој није.

У жубору мутном просутога света
Нема мекој њојзи живота, полета,
И млађана бега преко реке, хума
У равницу малу сред зелених
шума.

Тамо у закриље мирисавог грања
Уздрманог песмом тичијег кликтања,
У малене избе од лепа и прућа
У улице чисте сеоскијех кућа.

И пролази тихо, по тананој стази
Успомене дивне у детињство
слази,
Милује и љуби она места стара
Где се драга прошлост на њима
одмара.

II.

Ој селанце моје, мирисави цвете,
Ја те љубим још'те ка' невино дете
У теби сам мирне благовао дане
Веселе ка' румен у зорице ране.

Чим врхунци плану плаветних
брегова
И сунашце проспе киту од зракова
Те запоју тице у зелену лесу
Ослабели снови у јаву ме снесу.

Па посеч' у грудма још врело срдашце
Полетим, појурим низ стрмо брдашце
На поточић бистар — ни да видиш трунку.
К'о да сребро плови по шарену
шљунку.

Капљицама хладним кад поткрепим тело
По румену лицу пљускајућ' се
смело.
И оштрим рукавом када сам га
утр'о
Одскакућем мајци да поздравим
јутро.

Digitized by Google

БЛАГО.

Приповетка Милорада Поповића Шапчанина.

V.

Пун месец, па се сија као мало сунце. Пастир се нагао на растовац, пуши па гледа. Види и нос и уста и лево и десно око. Бечи и бечи па трља очи шакама и опет не може добро да види брко ве или од све невоље бар науснице. Деца гледају у звезде па не могу да се начуде толиким свећицама. Броје, броје, па све бадава. После се почну радовати кад која стане слазити па за собом оставља златан траг.

Тишина и опет тишина. Све спава или се прикрило па ћути. Око месеца велико прозрачно коло. Пред њим трепере звезде и опет кроз виде се беле ситне пегице — звезде мање од грахова зрна. Сачувај Боже у тако глухо доба проћи поред гробља или лежати под оним великим орахом на ледини где гамиже авет с рутавим реповима и козијим ногама!

Али опет за то нешто се црно миче долом кроз воћњаке. Лагано ходе ка' да им је вуна под ногама. Гдегде само морају да се провлаче кроз гушћи шипраг и онда упорне гране начине читав шушањ. С лева им је бистар поток, па бродећи преко шареног шљунка ромони и пева. Обалица дрема а у бистрој води огледа се месец па дршће по узбурканој површини. Прећоше и растову греду што води на другу страну. Латише се криве стазице што се пење уз брдо. После оставише и њу па се прихватише давнашњег напуштеног стареника. Прескочише два три дубока јендека, оставише за собом још више воћа и стару јабучару и ево их под големом трешњом. За трешњом виноград а тамо међу вишњама мала колибица од трске.

— А виде л' ти светлост, Јерко?

— Два три пут.

— Где су новци мора ноћу да гори.

— На ти Дишо будак а ја ћу ћускијом.

— У име божије.

— Само шути, ништа не говори.

— Не брини се.... помози Боже!

Општестарише далеко у округ и прекрстише се. Копају, копају дубоко и све дубље у земљу. Оба су већ унутра до појаса, зној им цури са чела. Слушај! трешња се из корена љуља, пригиба се као да су јој гране од олова. На врху неко сиктање, стругање и гребање. У један пут стадоше падати варнице и жуте и црвене као угљен, па онда модре

Digitized by Google

и зелене. Диши наишла крв на очи. Кике му порастоше и капа паде с главе. Јерко је докопа и избаци на поље. У један пут наже се нешто бело над рупу. Малено детешце у белој хаљиници са сјајним појасом — сушти анђелак. Стаде се церити па све иде Јерку под очи. Јерко га и не гледа. Нестаде те беле сабласти. Обојица дахнуше душом; Јерко копа а Диша баца земљу на поље. Али у један мах отиште се сва избачена земља у рупу и онако влажна зарони их до колена. Имале су руке посла док су се искобељали. Опет Диша дубље будаком а Јерко ћускијом обаљује. Баш стадоше да мало ухвате ваздуха а тек нешто тако страшно рикну да у мало обојици не испадоше држаљице. После опет наста тишина, па чују како нешто шушти. Ето ти пред њих некаквога старца, погурио се па изгледа као други јеж. Сав је рутав а власи му седе, седе па чисто дошле жуте. Бела брада од седам длака спустила се далеко низ прси. На њему је дуга хаљина од курјачке коже а на глави капа од јазавца. Исклипио црне, крњаве зубе па мрмља, купи песницом и замахује У један пут се раскорачи: једном коштуњавом ногом стао Јерку на главу, а другу наслонио Диши на раме. Обојица се стресоше до срца. Хладни му табани као лед ледени. Мртвац, тако ми Бога мртвац. Али обојица само ћуте, дршћу и опет даље копају. Онда се просу био сјајан дим, колеба се тамо амо и лагано се диже горе. А кад се разгали — старац ишчезао, али копачи још дршћу: тако је био хладан тај провидљиви дим. — Јерко осети под ногама шупљину, бије ћускијом, па чује како доле звечи. Таман да замахне још једном — али се обојица пренеразише. Осетише да им се ноге подижу горе, гледају доле па им се кожа јежи. Са дна се лагано помаљаше црна главурина па обухваташе целу површину. Јерку се смркне пред очима, не могаше и даље да трпи, замахне ћускијом па свом силом лупи по темену страховиту авет. Сабласт рикну и нестаде је а пред њима стоји голем лонац са шиљастим, тврдим заклопцем. Обојица се прекрстише па једва с големом муком изнесоше горе. Онда зароните јаму тако пажљиво, да јој доцније ни сами не знадијаху трага.

Одоше у колибу, наложише ватру па будаком подупреше врата. Оставише псето на пољу да стражари. Куја режи, трчи по стазама тамо амо — а њих двојица запалили луле па крај пламена разгледају благо и броје га. Целога века несу видели толико сребра и злата.

VI.

Већ прошла и вршидба. Слама се жути садевена у големе пластове. Обраше се виногради — прође и кукурузна берба. Кошеви пуни жита, подруми пуни вина. Добром домаћину смеши се брк па је задовољан. Беричетна година — доба је части и весеља.

Digitized by Google

Газда Витор обилази чардаке и гледа да није посрнула која соха, надгледа кошеве и чешће се налази код марве; заповеда женама те носе орахе на промаху да се боље просуше; пребраја под стрехом евењке да ли су све на броју; псује децу што се припињу на доксат те пипају, па склања у кућерак пањић на који се припињу; кори слугу што је отворен подрум на нашав лончић прикривен под левком маше главом, псује и прети. После иде чопору, па гледа, које је најклапавије да га затвори. Иде божић, треба печеница. А кад је већ пребројао шиљезад и насуо кравама у валов — врати се у кућу и отерав патке из ходника — уђе у собу. По што се одморио виче слугу.

— Бајкане!

— Чујем газда.

— Шта сад радиш?

— Дељем срчаник, газда!

— А зар си га, красни ми мој, већ пребио? Где је Драгић?

— Сад је баш напојио коње — ваљда је у штали.

— Иди га зови.

Док је Витор напио се из срченцета што стоји на пећи уђе и Драгић. Здраво, чило момче. Да га шинеш по једном образу други би за цело прскао. Тако је то једро момче. Очима сева а обрве црне — страх ти га је погледати. Коса црна, дуга, науснице гараве и светле — још коју годину па не ће бити коснатијег у свем селу. Висок као бор а витак као јела. Прса, плећа све то снажно и развијено, кад дише чисто осетиш како нестаје ваздуха — тако је то здрава плућа. Пред оцем стоји као девојка.

— Знаш ли што сам те звао?

— Не знам, бабо?

— Хоћу, у име Бога, да те женим. Нашао сам већ и цуру, само да дамо обележје.

Отац говори а син само ћути.

— Кмет Вилимон врло је поштен човек. Коленовић стари, а нема им поштења у целој околини. У такој кући и чељад су добра. Умесити, опрати, госта дочекати све док длан о длан. А — како ти се допада Смиљана?

Драгић ћути. Зазор му је оцу говорити.

— Ја мислим да је за наше куће. Има је човек и на оку — здрава је ка' јелен. Радиће баш ка' ја и ти. Је л' тако?

— Тако, бабо.

Онда Витор мало поћути. Погледа кроз прозор и види Јерка где стоји пред кућом па креше пруће да утврди ограду. Намршти се.

Digitized by Google

— А Јеркову Милунку да ми више неси погледао! Мислиш ти да сам слеп — не видим ја шта си започео? Она је ваљана девојка али није за моју кућу. Има и за њу прилика.... Јеси ли чуо?

— Чујем, оче.

— Па сад иди и гледај посао. Оца слушај па се не ћеш кајати.

Смућено момче иђаше из куће. Оде за вајат, и да га није стид сит би се наплакао. Нешто тешко сави му се око срца. Гледа на Јеркову кућу па још јаче сустижу га боли. Пукнуће му срце ако још вечерас не види Милунку. А да другу узме не сме ни да помисли. Мисли мисли — оде у воће па иде горе, доле. Нешто га боли, притиска јако. Крв му долази пред очи. Страши се сам себе. Бега од самоће па иде да тражи снаху, да јој се изјада. (Свршиће се.)

НАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

(Продужење.)

Свак би рекао да се мени ваља радовати и бити чисто ван себе од усхићења, па се ја опет у дубљини своје душе кидам, па ја опет чупам себи косу с главе кад се вратим кући.

На што ми све то што она непрестано игра са мном на баловима, што ми код куће не брани љубити се, што ми говори како је њојзи тако пријетно гледати на ме „јер сам тако леп!“? Она ће то исто рећи, она то исто може учинити и покрај мужа.

А о љубави ни да би речи, не би ни најмањег знамења од те страсти, која је за овај један месец са свим истрзала моју душу!

Једаред сам само — до века био благословен тај дан! — изазвао и од ње нешто налик на осећање, коме нема имена. Да није тога, сејка, ја ти не бих ни писао писама: без тога не би ни недељу дапа прошло, па бих ја сам себи кидисао, ето ти просто и открито кажем.

Него срећа, те је у животу то слатко опомињање, њиме се и у моју душу смирило малко спокојства. Ето могу да ти пишем разборито и спокојно.

Сетићеш се ваљда и сама да сад Сас није у Петербургу. Пред што ће поћи поручио је своме пријатељу Запољском, ономе од кога и ти по нешто читаш, да Паулину забавља и да гледа нек јој време не буде дуго. Добро је што се Запољски и са мном добро пази: познато му је да је госпођа Сасовица увек била у доброј љубави с нашом по-

Digitized by Google

родицом; а у осталом сам и ја гледао те уредно ствари како ваља, еле ме он као човек у послу а и сам ожењен, узе у помоћ. Нас двојица смо водили Паулину у позориште, казивали смо јој код куће све што би било ново, доносили смо јој играчке којекакве из енглеског дућана, читали смо јој новине и певали јој оно вечно: fra pocou stabat mater.

Пре два три дана Запољски јој једном у вече донесе читаву гомилу нота и слика, па се диже и у позориште по билету за то исто вече. Ја остадох с Паулином на само. Стаде ме она молити да певам, а ја превртах ноте; узесмо се разговарати о теби; ја јој почех приповедати којешта из војске, а док се тако разговарасмо у мене беху и ноге и руке хладне, сва ми се крв слеже на срце.

Ја почињах неколико пута певати, гласови прохујаше али бејаху рђави, врло извргнути и искривљени... а мени се хтело певати: јер ми у таким приликама свагда лане од музике.

У тај мах наиђох међу нотама на неку добро ми познату молитву... Не сећам се чија беше, али и шта ми је сад до тога?

Певао сам ту молитву и мислио сам о Паулини. Молио сам се тада своме анђелу и душе ми, та моја молитва није била хладна.

Она стаде иза мене па ми метну руке на раме.

— Хвала вам господин-Александре, рече она, а глас јој дрхташе — писаћу сестри како сте несташан.

Ја се обазрех на њу. Кроз окна се светљаше красна петроградска зора и њезин ружичасти блесак облеваше целу собу. На тој чудноватој светлости извијаше се облик мога чаробног љубљеничета. Паулина беше у белом оделу, коса не беше очешљана женски но у неке коврчице око главе, а очи јој напуњене сузама погледаху у ме.

Анђео па анђео!....

И не мислећи на се, ја падох к њезиним ногама, притисках своје усниче на та мајушна стопала. Сузе ми грунуше из очију потоком, а јецање ме у прсима хоћаше да задави, да истрза.

Моја страст беше већ изашла на највећи врх, беше се ту разбуктала у највећи огањ, за који се чисто не да веровати колико беше силан. Ја роних сузе — тада први пут пред човечијим створом. Па макар да су ми се сузе потоком просипале, мени је нешто унутра шаптало: ти си велик, ти си силан у тај мах.

Она ме узе, посади ме украј себе на диван и држаше своје ручице на мојој глави, која сва као ватра горејаше.

— Ацо, друже мој, говораше она устајући око мене као око одојчета: — махни се детињарије, шта ти је? Сам знадеш да те љубим, па рашта плачеш? Шта ће рећи за нас Апчица?

Digitized by Google

Али је зараза већ бида узела мах: образи јој се румењаху, прси су јој се силно колебале.

Седне ближе до мене па ме стаде молити да је се оставим, да је више не љубим.

— Друже мој, говораше ми она између осталог — не знам чиме сам ти се допала? Ето ме мало боље погледај, видиш да несам тако са свим лепа.

Па се пусти да ми све на ситно доказује како она није лепа собом! Можеш замислити је ли ме све то могло смирити. Моје слабе прси чисто да се покидају, али кад Паулина изађе на среду с том умиљатошћу не могаху ни оне даље издржати... Страховит кашаљ мишљах да ће ме задавити.

Паулина се препаде, али не малакса баш ни тренута. Требало је тада доћи па видети до које се нечувене умиљатости може подпћи женска душа. Заборавила је и на ме и на се и на мужа — она у тај мах није опажала у мени никога другог до само боланог другара.

Моју главу метну себи на прси, а рукама ме обухвати око стаса.

— Боже мој, остави се, остави се свега, Ацо, говораше она, а сузе јој се просипаху из очију — Бог је милостив, све ће проћи, све се заборавити... остави се туговања, чувај себе!... ти знаш да ћу ја сама умрсти.. ако што буде....

У тај мах баш беше рок да дође Запољски са својом женом.

Паулина се срећом постара те се ја брзо повратим и наш се дан сврши у позоришту.

Колико сам ти ја тамо чуо, видео и схватио, можеш и сама избројати! А Паулина се смејала и онај је комад слушала пажљиво.

Ти знаш да сам се кренуо у Петроград ништа одрешно не намишљајући што се тиче Паулине. Све је што сам мислио да је погледам, да учиним пек јој се ражали што се удала и може бити да какве плетке с њом замрсим. Али се сад мој план на чисто разабрао, па ево не ћу од њега ни корака да одступим. (Продужиће се.)

Основне школе у Швајцарској.

(Свршетак.)

Често се пребацивало основним школама швајцарским за велики број лекција који мора преко године издржати један учитељ ако има 60 ученика и које није у стању с коришћу за ученике извршити један човек. На први поглед изгледа да та пребацивања имају места; али кад се ствар из ближе размотри види се да су та пребацивања потекла од туда што се ствар како ваља не познаје — јер посао је учитељски у

Digitized by Google

Швајцарској врло згодно подељен. У уредби јавнога учења у Француској и Немачкој за основне школе остављено је све потпуно на вољу учитеља — у Швајцарској на против; учитељ се бави с децом разних разреда по распису у коме је означен и сахат и минут, и посао је удешен тако да су једнако у послу и деца и учитељи.

Кад се сврши шестогодишњи течај у основној школи и положе се испити пред комисијом, ученици се разделе на две групе: који су имућнији иду у гимназије, а остали, сиротнији, иду у **веће** (другога реда) школе у којима се даље изображавају. Веће школе су искључно за оне који не могу ступити у гимназије а опет им треба темељито изображење да могу бити прави грађани свога отачанства.

У кантону циришком има 66 тих већих школа. Тај број према броју малих основних школа управо је мален и често не могу родитељи слати своју децу у те школе и што су врло далеко. Школска управа, да те неугодности нестане, удесила је да мале општине које нису далеко једна од друге саставе међу собом **школске општине** које ће имати право према својим потребама отворити већу (другога реда) школу за мушку и за женску децу одвојено. Таким су начином постале школе које замењују школе другога реда а зову се Ergänzungsschulen.

Цео течај у већим школама швајцарским расположен је у три године. Предмети су подељени на двоје: једне је дужан учити сваки, друге ако хоће. Свак је дужан учити: веру и науку моралну, немачки и француски језик, аритметику, геометрију географију, историју, природне науке с обзиром на земљеделство, трговину и занате, науку о државној организацији швајцарској, краснопис, цртање, певање, гимнастику и фехтовање; до воље стоји учити: језике старе и лепе уметности.

Већина школа другога реда мешана је т. ј. и за мушку и за женску децу; у малим општинама пак одвојено је. Те школе су отворене за 44 недеље, имају дакле 8 недеља распуста.

Те школе што их побројасмо чине у Швајцарској целину основног образовања; иначе материјални опстанак њихов и ситнија уређења удешена су како где.

Основне школе поглавито издржава општина. Осим обичних доходака постарала се управа школска те је нашла и друге изворе и тако не само да се тим начином подмирују све потребе школске него је могућно и сачувати нешто новаца за изванредне потребе. Извори су пак ови: 1) Поклони и записи; 2) Поклони који се дају кад се какво имање купује; 3) Поклони које даје свака девојка кад се удаје; 4) Поклони од заручника најмање у 5 франака. Ово су само извори који се додају

Digitized by Google

главноме фонду који се из кантонских каса одређује на јавно образовање.

У државама у којима је занемарено јавно образовање учитељи су у најжалоснијем стању. Тако је у Француској, где је плата учитељска одвећ мална и где учитељ није у правом смислу учитељ, него се тога прихвата тек да се хлебом храни. Положај учитеља поред школа а особито поред основних школа има веома важан значај; од тог положаја управо зависе зли или добри ресултати. Учитељ, којему је материјални опстанак потпуно обезбеђен, посвећује се потпуно своме позиву; општина и држава могу тражити од њега све што треба јер су га поставили у тако стање да имају право то од њега тражити; иначе ако учитељево стање није тако и она потраживања престају и недостацима се мора кроз прсте гледати јер за њих није крив учитељ већ његово материјално стање. Школска управа што се брине за јавно образовање у Швајцарској савршено је схватила важност учитељскога положаја. Она је прво и прво обратила пажњу на оне научне заводе у којима се уче сами учитељи и уређење те врсте школа у Швајцарској даје најбоље јемство за уздање које се полаже у учитеље како што се тиче научног њихова образовања тако и што се тиче чисто моралне стране — речју, заводи у којима се у Швајцарској образују учитељи одговарају сваком педагогичном изискивању. Али управа је схватила добро и то како ни ово није све и да је исто тако главна ствар и материјално стање да учитељ после може одговарати својему позиву. И за то се швајцарска школска управа састарала како је најбоље могла.

Учитељима малих основних школа у Швајцарској плата је двојака: законита и додатак. Законита плата износи најмање 950 највише 1380 франака на годину. Додатак је управо повишавање законите плате: то повишење може дотерати до 2000 франака. Сваки учитељ има поред школе стан за целу своју породицу с пространим вртом који му се даје на расположење.

Плате за учитеље основних школа црпу се из два извора: од државе и од фондова који се састављају начином горе показаним; држава исплаћује половину сваке учитељске плате а из фондова се намирује друга половина. Старост, болест и поглавито свако стање које не би допуштало извршивати све дужности даје право на пензију а држава се стара и за удовице и сирочад учитељску. И учитељке имају сва та права.

Што се тиче финансијског уређења,— више (другога реде) школе по томе што их је мање и што су и фондови на издржавање њихово мањи него у основних школа разликују се од њих што се тиче финансијске

Digitized by Google

управе. Али по чем веће школе према тражењу које се од њих изискује имају веће потребе, на њих мора бити и већега трошка. Фондови за издржавање већих школа прпени су: 1) Половину свију издатака намирује држава из општега фонда за образовање. 2) Из суме која се добија од казне за неуредно шиљање деце у школу. 3) Из поклона. 4. Из добровољних прилога. 5) Из суме која постаје штедњом у читавом буџету општинском.

Плата учитеља у већој школи увеличава се према годинама службе. За првих 7 година учитељ у већој школи има око 2000 франака плате на годину. По што наврши 7 година службе, до 11-те плата се учитељу повишава на сваку годину са 50 франака и тако у 11-тој години службе плата годишња износи 2200 франака, у 19-тој 2300 франака у 20-тој 2400 фр. Ако у већој школи број ученика прелази 35 учитељ има право тражити помоћника; ако ли има више и од 50 ученика може се поставити још један учитељ.

Основно образовање је у целој швајцарској републици прописано законом. Сва деца без разлике стања и религије од 6-те до 16-те године дужна су ићи у школу и само неке и неке физичне околности, као н. пр. превелика физична слабост, глупост — могу бити узрок који ће оправдати изостанак од школе; али у таким случајима лекар треба да изда своје сведочанство. Ако родитељи могу дати свом детету код куће исто основно образовање, не тера их онда нико да децу дају у школу, али о томе треба да зна школска управа.

Осам дана пред што ће се почети школска година распошље се по народу у копији инструкција за јавно образовање и напомиње се дужност родитељска и место куда треба послати децу. У Немачкој није означена каштига за нешиљање деце у школу и различито се извршује, али у Швајцарској управа школска истерује је са потпуном суровошћу. Први пут се за нешиљање детета у школу шаље опомена, други пут се кривац каштигује са 8 до 10 фор., трећи пут трпи затвор према крпвици, већи и мањи. У гдекојим кантонима су доста честе казне за нешиљање деце у школу и тиме се помаже школскоме фонду — у многима људи се старају сами да учине своју дужност ма и кућевним начином и тако до тога и не долази.

Неки од данашњих писаца држе да не треба од родитеља ништа наплаћивати за школско учење кад је прописано законом. Али то у Швајцарској није и управо тако је потраживање без основа. Ако треба помоћи сиротињи и бити јој на руку да може своју децу изучити — није право тога ради укинути плату и богатима за које је штета и погрешка према фондовима школским да је не плате. И без овог има до-

Digitized by Google

ста начина да се сиротињи поможе. Него швајцарска школска управа увела је ипак мале таксе. У основној школи у Швајцарској плаћа се по 1 или 2 сантима на дан на ученика. Који родитељи шаљу више деце у школу, они плаћају ту суму само за најстарије а за остале додају на свако по ½ ¼, ⅙ ⅛ сантима. За тим је сваком олакшан начин којим се сиромаси људи ослобођавају и од ове мале плате.

Као што говорах више кантон Циришки на 239.000 становника има 514 основних општинских школа и 66 већих, другога реда. У основним школама у Циришком кантону има деце 35.804; у већим 12.591 заједно с оним који су у општинским већим школама, (Ergänzungsschulen). И тако у кантону Циришком буде свега ученика 48.395.

Поред овако дивних доказа о раширивању јавне просвете, не може бити чудно што статистични подаци показују врло мален број оних који не умеју читати и писати; кад се тај број узме према броју народа у швајцарској републици, њега са свим нестаје.

И покрај тако знаменитих ресултата које налазимо у Швајцарској што се тиче јавног образовања, број школа опет за дивно чудо расте сваке године. Од 1838 сазидано је у самом кантону Циришком 73 нове школе; од 1858 до 1864, сазидано је преко 150 школа. Унутрашња разредба тих кућа и спољашњи изглед у свему одговарају и лепоти и угодности; то су читави дворови с вртовима, с местима за гимнастику у лето и са салама за гимнастику у зиму, што је све уређено и намештено с најнежнијом брижљивошћу.

Показавши у кратко како стоји основно образовање у Швајцарској, законом прописано, ваља ми овде додати за јавно мишљење у Швајцарској да се оно, поред свега што се влада у свему потпуно стара о школама, и само заузима и брине о јавном образовању. Нема тамо данас општине, која се не би могла сама састарати да подигне нову основну школу, ако се потреба показала — нема општине која би трпела ма и најмањи недостатак што се тиче потреба школских. Кад се тако свуда разумева народна просвета и кад су иначе на месту сви услови за развитак народне самосталности, Швајцарска ће надбити лако све недостатке свога географичког положаја.

КЊИЖЕВНОСТ.

---

* Јавивши у прошастом листу у опште о радњи прве скупштине уједињенс омладине српске доносимо напред у данашњем листу међу чланцима, Одлуке омладинске скупштиве. Простор нам листа не допушта пређи читаву радњу те

Digitized by Google

скупштине, записник је од ње у целини штампан на одвојеном листу уз 60-ти број „Заставе“ у додатку, доносила ју је и пре тога Застава у дописима а изашла је и у „Напретку“ у довољном пространству те ће је моћи свак проучити. На тој су скупштини покретана и озбиљна и жива, најпреча питања о народној просвети нашој — ресултат свега рада најбоље се види у одлукама. Састанци су скупштински били 15. Августа (први) 16. Августа и пре и после по дне (други) 17. Августа (трећи) и 18. Августа (четврти). Нек се са срећом на свему и радити започне и тако ће жив спомен и разговор о свему бити садашњем послу највећа похвала.

* Г. Димитрије Поповић намесник и парох сомборски и катихета учитељског приправничког завода српског штампа у Сомбору књигу с благословом њ. св. господина Самуила патријарха српскога, којој је наслов: „Великаѧ катавасїа содержащаѧ въ себѣ ѻсмогласное пѣнїе воскресное и йныѧ различныѧ пѣсни дꙋховныѧ праздниковъ хрїстовыхъ, богородичныхъ, аггелωвъ, пророкωвъ, апостолωвъ, свѧтителей, мꙋченикωвъ, преподобныхъ и безсребреникωвъ, во ѹпотребленїе слышателей богословскихъ и предꙋготовническихъ наꙋкъ, ꙗкоже и прочихъ благочестивыхъ хрїстїанωвъ, изъ свѧтыхъ церковныхъ книгъ собраннаѧ.“

Та катавасија удешена је према потреби богослова и приправника и за остале побожне Хришћане тако да ће се моћи употребити и по сиромашнијим црквама нашим у којима се поје само из једног осмогласника. Књига ће бити наштампана на 16 таб. велике осмине на лепој хартији и биће с концем Септембра готова. Новци се шаљу по што се књига прими, скупљачима се одређује осма књига, а књиге ће се разаслати о трошку г. писца. Цена је 1 фор.

* Разни словенски листови, или листови који су посвећени интересима словенским те хоће да јављају књижевне новости свију слов. књижевности често то тако учине да је беспослица и не само не вреди ништа по ствар за коју се ради него јој је управо од штете. Дакле ни ту није доста само добра воља, јер та добра воља без осталога што треба радњи којој, чини често онако као и зла воља. Овоме у потврду дали би нам „Zukunft“ и „Slavische Blätter“ пуне руке доказа што се тиче њихова јављања новости из наше књижевности, а особито „Slavische Blätter“ који преко ларме коју су сами себи у почетку дизали осиротеше љуто у својим чланцима „за познање свију словенских народа.“ Ово смо рекли приликом, јер нам овако исто послужи и „Slovenski Glasnik.“ У свом 9-том броју јавља он као новост од српске књижевности да су у Београду угледале света две збирке српских народних песама, прва под насловом: „Избор најлепши јуначки и љубавни песама“ а друга „Србске јуначке песме“ од П. Зорића. Међу тим обе су књиге ексемплари који ће само у библиографији чинити један број више а у књижевности им је најнижа служба — јер ни једно нису српске народне песме, него су у првој различите књижевне песме покупљене из збирака и листова у песмарицу за певање по друштвима, као што је то chef-d' oeuvre наше књижарске шпекулације, а друго и ако се зову српске јуначке нису песме народне него П. Зорићеве и он сам зна за што је збирци својих песама тако име изабрао! — — Па саме „Kvety“ чешки књижевни и забавни лист коме је у уредништву познат чешки књижевник В. Халек који је

Digitized by Google

лане путовао по нашим странама—прегледајући најновију драматску радњу нашу и осталу на југу словенском назива је „Илирском“ а то је фантомско име већ толико година потпуно мртво.

* Некакав патриота (?) који не ће да се каже уступио је „далматинској Матици“ 1000 фор. као дар за онај српски спев о поморском бою на Лиси који Матица као најбољи одбере. Не гледећи да је бој на Лиси бијен за аустријске интересе и под аустријским заставама „патрпота“ брани своју мисао говорећи да су ту победу већином Словени извојевали. Спев се мора написати размером српских народних песама. Опет један мрачњак у нашем народу, опет расипање по туђини где у кући ни коре хлеба нема!

* Ко је иоле познат са стањем наше научне књижевности, знаће како нам лоше стоји и она грана њена којој би се то најмање смело пребацивати. Како се код нас обделава историја народна? С каквом се вољом прибирају стари споменици и како се изучавају архитектурни и остали спомени у земљи нашој? Од досадашњега у овој ствари највише учини случај и труд појединих људи — а најмање се на то потрошило с особитом намером! Међу тим у Француској издају се од три године амо државним трошком све архиве и локални документи по целој земљи што је год важније од 1790 па овамо. До сад је тих докумената изнађено на 4,608.239 бројева. Тај ће се огромни материјал прегледати и уредити и начиниће се регистар година и имена за олакшицу историцима и писцима. Колико је труда само на тај посао отишло!

* Француска академија одредила је „Смрт Аврама Линкона“ као предмет за песму која ће се идуће године увенчати наградом.

РАЗЛИЧНОСТИ.

* Друштво читаонице крагујевачке даје 8. ов. м. на малу Госпођу беседу с игранком у част уједињеној омладини српској а у корист издавања омладинских књига. То је прва беседа која се одмах после скупштине омладинске даје на њену корист, а, ако се не варамо и прва која се даје у Крагујевцу од како је света и века. И једно и друго је на дику друштву читаонице. Не ће ли се још ко угледати на друштво читаонице?

* У Панчеву је пре неколико дана преминула удовица г-ђа Марија Драгићевићка оставивши иза себе на успенску цркву Панчевачку 5000 фор. на капелу гробљанску, задужбину свога мужа 6000 и до 12000 на „просветне цели за сиромашну децу.“ Покојница је од простачке девојке постала првом госпођом у своме месту и од сиротице постала богаташица. Покојница није одредила ништа посебице како ће се употребити њена задужбина, него је то оставила г. др. Михаиловићу који ће се опет о томе са стручним људима договорити.

Гледаћемо да се за хатар дужницима народа нашег вратимо који пут на то како нам се треба на задужбине старих угледати и какве задужбине иште данашње време од нас.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 37. У Београду 11. Септембра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље напред уреднишству и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

СЕЛО

У детињским споменима

од Милорада П. Шапчанина.

III.

А на ватри дотле црнић се разгоре,
Код ватре ми отац, снахе ми га дворе
Шљивовица љута, истопљено злато,
Та у нас је било свега обилато.

А ми чељад једра спремајућ' се јелу
Поседамо слошке за синију белу,
Пријетан нам мирис глад у тело снесе
Докле слатка сејка попару донесе.

И докле се пара час по час успиње
Радиоци вредни, попаре све миње
И док длаком о длан, ми готови бива
Покусали у сласт што било јестива.

Па обли к'о ваљци да би лакше пало
Пространом двораном потрчимо мало
П'онда листом на рад сви лаки к'о перо
Сестре песму — ја сам увек коње тер'о.

IV.

О улице моје, простране, зелене
Кад се сетим на вас одмах срце вене,
Опасан гологлав у кошуљи само
Босоног сам иш'о ја по вама тамо.

А другова јато искупи се на мах
Пси и беле гуске све то бутун с нама
Са једнога ћошка на други се јуре
Бацамо прашину, играмо се жмуре.

А падне ли киша ми к'о врапци ома
У забуни нашој не бегамо дома

Digitized by Google

Већ под стрехе или под зелено грање
Док не мине оно роснато падање.

Па кад опет мутно небо се разведри
И помоли сунце на плаветни недри
Потрчимо жељни — још док ветар пири
Од кала се граде стада и пастири.

С ПУТА.

Додатак писму осмом.

Ти се чудиш, драги Мито, што ти се не јављам за толико време. Имаш и право чудити се томе; јер од када ја не доспевам да теби напишем писамце од неколико реда, дотле, на другом месту, усталац човек успе да општу вику проти ву себе претвори у општу хвалу имену својему; докле ја не могу да жртвујем неколико часака пријатељској беседи с тобом, дотле, ено, цар, коме је царство од колена, за љубав мира, имаде кад нешто поклонити коме не треба а нешто преко балчака уступити ономе ко мушки своје послове врши, од големе своје царевине. Још мало да бејах ћутао можда би ми ти могао показати и какву царевину краћега века него што је моје ћутање. Па и кад ти се ето јавих, јављам се с места, које јамачно први пут у веку сада чујеш. Али шта да радим, кад нити је оно прво моја нити ово друго Плешева кривица. Више од два месеца проведох на путу по седам округа на источној поли Србије, слишах мирно у 128 мушких школа 6072 ученика и у 12 женских 618 ученица. Нагледах се лепих предела по нашој отачбини, веселих се добру и жаљах гледајући летину махом сагорелу од суше.

Помишљао сам истина неколико пута да ти пишем с разних места овога мојега дугога пута, и имао сам од свуда шта писати. Биле ствари добре или зле свакојако би забавиле, јер се тичу земље, којој смо ми све дужни. Но прави узрок за што то не учиних јесте журба с којом путујем. Имајући да обиђем много, да видим много, да чујем много, да сазнам много, ја сам се морао задовољити да само побележим што већма у очи пада па тек кад приспем кући и кад више времена добијем, да се вратим редом мислима на све што сам на путу видео и запазио.

Digitized by Google

Потрпи сада, ако хоћеш, да ти кажем што о месту, на коме се зарекох баш да ти пишем, и на које ме ваља да никада не би нанео пут кад би се људске ствари на земљи по правди расправљале.

Од Балкана пружа се коса једна к југо-западу у Србију и, имајући десно Сврљишки Тимок а лево реку Нишаву, која, мало испод Ниша, утиче у Мораву, она се протеже до над сами град Ниш, па одатле повија се к северо-западу и спаја се с нашим Ртњем. Коса та има небројено висова и преседлица, преко којих је проведена садашња граница између Србије и Турске. Тога ради прокрчена је стаза, те пролазе путници преко висина и стрмени куда би много више доликовало да дивокозе стазе пробијају. Коса та, пружајући се од самих Балкана, чини истина добру граничну линију само кад би ова била повучена самим гребеном косе место што је, на више места, одбијена на ребра брда овамо к нама. Но ипак су и та ребра тако стрмена и према Србији и према Турској да осим преседлице пандиралске и грамадске, куда пролазе једина два кбска пута, неверујем да се игде на другом месту могу прегонити кола почињући од карауле Драговца до Бабина Зуба.

Највиши вас на тој коси зове се Плеш, који је источно од Ниша на једно три сахата хода. Мучно је веома на Плеш изити ма се од куда излазило; но за то се обилато накнађају све те муке дивном панорамом, која се показује оку кад с врха тога виса погледа на коју се год хоће страну.

Благодарећи начелнику г. Ј. Наумовићу, који ништа не жали само да путницима покаже све дражести овога знатнога и краснога округа, и који беше удесио своје обилажење границе с мојим путовањем, ја стигох на Плеш баш пред залазак сунца и нагледах се како се оно, као преко своје воље, лишено силовите дневне ждраке, спушташе у царство ноћно за миле планине рудничке, које, кад се с Плеша гледају, једва изгледају као босанско седло на гребену коњском.

Лагано настаје ноћ на висинама овим. Тамна копрена полако се спушташе на сву недогледну околину нашу. На врху Плеша, код „Миланова крста“, сећасмо ја и г. Наумовић и разгледасмо дивне призоре куд год око бацимо. На северној нам страни шираше се красни сврљишки басен са свима својим кићеним селима и плодним пољима, као какав кашмирски ћилим; на југу пак пружаше се долина нишавска, низ коју се, као гуја, вије бистра река Нишава а око ње су поља и села чуднога изгледа... Мало даље диже се под облаке омчаста коса од Суве Планине, коју беше опасао густ облак, сваки час просецан хитром светлицом. Још више к западу ношаше се неки прозрачан дим

Digitized by Google

над ушћем Нишавине долине у моравску равницу. Ту је град Ниш, који се раширио недалеко од ушћа ових двеју река. Куд год би човек погледао уз Нишавину долину свуда би му се пажња имала око чега зауставити: онде се светлуца ватра, око које мрдају тамне сенке чобана; онамо се чује блек оваца и јагњади измешан с тихим звуком клепетуша; на другом месту брује неразговетни гласови од људскога разговора; а овде-онде чује се лавеж паса, свагдашњих другара човечанских станова. На запад гледајући, онај поносити Ртањ изгледаше, према руменилу сунца што зашло беше, као какав пласт сена, већи од других, на каквој неравној ливади.

Тако китна беше та тамновита панорама, док се тек иза Балкана јави месец па просу бледу светлост своју на све околине наше које сада нов, нимало мање дивотан изглед добише. Човека обузима неко чудновато осећање кад с оволике висине погледа колико дубоко под његовим ногама почивају места и људи који су некад, а могу и опет, показивали чудо снаге и јунаштва. Долина нишавска и равница моравска и топличка, ови једини путови између истока и запада балканскога полуострва, куда су некад грцале толике силне победоносне или ојађене војске. Ћуте у ноћној тишини ништа не помињући од онога што су запамтиле; град Ниш, тек облаком дима даје знак од живота а град Сврљиг је загонетка садашњему појасу о невољи, која га попе на ову високу, неприступну стену.

Како све људско, ма колико велико било, изгледа јадно према божанским величинама?!...

Доста већ; ајдемо на конак... Мало у заклону код саме плешке карауле, трепери пламен од веселе ватре; према њој је венац од липове шуме, у коме је место постеље простр т здравац путницима. Ту спроћу те ватре вечерасмо сваки час погледајући на дивоте које се ниско под подножјем Плеша разастираху. Вечерасмо и дивљасмо се; дивисмо се још па, најпосле, и сладак сан облада нашим очима... Поспасмо, као окупани.

У прозорје сви бејасмо на ногама.

Одмах се пожурисмо на вис „Миланов крст“ да дочекамо излазак сунца, које се божански величанствено јавља иза највиших балканских венаца и златном бојом својом, за тренуће ока, обоји све околине наше. Заблиста се красна нишевачка црква са својих пет кубета а нама се чињаше да у оном треперењу ждрака њезиних звучаше неки потмуо глас: „Светла сам с поља, али сам бона изнутра; с крова сјајност заслепљује очи а изнутра туђинска сгега не оставља слободе ди-

Digitized by Google

хању; своји ме ките а туђини ме трују. Хоће ли кад брат брату стићи у помоћ ?!!.....!"

Ето написах много а мало казах. Могу писати још више, али све никад не могу исказати. За то да прекинем причање о ономе што се само осећати може....

С Плеша се кретосмо нешто невесели, јер нам готово бејаше жао макнути се с висине на којој се човек налази у неком особито повољном расположењу. После два сахата спуштања нападосмо на укусни ручак код доброга домаћина, одлична свештеника, оца Димитрија Антонијевића у Црнољевици.

Могао бих ти сада причати како тај дан после по дне добих од оца Филипа Недељковића драгоцен споменак српске књижевности, писан у граду Сврљигу 1279. године, а нађен у старој изворској цркви два сахата од града Сврљига; али ћу ти то разложити на другом месту[1] и другом приликом. За сада сам рад да ти проговорим коју реч о бачијању.

Ти се већ спремаш да упиташ шта је то бачијање?

Послушај да ти, ако узумем, испричам све шта се ради, па ћеш онда сам сазнати шта је бачијање.

Бачијање се зове заједничко чување и музење стоке а ради се овако:

Почињући од половине месеца Маја њих по 10, 15, 20 или и 35 домаћина мешају своју музарну стоку у једно, која после сва заједно иде на пашу, има једне чобане и на једноме се месту музе по реду који је за то усвојен од памтивека. Домаћини ти знају се и од више времена и без важнијега узрока ни један не иступа из те бачијске заједнице.

Број тако помешане стоке може изнети до 500, 800, 1000 а и 1200 брава музара, јаловина пак чува се обашка.

Место за мужу мора бити код какве воде и удесно за тај посао. Ту се начини какав венац за склониште судова па се то све зове Бачија.

Помешаној тако стоци одреде се, заједничким договором, чобани којих број расте према броју стоке, али их обично бива тројица, од којих први зове се: ћехаја, други: подћехајник, а трећи: погоњач. Стока сва тако помешана зове се или сагмал или просто: стадо. Ћехаја је старешина чобански; он води рачун о примљеној и помешаној стоци, коју мора раздати свакоме бачару по што се сврши

[1] Мислим у Гласнику српског ученог друштва.

Digitized by Google

бачија по рабошу, а друга двојица изгоне стадо на пашу и нагоне на мужу из струге или буџака.

Овим чобанима плаћа се различно а највише стоком. У овом последњем случају ћехаја обично добија 7 оваца за лето, подћехајник 4½ а погоњач 3½ овце.

У одређени за мешање стоке дан сваки бачар догна своју стоку и преда је ћехаји. Овај је прими и зареже у рабош колико је примио да толико може вратити по што се бачија сврши. Кога домаћина буде највише стоке, тај се прозове стадник. Њему сви други указују неко одличје; његова се реч највише слуша и он први долази да музе стадо на бачији; он може и да каштигује чобане и никад нико није му ту власт не признавао.

Пошто стока тако помешана преноћи, помузе се у јутру сва скупа и од тога млека граде се белмужи (нека врста цицваре) а и подсири се те се од тога сира нешто да свештенику, који ће осветити водицу на бачији (неки ово не чине) а нешто се пошље и другим одличним људма у околини, као првина од бачијања.

Та стока сад оде на пашу а кад се приближи вече онда се сва пригна бачији а дотле је већ сваки бачар, са својом чељади, дошао тамо, донео своје судове, и наместио столицу на вратима од струге да му је лакше мусти. Стока се сва затвори у стругу и полагано изгони а сваки своје бравче, познавајући га по ровашу, прихвати и музе у свој суд.

Кад тако свак своје помузе, онда стадник, као неки старешина узме мерне судове те измери свакоме млеко обашка и у рабош се то зареже. Према количини сада намузенога и измереног млека одреди се ту колико ока за цело лето припада свакоме бачару. Исто тако одреди се тада којим ће редом долазити бачари да музу, имајући на уму и то што је млеко у пролеће тање а пред јесен гушће. Тако неком долази да више пута помузе све млеко од целога стада, а некоме само четвртина од једне муже према умешаној стоци и према сада намузеноме млеку.

Пошто се млеко тако премери и ред бачијања одреди, онда се сва стока измеша на ново и настане вечера општа и весеље и игра до неко доба ноћи.

Ово се зове премлаз.

Том приликом певају се многе значајне песме, но ја сам у стању поређати тек неколике, које г-ђа Милева Наумовићка имаде доброту доставити ми.

Digitized by Google

После вечере ухвате се сви у коло и, обилазећи полагано стадо поцевају:

I.

„Легај ми легај ћехајо овчаре!
Столован ти камен под главу,
Таван ти облак на небу,
Завојка бела товага (штап).“

Ово се понавља више пута. После се пева:

II.

Станко стадо низ камен мамио.
Смамио га Стани у дворове,
А Стана му у двору заспала.
Станко свира Стану да разбуди,
А Стани се још боље спава;
Стадо блеји Стану да разбуди,
А Стани се још боље спава;
Псета лају Стану да разбуде,
А Стани се још боље спава;
Тог се Станко млади досетио
Те улезе у нову градину
Те оскубе струк бела босиљка
И удари Стану по образу:
Стану Стана ка да неје спала.

III.

Венац вила хубава девојка.
Дор га вила лепу песну пела,
И у песни гору поминьала,
А у гори то пребело стадо.
Погибе му Јован млад ћехаја.
Стадо блеји те Јована тражи
Псета лају те Јована траже.
Ал' говори хубава девојка:
Пободите Јовану товагу,
На товагу гуњу огрните
Поврх гуње енџаке турите,
На енџаке капу наместите,
Ега би се стадо удрамило,
Ега би се псета умирила.
Послушаше хубаву девојку:
Пободоше Јовану товагу,
Па товагу гуњом огрнуше
А на гуњу енџаке туриште
Врз енџаке капу наместиште.
И тадај се стадо удрамило,
И тадај се псета умирила.

IV.

Прелегло стадо големо
Преко два дѐла голема
И треће росне ливаде.
Пред њим су девет ћехаја,
Десети Васа погоњач:
Церавом таком свираше,
А кад свираше свакад плакаше.
Стара му мајка говори:
Бре мучи, сине Васо, не плачи
Тебе ће твоја мале да жени
Харном хубавом момицом
Младом нашом коншинком.

Ово весеље и певање траје готово целу ноћ.

Доцније, кад коме дође ред да б а ч и ј а, он крене сву своју чељад на бачију, где имају општи судови, а и он своје донесе. Ако му, по размеру, припада толико млека да само једном, преко лета, дође на бачију: он од једном сврши сву бригу око муже и сирења за цело лето.

Млеко се обично бучка ноћу по хладовини. Тај посао раде момци и девојке. Ту је свакад весеље и певање по сву ноћ.

Кад се већ, у јесен, приближи време да бачија престане и да се овнови пуштају у овце, онда се опет бачари скупе и договоре када да престане бачијање и да сваки своју стоку узима од ћехаје. Ћехаја обично тада моли да допусте чобанима мусти оно млеко од раскинуња бачије па до повратка оваца свакоме бачару, доказујући да су од муже

Digitized by Google

преко лета чобане болеле руке. Обично се то допушта и то се млеко зове: рукобољ, и ћехаја га са чобанима праведно подели.

Кад сваки бачар прими по рабошу своју стоку онда се бачија свршава.

Тај обичај стоји од незапамћених времена и врши се ето сваке године. Још до сада није познато било нашим вишим судовима да је било какве парнице око тога. Каква је дивна снага обичаја!

Како сам доцније слушао овога је обичаја било и око Мораве, али га је тамо нестало по што је обрађивањем земаља постало тешко више стоке држати.

Ово нека је додатак к мојему писму о Књажевачком округу, а доцније, ако Бог да здравље, продужићемо наш путни разговор о дивној Крајини, коју Вељко, ако и не одбрани, али бар јуначки зали својом јуначком крвљу.

На Плешу, у Јунију 1766. **М. Ђ. Милићевић.**

Сидов растанак.

Труба и бабан јасно се ори,
На ноге! у бој! кличе им сад.
Крвца ка' огањ кипти и гори,
А свуда сила, ужас и јад.

Јуначки Сид је пред силном четом,
У ред их води, сева к'о мач.
Али Ксимена тугом и сетом
Вако му поче кроз бол и плач:

„Моје душе царе мој, силан, чувен свуд!
Што ме саму остављаш? куд си пош'о, куд?

У сваком боју ти си Марс јаки
По дворовима лепи Апол!
К'о дивни Арап слуша те сваки,
За тобом гине женски још пол.

Као Црнаца краљеви холи,
Пузеј' што ломе понос ти свој:
Царска ћи свака тако те воли
На један поглед једини твој!

Моје душе царе мој, силан, чувен свуд!
Што ме саму остављаш? куд си пош'о, куд?

Ха, гледај сада накит витешки!
— Јуначке душе одело то је.
Оклоп се блиста на њима тешки,
Место лондонске мекане чо'е.

Место ципела и рукавица,
Тешки и тврди челик је сам.
Али шта је из наших душица?
Кам' душа наших, срдаца кам'?

Моје душе царе мој, силан, чувен свуд!
Што ме саму остављаш? куд си пош'о, куд?"

Кад верна љуба тужећи тако
Сузице горке пролеват' стаде:
Уцвељен Сид јој поче овако
Милосним речма разгонит' јаде:

„Не рони суза, животе свети,
Брзо ћу доћи! — не тужи више!"
Ал' она тужна у тешкој сети
Зборећи' вако горко уздише:

„Моје душе царе мој, силан, чувен свуд!
Што ме саму остављаш? куд си пош'о, куд?"

Сима Поповић.

Digitized by Google

БЛАГО.

Приповетка Милорада Поповића Шапчанина.

(Свршетак.)

VII.

Јесење време. Нема сунца, нема ни зеленила. Ударила нека чама у лишће: ил' се црвени или жути. Кошава и устока обарају га доле, а душа ти се смути кад га вихар потера у ковитлац. Небо суморно — колико га можеш догледати све је влажно, густо и магловито. Из магле сипа ситна, хладна дажда и слеже се на траву и лишће као роса. Трава се одоздо модри па вене, а потоци набујали па струје, али тако тужно, да се дубоко замислиш кад станеш на снуждену обалицу. Покисли врапци бегају под стреху па траже сухотине, а мокре вране лете с плота на плот ил' чуче на голим гранама... Богме ала је то тужно време!

Милунка седи за разбојем. Настаља прекинуту поучицу па се замислила. Погледа на поље. Пуши се Виторов димњак, види Драгиња где утерује говеда. Сузе јој облише очи, клоне и нагне се на руку.

Сирота девојка!

Врата се од собе лагано отшкринуше. Брижна мајка одавна види да јој чедо вене, не једе — па се поплашила.

— Милунко!

Она се тргне, збуни се и очи окрене на другу страну.

— Шта ти је девојко — да те што не боли?

— Баш ништа, слатка мати.

— Па што си невесела? Сад си у младим годинама — треба куд год идеш да певаш.

— Ово време па ме растужнло — ни сама не знам што.

— А што те је јуче тражила Невена? (Тако је име Витровој снаси)?

— Однела квасац.

— А што си и пред њом плакала? Знам ја да те нешто боли па не ћеш матери да кажеш.

— Здрава сам, здрава. Не знам како ћу да кажем да сам болесна кад сам здрава.

— Грехота ти је крити од матере.

Девојка бризну плакати, саже се матери на крило и јецаше.

— Не мој плакати, чедо моје. Све ми је казала Невена. Хе хе — ћери моја — све то још може бити. Наместе то људи па се све чудиш како то бива. Не мораш ти за то плакати.

Digitized by Google

Тако је тешила мајка па онда извади из недара велику ниску дуката. Их господе мој, колико их је. Има их десет, двадесет... Шта десет, двадесет? више него педесет, више него осамдесет. Стотина, равно стотина.

— Ето ти дао отац да носиш о врату; рече мати весело па онда је пољуби и оде из собе.

Милунка чисто ван себе. Ниска, па баш читава ниска. Не талири него баш жути дукати. Преврће је, гледа је — отвора очи боље, чисто сама себи не верује. Опет плаче — али од радости. Веже је око врата а врат јој је био као од снега. Нађе округло огледалце, огледа се и опет огледа. Она гледа само у злато, али да нешто случај сад нанесе Драгића, шта би он волео. Он би гледао у оне њезине велике, плаве очи, пуне благости, пуне живота. Уздисао би за облим пуним образима што се упија у њих провидљива румен па се разлева. Гледао би ведро, бело чело са обрвицама што се црне као ноћ па се преливају као кадива. Миловао би уздрхталом руком њену меку свилену косу па би се онда дивио оним црвеним, влажним уснипама и зубићима што кроз њих провирују па се опет крију као бисер у пучпни огрејанога мора. А шта би било кад би се још благо насмејала? Сиромах Драгић био би онда ван себе па ни сам не би знао шта би чинио.

Милунка умеривши се у толикој радости затегне платно гвозденим чимбаром, помакне оба шарена штапца, навије вратило и метнув нову цевчицу у глатак чунак стаде ударати брдилом и ткати тако брзо да се још из далека чуло.

VIII.

Прође много недеља. Снег је у велике пао. Витор мисли и премишља кад ће у име Бога. Зове суседа Дишу да се посаветују. Попише по једну по две и кад се заруменеше у угрејаној соби — отегоше разговор коме нема краја.

— Искрчио сам цео чот више мога винограда. Хоћу на пролеће да садим лозу — говори Дишо, а издигао чашу па јој гледа боју према светлости.

— А ја ћу ти дати лозе што је нема далеко: смедеревке, дренка, ружице, сланкаменке и ранке што сазрева још о Илину-дне.

— Хвала, хвала.

— Имам младица трешања — даћу ти и од њих коју.

— Хвала, захваљујем. И кмет Вилимон даће ми два млада бадема. Не знаш како имам радо да их запатим.

— А би л' ти скоро код Вилимона?

Digitized by Google

— Синоћ. Долазили просци Смиљанини па ме звaше на испит.

— Шта...а...а; викну домаћин па од чуда зине не склапајући вилица.

— Шта шта...а? — дадосмо Смиљану, па то ти је.

Витор се замисли, ћути па гледа на поље. Види Јерка где стоји пред кућом па пуши. Нешто му прелети преко ума, тргне се, па опет заклопи уста, која бејаше отворио да нешто изусти.

Диша точи па пије. Чуди се шта сад на један пут човеку?

— Ко пре девојци онога девојка; промрмља Витор и једва стеже љутину која га обузе.

— А зар си хтео што; настави Диша по што се наслонио мало боље на дувар. А што ми човече не каза? Ја сам ти, вала Богу, сваки дан пред очима.

— Гле ти, молим те, како ми се измаче прилика за мога Драгића, е, е, баш није друкче него ми је жао.

— А што ка' манишеш Јерковој цури? Нема 'наке девојке у свој планини. Хе, хе — кад бих ти нешто мене питао, ја бих ти као брату казао, да не тражимо друге.

— Хм, хм, смешни се Витор па маше главом.

— Шта хм, хм? Хајде ти лепо узми коју у џеп, зовни Драгића, па оваки, као што нас је Бог дао, хајдмо управо Јерку. Е, хеј!... Зар ти море 'неси видео ниске! Није то богме шала него је то ваљан накит. Дед' да се куцнемо. Живели младенци!

— Да Бог да, ако Бог да — одговори домаћин па се куцнуше.

— Нека је са срећом, кликну и вес'о сусед.

И дозваше младожењу па онако накићени одоше преко пута. Лепо их је Јерко дочекао. Чуди се шта ће ови на један пут? Па што воде собом и Драгића? Попише по једну по две, разговараше се, околишише. Момак се мигољи — издаје га стрпљење па гледа то у бабу то у веселога комшију.

— Ви знате а можда и не знате што смо дошли.

Јерко и жена му крхају прсте.

— Па и не знамо, брат-Дишо.

— Е ми смо ти са срећом дошли, да вас молимо, да нам дате вашу Милуну за нашега Драгића. У комшилуку сте вала Богу, знате једно друго. Ако имате вољу а ви изведите девојку.

— Шта велиш Вемџја? пита Јерко жену.

— Ја велим то што и ти.

— Дакле ја је дајем са срећом, ако Бог да.

Digitized by Google

Елем изведоше девојку. Све редом љуби у руку па и свога ђувегију. Не смеју једно друго да погледе. Дршћу. Пупољци давнашњег надања разлисташе се и у душама осетише блаженство.

После су биле обичне церемоније.

Међу тим Дишо пије и пева:

У чије се здравље вино пије,
Све му здраво и весело било
Домаћине! све у твоје здравље —
Бог ти дао и срећу и здравље.

IX.

Боже — како брзо пролази то време. Већ су прошла три лета и три зиме па већ настало и четврто лето. Гора се зелени, небо плави, а по ведром зраку певају тичице, цвркућу нејака полетарчад. Још из далека осетио сам мирис од липа кад сам улазио у село. Ласте лете ниско и тамо и амо а врапци се шепуре и чепркају по прашини. Дудови већ презрели па опадају — одоздо не избивају дебеле патке и гуске с којих отпада лагано перје и лети по путу. За њима долазе крмци и бравци, назимад па и угојенији вепрови. После ето и дечурлије у местичавим кошуљицама гологлаве и не опасане. Вуђају се сухим грудама а газда их тера, јер му хитљаји падају на кров и одваљују стреху. Из ове или оне авлије чује се певање. Веселе девојке седе у хладу па везу или навијају ткиво. Путем иде читав карван сељачких кола, вуку дрва из шуме, а прах се диже горе па прави бео облак.

Било је пред мрак кад сам пролазио кроз село. Блага хладовина разблаживала је минулу топлоту дана а с планина је ветрињак весело ћарлијао. Познам Виторову кућу — димњак јој се вавек пуши. Онака као и пре само што се уз кућу видео још један нов вајат са црвеним шарама по белим даскама. Преко пута белила се велика, нова кућа. То ми упадне у очи.

— Чија је оно кућа? запитам сељака што ме возио.

— Јерка Шундрића, господару; нема таке куће у целој пуковнији.

— А она са шареном бацом и стакленим прозорима?

— То је Дише Одабашића; ваљан газда; дао му Бог па се обогатио. —

После се отворише вратнице на Јерковој авлији. Изађоше зелене тарнице са бесним врањцима, у амовима од црне коже са шарама од сребра, зелених и црвених кожица. У узвишеном закошару сеђи Јерко

Digitized by Google

а преко шарагаља лекеди шарени ведењак. Кад је прошао мимо мене није ме познао. До себе је држао мушко чедо од три године.

— Чије му је то дете на колима? упитам опет сељака.

— То му је унуче, господару, ако неси знао; одговори упитани, па запалив лулу ошину логова, који је застрањивао те у мало не преби ждрепчаник.

Помислим на клету Циганчуру, махнем главом, па онда кажем кочијашу да стане пред крчму.

Ала нешто...

Ала нешто да сам славуј
А ти душо да си лала:
Ја бих теби песме вио
А ти би ми мирисала!

Па када би дошло доба
Кад би лала увенула:
Увек би се тужећ чула
Изнад њена зелен-гроба
Славујева песма мала
Што је некад 'нако дивно,
'Нако слатко, милостивно
Белу лалу опевала...

А када би славуј мин'о
А остала бела лала:
— Би л' се чудо тад лалино
Мирисање — уздисање
Кроз гробовско тужно грање
Ил' би онда бела лала
Другом опет мирисала?...

Анд.

ПАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

(Продужење.)

Није Паулина од онаких жена с којима је довољно заврсти љубавне плетке па се после ни за што не старати. На оном месту на ком се с другим женама страст расплеће, у Паулине се тек љубав почиње. На што је мени што би она била моја месец дана, или годину, што би била баш неразлучно моја? Мени треба она цела, треба ми потпуно, треба ми за на век.

Опрости, сестро, али ево хоћу да ти кажем шта су жене. Оне су шарено драго камење, с којима се милина поиграти, а носити их тек понекад. Паулина је међу њима крупан брилијанат; њиме ваља обладати за на век, њега ваља склањати од свачијих очију, јер би их било, који би и животом чупали тај брилијанат коме се не зна цене.

Digitized by Google

Њојзи је деветнаест година, она није без крви — реци да се могу и помоћи тренутком незина заноса, да је могу и добити... ваља само промислити о том... а и моја крв гори... али хоће ли то бити довољно? Ја већ рекох да се с Паулином онде истом љубав почиње где се с другим женама све свршава.

Али не! нема се ту шта мислити, погађати и тумарати по среди. Она или ће бити моја, вечно, нераздучно моја. или ни мене не ће бити на свету. Кад се врати Сас, онда ће се ствар прекинути, а донде нек буде што ће бити.

Шта марим опет ја за човека који ми се тако охоло испречио на пут? Али он њу љуби? *Ја* њу љубим. Али је он племић! Па шта марим ја — ја њу љубим? Он је смео и силан! — Шта марим ја за то — ја њу љубим.

ГЛАВА V.

I. Од Паулине Сасовице госпођи Краснинској.

Аох Ано, Ано! Душо моја Ано, шта учини ти од мене? Да ти је погледати твоју малу Паулину, ти би се препала, ти би заплакала; није никад ни у једне жене било ових мука и овога чемера који је сад у мене. Кад станемо на страшни суд, рада бих да сва кривица на ме падне... јер ћеш богме и ти имати много те колико много одговарати.

Рашта си послала овамо твога брата? Рашта си ми писала преко њега? Мислила си да ћеш га утишати и поправити па си све начинила по сто пута горе. Ја њу умрети, а он ће умрети. Ако га не станем љубити, он ће сам себе уморити, — а ако га станем љубити, онда ће се тући с мојим мужем. Можеш га чути сваки час где каже: „не можемо на свету све троје нас!“

Хеј кад би могло бити па да њих обојица остану у животу а ја сама да умрем! Ноћас ме је болела глава и сва сам била у ватри... плакала сам и молила сам Бога да ми сад пошље смрт. По том се мени самој ражали, учини ми се страшно... и мени мину жеља за смрћу, јер моје смрти не би он преживео...

Сутра дан прође све, ја бејах здрава здравцата... али ми се око срца нешто још страшније учини.

Ево видиш Анка шта од мене би, до чега ти дођох!... Камо пусте среће да брата неси ни пуштала овамо, да си му још тамо гдегод потражила невесту у коју би се могао заљубити. На што је што се он у ме заљубио? Онако би све прошло: а зар је мало жена бољих од мене?... То сам ја њему десет пута говорила... мене зову лепушкастом само тек онако, само од воље.

Digitized by Google

Одрасла несам, налик сам на каквог мајушног дечака... да ти је видети како су ми мршаве руке, како сам се сад сва утањила! Ни очи ми несу онако са свим голубињасте као у твога Аце.

Чудо ми све како се њему не досади седети са мном: не знам шта је нашао у мени? Нити што знам, нити умем о чему говорити. Једини се Коста Александрић могао стрпети да ме учи.

Али, друже мој, ево ти мојих највећих мука: није давно било како се сваки дан не могах довити како ћу дочекати мужа, ја сам трчала њему на срет, вешала сам му се о врат, тешила сам га својим ћеретањем, а сад ме страх и помислити на њ, страх ме да му и две речи напишем, јер ја не умем лагати. Језа ме хвата кад у вече прођем мимо његов лик.

Ја сам њега изневерила, ја сам се љубила с туђим човеком, ја сам томе човеку, брату твоме, рекла да га љубим. Шта ми је остало? Ја сам по себи, ја сам у души својој неверница, ја сам жена вредна сваког презирања.

А међу тим је муж мој у свему прав здрав преда мном. Ти њега у твом писму описујеш као каква дивљака и измета: читавих ноћи ја преспала несам, све ми је излазила пред очи та страшна приповетка о двобоју. Него ти Анка, опет немаш право, истина ја сам тупља од тебе и мање сам света видела, али разумем ипак да у том делу Косте Александрића није све зло.

Зар није жена она кукавна глумица, на коју је напао Галицки са својим друштвом? Зар њезина слава, и љубав публике према њојзи не беху у ње све: и утешење па може бити и сами хлебац?

Муж је мој страшан и грозан... Боже мој, на њему лежи човечија крв! Али он није жесток. Како год окретала, свакојако се целој тој ствари спрема страховит крај... Господе, спаси нас!... Боље је о свему никако и не мислити.

Кад си овамо опремала брата, молила си да га стишам, да га пожалим! Душице моја, није ти ни на ум падало како ни ја несам од камена, како и на ме још ваља мотрити!... Да је он изашао преда ме онакав какав је био пређе: весео и безбрижан дечак, ја бих се још и сложила с њиме и не би ми било ништа. Али кад смотрим његове тужне очи, његово бледо и измучено лице... и не знам шта би од мене!...

И он је собом тако леп! Бољи је сад сто пута но што је пређе био. Како му лепо доликује она бледоћа као на мрамору! Прси су му упале унутра и стас му је сад племенитији, лепши... а очи... Боже мој, опрости ми!... Да ли то ја говорим, ја?... (Продужиће се.)

Digitized by Google

КЊИЖЕВНОСТ.

* **Распис награда Матице српске.** Матица српска расписује из фонда Јована пл. Наке В. С. Миклушког ове награде за дела:

1. 150 фор. за спомоћну књигу која ће упућивати како да се пишу писма, признанице итд. Рок Ђурђев-дан 1867.

2. Понавља се награда од 20—30 дук. за књигу поучног и забавног садржаја за одраслије Српкиње. Књига треба да буде велика најмање 10 штамп. табака а у њој могу бити не само оригинални него и преведени и прерађени саставци. Рок Ђурђев-дан 1867.

3. За расправу у „Летопис“ понавља се и повишује награда од 20 на 30 дуката за састављак: Историја нашег народа у тако званој хрватској крајини или у генералату Карловачко-Вараждинском. Рок Ђурђев-дан 1867.

Рукописи се шаљу по познатим условима а ово је издано из главне скупштине „Матице српске“ држане у Новом Саду 18. и 19. Августа 1866.

* Г. Драгашевић професор географије и историје и уредник „Војина“ објављује да ће издавати „Ратара, календар за српски народ.“ Издаваће га пак у месечним свескама у којима ће бити од прилике по два табака и које ће излазити два месеца напред за сваки месец у години, а претплата ће бити за свеску 2 гр. чарш. (20 новч.) У свакој месечној свесци биће календар за онај месец црквени, пољски и историјски, даље, радови на њиви, ливади, винограду и по догађај из српске историје од тога месеца па и празних листова за белешке. Ако одзив буде бољи биће у Ратару слика ратарских и историјских. Имена и новце ваља послати до Септембра а на десет књига једна се поклања.

* Од „Војина“ изашла је и осма свеска за Август. Садржина јој је ова: О маневрама у опште, превод Г. Фрањића (свршетак); Одломци из стилистике: захвалница; Примери јунаштва, превод Ј. М.; и од прилога Виша тактика 6-ти табак.

* Изашла је „Проста рачуница, Издао трошком Х. А. О. П. У Београду у штампарији Николе Стефановића. 1866.“ Мал. форм. 100 стр. За потребу људи невештих рачунању, књига више пута прештампавана.

☞ Још се непрестано могу добити сви бројеви и од почетка овог течаја и од почетка појединих четврти његових. Ко је рад имати овај лист нека пошље претплату или уредништву или познатим књижарницама београдским. Скупљачима дајемо за труд лист. Бројеви од лањске године могу се добити за 60 гр. чарш. а ексемпларе без 1-вог броја дајемо за 48 гр. чар.

Ако коме претплатнику у последње време није дошао који број нека га изволи поискати, па ће му се одмах послати.

☞ Још се у уредништву Виле може добити Леополда Ранка „Историја српске револуције, део први“ по 8 гр. комад.

Путничке црте Владана Ђорђевића по 5 гр. комад.

Важност јестаственице, Беседа Владана Ђорђевића, говорена о првој скупштини целе српске омладине, — по 2 гр. комад.

Ко би узео 8 књига, једна му се поклоња. Ко би хтео да му се књига поштом пошље нека дода таксу.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 38. У Београду 18. Септембра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље напред уреднишгву и без новаца се лист никоме слати не ће.

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Безазлена Хила Лила и њезин грозни брат.

ШВЕДСКА НАРОДНА ПЕСМА.

На сламици сухој лежи Хила Лила.
Не питајте, за што плачем тако ја!
Снови су јој страшни, нема санка мила.
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

И краљици силној јаве одмах сада:
Не питајте, за што плачем тако ја!
Како Хила Лила у сну тешко јада.
Мојну црну тугу само вишњи зна.

И краљица сад је рано уранила
Не питајте, за што плачем тако ја!
И отишла тамо где је Хила Лила.
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

И на врата ето ступа већ краљица;
Не питајте, за што плачем тако ја!
Али Хила Лила крије од ње лица.
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

Краљица је грозно удара по усти:
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Како смеш ти зијат' у час ноћни, пусти?“
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

„Не удрите тако! Буд'те милостиви!
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Краљевићка ја сам, нежна као и ви!
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

„Но ћилиме амо преко сламе дед'те!
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Тако, тако! па сад, о краљице сед'те!
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

„Јер стајати можда дуго би вам било,
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Док све кажем, што ми срце препатило.
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

„Још у двору док сам мога оца била,
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Два јунака увек гонише ме мила.
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

„Ропебрух војвода беше једном име
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Његов поглед увек слутњом испуни ме.
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

„А други је био Хилебранд војвода.
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Из Енглеске дичне, краљевскога рода.
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

„Он у шетњу оде по зеленој гори.
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Да проспава мало, и да се одмори.
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

„Ох не спавај драги, једнога ти бога!
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Ја већ чујем коње милог бабе мога.
Мојну тешку тугу само вишњи зна.

Digitized by Google

„„Нека коња душо, коњаника нека!
Не питајте, за што плачем тако ја!
„„Нека дођу амо, Хилебранд их чека.
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„И он за час, јунак, узе главе свима.
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Смаче дванест људи, и мог оца с њима.
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„И пет мојих брата кад дођоше ближе.
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Са овога света, у свет други диже.
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„Ал' тек што ја рекох моју жалост, јаде,
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Хилебранд већ мртав на земљицу паде.
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„Он мач брже зграби, ал' изумре сила;
Не питајте, за што плачем тако ја!
„„Ја те љубих жарко!... С богом Хила Лила!"
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„Ал' брат сад ме шчепа за свилене косе,
Не питајте, за што плачем тако ја!
„За седло их веже, да ме коњи носе.
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„И ја морах трчат' како год он јури.
Не питајте, за што плачем тако ја!
„А он све то јаче шиба, гони, жури.
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„Газих блато, грање и камење голо;
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Трска ме је секла, трње ме је боло
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„И у кулу неку пусту ме отпрате,
Не питајте, за што плачем тако ја!
„И глађу и жеђу да ме јадну пате.
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„Па кад год се тужна са свог места диже,
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Око мене гад се само чује гмиже.
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„Око мене беху змије и јакрепи,
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Од њих и од таме, како не ослепи!
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„Но за звоно једно продаше ме моји,
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Што у кули још'те у Далбрији стоји.
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„Па кад годер чујем, да звоно загуди:
Не питајте, за што плачем тако ја!
„Тужно срце хоће да пукне у груди.
Моју тешку тугу само вишњи зна.

„Кад год чујем тужна, да у њега звоне,
Не питајте, за што плачем тако ја!
„И душа и тело, све ми онда клоне—"
Моју тешку тугу само вишњи зна.

*

Тужна звона звоне... Слободна је била.
Не питајте, за што плачем тако ја!
У рају у срећи слави Хила Хила.
Моју тешку тугу само вишњи зна!

Сима Поповић.

ТРУБАДУРОВО СРЦЕ.

Новела од Ј. Гарајиће.

I.

Престаше и последњи звуци једне песме с високе куле града Кусијевог што се у чежњи топљаше; рука песникова спустила се са жица лирних, а глава у свод од прозора. Мислио би, да је статуја, да

Digitized by Google

му кад и кад не чујеш у прсима уздисаје од боље једва утишане као кад одзив и после неколико тренутака верно понавља изгубљене гласове, што их је туга или радост извела; али још један знак живота беху му два велика ока, што су се у плаву даљину загледала — мичући се с једне тамне тачке и ронећи вреле сузе испод дугих трепавица.

Тамна тачка, за ком је песник чезнуо, био је град Фајел.

Међу тим ступи у собу један лепо обучен слуга, плава коврчаста коса пала му беше до рамена, плаве бистре очи показиваху у њему највеће поштење и верност; држао је у руци велики печатом потврђени пергаменат.

— Од канцелара тулонског љубавног суда! — рече слуга, па се пристојно поклони и — оде.

Песник ћутећи поче отворати примљено писмо; лице му се све већма ведрило, црте му биваху живље, па је у радости својој на једно место у писму ватрен пољубац притиснуо.

За тим је дуг поглед бацно на тамне зидове фајелског града што се губљаху у сивастом зренику али у овом погледу не беше више оне тешке клонулости: нада и љубав га је оживљавала.

Сад је затворио прозор, па се почео спремати, што је показивало да нам песник неки пут пред очима има.

II.

Пре но што бисмо даље ишли у приповетци нашој, треба да опоменемо читаоце наше на карактеристику онога доба, у које га с нашом приповетком одводимо.

Као што је некад грчком народу, што се у одређена времена на пољу, под слободним, чистим, небесним сводом скупљао, да критикује песнике своје, опште својство било песништво: тако је независно од овог, у средњем веку у јужним пределима француским, особито у Прованси, општи и јавни песнички живот настао; ово је било романтично доба трубадура, што је баш у време наше приповетке, у другој половини XII. столећа, у најлепшем јеку било.

Ово је било најлепше доба сердарске Европе. Краљеви и властела давали су се на смерно песништво; они су заштићавали и узносили песнике. Пламтети за веру, краља, љубав и част своју, и ово делом показати, био је задатак сваког сердара и свију песама. Песништво трубадурско нашло је одзива у народу као народно песништво; живот се спојио с песништвом, а оно са животом. Како је леп био овај живот!

*

Digitized by Google

Трубадур је био сердар а уједно и песник; данас је сабљом витлао, а други дан се лире прихватио; данас се кренуо са јуначким друговима својим да удари на степовити град какав, а други дан је лиром славио победу своју; данас је пасао јуначку сабљу да женско одбрани, а други дан је у нежним песмама узносно дивоте њене, исповедно јој вреду љубав срца свог. Трубадур је певао о боју и љубави; носно је знак боја, сердарску сабљу, и знак љубави своје у једном цвету у траци једној. Један цвет, или рукавица једна на шлему његову значила је код њега победу. Борио се за домовину своју, ишао је на двобој због идола срца свог — па их је после обадвоје опевао. А хваљени женски свет слушаше и уживаше под зеленим шаторима цветних вртова, или јавно по красним дворанама, у песницима својима, што их није сухопарно пискарање намргођеног критичара увенчавало, него љиљанпрсти дивних лепотица, што му није непозната читалачка публика дремајући над књигом његовом задовољност гласала. Њега су најлепше очи и румене уснице побуђивале на песништво, доводиле му усхићење до полубожанства.

Најсјајније свечаности овог романтичног доба беху тако звани љубавни судови, при којима су љубавне загонетке и љубавна питања трубадурима задавали да их они реше; пред ове судове донесене су више пута љубавне тужбе да их судије пресуде, пред овима су трубадури надмећући се узносили љубовце своје; па који је највише лепога знао рећи о њој, који је најбоље решио љубавно питање, добио би венац. Међу судијама беше сердара, песника и — женских; ови, с једним канцеларом, с професорима и бакалавреjима сачињаваху једно тело. Канцелар је у стиховном писму позивао све трубадуре из целе државе, сјајни сердари и красно женскиње долажаше у великом броју на ове свечаности, што су јавно под красним плеветнилом небесним држане.

У овако романтичном добу, у ком се свака свечаност зачињаваше лиром и песмама, у ком је песник, с лиром у руци, био свагда добро примљен од множине што љубљаше појезију, и песма му цвећем и венцима из најнежнијих руку награђена била, живео је Рено Кусн, најпознатији трубадур доба свог, у првом цвету живота, у стрица свог Рула Кусија граду, у ком је он градоначелник био, онај исти, што су га наши читаоци видели, да чезне за Фајелским градом, онај исти, што су га видели, где писмо отвора, што га је добио од „канцелара тулонског љубавног суда.“

Наши читаоци погодиће већ и сами, да је то било стиховно писмо канцеларово, којим је позивао песника на прву свечаност.

Digitized by Google

Али варао би се, ко би мислио, да је славољубље што му се можда у песничким грудма побудило, разведрило облаке на лицу младог градоначелника кад је писмо прочитао, маћијски прут, што га је из суморности његове на један ударац извео, беше силнија вила: лепа госпа од Фајелског града, што јој је име у писму споменуто било из узрока што ћемо га после чути.

Помисао, да ће дивоте краљице срца свог сакривене у цветно одело, пред сјајним, великим скупом оневати моћи, дала је живота и електричности попуштеним жицама срца његова, а нада — овај зимзелен заљубљених срца, што ни на врућини, ни на зими, ни на сунчаном зраку, ни на олуји не вене—лепше је истерала из увенулог стабла срца његова, него што каламак из младог летњег стабла тера.

Припреме на пут беху учињене, а он је још један пут превукао прсте преко лире своје, као што војник пре но што ће поћи у бој завитла сабљом огледајући је: да ли је још некадашњи стари слуга, не ће ли у овај пар изневерити господара свог, што још никад учинила није.

Слуга је други дан два коњица оседлао, на којима је трубадур у свој лепоти витког стаса свог, са слугом својим у Тулон на сјајну свечаност одјездио. (Продужиће се.)

СЕЛО

У детињским споменима

од Милорада П. Шапчанина.

V.

О орашје пуно лахора и хлада
И с тобом сам пров'о моја лета млада
Чим 'одскочи сунце, омара прижеже
Ја потерам овце те у теби леже.

Ио свиленој трави кабаницу вућим
Па угрејан седнем ил' се ио њој прућим
И кроз грање гледам у небо са зраци
Како лете бели танашни облаци.

А кад жега падне па теме упали
Ја се онда спустим на студенац мали,
Кад ишчезне проха испред мене гладна
Нагутам се воде из извора хладна.

И док ми се стада рудиницом хране
Успужем се горе на високе гране:
У мирној тишини трепти бели дане,
Ја к'о соко кличем, гледам на све стране.

Digitized by Google

VI.

Кад освоји вече па се проспу мраци
И стада се врате са скори кораци,
Напред чича-ован с меденицом звони
А овчице за њим вес'о пастир гони.

А јагањчад бела уз матере ходе
Ћуте — жао им је, што их кући воде.
И чим на вратнице већем оком циља
Најмлечнију овцу весела музиља.

И к'о од један пут да потече река
Видрице се проспу слатка, бела млека.
И кад их понесу станарице живе
Пригибљу се, цврче обрамице криве.

А после се метне у котао стари
Па на тихој ватри лагано узвари.
Разлије у зделе и нико не дира
Те се на тенане скорупље прибира.

ПАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

(Продужење.)

Јуче је пролазио на параду мимо мојих окана, у шлему с белом перјаницом, на вранцу који подигираваше и подскакиваше. Како се танак његов стас хитро сагибао за коњем кад се год коњ извијаше, како га коњ слушаше!... Овамо иде напред пред војском, то ће рећи: први на супрот непријатељу... а овамо тугује и плаче са мном заједно!

Па да га ја милујем само да бих њега успокојила, да се љубим с њим само за то да не бих њега довела у очајање, не бих била крива бар себи и својој савести. Али, моја друго, није тога, него сам ја душом неверница, ја сама љубим то миловање: моја глава често гори, срце ми се узбуни, и само ми је онда лакше кад се њему на прси привијем... Нема за мене довољно ни вечног стида, ни вечног наказања!...

Коме се ту знам обратити? Од кога сам пристала тражити савета и спасења? Писати мужу не могу: почела сам се њега бојати, а како му знам и писати кад иза једне речи може доћи и страховити сусрет и смрт.

Мислила сам да молим самог Аџу, да му још један пут кажем нека ме се остави... али шта се чини и тиме, не исказује ли се тако без икаква околиша права своја слабост? Па онда ме он не ће хтети послушати и што је још горе, послушаће, те ћу га тиме ја иста и убити!...

Digitized by Google

Све сам казала мајци, стајала сам пред њом на коленима и врло сам много плакала... Узела сам од ње реч да о томе никоме не говори. С прва ме псовала за ту несмотреност, а после јој се учини смешно што ја плачем „Одлази, лонцијо, говорила ми је, таки се грехови још и праштају. Све ће се то заборавити. Него пази ово: више да се неси састајала с кнезом, а ако се и састанете, не пуштај га к себи ни корака. Још си ти срећна... само мотри на се боље....“

Као да ја могу мотрити на се и владати собом онда кад он плаче украј мојих ногу и кад ме у скуте на коленима целива.

Господе, шта ли ће бити са мном! Зар се ни ти не ћеш сажалити на јадну Паулину, зар јој ни ти не ћеш послати своје помоћи?...

II. Од Косте Александрића Саса Паулини.

Аох лакоумнице једна! Аох лењива и некорисна тичице! Зар ти тако пишеш писма твоме старом мужу? Ето готово два месеца а ти мени само једно писмо писа! Наћи ћемо се, доћи ћу и ја к теби, научићу те па ред!

Ваљда те страх да не правиш погрешке у писању или би хтела да пишеш француски? Или не, то се ти бринеш око куће! Све несрећни послови! Знам ја и то, знам! Ево да ти кажем о чему се забављаш: Цело јутро преседиш у крају на столици, и тада прегледаш псе. У тај мах мислиш: и тај Коста, како вара! Ето колике су те његове трпи недеље!

После кућних послова настају други: тада настаје шетња по вароши: упрежете јадне коње, па само: „Де, Антоније, брже, још брже... тета-Јули, мајци...“ А тамо чека спреман читав курс човечије мудрости, неизјашњиви извор сваког морала... Шта је покрај тога твој Гетинген, шта Берлин?

А кад буде у вече, моја драга, у вече... Онда ти се слегну све другарице, сви анђелићи, сви незаборављени другови. Ту ти је и Јулка и Ната и Анка... али збиља, Анка и није у Петрограду. Најпосле ето ти и Надине, и Ацике.

Па онда окупи разговор и беседа пуна препуна практичке философије, скроз проникнута дубоким познавањем живота и срца човечијег!

У осталом баш лењуј до миле воље! Ја милујем људе који не маре толико писати писма. Нас ретко обилазе тренуци кад можемо бити целом душом откривени, а без њих на што само које шта брбљати и шарабатати. Запољски ми пише о твом здрављу и о забављању -- па сам спокојан. Збиља, добро те га поменух. Он ми пише да к теби

Digitized by Google

често долази кнез Галицки, и да је он у те као што говоре заљубљен без сваке шале. То ми је последње збиљска истина: пре два месеца је мени о томе писао Заљешин.

Хоћеш ли да ти право кажем Паулино? — Мени је мило кад се ти допаднеш и другима. Још ме некако слатко голица кад знам где за тобом озбиља уздише по неколико њих. Знам да то није лепо, али је то моја слабост, моја дика. Може бити да ће тога бити и онда кад мало више поживимо, кад се већ боље поучимо животу међу светом! Што се пак тиче Галицкога, лепо те молим да се с њим виђаш што ређе, али се немој играти с њиме, немој га занемарити и не мучи га! Него твоје кокетство није зло, нема се човек за што чувати од њега. Тај ми се младић допада макар да је мало поносит и ветрењак. Којекаквих мирних и смерних имају сад читаве задруге, а несу ти ни за што, ни за живот ни за друштво.

Више ти не ћу говорити ни о чем. Да те замолим да не заборавиш на старог мужа значило би да те вређам. На Галицкога пази из далека: јави и мени ако се он далеко забаци, па ћемо све на леп начин удесити да ни њега не увредимо.

Зарад тога несрећног Писарењка овде се ето дуго забавих. Тај или је сулуд или је некакав врло ђенијалан сплеткаш. Копривс сам видео и наглсдао се баш довољно, али оваког чичка нигде! Из јутра се врти преда мном као сами враг, сам на се говори које шта што се чисто ни веровати не може, измишља одговоре који несу ни трунак истинити, а којима ваља веровати — па кад се дође на испит оно од свега не изађе ништа и све испадне њему на срамоту. Што је од свега најгоре тиме се посао само непрестано повлачи макар да се ја непрестано упињем из петних жила не бих ли како год омео сплетке тога обешењака.

Читав мали рат — на ту ти је још — нека ти барем слика буде довршена — и моја љубав к теби; а што желим да се видим с тобом то ми даје оне силе и хитрине без које не бих никако могао поднети те борбе у непрестаном свађању.

Ето тако, видиш, Паулино моја, иде све на свету. Биће их који ће се овој мојој борби и насмејати, али сам ја тврдо уверен да нико не ће рећи да је оно дело ништаво, које је освештано љубављу што се оснива на разумевању живота. Откуд нама право да тражимо у животу високе страсти и дела која или с муком бивају или и не бивају никако? Боље ће бити да се научимо чинити што корисно у својој околини, да се научимо подсмевати се ономе што је смешно, и бити задовољни с оним што нам живот у истину да.

Digitized by Google

Што ми који дан више овамо пролази, то већма жалим што несам са собом и тебе повео. Знам да би ти се врло допао тих живот у овој варошици и шума кроз коју у вече просијакује сунце, и језеро с пустим обалама наоколо.

Као што си се научила свему смејати се: нас двоје бисмо се смејали, како овде људи кад се састају скупе се као у чопор, смејали бисмо се модама, које се изопачују да већ горе бити не може. Међу овом досадном сеоском господом како би нам слатко пало пожалити за кругом наших другова, који се и не макну из Петрограда па опет лепо знају све што се чини по целом свету — рашта се у којој земљи радују и веселе, ода шта ли у другој гладују и међу собом се кољу.

Па после бисмо се лепо и нас двоје здружили с овим људима, нашли бисмо како се на њиховим опаљеним лицима виде трагови од прошасте патње или од садашњих страсти: нашли бисмо међу њима и знаменитих практичких а и онако добрих философа. На сваком би нас по штогод забавило: ако не би на сваком баш садашње, оно би прошло — зар има кога међу људима да није бар један пут у свом веку био штогод особито у потпуном смислу?

И ми смо се већ сити наживели у престоници. Чим се одовуд вратим, узећу отпуст на повише времена или ћу дати оставку. После ћемо мало нагнути у свет јер мене већ страх да не будемо нас двоје и сувише остали на једном месту. Најпре се можемо, ако ти је по вољи проходати по Русији, пећи ћемо те развидети вароши и варошице и широке руске реке, наскитаћемо се по песковитим пустарама, на којима се само њишу и шкрипе високе јеле. Свратићемо се малко и на Кавказ — он нам је истина већ и додијао у приповеткама — али је ипак вредно видети очима какав је.

Из Одесе ћемо се кренути у јужну Француску па ћемо свој пут почети баш онде где обично путници остају без паре те даље и не иду. Не ћемо баш врло много ни путовати. Проћи ћемо Италију, Француску, Швајцарску, јужну Берманију, па ћемо бити задовољни.

Па да свему томе савијемо венац, после ћемо се настанити на нашем добру: и истом после путовања и кад се довољно наразговарамо о свему што смо видели, не ће теби падати на ум да упиташ: „Па шта ћемо у селу?“

Ето ти новости! Градим куле по ваздуху, кројим шта ћу читаве две године у напредак! То је твоја заслуга, Паулино — ти си мени повратила и младост и свежину, а ја сам боме већ био почео старети. Чекај само малко, чекај, намириваћу се ја с тобом и за то.

Digitized by Google

Још треба да ти што потање пишем о своме послу: срећа те ти данас могу приповедати нешто што није баш тако пусто.

Као што знаш, ја имам за помоћника чиновника, који је, кад га погледиш, налик на какву шарену тицу. (Продужиће се.)

Народне песме.

(Види „Вилу“ 31. бр.)

XXXIX.

Вај леле, Стара Планино!
Доста сам по теб' ходио,
С девојком овце чувао,
А данас не хте да дође,
Отера овце на дело,
Погледа с дела у село,
У селу оро играше,
У ору моја девојка,
Најпрва оро зачиње,
Најпрва песму почиње!

XL.

Девојка ниja јабуку.
На кога паде јабука?
На старо паде јабука.
— Девојка иде ливадом
Те бере трње глогово
Те стере старом постељу,
Лези ми, старо, на меко
На меко трње глогово. —

—

Девојка ниja јабуку.
На кога паде јабука?
На младо паде јабука.
— Девојка иде ливадом
Те бере смиље ковиље
Те стере младом постељу,
Лези ми, младо, на меко,
На меко смиље ковиље.

XLI.

Јова ми мајку мољаше:
„Пусти ме, мале, у Будим
Да видим беле Будимке
И моје Анче девојче.“
Мајка ми Јову не пушта:
„Не иди, сине, у Будим,
Све су Будимке поспале
И твоје Анче девојче.“
Јова ми мајку не слуша
Напуни џепе дуката,
Напуни недра ружице
Узјахну хата ђогата,
Па право оде у Будим,
Три пут је Будим зашао,
Докле је врата нашао;
— Све су Будимке поспале,
Заспало Анче девојче:
Кити му лице ружицом,
Пуни му косу дукати,
Само га три пут пољуби,
Узјахну хата ђогата,
Па право оде у дворе.

Топрв се Анче разбрало:
„Авај си мени до Бога,
До Бога до јединога,
Да је то мени од оца,
Ја оцу несам удворна,
А да је мени од мајке
Ја мајци несам удворна,
А да је мени од Бога,
Ја Богу несам удворна,
А да је мени од Јове,
Ја њега несам видела!“

XLII.

Јанко љуби по Босни девојке
И по Босни и около Босне
И Милицу царску братаницу.
Лак полако до цара се чуло,
Пар ми прати два лака јунака:
„Ид'те, ид'те два лака јунака,
Уватите Јанка аџамију,
Нит' га бијте, ни врло мучите,
Вежите му руке наопако,
Везана га мени доведите.“

Digitized by Google

Тад одоше два лака јунака
Да увате Јанка ађамију,
Он се не да јунак ни погледат'
А камо ли у руке уватит',
Већ сам оде цару честитоме,
Цар честити њему проговара:
„Ој Бога ти, Јанко ађамија.
Што ти љубиш по Босни девојке
И по Босни и около Босне
И Милицу моју братаницу?"
Ал' говори Јанко ађамија:
„Ој Бога ти, сам царе честити,
Воду ваде на моје бунаре
Платно беле на моје кладенце,
Смиље беру по градинам мојим
Смиљ миришу, па мене уздишу.
Коње јашем, те им воду мутим,
Рте водим те им платно газим,
И ти би се царе преварио
Који си се девет пут' женио
А камо ли ја јунак не жењен!"

Послао: *Ј. Поповић*
гимн. VI. разр.

XLIII.

Али-бег се с љубом завадио
Прво вече на меку душеку — —
„Кажуј, љубо, ко те је љубио?"
— „Љубила ме два пашића млада,
„Два пашића и два царевића."
„Кад љубише, а шта дариваше?"
— „Два пашића два жута кавада,
„Царевићи гроше и дукате;
„Каваде сам код мајке дерала,
„А дукате теби донијела,
„Ћев ти бити, ћев ти миловати,
„Ћев ти пити, ћев ти трговати!"

„Шумадија."

У КРАГУЈЕВЦУ 10. СЕПТЕМВРА 1866.

Са свију страна стижу дописи у српске листове у којима се говори о првој омладинској скупштини што је била у Новоме Саду, и у којима се прича како наш народ свуда с највећим одушевљењем прима извештаје о радњи скупштинској, па није вајде, и ја морам узети перо да о томе из срца Србије коју напишем, тим пре што је то одушевљење и радост код нас произвело нешто стварно, од чега ће не само бити велике користи по наш народ — него од чега већ има користи.

Кад се по листовима проносила реч да ће бити прва скупштина целе омладине, ми смо се и радовали и несмо, управо да кажем, ми смо зебли да бурна млада крв не прекипи, па да се не учини штогод што се не би слагало с достојанством свесне омладине; али кад скупштина сврши свој знаменити рад онако сјајно и разборито, кад показа да се четири стотине „усијаних глава" са свим лепо састати и разговорити могу, а да опет за то свет не пропадне, и да не морају учити парламентарног реда код оних што су оседели парламентишући, кад показа да уме и у Аустрији онако с р п с к а остати, онда нам ускипеше прса силном радошћу. У читаоници крагујевачкој могло се видети два пут онолико људи, колико је пре долазило и свако ти то тражи да угледа који лист у коме имају извештаји о раду омл. скупштине, а онима што читаху, могао си на лицу видети како се од срца радују. За оно

Digitized by Google

неколико дана после скупштине цела интелигентнија публика у Крагујевцу није ни о чем другом беседила до о српској омладини и њеном раду. Па није остало ни на самом разговору, него се одмах почеше проносити по Крагујевцу и гласови да би ваљало и из Крагујевца одазвати се омладини једном беседом. Наш вредни управитељ читаонице г. проф. Рад. Пејић сазва скупштину читаонице, разложи јој у краткој ал' одабраној беседи, шта је омладина у Н. Саду свршила, и предложи да читаоница крагујевачка даде једну беседу у част уједињене омладине а у корист књига које она издавала буде. Скупштина се одушевљено одазва том предлогу свог управитеља, и само је о закусци—коју је г. Пејић такође предложио — било мало више збора, јер су чланови желели да се што мање потроши од прихода, и тако г. Пејић узе сам на се да целу закуску спреми. Да се не би беседа држала у кавани где се обично балови држе, једно што би се морало доста платити за дворану, а друго што се не би слагало с нашим појмом о беседи да је дајемо у кавани — уступише нам четири суграђанина наша своју кућу, да у њој буде беседа, и ја не могу да им овде не споменем имена с најсрдачнијом захвалношћу. То су г. капетан Никола Петровић, г. катихета Јаков Павловић, г. г. потпоручници Јосип Јаковљевић и Милан Васић. Беседа је била уречена на Малу Госпођу, али тај дан паде такав пљусак да се није могао човек из куће маћи и да смо са страхом распитивали колика је Лепеница, јер да је само још мало падала онако плаховита киша, наша би се мајушна Лепеница прелила из свога корита, па би нам још једном живо доказала да треба варош извлачити из оне рупе на брдо, тамо где се сад нова војна болница подиже. Еле беседа се одложи за сутра дан, 9-тог ов. месеца. Кад би сутра дан пред вече, зачуше се зурле и бубањ из авлије оне куће где је била беседа, и са свију страна врвео је свет тој кући. Око осам сахата већ је не само цела дворана тако пуна била да је једва толико простора остало колико је требало за клавир и беседнички сто, него и споредне собе које се сучељавају с двораном. Ту је било врло одабраног света, и осем малог изузетка код женскиња, све је дошло у простом не прекиђеном оделу.

Беседу је отворио г. Владан Ђорђевић, који се ово дана код нас у Крагујевцу бавио, својим говором, у ком нам је разложио шта је управо „Беседа", и какав она има значај у Срба, бар какав би он желео да беседа стече у нашем животу. Говорника је поздрављало на више места одобравање, и ја ћу још додати шта ми рече један суграђанин који је до мене стајао и који је више година у Америци провео. Он рече: „Док је тај братац говорио, учини ми се ка' да сам у сред Њујорка."

Digitized by Google

За прологом одсвира госпођа Сања Павловићка на клариру један „Концерт од Бетховена“ с толико бравуре, да мислим е до сад овде не чусмо вештијег свирања.

У програму је на трећем месту био „Осман-бег“ од Ђ. Јакшића, али г. Драг. Јовановић декламова нам „Вилу“ Ј. Јовановића. Он је у толико вештије декламовао ту песму, која је из таких прилика већ прилично позната, што је умео бар гласом колико толико да споји она два три момента, што у песми само један п о р е д другога стоји, а не у свези.

„Величај душе“, што је кор отпевао дубоко је потресло слушаоце, и ако се узме да је кор тек рад беседе се склопио, мора се признати да је с великом прецизношћу певао.

Али најдивнији тренутак наше беседе настаде кад мали Владо Кањански стаде декламовати једну песму од његовог честитог баба, која се почиње „Нејак сам, мален...“ Ја не знам да л' је више песма по себи ил' је више декламовање, онај срдачни детињи глас, дарнуло у срце, ал' то знам да сам у очима најхладнијих и најозбиљнијих људи видео сузу где трепти. Песма пита докле ће још то бити да је српски народ тако поцепан и докле ће наша браћа у старој Србији, Босни и Херцеговини толико страдати од насиља, и мали Владо је то место тако красно казао, да ми један сугрђанин официр после стаде причати како му тако тешко дође у тај мах да је хтео викнути на сав глас „ћути дијете ако Бога знаш, ваљда не ће то до века трајати.“ После бурног плескања које пропрати завршетак песме умуче све у дворани као да се нешто људи замислише; за неколико тренутака захори се опет одобравање и мали је Владо морао још једном издекламовати целу песму. Кад је свршио одвоји се једна српкињица из редова па му у име целога збора изљуби његове пуначке обрашчиће.

И мала Милица Ћирпћева добро се држала са својом песмицом „Срце моје...“ Вели: и она је мала, ма је српче, па ако и нема друго ништа, има срдашце своје, па ће њега поклонити народу своме. Бурно „живела мала Милица“ беше одзив малој декламаторци.

Особито је вешто одсвирала г-ђа Павловићка на клавиру свој потпури из народних игара и песама. У њему је било три српске, једна малоруска и једна пољска пијеса, и то баш лепо повезане, с красним прелазима.

Први део беседе ваљало је, по програму, да заврши г. Стеван Вл. Кањански, али он рад непредвиђених околности није могао беседити и тако се место његовога говора отпеваше три песме. Г. Михаило Илић отпева с пуно осећања народну песму „Коњ јунака оставио“, за тим

Digitized by Google

отпева г. Самарџић једну малоруску песму уз пратњу на клавиру, а завршн беседу г-ђа Павловићка отпевавши једну руску песму којој је кор певао громки рефрен „Гопъ, гопъ, гречаникы“ итд.

И тако се свршн први део. Сада се залелујаше наше дивне народне игре. Међу тим су старији људи и жене засели које по собама где се пушило и разговарало које у дворани где је било постављено за закуску. Морам рећи да је г. Пејић, који је био домаћин на беседи, умео у онако малом простору — према свету који се беше скупио — тако ваљано уредити закуску да је свако био почашћен како само може бити, и да се цео збор претворио чисто у једну породицу. То је такав карактер дало целој ствари да се слободно може рећи, како ни једна од свију беседа што су до сад даване по српству није била тако с р п с к а као ова наша у Крагујевцу.

За време игре и закуске прочиташе се честитања која су телеграфом стигла из разних крајева. Омладина кикиндска рече у програму: „Зора наше будућности што на истоку свити греје и нас у леденом туђинству. Срећно браћо! Живела уједињена омладина!“ Певачко београдско друштво такође је одушевљено поздравило „прву беседу у срцу Србије“ и кликнуло „да живи удруживање!“ Србин Радовановић из сремских Карловаца посла читаву ситну књигу телеграфом. Вели: браћо, до сад само писмо, певасмо и робовасмо. Дајте да сад отуримо настражњаке па да једном почнемо радити итд. Осим тога било је поздрава које телеграфом које у писмима — с новчаним прилозима — скоро из свију о к р у ж н и х м е с т а у С р б и ј и.

Али све то, и сам чист приход од беседе, који износи преко ш е з д е с е т д у к а т а нису толико важни као то, што је на овој првој крагујевачкој беседи положен тежељ једном друштву, које ће, само ако се утврди, имати толиког уплива на развијање и унапређење нашега народа у Србији, особито у крајевима даље од Београда, да ће бити прави благослов по народ.

То је ново друштво „Ш у м а д и ј а.“

Док се свршавала закуска, наш домаћин Пејић прочита Одлуке које су донесене на првој омладинској скупштини у Новоме Саду, и попрати их с неколико патрнотских речи; каза како је и ова наша беседа само прва последица те скупштине, први плод онога што се тамо урадило и заверило; каза како ми не треба ни са овако сјајном беседом да се задовољимо, него да је преко потребно да се у Крагујевцу оснује друштво које би у свези с уједињеном омладином радило у Крагујевцу на народном изображењу и унапређењу.

Овај предлог прими већина с одушевљењем, само беше неколико

Digitized by Google

браће што несу говорника као што ваља разумела, па кад он прочита и главна начела написана, онда се заподеде жива дебата, у којој је особито с разлогом и патриотички говорио г. Пејић, г. Јеврем Радојкић и г. Ст. В. Качански. Пошто сви разумеше и присташе, онда се приступи потписивању тога поменутог акта којим се оснива друштво и у коме су његова главна начела, и за тили часак беше четрдесет потписа.

Ево шта ће бити задатак „Шумадије", у колико сам ја запамтио из тога акта. Биће:

1. Да потпомаже књижевност са сваке стране: писањем, растурањем добрих књига итд.

2. Да негује позоришну уметност у опште, и да даје дилетанатске представе у Крагујевцу.

3. Да оснује и обдржава недељну и празничну школу у Крагујевцу у којој би они чланови „Шумадије" који се осећају за то позвани учили своје сугрђане читању, писању, рачуну и првим знањима.

Као што се види „Шумадија" ће имати три одсека, и сваки члан који у њу ступи пристајаће у онај одсек за који мисли да ће у њему највише привредити.

За први одсек има већ ваљане снаге овамо, и као што на беседи чух, не ће много проћи, а „Шумадија" ће себи набавити и малу штампару. За растурање књига има овамо такође људи. Сам проф. Пејић распрода по 50 комада од сваке српске књиге — која му се пошље — у Крагујевац.

За други одсек биће још лакше јер ми овде имамо драговољачко друштво за представе, које је обуставило свој рад, али које има свога капитала, па треба само да се препороди да буде најснажнија од оне три полуге, којима ће „Шумадија" покретати народно изображење у својој околини. Мило ми је што могу рећи да већина чланова тога позоришног друштва пристају да се оно приљуби „Шумадији", и г. Грудић председник друштва обећао је помоћи целом својом важношћу у друштву да се та ствар изврши.

Што се трећег одсека тиче, већ је четири гимназијска професора дало реч да ће се примити учитељства у празничној школи, а без сумње ће се и остали придружити.

И тако је све на најбољем путу. Све зависи од тога како се уреди „Шумадија" и њен рад, а да ће то бити као што ваља, за то нам јемче имена оних људи, којима се мисли поверити председништво и деловодство. Прво је проф. Стеван Владисав Качански, познат у књижевности нашој. За деловођу „Шумадије" мисле пак изабрати вре-

Digitized by Google

дјога патриоту проф. Пејића, који је из ничега умео створити онако ваљану читаоницу у Крагујевцу, који је положио темељ малој библиотеци читаонице, коме се највише има захвалити што се ова беседа у Крагујевцу дала и што је тако сјајно испала.

Срећна и дуговечна била дакле наша мила „Шумадија", и да Бог да уједињена омладина добила у њој свог највреднијег члана.

Н. И.

КЊИЖЕВНОСТ.

* Између посмртних рукописа покојнога Вука Стеф. Караџића с радошћу дочекасмо још једну књигу. То су: „Српске народне пјесме из Херцеговине (женске). За штампу их приредио Вук. Стеф. Караџић. (Трошком народнијех прилога.) У Бечу, у наклади Ане удове В. С. Караџића. 1866." XVI, 359 стр. у осмини. Ове песме покупио је и предао покојноме Вуку његов пријатељ конзуларни чиновник г. Вук Верчевић у Требињу. Збирка је врло пространа има свега 362 песме и 12 напијалица. Песме су подељене онако како је још у огласу речено (види „Вилу" бр. 18) а о њиховој вредности са стране језика и поезије није потребе говорити ниједне речи.

* Као што јавља „Бос. Вјести." у сарајевској штампарији Сопроновој изашла је књига „Наравоученије о човеку и његовим дужностима, превели с грчког на српски Георгије Јовановић и В. Н." мал. 8-на 80 стр. Ово је прва књига на српском језику која је посвећена Турчину, босанском валији Осман-Шериф-паши „велехвалном покровитељу просвјете"; добро само кад је штампана под турском цензуром и добро кад је из фанариотске школе. Књига говори о човечијим дужностима, према себи, према другоме и према Богу и на крају има нешто и о васпитању деце. То је прва књига из сарајевске штампе.

* Изашао је оглас на уписивање и на другу свеску књиге „Устанак српски." У њој ће бити 10 штампаних табака а цена 6 гр. Рок је уписа 1. Новембар о. г.

* „Босански Вјестник" јавља да се у Земуну у Сопроновој штампарији штампа књига: „Ријеч Крајишничка" коју је написао Гавро Вучковић.

* „Босански Вјестник" јавља да су пруски консул из Сарајева г. др. Блау и секретар француског консулата г. Сенмари обилазили Пљевље (Таслицу) да прегледају тамошње старине римске. Нашли су не само трагова и остатака из римског времена него и више веома добро сачуваних натписа латинских.

Још један број па се довршује и трећа четврт овога течаја. Наше претплатнике са стране и одавде којима рок претплати истиче молимо нека изволе претплату поновити. Претплата се шаље уредништву а у Београду се може положити у познатим књижарницама, а скупљачима се за труд даје лист на поклон.

Ако коме претплатнику није дошао који број или му се изгубио, нека изволи потражити па ће му се одмах послати.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 39. У Београду 25. Септембра 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију.
на годину 48 гр.
на по године 24 „
на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Народне песме.

(Види „Вилу“ бр. 38.)

—

XLIV.

Краљевић Марко и Вилип Мађарин.*

Састали се сви седам краљева, —
Седам краља са седам земаља, —
У бијелу Бечу ћесарову,
У бијелу двору ћесарову;
Шећер једу а ракију пију.
Па се вале међу собом краљи,
Који љубом, који вјерном слугом.
Ал' говори од Беча ћесаре:
„Не вал'те се сви седам краљева,
„Који љубом, који вјерном слугом,
„И ја имам нешто вјерне слуге
„По имену Вилип Мађарине,
„Тријест глава досад је одсјек'о,
„Тријест глава све српски јунака.“
Ту се деси Вилип Мађарине,
Па говори свјема краљевима:
„Јесте тако сви седам краљева,
„Јесте тако к'о што ћесар каже:
„Још сам чуо у земљи Србији,
„У Србији троје копилади:
„Једно ми је Милош Обилићу,
„Друго ми је Реља од Пазара,
„Треће ми је Краљевићу Марко.
„Дошло ми је да поткујем дора,
„Да прегазим студена Дунава,
„Да отидем у земљу Србију,
„Да погубим троје копилади.“
Ту се деси Мркша војевода,
Па говори Вилип Мађарину:
„Ћути, болан, Вилип Мађарине,
„Нит' си јунак, нит' си од јунака.
„Да ти видиш Обилић Милоша,
„Да ти видиш Рељу од Пазара,
„Троједна би тебе уватила;
„А да т' чује Краљевићу Марко,
„Да те чује, за таку бесједу
„Русу би ти главу откинуо,
„Без оружја голијем шакама.“
Кад то ћ'ачу Вилип Мађарине,
— Он потрже сабљу мађаркињу,
Те учини јуриш на јунака,
На јунака Мркшу војеводу,
Да му русу одсијече главу.
Ал' је Мркша јунак на међану,
На топуз му сабљу дочекао,
Два комада од ње начинио.
Ну скочише сви седам краљева,
Развадише два добра јунака,
Да им сопру крвца не попрска.
Отлен се је Мркша подигнуо,
Право оде у земљу Србију,
А б'јеломе Маркову Прилипу.
По јацији у Прилипа дође,
А на врата Краљевића Марка.
Па он куца алком на вратима:
„Побратиме, Краљевићу Марко,
„Отвори ми на авлији врата.

* Варијација од песме која је код Вука штампана у књ. II. 348 стр.

Digitized by Google

Љутит бјеше Краљевићу Марко
Љутит бјеше љутито говори:
„Ко то куца алком на вратима,
„Ако ли му ја на врата дођем,
„На зло ће му јутро зајутрити,
„А на горе вече замркнути.“
Ал' говори Мркша војевода:
„Ја сам побро, Мркша војевода.“
Итро скочи Краљевићу Марко,
Побратиму отворио врата,
Уведе га у бијеле дворе
За сопру га готову посади,
Додаде му вина и ракије,
И погаче љеба бијелога.
А када се Мркша приватио,
Онда му је Марко говорио:
„Побратиме, Мркша војевода,
„Ил' си дош'о да пијемо вино,
„Ил' си дош'о да ми нешто кажеш,
„Ил' си дош'о да се ми бијемо?“
Одговара Мркша војевода:
„Побратиме, Краљевићу Марко,
„Нисам дош'о да пијемо вино,
„Вина имам и код мога двора,
„Нит' сам дош'о да се ми бијемо,
„Доста има Турак' и Мађара,
„Већ сам дош'о да ти нешто кажем:
„Састали се сви седам краљева, —
„Седам краља са седам земаља, —
„У бијелу Бечу ћесарову,
„У бијелу двору ћесарову,
„Шећер једу а ракију пију.
„Па се вале међу собом краљи,
„Који љубом, који вјерном слугом.
„Ал' говори од Беча ћесаре:
„„Не вал'те се сви седам краљева,
„„Који љубом, који вјерном слугом,
„„ И ја имам нешто вјерне слуге,
„„По имену Вилип Мађарине.
„„Тријест глава до сад је посјек'о,
„„Тријест глава све српски јунака.“
„Ту се деси Вилип Мађарине,
„Па говори свјема краљевима:
„„Јесте тако сви седам краљева,
„„Јесте тако к'о што ћесар каже.
„„Још сам чуо у земљи Србији,
„„У Србији троје копилади,
„„Једно ми је Милош Обилићу,
„„Друго ми је Реља од Пазара,
„„А треће је Краљевићу Марко;
„„Дошло ми је да поткујем дора,
„„Да прегазим студена Дунава,
„„Да отидем у земљу Србију,
„„Да погубим троје копилади.““
„А ту сам се и ја придесио,
„Мађарину ово говорио:
„„Ћути болан, Вилип Мађарине,
„„Нит' си јунак, нит' си од јунака.
„„Да ти видиш Обилић Милоша,
„„Да ти видиш Рељу од Пазара:
„„Троједна би тебе уватила;
„„Да те чује Краљевићу Марко,
„„Да те чује, за таку бесједу
„„Русу би ти главу откинуо.“
„Кад то зачу Вилип Мађарине,
„Он потрже сабљу мађаркињу
„И на мене јуриш учинио,
„Да ми русу одсијече главу.
„Ал' сам и ја нешто научио,
„Научио сабље дочекиват',
„На топуз му сабљу дочекао,
„Два комада од ње начиннио.
„Ал' скочише сви седам краљева,
„Развадише два добра јунака
„Да им крвца сопру не попрска.
„То сам дош'о да ти побро кажем.“
Боже мили и богородице!
Да је коме било погледати,
Погледати Краљевића Марка,
Како ли се јунак придрнуо,
Од љутине на ноге скочио,
Би рекао и би се заклео
Јеле би му с' с пута уклоњале,
А камо ли Вилип Мађарине.
Колико се Марко наљутио
Једва Марко зору дочекао
Своме побри ово говорио:
„Сједи побро, те пиј ладно вино,
„А ја одо до Будима града,
„До дворова Вилип Мађарина,
„Не би ли га дома застануо,
„Да га питам што је говорио.“
Оде Марко на своме шарину,
Побратиме к'о вјетар планински.
Бану Марко у Будима града
Пред дворове Вилип Мађарина,
Бану Марко око пола дана.
Ал' пред двором млада Мађарица,
Вјерна љуба Вилип Мађарина,

Digitized by Google

„Салам алам млада Мађарице!
„Ј ел' код двора Вилип побратиме?"
Одговара млада Мађарица:
„Иђ' одатле, једна арамијо,
„Свака рђа из бијела света,
„Мог Вилипа побратимом зове.
„Нијʼ код двора Вилип Мађарине."
Од љутине и велика зора,
Хтједе Марко сабљу повадити,
Да јој луду одсијече главу.
Алʼ срамота за добра јунака,
Са женама мејдан дијелити.
Но јој опет простит' не могаше,
Већ је удʼри руком по образу,
Три јој зуба у грло сасуо,
А четири с мјеста помјерио,
На образу рану отворио.
Па ни то му доста не бијаше,
Већ се маши руком за грьоце,
Откину јој три низа дуката,
Па поздравља свога побратима:
„Чујеш ли ме млада Мађарице!
„Поздрави ми побратим-Вилипа
„Нека дође у прву механу,
„Да пијемо изобила вина,
„Ни за моје ни његово благо,
„Већ за твоја три низа дуката."
Па он оде у механу прву
И он сједе пити ладно вино,
Пола пије, пола шарцу даје.
Мало време за тим постајало,
Алʼ ето ти Вилип Мађарина
На капију свога бʼјела двора.
Не даде му љуба ни данути,
Већ му каза шта поради Марко.
Кад то чуо Вилип Мађарине
Почуди се а и замисли се,
Замисли се а и устраши се,
„Ко ће бити, од куд ли ће бити?"
Па се диже до прве механе,
У механи Краљевићу Марко,
Сједи јунак те он пије вино,
На вратима шарца попречно,
Те никоме у механу не да.
Кад то виђе Вилип Мађарине,
Он потеже троструку камџију
Те удара шарца од мејдана.
Вилип бије а шарац не хаје.
Кад то виђе Вилип Мађарине,
Он потеже тешку топузину,
Те њом оије шарца од мејдана,
А кад шарца мало забољело,
Пословички Марко му бесједи:
„Пуштидер га унутра шарине."
Шарац пусти а увати Марко
Докле га је Марко уватио
Уватио руком за грьоце,
Дотле Вилип душу испустио.
Отален се Марко подигнуо
У Прилипа рано доходио
И код двора побру затекао,
И рујна се вина понапили,
Мађарину сʼ слатко насмијали.

Послао: *Живојин Радоњић*
свеш. у Лојаницама.

Школе у Србији 1866. школске године.

У броју 104. „Србских Новина" почео се штампати извештај, који г. министар просвете и црквених дела поднесе Њ. Св. Кнезу о стању струке просветне и црквених дела за школску годину 1865. У том извештају изложени су бројеви ученика у свима нашим школама за поменуту годину.

Мислим да ће Вилине читаоце не мање пријатно занимати и извештај о броју ђака, који походише школу у току школске 1866. године (од 1. Августа 1865. до 30. Јунија 1866.). За то се журим да вам

*

Digitized by Google

доставим колико ђака би у сваком од наших завода те године, и то.

1 У Вел. Школи (Академији) било је правника (у све четири године) 162; философа (у све три године) 21; и техничара (у три године) 15. Свега = 198 слушал.

2	У Богословији	уписано је	215	а свршило	188	„
3	„ Београдс. гимназији	„ „	557	„	454	„
4	„ Крагујевачкој „	„ „	295	„	258	„
5	„ Београдс. полугимназији	„ „	237	„	147	„
6	„ Шабачкој „	„ „	134	„	107	„
7	„ Зајечарској „	„ „	77	„	61	„
8	„ Пожаревачкој „	„ „	113	„	96	„
9	„ Београдској Реалци	„ „	45	„	31	„
10	„ Алексиначкој „	„ „	51	„	35	„
11	„ Крушевачкој „	„ „	62	„	50	„
12	„ Ужичкој „	„ „	50	„	50	„
			2043	=	1675	слушал.

У основним мушким школама било је, и то:

		уписано		свршило	
1	У округу алексиначком	683	—	580	ученика.
2	„ вароши Београду	844	—	727	„
3	„ округу београдском	1011	—	872	„
4	„ „ ваљевском	1027	—	867	„
5	„ „ књажевачком	664	—	589	„
6	„ „ крагујевачком	1462	—	1238	„
7	„ „ крајинском	1037	—	892	„
8	„ „ крушевачком	631	—	464	„
9	„ „ подринском	400	—	338	„
10	„ „ пожаревачком	2752	—	2398	„
11	„ „ рудничком	579	—	516	„
12	„ „ смедеревском	1004	—	890	„
13	„ „ ужичком	964	—	832	„
14	„ „ црноречком	704	—	635	„
15	„ „ чачанском	648	—	564	„
16	„ „ шабачком	1238	—	1080	„
17	„ „ јагодинском	909	—	719	„
18	„ „ ћупријском	850	—	691	„
	Свега	17.407	—	14.892	ученика,
	Што с горњим бројевима	2.034	—	1.675	„
	износи	19.441	=	16.567	

Digitized by Google

У вишој женској школи уписано је 134 а свршило 129 ученица, а у основним женским школама било је, и то :

		уписано	свршило	
1	У округу алексиначком	83 —	73	„
2	„ вароши Београду	582 —	530	„
3	„ округу београдском	31 —	26	„
4	„ „ ваљевском	100 —	89	„
5	„ „ књажевачком	47 —	46	„
6	„ „ крагујевачком	150 —	142	„
7	„ „ крајинском	159 —	146	„
8	„ „ крушевачком	115 —	96	„
9	„ „ подринском	51 —	50	„
10	„ „ пожаревачком	244 —	223	„
11	„ „ рудничком	33 —	29	„
12	„ „ смедеревском	161 —	138	„
13	„ „ ужичком	58 —	47	„
14	„ „ црноречком	32 —	27	„
15	„ „ чачанском	84 —	61	„
16	„ „ шабачком	157 —	138	„
17	„ „ јагодинском	162 —	107	„
18	„ „ ћупријском	151 —	116	„
		2400 —	2084	ученице.

Свега дакле мушкараца, који су 1866. школске године походили све школе у нашој отачбини (осим Војничке Академије), било је 19.441, а од тих свршило је годишњи течај њих 16.567.

Девојчица пак у свим основним школама и у вишој женској школи уписало се 2534 а свршило уредно течај школски њих 2213.

М. Ђ. Милићевић.

СЕЛО

У детињским споменима

од Милорада П. Шапчанина.

VII.

Тамо на раскршћу где с' улице ломе
Крст високи стоји, кад је тешко коме

Да с' моли, да боља не би била већа
Ил' кад мимо прође да се Бога сећа.

Digitized by Google

Око крста свуда порасла је трава
Ограђена ниским плотићем летава,
А на крсту горе иконица мала
С годинида дугих са свим овештала.

У недељу свету, кад се сунце смири
Па вечерњи ваздух ћарлија и пири,
Искупи се село, нико нема мира
Поведе се коло, врулица засвира.

Па до мркле ноћи не гасн се врева,
У слатком кикоту игра се и пева
И тек кад већ звезде на небу се виде
У смејању, шали кућама се иде.

VIII.

Ви плотови бели што сте с' чврсто стегли
С једног краја села до другог отегли,
У правоме реду преда мном сте сада,
Да вас видим жеља на срце ми пада.

Ваша лица још су у спомену мени,
На вама прострти веленци шарени,
Од мекане вуне пољавице беле
Што су их на ветар снашице изнеле.

Од дудова плавих покрило вас грање,
Окитиле лепо капије цивране,
Дугорепе сврake по вама се шећу
Кад с мршава ђерма у авлију слећу.

А још смели врабац по вама стражари
Док се гладна чета у кошу тимари
Па с времена дуга с вранама се псује
Макар да их само из далека чује.

„Беседа“ у Срба.

Говорио на првој беседи у Крагујевцу 9. Септембра 1866. Владан Ђорђевић.

Драга браћо! —

Ја сам препун радости што је случај са собом донео да и ја будем очевидац како срце Србије још живо куца за све што је народу свето и драго, и што ће њему помоћи, и што сам и ја на првој беседи у Крагујевцу; а још више што „мојој маленкости“ та част у део паде, да ту прву беседу својим говором отворим. Ја се не ћу упуштати да вам казујем како немам речи, којима би и десети део оног осећања и. т. д. и да вам се вас дан извињавам што сам ја тај „тешки задатак, на своја слаба рамена узео“, и шта ја тамо знам, како то бе-

Digitized by Google

седничко цифрање гласи. Ви од медицинара не ћете речитости тражити. Ја ћу покушати да вам само неколико чињеница набројим, и да вам пажњу на неке и неке ствари свратим.

Како је ово прва беседа у овоме месту, биће који, те ће запитати: „Ама шта је то управо беседа? Је л' то оно што зову бал? Је л' то оно што се каже концерт?“ —

Ниједно од тога.

Туђински бал даје какав гостионичар да напуни своју кесу, или какав богаташ, који не зна шта ће с новцима — да проведе свој ћев; а беседу дају грађани да помогну какво народно предузеће.

На туђински „бал“ долазе мужеви да се у каквој споредној соби картају и да се напију шампањера — ако имају новаца, а ако су сиротани да у каквом запећку ћуте и гледају бруку што се ради; а на беседу долазе мужеви да се тргну из летаргије за опште ствари, у коју их увлачи свакидашњи живот и старање за своју кућу, долазе да међусобно измењају мисли, да се међусобно поуче, долазе да се у њима на ново разбукти онај пламен који је у њиховим прсима горео за народ док још немађаху своје породице и своје куће, док им је кућа била сва српска земља од Дунава до јадранског мора, док им је породица биоцео српскп народ, долазе да добију убеђење како се и поред бриге за своју кућу и себе, може постарати и за народ, да се и за њ што урадити може.

На туђински „бал“ долазе жене, да блистају са својим тепелуцима и низовима дуката, са својим „брилијантским“ иглама, што би уложене у мужевљев рад троструко га унапредиле, долазе у својим раскошним хаљинама од „дупле“ свиле и кадиве, око којих је сигурно било свађе у кући на саблазан деце и чељади а на дуготрајану штету домаћег мира, и за које је муж морао може бити и узајмити новаца, долазе да покажу како оне могу, што се кицошења и раскоши тиче, још све девојке за појас заденути, долазе да оштрим оком посматрају како је која обучена, с ким се која разговара и како се погледају, да виде ко с ким најрадије игра и куд се после игре шећу, долазе да стеку себи „кућних пријатеља“ који ће им по каткад прекратити то грозно друго време; — а на српску беседу долазе српкиње да се наслушају народног певања у ком је жива наша народна историја да чују коју поуку за свој домаћи живот, за неговање и одгајивање деце, за чување болесника, да науче што о томе како ваља штедети, како ваља чувати здравље, и да поред поуке уживају чисте уметничке лепоте у свирању или игрању наших красних народних игара, долазе у онаком оделу какво им се код куће десило јер знаду да им на беседи

Digitized by Google

српској не ће нико замерити ако несу претрпане свилом и кадифом, јер знаду да се на њој не тражи туђинске „балске“ укочености и етикета, већ само српска искреност, простосрдачност и добра воља да се што народу поможе.

На туђински „бал“ иду „фрајлице“ што траже прилике да покажу како имаду лепе „локне и копфпуц“; како имаду господски бледо лице, с „финим, сентименталним“ ртама на њему; да покажу како се умеју пренемагати и превртати очима, и како се с „пуно такта“ смешити знају; да покажу како им лепо стоји „немецка аљина“ што је горе изрезана тако красно да се не само „лабудов врат“ него и „снежно — бела“ рамена па и још гдешто видети може, што „еробернге“, прави; да покажу како „елегантно“ своју јадну црну цигерицу „ушнирати“ знаду, и како су тако танке да би их какав официр у пасу шакама обухватити могао; долазе да покажу како се дражесно с „лепезом, и браслетном“ играти знаду, и како „кокет“ своје „гласе рукавице“ чупкају и намештају; долазе да покажу како су тако „воспитане женске“, које су биле у горњим местима, или макар у каквом београдском „пиштитуту“ понајпре кадре скупити око себе највише „курмохера“, јер оне се само знаду с „господом“ тако „унтерхалтовати“ да одмах „начине еробернг“, па су сигурне не само да за време „бала“ не ће „пећи крофне“ као што то јадне „просте“ морају, него да ће већ сутра бити под прозором „фенстер променаде“, да ће бити пуно тандркања од официрских сабаља по калдрми, да ће се под прозором и какав „цивилан“ са својим красним „цилиндром“ зауставити да по два сахата „прави кур“, да не би „фрајлици“ било дуго време, јер мајка или слушкиња кувају ручак, „штумадла“ је распремила кућу и обукла „фрајлицу“, а до ручка је дуго чекати, а читати што — то је „фад“, кад немамо доста Пол-де-кокових и Милбаховичиних романа; „фрајлице“ долазе на „бал“ да се најиграју пустих валцера и полака, тих „шармантних“ игара, где се — знате — двоје, момче и девојче, тако силно обгрле, да срце на срцу куца, да им се дахови из уста грле, да их у стрмоглавом лету сукње и кринолина грли, па вам се чисто чини да то није двоје него једно тело, које се бесомучно око себе врти дотле докле дисати може, па се онда строшта да му се свест поврати, да се напије леда, па макар се после два три месеца и крв искашљивала — шта то чиниц, што је смрт пре времена, пре него што смо одужили наш дуг као људи и као Срби, шта је то отаџбина према једном тренуту онако бесомучног, страсног уживања?.. То је куда иду „фрајлице“ — а на српску беседу долазе српкињице, са својим смерним оделом које не показује телесних лепота, са својим ведрим пош-

Digitized by Google

теним челом на ком се дивна свест и чедност огледа, са својим чистим не уцмаканим лицем, на коме се оно право женско достојанство блиста пред ким мора да се стукне и најпрепреденији развратник и највештији улагивач, долазе да науче штогод што ће им требати за њихов будући живот, да увиде како не треба тражити себи мужа само с нешто мало лепоте на лицу, која се често после првог детета збрише као да је никад није ни било, с нешто надри-изображења и с много новаца, већ својим чистим, непокваренim срцем, својом свешћу и својим родољубљем. Оне долазе да се на беседи упознаду с мушкињем, али у место да код њега траже себи „курмокере“ оне траже себи браћу, искрене пријатеље и учитеље, а како им когод стане говорити како су лепе и дражесне, како им лепо стоји одело и. т. д. оне га упућују да тражи друге којима је то драго слушати.

На туђински „бал“ долазе „штуцери“ који су по неколико година провели у „горњим местима“, или који су од таких културтрегера научили, да се цело изображење састоји у томе кад ко носи цилиндар, фрак, glacé рукавице, и глеђосане ципеле, кад ко говори пола славеносрпски, пола француски ил' немачки, кад ко уме „даме“ забављати по два сахата, и то о тако важним стварима да после неколико минута не зна о чему је разговарао, који цео свој живот проводе у читању политичких новина, градећи врло озбиљно лице кад се где о науци говори, и у „фарблу“, који — за одмену — упропашћују част девојкама и женама те сеју поквареност међу тај „канаљ“ као што они народ зову; — долазе да натакаре „штекер“ па да врло изображено зверају по дворани, и да пиље свакој девојци у очи која на врата уђе; долазе да изберу неколико нових жртава своме празном ништавом животу. О, па да видите како се користе та браћа „баловима“, како се лако и брзо упознаду где им треба, како се вешто умеју наћи око женскиња, како ли му знаду погодити сваку и најмању „балску“ жељу!.. Па ако је изабрао себи жртву, како је слатко погледати уме, како му се медене речи с увенулих усана просипљу, како је уверавати зна да га је првим погледом њених чаробних очију заробила, и како ће до века бити несрећан, ако га бар један пут благо не погледи... Он је целога „бала“ с њом, он сам игра бесне швапске вртоглавице с њом, он збуњено девојче силно на прси притискује — та то спада у вешто играње туђинских игара — па после непрестано шеће с њом, води је у споредне собе да се мало расхлади а кад се у дворану врате, он већ има допуштење да јој може писати по који пут своје „либсбрифе“. У њима су речи — речи, да поштена човека гроза спопасти мора, исто тако као што јадно девојачко срце залудети мора... После тих писама

Digitized by Google

већ г. штуцер зна кад отац или мати или брат несу код куће, и кад их он тражити мора... А кад се животињска половина те господе наживала — друга важнија половина човека тако је слаба у њих да о њој и не може бити говора — онда остављају девојку под срамотом, нека верује, ако другог посла нема, у вечну и безграничну љубав штуцера, а они траже друге балове. Тако та господа терају док не постану у својој тридесетој години старци па онда траже доста новаца да се жене, јер сад су тако изнурени и морално и телесно, да их и јавне отровнице с презрењем гледају. Они се жене да може бити роде још и какво шкрофулозно дете, које ће ако узаживи целог живота бити несрећно, или да начине од својих жена, које би могле бити на дику себи и роду своме, распуштенице — па да умру... Такви су штуцери душа туђинским „баловима", а на српску беседу долази српска омладина, која одмор од својих стручних штудија или заната употребљује на то, да проучава своје мане па да се поправља, која проучава потребе народне и премишља о њима, па тражи средства како да им помогне, која оно што научи шири свуда где доспе у народ, која шири народну свест књигом, музиком, игром, позориштем, живом речју, свима средствима. Она потпомаже свако предузеће од кога може бити користи по народ. Ето такви људи уређују и дају српске беседе.

Није дакле, браћо, и не дао Бог да буде српска беседа оно што су у туђина „балови."

(Свршиће се.)

НАУЛИЦА.

Приповетка од А. В. Дружинина

(Продужење.)

Још си му се ти, враже један, и смејала, видео сам ја! Знаш, онда кад је он са мном седао у кола. А смејала си му се само за то што на једну ногу храмље и што му је онако танак глас.

У осталом он је човек вредан, и ако није бог зна какве душе. Име му врло чудновато: зове се Фпф. Откуда та породица сад ти ја не знам управо казати: али је Рус. — Узео сам га покрај себе што ми се то некако особито прохтело: само погледним у њега па ми дођеш на памет ти сушта и тако живо као да те видим у огледалу. Ја не знам је ли то за то што си се ти смејала Фифу кад сам те на послетку видео или је за то што је он налик на тицу и што ја тебе зовем тицом?... Да ти на кратко кажем, чудно је то нешто, не умем ни сам да разберем шта је управо.

Digitized by Google

У осталом је Фиф тих човек и човек за посао. У почетку се све налажаше око Писарењка, све га опоминњаше, а после се разговараше са мном што сам ја толико јако оштар. Ја одговорим на то замоливши га лепо да се он не плете у те ствари.

Али Фиф никако да мирује. Јуче ми каже како је жена Писарењкова рада да се састане са мном, и том приликом исприповеда ми он, разуме се онако како је он схватао, жалосну приповетку о тој жени.

И она се као и ти изображавала негде у знаменитој женској школи. У свима је наукама била непрестано прва међу другарицама и толико су се људи чудили њезиним даровима да се нашла нека добротворна душа те плаћала за њу да учи талијански — то беше наука врло корисна за ћерку једног инвалидског поручика.

Она је била девојче с душом, са силним карактером, и с оним аристократским осећањем које се онако лако гади од свачега што је год ниско и сиротно.

Сад можеш помислити како је било јадном девојчету по што сврши школе, кад се из високих дворана из женске школе преселила у сиромашни кутак где су јој живели родитељи. У наше је доба мучно наћи где какво место и тако она мораде остати код куће. Она се сиротица баш упињала, али јој се опет на скоро учини очева кућа сушти пакао. То ће ти бити лако веровати.

А та је породица сва махом била поштена и племенита. Отац је заслужан и храбар војник и то му се само могло пребацити што је имао радо мало се поднапити. Мати јој је добра, тиха жена, и није престајала туговати, плакати и жалити се на невољу.

Моја Паулино! Ти и не сањаш колика је страхота у бедном неугодном животу, где све само загушује и стење, где се на све стране црни немање и жалост. У твојих родитеља нема нарavственог достојанства, али су барем богати. Захвали судбини и за то.

Да се вратимо к нашем девојчету. Не знам Паулино, — хоћеш ли ти знати рашта мрачна страна породичног живота чини силнији одзив у енергичким душама, особито у жена. Какво тихо девојче мало би боловало од ове невоље па би се и смирило — али је наша јунакиња боловала на још већма плану, разјари се на судбину, разјари се на своју породицу. Тај низак живот, та вечита невоља огорчише јој душу толико да се већ не могаше сносити.

Своје родитеље је страсно љубила, али ван себе или ван њихове куће. Онда их сирота девојка већ није љубила кад се отац враћао кући у гадном оном стању, кад се мати стала вајкати на тиме навлачила на се од њега прекоре и подбадала га да се свађа. Срце јој се кидало,

Digitized by Google

патила је јадница, па се и сама себе бојала; али она у тај мах готово није ни опажала својих родитеља.

Зар је чудо што се обесила о врат првоме који је мамац пружио, који је заслепе богатством и који обрече да ће је извести из тога пакла? По начину оних који су најбољи међу овим лептирастим љубавницима и њојзи њезин да прилично мираза и удоми је за Писарењка, који је онда био мали некакав чиновник.

Онда је Писарењко био још гори но што је данас. Он се као најнижи пуштао у свашта што би прилика донела, а покрај тога је био и пијаница. Знам да ти мислиш како га је девојче, о коме говоримо, омрзло, како није мислило ни о чем другом но како ће се њега опростити!

Али нити је било једно ни друго. Њојзи сад настаде доба да се помири са животом, макар да то помирење горко беше. На што крити кад је тако. Она оно учини Писарењку што пређе не могаше учинити свом рођеном оцу. Доведе кућу у ред, одучи га од претеривања, стаде се с њиме шалити као с каквим наравственим болесником, децу одену као лутке, па их сама одгајиваше. Мислим да је љубав к деци и била узрок што се њезин карактер тако променио.

Чудо ми то само како не могаше сачувати мужа и од превеликог марења за државне новце. Боји је се муж, поштује је и чини све што она заиште. Може бити да се она није ни упуштала у његове послове, а може бити да је ту могао њу омести и остатак од оне слепе мржње на свет, која беше са свим прека последица огорчене младости.

Слушај даље.

Јутрос уведе к мени Фиф блеђану високу жену с двоје деце, којима може бити око дванаест годпна. То је била госпођа Писарењкова. Дубоко ми се поклони и стаде ме гледати бојажљиво али с пажњом. Ја замолим Фифа нека њезину децу проведе по саду, а њу понудим те седе на столицу.

Њојзи се допало од мене што не хтедох да деца слушају немио разговор, приђе к мени и прихвати моју руку обадвема својим рукама. У очима су јој пливале сузе. Једва сам је могао наговорити да седне на место и тада ми стаде казивати рашта је дошла да ме моли.

Није се молила за мужа: знала је добро и шта је крив и шта ће га за то постићи. Њу је већма тиштала мисао, што ће с тога јадна деца страдати. Она су очима гледала несрећну парницу, виђала су оца сваки дан раздражена и огорчена. Па кад се ствар сврши чим се могу изучити, одгајити? Куд су пристала?

Digitized by Google

Слушах с пажњом и сину ми у памети добра једна мисао. Али Бог зна бих ли и ја извршио ту мисао, да се ту није и мој интерес заплео. Слушај па мотри пут којим се чине у свету добра дела.

Дође ми на ум: ако учиним тој жени услугу може наговорити свога мужа да час пре учини признање и да ствар не заплеће кад му није ни на што

— Олга Ивановна! рекох ја њојзи — наша влада не ће истеривати на деци оно што је отац згрешио или зло учинио. У осталом је мени у неколико већ позната ваша невоља: ваш муж или не ће имати кад или не ће имати кога молити за децу, па извија ствар не би ли остао како је. Али да се ствар не потеже, ви ујутру пошљите у Петроград оба дечака а ја ћу вам дати писмо на министра, и показаћу целу ствар у ком је стању.

Сирота жена бризну плакати, хтеде ме по рукама љубити.

— А кад буде време да стају у службу, наставим ја, — онда мене опомените. Ја имам и поверења и познанства па ћемо их упутити лепо како се год они ваљани покажу. За осталу ће децу најбоље бити да их ви гајите код куће, барем докле вам се ужитак не одреди.

Она се сетила на што идем. Видело се где је више дираше моје учешће но услуга.

Сад пак изађе на среду и мој интерес.

— Олга Ивановна, рекох ја на ново: — реците ви ово што ћу вам сад рећи, вашем мужу као пријатељски мој савет. Рашта он повлачи ствар, рашта прекида ток ислеђивању? Ја вам поштену своју реч задајем да не ће ништа учинити. Боље ће бити да призна, па да ми одреши руке. Вама ћу рећи, али то нек остане међу нама, да би се мени хтело што скорије у Петроград. Тамо ми је остала жена, на коју мислим сваки час и сваки минут.

На томе смо се растали.

Ето видиш Паулино, како се људи превијају душом, како чине добро из себичности, како почињу преговоре с непријатељем све само за то да могу што пре погледати твоје очи мамљиве.

И сад с богом чедо моје, моја мала бела ружице, па пиши ако се што вредно деси.

ГЛАВА СЕДМА.

Дан по што је то писмо послано било, Коста Александрић намештао се и облачио у својој ложници. Красно јутарње сунце не беше још припекло, а Сас је имао обичај устајати касно. Морало се што необично десити кад се он тако преко обичаја жури.

Digitized by Google

У малој собици, која је овде била место кабинета и у којој се радило седели су и чекали Саса познати нам Фиф и још један човек који је знаменит по томе што је до њега у многоме стајало како ће ићи развитак ове наше приповетке.

Био је то старац поштен по изгледу, седе косе, а на носу је имао загаспте наочари. Чудо што се није могао никако смирити. Ни да могаше минута преседети на месту. Сваки час је то вртео главом, то махао рукама, то ногом цупкао. Та чудна несташност бејаше голема противност његову старачком лицу, које беше чисто, хладно и плаветникасто као лед. У осталом се та несташност за овај мах дала лако разумети. Старац је био у мучном душевном немиру. Но кашто би уздахнуо и тада би се машао увек у свој доњи шпаг на хаљини.

— Тако је то мој честити Степане Дмитрићу, говорио је Фиф својим таначким гласом: — тако сте нас ето прилично измучили! Колико смо коња ми уморили, колико ли смо табака хартије исписали!

— Е па шта ћу, одговараше Писарењко, тихо — све би једно било. А и ко би зло за добро враћао? Сами знате, дошла жена, па окупила у плач, у дреку. Иди, вели, и ја, шта знам! и у мене се срце обрати.

— Е ништа, ништа, почне Фиф на ново — све ће се то смлети, од свега ће опет бити брашно. Што се тиче деце, не водите бригу о њима, ослоните се само на Косту Александрића (то рече мало јачим гласом) то је анђео, сушти анђео, није човек.

— Знам, поштени господине, знам од јуче... А чудо га нема?

— Још се облачи. Кицош је он, данас ће обући нов фрак.

— Говорила ми је Олга Ивановна, питаше Писарењко брижљиво, да је у њега остала у Петрограду жена?

— Јест, остала је. Луче као детенце од пет година. Још је и лепа: сушта је ружица.

Ове је речи Фиф изговорпо знаменито тишим гласом, но оно своје мишљење како је Сас сушти анђео.

— Тако сам и ја мислио....

И на лицу Степана Дмитрића исказа се мучно некакво неспокојство. У тај мах се отворе врата и уђе међу њих Сас.

— Добротворе, оче мој рођени, викне Писарењко падајући пред Саса, тако се умиљавајући да се Сас чисто збуни:—нека вам Бог плати.

— То је приватна ствар, одговори Коста Александрић извијајући се: — није ни у каквој свези с нашим главним задатком. Рекоше ми да сте свршили наш посао?

— Све је свршено, рече Фиф и пружи Сасу неколико табака.

— Е, хвала Богу, рече Коста Алесандрић свршивши прегледање:

Digitized by Google

— али кажите ми по души Степане Дмитрићу, шта вас је наводило на то да ствар тако дуго развлачите ни на чију до на своју штету.

Степан Дмитрић му се примаче ближе. Испод наочари се његових заблиста нешто као суза.

— Коста Александрићу, добротворе мој, проговори он, будите добри на век. За све ћу вам се покајати и исповедпти вам: да Бог да тек да не буде касно.

Писарењко погледа на врата у друге собе. Сас се сети да се он моли за разговор на само и одведе га у своју ложницу на велико огорчење радозналога Фифа. Ушавши за Сасом, Писарењко извади из доњег побочног џепа некакву хартију и пружи је Сасу.

То је било писмо кнеза Александра Николића Галицкога које је штампано у четвртој глави ове приповетке.

Степан се Дмитрић заиста потпуно покајао. Кад је излазно из собе трљо је с лица сузе, које му се измакоше из очију.

Сас посвршава неке форме, потписа извештај и још то вече се кренуо из ***ова. Није осећао никаквог особитог неспокојства.

А њему се спремао страховит чемер. Тако то иде у свету да радост дође к људима или у невреме или слепо или врло милећи, чисто као мрав. У роман или приповетку не можеш је никад уплести да је мало не угладиш и не дотераш. А зло иде тако глатко и лако и тако удесно, да остаје само питање кад ће се штампати или кад ће на бину.

У онај исти дан кад се Сас кренуо у Петроград стигла је у ***ов петроградска пошта. Једно је писмо било упућено на Писарењка.

Степан је Дмитрић распечатио на сред улице, и руке му задрхташе. Унутра је била савијена меница од тридесет и пет хиљада, и један савијен листић хартије. На њему је стајало написано разговетним словима: „довољно.“

Степан се Дмитрић сав затресе. У њему се узбуни неко племенито незадовољство и он у том дрхтању баци ону листу на земљу. Хартију са записком исцепа на триста комада.

За тим мало постаја, промисли се и узе опет кредитну лозу.

Дакле сам ја опет онај, промрмља он кроз зубе и упути се кући.

(Продужиће се.)

Народне загонетке.

(Види „Вилу“ бр. 34—35.)

Шта ми ти је шта:

71. Краљева крава из висока пала, сва се разлетела, теле одржала? — Орах (кад падне с дрвета, па се љуска распрсне.) —

Digitized by Google

72. Мирко деветирко девет плуга плужи; сам се Бог чуди, како Мирко деветирко девет плуга плужи? — Сојка (крешталица) тица, која извија у певању свакојаке гласове. —

73. Послао цар царици у тисовој каблици: дванест златни јабука, у свакој јабуци по четири кришке, у свакој кришци по седам семенака? — Година, месеци, недеље и дани. —

74. Ћук ћуче у лугу, да није ћука у лугу — сви људи залуду? — Воденица. —

75. Сав мркоња у зграду уђе, а рогови не могоше? — Сврд'о. —

76. Ни крив ни дужан, везан, а живо му месо у уста мећу? — Повијену детету сису. —

77. Села бела на сред села, сама себе јела? — Свећа. —

78. Ману вижле репом, сви му људи вероваше? — Кантар.

79. У шта је на репу око? — У тигања. —

80. У шта је у репу памет? — У кантара. —

81. Два се јарца за вратове вуку? — Бисаге. —

82. У наше Анице деветоре тканице? — Каиши око чутуре. —

83. Сикирица маљурица по вр' горе звечи? — Бријачица. —

84. У 'рзана два зрна, у рикога и четири? — У кобиле две, у краве четири сисе. —

85. Пођо Богу — сломи ногу? — Варница. —

86. По дну гвоздено, по врху дрвено, а по среди меснато? — Кључе потковано и под самаром. —

87. Од куће иде — у кућу гледа, кући иде — у гору гледа? — Пушка за појасом. —

88. Месо изедо, чорбу обесих о клин? — Лој — кад се истопи и саспе у суд, па се у не стинут лој метну два краја од узице, а петља суха остане; кад се лој стине онда се за ону петљу обеси. —

89. Ни предено ни тканo — од све клине резано? — Кожух. —

90. Мртав живо рађа? — Јаје —

Послао: С. В—h

☞ Овим бројем се довршује и трећа четврт овога течаја. Наше претплатнике са стране и одавде којима рок претплати истиче молимо нека изволе претплату поновити. Претплата се шаље уредништву а у Београду се може положити у познатим књижарницама, а скупљачима се за труд даје лист на поклон.

☞ Ако коме претплатнику није дошао који број или му се изгубио, нека изволи потражити па ће му се одмах послати.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 40. У Београду 2. Октобра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишиву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Нејак сам мален...

ДЕКЛАМОВАО НА ВЕСЕДИ У КРАГУЈЕВЦУ МАЛИ ВЛАДИСЛАВ КАЋАНСКИ.

—

Нејак сам мален — немам снаге,
За тешки палош, за бритки мач;
Да гоним српског рода враге,
Да гасим сужње браће плач.

Нејак сам мален, ох мили боже!
Невешт сам још'те, и не знам много,
Али сам слуш'о од бабе мога
За јаде рода мог српскога.

Слуш'о сам врисак са мутне Дрине...
Чуо сам јаук Херцеговине...
Од Ниша, Скадра и Призренграда,
Како ми српско племе страда.

Нејак сам мален — ал' сам Србин!
Душанска крв у мени вре —
А сме ли трпити витешки син,
Да му душманин племе тре?

Ох! кад ћу једном и ја моћи
Потећи за род у свети бој,
Хоће л' то време скоро доћи —
Ох, дај га скоро, Боже мој!

Да ви'ш, како ћу тад одважно
Да бијем враге народа мог —
Са браћом младом славно и снажно,
Чекај душмане — и наш је Бог!

Сви ћемо с рода! све ћемо за род!
Нека не бесни душманин тај;
Живило Српство славно народ!
И његов млади нараштај!

С. В. К.

НАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинника

ГЛАВА VIII.

Сад иду на ред три писма, од којих два несу за штампу зарад неких ситница, и још ова мала цедулица:

„Кнеже Александре Николићу! С великим сам вас незадовољством видео јуче на ноћ под окнима мога кабинета. То се за то тако

Digitized by Google

десило што сам ја у мом стану учинио неке измене у распореду. Ја несам ни најмање наклоњен јуначким витезима, и за то ми је дужност да вам признам да мени не би имало шта и најмање бити повољно ако бих се с вама сусрео. Сутра се селим на пољско добро, за које можете распитивати колико год хоћете, ја вам не браним. Не би шкодило да и ви одете из Петрограда, јер ту, ако само мало прегазите смерност, можете учинити зло и себи и мени.

„Лако ћете погодити да то није моја последња реч. Ја вам кажем и опет, да ћемо се нас двојица видети кроз месец дана. У половини овог месеца што ће настати, добићете од мене цедуљицу и наћи ћете у њој мој адрес и назначено време за састанак. Међу тим дотле да сте ћутали.... да сте ћутали!! К. Сас.“

А од оних писама ево једнога.

Од К. А. Саса П. А. Заљешину

Ето прођоше две недеље, две страшне недеље и ја не прегох још ни на што... У памети ми се не врзе никакав план, ја сам готов сматрати истога себе као махнита човека.

Хвала ти што си ми брзо одговорио, хвала ти што имаш учешћа и пажње према мени; више ти немам за што захваљивати јер твоји савети несу ни од какве помоћи.

Жудно сам отпечатио твоје писмо, у души ми је тако силно колебање да сам мислио: добар ће савет обрнути целу ствар или на зло или на добро; али сам се на несрећу горко преварио.

Још сам у снази да могу разабрати твоје мисли. Ти правдаш моју жену и хоћеш да сву своју јарост оборим на Галицкога. Мој брате, не треба моју жену правдати, а ја ћу ти још нешто казати, то пак: да и Галицки није ништа крив.

Алп на што мени све то: зар сам ја у овоме свом стању приступачан идеји о правди, зар ја њу сад могу увести практички у живот? Знам ја и без тебе да није крива ни она, ни он, нити бих био крив ја, кад бих им се обадвома жестоко осветио.

Рањен војник насрће с беснилом на непријатељску чету: зар он мисли на то како он може убити не баш онога човека који је њега ранио? Зар он мисли да баш ни онај који га је због ранио није њему ништа крив?

Ја сам у очајању, ја хоћу да се светим, па зар мени и на памет долази да мислим шта ће бити најпосле од мог очајања?

И ја говорим: хоћу да се светим! Баш на том и запиње што ја не могу да прегнем ни на тај злочиначки умишљај. Па да баш и прегнем,

Digitized by Google

ја се не бих могао, не бих имао на чему светити. Шта ја знам чинити с тим дечаком, који и не схвата шта је учинио! Ја нисам Јерменин да обилазим с ханџаром око „злочинца“ и „неверинце“, ја и не познајем оне вештине, с којом други који знаменит господин уме да кида и трза своју несрећну жену сваки час, с којом чини те она јадница плаћа годинама мучења за један час заблуђења, па још бог зна да ли баш заблуђења?

Говориш ми да призовем у помоћ разум, па да се с њиме борим против страсти. Светујеш ме да призовем у помоћ и философију и останке од некадашњих идејалних осећања, да се повратим на ново некад омиљеним мислима. Као да си заборавио да сам ја човек, и то заљубљен човек — да је лако правити доктрине и угађати мисли кад се с друштвом у вече разговарамо о књижевности, и кад се пише роман, али није лако у животу. Да призовем разум! А на кога? Ваљда против страсти? То би било лепо, само кад би ствари ишле тако углађеним путем и кад би се разум умео борити са страшћу. Али ево муке где се у мени бори разум с разумом, где страст устаје на страст, ево муке што сам се ја сам распао на два разума, што се моја ствар разделила на двоје, што се тај расцеп није саставио и што ја не знам на што ће на послетку цела ствар изаћи.

Ја могу прегнути на какво стидно дело макар да се ја гнушам сваког злочинства, могу своју љубав окончати једном трагедијом, па знам да ће бити тушта мржње и презирања и да ме ти један не ћеш окрпити; теби сам ја отворио своју душу, преда те сам изнео стање своје.

Ни за сутра ја не могу стајати одговоран; може бити да ћу се јавити као какав великодушан јунак; који су мало луђи они ће ме назвати Монте-Кристом, ватрени ће ме младићи поштовати као новог Жака а ја се ево теби једпитом исповедам, и нека ти једини знаш да у мени не може бити ни злочинства ни великодушности.

Ја сам пред судбином слаботиња: нека прилике одсуде што знаду и мени и њојзи и њему; ја перем руке, у мене нема снаге да и ја што радим!

Свршио си своје писмо хитајући се увредама и жацањем на хименеја, стао си ми хвалити како је угодно и дично бити сам, казујеш ми како су женска права света, како женској љубави нико не прописује закона...

Прекрасне речи, напомене према ствари, макар да су одавно отрцане, и за њима опет „права,“ опет неки одлучни појмови и опет хладне истине!...

*

Digitized by Google

Шта је мени бриге за женским правилима, која ми је потреба да знам љубавну теорију, да јој изучим основне законе?! То опет остају речи те речи.

У овај мах за мој рачун нити има света с његовим предрасудама, ни жена с непризнатим правима. Свету воља хвалити ме, воља вређати ме, жена може свију до једне нестати са земље, могу оне и све скочити на мушке; то ни једно не ће, баш ни у длаку не ће ни у чему променити мојега положења.

Ја ћу се и опет исто овако напрезати, малаксавати и колебати, исто ћу овако обноћ плакати, плакаћу ја, исти ја са својом ћелавом главом!

Све за то што у целом свету јесмо само нас троје: ја, Паулина и Галицки. Мени би се хтело обзирати се и на свет и на његово мишљење, ја бих изашао на среду да се тучем за оно што зову „осрамоћено своје име“; може бити да би ми та предрасуда дала снаге те бих још штогод и радио.

Него доста о твом писму, осећам како нестаје тренутне оне хладнокрвности, што ми хоће да дође: врела крв ми је јурнула на срце, она се пење још више, она ме загушује у грлу, прсти су ми као лед хладни... мене почиње грискати чемер.

. . . . . .

Срамота је, ох срамота оборити главу! Опет се напрежем, скупљам снагу.

Овај час се вратих од ње. Ја сам наредио те је казала да је болесна и ни један наш познаник не зна јесам ли дошао у Петроград и где се налазим сад. Морао сам тако. Ма како се свршила та ствар, од преке је потребе тајење, а томе не потребује бог зна какво тајење.

Истом сад, кад сам упоредио све прошасто, истом сад видим каква широка пропаст раздваја Паулину од мене. Кад сам био у срећи, варах сам себе, а сад о првој беди па се све показало наго преда мном. Довољно је погледати на садашњи положај моје жене па да се може јасно схватити како је међу нама све свршено, да се ми већ више никад не можемо сложити.

Њезин чемер је једак и дира у човека, али колико је опет далеко од онога чемера који у разуму постаје! По цео дан плаче без престанка, ако се што с њом разговарам она ми одговара као они који су били под судом у инквизиције кад их је велики инквизитор испитивао. Покашто јој дође да се моли Богу и то чини врло задуго.... Она је уверена да је њезин преступ тако страховит да она не ће моћи рад њега ни у пакао пристати!

Digitized by Google

Обазри се сад на све то, па ме можеш слободно жалити. Нити има надања да ћемо се кадгод сложити, нити се кад можемо надати забораву... Љубав се мени свршила, комад је одигран и више се не ће понављати.

Само ме још једно кида, а то: шта значи њезина љубав ка Галицкоме? Да ли је то правилна тежња две страсне млађане природе једне к другој или је то истинита и трајашна страст?

Или је то само несмотрено какво успламуће које се „свршило падом" као што говоре романисте. Хеј, да је нешто то! Умео бих ја повратити пређашње, умео бих покајати Галицкоме! Љубав као што је моја не распада се тако на један мах.

Синоћ сам с том мишљу ушао Паулини у собу. Седела је па плакала. Ја заметнух с њом разговор озбиљно, али ласкаво.

Чедо моје, рекох ја њојзи: — да ти не тужиш само рад беспослице? Ето да за по часа заборавимо прошло: помисли да сам ја твој лекар и да доиста болујеш.

Она погледа на ме са страхом. Био сам тврдо уверен да се њезиној расејаној машти приказа онај муж из приповетке што је „неверницу" жену на име болести затворио у кућу.

Ја наставим, напрежући се да останем и даље спокојан.

— Наш ће разговор истина бити у неколико помучан, али шта знамо? Ваља и беди слободно погледати у очи, не ваља се крити од ње, није прилика плакати... Кажи ми просто и отворито: љубиш ли ти Галицкога?

Она удари у плач, стаде ме молити да је поштедим, да не говорим с њом, изјави како је готова умрети само да се моје име страшном лагом не покаља...

Ја стегох зубе, и већ бејах почео долазити ван себе. Али ја разумевах да је моје последње питање било врло тешко! Ја стадох мало по том наводити разговор на Галицкога, стадох запиткивати за његово владање, за ток његове страсти. На један пут Паулина паде преда мном на колена и ухвати ме за руке.

— Није он крив, говорила је она; — ја сам сатрла обојицу вас, ја сам једна свему крива, он је још млад, још је дете, ти ћеш му опростити... Нека ја сама погинем...

Ето видиш на што ме је довело запиткивање и пажња! Ето с које је стране она разумела разговор... Јесп ли чуо, она је њега сатрла! Аох жене, жене! Аох мило то прегоревање кад се за се не мари!...

У мени злоба устави дисање, срце ми стаде силно куцати. Сву моју душу напуни пакост, пакост незнана и без узрока. Хтело ми се да

Digitized by Google

растргнем то мило створење које је преда мном плакало и које је било само за то криво што мене није могло разумети... Живот бих могао дати да само за један час може постати од тога детета жена, да се само за један час може у њезину душу уселити страст к мени, да она може од мене љубави тражити, да могу с црном радошћу опажати у ње душевне покрете, опажати сва блага истом пробуђене душе.

Никад несам падао тако ниско као у тај час, али ја надвладах себе и одох из њезине собе.

Огледао сам и да се с Галицким састанем и разговорим. Како је проговорио, поче глупости. Готово сам га истерао, стајао је по читаве ноћи под прозорима Паулининим, тако да сам морао тражити на пољу кућу, да брука не пуца.

И тако сад можеш добро знати како ми је, мој добри Павле Александрићу. Мало ми је моје муке, него се руши и пада све што год почнем радити. Не разуме ме нико, налик сам ти на човека који је дошао у какав незнан крај врло важним послом. Заман млата рукама, заман се отима: сваки га се клони, свак се боји од њега као од ђавола па ако што проговори с њим и то чини некаквим неразумљивим језиком.

Ваља већ и мени прекидати. Казао сам ти своје стање и немам ти шта више ни једну реч додати. Свакојако што год смислим, јавићу ти.

А већ је доба свршити и то ма како!... (Продужиће се.)

СЕЛО

У детињским споменима

од Милорада П. Шапчанина.

IX.

У авлији спретној угажена трава,
Под стрехом комарник где се ноћу спава,
На тршчаном крову покућарка цвати
Јер је свака вредна газдарица пати.

Тамо са тавана где кокоши носе
Искривиле шије две велике косе
На димњаку горе станила се рода
Па ил' је у гнезду ил' по крову хода

На среди дворане голубињак стоји,
У њему се легу голубови моји;
Пепељави, бели голубићи вире,
Шарени гаћани стрешицом се шире.

А од оног тамног, богатог амбара
Домаћица вредна кад врата отвара
Па баци кукуруз и живину виче:
Закакоћу коке, пето кукуриче.

X.

А кад дође време да се марва појн
Читава ергела код валога стојн,

Digitized by Google

Хрзају хајгири и копитом бију,
А мирни омаци само воду пију.

А чувар с краваром кад у поље оду
Онда дођу патке да помуте воду
А матори гусак што две гуске вреди
На ништаве пловке преко ока гледи.

А после у друштву на леђину оду
Г'де но краве пасу, бикови се боду
А кад им врућина да језике плазе
Онда опет доле у потоке слазе.

Па у бистрој води перу бела лица,
Купају се, плове чак до воденица
Немиркуша која и крила се сети
Па тамо далеко на брдо одлети.

„Беседа“ у Срба.

Говорио на првој беседи у Крагујевцу 9. Септембра 1866. Владан Ђорђевић.

(Свршетак.)

А да није концерат?

Диван је уплив уметнички лепога на човечије осећање. Најсуровијег човека може музика припитомити; најзаковаиијег циника могу два три погођена акорда тргнути из његове заблуде и његовог живота коме ништа није свето; најраскалашнијем ветрењаку, коме је цео живот играчка и беспослица, може узвишена музика каквом дубоком тугом која је из дубљине каквог пађеничког срца исказана, отворити очи и казати му да живот човечији има и узвишеније мете него што је јести, пити и спавати; а исто тако и најнесрећнијем човеку, који се читав један живот борио са својом кобном судбином, коме ни један покушај да себи и народу своме поможе није пошао за руком, но су га још они гонили којима је хтео крвљу срца свога да поможе, коме је помрло све што му је драго било на свету, јер га је бар колико толико везивало за њ, кога је издала свака нада, у кога већ више ни суза нема да одлакша свом тешком срцу што је набрекло чемером, и за таког човека има у музици утехе, па често, кад зачује какав акорд, који исказује сву дубљину његове туге и очајања, за које он нигда не знадијаше изабрати речи, а њему груну сузе на очи, јер види да је још неко осетно ту бољу која њега раздире, па му је чисто лакше сносити је... Али та небеска вила, та божанска утешитељка срца човечијег много губи од своје сјајности у јевроиским „концертима и операма“, јер на северу преотима мах хладно рачунање над топлим осећањем (то је немачка Zufunftsmusik) а на западу, где још негују талијанску музику која говори право срцу, и код које не треба најпре мислити да би се разумети могла, на западу граде од најсветније ствари праву трговину. Поред најбоље воље, не може човек да се отреће

Digitized by Google

неког непријатног осећања кад зна да н. пр. овај или онај уметник само за то свира или пева пред нама, што му је за то осигурана нека хиљадица, или што ћемо га обасути оним што ти људи „славом“ зову... А тога непријатног осећања нема на српској беседи, јер ту не долази нико да се покаже, већ долазе уметници и дилетанти који свој труд и своје време жртвују једино из праве љубави према самој уметности, и за љубав народу своме. Осим тога наши уметници имају и тај задатак да сваком приликом негују народни карактер наше уметности, да народ и песмом сећају његове славне прошлости, да му и уметност улева оно одушевљење, које нам је преко потребно, ако мислимо што урадити.

Није дакле, браћо, наша беседа ни оно што је у туђинаца концерат.

А да шта је онда „беседа“ ?

Она је, браћо, стара света српска установа, само у неколико промењена према данашњим потребама нашега народа у варошима, „беседа“ је браћо — сабор.

Од како је српскога народа, скупља се он на своје скупштине и саборе. За времена своје самосталности и слободе, српски је народ на својим скупштинама уређивао себи државу, давао себи законе, бирао и постављао људе који ће пазити да се ти закони врше, па и најмонархичнији владаоци српски, као н. пр. Душан, освештавали су своје законе на скупштини, и нису без ње ништа предузети смели, што је засецало у живац народног живота. Кад пропаде српска држава, кад се српска властела истурчи да би спасла своје благовање и живљење о зноју народа, и кад слободна Србадија поста робље, онда народ замени своју скупштину саборима код манастира и цркава. Ту је народ крепио се у својој вери, ту је учио своју историју и прибирао снагу за борбу, ту је с усана гусларевих учио шта је право шта ли неправо, и како прође онај, који што непоштено уради, ту су се браћа из најразмакнутијих крајева састајала, упознавала, договарала и братимила, ту се развијао наш цео друштвени живот, и чувала клица слободе, док не дође време да бар у Србији проклија. Кад то време настаде, онда се опет сабори код намастира стадоше повраћати у оно из чега су постали — у скупштине. Таква је скупштина започела рат за ослобођење и изабрала из своје средине вођа народу; скупштином је Карађорђе претио побеснелим војводама и великашима што хтедоше да се начине новом властелом, на таквом је сабору Милош развио заставу те кликнуо „Ево мене и ево вам рата с Турцима“; таквим се сабором спасао наш народ у аустријској Србији од поплаве мађарске: таква је скупштина 1858 показала Јеврони да је српски народ

Digitized by Google

политички много зрелији него сви они западњаци што се намећу истоку за тутора и просветитеља; таква је скупштина пре неколико дана начинила епоху у нашем народном животу, уједнивши душу свију српских земаља, њихову омладину и интелигенцију, па ће скоро увидети сви који су се осмехивали кад су чули за ту „скупштину", да је на њој више учињено него за педесет година „дипломатисања."

То удруживање, скупљање и саборисање тако је суштаствен знак Србинов, да се и данас у Србији, где се у државном животу скупштина повратила на чело, где је она почела бирати кнеза и давати законе, ипак у народу држе сабори крај цркава и манастира, па ево се и у варошима уводе сабори — само што се зову „Беседе", јер се на њима више беседи него што се пева, само што се овде може више претпостављати да грађани знаду историју народну, па им се овде говори о њиховим свакидашњим потребама, а иначе све је једнако. На саборима се скупља народ — махом са села — да приложи штогод на свету матер цркву, а у вароши се скупљају грађани да приложе колико могу на жртвеник народне просвете и напретка; на саборима се певају народне песме из којих пород учи историју, и на „беседи" се певају и декламују опет песме народне или и уметничке, ал' у духу народних песама, само што код грађана смерају да их тргну из свакидашње немарности, да потхрањују у њима одушевљење за опште, народне ствари, и да им покажу да има нешто што је над нама и нашим личним интересима; на сабору се разговарају људи о својим потребама, и светује један другог, и на беседи се говори о општим невољама и потребама, и ту излазе људи који разумеју ствари па светују браћи како и шта да раде; на сабору игра народ, па и на беседи се играју све наше дивне народне игре, што су тако тихе и пуне значајног кретања, у којима нико не може сатарити своје здравље и своје поштење, а које су опет тако лепе за око; на сабору се много младих замилују, многи везен пешкир — бајаги — отме, многи прстенови измењају и многе куће опријатеље — ја се уздам да од сад ни варошке ђувегије не ће ићи на „бадове" да траже себи верениду међу кринолинама и накинђуреним кокетама, но ће их тражити на српској беседи, међу дичним српкињицама што у простом оделу иду, ал' у којих племенито српско срце куца, које само за народ и за поштење живе; на сабору је свака кућа донела нешто јестива и пића, па се све то скупи те заседне цео народ што се на сабору десно као једна породица, те се крај чаше руменога вина оспе братска шала и смех, — па ево хвала Богу и на нашој беседи нема никаквог „цукерпекера" код кога би свака кућа вечерас оставила по талир два за којекакве слатке трице и ледене мацуне, него ено је сваки домаћин што је дошао на

Digitized by Google

беседу донео по нешто: неко печено јагње, неко пржено прле, неко мало вина неко мало туршије, неко дао пара, неко хлеба, неко позајмио посуђе, неко уступио своју кућу да у њој буде беседа, еле ће бити доста да се и честито прихватимо и провеселимо, а да ни мало не окрњимо од прихода, који је скупљен за красну цељ, рад које се ова прва беседа у Крагујевцу даје.

И тако, браћо, као што видите, ми смо од чешке „беседе“ начинили наш варошки сабор, и зар и остала наша браћа по нашој и аустријској Србији, и где их год буде, која уздају „беседе“, увиде, да је овако добро, па се и они потруде да из српске беседе истисну све што је туђинско. У осталом, разуме се, да сам ја — поредећи српску беседу с „балом“ — цртао је више како бих ја желео да се дају беседе, него опаку како је до сад махом давана.

На крају морам рећи, да не ће нико имати право ако ми замери што сам поредећи „бал“ с беседом онако безобзирце напао на неке наше слабости и погрешке које нам кваре наше људско достојанство. Ја само молим да нико не узме да се особито на њега мислило, ако у горњем нацрту нађе два три своја знака. Поједине особе сувише су незнатне нити се о њима говори у оваке тренутке. Наш је народ у најкритичнијем прелазу, и ако наш нараштај добро не отвори очи — пропашћемо. Ми, на које је коцка пала да у најтежем времену живимо, ваља да једном престанемо лагати сами себе, па у место да и великим својим погрешкама као незлобним беспослицама кроз прсте гледамо, ваља и најмању слабост да добро у очи узмемо, да промеримо какве последице из ње нићи могу, па да се од ње одучавамо. Само ако узимаднемо толико поштења да своје погрешке признамо, и толико мушке снаге да се поправимо, само тако ћемо моћи створити своме народу срећнију еру, и прибавити му свестрану слободу.

Песме од И. Ђ.

I.

Песнику.

Небеса ти шире недра,
Там' ти душа тежи ведра,
А земља ти мало даје —
Ој, ал' срце за њом хаје.

Па кад душа небу летне,
Са светлим се зраком сретне,
Мора натраг да се врати,
Њим земљицу да позлати!

II.

Од сунца...

Од сунца сам уз'о зраке
И у моје песме сплео,
Па сам њима твоје срце
Распалити хтео.

Али твоје ледне груди
Одбише ми топле зраке,
А они ми стидом рубе
На челу облаке!

Digitized by Google

III.

У пролеће...

У пролеће шаљем песме,
Голубова белих јато,
Питам дику и приклоњем:
Љубиш ли ме, сухо злато?

Цело лето чекам, чекам,
Хоће л' стићи гласи нови,
А зима се хладна врати —
Лете црни гавранови!

IV.

Ластавица долетела...

Ластавица долетела
И у старо гнездо села,
Ластавица — радост то је,
Топло гнездо — срце моје.

Ластавице, тицо мила,
Три пута ми здрава била,
Још'те мало да остаде,
Твоје гнездо земљи паде!

V.

Под липом.

Ао липе, ао лада
Дебела,
Баш је овде моја дика
Седела.

Залуд си се, јарко сунце,
Трудило,
Опет неси бела лица
Љубило.

Та и ја сам таке судбе
Жалосне.
Све наиђем на чуваре
Пакосне!

ТРУБАДУРОВО СРЦЕ.

Новела од Ј. Гарајеје.

III.

У Тулону је међу тим све било на ногама. Већ неколико дана се припремаху да свечаност буде што сјајнија, да дочекају госте као што треба. Капије варошке беху украшене тријумфалским сводовима, плетеним од цвећа и првих зелених гранчица новога пролећа; улице беху посуте цвећем и лишћем, а прозори начичкани заставама. Све шаренији и сјајнији сердари и женскиње долажаху у варош на чилим коњицима и са сјајном пратњом; кроз лепе улице пролажаху песници, свирајући у лиру и песме певајући, што их је свет усклицима поздрављао.

Свануо је дан свечаности. Први мај под ведрим небом Провансе не беше још никад тако умиљат, као 1190. године. Главна чаршија варошка беше уметнички и укусно накићена; на њој беше подигнут амфитеатар на више спратова с пространим седиштима, што беху зеленом чохом застрта. Око њега стајаше цвеће јужне климе у првом пупљењу и цветању, покривено ведрим мајским небом, као застирачем од кадиве.

Digitized by Google

На среди полукруга беху три ложе, застрте скерлетом, и украшене златним ројтама; над овима беше лавром увенчана златна лира. Ове ложе беху за судије. У средњој сеђаше председник, сам краљ Август Филип, и високи му гост, Рикардо лавовског срца, енглески краљ; у левој крајњој канцелар љубавног суда, професори и бакалаврeји; а у десној друге судије.

На земљи пред средњом ложом беше једно ћилимом покривено узвишено место где је краљица ове свечаности на мекој наслоњачи седела; пред њом на столу, што беше кадивом покривен, стајаху награде за победоносне песнике: цвеће и венци од злата, сребра и драгог камења. Три басамака су водила на узвишено место.

Краљица свечаности беше за ову годину најлепше и најизображеније женско јужне Француске, Јулка Бержи, љуба херцега Обера, господара од Палада; лева јој се рука на столу одмарала, а убел-прсти десне руке играху се једним златним влатом, што је пред њом лежао, и с ког је она сама кад и кад скидала велике очи своје, као да се бојала, да ће јој когод од ових светлих огледала прочитати мисли душе њене. Лице јој беше тако лепо, тако умиљато, да ти је око што дуже гледећи у њ, све жедније бивало купити сласти с њега, као да је мађија сву силу своју на ово лице и румен-уснице потрошила, које би најлепши украс биле овом живом џбуну од руже, кад би се могло разлике правити у дивотама њеним.

Ово ретко женско чељаде беше електризам за песнике; а помисао, од ње бити увенчан узносила их је све. Они су стајали пред полукругом накићени поклонима, што су их од љубоваца својих добили; а лепо обучене слуге држаху за њима удешене лире и харфе.

Све ово је галерија једна окружавала, као кад се красна слика у барелијевски оквир метне, који је већ сам по себи слика показујући најлепше нацрте гледаоцу; цело позориште је треперило као дуга од драгог камења, што јој трепет само очи јужних лепотица надмашити могу.

Даде се знак да се свечаност почиње. Прво су бакалаврeји и професори у кратким стиховима законе љубави и поуке о галантеријским правилима изговорили. За тим су саслушани тужитељи, што су озбиљне, а декоји и шаљиве тужбе своје овом суду поднели, а те су тужбе многе одношаје на видик износиле, и кад и кад и најоштроумнијим судијама доста посла задавале. Ал' најинтересније беше задавање љубавних питања и загонетака. Трубадури су се мучили, да их реше, па ако је који од њих у овом послу срећан био, плескали су му, обдаривали су га цвећем, китама, венцима и слатким погледима.

Digitized by Google

У целом кругу песничком беше само један, што није у овом учествовао, што се од главе до пете у просто црно рухо обучен наслоњио беше на крајњи стуб позорнице. Мало је њих њега спазило, као што се и он сам собом и можда још с једним предметом забављао, јер је само кад и кад бацао по један пун наде и чежње поглед на узвишено место пред ложама, на ком је за обдаривање намењено цвеће треперило; али нико није спазио, да се његова међ овим драгоценим стварима само два права бисера тичу, што су врелим зрацима својим све друге сјајношћу надмашила, и жегла срце песниково; ова два бисера беху два ока, красне очи краљице ове свечаности; а песник овај био је Рено Куси.

Прва награда беше сребрн лавров венац за најбољу песму; друга беше једна лепо начињена цветна кита од драгог камена, са сребрним лишћем, златом свезана, за оног, што најлепше уме узносити милу своју; трећа награда беше кита поменка од чистих дијаманата са златним лишћем, за оног, који најнежније уме љубав своју исповедити.

Најпознатији трубадури француски беху се овде сакупили, и отпеваше дивне песме своје: ал' судије и једногласни усклици публике обдарише Кусију лавровим венцем; победоносни песник се приближио узвишеном месту и спустио се на једно колено да прими награду из лепих руку краљице ове свечаности. — За тим почеше трубадури обожаване љубовце своје узносити у звезде кујући дивоте њине; ал' кад је Кусија силном фантазијом својом представио вилинско лице љубовце своје, сви припознаше, да је она најлепша (многима се чинило, да у опеваној слици краљицу ове свечаности виде); смерни песник је и по други пут клекнуо код узвишеног места, да прими киту цвећа од похваљене своје љубовце. — Најпосле дође ред и на љубавна исповедања; било их је топлих, осетљивих, шаљивих, пуних чежње, и с највећим одушевљењем говорених; ал' кад је Кусија дршћући гласом умекшавао неумољиво срце обожаване жене и свом тугом љубави своје само један зрачак наде од ње искао, свако се срце женско раздрагало, као да се њега тиче молба његова, а судије и трећи дар Кусију дадоше, који је уз громовите усклике гостију примио киту поменка од краљице свечаности.

Пажљив гледалац могао је већ код другог дара опазити, да је један човек што беше у ложи код судија, висок, црномањаст, оштрог погледа, побледео, од јарости за усне се уједајући; лице му код трећег дара плану, очи му сенуше, а из напенушених уста зачуше се страшне речи „Ха, невернице!“

Digitized by Google

Сва публика је погледала у ложу, па је видела, де је Обер, херцег од Фајелског града пружену руку натраг тргао, као да се бацио њом. У врату крвавог трубадура блистао се оштар нож. (Продуж.)

Народне приче.

I.

Дабог.

Био Дабог цар на земљи, а Господ Бог на небесима. Па се погоде: грешне душе људи да иду Дабогу, а праведне душе Господу Богу на небеса. То је тако дуго трајало. Док се Господу Богу ражали што Дабог много преко мере душа прождире, па стане мислити како би силу Дабогову укратио. Да га убије, није могао јер је Дабог, Боже прости био силан као и Господ Бог на небесима, а није могао нити је било од требе погодбу покварити. Најпосле пошље св. Тому к Дабогу да га искуша: чим би му се могла сила укратити. Свети Тома сиђе на земљу к Дабогу, и једнако га је кушао док га није искушао: да се његова сила укратити никако не може, јер су тако два цара уговорила; него ако би се у Господа Бога син родио, он би могао потражити своју очевину. Како то чује свети Тома одма се дигне, те Господу Богу, и каже му све по реду шта је чуо од Дабога. А Господ Бог задија сина. Кад Дабог чује да се у Господа Бога задијао и родио син, и да већ иде по своју очевину, од тешке јарости зине да му се једна виличетина вукла по земљи, а другом у небо додирао, не би ли и сина Божијег прождрьо. Али му син божији не даде ни данути, него га удари копљем у доњу вилицу и усправи копље те му се и горња вилица на копље набоде. И како је онда син божији копљем вилице развалио, тако стоји и данас, и стајаће веки амин. А све грешне душе, што их је Дабог од памтивека прождрьо покуљају из уста и оду са сином Господу Богу на небеса.

Послао: *Живојин Радоњић.*
свешт. у Лојаницама.

КЊИЖЕВНОСТ.

---

* Изашла је врелна књижица: „О основним школама у Северној Америци. С француског превео Ф. Христић члан држ. савета. Прештампано по жељи уједињене омладине српске. У Београду, у државној штампарији 1866.“

Digitized by Google

мал. форма 56 стр. Књига је наштампана врло лепо. Шта су основне школе у народном образовању знаће свак ко зна шта је образовање само, оне су управо напоредо с популарном књижевношћу гајиље онога честитог грађанства којим се поносе образоване државе. И код нас све што ваља почети на боље обртати у народном образовању, ваља почети у основним школама а ту баш стоји радња за задатак српски, којој треба и снаге и воље и науке више него што се данас показује у људи који су на тим местима. Биће дакле доиста од стварне користи да се што више чита особито међу учитељским светом књижица ова, јер северна Америка није се прославила само тим што је у њој много којешта добро, него и што је све практично и са животом уплетено. Чујемо да је г. писац уступио своју књижицу уједињеној омладини да је она растури куда зна.

* Пре мало времена је изашла књига „Dostojna plemenite Bacske starih uspomena sadashnji i drugi slavinske kervi delliah slava. Bacskim plemichem s prigodom csuvanja svete krunne i okrunjenja Leopolda II-ga od domorodca u Baji prikazana. Shtampano u Kalocsi 1790. Prishtampano u Subotici kod K. Bittermanna 1866.“ на мал. 8-ни 61. У „Даници“ 1861. наштампао је г. Ђ. Вукићевић одломке неке старе буњевачке песме. Сада је ту песму издао целу г. Божидар Вујић Суботичанин додавши јој списак једне компаније наше народне потиске милиције од 1734 и 1739. која је била под командом Јакова Сучића Буњевца. Знатно је да Буњевци, људи нашега народа а западне цркве, нити имају својих школа ни књига. Добро би било да они родољуби наши којима је овај посао на руци гледају да се томе помогне; штета је да народ стоји у онакој отуђености, у каквој су Буњевци — а то је све тога ради.

* Изашла је неки дан из штампе књижица покојнога Дамјана Павловића „Земља, на којој живимо. Поучна и забавна књижица за одраслију децу и мушку и женску. У Београду, у државној штампарији. 1866.“ 8-на 4 л. 68 стр. Цео садржај је подељен на десет одломака: 1, Земља, — 2, Појаси земни, — 3, О острвима, тврдој земљи, језерима, рекама итд. — 4, Горе, — 5, Ноћ и дан, — 6, Северни крајеви, — 7, Како се китови ловe, — 8, Жарки појаси (тропи), — 9, Буре, земљотреси и ватромете, — 10, Делови света. Начин је писања врло лак и угодан а језик и чист и леп, и ми бисмо желели што више оваких књижица за прво образовање. Још држимо да треба споменути и естетички облик књига којим се не само добар укус развија него се и књига већма мили и да би на то требало пазити колико је могућно, особито код књига овакe врсте. Цена је овој књижици 2 гр. чарш.

* Изашла је књижица „О сродству као препони брака по црквеном праву православне цркве. Написао Ђорђе Вукићевић. (Прештампано из „Српског Летописа“ за г. 1865.) У Новом Саду, епископска књигопечатња. 1866. на 8-ни 24 стр.

* Изашла је књига: „О дужностима Христијанина. Съ благословомъ Нѣговога Високопреосвештенства Архіепископа београдскога и Митрополита целе Србіе, Господина Михаила. У Београду, у државној штампарији 1866“ на 8-ни 1 л. 120 стр.

* Од дела „Царъ Іосифъ II и нѣговъ дворъ одъ Луизе Милбахъ.“ изашла је прва свеска од другог одељења: „Царъ Іосифъ и Марія Антоанетта.“ 8-на 2 л. 200 страна.

Digitized by Google

* Г. Гавр. Јовановић оглашује у новинама опет једно своје дело. То је „Полазакъ и путованѣ кнеза србскогъ Милоша Обреновића I. у Цариградъ.“ Изаћи ће првих дана Октобра.

* Г. Светозар Ј. Здравковић који је пролетос издао позиве претплатне на превод „Вечитога Јуде“ Е. Сија, и другу књигу „Црта из кримског рата,“ превод с руског, обнавља сад оба позива и оставља рок претплаћивању до 15. Октобра.

* Добро познати академик руски И. И. Срежњевски, човек првога гласа у филологији и језику словенских народа, пишући ове године у „Запискама царске руске академије наука“ нешто о „Речнику словенских дијалеката“ и прегледајући том приликом дојакошњу лексикографску радну у појединих словенских народа вели за Ђ. Даничића „Рјечник из књижевних старина српских“ ово: „Нельзя его назвать словаремъ полнымъ, но нельзя не назвать богатымъ сборникомъ словъ, сдѣланнымъ съ Востоковскою добросовѣстностью. Изъ всѣхъ доселѣ изданныхъ словарей по древнимъ нарѣчіямъ Славянскимъ это самый лучшій.“

* „Kvety“ одговарају на оно што је било у 36. броју „Виле“ о томе како неки словенски листови јављају за књижевне новости из српске књижевности, бранећи се да знају историју Илирства али да употребљавају то име да означе књижевност српску и хрватску и да Чеси имају слободу употребљавати речи у значењу у коме хоће. Нама је мило што „Kvety“ знају историју Илирства али нам је жао што и не раде по томе свом знању, у осталом смешно је бранити погрешку слободом која свакоме остаје да речима придаје значења каква хоће, без икаква другог разлога. А „Kvety“ могу лако знати и то да Срби и Хрвати кад хоће да означе једним именом заједничку своју књижевност зову је „српско-хрватском“ и „хрватско-српском“; ми се пак за то можемо позвати и на ауторитет из чешке књижевности, на Naučny Slovnik где се у чланку Jihoslovane употребљују исти називи и добро држи на свом месту у историји „илирство„ и „илирски.“ Или је и „Научни словник“ рђаво учинио што се обазрео на време и што није у пркос свакоме држао старо погрешно име за то што је у обичају и што му је значење познато?!

* Друштво пријатеља природних наука што је поред царског универзитета у Москви које спрема руски етнографски излог за 1867. (види о томе „Виду“ бр. 34—35) одредило је особит дар за дело о општој словенској етнографији. Осим тога разаслати су позиви књижевницима осталих словенских народа у којима се позивају да доставе етнографске записке о стању, обичајима, веровањима и у опште о начину живота свога народа. Одсек за то примаће све што се о томе пошље и издаће у својим извештајима. Познато нам је да је овакав позив стигао и у Београд једноме књижевнику.

* У „Видову Дану“ читамо ово: „20. Септембра ишла је депутација од стране београдског „Певачког Друштва“ као заступника уједињене омладине српске, министру унутрашњих послова ради допуштења, да омладина — на годину о Преображењу — може држати своју скупштину у Београду. Господин министар је одговорио, да према задатку омладине (у „Одлукама“ њезиним) не само не може бити противан, да до године омладинска скупштина буде у Београду, него шта више да је готов, у чем може, учинити јој што и на руку,“

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 41. У Београду 9. Октобра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље напред уреднишству и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ па три мес. 12 „

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Народне песме.

(Види „Вилу“ бр. 39.)

XLV.

Чува овце Виде чобанине
Виде овце Видосава јањце,
Виде свира у златну свиралу
Видосава ситан везак везе.
Леже Виде санак боравити,
Мало трену па се брзо дрему:
„Сејо Видо, ја сам ожеднео!“
„Иди, Виде, за гору на воду
„Те пиј воде и умивај лице,
„И донеси мени у свирали.“
То је Виде сеју послушао,
Па он оде за гору на воду
Те пи воде и умио лице,
И донесе сеји у свирали.
Пила воде сеја Видосава
Пила воде и умила лице
Сину лице као јарко сунце
А грьоце као месечина.
Проговара Виде чобанине:
„Ил' ми волиш верна љуба бити,
„Ил' ми волиш сабљу целивати?“ —
„Ћути, Виде, љубиле те гује
„А у чело међу оке чарне!
„Волим тебе сабљу целивати,
„Него тебе верна љуба бити:
„Нег' ме чујеш Виде чобанине,
„Кад ти дођеш бијеломе двору
„Питаће те остарела мајка:
„„Сине Виде кам' ти сеја Вида?““
„Ти ћеш њојзи 'вако казивати:
„„Изгубила иглу од биљура
„„А овце јој свилу замрсиле,
„„Остала је да иглу потражи,
„„Остала је да свилу размрси.““
То је Виде сеју послушао
Сабљом махну, одсече јој главу.
Кад је дош'о пребијелу двору
Пита њега остарела мајка:
„Сине Виде, кам' ти сеја Вида?“ —
„Изгубила иглу од биљура,
„Овце су јој свилу замрсиле,
„Остала је да иглу потражи,
„Остала је да свилу размрси.“

XLVI.

Девојка је момка дозивала,
Дозивала иза винограда:
„Чујеш драго, преко винограда!
„Мој босиљак по твојој ливади,
„Кад ти станеш ливаду косити,
„Зови мене, да босиљак берем;
„Кад ти будеш на првом конаку
„Послаћу ти смиља и босиља,
„Те мириши, за мном не уздиши;
„Када будеш на другом конаку
„Послаћу ти сјајно огледало
„Те с' огледај, мене не погледај;
„ А кад будеш на трећем конаку

Digitized by Google

„Послаћу ти виту перјан цу,
„Ти је носи, мноме се поноси.“

XLVII.

Сумбул момче, Каравиљ' девојче,
Сумбул момче оде у солдате,
Каравиље остаде код двора.
Поручује Сумбул Каравиљу:
„Чекај мене три године дана.“
Превари се Каравиљ' девојка,
Удаде се о Ђурђеву дану,
Обудови о Петрову дану.
Поручује Каравиљ' девојка:
„Чујеш мене, Сумбул момче младо!
„Остала сам млада удовица.“ —
„Не будали, Каравиљ' девојко,
„Што ће мени ноћца без месеца,
„Кад ја могу са месецем наћи?
„Што ће мени данак без сунашца,
„Кад ја могу са сунашцем наћи?
„А што ће ми љубљена девојка,
„Кад ја могу не љубљену наћи?“

XLVIII.

Богдан сади виноград,
Сузам' лозе залива,
Мушка чеда не има
Осем девет девојак'
И десету Радаву.
Нема му ко на војску.
Проговара Радава:
„Чујеш мене, бабо мој!
„Режи чоху до земље,
„Дуге пушке потанке,
„Бритке сабље пократке,
„Купуј коње петаке,
„Бирај момке једнаке,
„Ја ћу ићи на војску.“ —

Сеиз мајци говори:
„Чу ли мене, мајчице!
„Добар јунак на војсци:
„Танке руке — девојка
„Дуги прсти — везиља
„Кад говори — јуначки
„Поглед јој је момачки.“
— „О мој сине, сеизе!
„Лако ћеш ти познати
„Ако буде девојка,
„Ти затури купаљку
„И јуначку скакаљку
„И камена с рамена.“
Затурише скакаљке,
Рада скочи, доскочи,
Другом скочи, одскочи,
Трећом свима прескочи.
Затурише камена
Са деснога рамена;
Једном тури дотури,
Другом тури, отури,
Трећом свима претури.
Затурише купаљке,
Скочи Рада на коња:
„С Богом остај дружино!
„Књига ми је стигнула:
„Отац ми је на смрти,
„Мајка ми је умрла,
„Браћа ми се дијеле,
„Мени исе не чине.“

XLIX.

Љубовићи.

Цар честити ситан ферман пише
Па га посла пољу Невесињу
А на руке Љубовић Алији,
У ферману тако бесјеђаше:
„О Турчине, Љубовић Алија!
„Ил' не чујеш, ил' не хајеш за ме
„Ев' имаде девет годиница
„Од кад јесам под Бендером градом
„И ја тучем бијела Бендера
„Не одбих му креча од камена
„Нит' ја знадох, од куд су му вра а
„А камо ли узети Бендера
„Већ поведи свих девет синова
„Не остави Љубовић Омера
„Нека носи алај зелен барјак.“
Кад Алији таки ферман дође
Ферман штије, грозне сузе лије.
Питаше га вијерница љуба:
„Господару Љубовић Алија!
„Окле теби књига достигнула
„Те је тако она жалостива?
„Да ли није књига од мејдана?“
Бесједи јој Љубовић Алија:

Digitized by Google

„Прођи ме се, вјерна моја љубо,
„Ово није књига посланица
„Веће ферман од цара честита,
„Зове мене царе на војницу
„Под Бендера града бијелога
„Да ја водим свих девет синова
„И пред њима дијете Омера
„Да ми носи зелена барјака.“
Вели њему вијерница љуба:
„Господару, Љубовић Алија!
„Не води ми мог Омера сина
„Најмлађега и најмилијега,
„Мајка сама остати не може.“
Вели њојзи Љубовић Алија:
„Не смијем ти оставит' Омера
„За њ ће мене царе погубити.“
Па се стаде Турчин опремати
И са њиме свих девет синова;
Најпрви је Љубовић Омере,
Те он носи зелена барјака.
И одоше сентом и свијетом
А кад били кроза Сарајево
Гледале их Сарајке ђевојке,
Гледале су, па су бесједиле:
„Мили Боже, чуда великога!
„Л'јепа ти су браћа Љубовићи,
„А најљевши Љубовић Омере
„Ал' залуду, фајде немаде
„Кад ће тамо Омер погинути.“
Па су џуре на ноге скочиле,
Па сиђоше у ситне сокаке,
Пресретоше Љубовић Омера;
Под Алијом коња ухватише,
Па се моле Сарајке ђевојке:
„О Турчине, Љубовић Алија!
„Поклони нам сина најмлађега,
„Не води га под Бендера града;
„Ишти блага, колико ти драго,
„Док с' Алија отудије вратиш
„Ти га води двору бијеломе.“
Вели њима Љубовић Алија:
„Прођ'те ме се, лијепе ђевојке
„Не смијем ви оставит' Омера
„Да га три пут благом премјерите.“
И туде је Турчин продазио,
Куд гођ иде до Бендера сиђе.
Туне биште за недјељу дана
Кад изиђе недјељица дана
Телал вика у цареву војску:
„Није л' мајка родила јунака,
„Ја сестрица брата одгајила,
„Мушкијем га опасала пасом
„А јуначким довикала гласом
„Да искочи граду на бедема,
„Да он види од Бендера врата
„Честита ће њега оставити.“
Кад то зачу Љубовић Омере,
Па је једно јутро уранио
Истом свану и ограну сунце,
Па узима зелена барјака,
Заскочи се с десна на лијево,
Он искочи граду на бедема
И изнесе барјак у десници;
Па он хода по бедему граду
Те он тражи од Бендера врата.
Прва пушка пуче из Бендера,
Десну му је руку саломила,
Ма се Омер рани не подава,
Узе барјак у лијеву руку
И он хода по бедему граду
Те он тражи од Бендера врата.
Друга пушка пуче из Бендера,
Те погоди Љубовић Омера,
Лијеву му саломила руку,
Ма се Омер рани не подава,
Узе барјак у бијеле зубе,
Па он хода граду по бедему,
Те он тражи од Бендера врата
Докле јунак врата находио,
Куд огриje од истока сунце,
Те удари граду у бедема:
Онђе јесу од Бендера врата
Јесу врата у земљу засута.
Трећа пуче пушка из Бендера
Те погоди Љубовић Омера
Међу пуца ће му срце куца,
Паде јунак граду низ бедема
Дочека га осам Љубовића
На јапунце и на б'јеле руке,
Не даше му на земљу панути,
Спустише га на зелену траву,
Још им Омер бјеше у животу
Па он браћи тако бесједаше:
„Браћо моја, осам Љубовића!
„Дош'о ј' вакат, ваља умријети
„Наш'о сам ви од Бендера врата

*

Digitized by Google

„Куд угрије од истока сунце
„Те удари ждрака у бедема,
„Онђе јесу од Бендера врата
„Јесу врата у земљу засута.“
То изусти а душу испусти.

Ту Омера браћа сахранише
А на Бендер јуриш учинише
Те Бендера града освојише.
Отоле се здраво повратише
И одоше двору бијеломе.

Послао: *Љ. М. Поповић.*

НАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

ГЛАВА IX.

I. — Од Паулине Сасовице госпођи А. Красинској.

Шта ти знам писати, добра другарице? Још сам жива и здрава. Моји знанци и рођаци мисле да сам ја болесна. По цео дан седим међу јастуцима. Тако је заповедио он, Сас.

Хвала ти велика, анђеле мој, што мене презиреш, што си ми одговорила на несрећно моје писмо и што си дозволила да ти могу писати. Иначе бих допала очајања: мене су сви оставили, мене притиска нека страховита неизвесност.

Шта ће бити на послетку од мене? Кад ће више нас планути освета мога мужа? Шта ли ће бити од њега? Боже, само га избави!

У животу је и он. Преко моје маме сам добила од њега цедуљицу. Њега мучи страшно ово очекивање тако као и мене, а страхује за ме... Сас је казао њему оно што и мени: „да ћемо се кроз месец дана сви видети и да ћемо ту ствар онда расправити.“

Чудних речи! Бог један зна за њих какву страшну погибију значе? Бог један зна шта је нама рекао онај чудни, неумољиви и хладни његов поглед? Шта ли хоће с тим његовим животом, којега се сад прихватио, с тим чудним немиром и спремањем?

Брат ми је твој писао да је сваки дан тражио Саса по вароши, да је рад био сазнати шта намишља, замолити га да се ствар и то пређе сврши, предлагати му какво год задовољење и молити се за ме.

Али заман! У целој вароши не зна нико где је Сас ни шта му се десило у кући.

Богу хвала, још нико не зна за ме, нико ме још не проклиње, нико не презире!

Ближи рођаци сви тврдо верују да сам болесна и да смо ми на пољском добру.

У осталом ми и јесмо на пољском добру, али ево какво је оно. У густој, старој шуми далеко на невској обали стоји та стара огромна

Digitized by Google

и пуста кућа. Никога у њојзи нема ван мене, с мојом собном слушкињом, и Саса с његовим старим слугом. Како зора, он отиде некуд, па се враћа позно у ноћ. Испод мојих прозора чује се бахат од његових коња, а по ходнику се чују његови кораци. К мени ће доћи само ако је код мене Маша, и брижљиво ме запиткује за здравље као да сам збиља болесна. У ту ме кућу довезоше један пут у вече, у пятову међу самим јастуцима. Маши није запрећено да ме слуша, па макар и моја писма носила, али јој је страшно заказано да ником живом не казује где живимо. И ја је сама молим да ћути: на што ми себе ради јадну девојку упропашћавати?

А грозни се рок прикучује. Још недељу дана па ће бити крај томе месецу... Од страха сам на своју кривицу са свим заборавила, нити могу плакати нити се кајати... Шта ли нас чека кроз недељу дана? Шта ли ће бити с Александром? Већ више не могу ни о чем ни да мислим...

Све ми се којекакве страхоте привиђају и на сну и на јави. Опоменућеш се оне романсе о црној несрећници, по којој смо се училе певати кад смо биле мале. Није заман што сам се ја бојала те песме јер се у њој говори све о крви... Па онда опомињеш ли се оне страшне књиге, у којој се приповеда како је муж нашао код жене љубавника па како је заповедио да се каменем зазидају врата оне собе, у коју се он сакрио? Ја непрестано о томе мислим и све ми се о томе сања...

Ко ће ухватити краја томе грозном и непојимљивом човеку? Ево по године како сам доведена, па га не умедох схватити... Један бог зна шта он намишља...

Увреда је опет толико тешка!... Боже мој, боже!

Шта ли ми раде родитељи? Да ли ме се сећају, да ли ме не проклињу? Од мајке несам добила одговора ни на једно моје писмо. Може бити да ме она већ оплакује? Ја не бих тако са својом ћерком.

Као да сам ја на своју дужност заборавила само за то да својој мајци јаде начиним! Као да сам се ја мало борила и мучила пре но што падох! Као да несам пред њом стајала на коленима и молила је за помоћ! Мајко, мајко, нек ти Бог опрости!

Синоћ уђоше у моју собу некакви натмурени људи. Најстарији између њих седе покрај мене и поче ми говорити шта је и каква је дужност жени... па ме поче нешто питати. Од страха и од стида ништа га несам разумела.

На један пут уђе у собу Сас још већма натмурен и мрачан него тај дан... Учини некакав знак тим страшним људима, па их одведе од мене. Дуго сам могла чути више главе њихове гласове: о нечему се препираше па ућуташе. Сва сам дрхтала.

Врата се отворише на ново и уђе Сас с некаком хартијом у руци.

Digitized by Google

— Паулино Александровна, рече он — хоћете ли ми учинити за што ћу вас молити? надам се, то ће последње бити. Потпишите се на ову хартију и не читајући: за вашу се част ради... више вам не ћу рећи ништа.

И опет би онај хладни и непојмљиви поглед. Ко би могао успротивити се томе погледу? Ја се потпишем на хартију, а он ми се поклони па оде.

Беше ноћ и ја приступим к прозору. Нева је шуштала запљускујући у обале испод саме куће, а старе иве савијаху своје дугачке гране до воде. У сама окна дотицаху гране некаких модрих игластих дрва. Сав је овај брег обрастао јеловином и ту се близу између дрва светлуцао бео крст. Морало је некада бити нешто страшно на овом месту! Шта ли се опет сад спрема!

Боже мој, што пусто брже не прође та страховита недеља?! Нека буде што ће бити. Само избави њега, избави мога Ацу...

Какво право има тај жестоки човек да ме мучи? Какво право да каже да сам болна, да ме уклони од мојих рођака и од свачије помоћи? Чега ради ме окружује самом тајном, чега ради нам је дао тако дугачак и теготан рок?... Као да сам му ја ропкиња, као да ја немам човечанских права, као да ја несам једнака с њиме. Крв је у мени ускипела, по глави ми кипе најслободније мисли и нека ми је Бог сведок да о себи ни мало не мислим јер сам ја преступница, но мислим о њему и једино ме то буни што је и он ту помешан. Аох, аох! Ево Маше где ми носи цедуљицу. То је од њега! И теби ћу да кажем шта ми пише.

„Буди спокојна, моја Паулино, здрав сам и слобо дан. На све сам готов и за рана сам промислио о свему што се може десити. Кроз недељу дана па ће се све размрсити. Али не очекуј никаквих већих беда: у наше време не бивају баш тако врло страшне ствари.“

У наше време!... А зар у наше време има таких људи као што је Сас, а зар у наше време има таких преступница као што је његова жена?...

II. — Од Кнеза А. Н. Галицкога госпођи Ан. Красинској.

(недељу дана након последњег писма).

5 сахата у јутру.

. . . . . .

Је л' да су ти за чудо сви ти распореди; врло миришу на последњи распоред. Ваља се на свашта приправити. Знам да си се већ сетила у чему је ствар.

Ноћас добијем цедуљицу од Саса У њојзи нађох адресу и упутство како ми ваља наћи његово пољско добро, Боже. Боже, у какву је пустару

Digitized by Google

утекао! У осталом ево шта пише у цедуљици. „У седам сахата из јутра. Напоминье се Кнезу Александру Николићу да отпусти своје коње над буде врсту до пољскога добра.“ Онај рок, који је он одредио истекао је: и ово је био позив на тај обећани састанак.

Кад узмеш у рачун како је силно уврећен, како ли јако љуби своју жену тај човек и кад погледаш и на његов гвоздени карактер, кажи ми сестро, сама, чему се могу надати од назначеног тог састанка? Не ће Сас заиста прегнути ни на какво злочинство, али шта хоће његов чудни позив да дођем тако рано, у таку пустош и са свим сам? Признајем ти откритo да се ја надам или двобоју на два корака или таком чему па шта било, а шта му драго буде, мора бити за то да се опере љага која се једином крвљу пере.

Ја сам се дешавао у опасности и несам један пут полазио на бој певушећи песме мога драгог Беранжера. Али ми је сад некако са свим друкчије око срца. Друга је ствар у рату: тамо ти је и граја и заноси те гомила и око тебе је вазда Кавказ са својим грозама и страхотама. Али овде око мене спава сва варош па јој ни бриге није, мутна ми зора просјајкује кроз окна и све је тако просто и тихо.

Између свију становника ове вароши само се преда мном једним причиња у памети раздражени крвник с неумољивим погледом, с погледом који не би могле поднети ни једне човечије очи да не задршћу од њега.

Ноћас сам мало спавао: нешто сам писао, нешто спаљивао и мислио сам на Паулину.... А због кад ја не мислим на њу? Устао сам из постеље с вољом и ведар, као што обично бива онда, кад нам сан не доноси никаквог спокојства.

Али магловито јутро није ми ни мало било по вољи: беше тамно, ма да је сунце морало повисоко искочити. Уз то је још сићана кишица и магла т" је време са свим рђаво. Макар да је Август месец, мука је погодити које је доба године овде код нас, или је пролеће или лето или јесен.

Коњи су опремни. С богом остај сестро, ако се ја не вратим, писмо ће ти послати мој Иван. Немој заборавити мојих порука.

12 сахата обноћ.

Сестро, хоћу да сиђем с ума... ја сам болан, ја не знам како да ти пишем, одакле да почнем, како ли да ти све кажем... Ја...

Али не, ја ћу да се уздржим, ја хоћу да призовем у помоћ хладнокрвност, моја приповетка нека буде дугачка и једнака, нека сазнаш

Digitized by Google

и ти бар најмањи делић од онога што сам ја данас преко главе претурио.....

Без икаква даљег спремања упутим се ја из куће пут Шлиселбурга. Прошавши прилично, свратимо с пута и упутимо се ближе к Неви. Прорачунавши колико ће далеко бити Сасова кућа и разгледавши места јесу ли која требају, сиђем с кола и упутим се на лево у стари енглески врт, који се мало чим разликовао од какве шуме.

Несам се надао да близу Петербурга може бити тако голема и невесела пустош. Ту ти је попадалих по земљи старих дрва која су са свим спокојно трунула, па се о њима није нико ни најмање бринуо; на пропланцима је порасла све сама млада брезовина. Стазе се једва познају колико су зарасле, и могу се разликовати само по томе што је на њима трава мало нижа и што је спорије расла.

На скоро опазим пред собом Неву. Свуд је по обали била густа јелова шума као да је и сад још прво доба кад се Петербург подизао. Друга јој се обала није никако ни видела: магла се није још ни мислила подизати, и милошћу њезином, Нева, која је на том месту уска, учинила ми се безграничним океаном.

То је место било тако пусто и то је тако некако на зло слутило шта ли, да сам, што јест јест, прихватао се руком за своју шпаду и огледао може ли се прихватити.

Кад се прилично обазрех, спазим на десној руци около самог брега високу господску кућу, која се једва видела иза гомиле јела и борика. Ту је живела моја Паулина, ту је мој анђео туговао, ту се он молио Богу за ме. Крв ми ускипе. Чињаше ми се да сам Амадис, Роландо или какав шпањолски младић испод прозора своје љубавнице кад га њезин љубоморни муж гледа.

Кућа је прилично лепа, али мрачна и старинска. Зграде су око куће све обрушене, завеса није било ни на једном прозору: њих замењиваху борови и јеле, које својим врховима допираху далеко изнад тога високог двора.

Зађем с једне стране: не беше ни капије ни врата, нити икога жива. С друге нађох све исто тако. Ја се расрдим. С треће стране нађем врата, покуцам и уђем.

Та ми врата отвори стари локај и дубоко ми се поклони. Онако жалостан као што беше, таман је приликовао месту на ком га затекох. Не даде ми проговорити ни речи него ме таки поведе кроз ред високих и пустих соба.

У тим собама беше намештај стари и попрашен, још по обичају

Digitized by Google

за Екатаринина царевања. Слике мушкараца у парокама и напрашених жена гледаху тајанствено с потамнелих зидова госта давно не виђеног.

Прођосмо кроз дугачку дворану по којој су се некада шетале знамените госпође с лепезама и господа у сашивеним кафтанима, па се после затекосмо у дугачком и тамном ходнику.

— Прва врата на лево, проговори мени старац па га на један пут неста као да је у земљу пропао.

— До врага! помислим ја, то је некакав зликовац!

(Продужиће се.)

СЕЛО

У детињским споменима

од Милорада П. Шапчанина.

XI.

Па кућице беле све једна до друге
Поређане стоје уз улице дуге,
А тамо код крста где се село дели,
Кроз зелено грање црквица се бели.

Окречена, чиста, као умивена,
У пространој порти травица зелена,
Чак на врху горе крст се диже свети
А јато чавака око куле лети.

Кад с' отворе врата од светога храма,
Проспу се мириси, све милина сама,
Још кад куцне звонце па се ваздух тресе,
Подузму те мрави коса подиже се.

Меки гласак тврду окорелост пори,
А мекано срце у памук се створи
И радост и оно што човека боли
Све се то удружи па се Богу моли.

XII.

У недељу звоно кад на службу туче
Наша стара мајка лепо нас обуче,
Кошуљице беле да ти очи плене
Обојчиће танке, опанке црвене.

Тканицу шарену око паса вита
А на главу весак и плаветна кита
Што с' немарно пусти по руснатој коси,
Кожни пршњак — али то се ређе носи.

П'онда један другог ухвати за руке
Слушајућ'од звона умиљате звуке,
Одемо ка цркви — кроз плаветно грање
Сретне нас далеко побожно појање,

Digitized by Google

А кад мине песма, богомоља проће,
Наша мала чета одмах дома доће

Печеница масна већ код ватре руди,
У срцима младим гладну чежњу буди.

ТРУБАДУРОВО СРЦЕ.

Новела од Ј. Гарајмје.

IV.

Рено Куси, и Јулка Вержи одрасли су заједно, јер су им оцеви били суседи и добри пријатељи. Млада срца њихова приближаваху се једно другом с највећом нежношћу; вољаху се, пре но што су знали, шта је љубав. Милостива душа Јулчина грлила је, љубила друга свог, пазила га је као сеја брата. Пролеће срдаца њихових донесе им најлепше цветове; ал' худа судба нанесе олују, да им срећу разори. Олуја ова беше Обер, господар од Фајелског града, што је дошао да проси Јулку; отац њен се полакомио за богатством херцеговим, па је раставио два заљубљена срца.

Јулка је морала крај самртне постеље оца свог Оберу руку пружити. Она принесе жртву, какву је само женско у стању, које воли у мору мука својих умрети, него се противити вољи свога родитеља. Јулка је дала руку Оберу принуђена од свога оца који на смрти беше; срце му не могаше дати; волела га је искупити патњом својом, него ли обесветити.

Остала је чиста као анђео; поглед на Кусију био јој је увек трезвен, и миран као море после утишане буре. Она је била цвеће, што је ишчупано из земље и климе постојбинске, па пресађено у противну му земљу; ал' крваве жиле нису се ни у новој земљи осушиле; Кусија је био земља, што је из ње цвеће ишчупано; рана му је остала отворена, није у њу друго цвеће усађено, остала је навек отворен гроб, у који је себе сахранити могао — с тугом својом.

Кусијине туге не нађоше одзива у срцу Јулчином не за то, што може бити не би имала осећања за њих, него што је уљудност њена, ма да ју је много муке стало, доста јака била да одбије гласове јадовања његова, као што је тројански заљубљени јунак запушио уши своје да не чује сиренске гласове, што би га с лађом заједно у вртлог умамили. Волела је убити срце своје, него веру погазити, као што је девојка у старо време волела језик свој прегристи, него оца свог њиме издати.

Digitized by Google

Ал' ипак! и најјаче срце има слабих жица, и мртва стена има једну тачку на себи, што се одзива, кад је човечији глас дирне; хоћемо ли се чудити, ако у Јулчином срцу на оваку тачку наиђемо поред свега пожртвовања њеног, ако чујемо, да се један пут у животу свом одзива победама мученика трубадура? хоћемо ли се чудити, кад видимо да Јулка младом пријатељу свом, обожаваном узору првих осећања својих, толико и тако дуго болноме младићу, тако прослављеном сердарском песнику, што је за њу патио, за њу пламтео несрећним жаром, ако је кажем, Јулка потајно један стручак од поменка откинула, па га одвојено, као свој поклон, из уздрхталих прстију својих у младићеву руку спустила?

Ово је тако вешто било учињено, да нико од толиких гостију није могао опазити; али Аргусово око љубоморнога мужа ваља све да види; он је пазио на свако мицање садружнице своје, чисто је гутао сваку речцу песникову, којом је овај љубовцу своју узносио, врло добро је видео онај одбијени стручак поменка, за којим је одмах осветни нож младића згодио.

Песници су одмах прихватили рањеног друга свог, осветом претећи оном, што је узнемирио свечаност ову. Љубавни суд се одмах у казнени претворио; ал' оходи херцег није хтео да пристане на овај суд; он је мислио, да је Кусија самртно рањен, па је хтео одмах у град свој да иде, да као муж суди жени својој.

Ал' Кусијина рана не беше самртна; за кратко време се опоравио, лиру сабљом и панцером изменио, па је бацивши сердарску рукавицу Оберу, фајелском господару, позвао га на двобој, да опере част своју пред Богом и људма.

Херцег је подсмевајући се дао знак слузи свом, да дигне рукавицу.

Увреда је прешла сву меру. Сва публика називаше фајелског херцега непоштеним; ал' он им већ није чуо гласа — изгубио се у светини.

После неколико дана било је врло живо у тулонском пристаништу. Француски краљ и велики му гост Рикардо лавовског срца, баш су у ово време, на папин позив, кренули војску своју у Јерусалим да га отму од Селахединa, који га је 1181. године по други пут освојио.

На лађи енглеског краља могао је човек видети једног од главе до пете у панцеру, тужног младића са слугом једним. Сердар је на сред груди носио струк поменка, од драгог камена са златним лишћем.

V.

Рикардо није бадава добио од суврeменика својих предикат „лавовског срца"; он је био један од највећих јунака доба свог, за то су

Digitized by Google

му се за славом жедни сердари од сваке стране Европе радо придруживали. Он је у палестинском путу свом два краља савладао: Танкреда краља сицилијанског, што је сестру његову Матилду заробљену држао, и Исака Комнена ципарског што га је у сребрне окове метнуо. Кад је у Палестину дошао, пао је од јуначке победе његове град Акр.

Крвава нападања трајаху више дана; Селахединова витешка душа је ушла у Сарацене. па не да су само бедеме своје јуначки бранили, него су више пута и нападали на хришћанску војску храбро се борећи с њом, чиме су доста отешњали улазак њен у обећану земљу; показали су јој, да се зидови тврдог Јерика не руше пустим звуком трубе, већ крвљу и животом добрих јунака. Ал' Рикардо лавовског срца извршио је и сад задаћу своју; непријатељ је шести дан побијен био, а бедеми разрушени; и сам би животом платио био победу своју, да не би једног француског сердара, што је главни његовој намењен удар штитом својим одбио. Овај је спасао краља; али једна отровна стрела удари верног сердара под пазухо, што је голо остало, кад је штит свој на обрану краља подигао; сердар се стропоштао с коња...

Бој се утишао; само се још дегде чује дисхармонично, плачно, слабо стењање попадалих јунака, као последњи звуци од пресечене жице, — само на умору и рањени леже испребијани, нагрђени, као тужни одломци каквог великог дела уметничког. Дођоше многи гробари, и јата тешко полетелих врана. Ал' беше ипак нешто, што је блажило страхоте овог самртног места, што му је као неку светлост давало: то беше спокојност паћеника и самртника, с којом су гледали у зраке сунца на заласку што је на крајњем врху кедровитог Кармела сијало; то беше она нада, да ће се у бољи живот преселити, а да ће им име на земљи славно остати, и најпосле она вера, што је јунака крстоносних ратова у животу оживљавала а на смрти успокојавала.

Ова спокојност показиваше се највећма код једног младог сердара, што је близу брега на свом штиту лежао, гледећи дивоту сунца на заласку, кога су зраци бледо му лице и пред њим слугу његовог што клечаше ружичном бојом обасјали.

— Већ је село — рече јунак слабим гласом.

— Шта? господару — упита слуга.

— Сунце — беше одговор праћен тешким уздисајем. — Сад је на мене ред — настави рањеник —; кад ова светлост за брегове зађе, зраци ће јој баш над Француском треперити. Намести ми главу, да гледам тамо.

— Француска! — уздахне слуга нехотице, и испуни жељу, господара свога. — Ах, ми је никад више не ћемо видети!

Digitized by Google

— Ти хоћеш, али ја не — рече сердар. — Верна душо, пријатељу у срећи и несрећи, што си ме до гроба допратио, закуни се светињом верности твоје, да ћеш ми испунити последњу жељу, закуни се, да ћеш, по што ми тело у овај врели, врели песак сахраниш, вратити се у отаџбину нашу, да ћеш извршити, што ћу ти поверити.

— Господару — рече слуга плачући — кунем ти се!

Скини овај поменак са штита мог; ја га више не ћу носити. Дај ми сад ону златну кутију, па метни га у њу.

Слуга је један стручак од злата и драгог камења начињеног поменка метнуо у кутију.

— Па као што си ово цвеће оставио пред очима господара и пријатеља твог, закуни ми се, Гастоне, да ћеш још нешто тако верно метнути у њу, кад те ове очи не буду више виделе, кад ти не ћу господар бити!

— Кунем ти се, да ћеш ми увек господар бити; двоструким поштовањем ћу се клањати пред светом сенком твојом. — —

— У овој кутији су ми писма и песме моје, благо тестаменте моје, још долази к томе овај стручак цвећа и —

— И? — упита верна слуга.

— И срце моје — одговори седар спокојно умирући.

Слуга је двоуман поглед бацио на господара свог, као кад човек што год не разуме.

— Јесте, Гастоне, срце моје; за четврт сата не ћу ништа више осећати; ти ћеш ми извадити из груди ово измучено срце. Оно не би имало мира у песку Сирије; мораш га метнути код ногу госпође његове, што је за њом куцало, патило и издахнуло. Гастоне! ово ми је последња жеља, молба и заповест. Однећеш госпођи Фајелског града бесмртне остатке песника њеног и рећи ћеш јој, да су самртни остали код гроба спаситељевог, који ће песника њеног за патње његове обдарити. — Господе, предајем ти у руке душу моју.

Рено Кусија — јер је он био тај сердар на умору — спустио је главу, па је за неколико тренутака престао патити.

Слуга је испунио последњу жељу господара свог; сахранио га је у немили песак туђе земље, балсамисано срце је метнуо у кутију, па се кренуо на пут, да изврши задатак свој.

Пут му је с тим лакши био, што је Август Филип свадивши се с Рикардом, и сам се кући вратио с једним делом војске своје.

(Продужиће се.)

Digitized by Google

Сузице.

I.

Видиш душо како лишће жути,
Па чим свене, одмах падне с гране;
Па знадеш ли да ће на све стране
Вихрови га пусти разасути?...

Тако ћу ти и ја увенути,
Тако исто свршит' младе дане;
Па када ме — бог зна где сахране,
Може бити да не ћеш ни чути. —

Ти ћеш тада љубованко бела,
— Када ти се осама досади —
Потражити кога си волела.

Па кад нађеш гдегод гроба мога:
Споменик ми више главе гради —
Мален спомен — ал' од срца твога!

II.

Па кад дођеш гробу моме
Да пролијеш сузу коју,
Немој плакат' нада мноме —
Остави ме у покоју.

Свака твоја суза мала
Што би дошла к мени доле:
Само би ми увећала
Уздисаје, јаде, боле...

III.

У место што би плач твој
Вио се нада мном:
Посади љиљан цветак
Са ружом блеђаном.

Љиљан ће цветак китит'
Малени крстић мој,
А ружин мирис нека
Замени уздах твој.

Па кад се љиљан с ружом
На гробу састави:
Тад ћу се теби надат'
Цветићу убави!

Ти ћеш ми тада доћи —
Доћи ћеш, рају мој,
Да видиш како живим
У кући леденој!

IV.

Ала да знаш, душо мала,
Али да знаш, цвете вити,
Како ће ми лепо бити
Кад ме будеш укопала!...

Кад год тиха ноћ наступи
А звездице заблистају
Крај мене ће — ка' у рају,
Рој анђела да се скупи...

Певаће ми сваки своје
Што најлепше песме има
А ја опет њима свима
Опевају чаре твоје...

Па у томе слатком збору
— Тих невиних анђелчади —
Ваља да ћу растерати
Боле, што ми душу мору?!...

Андра.

Народне загонетке.

(Види „Вилу“ бр. 39.)

Шта ми ти је шта?

91. Поручује цицибан својој љубп на диван: нит' се кари, нит' брини, лијепо сам укопан, стрмоглав у дувар? — Лук. —

92. Закла вола сивоњу, свега га продадох, само плећку себи оставих, кад у јесен сивоња цео? — Лук. —

Digitized by Google

93. Шарка кока на леду заспала, а друга је кока дозивала: што си коко ту заспала, давно тп је кућа продата за 1000 дуката? — Пушка.

94. О клину виси, о злу мисли? — Пушка. —

95. Залолота лота, са висока плота? — Петао. —

96. Шта сиромах иза врата баца, а господин у недра меће? — Слине. —

97. Месан ражањ а гвоздена пецивица? — Прстен. —

98. У једном меху вино и ракија, па не може да се помеша? — Јаје. —

99. Мање од ораха, а теже од товара? — Угљен (жеравица). —

100. Ти га ја, ти га ти, ти га не мош погодити? — Тигањ. —

101. Девет браће један поред другог леже, а ни један с краја није? Паоци. —

102. Дође со, те осоли со? — Поп попа кад причести. —

103. Шта пре попа у цркву уђе? — Кључ. —

104. Црно мače у потоку плаче? — Трљица (за тежину). —

105. У 1000 ока соли скувах манџу и опет је неслана? — Јаје кувано. —

106. Шта живо мртво роди, а мртво живо роди? — Кокошка јаје, а из овога пиле. —

107. Поручује бела бели: пошљи мени бела леба испод твога бела скута? — Јагње које за мајком блеји. —

108. Зину врана на данашњи дан, па до ове године зијала? — Стрњика, што шупља после жетве остаје. —

109. На сред поља лончић без ватре ври? — Мравињак. Извор.—

110. Старац седи на пању, сузе му иду низ браду? — Лонац кад ври. —

111. Одо у гору, те одсеко 333 шиндрике и 4 баскије и све доле на маломе прсту? — Брдо (за ткање). —

112. Оно на оно, оно кроз оно, оно у оно иде? — Капак на казану, лулић у табарку, а ракија кроз лулу капље. —

113. Пије воду, а не прегиње врат? — Бадањ. —

114. Што је у ватри мокро, а у води суво? — Восак. —

115. У наше Анице деветоре тканице и опет јој се ребра виде? — Обручеви на кади. —

116. Голо наго, ал' опет у недрима носи кошуљице? — Свећа. —

117. Шта мање веће премеће? — Сикира грм. —

118. Завих злато, развих злато, али злато не заспато? — Ватра. —

119. Низа те виси, у тебе мисли? — Торба о леђима. —

Digitized by Google

120. У нашега мачка реп до Чачка? — Пут. —

121. Зелена кошара, црна говеда, гвозденијем се кључем отворају? — Лубеница. —

122. Затутуљено, замумуљено, тиснуто, виснуто, бисером засуто, беном зачакнуто? — Брава. —

123. Црни мркоња на врх куће гризе, а на дно куће гризиње падају? — Сврдао. —

124. На петибору локва? — Чаша пуна у руци. —

125. Криво (гураво) прасе све поље попасе? — Коса. —

126. На врх бора солина? — Ћелав човек. —

127. Кад се дете роди глава му иде на ниже а ноге на више, а кад остари, глава на више, а ноге на ниже? — Натега (ајдук). —

128. Бије те а не видиш га? — Ветар. —

129. Црвен треш док умреш? — Језик. —

130. Шиђу, миђу, спава на грмиђу; сиђи овамо доле, шију ћу ти одерати, а тебе ћу прождерати? — Свињче под грмом, које чека жир да падне озго. —

131. Месната кућа, за вратима гвоздена мотика, дође кусо псето: сву гвоздену мотику поједе, а месната кућа остаде? — Кад прв зуб изгризе. —

132. Гамижу ти, гамижу, и кошуљу подижу, спусти доле пониже, да се боље подиже? — Квочка с пиладма. —

133. Седи вила више вира, чека душу с оног света? — Кокошка на јајима. —

134. Од шта тука од тога му и капа? — Ибрик. —

135. Пет мајстора кућу граде, а један је завршн? — Плетење (игле плетиваче). —

136. Типа на типу, рита на риту, ни иглом бодено, ни концем шивено? — Перје на кокошци. —

137. Имао сам два брата слепа; док су слепи били, милији су ми били; а кад су прогледали, омрзнули су ми? — Обућа. —

Ј. Мишковић.

☞ Почела је и последња четврт овога течаја. Наше претплатнике са стране и одавде којима рок претплати истиче молимо нека изволе претплату поновити. Претплата се шаље уредништву а у Београду се може положити у познатим књижарницама; скупљачима се за труд даје лист на поклон.

☞ Ако коме претплатнику није дошао који број или му се изгубио, нека изволи потражити па ће му се одмах послати.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 42. У Београду 16. Октобра 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију.
на годину 48 гр.
на по године 24 „
на три мес. 12 „

—

За Аустрију с пошшом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

издаје и уређује Стојан Новаковић.

Народне песме.

(Види „Вилу“ бр. пр.)

—

L.*

Синоћ сунце невесело зађе,
А јутроске потмуло изађе.
Не сме сунце нико да запита:
За што синоћ невесело зађе,
А јутроске потмуло изађе;
Запита га сестрица Јелица:
„Мили брате, огрејано сунце,
„За што синоћ невесело зађе
„А од јутрос потмуло изађе?“
Њојзи сунце вако одговара:
„Ој Бога ми, сестрице Јелице,
„Кад ме питаш, право да ти кажем:
„Синоћ сам ти с Турци вино пио,
„У вину сам кавгу заметнуо,
„Убио сам пашинога сина,
„Иште паша главу у размену,
„А ја немам главу у размену,
„За то синоћ невесело зађох,
„А од јутрос потмуло изађох.“
Њему сеја тио проговара
„Не бој ми се, да мој мили брате,
„Лако ћемо за то учинити,
„У мен' има четир мила сина
„Једног ћемо у размену дати. —“
Оде сеја своме белом двору,
Пак ми стаде мислит' и премишљат':
Да л' да дадем сина Радована —
Радован је прво радовање;
Да л' да дадем сина Милована,
Милован је друго миловање;
Да л' да шаљем нејакога Јову,
Јова ми је књигу научно.
Дај да будим нејакога Стеву.
Она буди нејакога Стеву;
„Устај, Стево, устај мило чедо,
„Да идемо ујци у сватове,
„Да ми будеш својој ујни девер.
„Њојзи Стева тио проговара:
„Прођ' се мене, моја стара мајко,
„Нешто мене врло боли глава,
„А од срца т' преболети не ћу.“
Њему мајка опет проговара:
„Устај, Стево, устај мило чедо,
„Вежи главу срмали марамом,
„А срдашце свиленим појасом,
„Пак да идеш ујци у сватове.“
Стева мајци вако проговара:
„Прођи ме се, моја мила мајко,
„Прођи ме се, ако Бога знадеш,
„Чудан сам ти ноћас санак сино:
„К'о на мени крвава кошуља,
„А на глави црне перјанице. —“
Њему мајка тио проговара:
„Што на теби крвава кошуља,
„То ће ујна свилену ти дати;
„Што т' на глави црне перјанице
„Даће т' ујка од злата челенку. —“
То је Стево мајку послушао,
Пак устаде на ноге лагане,

* Гледај „Вилу“ број 27 где је под бр. XXVII. штампана песма налик на ову.

MÜNCHEN 31 OCT 1866 3

Digitized by Google

Веза главу срмали марамом,
А срдашце свиленим појасом,
Па узјаха коња бабовога
Те одоше преко поља равна,
Кад су били насред горе чарне
Истрчаше три хитра џелата,
Три џелата од паше послата:
Један под њим коња уватио,
Други држи за бијелу руку,
А трећи му главу одсекао.
Цвили, пишти Стеванова мајка:
„Авај мени, до Бога милога,
„Авај мени за Стеваном мојим!“
Њојзи веле три хитра џелата
„Иди сада, Стеванова мајко
„Иди сада без Стевана твога!“

LI.

Дунавом плови, море
Дунавом плови
Хеј селен караџузел
грана бадема.

Дунавом плови,
На град удара,
Град јој се моли:
Не мој на мене;
Грана говори:
Не бој се, граде,
Не ћу на тебе,
Већ мимо тебе,
Већ мимо тебе
У турске земље,
У турске земље
По наше робље.

LII.

Бањала се Рада
У тихо Дунаво,
Гледало је момче
С високе обале,
Гледало је момче,
Па јој говорило:
„Плови крају, Радо,
„Да се не удавиш?“
— „Шта је теби жао,
„Ако се удавим?“
„Жао ми је Радо,
„Жао ми је душо,
„Твоје русе косе,
„Твога чарног ока,
„Твога белог лица,
„Твојих медних уста,
„Твојих белих дојки,
„Твоје беле руке!“

Послао *Ив. Јевтић*
учитељ.

С ПУТА.

Десето писмо.

Из Зајечара, где се разговарасмо последњи пут, да пређемо лепим насипом преко села: Вражогрнца, и Рготине у Крајински округ. Насип из Зајечара к Неготину не држи се обале тимочке, јер је она веома брдовита, а не иде ни старим друмом на село Речку, опет из тога истога узрока, него хвата нешто у лево преко даљих источних кракова од Дели-Јована, и поврх манастира Букова приспева са западне стране у главну варош Крајинскога округа.

Крајински округ бројао је 1863. године 65.580 душа, а године 1866., у 18 мушких школа, имао је 1462—1238 ученика и у 3 женске школе 159—146 девојчица.

Digitized by Google

Округ је овај подељен на четири среза: Крајински, Брзопаланачки, Кључки и Поречко-речки. Од ових Поречко-речки је најбрдовитији, најсиромашнији а и најмањи. У овоме срезу, на острву Поречу, у Дунаву, које је сада расељено у варошицу Мнлановац, родио се 1803 — 1804. мајор Миша Анастасијевић.

Крајински срез нарочито је леп. У тај срез већином улази оно што се управо зове Крајина, у којој роди оно чувено крајинско вино, премда лепих вина има и у Брзопаланачком и Кључком срезу.

Крајина и Кључ за Турака бејаху емин султанијски те уживаху неке повластице, које су Турци морали поштовати. Кажу да се тамо није смела наћи стопа од ногу турских коња. Кнезо ви Крајпнски седели су у Неготину а Кључки у Кладову. Први су бивали из куће Карапанџића а Кључки су се често мењали. Но кад се Пасманџија одметну од цара он погази и те повластице, озида градић у Неготину и притиште силом и самовољом и Кључ и Крајину. [1]

У Крајини је приметно то, што има врло много цркава и ако су махом све од веома слабе грађе; више их има, мислим, него и самих свештеника. Пада у очи и то што готово на сваком раскршћу или на међи између села и села свуда находите крстове, камене или дрвене, као међашке знаке.

Манастира има три: Буков манастир, на по сахата западно од Неготина, Вратна, у Брзопаланачком срезу на шест сахата западно од Неготина и Манастирица у Кључу на два сахата јужно од Кладова. Први има огромно имање а два последња су доста сиромашна. Грађевином ни један не привлачи пажње. Код манастира Вратне имају два природна свода од камена, испод којих пролази река Вратна. Сводови су ови једна од ређих природних лепота, која заслужује да се види.

У Крајини има више од 130.000 винограда а најбоље вино роди на брдима: Локви, Високој и Балеју; но добро је вино и на брдима: Бадњевачком, Братујевачком, Смиљевачком, Рогљевском, Смедовачком, Рајачком, Тамничком, Брусничком, Корбовском, Мало-каменичком, Хајдучком, Цевринском, Церибашком и Ловском.

Путника може обрадовати у овом округу и то што готово свуд опажа да људи подижу и чувају младе забране жирородне горе. Рекао бих да је сав простор од Дели-Јована и Мирочких планина па на исток до Тимока био остао без шуме те се тек у ново време почели забрани подизати.

---

[1] Вук у Речнику на речи Крајина и у предговору.

Digitized by Google

Села су већином у скупу, осим Салаша који су тамо где су њиве и стока кога сељака. Куће, изузимајући срез Поречки, махом су лепе, уљудне, удесне и довољно чисте.

У округу овом има два или управо три града, која сва три држе Турци. То је још она краста на телу Србије, која и самој Турској ако не учини штету корист не ће јериле. Градови су ти Адакале, Кастел и Фет-ислам.

Адакале је град на острву, у средини Дунава, онде где ова река излазећи из каменитих својих теснаца, који трају неколико сахата, минувши десно Текију а лево Оршаву, повија нешто к јужном истоку; Кастел је у свези с њиме на десној дунавској обали, тврдиња, која, прилепљена уза стену а спојена с Дунавом, пресеца саобраштај с доњим и горњим Подунављем. И Фет-ислам је на десној обали Дунава, повише варошице Кладова на једно три сахата ниже Кастела, на лепој узвишеној равници. Овај последњи нешто је оправнији од она два горе.

У Адакалу седи миралај са једно 200 војника артилериста, и до до 60 породица Турака ерлија, који су већином рибари. Миралај је овај потчињен видинскоме паши. У Кастелу пребива само стража, која се шиље из Адакала и тамо се опет на смену враћа.

У Фет-исламу има једна џамија, нешто кућа и до 10 породица ерлија, који су дуванџије и налбанти. Војске има 190 војника, од којих су 60 пешаци, а остали тобџије; имају два официра, и три наредника. Заповедник Фет-исламски зове се бег а зависи од Адакалског миралаја.

Ова сва три града права су несрећа не само за овај крај него за цео саобраштај низ Дунаво; а Кастел је превршио све. Кроз сред њега пролази красни насип, који су Срби од Неготине до Текије начинили. Тим насипом пролазе путници и толики еспапи, кад Дунав спадне и ћердапи своје страховите зубе покажу. Али „царевом сину" допада се, како сунце за големе планине заће, затворити на Кастелу врата, а ујутру их не отворити докле добро не изгреје те тако све што не стигне да прође кроз тај чир за висока сунца, мора ноћити на ледини под отвореним небом, ма шта било и ма у које доба од године долазило. Ето и тако нас знају још и данас мучити давнашњи наши мучитељи, кад им се украти сила за другојачије муке на које су тако вешти и домишљани увек били. А хоће ли и томе кадгод бити краја? И нехотице пада на памет Пожаревац.....

К овом округу припада већина онога Дунавскога теснаца од Голупца до Кладова, који колико је занимљив за гледаоце толико је мучан за прелаз путника и еспапа и који би, само да нема оних страхо-

Digitized by Google

витих ђердапа био један од најдивнијих за око путова наљада у свој Европи.

Од Ђердапа нарочито је знаменит онај испод Адакала, спрођу нашега села Сипа, где оно 1862. наседе турски брод Силистрија, који беше пошао да поткрепи даље радње Ашир-пашине. И данас, мислим, стоји скелет од те великс лађе, насађен на камене ђердапске зубове као какво страшило за путнике и последоваоце му.

У округу Крајинскоме има доста насутога или просеченога пута; све главне линије већ имају лепе насипе. Телеграф за Турску иде од Неготина преко Тимока на Видин а за Влашку преко Кладова на Турну.

Казују да устока, која кад духа почињући од Омољских и Голубачких планина па овамо, доноси лети сушу а зими сух мраз, тамо у Крајини нагони кишу; а на против северни ветар, који код нас обично догони кишу, тамо је сух, као код нас устока.

Године 1864. путовах ја по Крајини баш 7. 8. и 9. Јунија нахођах се у простору од Брзе Паланке до Сикола и до Неготина. 7. Јунија бејах у Брзој и беше из јутра суха хладноћа, али до после подне приспех у Штубик где бејаше код цркве сабор. Сунце је грејало светло, као што и ваља о Тројицама, а коло играше весело као на сабору. Међу тим на Столу и Дели Јовану, на западној нам страни, виђаху се облаци густе магле. Као путник, бојећи се од кише, питах ја своје домаћине: да ли то сутра неће кишу донети? — Не бојте се, одговори ми г. Рајко Илић, свештеник штубички: — то значи да тамо у Морави и у Шумадији пада киша; али нама киша отуда никад не долази.

И дојиста, после два дана, стигох у Неготин и дознах да је Морава почињала покор и да је сву западну полу Србије снашао поводањ, какав ни најстарији људи дотле нису запамтили У Крајини, међу тим, ни поросила није киша уте за Поморавље страховите дане.

Да напоменем још и село Цеперац између Кладова и Сипа, у коме кажу да је увек зима већа него и у самој тој околини; с тога, веле, и носи име Цеперац које кажу да значи зимник или дрктавац.

Поменувши сабор ваља да додам, да сам у Крајини опазио да се народ, нарочито женскиње, лепо носи и одева оделом, које већином само израђује; но виђена ни лица ни стаса нисам опазио: махом је све сињушно и нешто закржало. У селу Шаркамену видео сам девојку Милку, сестру неког Живка Стевановића ванредно малена стаса. Она има 25 година а нема пун аршин у висину; иначе је доста сразмерно

Digitized by Google

развијена и ради сваки посао у кући и у пољу према својој снази. У планинским крајевима, нарочито око Поречке реке, и по њезиним брдима, има доста гушавих људи и жена а има доста и оних који пате од чувене зле болести Френге.

О болести овој, која је бич за многе наше планинске пределе, као да ни сами лекари не мисле једнако: неки је броје у последице од развратнога живота, а други као да је оглашују за болест својствену планинским житељима, који су обично сиромашни, зло се ране и рђаво негују.

Било једно или друго ми с правом очекујемо, нарочито од младих наших медицинара, који толико воље показују да народу своме одуже дуг захвалности тражећи му гарантије за политичке слободе, да озбиљно и зналачким оком погледају на ову тешку народну бољу.

Нека они не презру овај гласак, јер он зуји како из Муртенице, Јавора, Радочела, Ђакова и Столова, тако и с Копаоника, Ртња и пространих Мирочких планина па и из саме дивотне Млавине равнице. Богаљима неће бити од користи никакве слободе а мужеви, и ако би им се укратиле, извојеваће их....

(Свршиће се.)

СЕЛО

У детињским споменима

од Милорада П. Шапчанина.

XIII.

Кад је лето сухо, дуго нема кише,
Зраци прже земљу све више и више,
Онда дикле младе сиђу се у луку
Па цурицу једну у грање обуку.

Кроз улице иду од двора до двора
Газдарица свака полити је мора,
Веселе девојке попевају доди
Моле пљуска, кишу, да година роди.

И одмах с вечери охладе се зраци,
Искупе се тешки и влажни облаци
С планина их ветар у гомиле гони
И за тили часак кишица ромони.

Онда грмне, севне по облаци густи
И као из кабла пљусак ти се спусти,
Те капљице крупне певају по крову —
Благодећу онда таку кишу зову.

XIV.

А кад зора дође па сунце огране
Чисто се подмлади ведри, бели дане,

Digitized by Google

Ню брдима плавим где је бор и
вења
Лагано се дижу бела испарења.

А њиве и жита и зелене гране
Веселе се смеју кишицом опране,
Шева пева, лети све више и више,
А с ливаде цвеће мирише, мири-
ше.

А у густом гају певанија бруји,
Просипљу гласиће весели сла-
вуји
Слапови малени далеко се чују,
Како са стрмени воду отискују.

И по плавој дољи кроз зелене
горе
Из планине хладне потоци жубо-
ре,
Обалице цвате, ох местанца зла-
тна,
Девојчице туда испирају платна.

НАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

(Продужење.)

Не чуди се што сам тако стрпљив те све потанко описујем: сад ја добро разумем колико много значе те ситнице, како се не може без њих. Данашњи ће ми се дан исто овако јасан чинити целог мог века, као што ми је сад, нити ћу га икад заборавити.

Отворим прва врата на лево. Сусрете ме Сас. Био је блеђи но обично, а на лицу му беше сушта пређашња хладноћа, исто као пре; за дивно чудо не беше на том лику ни трага од какве страсти.

Поклонимо се један другом.

— Кнеже, упита он — јесте ли по моме савету отпустили коње? Прека је потреба на свашта пазити.

— Ишао сам пешке по врсте.

— Лепо, седите. Захваљујући вашој смерности с овим сам месецем задовољан. За наше ствари нико жив не зна. Сад се можемо на тенани разговорити.

Зазвони. У собу уђе онај исти старац, који је мене водио. Сас му нешто заповеди шапћући.

Ја се освртах по тој мрачној високој соби у којој дрвенарија беше црна, дувари бојом извајани е се чинило да несу једноставни, и за коју би пријатељ старина барон *** силна блага дао. Ван стола претрпаног хартијама, кожног дивана и две таке исте столице, у тој соби

Digitized by Google

не беше никаква особита намештаја. На црним орманима стајаху попрсја некаквих људи с гвозденом физиономијом, с дугачком, глатко очешљаном косом.

Иза врата се зачу лагахна шушка. Онај божанствени ход чини ми се да бих могао и на сахат хода познати. То је била она — мој анђео Паулина.

Врата се отворише; то је била она, моја лепотица, моје чедо, моје благо. Кад ме спази, цикну поздрављајући ме; на блеђаном јој се лику разгоре руменило.

Она је обрђала, али није много. Здрав ваздух од блиске боровине и од блиских вода помогао је те није изнемогла од чемера. Хвала Сасу, до века хвала том великом човеку!

Кад уђе Паулина Сас је понуди те седе на столицу покрај мене а сам се спусти на диван. Паулина се погледа са мном, у један исти мах помакосмо нас двоје своје столице једну к другој ближе... Ко би мени њу могао ишчупати из руку?

Сас то смотри и осмехну се тужно.

— Александре Николићу стаде он говорити обрћући се мени као с некаквим укором: — несам се надао од вас да ћете заплашавати сироту Паулину Александровну. На што до века цедуљице? На што зборн о кобном року, о страховитом састанку? Ваљда ми живимо у Мехику или под каквом феудалном владом?

Хтео сам да одговорим. — Имаћете кад говорити, рече ми он на то с малом неком досадом.

— Мени је тај месец био потребан да мотрим на вас и да ствар свршим. Паулино Александровна — и тада Сас устаде са столице — ви сте савршено слободна. Више несте удата.

Мени даде неку хартију. Сећаш се већ шта је... Где ли има хвале која би вредила овога великодушног човека!...

— А сад, рече он Паулини: можете поћи на пољско добро својој мајци. Ја сам јој о свему за времена јавио, а после ћете одмах у јутру поћи преко границе. Кнез Александар Николајевић узеће отпуст и наћи ће се с вама тамо.

— Ја ћу дати оставку... напоменух ја, али тако слабим гласом да се једва чуло, и на најглупљи начин.

— Врло лепо, одговори Сас. — На вас ће гледати хиљадама очију с надом да се какве бруке нагледају. Венчајте се без икакве праске па и даље живите на страни.

Истом је тада Паулина потпуно разабрала колико је велик посту-

Digitized by Google

пак њезина мужа. Као смрт бледа паде му к ногама и пред њим је плакала онако као што сам ја плакао оно вече... знаш.

Ја сам стајао као луда, ноге ми се не могаху никуд помаћи, стајале су као укопане, језиком не умејах ни речи проговорити. Сас хтеде да подигне Паулину, а она не хте устати с пода, она му се противила као какво јогунасто дете. Тај појав беше за Косту Александрића и сувише тежак: он се одмаче од Паулине.

Прије к мени и његов оштар јасан и одрешит глас величанствено одјекиваше по пустој соби, као команда хитрога војводе пред непомичним батаљонима.

— Кнеже! рече он — ви сте од мене у један мах одузели и жену и ћерку. Ви сте мени живот одузели. Немојте мислити да је то дете вама заман допало: ја се не ћу на вас ослонити!

Опомените се да ће на вас гледати вазда двоје очи макар шта ви радили, ја ћу корак по корак за вама мотрити ма где се ви налазили.

Ви узимате моје дете — не узимате жену. Али тешко вама ако моје дете не буде срећно.

Јасно се разумело како му ове речи запињаху у грлу, мучио се да искаже свој мучни опроштај.

— Говорим вам просто и отворито: за сав ћу ваш живот знати. Ви сте погинули кад она пусти прву сузу, кад прво уздахне, кад јој прво тешко буде.

Он се повриу натраг и хтеде да иде. Али га Паулина не хте пустити, она стаде па запречи излазак на вратима, плакаше из свег грла, тресијаше се и не могаше рећи ни речи. (Продужиће се.)

ТРУБАДУРОВО СРЦЕ.

Новела од Ј. Гарајџе.

(Свршетак.)

VI.

Међу тим се у Фајелском граду са свим друкчије ствари догодише. Стеновито гнездо и снажни, грозни му господар даваше Јулци и до сад врло мало радости, али бар је могла сносити јаде своје с пожртвовањем, с којим се непроменљивој судби својој предала: од несрећног догађаја тулонског прешла је бескрајна љубоморност мужевљева у највећу оштрину и мучење. Лепа жена патила се затворена у кулу, као на жртву донесено јагње; а муж њен беше утва, што је од дана на дан немилостиво нове и нове ране дубла у јадном срцу њеном. Њене патње су се претвориле у мучеништво, јер је и чистота срца њена,

Digitized by Google

ма да само једном капљу, замућена била, па није могла да јој даде пређашње утехе; осећала је да је погрешила, патила је дакле и венула у тузи својој, као цвеће, што га с поља сунце пече а изнутра сока за храну нема.

Муж имађаше две забаве: мучио је жену своју, а кад му се то досадило, тражио је начина, да удави гњев свој у бурним весељима, место да се трудно, да га ублажи; за то му душа од дана на дан све дивљачнија и грознија постајаше, као што се и најлепша градина у пустињу претвори, кад се трава из ње брижљиво не плеви.

Била је годишњица лањске свечаности. Колико промена за једну кратку годиницу. Млади, лепи песник, што је под дивотним плавим небом прованским, у лелујању тихих ветрића, у милинама красног цвећа на песничкој свечаности славуј био, што је хиљадама срца лиром својом очарао, сад сахрањен лежи у сухој земљи песковите Сирије; а жена, што је била краљица оне красне свечаности, оплакује сад дане своје, осуђена на вечито ропство у стеновитим зидовима једног усамљеног града; па и Оберово срце, у ком пре годину дана понос и радост становаху, поста пристаниште фурија, душа му је охола и немилостива, која само у клању дивље зверади ужива. И само се небо променило; црним велом је покрило насмејано лице првог Маја а тежак један облак предсказиваше необичну буру.

Фајелски Обер већ три дана како је са друговима и са слугама својима на хајку отишао. Бура се све већма приближаваше. Облаци све брже и гушће долажаху, па се с највећом брзином сударахи, обасјани од слабога сунца, — док најпосле као некаким мађијским ударцем цело небо дебелим црним велом не покрише. Ветар се подигао па бесни, за њим на један пут наступи гробна тишина, киша поче у крупним тешким капљама падати, први гром загрме, а пљусак се спусти као потоп. Бура је страховита била, гласовити, брзи громови одбијаху се о стење, удараху преко доља, као да су наумили сву земљу у темељу потрести, па се после дуге хуке утишаше у долама.

Ловци једва могоше разапети чадор свој под једном стеном, да се сачувају од бесне стихије. Неки се сакрише под чадор, а други под гранато дрвеће, где су им били и коњи везани. За кратко време почеше им сурове песме надметати се с олујом; ловачка чутура иђаше од руке до руке; и Обер јој се не показиваше непријатељ.

С косе брда, на ком су се наши ловци зауставили, могло се видети баш на друм, а ко је друмом ишао, морао је видети косу тога брега, — особито сад, кад је толико веселих људи оживљаваше.

— Е, онога је заиста укебала — рече један омален, снажан ло-

Digitized by Google

вац показујући на друм, по коме усамљен коњаник јахаше борећи се с непогодом.

— Мокар је као миш, ваљда му је и душа покисла, брр! — рече други, па натеже чутуром.

— То је, судећи по крсту на јапунцету, неко од крсташа; бар да се сврати к нама, могао би нас веселити приповеткама својим.

— Биће један од оних што су петицама претили сарацепима — ругаше се први.

— С тим ће нам више лагати — рече Обер смејући се — дозовите га!

Али путник је и сам опазио ловце, па је већ за неколико тренутака био међ њима.

— Земљаче! скини то јапунце — рече један од ловаца — све ћеш нас покваснти њиме; ево ти сухе хаљинице, умотај се у њу, док се твоја не осуши.

Странац, који беше скроз мокар, послуша добар савет, збаци јапунце, па га обеси над собом на један стуб од чадора.

— Гле, гле, шта оно тако сија у шпагу твога јапунцета? бога ми мислио би човек да злата носиш са собом — рече Обер, па крочи да види ону ствар, што му је тако у очи пала.

Странац хтеде да се покаже хладнокрван па рече:

— То сам стекао у светој земљи; то је златан балчак.

— Да видимо, да видимо! — повика њих више.

Странац се још већма забуни, па хтеде дати други правац разговору.

— Ти си то ваљда украо? — рече херцег, који није научио да му се когод противи. — Или нас ваљда држиш за пустахије па се бојиш, да ћемо ти благо отети? Ја сам фајелски херцег, Обер, господар од ове околине, ако си слушао за ме; а ти би могао бити слуга ма ком од ових сердара! — Ово рекавши устане, па извади сјајну кутију из шпага ражљућен устезањем странчевим.

Странац, који се на речи: фајелски Обер, беше окаменио, сад се још већма забунио, јер кад насилни херцег место балчака златну кутију извади из шпага, био је ухваћен у лажи; а то је доста, да на кога сумња падне.

Обер хтеде отворити кутију.

— Господару! — рече странац свечаним гласом, који је, видећи то к себи дошао — не обесвети тај свети суд, што чува у себи срце једног сердара, који је код гроба спаса нашег борећи се јуначки умрьо. Чини са живима шта хоћеш, али остави на миру покојнике!

Digitized by Google

Ове последње речи рекавши, нападне Гастон — јер то је он био — на Обера, који је већ отворио кутију. — —

Један поглед у кутију доста беше Оберу да пребледи.

— Вежите га, пустахију једног — рече слугама својим — он је кутију ову од мене украо: он није крсташки јунак, па и за ово јапунце ваљда је каквог смерног крсташа убио — вежите га!

Слуге му извршише заповест, а он стајаше непрестано задубљен разгледајући кутију.

Међу тим се ваздух рашчистио; облаци се развијоше испред топлих зрака сунчаних што росно лишће обасјаше; зраци се огледаху у бисерној роси, грмљавина се удаљаваше хујећи из далека, док се најпосле не утиша; тешка магла, што је покрила хоризонат подиже се у вис, лепа природа стајаше у новој красоти својој; крилати становници густих дугова почеше певати, а и ловци скупивши пртљаг свој ударише у љупке песме.

Био је један, што га прерођена природа не могаше у срце дирнути; страшна мисао дође фајелском Оберу, стисне песнице, па са ђаволским грохотом остави свету кутију у свој шпаг; за тим ободе коња, па се упути свом граду, тако, да су га другови једва стизали.

VII.

Обер је наредио велику част друговима својим у граду свом, а позвао је против обичаја свог лично и тужну госпођу од града која је и дошла на вечеру.

— Данас сам једног красног јелена убио — рече Обер усиљено весео — могу рећи, да је то ремек био; ударио сам га баш у срце.

Другови погледаше један у другог, јер за време целог лова несу ни једног јелена убили.

— А будући да од сваке дивљачи што ја својом руком оборим, најбољи комад госпођи мојој приличи — продужи Обер умиљато — то сам ово срце за вас зготовити дао. — Ово рекавши узме из послужитељеве руке златну чинију, па је удворито пружи госпи својој. Ко је у овом тренутку у Обера гледао, могао је видети, де му лице бледи, а руке дршћу.

Ал' то је само један кратак тренутак трајало; изгубило се у шалама, што му ручак зачињаваху.

— Но, како вам се допада, госпо моја? — упита је он после неког времена као нехотице.

— Господару и мужу мој! какво је ово срце било? мени бива мучно.

Digitized by Google

— Од голубијег срца? — упита Обер подсмевајући се.

— Та пре си рекао, да је од јелена.

— Голубије, госпо, тако ми поштења, голубије; на још од једне тужне грлице, која је тако лепе песме гукала, и теби у кутији овој из свете земље душу своју, ове песме, и ова писма послала.... јест, јест, госпо, то је било срце оне заљубљене луде, Кусија градоначелника!— Загушен ђаволски грохот следоваше за страхотним речима његовим.

Суровн ловци уплашени пођипаше са столица својих, и гадећи се клоните се ове звери. Јулка се стропоштала онесвешћена.

VIII.

Три дана после овог страшног догађаја, беше један несрећан мртвац прострт у дворској капели Фајелског града. Као каква прослављена светитељка лежаше Јулка, супруга Фајелског херцега Обера, према сјају хиљадама кандила, на красној постели мртвачкој.

Јулка је после оне страшне вечере свако јело одбијала од себе: да јој свети остатци обесвећеног самртника небесна мана буду на путу у давно жељену лепшу постојбину, у којој патника вечни покој очекује.

Око сандука њеног клечаху многи поданици њени, и мољаху се Богу за душу покојнице, која им је у животу свом добротворни анђео била; а на најдоњем басамаку преврташе се једна луда, кидајући одело и косу на себи, у којој би човек једва познао силног господара Фајелског — херцега Обера.

Превео
М. Топонарски.

Народне загонетке.

(Види „Вилу“ бр. пр.)

Шта ми ти је шта?

138. Црвен трчи по путићу, у црвеном клобучићу, црвен виче: ама-ма, црвен ти сам ја? — Петао. —

139. Црно, мапено на путу стајало, меса чекало? — Трн. —

140. Мотовило, вило, по гори се вило, кући долазило, а соли не лизало? — Пчела. —

141. Ако си млад, остаћеш млад, ако си стар, остаћеш стар, имаш очи, ал' не видиш, имаш уши, ал' не чујеш, имаш уста, ал' не говориш, имаш руке и ноге, ал' не мрдаш? — Портре, лик. —

Digitized by Google

142. Ката бан бије, ката рци иду, ката мрве носе? — Људи кад на глас звона иду у цркву и поскуре носе. —

143. Једно вели: свани Боже, друго вели: смркни Боже, треће вели: свануло се, ил' смркнуло, како ми је, тако ми је? — Кревет, врата и диреци. —

144, У нашега вранца девет покроваца, и опет му се ребра виде? — Бели лук. —

145. Бело је, сир није, репато је, миш није, со лиже во није? — Ротква. —

146. У шуму иде, у село гледи, у село иде, у шуму гледи? — Пушка на рамену. —

147. Седи вила у крај вира, чека сина Татомира, док се роди, да га води? — Звезда даница пре месеца. —

148. Паде даска у море, нит' се даска разби, нит' се море разли? — Лист (кад падне у воду.)

149. На сред мора ћућурово гњездо? — Пупак. —

150. Наш барна на небу сено једе, а на земљу огризине му падају? — Сврдао. —

151. Црно маче пред богом плаче? — Кандило, а не катанац као што је речено на једном месту.

152. Црна бува кућу чува? — Катанац. —

153. У соби напето, у кући раздрто? — Фуруна. —

154. Пун брег бубрега? — хлеб у фуруни. —

155. Отуда брег, одовуда брег, а у среди Алај-бег? — Дете у колевци. —

Послао *Ив. Јевтић.*
учитељ.

КЊИЖЕВНОСТ.

* Од нове године наша журналистика у Београду богати се новим листом. Г. Љубомир Каљевић основи нов „политично-економни лист" под именом „Србија." „Србија" ће пратити развитак нашег економског живота и појава његових у свези с разлагањем из теорије и с обзиром на њу, даље ће се обзирати на интересе народне трговине, радиности и пољске привреде помажући својим начином да се то троје осветли и да се тим темељима свега народног живота пажња поклони. У тој намери „Србија" ће се бавити питањима из народне економије, финансијским, полицајним, државоправним, административним међународним па и правним, и доносиће политички преглед с пажњом на догађаје који се тичу трговине. Девиза је свему: рад ни у чијем већ у интересу народном, без обзира на страсти и без утицаја партајских који би истини сметали. „Србија"

Digitized by Google

ће излазити сваке недеље један пут, на читавом табаку, а цена је 40 гр. чарш. на годину. Скупљачима се даје лист на 10 уписника, а новци се шаљу уреднику.

* Г. Милан Ђ. Милићевић секретар мин. просвете и црквених дела издао је претплатни позив на дело Монтескијево „Персијска писма“ које је за штампу приправио. Од г. М. Ђ. Милићевића добисмо пролетос Монтескијево дело О величини и о опадању Римљана па ево сад и другога. За Монтескија као писца, поред његове светске славе, није потребно ништа говорити; у „Персијским писмима“ црта се живот европски како га Персијанац путник гледа и виде се у писмима из Персије живот и обичаји тамошњи. „Персијска писма“ изаћи ће у две свеске; у свакој ће бити по 15 таб. штамп. а првој, на коју се сад претплата отвора, цена ће бити два цванцика. Новци и имена претплатника шаљу се г. преводнику а рок је претплати до Ваведења.

* Г. Ђорђе Поповић уредник „Данице“ и „Напретка“ објавио је претплату и на други део „Скупљених списа Косте Руварца“ који ће бити готов до почетка Фебруара 1867 године. У другом овом делу биће критике пок. К. Руварца, на број седам, које су изашле у „Српском Летопису“ и у „Даници“, даље драматски послови рађени за народно позориште, као Никола Зрињски Т. Кернера; Инкогнито, весела игра по словачком; Ђачки послови, весела игра, и на послетку Публицистичка радња, чланци и дописи покупљени из „Српског Дневника.“ Ако буде више претплатника, додаће се овом делу некролози, песме, беседе итд. што је састављено поводом смрти покојникове. Књига ће изнети до 30 табака а рок је за претплату до Митрова-дне. На 6 комада иде један поклона, а претплата се шаље издавачу.

* Г. Јован Петровић гимназијски професор у Новом Саду позива на претплату на дело: „Науку о животињама, по дру А. Покорноме.“ Дело је раздељено на три свеске, од којих ће сваких шест недеља по једна излазити. У првој свесци биће о сисавцима, у другој о тицама, рибама и водоземцима а у трећој о инсектима, црвима, мекушцима, зракарима, коралима и маљеницама. Прва ће свеска бити велика 4 таб. и стаће 20 нов. друга 5 ½ таб. и стаће 30 новч. а трећа 6—7 таб. и стаће 30 новч. Ко се претплати на читаво дело, цена је 60 новч. Скупљачима се даје једанаеста књига а новци се шаљу писцу. Чудо нам је што г. писац од досадањега рада у нашој књижевности у овој струци помиње Лазића, а заборавља изврстан посао пок. Вука Маринковића и најновије дело дра Панчића.

* Из „Српског Летописа“ за 1865. годину прештампана је и у посебној брошири издана дра Ђ. Натошевића расправа „За што наш народ у Аустрији пропада. (Ова је расправа од „Матице српске“ са 10 дуката обдарена из фонда Накиног.) У Новом Саду, епископска књигопечатња 1866“ 8-на, 1 л. 53 стр. Цена је 25 новчића. (Даница.)

* К библиографији прошле године ваља убројати школску књигу: „Неминејањује се ријечи и Синтаксе српског језика. Написао С. Сретеновић. Прегледала и одобрила школска комисија. (Треће поправљено издање.) Цијена 1 гр. 20 пр. пор. У Биограду у државној штампарији 1866.“ 8-на 72 стр. (Види „Вилу“ број 27.) Друго издање од ове књиге изашло је 1861. године.

* За „Зборнике закона и уредаба кнежевине Србије“ од којих се сад сваке године по један издаје, изашао је „Регистер“ за књиге X. до XVIII. Цена је томе регистру 2 гр. чарш.

Digitized by Google

* Изашла је „Физика за женскиње. Написао Емилијан Јосимовић. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду у државној штампарији 1866.“ цеп. фор. V. 270 стр. Цена је 7 гроша чар. Књига је наштампана врло лепо и с дрворезима.

* Из „Виле“ је прештампана за се „Беседа“ у Срба. Говорио на првој беседи у Крагујевцу 9. Септембра 1866. Владан Ђорђевић.“ вел. 8-на 8 стр. Продаје се код В. Валожића по 20 пара комад.

* У Панчеву је у штампарији А. Сибенхара штампана надгробна беседа г. В. Живковића говорена покојној Марији Драгичевићки врлој родољупкињи преминулој 26. Августа ове године (Види „Виду“ број 37) Беседа је штампана у 4-ни на 2 л.

* Изашла је брошира: „Кнез Мијајло и будућност јужних Словена. Написао М. М. М. У Београду у штампарији Николе Стефановића 1866.“ вел. 8-на 16 стр. Брошира је ова излазила најпре у „Световиду.“

* Изашла је нова књига: „О укидању смртне казни. Одъ др. Алберта Фридриха Бернера, проф. на берлинскомъ универзитету. Превео М. Дамяновићъ. (Прештампано изъ подлистка „Српски Новина.“) Београдъ 1866. државна штампарија.“ цепни формат 107 стр.

* „Даница“ јавља да је изашла „Вршидба, пјесма Ј. Сундечића. Треће издање. На Цетињу у књежевској печатњи 1866.“ на 16-ни 32 стр. Ово је прво издање словима ћириловским.

* Изашао је „Повторный запѣвъ надъ азбукомъ. III. Сложенъ Старцемъ Миркомъ. У Новосаду, епископска штампарија 1866“ на 8-ни 21 стр. „Даница“ јављајући за ово тужи се како другу свеску није могла добити нигде. Чујемо да је овај старац Мирко, коме се тако без прекида запева за азбуком, главом владика новосадски. Најчуднije је што се може наћи писаца који мисле да се научна питања могу расправљати запевима, па били они „повторни“ или „неповторни.“

* „Internationale Revue, Monatschrift für das gesammte geistige Leben und Streben der ausserdeutschen Culturwelt“ који излази у Бечу од Јула ов. год. почео је у 2-тој свесци доносити од познатог немачког естетика Марица Каријера чланке Die Mythologie und Volkspoesie der Slaven.

* У Паризу излази „Збирка великих епопеја народних“ (Collection des grandes épopées nationales) До сад је изашла у тој збирци Рамајана, (индијско) Нибелунзи (немачко), Еда (екандинавско), Сакунтала, драма (индијско), Сид (шпањолско) народне песме италијанске, и Народне песме Чешке међу којима су и песме из краљедворског рукописа — Ове последње превео је и врло добрим их примедбама пропратио Луји Леже. Ово је један од младих људи у Француској који се дао на изучавање словенских језика и књижевности и спрема за поменуту збирку народних епопеја нов превод српских народних песама. До сад су се већ бавили превођењем српских народних песама на француски госпођа Елиза Војар (у две свеске) М. Дозон и госпођа Дора Д'истрија (Влахиња, кћи кнеза Ђике) која је лане написала у Revue de deux mondes (1865. 2.) чланак о српској народној поезији.

*Пољски књижевни лист који у Лавову излази „Dziennik literacki“ донео је у пољском преводу „Одлуке на првој скупштини уједињене омладине српске.“

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 43. У Београду 23. Октобра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

СЕЛО

У детињским споменима

од Милорада П. Шапчанина.

XV.

Крај равнице једне где ј' богата паша
Под брдашцем стоји воденица наша,
Из загате вода на уставу слеће
Те гломазно коло лагано окреће.

Капљице се дробе, подиже се пара,
А унутри млине с вретеном клопара,
Брзим током лети оно бело мливо
На дрвене луле опружене криво.

Весела млинарка пред вратима стоји
Па ил' шури петла ил' пачиће пои,
Воденичар старо камење покива
Ил' гдегод у хладу мало отпочива.

Ја сам радо с оцем воденици хит'о
Помаг'о на камен да сасипа жито
Млинар ми је увек бела хлеба дав'о
Када сам са оцем тамо вечерав'о.

XVI.

Кад сам годинама на више се поп'о
Са веселом браћом ор'о сам и ко'по
Крчио сам њиве, марву сам надгледо'
У свему сам био с њима напоредо.

Чим се спусти сунце па вече захлади
Остави се рало, више се не ради
Уморни и гладни враћамо се кући
Па уз ватру неки а неки се прући.

И док који лулу запали па пуши
Ил' влажне обојке код ватрице суши,
Доноси се лоза, крха сухо грање,
Чак у стреху лиже пламено буктање.

П' онда на синију вечера се носи,
Једе се и пије у највећој слози,
Па ил' само ћуте ил' по мало зборе
А после се леже, спава се до зоре.

Digitized by Google

XVII.

Ој колевко златна, убаво сеоце,
У теби сам чув'о козе и теоце
Од јутра до мрака све кап'о на раду,
По ливади, њиви и у винограду.

Али опет слатко провео сам дане
И часове златне из младости ране
Кад по теби млађан скакутах и шетах
Далеко од тишме, далеко од света.

У моме срдашцу ведрина је сјала,
Простота ка' ружа тихо мирисала
Све чаробно беше, ко' да снове снивам,
Живео сам само да се науживам:

И сад опет, село, у мору од света
Сетила се мис'о својих младих лета,
Па се дигла носећ' љубави и жара
Да походи тебе пријатеља стара!

С ПУТА.

Десето писмо.

(Свршетак.)

Мало пре поменух село Сип на обали дунавској па не могу да не проговорим коју реч и о сипској чувеној знатности, којој се данак носи и из дањих крајева; о чувеној врачарици Илинки.

Слушао сам и од неких образованих људи како та Илинка има чудну пророчку силу; како је једном господину, на прилику, погодила: да ће му жена родити мушко дете, а он је, Бог да га прости и умрьо а не пољихао сина на наручју; другом је казала да ће му скапати коњ, па му се доиста удавио; трећем је казала да ће боловати, па вели, да није слагала итд. Нисам знао како да примам таке приче из уста паметних људи, па пролазећи кроз Сип, 5. Јунија 1864., свратим се к чувеној пророчици. Највише за то да видим да ли нема каквих обичаја у ње, који би давну старину обелодањивали. Са мном беше г. Сима Добросављевић, учитељ текијски и неки Дина из Текије који нам беше тумач.

Илинка може имати около 35—40 година: слепа је, али јој слепоћа није уништила жељ за допадањем те се фрака и кинђури као права проста Влахиња. Она се, кажу, није никад удавала; а тим својим врачањем стекла је лепу кућицу, доста удобно живљење и неколике низе дуката на своје пегаво од богиња грло.

Јависмо јој се као путници из Ужица. Ни по чему не могоше јој њени служитељи казати да нисмо то што се казујемо да смо.

Предложисмо јој прво питање ово: Закопао ми је, рекох, отац неке новце па сад не могу да их нађем где су?

Digitized by Google

Она узе у шаку кукурузних зрна. Дуну у њих неколико пута, прекрсти се, прошапута нешто влашки и по том одговори:

„Новци су у огради, с десне стране куће."

Сладак осмех разлије се по нашему лицу, кад видесмо како је клизав пут, којим пророци пролазе.

На даља питања одговори Илинка:

„Да имам многе парнице код судова, али да ћу успети у свима." Ваљда ни једне у веку нисам имао.

„Да ми мајка болује од костобоље и да ће скоро умрети; а она покојница беше већ давно умрла, не боловавши за свога века никад од од такве болести.

Рече, даље, да ћу се оженити скоро црномањастом девојком с миразом, а ја сам тада имао већ 13 година брачна живота и петоро деце.

И друге ми још лажи казива што се ни у длаку не могаше да подудари с истином.

Ми даље не могасмо уздржати смех; дадосмо јој полутак, па побегосмо.

Ето какве нам будуће тајне наказива чувена Илинка. Може бити да и у томе неко има бољу срећу од мене, али мени тако погоди!!

К овоме округу припада и знаменити рудник Мајданпек, који, осим што има полицајску управу за себе, у осталом је свему саставни део крајинског округа. О њему би се имало доста говорити; но то може да буде предмет другоме писму. За сад ајде да се вратимо у саму варош Неготин, за коју не знамо управо да ли се зове: Неготин или Неготина.

О положају Неготина, о нездравости његове климе и његовој рђавој води ја сам слушао и пре него што сам видео био то место. Од како сам почео тамо одлазити, од тога доба љубазност мојих тамошњих познаника и пријатеља, међу којима ми је драга дужност поменути прво г. Ђ. Н. Девића, окружнога начелника и г. проту Димитрија Милојковића и много других, мени учинише Неготин веома симпатичним местом, тако да сам се од срца обрадовао кад сам разабрао да је влада Његове Светлости прекинула са свим онај дуги разговор о пресељењу Неготина са садашњега његовог места.

Неготин је на два сахата јужно од Дунава а на два сахата западно од Тимока; к истоку дакле и к северу од Неготина пружа се красна равница која се плодношћу може мерити ма с којом равницом у Србији. Но с јужне и са западне стране Неготин опасује бара једна која за сада, осим што притискује огроман простор земље те се не обрађује, још може

Digitized by Google

да је и од штете за здравље житељима. Одмах преко те баре подиже се венац од брда, која су готово сва покривена виноградима.

Неготин је варош нова. Никакви знаци не напомињу да је у старо време била ту каква варош. Оне неколике зидине у авлији начелништва пре ће бити из потоњег турског времена него из давне прошлости. Прича се да су тек Немци, кад су тај крај држали, имали касарну где је сада неготинско гробље.[1] Због те касарне и војске прикупе се неке механџије а мало по мало скупи се више житеља те се начини село, које и по одласку Немаца продужи расти и множити се.

Кад се видински паша, Пасманџија, одметне од султана и притисне, међу другим крајевима, и Крајину пода се он озида градић, који је, по том, Вељко онако јуначки бранио и који се над Вељком готово сав и срушио.

У вароши Неготину било је 1863-ће 3618 душа. Ту је столица епархијско-неготинском архијерејству и конзисторији и окружним властима а била је до 1859. и полугимназија, па је тада пресељена у Зајечар.

Неизвесност: хоће ли Неготин остати столица окружним властима, или ће се оне преместити, као што се више од 30 година поговарало, у Прахово, задржала је ову варош од напредовања. Како те неизвесности неста, одмах Неготинци наставше да отпочну зидати нову велику цркву и лепу зграду за основне а и више школе.

Познато је да је Ајдук-Вељко бранећи Неготин последњих дана месеца Јулија 1813. године, од турскога топа погинуо и ту сахрањен. Заборавило се где је местимице укопан овај највећи јунак онога доба. Само се знало да је то било негде код Неготинске цркве, те му средњи брат, Милутин, 1844. узида у зид од олтара мраморну плочу с овим натписом:

„Овде с' хране овде почиваю
Текъ остатци бесмртнога Срба.
Србскій юнакъ Велько Петровићу
Карађорђевъ преславный войвода,
И господаръ Неготинска круга,
Смрт на мейданъ изазвао саму,
Найпосле се и шъ ньомъ огледао;
Смртъ га иста побѣдит' немогша,
Загранила, шъ ньимъ се побратила,
Пакъ съ лаврима и подъ оружіемъ
Крозъ гробъ самый у вѣчность спровела! *1813.*

Собомъ Велька творцу представила,
Ограшила истимъ небовладца
Те га прими одма у блаженство,
Ђе се душе понайдостойніе,
Изнадъ свега поставляю суда.
Рекавъ вдну нѣму божествену
„Простъ одъ свег' си подпуный. витеже!"
Пакъ спомеиомъ свеслави га дика
Докъ є Србства, та и докъ є людства.
Братъ му средньій овай спомень диже
године 1844."

Године 1854. 3. Априла, кад умре покојни владика неготински, Доситије, и кад му, по жељи његовој да се сахрани у порти а не у цркви, почну копати раку с десне стране цркве неготинске према олтару,

[1] То се место и сада зове „Касарна."

Digitized by Google

нађу се кости и глава од човека и на костима тозлуци од црвене кадифе са срмали-гајтаном и копчама капаклијама. Најстарији тамошњи људи познаду да су то тозлуци Ајдук-Вељкови у којима је он укопан. Упита се о том и брат његов, сада покојни Милутин Петровић, Ера, и госпођа Стајка; и они признаду да су те кости и тозлуци Ајдук-Вељкови. Нареде одмах да се над костима учини спомен и оне пренесу у гробницу брата Миљка а тозлуци с копчама пошљу се народном музеју у Београд где се и сада хране.[1] У том музеју хране се још и наочари покојне мајке Ајдук-Вељкове.

Тако сад већ знамо где местимице леже тејуначке кости и имамо пред очима бар нешто од одела Ајдук-Вељкова.

Народ у животу и развијању своме, потребује много важних и тешких услуга, које се не могу извршити ни сабљом, ни топом нити бајонетом, већ са свим другим оружјем и на другим пољима. Услуге те у толико су теже, у колико су више тихе и неопазне, у колико их не прати ни јек од гусала нити глас од песама; у колико јунаци од те врсте морају имати не тренутне одваге, него сталнога, кроз беде и невоље увек мушкога, постојанства, што је, ваљада, најтежа ствар за свакога човека на свету. С тога ми признајемо сву цену умном јунаштву у борби видела противу мрака; клањамо се дубоко моралноме јунаштву, које савлађује све навале порока и неваљалштине оружјем врлина, и патњама од сваке врсте. Признајући све то ми се молимо српскоме Богу да умножи јато оваких јунака међу потомцима Душана, Лазара, Милоша и Вељка; али нам увек само срце затрепери кад год помислимо на Ајдук-Вељково јунаштво, на јунаштво, коме се смрт представља у најстраховитијем облику. Где риче топ, где праска пушка, где сева сабља, где падају јуначке главе, где се руше куле, где јечe рањеници, где издишу другови, ох, ту се хоће право мушко, право јуначко срце па да весело, без престанка, као Вељко, виче:

„Главу дајем.
Крајпну не дајем.“

И таквоме тек јунаштву митроносни певац пева:

Јунаштво је цар зла свакојега;
Ал' и пиће најслађе душевно,
Којим но се пјане покољења!...

Доста већ! Други пут ћемо, преко Мајданпека, поћи пут кршнога Омоља. До виђења!

М. Ђ. Милићевић.

---

[1] Акт мин. просв. под Пр 400 од године 1854.

Digitized by Google

Јајата.

Из „Махабарате.“

Богови се с Даневцима
Отимаху за свет бели.
Да победи један другог
Сваки од њих силно жели.
И за свог су свештеника
Сури себи изабрали
Анграсића Верхаспату,
Свете жртве да им пали.
А Даневци Усанаса,
Кавинова дична сина.
Баш са жртвом преливена
Изабраше два брамина.
И Даневце што у боју
Попадаше од богова,
Усановим знањем диже
Опет живот, снага нова,
Те свом силом опет сили
На богове ударише;
Али Сури не могаху
Своје жртве даље више.
Јер не беше дарована
Верхаспати та вештина,
К'о што беше у Усана,
Кавинова дична сина.
Па с тога се у богова
Уплашила војска цела,
Па и њих је саме богме
Страх и смутња врло смела,
Те пред Качу отидоше,
Првог сина Верхаспате,
Па му ове речи, молећ'
Говораху умиљате:
„Пошљуј оне, што те штују
„И помози невољнима.
„Добави нам ону силу,
„Коју само Сукра има.
„А достојно за то, веруј,
„Награђен ћеш од нас бити:
„Боговску ћеш моћ и судбу,
„С нама лепо поделити.
„А Брамина тог ћеш наћи
„Код силнога Вршпарвана,
„За Асуре где се стара,
„У по ноћи, у по дана.

„У њега је ћерка дивна,
„Девајаном сви је зову.
„Па сад мораш гледат' само
„Да љубављу оспеш ову.
„А лепоти твојој силној
„И младости то је лако.
„Заволи л' те и вештину
„Добићемо онда тако.“

„Хоћу радо!“ Он им рече,
И још истог пође дана.
И у граду Асураца
Нађе одмах и Усана.
Поклонив се пред њим смерно
Овако му одмах поче:
„Верхаспате син сам први,
„Анг'расића унук, оче!
„Па сам дош'о, да код тебе,
„Тисућ лета учим Веду.
„О прими ме за свог ђака,
„Научи ме светом реду!“

„Добро Кача!“ Сукра зборе
„Ка' ученик можеш стати.
„Ја те примам на штовања
„Према светом Верхаспати!“
И у дому светог Сукре
Живео је одсад Кача.
И с вредноће милост му је
Сукре била све то јача.
А леп, вес'о и услужан
Као што је увек био,
И љубав је Девојане
Врло лако задобио.

И већ беше пет стотина
Дугих лета да пролете,
Ал' Даневци познаше га,
И његове с' жене сете.
Те г' у шуми једном смакну,
Кад је чув'о чопор крава,
Да вештину не украде,
Која мртве оживљава.
На комаће исеку га
Те бацише на све стране,

Digitized by Google

Да му нема нигде трага,
Да се вуци њиме хране.
Ал' у вече Девајана
Усапасу 'вако поче:
„Молитва је већем прошла,
„Ноћ се хвата, мили оче!
„Већ и краве враћају се,
„А још нема њега дома.
„Ил' га гдегод когод уби,
„Ил' је умро, о сирома!
„Ох помози, ил' ћу сама
„Жива за њим у гроб пасти!'
„Умири се!" Сукра збори,
„Вештином ћу њега спасти!"
И он викну само Качу,
И кроз трбух од зверади
Пробивши их, провуче се
И оживи Качу млади.
А када је дома стиг'о
Све исприча Девајани,
И како му опет ето
Засијаше срећни дани.

(Продужиће се.)

ЧАЈКАЧИ.

Догодило се у Француској у време револуције.

По Павлу Февалу.

Кад се погледи с високих насипа од Сен-Мало тамо на искривудану њиву од морског песка, што га с једне стране додирује морска пена а с друге стране модро зелена трава, око ће се зауставити на стенама што се доста далеко пружише изнад мора. На крајњем вршку од ових стена утврђен је један замак као орлово гнездо. То је чудновата зграда. Доњи обод од појаса тако је измакнут да би човек рекао да цео замак стоји у ваздуху па се наднео над море. А кад се дигну валови па стану запљускавати стену и грађевину на њој, рекао би човек, е ће се сад сурвати. Кад се од замка иде у варошицу Сен-Мало, низбрдица је, али стрмовита, начичкана шиљастим вршковима од камена. Треба имати срца ко би туда прошао. С друге стране од замка према отоци Ротенеф и опет је стрмовита али се може проћи како тако и доћи до обале. На коју год страну бациш око — све је пусто и дивље. Љути ветрови не дају ока отворити. У замку становаше један царинар; на њему је капут од зелене чохе, упрљан, отрцан,—и један ловац што ловљаше морске тице.

Ко зна каки страшни ветрови пушу овуда преко зиме ником не би на ум пало да се ту настани; па опет се нашао у години 1793. један рибар по имену Малеско, који се настанио у једној дашчари међу стенама. Љути ветрови нису дали мира крову од те дашчаре. Чудо што се садашњи кров држао месец дана. Жан Пјер Малеско беше пре тога шупер и налажаше посла оправљајући бродове у уточишту Сен-Мало. До душе био је вешт и снажан телом, али ћудљив и суров преко

Digitized by Google

сваке мере због чега не хте га нико узети да му ради, Овако одбијен од заслуге у послу коме је био вешт, и не могав ништа зарадити, постао је за невољу рибар. Али ловљење риба једно што је непоуздан рад, а друго не доноси толико колико треба за једну породицу, особито кад рибар нема алата рибарског. С тога више од месец дана не имаше хлеба у кући. Рибар Малеско беше врло зловољан; кућевна оскудица прилично је принела те је постао немилостив спрам болешљиве жене и десетогоднишње ћери која једва у пола одевена пузаше по камену беспослена.

У осталом не треба изрећи пресуду над шупером Малеском по томе како му је било у кући. Његова жена Ивона није се нигда потужила. Ова добра душа беше јака вером која јој уливаше наду, да ће јој Бог поклонити боље дане; па с тога је ћутала и сносила па и ћер своју световала да сноси и трпи. С тога што се жена ником није пожалила, и с тога што је уз то било и добрих дела, остао је рибар Малеско не извикан. Међу тим знало се, е је био пливач каког не беше на далеко, јер могаше издржати у води по по дана, а да се не умори, па је у толиким приликама показао смелост и вештину кад је спасавао утопленике с проваљених бродова. С тога се прочуо на далеко и хвале се разнесоше о њему на све стране. Али је било његових другара од ранијих времена који казиваше за њега да је суров и себичан, при том махаше главом кад други говорише пред њима за његово домаће стање и за његову жену. А кад је ко говорио пред њима за њега да радо помаже ближњима у невољи, нису му хтели дати за право него онако из даље наговестише да он то не ради за то што му је мио ближњи, него за то што се нада користи и што му је мило да га свет — хвали. „Који тоне тај обриче много па и плаћа," говораху они, „и тад има света доста који гледа па му још из далека плеска рукама и виче: право! Али нека би он то чинио об ноћ кад нико не види и ако утопљеник нема шта дати, па нека би утопљеник био од њега тек два корака, — не би му помагао."

Да ли су ови погодили или нису, показаће случај што се догодио једне фебруарске хладне ноћи у години 1793.

Малеско спаваше у велике кад неко појаче закуца у врата од његове дашчаре. Он помисли да је какав просјак што се одоцнео на обали, па рече жени да не отвора никако, за тим окрене се на другу страну да настави спавање. Али се куцање понови још јаче и кад му се досадило слушати ту лупу, дигне се, повуче резу палицом и отвори врата.

Digitized by Google

— Хајде брзо, Малеско, хајде јуначе што брже можеш, проговори онај царинар, неко запомага тамо на мору, ваља да му се разбио брод, а ја не умем пливати, а и на лађи што стражи, нема ни једнога који би могао што ти можеш. Само живо на посао, узми своју мрежу па хајде на воду!

Док је говорио царинар и уједно стражар, звиждао је ветар а носио се потмули тресак од тога како се валови крше, јер је бура била на мору. И дашчара се нихала и даска о даску трла се као јесење сухо лишће на дрвету. Малеско пола наг дрхташе од зиме и ћуташе као земља.

—Време пролази, добар човече, настави царинар, ето већ је прошло десет минута од како сам дотрчао и овде дреждим, а ја бих откупио то изгубљено време својом годишњом платом. Знаш кад је последњи пут запомагао, већ се познало по гласу да је изнемогао; али је то био глас очајања. Пожури се Малеско, за Бога милога!

Малеско још ћути, ломи се. Једва једном отвори уста па онако набусито рече пола ругајући се: „А да шта ви дођате на овом вражијем чоту? Та ваља да нисте послани амо да не дате мира сиромаху човеку! И ви и ваша стража саме сте кукавице. Страшите се воде као бесно псето. Је ли когод чуо да сте ви или други који вашег реда спасао утопљеника? Не ћеш не! Е, па добро, ви добијате своју плату сваке недеље, то вам се не украђује, а ја сиромах Малеско гладујем. Па опет... Али тако је у свету. Лаку ноћ, грађанине Солељу? Моја ће жена рећи: „изведи из тамнице душу моју“ за оне што ће се сада заложити водом. То је све што се може учинити по оваком времену.“

Царинар је оћутао на речи што их избрбља рибар; али ове последње речи баш га такоше у срце. (Продужиће се.)

Узјахаћу...

Узјахаћу — Бог и вера
Мога коња врана,
Припасаћу љута звера
Мача од мејдана.

Заденућу пушке мале,
Моја брата два
А усред њих — љуту гују
Ножа крвава.

Заклећу се светим пламом
Што ми прса згрева
Да ћу први за род мио
Јурнут' сред мачева.

Па ћу онда да полетим
У тај бојак тешки,
Па или ћу да с' осветим
Ил' умрем витешки!

Наум.

Digitized by Google

ПАУЛИНА.

Приповетка од А. В. Дружинина

(Продужење.)

Радост и кајање учинише голем уплив на јадно дете... а ја сам у те часе завидео Сасу за Паулину.

Нас двојица је подигосмо. Иза свега тог времена ја несам смео учинити никакве милоште моме милом детету, пољубити га несам смео.

И Паулина ме разумеваше.

На прозор сам видео како Сас и стари слуга доведоше Паулину до кола, како је наместише или боље да кажем како је оставише у кола.

Неколико сам минута стајао као окамењен и још сам једнако чекао Саса. Смотрио сам, како његова мала кола промакоше за оним Паулининим па опет се несам могао одмаћи од прозора.

Хеј кад бих могао, не сад, него тамо кроз пет година умрети за тога човека?!

. . . . . .

У вече сам походио Паулину. У грозници је и боли је глава. Плакали смо и љубили се... а од радости се не умире.... Скоро, скоро па ће све бити, само да с мојом оставком не буде каква развлачења.

III. Од. К. А. Саса к П. Алекс. Заљешину.

Добри мој Павле Александрићу, мало је боље, макар колико. Ја сам ти опет сам као и у пређашње доба. Нема ти већ више малушне Паулине Сасовице на свету, а остала је кнегиња Паулина Александровна Галицка. Хај, хај! Лепше јој доликоваше Паулина Сасовица.

Тебе за то волим што кад прочиташ ово писмо нит' ћеш повикати: ах! нити ћеш узвикивати: о чудне ствари, ала! несам се надао! него ћеш за цело рећи: доиста тако и требаше да буде, у тога човека несу мисли на једну а дела на другу страну.

Полазим преко границе: тамо ме вуку послови. Мислим да ћу тамо дуго провести. Своје трошкове удешавам само на се, момачки, а то ће рећи на половину и услед тога ћу ти оставити неке поруке. Ако ти се додија или не могнеш, или се пролењиш, ти само јави!

На теби остављам главни надзор над мојим настојницима: дотерај их по твојим човекољубивим начелима. Мени сад треба мање новаца и тако можеш ујам од људи умањити.

Оно имање што ми је остало од оца, подај народу па нек се подвеже за дужности по новом закону. Сав се затрпај у уредбе и ја ћу некад.

Digitized by Google

Ја сам за то марио али сам био у служби. Гледај да под твојим надзором и међу мојим људима буде таких као у тебе и да се и они угоје као твоји кримски пресељеници. За први мах биће доста и толико.

Ако се скоро вратим у Русију, тебе ћу првог походити. Походићемо и пророчиште богиње чаше, али ја управо не знам о чему ћу га ја имати да запитам.

ГЛАВА X.

I. Од Княгиње П. А. Галицке госпођи Ан. Красинској.

Ница, новембра 184* године.

Тебн Анчице, ретко пишем... и знам да ми ти не ћеш замерити. Знаш хвала Богу лепо од брата где смо и да смо живи. Давно смо се венчали, ја сам срећна, али се моје здравље мало поправило. После мог последњег боловања у Петрограду, чисто сам хитала да отидем, па ето сам све до данас болесна и некако чудновато болесна... Прси ме боле и спопада ме по кашто грозница. Па то је још цвеће, али се деси по неки пут па ја са свим изгубим свест, и по цео дан тумарам као кроз маглу... Некакве немирне мисли гоне ми се дан ноћ кроз памет, а по кашто седим читаве сахате гледећи на коју год страну, па не мислим баш ни о чем.

Понајчешће ми дође некакво спомињање: час ми излази пред очи моје детињство, час мислим о својој првој удаји, па се свега тога сећам некако чудно, не мислећи, и нити се радујући нити тужећи.

Једне речи само што ми се без престанка врте по памети и не знам за што ми море срце некаквом теготом. Теби је писао брат на који се начин с нама опростио Сас.... Аох!.... Мени опет куца срце, куца једнако, опет ми звони у ушима: Опомените се кнеже да сте погинули кад она пусти прву сузу, кад прво уздахне. — Ашта ми се то причиња да те речи непрестано слушам?....

Плачем, а не знам ни сама за што. Хоће ми прси да пукну... а те сузе ваља крити: јер за њима мотре без престанка двоје очи, у којих је поглед тако кротак, тако спокојан. И око мене ево опет одјекују оне речи: ви сте погинули чим она прву сузу пусти.

Муж мој не уме да ме се нагледа, оставио се све своје родбине, мене обожава... А ја га љубим силно, само хоћеш веровати да ми је до овога часа нешто необично видети га: види се јасно да сам још непрестано болесна, да још никако не могу да прикупим своју снагу. Па за дивно чудо кад он седне покрај мојих ногу па ме љуби по рукама, мене страх пољубити њега, мени на ум пада све којешта непознато,

Digitized by Google

све некакве речи које не пристоје времену. Па на један пут опет јекне у мојим ушима: ви узимате од мене живот... ја се на вас не ћу ослонити... ја ћу вас корак у корак пратити, тешко вама ако не буде срећно моје дете!

Боже мој, Боже! ранта ли ме то немилостиво гоне те речи? Ако легнем спавати... касно заспим, мисли ми се дуго некуд гањају... нечега се све сећам, сећам, сећам — па на један пут опет зачујем онај глас, који ми у душу продире:

Опомените се, кад она прву сузу пусти....

Све га чујем и чујем... тај глас говори у самом срцу мом, и преда мном се сијају једне очи, и као да се чује неки снажан ход где ступа по простирци у мојој соби.

Сас!... како ми се чудно чини то име... Сас је овде. Он је отишао из Петрограда... он иде за нама... он пази нада мном... Боже, смири га.... пошаљи му среће... он је велик...

И опет оне речи... опет његови погледи... Перо ми пада из руке, на моје се мисли нека магла шири... Опомените, се кнеже, да вама то дете није заман допало!

II. — Од кнегиње П. А. Галицке госпођи Ан. Красинској.

Фиоренца. Фебруара 184* године.

Анка, другарице моја, видим да ћу скоро умрети. А теби само имам још штошта да приповедим и да те замолим за нешто врло важно... Ја знам своју болест... ти се сећаш оних чудних речи које су ме мучиле. Оне ми растумачише много, врло много, оне ми живот дадоше, а ја уједно од њих и умирем и истом сад знам по чему. Сад је мени цео живот откривен, и то сам, толико, све преживела за та два месеца...

Другарице моја, ти не знаш да је њега љубим свом снагом, свом душом. Ту скоро сам сазнала да љубим свога мужа, — али не садашњега: садашњега жалим, — но љубим њега, Косту Саса. Умеш ли ти схватити каква је рајска наслада први пут своју љубав исказати, написати то обожавано име, обасути га пољубцима, залити га врелим сузама!

Љубим га и вазда сам га љубила! Само пре ових сад дана што несам разумевала ни њега ни себе, ни живота свог ни љубави своје. Његових је десет речи растргло завесу са свега мог живота, разјаснило ми све о што се моја душа у мраку отимала. Бог нека благослови тога човека, који и на растајању животом запаја, који васкрсава, који и свршује отпочето васпитање...

Digitized by Google

Ја сам њега вазда љубила: љубила сам га кад сам пошла за њ, љубила сам га кад сам се с твојим братом миловала, љубила сам га онда кад сам му неверу чинила. Љубила сам га и онда кад су над нама одјекивале речи с којима се он с нама растајао... али сам само за све то време љубила га не знајући; ја сам тек сад познала свуколику своју љубав, ја сам с једном ногом у гробу срећна с том љубављу, нити бих се њоме и за што на свету мењала.

. . . . . .

У северној ми је Италији ваздух више наудио но помогао. Прси су ме стале болети већма; а уз то ме је још окупило непрекидно лупање срца. Наумили смо да се спустимо већма на југ; по читаве сахате кнез проводи покрај моје постеље плачући и сам себе губећи. Ја сам га утешила, удесила сам план да идемо у Напуљ и наговорила сам га да за време останемо у Фиоренци, знајући за његову слабост, јер он воли велике вароши.

Ту смо већ има више од недељу дана. Ја сам почела осећати на себи страшну промену. До садашњих дана несам ни мало марила за природу: мало ме је што дирало да ли се бавим у Италији или у Русији; а од како је болест ојачала, као да сам постала некако бистрија, као да све више разумем, а особито природу.

Здравље ми се овде у неколико поправило и мисли су ме стале мање гањати. Само је об ноћ све по старом: једнако су оне исте успомене, и оно исто чудновато туговање....

Једаред оставим мужа на придворном балу, па отидем кући мало раније. Чинило ми се да ћу скоро заспати од умора и од чистог благог ваздуха. А тек што уђох у ложницу, окупи ме туговање и грозница. Седнем писати писмо. Наоколо је све било успавано.

У тај мах се чу за вратима лагахна шушка: завеса се подиже и подалеко испред мене опазих високу неку прилику. У соби се зачу тих, снажан ход, његов ход. У мене руке и ноге на један пут попаде језа а крв ми јурну у лице. И ја сам се, међу тим, осмехивала: то је био он, ја сам већ била почела разумевати њега.

Сас је стајао преда мном у изредном балском фраку; очи му бејаху светле као и пређе, прси онако исто широке.

Он приступи ближе и погледа ме кротко.

— Дете моје, проговори он тихо — рашта ти све болујеш, рашта си све замишљена? Да те каква туга не мори?

Лепо сам могла чути како ми крв појури у срце, како ли га неједнаким ударцима колебаше.

Digitized by Google

Ја га ухватих за руку, притегох је к срцу, к уснама, к врелим својим очима, које плакати не могаху.

— Опрости ми, шапутала сам ја слабим гласом.

Он је помислио да му захваљујем, и да иштем опроштај.

— За што мала моја? Шта? проговори он осмехујући се — али с богом. Рад бих био, да сам се преварио.

Па се наже к мени и пољуби ме у руку.

Давно сам ти писала, да ме тај човек ни пре ни после удаје није никад пољубио у руку. Или је то било нешто чудновато, или је ту сакривено нешто...

И кад се његове уснице први пут дотакоше моје руке, ја се уздрхтах, и као да ми се тада унутра нешто прекинуло. Видела сам га како се обрну, како је изашао из собе, и тек што се за њим врата затворише, а мени појури крв на уста и падох на под онесвесла. То је била прва несвестица, прво обамирање целог мога живота.

А имала сам и за што; онај пољубац... његове кратке речи... његово заузимање за ме... Од тог сам часа ја познала и себе и њега.

Заман твој брат седи украј мојих ногу, заман хоће да по очима погоди моје жеље. Ја њега не могу љубити, не могу га схватити; он није човек, он је дете: ја сам врло матора те не подносим за његову љубавницу. А он јесте тај човек, он јесте мушко у пуном значењу те речи: његова је душа велика и спокојна... ја га љубим, ја не ћу никад престајати њега љубити.

Ја несам њега схватила, ја сам сама себе убила... Али ја несам крива. Мени ће Бог опростити јер несам знала шта сам чинила. Ја сам и пред Сасом потпуно чиста: ја сам сама себе упропастила и не знајући, онако као што се лептир упропасти на пламену.

Врло сам далеко од кајања, а и шта бих ја имала кајати? „Што би би," имао је обичај рећи Коста, и ја тек сад јасно разумем шта значи све што је он тако кад и кад говорио. Ја сам се с љубављу, и са страшћу опоменула целог мог живота с њиме, тумачила сам све његове речи онако као што ученик тумачи створе њему омиљелог писца.

Творче мој! На свему ти хвала; хвала ти на животу, хвала ти на љубави његовој, на љубави мојој! Ја не разумем шта је чемер шта ли страх што смрћу иде и чега се сви људи плаше, ја о њему мислим: и часови убитачног неспавања мени посташе наслада. Ти су часи љубав, они су спомињање! Мене страх заспати, неспавања сам жељна, жудна, ја га к себи призивам!...

. . . . . .

Digitized by Google

Прекинула сам код мог обумирања: то је био први почетак страховитог боловања, колико могах разумети из онога што лекари око мене шаптаху. То је био почетак опаке сухе болести.

И за дивно чудо: ја се зарадовах кад сазнах да ћу скоро умрети.

То значи да ће он мене преживети. За живота му не ћу ништа говорити; што је прошло, онога не можеш вратити. А после моје смрти нека и он погледа у моје срце: ја ћу учинити да и он види како се свршило моје васпитање; нека сазна да сам га најпосле умела оценити, да сам му његову величанствену жртву откупила оним чим само може жена штогод откупити а то: неограниченом, огњеном љубављу

Чим настане ноћ, ја се спустим у постељу, мислим о њему, па се опоминьем свију дела, свију речи његових. Кад се сита наслађим мисли о њему, онда седнем уза сто и пишем писмо њему, које ће он добити у руке истом након моје смрти.

У том је писму моја исповест, моје страсно признање, моја захвалност њему, мој испит. То ми је и прво и последње љубавно писмо....

Кад свршим писање, метнем писмо под јастук. Моја собна слушкиња зна шта јој ваља чинити с њиме. Дала сам јој завој на ком стоји адреса на Сасово име у Русију. Ако бих ја умрла из ненада, њезина је дужност да узме писмо испод јастука и да га да на пошту.

Друге ноћи узмем оно написано па читам. Како слабачке нађем речи у њему! Колико ли страшно моја љубав за један дан нарасте. Пишем све на ново, па љубим ону хартију коју ће његове очи гледати.... По том се молим Богу за њ, молим му се на коленима нека пошље спокојства Кости, нека му пошље љубави... али не, не, не! Не треба више љубави!

Само ме нешто непрестано узнемирује: ако по чему моја Маша заборави дати писмо или ако оно пропадне. Него тебе молим, анђелићу мој, учини последњу љубав твојој Паулини. Након моје смрти осведочи се поуздано је ли Маша послала писмо о коме сад говорах. Напомени јој, пиши, сама се увери. Ако ли буде пропало, ти се нађи с њиме — а десићете се лако у Петрограду — па му покажи садашње писмо. Нека он по њему макар колико завири у моју душу, нека сазна, да сам га љубила, нека опет нађе своју Паулину!

Кад помислим да њему моје писмо не ће доћи у руке — убијена сам. Ја само у том писму говорим језиком који ће он разумети, само ће у том писму он опазити, да је његово детешце пред смрт постало жена....

Оно је написано сузама и крвљу, у њему је остала сва моја душа.

Немој говорити твоме брату да њега несам љубила. Нас је за-

Digitized by Google

једничка погрешка за сав живот свезала и њему ћу до смрти бити послушна жена. Мени је њега жао: он ме љуби.... Нека нас не прате неодступни погледи мога Косте, нека они до моје смрти ничега не опазе.

И на мене опет мотре те очи, опет ми звони у ушима његов глас; само што га у овај мах ја разумевам ...само што тај глас ја обожавам

Боже!... Крв ми јури у главу, срце ми се трза... к мени иде смрт, смрт... Господе, дај још дан, још час живота... да могу још мало на њ мислити, да могу прочитати шта сам му писала... ја тамо још несам све казала....

Све ми је горе и горе... Коста, сетп се мене ...ја тебе љубим...

Прошло је јоште два месеца. Јесење време беше оживело кнегињу Галицку. Њезин је муж плакао од радости, љуљушкао је и није се хтео одвојити од ње. Сва се варош није умела довољно нарадовати овима двома младих.

Сас беше отишао из Фиоренце или што је докучио за чим му је било стало или што је био задовољан с Паулининим животом. Скоро је читаву годину дана он пратпо кнеза и његову жену корак у корак, као што је сам говорио дајући своју Паулину Галпцкоме.

Ваљало се и њему одморити. Одатле је отишао у Русију и настанио се на Заљешинову добру у Криму. Али се заман добри домаћин старао да свога мршавог пријатеља угоји: дебљина се никако не примаше Саса, нити му се лице икако могаше испунити које би тако по вољи било поштеноме домаћину.

Један пут у вече, било је тихо, баш у Јуну, седео је Сас на брду, које само маленим једним заравањком беше одвојено од вечно ускомешаног мора. Иза њега се као на завеси у позоришту пружао дугачак ред лугова, испресецаних шумарцима и тај ред затвораше округао гај. Тополе, које наличаху на штитове од сунца, као да су пливале у ружичастом и прозрачном ваздуху.

А испод ногу му море брујаше и пљускаше хитајући се валима пешчаној обали до под саме стене. У даљини се опажао дим од ватрењаче која је бродила морем а однекле се чујаше песма рибарска и тихо се губљаше.

Дебели собњи слуга Заљешинов приђе к Сасу, и даде му писмо запечаћено.

Паулине већ није било на свету. То је било оно последње писмо, које је она ноћу писала и пречитавала. Шта је у њему писало знали су само Бог, Сас и Паулина....

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 44. У Београду 30. Октобра 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију.
на годину 48 гр.
на по године 24 „
на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

издаје и уређује Стојан Новаковић.

Јајата.

Из „Махабарате.“

—

(Продужење.)

Ал' на скоро кад ј' у шуму
Једном иш'о ради цвећа,
Да набере својој љуби,
Зла га опет стиже срећа:
Асури га опазише,
И убише за час тили,
И бацише на дно мора,
Да би га се опростили.
А кад беше опет вече
Девајана оцу збори:
„Ноћ се спушта — њега нема,
„Мене страва љута мори.
„Добро није, драги оче,
„Кад га нема још'те дома:
„Ил' га гдегод когод уби,
„Ил' је умро, о сирома!
„Ох помози, оче! ил' ћу
„Жива за њим у гроб пасти!“
„Умири се!“ Сукра збори,
„Вештином ћу њега спасти.“
И вештином он га својом
И из мора опет диже,
И скочивши из дубљине
Качу здраво кући стиже.
Ал' Даневци лепог Качу
— Већ и трећи пут кад беше,
Убише га мученички,
И на огњу сагореше.
И пеп'о му даше с вином
Да попије Сукра свети.
Ал' кад опет ноћца дође
Девајана оца слети:
„Ја га послах ради цвећа,
„Па га још'те нема дома,
„Ил' га гдегод когод уби,
„Ил' је умро, о сирома!“
„Бадава је!“ Сукра збори.
„Њему нема жића дуга.
„Ја га дижем, а Даневци
„Одмах опет убијају га,
„Но не тужи, стегни срце,
„Зар да жалиш ти човека?
„Кад богови и свак Асур
„Само на твој поглед чека!“
„Шта зар њега да не жалим?
„Зар потомка лозе свете!
„Ох, нек плаче срце болно,
„Мутне сузе нек полете!
„Анграсића унук он је
„А син смерног Верхаспате.
„Па је сјајан, благ и смеран,
„Доброте је обилате.
„Па да би се с њим састала,
„Не ћу јести никад ништа.

Digitized by Google

„Јер код њега, лепог, само
„Има за ме уточишта!“
Ал' јој Сукра одговара:
„Из пакости превелике
„Асури ми вазда бију
„Моје миле ученике.
„Ал' скоро ће грех убиство
„Да брамина већ освети.
„Кога јарост мора и сам
„Индра силни, да осети!
„Чекај ћери, видећемо
„Је л' ми од њих сила јача!“
И тек што му име викну
Одазва се млади Кача:
„Стој, не зови, учитељу,
„Јер у телу сад сам твоме.
„Асури ме сагореше,
„А ти с' с вином попио ме.“
Опет Сукра њојзи збори:
„Јеси л' чула, мила ћери!
„Један од нас мора пасти.
„Кога хоћеш, сад избери!“
„Обојице смрт ме тишти
„Лепог Каче, к'о и твоја.
„С твојим жићем и мој гине,
„А са Качом радост моја.“
„О како те силно љуби
„Верхаспате красни сине!
„Оживећу тебе радо,
„Прими силу те вештине.
„Па к'о мој син најпре ходи
„Из мог тела на свет живи,
„А к'о отац опет за тим
„Мртвога ме тад оживи!“

И тако је Верхаспатић
До вештине дош'о био.
И из Сукре изашавши,
Мртвога је оживио.
Али Сукра сада збори:
Гњеван, што је пио вина,
И што напит Качу попи:
„Ко с' усуди од брамина
„Да од данас још пије,
„Кад ј' раздражен, кад не треба:
„Ко убица проклет тај је,
„И за њега нема неба!“

И код Сукре Качу беше
Тисућ лета док не прође,
Кад с' наврши, онда и он
Боговима кући пође.
И већ Сукра отпусти га.
Ал' му збори Девајана:
„Анграсића мудрог чедо!
„Што си препун лепог знања,
„Што врлином блисташ силном,
„Што си чист од сваке мане,
„Послушај ме, што ћу рећи:
„Сунце моје, о мој дане!
„Ти знаш, да те увек штовах
„Све до овог часа клета,
„И помоћу мојом ја си
„Угледао три пут света.
„О па поштуј за то мене,
„К'о ја тебе што поштујем.
„О љуби ме, к'о што т' љубим,
„Реци коју, да те чујем!“

„Лепа ћери Сукре светог,
„Ког још никад не надбише,
„Ја те љубим и од њега
„Још'те много, много више.
„Ја те љубим много јаче
„Од живота мога млада,
„Ал' ти муж не могу бити
„Девајано! То никада!
„Јер сам био, где си и ти,
„У утроби оца твога.
„Сестра си ми!... С богом дакле.
„Па се сети брата свога!“

Тако зборећ' Кача оде,
Оде право Боговима.
Сви га силно поштоваху,
И он поста раван њима.
И опет се рат отпоче,
Ал' са силе много више,
Јер Богови на Даневце
Сада силно ударише,

(Продужиће се.)

Digitized by Google

Нешто о правништву у опште и о потреби римског права по свесно правништво.

Говорио Глиша Гершић започињући предавања своја у великој школи.

Господо! Држим да сте довољно проникнути оном цељу, рад које сте се овамо скупили. Та се цељ у опште узевши састоји у томе, да у вама поникне народу нов контингенат бораца за праву и сталну слободу његову, јер ја још једнако држим, да само онај народ може говорити о потпуној еманципацији и слободи својој, који није само мачем извојевао себи физичку слободу, него који је уједно духовно и морално избавио се испод уплива страног и заразе туђинске, који је дошао до образованости проникнуте народним духом његовим, прилагођене народној природи његовој, те да се у њој може развијати према томе духу и тој природи својој, и извршити задатак, што му је као народу у историји светској намењен. Цељ вам је дакле у опште да испуните редове оне легије, што ће народу слободу да оснује на најтврђим темељима, на темељима духовним и моралним.

Посебице вам је пак цељ, да се баш рад оне опште цељи у посебној струци својој, којој сте се посветили, дакле у правништву ваљано изобразите, да постанете свесним правницима, правницима у правоме смислу, а не само правничким занатлијама, којима је наука само средство за живљење и течевину. Ја сам рад, да као професор принесем колико ми узбуде могуће томе, да свесним правницима постанете, и за то ми допустите, да сада проговорим о томе, како ја разумем то свесно правништво и у колико је нужна студија римскога права по рационално правништво.

Је ли нужно правништво? То питање није ново нити га ја сад први покрећем, него је то питање већ поодавно покренуто и претресано, па беше и самих правника, који брзо беху са одговором готови, те рекоше да правништво није нужно. Сад је ли то у њих био плод какве идеолошке обмане, или грамжење за јевтином популарношћу или што им се не допадаше толики огроман духован рад, што га правништво од својих ученика иште, доста то, да сте могли међу осталим и пре неколико година читати немачку књигу од правника Кирхмана под насловом: „о непотребности и невредности јуриспруденције.“ Не могу се сада овде никако упуштати у опширно претресање тога питања, то морам оставити посебној прилици, само ћу вам сада у кратко

*

Digitized by Google

означити главна гледишта, што су у претресу тога предмета у науци на видик изнесена, да бих могао на томе темељу у своме разлагању даље поћи.

Позната је и толиким искуством засведочена ствар, да се са напредовањем образованости поједине радње и знања одељују и постају задатком живота појединих сталежа; то је природни ток развитка у свију народа, који нам је историја у толико и толико прилика засведочила. Па тако је и са правом било. Чим је дошло на неки виши ступањ развитка, одмах се све више изнад масе уздизало и постајало предметом нарочите посебне студије. Та студија не беше баш одмах у научном или школском учењу, него је главно то, да је за познавање права, које до пре сваки без муке имађаше, сада већ нужна особита пажња, намера и мука, и пошто сваки не може толико труда томе да посвети, то се обзиром на правно знање развије разлика, која најпосле постане разликом међу правником и лајником. Држим да није могло друкчије ни бити. Право, што испрва у још не развијеним животним одношајима беше опште добро целога народа, то се право у све разгранатијим одношајима радног живота толико развије у појединостима својим, да га није могуће савладати једино само оним по народу под једнако распрострањеним првобитним знањем, што се на правноме осећању оснива. Чим дакле у историјском развитку права кога правници наступе, знак је да је то право израсло из периоде свога детињства и наивнога бића. Правници су весници тога обртаја у правноме животу; тако н. п. видимо где у рим. праву наступају претори са својим изрекама, те стоје у средн међу законодавством и суђењем; тако исто су са развитком права и правних одношаја све већи уплив имали у рим. праву правници са својим мњењем (responsa prudentium); а тако исто видимо и у историји немачког права да је већ Карло V. у своме криминалном законику (Halsgerichtsordnung) упутно неуке судије (Schöffen) на „савет правозналаца“ (Rath der Rechtsverständigen). Па показује нам и историја развитка словенских права, да се увек на вишем ступњу развитка њиховог осетила потреба правника. Тако је пољски законодавац Казимир велики и школу правничку основао; а и пре тога се по сведоџби кроништа правила разлика међу онима који су знали право и осталима, те су обично нотарији писали законе и формуле судске; и у Русији се при парницама увек питало, је ли онај коме је парница предата, правник — умни муж — као што се спомиње у трактату Мечислава Давидовића; у Србији такође беху на дипломама обично потписани логотети и дијаци, који беху правно образовани, те су дипломе писали. Али нису правници тај обртај изазвали, него је тај обртај иза-

Digitized by Google

звао њих — не заостаје лајик за то, што се правник преда њ протурао, него правник за то наступа што је сада већ лајику нуждан, те овај не може да буде без њега. Тај процес развитка неки сматраху као жалосну ствар и беше доста покушаја, не би ли те разлике међу правником и лајком нестало. Али то све беху залудни покушаји, то беше немоћно противљење повесници! Јер тај факт, по коме настаде правништво, тај факт није ништа друго него остварење општега просветног закона на пољу права — закона деобе рада — и као што би у опште било без успеха и смисла томе закону противити се, тако је посебице и у праву.

За што је у развијеноме праву лајику немогуће познавати га и знати примењивати као што ваља? Узрок томе није толико оно, што ће сваки обично рећи, а то је величина, маса предмета, него је главнији узрок у створу, у врсти тога предмета, у оној особеној тешкоћи да га ваљано схватиш и њиме рукујеш. Што су речи у језику, то су правни одношаји у праву — форме у којима се показује и остварује духовни покрет човечанства: у речима и правним одношајима појединац човек излази из своје унутарњости, те долази у духован додир и свезу са другима. Па како је богат и разнолик тај духовни покрет човечанства, колико су различне, вечито нове и продуктивне те форме људскога духовног додира и свезе! Сваки дан ствара нове речи, сваки дан нове правне одношаје, а што је развијенији живот и његови одношаји, то је та разноликост све већа. И кад би у језику свака појединa реч морала свој особени знак имати, изашла би кинеска азбука, за коју треба цео живот док је научиш; па тако би исто било и са правним одношајима. Кад би се за сваки нови правни одношај у сваком поједином случају стварало ново правило, толики би материјал нарастао, да би морали под теретом његовим, под теретом те бескрајне кинеске казуистике клонути, па још при свем том, при свој тој маси, ипак би нас вечито проналазећи и стварајући живот часом опет каквом новином изнедушио.

Ко би био у стању само помоћу свога природнога схватања и здравога разума и на основу неког не опредељеног тамног правног осећања, ко би био у стању да само тиме наоружан толиком масом влада? Па све да кажемо, да је сваки у стању ма колику масу правила на памет научити, је ли у томе већ и јемство, да ће их у једно одмах знати ваљано и сигурно применити у тако разноликим и све новим правним одношајима? Ту дакле није довољан само онај духовни апарат, што га сваки човек са собом на свет доноси. Ту је дакле нужно још нешто друго. Пре свега је нужно, да право постане нешто друго, нешто више,

Digitized by Google

него само нагомилана маса закона и правила, треба да постане логичним организмом правних установа и правних појмова. Само онда је могуће потпуно тим огромним материјалом обладати, систематски га проникнути и уредити, и удесити га за практичну употребљивост и сигурно примењивање. Томе је нужна дугим искуством и трудом прибављена нарочита моћ схватања, особена изученост у апстрактноме мишљењу, те да се помоћу обојега тога цео тај разнолики материјал правни сведе на општа највиша начела и основне појмове, и да се по њима онда поједина правна правила сложе у неке целине, у правне установе. Тиме је једино могуће и масу умалити, и логично је у ред довести, дакле олакшати примењивање њено. То је све посао правничког метода или технике, која правника управо чини правником. А за добро и извесно примењивање тога тако удешеног и обрађеног материјала, нужна је још, да тако кажем, правничка дијагноза, а то је вештина у радњи са правним појмовима, вештина у томе, да их знаш у појединоме конкретном случају познати и разликовати, чему се такођер иште многогодишња мука и наука. У томе свему, што сам сада напоменуо, у томе је правничка образованост, којом се правник разликује од лајика, те му је нуждан. Нуждан је такав познавалац права грађанину у правноме промету, у заплетеним одношајима, који су природна последица нагомиланога богатства у новцу, пространога непокретног имања и оне мреже од трговачких и у опште радних веза, што највећи део света обухватају. Ту није довољно само природно схватање и здрав људски разум, као што неки хтедоше, јер по њима самим не би се промет и живот ни могли правно уредити, као год што при свем природном схватању и здравом разуму морадоше тек иза толиких столећа Галилеји и Коперник доћи, да покажу, да сунце стоји, а да се земља окреће, ма да је то површном природном погледу и схватању баш напротив изгледало. Да наведем још што Мађејовски у предговору својој „Историји словенских права" каже: „Природа је наредила, да се само науком може добити савршеније знање о правима појединим или законима, као о једној целини, и учинила је то, да сваки ову науку не може себи лако прибавити."

Још је једна главна карактеристика те правничке образованости то, да се она до душе прибавља на поједином позитивном праву, али да није за то право везана, да не пада, кад би оно пало. И за то правник у правоме смислу образован не ће задрхтати при тој помисли, да ће досадање позитивно право пасти, јер тиме он још не престаје правником бити. Јер он је учећи се поједином позитивном праву у једно упознао се и са правом у опште, као год што онај који какав језик

Digitized by Google

знанствено испитује у једно упознаје битност, законе итд. језика у опште. Такав дакле правник има уз знање појединог позитивног права још и више неко општије добро, што није за грудву везано, коме вредност не може одузети никаква промена права или места, и то је баш прави цвет, најплеменитији плод живота, што се праву посветио. Правничка образованост дакле уздиже се изнад посебног земаљског права, у њој се као на неутралној области састају правници свију земаља и векова. Ма да су неки поједини предмети њиховога знања различни као што су установе и права појединих земаља, ипак је начин, како их сматрају и схватају један те исти — праве јуристе свију области и времена говоре једним истим језиком, они се међу собом разумеју.

(Продужиће се.)

Народне песме.

(Види „Вилу“ бр. 42.)

—

LIII.

Вемија девојка.

(из Страгара)

Лепа ти је Вемија девојка!
Вему просе троји просиоци:
Једно беше стари Ћена-ага,
Друго беше млади Мустаф-ага
А треће је млади Арнпане,
Што је лепши од сваке девојке.
Ал' је мајка говорила Веми:
„Ако ћеш за дукате, Вемо,
А ти узми старог Ћена-агу;
Ако ћеш за јунака, Вемо,
А ти узми младог Мустаф-агу;
Ако ли ћеш за лепоту, Вемо,
Узми, Вемо, млада Арнпана.“
Све мислила Вемија девојка,
Све мислила, на једно смислила;
Превари се Вема за дукате:
Она узе старца Ћена-агу.
Кад то чуо стари Ћена-ага:
Сакупио хиљаду сватова,
И сакупи девет енђебула,
И потроши три товара блага,
Па одоше за добру девојку.
Пише вино три бијела дана,
Три бијела и четири тавна,
Ал' беседи куме и старојко:
„Азурала, кићени сватови,
Азур да сте, ајте да идемо;
Пријатељу, изводи девојку,
Земан јесте нама путовати,
Бринуће се наше старе мајке,
Коме мајке, коме миле сеје,
Коме сеје, коме верне љубе.“
Пријатељи лепо послушали.
Изведоше лијепу девојку,
Па пођоше преко поља равна,
Кад су били на сред поља равна,
Ал је Вема завес расклонила,
Она пита девет енђебула:
„Сеје моје девет енђебула.
Које вам је млади ђувегија?“
Ал беседе девет енђебула:
„Снахо наша, Вемија девојко,
Ти погледај напред пред сватове;
На вранчићу коњу крилашићу,

Digitized by Google

Што му бела грива до камена,
На јунаку брада до појаса,
Што му бале мимо браде прошле;
Ал' погледај по сребн сватова:
На алату коњу големоме,
Што му брци на рамена пали,
Оно нам је млади Мустафа-ага;
Па погледај по најзад сватова:
Што је јунак последњи остао,
На алату сав у суву злату,
Оно нам је млади Арицане,
Што је лепши од сваке девојке."
Кад то зачу Вемија девојка,
Вема паде у зелену траву.
Дизале је девет енђебула,
Дизале је дигнут' је не могде.
Кад то виде стари Ћена-ага,
Па он трчи преко поља равна,
Пољем трчи, љуте гује купи,
Гује купи, у недра их меће.
Не би л' му се Вема уплашила,
Не би л' му се мало разабрала.
Дизали је сви сватови редом,
Ал' то Вема ни абера нема.
Кад то види млади Арицане,
Пригна коња старом Ћена-аги,
Па беседи из грла бијела:
„Је ли тестир Вему подигнути?"
Ал беседи стари Ћена-ага:
„Јесте тестир, ал' прилике није"
Кад то зачу млади Арицане,
Пригна коња Вемији девојци,
Па он Веми десну руку пружа,
Она њему богме и обадве;
Довати је млади Арицане,
Па је баци за се на коњица,
Три пута је опасао пасом
А четврти од сабље кајасом,
Па се шину преко поља равна.
Да је коме стати па гледати,
Како лети млади Арицане;
Како звезда преко неба ведра.
За њим трчи стари Ћена-ага,
Па беседи младу Арицану:
„Стани, курво, млади Арицане,
Да те питам, чије робље водиш?"
Обрте се Вемија девојка,
Па беседи старцу Ћена-аги:
„Врат се натраг, рђо крмељива,
Не граде се седла за магарце.
Нит се воде девојке за старце."
Па одоше путем певајући,
Оста старац, јадан, кукајући.

Послао *Јован Мишковић*.

LIV.

Коња пења млад Никола
На ливади Јован-бега.
Јово дома не бијаше,
Само љуба Анђелија
А сестрица Магдалена.
Проговара Магдалена:
„Не пеј' коња млад Никола.
Та ливада пуста није,
Ако Јово дома није, —
Јест му љуба Анђелија
И сестрица Магдалена. —
Коња ћу ти отпустити,
Чекрк-дрво саломити
О колено девојачко —
Тебе жива уватити."
Проговара млад Никола:
— Дођи Магдо, дођи душо —
Трава ће нам душек бити
Десна рука свиден јастук —
Ведро небо кумаш-јорган. —

LV.

Роди мајка девет довојака, јој!
Роди мајка, мој голубе, девет девојака[1]
И десету под појасом носи.
Бога моли да јој мушко буде.
Слушао је стари Јудиздаре,
Слушао је, па јој говорио:
Ако родиш десету девојку —
Пред кућом ти бадем дрво расте,
Испод куће Дунав вода тече
. . . . . .
Роди мајка десету девојку.

[1] Овако се припева свака врста

Сама јој је име наденула:
Јао Бела, смрти материна.
Па узима кључе од сандука,
Па извади девет кошуљица
— Те облачи девет сиротица —
И десете Белине пелене.
Зави Белу у беле пелене,
Па је баци у ту воду ладну: —
Пливај Бела, сад ће твоја мајка...
То и рече у воду утече. [2]

Послао *С. В-Ћ*

ПЛИВАЧИ.

Догодило се у Француској у време револуције.

По Павлу Феваду.

(Продужење.)

— Шта, зар ти не мислиш помоћи тим јадним утопљеницима, и добро знаш да је то за тебе посао што га можеш свршити од по муке. Сад се и опет зачу глас „помагајте". Чујеш, рече царинар, зар је тај глас играчка за тебе, а добро знаш да си ногама и рукама вештији у води него по суху.

На место одговора тресне рибар вратима и затвори их, додавши да по том времену не ће коракнути па ма сва варош Сен-Мало била у невољи. Царинар још се не да одбити. Он беше прост војник и живљаше од своје мале плате, али оно запомагање с мора јако тишташе срце његово. Он закуца у врата и опет.

— Чу ли ме, Малеско, проговори он кроз пукотину на вратима, добро знаш да сам сиромак као и сам што си; али ако је код тебе запало за новац, немој оставити без помоћи оне јадне тамо. Ево дајућу ти ја шест златица за једнога ако га избавиш.

Сад се отворише врата и Малеско стане на праг. Празна повећа тиква вишаше му о врату а уже око руке обмотано.

— А шта ће бити ако је тај утопљеник већ мртав, упита рибар.

— Ако буде мртав даћу ти половину од онога што сам ти обећао, рече царинар, чудећи се шуперовој себичности.

— А шта ћеш ми дати ако се вратим празан? упита рибар.

— Бог с тобом! Како си немилостивна срца, рече му царинар. Ако се вратиш празан, даћу ти талир за труд.

— Добро, рече Малеско и пође; али се опет предомисли и стане,

---

[2] Од ове песме још ће бити; ко би је знао целу, добро би учинио, да је пошље.

Digitized by Google

па окренув се царинару, проговори: Знаш шта, грађанине Солељу, дај ми тај талир.

— Кад се вратиш, даћу ти га.

— Дај га сад. Хоћеш или не ћеш?

Царинар му га даде, али и не сакри како му је гнусан такав човек за лакомство. Платив наиред стекао је право да може заповедати.

— Сад таки на посао, рече царинар мало јаче.

Малеско није чекао да му се то каже још један пут. Овај доста неваљатан човек имао је и нешто добра у себи као што га у опште имају радници у уточишту, то јест, био је поштен. Је ли само плаћен, ради ваљано. Овде је била проста погодба за талир или за шест златица: дакле ни помисла ни говора о човекољубивости или о каким племенитим побудама.

Рибара што беше пошао на воду пратио је до некле царинар опоминьући га речима на посао. Малеско дошав до обале прекрсти се и јурне у море. (Продужиће се.)

* * *

О гајењу женскиња према позиву својему.

По Р. Вирхову.

—

Гајење је сад у држави постало, и како који дан, све више постаје предмет јавнога старања. Од реформације, па овамо, једнако се о њему ради; свак се његовоме величанству клања, свак му приноси силне жртве, а то све у тежњи не би ли било што савршеније. Али колико је год оно величанствено, толико опет има мана у самоме дјелу тога усавршавања. Јест, ми не смијемо затајати како сваки корак напријед у развитку доноси собом особене опасности своје. Гајење треба да спреми за живот, а то ће најпоузданије учинити у кругу добро уређеног живота породичнога. Али модерна држава, а још више модерно друштво, све више и више истјерује гајење из породице у школу, а модерна школа све мање гаји за живот, а све више за државу и за друштво. Јер живот иште прије свега самосталан развитак појединога према природноме дару и позиву својему; а држава и друштво вјештачки развитак масе према нарочитијем предањима и потребитостима, која постају у особитом стању развитка такога друштва и таке државе. Култура се духова овдје појављује као култура њива на великијем добрима: вриједност појединога

Digitized by Google

губи се у вриједности цјелине (масе). Држава нема куд камо, она се мора ослањати на масу.

Али осим гајења државнога у маси, народ ваља да изврши још и друге неке задатке. Држава је само облик, што га народ ствара да изврши неке и неке задатке; али није облик, којим се могу рјешавати сви задаци његови. Народно гајење мора имати више цијели од државнога гајења. Кад држава тежи да изведе масу на неку висину изображења, ту је опасност да ће спријечити поједине, те ће ови ударити у изображењу путем њима неприроднијем, онда мора народ покушати да појединоме пружи руку помоћи, да му што прије да што бољу прилику, у којој ће слободно развити рођено биће своје. С тога и јест задатак садашњему добу да изнађе средства, којима ће појединци моћи да се тако слободно развије.

Ми за то расправљамо питање о томе, како да одгајимо женскиње према позиву својему, што је ту прва и највећа оскудица, и што, без суштаствене поправке у томе, не може бити правога одгојења породичнога. С тога дај да расправимо заједно оба ова питања. При том не ћемо мимоићи ни треће, на име, какав је особени позив жени.

У државама старога доба, па и самијем културнијем државама гајење бијаше у суштини породични задатак, и ако се гдје држава и умијешала, умијешала се више као модерна општина него као модерна држава. Спарта, Атина, Рим бјеху у суштини доиста велике општине: Civitas, грађанство, бјеше у једно и држава и што је оно, као општост, принијело ка гајењу, то, кад изузмемо само војничко гајење, једва једнице ако се може поредити с онијем, што у истини чини кака велика општина у садашње вријеме. Спарта је показала шта може радити тијесно скучена општина под оштријем и оштро изведенијем законима, али је у исто вријеме показала и како култура масе до неке са свијем одређене висине само за неко вријеме одговара напретку и има живота, а послије тога времена прелази у суровост и неизображење, што поткопава саму државу.

Изображење и напредак народа само је онда ујемчан, кад и једно и друго находе поуздана уточишта у крилу породице. Ту се с кољена на кољено најпоузданије пресађује не само нравственост, већ и практичка свијест о науци, животне потребе људске; ту и предање (Uiberlieferung) и напредак имају поуздана заклона; ту развијају дјеца оне стране бића својега о којима се не може старати не држава ни општина.

Digitized by Google

Шта може породица учинити, не ослањајући се на државу и на опћ тину, већ са свијем инокосна — ту нам је Јевреjство најживља свједоџба. Послије номадскога живота у старој се Јудеји стаде утврђавати породица сама собом, без и кака мијешања краљевскога и свештеничкога, и кад нестаде јеврејске државе, породице се јеврејске, као таке, опет појавише свуд по бијеломе свијету. Расијане по свијем народима, вијековима их гоњаше и гњечаше зла судбина, и опет се спасоше и уђоше у новије вријеме, и ма да су некоје у томе са свијем душевно пропале, опет мислим да ни један који не гледа ко је ко, не ће порицати, како је јеврејска породица у опште па још и у најтежа времена с љубављу се заузимала за напредно изображење, и како и дан данји сила чини за материјални и духовни развитак.

Доиста је срећа по човјештво што хришћанство пониче баш у овоме народу и што клице чврсто везанога живота породичнога проклијаше кроз ограду малога и одијељенога племена у све човјештво. Грчки свијет са свијем изображењем својим не бјеше кадар да нађе поуздана ослонца сталноме напредовању, — ослонца, који се само у породици находи и којему је најтврђи јемац — домаћица. Јер породица без жене и мајке није ништа. Је ли отац глава породици, мати мора бити средсриједа њезина; њој ваља бити особена заступница дома својега према свему. Само мајка изазиваше онако силно осјећање за домовином. С тога мора бити једина жена мужу својему, а не једна између многијех; с тога мора бити слободна, а не ропкиња; с тога мора имати једнак дио у изображењу народноме, а не да буде изузета од укупнога развитка; с тога се, на пошљетку, мора развити према својем особеном бићу женском, а на да буде мушки одгајена.

А ово баш не бјеше појмио грчки свијет, бар не у цјелини својој. Римска култура бјеше лијепо корачнула напријед. Рим је први пут показао свијету, што ни Грчка, ни исток, заједно са старом Јудејом, никад ни мислио није — потпуну величину поштене жене, цијелу нравствену силу припознате мајке. Али и римска матрона бијаше правно недорасла, и не могаше се слободно и природно развијати, јер се у Риму у опште не стараху толико о унутрашњем колико о спољашнем развитку. Породица имадијаше вриједности само у толико, у колико потпомагаше општину, или, ако хоћете, државу, и кад стаде тражити засебне цијељи своје, кад духовно изображење поста мета гајењу појединијех, тада, као што право рече варвар а опет тако пун врлине Катон, тада наста пропаст држави римској.

У то се вријеме појави хришћанство као нов елеменат рушења.

Digitized by Google

Кријепећи породицу и градећи њоме у ондашњој цјелини државној засебне општине, оно само ускори пропаст староме свијету. А оно може бити не би никад добило онога свјетско-историјскога облика којим је постало оличена судбина новије историје, да у згодно вријеме не изађоше на поприште нова а међу овима и словенска племена и не посташе особени носиоци нових идеја. Тада их видимо са својим краснијем племенским и општинским уставом, који поштује породицу као ујемчану основу свакојем даљем развијању народном. Текем што се бјеху станили, и породица поста живац општини и држави а опет у породици равноправна жена владарка у кући.

Овдје није мјесто испитивати у колико самосталност породична, ма колико она припомагала чврстоме склопу општинскоме, смета склопу државноме, а те сметње ни до данас још нијесу уклоњење. Ми напоминњемо само то, како за неко вријеме хришћанство бјеше средство томе склопу по чем од хришћанске породице постајаше хришћанска општина, а из ове мало по мало хришћанска држава.

Што се тиче нас Срба, држава нам је стара пропала али је породица спасена, и као што има општине своје, може бити веома сјајна, само ако се сама не изгуби, те прије свега не сазна шта је особени задатак њезин, а то је гајење омладине.

Гајење омладине није толико у школи, па руковала њоме држава или општина — све једно, као што мисле гдјекоји државници. Доиста је то велика срећа по интересе човјечанства. Кад би се нешто од радње на изображењу, која се званично показује, одбила ваљаност онијех генерација, које су јој управо потчињене, некако би доста ружно изгледало стање данашњега свијета. Поука још није гајење, и кад би се једном учинило, што је врло сумњиво, да нас учитељи у једно и гаје, омладина би још једнако онако исто била потчињена утицају њихову, и цијела ваљаност народна бар би исто толико зависила од повољнијех и неповољнијех утицаја породичних као год и од школскијех.

Први утицај, којему је дијете изложено, то је утицај породице, и с тога је он и најтрајнији. Ма и не био он по плану, по опредијељеној и свјесној намјери, или ако се узме мало оштрије — ма и не био позитиван, категоричан, опет он вазда важи. Али он може ласно важити и у наопакоме смислу, ако није свјестан, позитиван. Нијесам рад тијем рећи, да би свакојако жељети било да утицај родитеља буде некако у одређеном правцу у строгоме гајењу. Истина је да има родитеља са свијем противнијех начела у гајењу; истина је да има родитеља тако рђавијех, који још за рана намјерно пресађују у срце дјеци својој све што је рђаво. Али јамачно можемо рећи да су тако рђави родитељи

Digitized by Google

изузеци. Природна свеза љубави, крвна свеза, тако се тешко кида, да се само најхуђи дијелови у друштву могу од ње отргнути, па још правце и против ње ићи. Како ми то сматрамо, могли бисмо рећи да такога чега данас и нема.

Али се не можемо оглушити знања, да има сила породица, које не дају јемства да ће добро одгајити дјецу своју. У садашњему стању друштва утицај је очин веома мањи него некада, када сталеж, занимање, посао његов још напријед рјешаваше у којем ће му сталежу дијете бити, чиме ће се занимати, шта ће радити. Друштвени је покрет из дана у дан све слободнији, он и „сељачкоме“ дјетету оставља на вољу да бира што ће бити, он смањује очински утицај најближим основима психологијскијем, докле с друге стране напредна диоба рада, све веће одвајање од кутњега прага радионицама и практичкијем основима још више смањују очински утицај.

Тако се ојачава опет утицај, који од природе има **мајка** и **домаћица**. Јер зар није то природно, да мати, која је прва хранитељка, прва забава и непромјенити друг дјетету својему, која му пуни душу сликама и представама душе своје, која је својим женскијем погледом на ствари вазда ближа простодушности дјетињој, да није ли природно, велим, да ће она и доцније боље знати да ради на срце дјетиње? Није ли то правилан ток ствари, што она њуди дјетета својега, особине тијела и духа његова, може бити и несвјесно, али опет боље зна, тачније познаје, јер више живи с њиме, него може бити далеко вјештији отац, у којега су утисци многи слабији, који суди више по општему искуству у начелима или другим какијем случајима, него по непрестаноме и нарочитом испитивању.

(Продужиће се.)

Народне приче.

II.

Како је господ Бог створио небеса, анђеле, и тице.

Господ Бог створио је био људе с крилима. А то је било још док није било небеса, па су људи, кад год су хтели, узлетали господу Богу. Него мало по мало људи стану све већма навађивати и горе узлетати и господу Богу досађивати. Тада стане господ Бог промишљати шта ће чинити. „Дај, вели, да ја штогод радим не би л' се ови људи смирили; знам шта ћу, створићу између нас небо, и на њему ћу само једна врата оставити, и опет ћу на та врата створити чувара, анђела, не би л' мало устукнули.“ — И што је Господ Бог помислио оно је и учинио,

Digitized by Google

Одмах створио је између њега и људи небо само са једним вратима. И опет на та врата поставио је чувара анђела. Али људи људи баш као и пре. Онда господ Бог створи и друго небо опет само са једним вратима и једним чуваром анђелом. Него и опет не буде никакве вајде. Тада господ Бог створи и треће, и четврто, и пето, и шесто па и седмо небо све са једним само вратима и на њима по један чувар. Али и од тога не буде ништа. Људи те људи, гори него што су били. Кад то види господ Бог, замисли се: шта ће сад са њима радити?! „Знам шта ћу, створићу тице, па ћу узети од људи крила а дати их тицама, нека лете поврх њихови глава, а они нека машу голим рукама кад су таки.“ И што Господ Бог науми, оно и учини. Створи тице, узе крила од људи те их даде тицама да лете над главом људима, нека их људи гледе, и нека им је жалије што су имали па изгубили. А људима остави голе руке, те њима машу кад иду као кад би хтели полетети.

Послао *Живојин Радојић*.
свешт. у Лојаницама.

КЊИЖЕВНОСТ.

* Уредништво „Београдских илустрованих новина“ позвало је на претплату на свој први „Илустровани календар за год. 1867.“ у ком ће осим календара бити између осталог биографије знаменитих наших лица, са сликама; описи српских предела, са сликама; чланци из природне науке, са сликама; технологијске белешке, и остало све што треба у календару за практичку потребу свакоме. Цена је 8 гр. (80 новч.), претплатници се шаљу уредништву, а скупљачима се даје за труд десета књига или од ње новци. Календар ће бити готов око половине Декембра.

* Од дела архиепископа Черниговског Филарета „Святые южныхъ Славянъ.“ од којега је лане изашла прва књига („Вила“ од ове године бр. 10.) изашла је сад и друга књига. У њој су животи многих наших светаца, којима је спомен у цркви у другој половини године, за тим допуњења к животу многих светаца и из ове и из пређашње књиге. Животи светаца краљева српских описани су мало опширније.

* Од „Војина“ изашла је и девета свеска за Септембар. У њој су ови чланци: Први појмови из Стратигије; Ракета; Путови по балканском полострову: Велика маневра код Пожаревца; За што аустријска војска није успела против Пруске год. 1866; Ратни гласови; од Прилога Више тактике 7-ми табак.

* У „Змају“ читамо да је познати наш песник г. Ј. Јовановић уредник „Змаја“ спремио за штампу читаву збирку Беранжерових песама у српском преводу. У „Змају“ је (број 15. и 16.) изашла из те збирке песма „Иветоски краљ“, 1863. издао је г. Ј. Јовановић у „Даници“ „Славује“ од Беранжера а још у „Седмици“ 1858. године једну песму. О дивној лакости којом г. Ј. Јовановић уме

Digitized by Google

преводити класичне модерне песнике сваке врсте и о мирисноме, тако да кажемо, стиду његових стихова не треба говорити ништа, а по овим трима песмама види се како је г. Ј. Јовановић и Беранжера преводио. Нека би само похитало пред наш свет то дело.

* Г. Богдан Кузмановић парох у Кларији превео је на српски књигу „Назначај женскиње по светој божијој речи" с руског од Д. Соколова. (Назначеніе женщины по ученію слова Божія) и позива на претплату. Цена је 50 крајицара, а претплата траје до Ваведенија. Скупљачима се даје једанаеста књига а књижарима се уступа на 35 ексемп. 5 књига. Половина чиста дохотка одређује се на какву лепу народну цел, а на коју, то ће одредити претплатници.

* Од албума што га издаје Матица Илирска у славу великога јунака Николе Зрињскога за спомен после триста година који се зове „Zrinjska zviezda" и изаћи ће у два дела, изашао је први део у коме је опширан живот Николе Зрињскога од професора М. Месића, познатога у историјској књижевности. Уз књигу су документи на латинском и српском језику, слика јунакова и автограф његов. Г. М. Месића хвале да је израдио дело с особитом марљивошћу употребивши осим познатих и многе непознате изворе за ово своје дело.

Важно је што је о светковању овом славе Николе Зрињскога познати меценат владика Штросмајер поклонио на свеучилиште у Загребу 50000 фор. позвавши тиме на прилоге и остали народ. Даровницу којом је пропраћен тај поклон донећемо у идућем листу.

* Г. Мих. Ђ. Ђелешевић издаје Чокејеву приповест „Дјејство или ко влада". То се прештампава из „Руже".

* У „Матици" читамо да некакав Сали ефендија, родом из Чајнича, писар вакупских добара у Сарајеву, сад издаје календар за годину 1867 ћирилицом и то најпре стари, пак нови, па за тим турски. У том ће календару бити и народних песама. Знатно је то што је то ваљада први Србин турске вере који што пише и издаје на свет, па и тај је почео с календаром и није заборавио народна ћириловска слова.

* Изашла је књига „Типикъ или уставъ одъ светога Саве првога архіепископа и просветителя србскогъ, написанъ за манастиръ Хиландар у Светој Гори Атонској (Прештампано из Гласника XX) у Београду у државној књигопечатњи 1866" 8-на 1 л. 55 стр. И „Гласник" у коме је ово чланак један, скорим ће изаћи из штампе.

* Изашле су „Српске народне юначке песме. Издао трошком Х. А. О. П. У Београду у штампарији Николе Стефановића. 1866." 8-на 1 л. 78 стр. Ту је прештампано старим правописом за продају четрнаест од познатих песама из Вукове збирке.

* Изашла је књижица „Описъ монастира Манасіи. У Београду у државној књигопечатњи 1866." 8-на 22 стр. На крају су потписана два слова Ј. Ж. које су ваљда прва слова од пишчева имена.

* У „Даници" читамо да г. А. Сандић садашњи професор на новосадској гимназији спрема за штампу повеће дело о Вуку Ст. Караџићу у ком ће му живот бити до смрти нацртан и које ће донети и нових података које је писац црпао састајући се сам са слављеним покојником. Нека би само што пре угледало света.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 45. У Београду 6. Новембра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕВУЈЕ Стојан Новаковић.

Народне песме.*

(Види „Вилу“ пр. бр.)

LVI.

Сестра брата на вечеру звала;
„Оди, брале да повечерамо —
— „Не могу ти, сестро, вечерати,
„Јер ме боли срце за девојком.“ —
„Брале Лазо, за којом девојком?“
— „Секо Јеко, за поповом Стојком.“

LVII.

(из Стргара.)

Цвитило цвеће у башчи,
Калопер Перо, зелена Јело!**
Бере га Стојка девојка,
Меће га бабу у крило.
Бабо јој цвеће одмеће:
Нит' моје цвеће, нит' Стојка, —

Цвитило цвеће у башчи,
Бере га Стојка девојка,
Меће га мајци у крило.
Мајка јој цвеће одмеће:
Нит' моје цвеће, нит' Стојка. —

Цвитило цвеће у башчи,
Бере га Стојка девојка,
Меће га драгом у недра.
Драго јој цвеће примаше:
Моје је цвеће и Стојка.

LVIII.

(уз чашу вина.)

Кад пијемо, за што не певамо?
Ово вино није украдено;
Бог је дао, дома зарадио:
Десном руком и мотиком тупом.

LIX.

(из Подунавља.)

Ој! Лазаре, на води возаре,
Чувај добро на води бродове,
Пази добро кога ноћу возиш!
Ноћас ми је одбегла девојка,
И однела три дуката златна:
Један даће, да је превезете,

---

* Молимо ону господу која нам шаљу преписане песме народне, да мотрећи што је могуће већма на верност у препису, додају и од куда је, из кога краја народа, која песма. Најбоље је кад се песма може саслушати од више певача добрих, а нарочито кад је један певач не испева лепо него остане што непотпуно и празно.

** Овај се стих непрестано уза сваки стих при певању понавља.

Digitized by Google

Други даће, да је не кажете,
Трећи даће, да је не љубите.

LX.

(из Старе Србије.)

Пала, пала Шар планина,
Те убила три чобана:
Први чобан Бога моли,
Мене има ко да жали:
Мајка жали дан до века.
Други чобан Бога моли,
Мене има ко да жали:
Сестра жали за годину.
Трећи чобан Бога моли,
Мене има ко да жали:
Љуба жали дан до по дне,
А од по дне другог тражи.

LXI.

Лепа Маро, синовице моја!
Не миј косе, не чешљај се често,
У селу су ашик момци за те.
— „Нек су ашик, ја у село не ћу,
Већ ја оћу где ме браћа дају; —
Браћа дају у равно Посавље:
Где но роди бијела пшеница,
Где но роди вино и ракија;
Кад ми браћа у пооде дођу,
Нека једу бијеле пшенице,
И нек пију вино и ракију.

LXII.

(из Стргара.)

Јао, мајко, за оним јунаком,
За јунаком, што прође сокаком:
Од села се штитом заштитио,
А од сунца грапом босиљковом,
Од девојке руком и јабуком.

LXIII.

(од Бугарске.)

Ој! девојко, од четири туга,
Моли мајку да ти будем слуга:
Да те служим три године дана,
Да не тражим паре ни динара;
Да ти носим воде у ћупуме,
Да ти перем ноге у леђене;
Да те свлачим, и да те облачим,
Да те љубим и да те пробудим.

LXIV.

(из Стргара.)

Завади се мајка и девојка,
Да око што, веће ни око што:
Око једне танане кошуље,
Око друге свилене мараме.
Мајка оће да остави сину,
А девојка да понесе драгом. —
Сеја брата љуто куњијаше:
„Е да Бог да и недеља млада;
„Кошуља му укопница била.
„А марама на барјаку вила.“
Мајка сина 'вако благосиља:
„Е да Бог да и недеља млада:
„Кошуља му венчаница била,
„А марама за појасом вила.“

LXV.

(из Стргара.)

Сан ме ломи, сан ме мори, ја не могу спати
Слушајући стару мајку, коме ће ме дати?
Мајка даје за трговца, ја јој поћи не ћу.

Сан ме ломи, сан ме мори, ја не могу спати,
Слушајући стару мајку, коме ће ме дати?
Мајка даје за терзију, ја јој поћи не ћу:
У терзије танка игла, танко децу рани.

Сан ме ломи, сан ме мори, ја не могу спати,
Слушајући стару мајку, коме ће ме дати?
Мајка даје за писара, ја јој поћи не ћу:
У писара беле руке ал' црна погача.

Сан ме ломи, сан ме мори, ја не могу спати,
Слушајући стару мајку, коме ће ме дати?
Мајка даје за козара, ја јој поћи не ћу:
Козар иде по странама врат ће сломити.

Digitized by Google

Сан ме ломи, сан ме мори, ја не могу спати,
Слушајући стару мајку, коме ће ме дати?
Мајка даје за орача, ја јој оћу ноћи:
У орача прне руке, ал' бела погача.

LXVI.

(из Старог Влаха.)

Синоћ Јово из Стамбола дође,
Како дође за мајку не пита.
Већ узимље седефли тамбуру,
Па он иде драгој под прозоре,
У тамбуру ситно удараше,
Уз тамбуру тихо попеваше:
„Драга моја, јеси ли заспала,
„Јеси л' мени места оставила? —
„По душека и пола јоргана,
„На јастуку твоју десну руку?" —
— „Јесам драги, али за другога,
„Ја сам ти се, драги, преудала,
„Преудала и чедо родила,
„И твоје му име наденула;
„Кад га зовнем, да се сетим на те."

LXVII.

(из Подунавља.)

Славу слави славан Ђурђе Деспоте,
Славном Ђурђу славни гости дођоше.
Забрину се славан Ђурђе Деспоте,
Чим ће частит' славне госте у двору.
Весели га мила госпа Јерина:
„Не брини се славан Ђурђе Деспоте,
Ми имамо троје ловце у двору:
Једне ћемо оправити у поље,
Да доведу свилорупе овнове;
Друге ћемо оправити у горе,
Да улове витороге јелене;
Треће ћемо оправити у море,
Да донесу слатке рибе моруне; —
Частићемо славне госте у двору."

LXVIII.

(Ужичка.)

Јесам ли ти, јелане, говорио, дивна Јело,
Јесам ли ти, јелане, говорио, вита Јело?
Да не растеш, јелане, покрај друма дивна Јело,
Куд пролазе, јелане, четовође, дивна Јело;
И проводе, јелане, своје чете, дивна Јело,
И проносе, јелане, дуге пушке, дивна Јело,
За појасом, јелане, мале пушке, дивна Јело,
По пушкама, јелане, везен јаглук, дивна Јело,
О пушкама, јелане, рукавице, дивна Јело,
Окићене, јелане, сваком свилом, дивна Јело,
Понајвише, јелане, црном свилом, дивна Јело,
Да спомиње, јелане, прве дане, дваја Јело,
Док се вајно, јелане, с боја врати, дивна Јело.

Послао *Јован Мишковић*

LXIX.

Сеја брата на вечеру звала,
А више га на договор звала,
„Дођи, брате да те оженимо,
У селу су три добре девојке:
Једна, брате, рува господскога,
Друга, брате, рода големога,
Трећа, брале, сирота девојка.
Бирај од њих коју ти је драго
Тек ја бих ти ово, брате рекла:
Ако узмеш с рувом господскијем,
Она ће се рувом поносити,
А на тебе ни гледати не ће;
Ако узмеш од рода велика,
Она ће се родом поносити,
На те, брате, ни гледати не ће:
Узми, брате, сироту девојку,
Она ће се око тебе вити,
Ка'но свила око ките смиља,
Ка'но пчела око сата меда.

Послао *Н. П.*

Digitized by Google

LXX.

Тамо доље низ тихо Дунаво
Зелен чимен и зелена башта.
У њој сједи тридесет бећара,
Они пију црвенику вино,
Не пију га чим се пије вино,
Већ га пију чизмом и калчином.
Њима служи Цетињска ђевојка,
Како коме чашу додавала
Сваки јој се под грљоце хвата,
Ал' говори Цетињска ђевојка:
„Ако могу свима слуга бити
„Ја не могу свима' љуба бити,
„Него оном најбољем јунаку
„Кој' преплива то тихо Дунаво
„Под пусатом и под кабаницом."
Сви бећари земљи погледаше
Како трава на огојке расте
Као дојци у младе ђевојке
Ал' не гледа Ђурица дијете,
Већ погледа у очи ђевојци,
Па поскочи од земље на ноге
Па преплива то тихо Дунаво
Под пусатом и под кабаницом,
Преплива га и натраг се врати,
Па одведе Цетињку ђевојку

Послао *М. Крстић.*
учитељ у Крупњу.

Нешто о правништву у опште и о потреби римског права по свесно правништво.

Говорио Глиша Гершић започињући предавања своја у великој школи.

(Продужено.)

Сад само још у кратко да додирнем одношај правништа према правном осећању или према тако званом народном праву.

Питање о томе, како је право постало, то је питање једна од главних тачака, у којој се разликује садашње од прећашњег столећа. По мишљењу прећашњега века постајало је право по правилу путем законодавства а изнимице само путем правних обичаја. Законодавац се брине за законе земаљске, он државу њима снабдева, дакле је право у главноме само скуп свију издатих закона, продукт законодавне самовоље или мудрости, како се хоће — народу је то нешто већ у напред страно, што му је с поља наметнуто и према њему удешено. Тако вељаше стара наука. По новијем је мишљењу пак право првобитни производ непосредне радње народнога духа. Народно правно осећање остваривало се делом и јављало се спољашње у виду обичаја (обичајно право). Тек у течају времена дође томе још и законодавство, које није баш увек што ново стварало, него је оно, што је већ постојало, само формуловало, знанствени, законски му облик давало. Али уз њега, уз законодавство, још траје и онај први извор, народно правно осећање, остварујући се непосредно у обичајноме праву, траје као потпуно рав-

Digitized by Google

ноправан извор. То је новије мишљење. То је мишљење потпуно основано и то му је нарочита заслуга што је на место пређашњег спољног механичног постајања права путем законодавне рефлексије метнуло органични начин постајања, показавши да право истиче првобитно из извора народног правног осећања. Даља је заслуга тога мишљења што је оно, давши праву свој широки народни основ а тиме и морално достојанство, што је отворило пут томе, да се измири субјективно правно осећање са спољном чињеницом објективнога права; субјективни дух не могаше под владом поменуте старе науке са том чињеницом да се измири, те је у не испуњеној чежњи својој утекао и изгубио се у пустолине тако званог природнога права; ново му је мњење отворило пут да се одомаћи у том спољноме свету писаног објективног права, показавши му да је то створ, у чијем је стварању и он учествовао; научило га је да у томе створу (у писаном закону) сматра само израз онога, што и сам некад тамно и несавршено још у себи ношаше. То је дакле све заслуга новије т. н. историјске школе.

Али као што је обично у духовном развитку људскоме, да свака нова истина у првоме заносу изађе ван своје цељи и упадне у једностраност, тако и овде беше. То је народно обичајно право може се рећи неко мезимче, особито љубимче новије правне знаности и чини се, као да многи мишљаху, да су баш дужни слепом љубављу надокнадити му оно, што су га пре онако занемарили били. Метнули су га уз законодавство као потпуно равноправан извор и то је са свим основано; али дођоше неки којима је то мало било него доказиваху у читавим књигама, да законодавство и правничко знање није нужно, да народ само по своме правном осећању треба да је једини и непосредни извор законодавства, непрестаног правног стварања и примене, те предлагаху једино само народне судове који ће без икакве помоћи правништва судити и о фактичним подлогама и о праву самом.

Ја држим, господо, да право има онај научни правац, који то мњење за крајност држи, те га осуђује. Да мало тек у кратко сравнимо оба начина правнога стварања и правне примене.

На најнижем је ступњу развитка то основна црта сваког почетка у развијању, да је још све не разлучено, још су повијене, увезане све унутарње различности. Право и религија, јавно и приватно право, држава и појединац дремају мирно једно уз друго, још се није једно од другога оделило, да се свако у своме кругу самостално у корист целини креће и развија. Та се основна црта јасно огледа у још сачуваним законицима народа из онога доба, кад беху на примитивном ступњу развитка, тако н. пр. у индијскоме законику Ману-а, у коме се у најтеш-

Digitized by Google

њој свези и смеси установљује сав религиозни, морални и правни ред живота, па тако је исто у аријској или иранској Зендавести, у Мухамедовом Корану, где је са свим измешано право, религија и морал. На томе примитивном ступњу ако и јесте право ту по суштини, по супстанцији својој ипак га формално још нема т. ј. нема га још као самосталног, од морала квалитативно (по унутрашњој природи) различног појма. Та се два појма још нису разлучила, још стоји на месту њиховом једна једита морална сушност, која се унутарње субјективно показује као морално осећање, а с поља као обичај. И тако дакле разлика међу моралом и правом још није објективно утврђена. То осећање, што је основа обичају, по неизвесности својој већ има у себи то, да се колеба час на једну час на другу страну. Ту је још цела морална сушност човечија, да тако кажем, у течноме стању, још је хаос, у коме стихије моралнога света још не разлучене једна у другу утичу и из кога се тек мало по мало поједини створови одлучују. Спољни је уплив кадар да ту течну масу час на ову, час на ону страну потера, час на страну права, час на страну морала. Узрок је у томе, што је ту још сва морална сушност једно са субјективношћу што је субјективност још поклапа, те је подложна, као и све што је чисто унутарње, подложна је колебању субјективне ћуди, субјективнога расположаја. Ту још нема оне једнакости и непоколебљивости, оне једнообразности, што су од главних својстава права; ту још нема у праву оне утврђености и извесности, што је суштина права и што га разликује од морала. И ту је дакле право још у својој највећој несамосталности. На томе је ступњу право у свакога народа започело и по индивидуалности је народној час дуже час краће на њему остајало.

Као што и данас још пред нашим очима обичајно право постаје, то се можемо лако уверити о томе што баш рекох. Да не узмемо то, колико разних мотива могу суделовати при стварању каквог обичаја, као: осећање да је што целисходно, или обвезаност каква, а каткад и сама, што но зову, vis inertiae а то је сила навике и лењост у мишљењу, која се поводи за оним, што је неки започео и увео и т. д. Да не узмемо то, него да узмемо само шта се по теорији за постанак обичајног права иште. Спољно се испскује, спољни је дакле реквизит то, да се непрестано на један начин ради а унутарње је изискавање, унутарњи реквизит то, да све особе, што тако раде осећају потребу, нужду да тако раде. Кад је то обоје ту, онда је по теорији готово обичајно право. Али зар нема двојаке нужде, двојаке потребе, правне и моралне? Па како је онда, кад је оно тамно, не одређено осећање неке моралне обвезаности, а још се није подигло до те сталне свести, да је то по праву,

Digitized by Google

правно нужно, или кад се још то осећање међу једним и другим колеба?

Ко је икад покушао да докаже да постоји какво појединo обичајно право, тај се могао уверити, да је заиста карактерист ика тога не писаног права: неодређеност; могао се уверити, да је по разлици у особама и осећање различно, да се час теже, час лакше узима или осећа т. ј. час као правно осећање, час пак као вера у неку само моралну обвезаност. А тако је исто искуством засведочено, да је по разлици судије н. п. један исти доказ обичајнога права час потпун, час пак није довољан.

И што који народ више израста из примитивности своје, што се више у њему губи она тесна. може се рећи, фамилијарна свеза у осећању и мишљењу тиме, што напредује и већма облађује индивидуално изображавање и развијање, у коме све више излазе на видик субјективне индивидуалне разлике у мишљењу и осећању, у коме се све оштрије одељују радње, знања и отуда произлазећи редови или сталежи — тиме ће све већа бити и разлика а с овом неодређеност и неутврђеност у обичајноме праву, које треба да се оснива на општој једнакој свести. Та разлика може баш по томе начину како обичаји постају најпосле до такве мере доћи, да би нестало све јединине у правној свести кога народа а тиме би морало скоро са свим престати и стварање општега народног права. Оно би се ту изгубило у тој множини појединих за сваку посебну прилику стваранх правних правила, што су у разним временима и околностима, по разним индивидуалним и сталешким интересима и назорима постала.

Па све узмимо, да тога и није, да су заиста неки општи основи утврђени и уједначени, ипак при таквоме праву, што се на обичају једином оснива, колико још отворена поља остаје самовољи (нарочито у приватном праву), обмани и злој вољи!

Дакле да би се све то избегло, да би нестало те правне неодређености и несигурности, која смета сваком заједничком покретању и сваком живљем правном развитку у одношајима промета — нужно је да се праву даде нека утврђена форма, по којој ће се спољно познати, те ће испред њега морати нестати сваког индивидуалног мњења и сваке неправне воље; нужно, да се та нагомилана множина међу собом различних и несложних обичајних права рашчисти, изједначи и у живу целину склопи. То је тако исто, каогод што са развитком образованости у ком народу појединих наречја све више нестаје, а на њихово место један писмени језик дође.

Па још нешто да узмемо у обзир. У колико је право у томе своме првобитном не писаном стању у колико је мање унутрашње сталности и

Digitized by Google

одређености добило, у колико је већма, као што горе видесмо, већ у природи његовој основана могућност да се колеба на ову и на ону страну у толико више на томе ступњу вреди врлина правде и правичности. У правди тежи право да се ослободи од променљивости ћуди и расположаја, од уплива свију личних одношења и др. Па кад се узме, да на томе првобитном ступњу баш има правда још да се бори са свима осећањима, што је обузимају, онда се види, колика је ту мера увиђавности и сталнога карактера нужна, да се томе дорасте. Отуда и то необично признавање правде у то доба, што у развијенијем праву не би скоро имало смисла. Али каква је то дакле правда, која се тек уз велику меру увиђења и сталнога карактера, дакле ретко налази? Треба дакле право тако удесити да се не морају тек у појединоме тражити субјективне гаранције праведности, него да је правда већ у самоме створу, у самој конструкцији права. Право само у себи треба тај процес да сврши, те да се изнад становишта осећања, да би се тиме појединоме тој посао уштедио или бар знатно олакшао.

У колико дакле који народ већма осећа потребу правде т. ј. једнакости, непроменљивости и једнообразности у суђењу, у толико ће већма у њему бити нагон, да се ослободи од случаја индивидуалне правде, те ће ићи за тим, да правду из сфере субјективног расположаја унесе у право само. А томе је средство закон. Значајно је у томе обзиру, да и стари Словени звраху садржај закона: правдом.

Закон је дакле онај акт, којим право иступа из наивнога стања. Да и ту мало завиримо у историју развитка словенских права. И Словени живеше испрва по не писаном обичајном праву; па и у њих видимо, где у једноме истоме народу и истој држави имадоше разни окрузи разне законе и судске установе, тако је н. пр. велика Пољска имала своје, мала Пољска опет своје, а тако исто и Мазовија своје посебне судске установе (Мајејовски I. стр. 200). Казимир велики науми склопити законик „који ће велику и малу Пољску тесно скопчати, све сталеже без разлике обвезивати, правду за сваког потпуно осигурати, сељаке и грађане законито спојити, и извесност и јединство у судовима завести моћи.“ Тако исто беше и у Чеха, Руса и Срба.

У правноме развитку народном дакле мора уз обичајно т. н. народно право наступити законодавство, а с њиме и правништво. Ту се дакле сад, као што сам већ споменуо, начини посебни сталеж од познавалаца права, који је и сам део народа и у томе кругу мишљења народ заступа. Право, што сада живи у особеној свести тога сталежа, то је право само продужење и даљи особени развитак народ-

Digitized by Google

нога права. И тако то право по основним цртама својим живи још једнако у општој свести народној, али је тачнији развитак његов и примена му у појединоме посебни посао правничкога сталежа. Тај сталеж дакле који нарочито у грађењу и дотеривању закона учествује, не сме никако да заборави, да има у њима да изрази опште уверење народно, од чести примајући већ постојеће правне назоре у закон, од чести пак помажући образовање таквих назора према правној народној свести. А не треба тако да ради као што је н. пр. аустриски законик, који у своме §. 10. вели „да се на обичаје може обзирати само у оним случајевима, где се какав закон на њих позива.“ То је опредељење изашло из тесногрудог схватања онога времена, где се са свим изгубила била мисао народног права и самоопредељења. Тако не треба да буде.

Сад сам дакле разложио, какав је по мњењу најприроднији одношај међу правништвом, законодавством и тако званим народним правом.

У кратко сам сад дакле додирнуо оно, што се о потреби или непотреби правништва говорило, и навео сам вам неколико разлога, који правдају постанак и опстанак правничког сталежа.

Али, господо, ја свакојако држим да је та опозиција против правничког сталежа неки важан знак времена; ја држим да је то знак, да свакојако има нешто труло у скорашњем, па и у данашњем правништву које је опозицију изазвало. И заиста је тако.

Пре свега морам напоменути то, да заиста тако изгледа, као да је великом делу данашњих правника изгубила се испред очију природа права, као да су им се изгубили испред очију поједини битни моменти правнога појма. Јер да тога није, заиста се не би туђи законици са свим просто преносили у свој народ, заиста се не би без система и без органичке методе по некој укусној еклектици правна опредељења разних права и законика механично спајала у трећи законик, заиста се не би закони озго само као из облака појединим народима европским слали без обзира на посебну природу, на посебно народно мишљење и посебне потребе њихове и т. д. То је плод занатлијског правништва, који не схвата свој задатак свесно.

Да видимо у кратко поједине моменте правнога појма.

(Свршиће се.)

Digitized by Google

Јајата.

Из „Махабарате.“

—

(Продужење.)

У шумици у зеленој
Играху се и купаху
Асиркиње лепе младе.
Ал', јаднима, сад у маху
Дуну ветар, те им рухо
Испревртa и побркa.
Па гле сада наших пура
Како наста жива трка.
Па одело свака граби
До ког која прије стиже;
Ал' за то се и препирка
Међу двема јака диже.
Што јој рухо сјајно узе,
Подиже се Девајана
На Сарминтру Даневкињу,
Лепу ћерку Вершпарвана:
„Како смеш ти, ученице,
„Узимат' ми рухо? како?
„То не беше из незнања,
„Ти си хтела то баш тако!“

„Кад мој отац лежи, седи,
„Твој понизно пред њим стоји.
„Мој је отац доброчинац,
„Твој је отац само који
„Милостиње других прима,
„Који хвалећ' друге моли;
„А мог оца други хвале,
„Њега сваки живи воли.
„Па сад скачи, праскај гњевно, —
„Презирем те, просјакињо!“
Сарминтра јој рече, букнув
Пламом мржње, што је тињ'о.
Те ј' сплетену у оделу
Зграби, и у бунар тури;
Па мислећи, да је смакла,
Свом се дому сад пожури!

Ал' ето ти истим путем
Сад Јајате Нахушића,
Где уморен тешким ловом,
Тражи воде, хладна пића.
Кад бунару, ал' у њему
Место воде лепа мома,
Што к'о пламен дивно сјаје,
Па је јунак пита ома:
„Црнооко, вита стаса,
„О реци ми, ко си? шта си?
„Дивни нокти обојени
„И накит те богат краси.

„За што тужиш а шта мислиш?
„Шта ли сањат сад на јави?
„И од куда у бунару,
„Што ј' обраст'о сав у трави?“

„Ја сам ћерка светог Сукре,
„Који не зна, где сам сада
„И Асура, који диже
„Од Богова који пада.
„Но ево ти руке, па ме
„Из бунара, вуци, спаси;
„Достојан си, мислим, тога,
„Јер рекла бих, племић да си!“

И краљ одмах не смишљајући'
Извуче је дивну, младу.
Па јој онда с богом рече,
И окрене право граду.

И тек краљ што оде дома,
Кад слушкиња стиже нека,
Коју тужна Девајана
Вако зборећ' сад дочека:
„О Гуника, иди брже,
„Јави оцу шта се збило!“
И девојче оде одмах,
Па је Сукри беседило;
„У забуни: и страху
„Послушај ме, о брамину!
„Сарминтра ти, Асуркиња,
„Убн твоју ћер једину!“

А кад Сукра речи чуо,
У сред срца рањен, скочи,
Те полети тамо горе,

Digitized by Google

А пуне му суза очи;
А када је тужан спази,
Тужним гласом поче вако,
„Са несрећом или срећом
„Награђује с'' дело свако.
„Ти си ма што сагрешила,
„Кад те тако наградише!"
Ал' му збори Девајана:
„Не говори тако више.
„Нит' се плаши што за мене;
„Него почуј све како је:
„Сарминтра ме осрамоти
„И опрни име твоје!
„Вели: „кад мој отац седи,
„„Твој понизно пред њим стоји;
„„Мој је отац доброчинац,
„„Твој је отац само који
„„Милостиње других прима,
„„Који хвалеђ' друге моли;
„„А мог оца други хвале,
„„Њега сваки живи воли!"
„О па, оче, реци сада
„Да л' ти хвалиш хвале ради?
„И узимаш, а не делиш?
„Због чега се с њоме свади?
„Па ако сам ћерка тога,
„Ево тврду веру дајем:
„Да Сарминтру, к'о роњива,
„За господу прило најем!"

„Не, ти ниси", Сукра збори,
„Овог који хваля, проси;
„Ја не хвалим, па ме свет
„Сваки хвали и узноси;
„Јер на моју жртву само
„Плаха киша с неба креће,
„Што свет цео крепи, блажи,
„И развија биље, цвеће.
„Веруј ћери, да је тако,
„Не мој да те гњев надјача.
„Јер ко грдњу миром свлада,
„Од света му ј' сила јача.
„Ко обузда јарост силну,
„И надражен ко не плане:
„Тај је спасен, ћери мила,
„Тај нек чека срећне дане.
„Ко се никад не разгњеви,
„Много више, ћерко, вреди,
„Него онај у сто лета
„Свагда жртву што уреди.
„А што момци и девојке
„Међу собом злобно зборе:
„То разуман и не слуша,
„Јер у њима завист горе!"

(Продужиће се.)

НАИВАЧИ.

Догодило се у Француској у време револуције.

По Павлу Февалу.

(Продужење.)

Дан пред тим и го после по дне чекаше на згоду један откривен бродић да се отисне на море. Заузео је међу стенама тако скривено место да га очи стражарске нису могле спазити. У то падне густа магла и покрије море и уточиште. Сад се отисне онај бродић за Енглеску, не обазревши се на знакове по којима се могло знати да ће бити буре. У време у које спада овај догађај, не беше ништа необично што се овако мучки излазило из земље, и то баш са обале Сен-Мало као најудеснијег места за укрцавање. Истина страже беху понамештане свуда дуж

Digitized by Google

обале; али међу стенама у мору бејаше тако скривених места за сакање бродове да их стражареко око никако није могло увребати. До душе морало се по гдегод чекати у тој тајној заседи на добру густу маглу или на ноћ без месечине, па онда се у часу отисну бродови не догледани стражарским очима, и узму пут Енглеске. Тад је био добар ћар и за крijумчаре и не један се обогатио од трговаца из Сен-Мало. Јер бродови што одвозише емигранте у Енглеску, довозише отуда свакојаку робу крадом.

На броду што се мало час отиште на море по магли, био је само један путник. То беше млад човек од својих 20 до 22 године, који упорно наваљиваше на морнаре да разапну једра и да заплове.

Маркизу Сен-Жуану није било тако лако да остави своје отачанство. Његов отац који умре не давно, предвидео је шта ће донети година 1789, па с тога се побринуо да за времена претвори у новац своје имање. Млади маркиз, знајући за то благо а заузет за краљеву страну, пристао је уз вођу бретанског Ла Руjерија, жртвовавши своју част и своје имање; али по што устанак бретањски лоше испаде и вођ његов погибе, мишљаше млади маркиз да га даље ништа не веже. Па промерив снагу краљеваца у Бретањи и уверив се да је ствар изгубљена с једне стране глупошћу а с друге стране издајом, увиди да се с племићима не може ствар и даље бранити на разумни начин за то, што се племићи препираху о том ко ће предњачити на разбојишту и како ће бити одликован, као и за то што нису бирали највештијега за вођа него онога који се држао најпоноситије. Видео је да су по све неуки и ништави они што се заузимаше за краљеву страну, па ожаливши Руjерија — који би за цело био велики да није имао уза се кукавице, побрине се за себе. Дворац му није био далеко од мора. Скупи дакле благо што му је још остало, сложи га у ковчежић од меди и понесавши га собом, стигне на место и укрца се у брод.

Још није далеко отпловио а дигне се бура.. Валови заливу брод и он потоне. Сви морнари пропадоше, само се одржа млади маркиз као вешт пливач, али је овда онда викао за помоћ. Некако га срећа послужи после тешке муке те се докотура до неке стене у мору, само што је то још далеко било од обале. Стена беше висока и на њу се спусти онако изнемогао и онесвесну, а главу спусти на свој ковчежић и тако се занесе

Ово се збило један час пре него што ће Малеско напливати. Овај пливач осетио је с почетка грозу на телу од воде и ветра; тело му се скоро укочило и није одмицао; али на скоро му се јави његова амфи-

Digitized by Google

бијска нарав и он се поче мицати снажно, хујећи кроз воду као риба. После неколико минута било му је као да је у постељи код своје куће.

Кад је напливао, рече му царинар с које стране долажаше глас за помоћ, и да магне тамо бадро мотрећи да не наплива на шиљкове од стене. Не прође много времена и он се нађе близу места за које му би казано. Исправи се дупке у води и стане тражити очима труп човечији али га не могаше спазити. Сад стане премишљати у својој памети хоће ли и даље тражити. Као и вратио би се макар и празан, јер талир је већ био његов: али, говораше у себи, боље је три златице него талир, па заокружи из далека као оно кад ловачки пси траже изгубљени траг, па све ужи круг правећи стигне до стене о коју се разбијаше валови. Но кад ни ту не спази никога а већ је и по часа прошло како се мучио, пусти од себе јаки глас који дође до ушију и самог царинара на обали.

У тај мах исправи се једна слика човечија на стени.

Добро је! помисли Малеско у себи; овај лов донеће ми петнаест златица, па онда викне; хај! чујеш ли?

— Ево ме, одазва се глас са стене и наш млади маркиз исправи се.

— Јесте ли сами? викну Малеско.

— Сам сам!; али ово рече слабим, изнемоглим гласом, само што се у изговору позната нека аристократска трага која заоста у маркизу супрот напрезању у оној невољи.

Ово је некакав фићфирић, рече Малеско у себи. „Чу ли ме, грађанине, рече Малеско јачим гласом, ако умеш пливати, опружидер и руке и ноге па се навези; ако ли не умеш пливати, да ти бацим уже те се опаши, а крај од ужета у мене је, те ћу те одвући до Ротенефа. Спреми се међу тим да се и преко воље напијеш морске воде; али се не бој, јер то ће те очистити!"

— Је ли се умирило море, грађанине? повиче непознати маркиз.

— Грађанине, одзове се Малеско, сад је око по ноћи; око три часа биће мо на чисто.

Незнани маркиз не би тим задовољен и то даде познати.

— Колико је одавде до суха? рече маркиз.

— Три четврти од миље, одговори Малеско.

Малеско је са злурадошћу казао шта чине његови одговори незнаном маркизу. Ја, сиромах шупер, могу да се шалим и титрам судбином овога страдалца који можда је богат а можда је из добре, племените куће. Аа, хоћу мало да га намучим. После кратког ћутања проговори страдалац гласом који га одаваше да је клонуо:

Digitized by Google

— Ја сам изнемогао, пропао бих на по пута, него кажи ми јуначе да ли море покрије овај камен кад је прилив?

— После једног часа пловиће туда велики брод и не ће запети о камен одговори Малеско. Али, до врага, шта то радите? Ја видим да не умете пливати. Хватајте то уже те се њим опашите....

Шта да радим, мишљаше у себи страдалац који се био замислио. Њему се допада што ће изаћи код Ротенефа где је стража, мишљаше Малеско; горе по њега! али то је његова брига! Па сад Малеско отвори уста јаче и поче као нестрпељив овако: Шта врага радите те не силазите већ једном. Та и ја волим да сам у својој постељи него овде.

— То ћете ми зар веровати. Скачите већ један пут у воду! иначе ја одох од куда сам и дошао.

Сиромах маркиз од Сен-Жуана још се предомишљаше да ли да скаче или да не скаче.

— Ја сам у забуни, добар човече, рече он Малеску. При мени је неки ковчежић у којем су ствари од важности, па је и тежак. У друго доба знао бих ја шта бих радио, и не би то био умор за мене да пливам за једну миљу. Али је ово од четир часа ковчежић уз мене и у води сам, па сам изнемогао. Хоћете ли ми помоћи па да половину терета примите на себе а половину да оставите мени; али тако да ковчежић остане у целости и да се не отвора. Дакле да један терет заједно носимо.

— К врагу, кроз четири часа морити себе, то је много и одвише, рече шупер. Али кад рекосте да сте добар пливач, ево ме, ја вам се нудим; на што да се упињете, на што да се усиљавате. Продуж.

КЊИЖЕВНОСТ.

* Г. Никола Мусулин учитељ IV. разреда у В. Граништу издаје књигу „Малиј даракъ.“ Из читава огласа не зна се шта ће бити у тој књизи, на сву прилику за то да читаоци сазнавши напред све што има не изгубе вољу на читање још напред; писац каже да је књигу написао „да би тимъ по могућству дужности, коју є свакій човекъ чинити обвезанъ, одговорити; себе и друге ползовати могао.“ Биће књига на 4—5 табака велика а стаје 4 гр. (40 новч.) Новци се полажу напред и шаљу В. Валожићу а књига ће бити готова до 1. Декембра.

* Изашла је у државној штампарији, брошура без наслова од Дра. Стев. Милосављевића, у којој се објављују сви акти који се односе на тужбу ради вештачке погрешке што је Др. Машин поднео власти против њега, и у којој он захтева да се овај последњи као лажни тужитељ по закону осуди. Књижица је на џепном формату. (16-на, 73 стр.)

* „Матица“ јавља да је изашао „Други извештај о радњи и стању панчевачког српско-црквеног певачког друштва. За време од 1.

Digitized by Google

Марта 1865 до конца Фебруара 1866. Књигопечатња А. Сибенхара у Панчеву 1866.“ на 8-на 8 стр.

* Од књиге „Царъ Іосифъ II. и нѣговъ дворъ одъ Луизе Милбахъ“ коју издаје г. Јов. Филиповић изашла је друга свеска од другог одељења: Царъ Іосифъ и Марія Антоанетта.“ 8-на 2 л. 192 стр. 1 л.

* У додатку „Београдских илустрованих новина изашла је „Погребна беседа Јовану Кумануди преминувшему 21. Октобра, 1866 год. Говорио Чед. Мијатовић, секретар одбора трговачког и професор у вел. школи. У Београду, у државној штампарији. 1866.“ на 8-ни 15 стр.

* Изишла је политичка брошира „Pitanje austrijsko kome, kako i kada valja rešiti ga? Poslanica braći Hrvatima i Srbima. Pisao je dr. Imbro Ignjatijević Tkalac. U Parizu. Naprečatao je Victor Goupy. 1866.“ 32-на 94 стр. Писано је у Паризу на тројичку недељу 1866.

РАЗЛИЧНОСТИ.

Нова задужбина владике Штросмајера.

Овде доносимо нашим читаоцима писмо владике Штросмајера одбору за свецковање славе Николе Шубића Зрињског, којим полаже 50000 фор. за оснивање универзитета у Загребу:

„Славни одборе! Жао ми је веле, да болешћу препријечен не могох свечаном службом и ријечју божјом прославити славље хрватскога Леониде: Николе Шубића Зрињскога. Крјепост и праведност има толику цијену путарњу, да јој се не само крјепошњаци и праведници, него и исти грјешници и себичњаци клањају, особито тада, када је крјепост са великим жртвама за племениту и узвишену ствар спојена; а нема заиста племенитије и узвишеније ствари на овоме свијету, него што је вјера и домовина, за које наш славни јунак жртвова себе и живот свој у тврђи сигетској прије три ста година. Све околности тога славнога чина показују нам Николу Зрињскога као изванредна мужа, за неумрла дјела управо створена. Мимоишав остала, једно ћу само напоменути: Свијест и дужност прва је ствар на овом свијету, којој се све и част и имегак и исти живот жртвовати има. Људи међу тим обични лако преврате наравни ред, пак свијест и дужност своју често пута жртвују части и обзиром свјетским, под изликом разлога, под којим је слабо сакривена проста себичност. Кад је наш јунак Никола Зрињски са 2500 витезова јасно град сигетски, да га прот најсилнијем цару и јунаку и прот сто хиљада војника брани, падати се није могао, да ће толикој сили коначно одољети: али се је падати пуним правом могао, да ће му у своје вријеме војска христијанска у помоћ притећи. И заиста тко по ближе познаје повјест сигетскога опсједнућа, рећи може: кад би другдје толико умјења и одважности било, колико је било у глави и срцу хрватскога Леониде, тада би но свој прилици цијела војска турска онђе гроб свој нашла, гдје је Сулејман смрт своју. Међу тим крајњи час куцну за нашега јунака, гдје даљи отпор немогућним поста. Сто других у његовим околностима рекли би: „Ми испунисмо изобиљем дужност

своју; ми бранисмо град до крајње могућности; сада већ ништа друго не остаје, него да с поштењем живот свој спасемо, кога треба за даље згоде вјери и домовини сачувати.“ Тако би многи говорили и радили; али хрватски јунак тако не говори и не ради, него вели: „Свијест и дужност прва је ствар на овом свијету. Свијести и дужности све се на овом свијету жртвовати има, а она ничему, за то ми је жртвовати живот за свету ствар.“ Тако говори и ради извапредан човјек, који пријепост за срце и душу своју црпе из неумрлога извора свете вјере и из примјера онога, који за нас све жртвом поставши на Голготи смрт извором живота и сваког напретка на овом свијету учини. Обични би људи рекли, да смрт у крајњим околностима Николе Зрињског жртва је сувишна; па ипак се рећи може, да је она управо великим плодом уродила, јер се на њој управо најбјешњи вал најсилније тада моћи прот крштанству разбио, те ако је данас полумјесец у толико потамнио, да ће се без икакове двојбе скорим утрнути, то су траци његови управо под Сигетом и по смрти хрватскога јунака блиједјети почели. Жртва лијепе те смрти и изобиљем пролевана крв народа нашега за крст свети и слободу златну, јамац нам је, да ће се срце божје у скоро смиловати над убогим народом, који још данас под јармом турским стење. Кад и којим ће се начином то збити, оставит' нам је божјој провидности, која прије или послије ствар крштанства, т. ј. вјечите правде и истине к побједи привести мора. Мене су слична разматрања на другу мисао свратила. Ми јужни Словени заузимамо неизмјерно важан положај физички, јер смо без икакве двојбе позвани учествовати при догађајима од велике важности за развитак човјечанства. Одатле је дужност: неуморно том настајати да себи прискрбимо чим прије она морална средства, без којих на овом свијету ништа се вишега постићи не може. Између нужда и потребоћа народа нашега највећа је и најпрешнија без двојбе свеучилиште у Загребу, која се нужда од сто година по пређи наших спомиње. Несретне околности узрок су, да нам жеља све до данас оста глас вапијућега у пустињи, паче ни иста православна академија наша не може до потпуности оне доспјети, коју знаност и крајна потребоћа народа нашега захтијева. За то ја да се тој нужди доскочи и да се жртва по сигетском јунаку учињена дјелотворно у народу нашем прослави, данашњим даном за свеучилиште у Загребу полажем 50 хиљада фор. у растретним папирима скупа са купонима, који се 1. студеном исплаћују. Овај новац ја ћу првом згодном приликом послати оном одбору који јур руководи новцем академије, а замолићу чланове наше академије по Н. В. јур потврђене, да нам одмах нужне кораке учине, да се чим прије православни факултет у Загребу тако попуни, да се наша сиромашна младеж не мора по свијету од немила до недрага потуцати, да науке своје доврши. Желим пако, да се у сваком поле знаменитом мјесту наше домовине домородни одбор склоли, који би приносе у поменуту свруху са оном ревношћу купио, која знаменитости ствари одговара. Бог би дао, да се пожртвовања и одважност неумрлога нашега јунака у потпуној мјери одазове овом приликом у народу нашем. Била би то част највећа, коју би нашем јунаку исказали, а у једно и доказ пред цијелим свијетом, да у број оних народа спадамо, који су за више свруху по Богу и нарави опредијељени. Ако би игда в. влада до увјерења дошла, да се свеучилиште у Загребу из државних доходака створити има, тада се овај мој новац има обратити на корист југословенске академије. Бог благословио хиљаду пута рад народа нашега.“

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 46. У Београду .13 Новембра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

Јајата.

Из „Махабарате.“

—

(Продужење.)

„И кол'ко сам, оче, млада,
„Дужност ми је најсветија.
„Што спомињеш мир и грдњу —
„То разумем, мислим, и ја.
„Али грдост ученика
— Још му збори Девајана,
„Кам' мудраца да поднесе,
„Жели л' живот, срећних дана.
„Јер мудраца нема тамо,
„Где се племство, сталеж гази.
„А то двоје где се штује,
„И њих увек ту с' налази!“

И племенит Фаргуовић
Вершпарвану сад се диже;
Па му збори: „Није свакад
„Да грех одмах казна стиже,
„Ал' полако следства теку
„Те грешника гризу, муче,
„И бич гњева божијега
„Осетиће чак унуче,
„Па брамина Анграсиња,
„Мога ђака што убисте,
„И мој живот, ћерку моју
„Што у шуми данас бисте:
„Остављам вас ја тога, краљу,
„Тебе и све племе твоје!“
„Не, смилуј се! Не остав' нас!
— Вершапарван молио је.

„Јер без тебе шта смо и ми,
„И тад мора свак да бега
„У пучину мора сињег
„Испред гњева божијега!“

„Па бежите у дубине,
„Јер не могу уз вас бити,
„Не усхтете ли ми живот,
„Моју ћерку измирити!“

„Девајано, медоуста!
— Вершапарван сад јој збори.
„Опрости нам, и што хоћеш
„Ишти, жели, о говори!
„Па ма како тешко било
„Испунићу жеља ти!“
Девајана одговара:
„Добро дакле, желим да ми
„Твоја ћерка, с тисућ' цура
„Жељи годи служи свуда.
„И да увек сваком иде
„Куда год се отац уда!“

„О дојкињо, иди брже,
„Па доведи ћерку амо.
„Па нек иде с Девајаном
„И њу нека слуша само!“

„С тисућ' својих послужавак'
„Пратићу те ево свуда,

Digitized by Google

„И служити увек верно
„Куда год те отац уда!“
Сарминтра јој тако рече
А њој опет Девајана:
„О па како можеш, лепа,
„Мени бити ти подана,
„Кад сам ја ћи оног, који
„Хвали, прима а не даје,
„А ти оног, кога хвале
„Који тако силно сјаје?“

„Човек чини и шта више,
„Да избави сродне своје,
„Па с тога сам и ја од сад
„Верно слушче воље твоје!“
И најпосле Девајана
Још овако оцу поче:
„Хајд'мо сада белом граду,
„Задовољна сад сам, оче!
„Сила твоја велика је,
„Величанство неизмерно:“
И одоше, и веселе
Подапство их прими верно.

*

И у исту шуму опет
После много, много лета,
Девајана с четом друга
На играње сад ишета.
И из нова опет дође
Краљ Јајата исто 'нако,
И веселе спази цуре,
Где играју, скачу лако,
Где сеђаше Девајана
А око ње цуре многе,
И Сарминтра до ње седећ'
Где јој мило глади ноге.

„Ја вас спазих окружене
„Од две тисућ' грдна јата.
„Ког сте рода и имена?
Питаше их Краљ Јајата.

„Ја сам ћерка светог Сукре.
— Одговара Девајана.
„А Сарминтра ово ти је,
„Ћерка краља Вершпарвана.
„Другарица моја, што ме
„Увек служи, свуда прати!“
Ал' зачуђен краљ јој збори:
„Прости' што ћу запитати.
„Од куд, како, да ћи царска
„Тебе служи Девајано?“
Ал' му она одговара:
„Све је људма судбом дано!
„Па је судба и то хтела;
„Но не збори о том више.
„По руху бих рекла, краљ си.
„Ал' браминскн дух ти дише!
„Па реци ми, ко си? од куд?
„И реци ми име твоје!“
Нахушић јој одговара!
„Јајата је име моје.
„А рода сам краљевскога,
„Свак ме слави као краља;
„А и Веду учио сам
„Код брамина, тако ваља!!“

Опет пита Девајана:
„Па како си дош'о амо?
„Да л' ловећи? да л' рад воде?
„Реци, да још и то знамо.“

„Јест, ловећи дошао сам
„Да с' напијем с овог врела,
„Но сад с богом, лепа душо,
„Сад си чула, што си хтела!“

Са Сарминтром и са свима,
— Опет збори Девајана.
„Хоћу само тебе служит'
„Од овога срећног дана.
„Ти с' ме уз'о за десницу
„Вадећи ме из бунара.
„Вепчани смо по том, јер те
„И ја избрах, господара!“

Јајата јој одговара:
„Гњеван брамин страшнији је
„И од силе беспог огња,
„И од жучи љуте змије:
„С тога не ћу муж ти бити
„Без очина благослова!“

(Продужиће се.)

Digitized by Google

Нешто о правништву у опште и о потреби римског права по свесно правништво.

Говорио Глиша Гершић започињући предавања своја у великој школи.

(Свршетак.)

Право је органички појам, то значи да у њему као у органској целини сви појединн делови и односаји један другога узајмице опредељују. Дакле право није неки агрегат, нека смеса самовољних опредељења, него је као и језик кога народа историјски продукт, у коме је све у унутарњој свези. Тај моменат ваља правници увек да имају пред очима, те онда не ће никад на ту мисао доћи, да право за појединн народ који на тај начин саставе и скроје, што ће набирчећи од сваког народа просто само узети ону правну установу, која је у њега најбоље развијена и сазрела. То је потпуно погрешан пут. Да опет наведем нешто из историје словенских права. Мажејовски каже да се римско право није могло због ниског изображења словенских народа у њих свуда завести, па уз то у примедби каже да су „у Европи појмови римског права потпомагали истина распростирање правничке образованости, али су уједно и пропаст земаљских права проузроковали. А то је за то тако било, што она времена, која не беху у стању појмити науку римскога права, нису знала ни своја сопствена права по римском праву преобразити; и што је у ондашњих народа владало уверење, да ће своје право врло усавршити, ако целе главе из римскога права изваде, те их дометну к својим домаћим законима. На овај начин наказали су сви народи, који су усвојили римско право, а на име француски народ своја домаћа права...“ А шта је тиме научени словенски правник казао? Тиме је баш казао, да је свако право организам логички, који треба сам из себе да се развија, и да оно што с поља прима, у себи преради и претвори, да му се приљуби природи његовој, а да се не може стварати тек само простим механичним накаламљивањем страних ма и најбољих установа.

Други је моменат у појму права тај, да је право у једно и историјско начело; право се односи на живот и животне односаје, па за то се оно заједно са животом и животним односајима људи и народа мења и развија по законима историјским. Кад се говори да право као такво има своју историју, онда се разумева, да се оно сразмерно развија као целина, тако дакле, да се у њему поједине установе на једнако развијају. Кад човек узме попеке историјске периоде, у којима

Digitized by Google

се чињаше да је право са свим изложено ћудима једнога индивидуа и да се бесправилно мења, у којима право служи партајским страстима, постаје оружјем у рукама победника и мења се са странкама — кад човек све то узме, онда би чисто посумњао, да у праву има неки правилни историјски развитак. Па ипак при свој људској самовољи има право своју историју и божија је рука у њојзи. Упућују нас да погледамо горе на силна светска телеса, што се у неизмерноме броју у васељенском простору по вечитим непроменљивим законима крећу, упућују нас, да у томе видимо диван пример неког вишег непроменљивог светскога реда. Али од тога покрета светских телеса у простору још чуднији је покрет и течај моралних идеја у времену јер ове не иду као звезде својим путем без сметње и препоне, него оне при сваком кораку наилазе на сметњу и отпор, што долази од људске тврдоглавости, од непамети и свију злих сила људског срца. Па кад се оне при свем томе ипак остварују, кад се, да тако кажем, морални планетски систем по истоме реду и хармонији креће, као и онај планетски систем на небу, онда је у томе још сјајнији доказ неког вишег светскога реда и руковођења. Неки говорите о појезији у праву и под тим разумеше (као н. пр. Schwepe. Röm. Rechtsgeschichte и Rechtsaltenthümer) правну симболику; али ја држим, да Ихеринг има право кад каже „да је права појезија права у тој узвишености његовога проблема и у његовом историјском покрету, који се по својој величанствености и правилности може са течајем звезда упоредити..“ И то дакле свестан правник ваља да има на уму, да је тај историјски елеменат у постајању права далеко важнији, те да се без потпуног познавања историје права кога народа не да његово правно стање ни ваљано схватити ни поправити.

Најпосле је право и народно начело. И за цело је право тако исто карактеристика народности као и језик. Оно дакле мора бити различно по различном народном карактеру, обичајима и схватању живота. Народна је индивидуалност, може се рећи, срце у правноме организму, одакле крв кроз све делове тече, те организму индивидуални карактер даје, по коме ћеш одмах познати, да је то право овога или онога народа. У свакој жили осећаш где бију час јаче, час слабије опште народне идеје и назори. Савињи је са својом изреком: „Стварање права је дело и то заједничко дело. Такво се заједничко дело даде помислити само у оних, у којих је заједница у мишљењу и делању не само могућна, него и заиста постоји. Право је особина народна као и језик, обичаји и устав....“ са том је изреком епоху учинио у новијој правној знаности. Овај је моменат од заманајне важности. То

Digitized by Google

треба правници да имају пред очима, да су они природни заступници народа у праву, који имају ту правну страну народнога живота даље да развијају. То осећање тек даје правништву право унутарње достојанство, без кога не може ни да процвета.

Та три момента дакле у правноме појму морају правници имати пред очима, ако ће да свесно и као што ваља испуне свој задатак.

Још ћу једнуману да споменем, што се показује у модерном правништву. Та је мана противност међу теоријом и практиком. Видимо често где се теорија и практика са свим једна од друге одвоје, тако да се у практици појави неко право, за које теорија и не зна, а теорија опет казује своја правила тако, као да није баш битно у праву и његовим правилима, да се дају применити: и тако дакле теорија и практика иду својим посебним путем, као да заиста два потпуно разна права има, једно право у књигама, а друго у актима. То је велика мана у данашњем правништву и ту нарочито велика кривица пада баш на теорију, јер у новије доба, где је теорија већ научила се да на основу своје рефлексије са сувереном непажњом на живот и промет с вите само за многе правне односаје опште формуле поставља, ту лако упада у опасну погрешку, да те своје формуле сматра за основе права без обзира на она три момента у правноме појму, што сам их горе у кратко разложио.

Што сам до сада рекао о правоме појму права и о неким манама данашње јуриспруденције, то сам у кратко додирнуо за то, да вам покажем од прилике, господо, какво по моме мишљењу ваља да је свесно правништво, које је једино у стању попунити задатак правништва по себи и правдати опстанак његов. Рад бих, да и ви, који сте се правништву посветили, идете за тим, да будете свесни правници, правници у правоме смислу, који знају себи рачуна дати о правим задатцима и законима своје уметности.

Сад да видимо само у неколико потега, по чему је студија римскога права нужна свесноме правништву.

Не ћу овде да помињем то, што се данас све већма увиђа потреба сравњујуће правне знаности по ономе што је још Фајербах некад рекао: „као год што из поређења разних језика постаје филозофија језика, права наука о језику, тако исто постаје општа правна знаност („универзална јуриспруденција“) отуда, кад се сравњују закони и правни обичаји најсроднијих и најразличнијих народа свију земаља и времена.“ Ту дакле већ по себи римско право мора бити на првоме месту. Али ја ћу да узмем друге неке још посебне разлоге.

Digitized by Google

Рекосмо да је право организам; организам се сваки даде сматрати са анатомске и физиолошке стране. Сваки, који хоће праву свој живот да посвети, треба ту анатомску и физиолошку структцију права скроз да познаје. Он дакле узме па по теорији позна, како је организам правни састављен, дакле позна га анатомски, за тим научи или бар каже му се какве су функције, каква је радња појединих органа у њему. Али узмите данас најбољу анатомију и физиологију тела човечијег у руке, па је проучите скроз, а не можете у само тело човечије никад завирнути, па ћете заиста врло слабо моћи своје антропологијско знање определити. Па тако је и са правом. Правник, који хоће да дорасте своме задатку, мора што савршеније правно тело узети преда се, те на томе телу испитивати и учити се законима правнога организма. А ту заиста савршенијег правног организма немате од римскога права. Ја тиме не кажем да право није од римскога доба до сада у појединостима неким напредовало, али то смело кажем, и ту само казујем, у чему се слаже сав ученп свет: да још до сад нема права које је тако развијена и у себи савршена органична целина, као римско, на коме дакле може човек најбоље кроз све фазе развитка испитати и познати природу права и суштину његову. Пред римскпм се правом сва новија правна филозофија дубоко поклонила и ретко је да је који већи правник изашао на поље а да се није образовао на римскоме праву, и да му није своју попту одао као може се казати светскоме праву, које је кроз 800 год. целим образованим светом владало. Тако међу осталима Монтескије каже на једноме месту: „Ја осећам да сам јак у начелима, кад имам Римљане уза се.“ А Маћејовски вели у једној примедби свога дела: „Све што сам добро у овоме рекао, имам захвалити томе, што римско право знадем.“

А за што је римско право дотерало до тога ступња савршености?

Господо, у економији историје људскога развитка тако исто влада закон деобе рада, као и у другој свакој радњи. Историја је свакоме народу дала улогу његову, дала му је природни створ и особену способност за неку посебну грану у радњи људскога духа. Римљанима је допао тај задатак у историји људскога духа, да право развију и изобразе, и докле су скоро у свакој другој науци и уметности морали усвојити туђе производе и подражавати туђим узорима, дотле су у јуриспруденцији дотерали до такве савршености да су заиста били на то позвани, да буду учитељи свију доцнијих времена. По што ми је време кратко, то се не могу никако сада упуштати у ту донста занимљиву тему, да мало подробније карактеришем суштину римскога народног карактера и ону, да кажем, предестинацију (предопредељење) њихо-

Digitized by Google

вога духа за обрађивање права. Што изабраном народу божијем беше религија, а грчкоме уметност, то римскоме беше држава и право, предмет народнога поноса. Жао ми је, што сада немам времена, да се мало поближе упустим у то.

Али ћу само нешто да напоменем. Правац римскога духа беше скроз и скроз практичан и реалистичан. Интелектуална (духовна) моћ, што у римском духу превагу имађаше, то беше практични разум, онај разум што строго анализе и цепа, али за неке одређене циљи знаде добро и комбиновати. А основна црта римскога бића, то је била себичност. Али не треба ту разумети ону ниску, ситничарску себичност, што је кратковида у своме рачуну, ниска у моралном и интелектуалном обзиру, без енергије у остваривању својих циљи, и тражи да се задовољи са неким ситничарским, тренутним користима. Јер има нека грандиозна себичност, величанствена по циљима својим, што себи поставља, велика у својим намерама, лођици и оштром, широком погледу; што импонује челичном доследношћу, дурашношћу и одношћу, којом за својим циљима иде. У тој врсти народне себичности напрегну се све моралне и духовне силе народне и она је извор узвишених дела и врлина. Идеја целисходности, то је призма, кроз коју римски назори пролазише; они знадоше само оно високо ценити, што је имало циљи своје, па и сами болови њихови нису ништа друго, него персонификоване животно прозаичне циљи. Право је пак баш, може се казати, религија себичности, те више себичности, и у њему може ако не искључиво, а оно бар у највећој мери идеја целисходности да се оствари. Види се дакле, да је већ карактер римског народа био створен за развијање права. И тако је дакле могао Стал о римском праву рећи: „Истина је, што се већ врло раширила, да је римско право у светској историји прво и нарочито остварило правну мисао."

На њему може правник дакле најбоље да позна органичку природу права, што се само из себе развија и оне елементе, што их од туђина усваја, у себи прерађује и себи асимилише. Римско је право такође највећма за то створено, да нам покаже ону појезију у праву, што сам је горе споменуо, да нам покаже тај узвишени ред и хармоничну правичност у историјскоме развитку правном; историја тога права може се заиста назвати ремеком историје. На римскоме праву може на даље правник најбоље научити, како право носи у себи значај онога народа, у коме је постало, како је дакле карактеристичан део његове народности. Најпосле ће у развитку римскога права и то видети, како треба теорија према практици да стоји. Јер ако то стоји, да је „главно зло нашег данашњег правног стања у све већој одеље-

Digitized by Google

ности теорије и „практике“ (Савињи), то се томе даде помоћи само тиме, што ће се међу њима опет увести природни односај и једнина. А баш ту нам може римско право, ако ћемо га као што ваља употребити, најважније услуге чинити. У римских је правника још неупоређена и у најживљој радњи она природна једнина међу теоријом и практиком, која се значајно огледа и у томе, како римски правници определише, шта је правно правило: regula est, quae rem quae est brevitér enarrat. Non ut ex regula jus sumatur, sed ut ex jure quod est regula fiat... L. 1. de R. I. (50. 17.) (Правило је оно, што ствар у кратко казује. Али не зато, да се из правила вади право, него да од права, што постоји, правило буде). Све ове користи од студије римског права могао сам вам тек само у кратко додирнути, а жао ми је, што сада немам прилике, да то све опширније и подробније покажем.

Сад само још да кажем нешто о томе важном просветно-историјском факту, рецепцији (примању) римског права у свију образованих народа. Примање римскога права беше историјска потреба; тако је морало доћи у току развијања. Примање је то потпуно у себи основан догађај, то је једна од замашних карика у ономе ланцу, што радњу и муку разних народа, прошлих и садашњих времена свезује. Онда баш кад је живот европски почео процветавати у радиности, у занату и трговини, онда је римско право морало доћи као допуњење ондашних права, јер у њему беху правна начела о покретном имању потпуно развијена; тако исто се може као срећа сматрати, што је са примањем римског права задржан развитак ондашњег немачког и осталих европских права. јер беше ово потпуно кривим путем пошло, цео животни и правни покрет беше окован у феудалистичне узе тако јако, да је достојанство човечије личности и слобода, како у опште, тако и појединце у руковању са имањем, у моралној и правној свести скоро са свим изгубила се била. Римско је право задржало даље корачање том странпутицом, оно ослободи животну реку од сметајућих насипа, оно учини, те опет у духу ондашних европских народа оживе успомена и начело личности и слободе. Римско право ослободи државу од црквених окова, и заиста само под уплывом римских државних и правних идеја дође до тога да прекинуше у средњем веку са Августиновом civitas dei (божијом државом). Римско право утврди самосталност грађанског живота и утврди појам правог држављанина; оно је државну власт ослободило од феудалистичке завезаности и заплетености и ојачало је, у правничком је праву унапредило признање грађанске личности, једнакост пред законом, слободу у прометању имања; унапредило је пак посебице слободу непокретног имања и боље пра-

Digitized by Google

восуће. Римско право, што је проникнуто начелом субјективне слободне воље, подхрањује живу свест за слободу. За то га тако и пригрлише онда, кад кроз Европу после крстоносних ратова провеја новији правац духовни. Немачки правни филозоф Аренс каже: „Нови филозофски дух, што ојачао беше са бољом студијом старе филозофије, рецепција (примање) римскога права и за тим реформација, то беху три исходишта и главне полуге модернога духа и једна су другу подупирале.“

И тако дакле студија римскога права има двојако значење: једно што је повећи део нашега данашњег права, а друго што оно посредује додир и заједницу са другим народима и даје правној знаности сваког народа, не одузимајући јој народни темељ, ипак значење, које се и ван граница народа простире.

Ја дакле, господо, мислим да вас уведем у ту величанствену правну зграду, у којој нас обузима дух прошлости која се мора поштовати, успомена језгровитога нараштаја, дивље, огромне снаге, и ту нам тек и историја сама постаје јаснија и боље је разумемо. Завршујем са речима Мађејовског: „можда ће кадгод доћи време, да ће Словени стару књижевност и римско право, схватајући их у духу историјском, поставити основом домаће образованости и под утицајем исте основе изображавање — умне силе своје младости... Овим начином изобразиће опи своје право по основима римскога права, али нити ће га за то преобући у римско одело, нити ће га препунити глосаторским расправама.“

Ти ли си.....

—

А! ти ли си, — што ме свакад
Кад год пођем питаш:
Где ћеш? је ли? — куд се тако
Свако вече скиташ?

Мислио сам — ко ли је то?
Што ми тако каже?
А оно си била ти то
Мој маленн враже!

Виш сад сам те ухватио
Очи моје плаве,
Па те не ћу пустит' — док је
На менина главе.

Него знаш шта? пустићу те,
Моја жељо пуста,
Али не ћу — док ти барем
Не пољубим уста.

Нау.м

Digitized by Google

ПЛИВАЧИ.

По Павлу Феваду.

(Продужење.)

Ево мене ; а ја сам по имену Малеско, човек за кога сте чули за цело, и ја сам уверен да сте чули за мене.

— Доиста, чуо сам за вас, и у силу сећаше се шта је кад чуо за њ, ви сте један несрећан човек, али пун милосрђа.. Хвала Богу те ме намери на вас. Ја сам спасен. Ви ћете дакле понети собом половину од бремена што га чини ковчежић мој.

— Грађанине, сав тај терет дајте амо. Кад сте већ кроз четири часа у води, доста вам је. Дајте амо тај ковчежић, па будите без бриге.

Маркиз застане мало. Он, спромах, мишљаше да је Малеско човек од части; али ипак не могаше пристати на то да човеку не познатом преда у руке цело своје имање.

— Друже, рече му маркиз, ја се не растајем од мога ковчежића ни данас ни сутра. Него нека буде уговор међу нама као што рекох. Ви добијате од мене педесет луидора, кад будемо на суху.

— Педесет само? шта велите, педесет луидора само? Гле, гле; али, нека нека; та ја држим да је у том ковчежићу благо од целог света.

— У њему су хартије и то врло важне. Пристајете ли на моју понуду као што рекох!

— Да како, те још како! И стојим добар и за вас и за ковчежић.

Маркиз поверује речима Малесковим и пружи му ковчежић са рукаткама, па се да у пливање, те запливаше обојица пут сухе земље.

Ковчежић беше доиста врло тежак; али маркиз као да не знађаше шта је бреме, тако јуначки почне пливати, да се Малеско нађе у чуду и једва га може стизати.

Малеско и плива и разговара се са собом. — Не ћемо овде да испредамо каке опасне мисли ницаху из његове ућутрашњости. Он с почетка мишљаше онако не одређено на неко злочинство, али се у почетку трже; међу тим прибра се па онда хладно измери оно што је наумио.

Према својој дивљој нарави, није му требало много времена да се промишља. Све потеге његове зверске нарави бејаху спрегнуте овим поткама: близу мене је благо које је у стању да учини да сам свега века и богат и срећан; и то благо мора доћи у моје руке, по што, по то.

После овога није прошло четврт часа а Малеско наже супрот пређашњем правцу и у место да потера к обали, он узе правац према оба-

Digitized by Google

ли и позна на маркизу да овај почиње изнемагати јер је већина тежине од ковчега на њему била. Ова околност даде повода да се изврши оно што је смишљено било још попре. Он се учини као да га је заболела рука којом је пливао и понуди незнаног маркиза да промене место с да би се мало одморила његова рука. Сиромах маркиз није познавао Малеска и није се бојао преваре и тако пристане да обојица промене место, јер је и сам осећао да треба да одмори једну руку. Малеско, у кога је био ковчежић, усили се и заплива јаче, тако да је својим ногама властан био, а сниже његових ногу дође глава маркизова. Ову је згоду и вребао Малеско и видев се у стању да изврши што је наумио, из све снаге удари петама својима маркиза право у главу и у чело; али је то био и јак и поуздан ударац. Маркиз онесвести се и поче тонути. То спазив Малеско, промени правац и заплива у крај на пруд.

Сен Жан само је пао био у несвест од ударца и почео тонути, али га на скоро подиже вода, и он се виде на површини. Пун гњева за превару, чисто добије нову снагу и прегне да стигне зликовца. Небо је грмело страшно и мућа одаваше кривца који гледаше да умакне. Међу тим Сен Жан помоћу муње није губио из очију зликовца, и што се јаче усиљавао пливањем, све некако добијаше наду да ће га ухватити.

Али ни Малеско не беше залудан, него се усили као очајник. По кад и кад осврне се да види потеру; али му не би мило кад спази да се потера не шали. Он би умакао, само да не беше ковчежића од кога није мислио да се растане. Ако ме стигне тај изневерени, не могу се бранити како треба, јер ми ваља чувати и ковчежић, а ако ме стигне, ваља ми се борити па се одржао или пропао. Најпосле, волим и да пропаднем у борби него да жив останем а изгубим ово благо. И сад је мотрио не би ли угледао где год у мору какву стену на коју би спустио свој ковчежић па да се бори свом снагом и вештином док не оправи на онај свет онога који њаше у потеру. Сен Жан долажаше све ближе. То крадљивца баци у бригу. На један пут спази стену пред собом на две ста корака. Он живо доплива до ње, спусти свој ковчежић и настане га на површини мора. Он се дао на гњурање да би и опет искрснуо где треба и кад треба.

Сен Жан да се мало у бригу предвидев да ће борба бити очајна. У један мах искрсну пред њега Малеско. Сад су били један према другом. Отвори се борба какву још нико није ни видео ни чуо. Грмљавина потресаше одозго ваздух и основе земљи и мору, а кроз то чисто распаљиваше огорчење у борцима, који се чињаху толико заузети, да ове призоре ни на ум не узимаху, желећи смождити један другог. Маркиз не могаше да спази је ли ковчег у рукама крадљивца и отп-

Digitized by Google

мача, него мишљаше да ће се зликовац моћи борити само једном руком, с тога и нападне на њ. И кад бејаше тако близу да руком дохвати, издигне се мало из воде е да би ударац јачи био; али се Малеско досети и баш се у онај мах загњури кад је маркиз хтео да га смлави. Кад маркизов намењени ударац прође у ветар, Малеско помоли се из воде, шчепа маркиза за гушу и стане га под водом давити. Маркиз у очајању извије се и Малескова рука склизи с гуше, те тако обоје дођу опет на површину од мора. Сад је маркиз већ видео да се зликовац служи обема рукама па с тога је мотрио бадро на свог супостата. Малеско је до душе био јачи и снажнији и мање уморен, али је Сен Жан био далеко вештији у пливању, уз то хитлен и окретан и вешт да нападне и од овуд и од онуд и с лева и с десна, и спред и од задн и то у часу као веверица. И доиста је Малеско већ добио неколико удараца по телу, у којима се показала више вештина него снага; али буботци ако и с мање снаге задани, збуније зликовца и он поче падати у несвест. Од тога се устраши и стане се прибирати, помишљајући на ковчежић. Требало је да и држи мегдан да и живот спасе и да се дочепа ковчежића. Случајно спусти руку дубље у воду и не надајући се додирне руком уже од кога крај му за руку везан. Сад се он досети нечему што је грозно. Уже, намењено спасењу, одреди он за оруђе убиства. Прибере сву снагу што је још имаше у себи, па се загњури и у брзо начини на крају ужета позамашан чвор. Онда се опет помоли из воде али не насрне на свог противника него се укочи, чекајући да противник нападне на њ. Сен Жан, мислећи да је сад време да заврши своје ударце и буботке, приђе ближе ка зликовцу, па онако плаховито насрне на њ. Малеско је то и чекао те замахне ужетом и опали противника. Уже од влаге беше тешко и тврдо. Маркиз чисто се укочи од удараца што их доби. У тај мах засине мућа и убилац могаше лепо видети своју жртву. И он, Малеско, уздајући се да ће победити, викне у глас од радости и још једном замахне ужетом те погоди супарника. Несрећни Сен Жан клону и вали га покрију.

— Сад шта му је, ту му је; мислим доста му је, и чисто дахну душом. Беше мој противник пливач да му је требало тражити равна!

То мисли и говори па се као стрела упути ка стени на коју је спустио био своје благо. И док би ударио длан о длан, он је већ био ван мора, ван воде, на сухој обали. Свој ковчежић затрпа у песак онде крај обале и похита к царинару који га је давно чекао.

— Но, Малеско, зар тако? зар само сам?

— Ко ће да оживи утонуле, ко ће мртве да спасе? Ја не нађох тамо никога, грађанине Содељу.

Digitized by Google

— Јадни људи, изгибоше! — Е, лаку ноћ, Малеско. Што могосмо то и учинисмо.

— Тако је, грађанине Солељу. Лаку ноћ.

Сутра пре зоре већ је нестало Малеска. Остала му је јадна жена и дете. Отада не би о њему речи у Сен-Малу.

Сад смо у Лондону у једном хотелу који је господски намештен и зове се Пал-Мал. Десет година протекло је. Пола опружен на једном дивану лешкари један човек. На њему су црте одвећ сурове. Пуши из луле која је већ поцрнела од многог хватања руком, а камиш беше кратак. Пред њим је велика боца пуна грога (пића). Овај човек одевен је на просто као по кући, али је на њему све одабрано и скупо. Ноге су му доста незграпне и на ногама чарапе и ципеле, та могле би пристати ма за кога од султана у арапским приповеткама. Соба је више оцаклија, али је скупоцено искићена и вештачки урађена. На што год погледамо у овој соби, све је богато и луксузно. Мимо то, тај човек што пуши, пола опружен, велики је господин, и ако су на њему црте простачке као што му је и лула с камишом простачка. То је некакав емигранат из Француске, по имену маркиз од Сен-Жан, последњи изданак од једне многомоћне породице, која се по крви сродила са кнежевском крвљу од Бретање. Тај маркиз оставио је своје отачанство у почетку оног периода што задаваше земљи страх; али према својој врсти, која некада не имађаше више од две бароке и неке писмене исправе на пергаменту, овај нови кицош претворио је у новац сва добра оца својега као: замке, шуме, ливаде, једном речју, све је претворио у злато у Лондону. Речју, беше тако богат да би једногодишњим приходом својим могао купити део један вароши Лондона.

После оног разговора што га имаше Малеско с царинаром, — а читалац ће за цело погодити да тај богати каваљер није нико други него баш зликовац Малеско, — откопа ковчежић из песка и узме га собом, па и не свраћајући у дашчару, својој породици, сакрије се међу стене и ту продрема до освитка. Сад отвори ковчежић и нађе у њему писмено пуномоћство за маркиза Сен Жана, мноштво вексала с грдним сумама на куће у Лондону а на дну ковчежића подоста готовог новца у злату. Чисто је ван себе био Малеско од радости. Бејаше зинуо као блесан, и тако престаја кроз читав дан, не помишљајући ни на глад, ни на жеђ, ни на уморено своје тело, ни на суху преобуку. Његова рука дрхташе кад год се машио да додирне оно злато; онако у забуни бројио је, играо се и плакао. Оне крупне златне новце ређао је на гомилу, мењао им место, ређао их и овако и онако, правио свакојаке слике од њих па их онда зграби и опет спусти у ковчежић и онако руком ша-

Digitized by Google

шољи. Није ту било никаквих прекора савести, никакве жалости, само једно и то врло нејасно и слабо. Само што су му се тресли живци по целом телу и чинило му се као да слуша неку тутњаву. За тим подигне очи своје горе, покрије ковчежић својим телом и питаше сам себе каква људска сила може га раставити од блага и ковчега.

У том му је прошао дан. Кад је настала ноћ и он се мало умирп а и грозница га пређе. Мишљаше да је време да бега. Не беше далеко од места где се скриваше кријумчари и он брзо угоди погодбу с овима. Свој ковчежић замотао је у своју горњу шуперску хаљину. Да не би морао плаћати за превоз, понуди се да као матроз послужи. Смишљено, уговорено, учињено, и он стиже срећно у Сутамтон. Сад је био без бриге и одмах постане други човек и говором и понашањем. Сва варош имађаше посла док се господски наместио нови маркиз Сен-Жан. По што прође месец дана, крене се наш назови маркиз у пуној слави из Сутамтона у који беше ушао као одрпаник и просјак. Пут му је био право у Лондон. Тако је то, пун ковчежић имађаше маџионичку снагу и створи за зликовца и просјака господство и племићство.

Дошав у Лондон пребројп своје менице и видп да има блага преко једног милиона. Лако је ђаволу у риту свирати — трске доста. Тако је и нашем Малеску све лепо и глатко пшло дан за даном. Малеско попричекао је да га прође прва и јака несвестица у овом новом стању, па по што је савладао прве лудости свог новог господства, врати се у своје старо стање обичнога и смешнога и кроз то постане друг онима од племићства и богатства. Сад удари у части и ручкове и ту развијаше свакојаке ђаконпје трошећи у лудо само да се протури по свету да је богат. Ишао је на кошије, играо се на скупе новце и тога ради завлачио се по забрањеним местима. Све је то пшло њему од руке. Они што му бише другови, нису ни у крај памети мислили да су преварени. Ти богати разметачи водише смешан рачун међу собом. Непристојност прометала се као поштење код њих, заборављајући да непристојност често покрпва лаж и превару. И доиста варалица мора бити да је препреден и овејан у колико игра туђу улогу. Али он на то иде да му се верује, па је с тога непристојан и безобразан. Малеско био је као створен за ову улогу, с тога и није се плашио да ће му ко ући у траг. Међу тим бејаше пешто на што се пазило у оно време међу лицима и друштвима у која се он уплео. Истина, то бејаше само једна спољашњост, једна маленкост; али се наш шупер Малеско пешто и нехотице плашпо те маленкости. Проста прпстојност чисто га је вређала. Њему се чинило да му се смеју они који му се тако јављаше. Мимо то купио је он око себе све поимућније емигранте који су дошли до

Digitized by Google

имућства тако као и он, дакле људе који се јако уче да усвоје начин дружења и живљења који им не беше свој. Оваковних протува беше у оно доба у Лондону и одвише, који дођоше у Лондон да своју срећу траже преваром и лукавством. Међу тим прави они емигранти живеше са свим оскудно, зарађујући својим рукама што им требаше, а ови лажљивци прометаше се за не знам какве по рођењу и васпитању а бејаху све саме помети од друштва, али свагда тражиште и налазиште по каквог који их је заклањао новцем и утицајем. Малеско имајући око себе овакве, владао је њима својим богатством и врло задовољан беше у њихову друштву.

Мимо то, да би празно време попуњено било, уписао се он у име доброчинства за члана различним друштвима, па доспевао је и у друге заводе и клубове. А како је за онда у Француској под царем Наполеоном био обичај да се много позајмљује из митологије, јер код свеколике стеге којом је препречен био саобраћај, та је мода као и друга прелазила супрот забрани, па тако су и та многа друштва и ти заводи добијали име из митологије. Тако џокеји зваше се центаври, пливачи зваше се нфоке а силене зваше се они који могоше добро пити. Малеско био је центавар у средњу руку; ништа бољи не беше ни као силен; али као нфока, то јест као пливач, био је мајстор. С тога у првом колу као џокеј бивао је исмејан; мимо то имао је вољу да се опклади о скупе повце које је свагда губио. (Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

* Изашла је књига „У Фрушкој Гори 1854. Од М. С. Србкинђ. У Новом Саду, печатньом Игњата Фукса, 1866“. 8-на 2 л. 102 стр. 6 л. Ово је трећа свеска од тих дневника, прве две су изашле 1861 године. Између разноликога садржаја овога дневника биће највреднији они листови на којима има нешто од народних песама, обичаја и приповедака. Књига се може добити за 6 гр. у књижарници А. Добривојевића, а коме је наручније и у уредништву овога листа.

* Од књижевне радње у Загребу имамо неколике појаве да забележимо. У штампарији Др. Албрехта довршена је и трећа књига од познатих у нашој књижевности Osvetnika, у којој је Вој turski i crnogorski. Поезија је у певача Осветника као од народних гусала, пуна лепоте и живости. — Од Ив. Трискога штампа се трошком „Матице Илирске“ на успомену за прославу тристагодишњице Зрињскога већа песма „Sigetsko junakovanje“. — Од Стјеп. Новотнога штампа се педагогијско дело „Gojitba i obuka“ (васпитање и поука) — Трошком „Матице Илирске“ довршује се и трећа књига списа Станка Враза, од којих ће још једна изаћи. — Од Чеха Фрања Стјепанка, учитеља у Хрватској изађоше у Др. Албрехтовој штампарији у Загребу: „Sustavne vježbe u slogu, na temelju hrv. čitankah, sv. I,“ у којима „Bosiljak“ језик не хвали.

Digitized by Google

* У Будишину је код Смолара и Пеха од познатога књижевника лужичкосрпског изашло скоро на немачком језику граматичко дело „На ука о гласовима и облицима горњега лужичко српског језика, с обзиром на стари словенски језик.“ То дело хвале да је израђено особито пажљиво по најновијим начелима словенистике и да се писац у свом научном поређењу осим старога словенског језика обзирао и на остале живе језике словенске.

* „Науковый съборникъ“ часопис који у Лавову издаје галичко-руска Матица донео је у 1-вој свесци за 1866 годину од А. Кральицкога чланак „Србија, етнографска скица.“

* „Bosiljak, list za mladež“ који уређује Иван Филиповић а година му се почиње с почетком Октобра, почео је ове године излазити с илустрацијама а издавање је прешло на књижару Лав. Хартмана у Загребу. У 3-ем броју од новога течаја (трећег) изашла је у њему слика нашега Доситија Обрадовића са животописном цртицом од Мијата Стојановића. Надамо се да ће и код нас бити многима мило прочитати завршетак те цртице, и ево га: „Што су стари вожњем били, нек су духом сад унуци! То је била жеља и тежња Доситијева при његову књижевном раду. Он је видио путујући по свијету како су други народи у слиед своје изображености напредни, срећни и чувени у свијету, пак је то пожељела његова велика душа и својему српскому роду. Слава му! Што је он започео на пољу српске књижевности, то су други врли и племенити мужеви наставили. Сад само божји пригледи и слога у књижевности и у још којечему што засијека дубоко у живот народа на словенском југу, па ће бити напретка у свем. Над једном права, народна школа и народна књижевност проваћу и довољно развију свеопћу народну просвјету и изображеност, подиђ' ће се и развити и материјално благостање народа, све ће кренути бољом стазом: пољодјелство, обрт, занати, трговина, све ће то изображен народ почети боље и успјешније развијати, гледати и тјерати. Народна је књижевност једна од најјачих и најпоузданијих полуга оне народне просвјете, него њој мора држава, црква и школа прокрчити пут у народ, у породицу, у колибе простака, у које кад она продре настати ће боље доба народног живота. То је желио и наш Доситије, кад је почео писати језиком, кога разумије и народ а не само ученјаци. Слава му и вјечна памет!“

* Из „Народнога листа“, додатка талијанскоме „Il Nazionale“ прештампана је и на јагму растурена песма Шима Шугара Вој pod Visom. Исти лист јавља да се та песма у Бечу преводи на чешки и немачки, а по распису „Матице Далматинске“ дошло је председништву неколико песама о том боју да се надмећу за награду. (Упореди „Вилу“ број 36.)

* Од Ђ. Даничићева превода „Пет књига Мојсијевих“ (упор. „Вилу“ број 25-ти, 26-ти и 27-ми) наштампано је већ и друго издање онако исто као и прво, само што је боље сабијено те је стало на 430 страна.

* Изашла је „Радња Матице Српске године 1865. (Прештампано из „Српског Летописа“ за г. 1865.) У Новоме Саду, епископска штампарија. 1866.“ На 8-ни. 60 стр.

* Даље: „Корнелије Станковић. Написао Федор плем. Демелић Паљевачки (Прештампано из „Српског Летописа“ за г. 1866.) У Новоме Саду, епископска штампарија 1866.“ На 8-ни 1 л. 47 стр.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 47. У Београду 20. Новембра 1866. **Година II.**

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију.
на годину 48 гр.
на по године 24 „
на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

С ПУТА.

Једанаесто писмо.

Рекосмо да се уставимо у Мајданпеку ма за најкраће време и ваља да то учинимо. Место ово заслужује пажњу колико с тога што у недрима својима храни неисцрпљиво природно благо, толико за то што је до сад прогутало доста блага народнога.

Мајданпек је западно од Неготина, на граници округа крајинског и пожаревачког. Пут из Неготина к Београду иде на Брзу Паланку, преко пл. Мироча, Поречке Реке, и вароши Д. Милановца на Мајданпек. Од првог до овог последњег места може бити 15 — 18 сахата. Од Мајданпека пак он прелази западну косу Мирочких планина, село Нересницу, Крушевицу, реку Пек па преко осталих села приспева у Пожаревац. Дужина му се рачуни опет на 12—15 сахата.

Кад кажемо Мајданпек, ваља нам разумети, окром места где је подигнута рударска варош тога имена, сав простор који том руднику припада и који је сав чиста државна својина.

Простор тај са истока се граничи, као што већ рекох крајинским округом, а са запада и југа окружава га пожаревачки округ. То је некако у средини оних испресецаних планина, које се све пружају и шире још од Ртња међу моравском и тимочком долином, и тако разгранате ударају све у Дунаво међу Брзом Паланком и Голупцем.

Цео тај Мајданпечки простор има 65,610.180 четвороугаоних хвата или 4 □ миље пли 40.000 јутара (по 1600 хвата у јутро рачунећи); самих ливада има на њему на 7,434.500 четвороуг. хвата или 4646—5000 јутара. Простор је сав брегович, покривен шумом. Дрва су највише букова; али има нешто граничевих, а по негде и брезових,

Digitized by Google

јаворових, јасенових, липових и другога шибља. Геогностички строј његов спада у формацију Јуре; брда су покривена кречним каменом, коме је под ина шкриљца, а кроз обе те стене провалио је еруптивни камен порфир.

Простор овај пресецају многи потоци, од којих се могу као водена снага употребити само велики и мали Пек. Овај последњи извирући у Мајданпечком хатару тече од истока к западу и утиче у Вел. Пек у средини хатара. У доњи његовој је заселак Рајкова, варош Мајданпек, топионица гвожђа и две топионице бакра. Велики Пек пак има више извора но сви су му у планинама, које деле Хомоље од црноречког округа, на југу од Мајданпека. Речице Јагњеда (или Јагњила) и Липа, које обе извиру у Црном врху, по што ова последња прими Божину реку, састају се испод села Јасикове и одатле одмах добију име Пек.[1] Овај Пек долази с југа у хатар Мајданпечки и просецајући га свега, код села Волује, излази у пожаревачки округ, у Звижд. У његовој је долини заселак Дебели Луг, Самокови и заселак Грабова. Почињући од Дебелог Луга па све до утока свога у Дунаво Пек носи песак, из кога се испира чисто злато. Дужина тока реке Пека од Јасикове па до Дунава може изнети 16—18 сахата. Највише ливада находи се у долини овога Вел. Пека, која једина била би удесна да се у њој насеобине корисно стане.

Поток Шашка који извире одмах како се од вароши Мајданпека пресамити јужни превој, који је веома узан, и тече од севера к југу, моћи ће се употребити за радиност, кад се од Мајданпека, долином тога потока, начини пут до у Поречку Реку, који је већ започет и који ће овај рудник везати са црноречким округом.

Као што поменух још у почетку, поштански пут из Неготина за Београд пролази кроз варош Мајданпек, где има пошта а скоро ће се и телеграфска станица отворити по чем је жица већ повучена од Пожаревца од Брзе Паланке.

У вароши Мајданпеку има црква, школа, болница, магацин, 10 дућана, две механе и 190 кућа које зиданих које дрвених, од брвана. Све су те зграде лепо начињене и покривене ситном шиндром.

---

[1] И Мали и Велики Пек имају по један простор где се пробијају испод земље. Мали утиче у пећину испод Рајкове па пролазећи тако испод великог брда тајним пролазом, избија повише вароши Мајданпека, а Велики опет улази у тесни пролазак кроз стене испод села Лескове па избија на видело тек повише Дебелог Луга. Оба су ова пролаза дивна и веома интересна, али сумњам да је могуће продрети ма кроз који од њих од утока до изласка воде.

Digitized by Google

На истоку од вароши 1 сахат далеко, на путу за Милановац, заселак је Рајкова Река са 40 кућа, једном механом и кућом за шумара. Заселак је овај начињен за угљаре и дрваре.

К западу низ Мали Пек, идући ¼ сахата од вароши, топионица је гвожђа са свима зградама и справама за манипулацију и 25 кућа од тврде грађе за раднике. Још даље низ М. Пек, на ½ сахата даљине, подигнута је топионица бакра с две фуруне за топљење бакарне руде, једно огњиште за пречишћавање металнога бакра и још оделита зграда за металургичко испитивање руде; мало ниже је друга доња топионица с две фуруне за топљење бакарне руде.

Обе ове топионице имају све зграде и справе за манипулацију и 27 кућа, нешто од тврде а нешто од слабе грађе, за раднике.

На ¼ од сахата ниже ове „доње топионице," али већ у долини В. Пека, смештени су Самокови са свима нуждним зградама за манипулације и 18 кућа од тврде грађе.

На ½ сахата више Самокова, у долини В. Пека, заселак је Дебели Луг са 67 кућа, које од тврде грађе, за возаре и угљаре, а ниже овог засеока, недалеко од долине Печке, у јарузи Грабови има заселак истога имена са 21 кућом за возаре и угљаре. И тако на простору од 3 сахата хода, од Рајкове Реке преко вароши Мајданпека и осталих фабрика и засеока до заселака Грабове има здања које за настављање, које за манипулацију свега 408.

Број житеља пак износио је летос 1054 душе.

Мајданпек има, као што сам још у десетом писму казао, полицијску управу за себе, а за суђење надлежан је суд округа крајинскога у Неготину.

По што смо овако прегледали све што се находи на површју земље у Мајданпеку, ваљало би да загледамо и у подземне његове ходнике; али морам признати да сам у тим местима одвећ слаб јунак. С тога ћу моћи само побројати окна, која воде к подземним благајницама Мајданпечким и највише ако додам и дужину коју је које имало године 1860., али пут, којим пролазе и слојеве, које она просецају не могу потанко описивати.[1]

Сам простор, на коме су рудокопње, дели се на северну и јужну полу. Северна је на десној а јужна на левој обали Малога Пека. На северној поли има четири а на јужној пет главних окана. У обе поле

[1] Мило ми је што могу овде јавити да г. Јеф. Гудовић, који се од више времена находи у Мајданпеку, спрема састав један о томе руднику, који ће га осветлити са сваке стране.

Digitized by Google

има и бакарне и гвоздене руде (ова је последња тек на површини и вађена.)

Окна на северној поли ова су:

1, Душан, дугачак 119 хвата,
2, Обилић „ 163 „
3, Тенка „ 101 „
4, Михаило „ 122 „

На јужној пак поли окна су:

1, Југовић, дугачак 215 хвата,
2, Јанковић „ 271 „
3, Гавриловић „ 92 „
4, Св. Андрија „ 109 „
5, Александар „ 199 „

По закопинама и другим траговима даје се мислити да су ту руде вађене још за Римљана и доцније за српских краљева. Из акта пак, који се хране у архиви у Ораховици, види се да су Аустријанци од 1719—1738 вадили и топили овде бакарну руду. После њих продужили су тај рад Турци све до Кочине Крајине (године 1791.) а тада, као у време ратно, све буде разорено и напуштено.

Српска влада одпочне 1848. вадити у Мајданпеку и топити не само бакар него и гвожђе. Надајући се обилној награди од такога рада, она не штеђаше никакве жртве на развитак тога рудника. Но у томе послу, осим многих других тегоба, њу снађоше све оне невоље, које су неодвојне од индустријскога предузећа, које каква влада сама руководи. Последица би та: огромне жртве а незнатне користи.

По рачунима, склопљенима 1858. године, издато је на Мајданпек из државне касе: 1,577.766 фор. 38 крајц. сребра.

Видећи да радња та, тако руковођена, не даје плодова који се очекиваху, српска влада напусти Мајданпек, у почетку 1858.; радња се по свим струкама обустави; чиновници странци и радници поотпуштају се, а домаћи испремештају у друга места.... Две године доцније влада пок. кнеза Милоша, да не би толико уложено благо узалуд пропадало, би принуђена уступити рудник тај, заједно с правом пловидбе на Дунаву и с угљеником у Добри, познатом француском друштву на 30 година под закуп.

При овом уступању нађена је вредност у кућама и покретним стварима у Мајданпеку на 669.957 фор. и 94 кр. ср.

Друштво то кроз шест година своје радње (од 1860—1866) нешто због оскудице у капиталу, нешто због невештине у управи предузећа, не само не учини никаквих напредака, него још поби цену и вредност

Digitized by Google

овом знатном заведењу тако, да је влада с доста муке једва успела те га опет, у почетку ове године, вратила у своје руке а друштво се са свим истави из Мајданпека.[1]

Кад се од овога друштва, ове године, примало натраг све имање у зградама и стварима у Мајданпеку, нашло се да је од свега тога сада мање 241.693 фор. и 68 крајцара него што је било пре шест година, кад му је уступљено.

Друштво је за четирп године своје произвело 1568 цената и 12¾ фунте бакра и до 10.000 цената гвожђа.

Сад је све имање Мајданпечко у рукама наше владе, која ће се тешко усудити да радњу ту на ново продужи на своју руку, а и при уступању каквим друштвима имаће да се користи скупо стеченим искуством.

Међу тим се привремено одржавају рудокопње од пропадања и по нешто се бакра вади за војну потребу: г. министар војни са познатим металургом г. Цајлингером подвезао је уговор, да му за годину дана изради 1000 цената бакра по 24 фор. Остало све стоји затворено.

Обилност бакарне и гвоздене руде, коју земљиште Мајданпечко и на површини и у својој унутрашњости садржава, огроман капитал, који је већ уложен у толике зграде и справе за манипуловање, као и та околност што се мисли да је преко њега најудесније да се проведе гвоздени пут, којим би се обишли дунавски ђердапи:[2] отварају нашему Мајданпеку најлепше изгледе. Само знање и капитал па ће Мајданпек постати један од најзнатнијих рудника у свој Европи.

Ми се растајемо са Мајданпеком као с многим које чим у Србији, чему предвиђамо светлу будућност, али снаге нам није да ту будућност ускоримо како да се и ми њезину цвету нарадујемо...

О Мајданпеку је помињано и писано у многим списима. На првом месту да поменемо барона Хердера „Пут по Србији“ на немачком и српском језику. Имају још и ови списи: Exposée über Maïdanpeck in Serbien, од Брајтхаупта, у Фрајбергу 1857; Rapport sur les mines de

[1] Глед. 38, број Срп. Новина од 1866.

[2] Ако сам добро извештен већ има неко друштво које ште Мајданпек под закуп, и које предлаже да начини гвоздени пут од В. Градишта све уз Пек до Мајданпечке цркве, ту да прокопа узани превој између М. Пека и Шашке, па низ ову да сиђе у Црнајку и на Танду одакле мисли да пређе у долу Тимочку и на Неготин да сиђе на Радујевац те тако да срећно обиђе дунавске ђердапе. Да хоће Бог дати да се срећна мисао ова што пре оживотвори! Тим би не само Мајданпеку синула зора срећне будућности него све земље горњега и доњега Дунава стекле оне не предвиђене користи, које тек брза и сигурна комуникација дати може.

Digitized by Google

Maidanpec ow William-a Smith-a, инџинира, у Паризу 1863, даље има о Мајданпеку у „Erzlagerstätten im Banat und Serbien од Коте професора и познатог геолога, у Бечу 1864. Врло лепи податци о Мајданпеку и његовој управи имају из аустријских времена у књизи: Chronologisch-systematische Sammlung der Berggesetze der österreichischen Monarchie, од Фр. А. Шмита, у Бечу 1834. Има још и у „Jahrbuch der Geolog. Reichanstalt, II. св.; Bergwerksfreund XIV. св. v. Leonhard's Jahrbuch 1852. И Ами Бује говори о томе руднику.

Предстоји нам да пређемо у старо Браничево, које се сад зове пожаревачки округ, у који бисмо могли прећи на Маркову Крчму па низ реку Пек те бисмо тако узгред могли свратити у село Кучајну, где је од скора отворен мајдан цинка и олова, са сребром и златом. мајдан, који најлепше наде обећава; али нам је некако наручније ударити лево преко големих висина и провала, које растављају Мајданпек од Жагобице, и које да се пређу, потребују се добрих 6 сахата одвећ тешкога пута ма и на најлепшем летњем дану. И тако ћемо из Мајданпека преко Дебелог Луга, уз речицу Црну, преко косе Бигра и села Лазнице у Жагобицу, где извире дивна Млава, и одакле нам је најзгоднije разгледати како Хомоље тако и Браничево која оба чине данас најмногољуднији округ у Србији.

М. Ђ. Милићевић.

НЛИВАЧИ.

По Павлу Феваду.

(Продужење.)

Је ли се с ким опкладио, друштво се напред смејало томе што је знало да је опклада за њ пропала. Коње и њихову нарав није познавао, али се опак и ту разметао и усиљавао кладећи се о велику цену за којекаке мрцине, те је као зналац уписивао своје коње за коњију а никад ни једну није добио.

Са свим је срећније пролазио у колу пливачком. За ту вештину имађаше дара а добијао је и опкладу. Те тако је у овој струци накнађивао као пфока што је иначе губио као центавар и силен.

У време у ком га сад гледамо, изгубио је не незнатне опкладе као џокеј, а у колу пфока не беше прилика да што заслужи. Ово га баци у бригу и постане зловољан; јер с једне стране само губљаше а с ни које друге стране не добијаше. У тај мах уђе полако у собу његов млађи и пријави г. Смитсона. Овај господин беше сухоњав, коштуњав и дугач-

Digitized by Google

ка врата човек. На њему се нијала глава која је наличила на нагрде оног времена. Он је био обичан пратилац назови-маркиза. Он учествоваше у свима опкладама маркизовим, али није ишао на то да се размеће својом галантеријом, а међу тим показивао је у приликама и своју вештину. Хвално је и у звезде ковао опкладе маркизове али није на то ишао да стоји високо. Међу тим мора се приметити да нико није знао од куда су му изворн и средства, а био је одевен врло господски, угађао је својим страстима и не обзирући се шта је скупо и шта није, при том плаћао је своје улоге претпоменутим друштвима и заводима врло тачно. Остало што није овде поменуто, бејаше незнатно на њему.

Он дакле уђе и поздрави маркиза речима које су приличиле ономе који се уписао у коло пфока. Сад се отвори разговор међу њима двојицом, разговор важан по себи а још важнији због догађаја забавних по важности.

— Овамо, овамо Пите! рече Смитсон. Јави се као што пристоји, јави се, момче!

Тај Пит беше престаро псето. Оно се долуња полако искривљено, спусти се на стражње ноге а скупи предње шапе и дигне их горе.

— Добро, добро Пите, мој јуначе!

Смитсону то беше по вољи, потапше га по глави као отац своје чедо. Па онда запали цигару и окренув се к маркизу рече: Ништа новога?

— Ништа.

— Не, без шале, ви зло радите, можете зло проћи! До три ста врага, ево прођоше и два месеца и не урадисте ништа. Па шта мислите? Ја не кријем од вас да бих се врло радовао кад бих једну хиљадицу гинеја заслужити могао. Онај сметењак из Ирланда, што учи пливати мога Пита, добија на сахат по једну гинеју, а како Пит шест сахата учи преко дан, то му месечно морам издати до две ста фуната. То је много до врага; али је и псето ваљано. Да, збиља, мени треба... Дајте да што почнемо ових дана.

Маркиз Сен-Жан пусти један густ дим из уста и то не нагло него из тиха као кроз цев и свиралу, па рече: све је то за мене ствар која не може да ме разоноди, мој Смитсоне. Све је то тако нешто што ми чини да ми је време дуго, знате ли ви шта је то. Ето вам ја кажем, не иде ми ништа од руке, како ћемо се дакле кладити? камо, где је ствар?

— Дакле само то и ништа више? Дакле стоји до идеје која не може да се нађе? Е, то је лако. Кажем вам да је лако. И велим вам да је већ имам. Што ми не рекосте раније?

Digitized by Google

— Није него још штогод, промумла маркиз, показујући да не верује.

— Та махните се ви које чега. Ја се не шалим. Ви сте ђаволски вешт у пливању. То није ништа. Али, да, ви ћете рећи да је то ништа за вас.

Маркиз ћути, ништа не рече, јер он се знао препирати онако занатлијски, али не имађаше вештине у разлагању. Опет за то Смитсон рече му, онако изазивајући: Да, да, ви сте... доле, Пите!... ви сте пливач да вам треба тражити равна. Што се не бисте кладили, с једним бременом о појасу или како му драго, па по Темзи да пливате. То ваља да није рђаво, али га треба тражити па добити. Шта велите на то?

На ово питање, истина просто и плодно, дође у главу Сен-Жану те баци кроз прозор своју лулу и устаде са свога места као опарен. Није био слеп а да не види да су овде у изгледу нове користи и да се јавља цела будућност кроз добивене опкладе.

Пошто прође прва ватра и навала, приближише се оба друга од кола пфоке и пустише се у озбиљни разговор о том како би се остварила идеја г. Смитсона и стварно и корисно. Најпосле би уговорено и углављено међу њима двојицом да се ова ствар сврши што пре и пробитачно. Услови беху ови: да маркиз сутра дан онако узгред помоли реч где треба па да каже да пристаје у обкладу по умерену цену; а г. Смитсон узме на се да ту опкладу подигне на цену по начину како он зна.

— Збиља, колико рекосте да ће те узети на се бремена? рече Смитсон, и даде знак псету Питу да устане и да се спреми за полазак. Чини ми се да је доста петнаест до осамнаест фуната.

— Е, није него још штогод.

— Верујте, доста је, највише двадесет фуната.

Маркиз слеже раменима, и рече заричући се, да би га срам било да прими ниже од педесет фуната.

Смитсон и Пит опростише се.

После неколико дана за тим сеђаху у једној ниској колеби и једној махали Товера, један човек и две женске. Пред њима је чинија а у чинији су кромпири у води кувани. Једна од те две женске беше у својим најбољим годинама, али се познавало на њој да ју је испедила туга и брига; а друга, по својој прилици њезина кћи, беше млада и светла, у пуној снази и лепоти. (Продужиће се.)

Digitized by Google

О гајењу женскиња према позиву својему.

(Свршетак.)

Само се по себи разумије да и обратно може бити. Ма камо га који не зна како су мајке одређивале историју живота и највећим и најмањијем људима! Није трнјебе наводити примјер ондје, гдје их свак може прстом показати; главно је само то, да се призна чињеница да су мајке *прве и највеће* гајиље, па да се отуда изведе пошљедица како би била највећа добит и држави и друштву кад би нам мајке биле још и *најбоље* гајиље. Не да се ни порицати да њима по правилу припада онај дио гајења, који за неко вријеме а по каштo и за на вијек има одсудна уплива на тјелесно и душевно здравље дјетиње, и с тога би се ваљало најживље постарати да оне буду кадре вршити тај дио како може бити само боље.

Ето то је *највиши позив* жени. Тек послије тога долази старање о човјеку. Јер прво и прво човјек треба да се стара сам о себи, и помоћ женина у томе није ништа друго него тек само помоћ. Па и у заједничком животу домаћем човјеку по природи пада брига на врат о свему што је с поља, што је ван прага кућњега, а жени што он захвата. Противно овоме не може никад бити опште правило, ма да може бити појединијех случајева. И ако се и кад покуша да се изведе правило, нарочито *еманципација жена*, као што је од француске револуције па овамо започињато овдје ондје, моћи ће бити само о *штети породице*. То нијесу порицали ни најдошљеднији мислиоци, који су расправљали ову проблему. Еманципација жена, рушење породице, гајење дјеце у маси још од првијех дана њиховијех, — то све мора да иде једно с другијем. Чудновато је само како се то продавало као дошљедно изведен појам о слободи. Али ваља имати само на уму да би оно био губитак дјетету што би жена не толико слободом колико самовољом добила била. Све што јамчи за индивидуалан развитак, на којему једиоме почива потпуно осјећање личности и одговорности, који је једини јемац независности, реду и слободи — све би се то морало жртвовати кад би се дјеца у маси гајила. Ту би се потегла васцијела будућност човјечијега рода да се само оствари пусто замишљена а *опет привидна* слобода женска.

Али је питање, да ли је доиста једини позив жени да буде љуба и мајка? Заиста није. Некојем женама није дато да буду и љубе и мајке, па им се опет не може рећи да им је позив да буду *баба-дјевојке*. *Судбинско* није *позив* човјеку. Тако исто и љуби и мајци није једини задатак у животу да буду само љубе и мајке. Гдје које

Digitized by Google

жене имају на руци највећа средства да раде на судбини човјештва, и нека је далеко од нас мисао која би нас навела да посумњамо да ли су баш оне способне за таке општије задатке. Свака може питати саму себе да ли се осјећа кадра за тако што год; стање модерногa друштва већ је створило од чести ону мјеру индивидуалне слободе, а од чести ће доћи као природна пошљедица даљега развијања, да и женскиње заузме свој дио, који му припада у рјешавању општих задатака човјечијега рода.

Али се ни сада ни никада не може рећи, да жени ваља у опште да је природни позив да излази на трг јавнога живота и да се мијеша у дневне распре. Природни позив одређује природна организација, а ова знамо да је у опште у жена више дјетињаста него у људи. И с тога су лакши, простији, ситнији послови природни послови женски, а то су поглавито кућевни послови, ма и не били баш особени. Може жена бити и не удата и нероткиња, али је она опет вазда позвана чуварка свега домазлука и мора се старати о свему што се тога тиче; њојзи могу бити у руци најтежи и највиши задаци човјештва, па одрече ли се само куће и породице, одмах ће се одрећи женскога бића својега. Може се она још ватрено мијешати у борбе јавнога живота, раздоре људске, али ваља да зна вазда чувати кућу као мјесто мира, као посвећен заклон, гдје ваља бар нарашгају који иде очувати тиха осјећања. Ради те љепоте само римска државна религија даваше Вестинијем дјевојкама највећу част.

У оно врпјеме бјеше доста бити само чист и безазлен па да се дође до таке части. Модерни свијет не може само с тијем да прође, и све ће мање моћи с тијем да прође, што се буде брже развијао човјечији дух у позитивнијем знањима. Позивне ће дужности бити све теже, што се год буде више увиђало да се могу вршити само са свијешћу и знањем. Гајење женскиња мора бити све савршеније, што се год буде више од њега очекивало да у развитку народноме благословено врши велики уплив свој на дијете и на човјека.

И баш је гајење женскиња било у сва времена најнепотпуније. Стари свијет не могаше да нађе некако згодна положаја својему правцу, у којем гајаше женскиње. Хришћанство, примивши жену у општину, одмах јој показа покрај породице и дјело радљиве љубави, старање о сиротињи и болесницима и ако само као помоћ али и као неки позив. А особитога какога гајења никад немађаше. Истом доцније када црква стаде примати хијерархијске облике, уђоше и дјевојчице у намастирске школе. Правац тој манастирској поуци бјеше већином религијозно-догматичан, мање практичко-економан, а најмање згодан за интелек

Digitized by Google

-туални развитак. Не бијаше од користи ни породици, ни држави већ само цркви.

Али се знање шири споро! Ето нема још ни двјеста година како говораше часни Фенелон: „Жена ваља да се п о у ч и у ономе, што је задатак живота њезина. Ваља јој се старати како ће дјецу да одгоји, синове док не дођу на снагу, шћери док се не поудају; ваља јој пазити како се укућани владају, како врше посао свој, ваља јој водити бригу о трошковима кућевним, и т. д. У томе је позив њезин и то ваља она да зна". Али то бијаху само скромне жеље, особито кад се упореде са стањем у којем у опште стајаху дјевојачке школе у осамнаестоме вијеку, па у којем стоје још и у деветнаестоме. Ни мањим ни вишијем школама дјевојачким није задатак да одгаје з а ж и в о т. Оне могу најбоље да изобразе дух у вјештини и знању, да науче умјештини и женскоме раду, па и саме учитељке да даду — само не к у ћ а н и ц е.

Кад кажем кућаницу, ту не разумијем само љубе и мајке, већ жене, које би биле кадре да свјесно рукују кућом, онако како ишту особене цијели њезине, које би саме могле гајити дјецу, његовати болеснике, радити у кујни и градини. С тога се овдје ни мало не осврћем на оно питање „како да се одгаји жена за човјека"; тако исто не ћу да гледам ни на оно питање „како да се одгаји жена за друштво". Јер и једно и друго, како ми се чини, хоће д а г а ј и ж е н с к и њ е з а к у ћ у. Али како ће оно да се научи томе? Тако гајење, рећи ће когод, није задатак дјевојачкијем школама и заводима. До душе, ваља ми признати да им није то задатак, али би им могао бити од части. И доиста има такав задатак! Доиста ће доћи једном вријеме многијем младијем дјевојкама, кад ће морати да гаје дјецу, да његују болесника, да се старају о кујни, подруму или градини. Па вјерујете ли да се све то може само од себе знати и научити? Ја силна а грка искуства које се тада добија, ја тешких брига што на врат падају! Ја како би много сретнији био по гдје који живот кад се не би морало што шта учити послије свадбе! Ја како би сила пута био достајанственији положај домаћици, кад би се дјевојком боље за удају спремила била!

Нешто се од тога може теоретично научити или теоријом спремити. а то би заиста био задатак дјевојачкијем школама. Рецимо најприје коју о његовању тијела, нарочито о њ е г о в а њ у з д р а в ј а. Мислим да нема онога, који ће по празновјерничкоме знању популарнога предања знати да ли је здрава тијела или није. Јестаственица у дјевојачкијем школама попуњује мјестимице предање, али не износи никаке цјелине на мјесто њега. Анатомија и физологија — то су науке, о којима се прије мишљаше, да је завор и видјети их у каквоме доброме друштву, и да дјевојка не треба да зна ни да их има на бијеломе свијету. Али

Digitized by Google

природно није у вијек опасно, ма и голо било; искуство је свједок да је често много опасније оно, што је прикривено. Разумије се да дјевојкама не треба знати потпун течај анатомије и физиологије, доста је само ограничити се на оно што је од пријеке потребе и што им не ће омести духа.

Да кујна буде као што ваља, ваља знати шта је сварљиво а шта није. Домаћица то учи обично док је год жива, искуством. И тако се једноме дијелу укућана са свијем поквари желудац, а за што им се поквари, то домаћица не зна; па се онда обично све с нова започиње, све се нова искуства беру. А докле допиру така искуства, види се отуда, што се у обичноме животу мисли да је све оно сварљиво, што не чини муке трбуху или тијелу, а овамо је само оно сварљиво што се у истини вари т. ј. лучи и у крв прелази. Оно што је сварљиво може бити и шкодљиво, а несварљиво можда само тек потрошено. Ето само храна малој дјеци како се сила пута наопако бира! и шта га је само младијех мајака што се тијем гријеше о дјецу своју! Па ја шта је још јела, која се на пошљетку могу уживати а да ни мало не шкоде, а нијесу зготовљена тако да се могу са свијем сварити!

Да би се могло судити о овијем најпростијим стварима, мора се знати најмање бар то, како стоји трбух, како ради кад вари јело и пиће, каки су састојци у јела и пића, шта бива од појединијех честица у тијелу, рашта су оне и т. д. Ту није доста само нешто анатомије и физиологије, већ и нешто хемије, ботанике и још чега другога. И ово знање не смије бити спољашње, трудно сабрано, па да се мора глава лупати док се на чисто сазна шта да се ради, већ оно мора бити унутрашње, уједнато тако, да се њим у свако доба послужити може.

Исто тако стоји и с питањима о гријању и отврдлости, о провјетравању и ложењу, о одијелу и простирци. Све се то може теоретично научити и у основи представити тако, да буде свакоме појмљиво ко воле само буде имао памети. То би ваљало у свијема школама да уче повеће дјевојчице.

Па и начела о његовању душе, нарочито дјетиње, могу се с пола муке научити. Педагогијскијех је образаца хвала Богу пуно, више него и дијететскијех и хигијенскијех, и многа би млада мајка пуно слободније погледала на прво одојче своје, кад не би морала рећи да јој је оно *покушај*, т. ј. да је на њему више или мање сама, онако *како је мислила* да ваља, градила експерименте у гајењу. Јер, што да тајимо и сами себе да варамо? — породично гајење стоји још исто онако ниско, као год што стајаше народна привреда прошлога вијека — чисто *природна привреда*. Задатак је садашњему добу

Digitized by Google

да подигне науку о гајењу, која ће збрисати свако експериментовање и гајење по чувењу.

Али не мислим да ће бити доста ако се наука о гајењу само теоритично буде учила у дјевојачкијем школама Исто тако не мислим да ваља оставити случају, па родио се братац или сестрица — све једно, бар ће се старија сестра на њима научити да гаји. Него још ваља гледати да практика гајења буде по правилу саставан дио женскоме гајењу.

Многе би дјевојке могле имати те практике само кад би имало завода гдје се добија она; а такијех завода не може бити у појединијем породицама, већ би требало да се за то постара општина или друштва ради такијех цијели. Таки су заводи мислим: за чување нејаке дјеце, и дјечије градине. Они су младоме женскињу то исто, што је болница и клиника младоме љекару — заводи, у којима се практично учи како ваља његовати дјеци душу и тијело. Може бити још и другијех завода, н. пр. дом за гајење нађене дјеце, дом за сирочад, али је најпречи завод за чување нејаке дјеце и дјечија градина.

Штета је само што су таки заводи на многијем мјестима једностранo скројени, или по дјеци што су у њима, или по родитељима дјечијим, тек ћеш само одмах видјети овдје ондје ма какав црквенски интерес. Обично се превиђа да они могу бити врт за врлине и увиђавно знање младоме женскињу, семинарије домаћицама, кад само вјешти учитељи или учитељке стану на њ примјењивати практично знање своје о гајењу, и кад се још уз готово знање прилагоди и готово: хоћу.

Још је у колијевци женско дијете, а ми му уклопимо у шаке лутку да се игра док не одрасте, а кад одрасте, онда лутка има и своју собу, свој одар, своја узглавља, свој намјештај и све друго. А што је то? Да играјући се лутака и дјеце, научи позив свој који ће имати кад буде некад жена; да се у њему пробуди женско осјећање, да свикне посао што ће имати некада око дјеце своје. Таман посла! Јер не прође много времена а лист се окрену. Лутка стоји за вратима. Сав свијет изгледа дјевојци у некој свијетлој боји. Буде и жена, добије и дијете, и опет јој се врзу маште по глави. Не видите ли да је то велика погрјешка у гајењу, најтежа од свију погрјешака друштвенијех! Не видите ли да је то тежак гријех повјерити живо дијете мајци, која се одгајила у одаји лутака својијех! па још мајци у тако заплетенијем одношајима данашњега друштва, мајци расијаној, која само зна за горопадне моде, за занесена предања пуна саме празновјерице!

Digitized by Google

Таких погрјешака истом онда неће бити кад на мјесто лутака дође теоријска спрема у школи а послије тога практичко изображење. Само је незнање могло таманити оваке мисли, а задатак је нашега доба да њих оствари. У практичкој радљивости наћи ће задовољства сада незадовољне удаваче, и ако се и потури мисао потпуне еманципације, опет ваља да имамо на уму, да уживање није највећи и најчистији извор задовољства човјечијега, већ драговољно одрицање из нравственијех основа. Ово одрицање чини највеће услуге отачанству и човјечанству, оно је жртва, заиста богу угоднија, и заиста ваше хвата души мјеста, него манастири, што некад примаху у њедра своја дјевојке, које се одрицаху свијета. То је жртва, која се награђује најслађијем благословима, лијепијем поклоном да смо достојно извршили задатак живота својега, мирном свијешћу да смо учинили дужност своју.

Мита Ракић.

„Србадија.“

***У Београду 16. Новембра.

У данашње време, где се све већма осећа потреба озбиљнога и корисног рада у народу зарад потреба које собом доноси напредак народни — ништа није потребније него да се омладина народна, узданица будућности народне, у својим круговима навикава на тај рад. Та је сувремена потреба изазвала у данашње време омладинске дружине готово на свима странама српског народа, где се учи омладина народна. У Београду у великој школи бесмо у последње време остали без таке дружине. У последње дане омладина се велике школе старала да не остане иза осталих, и о тој радњи ради смо овим известити наш свет.

Омладина велике школе у Београду саставила је друштво којему је име „Србадија“; а цељ му је, да по могућности ради на умноме и материјалноме унапређењу своме и народа свога.

Уставом је друштва тога наређено да може бити члан сваки који хоће да суделује према цељи друштвеној, и да састанци и радња буду јавни.

Радња се врши на састанцима—који могу бити редовни, ванредни и главни. У њима пословни предмети иду овим редом: беседе, предавања, читање састава итд. Од ових предмета саставци се дају на писмену оцену, а остало се оцењује усмено на састанцима. Ако ли су саставци мањи, и они се могу на састанку усмено оцењивати. — Ван-

Digitized by Google

редни се састанци држе онда кад се набере толико посла да се сав не може на редовним састанцима свршити. Главни се састанци држе један пут у месецу дана, на којима се бирају частници, прегледа се месечна радња, примају се предлози о томе шта ваља друштву предузимати да би боље постигло свој задатак, одобравају се и измењују правила за унутрашњи рад итд.

Први редовни састанак држаће се 20. овог месеца у два сахата по по дне.

Као што се разуме „Србадија" саставља део уједињене омладине српске према одлукама летошње скупштине њезине.

КЊИЖЕВНОСТ.

---

* Г. Никола Мусулин пише нам у 133-ем броју „Световида" „отворено писмо" за оно што је у 45-ом броју „Виле" речено о његову огласу на књигу „Малнй даракъ." То „отворено писмо" одликује се разговетношћу као и оглас — јер се у њему као и у огласу најпосле не зна шта је хтео г. Н. Мусулин; и није само то, него се из тог писма види да г. Н. Мусулин није ни разумео оно у 45-ом броју „Виле." За то ћемо му сад, кад баш хоће и над му оно није било доста, мало јасније казати. Што тамо стоји: „Из читава огласа не зна се шта ће бити у тој књизи" не значи да смо ми хтели књигу осудити „безъ свѣдѣнія" о њој, него смо хтели показати да г. Н. Мусулин није умео како треба ни огласа написати, а према томе стоји читаоцу до воље да мисли о књизи шта хоће. Брине се у огласу „о дужности коју је сваки човек чинити обвезан"; сад се у отвореном писму хвали што тамо није сам себе похвалио — а у огласу нема шта ће бити у „Малом дарку": хоће ли песме, хоће ли моралне поуке, приповетке, од науке што, је ли у стиховима или у прози итд. јер шта се не може помислити као „Мали дарак" и шта је пре че у огласу на књигу него казати шта има у књизи?! Држали смо пак за дужност да на то обратимо пажњу публици нашој. А овим смо се одужили г. Н. Мусулину за његов по ив у томе отвореном писму да „отворено писмо" својим читаоцима објавимо.

* Г. Ђорђе Јовановић докторанд права (Landstrasse, Heumarkt Nr. 3, 2. Stiege, 2. Stock, Thür Nr 2) у Бечу, позвао је на претплату на књигу „Објашњење српског и аустриског грађанског законика". Г. писац се пустио у објашњавање аустријског грађанског законика једно зарад народа нашег који живи у Аустрији а друго зарад тога што је и српски грађански законик израђен по аустријском; — у српском законику наместо укинутих параграфа биће објашњена новија законска наређења која још нису објашњавана. Цело дело подељено је на два велика дела, од којих ће први имати десет а други шест књига и изнеће више од 130 штампаних табака већега формата. Првој књизи, на коју се сад отвора претплата, цена је 3 цв. (1 фор. 20 новч.) а касније ће се подићи на 15. гр. Новци се напред полажу и шаљу се из Србије књижари А. Добровојевића

Digitized by Google

* Књижара Велимира Валожића у четвртој књизи своје „Забавне читаонице“ почиње „Хећим баšу, или Догађаје Ђузепа Антонелије, доктора у турској служби“ роман Енглеза др-а Х. Сандвита познатог пријатеља хришћанских народа на истоку. У Хећим-баши се црта верно с особитом простотом и живошћу покварености турске расе, назадак и беда народа и пропадање и запуштеност најлепших земаља под небом; то је роман о социјално-политичком стању данашње Турске, „Хећим-баша“ се штампа у „Видову дану“ а одатле ће се прештампати у три свеске Прва свеска биће готова до који дан, а цена јој је 6 гр. (60 новч;) рок претплати до 20. Децембра. Овако ваљано и интересно дело требало би да се на јагму прода међу нашом публиком и ми се надамо да ће се публика тако и одазвати, одбијајући од себе праведне прекоре да се непрестано гори књижевни производи на штету добрим и ваљаним боље троше и пролазе код нас. Требало би да се наша публика управо граби за оваким приликама, јер докле год код нас буде пролазила добро шарлатанска књижевност на штету праве књижевности, а права књижевност докле год буде за то остајала не распродана, ми никада не ћемо доћи у развитку књижевности до онога полета који треба да је вредан народног поноса нашег. Књижевност не може живети од ваздуха, него ће у оној мери бити јача и боље напредовати у колико се мери снажније и топлије потпомаже од стране публике. И како би добро било кад би се нашој публици један пут могло досадити да без престанка слуша оваке речи за ту ствар!

* „Bosiljak“ нам опет донесе неколике новости од књижевне радње у Хрватској. У штампарији А. Јакића у Загребу изашао је Mjestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hrvatske i Slavonije. Sastavio Vinko Sablja , vrhovni nadzornik c. k. financijalne straže“. „Bosiljak“ га хвали да је израђено веома опширно и с изванредном пажњом и тачношћу а писац је готово сав свој живот посветио израђењу тога дела. Велико је 36 таб. велике осмине а цена му је 4 фор. (Упор. „Вилу“ бр. 10.) — Трошком намесништва изашло је више књига за школе, тако: „Primjeri starohrvatskoga jezika iz glagoljskih i ćirilskih knjizevnih starina za 7. i 8. gimnaz. razred Dio II.“ Од В. Јагића; даље „Обћа kemija za male realke“ Од П. Жулића; — „Zemljopis za niže gimnazije i realke“ Од Петра Зоричића. — Трошком школских књига у Бечу изашао је „Pedagogički kaziput itd. za učitelje i pripravnike, napisao Fr. Klaić.“ — Од Петра Зоричића изашао је „Koledar, bilježnik i savjetnik gospodarski za god. 1867“ у коме има лепих ствари за мање и веће домоводство.

* У „Даници“ читамо да је изашла књига „Молитвословъ на потребу православныхъ Србкиня. Превео Є. Вукадиновићъ, свештеникъ. (Са дозволенѣмъ духовне власти.) У Новоме Саду, епископска књигопечатня 1866.“ На 16-ни, 2 л. 61 стр. Са сликама. Цена је 50 новч.

* У „Босанском вјестнику“ огласила је општина Бањалучка да је у Бањој Луци с благословом архиепископа и митрополита Игњатија отворена на дан 1. Октобра ове године православна богословија. Учитељ је и управитељ тога завода г. Василије С. Пелагић. У ту богословију примаће се ученици који су свршили од прилике четири разреда.

* Изашао је „Православный проповедникъ митрополита србскогъ Михаила. У користъ фонда свештеничкогъ. Књига друга. У Београду у државной књигопечатньи 1866.“ 2 л. 512 стр. на 8-ни.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 48. У Београду 27. Новембра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

СРБИЈИ.

Србијо мила, земљо јунака!
Насладе горке, мучења свака,
Покрове црни славних мужева.
Мучено чедо божијег гњева!
Купана крвљу бојева јаких
Уморна сниваш санак сад лаки.
Ал' доста санка! прени се, буди,
Прошла је ноћца, зора већ руди.
Петли већ пою, чују се гласи
Тужне им песме: спаси, ох спаси!

Србијо мила, земљо слободе!
Времена ропска слободу роде.
И твоје муке доћоше крају,
Синови не ће за њих да знају.
Старинска слава крепи им жиле,
Подсгиче храбре, подиже гњиле,
Напаја децу, разгрева жене,
Такав ће пламен жртве да крене,
Он ће да муке стиша, угаси,
Што вазда пиште: спаси, ох спаси!

Србијо мила, земљо отаца!
Чекање срамно сенком се баца
Мекуштва слаба на дично чело.
Бацимо лагу! Ступајмо смело!
Један је народ и једна вера
И једна жеља, којој свак смера.
Славна слобода, слободна слава,
Јуначког рода јупачка права.
Па пусти гласа нек стану гласи
Што вазда пиште: спаси, ох спаси!

Србијо мила, земљо спасења!
Прелиљен гробе вечнога трења,
Раскини ланце, окове стреси!
Кајањем другим чисти су греси.
Па нека Српство унакрст чује:
Борба за живот слободе ту је!
И сјајно тад ће победит' гласи,
Што с' вазда чују: спаси, ох спаси!
Големих мука народа твог,
Јер хоће народ и хоће бог!

Сима Поповић.

Како је српска хиландарска лавра дошла у задругу.

До пре сто година била је у нашој хиландарској задужбини задруга („општежитије“, киновија). Но од тада се Хиландар клонио све више и више опадању тако да је не само задруге нестало већ се и знатно имање манастирско у земљама изложило отимању грабљивих суседа

Digitized by Google

својих. То је стање трајало докле год није могла кнежевина наша српска обратити нешто пажње своје нашој светогорској обитељи. Но права и озбиљна брига наша о манастиру настала је тек од неколико година. Влада српска поверила је овај задатак г. митрополиту и г. заступнику нашем у Цариграду. Тим се начином манастир могао повратити у уживање неких добара својих, која су му у злохудна времена разграбљена била. Неке су парнице расправљене биле у корист Хиландару, другима је био обустављен ток који је смерао да испадне на штету Хиландару. Г. К. Николајевић, док је био заступник српски у Цариграду, имао је не мали део у расправи неких од ових парница. Али највећа се оскудица опажала у члановима братства, који су били позвати да савлађују тегобе свакога рода. И овоме недостатку старала се Србија да доскочи колико је могућно било, тако, да је сада стање Хиландару прилично поправљено. Г. Јован Ристић заузимао се поред осталога да се уведе задруга по типику св. Саве, и ово је настојавање у последње време било увенчано потпуним успехом. Братство хиландарско склонило се завести овај ред, изабравши себи за игумна свога сачлана архимандрита Ђерасима. У исти мах свршена је једна огромна парница с манастиром Зографом, где је Хиландар сачуван од губитка једног знатног дела својих земаља. Брига, која се продужава водити, даје изгледа да ће манастир, примив установу задруге, бити обезбеђен од даљих опасности и задржати свој историјски значај. У летопису „Херзонская Кроника“, описао је учени г. архимандрит Леонид свечаност, којом је задруга обновљена и нови игуман посвећен. Опис овај не може бити никоме толико занимљив колико народу српскоме, па за то смо мислили да је вредно да га овде у преводу саопштимо.

Наста дьнь свѣтлаго трьжьства,
Дьньсь лавра срьбскаꙗ радоуѥть се

29. Јул 1866. године не ће се никад заборавити у летописима српске хиландарске обитељи царске као дан духовнога прерођаја њезинога, који јој давно и давно жељаху сви пријатељи славе српске.

Задружни устав пр. Саве, завештан обитељи коју је сам основао, био је чврст ослонац благостању њезиноме. Верна завету св. ктитора својега атонска је хиландарска лавра срећно прошла кроза сва искушења, што је снађоше након пропасти српскога царства (на крају XIV. века). Наш радознали путник, В. Барски, походив је 1744 године, нарочито хвали Хиландар мимо све друге манастире у Светој Гори што је остао веран задружноме уставу преподобнога Саве. „Ма каки да су

Digitized by Google

тамо иноци и ма колико да их је, опет се чин манастирски чува мимо све остало, а смерношћу у оделу и гостољубивошћу својом остављају све за собом; јер у другим манастирима само недељом и празником сви седају за општу трпезу, а у друге дане свакоме стоји на вољи ићи и јести у ћелији; овде се још држи старинско правило светих отаца, да се сваки дан заједнички за једном трпезом једе, што је пријатно и Богу и људима и заслужује хвалу." (Путешествіе В. Барскаго 2. стр. 658).

Које ли је управ године нестало задруге у Хиландару, иноци не могу у тврдо да кажу, али судећи по овоме сведочанству Барскога, није могло бити пре друге половине прошлога века. Што обитељ отури задружни устав, писан вештом руком преподобнога основаоца својега, томе би прва последица — очевидни назадак. Русија и Србија вазда обраћаху пажњу своју на то, кад год Хиландарци искаху помоћи у њих. Тако се хиландарскоме архимандриту Софронију, који 1862. године беше дошао у Русију, дозволи да купи милостињу под условом, да се новци, који се отуда добију, употребе на одржање обитељи, а после тога да се одмах уведе задружни устав. На несрећу Хиландара снађе смрт ваљаног оца Софронија те не довршн започети посао, а по смрти његовој пријатељи поретка већ беху изгубили наду да ће и кад видети устав задруге у обитељи, која како који дан све ближе иђаше к пропасти својој. Кад се повела реч о задрузи с хиландарским проестосима, који су оседели у староме реду, одговараху слежући раменима; по свему се могло видети да они, који би били ради да се поврати задруга, не имађаху доста силе и уплива да остваре жељу своју, а који би се могли заузети за то, ти су се опет страшили муке и главобоље, чега има вазда кад се год почиње каква добра ствар. Да би се већ једном пресекло то свима немило а манастирским стварима веома штетно колебање, требало је прво побуде с поља и, што је најглавније, згодна времена. То би молитвама светих основалаца обитељи, Симеуна и Саве, и жељено дело довршн се на општу корист.

Кад дозна српски повереник, г. Јован Ристић, да је руски нарочити посланик и пуномоћник министра код порте отоманске, И. П. Игњатијев, отишао у свету атонску гору, замоли васионскога патријарха, као архиепископа над свим манастирима у Светој Гори, да пошље тада у Хиландар пострижника обитељи хилендарске оца јерођакона Глигорија (начелника бугарске народне школе што је уз бугарску цркву у Цариграду), с писмом од своје светости ка хиландарскоме збору, да би се користовао бављењем г. посланика рускога на Светој гори атонској и примио задругу, те да би тако добио права на заштиту Ру-

Digitized by Google

сије. Отац Глигорије изврши налог, што му беше дат, како само може бити боље: баш кад се г. посланик, који тада бејаше у Есфигмени, спремаше да седне на пароброд у намери да се врати, а ето ти јеромонаха Глигорија, који каза да је игуман изабран и да хиландарска лавра очекује и у највећем поштовању зове његово прасходство да буде сведок свршеноме делу.

Г. посланик радосно приста на жељу Хиландара. Опростив се с престарелим, но у духу још крепким патријархом Антимом, што је био васионски патријарах а сада је есфигменски испосник, ми седосмо на пароброд и за четврт сахата већ бесмо на домак хиландарскоме пристаништу; управо у маленој шумици виђаху се развалине тако званога „старога манастира“, ма да се зна да су те развалине читав век један млађе од садашње обитељи, јер су из времена краља Милутина, који је у тој шумици на стени подигао особени манастирић или пираг с црквом у славу вазнесења Господова 1303 године (као штит лаври против пирата — поморских гусара), а сама лавра подигнута је читав век један раније, на име 1199 године.

Дођосмо у манастирско пристаниште, где нас чекаху с мазгама, а из далека се чујаше весело брујање хиландарских звона, ма да се и не виђаше манастир, скривен у шумовиту удолину. Пут из прва вођаше равном и красном пољаном, која чудо што ме сећаше на постојбину моју, а по што минусмо мимо раденички дом на хуму, уведе нас у диван густ шумарак; за једно четврт сахата угледаше се кроз честу од дрва врхови вечитих кипариса, што расту око намастира, којега истом онда видесмо по што се бејасмо прикучили већ самим зидовима.

(Свршиће се.)

Јајата.

Из „Махабарате.“

Тако рече краљ девојци,
Ал' весело поче ова:
„Добићеш ме и од оца,
„Када сам те ја избрала.
„Па не бој се, јер твоје је
„Оно што сам ја већ дала!“
Ал' ево ти сад и Сукре,
Баш к'о с неба да им паде.
И краљ скрстив руке пригне с'
И пред њега смерно стаде.

„Краљ Јајата то је славни,
— Девајана одмах поче.
„Ја сам њега изабрала,
„О па дај ме њему, оче!“

И Сукра јој одговара:
„Када те је, Нахушићу,
„Ћерка моја изабрала,
„Нека буде, учинићу.
„Па јој буди муж праведан,

Digitized by Google

„Она радост нека ти је,
„И Сарминтру поштуј увек,
„А за жену не узми је!“

Тако Сукра говораше,
Али радост много више.
Па сватове онда славно
П' обичају прославише.

И обдарен и поштован
Јајата се врати дома;
И одведе Девајану
У одају њену ома.
А по жељи Девајане,
И Сарминтри у врту је
Под Асоком дао кућу,
Да с цурама ту живује.
И с хиљадом својих цура
Сарминтра је ту живела,
У свакоме изобиљу
Проводећи, што је хтела.

И богови ко' што живе,
Живели су њих сад двоје.
А кад прође нешто лета
Краљ и сина добио је.

И већ тако скоро богме
Тисућ лета пролетеше,
Кад осети и Сарминтра
Да девојче већ не беше.
За удају већ је зрела,
Па је тешка туга мори,
Девујући у осами,
Па у тузи вако збори:
„Девајана већ и роди,
„А ја тужна вако шта ћу!
„Ха, знам сада! К'о и она
„И ја себи изабраћу.
„И то краља, њеног мужа,
„С њим да родим, хоћу само.
„Ох кад бих га могла наћи
„Ту у врту сад на само!“

И случајно краљ баш сада
Самдит поће Асокама,
И Сарминтра одмах скочи
Кад га спази тако сама,
Па скрстивши руке беле

И смешећ' се слатко, дивно:
„Послушај ми молбу краљу!“
Мољаше га милостивно.

„Ко год моли, дужност ми је
„Помоћи му. Дакле збори,
„Јер бо и ти молиш, лепа!“
Краљ јој тако одговори.

„Помози ми“, она поче,
„Да до права дођем свога.
„Видиш, ја још деце немам
„А на свету баш сам с тога:
„О па дај ми, да добијем,
„Ал' од равног само себи;
„Та по роду и по стасу
„Прилика сам, краљу, теби!“

„Ја знам добро, о Сарминтро,
„Краљевићка да си и ти.
„И лепотом и врлином
„Да се можеш поносити.
„Ал' сети се шта је рек'о
„О женидби Сукра свети:
„Да те штујем, ал' за жену
„Да те не смем ја узети!“

„Реч на слави, и реч женска
„К'о и шала, мало важи.
„А животу, благу претећ'
„Грех још нису ни пет лажи.
„И тек који пред сведоком
„Хотимице лажно збори,
„Душу му је уз'о пак'о
„И од пакла тај је гори!“

„Ал' по краљу свак се влада,
„Па слажем ли, ја сам проп'о.
„С тога не ћу крив'о чинит'
„Ма највећег јада доп'о!“

„Ал' обоје к'о једно су
„Човек и муж друге моје,
„Држе ли се једни свати,
„Они важе и за двоје,
„Па с тога је њен муж и мој,
„Јер скупа су једно ови!“
И краљ оде с њом у дворе —
Бог јој жељу благослови.

Digitized by Google

*

А кад зачу Девајана
Са Сарминтром шта се зби̏ло,
Брзо скочи, и њој оде;
Жао јој је друге било.
Где с' нагоном тела твога
Оскрнави и сагреши.
Ал' Сарминтра Девајану
Забринуту 'вако теши:
„О не бој се, добра душо!
„Пород мој је воља виша.
„Чедо моје добила сам
„Од једнога доброг Риша.
„Побожан је, милостив је,
„Свету Веду добро знаде;
„Ја га молах, што је право
„А он сина мог ми даде,
„Тако беше, веруј мени!"
Девајана говораше:
„На спасење то је твоје,
„Ал' како се бог тај зваше?"

„Ја га богме не запитах,
„Јер с очију он ме смете,
„Јер к'о сунце светлио је
„Са врлине своје свете!"

„Но ако је тако било,
„То те нико кар'о не би!"
И лепо се поздравише,
И одоше свака себи.

Ал' међу тим Девајана
Роди Јаду и Турвасу;
И богов'ма Индри, Вишну,
Са свим налик обадва су.
А Сарминтра троје роди,
— Надмашила Девајану,
Лепа деца, по имену:
Друју, Пуру и још Ану.
Ал' један пут с Девајаном
Шетао се краљ по гају;
Па ту спази Девајана
Троје деце, где с' играју.
Па их пита: „Је л', чији сте?
„И ко вам је отац, мати?"
И дечица прстом кажу,
И полете сви Јајати.
Ал' како их сад због жене
Умиљато не дочека,
Отрчаше мајци дома,
А стаде их јадних дрека.
Ал' кад зачу Девајана,
Подиже се, и плачући
Сва прљава од љутине,
Оде своме оцу кући.
А Јајата за њом тужан,
Па је моли, па је теши,
Ал' га она и не слуша.
Нека трпи ко год греши.
А кад дође оцу своме,
Лепо га је поздравила.
— А и краљ га поштоваше,
Па му 'вако беседила:
„Грех је право погазно,
„Место реда свуд нереди.
„И Сарминтра, о мој оче!
„Сад од мене више вреди.
„Јербо она с мојим краљем
„Родила је, оче, троје,
„Згрешио је краљ Јајата
„Ма да дужност добро знаде!"

(Продужиће се.)

Природна наука

У СЛУЖБИ ЗАКОНОДАВСТВА И ПРАВОСУЂА.

ГОВОРИО

Милан Јовановић

започињући своја предавања из судског лекарства, у великој школи.

Држава је оличена идеја људског заједништва; она је израз урођене тежње човекове, да нађе у заједници безбедност за свој лични опстанак и за своје материјално благостање, — два главна услова

Digitized by Google

земаљскоме задовољству, које човек у одлучености не може да постигне.

Да видимо за што?

Ступајући на свет, задобије сваки човек право да живи, ово право налази основа у идеји што ствара, која захтева од сваког организованог створења, да за време свога земаљског живота изврши своју мисију, која одговара његовој нарави и његовом положају у природи.

Но како је тај живот по све зависан од многих фактора, који га по својој нарави стоструко модификују, обележен је први корак земаљског живота човечијег тежњом, да пре свега упозна све условне средине свога живота, да би, по што проникне свој положај у њиховој средини, био у стању, за обезбеђење свога материјалног и моралног бића, бирати их по својој вољи — хоће рећи: обележен је први корак његова живота тежњом за независношћу. Човек, уверен будући да има право да живи, и трудећи се да обезбеди свој живот по својој вољи, започиње своју кобну борбу против читавог роја препречних снага, које је природа поставила од чести у њему, од чести изванњега, борба, која нам својим скупним појавима даје појам умногога живота човечијег. У тој самосталној, независној борби за живот, долази човек најзад до потпуне остроте своје свести, до односно крајног развитка оне тајне силе, која је његовим рођењем проклијала, и која за његова живота толиким дејствима показује, да је одиста жижа скупног животног кретања, долази до развића свога — разума.

Овим је природа један пут за свагда повукла сталну пругу која дели разумног човека од осталих свесних организованих створова. Њезино мезимче, човек, побуђује неодољивом силом свога разума једну препреку за другом, која отежава или спречава његов материјални и морални опстанак, а по што је савладао и последњу противборну силу у себи, по што је уочио своју земаљску мету и распознао начине, којима се она постиже, начине који се оснивају на идеји доброга и лепога, и по што је у том правцу дејствујући, његов разум завладао свима чулним нагонима његовим, уздиже се човек на високи ступањ моралног створа. Отуд ће угледати около себе маленп број људи, који су се победно узвисили до истог ступња: већина је подлегла у тој независној борби са самим собом, па и пе обзпрући се на узроке, којима је побеђена била, узроци који су већином никли у њиховој слободној вољи, опазиће са жалошћу, како таки побеђени, обремењени трулим начелима о човеку и његовим правима од часа на час падају у убитачне по њих противности, које ће их пре а после одвојити од опште

усвојених начела доброга и лепога, — и по што су на таквом клизавом путу корачајући пали страстима и раскоши у крило, допираће до нас громовити узвик њихов: „и ми имамо право да живимо“ Овим узвиком објављен је рат бољој нарави човечијој, по чем је он никао из погрешног уверења, да су побеђени пали туђом кривдом и с тога ови што падају постају противборци онима који своја права уживају и бране.

Које чудо ако се у оваким околностима, где крива начела започињу бескрајни сукоб свију против свакога, породи у умном човеку жеља, да сједини своју снагу с другима и да жртвује од своје победе нешто онима, који немају довољно снаге или воље да одрже победу над самим собом, да жртвује нешто од своје снаге општој безбедности људског рода.

Али ће и у овој тежњи наићи свестан човек на противборне силе. Док га с једне стране морално осећање савлађује, да прегори један делак свога живота општему, своје снаге и безбедности општој, цртаће му егоизам с друге живим бојама удобности себичног живота, и гониће га, место да помаже својом снагом слабијој снази, да влада последњом.

И у овој борби победиће боља странка човекова. Познајући једном нарав свога сачовека и законе његова живота; схватајући једном своја права у природи и поредећи их са правима сваког човека, увериће се најзад, да и ако је сам био победан у борби са самим собом, ипак његова индивидуална снага далеко не домаша, да победи читаво јато препречних сила које леже изван њега, већином у његовој природној околини, и у душевној индивидуалности његова сачовека и у жељи, да утврди своју победу, како би она постала трајашна, долази до уверења, да само сабрана снага читавог друштва може њојзи дати жељену сталност. И тако жртвујући своја преимућства општој цељи, прегоревајући удобности свога живота у корист мање удобном друштвеном животу, постаје човек држављанин. Он се склонио да посвети целини један део своје индивидуалне снаге, да би тиме задобио право искати од свакога појединог или од свију у тој земљи један делак за свој лични и материјални опстанак, и тако, обезбедивши целину, обезбедити и себе у њојзи; он је као што видимо, помогао да се отелотвори државна идеја.

Човек дакле, будући неспособан да постоји у одлучености, покорава се, да речемо, природном закону, пружајући руку своме сачовеку, своме племену, своме роду, и тражећи у заједнини гаранцију за своју личну безбедност и за своју стварну обрану. Он је то чинио и у породичном животу и израз тога је патријархат, који

Digitized by Google

се до данас код нас одржао у облику задруге: чинио је свагда, и кад није имао прилике сјединити се у големо државно тело.

Узимајући на себе обвезање да обезбеди и закрили свачије право, стара се држава о начинима, којима ће најпре доспети до своје човечанствене цели. Главна је тежња њезина да обезбеди и потпоможе физични опстанак сваког држављанина, другим речима да му сачува живот и здравље; у другу врсту стаје њезина тежња, да се држављанину у физнологијском развићу обезбеђеном закриле и у потреби одбране сваколика права, која, са своје стране, већином условљавају тај физиологијски опстанак. За ту цел проналази она удесна средства, прописује разне мере, које у главноме иду на то, да утврде држављанину безбедно уживање својих права и да бране та права од самовољних насртања, која извиру из индивидуалне самосталности оних који су, подлегавши у борби са самим собом, постали противборноци опште усвојеним начелима, или који су у тој борби морално и материјално толико усахнули да се могу само повредом туђих права, туђег имања а кадшто и туђег живота одржати. Ова средства, црпена из нарави човечије и из његових многостручних потреба, и удешена према његовом душевно нравственом ступњу, добијају израз у извесним правилима, која у своме скупу сачињавају државни законик.

Државни законик има дакле ту задаћу, да обезбеђује и закрилује лична и стварна права појединих држављана и читавог државног тела. Предупређавајући с једне стране све што би могло та права повредити, с друге бранећи појединце свакога, који се поради повреде својих права види оштећен, постаје државни законик поуздан основ физичном и моралном напредовању људском, неумитни бранилац нравствене вредности човекове, снажно закриље човечанском роду.

Државни законик постићи ће одиста своју племениту цел, ако се правила у њему подударају са стварним потребама личним и друштвеним, а то може бити, ако је с једне стране држављанин васпитањем и поуком толико облагорођен, да захтева оно, што сме и што је нужно, с друге стране законодавац толико човечанствен, да му дозволи хтети и смети оно што ваља и што се жели. Законодавство постаје тада основ држављанском благостању, и посредно његовој слободи, а извршење законика бива тада свакоме пријатна дужност, по чем сваки види, да законик не иште од њега ни више ни мање до оно, што он сам жели и што је потребно.

Али како правила у државном законику ваља да се оснивају на човековој нарави, и да се смере према његовом културном ступњу, разуме се, да су законодавцу потребна знања, која се односе на човека

Digitized by Google

и његове природне одношаје, који стоје у узрочној свези са његовим природним и културним развићем. Тога ради сабирају се из свију грана природне науке разна начела о човеку и о природним одношајима његовим у једну посебну доктрину, која се зове државно лекарство[1], наука, коју ћемо у течају ове године познати.

Законодавство узима двоструки правац да дође до поменуте мете. С једне стране стара се оно, да се не повреде држављанска права, с друге наређује, да се повреда тих права казни на ономе држављанину, који је њих хотимице повредио. Тиме се дели државни законик на предупредни (превентивни) и казнени (репресивни). Оба теже једној истој цели: обезбеђењу држављанског живота и закриљењу његових права у друштву и у држави, али је њихов начин различан. Полицајној власти остављено је старање, да отклони све, што би могло повредити права појединих и читавог друштва, судској власти да учињене повреде по апсолутном законику изравна.

Како је и овде сасредна тачка човек, а његови природни одношаји крајно покретало свакој покушаној или учињеној повреди законодавног правила, потребна су полицајним и судским властима такође знања о човеку и о природи у којој се креће, а ту потребу допуњава државно лекарство, делећи се по начину законодавства у хигијену, која допуњава предупредно, и у судско лекарство[2] које допуњава казнено законодавство. (Свршиће се.)

НАИВАЧИ.

По Павлу Февалу.

(Продужење.)

Човек могаше имати око тридесет година. И ако је хаљина на њему била проста, ипак могла се провидети његова мушка и нежна нарав која спада међу одличитије по васпитању и тону. По оном како

[1] Приличније би било називати је државно природословље за то, што је лекарство само једна грана природне науке.

[2] Судска медицина мисли да у нашем језику не одговара потпуно појму ове науке. То наименовање дошло је из Француске, где је Амброаз Паре још при крају XVI. века систематисао ту науку и назвао „médecine légale“ српски правно лекарство. Немци су превели строго Gerichtliche Medicin, па су погрешили, јер médecine значи код Француза наука лекарска или лекарство, а не средство, којим се наука служи или лекарија, за које Французи имају другу реч (rémède). За то су у Немаца и данас збркана ова два појма. Неки немачки ауктори (Bernt, Hauška) чували су се од ове погрешке назвавши ту науку „Gerichtliche Arcneikunde.“

Digitized by Google

су живо кусале оне две жене, могло се знати да су баш гладне; човек на против поједе неколико залогаја па отури од себе и кашику и тањир и да се у мисли које га повукоше и у сањарије.

— Едуардо, рече она млада жена гласом нежним али бојазним, зар ниси гладан данас? Зар ти се тако одбило јело?

Едуардо се диже и стаде ходати по соби оштро горе доле. Обе жене изменише поглед између себе.

— До века тако тегоган, тако брижан, па докле ће то трајати господине Едуардо? За Бога милога, отмите се, имајте срца. Зар не знате да то и нас тишти и боли, када сте сами тако брижни и безвољни?

Едуардо се погледи по челу као да хтеде заплашити своје мисли, па приђе ближе к оним женскима и узев их за руку, стиште руку и једној и другој као с неким узбуђењем.

— Ја вас познајем, знам да сте добра срца, проте па он. Знам и то колико сам дужан и обвезан вама, мати, кад сте ме некада као сиротана и страдалника прихватили. И ви бисте у крајњој невољи па опет радо поделисте са мном сваки залогај. Хвала вам и нека вам Бог наплати. И теби кажем, хвала, теби, Марија. Неси ме познавала и дала си ми као странцу све што си имала па и срце своје. Примите обе хвалу од мене, јер ви обе пођосте за мном и у овај тућ свет....

— Не говори тако, Едуардо, рече му Марија по готову прекорним гласом; не говори тако: ми смо само то урадиле што је требало да урадимо.

— Не, никако! ја признајем да сте и више учиниле. Ја осећам да морам памтити добра што ми их учинисте, јер има друго неко памћење..

— И које би то било? прихвати Марија, чисто радознала.

У мало се не одаде Едуардо, али како питање не би на свом месту, чисто се поврати и рече: Та није ништа, Марија: знаш да сам ти забранио да ме о том никад не питаш. Има ствари за које ви не треба да знате ни сад ни после.

Млада госпа спусти главу доле, ништа не говорећи а сузне капље скотрљаше се низ њезине образе.

У тај мах закуца неко на вратима и то онако пооштро.

— Ко је то што узима себи слободу.... рече Едуардо онако поноситим гласом који се никако не слагаше с хаљинама какве је он носио.

Она старија жена устане и отвори врата.

Један омален, сухоњав човек и мало накрив, уђе унутра. За њим увуче се још један повисок адраповац у раденичком оделу.

Digitized by Google

— Добро јутро! рече он кад уђе, и својим очима што стрељаху промотри свуда и оцени све што је видео у соби као да ће пописивати ствари.

— Које добро? упита Едуардо.

Та није ни зло, рече онај сухоњави и крпви, па онда као кроз смех рече: овај господин чини се као да ме не познаје и ако смо се видели; али није ништа ново кад се састану господар од куће и укућанин у дан кад овај треба да плати, јер овај господин заборавља за то....

— Зар је томе доба? прихвати Едуардо без претварања.

— Какво питање о томе? Та ово је већ трећи рок да ми се плати. Знате ли ви за то, хе!

Едуарду учини се да га је невоља и сиротиња оборила до земље. Жене оне мислише да треба молити и доиста почеше молбеним гласом; али их прекиде Едуардо рекав: Добро, добро, господару!

— Е мој брате, лако је рећи: добро, добро! Чу ли га Џоне? и погледа господар од куће свога момка што беше ушао за њим и једнако је код врата стајао. Јеси га чуо како он вели: добро, добро!

— Да, господару, чуо сам.

— Па шта велиш на то, Џоне?

Џон погледа у господара Шупа — тако се звао газда од куће, и хтеде да позајми одговор из његових црта; али кад му виде на лицу преко хиљаду и једне боре што се настанише на лицу тога тврдице, не може да прочита из лица ништа и умуче.

— Чу ли ме, то је смешно. Треба да плати, а он вели: добро, добро. Зар то није смешно?

— Доиста, газда, смешно је, те врло! ха, ха, ха!

— Е, сад гледајте па се чистите, викну Едуардо мало ражљућен.

— Та лако је за то. Ја ћу чистити; него чекам најпре новце, рече газда.

— Сутра у јутру добићете.

— Сутра?.... Чу ли Џоне? Он рече: сутра... А колико је већ пута тим плаћао?

— Да, господару, рече Џон, то није првина.

Едуардо се стегне али не без муке, и утишкавши своју злу вољу, рече: Газда, хоћете ли ме чекати до сутра?

Едуардо рече ово онако доста набусито, и господар Шуп мало се размисли; промери очима плећи Едуардове са онима свога помагача. — Е, па добро, рече Шуп, довршив своје мерење; ја ћу још и овде попустити; али сутра да ми платите што сте дужни. Чусте ли ме добро? Или....

Digitized by Google

— Добро, добро, нека је доста данас!

— Или ће полиција имати посла.

Ове последње речи изговори Шуп на вратима не осврћући се, и скоро у пола затворивши врата, а не беше му стало да чује одговор.

Кад оде газда Шуп, мати и кћи питаше Едуарда само забринутим погледима шта да се ради, а Едуардо ходаше горе доле.

— Дакле... како мислите да расправите ову ствар? рече мати потпше а благо.

— Ја још не знам за сада, али овом човеку треба да платим.

Ово рекав дохвати се своје капе и брзо изађе из собе, а мати и кћи падну једна другој у наручја и стану плакати.

— Нека би се Бог смиловао на нас и да му не да да се сроди с каквом опаком мишљу! рече Марија.

Едуардо како је изашао онако је и лутао по искривуданим улицама Товерске улице. Био је у мислима побркан и поремећен. Догађај с газдом од куће уништио га је са свим. Од толико година у црној сиротињи потискивао је дан за даном; али још није био као у садашњим околностима. Ишао је погнуте главе и говораше сам са собом као човек коме је свест дошла до ивице.

— Идем натраг у Француску, рече он, јавићу се својој родбини, молићу своје пријатеље да ме приме... Али, хоће ли ме познати?... Може бити да ће ме одбити... Али моје име? та ја га и немам,а празних сам руку..... Они ће се оборити на ме да сам варалица!... Али тај клети човек, шта учини од мене?... Да ли ће ми га небо упутити да ми дође у коб?..... Зар не бих могао некада?... Шта ја трабуњам као луд човек? Та ја сам и онако у пола луд... Ова добра душа Марија, добра је као добар дан! Та је ли то можно? —

Овако лупајући као путо о лотре и гурајући се кроза свет који га записиваше, стигне Едуардо на Темзу. Ту наиђе на гомилу света који се спремио био да гледа нешто необично. На самој обали реке беше друга мања гомила људи која постајаше све већа доласком нових и нових. У сред те гомиле стајаше један човек доста телесан; на њему су чакшире и једна хаљиница. Свак га гледаше и прилажаше му ближе; а он је запалио да пуши. Светина беше зинула у њега као да ће не знам шта видети од њега. Овај човек којега је опколила гомила, не беше нико други него баш г. маркиз Сен-Жан и већ се спремно да јурне у воду с бременом око појаса до 25 ока, па да тако преплива Темзу. Ту су били и сви од реда пфоке као сведоци за ту ствар. Опклада је била врло замашна, уговорена г. Смитсоном и г. Сен-Жаном с једне, а целим друштвом пфока с друге стране.

Digitized by Google

Едуардо приђе ближе да боље види тога јунака. Случајно сусретне се око његово с погледом маркизовим и он се чисто стресе.

Сад је већ било време да се ради. Г. Сен-Жан распалио је најпре своју лулу па је онда степао оно бреме до 25 ока око себе, и не гледајући на страну, прући се у воду. Али уз њега не беше његова стара срећа, а може бити да га је изневерила и снага на коју се уздао више него што је требало; јер једва је пливао неколико хвата, па потоне доле да се више и не јави. Едуардо, од како се срело око његово с погледом маркизовим, није скидао очију с њега. Изгледало је као да је Едуардо у том јунаку, емигранту, познао старог познаника. Док се остали свет шчињао хоће ли да поможе утопљенику или не ће, Едуардо већ је био у води. Није прошло два минута а овај изађе из воде држећи онесвеслог маркиза, кога је још у води опростио оног бремена што одвуче доле утопљеника. Цело коло пфока зачуди се томе новом јунаку. Многи из тога кола а добри пливачи, руковаше се с Едуардом. и ако је овај био врло просто обучен.

Едуардо слабо је и мотрио на те знаке. Њим беше обладала нека мисао због које не губљаше из очију маркиза, кога његови млађи брзо пренеше у једна господска кола. Чим то виде Едуардо, скочи у кола и сам и посадивши се према маркизу, викне: кући! Дошав кући уђе за маркизом као у своју кућу и баш у собу маркизову и заповеди да га спусте у постељу, а он седне поред ње и тако се понашаше као да је између домаћих.

Прошло је доста времена док је к себи дошао Сен-Жан, јер се под водом много напрезао не би ли се како опростио оног бремена. И тако једва једном отвори очи. Прва му је реч била псовка и проклињање. Проклињао је себе и вештог измишљача Смитсона. За тим пошиште да му се напуни лула коју узев у уста, захукти се, повлачећи густе димове, па по што их избаци једно десет — дванаест, осети да му је лакше и тек сад спази страног човека поред своје постеље.

— До сто ђавола! а шта ћете ви овде упита маркиз онако набрецујући.

— Ја желим да вас видим да сте оздравили. И нећу по ћи одавде док се не осведочим да сте ван опасности. Тако рече Едуардо гласом који трепташе од унутрашњег покрета.

— До врага с таким речима, промрмља, зар и то још мора бити? Зар и ви треба да видите.

— Ја бејах срећан да вас опростим једне напасти, мој господине, па.....

Digitized by Google

—Тако ли је? Дакле ви бејасте тај човек? Хвала, хвала!.. Не бих мислио да двадесет и пет ока.... али то се вас ништа не тиче.

А кад мало час спази како је сиротињски одевен тај његов избављач, додаде: Спава ми се, мој драги, тек што нисам заспао. Дођите сутра.... или други који пут. То рекав окрене се к зиду и преда се сну.

Едуардо полазећи рече млађима од куће: — како се позива господар ваш?

-- Маркиз Сен-Жан. (Продужиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

РАДЊА СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА.

Девети састанак одбора од 13. Јула ов. год. — Др. Аћим Медовић као заменик председника свога одсека г. Ј. Панчића јавља за чланак „Општа биостатика с погледом на статистику живота и здравља у Србији“ да се може примити у Гласник и откупити са 8 ⌗ од штамп. табака. — Прочита се писмо г. Теофила Петрановића да пристаје и на откуп и на расположење друштвено с његовом збирком народних песама. С тога се читава та ствар упућује одсеку литерарном. — Г. М. Ђ. Милићевић подноси одломак старог јеванђеља писана у граду Сврљигу 1279. Упућује се одсеку литерарном. — Г. митрополит Михаило шаље препис Типика Хиландарског од св. Саве, које се такође упућује одсеку литерарном. — Секретар јави да су израђене фотографске слике од куће у којој је седео и умрьо Доситије Обрадовић. Слике се остављају у друштвену архиву. — Секретар јавља за поклоне у разним књигама од г. Стојана Ј. Вељковића, М. Бана, царске руске академије наука, царског руског консулата у Србији, ученог друштва млетачког, Ј Панчића, и А. Медовића.

Други састанак одсека за науке моралне, језикословне и литерарне од 26. Септембра ов. год. Прочита се извештај редовног члана Стојана Новаковића о збирци народних песама г. Теофила Петрановића из Сарајева који гласи да друштво треба да ту збирку штампа, које и одсек усвоји. За тим буде решено да одбор изиште од владе трошак за штампу и 100 ⌗ за откуп, а друштво да се брине о штампању. — За Типик светога Саве прописани за Хиландар који је преписао неки ђакон у Светој Гори, реши се да се штампа у „Гласнику“ али русизми у препису да се поврате у стару српску версију, које се повери секретару г. Ј. Шафарику. — Прочита се чланак један члана М. Ђ. Милићевића „Сврљишки запис од 1279 године“ и разгледају се листови јеванђеља у којега је на корицама нађен тај запис; на које буде одлучено да се чланак у „Гласнику“ штампа, а како може лако бити да је ово јеванђеље препис с глагољског рукописа, а свакојако је с оригинала старог словенског, то да се и ти одломци са белешкама о њима штампају у „Гласнику“ и да се дода факсимиле ових споменика. — Узме се у претрес чланак г. Милоша М. Милојевића „Народна имена лична“ у ком су само имена на А покупљена и објашњена. Нађе се да

Digitized by Google

та имена нису поуздана него су готово сва измишљена; није казано на којим се крајевима српства говоре, нити где су и како скупљана а долазе имена врло многа :а која се може знати да нису ни народна ни српска и да то и не могу бити, као на пример: Абибран, Абибрач, Абивита, Адрижурка, Адрожуђа, Адровита, Андут, Андогар, Акозарка, Азкана, Аложуђ, Алтичан, Амистан, Ахадин, Ахавит, итд. Објашњења су написана још с мање правца, без јасних основа, а услови су писца особити, — за то буде одлучено да се дело не може примити за „Гласник" и да се с тим мишљењем одбору поврати. — Буде једногласно одлучено предложити одбору за кандидате за почасно чланство г. В. Јагића из Загреба, позната по радњи на уредништву „Књижевника" и иначе на језикословству и књижевности, и г. Валтазара Богишића позната по ваљаним чланцима о правним обичајима словенским, и за редовно чланство г. Милана Кујунџића и г. Милана Јовановића овд. професоре. — Заподене се разговор о томе како ће се умножити веома слаба средства друштвена, која не залежу већ ни за садашњу слабу радњу, да би друштво тако могло боље радити о задатку своме; нађе се да је то потреба с којом стоји у превећ тесној свези питање о развитку друштва, и одсек одлучи уручити ово одбору као предлог: да се питање о повећању средстава друштвених, која су данас постала онолико мала колико су се потребе и изискивања у друштву умножила за ово неколико година, — од стране целокупног друштва код високе владе на ново покрене, и да се поред тога промисли о начину, којим би друштво своје новчано стање поткрепило и с приватне стране — јер док се не стеку боља средства, живља се радња кренути не може.

Десети састанак одбора од 20. Септембра ове год. Г. Ј. Шафарик ред. члан и секретар друштвени јавља од стране одсека за науке историјске и државне за она два стара српска споменика што их је са својом расправом послао друштву г. Невострујев проф. духовне академије у Москви да је нађено да се могу у „Гласнику" штампати. Тако и одбор усвоји. — Исти је одсек решио предложити одбору за статистичне податке о Босни, Херцеговини и Старој Србији који су дошли из Босне од једног родољуба да се у Гласнику штампају, које одбор одобрава. — За диплому краља Уроша I, коју је преписао ред. члан Стојан Новаковић решено је да се наштампа по предлогу истог одсека. — Решено је да се наштампају у „Гласнику" два документа која се тичу манастира Раковице, један од 1701, а други од 1739 који је преписао г. Ј. Шафарик, и то по предлогу истога одсека. — По предлогу истог одсека решено је да се штампа у „Гласнику" живот познатог певача српског Филипа Вишњића, који је из хартија Л. Мушицкога саставио др. Никола Крстић. — Прима се предлог истог одсека да се предложи за редовног члана г. Чедомиљ Мијатовић професор велике школе. — Приме се подаци о Босни, Херцеговини и Старој Србији од једног родољуба и остављају за даље у архиви. — Прочита се писмо г. Ђувенала Вегеције Рускале којим захваљује на почасном чланству. — г. Т. Петрановић шаље допуну к својој збирци народних песама, заједно с предговором. — г. Милош М. Милојевић шаље за „Гласник" прилог „Народна имена лична" који се шаље дотичном одсеку. — Примају се на поклон књиге од г. Ђорђа Контића, архимандрита четињског Нићифора Дучића, царске руске академије наука; краљевске пруске академије наука; млетачког учепог друштва; царско-краљев. географског друштва у Бечу, и царског руског конзулата у Београду.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 49. У Београду 4. Декембра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништу и без новаца се лист никоме слати неће

ВИЛА

Стаје за Србију, на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

издаје и уређује Стојан Новаковић.

С ПУТА.

Дванаесто писмо.

Становници питомих равница: млавске, моравске и ресавске имају обичај рећи: „Не иди у Хомоље без невоље!“ но ми рекосмо да се састанемо у Жагубици, која је глава Хомољу, па нам ваља одржати реч и ако, бар поштовани читаоцу, никакве невоље нема.

Хомоље је пространо удољак у средини оних планина, које се пружају од Ртња к Дунаву. Оно изгледа као да је некад било корито каквоме језеру. Са свију страна окружено је брдима и косама, које су или покривене шумом или су голе стене. Положај је виши те је с тога и клима хладнија, али иначе предео је пријатан и долине су плодне. У целом Хомољском срезу има 18 села, а од тих 15 њих су у томе басену, који се управо и зове Хомоље и који може бити дугачак 3—4 сахата, а широк како где 1, 2 до 2½ сахата.

У селу Жагубици, које је баш на самом крају басена, на истоку, где је столица среској канцеларији, извире лепа река Млава. Она излази из пећине избијајући управо оздо те тако јој сам извор изгледа као какво велико гумно. Врело мора да је врло јако по чем на десетину хвата од извора меље воденица с неколико витлова. Вода је увек једне једрине и бистра; али причају да је пре неколико година у један мах секла и готово пресахла, па после врло кратког времена јурнула с удвојеном масом воде и мутна као орање.

Млава протиче средином свега Хомоља примајући и с десна и с лева притоке, од којих је Крупаја, која се код села Сиге с леве стране у Млаву стаче, колико по маси воде толико и по дивоти својега извора, вредна да се помене. Дошавши до села Крепољина Млава по-

Digitized by Google

чиње улазити у теснац који је морала сама пробити кроз планински венац који је растављао доњу моравску од Хомољскога басена. Овај Млавин пут, од Крепољина до села Ждрела, једна је од највећих природних лепота у нашој отаџбини. Описивати га била би узалудна мука: ваља то очима видети па тек онда појмити сву дивоту његову. И баш ту, у томе грлу од стена, наши побожни стари подигоше више богомоља ваља да за то да уз божје величанство увек упоређују људско ништавило, а може бити и за то да покажу нашу јуначку борбу с халетинама јачима од нас. Од свију тих богомоља данас поје једини Горњак, манастир, који озида цар Лазар на осам година и по пре несрећнога дана Косовскога.[1] У тој маленој богомољи, окруженој високим стенама и бујном Млавом преживе све буре и превртаје мисао народне самосвести, За то мислим да нема Србина, који, пролазећи туда, поред свега природнога чуда, не би погледао срцем пуно раздраганим и на Лазареву малу али вечну задужбину. По што Млава изиђе из тога грла, одмах је од села Жрела пукла дивна њезина равница све до Дунава, која се пружа средином свега округа. На истоку јој је долина печка с реком Пеком, који се код села Бикотинаца стаче у Дунав, а на западу, преко косе Венчанице, долина Моравска која се за Моравом пружа још од Сталаћа па и она се губи у Дунаву испод Пожаревца.

И Млава и Пек могу се газити на бродовима кад је вода обична, али кад придођу, онда на Пеку нема прелаза од Мишљеновца до Дунава а на Млави се прелази мостовима.

Млавина долина је најдужа (од Ждрела до Дунава има 10 сахата), најлепша и најплоднија. Од Рашаначке механе па до Дунава она је најширa и то је онај чувени Стиг, за који кажу кад роди да сву Ср-

---

[1], 1 Августа 1380. озидавши себи ову задужбину у славу св. Богородице, цар Лазар јој дарова многа села и дохотке да се од њих издржава (Monumenta Serbica 193—195.), међу којима су и Вир и Гребен, дунавски риболови, више Пореча. Данас је Вир имање државно а Гребен припада општини Д. Милановачкој. Године 1847. братство је тражило да му се уступе ти риболови, јер не може да се издржава, изложено големим трошковима због пута, који на Горњак удара. Братство каже да је тај Вир садашњи Вир госпођин (који такође припада држави); да је ту близу био манастирић св. Госпође, где је живео по једаи, из М. Горњака слаи монах, те примао приход од тога вира Госпођина. Али цар Лазар даде Вир Госпођин Мру Раваници (Срп. Лет. од 1847. IV. 53) а не Горњаку. Од куда ово предање у овом последњем? Да није Раваница била кад опустела, па вир припадао, за то време, Горњаку, као такође Лазаревој задужбини?....

Digitized by Google

бију може да захрани. У Стигу и у долини Печкој сеје се махом ситно жито а у долини Моравској кукуруз.

Ако Бог не пошље каквих каштига на земљу и ако људи буду прави људи долина Млавска, имајући Млаву као водену снагу, после 100—200 година биће српски рај.

Велика хвала г. дру Медовићу за карту и опис пожаревачкога округа.[1] Захваљујући том ваљаном раду ми можемо с мало разговора прећи сав тај големи округ. Камо срећа да сви окрузи стеку по таку карту, много би нам које шта било светлије и појимније.

Све оно, осим Хомоља, што данас чини Пожаревачки округ било је оно старо Браничево (или део његов), коме се данас и име ретко чује.

Неко жаљаше, чини ми се, што се овај округ не прозва Браничевски, кад је Пожаревац и тако место ново.[2] Сам двоумим за које да се изразим. Драга су ми имена стара, сведоци свакојаких минулих дана у народноме животу; но не мање мила су ми и имена нова. Готово бих оним првима још и замерио што не одржаше свој значај и своју знаност, као што се обично замера синовима који не умедну сачувати остало им од оца имање; на нова пак гледам као оне људе, који се, без туђе течевине и помоћи, мушки подижу једином својом снагом и личном врлином..... Поштујем дакле и волим старо Браничево; али се поносим младим Пожаревцем, који, ако не памти одавно, добро памти јуначку борбу за слободу Србије године 1815. а то је једно довољно па да он своје име надене свему својему округу...

Од старина најбоље су сачувани: град Голубац крај Дунава, онде где ова вода улази у теснац од планина, и град Рам на последњем чоту од косе која дели долину Печку од Стига, који удара у Дунаво. Костолац пак, Градиште, Кула, Вукан, Чезава (крај Дунава) и многе друге само су развале.

Осим Горњака, о коме беше реч мало пре, имају још два манастира, Витовница и Туман. За први предање вели да га је зидао краљ Милутин за спомен победа над Татарима ту одржаних, а за други каже прича, да га је подигао војвода Милош Обилић за душу пустињику Зосиму кога је, ловећи туда, нехотице убио око 1389. године.

Има још двоје што не уди поменути одмах за оним што рекосмо. То су поток Могила и водојажина Ресавчина.

---

[1] Гласник IV. Друштва Српске словесности у Београду 1852. стр. 185—226.

[2] Кад је 20. Јулија 1718. више Пожаревца на Сопоту закључен мир, Пожаревац је био мало село.

*

Digitized by Google

Могила се јавља као поток још од села Каљишта и чак код села Брадараца с леве стране стаче се у Млаву. Мало даље на исток, по више града Костôца, у пољу, имају велике хумке од земље, као какве велике подине, које се такође зову Могиле[1]. Да ли ово не буду какви стари словенски гробови?...

Ресавчина је као корито какве пресахле реке. Она се пружа још од више села Кушиљева и, држећи се махом подножја брда, иде десном страном Мораве све до села Лучице па се ту спаја с Моравом. Прича се да је то било Ресавино корито па ево како је пресушило: Два Турчина, спахије, од којих је један држао садашњу Ресаву а други садашњу пожаревачку Мораву, позаваћају се. Онај горе да се освети овоме доле, прокопа Ресави корито од Свилајинца право у Мораву, те ономе доле остану на суху све воденице.... Становници пожаревачкога Поморавља, особито у ове сухе године, помишљали су да траже, да им се да бар нешто воде одвојити од Ресаве на ово старо корито њезино. Не знам шта је најпосле било с овом молбом.

Округ пожаревачки сад је раздељен на седам срезова: Хомољски, Звиждски, Голубачки, Рамски, Млавски, Пожаревачки и Моравски. Године 1863. у њему је било 130.001 душа. Школа има сада 56 за мушку и две за женску децу (у Пожаревцу и у Вел. Градишту): у првима има 2206—1964, ђака, а у другима 239—228 ученица. —

Године 1862., у след догађаја од 3. и 5. Јунија, београдска гимназија би премештена у Пожаревац. После 24. Септембра те године, она би враћена у Београд, а дотадашња у Београду Савамалска полугимназија би пресељена за свакад у Пожаревац, као Пожаревачка полугимназија. Ове године беше у том заводу, у сва четири разреда, 107 ученика.

Пожаревачки округ мислим да има највише просеченога и насутога пута. Пут од Дубравице до Свилајинца (10 сах.) врло је добар; од Пожаревца до Жагубице (15 сах.) већином је просечен и насут; до Мајданпека (16 сах.) и Градишта (6 сах.) такође. За ово ваља захвалити највише г. Илији Коцићу, садашњем окружном начелнику у Ћуприји.

Народно ношиво и мушке и женско различно је од Ресавскога и Шумадинскога. Женски убор главе има неке слике са убрађивањем женским у Ваљевској нахији. Само што овде и жене и удаваче девојке

[1] Могила у Руса значи гроб а сама реч није ништа друго него гомила па су само гласови испреметани.

Digitized by Google

готово једнако убрађују главу. И жене и девојке имају на глави весић хотимице смањен а поврх њега неки котурић од некаквог жутог кумаша, што све изгледа као неки чапчић на темену. За тај котурић задевају се још пгле, лепо перје и друге трепетљике. Поврх тога весића жене имају неку белу мараму која је знак да је жена која је носи, а девојке тога немају. На плећима имају неке јелечиће а доле сукње и кецеље.

У језику је готово редовно акценат на претпоследњем слогу, или на трећем од краја. Ово је последње ређе. На прилику: Говорѝти, косѝти, копа̀ти, ора̀ти; лива̀да, Мора̀ва, Станѝја Дубра̀вица, Јасенѝца; Мила̀н, Стоја̀н, Милѐнко, Јова̀н, Марѝнко; Кисиљѐво, Кушиљѐво, Шето̀ње, ора̀ње копа̀ње, лудѝло, Градѝште, појѝло и т. д. У падежима је мање грешака а најчешћа је ова: Божѐвце (м. Божеваи), Ма̀кце (м. Макци), Рано̀вце (м. Рановац), Брада̀рце (м. Брадарци), Брѐжане (м. Брежани), Цр̀ниће (м. Црнић) Жа̀бare (м. Жабари), Мишљѐновце (м. вац или вци); а у трећем падежу за женска имена говори се: дево̀јке (м. девојци), Мла̀ве (м. Млави), меха̀не (м. механи), Реса̀ве (м. Ресави), сестрѐ (м. сестри) итд. У неких глагола треће лице једнине, садашњега времена има стари облик: одобра́јѐ (м. сад одобрава), измишља́јѐ (м. измишљава), подигра́јѐ (м. подиграва). Овај акценат чује се и на левој страни Мораве докле се пружа Моравина равница (до брегова Шумадијских), па се пружа к југу обухватајући јагодински округ источну страну чачанскога, сав крушевачки и даље иде преко границе у Стару Србију, па ми се чини да чак у море удара. У јагодинском је, окром онога што поменух, шести падеж на ем у имена мушких, и средњих на прилику: брегѐм, човѐкем, дла̀нем, јајѐтем, детѐтем итд. Од личне заменице шести падеж је с мо̀ном (м. са мном). А неодређени начин у многих је глагола на сти, па се и то сти крњи често у само с, на прилику: отѝсти или отѝс (м. отићи, (у Шумадији је отити), на̀сти на̀с (м. наћи), по̀с (м. поћи), урадѝсти—дѝс (м. урадити) наспемо гдегод ручка (м. наћи ћемо) итд.

У овом округу, као и у Крајинском и Црноречком, има нешто Влаха. Ови су Власи двојаки. Једни се зову Румуњи, а други Огурјани. Први се држе да су од старине ту, а друге је из Угарске и Ердеља населио принц Јевђеније, кад су ови крајеви били остали без становника у след ратова Немаца и Турака. Овако они сами међу собом причају.

Језик влашки тако је пун српских и словенских речи да они тешко могу што год тајно казати својим језиком пред човеком који добро зна српски.

Digitized by Google

Одело и у мушкиња и у женскиња влашкога разликује се од српскога одела. Велике оне шубаре носе по неки и од Срба. И оно није непрактична капа. Лети је под њом хладовина, зими топло, ноћу меко узглавље а и леп заклон од кише.

И славе Власи. Кад се у очи славе скупе званице, свечар, по што постави вечеру, простре на сред куће чисту кошуљу, на њу мете колач, чашу вина и капику соли, па отпочне метанисати и колач љубити, говорећи:

„Да метанишем прво господу Богу да ми помогне;

„Да се молим св. Аранђелу да ми помогне;

„Трећи пут да метанишем празнику да ми помогне;

„Сад да метанишем за сву нашу стоку, да ми живи: за волове, овце, коње, свиње, козе, и за псе да чувају стоку нашу.

„Сад да се молим господу Богу за моје госте да ми живе.“ И тако за свакога који је ту метаниште и моли се док све не изреди.

Да се за часак пренесемо у Мајдан Кучајну, готово на половини пута између Пожаревца и Мајданпека,[1] на левој страни р. Пека.

У Кучајни се вади олово и цинак. Рад тај отпочет је тек пре неколике године.

Окна су ова:

1, Св. Никола, дугачак 120 хвата. У овом окну нађена је оловна руда, богата сребром и бакаром и са нешто злата помешана. Она садржи 31% олова, 2% бакра, 8 лота сребра ¼ и ³/₁₀ лота злата.

2, Доњи Коста, дугачак 80 хв.

3, Горњи Коста има 28 хвата

4, Гробни правац,

5, Ђорђе, има 42 хвата, и

6, Анђелија.

Циначка руда најбогатија је у брду „Дајбогу“, где су и стари вадили руде.

Управа овога завода и разрађивање намерених послова врши се онако, како само ваља да се ради у добро уређеним рудницима. Г. Хофман, закупац овога мајдана, уступио је нешто од својега дела своме брату и стрицу те тако саставио: „Кучајинско рудокопско друштво за цинак, олово и сребро.“ Друштво се ово скупља сваких шест месеца те се договара и саставља буџет за трошкове, по ком се после местни персонал управља.

Сад у Кучајни има: 1 велика топионица са четири фуруне, у којима се цинак топи, и друге потребе; 2 повеће зграде, где је пробир-

[1] Од Пожаревца до Кучајне има 10 а од Кучајне до Мајданпека 8 сахата места.

Digitized by Google

ница, канцеларија и обиталишта; 1 магацин за храну и провизију за раденике; 1 вел. шупа за 50.000 куб. стопа угљена; 11 дуплих кућа у једном шору; 1 велика гостионица; пекарница и 1 ситничарски дућан 11 кућа од брвана и 30 колеба или бурдеља.

Све се ово морало из нова подићи.

Завод овај има врло светле изгледе у будућности. У њему је на недељу произвођено до 140 цената цинка. Али је велика невоља, што је томе производу једина пијаца у земљи Аустријској где метал мора да се надмеће с Пруским и Белгијским, а поврх свега је најгора несигурност хартија која губитак у новцу причињава често по 20%. И најпосле производ овај, као новина, ваља себи име да стече а докле се то уради мора да прође више времена.

И овде, као у сватчему, опажамо да смо скорашњи; да смо нови; али, у Бога и у своју снагу! Прегаоцу Бог даје махове, рекао је наш појета...

Из Кучајне да пређемо преко р. Витовнице и р. Млаве, преко косе Венчанице, да сиђемо у долину Ресавску, па остављајући лепо место Свилајинац, да се пожуримо цркви Манасији, задужбини високог Стевана, где ћемо учинити одморак до другога писма.

Али пре него бисмо се опростили с Пожаревачким округом, за који нас везују толика лепа сећања, ваља нам изјавити пристојну захвалност свима који се труде око напретка народнога јавног обучавања. Чини ми се нећу погрешити ако кажем да је нама, ако не општа, а оно бар честа мана, зло о другоме говорити. Нека је дакле, уз толико свакидашње злословље, слободно сваком приликом казати јавно и све што је добро и што хвале заслужује. За усталачку ревност и разборитост у послу народнога образовања велика хвала нека је најпре г. Петру Павловићу, Лаудану, начелнику Млавскога среза, па Г. Стевану Лукићу, садашњему капетану у Звижду. У Млавскоме срезу отварају се пове школе, граде се школске зграде, снабдевају деца школским потребицама на начин колико брз, лак и јевтин, толико и препоручљив. Ко зна колико може цела школа ђака издангубити само с тога што деца немају хартије, књига и других писаћих справа; коме је изближе познато како је у нас споро кретање сваког општинскога предузећа и рада тај ће моћи оценити колико се мора похвалити ревност и одважност ове врсте.

Може бити да ћемо ми, овако тумарајући, наићи на прилику да проговоримо коју реч о општинској аутономији и о управној централизацији. За сад је доста разговора. Нека те Бог чува, драги мој Мито, до срећног састанка у дивној Манасији.

М. Ђ. Милићевић.

Digitized by Google

Јајата.

(Продужење.)

А кад Сукра тужбу чуо,
Овако му зборит' стаде:
„За то крађу, што с' грешио,
„А знао си шта је право:
„Слабомоћна, рана старост
„Нек замени тело здраво!

„Што Сарминтри, крађу, дадох,
„Дао сам јој што приличи,
„И баш греха, што се бојах;
„С тога суд твој не изричи!

„Клетва с' не мож', кад се рече
„Опет натраг узимати.
„Али старост опет можеш
„Усхте л' когод, другом дати."

И Јајата преображен
Сад у старца немоћнога,
Дође кући и замоли
Најстаријег сина свога:
„Видиш старца седе косе,
„На лицу су саме боре,
„А за земским уживањем
„Још ми срце живо горе.
„О па, Јаде, дај ми младост,
„Да проживим овог света,
„А дању ти опет, сине,
„Када прођу тисућ' лета."

„Невоља је старост, оче,
„Јело, ниће, ништ' не прија.
„Подај другом твоје јаде,
„Имаш сина и милија!"

„Што си од мог срца отп'о,
„Па не'ш да ме спасеш беде:
„Деца твоја твоје царство
„Нека никад не наследе.
„И где год уживиш од сад
„Нека нигде н ма воде
„Нек пшенице беле поља
„Не понесу, не уроде!...
„О Турвасе, сине мио,
„Хајде с' са мном ти промени,
„Узми старост моју мучну,
„А дај младост твоју мени,
„Да уживам још мало,
„Срце ми је жељно света
„А дању ти опет, сине,
„Кад с наврши тисућ' лета!"

„Невоља је старост, оче,
„Љубав срцу ту не прија,
„Подај другом твоје јаде,
„Имаш сина још милија."

„Што си од мог срца отп'о,
„А не'ш да ме спасеш беде:
„Деца твоја твоје царство
„Нека никад не наследе!
„А где год уживиш од сад.
„Нек се народ коље свуда,
„Нек род рода не по наје,
„Нек доживиш свака чуда!
„О мој Друју, сине мио,
„Хајде с' са мном ти промени,
„Узми старост моју мучну
„А дај младост твоју мени,
„Да уживам још мало,
„Срце ми је жељно света,
„А дању ти опет, сине,
„Кад с' наврши тисућ' лета!"

„Невоља је старост, оче,
„Ту јахање већ не прија,
„Подај другом твоје јаде,
„Имаш сина и милија!"

„Што си од мог срца отп'о,
„А не'ш да ме спасеш беде:
„Деца твоја твоје царство.
„Нека никад не наследе.
„И где год уживиш од сад.
„Нек је пуно вода блата:
„Да с' не можеш возит' лако,
„И да не мош' јахат' хата!...
„О мој Ану, сине мио.
„Хајде с' са мном ти промени.
„Узми старост моју мучну,
„А дај младост твоју мени,

Digitized by Google

„Да уживам још'те мало,
„Срце ми је жељно света;
„А даћу ти опет, сине,
„Кад с' навр'ши тисућ' лета!"

„Невоља је старост, оче,
„Па је памет спора, тија,
„Подај другом твоје јаде,
„Имаш сина још милија!"

„Што си од мог срца отп'о,
„А не'ш да ме спасеш беде:
„Деца твоја царство твоје
„Нека никад не наследе!
„И где год уживиш од сад
„— Неправда се правдом свети,
„Нека људи тако зборе,
„Да их не мо'ш разумети.
„Пуру, сине мој најмлађи,
„Хајде с' са мном ти промени,
„Узми старост моју мучну,
„А дај младост твоју мени,
„Да уживам још'те мало,
„Срце ми је жељно света:
„А даћу ти опет, сине,
„Када прођу тисућ' лета!"

„Добро краљу, слушаћу те.
— Син му Пура одговара.
„Прими младост пуну снаге,
„А дај мени лета стара!"

„Што си од мог срца отп'о,
„И што си ме спас'о беде;
„Царство твоје деца твоја
„Вечно, сине, нек наследе!
„И где год уживиш од сад
„Свега им'о, што год треба
„И на свему, што започ'о,
„Благослов ти био с неба!"

И подмлађен краљ Јајата
Ужив'о је дражи сваких
Са Девачом божанственим
У Нандали, у Алаки
Све што беже за насладу,
Сваку радост и милину;
А кад прође тисућ' лета
Она збори Пури сину:
„Збиља, не мо'ш рећи, да се
„Човек доста наужива
„И што више сласти трошиш,
„Све то јачи пламен бива.
„И богаство целог света,
„Стока, храна и све жене
„Једног да је, па му не би
„Стиш'о жеље раздражене.
„Ето тисућ' лета ја сам
„Уживао земске сласти
„И све више за њима сам —
„Истину ми ваља каз'ти.

(Продужиће се.)

Природна наука

У СЛУЖБИ ЗАКОНОДАВСТВА И ПРАВОСУЂА.

(Свршетак.)

Видимо отуд, да је Хигијена један део државног лекарства или, да речемо правије, једна грана природне науке, која поставља себи ту мету, да отклони све средине, које би могле нарушити здравље појединих а посредно и читавог друштва. Нарав човекова и његови разнородни физични одношаји опредељују њезин обим, а садржина њезина прописује административним и полицајним властима удесне начине за извршење предупредне врсте законика. И ако је Хигијена

Digitized by Google

најмлађа наука у академијским програмима[1] ипак ће намзак онима од најдревнијих времена па до данас неоспорно осведочити, да је она свакад била један од главних стубова, на ком су државници зидали законодавну зграду. Индијски, Јелински и Јудејски законици сведоче јасно, да је природна наука у свако доба разбистравала теоријска државничка начела, и само онде, где су се ова начела заблудама људским прикрила иза мистичнога вела, што га оплете научничко користољубље, могаше проклијати жалостна кастинска установа, у коме вредност појединих држављана усахну до испод животиње за то, што ми мишићна снага не бејаше толико голема као у ове последње; доба које је м о р а л о обезличити човека и обезнаравити га онако, као што га у средњем веку видесмо; обезнаравити га све више што су се удаљавала његова природна права од нарави његове.

Други део државног природословља, судско лекарство, примењује начела природне науке за објашњење разних питања, која се односе на човека и околну природу, а то бива онда, кад је судским властима прописано, да ставе какав прави факт изнад сваке сумње, да би могле на основу тога применити апсолутно правило законика. Извршење тога правила оснива се кадшто јединствено на том природословном објашњењу[2]. Обим ове науке опредељују државни законици и за то је он скоро у свакој држави различит према културноме ступњу народа и према његовим лекалним потребама које извиру из њега и на које се законодавац свуда обзире. Овај део правног природословља далеко је млађи у културној историји људског рода за то, што је дух старог законодавства захтевао, да се намера строжије казни него дело само. Ништа мање изречена је потреба ове доктрине у најстаријим законицима, и та потреба постала је битна одмах, како је законодавац узео факт за мерило повређеног закона. Од тада је природна наука постала пратилица и казнене врсте законика, и поуздан вођ судским властима, спроводила је њих својим начелима кроз мрачне путове, на којима се од ваикада скривало злочинство и расветљавала је њима на тим путовима ону тајну свезу, која увек постоји између узрока и дејства лица и догађаја.

Природна наука, усавршавајући се у свима гранама њезиним, даје државном лекарству сваки час нов материјал за примену, и условљава тиме од дана до дана и његово усавршење, као што то чини и

[1] Друга је тек година, како се Хигијена предаје на већим германским факултетима, осим Беча. У част нашим школским установама можемо рећи, да се ова по државну администрацију корисна грана природне науке уредно предаје у нашој великој школи.

[2] 222. II. зак. о пост. суд. у крив. дел.

Digitized by Google

са осталим примењеним наукама или вештинама. Наш век принео је усавршењу томе највећи део мноштвом ексактних испита, који с часа на час својим искрицама увећавају осветљени круг судско лекарских испита, и својим правилима наоружавају природњака за дубљи поглед у човекову нарав и у тајне изворе његова душевног кретања. Најмање појаве, најситније трагове који се нађу у повредама држављанских права, сабираће он у целокупну слику, коју ће изводити пред државне власти, да је ове по своме обиму опене. Живи лажљивци клањају се сили његове науке, за то што она уме и мртвоме телу изнудити сведочанство, које нигда не вара. Кап крви, повређени делак човекова тела, омрљано рубље, једна пола иструлела коска у жртвиним рукама, одговараће њему свакад верно и речито на оно што је запита; рана ће му цртати оруђе с којим је произведена, повређена утроба даваће му натраг отров с којим је умртвљена, а крвави траг причаће му кадшто чији је. У кратко правни природослов, судски лекар, употребиће свако, ексактним испитом пронађено начело природне науке за примену, која одговара горе поменутој цели његове науке, као што ће га лечник (терапеута) употребити за своју, вештаци друге врсте за њихову цел. Но како је обим природне науке мноштвом проналазака данас сувише пространо, да би извршиоци државних законика у стању били њезина многобројна начела познавати, служе се државне власти особеним научницима за објашњење потребних питања ове врсте служе се лекарима, за то што се у њих претпоставља односно највеће познање човека у свима његовим физичним и психичним положајима, као и околне природе у којој се он зачећава, развија и одржава. Ова врста научника схвата се у нашим законицима под општим именом в е ш т а к а, који се, као и вештаци друге научне струке законом обвезују, да буду на руци државним властима кад год се у току правних испита изискује помоћ од њихове вештине.

Помоћу ових вештака, долази законодавац и судија до познања оних природних одношаја, који су му према конкретном случају од потребе. Да природници и лекари међу тим вештацима заузимају прво место, појамно је: сасредна тачка сваког правног питања је човек, а његова нарав и његови одношаји крајно покретало свакој повреди законика. Вештаци ове врсте, по што се упознају са природним и лекарским наукама, спремају се уз то особеном доктрином судског лекарства за примену своје науке на државне цели. Ова доктрина ваља да буде позната и државним правозаступницима поради њезине потребе, а поглавито поради чешћег додира с вештацима, који њоме служе државне власти. За то ћу на крају још навести, у колико се та доктрина, која

Digitized by Google

је по себи једна иста, за обе врсте научника, за природнике и правнике разликовати има.

Кад се ислеђује какав свршени или претпостављени факт, који стоји под правним интересом, служе се државне власти свима средствима, којима мисле да ће доћи до познања нарави тога догађаја. У ова средства спада и вештачко саделање, а у прву врсту као што сам рекао судско лекарски испит. Код ових испита ваља узети у обзир ово троје: њихову потребу, њихову форму, и њихову нарав. Прва је изречена у законицима свуда, где је законодавац мислио, да се вештачким испитом може доћи до коначног ислеђења каквог правног факта и та правила у законику, која изрично пропису̂ју саделање вештачко у неким ислеђењима, — рекли смо — опредељују обим читавој доктрини нашој. Ова правила служе државним правозаступницима и правдобранноцима за основ у избору вештака, и за то се претпоставља да их сваки правник познаје. Судском лекару нису ова правила од потребе; сасредна тачка, с које он полази у своме раду није законодавно правило, него природна наука: он не испитује потребу испита, он се бави само са предметом испита, и тумачи оно што је тим испитом искусио онако, како то иследник од њега захтева. — Формалитети по којима се вештачки испити врше такође су назначени у законицима (поступцима) и њихово познање потребно је и вештаку; а што се најзад нарави испита тиче, то се ова мења према конкретним случајима и ту је законодавац оставио извршиоцима законика слободно поље, на ком се огледа душевна индивидуалност иследникова. Та нарав у свези са обимом испита заказује иследницима познање неких природословних начела, која ће им објаснити какав може бити судско лекарски испит у опште, и разложити, шта се по начелима природне науке од тог испита за ислеђење очекивати може. Ову потребу допуњава посебни део судског лекарства на два начина: правнику се нарав испита објашњава по своме спољном облику, вештаку по својој унутрашњој суштини, хоће рећи правник учи у њему познавати обим и начин испита формално, судски лекар из њега учи испитивати по прописаним научним методима.

Видимо отуд да наша доктрина има, формални карактер већином судско лекарство за вештаке више материјални. Први извире из законодавства други из природне науке. Законик казује државним властима кад се може послужити вештацима, судско лекарство како ваља њима да се служи; законик му казује кад сме да пита: судско лекарство, шта може да пита према данашњем ступњу природне науке. Познавајући обим судско-лекарског испита, државне власти пропису̂ју веш-

Digitized by Google

тацима правац у коме се њихов испит кретати има[1]: начин испита и разни методи, којима се добављају потребни резултати државним властима, остављени су вештаку, који ће посебним правилима природне науке објаснити, како је дошао до тог резултата. Судско лекарство, које је намењено правницима не упушта се у та посебна природословна начела, за то што она нису битна потреба у правничкоме знању, у њему судија упознаје само нарав разних испита, њихове могуће резултате, и изводи отуд потребни материјал за питања која ће у разним положајима правних ислеђења стављати.

Ова питања и њихов обим у појединим правним споровима, сачињаваће садржину наше доктрине коју ћу, колико буде потребно, разјаснити по данашњим начелима природне науке; њезин обим наћи ћемо у нашим законицима, који држим, господо, да су вама познати.

Код ових питања имаћу у виду наше локалне потребе, уверен будући да оне нису толико сложене, као што је то случај у оним земљама где је надрикултура сувише отежала природни положај држављанина, принудила га, да сам потражи оруђе у природној науци, како би иза несавршености њезине лакше прикрио штету, коју је повредом закона нанео својим суграђанима.

ПЛИВАЧИ.

По Павлу Февалу.

(Продужење.)

— Шта? зар и име?... па и наслов? мрмољаше овај јадни сиромах па прође кроз врата.

Слуге држаху да је сулуд, и то тим пре, што се осврнуо пре нег што ће поћи, и прећаше рукама гњевно, показујући на успаваног маркиза.

Овог вечера вратио се Едуардо у свој стан врло узбуђен и скоро грозничав. Осећао је у себи да је и радостан и да га пецају прекори савести. И ако га погледамо како се враћају из њега црте светле и оштре, могли бисмо мислити да је усхићен, што је постигао давно жељену намеру, па се чисто плаши незнано кога, да руку своју метне на жртву. Видевши себе у друштву са женскима, себи познатима, које су њему принеле све што имају, чињаше му се као да је на мукама. Сву ноћ проведе у сновима који га и мучише и плашише, и радоваше и веселише.

[1] § 58. Зак. о пост. суд. у крив. дел:

Digitized by Google

Час је гледао како се са славом враћа онамо где су претци његови живели, час се трзао из сна чисто окупан у зној. Некакав тамни глас звоњаше му у ушима и спомињаше му име које га осуђиваше као онога који је оца убио.

Сутра дан ево газде од куће г. Шупа у уречено време. Сиромах Едуардо савладан догађајима од прошлог дана, био је заборавио на њега. Кад га виде очима, сети се шта је јуче обрекао, али се брзо сети да није у стању да га задовољи.

— Господару мој, рече Едуардо Шупу, ја сам јуче дао реч, али се нисам промислио да ли сам у стању да је.

— Ух, то је зло!

— Ја немам новаца при себи!

Господар Шуп, дахнув мало, врати се на своје обично расположење које бејаше снажно својом непристојношћу, и окренув се свом пратиоцу Џону који се без сваког околиша посадио на сто, рече: па ја сам знао за то.... Ја сам то прорекао! нема новаца! не рекох ли то, Џоне?

— Ва истину, господару.

— Чујте ме, рече Едуардо на ново; ја држим у тврдо да ћу за најкраће време имати новаца и да ћу моћи платити што сам дужан.

— За најкраће време? рече газда од куће.

— Држим најдаље за осам дана, ја сам новчан човек и платац, а може бити и пре осам дана.

— Па ви мислите да ћете ме заварати својим лакрдијама? Али, ја хоћу новце, знате ли ви шта то значи?

— Али сад, за овај мах, немам.

— У толико горе! јер кад немате новаца, онда ми морате заложити ствари.... Све што имате мора се продати....

— Е, то ви не ћете учинити?

— Џоне, чу ли га, ја не ћу то учинити

— Доста, газда, доста, рече Едуардо, па да себи изглед као да је господин, а то је он добро умео. Ја сам дужан вама десет гинеја. Ако ме истерате из куће, и ако на добош распродајете моје ствари, не ћете добити ни половину.

Господар Шуп погледа у свога Џона који климајући телом казиваше да ће Едуардо имати право.

— Поврх тога, настави Едуардо, дајем вам реч да ћу може бити кроз недељу дана платити вам све, и још ћу вам дати прида за чекање.

Стара тврдица запне мало као да се промисли. Жене оне не

Digitized by Google

могоше да разумеју речи Едуардове, као од куда ће му доћи новци да плати.

— Па шта ћете ми дати у име накнаде за чекање упита Шуп.

— Једну фунту на дан.

— Боже! од куда му новци кад тако обећава, помисли у себи жене. —

— Зар фунту на дан? промрмља газда од куће. То је мало... Заиста мало? кад бисте рекли: једну гинеју на дан...

— Е, па хајде де, нека буде гинеја на дан, рече Едуардо.

Господар Шуп мало се уједе за језик што не заиска више; но ако је и остао без стида одавно, опет није имао образа да иште више. Џон је међу тим свагда носио у џепу артије, пера и мастила. Г. Шуп понуди Едуарда да чаоком напише своје обећање и добив, што је тражио, отишао је да после седам дана и опет дође.

Обе оне жене навађиваше на Едуарда да им разреши ту загонетку; али се не помогоше, — виделе су да ће нешто да буде, да ће се променьти стање њихово, да ће он доћи у боље стање. Оне су то назирале али од њега као од камена не могоше ништа дознати, јер му не беше у власти да што одговори.

Међу тим маркиз се опоравио. Није био не знам како захвалан своме избављачу; али не може се рећи ни да је био као камен. Шта више, радо га је виђао. Едуардо, није ни тражио ништа преко тога. Што је недостајало, то је он попунио својом моралном претегом. Он је приличио угађао ћуди и вољи некадашњег шупера и знао је да га разведри и разноди. Едуардо промени име и каза за се назови маркизу да се зове Лансе. И сад је Лансе био човек у кући као да без њега не може ни бити. Није прошло месец дана, и Лансе је постао нераздвојни друг маркизов.

Господар Шуп био је исплаћен. Обе оне жене живеле су сад у мало другојачијој кући; али опет Едуардо не хте с њима под један кров. Он им је казао да има нешто тајанствено због чега не може бити с њима заједно. Мати је кушала свим чим је могла али не може да га наведе да попусти. Марија је плакала; ала ни то не поможе. Едуардо оста постојан и не одаде се.

Вероваће се кад се каже да је г. Лансе примљен био у друштво пфока, јер је тако хтео г. маркиз. Г. Лансе не само што није ништа платио што је уведен у то коло; него добије још толике опкладе, а то је било тек да се искуша и позна. Кроз неколико дана тако би срећан г. Лансе, и у раду пливачком, и у добивању опклада, да се било цело друштво забринуло коме да да првенство, маркизу ли или њему.

Digitized by Google

Маркиз ово мерење већ није отрпео ни сносио равнодушно. То је вређало његову сујету, па није баш ни крио своју злу вољу према Лансу. Али г. Лансе већ се прилично опоравио и само је још гледао да једним зајмом закачи маркиза, а за његову злу вољу није ништа ни марио.

Шта више, баш он и поче мало с дебелог краја. До тада несу се њих двоје ни кладили ни један супрот другог стајали; а сад г. Лансе предложи сам да се њих двоје опкладе за умерену суму. Маркиз узме то као да га Лансе изазива, па да би свог супарника поразио једним махом, подигне опкладу до врло велике суме. Лансе добије опкладу и сад мржња поста још јача, коју ни један ни други није ни крио; само што се Лансе знао држати племенито. Сад су напредовале опкладе у велике а како је све Лансе добијао, то је овај на скоро постао милионар а маркиз оста са још којом стотином тисућа франака. Код играча ове врсте није то ништа ново ни необично, али је падало у очи једно то што маркиз Сен-Жан све ниједну опкладу не доби, а друго и то што је г. Смитсон оштроумне и заједљиве примедбе чинио. Једном речи; кад би Темза хранила повише оваких риба као што беше ова што ја нађе и извуче ђаволски Лансе, вредно би било да се човек ода таком занату, шта велиш?

Едуардо је долазио к својој жени и пуници али пореће. Чињаше му се као да је на врелом угљевљу кад би се налазио с њима. Као да га је нешто изнутра корило, тако се осећао Едуардо према оданости пунице и љубави Маријиној; ове су, до душе биле у стању које несу могле да разјасне себи; али прође време и за ту потребу. Оне плакаше као сиротице и налазиште задовољење у том што су се јављале Едуарду благо и нежно.

Кад се Едуардо вратио од пунице и кћери у кућу господски намештену и окићену, у којој се састајаше пливачи, то би он седао ту дуго, за дуго, савладан тегобним мислима. Поглед његов пландовао би с дивљом жељом по мачевима у накрст положенима и малим пушкама које вишаху о зиду; али би брзо стресао своју главу у којој се одомаћило презрење. За тим би брзо улетео у коло пливача и кроз опкладу отимао би, тако рећи комад по комад од маркиза без сваке милости. Маркиза то раздражи и живео је тегобан и незадовољан, те би за маленкост прешао скоро у беснило. Већ се исписао био из друштва центавара а исто тако престао је био одлазити и у остала друштва, само је још проводио дане у друштву пфока, па му се ни ту није осмехнула срећа. Једног дана рече сам да ће доћи до просјачке торбе ако још кроз месец дана овако потраје. (Продужиће се.)

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Број 50. У Београду 11. Декембра 1866. Година II

Излази сваке недеље.

—

Претплата се шаље напред уредништву и без новаца се лист никоме слати не че

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

—

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

ЈА И ОНА.

Хитар, бујан, чио, врео,
Плах, раздражен и весео
На крилима ведрих дана
А у златним мрежицама
Летим, јурим, ватрен, смео,
Увек сјајан, увек бео.
Црних дана дробне кости
Тарем, газим без милости,
А авети људске вијам
И ја подсмех наш разбијам.
А у грудма када олуј дуне,
Дирнем жице, моје златне струне,
Те док песма нове мисли ствара,
Душа ми се с тобом разговара.

Свет ја овај мрва мала
Од прашине и од кала,
Студен, хладан, ка' лед бео,
Таман, празан, невесео,
И румених зрака што је
У одећи разне боје,
Као капља плине, мине,
Врата магла кад отшкрине.
Па превирућ' таке дане
Оковима опасане
На твом жару себе грејем,
Гледам у свет на се смејем.
А у грудма када олуј дуне,
Дирнем жице, моје златне струне
Те док песма нове мисли ствара,
Душа ми се с тобом разговара.

Вихар покој кад затресе,
Уживања поломе се
И од жеља шарен граде
Раздроби се у комаде —
Ка' соколу на врх стене
Поглед ми се горе крене,
И у томе плавом вису,
У лепоти и мирису,
Твоја слика брзо спеши,
Сиђе доле, па ме геши.
А у грудма када олуј дуне,
Дирнем жице, моје златне струне,
Те док песма нове мисли ствара,
Душа ми се с тобом разговара.

А сав живот што ми траје
Чини ми се трунак да је
Што по млаком свету лута
Тањи, мањи од тренута;
Преда мном се као маште
Голе, неме, празне, таште
Све промене света бију,
Нит' ме љубе нит' ме грију:
Јер ја само стрепим, бледим
Док у тебе не погледим.
Ал' у грудма када олуј дуне,
Дирнем жице, моје златне струне,
Те док песма нове мисли ствара,
Душа ми се с тобом разговара.

Милорад П. Шапчанин.

Digitized by Google

ПЛИВАЧИ.

По Павлу Февалу.

(Продужење и свршетак.)

Па да би се оправио новцем што пре и раније, наумн што раније то боље. Имао је још две ста хиљада франака што му је заостало од онога што је све као случајно и кроз преступ. Науми дакле све што има да метне на коцку од један пут. И он ту играчку покуша са супарником кога је пратила особита срећа. Није требало много вештине па да изгуби и тих две ста хиљада франака. Међу тим после дужег премишљања смисли на ово. Он изазове Ланса на двобој у мору; јер се сећао да је у боју на мору једне ноћи особиту срећу имао близу Сен-Мало. Мимо то уздао се у своју вештину што му остаде још док је радио шуперски занат.

Г. Лансе пристане и прими понуду, па и цело друштво пфока с плескањем руку одобри опкладу. Али нико се није толико радовао као г. Лансе. Маркиз није могао измислити што би повољније било за Ланса коме се у срцу чисто, олакша и цело му се лице промени, и кад ухвати за руку маркиза да је стисне у име свог пристанка, маркиз пусти глас од себе одајући њиме своје болове.

По што би свршено и уговорено да се предузме двобој на мору, требало је још да се изабере згодно место за то. Двобој по себи већ је био необичан, па за то је требало да се изабере и место које ће одговарати необичноме; јер Темза позната је и одвише и мало који плићак не зна где је плића где је дубља вода, вештаци пак знали су то на памет. Одреди се дакле да буде већање у главном скупу. Предлога је било свакојаких. Један хваљаше да је најзгоднпје место за то на реци Лорен у или на Нијагари. Бејаше гласова за тај предлог; али се узби већина због тога што је место удаљено и опасно. Други један рече да би прикладније било место тамо на норвешким обалама. И ово би се можда одобрило; али један смрзнути члан учини примедбу да је тамо врло хладно а и ширина врло пространа те ће чланови сви страдати од кијавице. Једва један пут после дугог пипања, разговора и дебате, нађоше чланове пфоке да ће најбоље задатку одговорити ако се изабере место дуж шкотске обале. И г. Смитсон понуди се да ће отићи сам собом на место и наћи згоду. Избор друштва прими се и Смитсону се повери.

Још на истом састанку би решено да Смитсон иде. Па како се већина поделила била на две стране, то је уз Смитсона отишло још десет комисара, и то петорица у име Сен-Жана а петорица у име Лан-

Digitized by Google

са. После неколико дана отвори се читав карван, ту је и кувар, ту је и псето Пит, ту поштански коњи, ту кочијаши, свега тридесет глава. Сви одоше пут Шотланда.

Кад стигоше у Леви, они од друштва пфока одоше на море да виде место што је намењено за бој. Г. Смитсон није их омахнуо. Све је било како се желело. Ту је био и водопад, ту су били жлебови и вртлози; једном речју, ту је било и оно што имаше Мајел река и оно што имађаше Ниjагара. Између два брда од камена пробијало је море напенушено; за тим узимало је правац натрашке, остављајући по себи беличаст траг од пене, налик на победиоца који уступа, па се враћаше на прво место да и опет буде сатрвено. Отока бејаше дубока и стајаше у свези с реком, а ова се с висине стропоштавала и јаки жубор правећи, приклоњаше се мору. Чланови комисије од друштва пфока доста уморни и огладнели наклопе се на спремљени ручак коме немаше мане и забављаше се у разговору о догађајима који се некада збиваху на мору.

Овом приликом доведени буду у ред и услови за сутрашњи двобој. На знак који ће се дати, треба да скоче обојица у воду са стене и према току њеном да пође један на другог и да се послужи свима средствима — само не оружјем — један против другог. Онога ће сматрати да је побеђен који први дође до обале или који се из отоке отисне на отворено море.

Осване сутрашњи дан. Сунце просипаше обилату светлост. Крену се сви и они којих се тицала опклада. Дивотно беше погледати на место. Та то су утисци да их се с радошћу опомињеш. С једне стране нагло се котрљала река с висине и чинила је маглу од самих ситних зрнаца, која прављаху праву дијадему помоћу сунчаних зрака што проницаше свако сићушно зрнце. С друге стране то исто позорје, само што не пажаху на то лица што беху спремљена за бој. Она мерише оком висину с које је требало скочити; али није се познало на њима да су се препала. Маркиз није могао натраг. Све, што је још имао у готову, бејаше у опклади. Што се тиче Ланса, мора се признати да га је изнутра гонила некака тајна, несавладљива сила, да пође у напредак. Он бејаше пре несит и грабљив него уздржљив и страшљив. Погледаше истина на падање и на вртлоге доле, али је око његово чисто претило супарнику кад га је погледало.

Они што беху одређени да се нађу уз Ланса, на број петорица, обиђу отоку и стану с Лансом на своје место с ону страну реке, баш према маркизу и његовој пратњи. Растојање бејаше прилично, с тога не могоше се секунданти разговарати; сагласе се да се послуже

Digitized by Google

знаком и тако одабрани комисари извукоше своје мараме и подигоше их у вис за знак нек се борба отпочне. Скоче оба супарника и загњуре се овде а тамо пзаћу и онда се упути један на другог. Борба се дакле отпочне.

Ала је то и била борба за гледање. Два вешта, обучена пливача деле мегдан. Гледачи чисто су погом копали. Смитсон загрлио се са својим Питом. Али се још не могаше познати чији ће бити мегдан. У један мах дуне ветар и помери зраке од водопада те начини гушћу маглу која се простре даље. С тога се кроз ту сипу гледало на борце као кроз решетку. Некоји од сматралаца несу скоро ништа ни видели.

Сен-Жан кад виде да онај прам од воде начини читаву пругу па и облак између њега и сведока, предложи да се одложи борба. Али није тако мислио и Лансе. Он удари у смех и поче се чисто ругати, говорећи: Шта, Малеско, да се неси уплашио?

Малеско занеми као громом поражен. Лансе отвори уста на поче даље овако: Зар ти смета што ова магла од пене? Али много тамније беше кад се борисмо око предгорја Ла Бард, па се неси ни забринуо а то ли уплашио. Сећаш ли се, Малеско, оне тамне ноћи?

Некадашњи шупер не хте ни очију спустити на говорника; него кад чу своје име Малеско, сети се свега шта је било, па онако пола на глас рече: Гле, дакле га несам убио ни дотукао са свим?

— Још само мало па би ме и дотукао, господине Сен-Жане, рече онако подругљиво Лансе. — До душе неси се ни уздржавао да то не учиниш. Мало је требало; али је Бог тако хтео да бих ти сада вратио по својој правди. Видиш ли како се стиче све опо исто. Ту је вода, ту је самоћа, ту је она тутњава, ту је човек који тебе тражи да би се борио с тобом. Све је ту, али с малом неком разликом. У место оног уморног и изнемоглог младића своји сада против тебе читав човек, снажан и одважан.... човек кога ти сада нећеш убити, Малеско! зарпчем ти, се да га нећеш убити.

— Може бити и хоћу! промумла Малеско, па се залети да нападне на Лансеа.

Али овај врдне на страну и као играчку проводећи, удари у преко и овако почне: Не бих веровао! Чу ли, Малеско, ти ми одузе име моје, моје благо, све си одузео од мене! Па и опет, кажем ти. не светим ти се, и не тражим да се осветим.... Ја да се светим теби? Гад! На што то? Та ја сам дошао до имања а мене чека моје име у Француској... где се не зна да је некадашња кукавица, шупер Малеско...

— Ама, куда се измичеш, повиче Малеско. Ти, који ми пребацујеш да се плашим. Та стани и дочекај ме. Ја то тражим од тебе!

Digitized by Google

— Стрпи се, Малеско, па ме чуј даље... Нашао сам на земљи анђела. Она је кћи једног неваљалца и убилца. Тога анђела узео сам ја да ми буде жена. По закону тај је убилац мој отац по жени. Тај неваљали отац треба да умре, није ли тако? И он ће умрети од моје руке; та суд би га осудио на смрт, чим би зазујала труба страшног суда. Шта друго ради људска правда него што смањује појаве сабласти. Али његову смрт покриће копрена. Тако треба да буде. И та копрена треба да буде непровидна као ова магла што нас заклоња сада. Његово тело треба да се спусти у гробницу до које не ће нико доћи, као ови вртлози овде који ће се отворити за тебе!.. јер твоја кћи моја је жена!

Ове последње речи згодише шупера у срце. Твоја кћи! И уз ово име ноче се помаљати сваколика прошлост.

— Ти си отац мојој жени, рече Лансе даље, и моја жена не мора оборити очију доле у земљу него треба да их смело може подићи горе. Ја се не светим, ја само перем себе.... Али, ово је већ и одвише што говорим, није ли тако, Малеско; сад дај да радимо. Сећаш ли се, Малеско, некаквог комада од ужета? А, то је страшно оруђе, ти си се служио њим оне ноћи кад сам те видео први пут, вешт си био у гађању!

Док то говораше, одмота уже од појаса па га спреми за хитац.

Малеско побледи. Било сад то да је прозрео у намеру Лансову, било да је то уже изазвало у њему спомен од оне ноћи, еле, он даде гласа од себе и стане га дерање да су оруђа неједнака и да пада опклада.

— Махни се опкладе, повиче Лансе, прелазећи више у гњев него у шалу. Реци, јесу ли онда била једнака оруђа кад ме хтеде убити, мене страдалца... Ово уже има и чворове на крају као и онда. Сад је ред на тебе, Малеско!

— Милост, г. Лансе, милост. Вратићу све што сам отео!

Лансе одмота уже и замахне.

— Милост, милост! промрмља уплашени Малеско. И страх од смрти чисто му је изменио црте и прогутао оно мало снаге што је још имаћаше. Кад га спази Лансе где већ грца, баци од себе уже и пожури се да му дође у помоћ; али пре него што је дошао до њега, већ је прогутала вода кривца и преступника.

Лансе сад изиде на обалу. Сви се скупише око њега да чују шта би с маркизом; и он рече члановима од друштва пфока, да је маркиз Сен-Жан мушки издржао борбу; али у највећем напрезању нагло сиђе под воду. С тога их замоли да би тело сахранили ако би га избацила вода. То рекав, удаљи се.

Digitized by Google

На шест недеља после тога говорише новине париске да се вратио из Енглеске маркиз Сен-Жан и кроз то избрисао своје име из списка емиграната. Даље, рекоше и то да се маркиз оженио на страни и вратио се у своју постојбину са женом и узео к себи пуницу своју.

Случајно нађе на тај чланак у новинама члан пливачког друштва сер-Џон Блак, један међу одабраним члановима пфока. Ко ли је тај Сен-Жан? питаше он г. Смитсона.

Овај му одговори: Да ли сте кадгод видели псето које тако дотерано и обучено као мој Пит, сер-Џон? Ево га где се опружио и чита у овим листовима о пливачима. Видите ли га? — До душе, Пит се нашао у послу и то у таквом, да је гризао опуда куда је туткало повезника допрло и прилично је нагризао од повезе. Та, не бих га дао ни за тридесет гинеја. Али, да, ви говористе, чини ми се, за Сен-Жана? Сиромах, добри маркиз!... Ах, то је била несрећна опклада! И тај Лансе бејаше ђаволски човек, и не да се видети од како се збио тај двобој!... Овамо, Пите! Гле, та тај угурсуз поједе што је било за цело на књизи!... Тај Лансе није ми био у вољи. Умешао се у несрећну опкладу. Господине Џоне, ја мислим она магла од Левн сакрила је од нас врло важне ствари... Шта ви велите на то?

— Ја не ударам у ребра, одговори запитани; али знате ли ко је тај Сен-Жан?

Сер-Џон пружи му лист новина. Овај читаше до некле па рече: Знате ли, Сер-Џоне, је ли тај Лансе био ожењен?

— Чекајте.. Ја бих рекао као... да, господар Шуп, мој човек коме сам поверио послове причаше ми, да у оно време када г. Лансе још сиромах беше.... А та то је ђаволска прича. Он је мењао имена... Звао се Вилем... није него Едуардо... Тако ми причаше мој човек, као да име две жене, матер и кћер, па његов стан... шта ти знаш.

— Тако ти је, прихвати г. Смитсон, то је тако, и сам бих рекао. Он га је најпре убио па после украо име од њега. Једна опклада! Ја ћу се опкладити да је тај никакав човек, Лансе, права скитница. Он носи туђе име.

Нико се не хтеде кладити.

— Сиромах Сен-Жан, рече г. Смит онако жалостиво. За његова доба нема случаја да је и чија понуда за опкладу прошла на празно.

— Е, Сен-Жан није био тврдица.

— Али, какав пливач, Сер-Џоне!

— Јест, али је Лансе још бољи пливач.

— Шта, Лансе бољи пливач?

— Тако ја држим, г. Смите.

Digitized by Google

— Е, добро, па нека! Дакле ја полажем пет стотина хиљада у то име да је Сен-Жан бољи.

Ове речи јаче изговорене, учинише утисак на чланове друштва пфоке као оно труба испред вола који је осуђен да се посече, цело друштво уста на ноге као да га је ко натерао и подели се на двоје као у она срећна времена Сен-Жана и Ланса. Али се брзо тргоше и к себи дођоше, знајући да су прошла та срећна времена и да се од тада, промениште, те се сад само спомињу.

— Да, та срећна времена прођоше, рече Смитсон пола уздишући па се и опет спусти на своје место.

— Прођоше, прохујаше та времена, рекоше сви од друштва пфоке.

Г. Смитсон отури натраг своју столицу, као да се сетио нечега. И доиста, ухвати свога Пита за предње шапе, стане с њим на среду па рече озбиљно: Бејаху два добра пливача. Бог да их прости. Они бише и прођоше па и слава њихова. Мука ми је, господо, да вам кажем; али је истина. Наше друштво данас је немило. Останите с богом, господо моја; ја и Пит остављамо друштво. Ево, и он се клања.

Смитсон и Пит изађоше на поље. И остали разиђоше се безвољни. И тако се распаде друштво пфоке као да га није ни било.

Превео ✕.

Јајата.

(Продужење и свршетак.)

„Благо оном, ког та жеђца
„Мимоиђе и не свлада,
„Од младости па до гроба,
„Што нас увек прати млада,
„Као болест што нас гробу
„Извесноме увек води.
„Благо оном, што се на свет
„Благ и срећан тако роди.
„А ја што ју несам знао
„За живота утишати,
„Убићу је сад у себи —
„Животу ћу с' мирном дати.
„У шуми ћу живет' од сад
„Одреч' ћу се себе сама,
„И што год узмислим смеран,
„Биће само вишњи Брама.
„А ти, сине, узми младост
„И на моје ступи место!
„Благословен да се увек
„И вечан ти био престо!"
Тако рече, и свечаво
Сину Пуру престо даје,
А у шуму сам се дигне,
Да ту грехе своје каје!

*

И у шуми краљ Јајата
Живео је од сад дуго;
Страсти с' чув'о, и ништ' није
До корења јео друго.
Па и жртве на огњу је
Боговима дав'о смерно,
Закон шумских покајника
Свршавајућ' увек верно.
И све јаче мучећи се
Тисућ' лета живео је,

Digitized by Google

Само класје, и од јела
Што остане тек јео је.
Тридест лета живеh' строго
О води је самој прв'о.
О ваздуху за тим опет
Провео је лето ново.
А идуће године је
У мукама страшним био;
У сред огња беше, што га
Са пет страна запалио.
Једуh' ветар на једној је
Нози стај'о шест месеци:
И тада се смиловаше
И даше му небо свеци.
И он оде боговима, —
И сам није човек више.
И богови мањи, већи,
Сви га лепо поздравише.
И дуго је краљ живео
У њиховој светој кући,
Све уз Индру, и уз Браму,
Сваког лепо поштујући.
Ал' један пут у дивану
Свети Сукра поче 'вако:
„Кад си Пуру крунисао,
„Шта му рече тад, и како?"
Јајата му одговара:
„Крунишући мога сина,
„Ово сам му, боже, рек'о:
„Целе земље баш средина
„Између Ганге и Јамуне
„Нека буде, сине, твоје:
„Браћи твојој дајем друго,
„Око тога опет што је!
„О па сине, не говори
„Никад срамно, злобно, преко,
„И не чини људ'ма криво,
„И не пази шта ј' ко рек'о.
„Човек, што се увек срда
„И заједа немилице. —
„Несносан је, безобразан
„То му каже само лице.
„Реч оштрија, згоди л' кога,
„Тај се вазда гризе, мори;
„С тога пази, па реч таку
„Никад сине не говори,
„Него мотри, мери сваку,
„Јер на свету ништа није,
„К'о срдачност, к'о издашност
„Што сва срца задобије."

„Ти си, краљу, Индра поче,
„Многе жртве прин'о нама
„Живео си свакојако,
„У невољи, у мукама,
„И у туми, и на дому,
„Све рад душе само твоје;
„О па реци побожношћу
„Раван тебе овде ко је?

„Од богова, и од људи
„И светаца не знам, боже,
„Да се и ко побожношћу
„Упоредит' са мном може!"

„Равне себи, и још боље
„Из гордости презр'о што си:
„Одмах лети с неба доле —
„Милост божју проигр'о си!

„О па, боже, дај учини,
„Кад већ мора то да буде,
„Да с поноса милост губим —
„Да међ добре паднем људе!"

„Добро! Пашћеш!" Индра збори.
„Нек по твојој буде вољи:
„Ал' не презри оне, што су
„Теби равни, и још бољи!"

И из неба прогнан тако,
Спушташе се краљ све ниже;
Ал' баш тад са жртвеника,
Мирисан се дим подиже.
И к'о сокак, ил' к'о река
До неба се баш дизаше;
И на земљу, на жртвеник
Баш се њоме краљ спушташе.
Ту стајаху четир краља,
Што су жртву жртвовали;
Па кад краља опазише,
Свак на чуду бога хвали.
Па му зборе: „Ко си што се
„На жртву нам спушташ свету,
„И што чиниш чуда, нико
„Што не виде још на свету?"

Јајата им одговара:
„Ја сам отац краља Пура,

Digitized by Google

„А са неба летим доле,
„Јер ме божји суд изгура:
„Што презирах поносито
„Себи равне и све боље;
„А што међ вас добре падох,
„Беше милост божје воље.“

Њему зборе четир краља:
„Бог што рече, свршено је;
„А плод жртве и врлина,
„Нека буде краљу, твоје!“

„Нисам брамин, који примам,
„Па примање да ме дичи;
„Ја сам војник, који делим,
„Примати ми не приличи!“

„Али од нас не ћеш, краљу
„Туђе примит', него своје,
„Јер унуци ми смо твоји,
„Па што ј' наше, то ј' и твоје.
„Изгубиш ли због нас небо,
„И ми ћемо тад у пак'о!“
Тако зборе четир краља,
А један ће опет 'вако:
Син Харјасва Ајацијског:
„Васумат је моје име;
„Па у небо, реци деда,
„Е да ли би примили ме?“

„Ти си небо“ — краљ му збори,
„Твојим силним поклонима
„Заслужио; и у њ места
„Неизмерна за те има.“

„Па не тони онда доле,
— Васумат му на то збори.
„Јер ја тебе све уступам.“
За тим други проговори,
Диводасић, кнез Касијски:
„Пратардан је мени име;
„Па у небо, реци деда,
„Е да ли би примили ме?“

„Ти си небо“ — краљ му збори
„И храброшћу и делима
„Заслужио и у њ места
„Неизмерна за те има!“

„Па не тони онда доле,
— Пратардан му на то збори,
„Јер ја тебе све уступам!“
За тим трећи проговори,
Син Уснара, краља Боче:
„Сива ми је, краљу, име
„Па у небо, реци, деда,
„Е да ли би примили ме?“

„Ти си небо тврдом вером.
„И речима искренима.
„Заслужио; и у њ места
„Неизмерна за те има!“

„Па не тони онда доле
— Сива њему на то збори;
„Јер ја тебе све уступам.“
И четврти проговори,
Син владара Кањабучког:
„Аштак ми је, краљу, име,
„Па у небо, реци деда,
„Е да ли би примили ме?“

„Ти си небо“ — краљ му збори
„Жртвујући стоку многу
„Задобио сила неба,
„Угодио силном богу.“

„Па не лети онда доле!
„Како други и ја тако
„Теби дајем место моје!“
И краљ оде небу лако.
Пре нег земљу што додирну
Оде небу високоме,
Кад унуци тако лепо
Говориште деду своме.
И он викну озго: „и ви
„Заслужисте небо свето,
„Па сва четир хајте за мном,
„Огњених вам кола ето!“
И у кола сви сад скоче
На те речи Јајатине.
И одоше за њим к небу
Боговима у висине.

А лепо их дочекаше,
Кад ступише горе ови,
Играјући, певајући,
Божје слуге и богови.
И опет се краљ Јајата
Шет'о небом к'о и прије,
И по доњим, и по виším

Digitized by Google

И где ј' био, и ґде није.
Једном спази Браму, где се
По највишем небу шета;
Па му поче: „Узвишени!
„И праоче целог света!
„Допусти ми да те питам
„Како може то још бити?
„И зар с' може за реч једну
„Небо опет изгубити?
„А тол'ко сам тисућ' лета
„По правици увек влад'о:
„Тол'ко с' мучно самац кај'о,
„Тол'ко тисућ' жртав' дадох.
„И плод тол'ких мојих мука
„И заслуга и врлина,
„Ништ' не вреди; јер реч једна
„Отиште ме са висина!"
„И владање тако дуго
— Одговара свети Брама.
„И све жртве, и кајање
„Поништи ти грдост сама.
„Јер у небо не мож' доћи
„Ґрди, бесни, и надути,
„Ма кајање, благост, жртва
„Што су неба сјајни пути.
„Ко из самог славољубља
„За своје се грехе стара
„Жртве пали, добро чини,
„Том се небо не отвара.
„Ко ґрд буде својом жртвом
„И с презрењем друге гледа:
„Нека чини што год хоће —
„Раја никад не угледа!"

У Београду. *Сима Поповић.*

Како је српска хиландарска лавра дошла у задругу.

(Свршетак.)

На светим вратима дочека г. посланика нови отац игуман Ѣерасим, у мантији и с драгоценом историјском штаком св Саве, коју су држале само преподобне руке, почев од самога св. Саве — његов ученик, што му живот описа, Доментијан, Сава, Данило и Никодим, сва тројица заступници св. Саве, с почетка у настојништву хиландарском, а после и на српскоме престолу архиепископском. Ушав у саборни храм, којему је још потпуно очувана стара веледепност његова, поклонисмо се скромно драгоценој светињи намастирској: гробници св. Симеуна мироточивога, светоме крсту у којем је честица часнога дрвета[1], честима светих моштн разних угодника божјих и на послетку чудотворној икони мајке божје тројеручице, коју је св. Сава донео на благослов обитељи својој из палестинске лавре — освећенога Саве. Док се ми поклањасмо светињама, започе се параклис мајци божјој; у ектенијама се већ помињаше нови игуман Ѣерасим, који стајаше у мантији на игуманскоме месту, запремљеном први пут сада након својих

[1] Особиту пажњу обраћа овај крст што има у себи велико часно дрвце, веће од онога у јерусалимскоме крсту у храму гроба Господова. То је дрвце добио био на дар св. Сава од никејскога императора Јована Ватаца кад је посвећен за архиепископа народу српскоме. Драгоцени накит у крста — то је споменик љубави цара Стевана Душана према обитељи.

Digitized by Google

сто година. По што се сврши параклис, јеромонах Григорије пред свом браћом прочита изборно писмо, у којем стајаше, како се братство српске хиландарске лавре царске решило да се у корист обитељи врати у задругу, па је с тога једногласно изабрало за настојника обитељи архимандрита Ђерасима, на што се и потписује. Ту се у цркви сташе потписивати, почев од најстарије браће. Г. посланик први поздрави оца игумана, па примив од њега благослов, стаде с десне стране игуманскога места. На њ се угледаше сви који с њиме путоваху, а и браћа по што се потписаше, приђоше ка оцу игумну, старија га целиваше само у руку а млађа метанисаше, па се онда сва поклонише г. посланику, који свакоме по на особ честиташе радостан догађај, којему беху најбољи сведоци ведра лица њихова пуна милине. Многи вам различно казиваху радост своју: „Да вас Бог благослови — говораху једни, плачући од радости — и хвала вам што нас избависте из јадне сиротиње наше!“ „Као разумне овце једнога стада — говораху други — ми сада, Бог вам дао! имамо пастира својега, као деца имамо оца, који ће се старати и веселити о деци својој.“ итд. Особито смо замолили јеросхимонаха Киријака да помаже новоме игумну у управи, јер је обвезан да слуша браћу, да буде покоран, љубазан и искрено поверљив према настојнику, и да у одношају према њему помаже слабе и неуке.

После поздрављања огласи се многолетство новоме игумну, који обратив се ка г. посланику с кратком беседом, замоли његово превасходство да буде ктитор киновији (задрузи), заведеној суделовањем његовим, и да не оставља без помоћи и окриља својега обитељ пр. Симеуна и Саве, као што ју је, по што пропаде царство српско, узело у особену заштиту руско царство, и тиме је спасло те пије са свим пропала.

Г. посланик је милостиво саслушао молбу оца игумна, и обећао да ће са свим утицајем својим послужити да одржи обитељ, радујући се што је послушала добре савете ваикадашњих пријатеља својих — Руса и Срба.

Још у цркви покрену се мисао о писанији у корист новој задрузи, на што се сви одазваше са готовошћу и срдачношћу словенском. Из храма нови отац игуман би уведен с церемонијом у своје ћелије, певајући „Достојно јест“ и друге стихире, приличне догађају овоме. После тога нови домаћин замоли госте да се одморе, па онда наступи обична гозба, само што Руси добише чаја у место каве. Отац игуман благослови г. посланика и друштво му, а г. посланик му даде 6000 гроша, скупљених у корист новој задрузи, међ којима беше и 500 франака његових.

Digitized by Google

Ту бејаше и други духовник рускога манастира, отац јеросхимонах Макарије, који у име руске обитељи даде на дар руске рибе из Таганрога да се почасте њоме браћа на општој трпези.

Нови игуман рећи ће како је тешка служба његова, а ја му напоменух, како је срећан што је хиландарска обитељ ушла у задругу, те се не мора угледати на друга места ни тражити и примењивати ово или оно правило или ред какав, па с тога би требало да се тврдо држи устава преподобних оснивалаца обитељи и да уведе правило, што су га они поставили, да се устав сваког месеца по један пут прочита ва трпези, како би га знао сваки члан задружнога братства, разделив читање на неколико дана, а на дан памети светих ктитора, пр. Симеуна и Саве, сав од један пут.

Бејаше мрак у велике кад остависмо хиландарску обитељ; до пристаништа испратише нас с фењерима, а још се једнако разлегаше весело брујање намастирских звона, као да су рада да разнесу по Светој Гори радостан глас о промени што би у српској хиландарској лаври.

Ми мислимо и надамо се да ће задруга у Хиландару, заједнички и искрен рад свега братства на утврђењу задружних правила и вршењу њихову, донети обитељи двојак благослов од светих оснивалаца својих, и да ће се сва обећања св. Саве, што је обећао у име господа обитељи својој ако тачно буде радила по уставу који јој је дат, навршити над њом у своје време, молитвама пречисте богородице наставнице и свих светитеља српских.

Мило ми је што могу напоменути како се на Хиландар угледаше сва три атонска словенска манастира и сад имају задружан устав.

Што је Хиландар ушао у задругу, то не ће остати без утицаја и на општи ток атонских послова. Зна се да Хиландар заузима треће место у реду четири главне обитељи атонске, из којих се бирају настојници. И тако сад у протату већ један глас припада книговијатима, а по што дође у задругу најстарија обитељ атонска — лавра пр. Атанасија (чему се с основом нада), два дела познатога печата атонскога којим се укрепљују сви актови и протоколи протатски, припашће задругама (книговијама.)

Народне песме.

(Види „Вилу“ бр. 45.)

(из Босне.)

LXXI.

Запросио Салко Дољанија,
Запросио злато Авдалијно,
До по дне је злато испросио
А од по дне оде на Дољане.
Три године на Дољаним' био,
Кад настала година четврта

Digitized by Google

Онда пош'о свом бијелом двору,
Угледа га из далека мајка,
Колико га лако угледала,
Још је више пред њег' ишетала;
Руке шире у лица се љубе.
Ал' не вели Салко Дољација,
Он не вели, како си ми мајко?
Већ он пита, шта ми ради злато?
Злато здраво ал' је у другога
Препросно Мујо побратиме,
Вечерас ће у ђелдеку бити.
То је њему врло жао било,
Па он иде свом бијелом двору,
Па он узе шару по сриједи,
И узима до два џевердара,
И узима поже потајнике,
И узима лаке мердевине
Па он иде свога побра двору
Да он види кроз срчали пенџер,
Да он види шта му злато ради.
Ал' је злато Мују говорило:
Себи руке, Мујо сиротане,
Себи руке, шинула те гуја,
Да те види Салко Дољација
С русом би те главом раставио.
То је њему врло мрско било,
Удари је руком по образу,
Колико је лако ударио,
Два јој зуба квара учинио,
Ал' не вели злато материно
Ал' не вели: јао моја мајко,
Већ вели: ђе ли си ми Салко?
Ал' то Салко и слуша и гледа
Он је својој пушци бесједио:
„Шаро моја, не остала пуста
„Немој мене, ватром преварити
„А за око не ћу ни молити
„Погоди ми Мују побратима"
Пуче пушка остала му пуста,
Не погоди Мују побратима,
Већ погоди злато материно,
Међу очи ђе јој дукат стоји.
Кад то виђе Салко Дољација
Он потеже до два џевердара,
Те погоди свога побратима,
Па с' провлачи кроз срчали пенџер,
Па јој меће руку на срдашце,
Да он види је л' му злато живо?
Ал' му злато свијет пром'јенило.
Кад то виђе Салко Дољација
Он потеже поже потајнике
Па удара себе у срдашце
Колико се лако ударио
На ножу је срце извадио.
— Три гамеџта* напоредо леже.

LXXII.

Пјевни, пјевни, злато материно
У моме га двору запјевала,
У мом двору а на моме крилу —
„Бре ђидијо, би л' ти мило било,
„Да ти 'вако гонце у двор дође
„Да ти шета по бијелом двору,
„Као паун по јелову грању?"
„Та назлија, ћери материна,
„Свему си ми роду омиљела,
„А и мени на срдашце пала,
„На срдашцу рану отворила!"

LXXIII.

Вјетар ружу низ поље ношаше
На Јовин је чадор наношаше,
Под чадором никог не бијаше,
Већ сам Јово болест боловаше.
Шаркија му виш' главе вишаше.
Јово јекне а шаркија звекне,
Болан Јово шаркији говори,
„Ох шаркијо, пуста не остала,
„У душманске не запала руке,
„Доста си ме гладног нахранила,
„А и медна вина напојила,
„Ђевојке си на друм измамила
„Удовице па авлијска врата,
„А невјесте на ђамли пенџере,
„Давор, давор моја десна руко,
„Коме ли ћеш скоро јастук бити
„Ил' ђевојци или удовици
„Ил' невјести скоро доведеној?"

LXXIV.

Моја стрина чудне ми милине,
Чак се види до мог драгог двора

* Мртвац.

Digitized by Google

Ђе мој драви на душеку лежи
Пружа руку по бруси јастуку
Чека мене на бијелу руку
Хоћу л' ићи, моја мила стрина?
Не ид' богме, шћери материна,
Ђаволаст је, мировати не ће,
Ђевојка си, учиниће квара.

Послао
М. М. Радовановић.

LXXV.*

Море Вело, Велико,
Дође ли ти Велик дан?
Богме дође и прође,
Ђурђево цвеће однесе,
Ђурђево цвеће, ђурђевак,
Ђурђа га бере, пребира,
Мене га мајци на крило,
А мајка с крила на земљу:
Ни моја Ђурђа ни цвеће.

Море Вело, Велико,
Дође ли ти Велик дан?
Богме дође и прође,
Ђурђево цвеће однесе,
Ђурђево цвеће, ђурђевак,
Ђурђа га бере, пребира,
Мене га војну на крило,
А војно с крила у недра:
И моја Ђурђа и цвеће.

Послао *М. стаМенић.*

КЊИЖЕВНОСТ.

Српско-далматински магазин, љубитељ просвете и народнога језика за годину 1866. Издао на свет Герасим Петрановић конзисторијални и М. Драговића архимандрит. Књига XXV. У Задру, Печатња Демарки-Ружиер. 8-на, 200 стр.

Кад нам дође у руке „Српско-далматински магазин“, увек нам падне на ум оскудица јединства, узајамнога договора и познања у народу нашем и увек нам је на срцу топла захвалност људима који као последња стража на мору држе дигнуту заставу сриства на приморју, као да су риди рећи браћи на далеко: Још смо живи, не заборављајте нас, јер се сами не заборављамо! — Читајући „Српско-далматински магазин“ свагда се, ми, који смо на страни народа која тегли данас главни терет у народној књижевности и која је до граница источних народа нашег, сетимо и оно пуне племените и јуначке гране нашег народа која, растављена од нас немилим околностима, чува кршно приморје и ослоња се на врлетну Херцеговину за коју има у сриству пословица „да све земље насели а себе не расели.“ Али

---

* Упореди песму LVII. у 45. броју „Виле.“ Овако се пева у Сталаћу код Бугар-Мораве после Ускрса целе Томине недеље. Похватају се у коло саме девојке па полако играјући певају ту песму. Истом оне ту песму отпевају, ухвате се и момци, који су у почетку отпевали песму „Ор'те се, бер'те, девојке.“

Digitized by Google

немојте помислити да их се сећамо мишљу, која нас обично не оставља, него тако, као да смо ближе с њима, као да смо на домак разговору.

Да прегледамо часом садржину и ове књиге „Српско-далматинскога магазина.“

У почетку се уредник хвали потпором сународника наших а жали на то што га књижевним чланцима не потпомаже поглавито далматинска снага. Остали је садржај подељен на осам делова. Први, Историја, доноси красан чланак од Николе Беговића Православна црква у Крајини. Ствар нова и пропраћена с доста лепих мисли, а позната ће бити читаоцима и из првих бројева „Заставе.“ — „Како год су српске кости по туђијем земљама просуте, тако је и српска повјесница просута по туђијем књигама и архивама“, вели лепо на једном месту г. писац. — Други део, Красноречивост, доноси: Слово на св. Саву од М. Мршића учитеља с Цетиња; Слово на Сретеније од Михаила Опачића свештеника из Карловца; и Слово на парастосу покојнога владике Петра Јовановића, који је био митрополит у Србији, од Николе Беговића. Трећи део има: Народне обичаје и приповетке. У њем имамо од поштованога архимандрита мостарског Јанићија Памучине Славјење Божића у Херцеговини, красан и одвећ лепо написан чланак у коме и осим божићних обичаја има лепих ствари за пријатеље познања нашег народа и девет народних приповедака, све шаљивих, вешто написаних. Поштованоме старини није првина ова захвалност истинито заслужена у књижевности нашој Још у том делу има Обичај о крсном имену у Банији и Обичај о Ђурђеву од г. Сиде Пајићеве, и три приповетке од исте, и пар приповетка Богат и убог, од архимандрита цетињског Нићифора Дучића. Четврти део, Песништво, има три уметничке песме од Ник. Беговића (На гробу Лук. Мушицког и Гетсимана) и Ристе Ковачића (Драгој) и народних од г-ђице Љубице Ардалићеве и Ф. Радичевића с Цетиња, — У петом делу су: чланци различни, и то: 1) Успомене једног хаџије; 2) Српска народна школа треба да је верозаконска, прештампано из „Школског листа“; и 3) Војна писма од Ђорђа Срдића. — Део шести, Животопис, доноси: Живот Димитрија Перазића архимандрита ман. Режевића од уредника. — Део седми Летопис православне цркве у Далмацији, доноси 1) Списе о православној цркви у Далмацији за времена млетачке републике, и 2) Цркве у новије време подигнуте у епархији далматинској, обоје наставак из прошле године, од уредника и 3) народне српске школе у епархији далматинској год. 1865-те. Будући је српска школа данас најглавнији стубац српске будућности, да станемо код овога чланка. У поменутој епархији било је речене године 35 српских школа са 871 учеником а наставу је вршило 26 свештеника, 8 клирика, 2 препаранда и 1 учитељка. Кад се упореди стање школа у Срба источне цркве у Далмацији од 1865-те са стањем школа њихових од 1864-те, излази да је 1865-те било више 6 школа и 143 ученика. Али је стање школа тамо још посве не уређено, неке школе држе сами свештеници за малу плату а неке ни за какву и тек лане је установила влада у Задру препарандију. — 4-то су: Фундације за српсконародну просвету у православној епархији далматинској и њихово стање год. 1865. Како је жива народна свест у нашега народа у Далмацији показује најбоље то што има за народне школе које од општина које од приватних људи 11 фундација и у њима капитала 104.384 фор. 84 1/2 новчића; за васпитање клира имају 2 фундације, с капиталом од 23.195 фор. 74 нов. у обадвема, за морепловство има фундација од 50.000 фор. а и 2 за васпитивање мла-

Digitized by Google

дића у вишим наукама од којих је једна с капиталом од 3000 фор. а друга је састављена с једном фундацијом за народне школе. Поред свега се „Магазин“ тужи да међу Србима источне цркве у Далмацији образованост рђаво стоји. — 5-то је Стање фундације за свештеничке удовице и сироте у православној епархији далматинској год. 1865. Износи јој главно 4124 фор. 40 новч. и има још у неплаћеним ратама 5904 фор. 40 новч. — У осми део дошле су Српске старине. према којима је „Србско-далматински магазин“ од како га је, а особито под уредништвом дубровачког проте г. Ђорђа Николајевића доста заслуге стекао. У овом делу је пун интереса Опис једне старе Србуље од Нићифора Дучића. Србуља је та једна Крмчија (крьмьчаіа) преписана у манастиру Морачком 1613. али с оригинала који је владика Будимљански Теофило, један између оних дванаест које завладичи свети Сава, преписао из књига светога Саве године 1251. За тим долази нешто од уредника, што се тиче моштију св. Глигорија архиепископа српског, без важности за стару књижевност.

Прелиставши у кратко садржину „Србско-далматинског магазина“ уставићемо се мало и око језика. С радошћу признајемо да је језик крепак и пун живота, али није свуда довољно чист. Дијалекат је, најлепши и најснажнији између три српска, помућен неудесним правописом, те место речи читамо формуле старинскога језика: лѣпи, врѣдни, увѣк, стѣна итд. на место којих Срби другчије говоре — а русизми, који се у сваком правопису најмање могу данас опраштати, тим више вређају што је језик у „Србско-далматинском магазину“ иначе снажан. Данас ни питање о правопису ни питање о тим стварима из језика није више на препирци, и за то и желимо да „Србско-далматински магазин“ и у томе не изостаје иза осталих ваљаних у суврeменој књижевности. Ако има да је што у овој књизи и за невољу — не може бити све. У томе част г. Н. Дучићу. Али и њему бисмо имали напоменути за један провинцијали ам. То је х у 2 надежу множине у именица, н. пр. старинах, листах, књижевницах итд. које се истина говори по нашем народу око Црне Горе али погрешно, јер се помешњом особина придевска преноси и на именице. То је на тим крајевима иста така погрешка каква је на пр. у нашим крајевима што се х не изговара никако, али књижевни језик, који у себе прибира све што је најбоље у народноме језику читавога народа мерећи разнолико цвеће народног говора о стари словенски језик, не може се за тим погрешкама обзирати поред правилнијег говора на другим странама.

И с тиме до виђења и опет „Србско-далматинскоме магазину!“

☞ Отворена је претплата на 1867-му годину за „Вилу.“ Цена је на годину 60 гр. (1 ⌗), на по године 30 гр. на четврт године 15 гр. за Србију. а за Аустрију 5 фор. а. вр. Скупљачима претплатника дајемо лист на поклон или новце за њ на седам претплатника.

☞ Имамо ексемплара са свима бројевима од 1865-те којима је цена 1 дукат цес., и од 1866-те којима је цена 48 гр. чар. Ко би узео оба течаја заједно, продајемо их за 4 талира.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

FRANCO

Број 51. У Београду 18. Декембра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље напред уреднишству и без новаца се лист ни коме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију. на годину 48 гр. на по године 24 „ на три мес. 12 „

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

издаје и уређује Стојан Новаковић.

СРНКИЊА.

Кунеш ми се месечином
О мој бледи зраче,
Кунеш ми се уздасима
Мој млади јуначе.

Месечина, уздисаји
Златни су ти двори,
У дворима звезда мала:
Твоје срце гори.

Срце твоје мени дајеш,
О мој живи гробе —
Од куд у те срца врела,
Туђиначки робе!

Хоће ли нас, дико моја,
Месечина бледа
Да заклони од крвничких
Несносних погледа?

Хоће ли нас двори златни,
Гробница увела
Да заклони од крвничких
Отрованих стрела?

Ох искупљуј срце живо
Из паклених шака —
Или немаш руке мушке?
Потомче јунака!

Слободно ми срце пружи,
Слободиној вили, —
Срце моје с тобом иде
У бој дивни, мили!

Изаћу ти на пресретај
У сутон борачку,
Наслужити румен пехар,
Заклетву јуначку.

Руком левом прихватићу
Бојну лаворику,
Десницом ћу загрлити
Сјајну моју дику!

А—р.

С ПУТА.

Тринаесто писмо.

Ћупријски округ, међу десном обалом реке Мораве и венцем од планина, пружа се од Јовановачке реке, који га дели од округа Алексиначког, све до округа Пожаревачког. С тога све воде његове теку

Digitized by Google

од истока к западу, у Мораву. Главније су ове: Ресава, која протиче поред Манасије и стаче се у Мораву испод вароши Свилајинца; Раваница, поред које је црква тога имена, и која се баш код Ћуприје улива у Мораву; Црница[1], која протиче кроз Параћин, и Јовановачка река, која као што рекох, дели овај од Алексиначког округа. Ресава ће, чини ми се, бити понајјача, а долина јој је и најдужа и најшира; Црница је такође вода обилна и жива; на њој се многа вуна свакога лета пере; а Раваница и Јовановачка река мање су. Окром ових могу се поменути још: Гложанска река, која се стаче испод манастира Миљкова; Река воштанска, која пролази кроз село Војску, и река Моштаничка. Све се оне сливају у Мораву а прве две теку врло дубоким провалама и ако нису дуга тока ниједна. Сва источна страна овоме округу брдовита је, од куда се пружају неколики краци, који негде до у саму Мораву ударају, као што су они који слазе у Мораву међу селом Глоговцем и Црквенцем; и Баба, пре неколике године окићена густом шумом а сада гола стена над селом Лешјем. Плодност свију равница у овом округу, а нарочито моравске и ресавске, не оставља ништа да се пожели.

Равнице производе многи кукуруз, а источни планински крај богат је пашом те је тамо обилна стока.

Прелази су на Морави из овога округа испод Свилајинца у Брзан, на селу Војсци[2] у Багрдан (оба у Крагујевачки округ); на Глоговцу, Ћуприји, и Обрежу (у округ Јагодински). На Ћуприји утврђен је мост на понтонима, а на свим другим пролазима или су мостови „летећи“ или просте скеле.

Раздељен је на два среза: Ресавски, који заузима северну полу са столицом у Свилајинцу, и Параћински, који заузима јужну полу а столица му је Параћин. За Турака је нахија Ћупријска, у коју је спадала и Ресава и нека села на левом брегу Мораве, као Јовац и Спњи вир, који су сада у округу Јагодинском, припадала пашалуку београдском а Параћинска, која није слазила ниже од р. Црнице, Лесковачкоме. Године 1863. било је у том округу душа 51.318; а ове 1866. у 9 мушких школа 850—691 ђака и у три женске 151—116 ученица.

Путови га просецају ови: од Пожаревца на Свилајинац и село Медвеђу у Манасију; из Медвеђе одваја се десни крак пута у Ћуприју: одатле иде Београдско—Алексиначки пут на Параћин и на Јовано-

[1] Црница, у селу Давидовцу прима с лева речицу Грзу, који долази од св. Петке. Грзино је корито она чувена Честобродица, којом пролази друм од св. Петке ка Кривом Виру.

[2] Становници овога села, зову се Воштани, и ова скела Воштанска.

Digitized by Google

вац; од Ћуприје иде још к истоку до мра Раванице, а други преко Везирова брда[1] на Свету Петку, Честобродицу, преко Самајна, Калафата и Бољевца у Зајечар.

Ови су путови сви насути.

Пут од Параћина на Ћићевац к Сталаћу и Крушевцу као и онај од Параћина на Лешје до села Мутнице нису насути.

Што је крупније то пре и у очи пада, с тога се журим к цркви Манасији, не'могући се држати каква утврђена реда у предметима разговора.

Манасија је на десној страни Ресаве, међу брдима: Маљијом и Пасторком, једно 4—5 сахата хода источно од Свилајинца.

Богомоља ова пониче у дане веома тешке за наш народ. Кад сунце српске среће наже на заранке, онда самохран деспот Стеван Високи, прибра своју и народну снагу те озида и украси ову дивну задужбину посветивши је св. тројици, а наменив је въ погребеніе мощемь своимь. Око цркве озида он још и тврд град са дванаест кула, што све стоји и дан данъи, сведочећи да они, који овако вешто владаху сечивицом, не бејаху људи који режу тек у рабош, него вештаци какви се и данас високо цене.

Изван сваке сумње је да је Љубостињу зидао **Протомајстор Коровић. Раде** а то не ће бити нико други већ онај у песмама често помињани Раде Напмаре.

Кад се упореди доба постанка Љубостиње (између 1389—1405) за коју се поуздано зна да ју је градио Србин Раде Боровић[2] и време зидања Манасије (1407) као и то што је прву зидала царица Милица а другу њезин син деспот Стеван: онда нема сумње да је и ову последњу градио Раде Напмаре. Из тога баш излази да је најлепши споменик старе грађевине дело руку Србинових. Колико нам само ово подиже народни понос! Да су стари наши умели владати сабљом и шешаном признају и душмани наши; али ево среће да су умели и сечивицом управљати тако како им се и непријатељ поклонити мора....

Па да ли је доиста укопан у Манасији деспот Стеван високи,

---

[1] Река Раваница тече од истока на запад к вароши Ћуприји. На левој страни ове реке брдо је Везирово, а на десној Краљево Брдо. Прича се да се некад на првоме био станио с војском некакав везир, а на другом некакав краљ; па се у Раваничкој долини борише њихове војске. Имена везира и краља нисам могао ни од кога дознати.

[2] То стоји зарезано у каменоме прагу у Љубостињи кад се улази из женске у мушку цркву.

Digitized by Google

кад је њу начинио за своју вечну кућу? О томе су различити разговори: по једнима, јесте; а по другима, није; и тако се до данас управо не зна где је местимице гроб Високог Стевана.

У околини Манасијској овако се прича за крај бурнога живота Стеванова:

Деспот је, прича се, ходао свуд по земљама српским те удељивао сиротињи и помагао невољнима. Али највише бавио се у граду Руднику и у Манасији. Турци већ бејаху навалили на Србију и свакојако стараху се да је заузму. Стеван се довијао од сваке руке; но све беше од слабе помоћи. У њега не беше порода. Док он уважив, мислио је у себи, народ има некога око кога се савија, а кад издахне, навалиће све невоља иза невоље на Србију. Деспот науми да оде са свим са овога света; али тако да се дуго време не сазна да он не живи, већ да народ мисли да путује, као што му је и био обичај.

Више Манасије баш код дан. села Буковца, има, сад развалена, црквица св. Тројице. И она је на левој Ресавиној обали, до саме воде. По што је већ смислио да прекрати свој трудни живот, изда заповест стражи градској да без оклевања убије сваког, ко се, по заходу сунца, приближи градској капији а не умедне казати уговорена одзива. С једним слугом само изјаше до поља Царичине, на добар сахат низ Ресаву, испод манастира; ту заповеди слузи те прекује коње, обрнувши им плоче на опако, па се онда врате натраг и дођу цркви св. Тројице. Стеван сврши ту своју последњу молитву па заповеди слузи

— Шта мислиш?...

— Да га убије, па ту да га закопа и по том да иде у град не казујући никоме о томе ни речи. Слуга изврши заповест господареву; закопа га ту, па пође ниже ка граду. Стражар запита за одзив, јер је већ у велике била ноћ, а он не умедне одговорити те смртна стрела и њега обори на земљу. И тако смрт Стеванова остане без гласника.

Друга опет прича вели овако:

Стеван би, у тешкој брizи, излазио често уз Ресаву до цркве св. Тројице те би се ту молио Богу у самоћи и по том би се кад и кад врло доцне враћао од туда у Манасију. Како су пак бивали чешћи случаји да и какав непријатељ чак дотле допре: то је био заповедио стражи: да, по заходу сунца, убије сваког, ко био да био, само ако не умедне казати одзива. Једно вече враћао се он из св. Тројице доцне сав удубљен у мисли о тешком стању Србије тако да се не сети да одговори на неколика питања стражарева. Стражар, у великој помрчини, не могав га распознати, пусти стрелу и доброга Деспота устрели у срце.

Digitized by Google

Таво се прича око Манасије, а у округу Крагујевачком и Београдском, у оним селима између Космаја и реке Кубршнице, има друга прича, на име, да је он, путујући од Космаја јаким кораком, прошао место, које се од тога прозвало Кораћица;[1] пошав даље опружио је још више свој ход, те се место ово прозове: Пружатовац.[2] Но доспевши до места Пустог Стојника[3] стане; но не драговољно, већ павши с коња скрши врат и ту на месту издахне. Код данашње Стојничке цркве стоји камен и на њему запис да је деспот издахнуо на месту, које се зове Глава, 19. Јулија 1427.[4] године. Вук каже да ту има заселак који се и данас зове Дрвен-Глава; но мени није познато да има ту на близу какав заселак тога имена. Само пак место где је Стојничка црква, и где се находи тај камен са записом зове се: Црквине.

По ономе што горе казах изгледа као да је у Манасији зашло српско сунце; а има једна песма, која хоће да веже за Ресаву и зору новога српскога доба. Песма се та овако разлеже:

„Развијај се ружо у градине,
„Да развијем барјак у планине,
„Да саберем Млаву и Ресаву:
„Да изберем по и бор јупаке:
„Који може стићи и утећи,
„И на страшну месту постојати,
„И за оштро ухватити гвожђе, —
„Од Стамбола друме затворити,
„И отети цареве хараче,
„Турском цару послати поздравље:
„Султан царе, по што ти је царство!“

У овом округу, осим Манасије, имају још три манастира: Мил-ков манастир, на самој обали Моравиној испод села Гложана. Богомоља ова не само да не представља никакве историјске важности, него је још на месту коме се тешко може доћи: тако је стена засекла у Мораву. Да би се пак отворио пролаз к истој причаше ми да је неки Милош Крајинац дао 160 дуката те просекао стену, и тако отворио колски пут до манастира; Раваница, позната задужбина цара Лазара, коју озида 1381. на 2 сах. источно од данашње вароши Ћуприје; и св. Петка на 3 сахата више Параћина. Она је подигнута у новије време на темељу од неке старе цркве.[5] Још причају да има опустела

[1] Село Кораћица у окр. Београдском.

[2] Село Пружатовац у окр. Београдском.

[3] Село у окр. Крагујевачком.

[4] Вук у Даници за 1826. 37. 38. 39. и 40 Mon. Serbica 335—336.

[5] Садашња црква Св. Петка зидана је док су Турци држали Параћинску нахију. С тешком муком добију Срби допуштење да могу подићи нову цркву на темељу старе, али да ова нова само сме бити колика је била стара. Стара је била малена а народ је желео већу цркву, а то Турчин не да. Пок. г. Стојан Лешјанин причао ми је да су се овако довили у невољи.

Digitized by Google

и већ у развалама црква између св. Петке и села Стубице, управо онде где река Црница излази из планина у моравску долину. За ту цркву причају да је некад била велик и чувен манастир а река Црница, која поред пстога тече, да се звала Белица. Па једном, кад је био велики сабор код те цркве, ударе Турци те поробе сву нејач а људе исеку, ко год не измакне у планину. Белица, кажу, тада потече крвава па се с тога прозове Црница, до данас.

Три су вароши у овом округу: Ћуприја на Морави где р. Раваница у ову утиче, столица свим окружним властима; ту станује понтонерска чета а и женскиње које судови осуђују у затвор, ту издржава каштигу. Ту стоје још стубови од старога моста преко Мораве, а од онога који направи српска влада од 1841—44 године остали су само с обе стране зидови од улазних капија. Имају још и остатци од старога града, где је, у време наше борбе с Турцима, био подигнут шанац, за који су Турци, по уговарању мира, јако настојавали да се раскопа.

Свилајнац на Ресави, на по пута међу Пожаревцем и Ћупријом. У недавно време то је било село а сад је варошица. Ту је столица среској ресавској власти. И окружни прота седи ту а не у Ћуприји.

Параћин на Црници, на један сахат југоисточно од Ћуприје. И за Турака био је варош, а у новије време врло лепо напредује. Ту је столица власти Параћинскога среза, ту је а не у Ћуприји и телеграфска станица. Параћинци су пре неколике године озидали огромну цркву; али је та или због невештине предузимача или због других неких узрока пропала те сада веома неповољан утисак чини на путника, а општину је увалила у големе издатке и јако потресла веру у општинску самоуправу.

У овом је округу, мало испод Ћуприје, село Иванковац где оно године 1805. војвода Миленко онако славно разби беснога Афиспашу, који се хвалио да носи неколико кола малих бритвица и не знам колико кола капа абењача, да прве да Србима место јуначкога оружја које им мислаше одузети, а друге да им натуче на главе место самур калпака, за које држаше да не доликују раји; али му јаднику бише силе веома кратке....

Оду, вели, ноћу па ископају јарак колика су желели да им буде црква. У јарак наспу малтера од темеља старе цркве и покрију то земљом. После неког времена изађу да почну копати темеље, па позову и Агу, да се увери да не пруже даље од старога темеља. Они су копали докле је год трајало малтера а Турчин није ни мало замерао и не сањајући за такву досетљивост, на какву тек нужда долази. Тако је изишла Св. Петка, колика је данас.

Digitized by Google

Као што се сећаш, друга свеска мојих писама почиње од Крвавога Делиграда, а ево се завршује на прелазу у Темнић и у Левач. Једно за другим ето обиђосмо округ Алексиначки, Сврљиг, Заглавак, Црну Реку, Крајину, Кључ, Мајданпек, Хомоље, Пожаревачки округ па ето и сав Ћупријски. Сад смо готови са целим Прекоморављем. Веома је далеко од мене мисао да сам поменуо све што је помепути требало. Своја кућа, своја отаџбина никад не може бити сувише изучавана а ја сам, у брзу путовању, тек олако бележио што би ми на први поглед устављало пажњу. Свестраније, темељније изучавање припада твојој врсти од које се с правом очекује да буде у свачему јача од нас.

Остављајући Ћуприју, да пређемо на леву обалу Моравину, износимо од туда писмо, које писа одатле, као из турске вароши, 1821. године, Бајрам-Ага, бимбаша Ћупријски пок. Кнезу Милошу:

„Високо благородному господару и моему досту Милошу љубезно поздравлѣ."

„І Ваше смо писмо примили и разумели що нама пишете. І ми смо пратили Мемет-Агу тамо къ вама и онъ ви є казао усмено що смо ми наручили. Друго ако питашъ за овамо фала богу здраво смо и све мирно, нема никакво зло за царево здравлѣ и за ваше здравлѣ нема никакво зло; друго мало смо скорбни и брижни що нама везиръ умрео, али молимо Бога за царево здравлѣ и за ваше, елбет туна неће ни нама лоше бити: ми смо се трудили што смо годъ могли и за васъ и за сву сиротиню що смо годъ кадри толико смо учинили и вашъ дослукъ несмо заборавили. И опетъ на васъ надежду насланямо немойте насъ изъ руке испустити. И капиџибаша ми є казао що сте ви нѣму по Мемет-Аге наручили да се онъ стеже и да ћете му свршити посла. И я милуємъ и радъ самъ и нѣму кажемъ: небой се, не ли Милошъ-Бегъ то ради, биће ти свршено. Онъ каже: оћу потрошити стотину кеса, после куде да се денемъ. Я му велимъ: не бой се: Бегъ некъ є живъ, све ће то изићи. — Друго: има єданъ Алимъ-Бегъ изъ Лесковца: био пошао са стотину душа да иде у Београдъ, па како чуо да є везиръ умрео, онъ оставио войску у Параћинской (нахији), а онъ самъ дође овде те ноћи єдну ноћь, а ми смо га вратили на трагъ; казали смо: иди на трагъ, нема капия овамо, фала Богу све є мирно. И онъ отиде на трагъ. То вама являмо да и вы знате.

„Со тимъ остаємъ твой добрый достъ и свако добро желимъ. 1821. у Ћупріи. (м. п.) Барямъ-Ага, бимбаша Ћупрійскій."

У речима, које народни појета ставља у уста старца Фоче, огледа се мудрост. која појима какви узроци какве последице доносе

Digitized by Google

„Друмови ће пожелет' Турака;
„Ал' Турака нигде бити не ће!...“

С Богом, драги мој Мито; имај увек на уму да сви смртни који бише названи велики, имаше за живота да савладају големе муке и тегобе. Тек по ту цену тече се на земљи име, једино трајашно благо овога света, докле све друго пролази као сан. Нека ти је Косово увек пред очима; и нека витешко дело Милошево гаји у теби мушку снагу, за тешке послове, који чекају твоју врсту, у земљи у којој почива освештени прах наших отаца и дедова!

Ако доспем желео бих да ти се јавим из Темнића или из Левча.

М. Ђ. Милићевић.

Порука.

1.

О славуји, што играте
Са гранчице на гранчицу:
Да л' сте вид'ли, да ли знате
И умилну моју тицу?

Та лепа је, дивотна је,
Дивнија је од вас сваке!
Знаћете ју, јер једна је —
Небо, земља нема таке!

Па идите до ње часом,
Одлетите лако, лако,
Па јој појте милим гласом:
Јоште љуби јако, јако!...

2.

О вихори, лаких крила,
Куда тако ви летите?
Знате л' где је моја мила?
Да ју милу поздравите.

Пригрл'те јој тело млечно,
Пољубите лице бело,
Кажите јој, да је вечно
Љуби срце, што је свело.

Однес'те јој песму моју,
Шапните јој тихо, лако, —
И славуји њој већ пој у:
Још те љуби јако, јако!...

3.

Сузе моје, дигните се
У облаке натуштене,
Нек вас облак там' понесе
На призоре душе њене.

Па к'о роса јутра блага
Спустите се њој на цвеће,
Видеће вас душа драга,
Ал' за цело познат' не ће.

Па кад дође цвет да бере
Шапните јој тихо, лако. —
Нек се сети тврде вере:
Још те љуби јако, јако!...

Сима Поповић.

ОТКУП.

По малоруској народној приповеци, од Марка Вовчка.

I.

Причаћу вам о Јакову Харченку, шта је сиромах препатио док се оженио Кохановном.

Digitized by Google

На ускрс дођосмо ми с њим до села. Сунце већ на заходу. Гледам, мој ти момак поче као застајкивати. Гледам га,... пођем, знате, и ја лакше, спазим: мој момак постао са свим други човек. Тако је био разговоран, весео, ћеретао је целим путем, а ту као да му се уста водом напунише, накашљио се, а главу спустио.

— Што си се, рекох, г. Јакове, надуо, као шљука на ветар.

— Како вам шљука паде на ум, чича! проирмља.

— Можда си се уплашио страшљивче!

— Не, рече, и њаше опет полако.

— Шта је то, г. Јакове, рекох, испрва си јурио, да ти није урок, као ветар, а што сад оклеваш?

Ту стигосмо вису на планини; ова не бејаше висока, ма се са ње виђаху Хмелинци — село, као на длану.

— Хајд' да се одморимо, рекох Јакову.

Седосмо. Мој Јаков гледа село а очи као да му лете; гледам и ја. Све позната места, и колибе, и баште. Дивно село! само да га видите! Црква подигла се у вис. Још ју је неки стари четник градио. Паперта зарасла слатком трешњом и травом скоро до појаса; колибе по баштама вириле су иза вишања. Хеј....

Седимо, гледамо. Чула се вика и орио се говор по селу; мало по мало све се утиша. Још две девојке брбљале су, растајале су се и опет једна другој приближавале, и све су рукама тамо амо махале, као да су грах млатиле.

Да један човек не изађе из колибе, ни до по ноћи не би се разишле. Све се у селу утишало; још ако је гдегде лупнуо прозорчић, и иза врата шмурнуо по који леп, окретан момак.

— Но, хајдемо, рече Јаков, као да му се што десило, — доцкан је.

А лице му побледи.

— Ето зло ми је! рекох.

— Шта вам је чича?

— А шта је теби Јакове? Пошао си здрав и весео, певао си и говорио непрестанце а ту као да те ко опарио. Да неси изгубио новце?

Он дохвати капу: — ту су! рече.

— И новце носиш и девојка те чека, шта хоћеш више? а ти као да те у плуг прежу.

Ни да је прословно.

— Преноћићемо заједно код старог Кохана.

— Како ће му мило бити! рече.

Тада и мене дирну у живац.

Digitized by Google

— Кажи ми право, Јакове, што тек реч по реч набрајаш ка' попадија у колу. Ако ми таки све не кажеш, ја ти одсле несам Јивтух Товстодуб. И ка' кмету не зови ме, не пођох.

Тад већ и он поче.

— Што ми помињеш те новце, чича! Као да ћу се с њима откупити?

— А што си, брајко, затегао тако жалосно. Као што да се не ћеш откупити? Ако су само новци, откупићеш се.

— А ако госпођа не хтедне.

— А што ли госпођа да не пристане да је њиховом слузи добро. мањ ако си видео госпођу, која не мари за новце? Ја таку госпођу не нађох, — таку не познајем.

— Е, е, чича једва да она новце капом не мери!

— Ништа, рекох, и да капом мери, та господа лакома је на повац ка' циганин на сало. До века, до страшног суда, све ће им бити мало. Не брини се, и ја ћу с тобом ићи ка госпођи... Не виде ли их!... Ти ћеш се старче поклонити...

— Казао ми је већ: не дам ћери за мужика. Боље нек се калуђери. А Кохан што каже, тако ће и бити: то и мало дете зна.

— Видећемо, рекох, видећемо. Несмо далеко. Ето и колиба му се бели.

II.

Идемо улицом, а још из далека видесмо где се у колиби светли. Прићосмо; ја закуцах. У авлији залаје пас, неко отвори прозор; чисто несам ништа видео; бејаше се са свим натуштило. За тим звекну кључаница и истрча Марта Кохановна.

— Кака то бејаше девојка, боже мој. Тако млада, па згодна, па лепа. На цветове, на ђинђуве кошуља ишарана, у превљицама — гле девојке! Твоја звезда јасна!

Истрчала с котлићем; видела нас с Јаковом.

— Ej, чича! викну, — јесте ли ви.

— Па ето видите, несам ја но Јаков... Мал' што не испусти котлић.

— Марто! ластавица шапље.

Ето већ и стари Кохан изађе а за њим Коханиха. Поздрависмо се; поклонисмо се.

— Е, ћери, рече стари, — мили гости моле за колибу, а ти се ту вијеш. Иди, моја брегунице!

И пропусти је напред.

Digitized by Google

Уђосмо, помолисмо се, поклонисмо, па и седосмо. Стари нареди вечеру. Мајка са ћерју дворп око стола, па час по час шаље код пећи, а ми погледујемо један на другога и премишљамо шта да почнемо.

(Свршиће се).

Народне приче.

III.

Со и хлеб.

Био човек и жена; па умре жена, а човек остане сам и једно мушко дете. Не прође много, а човек узме другу жену, да му гледа кућу и да му чува дете. А ова друга жена, као свака маћија, мрзила је на своје пасторче. Па се домисли како да га умори. Имали су једног бика, па је дете морало свако јутро да га отера на ливаду и тамо би било цео дан; а маћија би му дала само комад хлеба, па то му је било вас дан. Тако прође неко време и дете које од туге, које од глади увене и осуши се. А маћији је било то мило и једва је чекала да јој се скине с врата. Један дан седело је дете на ливади крај бика, па је плакало. Упита га бик, шта му је те плаче. А дете му исприча све, како га маћија мучи, како му не да јести и рече да ће најпосле скапати од глади. „Не бој се, рече му бик, ако је само то; одавиј ми леви рог, па ћеш ту наћи свакојака јестива и пића.“ Дете га послуша, одвије му леви рог, па се сито наједе најлепших јела, каких ни цар на својој трпези нема, — па онда опет завије рог. — Други дан опет се дете потужи бику и опет му он каже, да му одвије леви рог и да се наједе. И тако је од селе дете ишло весело на ливаду и дође здраво и румено као јабука, а маћија му се чудила, како се поправи на један пут. Па се досети да ту мора бити нешто. И једно јутро рано пође за дететом, па све полако и крадом да не види. Кад дође на ливаду видп све: како дете одави бику рог, па како га опет зави по што руча. Она ти се брзо врати кући, а кад дође вече стане наговарати свога човека, да закољу бика и човек пристане да га закољу после два дана. А дете је то све чуло. На кад у јутру истера бпка на ливаду стане плакати и каже му све шта су с њиме наумили. „Не бој се, рече бик. Кад хтедну да ме закољу, ја се не ћу дати њима ухватити. А они ће рећи теби, да ме ти ухватиш. А кад ти приђеш да ме ухватиш, ја ћу те дохватити роговима, па ћу одлетети с тобом чак у другу земљу.“ Други дан доведу бика с ливаде да га закољу. Али бик не да никоме ни прићи. Најпосле

Digitized by Google

рече маћија детету да оно ухвати бика јер њега бик познаје. Дете приђе да га ухвати, а бик га дохвати роговима за појас и одлети с њиме под облаке. Летели су, летели — и најпосле падну на једну велику ливаду. Ту се стану одмарати, а дете одвије бику рог и поруча мало, кад не прође мало, ал' ето ти из далека једне велике хале с три главе. Дете се поплаши и стане плакати. Али му рече бик: не бој се, сакриј се ту у шушњар, па гледај, а ја ћу халу дочекати. И кад дође хала на близу дохвати је бик и све три јој главе откиде. А дете искочи на ливаду и стане се веселити. Кад прође мало, а ето ти из далека друге хале с две главе. Опет рече бик детету, да се уклони, а он се дохвати с халом. Дуго се бише и најпосле савлада бик халу и откине јој обадве главе. — Тако су седели неко време и разговарали се, кад ето ти треће хале, мршава и — рекао би — једва се миче по трави. Стане се дете смејати и рече бику да погледа какав му иде мегданџија. „Е, те се хале ја бојим рече бик, но послушај, што ћу ти рећи: Ако ја погинем од ове хале, а ти ми онда одбиј оба рога, па се крени на пут: хране ћеш до куће имати у левоме рогу, али десни рог ни по што да не одвијеш, док не будеш у каквој заграђеној ливади." И од истине кад дође трећа хала, а она ти скочи на бика па га удави као пиле. А кад оде хала изиђе дете на ливаду, па стане плакати крај бика. Дуго је тако плакало, па најпосле се сети шта му је казао бик, скочи на ноге, па дохвати једну кладу и одбије бику обадва рога. Па онда га лепо закопа и крене се на пут. Кад дође на једну велику пољану а он зажели да одвије десни рог да види шта је у њему. Сети се како му је казао бик да не одвија десног рога док не буде где год у заграђеној ливади, али му ђаво не даде мировати. И у који мах одави десни рог просу се пољем силна стока: коњи говеда, овце, козе, — ни пребројати се не може колико је. Па сад виде дете како је лудо урадило, што не послуша бика. Јер сто му сад пропаде толико благо, нити га опет може сакупити нити зна шта ће сад од њега радити. Ал' у тај мах ето ти од некуд змаја; дође њему па му рече: „Ја ћу ти сакупити опет у тај рог сву стоку, али да ми се обећаш да не ћеш никако узети за жену цареву ћерку." Дете му се радо обећа а змај се окрене по пољу неколико пута, па за час сатера сву стоку у рог. Кад пође змај да иде, рече детету: „Ја ти учиних добро, а ти не мој да заборавиш што си обећао; ако узмеш цареву ћер доћи ћу ти баш онај дан кад ти буде свадба па ћу те удавити." Па онда змај одлети, а дете пође својим путем. Дуго је времена путовало док дође кући својега оца. А кад дође кући обрадоваше му се и отац и маћија, јер она се бејаше покајала за оно што му је пре чинила. Кад се мало поодмори од пута каже оцу да му купи велику ливаду и да је добро

Digitized by Google

заградн. Он му то учини, а дете га онда одведе у ливаду па одвије десни рог и сва се ливада напуни стоком. — Па онда стане трговати и постане најбогатији човек на свету. То се чује чак до цара и цар поручи, да ће му дати своју ћер, ако он хоће. Дете сад бејаше израсло, красан момак за женидбу, али никако не шћаше да проси у пара ћерку; јер је једнако памтио, што се змају обећао. Али отац и мајција навале на њега — како не би узео цареву ћерку — и он пристане. Сакупи сватове, доведе девојку кући и стане се веселити. Али баш кад су били сели да ручају, потамни небо и из облака се стане спуштати страшан змај. Како падне на земљу полети младожењи и повиче: Зар си заборавио, што сам ти казао?! Сви се сватови поплаше, али у тај мах скоче са трпезе со и хлеб, навале на змаја и убију га. А младожења остане у двору с царевом ћерком здраво и весело.

С. В—ћ.

КЊИЖЕВНОСТ.

Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije Hèrvatske i Slavonije. Uredio Vinko Sabljar, vèrhovni nadzornik c. k. financijalne straže (Orts-lexikon der Königreiche Dalmatien, Kroatien und Slavonien, von Vinzenz Sabljar k. k. Finanzwach-Oberinspector.) U Zagrebu 1866. Nakladom i bèrzotiskom A. Jakića. Вел. 8-на XXIII. и 540 стр.

Међу главнија дела друге гране наше књижевности, која се пише латинским словима и коју чине Срби западне цркве и Хрвати а средина јој је Загреб, доћи ће, осим Живота Николе Зрињскога од М. Месића и осим неколиких добрих дела из школске књижевности, и ово дело. Како је ствар о којој ово дело ради врло важна по познање народа и стања његова а и по језик његов, ради смо поклонити му и шири извештај после кратких бележака о њему у броју 10. и 47. овога листа.

Добар топографски речник дело је које по језик има може бити ону исту важност и вредност коју имају и добри речници осталих речи из народнога језика. Назвање градова, села, места, вода, планина, језера итд. врло често чува најстарије спомене народне, или формације речи које су у осталом говорном језику изашле из обичаја или значења од корена, понесена из времена са свим заборављених, често са свим изгубљена у народу и тек где на другом месту сачувана, или наставке у речима који се нигде више не употребљују у језику а долазе може бити у сродном ком језику и по томе вреде за упоредно истраживање. Спомени сеоба и заједница народних, којих је свет толико на себи дочекао да их историја не ће никад умети сва побројати и у систем довести и на које је свака и најстарија прича заборавила, како се често налазе у именима места и назвања, како ли у томе могу играти роду и други узроци по којима данашња

Digitized by Google

историја васкрсава у светлост данашњег знања и времена од којих споменике сачува само жив, дробан језик разних народа!

На овоме корисном пољу врло је мало рађено у нашој књижевности као у опште што је код нас мало рада с рачуном и с пространим погледом на истините потребе и развитак научни. И ово је поље отворио неумрли Вук чланцима у Даници и у Рјечнику свом. Као врло мален комад, али по изврсности својој може се овде поменути посао г. А. Богића „Опис врачарскога среза“ штампан у Гласнику XIX. српског ученог друштва и још описи два три округа у Србији, штампани опет у Гласницима. За Србију има од J. Гавриловића „Географско-статистични Речник.“ По чем је Вуков посао за ову ствар уз остале речи у Речнику употребљен а оно у Даници је врло мало, остају само последња два посла као специјална дела. К познању топографије српске у старо време принео је веома много Ђ. Даничић у „Рјечнику из књижевних старина српских“ али кад се погледи како се он у томе одељку свога огромног труда око Речника служио незгодним делима, и кад се премери колика је мука служећи се за посао топографског истраживања између осталог путописима (као што је Hahn J. G. v., Reise von Belgrad nach Salonich) и тематизмима владичанским за западне крајеве нашег народа, и како је поред све муке око истраживања резултат опет страшив од непоузданости, — онда се тек добро види од колике су користи и потребе за науку добра дела топографска.

С тога мислимо да се може без обзира казати да је дело о коме пишемо добитак за нашу књижевност, не гледајући што је угађано и за практичну канцеларијску потребу. Дело је уређено по службеним подацима која је г. писац набавио нешто од крал. намесништва нешто другим путем. Речник је овај г. писац израдио друкчије него што га је сад на свет издао; издање је ово управо извод из правога дела. У правом су назначена по азбуци не само сва и најмања насељена места, него и знаменитија брда, долине, шпиље, све воде, минерална врела, руде, рудници, шуме, површина, број марве, споменици негдашњи и садашњи, историја вароши и осталих знаменитијих места, и општи опис међа, климе, земљишта, друмова итд. И: тога су дела штампана у „Књижевнику“ од 1864. два одломка: Бакар и Туропоље. Али огромност тога дела које би изнело на 100 штамп. великих табака сметало му је да на свет изиђе. С тога је из тога дела начињен извод овај у који је узето назначење насељених места по политичком, црквеном и поштанском раздељењу заједно с другим статистичким датима од преке потребе. Врло добро вели г. писац у предговору за ово своје дело: „Што се течајем прошлих стољећа није нашао ниједан домородни научник који би овако дјело на свијет издао, најјаснији је доказ да овај посао нити је тако материјалан нити тако лак како се може бити гдјекоме чини. Ако се моје дјело не може бројати нити међу изврсније, а камо ли међу потпуне умотворе ове врсте: ипак мислим да сам саградио прву и чврсту у својих темељих кућу у једном огранку наше домовине, гдје једва колибица стајаше.“ — Предговор је написан и немачки и дата су напред и немачка изјашњења поглавитих скраћења да би се олакшало употребљење чиновницима. После предговора долази „Преглед политичкога раздељења пучанства и површине“ с упоређеним цифрама од 1827. и 1857.

Остављајући практичнима да кажу колико ова књига одговара осталим потребама којима је намењена и којима ће моћи служити по садржини својој — казаћемо да има два недостатка што јој сметају да може бити потпуно употребљена за језик. Прво је, што нису побележени на речима акценти, а друго што

Digitized by Google

је неудесан начин писања. Верност писма наспрам живог говора у највећем савршенству своме нигде није толико потребна колико у Речнику ма које врсте, нити се где може осетити оскудица те верности тако као у Речнику. Djakovo можемо читати и Дјаково и Ђаково, Djedin и Дједин и Ђедин, Ciepidlake само вешт знаће да треба изговорити Цјепидлаке, а не Цијепидлаке, тако и за Bielaj, Bielač итд. а за Bielovac може по акценту по законима нашег језика доћи и један и други изговор, што ће се десити у више примера. Г. Сабљар још није ни р признао за самогласно, него га пише са èr, што Речнику није врло на дику. Али нека је и ово доста за сад, довољно да смо ради нек буде споменуто како у књижевности нашој која се служи латинским словима смешно стоји где се упорно у многих држи старије и горе поред врло доброг новога. Мислимо на правопис који је осим пређашњег употребљен у издању библијских књига од енглеског библијског друштва латинским словима.

---

* Г. Ђуро Дежелић почиње од нове године издавати у Загребу „Dragoljub, list zabavan i poučan.“ „Dragoljub“ ће доносити што обично доносе листови таке врсте, излазиће сваке недеље један пут, суботом, опако као што је пре више година излазио у Хрватској „Neven“ и цена му је 5 фор. а. вр. Ваља нам пожалити што се уредник „Драгољубов“ жали на хрватску публику што купује туђинске листове заборављајући на своје и што је тамо то један између осталих узрока са којих књижевност не напредује као што се још два три пута тужаху загребачки листови. Г. Ђ. Дежелић је један између највреднијих од млађих писаца у Хрватској и желимо му срећу у новом послу. Нека „Dragoljub у почетку буде оно што је био у своје време „Neven“ којега се сећа, па је доста постигао.

* Изашле су „Песме Милорада Поповића Шапчанина. Друго коло. Љубичице. — Село у летињским споменима. У Београду, у државној штампарији 1866.“ на 16-ни 2 л. 65 стр. Цена је 3 гр. (40 новч.) Песме ове биле су штампане у „Вили“ и по томе су већ познате нашој публици. Данас је код нас опште незадовољство с поезијом, али мислимо да ће се пријатељи поезије који негодују због оскудице, зарадовати нежним и идилским гласима из ових песама у којима се не ће нико сусрести с болесним осећањем многих новијих песама наших.

* Изашла је „Наука о геометријском цртању с теоријом као приуготовно знање за геометрију у опште. За реалку кнежевине Србије. Од Д. Јовановића. Прегледала и одобрила школска комисија. У Београду у државној штампарији 1866.“ 8-на 2 л. 87 стр. са 21 таблицом са сликама за цртање. Цена 14 гр. ч.

* Г. Сима Поповић позива на претплату на прву књигу „Индијских приповедака.“ У првој књизи биће: 1. Краљ Нале, 2. Савитра, 3. Усинар, 4. Нахуша, 5. Јајата и 6. Фишино рођење. „Краљ Нале“ биће познат публици из лањског течаја „Виле“, „Јајата“ је довршен у прошастом броју а „Савитра“ је изашла у „Матици“ ове године. Остале три нису штампане, него ће у књизи прво на свет изаћи. Што више напредује књижевност у данашње време све се више поштују класичка дела старинских књижевности. Што се која књижевност богати бољим преводима таких дела, знак је веће снаге њезине. Индијска књижевчост биће најстарија на свету; докле књижевности европске све имају извор у старој грчкој књижевности, индијска књижевност се развила сама о себи на основу предања која су једна у свију народа стабла индијско-европског, којему су гране између осталих и грчки и индијски и словенски народ. Имамо дакле узрока радовати се што добијамо у нашу књижевност превод ових песама који већ имају све

Digitized by Google

главне књижевности, а с поетским превођењем г. Симе Поповића по његовој лакости и течности довољно је позната наша публика. Нека би само одзив био такав да преводнику буде мио и даљи труд.

* Од „Војина“ изашла је свеска десета за Октобар у којој је: Дотеривање ватреног оружја од Младена Јанковића; Путописне белешке Јована Мишковића, Упутство за заповеднике од стана, превод Чолак-Антића капетана.

* Изашла је књига „Добротворъ за младежь и одрасле. Путъ къ срећи и мисли човека Христіянина, на сваки данъ преко седмице. Друго изданѣ. У Београду. Печатня Александра Андрића. 1866.“ 16-на 47 стр. Прво издање од ове књиге чини нам се да је издало министарство просвете за даривање добрим ђацима у основним школама. На другом листу ове књиге стоји ово: „Рукопомоћу нѣговогъ высокопреосвештенства архиепископа београдскогъ и митрополита српскогъ господина Михаила, прештампао Андрія Станковићъ. У Београду 8. Новембра 1866.“ Цена је 2 гр. чарш.

* Из „Виле“ је прештампано у одвојену броширу: „Нешто о правништву у опште и о потреби римског права по свесно правништво. Говорио Глиша Гершић започињући предавања своја у великој школи. У Београду, у државној штампарији 1866.“ вел. 8-на 19 стр. Може се добити у књижарници А. Добровојевића.

* Штампарија Игњата Фукса издаје „Ценет од Аце Поповића Зуба“, за који каже да је „доста нашој публици познат.“ То је спев у два певања, биће велик 8 штампаних табака и цена му је 50 новчића.

* У IV. књизи „Забавне читаонице“ коју издаје књижарница В. Валожића изашао је: „Хеђим баша, или догађаји Ђузепа Антонелије, доктора у турској служби. I. Превела А. Л. М. Прештампано из „Видова дана.“ (Издаје књижара Велимира Валожића). У Београду, у државној штампарији 1866.“ 8-на 1 л. 169. стр. 3 л. Нека је и опет препоручено ово дело.

* Изашла је књига: „Дѣйство или ко дакле влада. Изъ Чокея. Извађено изъ листа „Руже“ (а превео П. I.) У Београду. У државној књиготечатњи 1866.“ (други наслов: „Умне слике целогъ света. Свезка II. Издаје уредништво Руже.“) на 8-ни 2 л. 78. стр.

* Од „Цара Іосифа II. и нѣгова двора одъ Луизе Милбахъ“ који преводи и издаје г. Ј. Филиповић, изашла је трећа свеска од другог оделења, у којем је „Царъ Іосифъ и Марія Антоанетта“ на 8-ни 2 л. 209 стр. 1 л.

* Изашао је „Малый даракъ. Написао и љубимој младежи српској посветіо Никола Мусулинъ Гомирацъ, учитель IV. разреда основне в. градишке школе. У Београду, у државној штампарiи, 1866.“ на 16-пи 54 стр.

☞ **Отворена је претплата на 1867-му годину за „Вилу.“ Цена је на годину 60 гр. (1 ♯), на по године 30 гр. на четврт године 15 гр. за Србију, а за Аустрију 5 фор. а. вр. Скупљачима претплатника дајемо лист на поклон или новцо за њ на седам претплатника.**

☞ **Имамо ексемплара са свима бројевима од 1865-те којима је цена 1 дукат цес., и од 1866-те којима је цена 48 гр. чар. Ко би узео оба течаја заједно, продајемо их за 4 талира.**

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Србију:
48 гр.
ле 24 „
с. 12 „

рију с
на го-
ла по го-
и 50 н.
с. 1 ф. и

о стати
а мати.
ка
ка.
е греје,
греје.
а није,
ије,
ади,
и гради.
гвожђа,
Ђорђа.
И. Н.

од ма-
ђама,
старе,
је чо-
рошка
, сед,
их ко-
А зар
дн се,
он ће

Digitized by Google

главн
кости
кав д

ваље
шкови

срећи
У Бе
ове к
ђацим
нѣгов
скогъ
вембр

тву у
ворио
у дра
А. Д

који
велик

изаш
служ
Вели
стр.

ђено
1866.
тво Р

даје
Іосиф

светі
школ

годи
Аустр
новц

1 ду
једно

Digitized by Google

Број 52. У Београду 25. Декембра 1866. Година II.

Излази сваке недеље.

Претплата се шаље напред уреднишшву и без новаца се лист ни коме слати не ће

ВИЛА

Стаје за Србију: на годину 48 гр. па по године 24 „ на три мес. 12 „

За Аустрију с поштом: на годину 5 ф. на по године 2 ф. и 50 н. на три мес. 1 ф. и 30 нов.

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, КЊИЖЕВНОСТ И НАУКУ.

ИЗДАЈЕ И УРЕЂУЈЕ Стојан Новаковић.

ОБШТИНСКА КУЋА.

Просуло се вино из Маркове чаше,
Те нам порумени све брегове наше,
И у свако срце што се српско зове
Ули нову снагу и надежде нове.
То не било вино из Маркове чаше,
Већ румена зора буди земље наше:
Устајте, устајте, свима зора свиће,
Сви ил пос'о хајте, сваком посла биће,
Општинска је кућа што се сада гради.
Највећи, најмањи нека па њој ради.
Нек' не жали нико живота, имања,
Да нам кућа наша не буде најмања,
Већ да у њој могу сви заједно стати
Сви које год роди мила српска мати.
Да нам кућа буде велика и јака
Као што су куће осталих јунака.
На своме огњишту Србин да се греје,
А не да се грчи испод туђе стреје.
Да вино у здравље свога кнеза пије,
И не плаћа више туђину кирије,
Устајте, устајте и стари и млади,
Општинска се кућа општински и гради.
Потребно је руку, потребно је гвожђа,
План је већи него Милоша и Ђорђа.

Љ. И. Н.

ОТКУП.

По малоруској народној приповеци, од Марка Вовчка.

(Свршетак.)

Кохан.... Ви га до душе несте видели. Тога су човека још од малена поштовали. А кад поста момак, крене, бива, само црним већама, девојке за њим уздишу да полуде, а кад загази у године, поостаре, мигне само белим брком, па многи чека на њ шта ће рећи. Први је човек у селу Кохан! Да сте га само видели! Шта су та ваша варошка господа? Опарени вранци! Тај кад изађе, да вам кажем, висок, сед, бркат, у црној свитци, а појас леп, капа сива, под козачки, старих козака. Ако и не говориш с њим, нехотице ћеш му скинути капу. А зар је мало старања у селу? Па коме ћеш се поклонити, другда, догоди се, да и не смотриш, а Кохана, као хетмана, одмах ћеш угледати. И он ће

Digitized by Google

подићи капу чак и малом детету. Оженио се на мору, кћерју старога Јаковенка, такође ваљане козачке породице. Така лепушкаста девојка, накићена, црних обрва, права козачка жена!

Седосмо па се и наседесмо, па опет један у другога погледасмо.

— И тако, брате! рече козак

— И тако, брате, рекох и ја њему.

Кохаииха донесе вечеру, па узме једно парче.

— Још једну чашицу свату рече.

— Дуги пут рече Кохаииха. Хладан ветар, може бити да сте се уморили.

— Е, госпођо, рекох, — до драге несу дуги пути. Испих и другу.

А старац момку; — Шта, како? Иде ли све добро? Како посао?

— Јаков видите радио је у Кијеву. Код нас пуштају мужике да раде другоме, само треба да одређену суму одраде. Те тако је Јаков целе године радио. Мучно се, трудио, што год је могао, а разуме нешто од овога нешто од онога, те је тако вазда имао посла.

— Хвала богу, рече Јаков. Извади паре из капе и метну их пред старца. А сам устаде, поклони се па чека на старог.

Старац тек мигну седим брком.

— Паре, рече.

Јаков се опет клања.

— Све се надам у вашу милост, оче!

Марта, гледим, стала, сагла главу као препелица па слуша, не дише. И мати нас, видим, мрким оком мери.

— С богом, рекох — доћи ћемо сутра до госпође, па и до ваше милости за дарове.

— С богом, рече старац — огледајте срећу! Откупићеш се Јакове, па ћеш бити зет, али не — божја воља. За мужика не дадох ћерп. Тако сам и пре рекао, па с тим ћу и умрети. Она ми је славног козачког колена! Зар да ја под старост поштено велико колено понизим? Зар козачко племе да повлачим као чивутско! Нема на свету славнијег племена од козачкога. Нема му под небом пара!

Па се подиже са тала и усправи, очи му пламте, а глас звони; подмладио се као да на Турке полази.

— Нема, нема шта ту говорити, нема таких, полагано праћаше жена, машући главом.

Мој момак побледи као платно, а девојка чисто не зна за се. Стоји, као да није жива, а не диже очију.

— Шта зар Јаков није Козак? Ну нека каже сама Марта.

Digitized by Google

Марта не рече ништа, покри лице искњеним рукавом и изађе из колибе.

— Шта да се ради господине брате ? упитах.

— Тако, као што сам рекао. Иди госпођи, огледајте срећу.

— А ако врашка госпоја много заиште ?

— Нек заиште. За паре се не брин'те, ја ћу дати пара.

— Но, хвала богу, брате, кад те погледам, прави си Козак.

И гурне свог момка: дела и ти коју реци !

Весеље је сад тек настало. По што попију још по једну чашицу стану се договарати, како ће се приступити девојци, што но веле, како ће је испросити. Кохаииха изађе са кћерју. Јамачно су сели где у баштн, па се договарале. Више их те вечери не видесмо.

III.

Стари нас уведе у вајат: „лаку ноћ" и легосмо. Чујем не снава се мом момку: час сено зашушти, час уздахне, па устаде и изађе.

Да ли да идем и ја за њим. Хтео бих бар стражу причувати. Мислим претурајући се, а од сна ни помена; сено ново, мирпше. Чујем — Добро што не устадох, то бејаше Јаков.... он главом! мало прође па опет шмурну.

Е, не, стани! па и ја за њим, видим привлачи се кућном прозорчићу, аха! већ се и прикучио, и ка голуб куца у њ, лагано као травком, прозорчић се не отвори. Да л' је заспала млада козачица или тата није спавао, ко зна! А ми како дођосмо тако и одосмо, ништа.

— Полако, Јакове, рекох, да га утешим — та шат ће и испред наших врата сунце засијати.

Он само махну руком, па се завуче у сено.

— Јакове, о Јакове! зовем.

Ћути, као да не чује — спава.

Тада се и ја окренем, и заспим.

Устали смо пре сванућа. Стари нас праћаше до иза села (Хмелинци, знате, козачко село, а до племићског има одатле још једно по врсте) скиде капу: „Боже помагај" па се опростисмо! Идемо сами, а ту, од куда не знам, Марта са обрамицом и хоће нешто да каже, и стиди се, збунила се, као вишњица.

— Шта, рекох, Марто, да неси изашла да нас пропратиш ?

Дође на мене да поведем реч, мој момак само усветлео очима, за мном, знате, ка девојци ближе.

— Била сам у Галу, рече Марта — идем кући. Бог вам помогао чича! За час нам се изгуби иза врба.

*

Digitized by Google

IV.

Дођосмо у господску кућу; сунце већ високо; упитамо — спавају. Седосмо око молованих врата, гледамо: кад на један мах пред нама башта. Овде онде путање, све посуте жутим песком, а цвећа без краја, цвате све у колутиће, колутиће; клупе зелене, тако чисто, такав поредак.

— Ваљана башта, Јакове!

— Ваљана, чича!

Дуго смо тако седели и премишљали док дочекасмо.

Госпођа је устала, рекоше. Позваше нас у собу. Уђосмо, очи нам засенише: и зелени се, и бели и прелива и блешти.... Шта ти тамо нема! Је л' вам пало прилике да загледате у јеврејски дућан? Свачега, сила, баш од свачега; не мош на миг ни ди видиш шта је за што, и да простите, тако је управо, да вам се мозак заврти. По угловима се љашти, на дуварима сија. — Утрчаше некаке госпођице огрнуте, окретне, брзе, поклонише се испред нас, окренуше се и нестаде их иза врата. Бејаше време ручку, те и сама госпођа уђе у собу као на каруцама; мазна, нежна; са скупим прстењем, у свили. Приђе огледалу, намешташе се, окрену се једаред дваред, да је тако у соби зашуштало као сухо лишће, паде на наслоњачу и тада нас погледи.

— Шта ћете! — упита.

— До ваше милости рекох — тако и тако — ниско клањајући се.

Она нас погледа па рече, да је све поскупило и хлеб и скот и човек, и да су се у тога и тога спахије момци откупили, по пола хиљаде за се дали.

— А у којега спахије госпођо? и опет ниско клањајући се.

— На што теби, у којега спахије? — А у ушима као да зазвони — на што теби?

— На што рекох? — у тога су спахије, бог нека га поживи, богати људи.

— А ти шта мислиш, за колико ћеш се откупити?

— Па ми смо рачунали по нашим новцима, богата госпођо. Е, шта ћу, није суђено.

— Па за колико си ти мислио?

— Што заман да узнемиравам вашу милост. Са здрављем госпођо! Па к вратима.

Јаков ме ухвати за скут: чича!

Ја намигну на њ: — не мешај се.

— Чујеш, хеј стани! виче госпођа.

Digitized by Google

Опет пита — а да за колико ћеш се откупити ?

Ја поприћутах.

— Што, молим, да вашу милост узнемиравам: по том видех да се моја госпођа заруменила, као ватра, рекох:

— Ја сам, милостива госпођо, рачунао на две ста рубаља.

Она мени: — ти си јамачно нека сумахнута будала, ти, ти! А ја јој се клањах, ћутећи, ни хабера као да и путно говори.

Викала је, викала па се и уморила.

— Ако хоћеш откупљуј се што пре са три ста, а после се ни за хиљаду не откупи.

Јаков се мој разрадова.

— А новци, где су? јесте л' донели новце ?

Па чисто нам их из очију тражи.

— Не, милостива госпођо, рекох, имамо овде, ма мало, не све.

— Мени одмах требају! Одмах, викну. — Ја, рече, идем данас у град, па будите и ви тамо па ћемо све свршити. Идите по новце.

Па дохвати звонце, зазвони, да се по свим собама разлегало. Дотрчаше слуге и слушкиње.

— Кола, рече, брже не оклевајте!

Мучи се чисто, као Марко у паклу, час пзвуче некаку хартију иза огледала, час одвије, час завије, за њом се муче и две девојке као плашљиве просјакиње.

V.

Док су се у господском двору спремали и скупљали, ми за тренут доспемо у Хмелинце; тако су се тамо развеселили, подигли вику, смех, и опет се повратимо у господски двор. Госпођа нам рече да упрегнемо кола. Па се сама попе на кола, и с богом.

Град наш по себи, град — ни помена. Мој чича причао ми је, да кад су по њему ишли пуковници и четници, све се сијало, ваљана војска, био је као маков цвет, а сад тамо засели чивути, као скакавци.

Наша госпођа оде старом чивутину Мошки. Собе су у њега високе и лепе, само се све врши на перу.

Одмах послаше по писара, некаког Захаријевића, а нама рекоше да чекамо код врата док он дође. Он дође на брзо. У лицу мрачан, богињав, као решето; чакшире на њему сиве, широке, као свитка, а на врату зелена марама; под десном мишком капа. Ушао је, најежио се, погрбавио се, једва корача.

Госпођа га одмах викну. Она код нас кад говори с ким, седи као страшило у градини, и све само гледа, каке су у тебе веће, каки бр-

Digitized by Google

кови, кака одећа, већ ако је каки генерао, па да главу окрене или у очи ласкаво погледа.

Ми смо се још начекали док се госпођа саветоваше са тим Захаријевићем. Изађе он од ње, климну на нас главом, и рече: „хајте за мном.“ И госпођа за вратима одазва се: идите за њим. И ми пођосмо.

А весео је био тај писар Захаријевић. Тек што смо ми изашли, кад се поче смејати, и говорити, и певати, гледиш како игра. Па онда како ме удари по плећима и рече: „а шта, зажелео си да се ослободиш? но добро!“

— Та добро, рекох — да нам боље и не треба.

— Само то је рђаво: дело је ваше одвећ тешко. Ја и сам не знам како ће се свршити.

— А што? упитам; а Јаков побледи.

— Та за то, што сад прописују особита писма; па посао није лак. Ја бих и написао, али шта ће рећи господин Биркаж? Ваља их њему прочитати.

— А ако добро напишете, бог нека вам да здравље, па не ће ништа ни казати; но само захвалити.

— Осим ако му каки поклон спремите? А? а ја ћу му га однети. Онда може. А?

Јаков одмах прихвати.

— Каки поклон? реците, господине!

— Може и новац бити, бар сто рубаља, дајте, примиће их: он је човек добар! рече писар, па се сам грохотом смеје.

— Не, господине, кажите нам, рекох му, — На што паре давати? или ћемо молити нашу госпођу.

— Нема истина велике потребе, треба... вољноме воља, а спасеноме рај. Може и без новаца.

То већ без смејања рече.

Сео око астала, а астал у њега крив, као што му се и цела кућа најерила; по угловима ђубре.

Писа, писа нешто, па рече:

— Ја то не могу чинити; па и самој госпођи кажите. Ни слова.

— Како ни слова? А другима пишете ма по што господине!

— Та особито писмо, простаче, излаја се на мене Захаријевић, — а у њега како писмо? Савршено као и сва друга.

— Хвала богу само, што смо ми као и остали људи, рекох и ја њему.

Не ће и не ће! нема особитог писма; не ће писати! Говорисмо, говорисмо, и опет морасмо извадити две рубље.

Digitized by Google

Тада и писмо брзо и лепо написа. И опет постаде весео као и пре.

Испрати нас и рече:

— Не бојте се, све ће бити: ето моје главе и пријатељства. Нама само по какав мали дар, као у пословици: „од свакога по жица голема кошуља.“

Ма некако не ће се свету да оголи, рекох му — јер ви, бог нека вам да здравља, већ много тих жица извлачите, не мало, но са свих страна.

VI.

Све се сврши, као што обећа Захаријевић, срећно. Поклонисмо се госпођи, па не дангубећи у Хмелинце. У Хмелинцима су били већ готови, само су на нас изгледали. Направисмо уговор, па тамо свршисмо и свадбу.

Ваљано се протресоше и стари и млади. Пронесе се по целом селу, да је у нас свадба, музика свира, у бубањ бију, весеља је било и сувише.

Да истину кажемо, из ваљане девојке постаде и ваљана млада. Па каква млада постаде од наше Марте? Бива, као девојка, бежи, цвркуће, смеје се — а сад постала паметнија: пређе преко авлије лагано, величанствено, у очи те гледа мирно, чипка красна, тканица бела, дугачка, та и самоме хетману не треба боље жене, хеј боже!

И сад живе с оцем заједно и једно друго воле. Бог им даде, родише једно дете, тако црномањасто, исти отац. Хвала богу, расте.

Превео М. Ђ.

Пролећу у зиму.

О пролеће, круно злоба!
Кроз које нас дани воде!
Зар и за те има гроба,
Зар нам и ти прну, оде?

Где си с твоји силни дражи,
Са мирисом божјег раја?
Заман болник жељно тражи
Сунчанога твога сјаја!

К'о мртваца ледно тело,
И к'о својта уцвељена
Стоји тужно, све увело,
Земља, и сва чеда њена.

Кроз мршаво, сухо грање,
Кроз које се вихри гоне
Не чује се цвркутање
Славујчади, песме оне.

Место тога с' сад по гори
Чује шапат лишћа сува.
Што са ветром сетно збори
Немом гором кад подува.

Digitized by Google

Место муње, место грома,
Место песме милих тица:
Пуцка врућа пећ код дома,
Звижди силна вејавица!...

Ти нам оде, а са тобом
Најмилије све што беше;
Све се црним покри гробом
Сва нам миља одлетеше.

Ал' у грудма вера горе,
Да ће доћи опет време,
Кад ће мртви да прозборе,
Да оживе слике неме.

Долетеће тица јато,
Просуће се звучни гласи;
И ток реке обилато
Разлиће се у таласи.

Затрептаће поље чисто,
Зеленилом јасним мило,
Све ће бити 'нако исто,
Као што је и пре било.

Али да л' ће нас затећи,
'Вако исто кад се врати?
О многи ће у гроб лећи,
Да се више не поврати.

Што још није било, биће,
А нестаће опет што је;
Двоје драгих саставиће,
Раздвојиће опет двоје!

Многима ће синут' мило,
К'о дечици божић свети;
Кога ј' добро оставило
Можда ће му долетети.

Та пролеће сваком носи
Дарак један -- спомен бога!
Дижућ' зима што покоси,
Тешећ' надом очајнога.

О пролеће! с чим ћеш моје
Стишат' груди боље пуне?
Јер све драго мени што је
То у гробу давно труне!

Тешити ме немој само:
Чекај још'те, трпи мало!
Јербо наду сви већ знамо,
А чекање ј' догорчало!

Дај да буде на пролеће
Наша ћулад прва киша,
Наша крвца дажд на цвеће,
Наша слава воља виша!

И највећи дарак то је
— Понос срца јуначкога,
Јер све драго мени што је —
Јест слобода рода мога! — —

Дуге ноћи, кратки дани,
Лет'те, лет'те брже само:
Да у боју на мегдани
Нашу славу угледамо!

Сима Поповић.

Чији је мртвац?

од

М. Јокаја.

Тодор Собрански баш се бавио у Пешти, купујући накит својој вереници, с којом се мислио до две недеље венчати, кад му стигне писмо с црним печатом, у коме му се јављаше, да му вереннце нема више, — умрла је. Лепо су је сахранили. Пола је вароши гледало на мртвачки сандук. Нек се теши...

Кад то чује Тодор, а он купи добро шупаљ пиштољ, напуни га с три куршума и одмах отпутује кући, тврдо наумивши да изађе на гроб своје драге и да се тамо убије.

Digitized by Google

А кад дође кући, дочекаше га другови и сродници; сви га жалиште, а гдекоји га стадоше и тешити.

Он их пусти нека говоре, није их слушао, није плакао пред њима: Знао је већ шта ће чинити.

На дану одведоше га на гробље, показаше му скорашњи гроб, на коме стајаше прост крст. И овде беше равнодушан; није плакао, није јадиковао, мирно казиваше какав ће камени крст ударити, место дрвенога, где ће пресадити цвеће око гроба; па онда добро уочи место, како ће га моћи ноћу наћи.

Познаници му држаху да се покорава судбини, — и хвалиште га.

А он само чекаше да се смркне.

У малој вароши рано заспе сви, па и лампе се погасе. Ко по мраку жели ићи — ето му згоде!

Собрански све до гроба никог не сусрете, а тамо — кога би живог било?! Месец још светљаше на небу, лако му беше наћи пут, што гробу вереничину води. Из далека се бељаше скорашња хумка.

Погодио је; познаваше већ и дрва, што око ње бејаху.

Али кад до гроба дође тргне се натраг; човек један лежаше лицем на гробу.

Ваљада је опет погрешио? Полагано се примакне дрвеном крсту и прочита име своје вереннце. Дакле то је био који непознат, какав пијаница, који је овамо тумарнуо и ту заспао.

Дирне га рукама да га пробуди. Овај скочи као помаман и повиче: — Шта ћете ви? —

— Хоћу да знам, шта радите ви овде. —

— Зар не видите? — Молим се богу.

— А као што сте дошли овде да се богу молите?

— Јер хоћу да умрем на овоме месту.

— Какво право имате ви да се овде молите и умрете? —

— Јер је ово гроб моје вереннце.

Собрански је држао да је овај морао полудети. Он дошао да се на гроб своје вереннце убије, и гле — нађе другога, који га тако исто немило погледа као и он њега, тако исто хоће да се убије као и он, тако исто зове вереницом ону у гробу као и он...

— Молим вас господине, рече Собрански, није ми до шале; идите одавде с милим богом и оставите ме сама.

— Ја да идем и вас да оставим? А шта ћете ви овде?

— Ништа друго но оно, што ви рекосте; хоћу да се убијем.

— Јесте ли ви полудели?

— Имао бих за што. Вереница ми је ту у гробу.

Digitized by Google

— Господине, вређате ме; она је била моја вереница!

— Како вам је име?

— То не спада овде. Не питам ни ја за ваше. Ви опадате женско, које је умрло; сумњичите га да је лакомислено било: да је двојицу љубило. Ако сте се хтели убити имаћете зар пиштољ, имам и ја. Не треба да идемо далеко. Да станемо на два краја гроба, па да пуцамо?

— Ви сте особите среће, те увек оно изречете, што и ја хоћу. И ја баш мишљах да то предложим.

— Лепо. Хајде да станемо.

Стадоше, нишанише, обојица срцу један другога.

— Један, два...

И онда обојица спустише наперене пиштоље.

— Мени нешто паде на памет.

— И мени, ма ви увек пре мене искажете.

— Ја сам помислио, да би сама покојница најбоље решила, чија је доиста вереница била.

— И ја сам то помислио. Један прстен мора имати на руци и чије име буде на њему, ономе је била верна; други је само сањао о својој срећи.

— Врло добро. Треба да ископамо сандук.

— Овде поред једне започете раке има мотика и ашов.

— Добро је. Латимо се посла!

— Чији прстен буде на прсту онај ће се убити, а други ће га сахранити поред веренице у једну раку и отићи ће својим путем.

Оставе оружје, дохвате ашов и мотику, откопају раку и нађу сандук. Скину заклопац и виде испод њега — лутку од воска, сушта слика њихове веренице. А она? — она беше тумарнула — бог зна куда — с једним чапкуном и преварила оба љубазника.

Превео А. Н.

Народне песме.

(Види „Вилу“ бр. 50.)

—

(С Мораве пожаревачке.)

LXXVI

БЕЛА РАДА.

Стојан шета од орања
Бела Рада са белила.
Стојан Ради говораше:
„Хајде Радо да думамо“
Одговара бела Рада:
„Немам каде млад Стојане!
„Дошли су ми добри гости.
„Мајци браћа, мени ујци,
„Мајци сестре, мени тетке.“
— „Муч' не лажи, бела Радо!

Digitized by Google

„Да л' ти нису просиоци?“
— „Ако ти се лажа чини,
„А ти дођи о вечери,
„О вечери на пенџере,
„Па попрежи млад Стојане!“
Прежи Стојан по вечери
По вечери на пенџеру.
Бела Рада уговела,
Уговела до девера.
Кад у јутру подранила,
Подранила у градину
Росно цвеће да набере,
Да накити просиоце. —
За њом трчи млад Стојане,
Овде онде да достигне.
Достиже је на прелазу,
Одсече јој беле руке.
— „Проклет био млад Стојане!
„Моја ј' мајка биљарица,
„Свакојако биље знаде, —
„Руке ће ми извидати.“
Одсече јој русе косе.
„Проклет био млад Стојане,
„Моја ј' мајка биљарица,
„Свакојако биље знаде,
„Косе ће ми извидати.“
Одсече јој беле дојке.
„Проклет био млад Стојане!
„Моја ј' мајка биљарица,
„Свакојако биље знаде,
„Дојке ће ми извидати.“

LXXVII.

Зарекло се младо не жењено:
Да ископа бунар у ливади,
Да посади зелен бор на делу,
Да обује од сребра опанке,
А каише од сухога злата,
Да испроси за морем девојку.
Што је рекло то је учинило.
Ископало бунар у ливади,
Посадило зелен бор на делу,
Обуло је од сребра опанке,
А каише од сувога злата,
Испросило за морем девојку.
Варала га из села девојка:
„Чујеш ли ме младо не жењено!
„Подсечен ти зелен бор на делу,
„Усахнула вода у бунару,
„Умрла ти за морем девојка.“
— „Ћут' не лажи из села девојко!
„Да је мени зелен бор подсечен
„Мени би се иверје белило.
„Да је мени вода усахнула,
„Трава би се онде зеленила.
„Да ј' умрла за морем девојка,
„Мен' би дошле шуре гологлаве,
„Гологлаве мени казивале.

LXXVIII.

Ниинула се звезда
Преко ведра неба.
Оно није звезда,
Мајка сина жени,
Испросила му је
За морем девојку.
Још прва му љуба
Око двора шета,
Дромне сузе рони.
Тетки је девере
„Не бој ми се снахо
„Тева лажа бити.“
— „Једна моја лажа.
„Веће пољем иду
„И невесту воде.
„Русе су јој косе
„Ка' бришим тканице;
„Танке су јој веђе
„Као пијавице;
„Бело јој је лице
„Као хартијица;
„Ситни су јој зуби
„Као низ бисера“

LXXIX.

Ој месече месече!
Сиђи доле по доле
Да хватамо волове,
Да оремо долове,
Да сејемо конопље,
Да предемо кончце,
Да вешамо јунаке,
Који не ће да рани
Кривом косом у поље.

Ој месече месече!
Сиђи доле по доле,

Digitized by Google

Да хватамо волове,
Да оремо долове
Да сејемо конопље,
Да предемо конопце,
Да вешамо невесте,
Које не ће да ране,
Кривом вилом у поље.

LXXX.

Лепо цвеће ал' је ретко.
Чајдано ни чајдано
Ни билмези билмеџано.
Једва за дан киту набра.
Свакој моми по струк дадо,
Малој моми не достаде.
А ја скидо мали прстен,
Мали прстен с малог прста,
Те га дадо малој моми.

Послао *Ал. Илић*
учитељ.

LXXXI.

У з'о час се, лијепа, родила,
И синоћ је с тебе кавга била,
Свадила се два брата рођена,
Они су се љуто завадили,
Машили се маљијех пушака
И оњијех ножа од појаса,
Да је за што не бих ни марила
Већ за једну лијепу ђевојку.
Јово вели: моја је ђевојка
А Илија: није већ је моја.
Њим долази остарјела мајка,
Не бијте се два брата рођена,
Упитајте кога цура воли.
Ал' говори лијепа девојка
Волим Јову у танкој кошуљи
Нег' Илију у сухоме злату,
Нису злато гроши ни дукати
Већ је злато што је мени драго.

Послао *М. М. Радовановић.*

LXXXII.

Иван коња на граду коваше,
Ивана му потков додаваше,
Златне плоче и сребрне клинце.
Иван њојзи тихо проговара:
„О Ивана, танана конопљо!
„Кад си расла на што си гледала
„Али на бор ал' на виту јелу?"
Ива њему тихо одговара:
„Кад сам расла ја гледала нисам
„Ни на бора ни на виту јелу,
„Већ у мајке једиинца била,
„Мајка ми је станарица била
„А стрина ми крчмарица била
„Мајка рани млеком и кајмаком
„Стрина поји вином и ракијом,
„А ја расла танка и висока
„И расла сам бела и румена."

LXXXIII.

Чува овце Стамена девојка
Око двора Али-беговога,
Изгубила злаћену мараму
И у њојзи сјајно окледало,
То је нашла Али- беговица.
То зачула Стамена девојка,
Поручује Али-беговици:
„Пошљи мени злаћену мараму
„И у њојзи сјајно огледало,
„Ако ли ми то послати не ћеш,
„Убелићу моје бело лице,
„Намаћи ћу намак на обрве,
„Карабоју на каразулове,
„Премамићу Али-бега твога
„Нека теби живој срце пукне."
Кад то зачу Али-беговица,
Посла њојзи злаћану мараму
И у њојзи друго огледало.

LXXXIV.

Чува овце сиротица Јела,
Чува овце, ситан везак везе,
Везак везе, грозне сузе лије:
Питала је другарица Мара:
„Што је теби, сиротице Јело,
„Ал' те ујак на далеко даје,
„Ал' ти ујна мало дара спрема?"
Проговара сиротица Јела:
„Ој бога ми, другарице Маро!
„Нит' ме ујак на далеко даје,
„Нит' ми ујна мало дара спрема
„Већ м' остаје рукав не довезен,
„Немам сеје да ми га довезе,

Digitized by Google

„Немам мајке да ми га пошаље
„Немам брата да ми га донесе.“
Вели њојзи другарица Мара:
„Не бој ми се сиротице Јело!
„Имам сеју, рукав ће довести,
„Имам мајку, рукав ће послати,
„Имам брата, он ће га донети.“

LXXXV.

Шта се ори од Охрида града,
Или грми ил' се земља тресе?
Нити грми нит' се земља тресе,
Већ то кука од Охрида Јела,
Она жали до два своја сина
И Јелицу њену милу ћерку.
Јес' Јелену на далеко дала
Чак далеко у Будимље дала,
По што ћерку била испратила
Па се натраг била повратила.
Не врати се Марко и Маринко,
Прате сеју три конака хода,
Кад су били на трећем конаку
Проговори Марко и Маринко:
„Стан'те браћо да се пољубимо,
„Далеко је видети се неће'мо.“
Сви сватови на изред се љубе,
Не љуби се ђувегија Јово,
Већ он трже мача зеленога,
Те посече Марка и Маринка.
Љуто пишти сестрица Јелица:
„Бог убио оног старијега!
„Који свога на далеко даје.“
Кад су били на воду Ситницу
Проговара сестрица Јелица:
„Стан'те браћо кићени сватови,
„Док ја сиђем са коња витеза
„Да умијем моје бело лице,
„Кад дођемо бијеломе двору
„Питаће ме свекар и свекрва,
„Питаће ме девер и заова:
„Што је теби лице убрљано.
„Зар толике воде пребродила
„Што се ниси гдегоде умила?“
Она сиђе са коња витеза,
Скочи млада у воду Ситницу:
„Волим бити морској риби рана
„Нег љубити мог брата душмана.“

LXXXVI.

Шећер Павле кад ћеш на Стопаре?
Када пођеш окрени се на ме,
Да ти почнем оке на рукаве,
Беле руке на недра јабуке,
А бркове па гране дршкове.

Послао *Љ. М. Поповић.*

Народне загонетке.

(Види „Вилу“ бр. 42.)

Шта ми ти је шта?

156. Два се брата секу, између њих бела крв иде? — Воденичко камење.

157. Шта по пољу лелече, јауче и вели: све сам поље позобао, још се нисам назобао? — Воденица.

158. Нема ни вере ни душе, сав му свет верује? — Кантар.

159. Мешаја меси хлеб, већи хлеб него мешаја? — Пчела и сат.

160. Ам ти вељу, ам ти кажем? — Ам. —

161. Без које се животиње судити не може? — Без лисице. — Т. ј. кожа њена је на хаљинама судијским.

162. Бирибићи везу, бирибићи плету, бирибићи голи ходе, бирибићи коло воде? — Прсти.

163. Бео град Београд, жутим клинцима окован? — Коња.

Digitized by Google

164. Баба седи на заседи — Свиње гуде на загуди — Баба виче: вај, вај! — Кад ће мору крај, крај? — Јали мене превозите? — Јали свиње преводите? — Разбој. —

165. Воле и волета, рале и ралета, миле и милета и мали пржожак? — Влашчићи.

166. Вериге чевериге саме се сковале, саме се расковале? — Лед. —

167. Гвоздено момче кроз гору промче, и за собом плећку меса вуче? — Маказе (и рука). —

168. Гором иде, гору разговара; водом иде воду разговара? — Звук. —

169. Гвозден во, дрвени рогови? — Сврдо. —

170. Глодах грозд од мора до Дунава, нит' га могох преглодати, нити другом прегорети? — Узда. —

171. Дању клања а ноћу звезде броји? — Вунар.

172. Дванаест се браће једним појасом опасују? — Паоци.

173. Два се старца завадише, један другом белу браду чупа? — Гребени. —

174. Дође гост и закла овцу без кости? — Дете кад сиса.

175. Дрвен пас на води лаје? — Пратљача.

176. Дрвен јаше на дрвеном коњу, дрвена му капа а на глави краста? — Жир.

177. Два лончића, четир заклопчића? — Очи.

178. Два лопара око пања? — Уши.

179. Дивље и питомо боље се пазе него брат и сестра? — Калем.

180. Жути јарићи у море скачу? — Лишће.

181. Живо је, смиљ није, црвено је, крв није, зелено је, јед није? — Дрен.

182. Ендек иде испод куће, ендечица изнад куће, стадоше се ендекати, не даде им ућумија? — Крава и теле.

183. Залета лета, закрета крета, за коло мандалино? — Чекрк. —

184. Земља земљу копа? — Човек. —

185. Заклокота клота са висока плота; чак се чула клота у Инђију земљу, у гранито поље? — Грмљавина. —

186. Заклах бика на врх јаловика, све село свиках, сваком дадох по ребро, до године сваки ми врати по вола? — Бели лук. —

187. Закатари тари, те дођоше мудри скори, те оскери вери? — Брава.

188. Иван се вози на деветој лози, сам се Бог чуди, како се Иван вози на деветој лози? — Паук. —

Digitized by Google

189. Ја запливах на Бановцу па испливах на Карловцу и изнех режањ вина и чутуру погаче? — Ћурак. (врат и тело).

190. Ја посејах ањ под липов пањ, изникоше нити а почупах клука? — Тикве, бундеве. —

191. Ја одох у планину те одсекох 203 шиндрике 4 врљике па понех на маломе прсту? — Брдо (у разбоју). —

192. Ја се попех на автику, па довиках тиринтику: донеси ми тисле мисле да помислим па ћу ти опет вратити? — Гусле.

193. Ја одсекох дрвце к'о пушчано зрнце и начиних два лопара и двоје наћве? — Ле́шњик.

194. Ја се попех на липу те одсекох липов штап, па се бацих под облаке и истерах коло девојака? — Пустемицом омлаћено воће.

195. Ја истерах козе, кошару помузох? — Пчеле из кошнице. —

196. Ја се попех на липу па погледах низ липу, како вуку владику, преко поља за кику? — Дрљача. —

197. Јаре се надимало, шором пролазило, госте сазивало: дођите ми гости, на врбове жиле и зарезатине? — Гајде. —

198. Једна пољава покри по света а не може брата до себе? — Снег (воду не може да покрије).

199. Кавила бавила, себи хаљину збавила, у жутој хаљини хођаше кад је госпоће впђаху, у свили и кадиви хођаху, па вељаху: хај, хај! Да ли нам је кавилина хаљина! Не могоше од ње никако хаљину купити, него је преваришe, те је с ње свукоше и на своју свилу и кадиву њену хаљину обукоше? — Лисица.

209. Коњски кас а јуначки глас? — Пушка. —

201. Минда миндолина, кључе изгубила, нашао их месец, отело му сунце? — Роса.

202. Сав се свет напи на спкодри води, само два иксана немогоше? — Адам и Ева (нису сисали).

Послао Љ. М. П.

КЊИЖЕВНОСТ.

РАДЊА СРПСКОГ УЧЕНОГ ДРУШТВА.

Састанак одсека за науке историјске од 28. Октобра. Чланак под насловом „Рукопис о бoју Косовском“ узео је ред. члан Стојан Новаковић натраг и за то се место тога пређе на друге предмете. — Одбор шаље на оцену „Нешто о кнезу Лазару“ из рукописа XVII. века у народној библиотеци које

Digitized by Google

је спремио за штампу Стојан Новаковић. Буде одлучено да се то штампа. — Одбор шаље на оцену чланак ред. члана г. Мил. Ђ. Милићевића „Манастири у Србији“, који се преда на преглед г. Миловану Спасићу. — Одбор шаље на оцену чланак г. Милоша М. Милојевића „О старимъ србскимъ гробљама“ за који он иште највећу награду која се може дати. Даје се на преглед г. Ј. Шафарику и М. Ђ. Милићевићу.

Састанак одсека за науке природне и математичне од 2. Новембра. Председник г. Ј. Панчић подноси чланак „Опис Босне и Херцеговине“ од једног стручног Србина који је по тим земљама путовао и у коме је врло опширно описана орографска и потамографска страна земаља кроз које је речени господин пропутовао. По чем је језик дотеран а у нашој књижевности такога описа нема, г. Ј. Панчић предложи да се за Гласник прими и писцу да за откуп по 6 дук. од табака, које се и усвоји. — Председник г. Ј. Панчић предложи за почасног члана г. Роберта Визијана професора универзитетског из Падове, писца „Флоре далматинске“ и издавача дела „Plantae Serbiae rariores aut novae.“ За тим се изабере за редовног члана г. Стеван Р. Пантелић професор војничке академије који је написао Хемију за потребу те школе. —

Дванаести састанак одбора од 24. Новембра. Прочита се писмо мин. просвете којим јавља да је висока влада решила да се може издати из касе 100 дук. г. Теофилу Петрановићу за његову збирку народних песама и да се те песме могу штампати у државној штампарији без процента на корист друштвену а друштво да може дићи новце из касе мин. просвете кад хоће. Реши се известити о том г. Т. Петрановића. — За тим се реши да се издавање и штампање тих песама повери члану Ст. Новаковићу који да се позове да предложи одбору каквим начином да се изврши то издавање. — За тим се осим рачунских ствари примају реферати о радњи одсека. — Секретар јавља да је по расписаној објави дошло једно дело „О Богомилима“ за које се реши да се причува до рока па онда да се с њим даље поступи. — Г. Архимандрит Сава предаје као прилог за Гласник од не именованога превод саставка руског митрополита Филарета „Живот и дјела светих словенских просвјетитеља Кирила и Методија“, које се упућује одсеку за науке историјске. — За тим се примају поклони и замене — од владике ужичког Јанићија у актима пок. кнеза Васе који су чувани у Карановцу, од царске академије наука у Бечу, од Чевгерије и Лоњајије из Пеште и од Смитсонова завода у Уашингтону у Америци.

☞ Отворена је претплата на 1867-му годину за „Вилу.“ Цена је на годину 60 гр. (1 ♯), на по године 30 гр. на четврт године 15 гр. за Србију, а за Аустрију 5 фор. а. вр. Скупљачима претплатника дајемо лист на поклон или новце за њ на седам претплатника.

☞ Имамо ексемплара са свима бројевима од 1865-те којима је цена 1 дукат цес., и од 1866-те којима је цена 48 гр. чар. Ко би узео оба течаја заједно, продајемо их за 4 талира.

Коме од г. г. претплатника нема каквога броја, нека га изволи потражити, па ћемо му послати, док још имамо.

У ДРЖАВНОЈ ШТАМПАРИЈИ.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

14. DEZ. 2006

Helene Tschacher
Buchbindermeisterin
D-84048 Mainburg
Telefon 08751-8000

Digitized by Google